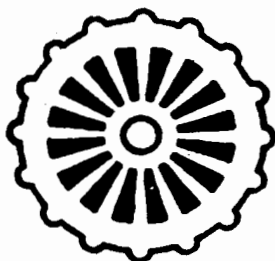

බුද්ධ ඡයනති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලා: 34

සුත්‍රානත පිටකපයෙහි

28 වන ග්‍රන්ථය

චූළෙනිදෙදස පාලී

බුද්දක නිකාය

ද්වාදශ භාගය

පාඨශෝධන පුස්තක සිංහලානුවාදය

ලබ්‍රහ්ම ලඬිකානන්ද අනුනායක සථවිර

කරහම්පිටිගොඩ සුමනසාර සථවිර

මු: ව: 2550

ක්‍රි: ව: 2006

Buddha Jayanti Tripitaka Series, Volume 34

The Twenty-eighth Book in the
Suttanta-Pitaka
Khuddak-Nikāya (11)

28

CULLANIDDESA PĀLI

With the Sinhala translation by

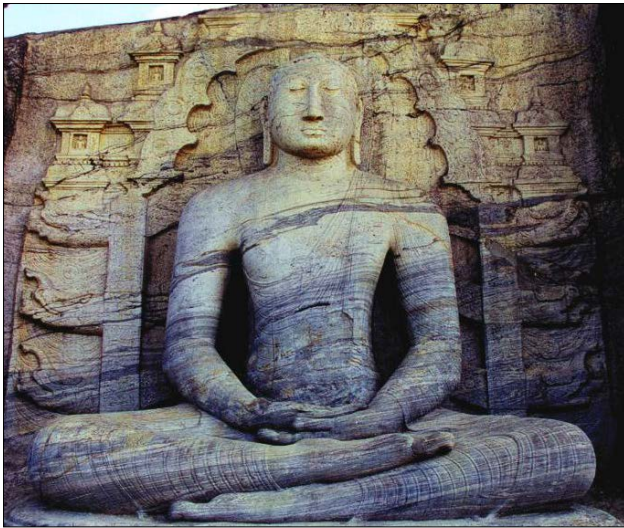
The Venerable Pandita Labugama Lankānanda Anunāyaka Thera

Vice Principal of the Pravacanodaya Pirivena, Molligoda Wadduwa

&

The Venerable Pandita Karahampitigoda Sumanasāra Thera

Mākadawara Vihāraya, Hingula

නමෝ තස්ස භගවෙනෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස !
නමෝ තස්ස භගවෙනෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස !!
නමෝ තස්ස භගවෙනෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස !!!

මෙම බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව,
 නිවනේ සැනසීම සොයන සෑම ලොවසියෙකුටම
 පරිහරණය කළහැකි ලෙස සැකසීමට නන් අයුරින් දායකත්වය දැක්වූ
 සෑම උතුමන්ටම පළමුව ස්තූතිය පුදකරන අතරම
 යමෙක් මෙම බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව පරිහරණයෙන්,
 යම් සත් කටයුත්තක් කරන්නේනම් එහි ද,
 නිවනේ සැනසීම ලාබනම් එහි ද
 සියලු ආනිසංසයෝ මෙම බුද්ධ ජයන්ති ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථ මාලාව
 මේ අයුරින් සැකසීමට දායකත්වය දැක්වූ
 ඔවුන් සෑම දෙනාටම අනුමෝදන් වෙත්වා!!!
 නිවන් දකින තුරු අභිවුර්ධියක්ම වෙත්වා!!!
 පතනා බෝධියකින් වහා වහා නිවනේ සැනසීම ම අත්වේවා!!!

ඔබ සැමට යහපතක්ම වෙත්වා!!!

| සැලකිය යුතුය :

මෙම පොතේහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත. එහි පටුන මත ඇති මාතෘකා මත click කිරීම මගින් ඊට අදාළ පිටුව වෙතට යොමුවේ.

නැවත පටුන වෙතට යොමුවීමට Table of Contents හෝ පිටු අංකය (17) සටහන් කර යොමු වන්න.

සුභත නවපිටක

බුද්දකනිකායෙ

ද්වාදසමා භාගො

සුත්ත නවපිටකයෙහි

බුද්දකනිකාය

ද්වාදශ භාගය

ප වු න

CONTENTS

වූරුගිඳෙසය	...	...	...	xxi
සංකාරක නිවේදනය	...	...	...	xxiii
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය	...	...	...	xxv
සංඥපනය	...	...	...	xxvii
සංකේත නිරූපණය	...	...	...	xxx
පාළි භෝධිය	...	...	...	xxxi
විෂය සූචි	...	...	...	xxxi
පෙළ හා පරිච්ඡිතය	...	...	...	2—633
භාෂාදී පාද සූචි	...	...	...	635—642
පුද්ගල-ස්ථාන සංඥ සූචි	...	...	...	643
විෂයසපදනුකෘතමණිකා	...	...	...	644—652

මුලලනිදෙසය

ශාක්‍යාකල්‍ය ශාරිපුත්‍ර අග්‍රශ්‍රාවකයන් වහන්සේ විසින් දෙශිත නිදෙස^{*}ය බුද්ධකනිකායෙහි ඇතුළත් වේ. “නිදෙස” විසින් එය කක් වුව ද, පසු කලෙක දෙකක් වූ ගිය සැටිය මෙහි සංඥනායෙහි ක්විණ. දෙවන කොටස විසින් සලකන තෙල ‘මුලලනිදෙස’යෙහි සිංහල පරිවර්තනය පොතුහැර වැදගත් පරිවේණාධිපති පණ්ඩිත අනුගොඩ ලානානු නායක සථවිරයන් වහන්සේ සපයාලූහ. උන්වහන්සේ මහත් විශ්‍රමයෙකින් ඒ කායභිය හිමකළ නමුදු, පරිවර්තනයෙහි දු සංශෝධනය හි දු උනතා දුටු ත්‍රිපිටක පරිවර්තන සංඝකාරක මණ්ඩලය ත්‍රිපිටක ශ්‍රීශ්‍රීරාවායභී ලබුගම සිරි ලංකානානු අනුනායක සථවිරයන්වහන්සේ වතු පාඨශෝධනය හා, පරිවර්තනය හා දෙවන වර කරන සේ දක්වන. උන්වහන්සේ සාදේශ වීදේශ දෙකින් එන පාඨානතර සසඳමින් ාළ තෙල පාඨශෝධනය හා පරිවර්තනය මෙතෙක් ලොව පළ වූ ගිය ාශෝධනාදිය යටපත් කරන සංඝකරණයෙකිසි කියමින. උන්වහන්සේ මහි ලා දක්වූ කෘතහසා භාවය හා ව්‍යාකෘතභාෂායෙන් සියබසට අරවා ලීම හා පසුකාලීනවරයන්ගේ ප්‍රසාදය පිණිස හේතු වෙකිසි සලකමින.

කෝදගොඩ සිරි ඤාණාලෝක නායක සථවිර,
ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයෙහි
සභාපති.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සංස්කාරක නිවේදනය

බුද්ධිමයතාත්මක ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථාලයෙහි සූතීස් (34) වන ග්‍රන්ථය වූ 'වුල්ලනිද්දෙසපාළි' යනු බුද්ධකතාකාණ්ඩයෙහි පසළොස් ග්‍රන්ථයන් අතුරෙහි එකොළොස්වැන්න වූ 'නිද්දෙසපාළි' යෙහි ද්විතීය භාගය ලෙස සැළකිය යුතුය.

තථාගතප්‍රවිදිත වූ ප්‍රචචිතපාළියෙහි කොට්ඨාසානුකූල අනුසංග්‍රහ ඇති ශාස්තෘකලාප අගසවු සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ විසින් සූත්‍රානුසාරයෙහි සංකීර්ණ ධර්මානුසාරයෙහි ගම්මික වූ තෙතිස් සූත්‍ර කොන්කුන් සඳහා වදාළ නිද්දෙසපාළියෙහි 'වුල්ලනිද්දෙස' නමින් ගත් ද්විතීය භාගය ද සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කරනු අනිශ්චිත දුෂ්කර කාර්යයකි.

ලබ්ධිකා බෞද්ධ මණ්ඩලයේ ආරාධනයෙන් කරනලද පරිවර්තනය ප්‍රමාණ නොවන සේ පෙනීමට හේතුවූ උත්තරීතර සංස්කාරක මණ්ඩලය විසින් වුල්ලනිද්දෙසපාළියෙහි පාඨශෝධනය හා පරිවර්තනය ද අප වෙත පවරන ලද්දේය.

රාජකීය පණ්ඩිත අනුගොඩ ශීලානන්ද නායක සභාවෙන් වහන්සේ විසින් පුස්තකාල පිටපත් බොහෝ ගණනක පාඨානුකූල ද සහිත කොට සපයා තුබූ අත්කොපිය සියම් බුරුම ඉංග්‍රීසි අක්ෂරයෙන් ලිවූ වුල්ලනිද්දෙස ග්‍රන්ථයකුද ඇසිරි කොට පරිශ්‍රමයෙන් පාඨශෝධනය කෙරෙමින් සිංහල පරිවර්තනය ද කරනලද්දේය. මෙහි ශෝධන පරිවර්තන කාර්යය සඳහා ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලයෙහි සාමාජික රාජකීය පණ්ඩිත කර්මමුඛියොධි සුමනසාර සභාවෙන් වහන්සේගේ සහාය සපුරා ලැබුණු බව ප්‍රකාශ කරමිනි.

මුද්‍රණ අවසානවට පැමිණ ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ සභාපති නායක සභාවෙන් වහන්සේ යැ සම්පාදක මණ්ඩලය රද්දල්ලේ සිරි පක්කුසාලොක අනුනායක සභාවෙන් වහන්සේ යැ, චෙඬරුවේ සිරි අනොමදසසී නායක සභාවෙන් වහන්සේ යැ, කර්මමුඛියොධි සුමනසාර සභාවෙන් වහන්සේ යැ යන ධර්මිකයාගේ පූජ්‍ය පණ්ඩිත මහතෙරවරුන්ගේ අනුලෝමයෙන් හෙතු කොට ගෙන සංශෝධන කටයුතු මැනවින් සිදුකළ හැකි විය. ලෙඛකාධිකාරී නායක සභාවෙන් වහන්සේගේ සහාය ද මෙහි ලා සඳහන් කළ යුතුය.

තවද ශ්‍රී ලංකාජනරජයේ අග්‍රාමාත්‍යවර සිරිමාවෝ බණ්ඩාරනායක උත්තමාව ත්‍රිපිටක මුද්‍රණය සඳහා දක්වන බලවත් ප්‍රසාදය හා අනුග්‍රහය ද, ඩී. බී. තෙන්නකෝන් ගරු සංස්කෘතික ඇමතිතුමා මෙය ඉක්මනින් නිමහම් කරවාලීමට ගන්නා උත්සාහය ද, සංස්කෘතික අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් කේ. එච්. ඇම්. සුමතිපාල මහතාණන්, සහකාර අධ්‍යක්ෂ සෝමපාල ජයවර්ධන මහතාණන් හා සාහිත්‍ය සංවර්ධන නිලධාරී කේ. ජී. අමරදස මහතාණන් ප්‍රමුඛ සංස්කෘතික නිලධාරීන් මේ සඳහා දක්වන උද්‍යෝගය ප්‍රශංසනීය වෙයි.

දෙතිවල තිසර මුද්‍රණාලයෙහි අධිකාරී ඇස්. ඩී. සපරමාදු මහතාණන් ප්‍රමුඛ කායබ්‍රාහ්මණඛලය දෙමසක් පමණ කෙටි කාලයකින් මුද්‍රණය නිමහම් කිරීම ද පැසසිය යුතුය. එ මතු ද, ත්‍රිපිටක කායබ්‍රාහ්මණ පිහිටි කොළඹ මහානායක වාරිකාරාමයේ භාරකාර ඇම්. ඒ. ආර්. සමරසිංහ මහතාගෙන් ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයට දිවා රැයෙහි ලැබෙන සාහාය්‍යය ද අනුසාරණීය වේ.

දෙවියන් සහිත ලොවට වැඩ සිදුකරන අතිපරිශුද්ධ පයඝාණ්ඩම්මය ව්‍යාප්ත කරවාලීමෙහි යත්න දරන මේ හැම සුබ්‍රහ්ම ධර්මදනමය කුශලබලයෙන් සුඛභාගී වෙත්වයි ආශීංසනය කරමිහ.

මේවගට: ශාසනොදයකාරී,

ලබ්‍රහ්ම ලංකානඤ්ඤ සංචිත

ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ප්‍රධාන සමපාදක.

1976 අගෝස්තු මස 15 වැනි දින
ත්‍රිපිටක කායබ්‍රාහ්මණ,
මහානායක වාරිකාරාමය,
115, විජේරාම මාවත,
කොළඹ-7

ත්‍රිපිටක සම්පාදක මණ්ඩලය

උපදෙශක:

අභ්‍යන්තර පණිවිඩ නිවැරදි කිරීමේදී ආනන්ද මහාමාත්‍ය මහාසංඝරාජයන් වහන්සේ.

සභාපති:

අනුරාධපුර බුද්ධාගාරයේ ධර්මානුකූල (හිමාලය විශ්වවිද්‍යාලයෙහි) අධ්‍යක්ෂ ජනරාල් ධර්මානුකූල, කෝට්ටේ හි ආනන්ද මහාමාත්‍ය මහාසංඝරාජයන් වහන්සේ.

ප්‍රධාන සම්පාදක:

මොල්ලිගොඩ, ප්‍රවේශනාදය පිරිවෙණි උපප්‍රධානාචාර්ය, ත්‍රිපිටක විශ්වවිද්‍යාලය, ලබ්‍යම හි ලබ්‍යනාදය - කෝට්ටේ හි කලාපීය සාමග්‍රී ධර්ම මහාසංඝරාජයන් වහන්සේ.

සම්පාදක:

දෙමටගොඩ ධර්මානුකූල විද්‍යාලයාධිපති, රාජකීය පණිවිඩ, පරවාහර පිරි පණිවිඩය (බී.ඒ. ලංකා) කොළඹ නවකෝරළයෙහි ප්‍රධාන සංඝරාජයන් වහන්සේ.

ශාසනපති, විද්‍යා විශාරද, රාජකීය පණිවිඩ, රද්දල්ලේ පිරි පණිවිඩය - හි කලාපීය සාමග්‍රී ධර්ම මහාසංඝරාජයන් වහන්සේ.

ශාසනපති. විද්‍යා විශාරද, රාජකීය පණිවිඩ, වෙඩරුවේ පිරි පණිවිඩය සිටින පිරි පණිවිඩයෙහි ප්‍රධාන සංඝරාජයන් වහන්සේ.

හිමාලය - මාකඩවර විහාරවාසී රාජකීය පණිවිඩ, කරහම්පිටිගොඩ පිරි පණිවිඩය සිටින පිරි පණිවිඩයෙහි වහන්සේ.

ලේඛකාධිකාරී:

කොළඹ බෞද්ධාලෝක මාවතෙහි බෞද්ධාලෝක විහාරාධිපති, පණිවිඩ, දෙරැහැටේ පිරි පණිවිඩය - කොළඹ පළාතේ ප්‍රධාන සංඝරාජයන් වහන්සේ.

සංඥාපනය

යො පබ්බජි ජාතිසතාති පඤ්ච
පභාය කාමති මනොරමාති,
තං චිතරාගං සුසමාහිතිඤ්ඤං
පරිනිබ්බුතං වඤ්ඤං සාරිපුත්තං.

බන්ධිබලො පට්ඨිසමො න කුපපති
න වා'පි උත්තසා වසෙන වත්තති,
අනුකම්පකො කාරුණිකො ව හිබ්බුතො
පරිනිබ්බුතං වඤ්ඤං සාරිපුත්තං.

වණ්ඩාලපුත්තො යථා නගරං පට්ටෙයා
නිවමනො වරති කපාලහඤ්ඤා,
තථා අයං චිවරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බුතං වඤ්ඤං සාරිපුත්තං.

උසහො යථා ජිත්තවිසාණකො
අහෙය්‍යනෙතො වරති පුරත්තරෙ,
තථා අයං චිවරති සාරිපුත්තො
පරිනිබ්බුතං වඤ්ඤං සාරිපුත්තං.

යනාදී පන්සියක් ගාථායෙන් තථාගත සමූහ සම්බුදුරදුන් විසින් පරිනිව්‍යාණාවස්ථාවෙහි ලා සංවේග විෂය කළ ගුණරාශි ඇති සවිපෙරුම් කෙළපැවිණි අගසවි සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ බුදුරජාණන් වහන්සේ ගේ ත්‍රිවිධ ශාසනය පස්වාදහසක් හිරුපදුන ව පවත්නා සඳහා ධර්ම චක්‍රය විහාග කරමින් ධර්මානුෂ්ඨිත හෙයින් අතිගමහීර වූ, මහාසංඝයා අවස්ථායෙහි සුත්‍රනිපාතයෙහි ලා සංඝයා ව පවත්නා, 'අට්ඨකවග්ගිය' සුත්‍ර සොළස යැ, 'පාරායන වග්ගිය' සුත්‍ර සොළස යැ, 'බන්ධනවිසාණ' සුත්‍ර යැ යන තෙකින් සුත්‍ර ධර්මයන් උදෙසා කොට පදනුපදික ව නිද්දෙස විසින් විහාග කළහ. බුද්ධකම්මානිකාය (කුසුගන්සභි) යෙහි බැසගෙන සිටුනා "බුද්ධකපාය, ධර්මපද, උදන, ඉතිවුත්තක, සුත්තනිපාත, විමානවජ්ඣ, පෙතවජ්ඣ, ථෙරගාථා, ථෙරිගාථා, ජාතක නිද්දෙස, සට්ඨසමාදි, අපදන, බුද්ධිවංශ, වර්යාපිටක" යන පසළොස් ග්‍රන්ථයන් කෙරෙහි එකොළොස් වැන්න අග්‍රග්‍රවක දේශිත වූ මේ 'නිද්දෙසපාළි' ය යි. නිද්දෙසපාළිය ගෙන අපගේ සංඥාපනය බුද්ධචර්යාවක් ත්‍රිපිටක ග්‍රන්ථමාලායෙහි මහා නිද්දෙසපාළියෙහි ලා පළ කරනලද්දේය. අර්ථින් එයින් බලා දන්නේ මැනවි.

සැරියුත් මහරහතුන් වහන්සේ ශ්‍රාවක පාරමී ඥානයෙහි සිට දෙශනා කොටවදළ එක් මැ නිදෙසපාළිය මැන අතීතයෙහි සිට සියම් බුරුම ආදී රටවල සංවිරවාදීන් විසිනුදු එය අනුගමණය කිරීමෙන් දෝ හෝ හෙළදිවැ මහතෙරවරුන් විසිනුදු ‘මහානිදෙස පුලුනිදෙස’ යි ග්‍රන්ථ දෙකක් කොට වහරනු දක්නට ලැබේ. එහෙත් යට දැක්වූ බුද්ධකතිය පයඝාපනා ග්‍රන්ථයෙහි නිදෙසය එකෙක් මැය. සඤ්චිතපණ්ණාසිකා නම් නිදෙස අටුවායෙහි ද උපසෙන මහතෙරණුවෝ අටුවා මුබ්බක යෙහි -

“සාරිපුත්තො මහාපඤ්ඤා - සඤ්චිතපණ්ණාසිකාපණ්ණාසිකා
ධම්මවක්කං විභාජෙත්වා - මහානිදෙස මබ්බවි” යි ද,

“ආරහිස්සං සමාසෙන - මහානිදෙසවණ්ණනං” යි ද දැක්වූහ.

මෙහි එන ‘මහානිදෙස’ ශබ්දය බලා අවශේෂඥ වූ කිසි කෙනකුත් “මහානිදෙස” ඇත. පුලුනිදෙසයකුදු වුව මැනැවැයි හැඟූ අධික-වග්ගනිදෙස මහානිදෙස යි ද පාරායනවග්ග බග්ගවිසාණසුත්ත නිදෙස ‘පුලුනිදෙස’ යි ද දෙබේ කළයේ දතහැකි ය. එහෙත් අටුවා ඇදුරු උපසෙන තෙරණුවන් සවිපැරුම්නැණ කෙළ පැමිණි අගසව් සැරියුත් මහරහතුන්වහන්සේ කාමසුත්තාදී යථොක්ත තෙතිස් සූත්‍රයනට නිරවශේෂ අතී විකාරය වදළ නිදෙසපාළිය මුළුල්ල මහාපඨවි මහාසමුද්‍ර සෙයින් ‘මහන නිදෙස’ නුයි ‘මහානිදෙස’ නමැයි ගන්නා ලද්දේය.

එහෙයින් අටුවා නිගමනයෙහි දී ද -

“යො සො සුගතපුත්තානං - අධිපති භූතෙන භූතභිතරතිනා
පෙරෙන ථීරගුණවතා - සුවිහංකො මහානිදෙසො” යි

සඳහන් කරන ලද්දේය. මෙසේ තිබියදී බුද්ධජයනති ත්‍රිපිටක මණ්ඩලයේ ආරම්භක සංස්කාරකයන් විසිනුදු නූතන පරිකල්පනය අනුව නිදෙසපාළි ද්විතීය භාගය ‘පුලුනිදෙස’ යි මැ ව්‍යවහාර කරන ලද්දේ ය.

මෙතෙක් ලක්දිවැ මුද්‍රණදමාරයෙන් ප්‍රකාශයට නො පැමිණි නිදෙස පාළියෙහි ද්විතීය භාගය වූ පුලුනිදෙසය ද පාඨශොධන පුච්ඡ වැ සිංහල භාෂායෙන් පරිවර්තන කිරීමේ දුෂ්කර කායඝ්‍රී ද ත්‍රිපිටක සංස්කාරක මණ්ඩලය විසින් අප වෙත පවරන ලද්දේ ය. අනෙක කායඝ්‍රීභාරයෙන් මීරිකෙමින් සිටියදී මැ ඒ විධානය අප බුරුමරට ඡට්ඨසධගීති සංස්කරණය ද, සියමරට කායඝ්‍රීභාරයෙන් උද්‍රිත ග්‍රන්ථය ද, එංගලන්තයේ පාළිපොත් සමාගම මගින් උද්‍රිත ග්‍රන්ථය ද, බොධිමණ්ඩලයෙන් පුලුනිදෙස පරිවර්තනය භාරගෙන සිටි පොතුහැර වතුසෙල පරිවේණාධිපති පණ්ඩිත

අනුගොඩ සිලානඤ්ඤා නායකසභාවිරයන් වහන්සේ පැරණි පුස්තකාල පිටපත් බොහෝ ගණනක පාඨානතර සහිත කොට සපයානු ලබන අත්පිටපත ද ඇසුරු කෙරෙමින් මේ සංස්කරණය මහත් පරිශ්‍රමයෙන් සිදුකරන ලද්දේය. සිංහලයෙන් පරිවර්තන කිරීමේ දී ධර්මානු විෂයෙහි බැසගත් බුද්ධිමතිම ඇති රාජකීය පණ්ඩිත කර්මාධිපතිගොඩ සුමනසාර සභාවිරයන් වහන්සේ අත්‍යන්තරයෙන් උපකාරී වූහ.

දෙදහස් පන්සියයේ බුද්ධිජයනම් උත්සවය අනුසමරණ කරනු සඳහා ශ්‍රී ලංකා බෞද්ධමණ්ඩලය විසින් ආරබ්ධ වූ සත්කාර්‍යයන් අතුරෙහි ප්‍රමුඛස්ථානයෙහි සිටිනුයේ ත්‍රිපිටක සිංහලානුවාදය හා මුද්‍රණයැයි කියනු හිමිවරද වේ. බෞද්ධමණ්ඩලයේ මෙහෙයීම නොවන්නට දිලැලිදෙස වැඩි ග්‍රන්ථ සිංහලයෙන් පරිවර්තන වෙති සිතනු පවා උගතට යැ. පවිසම්භිද්‍රමයා දිලැලිදෙස පෙළ පවා මුද්‍රණය කරවා ලියනැති වූයේ බෞද්ධමණ්ඩලයේ සංකල්පන හෙතෙයෙනි. ශාසනස්ථාපනයට ඉවහල් වූ ත්‍රිපිටක සංස්කරණ පරිවර්තන මුද්‍රණදියෙහි නියුක්ත සියලු සුද්ධි ද විශේෂයෙන් අප මේ සත්කාර්‍යයෙහි මෙහෙයවා ලූ දෙමටගොඩ පධානසර විහාරාධිපති ව වැඩ විසූ දඹන්විහාරද පරවාහැර සිරි වජිරසූරියාභිධාන කොළඹ නැවකෝරළේ ප්‍රධාන සංඝනායක හිමියාණන් වහන්සේ ද සුබහාගී වෙන්වායි ආශීසනය කරමින.

ලබුම ලංකානඤ්ඤා සභාව

2519
1976

අගෝස්තු මස 12 වැනි දින

මොල්ලිගොඩ ප්‍රච්චෙනොදය පිරිවෙන.

සංකේත නිරූපණය

ප: (හෝ) පන: පනලිය විහාර – පුස්කොළ පොත

ව: වට්ටාරම විහාර – පුස්කොළ පොත

ක: කඩිකාවල විහාර – පුස්කොළ පොත

වී: විද්‍යාලඛකාර පිරිවෙන – පුස්කොළ පොත

මජසං: බුරුම ජට්ඨසංගීති – ශෝධිත චුල්ලනිද්දෙසපාළි පොත

සායා: සියම් – තාය්‍යාකාර චුල්ලනිද්දෙස පාළි පොත

PTS: Pali Text Society – Chulla Niddesa

ස: සඤ්චෙතනපජ්ජානිකා – චුල්ලනිද්දෙස අටුවා

පු: අටුවායෙහි ආ පුරාණ පාඨ

xxx

THE PALI ALPHABET

IN SINHALA CHARACTERS

VOWELS

අ a ආ ā ඉ i ඊ ī උ u ඌ ū ඵ ē ඹ ō

CONSONANTS

කka	ඛkha	ගga	ඝgha	ඞga			
චca	ඡcha	ජja	ඣjha	ඤña			
ටta	ඨtha	ඩda	ඬdha	ණna			
තta	ථtha	දda	ධdha	නna			
පpa	ඵpha	බba	භbha	මma			
යya	රra	ලla	වva	සsa			
හha	භbha	ඬdha	ඞga	ඤña			
කka	කාkā	කිki	කීkī	කුku	කූkū	කෙkē	කෝkō
ඛkha	ඛාkhā	ඛිkhi	ඛීkhī	ඛුkhu	ඛූkhū	ඛෙkhē	ඛෝkhō
ගga	ගාgā	ගිgi	ගීgī	ගුgu	ගූgū	ගෙge	ගෝgo

CONJUNCT - CONSONANTS

කක kka	කඤ ñka	ත් ra	ඵ mpha
කඛ kkh	ඡ cha	ද dda	ඞ m, mba
කා kya	ඤ ñca	ඬ ddha	භ mbha
කි kri	ඡ, ඡ cha	ද dra	ම mma
කච kva	ඡ, ඡ ja	ඬ, ඬ dva	භ mbha
කභ kha	ඤ ñjha	ධ ddhva	ය, ය ya
කභ va	ඬ dja	ත nta	ය ya
කග ga	ඬ, ඬ dha	න ntha	ල lla
කඝ gha	ධ dda	ඤ ñda	ල ly
කඞ ga	ධ ddha	ක ndha	ල lha
කණ ña	ඡ ඡ cha	ත nna	භ wha
කඞ ñka	ඡ ඡ cha	ත nh	ස ssa
කඞ ñga	ඡ ඡ cha	ප ppa	ස sma
කඞ ñgha	ඡ, ඡ dha	ප ppha	ස sva
ච ca	ත tta	බ bba	භ hma
ච ඡ cha	ත ttha	බ bbbha	භ hva
ච ජ ja	ත tva	භ bra	භ ha
ච ඤ ñja		භ mpa	

කි ඞ ඞ ඬ ඬ ඞ ඞ

විසය සූචි

පාරායනවග්ගො	...	...	...	...	2— 52
වත්ථුගාථා	...	...	...	...	2— 12
1. අජිතමාණව ප්‍රවිජා	...	...	...	...	14
2. තිස්සමෙන්තෙයා	...	...	...	...	16
3. පුණ්ණක	...	...	...	...	16— 18
4. මෙන්තගු	...	...	...	...	20— 22
5. ධොතක	...	...	...	...	24— 26
6. උපසිව	...	...	...	...	26— 28
7. නන්ද	...	...	...	...	28— 32
8. හෙමක	...	...	...	...	32
9. තොදෙයා	...	...	...	...	34
10. කජ්ඪ	...	...	...	...	34— 36
11. ජතුකණ්ණි	...	...	...	...	36— 38
12. හද්‍රාවුධ	...	...	...	...	38
13. උදය	...	...	...	...	40
14. පොසාල	...	...	...	...	42
15. මොසරාජ	...	...	...	...	42— 44
16. පිඬගිය	...	...	...	...	44— 46
පිඬගිය සුත්තන්තං	...	...	...	...	46— 52
1. අජිත සුත්තනිද්දෙසො	...	...	...	...	54— 88
2. තිස්ස මෙන්තෙයා සුත්ත නිද්දෙසො	...	...	...	...	90—100
3. පුණ්ණක සුත්ත නිද්දෙසො	...	...	...	...	102—132
4. මෙන්තගු සුත්ත	„	...	...	...	134—192
5. ධොතක සුත්ත	„	...	...	...	194—218
6. උපසිව සුත්ත	„	...	...	...	220—240
7. නන්ද සුත්ත	„	...	...	...	242—264
8. හෙමක සුත්ත නිද්දෙසො	...	...	...	...	266
9. තොදෙයා „ „	...	...	...	...	278—386
10. කජ්ඪ „ „	...	...	...	...	288—300
11. ජතුකණ්ණි „ „	...	...	...	...	302—314
12. හද්‍රාවුධ „ „	...	...	...	...	312—326
13. උදය „ „	...	...	...	...	328—346
14. පොසාල „ „	...	...	...	...	348—364
15. මොසරාජ „ „	...	...	...	...	366—396
16. පිඬගිය „ „	...	...	...	...	398—410
17. පාරායනානු ගීති නිද්දෙසො	...	...	...	...	412—480
18. බ්‍රහ්මවිසාණ සුත්තනිද්දෙසො	...	...	...	...	482—632
ගාථාදිපාද සූචි	...	...	...	...	635—642
සුද්ගල-සථාන සංඥා සූචි	...	...	...	...	643
විසෙසපද්‍යක්කමණිකා	...	...	...	...	644—652

සුභගතනිපිටකේ බුද්ධකතීකායේ

චූළෙනිදෙදසපාලි

සුභතනාපිටකෙ - බුද්දකනිකායෙ

චූළෙනිදෙසපාලි

නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධසස

පාරායන වග්ගො

චන්ද්‍ර ගාථා

1. කොසලානං පුරා රමමා - අගමා දකිණිකපථං
ආකිඤ්ඤාදං පඤ්ඤානො - බ්‍රාහ්මණො මනතපාරගු.
2. සො අක්කකක්ඛං¹ විසයෙ - මුලකක්ඛං² සමාසනෙ
වසී ගොදවරී³ කුලෙ - උඤ්ජන ව ඵලෙන ව.
3. තස්සෙව⁴ උපනික්ඛාය - ගාමො ව විපුලො අහු
තතො ජාතෙන ආයෙන - මහායඤ්ඤාමකපඨි.
4. මහායඤ්ඤං යථිත්වාන - පුන පාවිසි අක්කමං
තස්මිං⁵ පතිපට්ඨමතිං - අඤ්ඤා ආගඤ්ඤි⁶ බ්‍රාහ්මණො.
5. උක්ඛට්ඨපාදෙ තසිතො - පඛකදනොනා රජස්සිරො
සො ව නං උපසංකමම - සතානි පඤ්ඤා යාවති.
6. තමෙනං බාවරී දිස්වා - ආසනෙන නිමනනසී
සුඛං ව කුසලං පුච්ඡි - ඉදං වචනමබ්බවි.
7. යං ඛො මම දෙය්‍යධම්මං - සබ්බං වික්ඛණ්ණං⁷ මයා
අනුජානාහි මෙ බ්‍රහ්ම - නත්ථි පඤ්ඤා සතානි මෙ.
8. සචෙ මෙ යාවමානස්ස - හවං නානුපදස්සති
සත්තමෙ දිවසෙ කුය්‍යං - මුඛා ඵලකු සත්තධා.

1. චූළනිදෙසො-සතා,
2. අයක්ඛ-සී.
3. චූළකස-මජ්ඣ., 3.
4. ගොධාවරී-බ, සතා

5. තංයෙව. මජ්ඣ., 1.
6. පටි පටිච්ඡමති-මජ්ඣ. සං. 3, සතා
7. ආගඤ්ඤි.-සී.
8. විසජ්ජිතං-මජ්ඣ.

මූලනිදේශය

ඒ භාග්‍යවත් අතීත් සමාස් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට
නමසකාර වේවා.

පාරායණ වර්ග වස්තු ගාථා

1. වෙද මන්ත්‍රයෙහි පරතෙරට ගිය (බාවරි) බමුණු අකිඤ්චනභාවය (පරිශ්‍රහොපකරණයන්ගෙන් විවික්ත බව) පතනුයේ කොසොල් රට රඹා වූ (සැවැත්) නුවරින් නික්ම දක්ෂිණාපථයට ගියේ යැ.

2. හෙ තෙම අස්සක රජහුගේ ද මූලක රජහුගේ දැයි දෙරජුන් ගේ දෙ රට ආසන්න පෙදෙසෙහි (හෙවත් ඒ දෙරට අතුරෙහි) ගොදවරි නදී තීරයෙහි (වූ අසපුයෙහි) කෙණෙයි අහරින් හා වෙනෙහි කඳු මුල් පලයෙන් හා (යැපෙමින්) වීයි.

3. ඒ ගොදවරි තීරය මැ (නොහොත් ඒ බමුණහු ම) නිසා මහත් වූ ගමෙක් ද විය. හේ එගමින් උපන් කරවුවරින් මහා යඤයක් කෙළේ යැ (මහ දනක් දුන.)

4. හේ මහදන් දී යළි අසපුවට පිවිසියේ යැ. ඔහු පිවිසි කල්හි අත් බමුණෙක් (එහි) ආයේ යි.

5. (ගමන්හි) හැටුණු පා ඇති පිපාසිත වූ මල බැඳුණු දත් ඇති දුහුලි වැකුණු හිස ඇති හෙ ද ඔහු කරා එළඹැ (කහවණු) පන්සියයක් ඉල්ලී යැ.

6. බාවරි තවුස් ඔහු දක අස්නෙකින් පැවැරී යැ, සුව ද අරොග බව ද විචාළේ යැ, මෙවදන් ද කී:

7. “මා සතු යම් දෙයධර්මයෙක් වී නම් මා විසින් එ හැම දෙන ලද. බමුණ, මබස් හඳහව, මට (කහවණු) පන්සියයක් නැති.”

8. ඉදින් හවත් තෙමේ යද්දා (ඉල්ලන) මට නො දෙන්නේ නම් (මින්) සත්වන දවසැ තා හිස් සත් කඩ වැ පැළේවා!

9. අභිසංඝර්ථා කුහකො - හෙරවං සො අකිත්තඨි
තස්ස තං වචනං සුඤ්ඤා - ඛාවරී දුක්ඛිනො අහු.
10. උසුසුසුති¹ අනාභාරො - සොකසලුසමපිනො
අරො²පි එවංචිත්තස්ස - ක්කානො න රමති මනො.
11. උත්තං දුක්ඛිතං දිස්වා - දෙවතා අත්තාමිති
ඛාවරී උපසංකම්ම - ඉදං වචනමබ්බවි.
12. න සො මුඛං පජානාති - කුහකො සො ධනාසීතො
මුඛාති මුඛපාතෙ වා - ඤාණං තස්ස න විජ්ජති.
13. භොති වරහි ජානාති - තං මෙ අක්ඛාහි පුච්ඡිතා³
මුඛං මුඛාධිපාතං ච - තං සුභොම වචො තව.
14. අහමෙපතං⁴ න ජානාමි - ඤාණං මෙත්ථ⁵ න විජ්ජති
මුඛං මුඛාධිපාතො⁶ ච - ජිනානං හෙතදස්සනං.
15. අථ කො වරහි ජානාති - අසමිං පුථවි⁷මණ්ඩලෙ
මුඛං මුඛාධිපාතං ච - තං මෙ⁸ අක්ඛාහි දෙවතෙ,
16. පුරා කපිලවද්දුමිනා - නික්ඛන්තො ලොකනායකො
අපචේවා ඕක්ඛාකරාජස්ස - සක්කපුත්තො පහංගිරො.
17. සො හි බ්‍රාහ්මණ, සමුද්දො - සබ්බධම්මාන පාරගු
සබ්බාහිඤ්ඤාබලපත්තො - සබ්බධම්මෙසු වක්ඛුමා
සබ්බකම්මකම්යං⁹ පත්තො - විමුත්තො උපධිසංඛයො¹⁰.
18. බුද්ධො සො හගවා ලොකෙ - ධම්මං දෙසෙති වක්ඛුමා
තං ඤං ගතඤ්ඤා පුච්ඡස්ස - සො තෙ තං ව්‍යාකරිස්සති¹⁰.
19. සමුද්දොති වචො සුඤ්ඤා - උදග්ගො ඛාවරී අහු
සොකස්ස තත්තුකො ආධි - පිතිඤ්ඤා විපුලං ලභි.

1. උසුසුසුති-ය.
2. පුච්ඡිතො-හු, PTS
3. අහමෙප-ව.
4. ඤාණමෙත්ථ-ව.
5. මුඛා විපාතො-ව.

6. පුථවි-ය.
7. තං වෙ-හා, හු.
8. සබ්බ ධම්මකම්යො-හු, PTS
9. උපධිකම්යො-මිත්තො,
10. ව්‍යාකරිස්සති-ව, PTS

9. ඒ කුහක බලිණු තෙම කොහොන් වත් සකස් කොට බිය දනවන වදන් තෙපලි යැ. ඔහුගේ එවදන් අසා බාවරි තවුස් දෙමනස් වී යැ.

10. හේ ගෝකලයෙන් විද්‍යා ලද්දේ නිරාභාර වැ වියැළෙයි, තවද මෙබඳු සිත් ඇති ඔහුගේ සිත ධ්‍යානයෙහි නො ඇලෙයි.

11. (එ අරමිහි අරක්ගත්) වැඩ කැමැති දෙවියක් බියපත් වූ දුකට පැමිණි බාවරි බලිණු කරා එළැඹ මෙ බස් කිව;

12. “හේ මුදුන් (හිස) නො දනී, හේ ධන කැමැති කුහකයෙක, මුදුන්හි හෝ මුදුන් පැළමෙහි නුවණෙක් ඔහුට නැති.”

13. “ඉදින් හවති මුදුනු මුදුන් පැළමුදු දනී නම් මා විසින් විවාරන ලද තෝ එය මට කියව. තී හේ එ වදන් අසමහ.”

14. “මම ද කෙල නො දන්මි. මට මෙහි ලා නුවණෙක් නැති. මුදුනු මුදුන් පැළමුදු යන මෙය ජිනායන්ගේ මැ දැනගෙන.”

15. “එසේ කලැ මේ පොළෝ මඩලෙහි කවරෙක් නම් මුදුනු මුදුන් පැළමුදු දනී ද? දෙවිය, එය මට කියව.”

16. පෙර කිඹුල්වත් පුරයෙන් නික්මැ ගිය, ලොවට නායක වූ ඔක්කාක රජහු ගේ පරපුරෙහි වූ ලොවැ ප්‍රඥාලොකය කරන යම් ශාක්‍යපුත්‍රයෙක් වේ ද,

17. බලිණු හේ සම්බුද්ධ යැ, සියලු ධර්මයන්ගේ පරතරට ගියේ යැ, සියලු අභිඤ්ඤාට පැමිණියේ යැ, සියලු දහමිහි නුවණැස් ඇත්තේ යැ, සියලු කම්මයන්ගේ ක්ෂයට පැමිණියේ යැ, නිවන් අරමුණෙහි (අරමුණු කොට) (හව විමුක්තියෙන්) මිදුණේ යැ.

18. පසැස් ඇති ඒ භාග්‍යවත් බුදුරජ ලොවැ දහම් දෙසයි. මුඛ උන් වහන්සේ වෙත ගොස් විවාරන්නැ. උන් වහන්සේ එය මුඛට හෙළි කරන සේක.

19. බාවරි තෙම ‘බුදුහ’ යන වදන් අසා ඔද වැඩි සිතැත්තේ විය. ඔහු ගේ ශෝකය ද තුනී විය, විපුල වූ ප්‍රීතියට ද පැමිණියේ යි.

20. සො ඛාවරි අත්තමනො උදයො
තං දෙවතං පුච්ඡති වේදජානො
කතමිත්ථාමෙ නිගමමිති චා පුනා
කතමමිති චා ජනපදෙ ලොකනාරො
යත් ගතතිා නමකොවු-සමුඛං දිපදුත්තමං.
21. සාවඤ්ඤං කොසලමඤ්ඤෙ ජිනො
පහුතපඤ්ඤා වරහුරිමෙධසො
සො සත්තපුත්තො විබුරො අත්තසවො
මුඛාධිපාතස්ස විදු නරාසමො.
22. තතො ආමන්තසි සිංහං - මුහුර්තො මන්තපාරගෙ
එථ මාණවො අකම්හං - සුභංචං වචනං මම.
23. යකොසො දුලලො ලොකෙ - පාතුභාවො අතිණ්ඤාසො
සච්ඡා* ඵලාකමිති උපානො - සමුඛො ඉති විසුත්තො
බිසං. ගතතිාන සාවඤ්ඤං - පසංචො දිපදුත්තමං.
24. කථං වරහි ජානෙමු - දිස්වා බුද්ධොති මුහුර්තො
අජානතං නො පමුඛි - යථා ජානෙමු තං මයං.
25. ආගතානි හි මනෙත්තු - මහාපුරිසලක්ඛණා
ආත්තිංස වා ව්‍යාචාරා - සමන්තා අනුපුබ්බසො.
26. යකොතෙ භොනති ගතෙත්තු - මහාපුරිසලක්ඛණා
දොසෙව් තස්ස ගතියො - තතියා හි න විජ්ඣති.
27. සචෙ අගාරං ආවසති* - වීරෙයා පඨවිං ඉමං
අද්දංඤ්ඤා අසංකේත - ධම්මනම්මසාසති*.
28. සචෙ ච සො පබ්බජති - අගාරා අනාගාරියං
විච්චට්ඨජෙද්දා* සමුඛො - අරහා භවති අනුත්තරො.

-
1. කතමිති-පු.	5. අතිණ්ඤාසානි ව-ච, මජ්ඣං.
2. පන-මජ්ඣං.	6. දුලලං-පු.
3. ගතතිා පාසමු-ච.	7. අත්තාචසති-උ.
4. සච්ඡා-පු, මජ්ඣං.	8. ධම්මන අනුත්තර-පු, PTS
9. විච්ච ජෙද-මජ්ඣං. PTS	

20. ඒ බාවරි බමුණු සතුටු වූයේ ඔදවැඩි සිතැත්තේ උපන් සෞම්‍යය ඇත්තේ “යම් තැනකට ගොස් ද්විපදෙත්තම වූ ඒ සමාක් සම්බුද්ධයන් වහන්සේට නමස්කාර කරන්නාමෝ නම් ඒ ලෝකනායකයෝ කිනම් ගමෙකැ හෝ නියම්ගමෙකැ හෝ යළි කිනම් දනවවෙකැ හෝ වසන සේක් ද?”යි එ දෙවියා පිළිවිසි යැ.

21. “පස්මරුන් දිනූ මහාප්‍රාඥ වූ උත්තම විපුල ප්‍රඥ ඇති අප්‍රතිම වූ ආනාසව වූ නරඥෙශ්වර වූ මුණුත් පළාලීම දන්තා වූ ඒ ශාක්‍ය පුත්‍රයන් වහන්සේ කොසොල්ලට සැවැත් නුවර වසන සේ කැ”යි.

22. ඉක්බිති බාවරි බමුණු වේදමන්ත්‍රයෙහි පරතෙරට ගිය අතැවැස්සන් ඇමැති : එව මාණවකයෙනි, මම තොපට කියනෙම මා ගේ වචනය අසවු.

23. “ලෝකයෙහි තෙල යමක්හුගේ එක්වත් පහළවීම දුර්ලභ වේ ද, ‘සම්බුද්ධ’යි ප්‍රසිද්ධ වූ උන් වහන්සේ දැන් ලොවැ පහළ වූහු ල. තෙපි වහා සැවැතට ගොස් ඒ ද්විපදෙත්තමයන් වහන්සේ දකිවු” (යි කී යැ).

24. “බමුණාණෙනි, ඔවුන් දක ‘මේ බුද්ධ’යි කියේ දනුමහ. ඇපි ඔවුන් යම්සේ දත හෙන්නාමෝ නම් නො දන්නා අපට එසෙයින් කිව මැතැවැ”යි (කිහ.)

25. පිළිවෙළින් විස්තර කරන ලද පරිපූර්ණ වූ දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණු වේදයෙහි ආයේ යැ,

26. යමක්හුගේ සිරුරෙහි තෙල දෙතිස් මහපුරිස් ලකුණු ඇද්ද, ඔහුට දෙගතිසෙක් මැ වෙයි, තෙ වැන්නෙක් නැති.

27. ඉදින් හේ ගිහිගෙයි වෙසේ නම් නො දඬින් නො සැතින් මේ සංලොව දිනා දහැමින් අනුශාසනා කෙරෙයි (සක්විති රජ වෙයි).

28. තවද, ඉදින් හේ ගිහිගෙන් නික්මැ සසුන්හි පැවිදි වේ නම් වීවට කළ කෙලෙස් සෙවෙණි ඇති වැ අනුත්තර වූ අර්හත් සම්බුද්ධ වෙයි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

29. ජාතිං ගොතනං¹ ච ලක්ඛණං - මනෙත සිංහෙ පුනාපරං²
මුඛං මුඛාධිපාතං³ ච - මනසායෙව සුච්ඡරං.
30. අනාවරණදක්ඛාවි - යදි බුද්ධො හවික්ඛති
මනසා සුච්ඡිතෙ පඤ්ඤා - වාචාය වික්ඛපේඤ්ඤාති⁴.
31. ඛාට්ඨිකං වචො සුඤ්ඤා - සිසංසා සොළස ප්‍රාග්බලිණා
අපිනො තිසස්මෙතෙතයො - පුණ්ණකො අරං මෙතතභු.
32. ධොතකො උපසිචො ච - නන්දො ච අරං හෙමකො
තොදෙයාකප්පා⁵ දුභයො - ජතුකණ්ණි ච පණ්ණිනො.
33. හද්‍රාවුධො උදයො ච - පොසාලො වාපි ප්‍රාග්බලිණො
මොසරුජා ච මෙධාවි - පිංගියො ච මහාභුසි.
34. පච්චිකගණිනො සමෙඛි - සමිඤ්ඤාකස්ස වීරුප්පා
කුංඝි කුංඝානරතා ධිරා - පුඤ්ඤාසනවාසිතා.
35. ඛාට්ඨිං අභිවජ්ඣිකා - කඤ්ඤා ච නං පදක්ඛණං
ජටාජිනධරා සමෙඛි - පක්ඛාමුං උත්තරාමුඛා.
36. මූලකස්ස⁶ පතිට්ඨානං - පුරිමං මාහිස්සතිං තරා⁷
උජ්ජේනිං වාපි ගොනඤ්ඤං - වෙදිසං වනසවහයං⁸.
37. කොසමිං වාපි සාකෙතං - සාවස්ථිං ච පුරුත්තමං
සෙතවා⁹ කපිලවත්ථං - කුසිනාරං ච මන්දිරං.
38. පාවං ච භොගනගරං - වෙසාලිං මාගධං පුරං
පාසාණකං වෙතියං ච - රමණියං මනොරමං.
39. තසිනොවුදකං සිතං - මහාලාභං ච වාණිජො
ජායං සමමාහිතතෙතාව - කුසිනා¹⁰ පඤ්ඤාමාරුහුං.

1. ජාතිගොතනං-ව, මජ්ඣ.
2. පුනාපරෙ-පු, PTS.
3. මුඛාධිපාතං-ව.
4. වික්ඛපේඤ්ඤා-මජ්ඣ.
5. කප්පො-ව, පු.

6. මූලකස්ස-ව, මජ්ඣ, අලකස්ස-කප්පි.
7. පුරමාහිස්සතිං තරං-මජ්ඣ.
8. වනසාවස්ථි-පු.
9. සෙතවා-PTS.
10. කුසිනා-මජ්ඣ, ප.

29. (තෙපි මාගේ) ජාති (වයස්) ද ගොතූ ලක්ෂණ ද උගත් වෙදයන් සිසුන් ද යළි අන්‍ය වූ මුද්‍රා ද මුද්‍රා පැවැත්වූ සිතින් මැ පුළුවන්.

30. ඉදින් හේ අනාවරණඤානදර්ශන ඇති බුදු වේ නම් (තොට) සිතින් පුළුවන් පැන තෙපුලින් විසඳයි යනු කී යැ.

31-33. බාවරි බමුණුගේ බස් අසා අජිත යැ තිස්සමෙන්තෙය්‍ය යැ පුණ්ණක යැ යළි මෙන්තගු යැ බොතක යැ උපසිච්චි යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ තොදෙය්‍ය, කප්ප දෙදෙනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකණ්ණි යැ. හද්‍රාවුධ යැ උදය යැ පොසාල නම් බමුණු යැ ප්‍රාඥ වූ මොසරාජ යැ පිංගිය මහතුවස් යැ යන සොළොස් බමුණු අතැවැසියෝ-

34. හැම දෙන වෙන වෙන ශිෂ්‍යගණයා ඇත්තාහු සියලු ලොවැ පුකට වූවාහු ධ්‍යාන කරන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු ධාති සම්පන්න වූවාහු පුරිපුණ්‍යවාසනා ගුණයෙන් වාසිත සිත් ඇත්තාහු-

35. බාවරිහු අභිවාදන කොට යළි ඔහු පැදකුණු කොට සියල්ලෝ දෙ මඩුලු අඳුන් දිවිසම් දරන්නාහු උතුරු දෙසට මුහුණලා නික්මැ ගියෝ.

36. මූලක ජනපදයට අයත් පතිවිධාන නගරයට ද, මාතිස්සකි නම් පළමු නගරයට ද, එසේ මැ උදේනී නුවරට ද ගොනද්ධ (ගොඩ) පුරයට ද, වේදික නුවරට ද, වල්සැවැතට ද-

37. කොසොඹැ නුවරට ද, සාකෙත පුරයට ද, සැවැත් පුරවරයට ද, සෙතවා නුවරට ද, කිඹුල්වත් පුරයට ද, කුසිනාරා පුරයට ද-

38. පාචා නුවරට ද, හොග නගරයට ද, විසල් පුරට ද, මගධ රට අග නුවර වූ රජගහ නුවරට ද, සිත්කලු වූ මනරම් වූ පහණ සැ වෙහෙරට ද-

39. පවස් ඇතියකු සිහිල් දියකට මෙන්, වෙළෙඳක්හු මහත් ලාභයකට මෙන්, ගිමිත් තැවුණක්හු සෙවණකට මෙන් හටගත් සොළිනස් ඇත්තාහු පව්වට නැංගහ.

40. හගවා ව තසම්,¹ සමයෙ - හික්කුසබ්බපුරකකිතො
හික්කුනං ධම්මං දෙසෙති - සිභොව නදති වතො.
41. අජිතො අද්දස සමුද්ධං - සතරංසි,² ව භානුමං,³
විඤ්ඤා යථා පණ්ණරසෙ - පරිපුරිවුපාගතං.⁴
42. අථස්ස ගතෙත දිස්වානා - පරිපුරං ව බ්‍යාඤ්ඤානං
එකමන්තං ධීතො හවෙසා - මනොපඤ්ඤා අපුච්ඡතං.
43. ආදිස්ස ජම්මනං බුඬි - ගොතතං බුඬි සලකකණං
මනෙතස්ස පාරම්. බුඬි - කති වාචෙති බ්‍රාහ්මණො.
44. වීසං වසාසතං ආයු - යො ව ගොතෙතනා බාවරි
තිණ්ණා⁵ ලකකණා ගතෙත - තිණ්ණං වේදනා පාරගු.
45. ලකකණෙ ඉතිහාසෙ ව - සතිසණ්ඩු සකෙට්ඨගෙ
පඤ්ඤා සතානි වාචෙති - සධම්මෙ පාරම්. ගතො.
46. ලකකණානං පටිවයං - බාවරිස්ස නරුත්තම
තණ්හව්ඨිද පකාසෙති - මා නො කඬ්ඛාසිතං අහු.
47. මුඛං ජිවිහාය ජාදෙති - උණ්ණස්ස හමුකන්තරෙ
කොසොතිතං වජ්ඣග්ගං - එවං ජානාති මාණව.
48. පුච්ඡමි කඤ්චි අසුණ්ණො - සුඛා පඤ්ඤා ව්‍යාකතෙ
විවිකොති ජනො සබ්බො - වේදජානො කතඤ්ඤි.
49. කොනු දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා - ඉන්ද්‍රො වාපි සුරම්පති
මනසා පුච්ඡතෙ පඤ්ඤා - කමෙතං පටිහාසති.
50. මුඬං මුඬාධිපාතං ව - බාවරි පරිපුච්ඡති
තං ව්‍යාකරොති හගවා - කඬ්ඛං විනය නො ඉසෙ,

1. පමිති-පු. PMS.

2. විතරංසි-ව හාණුමං-මරසං.
විතරංසි-ව-PMS.

3. පරිපුරං උපාගතං-ව, මරසං.
පරිපුරි-උපාගතං-PMS.

4. තිණ්ණං-පු. PMS.

40. එසමයෙහි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ද භික්ෂුසංඝයා විසින් පුරස්කෘත වූවාහු වනායෙහි සිංහයකු නාද කරන්නා සේ භික්ෂුනට දහම් දෙසන සේක.

41. අතීත මාණව සම්බුදුන් සියගණන් රස් ඇති හිරු සෙයින් පත්‍රාය පොහොදව සොළොස් කලා පිරුණු සඳු සෙයින් දිවි.

42. ඉක්බිති උන් වහන්සේගේ සිරුරෙහි පිරිපුන් පුරිස් ලකුණු දක සතුටු වූයේ එකත්පස් වැ සිටියේ මනසින් පැන පුළුවන් :

43. “අප ඇදුරන් උදෙසා උන්ගේ ජාති (වයස්) කියනු මැන. පුරිස් ලකුණු සහිත කොට ගොත් කියනු මැන, වෙදයන්හි නිමාවට පැමිණීම ද කියනු මැන, හේ කෙතෙක් අතැවැසියන් හදරවා ද”යි (විවාළේ යැ.)

44. ‘(තොප ඇදුරු උපතින්) එක්සියවිසි හවුරුදු ඇත්තේ යැ, හෙ ද ගොත්‍රයෙන් ප්‍රාවරි (බාවරි) නමැ, ඔහු ගත මහපුරිස් ලකුණු තුනෙක, ත්‍රිවෙදයෙහි පරතෙරට ගියේ යැ.

45. (මහාපුරුෂ) ලක්ෂණශාස්ත්‍රයෙහි ද, නිසන්චු සහිත කෙටුන ශාස්ත්‍ර සහිත ඉතිහාසයෙහි ද, ස්වකීය බ්‍රාහ්මණ ධර්මයෙහි ද පරතෙරට ගියේ පන්සියක් අතැවැසියන් හදරවයි.

46. තෘෂ්ණාව සිදු හළ නරඥුෂ්ඨයන් වහන්ස, බාවරි බමුණුගේ පුරුෂලක්ෂණයන් ගේ විස්තරය පවසන්නැ, අපට නහමක් සැක වේවා’ යි (සිහින් පුළුවන්.)

47. මාණවකය, හේ (තමා) දිවින් මුහුණ වසයි. උහුගේ දෙබැම අතුරෙහි උණුලොම් වෙයි. අභිගජාතය කොෂාවහිත වේ. මෙසේ මෙ කරුණු දනැ’යි (වදළහ.)

48. සියලු ජන තෙමේ විවාරනු ලබන කිසි පැනයක් නො අසනුයේ විසඳු පැන අසා උපන් සොම්නස් ඇත්තේ බඳැදිලි ව මෙසේ සිතයි ;

49. “කවර දෙවියෙක් හෝ බලෙක් හෝ සුජාපති වූ ඉන්ද්‍ර හෝ සිහින් විවළ පැන විසඳා ද? (ඔවුනතුරෙහි) කවරක්හට තෙල පැන වැටගේ ද”යි.

50. “භාග්‍යවතුන් වහන්ස, බාවරි තෙම මුදුනුදු මුදුන් පැළමුදු පුළුවයි. එය විසඳන්නැ, සෑමින් වහන්ස, අපගේ සැකය දුරුලන්නැ”යි.

51. අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාති - විජ්ජා මුද්ධාධිපාතිනි
සඤ්ඤා සති සමාධිති - ඡන්දවිරියෙන සංයුතා,
52. තතො වෙදෙන මහතා - ස නට්ඨිතානා¹ මාණවො
එකංසං අජිනං කතා - පාදෙසු සිරසා පති.
53. බාවරි බ්‍රාහ්මණො හොතො - සහ සිසෙසති මාරිස
උදග්ගච්ඡෙතො සුමනො - පාදෙ වද්දති වකච්ඡම,²
54. සුඛිතො බාවරි හොතු - සහ සිසෙසති බ්‍රාහ්මණො
තං වාපි සුඛිතො හොති - විරං ජිවාති මාණව,
55. බාවරිසස³ ච තුමං⁴ වා - සබ්බසං සබ්බසංසයං
කතාවකාසා පුච්ඡවොහා - යං කිංකරී මනසිච්ඡට්.
56. සම්බුද්ධො තතොකාසො - නිසිද්ධිතා පඤ්ඤා
අජිතො පට්ඨං පඤ්ඤං - තත් පුච්ඡී තරාගතං.

වද්දුගාරා නිවර්තනා

1. සතට්ඨෙතානා-මජ්ඣං.

2. වකච්ඡම-සු.

3. මුච්ඡිකං - සි, ව, අ.

බාවාරිසස-සු. වි.

4. තුමං-සි, සු., වි.

51. අවිද්‍යාව (සසර භික්ෂු වන බැවින්) මුදුනැ, ශ්‍රද්ධා ස්මෘති සමාධි ඡන්ද වීර්‍ය යන මොවුන් හා සමග යෙදුණු (අර්හත්මාර්ග) විද්‍යාව මුදුන් පළන යයි දනැ"යි.

52. ඉක්බිති අර්හත මාණව මහත් ප්‍රීතියෙන් සංස්තබ්ධ වැ අසුන් දිව්‍යම එකක් කොටැ ලා (බුදුන්) පාපිට භික්ෂු තබා වැද වැටුණේ යැ.

53. නිද්‍යාණෙනි, පසැස් ඇතියාණෙනි, බාවරි බ්‍රාහ්මණ තෙම ඔද වැඩි සිත් ඇති වැ සොම්නස් වැ හවත්නු පා වදී යි.

54. "බාවරි බමුණු තෙම සිසුන් හා සමග සුවපත් වේවා! මාණවය භෝ ද සුවපත් වෙයි! සැරදෙයි!" (වදලෝ.)

55. "තෙපි කළ අවකාශ ඇතියවු, යම් කිසිවක් පුළුවන්තට සිතින් කැමැතියවු නම් බාවරිහු ගේ වේවයි තොප හැම ගේ වේවයි එ හැම සංශය පුළුවන්"යි (වදලෝ.)

56. සම්බුදුන් විසින් කළ අවකාශ ඇති අර්හත මාණව ඇදිලි බැඳ හිඳ එහි පළමු පැනය බුදුන් පිළිවිත්,

වසතු ගාරා නිමි.

1. අජිතමාණව පුව්ඡා.

- 1-1 කෙනෙකු නිවුනො ලොකො (ඉච්චායසමා අජිතො)
කෙනෙකු නප්පකාසති
කිසාභිලෙපනං මුඛි
කිං සු තසස මහබ්බසං.
- 1-2 අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො (අජිතාති හගවා)
වෙවිච්ඡා* පමාද නප්පකාසති
ජසාභිලෙපනං මුඛි
දුක්ඛමසස මහබ්බසං.
- 1-3 සවනති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායසමා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං
සොතානං සංවරං මුඛි
කෙන සොතා පිට්ඨරො.
- 1-4 යානි සොතානි ලොකසමිං (අජිතාති හගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං මුඛි
පඤ්ඤායෙතෙ පිට්ඨරො.
- 1-5 පඤ්ඤ වෙව සති වාපි* (ඉච්චායසමා අජිතො)
නාමරූපං ව මාරිස
එතං මෙ පුට්ඨො පමුඛි
කඤ්ඤං උපරුජ්ඣති.
- 1-6 යමෙතං පඤ්ඤං අපුච්ඡි
අජිත තං වද්ධි තෙ
යඤ්ඤා නාමං ව රූපං ව
අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණසස නිරොධෙන
එතෙතං උපරුජ්ඣති.
- 1-7 යෙ ව සඛ්ඛාතධම්මා* සෙ
යෙ ව සෙඛා පුඤ්ඤ ඉධ
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං
පුට්ඨො පමුඛි මාරිස.
- 1-8 කාමෙසු නාභිගිජ්ජේඛයා
මනසා නාවිලො පියා
කුසලො සබ්බ ධම්මානං*
සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ.

අජිතමාණව පුව්ඡා — නිද්ධිතා

1. විච්ඡා-ම. ජ. සං.
2. පිට්ඨරො-ම ජ සං.
3. සභ්වෙව-සු.

4. සබ්බත ධම්මා-ව
5. සබ්බධම්මෙසු-ස

2. තිස්සමෙතෙතයාමාණව පුවජා

2-1 කො'ධ' සනතුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායකමා තිස්ස මෙතෙතයො)
කසස නො සනති ඉංජිතා
කො උභත්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙමනො න ලියති'
තං මුයි මහාපුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා?

2-2 කාමෙසු මුග්ගවරියවා (මෙතෙතයා'ති හගවා)
වීතතණො සද සතො
සංඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා.

2-3 සො උභත්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මනො න ලියති
තං මුච්චි මහා පුරිසො'ති
සො'ධ සිබ්බනිමච්චගා.

තිස්සමෙතෙතයාමාණවපුවජා නිවසිතා.

3. පුණ්ණකමාණව පුවජා

3-1 අනෙරං මූලදසසාථිං (ඉච්චායකමා පුණ්ණකො)
අත්ථි පඤ්ඤානා' ආගමං
කිංතිසිතා ඉසයො මනුජා
ඛතතියා මුග්ගණා' දෙවතානං
යඤ්ඤමකප්පංසු දුටු' ඉධ ලොකෙ
පුවජාමි තං හගවා මුභි මෙනං.

1. කොඉධ සන්තුසිතො-ව
2. නලිමජ්ඣ-ව
3. මජ්ඣමා-ව
4. සොධ-සු

5. පඤ්ඤානාම-සු
6. මුග්ගණ (දදව) සු
7. පුට්ඨ-ප්පංසු

2. තිස්සමෙත්තෙයා මාණව පාවිජා

2-1. (ආයුෂ්මත් තිස්ස මෙත්තයා මෙසේ පිළිවිත්:) මෙලොවැ කවරෙක් සතුටු වූයේ ද, කවරක්හට (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි) ඉඤ්ඤායෙන් (කම්පනයෙන්) නැද්ද, කවරෙක් අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැනු මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද, කවරක්හු 'මහාපුරුෂ' යයි කියනු සේක් ද, කවරෙක් මෙහි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය (ගෙතුම) ඉක්මැ ගියේ ද? යි"

2-2. ('මෙත්තෙයා' යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) කාමයෙහි (ආදීනව දැක) බබ්බර ඇති පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති හැම කල්හි ස්මාතිලත් වූ (අනිත්‍යාදි විසින්) දහම් විමසා (රාගාදිය නිවීමෙන්) නිවුණු යම් මහණෙක් වෙ ද, ඔහට ඉඤ්ඤායෙන් නැත්තාහ.

2-3. හේ අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැනු මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලෙයි, ඔහු 'මහාපුරුෂ' යයි කියමි. හේ මෙ ලොව්හි තෘෂ්ණා සිබ්බනිය ඉක්මැ ගියේ යි.

තිස්සමෙත්තෙයාමාණව පාවිජා නිමි.

පුණණික මාණව පාවිජා

3-1. (ආයුෂ්මත් පුණණක මෙසේ විවාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ (ඵභෙසින්) අටලෝදහම්හි කම්පා රහිත වූ අකුශල මූලාදිය දක්නා සුළු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තමෝ ආම්භ, මෙලොවැ සෑමිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන බොහෝ යාග කරුවෝ කුමක් ඇසිරි කළාහු දෙවියනට දෙය ධර්මය පයෝජණ කෙරෙත් ද? (යාග කෙරෙත් ද?) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, ඵ කරුණ මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්මි. තෙල වදළ මැනැවි.

- 3-2 යෙ කෙවි 'මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකා'ති හගවා)
 ධනතියා මුඛමණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුට්ඨ ඉධ ලොකෙ
 ආසිංසමානා¹ පුණ්ණක ඉත්භාවං
 ජරංසිතා යඤ්ඤමකප්පයිංසු.
- 3-3 යෙ කෙවි 'මෙ ඉසයො මනුජා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
 ධනතියා මුඛමණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකප්පයිංසු පුට්ඨ ඉධ ලොකෙ
 කච්චිසු තෙ හගවා යඤ්ඤපථෙ අපමන්නා
 අතාරු ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
 පුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙතං.
- 3-4 ආසිංසනති² ථොමසනති අභිජප්පනති පුභනති
 (පුණ්ණකාති හගවා)
 කාමාභිජප්පනති පට්ඨිම ලාභං
 තෙ යාජයොගා භවිරාගරත්තා
 නාත³රිංසු ජාතිජරනති මුඛිමි.
- 3-5 තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
 යඤ්ඤාති ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස
 අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ
 අතාරි ජාතිං ච ජරං ච මාරිස
 පුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙතං.
- 3-6 සඛ්ඛාය ලොකසමිං පරොවරානි⁴ (පුණ්ණකාති හගවා)
 යසසිඤ්ඤිතං නාස්සි කුභිඤ්ඤි ලොකෙ
 සනෙතා විඬුමො අනිසො නිරාසො
 අතාරි සො ජාති ජරනති මුඛි'ති.

පුණ්ණකමාණව පුච්ඡා - නිදසීතා

1. ආසිංසමානා-ව

2. ආසිංසනති-ව

3. කාමෙහි-අවුච්ඡා

4. නාතාරි-සු-මජ්ඣං.

5. පරොපරානි-ව-PTS.

3-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ඝාත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් බොහෝ යාග-කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, පුණ්ණකය, ඔහු ජරාව (සසරයක) තිසා මේ මනුෂ්‍යාදිභාවය පහත්තාහු (දෙවියනට) යාග කෙරෙත්.

3-3. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි:) මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ඝාත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් බොහෝ යාග-කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කිම ඔහු යාගයෙහි අප්‍රමත්ත වූවාහු ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කළාහු ද? නිද්‍යකාණෙනි, එය මුඛ වහන්සේ විවාරම්. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි.

3-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය, ඔහු රූප ප්‍රතිලාභාදිය) පාර්ථනා කෙරෙති, (යාගාදිය) පසසති, ජල්පනය කෙරෙති, පුදති, (රූපාදි) ලාභය සඳහා පුනපුනා කාමයන් මැ (අපට වත්තේ මැනැවැ'යි) කියත්. යාගයෙහි යෙදුණු භවිරාගයෙන් රැදුණු ඔහු ජාති ජරා (ආදි සසරයක) තරණය නො කළාහ'යි කියමි.

3-5. (ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි:) නිද්‍යකාණෙනි, යාග-යෙහි යෙදුණු ඔහු ඉදින් යාගයන් කරණ කොට ජාතියත් ජරාවත් නො තරණය කළාහු නම් නිද්‍යකාණෙනි, එකල්හි දෙවිමිනිස්ලොවැ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? එකරුණ පුළුවුස්මි. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි.

3-6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) සත්ලොවැ (පරාත්මභාව සාත්මනාවාදී) පරාවරයන් නුවණින් වීමසා (දත්) යම් ක්ෂිණාක්‍රවයක්හට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ඉඤ්ඤිතයෙක් නැද්ද, (කෙලෙස් සන්තිදීමෙන්) ඥාත්ත වූ (කායදුශ්චරිතාදී) ධූම වීරහිත වූ (රාගාදී) උපද්‍රව රහිත වූ ආශා රහිත වූ ඒ ක්ෂිණාක්‍රව තෙම ජාති ජරා තරණය කෙළේ යයි කියමි.

පුර්ණක මාණවකපාවණා නිමි.

4. මෙතතගුමාණව සුවජා

- 4-1 සුවජාමි තං භගවා ඉති මෙතං (ඉච්චායඤ්චා මෙතතගු)
මඤ්ඤාමි තං චෙදගුං භාවිතතං.
කුතොත්තා දුක්ඛා¹ සමුදගතා ඉමෙ
යෙ කෙවි ලොකස්මිං අනෙකරුපා.
- 4-2 දුක්ඛස්ස චෙ මං² පභවං අසුවජස්සි (මෙතතගු³ති භගවා)
තං තෙ පවක්ඛාමි යථා පජානා.
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා
යෙ කෙවි ලොකස්මිං අනෙකරුපා.
- 4-3 යො චෙ⁴ අවිඤ්ඤා උපධිං කරොති
සුනාපසුනං දුක්ඛමුපෙති මඤ්ඤ
තස්මා පජානං⁵ උපධිං න කධිරා
දුක්ඛස්ස ජාතිප්පභවානුපසයි.
- 4-4 යතං අසුවජමිඤ්ඤ අකිත්තස්සි⁶ නො (ඉච්චායඤ්චා මෙතතගු)
අඤ්ඤං තං⁷ සුවජාම⁸ තදිඤ්ඤ ඉති
කථනනු ධිරා විතරන්ති ඔසං.
ජාති ජරං ඥාතපට්ඨං වං
තං මෙ මුනී සාධු වියාකරොති
තථා හි තෙ විදිතො එස ඛමෙමා.
- 4-5 කිත්තස්සිස්සාමි තෙ ධම්මං (මෙතතගුති භගවා)
දිට්ඨං⁹ ධම්මං අනිතිහං.
යං විදිතො සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.
- 4-6 තං වාහං අභිනාදුමි
මහෙසි ධම්මමුත්තමං.
යං විදිතො සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

1. දුක්ඛාය සදගතා-සු
2. චෙම-ච-වි
3. යොචෙ-ච-වි
4. තස්මාතිජානා-සු
5. අකිත්තස්සිස්සාමි-වි

6. අඤ්ඤානං-වි
7. සුවජාමි-උ-සු
8. පටිඤ්ඤ-ච-වි
9. දිට්ඨං ධම්මං-ච-සු-වි

4. මෙත්තගුමාණව පාවතු

4-1. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ විවාරම්. වදළ මැනව. මුඛ වහන්සේ ඥාන - වේදයාගේ පරතෙරට පැමිණි කෙනෙකුන් කොට වැඩු සිත් ඇති කෙනෙකුන් කොට හඟිම්. ලොවැ අනෙක යථිභාව වූ යම් කිසි දුක් කෙතෙක් වෙත් ද, මේ දුඃඛයෝ කොයිත් උපන්නාහු ද?

4-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) ජාත්‍යාදි දුක්කාරණය (තෙපි) මා විවාරව, එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දනනත්තකු සෙයින් තොපට ප්‍රකාශ කරමිහ. ලොවැ අනෙක ස්වරූප වූ යම් දුක් කෙතෙක් ඇද්ද, එ හැම දුඃඛයෝ (තෘෂ්ණාදි) උපධි හෙතෙසෙන් උපදනාහ.

4-3. අපණ්ඨිත වූ යමෙක් (තෘෂ්ණාදි) උපධිය කෙරේ ද, අඥාන වූ හෙතෙම පුනපුනා සසර දුක්කට පැමිණෙයි. එහෙයින් (සංසකාරයන් අතිත්‍යාදි විසින්) දනනේ සයරදුක් ජාතිය ප්‍රභව කොට ඇතැ'යි දක්නේ (තෘෂ්ණාදි) උපධිය නො කරන්නේ යි.

4-4. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විවාරයි:) ඇපි යමක් විවාළමෝ ද එය මුඛ වහන්සේ අපට වදළ සේක. අත් කරුණකුදු මුඛ වහන්සේ විවාරම්හ, එය දුන් වදළ මැනව, නුවණැත්තෝ (කාමාදි චතුර්විධ) ඔසයත්, ජාති, ජරා, ශෝක, පරිදේව දුක්කත් කෙසේ ඉක්මවත් ද? සර්ව ඥ මුත්ති මුඛ වහන්සේ අයදිම්. එය මට විසඳා වදළ මැනව. යම් හෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම (සත්ත්වයන් විසින් අවබෝධ කරන සේ පැනවීම් වශයෙන්) දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

4-5. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: "මෙත්තගු මාණවකය,) ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නාලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මැ ආත්ම ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා සධ්ධාතා තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණධර්මය ද (නිර්වාණගාමිනි ප්‍රතිපද්ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි" යි.

4-6. මහර්මින් වහන්ස, ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා)ව තරණය කරන්නේ නම්, මම මුඛ වහන්සේ ගේ ඒ (ධර්මදෙසාතක) වචනය ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ධර්මය ද රුස්මි.

- 4-7 යං කිඤ්චි සමපරානායි¹ (මෙතතඟු² කි හගවා)
 උඤ්ඤං අපෙකං තිරියං වාපි මජ්ඣේ
 එතෙසු³ නාදිං⁴ ච නිවෙසනං ච
 පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං හවෙ න තිවෙකි.
- 4-8 එවංවිහාරි සතො අපාමතො
 භික්ඛු වරං භික්ඛා මමායිතානි
 ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ඤා⁵
 ඉධෙව විඤ්ඤා පජ්ඣෙය්‍ය දුක්ඛං.
- 4-9 එතාහිනාදුම් වට්ඨා මහෙසිනො (ඉච්චායකමා මෙතතඟු)
 සුකිත්තිතං ගොතමි නුපධිකං
 අභා භි හගවා පහාසි දුක්ඛං
 තරා භි තෙ විදිතො එස ධම්මො.
- 4-10 තෙ වාපි නුත පජ්ඣෙය්‍ය දුක්ඛං
 යෙ කං චුති අවසීතං ඔවදෙය්‍ය
 තං තං නමස්සාමි සමෙච්ච නාග
 අපොච මං (හගවා) අවසීතං ඔවදෙය්‍ය.
- 4-11 යං ප්‍රාග්මණං වෙදගුං⁴ ආභිජ්ඣාදු (මෙතතඟු² කි හගවා)
 අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසතතං
 අභා භි සො ඔසම්මං අතාරි
 තිණ්ණො ච පාරං අබ්බලො අකභේධා.
- 4-12 විඤ්ඤා ච යො⁵ වෙදගු නරො ඉධ
 හවාහවෙ සධගම්මං විසජ්ජ
 සො විතතණො අතීසො නිරාසො
 අතාරි සො ජාතිජරානි ප්‍රාමී ති.

මෙතතඟුමාණව පුවණ් — නිට්ඨිතා

1. සංජානිති-ව-ච
 2. නාදි ව-ව-ච
 3. පරිද්ද-ව-ව-ච

4. වෙදගු මහිජ්ඣාදු-පු
 5. විචාරි සො-පා.

4-7. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය, අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමාන කාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්තවු නම් තෙල උද්ධාදි ධර්මයෙහි තෘෂ්ණාව ද දෘෂ්ටිනිවේසනය ද අභිසංස්කාර විඤ්ඤානය ද දුරු කරව, දුරු කොට (දෙවැනු රුම) හවයෙහි නො සිටිනේ යි.

4-8. මෙසේ වාසය කරනසුලු ස්මාතිමත් වූ අප්‍රමත්ත වූ මහණ තෙම මෙත්තවයන් හැරපියා හැසිරෙනුයේ විද්වත් වූයේ මෙ සස්තෙනි මැ නොහොත්, මෙ අත්ඛවිති මැ ජාතිය ද ජරාව ද සෝක-පරිදේව දුක ද දුරුලන්නේ යි.

4-9. (ආයුෂ්මත් මෙත්තගු මෙසේ විවාරයි:) මහර්මි වූ මුඛ වහන්සේ හේ තෙල වචනය පිළිගනිමි. ගෞතමයන් වහන්ස, (මුඛ වහන්සේ විසින් නිරුපධි වූ නිර්වාණය මොනොවට ප්‍රකාශ කරනලද. යම් හෙයින් බුදුහු එකාන්තයෙන් වෘත්තදුෂ්ටය දුරුලුහු ද එහෙයින් මැ මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තාලද.

4-10. මුනි වූ සර්වඥයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ යම් කෙනකුන්ට සකසා (හැම කල්හි හෝ) ඔවා දෙන සේක් ද, ඔහුද දුක් දුරුලන්නාහැයි හඟිමි. බුද්ධනාගයන් වහන්ස, එහෙයින් එළඹ මුඛ වහන්සේ නමදිමි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට එක්වත් අවවාද කරන්නාහු නම් මැනැව.

4-11. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) තෙපි බාහිතසාපි ඉ්‍රාහ්මණ වූ යමක්හු මාර්ගඥානයෙන් නිවනට පැමිණියකු කොට (රාගාදි) කිඤ්චන රහිතයකු කොට කාමයෙහි ද හවයෙහි ද නො ඇලුණකිහු කොට දන්තවු ද, එකාන්තයෙන් හෙතෙම මේ (කාමාදි) චතුරොසය තරණය කෙළේ යැ. ඔසත්තරණය කළා වූ ද (රාගාදි) චිල රහිත වූ (දුෂ්ඨාදියෙහි) කාංක්ෂා රහිත වූ හෙතෙම නිර්වාණපාරයට ගියේ ය.

4-12. තවද මෙ සස්තෙනි (ආත්මභවයෙහි හෝ) විද්වත් වූ ඥාන වේදයෙන් නිවනට පැමිණි යම් සත්ත්වයෙක් කුදුමහත් හවයෙහි මේ (රාගාදි) සධගය දුරුලා සිටියේද විගත තෘෂ්ණා ඇති හෙතෙම අනුපද්‍රව වූයේ ආශාරහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ජාති ජරා (මරණය) තරණය කෙළේ යයි කියමි.

මෙත්තගු මාණවක පාවණා නිමි.

5. ධොතකමාණව පුවජා

- 5-1 පුවජාමි තං භගවා ඉති චෙතං (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
චාචා'භික්ඛාමි මහෙසී තුංහං.
තව සුඤ්ඤාන නිශ්ශෙසං¹.
සිංහෙති නිබ්බානමත්තනො.
- 5-2 තෙන භාසසං කරොති (ධොතකා'ති භගවා)
ඉධෙව නිපකො සතො
ඉතො සුඤ්ඤාන නිශ්ශෙසං.
සිංහෙති නිබ්බානමත්තනො.
- 5-3 පසසාමහං දෙව මනුස්ස ලොකෙ (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
අභිඤ්ඤානං බ්‍රාහ්මණමිට්ඨයමානං.
තං තං නමස්සාමි සමන්තවක්ඛු
පමුඤ්ඤා මං සක්කං² කරංකරාහි.
- 5-4 නාහං සභිස්සාමි³ පමොච්ඡාය (ධොතකා'ති භගවා)
කරංකරීං ධොතක කඤ්චී ලොකෙ
ධම්මං ච සෙවිස්සං ආජානමානො
එවං තුචං ඔසෙමිමං තරෙසි.
- 5-5 අනුසාස ඩුග්ගෙහි කරුණායමානො (ඉච්චායස්මා ධොතකො)
විවෙකධම්මං යමහං විජඤ්ඤං.
යථාහං⁴ ආකාසො'ව අව්‍යාපජ්ජමානො⁵
ඉධෙව සන්තො අසිතො වරෙය්‍යං.
- 5-6 කිත්තසිස්සාමි තෙ සන්තිං⁶ (ධොතකා'ති භගවා)
දිට්ඨං ධම්මෙ අතීතිහං.
යං විදිඤ්ඤා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

1. නිශ්ශෙසං-වි-ව

2. මං මහං-වි-ව

3. ස මච්චස්සාමි-සි-ඉ

4. යථාහමාකාසො-සු

5. අව්‍යාපජ්ජමානො-වි-ව-පෑ.ප.

6. තෙ සන්තිං-වි-ව

5. ධොතකමාණව පාවජා

5-1. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ සුඵවුස්මි, තෙල වදළ මැනැව්. මහර්ෂීන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් රුස්නෙමි. මුඛ වහන්සේ ගේ ධර්මනිර්සොෂය අසා තමාගේ (රාගාදිය) නිවනු සඳහා (අධිශීලාදියෙහි) හික්මෙන්නෙමි.

5-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) එසේ වී නම් මෙහි ම නුවණැති වැ සිහි ඇති වැ උත්සාහ කරව. මෙහි මාගේ වචන අසා තමාගේ කෙලෙස් නිවනු පිණිස (ත්‍රිවිධ ශික්ෂාහි) හික්මෙන්නේ යැ.

5-3. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විවාරයි:) මම දෙව මිනිස් ලොවැ හැසිරෙන පලිබොධ රහිත වූ (බාහිතපාපි හෙයින්) ශ්‍රාභ්මණ වූ දෙවැනි දේවයන් දකිමි. සමතැස් ඇතියාණෙනි. එබඳු වූ මුඛ වහන්සේ නමදිමි. ශාක්‍යයන් වහන්ස, විචිකිත්සායෙන් මා මුදනු මැනැව්.

5-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ලොවැ විචිකිත්සා ඇති කිසිවකු මුදන්නට මම නො හැක්කෙමි, නොහොත් උත්සාහ නො කෙරෙමි. තෙපි ශ්‍රේෂ්ඨ ධර්මය (නිවන) දන්මින් මෙසේ මේ ඕසය තරණය කරන්නාවූ යැ.

5-5. (ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විවාරයි:) ශ්‍රේෂ්ඨයන් වහන්ස, මම යම් සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් විචික්ත වූ නිර්වාණ ධර්මයක් දැනගත්තෙමි නම් යම්යේ මම් ආකාශය සෙයින් නානාප්‍රකාර බවට නො පැමිණෙන්නෙමි, මෙ අස්නෙහි මැ හුන්නෙමි නොහොත් නිවුනෙමි, (තෘණො-දෘෂටි) නිශ්‍රය රහිත වැ හැසිරෙන්නෙමි නම් එසෙයින් (මට) අනුකම්පා කෙරෙමින් අනුශාසන කළ මැනව්.

5-6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙන්නායේ දක්නා ලද දු:ඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බවහි මැ අත්මට්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසක්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණ ධර්මය (ද නිර්වාණශාමිනී ප්‍රතිපද් ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

5-7 තං¹ වාහං අභිනන්දුම් (ඉච්චායසමා ධොතකො)
මහෙසි සන්ති මුත්තමං.
යං විදිතා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

5-8 යං කිඤ්චි සමපරානාසි (ධොතකා'ති හගවා)
උඤ්ඤං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣේ
එතං විදිතා සධගො'ති ලොකෙ
හවාහවාය මාකාසි තණ්හනති.

ධොතකමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

6. උපසිච්චමාණව පුච්ඡා

6-1 එකො අහං සක්ක, මහත්ත මොසං (ඉච්චායසමා උපසිච්චො)
අනිසසිතො නො විසභාමි තරිතුං²
ආරමමණං මුඛි සමන්තවස්සු
යං නිසසිතො ඔසම්මං තරෙය්‍යං.

6-2 ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙක්ඛමානො සතීමා (උපසිච්චා'ති හගවා)
නස්සිති නිසසාය තරස්ස ඔයං
කාමෙ පභාය විරතො කපාභි
තණ්හකකයං නත්තමභාගිපසසං³.

6-3 සබ්බෙසු කාමෙසු යො චිතරාගො (ඉච්චා යසමා උපසිච්චො)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භිත්ති අඤ්ඤං⁴
සඤ්ඤා විමොකෙඤ්ඤං පරමෙ'ධිමුත්තො
තිට්ඨෙති තු සො තස්ස අනාත්මයායි⁵

6-4 සබ්බෙසු කාමෙසු යො චිතරාගො (උපසිච්චාති හගවා)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසසිතො භිත්තිමඤ්ඤං
සඤ්ඤා විමොකෙඤ්ඤං පරමෙ'ධිමුත්තො
තිට්ඨෙය්‍ය සො තස්ස අනාත්මයායි.

1. තංවාහමභිනන්දුම්-සු
2. තාරිතුං ජ-සං,
3. රත්තිමභාගිපසස-ව-වි

4. භිත්ති මඤ්ඤං-ම-ජ-සං
5. අනාත්මයායි-ව-වි
අධිමුත්තො-PTS

5-7. (ආයුෂ්මත් ධෝතක මෙසේ කී:) මහර්ෂින් වහන්ස, ස්මාතිමත් වූ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව තරණය කරන්නේ නම් මම මුඛ වහන්සේ ගේ ඒ ධර්මදොසක වචනය ද රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

5-8. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධෝතකය,) (අනාගතකාලාදී) උඩ ද (අතීතකාලාදී) යට ද (වර්තමාන කාලාදී) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්ම ජාතයක් තෙපි දන්නාවූ නම් තෙල ලොවැ සඩග (ලග්නා තැන) යැ යි දැන කුසුම්භත් භවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව යි,

ධෝතක මාණව පාවිෂා නිමි.

උපසිව මාණව පාවිෂා

6-1. (ආයුෂ්මත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) ශාක්‍යමුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, එකලා වූ මම (කිසි පුහුලකු හෝ දහමක් හෝ) ඇසුරු නො කෙළෙමි මහත් වූ (කාමාදි) ඔසය තරණය කරන්නට නො හැකි වෙමි. සමතැස් ඇති සඵඤ්ඤාත් වහන්ස, (යම් පුහුලකු හෝ දහමක් ඇසුරු කෙළෙමි) මේ කෙලෙස් වතුරු තරණය කෙරෙමි නම් ඒ නිශ්‍රය වදළ මැනැවි.

6-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) සිහි ඇතියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාදන්තිය (අනිත්‍යාදි විසින්) . දක්මින් 'නත්ථි කිඤ්ථ'යි පැවැති ඒ සමච්ඡත ඇසුරු ඉක්කට වතුරෝසය තරණය කර. වක්‍රකාම කෙල්ලකාම හැරපියා කපංකපා සංඛ්‍යාත විචිකිත්සායෙන් වැළැකුණෙහි රූපිච්ඡිති තෘෂ්ණාසංඝය සංඛ්‍යාත නිවන විතුත කොට දක්නෙහි.

6-3. (ආයුෂ්මත් උපසිව මාණවක මෙසේ විවාරයි:) යමෙක් සියලු කාමයන්හි පහවූ රාග ඇතියේ අන්‍ය වූ යට සමච්ඡත හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඤ්චිමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි විශෝගයට නො යන සුලු වැ සිටිනේ ද?

6-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) යමෙක් සියලු කාමයන්හි විතරාග වූයේ අන්‍ය වූ යට සමච්ඡත හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඤා විමොක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම (උසින්) නො පිරිහෙමින් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි (කප් සැටදහසක්) සිටිනේ යි.

- 6-5 තිබේ වෙ සො තත් අනානුයාසී (ඉච්චායසමා උපසිච්චා)
 යුගමපි වස්සානං සමන්තවක්ඛු
 තත්ථෙව සො සිතී සියා¹ විමුක්තො
 වචෙරං² විඤ්ඤාණං තරාපිධස්ස.
- 6-6 අවචි යරා වාතචෙගෙන ඩිත්තා (උපසිච්චා³ති හගවා)
 අත්ථං පලෙති න උපෙති සභිං.
 එවං මුතී නාමකායා විමුක්තො
 අත්ථං පලෙති න උපෙති⁴ සභිං.
- 6-7 අත්ථං ගතො සො උදව්ඤ්ඤා සො නත්ථී (ඉච්චායසමා උපසිච්චා)
 උද්ගු වෙ සසසතියා අරොහො
 තං මෙ මුතී සාධු වියාකරොති
 තරා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.
- 6-8 අත්ථං ගතස්ස න පමාණමත්ථී (උපසිච්චාති හගවා)
 යෙන නං වජ්ජ තං තස්ස නත්ථී
 සබ්බෙසු ධම්මෙසු සමුහතෙසු
 සමුහතා වාදපරාපි සබ්බෙ⁵ති.

උපසිච්චාණව පුච්ඡා නිධිත්තා.

7. නන්දමාණව පුච්ඡා

- 7-1 සතති ලොකෙ මුනායො (ඉච්චායසමා නන්ද)
 ජනා වදන්ති තයිදං කරුණු
 ඤාණුපසන්නං නො මුතී වදන්ති
 උද්ගු වෙ ජිවිතෙත්ථුපසන්නං.
- 7-2 න දිවසියා න සුතියා න ඤාණෙන (නන්ද⁶ති හගවා)
 මුතීධ නන්ද කුසලා වදන්ති
 විසෙති කත්වා අනිසා නිරාසා
 වරන්ති යෙ තෙ මුනායො⁷ති බ්‍රාමි.

1. සො තියා විමුක්තො-ව-වි
 2. හාවෙර-උ-ව-වි

3. නොපෙති-සු
 4. උද්ගුතො නත්ථී-ව-වි

6-5. (ආයුෂමත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) සමතැස් ඇති සම්ඥයන් වහන්ස, ඉදින් හෙතෙම එයින් නො පිරිහෙන සුලු වූයේ නොයෙක් හවුරුදු සියදහස් ගණන් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි සිටිනේ නම් හෙතෙම එහි මැ දුකින් මිදුණේ ශිතීභාවයට පැමිණියේ එහි මැ සිටිනේ ද එබඳු වූවහු ගේ විඥානය එහි මැ පිරිනිවේ ද?

6-6. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) වාතවෙගයෙන් බැහැර කරන (නිවන) ලද ගිනිසිළෙක් යම්සේ අඤායට යේ ද, (නිවේ ද,) (අසෝ දිගට ගියේ යැයි) ව්‍යවහාරයට නොයේ ද, එසෙයින් මැ (එහි උපන්) ශෛෂ්‍ය මුනි තෙම නාම කයින් මිදුණේ අඤායට යෙයි. ඝාත්‍රියා දි ව්‍යවහාරයට නො යෙයි.

6-7. (ආයුෂමත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) (මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස,) ඒ පුද්ගල තෙම අඤායට ගියේ (නිරුද්ධ වූයේ) නොහොත් අවිද්‍යාමාන වූයේ ද? නොහොත් ඒකාන්තයෙන් ශාශ්වතභාවයෙන් අරොග වූයේ (අවි පරිණාම ස්වභාව, ඇත්තේ) සිටිනේ ද? මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, එය මට මැනවින් ප්‍රකාශ කළ මැනව්. යම් හෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද ද එහෙයින්.

6-8. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) අනුපාදිශෙෂ නිජ්‍යාධිකාරයෙන් පිරිනිවියාහට (රූපාදි) ප්‍රමාණයෙන් නැත. (රාගාදි) යමෙකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත. (සක්කාදි) සියලු දහම නැසූ කල්හි හැම (කෙලශාදි) වාදපථයෝ ද නසන ලදහ'යි.

උපසිව මාණවක පාවෂා නිමි.

7. නන්දමාණවක පාවෂා

7-1. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විවාරයි:) 'ලොවැ මුනිහු ඇත්තාහ'යි ජනයෝ කියති. එය කෙසේ ද? (සමාපතති-අභිඥා) ඥානයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැයි කියත් ද? නොහොත් රූක්ෂ ජීවිතයෙන් සමුපෙත වූවහු 'මුනි' යැ යි කියත් ද?

7-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්දය,) මම සස්තෙනි (සක්කාදියෙහි) දක්ෂයෝ දාසවියෙන් ශ්‍රැතියෙන් ඥානයෙන් 'මුනි' යැයි නො කියති. යම් කෙනෙක් කෙලෙස් සෙනහ නසා (රාගාදි) ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැඩරෙත් නම් ඔහු 'මුනිහු' යැ යි මම කියමි.

7-3 යෙ කෙවි'මෙ සමණව්‍යාභමණා සෙ (ඉච්චායසමා නන්ද)
 දිට්ඨං සුතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 අනෙකරුපෙත වදන්ති සුද්ධිං.
 කච්චි සු තෙ භගවා තත්ථ යථා වරත්තං
 අතාරු ජාතිං ච ජරං ච මාරිසං
 පුච්ඡාමි තං භගවා ඩුග්ගි මෙතං.

7-4 යෙ කෙවි'මෙ සමණව්‍යාභමණා සෙ (නන්ද'නි භගවා)
 දිට්ඨං සුතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 අනෙකරුපෙත වදන්ති සුද්ධිං.
 කිඤ්චාපි තෙ තත්ථ යථා වරත්තං
 නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඩුග්ගි.

7-5 යෙ කෙවි'මෙ සමණව්‍යාභමණා සෙ (ඉච්චායසමා නන්ද)
 දිට්ඨං¹ සුතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං.
 අනෙකරුපෙත වදන්ති සුද්ධිං.

7-6 තෙ² චෙ මුනී ඩුග්ගි අනොසනිණේණ³
 අථ කො වර්ගි දෙවමනුසසලොකෙ
 අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසං
 පුච්ඡාමි තං භගවා ඩුග්ගි මෙතං.

7-7 නාහං⁴ සබ්බෙ සමණව්‍යාභමණා සෙ (නන්ද'නි භගවා)
 ජාති ජරාය නිවුතා'නි ඩුග්ගි
 යෙ සුඛ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා
 සිලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං.
 අනෙකරුපමපි පභාය සබ්බං.
 තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
 තෙ⁵ චෙ නරා ඔසතිණේණා'නි ඩුග්ගි.

1. දිට්ඨත-සු
 දිට්ඨසුතෙත-ව-ව-PTS.
 දිට්ඨසුතෙත-ම ජ සං.
 2. කච්චි-ව PTS.

3. සචෙ -උ-සු
 4. අනොස නිණේණා-උ-ව-ව
 5. නාවාහ-ව-ව
 6. යෙ තෙ තරා-උ

7-3. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මහණ බමුණු කෙනෙක් දාෂ්ටයෙකුණු ශ්‍රැතයෙකුණු ශුද්ධිය (මුක්තිය) කියත් නම් භීල චුතයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් නම්, අනේකවිධ කොකුහලමඬගලයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් නම්, නිද්ධාණන් වහන්ස, කිම ඔහු (ඒ දාෂ්ටිගතිකයෝ) ඒ දාෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැටසන්නාහු ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කළාහු ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැවි.

7-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්දය,) යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාෂ්ටයෙකුණු ශ්‍රැතයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් ද භීල චුතයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් ද, අනේකවිධ කොකුහලමඬගලයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් ද, වැළිත් ඔහු ඒ දාෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැටෙසත් නම් ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහ' යි කියමි.

7-5,6 (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාෂ්ටයෙකුණු ශ්‍රැතයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් ද, භීලචුතයෙකුණු, ශුද්ධිය කියත් ද අනේකවිධ කොකුහල මඬගලයෙකුණු ශුද්ධිය කියත් ද මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ දාෂ්ටි ගතිකයන් ඔස තරණය නො කළවුනැ'යි වදරන්න වූ නම්, නිද්ධාණන් වහන්ස, වැළිත් දෙවමිනිස් ලොවැ කවරෙක් ජාතිය ත් ජරාව ත් තරණය කෙළේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැවි.

7-7. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: නන්දය,) මම් හැම මහණ බමුණුහු ජාති.ජරා විසින් අවුරන ලදහ'යි නො කියමි. මෙලොවහි යම් කෙනෙක් හැම දාෂ්ටිශුද්ධිය ද ශ්‍රැතශුද්ධිය ද මුතශුද්ධිය ද භීලචුතශුද්ධිය ද හැරපියා හැම අනේකවිධ කොකුහලමඬගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දුත ආත්මව වූවාහු ද එ සත්හු එකාන්තයෙන් ඔසතරණය කළාහ යි කියමි.

- 7-8 එතාහිනානුම් වටො මහෙසිනො (ඉච්චායඝො නන්ද)
සුක්ඛානිතං ගොතම නුපට්ඨං
යෙ සුඛ දිට්ඨං ච සුතං මුතං චා
සිලබ්බතං චාපි පභාය සබ්බං
අනෙකරූපමි පභාය සබ්බං
තණ්හං පටිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
අභමිපි තෙ ඔසතිණ්ණා'ති බ්‍රූමිති.

නන්දමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

8. හෙමකමාණව පුච්ඡා

- 8-1 යෙ මෙ පුබ්බෙ වාසකංගු (ඉච්චායඝො හෙමකො)
හුරු ගොතමසාසනා
ඉච්චායඝි ඉති භවිස්සති
සබ්බං තං ඉතිහිතිහං
සබ්බං තං තක්කවසිත්තං
නාහං තස් අභිරම්.
- 8-2 ඤං ච මෙ ධම්මකතාහි
තණ්හා නිසසාතනං මුති
යං විදිත්වා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.
- 8-3 ඉධ දිට්ඨං - සුතං - මුතං -
විඤ්ඤානෙසු පියරූපෙසු හෙමක
ජන්දරාගථවිනොදනං
නිබ්බානාදමවුත්තං.
- 8-4 එතදඤ්ඤාය යෙ සතා
දිට්ඨධම්මාහිනිබ්බුතා
උපසංගා ච තෙ සද
තිණ්ණා ලොකෙ විසතතිකතා.

හෙමකමාණව පුච්ඡා — නිට්ඨිතා.

1. හුරු-ව-ව

2. ඉට්ඨාමි ඉති-ව-ව

3. සුතමුතං-සු-ව-ව

4. ජන්ද හව විනොදනා-ව-ව

5. එත මඤ්ඤාය මෙසත-ව-ව

7-8. (ආයුෂමත් නන්දමාණවක මෙසේ කියයි:) මහර්මී වූ මුඛ වහන්සේ ගේ තෙල වදන් මම් රුස්මි, ගෞතමයන් වහන්ස, උපධි රහිත වූ නිවන මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද යැ. මෙ ලොවිහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටි ශුද්ධිය ද ශ්‍රැතශුද්ධිය ද මුක්තශුද්ධිය ද ශීලව්‍රත ශුද්ධිය ද හැරපියා අනෙකවිධ වූ හැම කොතුපල මඟිගල ශුද්ධිය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඤායෙන් පිරිසිදු දෑන අනාත්‍යව වූවාහු නම් මම ද ඔහු 'මසතරණය කළාහ'යි කියමි.

නන්දමාණව පාව්‍යා නිමි.

8. හේමක මාණව පාව්‍යා

8-1. (ආයුෂමත් හේමක මාණවක මෙසේ කී:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, පෙර (බාවරි බ්‍රාහ්මණා දී යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක් මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ'යි උපන් කථායෙක. එ හැම! (කාමච්ඡිකාර්කාදි) තර්ක වචනාසූල යැ. මම් එහි නො ඇලුණෙමි.

8-2. මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, යම් දහමක් දෑන සිහි ඇති වැ හැසිරෙනුයේ ලොවැ විසත්තිකා සම්බ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් එබඳු වූ, තෘෂ්ණාව ව්‍යාසන දහමක් මුඛ වහන්සේ මට වදනු මැනවි.

8-3. හේමක මාණවකය, මෙලො වැ රූපායතන ශබ්දයතන ගන්ධ-රස-සූක්ෂ්මව්‍යායතන ධර්මායතන සම්බ්‍යාත වූ ප්‍රිය ඥානාවයන්හි ඡන්දරාගය දුරු කිරීම ව්‍යුති රහිත වූ නිජාණපදය වෙයි.

8-4. ස්මාතිමත් වූ දක්නාලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල අමාමහනිවන (මාර්ගඤානයෙන්) දෑන (ක්ලෙශ පරිනිෂ්ඨාණයෙන් පිරිනිව්‍යාහු සන්තිදුණාහු ද වෙත්. නම් ඔහු හැම කල්හි ලොවැ විසත්තිකා සම්බ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කළාහු වෙත්.

හේමක මාණව පාව්‍යා නිමි.

9. තොදෙයාමාණව පුවජා

- 9-1 යසම්. කාමා න වසන්ති (ඉච්චායසමා තොදෙයො) තණ්හා යසස න විජ්ජති
කථංකථා ව යො තිණේණා
විමොකෙඛා තසස කිදිසො.
- 9-2 යසම්. කාමා න වසන්ති (තොදෙයාති භගවා) තණ්හා යසස න විජ්ජති
කථංකථා ව යො තිණේණා
විමොකෙඛා තසස නාපරො.
- 9-3 නිරාසසො¹ සො උද ආසසානො (ඉච්චායසමා තොදෙයො) පඤ්ඤන² වා සො උද පඤ්ඤකපපි
මුනිං අභං සකක යථා විජ්ඤාං
තං මෙ වියාවිකඛි සමනතවකඛු.
- 9-4 නිරාසසො සො න සො ආසසානො පඤ්ඤනවා සො න ව පඤ්ඤකපපි
ඵවමපි තොදෙයා මුනිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසතතනති.

තොදෙයාමාණව පුවජා — නිට්ඨිකා.

10. කපපමාණව පුවජා

- 10-1 මජ්ඣෙක සරසම්.³ තිට්ඨිතං.⁴ (ඉච්චායසමා කප්පො) ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං.⁵ පඤ්ඤි මාරිස
කං ව මෙ දීපමකඛාති
යථයිදං නාපරං සියා.

1. නිරාස-සො-ප්පා.

2. පඤ්ඤනං වාසො-මජ්ඣ.

3. සරසම්-ව-ව

4. තිට්ඨිතං-ව-ව

5. දීපං-ව-ව

9. තෝදෙයා මාණවක පාඨය

9-1. (ආයුෂ්මත් තෝදෙයා මාණවක මෙසේ විවාරයි:) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලබිත් ද, යමක්හට තෘණොව නැද්ද, යමක් විවික්කාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහු හේ විමොක්ඛය කෙබඳු ද?

9-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: තෝදෙයා මාණවකය,) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලබිත් ද, යමක්හට තෘණොව නැද්ද, යමක් විවික්කාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහට අන්‍ය විමොක්ඛයෙක් නැති.

9-3. ඒ මුනි තෙම තෘණො රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘණො සහිත වූයේ ද, හේ ප්‍රඥා ඇතියේ ද නොහොත් (සමාපත්ති ආදී) ඥානයෙන් තෘණො කල්‍යාණ දෘෂ්ටිකල්ප කරනුයේ ද, ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම්සේ මම් මුනිහු දැනගන්නෙමි නම් සමත්තවක්ෂු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසෙයින් එකරුණ මට ප්‍රකාශ කළ මැනව.

9-4. ඒ මුනි තෙම තෘණො රහිත වෙයි, හේ තෘණො සහිත වූයේ නො වෙයි. හේ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ නො ද (සමාපත්ති ආදී) ඥානයෙන් තෘණොකල්‍යාණ දෘෂ්ටිකල්ප කරනුයේ වෙයි. තෝදෙයා මාණවකය, මෙසේ (තෙපි) කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇලුණු පලිබොධ නැතියහු 'මුනි' යැ යි දැනගනුව' යි.

තෝදෙයාමාණව පාඨය නිමි.

10. කප්පමාණව පාඨය

10-1. (ආයුෂ්මත් කප්පමාණවක මෙසේ විවාරයි:) නිද්දකාණන් වහන්ස, (පෙර-පර කෙළවරරහිත බැවින්) මධ්‍ය වූ සංසාරයෙහි සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඬනා ලද්දවුනට (ජාතාදි) මහද්වය ඇති (කාමාදි) ඔසය උපත් කල්හි ප්‍රතික්ඛාව වදළ මැනව. මුඛ වහන්සේ වැළිත් යම්සේ මෙ දුක යළි නො වන්නේ නම් එසෙයින් මට ප්‍රතික්ඛාව වදළ මැනවි.

10-2 මජ්ඣෙක සරසමිං තිරිස්සං (කපපාති හගවා)
 ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ
 ජරාචච්චුපරෙතානං
 දීපං පමුච්චි කපප නෙ.

10-3 අකිඤ්චනං¹ අනාදනං
 එතං දීපං අනාපරං
 නිබ්බානං ඉති නං මුච්චි
 ජරාච ච්චුපරිකම්බයං.

10-4 එත දඤ්ඤාය යෙ සතා
 දිට්ඨධම්මාහිනිබ්බුතා
 න තෙ මාරවසානුගා
 න තෙ මාරස්ස පඤ්ඤාති.

කපපමාණව පුවජා — නිට්ඨිතා

11. ජතුකණ්ණිමාණව පුවජා

11-1 සුඤ්ඤානං¹ වීරමකාමකාමී. (ඉච්චායසමා ජතුකණ්ණි)
 ඔසාතිගං පුට්ඨුමකාමමාගමං
 සනතිපදං මුච්චි සහජනෙතත
 යථාතච්ඡං හගවා මුච්චි මෙතං,

11-2 හගවා හි කාමෙ අභිභූයා ඉරියති
 අදිවේවාට්ඨ පඨවිං තෙජී තෙජසා
 පරිතප්පඤ්ඤාසස මෙ භූරිපඤ්ඤා
 අච්ඡිකම්බ මමමං යමහං විජඤ්ඤාං
 ජාතිජරාය ඉධ විපපහානං.

11-3 කාමෙසු විනය ගෙඩං (ජතුකණ්ණිති හගවා)
 නෙකකම්මං දඤ්ඤා ඛෙමනො
 උග්ගහිතං නිරුත්ථං වා
 මා තෙ විජජිත්ථ කිඤ්චනං.

1. අච්ඡිකම්බ-උ-ව-ව

10-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: කප්පාංගවකය,) මධ්‍ය වූ සසඳ සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඩනා ලද්දවුනට (ජාතාදි) මහද්වය ඇති (කාමාදි) ඔසය උපත් කල්හි ප්‍රතික්ෂා ව කප්පය තොපට කියමි.

10-3. අපර ප්‍රතික්ෂා රහිත වූ තෙල ප්‍රතික්ෂාව (රාගාදි) කිඤුවන (පලිබොධ) රහිත යැ, ආදන (තෘණ) රහිත යැ, ජරා මරණ ව්‍යුපගමය වූ එය 'නිවනා' යි කියමි.

10-4. සමාතිමත් වූ දක්නා ලද (අනිත්‍යාදි) දහම් ඇතියම් රහත් කෙනෙක් තෙල නිවන දැන (කෙල්ලපරිනිර්වාණයෙන්) පිරිනිවියාහු වෙද්ද, ඔහු මාරවගයට ගියාහු නො වෙති. ඔහු මාරයාගේ මග යන්නාහු (පරිවාරකයෝ) නො වෙත් යයි.

කප්පමාංගව පාවර්තා නිමි.

11. ජතුකණ්ණිමාංගව පාවර්තා

11-1. (ආයුෂමත් ජතුකණ්ණිමාංගවක මෙසේ විවාරයි:) වීරයන් වහන්ස, මම මුඛ වහන්සේ (කාමයන් නො කැමැති හෙයින්) අකාමකාමී වූ ඔසය ඉක්ම වූ කෙනකු යි අසා නිෂකාම වූ භාග්‍යවතුන් පුළුවන්ට ආයෙමි. සහජාත වූ ඥානවක්‍ෂ්‍යය ඇතියාණෙනි ශාන්තිය හා ශාන්තිපදය (නිවන) හා වදළ මැනැව්. භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල කරුණ තරා වූ පරිදි වදළ මැනැව්.

11-2. යම් හෙයකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙද ඇති හිරු තෙදින් පෘථිවිය සෙයින් කාමයන් මැඩලා වාසය කරන සේක් ද, එහෙයින් මහාප්‍රාඥයන් වහන්ස, මෙහි මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රභාණය වූ යම් දහමක් මම දනගන්නෙමි නම් ඒ දහම මද තුඩුණැති වූ මට වදළ මැනව්.

11-3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ. ජතුකණ්ණි මාංගවකය,) නොෂ්ක්‍රමාය සේම වගයෙන් දැක වක්‍රකාම කෙල්ලකාමයෙහි තෘණාව දුරු කරව, තෘණාදි විසිත් ගන්නා ලද්දෙක් හෝ හළසුත්තෙක් හෝ (රාගාදි) කිඤුවනෙක් හෝ නහමක් තොපට වේවා.

11-4 යං පුබ්බෙ තං වීසොසෙති*
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්චනං
මජ්ඣේ* වෙ තො ගභසසයි
උපසන්නො වරිසසයි.

11-5 සබ්බසො නාම රූපසම්මං
වීතගෙධස්ස* බ්‍රාහ්මණ
ආසවා'ස්ස* න වීර්ජනති
යෙති මච්චුවසං වජෙති.

ජතුකණ්ණිමාණව පුච්ඡා - නිට්ඨිතා.

12. හද්‍රාච්චිකාණව පුච්ඡා

12-1 ඔකං* ජහං තණ්හවජ්ඣං අනෙජං (ඉච්චායසම්මා හද්‍රාච්චිකා)
නාජ්ඣං ජහං ඔසතිණ්ණං විමුක්තං
කසං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං
සුඤ්චාන නාගස්ස අපනම්සසනති* ඉතො.

12-2 නානා ජනා ජනපදෙහි සඬගතා*
තච වීර* වාක්‍යා අභිකඩ්ඛමානා*
තෙසං තුචං සාධු වියාකරොති
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

12-3 ආදනතණ්ණං විනයෙජ සබ්බං (හද්‍රාච්චිකාති හගවා)
උදධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣේ
යං යං හි ලොකසම්මං උපාදියනති
තෙනෙව මාරො අනෙවති ජනතුං.

12-4 තස්මා පජානං න උපාදියෙජ
හිකුචු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ
ආදනසතෙත ඉති පෙක්ඛමාමනා
පජං ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තනති.

හද්‍රාච්චිකාණව පුච්ඡා - නිට්ඨිතා.

1. වීසොසෙති-සු
වීසොසෙති-ව-ක
වීසොසෙති-ව
2. මජ්ඣේ-ව-ක-ව
3. වීතරොවසස-ව-ක-ව
4. ආසවා-ව-ක-ව

5. ඕස-ව-ව-ක
6. අසනවිසසනති-ව-ව-ක
7. සංකතා-ව-ව-ක
8. ධිර-ව-ව-ක
9. අභිය-ච්චානො-ව-ව-ක

11-4. අතීතයෙහි යම් සංඝකාරයෙක් වී නම් එය වියළුව, අනාගත සංඝකාරය තව නඟමක් කිඤ්චන (පලිබෝධ) වේවා, ඉදින් ප්‍රත්‍යක්ෂපත්ත සංඝකාරයන් (තෘණෝ දෘෂ්ටි විසින්) නො ගන්නෙහි නම් නිවුණෙක් වැ හැසිරෙන්නෙහි.

11-5. බමුණ, සඵලකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහකරන ලද තෘණෝ ඇති ඒ රහත්භව යම් ආසුචි කෙනකුත් කරණ කොට මාරයාගේ වශයට යා නම්, ඒ ආසුචියෝ නැත්තාහ'යි.

ජතුකණ්ණිමාණව පාඨනා නිමි.

12. හද්‍රාවුධ මාණව පාඨනා

12-1. (ආයුෂමත් හද්‍රාවුධ මෙසේ විවාරයි:) ආලය සංඛ්‍යාත ඕකය දුරු ෂඩ්ථිධ තෘණෝකාය සිදැලු, අටලෝදහම්භිනො සැලෙන, අනාගත ප්‍රාචීනා සංඛ්‍යාත නන්දිය දුරු වතුරොසය තරණය කළා වූ කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු, තෘණෝ-දෘෂ්ටිකල්ප දුරු, ගොහන ප්‍රඥා ඇති බුදුරදුන් වෙසෙසින් අයදිමි. නාග වූ මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් අසා (බොහෝ ජනයෝ) මේ පහණ සැයෙන් නික්ම යෙත්.

12-2. වීරයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් කැමැති වූ නානා ජනයෝ අඩගාදි ජනපදයෙන් රැස් වූහු යැ. මුඛ වහන්සේ ඔවුනට දහම් දෙසුව මැනැව්. යම් භෙයකින් තෙල දහම් මුඛ වහන්සේ විසින් දන්නා ලද ඵහෙයිනි.

12-3. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: හද්‍රාවුධය,) අතීතානාගතවතීමාන යෙහි වූ හැම ආද්‍යත තෘණෝඤ (තෘණෝ.පාදනය) දුරු කරවූ, යම් භෙයකින් ලොවැ (අතීතරූපාදි) යම් යම් වස්තුවක් දැඩි කොට ගනිත් ද, එහෙයින් මැ ඝකකිමාර තෙම සත්තවයා අනුවැ යෙයි.

12-4. එහෙයින් සමාතිමත් වූ (සංඝකාරයන් අතිතාදි වශයෙන්) දන්නා වූ මහණ තෙම මේ ප්‍රජාව 'මාත්‍යධෙයයෙහි ඇලිණැ'යි දක්මින් (රූපාදි) ආද්‍යතයෙහි ඇලුණු සියලු ලොවැ (රූපාදි) කිසිවක් නො ගන්නේ ශූ ඩි.

හද්‍රාවුධ මාණව පාඨනා නිමි.

13. උදයමාණව සුවණ

- 13-1 ක්කාසිං වීරජමාසිනං* (ඉච්චායසමා උදයො)
කතකිවචං අනාසවං
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අසී පඤ්ඤාන ආගමං
අඤ්ඤාචම්මාකමං පමුච්ඡි
අවිජජාය පභෙදනං.
- 13-2 පභානං කාම* ච්ඡන්තං (උදයාති භගවා)
දෙමනසසාන වුභයං
ථිතසස ව පනුදනං
කුකකුචවානං නිවාරණං
- 13-3 උපෙකකා සති සංසුදධං
ධම්මතකකපුරෙජවං
අඤ්ඤාචම්මාකමං පමුච්ඡි
අවිජජාය පභෙදනං.
- 13-4 කිං සු සංයොජනො ලොකො (ඉච්චායසමා උදයො)
කිං සු තසස විවාරණං
කිසසසස* විපපභානෙන
නිබ්බානමිති වුවචි.
- 13-5 නන්දිසංයොජනො ලොකො (උදයාති භගවා)
විතකකසස විවාරණං
තණ්ඨාය විපපභානෙන
නිබ්බානං ඉති වුවචි.
- 13-6 කථං සතසස වරතො (ඉච්චායසමා උදයො)
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣිති
භගවන්තං සුදුස්සාගමම
තං සුඤ්ඤාම වචො තව.
- 13-7 අජ්ඣිකතං ව බහිදධා ව
වේදනං නාහිනඤ්ඤො
ඵවං සතසස වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣිති.

උදයමාණවසුවණ — නිදිසිතා

1. ක්කාසිං වීරජ-ආසිනං-ආන
2. කාම ඡන්තං-සු

3. කිං සසස විපපභානෙන-ම-ව වි-ක

13. උදයමාණව පාවිච්ඡා

13-1. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ධ්‍යාන කරනසුදු වූ විෂේෂ රජස් ඇති වූ වැඩහුන් සිව්මහින් කළ (සොළොස් වැදූරුම්) කිසි ඇති අනාසුව වූ සියලු ධර්මයන්ගේ පරතෙර පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථ වූ ආයෙමි. අවිද්‍යාව බිඳුනා අඤ්ඤා විමෝක්ඛ ඝණිකාත නිව්‍යාන වදළ මැනවි.

13-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; උදය,) කාමච්ඡදයන් ගේ ද දොෂීනසායන්ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රභාණය ද ටීනමිඤ්ඤා ගේ දුරුලබ්ධි ද කොකාතායා ගේ වැළකීම ද ඇති—

13-3. වතුඤ්ඤානොපෙක්ඛා—සමාති දෙකින් සංඥාධික ඇති ධර්මික සම්බන්ධ සම්මානසංකල්පය පෙරවු කොට ඇති අර්හත්ඵල විමෝක්ඛය අවිද්‍යාව ගේ බිඳීම යැ යි ප්‍රකාශ කරමි.

13-4. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ලෝවැසි තෙම කුමක් සංයෝජන කොට ඇත්තේ ද? ඒ ලෝවැසියා ගේ විවාරණය (හැසිරීමට කරුණ) කිම? කිනම්දහමක්හු ගේ ප්‍රභාණයෙන් 'නිවන' යි කියනු ලැබේද?

13-5. ලෝවැසි තෙම තෘෂ්ණාව සංයෝජන කොට ඇත්තේ යැ, විතර්කය ඔහුට විවාරණය වෙයි. තෘෂ්ණාව ගේ ප්‍රභාණයෙන් 'නිවන' යි කියනු ලැබේ.

13-6. (ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) සමාති සම්පන්න වූ වාසය කරන්නාහු ගේ විඤානය කිසෙයින් නිරුද්ධ වේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුළුල්වූ සද්ධා පැමිණියමහ, මූලි වහන්සේ ගේ ඒ වචනය අසමහ.

13-7. අධ්‍යාත්මාලම්බනයෙහි ද බහිරුලම්බනයෙහි ද උපද්‍යාන වේද්‍යාව නො පතන ස්මාතිමත් වූ හැසිරෙනුවහු ගේ විඤානය මෙසේ නිරුද්ධ වේ යයි.

උදය මාණව පාවිච්ඡා නිමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

14. පොසාලමාණව පුවජා

- 14-1 යො අතිතං ආදිසති (ඉව්වායසමා පොසාලො)
අනෙජො ඡිත්තංසයො
පාරග්ගං සබ්බධම්මානං
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං.
- 14-2 විභුතරූපසඤ්ඤිස්ස
සබ්බකායපපභාසිනො
අජ්ඣතතං ව බ්භිද්ධා ව
නත්ථි කිඤ්චිති පස්සතො
ඤාණං සක්කානු¹ පුවජාමි
කරං නෙයෙසා තරාථිධො.
- 14-3 විඤ්ඤාණධර්මියො සබ්බො (පොසාලාති භගවා)
අභිජානං තරාගතො
තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති
ධිවුත්තං තපපරායණං.
- 14-4 ආකිඤ්චඤ්ඤා සම්භවං ඤාතො²
නත්ථි සංයොජනං ඉති
එවමෙනං³ අභිඤ්ඤාය
තතො තත්ථ විපස්සති
එතං ඤාණං තරා තස්ස
මුක්ඛණස්ස වුජ්ජිමෙනා⁴ති.

පොසාලමාණව පුවජා - නිට්ඨිතා.

මොසරාජමාණව පුවජා

- 15-1 ද්වාහං සක්කං අපුවජ්ජිස්සං⁴ (ඉව්වායසමා මොසරාජා)
න මෙ ව්‍යාකාසි වක්ඛමා
යාව තතියං ව දෙව්ඨි⁵
ව්‍යාකරොතිති මෙ සුතං.

1. සක්කතනු-ව-ව-ක

2. සම්භවං - උපු

3. එව මෙවං - තෙසුචි.

4. අපුවජ්ජ-ව-ව-ක

5. දෙව්ඨ-ව-ක

14. පොසාලමාණව පාවර්ණ

14-1. (ආයුෂ්‍යමත් පොසාල මෙසේ විවාරයි:) තැනැත්තා රහිත වූ සිද්ධාන්තයක් ඇති යම් සභිකයෙකුගේ ස්වභාවය වූ ද පරතය වූ ද අතීතය (දුර්විවාසානුස්මිතියෙන්) ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද, සියලු ධර්මයන්ගේ පරතෙරට ගිය ඒ සභිකයන් කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථ වැදගත්.

14-2. ශාක්‍යමුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉක්මනින් ලද රූපසංඛ්‍යා ඇති තදබලවිභක්තිමත් විද්වත් සියලු රූපකාය ප්‍රභාණය කරන සුලු වූ අධ්‍යාත්මයෙහිද බාහ්‍යයෙහිද කිසිවක් නැතැයි දක්නට (ආකිඤ්චාදායකතායෙහි) හිඳුගේ ඥානය ප්‍රචණ්ඩයි. එබඳු වූ පුද්ගලයෙකු කිසෙයින් (මත්තෙහි ඥානයට) පැමිණවිය යුත්තේ ද?

14-3. (බුදුහු මෙසේ වදාළහ: පොසාලය,) හැම විඥානස්ථිතින් වෙසෙසින් දන්නා වූ තථාගත තෙමේ ආකිඤ්චාදායකතායෙහි අධිච්ඡක්ත වූ එය පාරායන කොට ඇති වැඩිමුණා මේ ප්‍රඥා දනී.

14-4. ආකිඤ්චාදායකතායෙහි උපදවන අරූපාරාම සංකල්පනාන්තරය “සංයොජනකයකු”යි දන තෙල මෙසේ ම විශිෂ්ටඥානයෙන් දන ඉක්බිති එහි (අතිතාදි විසින්) විරූපිත කෙරෙයි. වැස නිමවූ මංගුණමවයාවාස ඇති බැහිතපාපී වූ ඒ රහත්හු ගේ තෙල අර්භත්-මාගිඥානය දවිපරිත වේ යයි.

පොසාලමාණව පාවර්ණ නිමි.

15. මොසරාජමාණව පාවර්ණ

15-1. (ආයුෂ්‍යමත් මොසරාජ මෙසේ විවාරයි:) මම දෙවරක් ශාක්‍ය මුනිහු විවාළෙමි. වක්‍රෂමත්හු ප්‍රකාශ නො කළහ. දෙවර්ෂීහු තුන්වනවට දක්වා විවාරනලද්දහු ප්‍රකාශ කරන සේකැ යි මා විසින් අසනලද.

15-2 අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙව්කො
දිට්ඨිනො¹ නාභිජානාති
ගොතමස්ස යසස්සිනො.

15-3 එවං² අභික්ඛන්තදස්සාවිං
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමිං
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
චච්චුරාජා න පස්සති.

15-4 සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛස්සු
මොසරාජ සද්ද සතො
අත්තානුදිට්ඨිං උභවති
එවං චච්චුතරො සියා
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
චච්චුරාජා න පස්සතිති.

මොසරාජමාණව සුච්ඡා - නිට්ඨිතා

16. පිඩගියමාණව සුච්ඡා

16-1 ජිණේණා'හමස්මි අබ්ලො විතවණේණා
(ඉව්වායස්මා උභිසියො)

නෙත්තා න සුඛා සවණං න එසු
මාහං නස්සං මොවුහො අත්තරා'ව
ආචික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣාඤා
ජාතිජරාය ඉධ විපප්පානං.

16-2 දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානො (උභිසියාති හගවා)
රූපපනති රූපෙසු ජනා පමත්තා
තස්මා තුචං උභිසිය අපපමනෙතො
ජහස්සු රූපං අපුනඛ්ඛවාය.

1. දිට්ඨිනො-කප්ථි.

2. එවං-සු.

15-2. මේ මිනිස්ලෝවැඩි ද අත් ලෝවැඩි ද දෙවියන් සහිත වූ බිහිලෝවැඩි ද යශස්වී වූ ගෞතමගොත්‍ර ඇති මුඛ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය නො දකිත්.

15-3. මෙසේ පරමදර්ශී වූ සථිඥයන් කරා පැන පුළුවස්නෙන් අර්ථ වැ ආයෙමි, මාතස්සරාජ ලොව කිසෙයින් බලන්නහු නො දකී ද?

15-4. මොසරාජය, හැම කල්හි සමාතිමත් වැ සත්කායදාෂ්ටිය දුරු කොට ලොව භූතා නා විසින් බලව, මෙසෙයින් මාතස්සු ඉක්මවත් නෙහි, මෙසෙයින් ලොව බලන්නහු මාතස්සරාජ නො දක්නේ යි.

මොසරාජ මාණව පාවජා නිමි.

16. පිඨගියමාණව පාවජා

16-1. (ආයුෂෙත් පිඨගිය මෙසේ විවාරයි:) මම ජීර්ණයෙමි, දුර්ලයෙමි, විවර්ණයෙමි, (මාගේ) නෙත්‍රයෝ ශුද්ධ නො වෙති. ශ්‍රවණය පහසු නො වෙයි. මම (මුඛ වහන්සේ ගේ දහම පසක් නො කොට) අකුරෙහි මැ මුළු වූයෙමි නහමක් නැසෙමිවා, මේ පහණ සැ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාව ගේ ප්‍රභාණය වූ යමි දහමක් මම දනගන්නෙමි නම් ඒ දහම වදළ මැනැව්.

16-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඨගිය,) රූපනිමිතින් නැසෙනවුන් දක (කුශල ධර්මයෙහි) ප්‍රඥාත ජනයෝ රූපනිමිතින් පෙළෙති. එහෙයින් පිඨගිය, තෙපි (කුශලධර්මයෙහි) අප්‍රමාද වැ සුනාර්භවය නො වනු පිණිස රූපය දුරු කරව.

16-3 දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා (ඉට්වායසමා පිඩ්භියො)
 උඬං අධො දසදිසා ඉමායො
 න තුයහං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං
 අපො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි නස්සි ලොකෙ
 ආවිකම් ධම්මං යමහං විජ්ඤාඤං
 ජාතිජරාය ඉධ විපප්පානං.

16-4 තණ්හාධිපතො මනුජෙ පෙකම්මානො (පිඩ්භියාති භගවා)
 සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ
 තස්මා තුවං පිඩ්භිය අපපමනො
 ජහස්සු තණ්හං අපුනබ්භවායාති.

පිඩ්භියමාණව පුව්ඡා - නිදිකා

ඉදමවොච භගවා මගධෙසු විහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ පරිවාරකසොළසානා¹ බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිච්ඡා පුච්ඡා පුච්ඡා පඤ්ඤා² ව්‍යාකාසි, එකමෙකස්ස වෙපි පඤ්ඤාසු අත්ථමඤ්ඤාසු ධම්මඤ්ඤාසු ධම්මානුධම්මං පටිපජෙජ්ජාය ගවෙජ්ජොව ජරාමරණස්ස පාරං. පාරං ගලනියා ඉමෙ ධම්මා ති තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනං තෙව අධිවචනං.

1. අජිතො තිජ්ජ මෙතෙතයො - උණණකො අථ මෙතතගු ධොතකො උපස්ථො ව - නඤ්ඤ ව අථ හෙමකො
2. තොදෙයාකප්පා දුභයො - ජතුකණ්ණි ව පණ්ඩිතො භද්‍රාච්ඡිඨො උදයො ව - පොසාලො වාපි බ්‍රාහ්මණො මොසරාජා ව මෙධාවි - පිඩ්භියො ව මහාඉසි
3. එතෙ බුඬං උපාගඤ්ජු³ - සම්පන්නාටරණං ඉසි. පුව්ඡන්තා⁴ නිපුණෙ පඤ්ඤා - බුඬාසට්ඨං උපාගමිං.
4. තෙසං බුඬො ව්‍යාකාසි - පඤ්ඤා පුච්ඡො යථාතථං පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන - තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ උච්ඡි.

1. පරිවාරක සොළසනා - P.T.S.

2. පඤ්ඤා - සි.

3. උපදෙස් - ව, ඩී, ක.

4. පුව්ඡා දති පුරෙ පඤ්ඤා - ව, ඩී, ක.

16-3. සතර දිග යැ සතර අනුදිග යැ උඩ යැ යට යැ යන මේ දසදික් කෙනෙක් වෙත් ද, ලොවැ මෙ හැම තත්ති මුඛවහන්සේ විසින් නො දන්නා ලද නො අසන ලද ආක්‍රාණ ඝවාදන සපර්ශන නො කරන ලද යළි නො දන්නා ලද කිසිවක් නැති. මේ පහණසැවෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරා වශේ ප්‍රභාණය වූ යම් (නිව්‍රාණ) දහමක් මම් දැනගත්තෙමි නම් ඒ දහම වදළ මැනැවි.

16-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ; පිඬගිය, යම් හෙයෙකින් තෙපි) තෘණයෙහි ගැලී සිටි සත්ත්වයන් හටගත් සිත්තැවුලි ඇතියන් ජරායෙන් මඬන ලද්දවුන් වැ දත්ත වූ ද, එහෙයින් පිඬගිය තෙපි අප්‍රමත්ත වැ පුනර්භවය නොවනු පිණිස තෘණයෙහි දුරු කරවයි.

පිඬගියමාණව පෘථ්වි නිමි.

භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටැ පහණසැ නම් වෙහෙරෙහි වැඩ-වසනසේක් (බාවරී තවුසන්ගේ) පරිවාරක (පිඬගිය) හා සමඟ සොළොස් බමුණන් විසින් අයදනා ලදහු දුන දුනා පුළුවස්නා ලැහු, පැන විසඳුණේක. ඉදින් යමෙක් එකෙකි පැනසෙකැ පෙළ ඇරැත් දුන පෙළදහම් දුන ධම්මාධුර්ව ප්‍රතිපත්තියෙහි පිළිපදනේ නම් හේ ජරාමරණයා ගේ පරතෙරට යන්නේ මැ යැ. යම් හෙයෙකින් මේ ධර්මයෝ (නිව්‍රාණ) පෘථගමනාර්ථ වෙත් ද එහෙයින් මේ ධර්මපයුරිය 'පාරායණ' යි මැ නම් වී.

1. අජිත යැ තිසසමෙත්තයා යැ පුණණක යැ යළි මෙතතගු ය ධොතක යැ උපසිව යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ,

2. තොදෙයා-කප්ප දෙදෙනා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකණ්ණි යැ හද්‍රා වුඩ යැ උදය යැ පොසාල ප්‍රාග්මණ්ණ යැ නුවණැති මොහරාජ යැ මහද්වී වූ පිඬගිය යැ යන—

3. මොහු සමාද්ධ වූ පසළොස් වරණධම් ඇති සෘෂි වූ බුදුන් කරා පැමිණියහ, සියුම් ප්‍රශ්නයන් පුළුවස්නාහු බුද්ධශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා පැමිණියහ.

4. පැන පුළුවස්නා ලද බුදුහු ඔවුනට ඇතිසැටියෙන් ප්‍රකාශ කළහ, සර්වඥවුන්හු පැන විසඳීමෙන් බමුණන් තුටු කළහ.

5. තෙ¹ තොයිතා වකුමතා - බුද්ධිතාදිවචනවුතා
බුග්ගවරියමවරිංසු - වරපඤ්ඤාස සහතිකෙ.
6. එකමේකසස පඤ්ඤාසස - යථා බුද්ධිතා දෙසිතං
තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍යා - ගවේජ පාරං අපාරතො²
7. අපාරා පාරං ගවේජයා - භාවෙනො මග්ගවුතතමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය - තසමා පාරායනා ඉති.
8. පාරායනමුත්තායිසසං (ඉව්වායසමා පිඩ්ධියො)
යථා අග්ගකම් තථා අකමාසි
විමලො භූරි මේධසො
නිකකාමො නිබ්බන්තො නාගො³
කිසස හෙතු වුසා හණේ.
9. පභීනවලමොහසස
මානමකඛපපහායිතො
හන්දහං ක්කායිසසාමි
ගිරං වණ්ණපසංහිතං.
10. තමොත්තදෙ බුද්ධා සමන්තවකු
ලොකන්තගු සබ්බභවාතිවතො
අනාසවො සබ්බසුකඛපපභීතො
සවච්චහයො බුග්ගෙ උපායිතො මෙ.
11. දව්ජො යථා කුසින්නකං පහාය
බ්බුපඵලං කානන්තමාවසෙය්‍යා
එවං පහං අපපදසෙස පහාය
මහොදධිං හංසරිවජ්ඣිතො.
12. යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු⁴
සුරං ගොතම සාසනා
ඉව්වාසිති හවිසසති
සබ්බං තං ඉතිහිතිහං
සබ්බං තං ත්ඤානවිඤ්ඤානං.

1. තොමො-වකුමතා-ව, වී, ක.

2. අපාරතො-ව, වී, ක.

3. නාගො-උ, සු.

4. වාකංසු-සි.

5. ඔහු පසැස් ඇති සුයාර්බන්ඩු වූ බුදුරජුන් විසින් තුටු කරන ලද්දු උත්තම ප්‍රාඥ වූ සර්වඥයන් වහන්සේ වෙත බඹසරවස් වූහ.

6. එකෙකි පැනයට යම්සේ බුදුරජුන් විසින් වදළ විසැළුම් වේ ද, යමෙක් එසේ පිළිපදනේ නම් භෞතම අපාර සධ්ව්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ.

7. උතුම් වූ ආයාර්මාර්ගය වඩනුයේ අපාර සධ්ව්‍යාත සසරින් පරතෙරට යන්නේ යැ. පාරගමනයට හේ මාර්ග වෙයි. එහෙයින් 'පාරායණ' නම් වී යයි.

8. (ආයුෂ්මත් පිඩිතිය බාවරිහට මෙසේ පැවැසී) පාරායණය බුදුන් වදළ සෙයින් කියනෙමි, (බුදුහු) යම්සේ (සත්‍යාභිසම්බෝධයෙන්) දුටු සේක් නම් එසේ වදළහ, නිර්මල වූ විපුලප්‍රඥා ඇති ප්‍රභීණ වූ කාම ඇති කෙලෙස් වල් හෝ තෘෂ්ණා විරහිත බුද්ධතාග තෙමේ කුමක් හෙයින් මුසවා කියන්නේ ද?

9. ප්‍රභීණ වූ මල හා මෝහය හා ඇති මානය හා මතුබව හා දුර්ඳු උන් වහන්සේගේ භූණොපසංහිත වූ වචනය මම එකක්නෙන් කීර්තනය කරනෙමි.

10. බමුණාණෙනි, අවිදු අපුර දුර්ඳු සමතැස් ඇති ලොකාන්තයට ගිය හැම භවයන් ඉක්ම වූ ආසුර රහිත වූ සියලු දුක් දුර්ඳු සත්‍යතාම ඇති බුදුහු මා විසින් උපාශ්‍රිතයහ.

11. යම්සේ පක්ෂි තෙම කුඩා වනය හැරපියා බොහෝ පලවැළ ඇති වනයකට පැමිණ වසන්නේ ද, එසෙයින් මම ද (බාවරි ආදි) මද තුවණැකියන් හැරපියා (අනාවතජ්ඣාදි) මහවිලකට හංසයකු සෙයින් පැමිණියෙමි.

12. පෙර (බාවරි ආදි) යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළවූ 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල'යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් කරායෙක, එ හැම (කාමචිතර්කාදි) තර්ක වධනාසුලු යැ.

13. එකො තමනුදුසීනො
ජුතිමා¹ යො පහඞ්කරො
ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො
ගොතමො හුරිමෙධසො.
14. යො මෙ ධම්මමදෙසෙසී
සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
තණ්හකඛයමනීතිකං
යසස නත්ථී උපමා කච්චි.
15. කිත්තු තමො විපපවසසී*
මුහුත්තමපි පිඞ්ගිය
ගොතමා හුරිපඤ්ඤාණො
ගොතමා හුරිමෙධසා.
16. යො තෙ ධම්මමදෙසෙසී
සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
තණ්හකඛයමනීතිකං
යසස නත්ථී උපමා කච්චි.
17. නාහං තමො විපපවසාමි
මුහුත්තමපි බ්‍රාහ්මණ
ගොතමා හුරිපඤ්ඤාණො
ගොතමා හුරිමෙධසා.
18. යො මෙ ධම්මමදෙසෙසී
සන්දිට්ඨිකමකාලිකං
තණ්හකඛයමනීතිකං
යසස නත්ථී උපමා කච්චි.
19. පසසාමි නං මනසා චක්ඛුනා ච
රතතිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපපමනෙකා
නමසසමානො 'විච්චෙමි රතතිං
තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.

1. ජාතිමා සි-

2. විප්පවාසි-ව, වී, ක

13-14. යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්ක යුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසු සේක් ද, යම් කෙනෙකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැත් ද ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ අසභාය වැ අවිදු අඳුර දුරු වැඩ හුන්සේක, දුග්ගතිමත්හ, ප්‍රභාකරයහ, ඥානධර ඇති සේක, විපුල ප්‍රඥා ඇති සේකැ'යි.

15-16. පිඨගිය, යම් කෙනෙක් තොපට තමා විසින් දක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුනු ද යම් කෙනෙකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැත් ද, ඒ ඥානධර ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුල ප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු කිම තෙපි වෙන් වැ වසවු ද?යි. (බාවරි කී යැ.)

17-18. බමුණාණෙනි, යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තෘෂ්ණාක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුනු ද, යම් කෙනෙකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද ඒ ඥානධර ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු මම් වෙන් වැ නො වෙසෙමි.

19. මුත්තකයෙනි, (මම) අප්‍රමත්ත වූයෙමි දිව්‍ය ඇසින් මෙන් මනසින් ඒ ගෞතම බුදුන් දක්මි, නමස්කාර කෙරෙමින් මැ රූ ඉක්මවමි, එයින් මැ අවිප්‍රවාසය හඟිමි.

20. සඬා ව පිතී ව මනො සතී ව
නාපෙතති මෙ ගොතමසාසනම්භා
යං යං දිසං වජති භූරිපඤ්ඤා
ස තෙන තෙනෙව නතො'හමස්මි.
21. ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලොමකසස
තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස
සංකපපයතතාය* වජාමි නිව්වං
මනොහි මෙ ට්‍රාහමණ තෙන යුතෙතා.
22. පබ්බක සයානො පරිඵ්ඤ්ඤානො
දීපා දීපං උපපලවි.¹
අඤ්ඤාසායං සම්බුද්ධං
ඔසතිණ්ණමනාසවං.
23. යථා අහු වකකලී මුත්තසඬො
හද්‍රාවුධො ආළවී ගොතමො ව
ඵවලෙව කම්මි පමුඤ්ඤා සඬං
ගම්සසයි තං පිබ්බිය මවුධෙයාසස* පාරං.
24. එස භිග්ගො පසිදම්
සුඤ්ඤාන මුනිනො වචො
විවතතවජඤ්ඤා* සම්බුද්ධො
අබ්බො පටිභානවා.
25. අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය
සබ්බං වෙදි පරොවරං.²
පඤ්ඤානානාකරො සත්ථා
කම්මිතං පටිජානතං.
26. අසංභීරං අසංකුප්පං
යසස නස්මි උපමා කවචී
අඬා ගම්සසාමි න මෙස්ස කම්මා
ඵවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තවිත්තනති.

පිබ්බියසුත්තනතං සොළසි

පාරායනවග්ගො නිදසීතො

* සංකපපයතතාය-මජ්ඣං.

1. උපපලවි-මජ්ඣං, PTS.

2. මවුධෙයාසස-උ, PTS.

මවුධෙයො පාරං-හු

3. විවච්ඡාද-ව, ව, PTS.

විවච්ඡාද-මජ්ඣං.

4. පරො පර-මජ්ඣං, PTS.

20. මාගේ ශ්‍රද්ධාව ද ප්‍රීතිය ද මනස ද ස්මෘතිය ද ගෞතමශාසන-
යෙන් පහවැ නො යෙයි, විපුල ප්‍රඥා ඇති උන් වහන්සේ යම් යම් දසකට
වඩනාසේක් ද, ඒ ඒ දසට මැ මම නමු වූයෙමි වෙමි.

21. ජීර්ණ වූ (එහෙයින් ම) අල්පවියඬ ඇති මාගේ කය එකරුණින්
මැ එහි නො යෙයි, සංකල්ප ගමනින් එක්වත් යෙමි. එහෙයින් මුත්මණ-
යෙනි, මාගේ සිත ඒ බුදුන් ඇති තැන්හි යෙදුණේ වෙයි.

22. කාමපඨකයෙහි (මඩෙහි)හෝනෙමි හාත්පයින් සැලෙනුයෙමි
ශාස්තෘ සඬබ්‍යාත ද්වීපයෙන් ද්වීපයට පා වැ හියෙමි. ඉක්බිති (පහණ සෑ
වෙහෙරෙහි දී) චතුරොසයාතරණය කළ ආසුට රහිත වූ සම්බුදුන් දිටිමි.

23. මුක්ත ශ්‍රද්ධාඇති වක්කලී ස්ථවිර යැ හදාවූයෙ යැ ආළච්ඡොතම
යැ යන මොහු යම් බදු වූහු ද එසෙයින් මැ තෙපි ද ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වව,
පිඬහිය, තෙපි මාතභූමිය සඬබ්‍යාත සංසාරයාගේ පාරයට යව.

24. තෙල මම මුනින් වහන්සේ ගේ වචනය අසා බෙහෙවින් පහදිමි,
සම්බුදුහු පෙරළ (රාහාදි) සියන් ඇතියහ, (රාහාදි) ඛිල රහිතයහ. ප්‍රති-
භානප්‍රතිසංවිද්දොන ඇතියහ.

25. අධිදේවකර ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැන හින-ප්‍රණීත වූ (හෝ,
තමාත් මෙරමාත් පිළිබඳ වූ) අධිදේවත්වකර සියලු ධර්මජාතය දකුවහ,
ශාස්තෘහු සැක ඇති වැ මැ "නිසැකයමහ"යි පිළින කරනුවන් ගේ
ප්‍රශ්න කෙළවර කරනුවහ.

26. යම් නිවනකට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද, (රාහාදියෙන්)
ගෙන යා නො හැකි අකොපා වූ නිවන එකත්තෙන් අධිගම කරනෙමි,
මෙහි ලා මට සැකයෙක් නැති. මෙසෙයින් පිඬහිය තෙපි මා ශ්‍රද්ධායෙහි
අධිමුක්තයින් ඇතියකු කොට ධරව යි.

පාරායණ වර්ගය නිමි.

1. අර්ත සුත්ත නිදෙසො

1-1

කෙනෙසු නිවුතො ලොකො (ඉව්වායසමා අර්තො)
කෙනෙසු නප්පකාසති
කිසසාභිලෙපනං මුයි
කිං සු තස්ස මහබ්බයං.

කෙනෙසු නිවුතො ලොකොති: නිරයලොකො තිරව්ජාන ලොකො පෙතතිවිසයලොකො¹ මනුස්සලොකො දෙවලොකො බ්බලොකො ධාතුලොකො ආයතනලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො ඩුග්ඵ ලොකො දෙවලොකො අයං වුවිති ලොකො, අයං ලොකො කෙන ආවුතො නිවුතො ඔවුතො² පිභිතො පටිවජ්ඣෙතො පටිකුඤ්ඤොති 'කෙනෙසු නිවුතො ලොකො'.

ඉව්වායසමා අර්තොති: ඉව්වාති: පදසන්ධි පදසංසංගො පදපාරිසුරි අකඛරසමවායො³ ඛාය්‍යන්ධිලිංඛනා පදනුපුබ්බතාපෙනං 'ඉව්වාති'. ආයසමා'ති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසපාතිසසාධිවචනමෙනං 'ආයසමා'ති. අර්තොති: තස්ස ඩ්‍රාග්මිණස්ස නාමං සඛිං සමඤ්ඤා පඤ්ඤාති වොභාරො නාමං නාමකමිං නාමධෙයං නිරුතතිඛාය්‍යන්තං අභිලාපොති 'ඉව්වායසමා අර්තො'.

කෙනෙසු නප්පකාසතිති: කෙන ලොකො නප්පකාසති න භාසති න තපති න වීරොචති න ඤායති න පඤ්ඤායතිති 'කෙනෙසුනප්පකාසති'. කිසසාභිලෙපනං මුයිති: කිං ලොකස්ස ලෙපනං ලග්ගනං බ්බන්තං උපකක්ඛිලෙයො. කෙන ලොකො ලිතො සංලිතො උපලිතො කිලිට්ඨො සංකිලිට්ඨො මක්ඛිතො සංසට්ඨො ලග්ගො ලක්ඛිතො පළිබුද්ධො. මුයි: ආචිකමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි වීරමි විහජමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'කිසසාභිලෙපනං මුයි'.

කිංසු තස්ස මහබ්බයන්ති: කිං ලොකස්ස භයං මහබ්බයං පිළනං සට්ඨනං උපඤ්ඤො උපසංගොති. 'කිංසු තස්ස මහබ්බයං'.

කෙනාහ සො ඩ්‍රාග්මිණො—

කෙනෙසු නිවුතො ලොකො
කෙනෙසු නප්පකාසති
කිසසාභිලෙපනං මුයි
කිංසු තස්ස මහබ්බයන්ති.

1. පිතතිවිසයලොකො—සා

2. ඔවුටො—ව, ක, සා

3. අකඛර සමුච්ඡයො—ප

1. අර්ථ සූත්‍ර නිර්දේශය

1-1

(ආයුෂ්මත් අර්ථ මෙයේ පිළිවිත්) ලෝවැසි තෙම කීමෙකින් නිව්‍යා (වැසුණේ) ද? කවර හෙයින් නො පැනේ ද? කීමෙක් ඔහට අභිලෙ පන යැ යි වදාරන සේක් ද? කීමෙක් ඔහට මහද්වය වේ ද?

කෙනසසු නිවුනො ලොකො යනු: නිරයලොක යැ තියාය්ලොක යැ ප්‍රෙතලොක යැ මනුෂ්‍යලොක යැ දිව්‍යලොක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලොක යැ ආයතනලොක යැ මෙලෝ යැ පරලෝ යැ බ්‍රහ්මලෝ යැ දෙවලෝ යැ යන මේ 'ලෝක' යි කියනු ලැබේ. මෙලොව කීමෙකින් අවුරන ලද්දේ වසන ලද්දේ යටින් වසන ලද්දේ උඩින් වසන ලද්දේ පිළි සන් වූයේ යටිතල කරන ලද්දේ ද? 'යි 'කෙනසසු නිවුනො ලොකො' යනු වේ.

ඉව්වායස්මා අර්තො යනු: 'ඉව්ව' යනු පදසන්ධි යැ, පදසංසර්ග යැ පදසුර්ණ යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනස්මිත්තා යැ තෙල 'ඉව්ව' යනු පදයන්ගේ අනුසූර්වතා යි. ආයස්මා යනු: තෙල 'ආයස්මා' යනු ප්‍රියවචන යැ ගරු වචන යැ සගෞරව වචන යැ සප්තශ්‍රයට නමෙකි. 'අර්තො' යනු: ඒ බවුණුගේ නම යැ සංඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්තියැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ, නාමකර්ම යැ නාමධර්මය යැ නිරුක්තියැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යැ නු' යි 'ඉව්වායස්මා අර්තො' යනු වේ.

කෙනසසු නප්පකාසති යනු: කවර කරුණෙකින් ලෝකය ප්‍රකාශ නො කෙරේ ද ඥාන ප්‍රභාස නො කෙරේ ද ඥානප්‍රකාප නො කෙරේ ද දීප්ත නො වේද නො දන්තේ ද නො පැනේ ද? යි 'කෙනසසු නප්පකාසති' යනු වේ.

කිස්සාභිලොපනං බ්‍රාහ්මි යනු: කීමෙක් ලොකයාගේ ඇලීම ලැගීම බැඳීම උපක්ලේශය වේ ද, කීමෙකින් ලොකයා ඇලුණේ වෙසෙසින් ඇලුණේ මොනොවට ඇලුණේ කිලිටි වූයේ වෙසෙසින් කිලිටි වූයේ මැකුණේ හැනුණේ ලැගුණේ ලග්නා ලද්දේ ඇවුරුණේ යි. බ්‍රාහ්මියන සේක් ද දෙසන සේක් ද පනවන සේක් ද පිහිටුවන සේක් ද විවරණය කරන සේක් ද විභාග කරන සේක් ද නො ගැඹුරු කරන සේක් ද ප්‍රකාශ කරන සේක් ද? යි 'කිස්සාභිලොපනං බ්‍රාහ්මි' යනු වේ.

කිංසු තසස මහබ්බයං යනු: කීමෙක් ලෝකයාට හය මහද්වය පිඩා සට්ටන උපද්‍රව උපසර්ග වේ ද? යි 'කිංසු තසස මහබ්බයං' යනු වේ. එයින් කී යැ ඒ බවුණු:

කෙනසසු - පෙ - මහබ්බයං යි.

අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො (අපිතාති හගවා)

විවිධයා¹ පමාද නාපසකාසනි

ජපානිලෙපනා මූලි

ମୁଦ୍ରାମିତ୍ତର ଉପାଦାନମାନଙ୍କର ବିବରଣ୍ୟ

අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකොති: අවිජ්ජාති: දුකධි අඤ්ඤාණං දුක්ඛ
සමුදයෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරෝධෙ අඤ්ඤාණං දුක්ඛනිරෝධගාමිනියං
පටිපද්දය අඤ්ඤාණං පුබ්බන්තො අඤ්ඤාණං අපරන්තො අඤ්ඤාණං
පුබ්බන්තොපරන්තො අඤ්ඤාණං ඉදංපච්චියතාපටිවිච්චසමුප්පාදොත්තසු ධම්මසු
අඤ්ඤාණං යං ඵවරුපං අඤ්ඤාණං අදංකානං අනභිසම්මයො අනාත්මාදොධො
අසම්මාදොධො අපාටිවෙධො අසඬගාහනා අපරියොගාහනා අසම්
පෙක්ඛනා අපච්චිවෙක්ඛනා අපච්චිකඤ්චම්. දුමමඤ්ඤං ධාලං
අසම්පජ්ඤාදං මොහො පමොහො සම්පමොහො අවිජ්ජා අවිජ්ජාසො
අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරිසුට්ඨානං අවිජ්ජාලඤ්ඤි මොහො
අකුසලමුලං, අයං වුවවති අවිජ්ජා.

ලොකොති: නිරයලොකො කිරවිජානලොකො පෙතතිවිසය
ලොකො මිත්තසලොකො දෙවලොකො ඛිකිලොකො ධාතුලොකො
ආයතනලොකො, අයං ලොකො පරොලොකො මුහුලොකො
දෙවලොකො, අයං වුච්චිති 'ලොකො'. අයං ලොකො ඉමාය අවිජ්ජාය
ආවුතො නිවුතො ඔවුතො පිහිතො පටිච්ඡන්තො පටිකුඤ්ඤානොති
'අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො'. අප්පිතාති: භගවා ඤං මුහුලං
නාමෙන ආලපති.

හගවානි: ගාරවාධිවචනං, අපිව හගාරාගොති හගවා, හගගදොසොති හගවා, හගගමොහොති හගවා, හගගමානොති හගවා, හගගදිට්ඨිති හගවා, හගගකණ්ණකොති හගවා, හගගකිලෙසොති හගවා, හජි වීහජි පච්ඡජි ධම්මරතනනාති හගවා, හවානං අත්තකරොති හගවා, හාවිතකායො හාවිතසිලො හාවිතවිතොතා හාවිතපඤ්ඤාති හගවා. හජි වා හගවා අරඤ්ඤා චනපඤ්ඤා³ පඤ්ඤාති සෙතාසතාති අප්පසඤ්ඤාති අප්පතිගෙසාසාති චිත්තවාතාති මනුසසරාහසෙයාසාති පටිසල්ලාන සාරුප්පානිති හගවා, හාගිවා හගවා වීවර-පිණ්ඩපාත-සෙතාසතා-ගිලාන පච්චයගෙසප්පට්ටසිකාරානාති හගවා, හාගි වා හගවා අත්තරසස ධම්මරසස චිත්තතිරසස අධිසිලස අධිවිතසස අධිපඤ්ඤායාති හගවා,

1. **ဝေပေးခြင်း**—

2. අරඹුණු විභාගයේ නිමාව—මිනිසා.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

1-2. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: අජිතය,) ලෝවැසි තෙම අවිද්‍යායෙන් නිව්‍යාන යැ මසුරු හෙයින් ප්‍රමාද හෙයින් ප්‍රකාශ නො වෙයි, ඔහට තෘෂ්ණාව අභිලෙපන යැ යි කියමි. දුක මහද්භය වෙයි.

අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො යනු “අවිජ්ජා” යනු: දුඃඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛසමුදයසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛනිරෝධසත්‍යයෙහි නො දැනීම දුඃඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපද්‍යසත්‍යයෙහි නො දැනීම පූර්ව.න්තයෙහි නො දැනීම අපරාන්තයෙහි නො දැනීම පූර්ව.න්තයෙහි නො දැනීම ඉදංප්‍රත්‍යයභාව සධිබ්‍යාත ප්‍රතිත්‍යසමුත්පන්න ධර්මයන්හි නො දැනීම යැ. මෙ බදු යම් නො දන්නේ නො දක්මක් අනවබෝධයෙක්. අනනුබෝධයෙක් අසම්බෝධයෙක් අප්‍රතිවේධයෙක් (රූපාදිය අනිත්‍යාදි සාමාන්‍යයෙන්) සධිග්‍රහ නො කිරීමක් (අනිත්‍යාදීන්) නො බැසැගැන්මක් සම වැ නොබැලීමක් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා නො කිරීමක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමක් දුර්මේධයෙක් බාල බවක් සමාක්ඥාන රහිත බවක් මුළුයෙක් බලවත් මුළුයෙක් භාත්පසින් මුළුයෙක් අවිද්‍යායෙක් අවිද්‍යාඛසයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යානුගයයෙක් (සිත මැඩලන) අවිද්‍යාපර්යන්තයෙක් අවිද්‍යාපරිසයෙක් මොහ සධිබ්‍යාත අකුලලමුලයෙක් වෙ ද, මේ ‘අවිද්‍යා’ යි කියනු ලැබේ.

ලොකො යනු: නිරයලෝක යැ තියාක්ලෝක යැ ප්‍රත්‍යවිෂය ලෝක යැ මනුෂ්‍යලෝක යැ දිව්‍යලෝක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතුලෝක යැ ආයතනලෝක යැ මෙලෝ යැ පරලෝ යැ බහිලෝ යැ දෙවලෝ යැ යි මේ ‘ලොක’ යි කියනු ලැබේ. මේ ලොකය මේ අවිද්‍යායෙන් ඇවුරුණේ වැසුණේ යටින් වැසුණේ උඩින් වැසුණේ පිළිසන් වූයේ යටිහුරු කරන ලද්දේනු යි “අවිජ්ජාය නිවුනො ලොකො” යැ වේ. අජිත යනු බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති.

හභවා යනු: ගෞරව නමෙකි, තවද බිදහළ රාග ඇත් නුයි හභවත් යැ නැසු ද්වේෂ ඇත් නුයි- නැසු මොහ ඇත් නුයි- නැසු මාන ඇත් නුයි- නැසු ආෂ්ටි ඇත් නුයි- නැසු කෙලෙස්කටු ඇත් නුයි- නැසු කෙලෙස් ඇත් නුයි- දහමරුවන් භාග- විභාග- ප්‍රතිවිභාග කෙළේ නුයි හභවත් යැ, හවයන් කෙළවර කෙළේ නුයි- භාවිතකාය- භාවිත ශීල- භාවිතචිත්ත- භාවිත ප්‍රඥා ඇත් නුයි හභවත් යැ නොහෙත් බුදුහු අල්ප භේද වූ අල්පනිර්ඝෝෂ වූ ජනවෘත රහිත වූ මනුෂ්‍යයන්ගේ රහස්‍යයට නිසි වූ විවේකයට යොග්‍ය වූ වන සෙනසුන් වෙනෙහි දුර සෙනසුන් වන කෙළවර සෙනසුන් හරාය කළාහු නුයි හභවත් යැ, බුදුහු විවර පිණ්ඩිකා සෙනසුන-ශීලානප්පරිවය හෙසජ්ජ පරික්ඛාරය නට හිමි වූවාහු නුයි හභවත් යැ, බුදුහු අර්ථරසයට ධර්මරසයට විවුක්ති රසයට අධිශීලයට අධිවිත්තයට අධිප්‍රඥාවට හිමි වූවාහු නුයි හභවත් යැ,

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

භාගී වා හගවා චතුක්ඛං කුසානානං චතුක්ඛං අපාමඤ්ඤානං චතුක්ඛං
 ආරුපසමාපතතිනනති හගවා¹ භාගී, වා හගවා අට්ඨකං විමොක්ඛානං
 අට්ඨකං අභිභායතනානං නටකං අනුසුබ්බසමාපතතිනනති හගවා,
 භාගී වා හගවා දසකං සඤ්ඤාභාවනානං දසකං කසිණසමාපතතිනං
 ආනාපානසතිසමාධිසස අසුභසමාපතතියාති හගවා, භාගී වා හගවා
 චතුක්ඛං සතිපට්ඨානානං චතුක්ඛං සම්මපාධානානං චතුක්ඛං ඉද්ධිපාදනං
 පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං පඤ්ඤානං බ්‍රාහ්මණානං සත්තකං බොඤ්ඤිතානං
 අරියං අට්ඨංගිකං මහංගාමිකං හගවා, භාගී වා හගවා දසකං
 තපාගතබ්‍රාහ්මණං චතුක්ඛං වෙසාරජානං චතුක්ඛං පටිසම්භිද්ධං ඡකං
 අභිඤ්ඤානං ඡකං බුද්ධම්මානනති හගවා, හගවාති නෙතං නාමං මාතරං
 කතං න පිතරං කතං න භාතරං කතං න හගිනියා කතං න ජිකතාමචෙවති
 කතං න ඤාතිසාලොභිතෙති කතං න සමණවුගමණෙති කතං න
 දෙවතාති කතං විමොක්ඛනතිකමෙතං බුද්ධානං හගවන්තානං බොධියා
 වුලෙ සහ සම්බඤ්ඤානඤාණං පටිලාභා සම්මකාපඤ්ඤාති යදිදං
 හගවාති.

විවිච්ඡා පමාද නපපකාසුතීති: විවිච්ඡා වුවහි පඤ්ඤා මච්ඡරියාති
 ආවාසමච්ඡරියං කුලමච්ඡරියං ලාභමච්ඡරියං වණණමච්ඡරියං ධම්මමච්ඡරියං
 යං එවරුපං මච්ඡරං මච්ඡරායනං මච්ඡරාසිතතං වෙවිච්ඡං කදරියං
 කට්ඨකඤ්ඤාකතා අභ්‍යන්තරං ජිකතං ඉදං වුවහි මච්ඡරියං. අපි ව
 බ්‍රාහ්මණමච්ඡරියමිධි මච්ඡරියං. ධාතුමච්ඡරියමිධි මච්ඡරියං. ආයතනමච්ඡරියමිධි
 මච්ඡරියං. ගාහො වුවහි මච්ඡරියං.

පමාදෙ වත්තබ්බා: කායදුච්චරිතෙ වා වච්ඡුච්චරිතෙ වා මනො
 දුච්චරිතෙ වා පඤ්ඤාසුචා කාමභුණ්ණං² චිත්තං වොසංඝො වොසංඝො
 නුපාදනං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාය අසකකච්චකිරියතා අසාතච්ච
 කිරියතා අනාචාරිකිරියතා ඔලීනවුත්තිතා නිකම්මනඡන්දනා නිකම්මනධුරතා
 අනාසෙවනා අභාවනා අබ්‍රුජිකම්මං අනාධිච්චානං අනානුයොගො පමාදෙ,
 යො එවරුපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජනතං අයං වුවහි පමාදෙ.

1. අරුපමාසතීත-මජ්ඣ. 2. පඤ්ඤාමභුණ්ණවා-වි.ක

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

බුදුසු සතර ධාතූන්ගෙන් සතර අප්‍රාමාණ්‍යයන්ට සතර අරූපසමාපත්තීන්ට හිමි වූවාහු නුඬි හෝ හඟවත් යැ, බුදුසු අභිනිවේශනාත්මකයන්ට අභිනිවේශනාත්මකයන්ට නව අනුසුඛවිභාගසමාපත්තීන්ට හිමි වූවාහු නුඬි-බුදුසු දශ සංඥාභාවනාවන්ට දසකස්සංඥාපත්තීන්ට ආනාපානසති සමාධියට අසුභ සමාපත්තියට හිමි වූවාහු නුඬි- බුදුසු සතර සතිපට්ඨානායන්ට සතරසමාක්ඛ්‍යානායන්ට සතර සංද්ධිපාදයන්ට පඤ්චෙනාදියයන්ට පඤ්චබලයන්ට සප්තබොධාභිගයන්ට ආයාති අභිනිවේශනාත්මකයන්ට හිමි වූවාහු නුඬි- බුදුසු දශ තරාගත බලයන්ට චතුර්වේණාර්ථයන්ට සතර ප්‍රතිසංවිද්ධි ධර්මයන්ට භවිතිඥාවන්ට ංඛබුද්ධධර්මයන්ට හිමි වූවාහු නුඬි හෝ 'හඟවත්' නම්. තෙල 'හඟවත්' යන නාමය මැණියන් විසින් නොකරන ලද, පියාණන් විසින්- බෑයකු විසින්- බුනක විසින්- සඟයභවත් විසින්- නෑ සහලේ නෑයන් විසින්- මහණබමුණන් විසින්- දෙවතාවන් විසින් නො කරන ලද, මේ 'හඟවත්' යන තෙල නාමය භාගාවත් බුදුවරයන්ට අර්භන්මාර්ගයාගේ දත්තයෙහි බෝවුල දී සර්වඥතාඥානායා ගේ ප්‍රතිලාභය සමග රහත්ඵලය ප්‍රකාශ්‍ය කිරීමෙන් හෝ සර්වධර්මයන් ප්‍රකාශ්‍ය කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි.

විවිච්ඡා පමාදා නපපකාසකි යනු: පඤ්ච මාත්සයායෝ 'විවිච්ඡා'යි කියනු ලැබෙත්: ආවාසමාත්සයායැ, කුලමාත්සයාය යැ ලාභමාත්සයාය යැ වර්ණමාත්සයාය යැ ධර්මමාත්සයාය යැ යි. යම් මේ බදු මසුරු බවෙක් මසුරු අයුරෙක් මාත්සයායසම්බන්ධි බවෙක් (සම්බන්ධ සම්පත්) ව්‍යාප්ත කරනු කැමැති බවෙක් ආයායා බවෙක් (තද මසුරු කමෙක්) කවුක බැවින් සිත හකුළන බවෙක් සිත් නො ගත් බවෙක් වේ ද මේ 'මාත්සයාය' යි කියනු ලැබේ. තවද පඤ්චකන්ධයෙහි මසුරු බව ද 'මච්ඡරිය' නම්, ධාතුමාත්සයාය ද ආයතනමාත්සයාය ද 'මච්ඡරිය' නම්, ග්‍රාහය මාත්සයාය යයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රමාදය කිය යුත්තේ යැ: කායදුශ්චරිතයෙහි හෝ වාග්දුශ්චරිතයෙහි හෝ මනෝදුශ්චරිතයෙහි හෝ පඤ්චකාම ඥානයෙහි හෝ චිත්තයාගේ ව්‍යවසර්ගය (සිත හැරවීම) ව්‍යවසර්ගානුප්‍රදාය දශකුසලධර්මයන්ගේ හෝ භාවනායෙහි නො සකස් වූ කරන බව සත්‍යයෙන් නො කරන බව නො තිම් ක්‍රියා ඇති බව හැකුළුණු පැවැතුම් ඇති බව බහාලූ ජඤ ඇති බව බහාලූ ධුර (වියා) ඇති බව ආසෙවන නො කිරීම භාවනා නො කිරීම පුනපුනා නො කිරීම (කුසල්දහම්මි) නො සිටීම නො යෙදීම ප්‍රමාද නම්. යම් මේ බදු ප්‍රමාදයෙක් ප්‍රමාද අයුරෙක් ප්‍රමත්ත බවෙක් වේ ද මේ 'පමාද'යි කියනු ලැබේ.

විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසනිති; ඉමිනා ව මච්ඡරියෙන ඉමිනා ව පමාදෙන ලොකො නප්පකාසනි න භාසනි න තපනි න විරොචනි න ඤායනි න පඤ්ඤායනිති “විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසනි”.

ජපපාභිලෙපනං ඩුමිති: ජපපා වුවවති තණ්හා යො රාගො සාරාගො අනුනායො අනුරොධො¹ නඤ්ඤි නඤ්ඤරාගො විතතස්ස සාරාගො ඉච්ඡා ද්විච්ඡා අපේක්ඛාසානං ගෙධො පළිගෙධො සඤ්ඤා පඤ්ඤා එජා මායා ජර්කා සඤ්ඤනනි සිඛිනි ජාලිනි සරිතා විසතතිකා දුතතං විසට්ඨා ආයුනනි දුතියා පණ්ඩිතවනෙනති වනං වනථො සනථථො සිතෙනො අපෙක්ඛා පටිඛණ්ණ ආසා ආසිංසනා ආසිංසිතතං රූපාසා සද්දසා ගතිසා රසාසා ථොට්ඨිකාසා ලාභාසා ධනාසා දුතතාසා ජීවිතාසා ජපපා පජපපා අභිජපපා ජපපනා ජපපිතතං ලොලුපං ලොලුපසායනා ලොලුපසාධි තතං දුට්ඨඤ්ඤිකතා² සාදුකමාතා³ අධම්මරාගො විසමලොභො නිකන්ති නිකාමනා පත්තා පිහනා සමපත්තා කාමතණ්හා භවතණ්හා විභවතණ්හා රූපතණ්හා අරූපතණ්හා නිවර්ධනණ්හා රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගතිතණ්හා රසතණ්හා ථොට්ඨිකතණ්හා ධම්මතණ්හා ඔසො යොගො ගතෙට්ඨා උපාදුනං ආවරණං නිවරණං ජදනං ඛණිකං උපකක්ඛලෙසො අනුසංයො පරිසුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡං දුක්ඛමූලං දුක්ඛනිදනං දුක්ඛපපභවො මාරපාසො මාරධ්මිකං මාරාමිසං මාරවිසයො මාරත්ථිවායො මාරගොවරො මාරඛණිකං තණ්හානදී තණ්හා ජාලං තණ්හාගද්දලං තණ්හාසමුදෙස අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං අයං වුවවති ජපපා, ලොකස්ස ලෙපනං ලග්ගනං ඛණිකං උපකක්ඛලෙසො ඉමාය ජපපාය ලොකො ලිඛෙතා සංලිඛෙතා උපලිඛෙතා කිලිට්ඨා සංඤ්ඤිට්ඨා මක්ඛිතො⁴ සංසට්ඨා ලග්ගො ලග්ගිතො⁵ පලිච්ඡෙදාති ඩුමි ආවිකකාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උතතානි කරොමි පකාසෙමිති ‘ජපපාභිලෙපනං ඩුමි.’

1. අනුබොධො-ව, ක	4. සාදුකමාතා-මජ්ඣ
2. වීජයා-ස	5. මක්ඛිතො-මජ්ඣ
3. දුට්ඨඤ්ඤිකතා-ස	6. ලග්ගිතො-ප

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති යනු: මේ මාත්සයායෙනුද මේ ප්‍රමාද-
යෙනුද ලෝචැයියා ප්‍රකාශ නො වෙයි ඥානප්‍රභාස නො කෙරෙයි
ඥානප්‍රකාප නො කෙරෙයි නො බබළයි ප්‍රකට නො වෙයි නො පැනේ
නුයි 'විවිච්ඡා පමාද නප්පකාසති' යනු වේ.

ජපසාභිලෙපනං මුමි යනු: 'ජපසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි:
යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් (සුනදුනා පවුණුවන හෙයින්) අනුනායෙක්
අනුරොධයෙක් නන්දියෙක් නන්දිරාගයෙක් චිත්තයාමේ සංරාගයෙක්
රිජ්සායෙක් (බොල් කෙලෙස් බැවින් මුසපත් කරන) මුර්ජායෙක්
අධාවසානායෙක් ගිජු බවෙන් හත්පයින් ගිජු බවෙන් (අරමුණෙහි ලැගෙන)
සධිගයෙක් (ගැලෙන හෙයින්) පඬකයෙක් (ඒ ඒ භවයට ආකර්ෂණ කරන
හෙයින්) එජාවෙන් (රවටන හෙයින් මායාවෙන්) (සසරවට උපදවන
හෙයින්) ජනිකායෙක් (දුක හා සංයෝග කෙරෙමින් උපදවන හෙයින්)
සංජනනියෙක් (හිචන බැවින්) සිබ්බනියෙක් ජාලිනියෙක් (සරින් සෑදූ වැ
ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) නදියෙක් වෙසෙසින් ඇලීමෙන් (බඳනා හෙයින්)
හුයෙක් (විස්තෘත වන හෙයින්) විසකායෙක් ආයුෂ්නියෙක් (සඤ්ජාය වන
හෙයින්) ද්විතියාවක් ප්‍රණිධියෙක් භවනෝත්තියෙක් වනායෙක් (බලවත්
බැවින්) වනථයෙක් සන්ථායෙක් ස්නෙහයෙක් අපේක්ෂායෙක් ප්‍රතිබන්ධු-
යෙක් ආයාමයෙක් ආශංසායෙක් දාශංසිත බවෙන්, රූපයෙහි ආශායෙක්
ශබ්දශායෙක් ගන්ධාශායෙක් රසාශායෙක් ස්පර්ශාශායෙක් ධනාශායෙක්
දුත්‍රාශායෙක් ජීවිතාශායෙක් (ජල්පන කරන හෙයින්) ජල්පායෙක්
ග්‍රජල්පායෙක් අභිජල්පායෙක් ජල්පනායෙක් ජල්පිත බවෙන් (සුනදුනා
අරමුණෙහි අදුනා බැවින්) ලොලුප බවෙන් ලොලුපාකාරයෙන් ලොලුපායිත
බවෙන් නඟුට සලන බවෙන් මිදුර අරමුණු කැමැති වන බවෙන් අධර්ම-
රාගයෙක් විෂමලොභයෙක් නිකාන්තියෙක් නිකාමනායෙක් පාර්ථනායෙක්
පිභායෙක් සම්පාර්ථනායෙක්, කාමතෘෂ්ණායෙක් භවතෘෂ්ණායෙක් විභව-
තෘෂ්ණායෙක් රූපතෘෂ්ණායෙක් අරූපතෘෂ්ණායෙක් නිරොධ තෘෂ්ණායෙක්
ශබ්දතෘෂ්ණායෙක් ගතිතෘෂ්ණායෙක් රසතෘෂ්ණායෙක් ස්පර්ශතෘෂ්ණා-
යෙක් ධර්මතෘෂ්ණායෙක් ඔසයෙක් යෝගයෙක් ග්‍රන්ථයෙක් උපාදනායෙක්
ආවරණයෙක් නිවරණයෙක් (කුසල් දහම් වසන හෙයින්) ඡදනායෙක්
බන්ධනායෙක් උපක්ලේශයෙක් අනුශයයෙක් (උපදනා කුලොචාර ගන්නා)
පරිසුච්ඡානායෙක් (පරිවේෂ්ටන කරන හෙයින්) ලතායෙක් විවිධ විජ්ජා-
යෙක් දූබ්බලයෙක් දූබ්බනිදනායෙක් දූබ්බප්‍රභවයෙක් මාරපාශයෙක් මාර-
බ්බිශයෙක් මාරවිෂයෙක් තෘෂ්ණා නදියෙක් තෘෂ්ණා සධිබ්‍යාත ජාලයෙක්
තෘෂ්ණා සධිබ්‍යාත ගර්දල (ගුනකබන්ධන) යෙක් තෘෂ්ණා සමුදයෙක්,
අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුලෙලියෙක් වේ ද මේ ලෝචැයියාට ජපසා යැ
ලෙපන යැ ලග්ගන යැ බන්ධන යැ උපක්කිලෙස' යි කියනු ලැබේ. මේ
ජල්පායෙන් ලෝචැයියා ඇලුණේ වෙසෙසින් ඇලුණේ මොනොවට
ඇලුණේ කිලිටි වූයේ වෙසෙසින් කිලිටි වූයේ තැවැරුණේ හැනුණේ
ලැඟුණේ ලග්ගන ලද්දේ ඇවුණේ යි මුමි කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි
විවෘත කෙරෙමි විභංග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි
'ජපසාභිලෙපනං මුමි' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

දුක්ඛමයස මහබ්බයනති: දුක්ඛනති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛං දෙමනස්සපායාසදුක්ඛං නොරගිකං දුක්ඛං තිරවජානගොනිකං දුක්ඛං¹ පෙතතිවිසයිකං දුක්ඛං මානුසකං දුක්ඛං ගතොක්කනතිමූලකං දුක්ඛං ගතවසිතිමූලකං දුක්ඛං ගතවුට්ඨාන මූලකං² දුක්ඛං ජාතස්ස උපතිබ්බිකං දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙයාකං දුක්ඛං අතතුපකකමදුක්ඛං පරුපකකමදුක්ඛං සංඛාරදුක්ඛං විපරිනාමදුක්ඛං වක්ඛු රොගො සොතරොගො ඝාතරොගො ජීව්‍යරොගො කායරොගො පිස රොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො ජරො කුච්ඡරොගො මුවජා පකඛද්දිකා³ සුලා විසුචිකා කුච්ඡං ගණේකා කිලාසො සොසො අපමාරො දඤ්ඤ කච්ඡු රබ්බා විතච්ඡිකා ලොභිතපිත්තං⁴ ධ්වෙමහො අංසා පිළිකා භගඤ්ඤා පිත්ත සද්ධිමානා ආබාධා සෙමසද්ධිමානා ආබාධා වාතසද්ධිමානා ආබාධා සන්තිපාතිකා ආබාධා උතුපරිනාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඔපකකම්මා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සිතං උණ්ණං ජිහවජා පිපාසා උච්චාරො පඤ්ඤා වංස-මකස-වාතා තප-සිරි-සප-සමජිකං දුක්ඛං මාතුමරණං දුක්ඛං⁵ පිතුමරණං දුක්ඛං භාතුමරණං දුක්ඛං භගිනිමරණං දුක්ඛං දුත්තමරණං දුක්ඛං ධිතුමරණං දුක්ඛං ඤාතිව්‍යාසනං දුක්ඛං භොග ව්‍යාසනං දුක්ඛං සිලව්‍යාසනං දුක්ඛං දිලිව්‍යාසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිනො සමුද්ගමනං පඤ්ඤායති අත්ථංගමනො නිරොධො පඤ්ඤායති කම්මසන්තිසිත්තො විපාකො විපාකසන්තිසිත්තං කම්මං නාමසන්තිසිත්තං රූපං රූපසන්තිසිත්තං නාමං ජාතියා අනුගතං ජරාය අනුසට්ඨං⁶ බ්‍යාධිනා අභිභූතං මරණෙන අබ්‍යාහතං දුක්ඛෙ පතිවසිතං අතාණං අලෙණං අසරණං අසරණිභූතං, ඉදං වුච්ඡති දුක්ඛං. ඉදං දුක්ඛං ලොකස්ස භයං මහබ්බයං පිළිනං සටනං උපද්දවො උපසග්ගොති “දුක්ඛමස්ස මහබ්බයං.”

තෙතාහ භගවා :

අච්ඡා නිවුනො ලොකො (අජිතාති භගවා)
විච්චජා පමාද නප්පකාසති
ජප්පාතිලෙපනං මුඛි
දුක්ඛමස්ස මහබ්බයනති.

1-3

සවනති සබ්බධි සොතා (ඉච්චායසමා අජිතො)
සොතානං කිං නිවාරණං
සොතානං සංවිරං මුඛි
තෙන සොතා පිටියරෙ.

1. තිරවජානගොනි දුක්ඛං-ප	4. ලොභිතං පිත්තං-මජ්ඣං
2. ගතො උට්ඨානමූලකං-ව, ක	5. මාතුමරණ දුක්ඛං-මජ්ඣං
3. පකඛද්දිකා-ව, ක	6. අනුසට්ඨං-මජ්ඣං

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

දුක්ඛමසස මහඛයං යනු: දුක්ඛං යනු ජාති දුක්ඛ යැ ජරා දුක්ඛ යැ ව්‍යාධි දුක්ඛ යැ මරණ දුක්ඛ යැ ඥාත-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුක්ඛ යැ නිරැහි වූ දුක්ඛ යැ තිරිසන්යොන්ති වූ දුක්ඛ යැ ප්‍රෙතවිෂයයෙහි වූ දුක්ඛ යැ මිනිසුන් පිළිබඳ දුක්ඛ යැ ගර්භාවක්‍රාන්තිය මුල් කොට ඇති දුක්ඛ යැ ගර්භ-ස්ථිතිය මුල් කොට ඇති දුක්ඛ යැ ගර්භව්‍යුත්ථානය මුල් කොට ඇති දුක්ඛ යැ උපන්තත්‍ර පිළිඳග්නා දුක්ඛ යැ උපන්තත්‍ර පරා අයත් බැවිහි දුක්ඛ යැ ආත්මොපක්‍රම දුක්ඛ යැ පරොපක්‍රම දුක්ඛ යැ සංස්කාර දුක්ඛ යැ විපරිණාම දුක්ඛ යැ චක්ෂුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ස්‍රාණරොග යැ ජීව්වාදොග යැ කායරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කෘස්ස යැ ශ්වාස යැ පිනාස යැ දහ යැ ජීවර යැ කුක්ෂිරොග යැ මූර්ඡා යැ ප්‍රස්කාදිකා (රක්තාතිසාර) යැ ශූල යැ විසූවිකා යැ කුෂ්ඨ යැ ගණ්ඩ යැ කිලාස යැ ක්ෂයා යැ අපස්මාර යැ දද්ද (දඳ) යැ කණ්ඩුති යැ කච්ඡු යැ රබසා (නියපහරින් වන වණ) යැ විතච්ඡිකා (හොට්) යැ රක්තපිත්ත යැ මධුමෙහ යැ අර්ශස් යැ පිඩකා (පොළ) යැ හගඤ්ජර යැ පිතින් උපදනා ආබාධ යැ සෙමින් උපදනා ආබාධ යැ වයිත් උපදනා ආබාධ යැ සාන්තිපාතික ආබාධ යැ සාතුවරිණාමයෙන් උපදනා ආබාධ යැ විෂමපරිහාරයෙන් උපදනා ආබාධ යැ භාෂක්‍රමික ආබාධ යැ කර්මවිපාකයෙන් උපදනා ආබාධ යැ ශීත-උෂ්ණ සංපවිස් යැ මල-මු පහ කිරීම යැ මැයි මදුරු - වා- අව- දිග්දා පහසින් වූ දුක්ඛ යැ මාතෘමරණයෙන් වූ දුක්ඛ යැ පිතෘමරණයෙන් වූ දුක්ඛ යැ ප්‍රාතෘමරණයෙන් වූ දුක්ඛ යැ භගිනි-මරණයෙන් වූ දුක්ඛ යැ පුත්‍රමරණයෙන් වූ දුක්ඛ යැ දුහිතෘමරණයෙන් වූ දුක්ඛ යැ ඥාතිව්‍යාසනායෙන් වූ දුක්ඛ යැ භොගව්‍යාසනා දුක්ඛ යැ ශීලව්‍යාසනා දුක්ඛ යැ අභේරිව්‍යාසනා දුක්ඛ යි. (රූපාදි) යම් ධර්ම කෙනකුත් ගේ ආදියෙහි (පළමු) ඉපදීම පැනේ ද අස්තඛගම (හවඛග) යෙන් නිරුද්ධ වීම පැනේ ද, (කුශලා කුශල) විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසුරු කෙළේ ද (කුශලාකුශල) කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසුරු කෙළේ ද, (පඤ්චවොකාරයෙහි) රූපය නාමය ඇසුරු කෙළේ ද නාමය රූපය ඇසුරු කෙළේ ද, (යම් දහමක්) ජාතිය විසින් ලුහු බඳනා ලද ජරාව උසින් අනුව හැසිරෙන ලද ව්‍යාධි විසින් මඩනා ලද මරණය විසින් නස්නා ලද වේද, දුකෙහි පිහිටියේ ද, ප්‍රාණ-ලෝක-සරණ රහිත ද අසරණ වූයේ ද මේ 'දුක්' යයි කියනු ලැබේ. මේ දුක් ලෝ වැසියාහට භය-මහද්භය-පීඩන-සටන-උපද්‍රව-උපසර්ග වේ නුයි 'දුක්ඛමසස මහඛයං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:
 අවිජ්ජා නිවුතො ලොකො-පෙ-දුක්ඛමසස මහඛයං' යි.

1-3. (ආයුෂ්මත් අජිත මෙසේ පිළිවිත්.) හැම තන්හි (තෘෂ්ණාදි) ඥාතස්ස (රූපාදි ආයතනයන්හි) ගලා යෙති, ඥාතසුත් ගේ ආවරණය කවර? ඥාතසුත්ගේ සංවරය වදළ මැනැව් කවර දහමෙකින් ඥාතස්ස පියනු ලැබෙත් ද? (පසිඳනු ලැබෙත් ද?)

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සවනති සබ්බධි සොකාති: සොකාති තණ්හා සොකො දිට්ඨි සොකො කිලෙසසොකො දුඛ්ථිතසොකො අවිජ්ජාසොකො. සබ්බධිති සබ්බසු ආයතනෙසු. සවනති සවනති ආසවනති සන්දනති පටිත්තනති වක්ඛනො රූප සවනති ආසවනති සන්දනති පටිත්තනති සොකතො සද්දෙ සවනති-පෙ-සානතො ගඤ්ඤි සවනති-පෙ-ඒව්භාතො රසෙ සවනති-කායතො පොඨ්ඨිබ්බ සවනති-පෙ-මනතො ධම්මෙ සවනති ආසවනති සන්දනති පටිත්තනති, වක්ඛනො රූපතණ්හා සවනති ආසවනති සන්දනති පටිත්තනති' සොකතො සද්දතණ්හා සවනති ආසවනති සන්දනති පටිත්තනති සානතො ගඤ්ඤතණ්හා -පෙ- ඒව්භාතො රසතණ්හා සවනති -පෙ- කායතො පොඨ්ඨිබ්බතණ්හා සවනති-පෙ- මනතො ධම්මතණ්හා සවනති දාසවනති සන්දනති පටිත්තනතිති "සවනති සබ්බධි සොකා".

ඉච්චාසමා අප්පකාසනි: ඉච්චාති පදසන්ති -පෙ- පදනුදුබ්බතා පෙතං ඉච්චා'ති. 'ආයසමා'ති පියව්වනං -පෙ- අප්පකාසනි පසාමිභවණ්ණානාමං -පෙ- අභිලාපොති 'ඉච්චාසමා අප්පකාසනි.'

සොකානං කිං නිවාරණං- සොකානං කිං ආවරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනනති "සොකානං කිං නිවාරණං" .

සොකානං සංවරං මුඡ්ඡිති සොකානං ආවරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනං මුඡ්ඡිති ආවික්ඛ දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨිපෙති විටරාහි විහරුහි උත්තානිකරෙහි පකාසෙහිති "සොකානං සංවරං මුඡ්ඡිති." කෙන සොකා පිටියරෙහි කෙන සොකා චිටියනති පච්ඡිත්තනති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නපට්ඨනනතිති "කෙන සොකා චිටියරෙහි."

කෙනාහ සො මුභවණ්ණා :

සවනති සබ්බධි සොකා (ඉච්චාසමා අප්පකාසනි)
සොකානං කිං නිවාරණං
සොකානං සංවරං මුඡ්ඡිති
කෙන සොකා චිටියරෙහි.

සවනති සබ්බධි සොකා යනු: ‘සොක’ යනු තෘෂ්ණා ප්‍රොතස (නදිය) දෘෂ්ටිප්‍රොතස ක්ලේශප්‍රොතස දුෂ්චරිත ප්‍රොතස අවිද්‍යා ප්‍රොතස. සබ්බධි යනු: භූමි ආයතනයන්හි සවන්ති යනු: වැගිරෙති (උපදිති) යට බලා යෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. ඇස කෙරෙන් රූපවිෂයයෙහි (තෘෂ්ණා ප්‍රොතස්සු) වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කනින් ශබ්ද විෂයයෙහි වැගිරෙති නැඟයෙන් ගන්ධවිෂයයෙහි වැගිරෙති... දිවින් රසවිෂයයෙහි වැගිරෙති... කයින් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යවිෂයයෙහි වැගිරෙති... මනසින් ධර්මවිෂයයෙහි වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. ඇසින් රූපතෘෂ්ණා (ප්‍රොතස්සු) වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කනින් ශබ්දතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත් නැඟයෙන් ගන්ධතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. දිවින් රස තෘෂ්ණාව වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. කයින් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත්. මනසින් ධර්මතෘෂ්ණා වැගිරෙති යට බලායෙති ගලායෙති පුනපුනා පවතිත් නුඬි ‘සවනති සබ්බධි සොකා’ යනු වේ.

ඉව්වායසමා අජිතො යන්නෙහි ‘ඉව්ව’ යනු පදසන්ධි යැ...තෙල ‘ඉව්ව’ යනු පද්‍යුපුර්වකා යැ. ආයස්මා යනු: ප්‍රියවචන යැ... අජිතො යනු ඒ බමුණගේ නම යැ...අභිලාපය වේ නුඬි ‘ඉව්වායසමා අජිතො’යනු වේ.

සොකානං කිං නිවාරණං යනු:ප්‍රොතසුන්ට කීමෙන් ආවරණ (ඇවිරීම) යැ නිවරණ (වැසීම) යැ සංවරණයැ රක්ෂණ යැ ශොපන යැ නුඬි ‘සොකා-නං කිං නිවාරණං’ යනු වේ.

සොකානං සංවරං මූඛි යනු: ආවරණය නිවරණය සංවරණය රක්ෂණය ශොපනය, මූඛි- වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනවුව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් නො ගැඹුරු කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නුඬි ‘සොකානං සංවරං මූඛි’ යනු වේ. කෙන සොකා පිටියරෙ යනු: කීමෙකින් ප්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙත් ද පසිදනු ලැබෙත් ද නො වැගිරෙත් ද යට බලා නො යෙත් ද නොගලත් ද පුනපුනා නො පවතිත් ද යි ‘කෙන සොකා පිටියරෙ’ යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:
 “සවන්ති සබ්බධි සොකා-පෙ-කෙන සොකා පිටියරෙ” යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

1-4

යානි සොතානි ලොකඛම් (අර්තානි හගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රුමි
පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ.

යානි සොතානි ලොකසමීනානි: යානි එතානි සොතානි මයා කිත්තිතානි පකිත්තිතානි ආවිකම්මානි දෙසිතානි පඤ්ඤාපිතානි පච්ඡිපිතානි විවරිතානි විහරිතානි උත්තානීකතානි පකාසිතානි, සෙයාපීදං: තණහා සොතො දිට්ඨිසොතො කිලෙසසොතො දුච්චිතසොතො අවිජ්ජාසොතො, ලොකසමීනානි- අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛනිලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙති “යානි සොතානි ලොකඛම්”. අර්තානි හගවා: තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

සති තෙසං නිවාරණානි: සති ති යා සති අනුස්සති පතිස්සති සති සරණතා¹ ධාරණතා අපිලාපනතා අසම්මුක්ඛනතා² සති සතිජ්ජියං සතිබලං සම්මාසති සතිසමෙමාජ්ඣමෙතා එකායනො මග්ගො, අයං වුච්චති සති. නිවාරණානි ආවරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනනති “සති තෙසං නිවාරණං”.

සොතානං සංවරං බ්‍රුමිති: සොතානං ආවරණං නිවරණං සංවරණං රක්ඛණං ගොපනං, බ්‍රුමි ආවිකම්මානි -පෙ- උත්තානීකරොමි පකාසෙමිති “සොතානං සංවරං බ්‍රුමි”

පඤ්ඤායෙන පිටියරෙති: “පඤ්ඤා”ති යා පඤ්ඤා පජානනා අමොහො ධම්මවිවයො -පෙ- සම්මාදිට්ඨි. පඤ්ඤායෙන පිටියරෙති; පඤ්ඤාය එතෙ සොතා පිටියනති පච්ඡිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සඤ්ඤානති නාපවත්තනති.

“සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්ඡා”ති ජානතො පසංකො පඤ්ඤාය එතෙ සොතා³ පිටියනති පච්ඡිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සඤ්ඤානති නාපවත්තනති. “සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා”ති ජානතො පසංකො පඤ්ඤායෙන සොතා පිටියනති පච්ඡිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සඤ්ඤානති නාපවත්තනති. “සබ්බෙ සංඛාරා අනත්තා”ති ජානතො පසංකො පඤ්ඤායෙන සොතා පිටියනති පච්ඡිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සඤ්ඤානති නාපවත්තනති.

1. පටිස්සති සරණතා-මර්ග.

2. අසම්මුක්ඛනතා-ව.-ක

3. එතෙ සොතානි-මර්ග.

1-4. (බුදුහු මෙසේ වදළහ: අර්තය) ලොවැ යම් ස්ත්‍රීකයෙක් කෙනෙක් වෙත් ද ස්වාමියා ඔවුනට ආවරණ වෙයි. (එ මැ ස්වාමියා) ස්ත්‍රීකයන් ගේ සංවරය යි කියමි, (මාර්ග) ප්‍රඥාව විසින් තුළුහු පියනු (පසිඳනු) ලැබෙත්.

යානි සොකානි ලොකස්මිං යනු: තෙල යම් ස්ත්‍රීකයෙක් කෙනෙක් මා විසින් කීර්තනය කරන ලද්දහු ප්‍රකීර්තනය කරන ලද්දහු කියන ලද්දහු දෙසන ලද්දහු පනවන ලද්දහු පිහිටුවන ලද්දහු විවාහ කරන ලද්දහු විවාහ කරන ලද්දහු නො ගැඹුරු කරන ලද්දහු ප්‍රකාශ කරන ලද්දහු ද, ඒ කෙසේ යැ යත්: තෘෂ්ණා ස්ත්‍රීකයා යැ දෘෂ්ටි ස්ත්‍රීකයා යැ ක්ලේශස්ත්‍රීකයා යැ දුශ්චරිතස්ත්‍රීකයා යැ අවිද්‍යා ස්ත්‍රීකයා යි. ලොකස්මිං යනු අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දිව්‍යලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි නුයි 'යානි සොකානි ලොකස්මිං යනු වේ. අර්ත යනු: බුදුහු ඒ බවුණු නමින් අමතති.

සති තෙසං නිවාරණං යන්නෙහි- සති යනු: යම් සිහියෙක් පුනපුනා සිහි කිරීමෙන් අභිච්ඡා වැ මෙන් සිහිකිරීමෙන් සති සම්බන්ධ සිහි කරන බවෙන් ධරන බවෙන් (අරමුණෙහි) බැසගන්නා බවෙන් විස්මාන නො කරන බවෙන් ස්වාමියෙක් ස්වාමීන්වියෙක් ස්වාමිබලයෙක් සමාසක් ස්වාමියෙක් ස්වාමිසම්බන්ධාධිපතියෙක් එකායනමාර්ගයෙක් වේ ද මේ 'ස්වාමි' යයි කියනු ලැබේ. නිවාරණං යනු: ආවරණ යැ නිවරණ යැ සංවරණ යැ රක්ෂණ යැ ගොපන යැ නුයි "සති තෙසං නිවාරණං" යනු වේ.

සොකානං සංවරං බ්‍රුමි යනු: ස්ත්‍රීකයන්ගේ ආවරණය නිවරණය සංවරණය රක්ෂණය ගොපන යි, බ්‍රුමි: කියමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'සොකානං සංවරං බ්‍රුමි' යනු වේ.

පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ යන්නෙහි: 'පඤ්ඤා' යනු යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනයෙන් අමෝහයෙන් දහම් විමසීමෙන්සමාසක්දෘෂ්ටියෙන් වේ ද එයයි. පඤ්ඤායෙන පිටියරෙ යනු: ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්ත්‍රීකයෙහි පියනු (වසනු) ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

'භැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ යි දන්තහු ගේ දක්තහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්ත්‍රීකයෙහි වසනු ලැබෙති. පසිඳිති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නොපවතිත්. 'භැම සංස්කාරයෝ දුඛහ' යි දන්තහු ගේ දක්තහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්ත්‍රීකයෙහි පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්. 'භැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ' යි දන්තහු ගේ දක්තහු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ස්ත්‍රීකයෙහි පියනු ලැබෙති පසිඳනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුන පුනා නො පවතිත්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

“අච්ඡාපව්වයා සඛාරා”ති ජානතො පසාදතො පඤ්ඤායෙන සොකා චරියනති පච්ඡිත්තති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවත්තනති. “සඛාරපව්වයා විඤ්ඤාණ”නති-පෙ-විඤ්ඤාණපව්වයා නාමරූපනති-පෙ-නාමරූපපව්වයා සලායතනනති-පෙ-සලායතනපව්වයා එකො’ති-පෙ-එකපව්වයා වේදනා’ති-පෙ-වේදනාපව්වයා තණ්හා’ති-පෙ-තණ්හාපව්වයා උපාදනනති-පෙ-උපාදනපව්වයා භවො’ති-පෙ-භවපව්වයා ජාතී’ති-පෙ-ජාතිපව්වයා ජරාමරණනති ජානතො පසාදතො පඤ්ඤායෙන සොකා පිටියනති පච්ඡිත්තති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවත්තනති. අච්ඡානිරොධා සඛාරනිරොධො’ති-පෙ-සඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො’ති-පෙ-විඤ්ඤාණනිරොධා නාමරූපනිරොධො’ති-පෙ-නාමරූපනිරොධා සලායතනනිරොධො’ති-පෙ-සලායතනනිරොධා එක නිරොධො’ති-පෙ-එකනිරොධා වේදනානිරොධො’ති-පෙ-වේදනානිරොධා තණ්හානිරොධො’ති-පෙ-තණ්හානිරොධා උපාදනනිරොධො’ති-පෙ-උපාදන නිරොධා භවනිරොධො’ති-පෙ-භවනිරොධා ජාතිනිරොධො’ති-පෙ-ජාති නිරොධා ජරාමරණනිරොධො’ති ජානතො පසාදතො පඤ්ඤායෙන සොකා පිටියනති පච්ඡිත්තති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවත්තනති.

ඉදං දුක්ඛනති-පෙ-අයං දුක්ඛසමුදයොති-පෙ-අයං දුක්ඛනිරොධොති-පෙ-අයං දුක්ඛනිරොධාමිනිපට්ඨද්ධති ජානතො පසාදතො පඤ්ඤායෙන සොකා චරියනති පච්ඡිත්තති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවත්තනති.

ඉමෙ¹ ආසවා’ති-පෙ-අයං ආසවසමුදයො’ති-පෙ-අයං ආසවනිරොධොති-පෙ-අයං ආසවනිරොධාමිනිපට්ඨද්ධති ජානතො පසාදතො පඤ්ඤායෙන සොකා චරියනති පච්ඡිත්තති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවත්තනති.

ඉමෙ ධම්මා අභිඤ්ඤායාති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා පරිඤ්ඤායාති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා පහාතබ්බාති-පෙ-ඉමෙ ධම්මා භාවේතබ්බාති,-පෙ-ඉමෙ ධම්මා සච්ඡිකා තබ්බාති ජානතො පසාදතො පඤ්ඤායෙන සොකා පිටියනති පච්ඡිත්තති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවත්තනති.

1. ඉමෙ ධම්මා-මූලං.

‘අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති’ දන්තනු ගේ දක්නනු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නොවැගිරෙති යට බලා නොයෙති නො ගලති සුනසුනා නො පවතිත්. ‘සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤානය වේ’ යයි ... ‘විඤාන ප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූප වේ’ යයි ... ‘‘නාමරූපප්‍රත්‍යයෙන් සංඛ්‍යාතනය වේ’ යයි ... ‘සංඛ්‍යාතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ’ යයි ... ‘ස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වේ’ යයි ... වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වේ’ යයි ... ‘තෘෂ්ණාප්‍රත්‍යයෙන් උපාදාන වේ’ යයි ... ‘උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ’ යයි ... ‘‘භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ’ යයි ... ‘ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ යයි’ දන්තනු ගේ දක්නනු ගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නොවැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති සුනසුනා නො පවතිත්.

‘අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංස්කාරනිරෝධය වේ’ යයි ... ‘සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඤානනිරෝධය වේ’ යයි ... විඤානනිරෝධයෙන් නාමරූප නිරෝධය වේ’ යයි ... ‘නාමරූපනිරෝධයෙන් සංඛ්‍යාතන නිරෝධය වේ’ යයි ... ‘සංඛ්‍යාතනනිරෝධයෙන් ස්පර්ශ නිරෝධය වේ’ යයි ... ‘ස්පර්ශ නිරෝධයෙන් වේදනානිරෝධය වේ, යයි ... ‘වේදනා නිරෝධයෙන් තෘෂ්ණා නිරෝධය වේ යයි ... ‘තෘෂ්ණානිරෝධයෙන් උපාදානනිරෝධය වේ’ යයි ... ‘උපාදානනිරෝධයෙන් භවනිරෝධය වේ යයි... භව නිරෝධයෙන් ජාතිනිරෝධය වේ’ යයි ... ‘ජාතිනිරෝධයෙන් ජරාමරණනිරෝධය වේ’ යයි දන්තනුගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති සුනසුනා නො පවතිත්.

‘මේ දුක්ඛ’යි ... ‘මේ දුඃඛසමුදය’යි ... ‘මේ දුඃඛනිරෝධය’යි ... ‘මේ දුඃඛනිරෝධගාමිනි ප්‍රතිපද’ යි දන්තනුගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති සුනසුනා නො පවතිත්.

‘මොහු ආසුඛය’යි ... ‘මේ ආසුඛ සමුදය’ යි ... ‘මේ ආසුඛනිරෝධය’ යි ... ‘මේ ආසුඛනිරෝධගාමිනිප්‍රතිපද’ යි දන්තනුගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති සුනසුනා නො පවතිත්.

‘මේ ධර්මයෝ ස්වලක්ෂණවබෝධයෙන් දතයුත්තාහ’යි ... ‘මේ ධර්මයෝ සාමාන්‍ය ලක්ෂණවබෝධයෙන් දතයුත්තාහ’යි... ‘මේ ධර්මයෝ ප්‍රභතව්‍යාහ’යි ... ‘මේ ධර්මයෝ භාවිතව්‍යාහ’යි ... ‘මේ ධර්මයෝ සාක්ෂාත් කර්තව්‍යාහ’යි දන්තනු ගේ දක්නනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල භ්‍රොතස්සු පියනු ලැබෙති පසිදනු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති සුනසුනා නො පවතිත්.

ජනනං ඵණ්ණායනනානං සමුදයඤ්ච අත්ඛමඤ්ච අඤ්ඤාදඤ්ච ආදිනවඤ්ච නිසාරණඤ්ච ජානතො පණතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිටියනති පච්ඡිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවතනනති.

පඤ්චනනං උපාදනකඛකිනානං සමුදයඤ්ච අත්ඛමඤ්ච අඤ්ඤාදඤ්ච ආදිනවඤ්ච නිසාරණඤ්ච ජානතො පණතො—පෙ—වතුනනං මහාභුතානං සමුදයඤ්ච අත්ඛමඤ්ච අඤ්ඤාදඤ්ච ආදිනවඤ්ච නිසාරණඤ්ච ජානතො පණතො—පෙ—යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මනති ජානතො පණතො පඤ්ඤායෙතෙ සොතා පිටියනති පච්ඡිජ්ජනති න සවනති න ආසවනති න සන්දනති නාපවතනනති “පඤ්ඤායෙතෙ පිටියරෙ”

තෙනාහ භගවා:

“යානි සොතානි ලොකසම්භං (අර්තානි භගවා)
සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං ඉෆ්ථි
පඤ්ඤායෙතෙ පිටියරෙ”ති.

1-5

පඤ්ඤා වෙව සති වාපි (ඉච්චායසමා අර්තො)
නාමරූපඤ්ච මාරිස
ඵතං මෙ පුච්ඡා පච්චාහි
කතෙතං උපරුජ්ඣති.

පඤ්ඤාවෙව සතිවාපිති: පඤ්ඤා’ති යං පඤ්ඤා පජානනා විචයො පච්චයො ධම්මවිචයො සල්ලකඛණං උපද්ධකඛණං පච්චිපල්ලකඛණං පණ්ඩිතං කොසල්ලං නෙදුඤ්ඤං වෙභවා ධ්වනා උපපරිකඛා භූරි මෙධා පරිණායකා විපස්සනා සමපඤ්ඤං පතොද්ඨ පඤ්ඤා පඤ්ඤාදිනිදියං පඤ්ඤාබලං පඤ්ඤාසත්තං පඤ්ඤාසාසාදෙ පඤ්ඤාආලොකො පඤ්ඤාමහාසො පඤ්ඤාපච්ඡානො පඤ්ඤාරානං අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිවිති. සතිති යං සති අනුසන්ති—පෙ— සම්මාසතිති “පඤ්ඤා වෙව සති වාපි” ඉච්චායසමා අර්තො.—පෙ— අභිලාපො’ති ඉච්චායසමා අර්තො.

නාමරූපඤ්ච මාරිසානි ‘නාම’නති උත්තාරො අරුපිනො ඛකිං. “රූපනති උත්තාරො ව මහාභුතා වතුනනං ව මහාභුතානං” උපාදයරූපං ‘මාරිසා’ති පියවචනං ගරුචචනං සගාරවසපාතිස්සාධිවචනමෙතං ‘මාරිසානි’. “නාමරූපං ව මාරිස”.

1. පච්චායෙ - ව,ක

2. වතුනනං මහාභුතානං - ක

සබවිධ ස්පර්ශායතනයන්ගේ සමුදය (ප්‍රත්‍යය) ද අස්තගමන ද අනුසසුද දෙසුද නිර්ගමන දු දන්තනුගේ දක්තනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ප්‍රොතස්ත්‍ර පියතු ලැබෙති පසිදිතු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත්.

පඤ්ච උපදනස්කන්ධයන්ගේ සමුදය ද අස්තගමන ද අනුසසුද දෙසුද නිර්ගමන දු දන්තනුගේ දක්තනුගේ...සතර මහාභූතයන්ගේ සමුදය ද අස්ත-ගමන ද අනුසසුද දෙසුද නිර්ගමන දු දන්තනුගේ දක්තනුගේ ... සමුදය ස්වභාවය ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එහැම නිරොධස්වභාවය ඇත්තේ යයි දන්තනුගේ දක්තනුගේ ප්‍රඥායෙන් තෙල ප්‍රොතස්ත්‍ර පියතු ලැබෙති පසිදිතු ලැබෙති නො වැගිරෙති යට බලා නො යෙති නො ගලති පුනපුනා නො පවතිත් නුයි "පඤ්ඤායෙතෙ පිටියරෙ" යනුවේ.

එයින් වදළුහ බුදුහු;
"යාති සොතානි ලොකස්මිං-පෙ-පඤ්ඤායෙතෙ පිටියරෙ"යි.

1-5. (ආයුෂ්මත් අපිත මෙසේ පිළිවිත්.) ප්‍රඥාව ද ස්මාතිය ද (තදව ශෙෂ) නාමරූපය ද යන තෙල සියල්ල කොහි නිරුද්ධ වේ ද? නිද්‍යකාණෙනි, මා විසින් පුළුස්සාලද මුඛ වහන්සේ තෙල කරුණ මට වදළු මැනැව්.

පඤ්ඤා වෙව් සතිවාපි යන්නෙහි 'පඤ්ඤා' යනු: යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානාසාකාරයෙක් විමසීමෙක් ප්‍රකර්ෂයෙන් විමසීමෙක් දහම් විමසීමෙක් සංලක්ෂණයෙක් උපලක්ෂණයෙක් ප්‍රත්‍යුපලක්ෂණයෙක් පණ්ඩිත බවෙක් කොශලායෙක් නිපුණ බවෙක් විභාවනයෙක් වූත්තායෙක් (අනිත්‍යාදිත් පිරික්සන) උපපරික්ෂායෙක් (පාරිච්ඡය වැනි හෙයින්) භූරිප්‍රඥායෙක් (තෙලෙසුන් නසන) මෙධායෙක් (සම්ප්‍රසුක්තධර්මයන් මෙහෙයන) පරිණාසිකායෙක් විදර්ශනයෙක් සමාග්ඤානයෙක් (සිත විටියට නහන) පතොද ප්‍රඥායෙක් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රඥෝද්‍රියයෙක් ප්‍රඥාබලයෙක් ප්‍රඥාසක්ත්‍රයෙක් ප්‍රඥාප්‍රාසාදයෙක් ප්‍රඥාආලෝකයෙක් ප්‍රඥාඅවහාසයෙක් ප්‍රඥාප්‍රදේශනයෙක් ප්‍රඥාරත්නයෙක් අමොහයෙක් ධර්මවිච්ඡයයෙක් සමාග්දාෂ්ටියෙක් වේද එයයි. සති යනු: යම් ස්මාතියෙක් අනුස්මාතියෙක් ...සමාත්ස්මාතියෙක් වේ දැයි "පඤ්ඤා වෙව් සති වාපි" යනු වේ. ආයුෂ්මත් අපිත මෙසේ පිළිවිත්.

නාමරූපඤ්ච මාරිස යන්නෙහි: "නාමං" යනු: සතර අරූප ස්කන්ධයෝ යැ, රූපං යනු සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. මාරිස යනු: තෙල මාරිස යනු ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ සගෞරව වචන යැ සප්තිශ්‍රයට නමෙක් නුයි "නාමරූපඤ්ච මාරිස" යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

එතං මෙ පුට්ඨො පමුභිති 'එතං මෙ'ති යං පුට්ඨාමි යං යාවාමි¹ යං අඤ්ඤාසාමි යං පසාදෙමි. පුට්ඨොති පුට්ඨො යාවිතො අඤ්ඤාසිතො පසාදිතො. පමුභිති. මුභි ආවිකතාහි දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවරාහි විහජාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහිති. "එතං මෙ පුට්ඨො පමුභිති".

කඤ්ඤං උපරුජ්ඣතිති කඤ්ඤං නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමහතිති "කඤ්ඤං උපරුජ්ඣති"

පොනාහ සො ප්‍රාග්මණො:

"පඤ්ඤාවෙව සති වාපි (ඉච්චායසමා අජිතො)
නාමරූපඤ්ච මාරිස
එතං මෙ පුට්ඨො පමුභි
කඤ්ඤං උපරුජ්ඣති"ති.

1-6

යමෙතං පඤ්ඤං අපුට්ඨි - අජිත, තං වද්මි තෙ
යත් නාමං ච රූපං ච - අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණසං තිරොධෙන - එතෙතං උපරුජ්ඣති.

යමෙතං පඤ්ඤං අපුට්ඨිති = යමෙතනති පඤ්ඤාඤච සතිඤච නාම රූපඤච. අපුට්ඨිති අපුට්ඨසි අයාවසි² අඤ්ඤාසසි³ පසාදෙසිති. "යමෙතං පඤ්ඤං අපුට්ඨි",

අජිත තං වද්මි තෙ'ති "අජිතා"ති හග්ඨො තං ප්‍රාග්මණං නාමෙන ආලපති. තනති පඤ්ඤාඤච සතිඤච නාමරූපඤච. වද්මිති වද්මි-ආවිකතාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති. "අජිත තං වද්මි තෙ".

යත් නාමඤච රූපඤච අසෙසං උපරුජ්ඣතිති "නාමනති": වත්තාරො අරුපිතො ඛංකා, රූපනති; උත්තාරො ච මහාභූතා වතුත්තං ච මහාභූතානං උපාදයරූපං. අසෙසනති සමෙඛිත සතිං සතිචරා⁴ සතිං. අසෙසං නිසෙසං පරියාදිනවචනමෙතං "අසෙසනති. උපරුජ්ඣතිති නිරුජ්ඣති වූපසම්මති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමහති ති. "යත් නාමඤච රූපඤච අසෙසං උපරුජ්ඣති".

1. ආයාමාමි - ප,
2. යාවසි-මජ්ඣ-
පරියාය-සි

3. අඤ්ඤාසි-ව, ක, මජ්ඣ-
4. සතිචරා-මජ්ඣ.

එතං මෙ සුචෙය්‍යා පමුණි යනු: “එතං මෙ” යනු යමක් සුචවුසිමි ද යමක් අයදිමි ද යමක් අධ්‍යාපණ කෙරෙමි ද යමි කරුණකට පහදවමි ද (තෙල කරුණ) සුචෙය්‍යායනු: සුචවුස්නා ලදහු අයදනා ලදහු අධ්‍යාපණකරන ලදහු පහදවන ලදහු, (මුඛි වහන්සේ) පමුණි යනු: කිව මැනැව් පැවැසුව මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනවුව මැනව් පිහිටුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් නො ගැඹුරු කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් යි “එතං මෙ සුචෙය්‍යා පමුණි” යනු වේ.

කසොතං උපරුජ්ඣකි යනු: තෙල නාමරූපය කොහි නිරුද්ධ වේ ද නිවේ ද අභාවයට යේද සන්තිදේ ද යි “කසොතං උපරුජ්ඣකි” යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“පඤ්ඤා වෙව් සති වාපි-පෙ- කසොතං උපරුජ්ඣකි” යි.

1-8.

අජිත තෙපි යමි පැනයක් විචාළ වූ ද, එය තොපට කියමි. යමි තැනෙක්හි නාමයත් රූපයත් නිරවශේෂයෙන් නිරුද්ධ වේ ද (පස්වීම) විඤ්ඤායා ගේ නිරොධය හා මැ (පෙරපසු නො වැ) තෙල විඤාන නිරොධ යෙහි මැ තෙල නාමරූපය උපරුද්ධ වෙයි (විඤාන නිරොධය ඉක්ම නො යෙයි.)

යමෙතං පඤ්ඤං අසුචිථි යනුයෙහි: “යමෙතං” යනු ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද, අසුචිථි යනු විචාළවූ අයැදියවූ අධ්‍යාපණ කළ වූ පැහැදවූවුනු නු යි “යමෙතං පඤ්ඤං අසුචිථි” යනු වේ.

අජිත තං වදමි තෙ යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති. තං යනු: ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද නාමරූපය ද, වදමි යනු කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි “අජිත තං වදමි තෙ” යනු වේ.

යසා නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣකි යනු: “නාමං” යනු සතර අරූපස්කන්ධයෝ යැ. රූපං යනු සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද, අසෙසං යනු සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට භ්‍යන්-පයින් ගන්නා වචනශෛකි තෙල ‘අසෙසං’ යනු. උපරුජ්ඣකි යනු නිරුද්ධ වෙයි නිවෙයි අභාවයට යෙයි සන්තිදේ නුයි “යසා නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣකි” යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

විඤ්ඤාණසස නිරොධෙන එතෙතං උපරුජ්ඣතිති: සොනාපතති මග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං නිරොධෙන සත්ත භවෙ යිපෙත්වා අනාමකං සංසාරෙ යෙ උපාපෙස්සන්ති¹ නාමං ව රූපං ව එතෙතෙන නිරුජ්ඣතිති වූපසම්මනති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමනනති, සකදගාමිමග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං නිරොධෙන දො භවෙ යිපෙත්වා පඤ්චස්ස භවෙස්ස යෙ උපාපෙස්සන්ති නාමං ව රූපං ව එතෙතෙන නිරුජ්ඣතිති වූපසම්මනති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමනනති, අනාගාමි මග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං නිරොධෙන එතං භවං² රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා යෙ උපාපෙස්සන්ති නාමං ව රූපං ව එතෙතෙන නිරුජ්ඣතිති වූපසම්මනති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමනනති, අරහත්තමග්ගඤ්ඤාණෙන අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං නිරොධෙන යෙ උපාපෙස්සන්ති නාමං ව රූපං ව එතෙතෙන නිරුජ්ඣතිති වූපසම්මනති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමනනති, අරහතො අනුපාදිපෙසාය නිබ්බානාධාතුයා පරිනිබ්බායනාසං වරිමවිඤ්ඤාණං නිරොධෙන පඤ්ඤා ව සති ව නාමං ව රූපං ව එතෙතෙන නිරුජ්ඣතිති වූපසම්මනති අත්ථං ගච්ඡති පටිපාසාමනනතිති 'විඤ්ඤාණං නිරොධෙන එතෙතං උපරුජ්ඣති'

තෙතාග භගවා:

යමෙතං පඤ්ඤා අප්පච්ඡ - අර්ත තං වද්ධි තෙ
යත්ත නාමඤ්ඤා රූපඤ්ඤා - අසෙසං උපරුජ්ඣති
විඤ්ඤාණං නිරොධෙන - එතෙතං උපරුජ්ඣතිති.

1. සංසාරෙ උපාපෙස්සන්ති-මරණං

2. එතං භවං-මරණං

විකේන්ද්‍රීකරණය නිරෝධයෙන් එකතු වීමට උපරිපාලකයා යනු: සෝවියට් මහ-
නැණිත් අභිසංස්කාර විභාගය (කුලලාකුලයෙහි ප්‍රධානත්වය) ගේ
(අභිවෘත්තයන්හි විසින්) නිරුද්ධ වීමෙන් සජ්ඣාතයෙන් තමා අනවශ්‍ය
සංසාරයෙන් තමාගේ නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙතෙක් උපදනානු
නම් තෙල සෝවියට් මාර්ගයෙහි තෙල නාම රූපධර්මයෝ (අභිවෘත්ත-
යන්හි විසින්) නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදේත්.
සෙදගැමි මහනැණිත් අභිසංස්කාර විභාගයෙන් නිරුද්ධ වීමෙන් හව
දෙකක් තමා පසුවනවයන්හි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම කෙතෙක්
උපදනානු නම් තෙල සෙදගැමි මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූපධර්මයෝ
නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදේත්. අනාගැමි මහනැණිත්
අභිසංස්කාර විභාගයෙන් නිරුද්ධ වීමෙන් එක් හවයක් තමා රූපධර්මය
යෙහි වෙවයි අරූපධර්මයෙහි වෙවයි නාමය ද රූපය ද යන යම් ධර්ම
කෙතෙක් උපදනානු නම් තෙල අනාගැමි මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූප-
ධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදේත්. රහත්
මහනැණිත් අභිසංස්කාර විභාගය නිරුද්ධ වීමෙන් නාමය ද රූපය ද යන
යම් ධර්ම කෙතෙක් උපදනානු නම් තෙල රහත් මාර්ගයෙහි තෙල නාමරූප
ධර්මයෝ නිරුද්ධ වෙති නිවෙති අභාවයට යෙති සන්තිදේත්. අනුපාදි-
ගෙය පරිනිර්වාණධර්මයෙන් පිරිනිවේන රහත්හුගේ පශ්චිම විභාගයෙන්
(ව්‍යුති විත්තයාගේ) නිරෝධයෙන් ප්‍රඥාව ද ස්මෘතිය ද නාමය ද රූපය ද
යන තෙල ධර්මයෝ තෙල අර්හත් මාර්ගයෙහි නිරුද්ධ වෙති නිවෙති
අභාවයට යෙති සන්තිදේත් නුයි "විකේන්ද්‍රීකරණය නිරෝධයෙන් එකතු වීමට
උපරිපාලකයා" යනු වේ.

එයින් වදනු ලබනු ලබන්නේ:

"යමෙක පසුවන අනුචිත-පෙ-එකතු වීමට උපරිපාලකයා" යි.

1-7

යෙ ව සඛිතාතඨමො¹ සෙ - යෙ ව සෙඛා පුච්ඡි ඉධ
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං - පුච්ඡො පමුඤ්චි මාරිස.

යෙ ව සඛිතාතඨමො; සෙ'ති: "සඛිතාතඨමො" වුවහොත් අරහණො ථිණාසවා, තිං කාරණා සඛිතාතඨමො¹ වුවහොත් අරහණො ථිණාසවා. තෙ සඛිතාතඨමො ඤාතඨමො තුලිතඨමො තීරිතඨමො විභූත-
ධමො විභාවිතධමො 'සෙඛි සඛිතො අනිච්චා'ති සඛිතාතඨමො ඤාත-
ධමො තුලිතඨමො තීරිතඨමො විභූතධමො විභාවිතධමො 'සෙඛි සඛිතො
දුක්ඛා'ති සඛිතාතඨමො -පෙ- 'සෙඛි ධමො ආත්මා'ති සඛිතාතඨමො
-පෙ- අවිජ්ජාපච්චයා සඛිතොති සඛිතාතඨමො -පෙ- යං කිංඤ්චි සමුදයධමං
සඛිං තං නිරොධධමෙනති සඛිතාතඨමො ඤාතධමො තුලිතධමො තීරිත
ධමො විභූතධමො විභාවිතධමො. අථ වා තෙසං ඛෙදා සඛිතො ධාතුයො
සඛිතො ආයතනානි සඛිතාතානි² ගතිෂයා සඛිතො උපාතතියො සඛිතො
පටිසන්ධි සඛිතො හවා සඛිතො සංසාරා සඛිතො වච්චා සඛිතො³ අථවා
තෙ ඛෙදපරියතො ධීතො ධාතුපරියතො ධීතො ආයතනපරියතො
ධීතො ගතිපරියතො ධීතො උපාතතිපරියතො ධීතො පටිසන්ධිපරියතො
ධීතො හවපරියතො ධීතො සංසාරපරියතො ධීතො වච්චපරියතො
ධීතො අනතිමෙ හවෙ ධීතො අනතිමෙ සමුක්ඛයෙ ධීතො අනතිමදෙහධරා
අරහණො.

'තෙසා'යං⁴ පටිථිමකොටි⁵ වරිලො'යං සමුක්ඛයො
ජාතිමරණසංසාරො නත්ති තෙසං පුනාඛොවා'ති.

තං කාරණා සඛිතාතඨමො වුවහොත් අරහණො ථිණාසවාති. 'යෙ
ව සඛිතාතඨමො සෙ'.

1. සඛිත ධමොයං-ව-ක
2. ආයතනානි සංඛිතා-ව-ක-ම ජ සං
3. වච්චා සඛිතො-ප

4. තෙසං යායං-ම ජ සං
තෙසං සාර-ව-ක
තෙසං යං-ප
5. පටිථිමකො-මහුඤ්ච

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

1-7.

නිද්‍රාකාණෙනි, මෙ ලොවැ (අනිත්‍යාදි විසින්) විමසන ලද ධර්ම ඇති යම් (රහත්) කෙනෙකුත් වෙත් ද, බොහෝ වූ යම් ශෛක්ෂ කෙනෙකුත් වෙත් ද මා විසින් පුළුවන්තා ලද (ශෛක්ෂාශෛක්ෂධර්ම යෙහි) පශ්ඨිත වූ මුඛවහන්සේ ඔවුන්ගේ ප්‍රතිපත්තිය මට වදළ මැනැව්.

යෙ ව සධ්ධාතධම්මා සෙ යනු: “සඛ්ඛාතධම්මා” යි (අනිත්‍යාදි විසින් විමසූ දහම් ඇති) අර්ථත් ක්ෂිණාස්‍රවයෝ කියනු ලැබෙති. කවර කරුණින් අර්ථත් ක්ෂිණාස්‍රවයෝ “සඛ්ඛාතධම්” යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු විමසූ දහම් ඇතියහ, දන්තා ලද දහම් ඇතියහ, තුලනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, තීරණය කරන ලද දහම් ඇතියහ, ප්‍රකට කළ දහම් ඇතියහ, විභාවනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, “හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ” යි විමසූ දහම් ඇතියහ, දන්තා ලද දහම් ඇතියහ, තුලනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, තීරණය කරන ලද දහම් ඇතියහ, ප්‍රකට කළ දහම් ඇතියහ, විභාවනා කරන ලද දහම් ඇතියහ. ‘හැම සංස්කාරයෝ දූෂිත’ යි විමසූ දහම් ඇතියහ ... ‘හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ’ යි විමසූ දහම් ඇතියහ ... ‘අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙත්’ යයි විමසූ දහම් ඇතියහ ... ‘සමුදය ස්වභාවය ඇති යම් කිසිවක් වේනම් එහැම නිරෝධ ස්වභාවය ඇත්තේ යැ’ යි විමසූ දහම් දන්තා ලද දහම් තුලනය කරන ලද දහම් තීරණය කරන ලද දහම් ප්‍රකට කරන ලද දහම් විභාවනය කරන ලද දහම් ඇතියහ, නොහොත් ඔවුන් විසින් ස්කන්ධයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ධාතුහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ආයතනයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ගතිහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, උත්පත්තිහු ප්‍රකාශ කරන ලදහ, ප්‍රතිසන්ධිය ප්‍රකාශ කරන ලද යැ, භවයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, සංසාරයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, වෘත්තයෝ ප්‍රකාශ කරන ලදහ, නොහොත් ඔහු ස්කන්ධපයථිත්තයෙහි සිටියහ, ධාතු පයථිත්තයෙහි - ආයතන පයථිත්තයෙහි - ගතිපයථිත්තයෙහි - උත්පත්තිපයථිත්තයෙහි - ප්‍රතිසන්ධි පයථිත්තයෙහි - භව පයථිත්තයෙහි - සංසාර පයථිත්තයෙහි - වෘත්ත පයථිත්තයෙහි - අන්තිමභවයෙහි - අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියහ, රහත් හු අන්තිම දෙහධරයෝ යි.

1. “ඔවුන්ගේ මේ පශ්චිම කොටිය (කෙළවර) වෙයි, මේ පශ්චිම ශරීරය යි, ජාතිමර්ණ සංසාරය, පුනර්භවය ඔවුනට නැතැයි”.

එ කරුණින් අර්ථත් ක්ෂිණාස්‍රවයෝ ‘සඛ්ඛාතධර්ම’ යි කියනු ලැබෙති ‘යෙ ව සධ්ධාතධම්මාසෙ’ යනු වේ.

යෙ ව සෙඛා පුච්ඡ ඉධාති: සෙඛාති කිං කාරණං වුච්චන්ති සෙඛා සික්ඛන්ති සෙඛා. කිංඤ්ච සික්ඛන්ති: අධිසිලමපි සික්ඛන්ති අධිචිත්තමපි සික්ඛන්ති අධිපඤ්ඤමපි සික්ඛන්ති. කතමා අධිසිලසික්ඛා: ඉධ භික්ඛු සිලවා හොති පාතිමොක්ඛයංවරසංවුත්තො විහරති ආචාරගොවරසමපනො අනු මනෙත්තසු වජේඡු භයඤ්ඤාචී සමාදය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු, බුද්ධකො'පි සිලකඛකො¹ මහනො'පි සිලකඛකො² සිලං පතිට්ඨා ආදි වරණං සංයමො සංවරො වුඛං පවුඛං කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා. අයං අධිසිල සික්ඛා.

කතමා අධිචිත්තසික්ඛා: ඉධ භික්ඛු විචිචෙවකාමෙහි -පෙ- පයමං කුමානං - දුතියං කුමානං - තතියං කුමානං - චතුස්සං කුමානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං අධිචිත්තසික්ඛා.

කතමා අධිපඤ්ඤා සික්ඛා: ඉධ භික්ඛු පඤ්ඤවා හොති උදයස්ස ගාමිනියා පඤ්ඤාය සලික්ඛාගතො අරියාය නිබ්බේධිකාය සමා දුක්ඛකමය ගාමිනියා. සො ඉදං දුක්ඛන්ති යරාභුතං පජානාති, අයං දුක්ඛසමුදයොති -පෙ- අයං දුක්ඛනිරෝධොති -පෙ- අයං දුක්ඛනිරෝධගාමිනී පටිපද්ධති යරාභුතං පජානාති, ඉමෙ ආසවාති -පෙ- අයං ආසවසමුදයොති -පෙ- අයං ආසවනිරෝධොති -පෙ- අයං ආසවනිරෝධගාමිනී පටිපද්ධති යරාභුතං පජානාති. අයං අධිපඤ්ඤාසික්ඛා.

ඉමා තිස්සො සික්ඛායො ආවජ්ජන්තා සික්ඛන්ති, ජානන්තා සික්ඛන්ති, පස්සන්තා සික්ඛන්ති, පච්චෙක්ඛන්තා සික්ඛන්ති චිත්තං අධිවිභවන්තා සික්ඛන්ති, සධාය අධිවුච්චන්තා සික්ඛන්ති, විරියං පග්ගහන්තා සික්ඛන්ති, සතිං උපට්ඨපෙත්තා සික්ඛන්ති, චිත්තං සමාදහන්තා සික්ඛන්ති, පඤ්ඤාය පජානන්තා සික්ඛන්ති, අභිඤ්ඤායාං අභිජානන්තා සික්ඛන්ති, පරිඤ්ඤායාං පරිජානන්තා සික්ඛන්ති, පහාතබ්බං පජහන්තා සික්ඛන්ති, භාවෙතබ්බං භාවෙත්තා සික්ඛන්ති, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකරොන්තා³ සික්ඛන්ති, ආවරන්ති සමාවරන්ති සමාදය වත්තන්ති. තංකාරණං වුච්චන්ති සෙඛා.⁴

පුච්ඡ'ති: බහුකා. එතෙ සෙඛා සොත්තපන්නා ව පටිපන්නා ව සකද-ගාමිනො ව පටිපන්නා ව අනාගාමිනො ව පටිපන්නා ව අරහන්තො ව පටිපන්නා ව.

ඉධා'ති: ඉමිස්සා දිට්ඨියා ඉමිස්සා ඛන්තියා ඉමිස්සා රුචියා ඉමිස්සං ආදයෙ ඉමිස්සං ධම්මෙ ඉමිස්සං විනයෙ ඉමිස්සං ධම්මවිනයෙ ඉමිස්සං පාවචනෙ ඉමිස්සං බ්‍රහ්මවරියෙ ඉමිස්සං සඤ්ඤාසනෙ ඉමිස්සං දත්තභාවෙ ඉමිස්සං මනුසසලොකෙ'ති. “යෙ ව සෙඛා පුච්ඡ ඉධ”.

1. බුද්ධකො සිලකඛකො-ව-ක-ම ඡ සං

2. මහනො සිලකඛකො-ව-ක-ම ඡ සං

3. සච්ඡිකරොන්තා සික්ඛති-ම ඡ සං

4. සෙක්ඛා-පන

යෙ ව සෙධා පුදු ඉධ යනු; 'සෙධා'යි කවර කරුණින් 'දෙශක්ෂයෝ' යි කියනු ලැබෙති යත්: භික්ෂෙත් (ශික්ෂාගනිත්) නුයි දෙශක්ෂ නම් වෙත්. කුමක් භික්ෂෙති යත්. අධිශීලය (අධිශීලයෙහි) ද භික්ෂෙති, අධිචිත්තය ද භික්ෂෙති, අධිප්‍රඥාව ද භික්ෂෙත්. අධිශීලශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ සිල්වත් වෙයි ප්‍රාතිමොක්ෂ සංවරයෙන් සමත්වූයෙන් ආචාර ගොවර සම්පන්න වැ අල්පමාත්‍ර වූ අකුශල ධර්මයෙහි භය දක්නා සුලු වැ වාස කෙරෙයි, (ඒ ඒ ශික්ෂාපදය) මනාකොට ගෙන (සමාදන් වැ) ශික්ෂා කොටියාසයෙහි භික්ෂෙයි, ක්ෂුද්‍ර වූ ශීලස්කන්ධය ද මහත් වූ ශීලස්කන්ධය ද ශීල යැ කුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රතිලාභයට ප්‍රතිෂ්ඨා යැ ආදි යැ පාද යැ සංයම යැ සංවරයැ මුඛ (ප්‍රධාන) යැ ප්‍රමුඛ යි. මේ 'අධිශීලශික්ෂා'යි.

අධිචිත්තශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ කාමයෙන් වෙන් වැ මැ...ප්‍රථමධ්‍යානයට ... ද්විතීයධ්‍යානයට ... තෘතීයධ්‍යානයට ... චතුර්ථ-ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ. මේ අධිචිත්තශික්ෂා යි.

අධිප්‍රඥාශික්ෂා කවර යත්: මෙ සස්තෙහි මහණ උදයව්‍යය ගාමිනී වූ ආයා (නිර්දේශ) වූ නිර්වේද පක්ෂයෙහි වූ මනාසේනිවනට පමුණුවන්නා වූ නුවණින් පරිසුරණ වූයේ ප්‍රඥාවත් වෙයි, හෙතෙම 'මේ දුකැ' යි තතු සේ දනගනි. මේ 'දුක්සමුදය' යි...මේ දුක්තිරොධ යයි...මේ 'දුක් නිරොධයට පමුණුවන පිළිවෙතැ'යි තතු සේ දනගනි. මොහු 'ආසුවයහ'යි ... මේ 'ආසුවසමුදය'යි ... මේ 'ආසුවතිරොධ' යි ... මේ ආසුවතිරොධයට පමුණුවන පිළිවෙතැ'යි තතු සේ දනගනි. මේ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි.

මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් භික්ෂෙති, දනිමින් භික්ෂෙති දකිමින් භික්ෂෙති, ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කෙරෙමින් භික්ෂෙති, සිත පිහිටුවමින් භික්ෂෙති, සැදැහැයෙන් ඇලෙමින් භික්ෂෙති, වියාය දඩි වැ ගනිමින් භික්ෂෙති, සිහි එළවමින් භික්ෂෙති, සිත එකඟ කෙරෙමින් භික්ෂෙති, ප්‍රඥායෙන් දනගනිමින් භික්ෂෙති, සංඛ්‍යාව ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත සංඛ්‍යාවලක්ෂණාවබෝධයෙන් දනිමින් භික්ෂෙති, සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධ-යෙන් දතයුත්ත සාමාන්‍යලක්ෂණාවබෝධයෙන් දනිමින් භික්ෂෙති, හළයුතු සමුදය හැරපියමින් භික්ෂෙති, වැඩියයුතු මහ වඩමින් භික්ෂෙති, පසක් කළයුතු නිවන පසක් කෙරෙමින් භික්ෂෙති, හැසිරෙති, මොනොවට හැසි-රෙති, මොනොවට ගෙන පවතිත්. එකරුණින් 'දෙශක්ෂ'යි කියනු ලැබෙත්.

සුදු යනු: බොහෝ වූ තෙල දෙශක්ෂයෝ සෝවන්හු ද එමඟට පිළිපත්හු ද සෙදගැමිහු ද එමඟට පිළිපත්හු ද අනගැමිහු ද එමඟට පිළිපත්හු ද රහත්මඟට පැමිණියාහු ද එමඟට පිළිපත්හු ද,

ඉධ යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි මේ ක්ෂාන්තියෙහි මේ රූවියෙහි මේ ග්‍රහණ යෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ විනයෙහි මේ ධර්මවිනයෙහි මේ ප්‍රවචනයෙහි මේ ඉත්ථවයායෙහි මේ ශාස්තෘශාසනයෙහි මේ අත්ඛවති මේ මිනිස්ලොවැ තුයි 'යෙ ව සෙධා සුදු ඉධ' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුභි මාරිසාති කං. හි¹ නිපකො පකුකිනො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාචි මෙධාචි. තෙසං සධ්ධාතධම්මානං ව සෙඛානං ව. ඉරියං² කි: වරියං වුත්ති. පවත්ති. ආචාරං ගොවරං විහාරං පටිපදං පුට්ඨො³ කි: පුච්ඡිතො⁴ යාවිතො අරේකධිතො පසාදිතො. පමුභිති බුභි⁵ ආදිකමාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විහජාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහි. මාරිසාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පකිසසාධිවචනමෙතං මාරිසාති. “තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුභි මාරිස”

තෙතාහ සො බු:ගමිනො:

‘යෙ ව සධ්ධාතධම්මා සෙ - යෙ ව සෙඛා පුච්ඡ ඉධ
තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං - පුට්ඨො පමුභි මාරිසා’ති.

1-8

“කාමෙසු නාහිගිජේකියා - මනසා නාවිලො සියා
කුසලො සබ්බධම්මානං - සතො හික්ඛු පරිබ්බජෙ.”

කාමෙසු නාහිගිජේකියාති: ‘කාමා’ති උඤ්ඤාතො ඥා කාමා: වච්ඡකාමා ව කිලෙස කාමා ව. කතමෙ වච්ඡකාමා: මනාපිකාරූපා මනාපිකා සඤ්ඤා මනාපිකා ගතියා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොච්ඡාබ්බා අත්ථරණා පාපුරණා දුර්ග්ගා අපෙළකා කුසලාදියකරා හත්ථිගවාසාවලවා ඛේතනං දිත්ථා හිරඤ්ඤං සුවණ්ණං භාමනිගමරාජධානියො රච්ඡං ව ජනපදෙ ව කොසො ව කොට්ඨාගාරං ව යං කිඤ්චි රජනියං වච්ඡා, වච්ඡකාමා.

අපි ව අතීතා කාමා අනාගතා කාමා උච්චුප්පත්තා කාමා අරුකිත්තා කාමා බහිද්ධා කාමා අරුකිත්තබහිද්ධා කාමා හීනා කාමා මජ්ඣිමා කාමා පඤ්ඤා කාමා ආපායිකා කාමා මානුසිකා කාමා දිව්වා කාමා පච්චුප්පට්ඨිකා කාමා නිලේඛා කාමා පරනිලේඛා කාමා අනිලේඛා කාමා පඤ්ඤාතිකා කාමා අපරිඤ්ඤාතිකා කාමා මමාසිකා¹ කාමා අමමාසිකා² කාමා සබ්බෙපි කාමාවචරා ධම්මා සබ්බෙපි රූපාවචරා ධම්මා සබ්බෙපි අරූපාවචරා ධම්මා තණ්හාවච්ඡිකා තණ්හාරම්මණා කමනියවේඡන රජනියවේඡන මදනියවේඡන³ කාමා. ඉමෙ වුච්චන්ති වච්ඡකාමා.

1. පුට්ඨොති පුට්ඨො පුච්ඡිතො-සි. සා. 2. මමාසිකා - ව. ක - මජ්ඣං.
3. පමුභිති පමුභි-සි. 4. අමමාසිකා - ව. ක - මජ්ඣං.
- *රමනියවේඡන අනිසසාරවේඡනා’ති කප්පි අධික පාඨා.

තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුභි මාරිස යනු: යම් භෙයකින් මුඛ වහන්සේ නිපුණ ද පණ්ඩිත ද පැනැති සේක් ද බුද්ධිමත් සේක් ද නැණැති සේක් ද ගුණාර්ථ ප්‍රකට කොට දන්තාසේක් ද තුලිතඥාන ඇති සේක් ද (එහෙයින්) තෙසං: ඒ රහතුන්ගේ ද ඥාණයන්ගේ ද ඉරියං යනු: වයඨාව වෘත්තිය පැවැත්ම ආචාරය ගෞරවය විහරණය ප්‍රතිපදාව, පුට්ඨො යනු: පුළුල්වන්නා ලදහු විවාරන ලදහු අයදනා ලදහු අධ්‍යාපණ කරන ලදහු පහදවන ලදහු, පමුභි යනු කිව මැනැව පැවැසුව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව. මාරිස යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරු වචන යැ සංගෞරවවචන යැ, තෙල මාරිස යනු සප්‍රතිශ්‍රියට නමෙක් නුසි, 'තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුට්ඨො පමුභි මාරිස' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"යෙ ව සධ්ධාතධම්මා සෙ-පෙ-පුට්ඨො පමුභි මාරිස"යි.

1-8.

කාමයෙහි ගිජු නො වන්නේ යැ සිතින් නො කැළඹුණෙක් වන්නේ යැ සියලු දහම්හි දක්ෂ වූ මහණ තෙම ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙන්නේ යි.

කාමෙසු තාහිග්දේක්ඛියා යනු: 'කාමා' යි විස්තර විසින් වස්තු-කාමයෝ යැ ක්ලේශකාමයෝ යැ යි කාමයෝ දෙදෙනෙක් වෙති. වස්තු කාමයෝ කවරහ යත්: මනවඛන රූපයෝ යැ මනවඛන භේදයෝ යැ මන වඛන ගන්ධයෝ යැ මනවඛන රසයෝ යැ මනවඛන ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යැ අතුරුණු යැ පොරොත්ත යැ දැයි දේහය යැ එළු බැටෙළු යැ හුරු කුකුළු යැ ඇත් අස් ගව වෙළඹුණු යැ කේන් යැ වතු යැ කහවණු යැ රන් යැ ගම් නියමගම් රජදහන්හු යැ රට යැ දනවු යැ කොෂ යැ කොටුගෙ යැ යම් කිසි ඇලුම් කටයුතු වස්තු යැ (යන) මොහු වස්තුකාමයෝ යැ.

තවද, අතීත කාමයෝ යැ අනාගත කාමයෝ යැ වර්තමානකාමයෝ යැ අධ්‍යාත්ම කාමයෝ යැ ඛාන්‍ය කාමයෝ යැ අධ්‍යාත්මඛාන්‍ය කාමයෝ යැ භීත කාමයෝ යැ මධ්‍යම කාමයෝ යැ ප්‍රණීත කාමයෝ යැ සතර අපායෙහි වූ කාමයෝ යැ මිනිස් ලෝවැ වූ කාමයෝ යැ දෙවිලෝවැ වූ කාමයෝ යැ ඵලභ සිටි කාමයෝ යැ (අරමුණු මාරා රමණය කරන) නිර්මිත කාමයෝ යැ පරනිර්මිත කාමයෝ යැ අනිර්මිත (පියවින් පිළියෙල වූ) කාමයෝ යැ (මේ මාගේ යැයි) පිළිගත් කාමයෝ යැ (එහෙයින්) නො පිළිගත් කාමයෝ යැ මේ මාගේ යැ යි ගත් කාමයෝ යැ (එසේ නො ගත්) අමමාසිත කාමයෝ යැ සියලු මැ කාමාවචර ධර්මයෝ යැ සියලු මැ රූපාවචර ධර්මයෝ යැ සියලු මැ අරූපාවචර ධර්මයෝ යැ තෘෂ්ණාවට කරුණු වූ තෘෂ්ණාවට අරමුණු වූ (ධර්මයෝ) පාරාජනා කළයුතු අර්ථයෙන් ඇලීමට යොග්‍යාර්ථයෙන් (කුලමදදි) මද ඉපැදවියයුතු අර්ථයෙන් කාමයෝ යි, මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

කතමෙ කිලෙසකාමා: ඡන්දො කාමො රාගො කාමො ඡන්ද-
රාගො කාමො සඛිකප්පො කාමො රාගො කාමො ඤ්ඤාපරාගො කාමො,
යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො කාමරාගො කාමනාදි කාමතණ්හා කාම
සිනෙහො කාමපිපාසා කාමපරිප්පාහො කාමගෙධො කාමමුච්ඡා
කාමචේක්ඛාසානං කාමොසො කාමයොගො කාමුපාදානං කාමච්ඡන්ද
නිවරණං.

2. අද්දසං කාම, තෙ මූලං - සංකප්පා කාම, ජායසි
න තං සංකප්පාධික්ඛාමි - එවං කාම, න හෙතිපි ති.

ඉමෙ දුච්චන්ති කිලෙසකාමා.

ගෙධො දුච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො - පෙ - අභිජක්ඛා
ලොහො අකුසලමූලං.

කාමෙසු නාභිගිජේක්ඛායාති කිලෙසකාමෙන වඤ්ඤාමෙසු නාභි-
ගිජේක්ඛායා න පළිබ්බදෙධායා අභිදේධා අස්ස අගරිතො අමුච්ඡිතො
අනාජක්ඛාපනෙයා විතගෙධො විගතගෙධො උත්තගෙධො වත්තගෙධො
මුත්තගෙධො පභීතගෙධො පටිනික්ඛංඛිගෙධො විතරාගො විගතරාගො
චත්තරාගො වත්තරාගො මුත්තරාගො පභීතරාගො පටිනික්ඛංඛිතරාගො
නිච්ඡාතො නිබ්බුතො සිතීභුතො සුඛපටිස්ථෙදී ඩුග්ගහුතෙන අත්තනා
විහරෙයාති. "කාමෙසු නාභිගිජේක්ඛායා".

මනසා නාවිලො සියා'ති: මනෝ'ති යං උත්තං මනෝ මානසං
පණ්ණං මනෝ මනාසතනං මනිනද්දියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්ඛකො
තජ්ජා මනෝවිඤ්ඤාණධාතු. කායදුච්චරිතෙන උත්තං ආවිලං හොති
ලුලිතං එරිතං සට්ඨිතං වලිතං හත්තං අවුපසන්තං වව්දුච්චරිතෙන -පෙ-
මනෝදුච්චරිතෙන -පෙ- රාගෙන -පෙ- දෙසෙන -පෙ- මොහෙන
-පෙ- කොධෙන -පෙ- උපනාහෙන -පෙ- මඤ්ඤිත -පෙ-
පලාසෙන -පෙ- ඉක්ඛායා -පෙ- මච්ඡරිසෙන -පෙ- මායායා
-පෙ- සායෙයොගෙන -පෙ- ඵලිකාන -පෙ- සාරද්ධින -පෙ-
මානෙන -පෙ- අතිමානෙන -පෙ- මදෙන -පෙ- පමාදෙන -පෙ-
සංඛිකිලෙසෙති -පෙ- සංඛිදුච්චරිතෙති -පෙ- සංඛිදුරථෙති -පෙ-

ක්ලේශකාමයෝ කවරහ යත්: ජඤය කාම යැ රාගය කාම යැ ජඤ-
රාගය කාම යැ සංකල්පය කාම යැ රාගය කාම යැ සංකල්පරාගය කාම ය-
පඤ්චකාමඥාණයෙහි යම් කාමසංවිධාන ජඤයෙන් කාමරාගයෙන් කාම
තන්ද්‍රියයෙන් කාමතෘෂ්ණායෙන් කාමස්තේහයෙන් කාමපිපාසායෙන් කාම-
පරිද්‍රව්‍යයෙන් කාමගෙඩයෙන් (කාමයෙහි ගිජු බවෙන්) කාමමූර්ඡායෙන්
කාමයන්හි ඇතුළු වීමෙන් කාමසංවිධාන ඔසයෙන් කාමයෝගයෙන්
කාමෝපාදානයෙන් කාමවිජ්ජනිවරණයෙන් වේ ද.

2. කාමය, තා හේ මූල දිට්ඨි, තෝ සංකල්පය හේතු කොට ගෙන
උපදනෙහි, (දැන් මම) තා නො පතමි, කාමය මෙසෙයින් තෝ
නුපදනෙහියැ යි.

මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

ගෙඩ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙන්, බලවත් රාග-
යෙන් ... අභිධානයෙන් ලොභ සංවිධාන අතුලලමූලයෙන් වේ ද එයයි.

කාමෙසු නාභිගිජ්ජේඛියා යනු: ක්ලේශකාමයෙන් වස්තුකාමයෙහි ගිජු
නො වන්නේ යැ, ලොභ නො කරන්නේ යැ, ගිජු නො වූයෙන් නො ගෙතු-
ණෙන් මුසපත් නො වූයෙන් නො වතුළෙන් වන්නේ යැ, දුරු කළ හේට
ඇතියෙන් පහ වූ හේට ඇතියෙන් හරන ලද හේට ඇතියෙන් වමාළ හේට
ඇතියෙන් මුදලු හේට ඇතියෙන් ප්‍රභීණ වූ හේට ඇතියෙන් දුරුලු හේට
ඇතියෙන් වන්නේ යැ, දුරු කළ රාග ඇතියෙන් පහ වූ රාග ඇතියෙන්
හරන ලද රාග ඇතියෙන් වමාළ රාග ඇතියෙන් මුදලු රාග ඇතියෙන්
පුහුන් රාග ඇතියෙන් දුරුලු රාග ඇතියෙන් තෘෂ්ණා රහිතයෙන් (තෘෂ්ණා
සියත් නැතියෙන් හෝ) නිවියෙන් සිහිල් වූයෙන් (කායිකවෛතසික)
සුව විදුනා සුල්ලෙන් වන්නේ යැ, උත්තම සංභාවය ඇති සිතින් යුතුවැ
වාසය කරන්නේ යැ නුයි 'කාමෙසු නාභිගිජ්ජේඛියා' යනු වේ.

මනසා නාවිලො සියා යනු: 'මනෝ' යනු: යම් සිතෙක් මනසෙක් මන
සයෙක්, හෘදයයක් පණ්ඩර වූ හවාඩිග සිතෙක් මනසෙක් මනායතනයක්
මනින්ද්‍රියයෙන් විඤානයෙන් විඤානස්කන්ධයෙන් තදනුරූපමනෝවිඤාන
ධාතුයෙන් වේද එය යි. කායදුශ්චරිතයෙන් සිත නො පහන් වූයේ කැළඹුණේ
කම්පිත වූයේ (අරමුණෙහි) ගැටුණේ සැලුණේ භ්‍රාන්ත වූයේ නො සන්
තිදුණේ වෙයි. වාග්දුශ්චරිතයෙන් ... මනෝදුශ්චරිතයෙන්... රාගයෙන්...
ද්වේෂයෙන්... මොහයෙන්... ක්‍රොධයෙන්... උපනාහයෙන්... මතු බැඳීන්
... පලාසයෙන්... ඊෂ්ඨායෙන්... මාත්සයායෙන්... සංඛ බැවින්... ස්තම්භ-
යෙන්... සාරම්භයෙන්... මානායෙන්... අතිමානායෙන්... මදයෙන්... ප්‍රමාද-
යෙන්... හැම කෙලෙසුන් ගෙන්... හැම දුසිරිතින්... හැම දරචයෙන්...

සබ්බපරිලාභෙහි -පෙ- සබ්බසත්තාපෙහි -පෙ- සබ්බාකුසලාහි සබ්බාරෙහි ඒත්තං ආච්චං හොති ලුලිතං එරිතං සට්ඨිතං වලිතං හත්තං අවුපසත්තං, මනසා නාවිලොසියා'ති විභේත්තන අනාවිලොසියා අලුලිතො අනෙරිතො අසට්ඨිතො අවලිතො අහත්තො වුපසත්තො ආච්චකරෙ කිලෙසෙ ජහෙය්‍ය ජජහෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තිකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍ය ආච්චකරෙහි කිලෙසෙහි ව ආරතො අසුභ වීරතො පටිවීරතො නිකඛන්තො නිසුඛො විප්පවුන්තො විසඤ්ඤන්තො විමරියදිකත්තෙත චෙතසා විහරෙය්‍යාති “මනසා නාවිලොසියා”.

කුසලො සබ්බධම්මානන්ති. “සබ්බෙ සබ්බාරා අනිවරා”ති කුසලො සබ්බධම්මානං, “සබ්බෙ සබ්බාරා දුක්ඛා”ති කුසලො සබ්බධම්මානං, “සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා”ති කුසලො සබ්බධම්මානං, ‘අවිජ්ජාපච්චියා සබ්බාරා’ති කුසලො සබ්බධම්මානං -පෙ- ‘යං කිඤ්ඤි සමුදය ධම්මං සබ්බං තං තිරොධධම්ම’න්ති කුසලො සබ්බධම්මානං, එවමිති කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථවා අනිච්චිතො කුසලො සබ්බධම්මානං, දුක්ඛතො -පෙ- රොගතො- ගණ්ඤිතො- සලලතො- අසතො- ආබාධතො- පරතො- පලොකතො- රීතිතො- උපද්දවතො- භංගතො- උපසංඝතො- වලතො- පහගිතො- අද්වෘටතො- අතාණතො- අලෙන්නො- අසරණතො- අසරණිගුත්තො- රිත්තතො- කුච්ඡතො- සුඤ්ඤතො- අනත්තතො- ආදීනවතො- විපරිණාමධම්මතො- අසාරකතො- අසමුලතො- වධකතො- ට්භවතො- සාසවතො- සංඛතො- මාරාමිසතො- ජාතිධම්මතො- ජරාධම්මතො- ව්‍යාධිධම්මතො- මරණධම්මතො- සොකපරිදෙව-දුක්ඛදෙවස්සුපායාස-ධම්මතො- සංකිලෙසිකධම්මතො- සමුදයතො- අසංගමතො- අසාදතො- ආදීනවතො- නිසසරණතො කුසලො සබ්බධම්මානං, එවමිති කුසලො සබ්බධම්මානං.

අථවා ඛේකුසලො ධාතුකුසලො ආයතනකුසලො පටිච්චසමුප්පාද කුසලො සතිපට්ඨානකුසලො සම්මසාධානකුසලො ඉඤ්ජාදකුසලො ඉන්ද්‍රියකුසලො ඛලකුසලො බොරකිංඛකුසලො මග්ගකුසලො ඵලකුසලො නිබ්බානකුසලො, එවමිති කුසලො සබ්බධම්මානං.

හැම පරිදහයන්ගෙන්... හැම සන්තපයන්ගෙන්... හැම අකුලොහිසංස්කාරයන්ගෙන් සිත නො පහන් වූයේ කැළඹුණේ කම්පිත වූයේ හැටුණේ සැලුණේ බැටුණේ නො සන්තිදුණේ වෙයි. මනසා නාවිලො සිය යනු-සිතින් නො පහන් වූයෙක් නො කැළඹුණෙක් කම්පිත නො වූයෙක් නො හැටුණෙක් නො සැලුණෙක් නො බැටුණෙක් සන්තිදුණෙක් වන්නේ යැ, නො පහන් බව කරන කෙලෙසුන් හැරපියන්නේ යැ, බැහැරකරන්නේ යැ, දුරු කරන්නේ යැ, විගතාත්ත කරන්නේ යැ, අනු අභාවයට පමුණු වන්නේ යැ. තවද, නො පහන් බව කරන කෙලෙසුන් කෙරෙන් දුරින් දුරුවූයේ නො ඇලුණේ සියලු ලෙසින් වෙන් වූයේ නික්මුණේ වෙන් වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමයාද කළ (එක් වැ නො යෙදුණු) සිතින් යුක්ත වැ වාසය කරන්නේ තුයි 'මනසා නාවිලො සියා' යනු වේ.

කුසලො සබ්බධම්මානං යනු: 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ, හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ' යි හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ, හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මයහ'යි හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ, 'අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති' හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ,... සමුදය ස්වභාව ඇති යම් කිසිවක් වේ නම් එ හැම නිරෝධස්වභාව ඇත්තේ යයි හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ තුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

නොහොත් අනිත්‍ය හෙයින් හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ දුක් හෙයින්... රොග හෙයින්... ගණ්ඩ හෙයින්... ශල්‍ය හෙයින්... අස (දුක්) හෙයින්... ආබාධ හෙයින්... පර(අවසන)හෙයින්... බිඳෙන හෙයින්... ව්‍යාසන හෙයින්... උපද්‍රව හෙයින්... භය හෙයින්... උපසර්ග හෙයින්... වල හෙයින්- බිඳෙන සුලු හෙයින්... අඩුවහෙයින්... අත්‍රාණ හෙයින්... අලෝන හෙයින්... අගරණ හෙයින්... අගරණි භූත හෙයින්... සිස්... තුවජ... ශුන්‍ය... අනාත්ම... ආදිතව... විපරිතාමස්වභාව... අසාර... අසමුල... වධක... විභව... සංඝ්‍රව... හෙතු ප්‍රත්‍යයාහිසංස්කෘත... මාරුමිස... ජාතිධර්ම... ජරාධර්ම... ව්‍යාධිධර්ම... මරණ-ධර්ම... ශොකපරිදෙව්‍යුඛදොර්මනස්සොපායාසධර්ම... සංක්ලේශක-ධර්ම... සමුදයධර්ම... අස්තඛගම... ආස්වාද... ආදිතව... නිස්සරණ හෙයින් හැම දහමිති දක්ෂ වූයේ තුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

නොහොත් ස්කන්ධයන්හි නිපුණ වූයේ ධාතු... ආයාතන.. ප්‍රතිත්‍යය සමුත්පාද... ස්මාතිප්‍රස්ථාන... සමාක් ප්‍රධාන... සාද්ධිපාද... ඉන්ද්‍රිය... බල... බොද්ධාඛග... මාර්ග... ඵල... භිර්වැණයෙහි නිපුණ වූයේ තුයි මෙසේ ත් 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අප වා සබ්බමිඛා වුච්චන්ති ද්වාදසායනනානි. චක්ඛුං චෙව රූපා ච සොතං ච සංඝං ච ඝානං ච ගඤ්ඤා ච ජිව්හා ච රසා ච කායො ච ථොට්ඨබ්බා ච මනො ච ධම්මා ච. යතො ච ඛො අරුඤ්ඤාතිකානි රෙසු ආයතනෙසු ජඤ්ජරාගො පභිනො ච හොති උච්ඡින්නවුලො තාලවිඤ්ඤානො අනභාවකතො¹ ආයති. අනුප්පාදධම්මො, එතතාවතාපි කුසලො සබ්බමිඛානන්ති 'කුසලො සබ්බමිඛානං'.

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති: 'සතො'ති වතුභි කාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනාසතිඋච්ඡානං භාවෙතො, සතො, වේදනාසු වේදනානු පස්සනාසතිඋච්ඡානං භාවෙතො, සතො, විතො විතානුපස්සනා සතිඋච්ඡානං භාවෙතො, සතො, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සනාසති පච්ඡානං භාවෙතො සතො.

අපරෙහි²පි වතුභි කාරණෙහි සතො: අසතිපරිවජ්ජනාය සතො, සතිකරුණිකානං ධම්මානං කසත්තා සතො, සතිපට්ඨකානං³ ධම්මානං හතත්තා සතො, සතිනිමිත්තානං ධම්මානං අපමුච්ඡිකානං සතො.

අපරෙහි²පි වතුභි කාරණෙහි සතො: සතියා සමත්තාගතත්තා සතො, සතියා විඤ්ඤානා සතො, සතියා පාඤ්ඤාදාන සමත්තාගතත්තා සතො, සතියා අපමොචාරොහණතාය⁴ සතො.

අපරෙහි²පි වතුභි කාරණෙහි සතො: සත්තත්තා සතො, සත්තත්තා සතො, සමිත්තත්තා සතො, සත්තධම්මසමත්තාගතත්තා සතො, බුඬානුසස්සනා සතො, ධම්මානුසස්සනා සතො, සම්මානුසස්සනා සතො, සීලානුසස්සනා සතො, වාගානුසස්සනා සතො, දෙවතානුසස්සනා සතො, ආනාපානසස්සනා⁵ සතො, මරණසස්සනා සතො, කායගතාසස්සනා සතො, උපසමානුසස්සනා සතො. යා සති අනුසස්සති -පෙ- සමමාසති සතිසංඛොජ්ඣාඛෙදො එකායනමගෙදො, අයං වුච්චති සති. ඉමාය සතියා උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සමුපපතො⁶ සමත්තාගතො අයං වුච්චති 'සතො'.

1. අනභාවකතො-ව-ක-

2. සතිපට්ඨකානං-ප-ම ඡ සං
සතිපට්ඨකානං-ව-ක

3. අපමොචාරොහණතා-පත

4. ආනාපානසස්සනා-ම ඡ සං

5. සමුපතො-ව-ක

නොහොත් 'සබ්බධම්මා' යි දෙළොස් ආයතනයෝ කියනු ලැබෙති: වක්ඛස ද රූපයෝ ද ශ්‍රොත්‍රය ද ගඛ්ඛයෝ ද ස්‍රාණය ද ගන්ධයෝ ද ජිත්චාව ද රසයෝ ද කය ද ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ ද මනස ද ධර්මයෝ ද යි. යම් කලෙකු ආධ්‍යාත්මිකබාහිර ආයතනයන්හි ඡන්දරාගය ප්‍රභිණ වූයේ උසුන් මුල් ඇත්තේ (උසුන්මුල් ඇති) තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දේ අනු අභාවය කරන ලද්දේ මත්තෙහි නූපද්‍යා ස්වභාව ඇත්තේ වේ ද මෙතෙකින්දුදු හැම දහම්හි නිපුණ වේ නුයි 'කුසලො සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

සතො හික්ඛු පරිබ්බජෙ යනු: 'සතො' යනු සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, වේදනාවන්හි වේදනානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, සිතෙහි චිත්තානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ, දහම්හි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: නො සිහිය භාත්පසින් දුර්ලබ්මෙන් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් කළයුතු දහම කළ බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිපිළිවක් දහම නැසූ බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් කළ යුතු (කායාදි) අරමුණු නො නසන ලද බැවින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: සිහියෙන් සමන්වාගත බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහියෙන් වශීභාවයට පැමිණි බැවින් සිහි ඇත්තේ, ස්මෘතියෙන් ප්‍රගුණභාවයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිහි ඇත්තේ, සිහිය නො පසුබස්නා බැවින් සිහි ඇත්තේ යි.

අන්‍ය වූ ද සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: සත්ත්ව (ස්වභාවයෙන් විද්‍යමාන) වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, ශාන්ත (නිවුණ) වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, (කෙලෙස්) සන්තිද්‍රව්‍ය ලද බැවින් සිහි ඇත්තේ, සත්පුරුෂ-ධර්මයෙන් සමන්වාගත වන බැවින් සිහි ඇත්තේ, මුද්ධානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ධර්මානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, සම්ඝානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ශීලානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ත්‍යාගානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, දෙවතානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, ආනාපානස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, මරණානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, කායගතානු ස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ, උපගමානුස්මෘතියෙන් සිහි ඇත්තේ යි. යම් සිහියෙක් පුනපුනා සිහි කිරීමෙන් ... සමයක් ස්මෘතියෙක් ස්මෘතිසම්බන්ධාධිගතයෙක් එකායන මාර්ගයෙක් වේ ද, මේ 'සති' යයි කියනු ලැබෙයි. මේ සතියෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නො වෙත් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ. මේ සිහි ඇත්තේ යි කියනු ලැබේ.

භික්ඛුනි සත්තත්තං ධම්මානං භික්ඛත්තං භික්ඛු: සක්කායදිට්ඨි භික්ඛා, හොති, විචිකිච්ඡ, භික්ඛා හොති, සීලබ්බතපරාමාසො භික්ඛො හොති, රාගො භික්ඛො, හොති, දෙසො භික්ඛො, හොති, මොහො භික්ඛො හොති, මානො භික්ඛො, හොති, භික්ඛා හොනති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පෙ.නොහවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

3. “පඤ්ඤා කතෙන¹ දත්තනා --(සභියාති හගවා)
පරිනිබ්බානා ගතො විනිශ්ඡන්තඛො
විහව්ඤ්ච හව්ඤ්ච විපානාය
වුසිතවා ථිණපුනඛොවො² ස භික්ඛු”ති සතො භික්ඛු

සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙති සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ: සතො ගවේජයා, සතො තිවේඨයා, සතො භිසිදෙයා, සතො සෙයාං කප්පයා, සතො අභික්ඛමෙයා, සතො පටික්ඛමෙයා, සතො ආලොකෙයා, සතො විලොකෙයා, සතො සම්මිඤ්ඤයා,³ සතො පසාරෙයා, සතො සඤ්ඤාපිටකත්ථිවරං ධාරෙයා, සතො චරෙයා, විහරෙයා ඉරියෙයා⁴ චතෙතයා පාලෙයා යපෙයා යාපෙයා⁵ති “සතො භික්ඛුපරිබ්බජෙ” තෙනාහ හගවා:

කාමෙසු නාභිගිජ්ජෙයා - මනසා නාවිලො සියා
කුසලො සබ්බධම්මානං -සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සද්ධිං එකච්ඡන්ද එක පයොගා එකාධිපායා එකවාසනවාසිතා තෙසං අනෙකපාණසහස්සානං විරජං විතමලං ධම්මිච්ඡන්දං උදපාදි, යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මන්ති. තස්ස ච පන බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදය ආසවෙහි විත්තං විලුච්චි. සහ අරහත්තපාත්තා අජිතජවාතවීරතිදණ්ඩකමණ්ඩලකෙසා ච මඤ්ඤ ච අනතරහිතා, අජිතො⁶ හණ්ඩුකාසායවස්ථපනො සඤ්ඤාපිටකත්ථිවරො අනිස්සවපටිපත්තියා පඤ්ඤාලිකො හගවන්තා නලිස්සමානො නිසින්නො හොති: සත්ථා මෙ හතො, හගවා සාවතො ‘හමසමිති.

අජිත සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

1. පඤ්ඤාකතෙන,-සි.	2. ථිණපුනඛොවො,-සි.
3. ඤ්ඤායා.-මජ්.	4. අජිතො-ඤා, මජ්. උදා.

භික්‍ෂු යනු: සජ්ත ධර්මයන් භින්න වන බැවින් භික්‍ෂු නම: සත්කය-දෘෂ්ටිය බිදුණේ වෙයි, විචිකිත්සාව... ශීලව්‍යාපරාමර්ථය... රාගය... ද්වේෂය... මොහය... මානස බිදුණේ වෙයි. ඔහු විසින් ක්ලේශප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ ක්ලේශදර්ශ සහිත වූ දු:ඛවිපාක වූ ආයති ජරාමරණයන්ට කාරණ වූ ලාමක වූ අකුශල ධර්මයෝ බිදුනා ලද්දු වෙත්.

3. යමෙක් තමා විසින් වැඩූ මාර්ගයෙන් ක්ලේශ පරිනිර්වාණයට ගියේ ද, එහෙයින් මැ තරණය කළ සැක ඇත්තේ ද, විපත්ති සම්පත්ති ආදි හෙද ඇති විභවය ත් භවයක් දුරු කොට මාර්ගවාස වැය නිම වූ ක්ෂය කළ පුනර්භව ඇති හෙතෙම භික්ෂු නම් වේ නුයි “සතො භික්ෂු” යනු වේ.

සතො භික්ෂු පරිබ්බජෙ යනු: මහණ සිහි ඇති වැ හැසිරෙන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ යන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ සිටුවනේ යැ, සිහි ඇති වැ භිදුවනේ යැ, සිහි ඇති වැ හෝරනේ යැ, සිහි ඇති වැ ඉදිරියට යන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ පෙරළා එන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ ඉදිරි බලන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ අවට බලන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ අත්පා හකුළුවන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ අත්පා දිගු කරන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ සහළ-පා-සිවුරු දරන්නේ යැ, සිහි ඇති වැ හැසිරෙන්නේ යැ, වාසය කරන්නේ යැ ඉරියව් පවත්වන්නේ යැ පවත්නේ යැ පාලනය කරන්නේ යැ යැපෙන්නේ යැ යාපනය කරන්නේ යැ නුයි, “සතො භික්ෂු පරිබ්බජෙ” යනු වේ.

එයින් වදළහ බුද්ධු:

“කාමෙසු නාභිගිරේකියා-පෙ-සතො භික්ෂු පරිබ්බජෙ”යි.

ගාඨාවසානය හා මැ බමුණු හා සමග සමානච්ඡද ඇති සමාන වූ (කායාදි) ප්‍රයෝග ඇති සමාන අදහස් ඇති සමාන වූ (කුශල) වාසනායෙන් වාසික වූ (ඉකුත් බුද්ධසසුන්හි වඩනාලද බවුන් ඇති) යම් කෙනෙක් වූහු නම් ඒ නොයෙක් දහස්ගණන් දෙවිමිනිස් සත්තට “යම් කිසි සමුදය ධර්මයක් ඇද්ද එහැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ”යි (රාගාදි) රජස් රහිත වූ (රාගාදි) මල රහිත වූ (ශ්‍රෝතෘපත්ති මාර්ග සඩ්ධායක) ධර්මචක්ෂුස පහළ විය. ඒ (අජිත) බමුණුහට වැළිත් (තෘෂ්ණාදීන්) උපාදන නො කොට (කාමාදි) ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් සිත මිදිණ. රහත් බවට පැමිණීම හා මැ අඳුන්දිවිසම් දළ මඩුලු වැහැරී තිදණ්ඩ කමඩලා ද කෙස් ද දුළිරවුළු ද අතුරුදහන් විය. අජිත තෙමේ මුඩුහිස් ඇත්තේ හන්පෙරෙව් කහවත් ඇත්තේ සහළ-පා-සිවුරු ධරතූයේ අත්වර්ථ ප්‍රතිපත්ති (ඉෂ්ටාර්ත්ථලාභ) යෙන් බද්දිලි වැ “වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට ශාස්තෘ වන සේක, මම ශ්‍රාවකයෙමි” භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

අජිත සුත්‍රනිර්දේශය නිමි

2. තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සුත්තනිදෙසො

2-1 කො'ධ සන්තුට්ඨො ලොකෙ (ඉච්චායසමා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො)
කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජතා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති
කං ඩුට්ඨි මහාපුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමච්චගා.

කො'ධ සන්තුට්ඨො ලොකෙ'ති: කො ලොකෙ තුලෙඨා සන්තුට්ඨො අත්තමනො පරිපුණ්ණසංකපොති 'කොධ සන්තුට්ඨො ලොකෙ'.

ඉච්චායසමා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො'ති: 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි පදසංසංඝො පදපාරිපුරි අකරසමච්චායො ඛාඤ්ජනසිලිච්ඡිතා පදනුදුබ්බතා. නාමෙතං ඉච්චා'ති. ආයසමා'ති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පතිස්සාධිවචනමෙතං 'ආයසමා'ති. තිස්සො'ති තස්ස ඩ්‍රාග්‍යමණස්ස නාමං සඛිං¹ සමඤ්ඤා පඤ්ඤාති වොභාරො නාමං නාමකමමං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති ඛාඤ්ජනං අභිලාපො. මෙත්තෙය්‍යො'ති තස්ස ඩ්‍රාග්‍යමණස්ස ගොතනං සඛිං¹ සමඤ්ඤා පඤ්ඤාති වොභාරො'ති 'ඉච්චායසමා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො'.

කසස නො සන්ති ඉඤ්ජතා'ති: තණ්හිඤ්ජනං දිට්ඨිඤ්ජනං මානිඤ්ජනං කිලෙසිඤ්ජනං කාමිඤ්ජනං. කස්සමෙ ඉඤ්ජතා නත්ථි, න සන්ති න සං විජ්ජනති නුපලබ්භන්ති, පභිනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපසංඝාදා අභබ්බුප්පන්තිකා ඤ්ඤාණඝනිතා දඬිසා'ති "කස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජතා."

කො උභන්තමභිඤ්ඤායා'ති: කො උභො අනෙත අභිඤ්ඤාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා'ති 'කො උභන්ත මභිඤ්ඤාය'.

මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති'ති: මජ්ඣෙ මන්තාය න ලිප්පති අලිග්ගතා අනුපලිග්ගතා නිකංගො නිස්සංචො විප්පමුග්ගො විසඤ්ඤාගො විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරති ති, 'මජ්ඣෙ මන්තා න ලිප්පති'.

කං ඩුට්ඨි මහාපුරිසො'ති : මහාපුරිසො අඤ්ඤාපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විසෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පධානපුරිසො පවරපුරිසො'ති. කං ඩුට්ඨි: කං කපෙයි කං මඤ්ඤෙයි කං භණ්ඩෙයි කං පසෙයි කං වොහරෙයි. 'කං ඩුට්ඨි මහාපුරිසො'ති.

1. සඛිංසා-පහ

තිස්සමෙත්තෙය්‍ය සූත්‍රනිර්දේශය

2-1 (ආයුෂ්මත්, තිස්සමෙත්තෙය්‍ය මෙසේ පිළිවිත්.) “මෙලොවැ කවරෙක් සතුටු වූයේ ද, කවරක්භට (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි) ඉඤ්ජනයෝ (කම්පනයෝ) නැද්ද, කවරෙක් අත්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැනැ මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද, කවරක්භූ ‘මහාපුරුෂ’ යයි කියන සේක් ද, කවරෙක් මෙහි තෘෂ්ණා සිබ්බතිය (ගෙතුම) ඉක්ම ගියේ ද”යි.

කොධ සන්තුසිතො ලොකෙ යනු: ලොවැ කවරෙක් තුටු වූයේ සතුටු වූයේ සියමත් වූයේ පිරිපුන් මනදෙළ ඇතියේ ද නුයි ‘කො’ ධ සන්තුසිතො ලොකෙ, යනු වේ.

ඉව්වායස්මා තිස්සමෙත්තෙය්‍යො යනු: ඉව්ව යනු: පදසත්ඨි යැ පද සංසර්ග යැ පද පුරණ යැ අක්ෂර සම්චාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ, තෙල ‘ඉව්ව’ යනු පදනුපූර්වතා යි. ආයස්මා යනු: තෙල ‘ආයස්මා යනු ප්‍රියවචන යැ ගරු වචන යැ සගෞරව වචන යැ සප්‍රතිශ්‍රයට නමෙකි. තිස්ස යනු: ඒ බමුණු ගේ නම යැ සඬ්ඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකාර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යි. මෙත්තෙය්‍ය යනු: ඒ බමුණු ගේ ගොත්‍ර යැ සඬ්ඛ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර නුයි ‘ඉව්වායස්මා තිස්ස මෙත්තෙය්‍යො’ යනුවේ.

කසය නො සනති ඉඤ්ජිතා යනු: තෘෂ්ණායෙන් වලන (සැලීම) යැ දෘෂ්ටියෙන් වලන යැ මානායෙන් වලන යැ ක්ලේශයෙන් වලන යැ කාමයෙන් වලන යයි. කවරක්භට මේ වලනයෝ නැද්ද, නො වෙද්ද, විද්‍යාමාන නො වෙද්ද, නොලැබෙත් ද, ප්‍රභීණ වූවාහු ද, සිදුණාහු ද, සත්භිදුණාහු ද, ප්‍රතිප්‍රශ්නිද වූවාහු ද, අභවොත්පත්තික වූවාහු ද, නුවණ ගින්නෙන් දූවුණාහු ද යි ‘කසය නො සනති ඉඤ්ජිතා’ යනුවේ.

කො උභ්‍යන්තමභිඤ්ඤාය යනු: කවරෙක් උභය අත්තයන් ස්වලක්ෂණා-වබෝධයෙන් දැනැ අවබෝධ කොට තුලනය කොට තීරණය කොට හෙළි කොට ප්‍රකට කොට නුයි ‘කො උභ්‍යන්තමභිඤ්ඤාය’ යනු වේ.

මජ්ඣේ මනතා න ලිප්පති යනු: මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලේ ද නො ඇලුණේ ද උපලිප්ත නො වූයේ නික්මුණේ නිසාක වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ වේ ද විගතමය්‍යාද කළ සිකිත් යුතු වැ වාසය කෙරේ ද යි ‘මජ්ඣේ මනතා න ලිප්පති’ යනු වේ.

කං මුයි මහාපුරිසොති යනු: මහාපුරුෂ යැ අග්‍රපුරුෂ යැ ශ්‍රේෂ්ඨපුරුෂ යැ විශිෂ්ටපුරුෂ යැ ප්‍රමුඛපුරුෂ යැ උත්තම පුරුෂ යැ ප්‍රධාන පුරුෂ යැ ප්‍රචර පුරුෂ යැ යි කවරක්භූ දෙසන සේක් ද? කවරක්භූ කියන සේක් ද? කවරක්භූ හභින සේක් ද? කවරක්භූ වදරණ සේක් ද? කවරක්භූ දත්තා සේක් ද? කවරක්භූ වහරන සේක් ද යි ‘කං මුයි මහා පුරිසොති’ යනු වේ.

කො'ධ සිබ්බනිමව්වෙ'ති කො ඉධ සිබ්බනිං තණ්හං අව්වගා¹
උපව්වගා අතික්කන්තො සමතික්කන්තො විතිවත්තො'ති. කොධ
සිබ්බනිව්වෙ'ති.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“කො'ධ සන්තුසිතො ලොකෙ (ඉච්චායසමා තිස්සමෙත්තෙයො)
කස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා
කො උභන්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙකි මන්තා න ලිප්පති,
කං බ්‍රාහ්මි භොජුරිසො'ති
කො'ධ සිබ්බනිමව්වෙ'ති.

2-2

කාමෙසු බ්‍රහ්මවරියවා (මෙත්තෙයානි හගවා)
වීතතණ්හො සද්ද සතො
සංඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු
තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා.

කාමෙසු බ්‍රහ්මවරියවා'ති; 'කාමා'ති උද්දනතො දො කාමා
වඤ්ඤාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ දුච්චනති වඤ්ඤාමා
-පෙ- ඉමෙ දුච්චනති කිලෙසකාමා.

බ්‍රහ්මවරියවා'ති 'බ්‍රහ්මවරියං' දුච්චති අසඬුමමසමාපත්තියා ආරති
වීරති පටිවීරති වෙරමණි අකිරියා අකරණං අනඤ්ඤාපත්ති වෙලා
අනතික්කමො. අපි ව නිපාරියායෙන බ්‍රහ්මවරියං දුච්චති අරියො
අධිඤ්ඤාමො මග්ගො, සෙයාරථිදං² සමාදිට්ඨි සමාසංඝායො
සමාචාරා සමාකමමන්තො සමාආජිවො සමාචාරායාමො සමාසති
සමාසමාධි. යො ඉමිනා අරියෙන අධිඤ්ඤාමෙන මග්ගෙන උපෙතො
සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො³ උපපන්නො සමුපපන්නො
සමන්තාගතො, සො දුච්චති බ්‍රහ්මවරියවා. යථා ව ධනෙන ධනවා'ති
දුච්චති, භොගෙන 'භොගවා'ති දුච්චති, යසෙන 'යසවා'ති දුච්චති,
සිංහෙන 'සිංහවා'ති දුච්චති, සිලෙන 'සිලවා'ති දුච්චති, වීරියෙන
'වීරියවා'ති දුච්චති, පඤ්ඤාය 'පඤ්ඤවා'ති දුච්චති විජ්ජාය 'විජ්ජවා'ති,
දුච්චති, එවමෙව යො ඉමිනා අරියෙන අධිඤ්ඤාමෙන මග්ගෙන
උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො සමුපපන්නො
සමන්තාගතො සො දුච්චති බ්‍රහ්මවරියවාති 'කාමෙසු බ්‍රහ්මවරියවා.'

1. අස්කිතා - මජ්ඣං

2. සෙයාරථිදං - මජ්ඣං

3. උපගතො සමුපගතො - ඉ

කො'ධ සිබ්බනිච්චවගා යනු: කවරෙක් මෙහි සිබ්බනිය තෘෂ්ණාව 'ඉක්මි ද? ඉක්මගියේ ද? අතිත්තාන්ත ද? සමතිත්තාන්ත ද? ව්‍යතිව්‍යාන්ත දැයි 'කො' ධ සිබ්බනි ච්චවගා' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"කො' ධ සන්තද්ධිනො ලොකෙ-පෙ-කො'ධ සිබ්බනි ච්චවගා' යි.

2-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මත්තෙය්‍යා) කාමයෙහි (ආදීනව දක) බ්‍රහ්මරූප ඇති, පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති, හැම කල්හි ස්මාතිමත් වූ (අනිත්‍යාදි විසින් දහම) විමසා (රාගාදිය නිවීමෙන්) නිවුණු යම් මහණෙක් වේ ද, ඔහුට ඉඤ්චිතයෝ නැත්තාහ.

කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා යනු: 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් වස්තුකාම යැ ක්ලේශකාම යැ යි කාමෙය්‍යෝ දෙදෙනෙක් වෙති.....මොහු වස්තු කාමයෝ යැ යි කියනු ලැබෙතිමොහු ක්ලේශකාමයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්.

බ්‍රහ්මචරියවා යනු: බ්‍රහ්මචරිය යැ යි අසද්ධර්ම සමාපත්තියෙන් දුරින් දුරුවීම වෙන් වීම හාත්පසින් වෙන් වීම වැළැක්ම නො කිරීම අකරණය නො පැමිණීම මය්‍යාද ඉක්ම යැ ම කියනු ලැබේ.

තවද, නිෂ්පය්‍යාය විසින් ආයාතිඅභ්‍යාසිනිකමාර්ගය බ්‍රහ්මචරියා යැ යි කියනු ලැබෙයි. හේ මෙසේ යැ: සමාග් දෘෂ්ටි යැ සමාග් සංකල්ප යැ සමාග්වචන යැ සමාග් කර්මාන්ත යැ සමාගාජීව යැ සමාග්ව්‍යායාම යැ සමාග් ස්මාති යැ සමාග් සමාධි යි. යමෙක් මේ ආයාති අභ්‍යාසිනිකමාර්ගයෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නොවෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේද, හෙතෙම බ්‍රහ්මචරියාවක් යැ යි කියනු ලැබෙයි. යම්සේ නම් ධන හෙයින් 'ධනවත්' යැ යි කියනු ලැබේ ද භොග හෙයින් 'භොගවත්' යැ යි කියනු ලැබේ ද යශස් හෙයින් 'යශස්වත්' යැ යි ශිල්ප හෙයින් 'ශිල්පවත්' යැ යි... ශීල හෙයින් 'ශීලවත්' යැ යි... වීර්‍ය හෙයින් 'වීර්‍යවත්' යැ යි... ප්‍රඥා හෙයින් 'ප්‍රඥාවත්' යැ යි... විද්‍යා හෙයින් 'විද්‍යාවත්' යැ යි කියනු ලැබේ ද, එසෙයින් මැ යමෙක් මේ ආයාති අභ්‍යාසිනිකමාර්ගයෙන් යුක්ත වූයේ සමුපෙත වූයේ උපගත වූයේ සමුපගත වූයේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ වේ ද හෙතෙම බ්‍රහ්මචරියාවක් (බ්‍රහ්මරූප ඇත්තේ) යැ යි කියනු ලැබේ නුයි 'කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා' යනු වේ.

මෙතෙය්‍යාති හගව, තං බ්‍රාහ්මණං ගොතතන ආලපති. හගවා'ති ගාරවාධිවචනමෙතං. -පෙ- සච්ඡකාපඤ්ඤාති යදිදං හගවාති. 'මෙතෙය්‍යාති හගවා.'

විත තණ්හා සද්‍ය සතො'ති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. යසෙසා තණ්හා පභිතා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපාසාදා¹ අභිබ්බප්පතතිකා ඤාණඤ්ඤා දාසී, සො වුවන් විතතණ්හා විගතතණ්හා වතතතණ්හා වන්නතණ්හා මුත්තතණ්හා පභින්නතණ්හා පටිනිසංවස්තණ්හා විතරාගො විගතරාගො වතරාගො වන්නරාගො මුත්තරාගො පභින්නරාගො පටිනිසංවස්තරාගො නිව්ඤානො නිබ්බුතො සිතිහුතො සුඛපටිසංවේදී² බ්‍රහ්මහුතෙන අත්තනා විහරති. සද්'ති සද්‍ය සබ්බද්‍ය සබ්බකාලං නිච්ඡකාලං ධූවකාලං සත්තං සමිතං අඤ්ඤාතිණ්ණං පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤා³ උදකොමිකාජාතං⁴ අවිච්ඡින්නාති සතිතං ඵ්‍යසිතං⁵ පුරෙහත්තං පච්ඡාහත්තං පුරිමං යාමං' මජ්ඣිමං යාමං පච්ඡිමං යාමං කාළෙ ජුණ්හ වසෙස හෙමනෙහ ගිම්හ පුරිමෙ වයොධනෙ මජ්ඣිමෙ වයොධනෙ පච්ඡිමෙ වයොධනෙ. සතො'ති චතුර්තිකාරණෙහි සතො: කායෙ කායානුපසංගාසනිථිකානං භාවෙනො සතො වේදනාසු වේදනානුපසංගාසනිථිකානං භාවෙනො සතො, විතෙහ විතානුපසංගාසනිථිකානං භාවෙනො සතො, ධම්මෙසු ධම්මානුපසංගාසනිථිකානං භාවෙනො සතො -පෙ- සො වුවන් සතො'ති 'විතතණ්හා සද්‍ය සතො'.

සඛ්ඛාය නිබ්බුතො භික්ඛු'ති: 'සඛ්ඛා' වුවන් ඤාණං, යා පඤ්ඤා පජානනා විවයො පටිවයො -පෙ- අමොහො ධම්මවිවයො සම්මා දිට්ඨි. සඛ්ඛායාති සඛ්ඛාය ජානිතා තුලයිතා තිරයිතා විභාවයිතා විභූතා කතා. 'සඤ්ඤා සඛ්ඛාරා අනිච්ඡා'ති සඛ්ඛාය ජානිතා තුලයිතා තිරයිතා විභාවයිතා විභූතා කතා, සඤ්ඤා සඛ්ඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- සඤ්ඤා ධම්මා අත්තනා'ති -පෙ- අවිජ්ජාඋච්චයා සඛ්ඛාරා'ති -පෙ- 'යං කිංඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'තති සඛ්ඛාය ජානිතා තුලයිතා තිරයිතා විභාවයිතා විභූතා කතා.

1. පටිපසංගා - මජ්ඣ.

3. පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤා - ස්‍යා.

5. ඵ්‍යසිතං - මජ්ඣං, ඵ්‍යසිතං - ස්‍යා.

7. භාවිතත්තං - සි.

2. සුඛපාටිසංවේදී - මජ්ඣ.

4. උදකමිකාජාතං - මජ්ඣ.

6. පුරිමයාම - මජ්ඣ.

මෙතෙතයා යනු: බුදුහු එ බමුණු ගොත්‍රයෙන් අමතති. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... මෙ 'හගවා' යනු සාක්ෂාත්ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි "මෙතෙතයාති හගවා" යනු වේ.

විතතණෙහා සද සතො යනු: 'තණ්හා' යයි: රූපතාණ්ණො යැ..... ධර්මතාණ්ණො යි. යමක්භට තෙල තාණ්ණොව ප්‍රභිණද මුලසුන් වූද සන්තිදුණිද ප්‍රතිප්‍රග්බධ වූද අභවොත්පත්තික (උපදනුවට නුසුදුසු) වූද නුවණ ගින්නෙන් දුටුණිද හෙතෙම විෂතාණ්ණො යැ විගතතාණ්ණො යැ ත්‍යක්තතාණ්ණො යැ වාන්ත තාණ්ණො යැ මුක්තතාණ්ණො යැ ප්‍රභිණතාණ්ණො යැ ප්‍රතිනිසාෂට තාණ්ණො යැ විතරාග යැ විගතරාග යැ ත්‍යක්තරාග යැ වාන්තරාග යැ මුක්ත රාග යැ ප්‍රභිණරාග යැ ප්‍රතිනිසාෂටරාග යැ තාණ්ණො නැත්තේ යැ (හෝ තාණ්ණො ජදන නැත්තේ ය) නිව්ඨේ යැ සිහිල් වූයේ යැ සුවවිදුනේ යැ බ්‍රහ්මහුත (උතුම් වූ) සිතින් යුක්ත වැ වාසය කරන්නේ යැ යි කියනු ලැබේ. සද යනු: හැම දවස හැම කල්හි සියලු කල්හි දිනපතා අවිච්ඡින්නවැ නිරතුරු අව්‍යාධීර්ණ වැ පිළිවෙළින් සටිත වැ රළුවැළැක් මෙන් අවිරල වැ නො සිද එක් වැ ස්පාෂට වැ පෙරබතෑ පසුබතෑ පෙරයමිහි මැදියමිහි පසුයමිහි අවපසැ පුරපසැ වසන්ති හිමන්ති ගිමන්ති පෙරවියෙහි මැදිවියෙහි පසුවියෙහි. සතො යනු සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ, කයෙහි කායානුපස්සනා සිව්වන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, වේදනාවන්හි වේදනානුපස්සනා සිව්වන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, සිත්හි විත්තානුපස්සනා සිව්වන් වඩමින් සිහි ඇතියේ, දහමහි ධම්මානුපස්සනා සිව්වන් වඩමින් සිහි ඇතියේ... හෙතෙම 'සිහි ඇතියේ යැ' යි කියනු ලැබෙනු යි 'විතතණ්හො සද සතො' යනු වේ.

සංඛාය නිබ්බූතො භික්ඛු යනු: 'සංඛා' ය ඥානය කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජනනාකාරයෙක් විවයෙක් ප්‍රච්චයෙක්... අලෝභයෙක් ධර්මවිවයෙක්. සමාග්දාෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි. සංඛාය යනු: විමසා දැනූ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි විමසා දැනූ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ'යි...හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි...අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති'...යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇද්ද එ හැම නිරුද්ධ වන සුලු යැ'යි විමසා දැනූ තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට.

අථ වා අනිච්ඡතො සංඛාය ජානිතා -පෙ- දුක්ඛතො -පෙ- රොගතො -පෙ- ගණිතො -පෙ- සලලතො -පෙ- නිස්සරණතො සංඛාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා. නිබ්බූතො'ති රාගස්ස නිබ්බාපිතතතා නිබ්බූතො, දෙසස්ස නිබ්බාපිතතතා නිබ්බූතො, මොහස්ස නිබ්බාපිතතතා නිබ්බූතො, කොධස්ස - උපනාහස්ස - මකස්ස - පළාසස්ස - ඉස්සාය - මච්ඡරියස්ස - මායාය - සායොයාස්ස - ඵලාස්ස - සාරාස්ස - මානස්ස - අභිමානස්ස - මදස්ස - පමාදස්ස - සබ්බකිලෙසානං - සබ්බදුච්චරිතානං - සබ්බදරපානං - සබ්බපරිළාභානං - සබ්බසන්තාපානං - සබ්බාකූලාභිසංඛාරානං නිබ්බාපිතතතා නිබ්බූතො. 'භික්ඛු'ති සත්තන්තං ධම්මානං භික්ඛානං භික්ඛු -පෙ- වුසිතවා ඛිණ්ණනිභවො ස භික්ඛු'ති 'සංඛාය නිබ්බූතො භික්ඛු.'

තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතාති 'තස්සා'ති අරහතො ඛිණ්ණසවස්ස. ඉඤ්ජිතා'ති තණ්හිඤ්ජානං {චරිඤ්ජානං මානිඤ්ජානං කිලෙසිඤ්ජානං කාමිඤ්ජානං, තස්සිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ති, න සන්ති, න සංවිජ්ජන්ති, නුප ලබ්භන්ති, පභිනා සමුදජ්ජන්තා වූපසන්තා පටිපස්සන්තා අභිබ්බුප්පන්තිකා ඤ්ජණගහිතා දඬිතා'ති 'තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා'.

තෙනාහ හගවා:

“කාමෙසු භුග්ගවරියවා (මෙතෙතයාති හගවා)
විතතණ්ඤා සද සතො,
සංඛාය නිබ්බූතො භික්ඛු
තස්ස නො සන්ති ඉඤ්ජිතා'ති.

2-3

සො උභතතමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ මනතා න ලිප්පති
තං මුලී මහාසුරිසො'ති
සො' ධම්මිබ්බාමච්චගා.

සො උභතතමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මනතා න ලිප්පතිති: 'අනා'ති දෙව අනා: එසො එකො අනො, එසසමුදයො දුතියො අනො, එසනිරොධො මජ්ඣෙ. අනිතං එකො අනො, අනාගතං දුතියො අනො, පච්චුප්පන්තං මජ්ඣෙ. සුඛා වෙදනා එකො අනො, දුක්ඛා වෙදනා දුතියො අනො, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා මජ්ඣෙ. නාමං එකො අනො, රූපං දුතියො අනො, විඤ්ඤණං මජ්ඣෙ. ඡ අජ්ඣතතිකාති ආයතනාති එකො අනො, ඡ ඛාහිරාති ආයතනාති දුතියො අනො, විඤ්ඤණං මජ්ඣෙ. සක්කායො එකො අනො, සක්කාය සමුදයො දුතියො අනො, සක්කාය නිරොධො මජ්ඣෙ. මනතා වුවවති පඤ්ඤා “යා ප ඤ්ඤා පජානානං -පෙ- අමොහො ධම්මවිවයො සමාදිවසී.”

1. සො ඉධ - ම.ජ.ස.

නොහොත් අනිත්‍ය හෙයින් විමසා දැන...දුක් හෙයින්...රොග හෙයින්... ගණ්ඩ හෙයින්...ශල්‍ය හෙයින්... නිස්සරණ හෙයින් විමසා දැන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. නිබ්බූතො යනු: රාගය නිවූ බැවින් නිව්වේ, ද්වේෂය නිවූ බැවින් නිව්වේ, මොහය නිවූ බැවින් නිව්වේ ක්‍රොධය- බද්ධවේරය-මකු බව- පළාසය (සුග්‍රාහය)-ඊෂ්ඨාව- මාත්ස්‍යභීය- මායාව- සය බව- ස්තම්භය- සාරම්භය- (කරණොත්තරිය කරණ)මානය- අනිමානය- මදය- ප්‍රමාදය- හැම කෙලෙසුන්-හැම දුසිරිත්-හැම දරථයන්- හැම පරිදහයන්- හැම සතැවුලි- හැම අකුශලාභි- සංස්කාරයන් නිවූ බැවින් නිව්වේ. භික්ෂු යනු: (සත්කායදෘෂ්ටි ආදි) සජ්ත ධර්මයන් බුන් බැවින් භික්ෂු යැ ... වැස නියවූ මහබලසර ඇති ක්ෂය වූ පුනර්භවය ඇති හේ 'භික්ෂු' නමැ'යි 'සඬ්ඛාය නිබ්බූතො භික්ෂු' යනු වේ.

තසස නො සනති ඉඤ්ජිතා යනු: 'තස්ස' යනු: අර්භත් ක්ෂිණාශ්‍රවහට. ඉඤ්ජිතා යනු: තෘෂ්ණා ඉඤ්ජන යැ දෘෂ්ටි ඉඤ්ජන යැ මාන ඉඤ්ජන යැ ක්ලේශ ඉඤ්ජන යැ කාම ඉඤ්ජන යි ඔහට මේ ඉඤ්ජනයෝ නැති, නොවෙති විද්‍යමාන නො වෙති, නො ලැබෙති, ප්‍රභිණයහ, මුලදුන්නහ, ව්‍යුපගාත්තයහ, ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධයහ, අභවොත්පත්තිකයහ, නුවණ ගින්නෙන් දූවුණානු නුයි 'තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා' යනු වේ.

එයින් වදළහ:

“කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා-පෙ-තස්ස නො සනති ඉඤ්ජිතා”යි.

2-3.

හේ අන්තද්වය විශිෂ්ටඥානයෙන් දැන මධ්‍යයෙහි ප්‍රඥායෙන් නො ඇලෙයි, ඔහු 'මහා පුරුෂ' යයි කියමි. හෙතෙම මේ ලොවිහි තෘෂ්ණා සිබ්බන්තිය ඉක්මගියේ යි.

සො උභ්‍යාතමභිඤ්ඤාය මජ්ඣෙ මහතා න ලිපපති යනු: 'අන්තා' යනු: අන්ත දෙකෙකි: ස්පර්ශය එක් අන්තයෙකැ, ස්පර්ශසම්ප්‍රදය දෙවැනි අන්තය යි. ස්පර්ශනිරෝධය මධ්‍යයෙහි වෙයි. අනිත්‍ය එක් අන්තයෙකැ අනාගතය දෙවැනි අන්තය යි. වර්තමානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. සුඛවේදනාව එක් අන්තයෙකැ, දුක්ඛවේදනාව දෙවැනි අන්තය යි. නො දුක් නො සුඛ වේදනාව මධ්‍යයෙහි වෙයි. නාමය එක් අන්තයෙකැ, රූපය දෙවැනි අන්තය යි. විඤානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. දාධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ සදෙන එක් අන්තයෙකැ, බාහිර ආයතනයෝ සදෙන දෙවැනි අන්තය යි. විඤානය මධ්‍යයෙහි වෙයි. සත්කාය එක් අන්තයෙකැ සත්කාය සම්ප්‍රදය දෙවැනි අන්තය යි. සත්කාය නිරෝධය මධ්‍යයෙහි වේ. 'මන්තා'යි ප්‍රඥා කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානන ආකාරයෙක්... අමොහයෙක් ධර්මවිවය යෙක් ...සමාග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද, එයයි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ලෙපා'නි ඥේ ලෙපා: තණ්හා ලෙපො ව, දිට්ඨිලෙපො ව. කතමො තණ්හා ලෙපො; යාවතා තණ්හාසංඛාතෙන සිමිකතං මරියාදීකතං¹ ඔධිකතං පරියන්තකතං පරිඤ්ඤානිතං මමාසිතං, ඉදං මම, එතං මම, එතදාකං මම, එතතාවතා මම රුදා සද්දා ගතියා රසා ඵොට්ඨබ්බා අත්ථරණා පාපුරණා දුසිදසා අපේළකා කුසකුටසුකරා ගත්ථිගවාස්සවළවා ඛෙතතං වජුං හිඋඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාම නිගම රාජධානියො² උට්ඨං ව ජනපදෙ ව කොසො ව කොට්ඨාගාරං ව කෙවලමපි මහාපඨවිං තණ්හාවසෙන මථායති. යාවතා අට්ඨස්සන්තණ්හාථිවරිතං, අයං තණ්හා ලෙපො. කතමො දිට්ඨිලෙපො: වීයතිවජුකා සකකායදිට්ඨි, දසවජුකා මිච්ඡාදිට්ඨි, දස වජුකා අන්තරාහිකා දිට්ඨි, යා එවරුපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගහනං දිට්ඨිකන්තාරො දිට්ඨිවිසුකාසිකං දිට්ඨිවිපථඤ්ඤං දිට්ඨිසංයොජනං ගාභො පටිඤ්ඤාභො අභිනිවෙසො පරාමාසො කුමමෙඤ්ඤා මිච්ඡාපථො මිච්ඡාතං කිත්ථායන්තං විපරිදෙසගාභො³ විපරිතගාභො විපල්ලාසගාභො මිච්ඡාගාභො අයාථාවන්තමිං යාථාවන්තමිං ගාභො යාවතා ආසට්ඨිදිට්ඨිගතානි, අයං දිට්ඨිලෙපො.

සො උභන්ත මහිඤ්ඤාය මජ්ඣෙකෙතො න ලිපපති'නි සො උභො ව අන්තෙ මජ්ඣෙකෙතෙ මන්තාය අභිඤ්ඤාය ජානිත්වා තුලයිත්වා තිඋඤ්ඤා විභාවයිත්වා විභුතං කත්වා, න ලිපපති න පලිපපති න උපලිපපති අලිකෙතො අසංලිකෙතො අනුපලිකෙතො නික්කමෙතො නිස්සංචිතමුකෙතො විසංයුතෙතො විමරියාදීකතෙන වෙතසා විහරතිති. 'සො උභන්තමහිඤ්ඤාය මජ්ඣෙකෙතො න ලිපපති'.

තං චූමි මහාපුරිසො'නි මහාපුරිසො අක්කපුරිසො සෙට්ඨපුරිසො විරෙට්ඨපුරිසො පාමොක්ඛපුරිසො උත්තමපුරිසො පචරපුරිසො'නි, තං චූමි තං කථෙමි තං භණාමි තං දීඨෙමි තං වොහරාමි. ආයස්මා සාරිපුත්තො භගවන්තං එතදවොච: “මහාපුරිසො මහාපුරිසො'නි භන්තෙ, චූමිචිති. කිත්තො වතා නු ඛො භන්තෙ මහාපුරිසො භොති”ති “විමුක්තචිත්තතතො ඛාහං සාරිපුත්තං මහාපුරිසො'නි වදමි.

1. මරියාදීතං—ම ඡ සං නත්ථි
2. ගාමනිගමනගර ජනපද රාජධානියො—පත
3. විපරියාසගාභො—ම ඡ සං.

ලෙපායනු: ලෙප දෙකෙකි: තෘෂ්ණාලෙපය ද දෘෂ්ටි ලෙපය දැයි. තෘෂ්ණාලෙප කවර යත්. මේ මාගේ යැ, තෙල මාගේ යැ, මෙතෙක් මාගේ යැ, මේ පමණ මාගේ යැ'යි යම්කාක් තෘෂ්ණා කොටසින් හිමි කරන ලද ද, මයභිද කරනලද ද, අවසි කරනලද ද, පරිච්ඡේද කරන ලද ද, අයත් කරන ලද ද, මමායන කරන ලද ද, මාගේ රූපයෝ යැ, ශබ්දයෝ යැ ගන්ධයෝ යැ රසයෝ යැ ස්පර්ශයෝ යැ අතුරුණු යැ පොරෝන යැ දූෂිදස්ත්‍ර යැ එළබැටෙළු යැ හුරු කුකුළු යැ ඇත් අස් ගව වෙළඹු යැ කෙත් යැ වතු යැ අමුරනැ රත්රනැ ගම්නියම්ගම් රජදහන්ත්‍ර යැ රට යැ දනවු යැ කොෂ යැ කොටුගුළු යැ'යි සියලු මැ මහ පොළොව තෘෂ්ණා වශයෙන් මමායන කෙරෙයි. යම්කාක් දෘෂ්ටොත්තරගත තෘෂ්ණාවිවරිතයෙන් වේද, මේ තෘෂ්ණාලෙප නම. දෘෂ්ටි ලෙප කවර යත්: (රූපං අත්තතො සමනුපස්සාති' යනාදීන් සිටි) විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, ('නත්ථි දිත්තං යනාදීන් පැවැති) දශවස්තුක මිථ්‍යා දෘෂ්ටි යැ, ('සස්සතො ලොකො' යනාදීන් පැවැති) දශවස්තුක අන්ත ග්‍රාහිකා දෘෂ්ටි යැ යන මෙබඳු යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙන් දෘෂ්ටිගත නයෙන් දෘෂ්ටි කාන්තාරයෙන් (සමාග්දෘෂ්ටිය උනිවිදින) දෘෂ්ටිඋග්‍රකයෙන් දෘෂ්ටිවලනයෙන් දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙන් (අරමුණු දැඩි කොට) ගැනීමෙන් බලවත් ගැනීමෙන් (නිත්‍යාදි වශයෙන්) අභිනිවේශයෙන් පරාමර්ශයෙන් කුත්සිතමාර්ගයෙන් අයථාමාර්ගයෙන් මිත්ථ්‍යා සංභාවයෙන් තීර්ත්ථායනනයෙන් විරුද්ධග්‍රාහයෙන් විපරිතග්‍රාහයෙන් විපයභාස ග්‍රාහයෙන් මිථ්‍යා ග්‍රාහයෙන් අසංභාවයෙහි සංභාව යැයි ගැනීමෙන් වේ ද, යම් තාක් දෙසැට මිසදිටු කෙනෙක් වෙත් ද, මේ 'දෘෂ්ටිලෙප' නම.

සො උභ්‍යන්තමිඤ්ඤාය මජ්ඣෙකා මනතා න ලිපපති යනු: හෙතෙම අන්තද්වය ද මධ්‍යය ද නුවණින් වෙසෙසින් දැනු ජානනය කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට නො ඇලෙයි වෙසෙසින් නො ඇලෙයි උපලිප්ත නො වෙයි නො ඇලුණේ වෙසෙසින් නො ඇලුණේ උපලිප්ත නො වූයේ නික්මුණේ ප්‍රතිණ වූයේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමයභිද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරේ නුයි 'සො උභ්‍යන්තමිඤ්ඤාය මජ්ඣෙකා මනතා න ලිපපති' යනු වේ.

තං මුමි මහාසුරිසො යනු: මහාසුරු යැ අග්‍රසුරු යැ ශ්‍රේෂ්ඨසුරු යැ විශිෂ්ටසුරු යැ ප්‍රමුඛ සුරු යැ උත්තමසුරු යැ ප්‍රචරසුරු යැ යි තං මුමි ඔහු කියමි, ඔහු බෙණෙමි, ඔහු දක්වමි, ඔහු වහරමි. ආයුෂ්මත් සැරියුත් තෙරණුවෝ භාගාවතුන් වහන්සේට මෙසේ වදළහ: වහන්ස, "මහාසුරු යැ මහාසුරු යැ"යි කියනු ලැබෙයි. වහන්ස, කිපමණෙකින් 'මහාසුරු' වේ ද? යි. ශාරිපුත්‍රය, විප්‍රමුක්ත සිත් ඇති බැවින් මම 'මහා සුරු' යයි කියමි. අවිමුක්ත සිත් ඇති බැවින් "මහා සුරු නො වේ" යයි කියමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අවිමුක්තවිත්තතා¹ නො මහාපුරිසො²ති වදම්. කථං ව සාරිපුත්ත,
විමුක්තවිත්තො හොති: ඉධ සාරිපුත්ත, භික්ඛු අඤ්ඤානං කායෙ
කායානුපසයි විහරති ආතාපි සමපජානො සතිමා විනෙයා ලොකෙ
අභිඤ්ඤාදෙමනස්සං, තස්ස කායෙ කායානුපසයිනො විහරතො විතං
විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදය ආසවෙහි. වෙදනාසු -පෙ- විතෙන -පෙ-
ධම්මෙසු ධම්මානුපසයි විහරති ආතාපි සමපජානො සතිමා විනෙයා
ලොකෙ අභිඤ්ඤාදෙමනස්සං, තස්ස ධම්මෙසු ධම්මානුපසයිනො විහරතො
විතං. විරජ්ජති විමුච්චති අනුපාදය ආසවෙහි. එවං ඛො සාරිපුත්ත,
විමුක්ත විතො හොති. විමුක්තවිත්තතා ඛොහං සාරිපුත්ත, මහාපුරිසොති
වදම්. අවිමුක්තවිත්තතා නො මහාපුරිසො³ති වදම්ති. 4 තං බ්‍රෑමී
මහා පුරිසො⁴ති.

සොධ සිබ්බනි මච්චගා⁵ති 'සිබ්බනි වුවඳිති තණ්හා. "යො රාගො
සාරාගො -පෙ- අභිඤ්ඤා ලොභො අකුසලමූලං" යස්සෙසා සිබ්බනි
තණ්හා පභිතා සමුවර්තනා වූපසන්නා පටිපට්ඨානා අභිබ්බත්තතිකා
ඤ්ඤානාදාදිසා, සො සිබ්බනි, තණ්හා අච්චගා උපච්චගා අතිකතනො,
සමතිකතනො විතිවතොති'සොධ සිබ්බනිමච්චගා.
තෙනාහ හගවා:

“සො උත්තමභිඤ්ඤාය
මජ්ඣෙ උත්තමාන උප්පති
තං බ්‍රෑමී මහාපුරිසො⁶ති
සො⁷ධ සිබ්බනිමච්චගා⁸ති.

සහ ගාථාපරියොසානා යෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සඬ්ඨං එකච්ඡදා
එකපයොගා එකාධිපායා එකවාසනවාසිනා,⁹ තෙසං අනෙකඋත්තම
සහස්සානං විරජං චිතමලං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. 'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං
සබ්බං තං නිරෝධධම්ම'නති. තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදය ආසවෙහි උත්තං
විමුච්චි. සහ අරහත්තපාත්තා අභිනන්දවාකවීරතිදණ්ඩකමණ්ඩල
කෙසා ව මසු ව අනතරහිතා. භණ්ඩු කාසායවත්ථසනො සඬ්ඝාටිපත්තා
විවරධරො අනවත්ථ පටිපත්තියා පඤ්ඤාලිකො හගවනො නලස්සමානො
නිසිත්තො හොති: 'සඤ්ඤා මෙ හනෙත හගවා සාටකො' හම'සමිති.

තිස්සමෙත්තයා සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

1. අවිමුක්තවිත්තා - පහ

2. සතිපට්ඨානසංයුක්ත - නාලකවග්ග - මහා පුරිසසුත්ත

3. එකවාසනා වාසිනා - පහ

වැළිත් ශාරිපුත්‍රය, කිසෙයින් විමුක්ත සිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: ශාරිපුත්‍රය, මෙසස්නෙහි මහණ තෙම තමාගේ කයෙහි කය අනුවැ බලමින් කෙලෙස් තවන වියඹ ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ ස්මාතිමත් වැ කාය සඬායාන ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොර්මනසාය දුරු කොට වෙසෙයි. කයෙහි කය අනු වැ බලමින් වාසය කරන ඔහුගේ සිත තීරාගයට පැමිණෙයි. (විරාග හෙයින්) උපාදන නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් විමුක්ත වෙයි. වෙදනා වන්හි ... විත්තයෙහි... ධර්මයනහි ධර්මානුදර්ශී වැ කෙලෙස් තවන වැර ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ ස්මාතිමත් වැ ධර්ම සඬායාන ලෝකයෙහි අභිධ්‍යාදොර්මනසාය දුරු කොට වෙසෙයි. ධර්මයන්හි ධර්මානුදර්ශී වැ වෙසෙන ඔහුගේ සිත විරාගයට පැමිණෙයි, (විරාග හෙයින්) උපාදන නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් විමුක්ත වෙයි. ශාරිපුත්‍රය, මෙසෙයින් මහණ තෙම විමුක්තසිත් ඇත්තේ වේ. ශාරිපුත්‍රය, විමුක්ත සිත් ඇති බැවින් 'මහාපුරුෂ' යයි මම් කියමි. අවිමුක්ත සිත් ඇති බැවින් 'මහාපුරුෂ' නො වේ' යයි කියමි නුයි. 'තං මුඛි මහාපුරිසො' යනු වේ.

සො' ධ සිබ්බනිච්චවගා යනු: 'සිබ්බනි' තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලාභ සංඛ්‍යාන අකුශල-මූලයෙක් වේ ද, යමක්හට තෙල සිබ්බනිය, (මැයිම) තෘෂ්ණාව මූලසුන් වූ ද, ව්‍යුපඥාන්ත වූ ද, ප්‍රතිප්‍රග්බධ වූ ද අභවොත්පත්තික වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දුදුණි ද, හෙතෙම සිබ්බනිය-තෘෂ්ණාව ඉක්ම ගියේ යැ පසු කොට ගියේ යැ ඉක්ම යැ මොනවට ඉක්ම යැ ව්‍යතික්‍රමණය කෙළේ නුයි. 'සො' ධ සිබ්බනි ච්චවගා' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“සො උභනනමනිඤ්ඤාය-පෙ-සො' ධ සිබ්බනිච්චවගා'යි.

භාථා පයඨිවසානාය (කෙළවර) හා සමග, යම් කෙනෙක් ඒ බමුණු හා සමග එක් අදහස් ඇත්තාහු ද, (කාය, වාක්, මනස් පියොවින්) එක් පියොව් ඇත්තාහු ද, එක් රිසි ඇත්තාහු ද, (ඉකුත් බුදුසසුන්හි) එක් මැ කර්මවාසනා යෙන් වාසිත වූහු ද ඒ නො එක් අහස් ගණන්-(දෙවිමිනිස්) ප්‍රාණින්ට 'යම් කිසි සමුදයධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි කෙලෙස් රජස් රහිත වූ පහ වූ කෙලෙස් මල ඇති ධර්මවක්ෂ්‍ය පහළ විය. ඒ බමුණු ගේ සිත උපාදන නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් මිදිණ. රහත් බවට පැමිණීම හා සමග අසුන්දිවිසම්, දළමඩුලු, වල්කලා (වැහැරි) තිදණ්ඩ-කමඩලා හා කෙස්-මස් හා අතුරුදහන් වූහු. මුඩුහිස් ඇතියේ, හන්පෙරෙව් කහවත් ඇතියේ සහළ-පා-සිවුරු දුරුයේ, අන්වරත්ප් ප්‍රතිපත්තියෙන් (ඉෂ්-වාර්ථ ලාභයෙන්) යුතු වැ බෙදැදිලි ඇති වැ 'වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘහ, මම් ශ්‍රාවකයෙමි' භාග්‍යවතුන් තමදිමින් හුන්නේ යි.

කිසිමෙතෙයා සුත්තනිර්දේශය යි

3. පුණ්ණක සුත්තනිදේශය.

3-1

අනෙකුත් මූල දසකාවං - (ඉව්වායසමා පුණ්ණකං)

අති පසෙකන ආගමං

කිං නිසිකා ඉසයො මනුජා

බන්ධා ඉසමිණා දෙවතානං

යඤ්ඤාමසාසිංසු පුට්ඨ ඉධ ලොක

පුට්ඨාමි තං හගවා ඉති මෙතං.

අනෙකුත් මූලදසකාවන්ති: 'එජා' වුවවති තණ්හා. "යො රාගො සා රාගො - පෙ - අභිකිංසා ලොභො අකුසලමූලං". සා එජා තණ්හා බුද්ධිකා හගවතො පභිතා උච්ඡිකතමූලා තාලාවඤ්ඤා දනතාවකතා¹ ආයතිං අනුසාරදම්මා. තසමා බුද්ධො අනෙජො. එජාය පභිතතා අනෙජො. හගවා ලාභෙ'පි න ඉඤ්ඤා, අලංභෙ'පි න ඉඤ්ඤා, යසෙ'පි න ඉඤ්ඤා, අයසෙ'පි න ඉඤ්ඤා, පසංසායපි න ඉඤ්ඤා නිද්දාය'පි න ඉඤ්ඤා, සුඛෙ'පි න ඉඤ්ඤා, දුක්ඛෙ'පි න ඉඤ්ඤා, න වලති න වෙධති න සාවෙධතිති 'අනෙකුත්'. මූල දසකාවන්ති හගවා මූලදසකාවි, හෙතුදසකාවි නිදනදසකාවි සමනවදසකාවි, පභවදසකාවි, සමුට්ඨානදසකාවි, ආභාරදසකාවි, ආරම්භ දසකාවි, පච්චයදසකාවි, සමුදයදසකාවි. තිණි අකුසලමූලානි: ලොභො අකුසලමූලං, දෙසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං, චුතං හෙතං හගවතා: තිණිලොති භික්ඛවෙ නිදනානි කම්මානං සමුදයාය. කතමානි තිණි: ලොභො නිදනං කම්මානං සමුදයාය, දෙසො නිදනං කම්මානං සමුදයාය, මොහො නිදනං කම්මානං සමුදයාය. 'න භික්ඛවෙ ලොභජෙන කම්මෙන දෙයජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුසා පඤ්ඤායන්ති, යා වා පනඤ්ඤා'පි කාවි සුගතියො. අථ ඛො භික්ඛවෙ ලොභජෙන කම්මෙන දෙයජෙන කම්මෙන මොහජෙන කම්මෙන නිරයො පඤ්ඤායන්ති, නිරවජාන යොනි පඤ්ඤායන්ති, පෙතතිවිසයො පඤ්ඤායන්ති යා වා පනඤ්ඤා'පි කාවි දුග්ගතියො. නිරයෙ නිරවජාන යොනියා පෙතති-විසයො² අත්තනාචාහිතිබ්බතතියා ඉමෙනි තිණි අකුසල මූලානි''ති³ හගවා ජානාති, පසාති. එවමපි හගවා මූලදසකාවි - පෙ - සමුදය දසකාවි.

1. අනතාවංගතා-ව-ක
අනතාවං කතා-ම ජ සං

2. පිකතිවිසයෙ-ක ඊ ටි
a. තිකතිවිසයෙ-

3. පුරාණ කෘතිය

3-1.

(ආයුර්වේදයේ මෙය විවරණය කරමින්) තෘතීය රහිත වූ (එහෙයින් අවලෝකනය කළ හැකි) රහිත වූ අනුරූපවලට දක්නා ලැබෙන වූ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇත්තමේ ආර්ථිකය. මෙ ලොව සාමාන්‍යය යුතුමයෝ යුතු ක්ෂේත්‍රයෝ යුතු ආර්ථිකයෝ යුතු යන බොහෝ යාග කරුවෝ කුමක් ඇති කළාහු දෙවියන්ට දෙයාධර්මය ප්‍රයෝජන කෙරෙත් ද? (යාග කෙරෙත් ද?) භාග්‍යවතුන් වහන්සේ, එ කරුණ මුළු වහන්සේ පුළුල්වේ. තෙල වදන මැනවි.

අනෙක් මූලාශ්‍රයෙහි යනු: 'එය' යි තෘතීයව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයක් බලවත් රාගයක් ... අභිධ්‍යායක් ලොව සාමාන්‍ය අනුරූප මූලයක් වේ ද, ඒ එය තෘතීයව භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රතිච්ඡාදය ලැබුණු පුළුල් ඇත්තිය යුතු (බුදුන්/සුන්) තුල්‍යකයක් සෙයින් අවස්ථා කරන ලද යුතු අභාවය කරන ලද යුතු මත්තෙහි නුපදනා ස්වභාව ඇත්තිය යුතු එහෙයින් බුදුහු අනෙක් නම් වෙති, එය ප්‍රතිච්ඡාදය බැවින් අනෙක් යුතු, භාග්‍යවත්හු ලාභයෙහි දු නො සැලකි, අලාභයෙහි දු නො සැලකි, යශස්සෙහි දු නො සැලකි, අයශස්සෙහි දු නො සැලකි, ප්‍රශංසායෙහි දු නො සැලකි, නින්දායෙහි දු නො සැලකි, සුඛයෙහි දු නො සැලකි, දුඃඛයෙහි දු නො සැලකි, කම්පිත නො වෙති, නො වෙළුමිති, අතිශයින් නො වෙළුමිති නුඬි 'අනෙක්' නම් වූ. මූලාශ්‍රයෙහි යනු: භාග්‍යවත්හු මූලය දක්නාහු යුතු භේදව දක්නාහු යුතු නිදාය දක්නාහු යුතු සම්මතය දක්නා හු යුතු ප්‍රභවය දක්නාහු යුතු සම්මතය දක්නාහු යුතු ආභාරය දක්නාහු යුතු ආලෝභය දක්නාහු යුතු ප්‍රත්‍යය දක්නාහු යුතු සම්මතය දක්නාහු යුතු, අනුරූප මූලයෝ තිදෙනෙකු: ලොව අනුරූපයක, ද්වේෂය අනුරූපයක, මොහය අනුරූපයකි. භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදන ලද මැයි. "මහණෙනි, කර්මයන් රැස් කරනු පිණිස මේ නිදා (කාරණ) තුනෙකු: කර්ම භිදාතූනෙකු යන්: ලොව කර්මයන් රැස් කරනු වට භිදාතූනෙකු, ද්වේෂය කර්මයන් රැස් කරනු වට නිදාතූනෙකු, මොහය කර්මයන් රැස් කරනු වට නිදාතූනෙකු. මහණෙනි, ලොවයෙන් උපන් කර්මයෙන් ද්වේෂයෙන් උපන් කර්මයෙන් මොහයෙන් උපන් කර්මයෙන් දෙවියෝ නො පැනෙති, ජිනිස්සු නො පැනෙති, තවද අන්‍ය වූ යම් කිසි සුභය කෙරෙනු නො පැනෙති. මහණෙනි වැළිත් ලොව කර්මයෙන් ද්වේෂය කර්මයෙන් මොහය කර්මයෙන් නිරය පැනෙයි. නිරිසන් යෝග්‍යය පැනෙයි, ප්‍රේතවිෂය පැනෙයි. තවද අන්‍ය වූ යම් කිසි දුර්ගත කෙරෙත් වෙන් නම් ධන ද පැනෙති. නිරයෙහි නිරිසන් යෝග්‍යය ප්‍රේතවිෂයෙහි ආත්මභාවයෙන් නිපැන්වීම මේ තුන් අනුරූපයෝ වෙති" භාග්‍යවත්හු දනිති, දකිති. මෙයේ ක් භාග්‍යවත් හු මූලය දක්නාහු යුතු සම්මතය දක්නාහු වෙති.

තීණි කුසලමූලානි: අලොභො කුසලමූලං, අදෙසො කුසලමූලං, අමොහො කුසලමූලං. දුක්ඛං හෙතං භගවතා: තීණිමානි -පෙ- න භික්ඛවෙ අලොභජෙන කම්මෙන අදෙසජෙන කම්මෙන අමොහජෙන කම්මෙන නිරයො උඤ්ඤායති, තිරිච්ඡානායොනි පඤ්ඤායති, පෙතතිවිසයො උඤ්ඤායති, යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි දුක්ඛානි. අපං භො භික්ඛවෙ අලොභජෙන කම්මෙන අදෙසජෙන කම්මෙන අමොහජෙන කම්මෙන දෙවා පඤ්ඤායන්ති, මනුෂ්‍යා පඤ්ඤායන්ති යා වා පනඤ්ඤාපි කාචි දුක්ඛානි. දෙවෙසු ව මනුෂ්‍යෙසු ව දත්තභාවාහි නිබ්බත්ති. ඉමානි තීණි කුසලමූලානි* නි. * භගවා ජානාති පස්සති, එවමපි භගවා මූලදස්සාථි -පෙ- සමුදය දස්සාථි. චුත්තං හෙතං භගවතා, “යෙ කෙවි භික්ඛවෙ ධම්මා කුසලා කුසලභාගියා කුසලපක්ඛිකා සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකා, අප්පමාදසමො සරණා, අප්පමාදෙ තෙසං ධම්මානං අක්ඛන්ධායති”ති භගවා ජානාති පස්සති. එවමපි භගවා මූලදස්සාථි -පෙ- සමුදය දස්සාථි.

චුත්තං හෙතං භගවතා “යෙ කෙවි භික්ඛවෙ ධම්මා කුසලා කුසලභාගියා කුසලපක්ඛිකා සබ්බෙ තෙ අප්පමාදමූලකා, අප්පමාදසමො සරණා, අප්පමාදෙ තෙසං ධම්මානං අක්ඛන්ධායති”ති භගවා ජානාති පස්සති. එවමපි භගවා මූලදස්සාථි -පෙ- සමුදය දස්සාථි.

අපං වා භගවා ජානාති පස්සති “අච්ඡා මූලං සංඛාරානං සංඛාරා මූලං විඤ්ඤාණස්ස, විඤ්ඤාණං මූලං නාමරූපස්ස, නාමරූපං මූලං සළායතනස්ස, සළායතනං මූලං ඵස්සස්ස, ඵස්සා මූලං වේදනාය, වේදනා මූලං තණ්හාය, තණ්හා මූලං උපාදානස්ස, උපාදානං මූලං භවස්ස, භවො මූලං ජාතියා, ජාති මූලං ජරාමරණස්සා”ති භගවා ජානාති පස්සති එවමපි භගවා මූලදස්සාථි -පෙ- සමුදය දස්සාථි.

අපං වා, භගවා ජානාති පස්සති චක්ඛු මූලං චක්ඛුරොගානං, සොතං මූලං සොතරොගානං, සානං මූලං සානරොගානං, ජිව්හා මූලං ජිව්හාරොගානං කායො මූලං කායරොගානං, මනො මූලං වේතපිකානං දුක්ඛානං”ති භගවා ජානාති පස්සති. එවමපි භගවා මූලදස්සාථි හෙතු දස්සාථි නිදනදස්සාථි සම්භවදස්සාථි පභවදස්සාථි සමුච්ඡාදනදස්සාථි ආභාරදස්සාථි ආරම්භණ දස්සාථි පච්චයදස්සාථි සමුදයදස්සාථි* ති ‘අනෙජං මූලදස්සාථි’.

කුශලවූලයෝ තිදෙනෙකි: අලෝභය කුශලවූලයෙක, අද්වේෂය කුශලවූලයෙක, අමෝහය කුශලවූලයෙකි. මෙය වදරනලද මැයි භාග්‍ය වතුන් විසින් “මහණෙනි, මේ කුශලවූලයෝ තිදෙනෙකි: ... මහණෙනි, අලෝභයෙන් උපන් කර්මයෙන් අද්වේෂයෙන් උපන් කර්මයෙන් අමෝහයෙන් උපන් කර්මයෙන් නිරය නො පැනෙයි. තිරිසන් යෝනිය නො පැනෙයි, ප්‍රේතවිෂය නො පැනෙයි. තවද අන්‍ය වූත් යම් කිසි දුර්ගති කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ද නො පැනෙති. මහණෙනි, වැළිත් අලෝභජ කර්මයෙන් අද්වේෂජකර්මයෙන් අමෝහජකර්මයෙන් දෙවියෝ, පැනෙති, මිනිස්සු පැනෙති, තවද, අන්‍ය වූත් යම් කිසි සුගති කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද පැනෙති. දෙවිලෝහි ද මිනිස්ලෝහි ද ආත්ම භාවයා ගේ නිපැත්මට මේ තුන් කුශලවූලයෝ වෙති’ භාග්‍යවත්තු දනිති දකිත්. මෙසේත් භාග්‍යවත්තු වූලය දක්නාහු යැ... සමුදය දක්නාහු වෙත් මෙය වදරණ ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, අකුසල් වූ අකුසල් කොටස්හි වූ අකුශලපක්ෂයෙහි වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් වෙත් නම් එ හැම අවිද්‍යාව වුල් කොට ඇතියහ, අවිද්‍යායෙහි බැසගත්තාහු වෙත්. අවිද්‍යාවගේ නැසීමෙන් එ හැම විනාශයට යෙතැ’යි භාග්‍යවත්තු දනිති, දකිති. මෙසේත් භාග්‍යවත්තු වූලය දක්නා හු යැසමුදය දක්නාහු යැ.

මෙය වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, මේ කුසල් වූ කුසල් කොටස්හි වූ කුසල පක්ෂයෙහි වූ යම් කිසි ධර්ම කෙනෙක් වෙත් නම් එ හැම අප්‍රමාදය වුල් කොට ඇතියහ, අප්‍රමාදයෙහි බැසගත්තාහු වෙත්. අප්‍රමාදය ඒ දහවුන්ට අග්‍ර යැ’යි කියනු ලැබේ’යැ යි භාග්‍යවත්තු දනිති දකිති. මෙසේත් භාග්‍යවත්තු වූලය දක්නාහු යැ...සමුදය දක්නාහු වෙත්.

නොහොත් භාග්‍යවත්තු සංස්කාරයනට අවිද්‍යාව වුලැ යි දනිති දකිති. සංස්කාරයෝ විඤ්ඤානයට වුලැ යි, විඤ්ඤාන නාමරූපයට වුලැ යි, නාමරූපය ඡේද්‍යතායට වුලැ යි, ඡේද්‍යතාය ස්පර්ශයට වුලැ යි, ස්පර්ශය වේදනාවට වුලැ යි, වේදනාව තෘෂ්ණාවට වුලැ යි. තෘෂ්ණාව උපාදායට වුලැ යි. උපාදාය භවයට වුලැ යි, භවය ජාතියට වුලැ යි ජාතිය ජරාමරණයට වුලැ යි භාග්‍යවත්තු දනිති දකිති. මෙසේත් භාග්‍යවත්තු ‘වූලදස්සාවි ... සමුදයදස්සාවි නම්වෙත්.

තවද, භාග්‍යවත්තු චක්ෂුෂ චක්ෂුරොග්‍යනට වුලැ යි දනිති දකිති, ශ්‍රෝත්‍රය ශ්‍රෝත්‍රරොග්‍යනට වුලැ යි, ස්‍රාණය ස්‍රාණරොග්‍යනට වුලැ යි, ජිහ්වා ව ජිහ්වාරොග්‍යනට වුලැ යි කය කාය රොග්‍යනට වුලැ යි මනස වෛතසික දුඃඛයනට වුලැ යි භාග්‍යවත්තු දනිති දකිති. මෙසේත් භාග්‍ය වත්තු වූලය දක්නාහු හෙතුව දක්නාහු නිදාය දක්නාහු සම්භවය දක්නාහු ප්‍රභවය දක්නාහු සමුත්ථානය දක්නාහු ආහාරය දක්නාහු ආලම්බනය දක්නාහු ප්‍රත්‍යය දක්නාහු සමුදය දක්නාහු නුඛි ‘අනෙජං වූල දස්සාවි’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ඉවායසමා පුණ්ණකො'ති 'ඉවා'ති පදසන්ධි -පෙ- ආයසමා පුණ්ණකො.

අපී පඤ්ඤාන ආගමනති. පඤ්ඤන අපීකො.¹ ආගතොමිති පඤ්ඤං පුච්ඡිතුකාමො² ආගතොමිති පඤ්ඤං සොතුකාමො දාගතොමිති එවමි 'අපී පඤ්ඤාන ආගමං' අප වා පඤ්ඤානිකානාං පඤ්ඤං පුච්ඡිතුකාමානං පඤ්ඤං සොතුකාමානං ආගමනං අර්ඤ්ඤාමනං උපසංඝමනං උසිරුපායනං අපීති එවමි 'අපී පඤ්ඤාන ආගමං' අප වා පඤ්ඤාගමො කුය්හං අපී තමි පසු වියචි අලමතොතා මයා පුච්ඡිතං කපෙතුං විසංජෙය්තුං³ වහංසොතං භාරතති එවමි 'අපී පඤ්ඤාන ආගමං'.

කිං නිසයිතා ඉයයො මනුජා'ති කිං නිසයිතා ආයිතා⁴ දලච්ඡිතා උපගතා අජෙඤ්ඤාසිතා අධිමුත්තා.⁵ ඉයයො'ති ඉයිතාමකා යෙ කෙචි ඉයිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා: ආර්ථිකා නිසංකං, ජට්ටා තාපසා. මනුජා'ති මනුස්සා චුච්චන්ති 'කිං නිසයිතා ඉයයො මනුජා'.

බත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති: බත්තියාති යෙ කෙචි බත්තිය ජාතිකා. බ්‍රාහ්මණා'ති යෙ කෙචි භොවාදිකා. දෙවතානන්ති ආර්ථික සාවකානං ආර්ථිකා දෙවතා, නිසංකසාවකානං නිසංකා දෙවතා, ජට්ට සාවකානං ජට්ටා දෙවතා, පට්ඨාපකසාවකානං පට්ඨාපකා දෙවතා, අවරුඤ්ඤාසාවකානං අවරුඤ්ඤා⁶ දෙවතා, හස්තිවතිකානං හස්ති දෙවතා, අසුච්ඡිකානං අසුච්ඡා දෙවතා, ගොවතිකානං ගාවො දෙවතා⁷ කුකුලුර වතිකානං කුකුලුරා දෙවතා, කාකවතිකානං කාකා දෙවතා, වාසුදෙව වතිකානං වාසුදෙවො දෙවතා, බලදෙවතිකානං බලදෙවො දෙවතා, පුණ්ණගඤ්ඤාතිකානං පුණ්ණගඤ්ඤා දෙවතා, මණ්ඩගඤ්ඤාතිකානං මණ්ඩගඤ්ඤා දෙවතා, අසිච්ඡිකානං අසිච්ඡා දෙවතා, නාගවතිකානං නාගා දෙවතා, සුපණ්ණවතිකානං සුපණ්ණා දෙවතා, යකවතිකානං යකා දෙවතා, අසුරවතිකානං අසුරා දෙවතා, ගණ්ඩවතිකානං ගණ්ඩා දෙවතා, මහාරාජවතිකානං මහාරාජානො දෙවතා, චන්ද්‍රවතිකානං චන්ද්‍ර දෙවතා, සුරියවතිකානං සුරියො දෙවතා, ඉන්ද්‍රවතිකානං ඉන්ද්‍ර දෙවතා, ප්‍රභව වතිකානං ප්‍රභවා දෙවතා, දෙවතිකානං දෙවො දෙවතා දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා. යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්හා තෙ තෙසං දෙවතා'ති 'බත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං'

1. පඤ්ඤානිකාමො-බ්‍රහ්ම
2. පඤ්ඤං පුච්ඡිතුකා-පත
3. විසංජෙය්තුං-මජ්ඣ.

4. අයිතා-ව, ප ත
5. අධිමුත්තා-ව
6. අවරුඤ්ඤාසාවකානං අවරුඤ්ඤා-මජ්ඣ.

ඉව්වායස්මා පුණ්ණකො යනු: 'ඉව්වා' යනු පදසන්ධි යැ.....ආයුෂ්මත් පූර්ණක.

අස්ථි පඤ්ඤාන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් අර්ත්ථ ඇති වැ. ආයෙම් වෙමි. පැන පුළුවස්නා කැමැති වැ ආයෙම් වෙමි, පැන විසැදුම්, අසනු කැමැති වැ ආයෙම් වෙමි යි මෙසේ ත් අස්ථි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නාර්ථින්ගේ පැන පුළුවස්නා කැමැත්තවුන් ගේ පැන විසැදුම් අසනු කැමැත්තවුන් ගේ ඊම, අභිමුඛ වැ පැමිණීම, එළැඹීම, පර්යයුපාසනය ඇත් නුයි මෙසේ ත් 'අස්ථි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නාගමයෙන් මුඛ වහන්සේට ඇත. මුඛ වහන්සේ ත් පොහොසත් සේක, පරසන්තානයෙහි වීයාය උපදවන සේක, මා විසින් පුළුවස්නා උද්ද කියන්නට විසඳන්නට සමර්ත්ථ යිත් ඇති සේක. තෙල බර උසුලනු මැනැවැ'යි මෙසේත් 'අස්ථි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ.

කිං නිසසිතා ඉසයො මනුජා යනු: කුමක් ඇසිරි කළාහු භාත්පසින් ඇසිරි කළාහු (කිමෙකා) ඇලුණාහු කුමකට එළැඹියාහු පිවිසියාහු අධිමුක්ත වූවාහු. ඉසයො යනු: සාම්ප්‍රති ඇති යම් කිසි කෙනෙක්, සාම්ප්‍රජායායෙන් පැවිදි වූවාහු, ආජීවකයෝ, නිගණ්ඨයෝ, ජට්ටයෝ, තාපසයෝ. 'මනුජා'යි ඡිතිස්ස කියනු ලැබෙත් නුයි 'කිං නිසසිතා ඉසයො මනුජා' යනු වේ.

බත්තිසා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං යනු: 'බත්තිසා' යනු: යම් කිසි ක්ෂත්‍රිය ජාති ඇති කෙනෙක් බ්‍රාහ්මණා යනු: භොවාදිවූයම් කිසි කෙනෙක්. දෙවතානං යනු: ආජීවක ශ්‍රාවකයාට ආජීවකයෝ දේවතා යැ, නිගණ්ඨ ශ්‍රාවකයාට නිගණ්ඨයෝ දේවතා යැ, ජට්ටශ්‍රාවකයාට ජට්ටයෝ දේවතා යැ, පරිව්‍රාජක ශ්‍රාවකයාට පරිව්‍රාජකයෝ දේවතා යැ, අවරුද්ධක ශ්‍රාවකයාට අවරුද්ධකයෝ දේවතා යැ, හස්තිමුත ඇතියනට හස්තිහු දේවතා යැ, අශ්වමුත ඇතියනට අශ්වයෝ දේවතා යැ, ගෝමුත ඇතියනට ගවයෝ දේවතා යැ සුනඛමුත ඇතියනට සුනඛයෝ දේවතා යැ, කචුදු මුත ඇතියනට කචුදුවෝ දේවතා යැ, වාසුදෙව (විෂ්ණු) මුත ඇතියනට වාසුදෙව දේවතා යැ, බලදෙවමුත ඇතියනට බලදෙව දේවතා යැ පූර්ණහස්‍ර මුත ඇතියනට පූර්ණහස්‍ර තෙම දේවතා යැ මණ්හස්‍ර මුත ඇතියනට මණ්හස්‍ර තෙම දේවතා යැ අශ්නිමුත ඇතියනට අශ්නිය දේවතා යැ, නාගදුත ඇතියනට නාගයෝ දේවතා යැ, ගරුඩමුත ඇතියනට ගරුඩයෝ දේවතා යැ, යක්ෂමුත ඇතියනට යක්ෂයෝ දේවතා යැ අසුර මුත ඇතියනට අසුරයෝ දේවතා යැ ගන්ධර්වදුත ඇතියනට ගන්ධර්වයෝ දේවතා යැ, මහාරාජ මුත ඇතියනට මහාරාජයෝ (වරම් රජහු) දේවතා යැ, වන්දුමුත ඇතියනට වන්දුයා දේවතා යැ සුයද්‍රිමුත ඇතියනට සුයද්‍රියා දේවතා යැ, ඉන්ද්‍රමුත ඇතියනට ඉන්ද්‍රයා දේවතා යැ, බ්‍රහ්මමුත ඇතියනට බ්‍රහ්ම දේවතා යැ, දේවමුත ඇතියනට දෙවියා දේවතා යැ, දිශ්මුත ඇතියනට දිශාවෝ දේවතා යැ, යම් කෙනෙක් යම් කෙනෙකුන්ට අක්ෂිණාර්ථ වෙන් ද, ඔහු ඔවුනට දේවතා නුයි 'බත්තිසා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

යඤ්ඤමකපයිසු දුට්ඨං ලොකෙති 'යඤ්ඤං' දුට්ඨති දෙයා ධම්මො; චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අත්තං පානං වත්ථං යානං මාලාගකිවිලෙපනං,¹ සෙය්‍යා වසථ පදිපෙය්‍යං, යඤ්ඤමකපයිසු² ති යෙ'පි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති චීවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං අත්තං පානං වත්ථං යානං මාලාගකිවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදිපෙය්‍යං තෙ'පි යඤ්ඤං කපොත්ති. යෙ'පි යඤ්ඤං අභිසංඛාරොත්ති චීවර පිණ්ඩපාත -පෙ- සෙය්‍යා වසථ පදිපෙය්‍යං, තෙ'පි යඤ්ඤං කපොත්ති. යෙ'පි යඤ්ඤං දෙනති යජන්ති පරිච්ඡින්නති චීවර පිණ්ඩපාත -පෙ- සෙය්‍යාවසථ පදිපෙය්‍යං, තෙ'පි යඤ්ඤං කපොත්ති. දුට්ඨති යඤ්ඤං වා එතෙ පුට්ඨ. යඤ්ඤයාජකා වා³ එතෙ පුට්ඨ, දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨ.

කථං යඤ්ඤං වා එතෙ පුට්ඨ: බහුකා⁴ එතෙ යඤ්ඤං: චීවරපිණ්ඩපාත සෙනාසනගිලානපච්චය භෙසජ්ජපරික්ඛාරං අත්තං පානං වත්ථං යානං මාලාගකිවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදිපෙය්‍යං. එවං යඤ්ඤංවා එතෙ පුට්ඨ.⁵ කථං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුට්ඨ: බහුකා එතෙ යඤ්ඤයාජකා : බත්තියාව ප්‍රාග්‍රහණං ව වෙසාං ව සුඤ්ඤං ව ගහවිධා ව ජබ්බිකිතා ව දෙව්‍යා ව මනුස්සා ව, එවං යඤ්ඤයාජකා වා එතෙ පුට්ඨ. කථං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨ: බහුකා එතෙ දක්ඛිණෙය්‍යා දුට්ඨ: සලිණප්‍රාග්‍රහණං කපණද්විත වණ්ණිකයාවකා, එවං දක්ඛිණෙය්‍යා වා එතෙ පුට්ඨ. ඉධ ලොකෙ' ති මනුස්සලොකෙ'ති 'යඤ්ඤමකපයිසු දුට්ඨං ලොකෙ.'

පුච්ඡාමි තං ගගවා ඉෆ්ඨි මෙත'න්ති 'පුච්ඡා' ති තිස්සො, පුච්ඡා: අදිට්ඨපොතනා පුච්ඡා, දිට්ඨසංසද්දනා පුච්ඡා විමතිචේදනා පුච්ඡා, කතමා අදිට්ඨපොතනා පුච්ඡා: පකතියා ලකඛණං අඤ්ඤාතං හොති අදිට්ඨං අතුලිතං අතිරිතං අවිභූතං අවිභාවිතං තස්ස ඤාණාය දස්සනාය තුලනාය තිරණාය විභාවනාය⁶. පඤ්ඤං පුච්ඡති, අයං අදිට්ඨ ජෙතනා පුච්ඡා. කතමා දිට්ඨසංසද්දනා පුච්ඡා: පකතියා ලකඛණං ඤාතං හොති දිට්ඨං තුලිතං තිරිතං විභූතං විභාවිතං. අඤ්ඤාති පණ්ණිනෙහි සද්ධිං සංසද්දනායාය පඤ්ඤං පුච්ඡති. අයං දිට්ඨසංසද්දනා පුච්ඡා. කතමා විමතිචේදනා පුච්ඡා: පකතියා සංසයපකට්ඨො^{*} හොති විමතිපකට්ඨොතො දොළොකජාතො එවන්තො ධො න නු ධො ඤ්ඤානො කථංනු ධො'ති. සො විමතිචේදනායාය පඤ්ඤං පුච්ඡති. අයං විමතිචේදනා පුච්ඡා. ඉමා තිස්සො පුච්ඡා.

1. මාලාගතං විලෙපනං - යානං

2. යජකා වා - යානං

3. බහුකානං - මජ්ඣං

4. එතෙ යඤ්ඤංවා එතෙ පුට්ඨ-පන

5. විභූතාය විභාවනායාය - මජ්ඣං, භා. 1

6. සංසය පකට්ඨො - මජ්ඣං.

යඤ්ඤමකපසයිංසු පුද්ධ ඉධ ලොකෙ යනු: ‘යඤ’ යයි දෙයධර්මය කියනු ලැබෙයි. සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල් ගඳ විලෙවුන්, හෝනාගේ පහනට තෙල් යන මොහු යැ. ‘යඤ්ඤමකපසයිංසු’ යනු: යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර, ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල් ගඳ විලෙවුන්, හෝනාගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය (යඤය) කැමැති වෙත් ද, බලන් ද, උපදවන් ද, ඔහු ද යඤ කෙරෙන් (දෙය ධර්මය සොයන්) යම් කෙනෙකුත් විවර පිණ්ඩපාත... ශය්‍යාවස්ථ ප්‍රදීපෙය්‍ය යන යඤය සකස් කෙරෙන් ද ඔහු ද යඤ කෙරෙහි, යම් කෙනෙකුත් විවර පිණ්ඩපාත ...ශය්‍යාවස්ථ ප්‍රදීපෙය්‍ය සම්බන්ධතා යඤය දෙත් ද, යජනය කෙරෙන් ද, පරිත්‍යාග කෙරෙන් ද, ඔහු ද යඤය කෙරෙන්. පුද්ධ යනු: තෙල දෙයධර්මයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල දෙයධර්මදයකයෝ හෝ බොහෝ වෙති. තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ බොහෝ වෙත්.

කිසෙයින් තෙල දෙයධර්මයෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල දෙය-ධර්මයෝ බොහෝ වෙති: විවර- පිණ්ඩපාත- ශය්‍යාසන- ග්ලානප්‍රත්‍යාය- හෙසප්පපරිෂ්කාර යැ අන්ත යැ පාන යැ වස්ත්‍ර යැ යාන යැ මාලාගන්ධ- විලෙපන යැ ශය්‍යාගාර- ප්‍රදීපෙය්‍ය යැ යි මෙසෙයින් තෙල දෙයධර්මයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. කිසෙයින් තෙල යඤයාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල යඤයාජකයෝ බොහෝ වෙති: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද චෛත්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රවුච්ඡිකයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද යි මෙසෙයින් තෙල යඤ යාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. කිසෙයින් දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ බොහෝ වෙත් ද යත්: තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ බොහෝ වෙති: මහණබ්‍රිහ්මණු යැ දිළින්දෝ යැ මැගියෝ යැ ගුණ කියා යද්‍යාහු යැ යැදියෝ යැ යි මෙසෙයින් තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. ඉධ ලොකෙ යනු: මනුෂ්‍යලොකයෙහි නු යි ‘යඤ්ඤමකපසයිං සු පුද්ධ ලොකෙ’ යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා ඔුභි මෙතං යනු: පුච්ඡා යනු; පාවඡා තුනෙකි: අදෘෂ්ට දෙයාතනා පාවඡා යැ දෘෂ්ටසංසාදනා පාවඡා යැ විමතිවිජේදනා පාවඡා යි. අදෘෂ්ටදෙයාතනා පාවඡා කවරැ යත්: (ධර්මයන්ගේ තරු) ලක්ෂණය පියවින් නො දන්නාලද නො දක්නාලද තුලනය නො කරන ලද තීරණය නො කරන ලද ප්‍රකට නො වූයේ නුවණින් නො වඩන ලද වෙයි, එය දන්නා පිණිස දක්නා පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස විභාවනය පිණිස පැන පුළුවුයි. මේ අදෘෂ්ටදෙයාතනාපාවඡා යි. දෘෂ්ටසංසාදනාපාවඡා කවරැ යත්: (ධර්මයන්ගේ තරු) ලක්ෂණය පියවින් දනනා ලද දක්නා ලද තුලනය කරන ලද තීරණය කරන ලද ප්‍රකට කරන ලද විභාවන කරන ලද වෙයි. (එය) අන්‍යපණ්ඩිතයන් හා සමග සසඳනු පිණිස පැන පුළුවුයි. මේ දෘෂ්ටසංසාදනාපාවඡා යි. විමතිවිජේදනා පාවඡා කවරැ යත්: පියවින් සැකයට පිවිසියේ විමතියට පිවිසියේ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි භටගත් සැක ඇත්තේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිද්ධතා පිණිස පැන පුළුවුයි, මේ විමතිවේජදනා පාවඡා යැ. මොහු තුන් පාවඡා යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: මනුසසපුට්ඨා, අමනුසසපුට්ඨා, නිම්බපුට්ඨා. කතමා මනුසසපුට්ඨා: මනුසා වුඬං හගවතං උපසංඝපට්ඨා පඤ්ඤා පුට්ඨානි: භික්ඛු පුට්ඨානි, භික්ඛුණියො පුට්ඨානි, උපාසකා පුට්ඨානි, උපාසිකාංශා පුට්ඨානි, රාජානෝ පුට්ඨානි, ඛනිකා පුට්ඨානි, ප්‍රාභමණා පුට්ඨානි, වොසා පුට්ඨානි, සුඤ්ඤා පුට්ඨානි, ගගධා පුට්ඨානි, පඤ්ඤා පුට්ඨානි, අයං මනුසසපුට්ඨා. කතමා අමනුසසපුට්ඨා: අමනුසා වුඬං හගවතං උපසංඝපට්ඨා පඤ්ඤා පුට්ඨානි; නාගා පුට්ඨානි, සුප්පණා පුට්ඨානි, යකඛා පුට්ඨානි, අසුරා පුට්ඨානි, ගණ්ඨකා පුට්ඨානි, මහාරාජානෝ පුට්ඨානි, ඉක්කා පුට්ඨානි, ඉක්කානෝ පුට්ඨානි, ඉවා පුට්ඨානි, අයං අමනුසසපුට්ඨා. කතමා නිම්බපුට්ඨා: යං භගවා රුපං අභිනිමිතානි උපනාමයං සංඝඝනපට්ඨානං අභිනිමිතං, තං භගවා නිම්බපුට්ඨා වුඬං හගවතං උපසංඝපට්ඨා පඤ්ඤා පුට්ඨානි, හගවා විසංසරන්ති. අයං නිම්බපුට්ඨා. ඉමා තිසෙසා පුට්ඨා.

අපරාපි 'තිසෙසා පුට්ඨා: අනත්තපුට්ඨා පරත්තපුට්ඨා උපසංඝපට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: දිට්ඨිමත්තපුට්ඨා සමප්පාදිකපුට්ඨා පරමත්තපුට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: දත්තපුට්ඨා තිසෙසපුට්ඨා වොදනපුට්ඨා: අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා; අනිත්තපුට්ඨා අනාගතපුට්ඨා උච්චිතපුට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා; අනිත්තපුට්ඨා බ්‍රහ්මාපුට්ඨා අනිත්තපුට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: කුසලපුට්ඨා අකුසලපුට්ඨා අවිශාකපුට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: ඛනිකපුට්ඨා ඛනිකපුට්ඨා අවිශාකපුට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: ඉක්කපුට්ඨා ඉක්කපුට්ඨා. අපරාපි තිසෙසා පුට්ඨා: මහපුට්ඨා ඵලපුට්ඨා නිබ්බාන පුට්ඨානි.

පුට්ඨාමි තත: පුට්ඨාමි තං, යාවාමි තං, අප්පකාමි තං, පසාදෙමි තං, කප්පකාමි තං, 'පුට්ඨාමි තං.' හගවානි ගාරවාධිවිදිතමෙතං. —පෙ— සමිකපඤ්ඤානි යදිදං 'හගවා'නි. මුඛි මෙතනති මුඛි ආවිකකානි දෙවොති උද්දෙවෙති උද්දෙවෙති විවරානි විහරානි උත්තරානිකොති පකාමෙති. 'පුට්ඨාමි තං හගවා මුඛි මෙතං'.

මනාසා මො ප්‍රාභමණා:

“අනෙතං පුලුස්සාපිං - (ඉවායකො පුඤ්ඤානො)
අනි පඤ්ඤාන ආගමං
කිං නිසිකා ඉසොසො උතුරා
ඛනිකා ප්‍රාභමණා දෙවතානං
යඤ්ඤාමකපාධිංසු පුට්ඨාමි ලොකෙ
පුට්ඨාමි තං හගවා මුඛි මෙතං”නති.

අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: මනුෂ්‍ය පාච්ඡා යැ අමනුෂ්‍ය පාච්ඡා යැ නිර්මිත පාච්ඡා යි. මනුෂ්‍ය පාච්ඡා කවර යත්: මිනිස්සු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්නි, මහණු පුළුවස්නි, මෙහෙණු පුළුවස්නි, උච්ඡවෝ පුළුවස්නි, උච්ඡවෝ පුළුවස්නි, රජවරු පුළුවස්නි, ක්ෂත්‍රියයෝ පුළුවස්නි, බ්‍රාහ්මණයෝ පුළුවස්නි, වෙඩ්‍යයෝ පුළුවස්නි, ඉන්ද්‍රියයෝ පුළුවස්නි, ගෘහිණියෝ පුළුවස්නි, පැවිද්දෝ පුළුවස්නි. මේ මනුෂ්‍ය පාච්ඡා යි. අමනුෂ්‍ය පාච්ඡා කවර යත්: අමනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්නි, නාගයෝ පුළුවස්නි, සුපර්ණයෝ (ගුරුලෝ) පුළුවස්නි, යක්ෂයෝ පුළුවස්නි, අසුරයෝ පුළුවස්නි, ගන්ධර්වයෝ පුළුවස්නි, වරම් රජවරු පුළුවස්නි, ඉන්ද්‍රියයෝ පුළුවස්නි බ්‍රහ්මයෝ පුළුවස්නි, දේවතාවෝ පුළුවස්නි. මේ අමනුෂ්‍ය පාච්ඡා යි. නිර්මිත පාච්ඡා කවර යත්: බුදුහු මනෝමය වූ සියලු අභ්‍යන්තර ඇති නො පිරිහුණු දුරුණු ඇති යම් රූපයක් නිර්මාණය කෙරෙත් ද. ඒ නිර්මිත බුදුහු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්නි, බුදුහු විසඳති; මේ නිර්මිත පාච්ඡා යි. මොහු තුන් පාච්ඡා යි.

අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: ආත්මාර්ත්ව පාච්ඡා යැ පරාර්ත්ව පාච්ඡා යැ උභ්‍යාර්ත්ව පාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: දෘෂ්ට්වාර්ත්ව පාච්ඡා යැ සාම්පරාධිකාර්ත්ව පාච්ඡා යැ පරමාර්ත්ව පාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: දනවද්‍යාර්ත්ව පාච්ඡා යැ නික්කමාර්ත්ව පාච්ඡා යැ ව්‍යවද්‍යාර්ත්ව පාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: අතිතපාච්ඡා යැ අනාගතපාච්ඡා යැ ප්‍රත්‍යක්ෂපාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: අධ්‍යාත්මපාච්ඡා යැ බාහ්‍යපාච්ඡා යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍යපාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: කුසලපාච්ඡා යැ අකුසලපාච්ඡා යැ අව්‍යාකෘතපාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: ස්කන්ධපාච්ඡා යැ ධාතු පාච්ඡා යැ ආයතන පාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: සතිපට්ඨාන පාච්ඡා යැ සමාක්ෂ්‍යාන පාච්ඡා යැ සාද්ධපාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි. ඉන්ද්‍රිය පාච්ඡා යැ ඛලපාච්ඡා යැ බොධ්‍යාන පාච්ඡා යි. අනා පු ද පාච්ඡා තුනෙකි: මාර්ග පාච්ඡා යැ ඵලපාච්ඡා යැ නිර්වාණපාච්ඡා යි.

පුච්ඡාමි තං යනු: මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි, මුඛ වහන්සේ අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අනුමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි, මම වදළ මැනවි නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. හඟවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි... මේ 'හඟවා' යනු; සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. මුඛි මෙතං යනු: කිව මැනවි, පැවැසුව මැනවි, දෙසුව මැනවි, පැනවුව මැනවි, පිහිටුව මැනවි, විවෘත කළ මැනවි, විභාග කළ මැනවි, නො ගැඹුරු කළ මැනවි, ප්‍රකාශ කළ මැනවි නු යි 'පුච්ඡාමි තං හඟවා මුඛි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කියැ ඒ බලුණු:

“අනෙජං මූලදසාධං-පෙ-පුච්ඡාමි තං හඟවා මුඛි මෙතං” යි.

3-2

යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකාති හඟවා)
 ඛතතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකප්පධිංසු පුට්ඨං ලොකෙ
 ආසිංසමානා¹ පුණ්ණක ඉත්ථාචං²
 ජරං සිතා යඤ්ඤමකප්පධිංසු.

යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා³ ති: 'යෙකෙවි'ති සබ්බින සබ්බං සබ්බං සබ්බං අපෙසං නිසෙසං පරියාදියනවචනමෙතං⁴ යෙ කෙවි'ති. ඉසයොති ඉසිතාමකා යෙ කෙවි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා: ආජීවකා නිගණ්ඨා ජට්ඨා තාපසා. මනුජාති මනුස්සා වුච්චන්ති 'යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා පුණ්ණකාති හඟවා'.

ඛතතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානන්ති: 'ඛතතියා'ති යෙ කෙවි ඛතතිය ජාතිකා, බ්‍රාහ්මණාති යෙ කෙවි ඥාතාදිකා, දෙවතානන්ති ආජීවක සාවකානං ආජීවකා දෙවතා-පෙ- දිසාවතිකානං දිසා දෙවතා, යෙ යෙසං දක්ඛණෙය්‍යා තෙ තෙසං දෙවතාති 'ඛතතියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං'.

යඤ්ඤමකප්පධිංසු පුට්ඨං ලොකෙති: යඤ්ඤං වුච්චති දෙය්‍යධම්මො: විවරපිණ්ඩපානං-පෙ- සෙය්‍යාවසථපදිපෙය්‍යං. යඤ්ඤමකප්පධිංසුති ඓපි යඤ්ඤං එසන්ති ගවෙසන්ති පරියෙසන්ති-පෙ- සෙය්‍යාවසථපදිපෙය්‍යං, තෙපි යඤ්ඤං කප්පෙතති. පුට්ඨං යඤ්ඤං වා උතෙ පුට්ඨ, යඤ්ඤයාජකා වා උතෙ පුට්ඨ, දක්ඛණෙය්‍යා වා උතෙ පුට්ඨ-පෙ- එවං දක්ඛණෙය්‍යා වා උතෙ පුට්ඨ. ඉධ ලොකෙති මනුස්සලොකෙති 'යඤ්ඤමකප්පධිංසු පුට්ඨං ලොකෙ.'

ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්ථාචන්ති: 'ආසිංසමානා'ති රූපපට්ඨාහං ආසිංසමානා, සඤ්ඤපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ගක්ඛපට්ඨාහං ආසිංසමානා, රසපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ඓද්ධිබ්බපට්ඨාහං ආසිංසමානා, පුත්තපට්ඨාහං ආසිංසමානා, දුරපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ධනපට්ඨාහං ආසිංසමානා, යාපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ඉසසරියපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ඛතතියමහා සාලකුලෙ අත්තහාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා, බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලෙ අත්තහාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තහාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තහාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා, ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තහාවපට්ඨාහං ආසිංසමානා.

1. ආසිංසමානාති-ම ජ ඤ	3. පරියාදය වචන මෙතං-පත, ස්‍යා
2. ඉත්ථාචං - මජ්ඣං	
ඉත්ථාචං - ස්‍යා	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

3-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) මෙ ලොවැ මෙ සාමිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් කිසි බොහෝ යාග කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, පුණ්ණකය, ඔහු ජරාව (සසර දුක) නිසා මෙ මනුෂ්‍යාදිභාවය පතන්නාහු (දෙවියනට) යාග කෙරෙත් යයි.

යෙ කෙවි'මෙ ඉසයො මනුජා යනු: 'යෙ කෙවි' යනු; තෙල. 'යෙ කෙවි' යනු සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශේෂ කොට නිශ්ශේෂ කොට භාත්පයින් ගන්නා වචනයෙකි. ඉසයො යනු 'සාමි' නම් ඇති යම් කිසි සාමි ප්‍රමුඛයාගෙන් පැවිදි වූ ආර්ථිකයෝ, නිර්ග්‍රන්ථයෝ, ජවිලයෝ තාපසයෝ. 'මනුජ' යි මනුෂ්‍යයෝ කියනු ලැබෙත් නුයි 'යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා පුණ්ණකා 'ති භගවා' යනු වේ.

බත්තියා බ්‍රාහ්මණ දෙවතානං යනු: 'බත්තියා' යි ක්ෂත්‍රියථාති ඇති යම් කිසි කෙනෙක්. බ්‍රාහ්මණා යනු: භොවාදික වූ යම් කිසි කෙනෙක්. දෙවතානං යනු: ආර්ථිකශ්‍රාවකයන්ට ආර්ථිකයෝ දෙවතා යැ'..... දිග්ව්‍රත ඇතියනට දිශාවෝ දෙවතා යැ, යම් කෙනෙක් යම් කෙනකුන්ට දක්ෂිණාර්ථ වෙන් ද ඔහු ඔවුනට දෙවතා යැ'යි බත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං යනු වේ.

යඤ්ඤමකපපයිංසු පුට්ඨ ලොකෙ යනු: 'යඤ්ඤ' යි දෙයධර්මය කියනු ලැබෙයි. සිවුරු පිටුවා..... යහන්ගේ පහන්තෙලි. යඤ්ඤමකපපයිංසු යනු: යම් කෙනෙකුත් යඤය එෂණ-ගවේෂණ-පයෝජණ කෙරෙත් ද, ...යහන්ගේ පහන්තෙලි. ඔහු දු යඤ කෙරෙත්. පුට්ඨ යනු: තෙල යඤයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල යඤ යාජකයෝ හෝ බොහෝ වෙති, තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ බොහෝ වෙති.... මෙසෙයින් තෙල දක්ෂිණාර්ථයෝ හෝ බොහෝ වෙත්. ඉධ ලොකෙ යනු: මනුෂ්‍යලොක යෙහි නුයි 'යඤ්ඤමකපපයිංසු පුට්ඨ ලොකෙ' යනු වේ.

ආයිංසමානා පුණ්ණක ඉතර්භාවං යනු: ආයිංසමානා යනු රූපප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු පුත්‍රප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු දරප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ධනප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු යශස්ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ඵෙශ්වයා ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ක්ෂත්‍රියමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු ගෘහපතිමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභය

ආසිංසමානා, වාතුමහාරාජකෙසු,¹ දෙවෙසු අත්තභාවපට්ටාභං ආසිංසමානා, භාවතිංසෙසු දෙවෙසු-පෙ-යාමෙසු දෙවෙසු²-තුදිනෙසු දෙවෙසු-නිමොණරතීසු දෙවෙසු-පරනිමිතවසවතතීසු දෙවෙසු-ත්‍රිභමකාධිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපට්ටාභං ආසිංසමානා, ඉච්ඡමානා³ සාදියමානා, පක්ඛමානා පිඤ්ඤමානා අභිජ්ජමානාති 'ආසිංසමානා'. පුණ්ණක ඉත්තභාවනති: එත්ත අත්තභාවාභිනිබ්බතති. ආසිංසමානා, එත්ත ධතතියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවාභිනිබ්බතති. ආසිංසමානා -පෙ- එත්ත ත්‍රිභමකාධිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවාභිනිබ්බතති. ආසිංසමානා ඉච්ඡමානා සාදියමානා පක්ඛමානා පිඤ්ඤමානා අභිජ්ජමානාති 'ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්තභාවං'.

ජරං සිතා යඤ්ඤමකපපයිංසුති: ජරානිසිතා ව්‍යාධිනිසිතා මරණනිසිතා සොකපච්ඡෙදවද්දකඤ්ඤනසුදායාසනිසිතා. යදෙව නෙ ජාතිනිසිතා තදෙව නෙ ජරානිසිතා, යදෙව නෙ ජරානිසිතා තදෙව නෙ ව්‍යාධිනිසිතා, යදෙව නෙ ව්‍යාධිනිසිතා තදෙව නෙ මරණනිසිතා, යදෙව නෙ මරණනිසිතා තදෙව නෙ සොකපච්ඡෙදවද්දකඤ්ඤනසුදායාසනිසිතා, යදෙව නෙ සොකපච්ඡෙදවද්දකඤ්ඤනසුදායාසනිසිතා තදෙව නෙ ගතිනිසිතා, යදෙව නෙ ගතිනිසිතා තදෙව නෙ උප්පත්තිනිසිතා, යදෙව නෙ උප්පත්තිනිසිතා තදෙව නෙ පටිසංස්ථානිසිතා, යදෙව නෙ පටිසංස්ථානිසිතා තදෙව නෙ භවනිසිතා, යදෙව නෙ භවනිසිතා තදෙව නෙ සංඝාරනිසිතා, යදෙව නෙ සංඝාරනිසිතා තදෙව නෙ වට්ඨනිසිතා, අලලිතා උපගතා අර්ථකාමිනා අධිදුතතාති 'ජරං සිතා යඤ්ඤමකපපයිංසු'.

තෙනාහ භගවා:

“යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා (පුණ්ණකානි භගවා)
ධතතියා ත්‍රිභමණා දෙවතානං
යඤ්ඤමකපපයිංසු පුත්‍ර’ධ ලොකෙ
ආසිංසමානා පුණ්ණක ඉත්තභාවං
ජරංසිතා යඤ්ඤමකපපයිංසු”ති.

1. වාතුමහාරාජකෙසු-ම ඡ සං.

2. යාමදෙවෙසු-ව, ක

3. ඉච්ඡමානා-ම ඡ සං.

ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු සිව්මහරද දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාව ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු තව්තිසා දෙවියන් කෙරෙහි... යාම දෙවියන් කෙරෙහි... කුෂිත දෙවියන් කෙරෙහි ... නිර්මාණරතී දෙවියන් කෙරෙහි... පරනිර්මිතවසවර්තී දෙවියන් කෙරෙහි... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු කැමැති වන්නාහු ඉවසන්නාහු පතන්නාහු ඊජ්ජා කරන්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුඬි 'ආසිංසමානා' යනු වේ. පූර්ණක ඉක්කංචං යනු: මෙහි ආත්මභාවයාගේ පහළවීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු මෙහි ක්ෂත්‍රිය මහාසාර කුලයෙහි ආත්මභාවයා ගේ පහළ වීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු...මෙහි බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවයාගේ පහළ වීම ප්‍රාර්ථනා කරන්නාහු කැමැති වන්නාහු ඉවසන්නාහු පතන්නාහු ඊජ්ජා කරන්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුඬි. 'ආසිංසමානා පූර්ණක ඉක්කංචං' යනු වේ.

ජරං සිතා යක්ඛකප්පයිංසු යනු: ජරාදා ඇසිරි කළාහු ව්‍යාධි දාක ඇසිරි කළාහු මරණ දාක ඇසිරි කළාහු සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උප්පායස දාක ඇසිරි කළාහු... යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ජාතිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ජරාව ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ජරාව ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ව්‍යාධිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ව්‍යාධිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු මරණය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු මරණය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උප්පායස ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උප්පායස ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ගතිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ගතිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු උත්තර්තිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි ම, ඔහු උත්තර්තිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු ප්‍රතිසන්ධිය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු ප්‍රතිසන්ධිය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු භවය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු භවය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු සංසාරය ඇසිරි කළාහු යැ, යම් කලෙක්හි මැ ඔහු සංසාරය ඇසිරි කළාහු නම් එකල්හි මැ ඔහු වෘත්තය ඇසිරි කළාහු යැ වැළඳ ගත්තාහු යැ (සසරට) එළඹියාහ පිටිසුණාහු යැ අධිච්ඡක්ත වූවාහු නුඬි 'ජරං සිතා යක්ඛකප්පයිංසු' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“යෙ කෙව් මේ ඉසයො මනුජා-පෙ-ජරං සිතා යක්ඛකප්පයිං සු”යි.

3-3

මෙ කෙවි'මේ ඉසයෝ මනුරා (ඉඩ්වායකෝ දුණ්ණකෝ)
 බිත්තියා බ්‍රාහ්මණා දෙවතානං
 යඤ්ඤමකපායිංසු¹ පුපු'ධ ලොකෙ
 කවි සු² තෙ හගවා යඤ්ඤපථෝ අපාලිතතා
 අකාරු³ රාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
 පුට්ඨාමී තං හගවා බුහි මෙතං.

[illegible]

අතාරු ජාතිකයා පරකයා මාරිසානි: ජාතිපරාමරණං අතරිංසු
උත්තරිංසු පතරිංසු සමන්තකම්පිංසු වීතිවතයිංසු. මාරිසානි පියවරිනං,
ගරුවරිනං සගාරවසතනිසායාධිවරිනං ටෙතං, 'මාරියා'නි, 'අතාරු ජාතිකයා'
පරකයා ලාරිස'.

• “ශ්‍රී” ඉති ව්‍යං, සංවිච්ඡාදකයා නම්.

1. ശബ്ദാഭിനയ-നൃ-നാ.

2. කවර්. 500-යා.

8. അന്ത്യം:-

4. අනා,උනා,පානිකා -ව, ක, පන

5. **තරුණයන් - මිත්ත**

6. **ഇന്റർനെറ്റ്** - ഇന്റർനെറ്റ്

7. **මෙලාපයකට - සහ.**

8. ಕರಾವಳಿರೇಖೆ - ೨ ಕೆ.ಎಂ.

3-3.

(ආයුෂ්මත් පුණ්ණක මෙසේ විවාරයි.) “මෙලොවැ මේ සෘෂිහු යැ මනුෂ්‍යයෝ යැ ක්ෂත්‍රියයෝ යැ බ්‍රාහ්මණයෝ යැ යන යම් කිසි බොහෝ යාග කරුවෝ දෙවියනට යාග කෙරෙත් ද, භාග්‍යවතුන් වහන්ස, කිම ඔහු යාගයෙහි අප්‍රමන්ත වූවාහු ජාතිය ත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? තිදුකාණෙනි, එය මුඛවහන්සේ විවාරම්. භාග්‍යවතුන් වහන්ස තෙල කරුණ මට වදළ මැනැව් යි.”

යෙ කෙව්’මෙ ඉසයො මනුජා යනු: යෙ කෙව් යනු...

කව්වි සු තෙ හගවා යඤ්ඤපථෙ අපසම්මතා යනු: කව්වි සු යි: “මෙසේදෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ හෝ හො” යි සංඝය පාවජා යැ විමති පාවජා යැ විචිකිත්සා පාවජා යැ අනෙකාන්ත පාවජා නුයි “කව්වි සු” යනු වේ. තෙ යි යඤ යාජකයෝ කියනු ලැබෙති. හගවා යනු: ගෞරවනාමයෙකි...මේ ‘භාග්‍යවත්’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති නුයි ‘කව්වි සු තෙ හගවා’ යනු වේ. යඤ්ඤපථෙ අපසම්මතා යනු: යඤය මැ ‘යඤපථ’ යි කියනු ලැබෙයි. යම්සේ ආයඨිමාර්ගය ආයඨිපථ වේ ද, දෙවමාර්ගය දෙවපථ වේ ද, බ්‍රහ්මමාර්ගය බ්‍රහ්මපථ වේ ද, එසෙයින් මැ යඤය මැ ‘යඤපථ’ යි කියනු ලැබේ. අපසම්මතා යනු: යම් කෙනෙකුත් යඤපථයෙහි අප්‍රමන්ත වූවාහු සකසා කරන්නාහු සත්තයෙන් කරන්නාහු නො නැවැත් කරන්නාහු නො හැකුළුණු පැවැතුම් ඇත්තාහු නො හළ ජඤය ඇත්තාහු නො හළ වියඨිධුර ඇත්තාහු එහි හැසිරෙන්නාහු එය බහුල කොට ඇත්තාහු එය ගුරු කොට ඇත්තාහු එයට නැමුණු හු එයට අතිශයින් නැමුණු හු එයට නැඹුරු වූවාහු එහි අධිමුක්ත වූවාහු (බැහුණාහු) එය අධිපති කොට ඇත්තාහු නුයි ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමන්ත වූවාහු වෙති. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර අභාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල්ගඳ විලෙවුන් යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය කැමැති වෙත් ද සොයන් ද හැම අයුරින් කැමැති වෙත් ද, සකසා කරන්නාහු ද ... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද, ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමන්ත වෙති. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ආහාර පාන ... යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙයධර්මය සකස්කෙරෙත් ද, සකසා කරන්නාහු ද... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමන්තයෝ යැ. යම් කෙනෙකුත් සිවුරු පිඬුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර අභාර පාන... යහන්ගේ පහන්තෙල් යන දෙය ධර්මය දෙත් ද යදිත් ද, පරිත්‍යාග කෙරෙත් ද, සකසා කරන්නාහු ද... එය අධිපති කොට ඇත්තාහු ද, ඔහු දු යඤපථයෙහි අප්‍රමන්තයහ” යි ‘කව්වි සු තෙ හගවා යඤ්ඤපථෙ අපසම්මතා’ යනු වේ.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: ජාති ජරාමරණය තරණය කළහ, උත්තරණය කළහ, ප්‍රකර්මයෙන් තරණය කළහ, ඉක්මවූහ, ව්‍යතික්‍රමණය කළහ. මාරිස යනු: තෙල ‘මාරිස’ යි ප්‍රියවචන යැ ගරුචචන යැ සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය වචන නුයි ‘අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛි මෙතනාහි: 'පුච්ඡාමි ත'නාහි පුච්ඡාමි තං යාවාමි තං, දර්ශකාමි තං, පසාදෙමි තං, කථංසකු මෙති 'පුච්ඡාමි තං'. භගවාහි භාරවාධිවිදනං-පෙ-සම්මකාපඤ්ඤාති යදිදං 'භගවා'ති. මුඛි මෙතනාහි මුඛි දාවකකාහි දෙවෙති පඤ්ඤපෙති උච්චෙති විවරාහි විචරාහි උත්තරාහි කරොති පකාසෙහිති 'පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛි මෙතං'.

තෙතාහ මො මුඛමෙතො:

'යෙ තෙවි මෙ ඉසොසො ලොකො (ඉච්චායකො පුණ්ණකො) ඛනිකා මුඛමෙතො, දෙවතානා,
යඤ්ඤමකපට්ඨංසු දුට්ඨං ලොකෙ
කම්මි සු තෙ භගවා යඤ්ඤපට්ඨං දප්පමනා
දතාරු ජාතිඤ්ඤා ජරඤ්ඤා මාරිස,
පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛි මෙතං'නාහි.

3-4

ආසිංසනාහි* ථොමසනාහි අභිජ්ජනාහි පුභනාහි
(පුණ්ණකාහි භගවා)
කාමාභිජ්ජනාහි පට්ඨං ලාභං,
තෙ යාජයොගො භවරාගරතකා
නාතරිංසු ජාතිජරනාහි මුඛි.

ආසිංසනාහි ථොමසනාහි අභිජ්ජනාහි පුභනාහි: 'ආසිංසනාහි'ති රූපපට්ඨානං ආසිංසනාහි, සංස්පට්ඨානං ආසිංසනාහි, ගතිපට්ඨානං ආසිංසනාහි, රසපට්ඨානං ආසිංසනාහි, ථොමසනාහි පට්ඨානං ආසිංසනාහි, සුත්තපට්ඨානං¹ ආසිංසනාහි, දර්පට්ඨානං ආසිංසනාහි, ධනපට්ඨානං ආසිංසනාහි, යසපට්ඨානං ආසිංසනාහි, ඉසංසිට්ඨානං ආසිංසනාහි, ඛනිකමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපට්ඨානං ආසිංසනාහි, මුඛමෙතොසාල කුලෙ-පෙ-ගහපතිමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපට්ඨානං ආසිංසනාහි, වාතුමහා රාජකෙසු දෙවෙසු -පෙ- මුඛමකාසිකෙසු දෙවෙසු අත්තභාවපට්ඨානං ආසිංසනාහි, ඉච්ඡනාහි සාදිසනාහි පඤ්ඤනාහි පිභසනාහිති ආසිංසනාහි.

ථොමසනාහි: යඤ්ඤං වා ථොමෙනාහි, ඵලං වා ථොමෙනාහි, දකුණිකෙසො² වා ථොමෙනාහි. කථං යඤ්ඤං ථොමෙනාහි: සුචිං දින්නං³ උනාපං දින්නං, පඤ්ඤං දින්නං, කාලෙත දින්නං, කප්පිකං දින්නං, විවෙසන දින්නං, දතවස්සං දින්නං, අභිඤ්ඤා දින්නං, දදං විතං පසාදිතනාහි ථොමෙනාහි, කිත්තෙනාහි විභෙදනාහි පසංසනාහි. ඵලං යඤ්ඤං ථොමෙනාහි.

1. ආසිංසනාහි-ව, පන, ම ජ සං

2. දකුණිකෙසො - සනා

3. සුත්තපට්ඨානං මහ යම ඉත්තරිකං -ව, ක, ම

4. පිභං දින්නං - සනා

පුට්ඨාමි තං හගවා චූභි මෙතං යනු: 'පුට්ඨාමි තං' යි: මුඛ වහන්සේ අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අධ්‍යාපණ කරමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි මට වදළ මැනැවැ යි 'පුට්ඨාමි තං' යනු වේ. හගවා යනු: මේ 'හගවා' යි ගෞරවනාමයෙකි ... සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. චූභි මෙතං යනු: කිව මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව දෙසුව මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව පැවසුව මැනැව නුයි 'පුට්ඨාමි තං හගවා චූභි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කියැ ඒ බමුණු:

යෙ කෙවි' මෙ ඉසයො මනුජා ... පුට්ඨාමි තං හගවා චූභි මෙතං'' යි.

3-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පුණ්ණකය,) (ඔහු රූප ප්‍රතිලාභාදිය) ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, (යාගාදිය) පසසති, ජල්පනය කෙරෙති, පුදති. (රූපාදි) ලාභය පිණිස පුනපුනා කාමයන් මැ (අපට වන්නේ මැනැවැයි) කියත්. යාගයෙහි යෙදුණු හවරාගයෙන් රැදුණු ඔහු ජාති ජරා (ආදි සසර-දුක) තරණය නො කළාහ'යි කියමි''යි.

ආසිංසනති ථොමයනති අභිජපපනති ජුහනති යනු: 'ආසිංසනති' යනු: රූප ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති. ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, පුත්‍රප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, දරප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ධනප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, යශස්ප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ථෙජ්වියාප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, ක්ෂත්‍රියමහාසාරකුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, බ්‍රාහ්මණමහාසාරකුලයෙහි... ගෘහපතිමහාසාර කුලයෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, වාතුර්මහාරාජික දෙවියන් කෙරෙහි ... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙති, කැමැති වෙති, ඉවසති, පතති, ඊජසා කෙරෙත් නුයි 'ආසිංසනති' යනු වේ.

ථොමයනති යනු: දනය හෝ වර්ණනා කෙරෙති, (රූපාදිප්‍රතිලාභ) එලය හෝ වර්ණනා කෙරෙති, දක්ෂිණාර්භයන් හෝ වර්ණනා කෙරෙත්. කිසෙයින් දනවර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: පිරිසිදු කොට දෙන ලද්ද, මන වඩනු කොට දෙන ලද්ද, ප්‍රණීත කොට දෙන ලද්ද, යොග්‍ය කාලයෙහි දෙන ලද්ද, කැප කොට දෙන ලද්ද, විමසා දෙන ලද්ද, නිදෙස් කොට දෙන ලද්ද, එක්වත් දෙන ලද්ද, දෙමින් පහදවන ලද සිත ථොමනය කෙරෙති, කීර්තනය කෙරෙති, වණති, පසසත් නුයි මෙසෙයින් දනය වර්ණනා කෙරෙත්.

කථං ඵලං ථොලෙනති: ඉතො හිදුනා රුපපටිලාහො භවිසසති -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකසු දෙවෙසු අත්තභාවපටිලාහො භවිසසතිති ථොලෙනති, කීතතනනි වණ්ණෙනති පසංසනතිති ඵවං ඵලං ථොලෙනති.

කථං දක්ඛිණෙයො ථොලෙනති: දක්ඛිණෙයො ජාතිසමනනා ගොතකසමනනා අජ්ඣායකා මහනධරා තිණ්ණං වෙදුනා පාරගු සනිසංඝුකෙවුහනං සාකඛරපාහෙදුනං ඉතිහාසසඤ්චිතං පදකා වෙටයොකරණං ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණෙසු අනවයාති, වීතරාගා වා රාභිතයාය වා පටිඨනනා, වීතදෙසා වා දෙසවිතයාය වා පටිඨනනා, වීතමොහා වා මොභවිතයාය වා පටිඨනනා, සඤ්ඤාසමනනා සිලසමනනා සමාධිසමනනා පඤ්ඤාසමනනා විමුත්තිසමනනා විමුත්තිසඤ්ඤාසමනනා සමනනාති ථොලෙනති කීතතනනි වණ්ණෙනති පසංසනති. ඵවං දක්ඛිණෙයො ථොලෙනතිති 'ආසිංසනති ථොලෙනති'.

අභිජ්ජානනීති: රුපපටිලාහං අභිජ්ජානනී, සඤ්ඤාපටිලාහං අභිජ්ජානනී, ගකුපටිලාහං අභිජ්ජානනී, රසපටිලාහං අභිජ්ජානනී -පෙ- බ්‍රහ්මකායිකෙසු, දෙවෙසු දත්තභාවපටිලාහං අභිජ්ජානනීති 'ආසිංසනති ථොමඤ්ඤානි අභිජ්ජානනී. 'ජුහනනීති ජුහනනී ඉතෙති යජනනී උරිච්චජනනී උච්චරිච්චජනනී සෙනාසනනිලානා චම්බසමසජ්ජපටිකාරං දත්තං පානං වසං යානං මාලාගකිවීතලපනං සෙයොවසථපදීපෙයොකති 'ආසිංසනති ථොලෙනති අභිජ්ජානනී ජුහනනී'

පුණ්ණකාති හගවාති: පුණ්ණකා'ති හගවා තං බ්‍රහ්මණං නාමෙන ආලපති. හගවාති ගාරවාධිවිදිතලෙනං -පෙ- යදිදං හගවාති 'පුණ්ණකාති හගවා'.

කාමාභිජ්ජානනි පටිච්ච ලාභනති: රුපපටිලාහං පටිච්ච කාමෙ අභිජ්ජානනී, සඤ්ඤාපටිලාහං පටිච්ච කාමෙ අභිජ්ජානනී -පෙ- බ්‍රහ්මකායි කෙසු දෙවෙසු දත්තභාවපටිලාහං පටිච්ච කාමෙ අභිජ්ජානනී උපපානනීති 'කාමාභිජ්ජානනි පටිච්ච ලාහං'.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කිසෙයින් ඵලය වර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: මෙ (මිනිස් ලොවැ දුන්) කරුණින් රූපප්‍රතිලාභය වන්නේ යැ...බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය වන්නේ යැ යි ථොමනය කෙරෙහි, කීර්තනය කෙරෙහි, වර්ණනා කෙරෙහි, ප්‍රශංසා කෙරෙත් නුයි මෙසෙයින් ඵලය වර්ණනා කෙරෙත්.

කිසෙයින් දක්ෂිණාර්භයන් වර්ණනා කෙරෙත් ද යත්: දක්ෂිණාර්භයෝ "ජාති සම්පන්නයහ, ගෝත්‍රසම්පන්නයහ, වෙදමන්ත්‍රාධ්‍යාපකයහ, වෙදමන්ත්‍ර ධරත්‍රුවහ. නිසංශ්ටු, කෙටුහ (කාව්‍යශාස්ත්‍ර) සහිත වූ ශික්ෂා තීරුක්කි සධ්‍ධාත්‍ය දක්ෂරප්‍රභෙද සහිත වූ ඉතිහාසය පස්වතු කොට දැති ත්‍රිවෙදයෙහි පරතෙරට ගියාහු පද හදරන්නාහු ව්‍යාකරණ හදරන්නාහු ලොකායත (විතණ්ඩවාදශාස්ත්‍ර) මහාසූරූප ලක්ෂණයෙහි අනුනයහ'යි, විතරාහ හෝ රාගවිනයට (රාගය දුර්ලබ්‍ධ) පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, විතදෙස හෝ දෙස විනයට පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, විතමොහ හෝ මොහ විනයට පිළිපන්නාහු හෝ වෙති, ශ්‍රද්ධාසම්පන්නයහ, ශීල සම්පන්නයහ, සමාධිසම්පන්නයහ, ප්‍රඥාසම්පන්නයහ, විමුක්තිසම්පන්නයහ, විමුක්ති-ඥානදර්ශන සම්පන්නයහ"යි ථොමනය කෙරෙහි, කීර්තනය කෙරෙහි වර්ණනා කෙරෙහි, ප්‍රශංසා කෙරෙත්, මෙසෙයින් දක්ෂිණාර්භයෝ ථොමනය කෙරෙත් නුයි "ආසිංසනති ථොමයනති" යනු වේ.

අභිජප්පනති යනු: රූපප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි, ශබ්දප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි, ගන්ධප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි, රසප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහිබ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් නුයි 'ආසිංසනති ථොමයනති අභිජප්පනති' යනු වේ. ජුහනති යනු: සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙත්පිරිකර ආහාර පාන වස්ත්‍ර යාන මල්ගඳවිලෙදින් යහන්ගේ පහන්තෙල් දනය කෙරෙහි, දෙති, යදිති, පරිත්‍යාග කෙරෙත් නුයි. 'ආසිංසනති ථොමයනති අභිජප්පනති ජුහනති, යනු වේ.

පුණ්ණකා'ති භගවා : 'පුණ්ණක' යි බුදුහු ඒ බමුණු නමින් ආලපනය කෙරෙත්. භගවා යනු; තෙල ගෞරවාධි වචන යැ ...භගවත් යි 'පුණ්ණකා ති භගවා' යනු වේ.

කාමාභිජප්පනති පටිච්ච ලාභං යනු: රූප ප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි, ශබ්දප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි... බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් කෙරෙහි ආත්මභාවප්‍රතිලාභය පිණිස කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙහි, කැමැති වෙති, ඉතා කැමැති වෙත් නුයි 'කාමාභි-ජප්පනති පටිච්ච ලාභං' යනු වේ.

තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමිති: 'තෙ'ති යඤ්ඤයාජකා වුච්චන්ති. යාජයොගාති යාජයොගෙසු යුත්තා පයුත්තා ආයුත්තා සමායුත්තා තච්චරිතා තච්චෙසු තය්‍යරුකා තනතිත්තා තපොනා තප්පකාරා තදධිවුත්තා තදධිපතෙසාති, 'තෙ යාජයොගා'. හවරාග රතතාති හවරාගො වුච්චති යො හවෙසු හවච්ඡන්දෙ හවරාගො හවනාදි හවතණ්ණා හවසිනෙතො හවපරිළාහො හවමුච්ඡා හවජෙක්ඛාසානා හවරාගෙන හවෙසු රතතා ගිඤ්ඤා ගරීතා¹ මුච්ඡිතා අජෙක්ඛාපත්තා² ලඤ්ඤා පලිබුඤ්ඤාති 'තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා'.

නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමිති: තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු, න උත්තරිංසු න පතරිංසු න සමතික්කමිංසු න චිතිවතතිංසු, ජාතිජරාමරණං අතික්කත්තා³ අතික්කපා⁴ අනතික්කත්තා අසමතික්කත්තා අචිතිවතතා අනෙතා ජාතිජරාමරණං පරිවත්තන්ති අනෙත සංසාරපථෙ පරිවත්තන්ති, ජාතියා අනුගතා ජරාය අනුසපා ඛ්‍යාදිතා අභිභූතා මරණෙන අඛ්‍යාභතා අතාණා අලෙනා අසරණා අසරණිභූතාති. බුමි. ආචික්කාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විචාරාමි විභජාමි උත්තානිකරොමි පක්ඛාසෙමිති 'තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමිති'.

තෙනාහ හගවා:

"ආසිංසන්ති ථොමයන්ති අභිජ්ජන්ති ජුහන්ති
(පුණ්ණකාති හගවා)

කාමාභිජ්ජන්ති පටිච්ච ලාභං.
තෙ යාජයොගා හවරාගරතතා
නාතරිංසු ජාතිජරනති බුමිති"

3-ඊ

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
යඤ්ඤෙහි ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස,
අප් ඛො වරුඤ්ඤ දෙවිචක්ඛුසසලොකෙ
අතාරි ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ මාරිස,
පුච්ඡාමි තං හගවා බුමිති මෙතං.

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගාති: තෙ යඤ්ඤයාජකා යාජයොගා හවරාගරතතා ජාතිජරාමරණං නාතරිංසු, න උත්තරිංසු, න පතරිංසු, න සමතික්කමිංසු, න චිතිවතතිංසු, ජාතිජරාමරණං අතික්කත්තා³ අතික්කපා⁴ අනතික්කත්තා අසමතික්කත්තා, අචිතිවතතා අනෙතා ජාතිජරා මරණං පරිවත්තන්ති,

1. ගට්ඨකා - බහුසු

2. අජෙක්ඛාසත්තා - ටි-ක-මිජසං

3. අනතික්කත්තා - පක

4. අතික්කපා - ස
අතික්කපා - පක

තෙ යාජයොගා භවරාගරතතා නාතරිංසු ජාති ජරතති ඛුමි යනු: 'තෙ' යි දෙයධර්මය දෙන්නාහු කියනු ලැබෙති. යාජයොගා යනු: යඤ්-යොගයෙහි (දීමෙහි) යෙදුණාහු ආදරයෙන් යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු එක් වැ යෙදුණාහු එය කරන්නාහු එය බහුල වැ කරන්නාහු එය ගරු කරන්නාහු එයට නතු වූ සිත් ඇත්තාහු එහි නතු වූ කය ඇත්තාහු එහි අභිමුඛ වූ කය ඇත්තාහු එහි අධිමුක්ත වූවාහු එය අධිපති කොට ඇත්තාහු නු යි 'තෙ යාජයොගා' යනු වේ. භවරාගරතතා යනු: භවයන්හි යම් භවවිජ්ජා යෙක් භවරාගයෙක් භවනාදියෙක් භවතෘෂ්ණායෙක් භවස්තොහයෙක් භවපරිදහයෙක් භවමුද්ඡායෙක් භවය ගිලගැනීමෙක් වේ ද, හේ 'භවරාග' යයි කියනු ලැබෙයි. භවරාගයෙන් භවයන්හි ඇලුණාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුණාහු මුසපත් වූවාහු වැතුරුණාහු ලැගුණාහු ලග්න වූවාහු ඇවුරුණා හු නුයි' තෙ යාජයොගා භවරාගරතතා' යනු වේ.

නාතරිංසු ජාතිජරතති ඛුමි යනු: දීමෙහි යෙදුණු ඔහු භවරාගයෙහි ඇලුණාහු ජාතිජරාමරණය තරණය උත්තරණය ප්‍රතරණය සමතික්‍රමණය ව්‍යතික්‍රමණය නො කළාහු යැ. ජාතිජරාමරණයෙන් නො නික්මුණාහු බැහැර නො වූවාහු ඉක්ම නො ගියාහු මොනවට ඉක්ම නොගියාහු ව්‍යති ක්‍රමණය නො කළාහු ජාතිජරාමරණය ඇතුළත පෙරළෙති, ඇතුළුසසරමග පෙරළෙති. ජාතියට පිවිසියාහු ජරායෙන් පතළාහු ව්‍යාධියෙන් මඬනා ලද්දාහු මරණයෙන් පහරන ලද්දහු රක්ෂා විරහිත වූවාහු නිලීනස්ථාන රහිත වූවාහු අසරණ වූවාහු තමහට ප්‍රතිෂ්ඨා නො කරන්නාහු යයි කියමි, පවසමි, දෙයමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කෙරෙමි, විහග කෙරෙමි, නො ගැඹුරු කෙරෙමි, ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තෙ යාජයොගා භවරාග-රත්තා නාතරිංසු ජාතිජරතති ඛුමි' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"ආසිංසනති ථොමයනති ...නාතරිංසු ජාතිජරතති ඛුමි" යි.

3-5.

(ආයුෂ්මත්, පුණ්ණක මෙයේ විචාරයි) "නිදුකාණෙනි, යාගයෙහි යෙදුණු ඔහු ඉදින් යංගයන් කරණ කොට ගෙන ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහු නම් නිදුකාණෙනි, එකල්හි දෙවමිනිස් ලොවැ කව රෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? එ කරුණ පුළුවුසිමි. භාග්‍යා වතුන් වහන්ස, තෙල මට වදළ මැනැවි. "

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා යනු: ඒ යඤ්‍යාජක වූ යාගයෙහි යෙදුණු භවරාගයෙහි ඇලුණාහු ජාතිජරා මරණය තරණ- උත්තරණ- ප්‍රතරණ- සමතික්‍රමණ- ව්‍යතික්‍රමණ- නො කළාහු යැ. ජාති ජරා මරණයෙන් නො නික්මුණාහු බැහැර නො වූවාහු නො ඉක්මගියාහු මොනොවට නො ඉක්ම ගියාහු නො ඉක්ම පැවැත්තාහු ඇතුළු ජරාමරණයෙහි පෙරළෙති.

අනෙකා සංසාරපටෙ පරිවත්තනති ජාතියා අනුගතා, ජරාය අනුසවා¹ බ්‍යාධිනා අභිභූතා, මරණෙන අබ්‍යාභතා, අතාණා අලෙනා අසරණා අසරණිභූතානි තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා. ඉච්චායසමා පුණ්ණකොති' ඉච්චාති පදසන්ති -පෙ- ආයසමා පුණ්ණකො.

යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති 'යඤ්ඤති'ති යඤ්ඤති පහුතෙති යඤ්ඤති විවිධෙති යඤ්ඤති පුට්ඨති 'මාරිසා'ති: උයවචනං ගරුචචනං සගාරවසප්පතිසසාධිවචනමෙතං 'මාරිසා'ති. 'යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසා'.

අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: අථ කොඵසොසදෙවකෙලොකෙසමාරකෙසුත්තමකෙසසමණ්‍යාගමණියා පජාය සදෙවමනුසසාය ජාතිජරාමරණං අතරි උතතරි පතරි සමතිකමි විතිවත්තයි. මාරිසාති පියවචනං ගරුචචනං සගාරවසප්පතිසසාධිවචනමෙතං මාරිසාති. 'අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසා'.

පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛි මෙතනති: පුච්ඡාමි ත'නති පුච්ඡාමි තං, යාවාමි තං, අරොධියාමි තං, පසාදෙමි තං. කථයෙසු මෙතනති 'පුච්ඡාමි තං'. භගවාති ගාරවාධි වචනං -පෙ- සඤ්ඤාපඤ්ඤානති යදිදං 'භගවා'ති. මුඛි මෙතනති: මුඛි ආවිකතානි දෙසෙති උඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරාති විහජාති උත්තානිකරොති පකාසෙහිති 'පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛි මෙතං'.

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා (ඉච්චායසමා පුණ්ණකො)
 යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසා,
 අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ
 අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසා
 පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛි මෙත'නති.

ඇතුළු සසරමග පෙරළෙති. ජාතියට පිවිසියානු ජරායෙන් පතලානු ව්‍යාධියෙන් මැඩුණානු මරණයෙන් පහරන ලද්දෙනු රක්ෂා විරහිත වූවානු නිලීයනස්ථාන රහිත වූවානු අසරණ වූවානු තමනට ප්‍රතික්ෂයා නො කරන්නානු යයි 'තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා' යනු වේ.

ඉව්වාසමා පුණ්ණකො යනු: ඉව්වා' යනු: පද සන්ධි යැ ... ආයස්මා පුණ්ණකො යනු වේ.

යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: යඤ්ඤති යනු: යාගයන් කරණ කොට බොහෝ වූ යාගයන් කරණකොට විවිධයාගයන් කරණ කොට මහත් වූ යාගයන් කරණ කොට, මාරිස යනු: තෙල 'මාරිස' යනු: ප්‍රියවචනායුගරුවචනායු සගොරව සප්‍රතිශ්‍රයනාම යැ යි 'යඤ්ඤති ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අකාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: එකල්හි තෙල කවරෙක් දෙවියන් සහිත ලොකයෙහි මරුන් සහිත බඹුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත දෙවිමිනිසුන් සහිත සත්ත්වලෝකයෙහි ජාති ජරාමරණය තරණය කෙළේ ද? උත්තරණය කෙළේ ද? ප්‍රතරණය කෙළේ ද? සමතික්‍රමණය කෙළේ ද? ඉක්ම පැවැත්තේ ද? මාරිස යනු: තෙල මාරිස යනු ප්‍රියවචනා යැ ගරුවචනා යැ සගොරව සප්‍රතිශ්‍රයාධිවචන නුයි 'අථ කො වරහි දෙවමනුසසලොකෙ අකාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං භගවා චූභි මෙතං යනු: පුච්ඡාමි තං යනු: මුඛ වහන්සේ විචාරමි මුඛ වහන්සේ අයදිමි මුඛ වහන්සේ අනාවමි. මුඛ වහන්සේ පහදවමි. තෙල මට වදළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. භගවා යනු: තෙල 'භගවා' යනු: ගෞරවනාම යැ ...සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යැ. චූභි මෙතං යනු: කීව මැනැව, පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනැවු මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, විභාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං භගවා චූභි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“තෙ වෙ නාතරිංසු යාජයොගා ...පුච්ඡාමි තං භගවා චූභි මෙතං”යි.

3-6

සඛ්ඛාය ලොකසමී.¹ පරොවරානි² (පුණ්ණකාති හගවා)
 යසසිඤ්ජිතං නත්ථි කුභිඤ්ජි ලොකෙ
 සතොතා විධුමො අනිසො නිරායො
 අතාරි සො ජාතිජරණති චූමි.

සඛ්ඛාය ලොකසමී. පරොවරානිති: 'සඛ්ඛා' වුවනි ඤාණං,
 "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි"

පරොවරානිති 'ඔරං' වුවනි සකතතභාවො, පරං වුවනි පරතතභාවො, ඔරං වුවනි සකරුපවේදනාසඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණං, පරං වුවනි පරරුපවේදනාසඤ්ඤාසංඛාරවිඤ්ඤාණං, ඔරං වුවනි ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි පරං වුවනි ඡ ඛාහිරානි ආයතනානි, ඔරං වුවනි මනුස්සලොකො, පරං වුවනි දෙවලොකො, ඔරං වුවනි කාමධාතු, පරං වුවනි රූපධාතු අරූපධාතු, ඔරං වුවනි කාමධාතු-රූපධාතු, පරං වුවනි අරූපධාතු, සඛ්ඛාය ලොකසමී. පරොවරානිති: පරොවරානි අනිච්ඡතො සඛ්ඛාය, දුක්ඛතො -රොගතො- ගණ්ඩතො -පෙ- නිස්සරණතො සඛ්ඛාය ජාතිකා කුලයිකා තීරයිකා විභාවයිකා විතුතං කකාති 'සඛ්ඛාය ලොකසමී. පරොවරානි.' පුණ්ණකාති හගවාති: 'පුණ්ණකා'ති හගවා තං ට්‍රාගමිණං නාමෙන ආලපති. හගවාති ගාරවාධිවචනාමතං -පෙ- යද්දං 'හගවා'ති. 'පුණ්ණකාති හගවා'

යසසිඤ්ජිතං නත්ථි කුභිඤ්ජි ලොකෙති: 'යසසා'ති අරහතො ථිණාසවස්ස. ඉඤ්ජිතතනි: තණ්හිඤ්ජිතං දිට්ඨිඤ්ජිතං මානිඤ්ජිතං කිලෙයිඤ්ජිතං කාමිඤ්ජිතං, යසසිමෙ ඉඤ්ජිතා නත්ථි, න සහති, න සංවිජ්ජනති, නුපලබ්භතති, පඤ්ඤා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපසංඝාදා අභිච්ඡෙදාසන්නා ඤාණාසන්නා දඩ්ඨා. කුභිඤ්ජිති කුභිඤ්ජි කිසම්ඤ්ජි කප්ථි අජ්ඣත්තං වා ඛෙදිකා වා අජ්ඣත්තඛෙදිකා වා. ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ-ආයතනලොකෙති 'යසසිඤ්ජිතං නත්ථි කුභිඤ්ජි ලොකෙ'

1. ලොකමහි - මඡ ස
 2. පරොපරානි ව-වි-ක-පත-හා මඡ සං, 4. ධම්මපට්ඨානි - විකුසාදානං
 3. පරොපරානි ව-වි-ක-

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

3-6

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: “පුණ්ණකය,) සත්ලොවැ (පරාත්මභාව ස්වාත්මභාවාදි) පරාවරයන් නුවණින් වීමසා (දත්) යම් ක්ෂිණසුවයක්හට ලොවැ කිසි තැනෙක්හි ඉඤ්ජිතයෙක් නැද්ද, (කෙලෙස් සන්තිදීමෙන්) ශාන්ත වූ (කායදුශ්චරිතාදි) ධූම වීරහිත වූ (රාගාදි) උපද්‍රව රහිතවූ ආශා රහිතවූ ඒ ක්ෂිණාසුව තෙම ජාති ජරා තරණය කෙළේ යයි කියමි”යි.

සඛිංසා ලොකසමිං පරොවරාති යනු: ‘සඛිංසා’යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ...අමොහයෙක් ධර්ම-විවයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එයයි.

පරොවරාති යනු: ස්වාත්මභාවය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, පරාත්ම-භාවය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, තමාගේ රූප-වේදනා-සංඥා-සංස්කාර-විඥානය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, මෙරමා ගේ රූප-වේදනා-සංඥා සංස්කාර-විඥානය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, ආධ්‍යාත්මික ඡඩායතනය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, බාහිර ඡඩායතනය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, මනුෂ්‍යලොකය ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි දිව්‍යලොකය ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි කාමධාතුව ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, රූපධාතූ අරූපධාතූ ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, කාමධාතූ රූපධාතූ ‘ඔර’ යයි කියනු ලැබෙයි, අරූපධාතූ ‘පර’ යයි කියනු ලැබෙයි, ‘සඛිංසා ලොකසමිං පරොවරාති’ යනු: පරොවර (පරාවර) යන් අනිත්‍ය හෙයින් නුවණින් වීමසා, දුඃඛ හෙයින්... රොග හෙයින්-ගණ්ධ හෙයින්...නිස්සරණ හෙයින් නුවණින් වීමසා දුනැ, තුලනය කොට තීරණය කොට, චිභාවන කොට ප්‍රකට කොට නුයි ‘සඛිංසා ලොකසමිං පරොවරාති’ යනු වේ. පුණ්ණකා’ති හගවා යනු: ‘පුණ්ණක’යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති, ‘හගවා’ යනු: මේ හගවා’ යනු ගෞරව නාම යැ... සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති නුයි ‘පුණ්ණකා’ති හගවා’ යනු වේ.

යසයිඤ්ජිතං නස්සී කුභිඤ්ජි ලොකෙ යනු: ‘යසා’ යනු අර්හත් ක්ෂිණාසුවයනට ඉඤ්ජිතං යනු; තෘෂ්ණා ඉඤ්ජන (කම්පන) යැ දෘෂ්ටි ඉඤ්ජන යැ මාන ඉඤ්ජන යැ ක්ලෙශ ඉඤ්ජන යැ කාම ඉඤ්ජනයි. යමක්හට මේ ඉඤ්ජනයෝ නැද්ද, නො වෙත් ද, විද්‍යාමාන නො වෙත් ද, නො-ලැබෙත් ද, ප්‍රභිණ ද, අ මුලුසුන් ද, සන්තිදුණාහු ද, ප්‍රතිප්‍රශ්‍රබ්ධ ද, යළි උපද්‍රවට අභවායෝ ද, නැණ ගිත් දවුණාහු ද. කුභිඤ්ජි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය වේවයි කොහි කිසිවෙක්හි කිසි තැනෙකැ. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි...ආයතන ලොකයෙහි නුයි ‘යසයිඤ්ජිතං නස්සී කුභිඤ්ජි ලොකෙ’ යනු වේ.

සනෙතා විදුමො අනිසො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමිති: 'සනෙතා' ති රාගස්ස සන්තතතා සනෙතා, දෙසස්ස - මොහසස- ශක්කධස්ස - උපනාහස්ස- මක්ඛස්ස - උප- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානා සන්තතතා සමිත්තනා වූපසමිත්තතා විජ්ඣාතතා නිබ්බුතතා විගතතා පටිපස්සාභිතතා සනෙතා උපසනෙතා වූපසනෙතා නිබ්බුතො පටිපස්සාභොති 'සනෙතා'.

විදුමොති: කායදුච්චරිතං විදුමිතං! විධමිතං සොසිතං විසොසිතං බාහනිකතං වච්ඡුච්චරිතං- මනොදුච්චරිතං විදුමිතං විධමිතං සොසිතං විසොසිතං බාහනිකතො, රාගො-දෙසො-මොහො විදුමිතො විධමිතො සොසිතො විසොසිතො බාහනිකතො, කොධො- උපනාහො- මක්ඛො- පළාසො- ඉස්සා- මච්ඡරියං- මායා- සාමෝය්‍යං- ඵලිංගා- සාරමිංගා- මානො- අභිමානො- මද්ද- පමාද්ද- සබ්බෙ කිලෙසා- සබ්බෙ දුච්චරිතා- සබ්බෙ දරුථා- සබ්බෙ පරිළාභා- සබ්බෙ සත්තාපා- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා විදුමිතා විධමිතා සොසිතා විසොසිතා බාහනිකතා. අපචා¹ 'කොධො' වුවකි දුමො:

- 1 "මානො හි තෙ ට්‍රාහමිණ ඛාරිභාරො
කොධො ධුමො ඤ්ඤනි² මොසවඤ්ඤං,
ඵව්භා සුජා හදයං³ ජොතිරිඤ්ඤානං
අත්තා සුදන්තො සුරිසස්ස ජොති."⁴

අපිව දසභාකාරෙහි කොධො ජායති: 'අනන්ධං මෙ අවරි' ති කොධො ජායති, 'අනන්ධං මෙ වරති' ති කොධො ජායති, 'අනන්ධං මෙ වරිස්සති' ති කොධො ජායති, 'පියස්ස මෙ මනාපස්ස' අනන්ධං අවරි, අනන්ධං වරති, අනන්ධං වරිස්සති ති කොධො ජායති, අපියස්ස මෙ අමනාපස්ස, අන්ධං අවරි, අන්ධං වරති, අන්ධං උරිස්සති ති කොධො ජායති, දව්ඨානෙ වා පන කොධො ජායති. යො ඵවරුපො විතතස්ස ආසානො පටිසානො පටිසං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සම්පකොපො දෙසො පදෙසො සම්පදෙසො විතතස්ස ව්‍යාපතති⁵. මනොපදෙසො කොධො කුජ්ඣනා කුජ්ඣිතතං දෙසො දුස්සනා දුස්සිතතං බ්‍යාපතති බ්‍යාපජ්ජනා බ්‍යාපජ්ජිතතං විරොධො පටිවිරොධො වණ්ඨිකකං අසුරොපො⁶ අනාතමනතා විතතස්ස. අයං වුවකි කොධො''

1. විදුමිතං - ව, ක
2. අපිව - පන
3. ගම්මනි - ව, ක, ඥා
4. කපාරස්ස - සා

5. සංසුත්ත සුසුරික මංගලිංජස්සක
6. බ්‍යාපතති - ම ඡ සං
7. අසුරොපො - සා

සනෙතා විධුමො අතීසොනිරාසො අතාරිසො ජාතිජරඤ්ච බ්‍රෑමී යනු: සනෙතා යනු: රාගය සන්ත්‍රන් බැවින් ශාන්තයැ, ද්වේෂය-මොහය-ක්‍රොධය බද්ධවෙරය- මකු බව ...සියලු අකුශල සංස්කාරයන් සන්ත්‍රන් බැවින් සන්තිභවනලද බැවින් ව්‍යුපගමනය කරනලද බැවින් නිවුණු බැවින් නිවෘත බැවින් විගත බැවින් ප්‍රතිප්‍රග්බද බැවින් ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ ව්‍යුපශාන්ත වූයේ නිව්‍යේ ප්‍රතිප්‍රග්බද වූයේ නුයි 'සන්තො' යනු වේ.

විධුමො යනු: කායදුශ්චරිතය දුම් චිරහිත කරනලද විධිමනය කරනලද වියළනලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරනලද වෙයි, වාග්දුශ්චරිතය- මනෝදුශ්චරිතය දුම් චිරහිත කරන ලද විධිමනය කරන ලද වියළන ලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරන ලද වෙයි, රාගය- ද්වේෂය -මොහය විධුමිත ශොභිත විශොභිත ව්‍යාන්තිකාත වෙයි, ක්‍රොධය, බද්ධවෙරය, මකුබව, යුගග්‍රාහය ඊර්ෂ්‍යාව, මාන්සය්‍යය, මායාව, සය බව ස්තම්භය (තද බව) කරණොත්තරියකරණය, මානය, අතිමානය, මදය, ප්‍රමාදය, හැම කෙලෙස්, හැම දුසිරිත්, හැම දරඨ, හැම පරිදහ, හැම සතැවුලි, හැම අකුශලාභිසංස්කාර ධුම චිරහිත කරන ලද, විධිමනය කරන ලද, වියළන ලද වෙසෙසින් වියළන ලද විගතාන්ත කරන ලද වෙයි. නොහොත් ක්‍රොධය 'ධුම' යයි කියනු ලැබෙයි:

1. "බමුණ මානය මැ තාගේ පිරිකරබර වෙයි, ක්‍රොධය ධුමය වෙයි, මාෂාවාදය හඬ යැ, දිව හොම සැන්ද යැ හෘදය ගිනිදල්වන තැන යැ පුරුෂයාගේ මොනොවට දමුණු සිත ගින්න වේ."

තවද දස අයුරෙකින් ක්‍රොධ උපද්දි. 'මට අනර්ථ කෙළේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අනර්ථ කෙරේ' යයි ක්‍රොධය උපදී, 'මට අනර්ථ කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, 'මා ප්‍රියමනාපයහට අනර්ථ කෙළේ යැ, අනර්ථ කෙරෙයි, අනර්ථ කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, මා 'අප්‍රිය අමනාපයහට අර්ථ කෙළේ යැ, අර්ථ කෙරෙයි, අර්ථ කරන්නේ යැ' යි ක්‍රොධය උපදී, අස්ථානයෙහි හෝ ක්‍රොධය උපද්දි. මෙ බ්‍රහ්මයම් චිත්තයාගේ ආසාදයෙන් ප්‍රතිසාතයෙන් ප්‍රතිසයෙන් ප්‍රතිවිරොධයෙන් කොපයෙන් බලවත් කොපයෙන් සම්ප්‍රකොපයෙන් ද්වේෂයෙන් ප්‍රද්වේෂයෙන් සම්ප්‍රද්වේෂයෙන් චිත්තයාගේ ප්‍රකෘතිය හැරපිමෙන් සිත දුෂ්‍ය වීමෙන් ක්‍රොධයෙන් කිපෙන අයුරෙන් කිපුණු බවෙන් ද්වේෂයෙන් දුෂ්‍යකාරයෙන් දුෂිත බවෙන් ප්‍රකෘතිය හැරපිමෙන් ප්‍රකෘතිය හැරපියන අයුරෙන් ප්‍රකෘතිය හළ බවෙන් විරොධයෙන් ප්‍රතිවිරොධයෙන් සැඬ බවෙන් අපරිපූර්ණ වචන ඇති බවෙන් චිත්තයාගේ නො සතුටු බවෙන් වේ ද මේ 'ක්‍රොධ' යයි කියනු ලැබේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අපිව කොධස්ස අධිමත්තපරිත්තතා වෙදිතබ්බා: අපී කඤ්චිකාලං කොධො චිත්තාච්චකරණ මත්තො හොති, න ච තාව මුට්ඨකුලනචිකුලනෝ¹ හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො මුට්ඨකුලනචිකුලනමත්තො හොති න ච තාව හනුපඤ්චොපනො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො හනුපඤ්චොපනමත්තො හොති න ච තාව ඵරුසවාචං නිච්ඡාරනො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො ඵරුසවාචං නිච්ඡාරණමත්තො හොති, න ච තාව දිසාවිදිසානු විලොකනො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො දිසා විදිසානු විලොකනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථපරාමසනො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඩසත්ථපරාමසනමත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථ අභ්ගුකකිරණො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඩසත්ථ අභ්ගුකකිරණ මත්තො හොති, න ච තාව දණ්ඩසත්ථ අභිනිපාතනො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො දණ්ඩසත්ථ අභිනිපාතනමත්තො හොති, න ච තාව ජිත්තවිච්ඡිත්තකරණො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො ජිත්තවිච්ඡිත්තකරණමත්තො හොති, න ච තාව සමාඤ්ජන පළිගඤ්ජානා හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො සමාඤ්ජන පළිගඤ්ජනමත්තො හොති. න ච තාව අභ්ගමභ්ගඅපකඤ්ඤානෝ² හොති. අපී කඤ්චිකාලං කොධො අභ්ගමභ්ගඅපකඤ්ඤානමත්තො හොති, න ච තාව ජීවිතා වොරොපනො හොති, අපී කඤ්චිකාලං කොධො ජීවිතා වොරොපනමත්තො හොති, න ච තාව සබ්බවාගපරිච්චාගාය සණ්ඨිතො හොති යනො ටො කොධො පරං දුග්ගලං³ ඝාතෙත්වා අත්තානං ඝාතෙති, එත්තාථිතා කොධො පරමුස්සදගතෝ⁴ පරමවෙපුලලපානො හොති. යස්ස සො හොති කොධො පභිතො සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපසංඤා අභබ්බුප්පත්තිකො ඤාණගතිතා දඤ්ඤා සො වුවච්ඡි 'විධුමො'

කොධස්ස පභිතත්තා විධුමො, කොධවච්ඡුස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා විධුමො, කොධභෙතුස්ස පරිඤ්ඤාතත්තා විධුමො, කොධභෙතුස්ස උපච්ඡිත්තත්තා විධුමො. අනිසොති රාගො නිසො, දෙසො නිසො, මොහො නිසො, කොධො නිසො, උපතාහො නිසො -පෙ- සබ්බකුසලාභිසංඛාරා නිසා, යස්සොතෙ නිසා පභිතා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපසංඤා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිතා දඤ්ඤා, සො දුට්ඨති 'අනිසො' නිරාසොති 'ආසා' වුවච්ඡි තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.'^{*} යස්සොසා ආසා තණ්හා පභිතා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිපසංඤා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිතා දඤ්ඤා

1. පරිකුලනං - පන	4. පරමුක්කංසගතො - පන
2. ආකඤ්ඤානො - පන	5. ධම්මසංගතො - නිකම්මපකණ්ඩ
3. පරපුගලං - ව-වි-ක-	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තවද ක්‍රෝධයාගේ අඩුවැඩි බව දතයුතු යැ. කිසිවිටෙක ක්‍රෝධය තෙමේ සිත කළඹනමතුයෙන් වෙයි, තව මුහුණ කුළනු හකුළනු වූයේ නොද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය මුහුණ කුළන හකුළන පමණ වූයේ වෙයි. තව හනු සොලවනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය හනු සොලවනු වූයේ වෙයි, තව පරොබස් කියන පමණ වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය පරොස්බස් කියන පමණ වෙයි, තව වටපිට බලනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය වටපිට බලන පමණ වෙයි, තව ම දඩුසැත් නො ද ගත්තේ වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඩුසැත් ගන්නා පමණ වෙයි, තවම දඩුසැත් නහනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඩුසැත් නහන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම දඩුසැත් දමාගසනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දඩුසැත් දමාගසන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම (මෙරමා සිරුරු) සිදුරු කරනු වූයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය සිරුර සිදුරු බිදුරු කරන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම සිරුර සුණු වීසුණු කරනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය සිරුර සුණු ඒසුණු කරන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම අභපසභ ඇද කඩනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය අභපසභ ඇද කඩන පමණ වූයේ වෙයි, තව ම දිවි තොර කරනුයේ නො ද වෙයි; කිසිවිටෙක කොපය දිවි තොර කරන පමණ වූයේ වෙයි. තව ම මෙරමා දිවිනසා සියදිවි නැසීම පිණිස සිටියේ නොද වෙයි; යම් කලෙක ක්‍රෝධය සතුරා නසා තමාත් නසා ද, මෙතෙකින් ක්‍රෝධය තෙමේ ඉතා බලවත් බවට ගියේ ඉතා මහත් බවට පැමිණියේ වේ. යමක්හට ඒ ක්‍රෝධය තෙම ප්‍රභීණ වූයේ මුලසුන් වූයේ සන්තිදුග්ගේ ප්‍රතිප්‍රශ්නිධි වූයේ අභවේයාත්පත්තික වූයේ තුවණ ගින්නෙන් දූවුණේ වේ ද, හෙතෙම 'විධුම' යයි කියනු ලැබේ.

ක්‍රෝධය ප්‍රභීණ කළ බැවින් 'විධුම' යැ ක්‍රොධවස්තුව පරිඤාත බැවින් 'විධුම' යැ, ක්‍රෝධ හෙතුව පරිඤාත බැවින් 'විධුම' යැ, ක්‍රෝධභේතුව සිදුනා ලද බැවින් 'විධුම' යි.

අතීසෝ යනු: රාගය උවදුරෙක, ද්වේෂය උවදුරෙක, මොහය උවදුරෙක, ක්‍රෝධය උවදුරෙක, බද්ධවේරය උවදුරෙක, ...හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ උවදුරුහ. යමක්හු විසින් තෙල උවදුරු ප්‍රභාණ කරන ලද ද, මුලසුන් කරන ලද ද, සන්තිද්‍රවන ලද ද, ප්‍රතිප්‍රශ්නි-භනය කරන ලද යළි උපදනට නො නිසි කරන ලද ද, තුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'අතීස' යයි කියනු ලැබේ. නිරාසෝ යනු: තෘෂ්ණාව 'ආශා' යි කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යා-යෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද, එයයි. යමක්හු විසින් තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය කරන ලද ද, මුලසුන් කරන ලද ද, සන්තිද්‍රවන ලද ද, ප්‍රතිප්‍රශ්නිධි උපදනට නො නිසි කරන ලද ද, තුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද,

සො දුට්ඨති 'නිරාසො' ජාතීති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමයි තමයි සත්තනිකායෙ ජාති සංජාති ඥානානි අභිනිබ්බතති ඛණ්ඩානං ආතුභාවො ආයතනානං පටිලාභො"^b, ජරාති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං තමයි තමයි සත්තනිකායෙ ජරා ජීරණකා ඛණ්ඩිච්චං පාලිච්චං වලිතතව තා ආයුතො සංභාති ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො"^c. සන්තො විට්ඨමො අනිසො නිරාසො. අතාරි සො ජාති ජරනති බ්‍රුමීති යො සන්තො ව විට්ඨමො ව අනිසො ව නිරාසො ව, සො ජාති ජරා මරණං අතරි උතතරි පතරි සමතික්කමි වීතිවත්තසීති බ්‍රුමි ආවික්කමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විථරමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමීති 'සන්තො විට්ඨමො අනිසො නිරාසො අතාරි සො ජාති ජරනති බ්‍රුමි.'

තෙනාහ භගවා:

"සංඛාය ලොකස්මිං පරොවරාති (පුණ්ණකාති භගවා)
යසසිඤ්ජිතං තස්සී කුභිඤ්චි ලොකෙ,
සන්තො විට්ඨමො අනිසො නිරාසො
අතාරි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමී"^dති

සහගාරා පරියොසානා -පෙ- පඤ්ඤාලොකො භගවන්තං තමස්සමානො නිසින්නො භොති. 'සත්ථා මෙ භන්තෙ භගවා සාවකො භට්ඨමී'ති.

පුණ්ණක සුත්තනිදෙසො සමත්තො

b. සච්ච විභවත
c. සච්ච විභවත

හෙතෙම, ‘නිරාස’ යැයි කියනු ලැබේ. ජාති යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වභිකායෙහි යම් (අපරිසුර්ණායකන විසින්) ඉපදීමෙන් (පරිසුර්ණායකන විසින්) මොනොවට ඉපදීමෙන් (අණ්ඩජ ජරායුජ විසින්) අවක්‍රාන්ති-යෙන් (සංසෙදජ ඔපපාතික විසින්) පහළ වීමෙන් ස්කන්ධයන්ගේ ප්‍රාදුර්භවයෙන් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයෙන් ද (සන්තතියෙහි පහළ වීමෙන් වේ ද එය යි. ජරා යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන් ගේ ඒ ඒ සත්ත්වභිකායෙහි යම් දිරිමෙන් දිරන අයුරෙන් (දත් නිය ආදීන්ගේ) කැඩුණු බවෙන් (කෙස් ලොම් ආදිය) පැසුණු බවෙන් රැළි ගැසුණු සම් ඇති බවෙන් ආයුෂ්‍යයෙන් පිරිහීමෙන් ඉදුරන් මුහුකුරා යෑමෙන් වේ ද, එයයි සන්තො විධුමො අනිසො නිරාසො අකාරි සො ජාතිජරන්ති ඩ්‍රුමි යනු: යමෙක් සාන්ත ද විධුම ද අනිස ද නිරාස ද වේ නම් හෙතෙම ජාති ජරාමරණය (ප්‍රථමාර්ථයෙන්) තරණය කෙළේ යැ (ද්විතීය මාර්ගයෙන්) උත්තරණය කෙළේ යැ, (තෘතීය මාර්ගයෙන්) ප්‍රතරණය කෙළේ යැ, (චතුර්ත්වාර්ථයෙන්) මොනොවට ඉක්ම ගියේ යැ. ඉක්ම (එලයෙහි) සිටියේ යැ’යි කියමි, පවසමි, දෙසමි, පනවමි, පිහිටුවමි, විවෘත කෙරෙමි, විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි, ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි “සන්තො විධුමො අනිසො නිරාසො අකාරි සො ජාතිජරන්ති ඩ්‍රුමි” යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“සඛ්ඛාය ලොකස්මිං පරොවරානි-පෙ-අකාරි සො ජාතිජරන්ති ඩ්‍රුමි” යි.

ගාථා පයඨිවසානාය හා සමග... “වහන්ස, භාග්‍යවත්තු මාගේ රැස්තෘත, මම් ශ්‍රාවකයෙමි” බඳැදිලි වූ භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ වේ යයි.

සුර්ණක සුත්තිර්දෙය නිමි.

4. මෙතතගු සුතතනිදෙසො

4-1

පුට්ඨාච්ඡි නං භගවා චූඨිමෙතං (ඉට්ඨායසමා මෙතතගු)
මඤ්ඤාච්ඡි නං වෙදගු භාවිතතතං
කුතො නු දුක්ඛා සමුද්ගතා¹ ඉමෙ
යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා.

පුට්ඨාච්ඡි නං භගවා චූඨි මෙතතනි: 'පුට්ඨාච්ඡි'ති තිසෙසො පුට්ඨා:
අද්ධිමජ්ඣානානා පුට්ඨා, ද්ධිසංසන්ධානා පුට්ඨා, විමතිවෙදනා පුට්ඨා.

කතමා අද්ධිමජ්ඣානානා පුට්ඨා: පකතියා ලක්ඛණං අඤ්ඤානං භොති
අද්ධිමං අකුලිතං අතිරිතං අවිනුතං අවිනාචිතං, තස්ස ඤාණාය දස්සනාය
කුලනාය තිරණාය² විනුතස්සාය විභාවනස්සාය පඤ්ඤා පුට්ඨති. අයං අද්ධිම
ජ්ඣානානා පුට්ඨා.

කතමා ද්ධිසංසන්ධානා පුට්ඨා: පකතියා³ ලක්ඛණං ඤානං භොති ද්ධිමං
කුලිතං තිරිතං විනුතං විනාචිතං අඤ්ඤාති පණ්ණිනෙති සද්ධිං සංසන්ධානස්සාය
පඤ්ඤා පුට්ඨති. අයං ද්ධිසංසන්ධානා පුට්ඨා.

කතමා විමතිවෙදනා පුට්ඨා: පකතියා සංසය පකඛිනෙතො⁴ භොති,
විමති පකඛිනෙතො⁵ වෙළුකජාතො ඵලං නු ටො න නු ටො තිං නු ටො
කථං නු ටොති. සො විමතිවෙදනස්සාය පඤ්ඤා පුට්ඨති. අයං විමතිවෙදනා
පුට්ඨා. ඉමා තිසෙසො පුට්ඨා.

අපරාපි තිසෙසො පුට්ඨා: මනුස්සපුට්ඨා, අමනුස්සපුට්ඨා, නිමමිතපුට්ඨා.

කතමා මනුස්සපුට්ඨා: මනුස්සා බුද්ධිං භගවතං උපසම්බුද්ධිං පඤ්ඤා
පුට්ඨන්ති, භික්ඛු පුට්ඨන්ති, භික්ඛුණියො පුට්ඨන්ති, උපාසකා පුට්ඨන්ති,
උපාසිකායො පුට්ඨන්ති, රාජානො පුට්ඨන්ති, ධනතියා පුට්ඨන්ති, බ්‍රාහ්මණා
පුට්ඨන්ති, වෙස්සා පුට්ඨන්ති, සුද්දා පුට්ඨන්ති, ගහවසී පුට්ඨන්ති, පඤ්ඤා
පුට්ඨන්ති. අයං මනුස්සපුට්ඨා.

කතමා අමනුස්සපුට්ඨා: අමනුස්සා බුද්ධිං භගවතං උපසම්බුද්ධිං
පඤ්ඤා පුට්ඨන්ති, නාගා පුට්ඨන්ති, සුපණ්ණා පුට්ඨන්ති, යක්ඛා පුට්ඨන්ති,
අසුරා පුට්ඨන්ති, ගඤ්ඤා පුට්ඨන්ති මහාරාජානා පුට්ඨන්ති, ඉන්ද්‍ර පුට්ඨන්ති,
බ්‍රහ්මානො පුට්ඨන්ති, දෙව්‍යා පුට්ඨන්ති, අයං අමනුස්සපුට්ඨා.

1. ගතාමෙ - පන

2. තිරණය විභාවනාය පුට්ඨති, පන

3. පකතියා - ට, ට, ට, ක,
පකඛිනෙතො - ම ජ සං

4. පකඛිනෙතො - ට, ට, ක, පන

5. විමතිවෙදනෙතො - ට, ට, ක, පන

4. මෙතතගු සුත්තනිර්දේශය

4-1. (ආශ්‍රිතමත් මෙතතගු මෙසේ ඒවාරයි) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ විවාරම් මෙය වදළ මැන, මුඛ වහන්සේ ඥාන-වේදයාගේ පරතෙරට පැමිණි කෙනෙකුන් කොට වැඩු සිත් ඇති කෙනෙකුන් කොට හඟිම්. ලොවැ අනේක ස්වභාව වූ යම්කිසි දුක් කෙනෙක් වෙත් ද, මේ දුඃඛයෝ කොසින් උපන්නාහු ද?

පුච්ඡාමි තං භගවා මුඛමෙතං යනු: 'පුච්ඡා' යනු: පාවිඡා තුනෙකි; අදිට්ඨපොතනා පුච්ඡා යැ දිට්ඨසංසඤ්ජානා පුච්ඡා යැ විමතිවිචේදනා පුච්ඡා යි.

අදිට්ඨපොතනා පුච්ඡා කවඨ යත්: පියවින් ධර්මයන්ගේ තථ ලක්ෂණය නොදන්නා ලද නො දක්නා ලද තුලනය නො කරන ලද තීරණය නො කරන ලද ප්‍රකට නො වූ සිතින් නො වඩන ලද වෙයි, ඒ ධර්මයාගේ ලක්ෂණ ඥානය පිණිස දර්ශනය පිණිස තුලනය පිණිස තීරණය පිණිස පාළු වීම පිණිස විභාවනය පිණිස ප්‍රශ්න විවාරයි. මේ අදිට්ඨපොතනා පුච්ඡා යැ.

දිට්ඨසංසඤ්ජානා පුච්ඡා කවඨ යත්: පියවින් ධර්මයන්ගේ තථ ලක්ෂණය දන්නා ලද දක්නා ලද තුලනය කරන ලද තීරණය කරන ලද ප්‍රකට වූ විභාවනා කරන ලද වෙයි. (ඒ ධර්මයන්ගේ ලක්ෂණය) අන්‍ය පණ්ඩිතයන් හා සමග සසඳනු සඳහා පැන පුළුවයි. මේ දිට්ඨසංසන්දනා පුච්ඡා යැ.

විමතිවිචේදනා පුච්ඡා කවඨ යත්: පියවින් සැකයට පැමිණියේ විමතියට පැමිණියේ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි දෙසින් බවට පැමිණියේ වෙයි, හෙතෙම විමති සිදුනා සඳහා පැන පුළුවයි. මේ විමතිවිචේදනා පුච්ඡා යැ. මේ තුන් පාවිඡා යි.

අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිඡායෙකි: මනුෂ්‍යපාවිඡා යැ අමනුෂ්‍ය පාවිඡා යැ නිර්මිතපාවිඡා යි.

මනුෂ්‍යපාවිඡා කවඨ යත්: මනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා ඵලඹ පැන පුළුවස්ති, භික්ෂුහු පුළුවස්ති, භික්ෂුණිහු පුළුවස්ති, උච්චුවෝ පුළුවස්ති, උච්චියෝ පුළුවස්ති, රජදරුවෝ පුළුවස්ති ක්ෂත්‍රියයෝ පුළුවස්ති බ්‍රාහ්මණයෝ පුළුවස්ති, වෛශ්‍යයෝ පුළුවස්ති, ශුද්‍රයෝ පුළුවස්ති, ගැහැ-වියෝ පුළුවස්ති, පැවිද්දෝ පුළුවස්ති. මේ මනුෂ්‍යපාවිඡා යැ.

අමනුෂ්‍ය පාවිඡා කවඨ යත්: අමනුෂ්‍යයෝ භාග්‍යවත් බුදුන් කරා ඵලඹ පැන පුළුවස්ති. නාගයෝ පුළුවස්ති, සුපර්ණයෝ (ගුරුළෝ) පුළුවස්ති, යක්ෂයෝ පුළුවස්ති, අසුරයෝ පුළුවස්ති, වරම්රජදරුවෝ පුළුවස්ති, ඉන්ද්‍රයෝ පුළුවස්ති, බ්‍රහ්මයෝ පුළුවස්ති, දෙවියෝ පුළුවස්ති. මේ අමනුෂ්‍ය පාවිඡා යැ.

කතමා නිමේන පුච්ඡා: යං හගවා රූපං අභිනිමිතානි මනොමයං සබ්බඛාපවඛාං අභිනිත්ථියං, සො නිමිතො බුද්ධං හගවන්තං උපසංකම්භා පඤ්ඤාං දුච්ඡති, හගවා වික්ඛපෙති. අයං නිමිතපුච්ඡා. ඉමා තිදෙසාං පුච්ඡා.

අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: අත්තස්සුච්ඡා, පරස්සුච්ඡා, උභයස්සුච්ඡා, අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: දිට්ඨධම්මිකස්සුච්ඡා, සමපරාධිකස්සුච්ඡා. පරමස්සුච්ඡා. අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: අනවස්සුච්ඡා, නික්ඛිලෙසස්සුච්ඡා, වොදනස්සුච්ඡා. අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: අතීතාපුච්ඡා, අනාගතාපුච්ඡා, පච්චුප්පත්තාපුච්ඡා. අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: අජකිතාපුච්ඡා, බහිද්ධාපුච්ඡා, අක්ඛායකබහිද්ධාපුච්ඡා, අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: කුසලපුච්ඡා, අකුසලපුච්ඡා, අඛායකපුච්ඡා, අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: ඛණ්ඩපුච්ඡා, ධාතුපුච්ඡා, ආයතනපුච්ඡා, අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: සතිපට්ඨානපුච්ඡා, යම්මප්පධානපුච්ඡා, ඉද්ධිපාදපුච්ඡා. අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: ඉත්ථියපුච්ඡා, බලපුච්ඡා, බොජ්ඣංගපුච්ඡා. අපරාපි තිදෙසාං පුච්ඡා: මග්ගපුච්ඡා, ඵලපුච්ඡා, නිබ්බානපුච්ඡා.

පුච්ඡාමි තතති: පුච්ඡාමි තං, යාවාමි තං, අජෙකියාමි තං, පසාදෙමි තං, 'කප්පයසු ටෙ' ති 'පුච්ඡාමි තං'. හගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං - පෙ - සවස්කාපඤ්ඤානාති යදිදං හගවාති 'පුච්ඡාමි තං හගවා'. බ්‍රාහ්මි මෙතතති බ්‍රාහ්මි ආවික්ඛ දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවර විහජ උත්තානි කරොති පකාසෙති 'පුච්ඡාමි තං හගවා බ්‍රාහ්මි මෙතං'. ඉච්චායසමා මෙතගුති, - 'ඉච්චා' ති පදසන්ධි - පෙ - ඉච්චායසමා මෙතගු:

මඤ්ඤාමි තං වෙදගු¹ භාවිතතෙතාති: 'වෙදගු' ති තං මඤ්ඤාමි 'භාවිතතෙතා' ති තං මඤ්ඤාමි, ඵවං ජානාමි, ඵවං ආජානාමි,² ඵවං විජානාමි,³ ඵවං පටිවිජානාමි, ඵවං පටිවිජ්ඣාමි 'වෙදගු භාවිතතෙතා' ති කපං හගවා වෙදගු; වෙදෙ වුවවති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං, පඤ්ඤා පඤ්ඤාදිත්ථියං පඤ්ඤාබලං - පෙ - ධම්මවිවයසමොජ්ඣබෙතා විමංසා විපක්ඛානා සමාදිට්ඨි, හගවා තෙති වෙදෙති ජාතිජරාමරණස්ස අනතගතො⁴

1. 'යං' ති තත්ථි-ව, 2, 3 සං
2. වෙදගු - ම 3 සං
3. අජානාමි

4. පජානාමි - කප්පි
5. අත්තං-ගතො - ක, ව

නිර්මිතපාවිජා කවඨ යත්: බුදුහු මනෝමය වූ සියලු අභසසභ ඇති අවිකල වූ ඉදුරන් ඇති යම් රුවක් මවක් ද ඒ මැවුණු බුදුහු භාග්‍යවත් බුදුන් කරා එළඹ පැන පුළුවස්ති, බුදුහු විසඳත්. මේ නිර්මිත පාවිජා යැ මේ තුන් පාවිජා යි.

අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: ආත්මාර්ථ පාවිජා යැ පරාර්ථ පාවිජා යැ උභයාර්ථ පාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථ පාවිජා යැ සාම්පරාධිකාර්ථ පාවිජා යැ පරමාර්ථපාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: අනවද්‍යාර්ථපාවිජා යැ නික්ලෙශාර්ථ පාවිජා යැ ව්‍යවද්‍යාර්ථපාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: අතීත පාවිජා යැ අනාගත පාවිජා යැ ප්‍රත්‍යුත්පන්න පාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: අධ්‍යාත්මපාවිජා යැ වාභ්‍යපාවිජා යැ අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය පාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: කුශල පාවිජා යැ අකුශල පාවිජා යැ අව්‍යාකෘත පාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: ස්කන්ධපාවිජා යැ ධාතුපාවිජා යැ ආයතන පාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: සතිපට්ඨාන පාවිජා යැ සමාස් ප්‍රධානපාවිජා යැ සෘද්ධිපාද පාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: ඉන්ද්‍රිය පාවිජා යැ ඛලපාවිජා යැ: බොධ්‍යධග්‍යපාවිජා යි. අන්‍ය වූ ද තුන් පාවිජායෙකි: මාර්ග පාවිජා යැ ඵල පාවිජා යැ නිව්‍යාණ පාවිජා යි.

පුච්ඡාමි තං: මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි මුඛ වහන්සේ අයදිමි මුඛ වහන්සේ අද්ධොෂණ කෙරෙමි මුඛ වහන්සේ පහදවමි 'මට වදළ මැනැවැ'යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ.

භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... යම් භගවත් යන නමෙන් වී නම් තෙල අර්භත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නූ'යි 'පුච්ඡාමි තං භගවා' යනු වේ. බ්‍රෑහ්මෙකං: වදළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවුව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවරණ කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් ප්‍රකට කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ'යි "පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රෑහ්මෙකං" යනු වේ. ඉව්වායස්මා මේතකගු-යනු: ඉව්ව යනු පදසන්ධි යැ... 'ඉව්වායස්මා මේතකගු' යනු වේ.

මඤ්ඤ මි තං වෙදගුං භාවිතතතං: මුඛ වහන්සේ 'වේදයාගේ අන්තයට පැමිණියාහ'යි හඟිමි, මුඛ වහන්සේ භාවිතාත්මහ'යි හඟිමි, මෙසේ දැනිමි, මෙසේ භාත්පසින් දැනිමි, මෙසේ වෙසෙසින් දැනිමි, මෙසේ ඒ ඒ කරුණු හිසා වෙසෙසින් දැනිමි, මෙසේ ප්‍රතිවේධ කෙරෙමි. 'වෙදගු භාවිතත්තො'යි කිසෙසින් බුදුහු වෙදගු වූහ යත්: 'වෙද' යි සතර මාර්ගඥානය කියනු ලැබෙයි, යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රඥන්ද්‍රියයෙන් ප්‍රඥාබලයෙන් ... ධර්මවිවයසම්බොධ්‍යධග්‍යෙන් විමංසායෙන් විදර්ශනායෙන් සමාග්දෘෂ්ටියෙන් වෙද එයයි. බුදුහු ඒ ප්‍රඥාසධ්‍යාත වෙදයන්ගෙන් ජාතිජරාමරණයාගේ අන්තයටගියහ,

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අනන්තසතො කොට්ඨතො කොට්ඨසතො පරියන්තගතො
පරියන්තසතො වෙසානගතො වෙසානසතො තාණගතො
තාණසතො ලෙනගතො ලෙනසතො සරණගතො සරණසතො
අභයගතො අභයසතො අවුන්තගතො අවුන්තසතො අමතගතො
අමතසතො නිබ්බානගතො නිබ්බානසතො. වෙදනං වා අනන්තතොති
වෙදගු, වෙදෙහි වා අනන්තතොති වෙදගු, සත්තන්තං වා ධම්මානං
විදිත්තතා වෙදගු: සක්කායද්වයී විදිතා හොති, විවික්ඛිතා විදිතා හොති,
සිලබ්බපරාමාසො විදිතො හොති, රාගො-දෙසො-මොහො-මානො
විදිතො හොති, විදිතාසං හොති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා
පොතොහවිකා සදරා¹ දුක්ඛව්‍යාකා ආයති. ජාතිජරාමරණියා:

1. “වෙදනි විවෙයා කෙවලානි (සභියාති හගවා)
සමණානං යාතිපඤ්ඤා සුභමණානං
සබ්බං වෙදනාසු විතරාගො
සබ්බං වෙදමතිවච වෙදගු සො”ති. a

එවං හගවා වෙදගු.

කථං හගවා භාවිතතො: හගවා භාවිතකායො භාවිතසිලො
භාවිතවිතො භාවිතපඤ්ඤා භාවිතසතිපට්ඨානො භාවිතසම්මපට්ඨානො
භාවිතඉද්ධිපාදො භාවිතඉද්ධියො භාවිතබලො භාවිතබොජ්ඣකො
භාවිතමග්ගො පභිනක්ඛලෙසො පටිවිඛාතුපො සව්ඡිකත නිරොධො, දුක්ඛං
තස්ස පරිඤ්ඤානං, සමුදයො පභිනො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො
සව්ඡිකතො, අභිඤ්ඤානං, අභිඤ්ඤානං, පරිඤ්ඤානං, පරිඤ්ඤානං,
පහානබ්බං, පභිනං, භාවිතබ්බං භාවිතං, සව්ඡිකතබ්බං සව්ඡිකතං,
අපරිනෙතා මහෙත්තා ගම්හිරො අපමෙයො දුප්පරියොගාලෙහා²
පසුත රතනො³ සාගරූපමො⁴ ජළඛතුපෙක්ඛාය සමන්තගතො හොති.

වක්ඛුතා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො හොති, න දුම්මනො,
උපෙක්ඛකො විහරති සතො සමපජානො සොතෙන සද්ධං සුඤ්ඤා
-පෙ- සානෙන ගඤ්ඤා සාධිතා -පෙ- ජිව්හාය රසං සාධිතා -පෙ- කායෙන
ජොවිතිබ්බං. චුස්සිතා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය නෙව සුමනො
හොති, න දුම්මනො, උපෙක්ඛකො විහරති සතො සමපජානො.

1. අදරා-පු
2. යාතිධර්ම -ම ජ සං
යාති අඤ්ඤා-සි
3. අබ්බවේරාසු-ම,ව,වි,ක

- a. සුතපතිසංඝ සම්මසුත්ත
4. දුප්පරියො ගාලො - පහ
5. බ්‍රහ්මරතනො -සි.
6. සාගරූපමො-කඤ්ඤා

අන්තයට පැමිණියහ, කෙළවරට ගියහ, කෙළවරට පැමිණියහ, පයාන්තයට ගියහ, පයාන්තයට පැමිණියහ. අවසානයට ගියහ, අවසානයට පැමිණියහ, ත්‍රාණයට ගියහ, ත්‍රාණයට පැමිණියහ, ලෙනයට ගියහ, ලෙනයට පැමිණියහ, සරණයට ගියහ, සරණයට පැමිණියහ, අභයට ගියහ, අභයට පැමිණියහ, අව්‍යුතයට ගියහ, අව්‍යුතයට පැමිණියහ, අමාතයට ගියහ, අමාතයට පැමිණියහ, නිවනට ගියහ, නිවනට පැමිණියහ, වේද (ඥාන) යන්ගේ අන්තයට ගියාහු නු'යි හෝ වේදගු නම්හ. වේදයන්ගෙන් අන්තයට ගියාහු නු'යි හෝ වේදගු නම්හ, සජ්තධර්මයන් විදිත හෙයින් හෝ වේදගු නම්හ; සත්කායදෘෂ්ටිය දන්තා ලද වෙයි. විවික්ඛිතසාව දන්තාලද වෙයි, ශීලව්‍යාපරාමර්ශය දන්තා ලද වෙයි. රාගය-ද්වේෂය-මොහය-මානස දන්තාලද වෙයි, ඔබ විසින් ක්ලෙශප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය දෙන්තා වූ ක්ලෙශදරට සහිත වූ දුඃඛවිපාක වූ මත්තෙහි ජාතිජරාමරණයට කාරණ වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ දන්තා ලද්දහු වෙත්.

1 (බුදුහු 'සහිය'යි අමතා මෙසේ වදළහ) යමෙක් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ශාස්ත්‍ර යයි කියන ලද යම් වේද කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ සියලු වේදයන් මාර්ගභාවනයෙන් කෘත්‍ය හෙයින් අනිත්‍යාදි වශයෙන් විමසා එහි ජන්දරාග ප්‍රභාණයෙන් ඒ සියලු වේදයන් ඉක්මවා යළි වේද ප්‍රත්‍යයෙන් හෝ අන් පරිද්දෙකින් උපදනා සියලු වේදනාවන්හි විතරාග වූයේ ද හෙතෙම පරමාර්ථ වශයෙන් වේදගු නම් වූහ.

මෙසෙයින් බුදුහු වේදගු නම් වූහ.

කීසෙයින් බුදුහු භාවිතාත්ම වූහ යත්: බුදුහු වැඩූ කය ඇතියහ. වැඩූ සිල් ඇතියහ. වැඩූ සිත් ඇතියහ වැඩූ ප්‍රඥා ඇතියහ, වැඩූ සතිපට්ඨාන ඇතියහ, වැඩූ සාද්ධිපාද ඇතියහ, වැඩූ ඉන්ද්‍රිය ඇතියහ, වැඩූ බල ඇතියහ, වැඩූ බොධාභිග ඇතියහ, වැඩූ මාර්ග ඇතියහ, පුහුන් කෙලෙස් ඇතියහ, පිළිවිදි රහත්ඵල ඇතියහ, පසක් කළ නිවන ඇතියහ, ඔබ විසින් දුඃඛසත්‍යය පිරිසිදු දන්තාලද, සමුදය ප්‍රභිණ යැ, මාර්ගය වඩනා ලද නිරෝධය පසක් කරනලද, (ස්වභාව ලක්ෂණාවබෝධයෙන්) දතයුත්ත දන්තාලද, (සාමාන්‍යලක්ෂණාවබෝධයෙන්) දතයුත්ත පිරිසිදු දන්තාලද, ප්‍රභිණ කළයුත්ත ප්‍රභිණ කරනලද, වැඩියයුත්ත වඩනලද, පසක් කළ යුත්ත පසක් කරනලද. (බුදුහු) අනල්පයහ මහත්ත ගම්භීරයහ පමණ නො කළහැකියහ බැසගැනීමට දුෂ්කර වූ බොහෝ වූ (ධර්ම) රත්ත ඇති සාගරය වැන්නහ සෙවිඳිගොපෙක්ෂායෙන් සමන්වාගත වෙති.

ඇසින් රු දක (ලොහ විසින්) නො මැ සොම්නස් වෙති (ද්වේෂ විසින්) දෙමනස් නො වෙති ස්මෘතිමත් වූවාහු සමාග්ඥාන ඇත්තාහු උපෙක්ෂක වැ වෙසෙති, කනිත් ශබ්ද අසා ...නැහැයෙන් ගඳ ආප්‍රාණය කොට-දිවිත් රස විද-කයින් පහස් පැහැසැ-සිතින් දහම් දනැ නො මැ සොම්නස් වෙති, දෙමනස් නො වෙති, ස්මෘතිමත් වූවාහු සමාග්ඥාන ඇති වැ වෙසෙත්.

වකුන්‍රා රූපං දිස්වා මනාපං රූපං නාභිගිජ්ඣති¹ නාභිභංසති² න රාගං ජානති තස්ස ධීතොව කායො භොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣාතං සුසංඨිතං දුට්ඨුතං. වකුන්‍රා ඛො පනෙවි³ රූපං දිස්වා අමනාපං න මඬකු භොති, අප්පතිට්ඨිතවිතෙතා⁴ අලිතමනසො⁵ අබ්‍යාපනනවෙතසො. තස්ස ධීතොව කායො භොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣාතං සුසංඨිතං දුට්ඨුතං. සොනෙන සඤ්ඤා සුඤ්ඤා -පෙ- සානෙන ගඤ්ඤා සාධිතො -පෙ- ජිව්‍යාය රසං සාධිතො -පෙ- කායෙන ඵොට්ඨිකං ඵුට්ඨිතො -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපං නාභිගිජ්ඣති නාභිභංසති න රාගං ජානති, තස්ස ධීතොව කායො භොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣාතං සුසංඨිතං දුට්ඨුතං. මනසා යෙව ඛො පන ධම්මං විඤ්ඤාය අමනාපං න මඬකු භොති, අප්පතිට්ඨිතවිතෙතා අලිතමනසො⁶ අබ්‍යාපනනවෙතසො, තස්ස ධීතොව කායො භොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣාතං සුසංඨිතං සුට්ඨුතං.

වකුන්‍රා රූපං දිස්වා මනාපාමනාපෙසු රූපෙසු ධීතොව කායො භොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣාතං සුසංඨිතං දුට්ඨුතං. සොනෙන සඤ්ඤා සුඤ්ඤා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය මනාපාමනාපෙසු ධම්මෙසු ධීතොව කායො භොති, ධීතං චිතතං අජ්ඣාතං සුසංඨිතං සුට්ඨුතං.

වකුන්‍රා රූපං දිස්වා රජනියෙ න රජ්ජති, දෙසනියෙ⁷ න දුස්සති, මොගනියෙ න මුය්‍යති, කොපනියෙ න කුප්පති, මදනියෙ න මජ්ජති, කිලෙසනියෙ න කිලිස්සති. සොනෙන සඤ්ඤා සුඤ්ඤා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය රජනියෙ න රජ්ජති, දෙසනියෙ⁸ න දුස්සති, මොගනියෙ න මුය්‍යති, කොපනියෙ න කුප්පති, මදනියෙ න මජ්ජති, කිලෙසනියෙ න කිලිස්සති. දිට්ඨං දිට්ඨිමනෙතා සුතෙ සුතමනෙතා මුතෙ මුතමනෙතා විඤ්ඤාතෙ විඤ්ඤාතමනෙතා, දිට්ඨං න ලිප්පති⁹, සුතෙ න ලිප්පති, මුතෙ න ලිප්පති, විඤ්ඤාතෙ න ලිප්පති, දිට්ඨං අනුපායො¹⁰ අනපායො අනික්ඛිතො අප්පට්ඨොවි විප්පුතො¹¹ විසඤ්ඤාතො විවරියාදිකතෙන වෙතසා විහරති. සුතෙ -පෙ- මුතෙ -පෙ- විඤ්ඤාතෙ අනුපායො අනපායො අනික්ඛිතො අප්පට්ඨොවි විප්පුතො විසඤ්ඤාතො විවරියාදිකතෙන වෙතසා විහරති.

1. නාභිගිජ්ඣති - පන	6. අදිත මනසො-ව-ච-සා
2. නාභිභංසති-හ	7. දුස්සනියෙ-ම ජ සං
3. වකුන්‍රා ඛො පනෙත-ධී-සා	8. න ලිප්පති-ම ජ සං, සා
4. අප්පතිට්ඨිතවිතො-සා	9. අනුපායො - මජ්ඣිම
5. අදිත මනසො-ව-ච-සා-සා	අනුපායො - ව,ච
6. සුතනිවසා-සමිස සුතා	10. විමුක්තො-පන-

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ඇසින් රු දැක මනවචන රූපයට ගිජු නො වෙති. (නො පතති) නො සතුටු වෙති, රාග නො දනවති, උන් වහන්සේගේ (වක්ෂුරාදි) කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුචිත්ත වූයේ වෙයි. යළි ඇසින් මැ අනිෂ්ටාලම්බන වූ රූපයක් දැක නො ලකු වෙති (කොප විසින්) නො පිහිටි සිත් ඇත්තාහු නො හැකුළුණු සිත් ඇත්තාහු ව්‍යාපාද රහිත සිත් ඇත්තාහු වෙති. උන් වහන්සේ ගේ කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුචිත්ත වූයේ වෙයි. කනිත් ශබ්ද අසා ... නැහැයෙන් ගද ආශ්‍රාණය කොට-දිවිත් රස විඳ- කයින් පහස් පැහැයැ-සිතින් දහම් දැනැ මනවචන ධර්මයට ගිජු නොවෙති, නො සතුටු වෙති, රාග නො දනවති, උන් වහන්සේගේ වක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි, සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුචිත්ත වූයේ වෙයි. යළි සිතින් මැ අනිෂ්ටාලම්බන ධර්මයක් දැන නො මකු වෙති. (කොප විසින්) නො පිහිටි සිත් ඇත්තාහු නො හැකුළුණු සිත් ඇත්තාහු ව්‍යාපාද රහිත සිත් ඇත්තාහු වෙති, උන් වහන්සේගේ වක්ෂු රාදි කය සිටියේ මැ වෙයි සිත සිටියේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුචිත්ත වූයේ වෙයි.

ඇසින් රු දැක මනාපාමනාප රූපයන්හි වක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි. සිත නිශ්චල වූයේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුචිත්ත වූයේ වෙ. කනිත් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන මනාපාමනාප ධර්මයන්හි වක්ෂුරාදි කය සිටියේ මැ වෙයි සිත නිශ්චල වූයේ අධ්‍යාත්මයෙහි මොනොවට සිටියේ සුචිත්ත වූයේ වෙ.

ඇසින් රු දැක ඇලුම් කටයුතු රූපයෙහි නො ඇලෙති. ද්වේෂ ඉපැදුවිය යුත්තෙහි ද්වේෂ නූපදවති. මුළා වියැ යුත්තෙහි නො මුළා වෙති. කිපියැ යුත්තෙහි නො කිපෙති. මත් වියැ යුත්තෙහි නො මත් වෙති. තැවිය යුත්තෙහි නො තැවෙහි. කනිත් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දැන ඇලුම් කටයුත්තෙහි නො ඇලෙති. ද්වේෂ ඉපැදු වියැ යුත්තෙහි ද්වේෂ නූපදවති. මුළා වියැ යුත්තෙහි නො මුළා වෙති. කිපියැ යුත්තෙහි නො කිපෙති. මත් වියැ යුත්තෙහි නො මත් වෙති. තැවියැ යුත්තෙහි නො තැවෙත්. රූපාලම්බනයෙහි (වක්ෂුර්විඤානයෙන්) දුටු පමණ වූවාහු ශබ්දායතනයෙහි ශ්‍රැතලාත්‍ර වූවාහු ගන්ධ-රස-ස්පර්ශායතනයෙහි (ස්‍රාණ-චිත්වා-කාය විඤානයෙන්) මුත (පැමිණ ගන්නා ලද) මාත්‍ර වූවාහු මනෝවිඤානයෙන් දන්තා ලද්දෙහි විඤානමාත්‍ර වූවාහු (වක්ෂුර්විඤානයෙන් දුටු) රූපාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති. (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි ලෙපයෙන්) නො ඇලෙති ශබ්දලම්බනයෙහි නො ඇලෙති ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රශ්ටව්‍යාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති ධර්මාලම්බනයෙහි නො ඇලෙති රූපාලම්බනයෙහි තෘෂ්ණා රහිත වූවාහු අප්‍රදුෂ්‍ය සිත් ඇත්තාහු අනිශ්‍රිත වූවාහු නො බැදුණාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු නො යෙදුණාහු විගතමයභීද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත්. ශබ්දලම්බනයෙහි... ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රශ්ටව්‍යාලම්බනයෙහි ... ධර්මාලම්බනයෙහි තෘෂ්ණාදි උපය රහිත වූවාහු අප්‍රදුෂ්‍ය සිත් ඇත්තාහු අනිශ්‍රිත වූවාහු නො බැදුණාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු නො යෙදුණාහු විගත මයභීද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සංවිජ්ජති හගවතො වක්ඛු⁶ පසසති හගවා චක්ඛුතා රූපං, ඡන්දරාගො හගවතො නස්සි, සුච්චිත්තචිත්තො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො සොනං, සුඡ්ඤාති හගවා සොනෙන සංගං, ඡන්දරාගො හගවතො නස්සි, සුච්චිත්තචිත්තො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො ඝානං, ඝායති හගවා ඝානෙන ගඤ්ඤං, ඡන්දරාගො හගවතො නස්සි, සුච්චිත්තචිත්තො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො ජීව්හං, ඝායති හගවා ජීව්හං රසං, ඡන්දරාගො හගවතො නස්සි, සුච්චිත්තචිත්තො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො කායො, උසති හගවා කායෙන ඵොට්ඨබ්බං, ඡන්දරාගො හගවතො නස්සි, සුච්චිත්තචිත්තො හගවා. සංවිජ්ජති හගවතො මනො, විජානාති හගවා මනසා ධම්මං, ඡන්දරාගො හගවතො නස්සි, සුච්චිත්තචිත්තො හගවා. වක්ඛුං රූපාරාමං රූපරතං රූපසම්මුදිතං, තං හගවතො දන්තං ගුත්තං රක්ඛිතං සංවුත්තං, තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. සොනං සංගාරාමං සංගාරතං සංගසම්මුදිතං, -පෙ- ඝානං ගඤ්ඤාරාමං ගඤ්ඤරතං ගඤ්ඤසම්මුදිතං -පෙ- ජීව්හං රසාරාමං රසරතං රසසම්මුදිතං, සා හගවතො දන්තං ගුත්තං රක්ඛිතං, සංවුත්තං තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති. කායො ඵොට්ඨබ්බාරාමො ඵොට්ඨබ්බරතො ඵොට්ඨබ්බසම්මුදිතො. මනො ධම්මාරාමො ධම්මරතො ධම්මසම්මුදිතො සො හගවතො දන්තං ගුත්තං රක්ඛිතං සංවුත්තං, තස්ස ච සංවරාය ධම්මං දෙසෙති.

2. දන්තං නයනාති සමිතිං දන්තං රාජාතිරුහති,
දන්තො සෙවෙය්ඨා මනුෂ්සසසු යොතිවාකාං තිතිකඛති.^a
3. චිරමසසතරා දන්තා ආජාතීයා ච සිකිචා,
කුඤ්ජරා ච මහානාගා අත්තදන්තා තතො චරං.^a
4. න හි එතෙහි යානෙහි ගවෙජයා අගතං^a දිසං,
යථාත්තනා සුදන්තෙන දන්තො දන්තෙන ගවජති.^a
5. විධාසු න විකම්පනති විසම්මතො සුතංඛවා,
දන්තානුමිං අනුප්පන්නා තෙ ලොකෙ විජිතාවිනා.^b
6. යසසිඤ්ඤාති හාවිනාති අජ්ඣන්තඤ්ඤාති ඛිතිං ව සබ්බලොකෙ,
නිබ්බන්ධි ඉමං පරඤ්ඤාකං කාලං කඛිති හාවිතතෙතො සදන්තාති.^c

6. වක්ඛු - 8

1. යථාත්තනා - PTS. 8

2. අගතං දිසං ව-ව

a. ධම්මපද - නාගවග්ග

b. භාග්ව සංගුත්තා - චජජනික වග්ග

c. සුත්තනිපාත - සමිස සුත්ත

භාග්‍යවතුන් වහන්සේට වක්ෂ්‍යප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු ඇසින් රූප දකිති. ඡන්ද්‍රාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු වෙසෙසින් ඵ්‍යුණු සිත් ඇත්තාහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ශ්‍රොත්‍රප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු කනින් ශබ්දය අසති. ඡන්ද්‍රාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත, බුදුහු සුවිමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ස්‍රාණ ප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු නැහැයෙන් ගඳ ආශ්‍රාණය කෙරෙති. භාග්‍යවතුන්ට ඡන්ද්‍රාගයෙක් නැත. බුදුහු සුවිමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට ජිහ්වාප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු දිවින් රස විඳිති. ඡන්ද්‍රාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවිමුක්ත චිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට කායප්‍රසාදය විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු කයින් පහස් පහස්ති, ඡන්ද්‍රාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවිමුක්තචිත්තයහ. භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මනස විද්‍යාමාන වෙයි. බුදුහු මනසින් දහම් දනිති. ඡන්ද්‍රාගයෙක් භාග්‍යවතුන්ට නැත. බුදුහු සුවිමුක්ත චිත්තයහ. ඇස රූපාරාමයැ, රූපයෙහි ඇලුණේ යැ, රූපයෙන් සතුටු වූයේ යැ, ඒ ඇස භාග්‍යවතුන් විසින් දමනය කරන ලද, ගොපනය කරන ලද, රක්තාලද, සංවර කරන ලද, යළි ඒ ඇස සංවර පිණිස දහම් දෙසති, කන ශබ්දාරාම යැ, ශබ්දරත යැ ශබ්ද සම්මුදිත යැ ... ස්‍රාණය ගන්ධාරාම යැ... ජිහ්වා වරසාරාම යැ ... කය ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාරාම යැ ... මනස ධර්මාරාම යැ ධර්මරත යැ ධර්මසම්මුදිත යැ, ඒ මනස භාග්‍යවතුන් විසින් දන්ත යැ, ගුප්ත යැ, රක්ෂිත යැ සංවෘත යි. ඒ මනස සංවරය පිණිස දහම් දෙසනාසේක.

(2) දූමුණු ඇතකු අසකු මැ බොහෝදෙනා රැස්වූ තැනට පමුණුවති, රජ ද දූමුණු ඇතකු පිට මැ නැහෙයි, යමෙක් අනුන් බිණු පරොස්බස් ඉවසා නම් දූමුණා වූ හෙතෙම මිනිසුන් අතුරෙහි උත්තම යි.

(3) අශ්වතරයෝ දූමුණා හු මැ උතුම් වෙති, ආජානෙය අශ්වයෝ ද සෙසන්ධවයෝ ද කුඤ්ජර නම් වූ මහ ඇත්හු ද දූමුණා හු මැ උතුම් වෙති, ඊට වඩා (මාර්ග භාවනායෙන්) ආත්මදමනය කරන ලද්දේ උත්තම යි.

(4) දූමුණු මහණ තෙම, (සුර්වභාගයෙහි ඉන්ද්‍රියදමනයෙන්,) දූමුණා වූ (අපරභාගයෙහි ආයාමාර්ග භාවනායෙන්) මනාව දූමුණු වූ සිකින් අගත නම් වූ නිර්වාණ දිශාවට යම් සේ යේ ද, මේ ඇත් ඇදී යානයෙන් එසේ නො මැ යන්නේ යි.

(5) යම් කෙනෙක් ත්‍රිවිධ මානයෙහි කම්පා නො වෙත් ද, සුනර්භවයෙන් මිදුණාහු ද, (රහත්ඵල සධ්ධාත) දන්ත භූමියට පැමිණියාහු ද ඔහු මේ සත්ත්වලෝකයෙහි දිනුවාහු නම් වෙත්.

(6) යමක්හු විසින් අධ්‍යාත්ම වූ ද බාහිර වූ ද සියලු ලෝකයෙහි (වක්ෂුරාදි) ඝඩිත්තියයෝ (ත්‍රිලක්ෂණයට නභා) වෙසෙසින් වඩන ලද්දාහු ද, භාවිත ඉන්ද්‍රිය ඇති ඒ දන්ත වූ පුද්ගල තෙම (ස්වපරසන්නති සධ්ධාත) මෙලොව හා පරලොව හා දෑන මරණ කාලය බලාපොරොත්තු වේ යයි.

එවං භගවා භාවිතතො¹

මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං² භාවිතතාං කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙති: 'කුතො නු'ති සංසයප්පච්ඡා, විමතිදුච්ඡා, ඥේශ්‍රාතදුච්ඡා, අනෙකංසදුච්ඡා. එවං නු ටො, න නු ටො, කිං නු ටො, කථං නු ටොති 'කුතො නු'.

දුක්ඛාති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙව දුක්ඛදෙමනස්සපායාසදුක්ඛං නොරසිකං දුක්ඛං තීරච්ඡානාදුක්ඛං පෙතති විසය දුක්ඛං මානුසිකං³ දුක්ඛං ගබ්භාකකනතිමුලකං දුක්ඛං ගබ්භවසීති මුලකං දුක්ඛං ගබ්භදුට්ඨානමුලකං දුක්ඛං ජාතස්සපතිබ්භිනං⁴ දුක්ඛං ජාතස්ස පරාධෙයාතං⁵ දුක්ඛං අතතූපකකමං දුක්ඛං පරූපකකමං දුක්ඛං දුක්ඛදුක්ඛං සංඛාරදුක්ඛං විපරිනාමදුක්ඛං, වක්ඛුරොගො සොතරොගො ඝාතරොගො ජිව්‍යාරොගො කායරොගො ජීවරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිත්තාසො ඩහො⁶ ජරො කුච්ඡි රොගො මුච්ඡා පකඤ්ඤා සුලා විසුචිකා කුච්ඡං ගණ්ණො කිලාසො සොසො අපමාණො දඤ්ඤා කණ්ණා කච්ඡු රඬො විචල්ඡිකා ලොහිතපිතං මධුමෙහො අංසා පිළකා හග්ගලා පිතතසදුට්ඨානා ආබාධා සෙම්භසදුට්ඨානා ආබාධා වාතසදුට්ඨානා ආබාධා සන්තිපාතිකා ආබාධා උතුපරිනාමජා ආබාධා විසමපරිහාරජා ආබාධා ඉපක්කමිකා ආබාධා කම්මවිපාකජා ආබාධා සීතං උණං ජීවත්ථා පිපාසා උච්චාණො පසාදො ඩංසමකසවාතාතපසිරිංසපසම්ඵසානං දුක්ඛං, මාතූමරණං දුක්ඛං පිතූමරණං දුක්ඛං භාතූමරණං දුක්ඛං හගිනිමරණං දුක්ඛං පුත්තමරණං දුක්ඛං ධිතූමරණං දුක්ඛං ඤාතිවාසනං දුක්ඛං භොගවාසනං⁷ දුක්ඛං සීලවාසනං දුක්ඛං දිට්ඨිවාසනං දුක්ඛං යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදගමනං පඤ්ඤායති, අත්ථිගමනො නිරොධො පඤ්ඤායති. කම්මසංනිසිතො විපාකො, විපාක සංනිසිතං කම්මං, නාමසංනිසිතං රූපං, රූපසංනිසිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුපටං බ්‍යාධිනා අභිභූතං, මරණෙන අභ්‍යාහතං, දුක්ඛ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලොනං අසරණං අසරණිභූතං, ඉමෙ වුවචනති දුක්ඛා.

1. භාවිතතොති-ම ඡ සං

2. වෙදගු - ම ඡ සං

3. මානසිකා-සා

4. ජාතස්සපතිබ්භිනං - ම ඡ සං

5. පරාධෙයාතං - ම ඡ සං

6. ඩාහො - ම ඡ සං

7. රොගවාසනං - පන, ම ඡ සං

මෙසෙයින් බුදුහු 'භාවිතත්ත' නම වූහ.

මඤ්ඤාමි තං වෙදගං භාවිතතං කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමේ-
'කුතො නු' යනු; සංගය පාවිඡා යැ විමතිපාවිඡා යැ ද්වේධපාවිඡා යැ
අනෙකානන්තපාවිඡා යැ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ (ජාති ආදීන්
අතුරෙහි) කුමක් වූයෙමි දෝ හෝ කෙසේ වූයෙමි දෝ හෝ යි 'කුතො නු'
යනු වේ.

දුක්ඛා යනු: ජාති දුක්ඛා යැ ජරා දුක්ඛා යැ ව්‍යාධි දුක්ඛා යැ මරණ දුක්ඛා
සොක පරිදේවදුක්ඛදෙමනස්සප්පයාස දුක්ඛා යැ තිරිය දුක්ඛා යැ තිරිසන්
යොන්ති දුක්ඛා යැ ප්‍රත්‍යවිෂයෙහි දුක්ඛා යැ මිතිස්ලොච්ඡා (වට්ඨන්ධනාදි) දුක්ඛා
ගර්භාවක්‍රාන්තිමූලක දුක්ඛා යැ ගර්භස්ථිතිමූලක දුක්ඛා යැ ගර්භවක්‍රාන්ති
මූලක දුක්ඛා යැ උපන්හු පිළිඳන්නා දුක්ඛා යැ උපන්හු පරා අයත්
බැවිති දුක්ඛා යැ ආත්මොපක්‍රම දුක්ඛා යැ පරොපක්‍රම දුක්ඛා යැ ස්වාභාවික දුක්ඛා
සංස්කාර දුක්ඛා විපරිණාම දුක්ඛා යැ වක්ඛුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ස්‍රාණ
රොග යැ ජීව්වාරොග යැ කායරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ
මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කාස යැ ශ්වාස යැ පිනස යැ දහ යැ ජීවර යැ
කුක්ෂිරොග යැ මූර්ච්ඡා යැ ප්‍රස්කන්දිකා (රක්තාකිසාර) යැ ශූලරොග යැ
මහාවිරෝචනා යැ කුෂ්ඨ යැ ගණ්ඩ යැ කිලාස (කබර) යැ ක්ෂය රොග යැ
අපස්මාර යැ දද්‍ර යැ කණ්ඩුකි යැ මහකස් යැ නියපහරින් වූ චූණයැ අතුල්
පතුල් පැළීම යැ රක්ත පිත්ත යැ මධු මෙහ යැ අර්ශස් යැ පොළ යැ හගන්දරා
යැ පිතින් නැති ආබාධ යැ සෙමින් නැති ආබාධ යැ වඩින් නැති ආබාධ යැ
සාන්තිසාතික ආබාධ යැ සාතු පරිණාමයෙන් උපන් ආබාධ යැ විෂම වූ
රීයභිපථයෙන් නැති ආබාධ යැ උපක්‍රමයෙන් උපන් ආබාධ යැ කර්ම
විපාකයෙන් උපන් ආබාධ යැ ශීත යැ උෂ්ණ යැ ජීෂත්සා යැ පිප්පසා යැ
උච්චාර යැ ප්‍රභාව යැ මැසි මදුරු වා අවි දික් දැ යන මොවුන්ගේ පහසින්
උපන් දුක්ඛා යැ මවගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ පියාගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා
බැයාගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ බුහුන්ගේ මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ පුත්‍ර
මරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ දුකිතාමරණයෙන් වූ දුක්ඛා යැ ඥාති ව්‍යාසනයෙන් වූ
දුක්ඛා යැ භොගව්‍යාසනයෙන් වූ දුක්ඛා යැ ශීලව්‍යාසනයෙන් වූ දුක්ඛා යැ දෘෂ්ටි-
ව්‍යාසනයෙන් වූ දුක්ඛා යැ ස්කන්ධාදි යම් ධර්ම කෙනකුන්ගේ ආදියෙහි
උත්පත්තිය පැනේ ද අස්තංගම වශයෙන් ඔවුන්ගේ නිරෝධය පැනෙයි.
විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසිරි කෙළේ යැ, කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසිරි
කෙළේ යැ, රූපය නාමය ඇසිරි කෙළේ යැ, නාමරූපය ඇසිරි කෙළේ යැ,
(හැම කර්මාදිය) ජාතිය අනුව ගියේ යැ, ජරායෙන් පැතිරෙන ලද, ව්‍යාධි-
යෙන් මැනන ලද, මරණයෙන් පහරන ලද, දුකෙහි පිහිටියේ යැ, අත්‍රාණ
යැ අලෙන යැ අසරණ යැ අසරණ වූයේ යි, මොහු දුකියෝ යැ යි කියනු
ලැබෙත්.

ඉමෙ දුක්ඛා කුතො සමුදගතා, කුතො ජාතා, කුතො සංජාතා කුතො නිබ්බන්තා කුතො අර්නිබ්බන්තා කුතො පාකුභුතා කිංනිදන්තා කිංසමුදයා¹ කිංජාතිකා කිංපභවාති ඉමෙසං දුක්ඛානං මූලං පුච්ඡති, හෙතුං පුච්ඡති, නිදන්තං පුච්ඡති, සමිභවං පුච්ඡති, පභවං පුච්ඡති, සදුට්ඨානං පුච්ඡති, ආහාරං පුච්ඡති, ආරම්භණං පුච්ඡති, පච්චයං පුච්ඡති, සමුදයං පුච්ඡති, පදුට්ඡති යාවති අජේඛස්සති² පසාදෙතිති 'කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙ.'

යෙ කෙවි ලොකස්මිං අනෙකරූපාති: 'යෙකෙවි'ති සබ්බෙත සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිසෙසසං පරියාදියනවචනමෙතං යෙකෙවිති.' ලොකස්මිංති අපායලොකෙ චිත්තස්සලොකෙ දෙවලොකෙ ඛිකුලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. අනෙකරූපාති අනෙකවිධා නානපාකාරා දුක්ඛාති 'යෙ කෙවි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"පුච්ඡාමි තං හගවා බ්‍රාහ්මි මෙ තං (ඉච්චායමො මෙතතඟු)
මඤ්ඤාමි තං වෙදගුං භාවිතතං,
කුතො නු දුක්ඛා සමුදගතා ඉමෙ
යෙ කෙවි ලොකස්මිං අනෙකරූපා"ති.

4-2

දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡයි (මෙතතඟුති හගවා)
තං තෙ පච්ඡන්තාමි යථා ජජානං,
උපධිනිදන්තා පභවන්ති දුක්ඛා
යෙ කෙවි ලොකස්මිං අනෙකරූපා.

දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡයි ති: 'දුක්ඛස්සා'ති: ජාතිදුක්ඛස්ස ජරාදුක්ඛස්ස ව්‍යාධිදුක්ඛස්ස මරණදුක්ඛස්ස සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්ස-පායායදුක්ඛස්ස. පභවං අපුච්ඡයිති "දුක්ඛස්ස මූලං පුච්ඡයි, හෙතුං පුච්ඡයි, නිදන්තං පුච්ඡයි, සමිභවං පුච්ඡයි, පභවං පුච්ඡයි, සදුට්ඨානං පුච්ඡයි, ආහාරං පුච්ඡයි, ආරම්භණං පුච්ඡයි, පච්චයං පුච්ඡයි, සමුදයං පුච්ඡයි, යාවයි අජේඛස්ස පසාදෙයි'ති 'දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡයි'.

මෙතතඟුති හගවාති: බ්‍රාහ්මණං නාමෙත ආලපති. හගවාති භාරවාධි වචන මෙතං -පෙ- සචරිකාපඤ්ඤාති යදිදං හගවාති. 'මෙතතඟුති හගවා'.

1. කිංසමුදයං-ව-වි-හ

2. අජේඛයි-ව,ඊ,හ

මේ දූෂයෝ කොයින් පහළ වූවාහු ද, කොයින් උපන්නාහු ද, කොයින් වෙසෙයින් උපන්නාහු ද, කොයින් නිපන්නාහු ද, කොයින් වෙසෙයින් නිපන්නාහු ද, කොයින් පහළ වූවාහු ද, කුමක් නිදන කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් සමුදය කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් ජාති කොට ඇත්තාහු ද, කුමක් ප්‍රභව කොට ඇත්තාහු ද' යි මේ දූෂයන්ගේ මූලය විචාරයි, භේතුව විචාරයි, නිදනය විචාරයි, සම්භවය විචාරයි, ප්‍රභවය විචාරයි, සමුත්පාතය විචාරයි. ආහාරය විචාරයි, ආලම්බනය විචාරයි, ප්‍රත්‍යය විචාරයි, සමුදය විචාරයි, වෙසෙයින් විචාරයි, ආයුර්වනය කෙරෙයි, කැමැති කරවයි පහදවා නු' යි 'කුතො නු දුක්ඛා සමුදයතා ඉමේ' යනු වේ.

යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා — 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වථායෙන් සියල්ල අශේෂ කොට නිශ්ශේෂ කොට භාත්පයින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. ලොකසමිං — අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දෙවලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතු ලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි යැ. අනෙකරූපා — අනෙකවිධ වූ තානාප්‍රකාර වූ දූෂයෝ නු' යි 'යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරූපා' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

පුට්ඨාමි, තං භගවා . . . ලොකසමිං අනෙකරූපා යි.

4-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මෙත්තගු මාණවකය,) ජාත්‍යාදී දුකට කාරණය (තෙපි) මා විචාරව, එය ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට දැනගත්තකු සෙයින් තොපට ප්‍රකාශ කරමිහ. ලොවැ අනෙක ස්වරූප වූ යම් දුක් කෙනෙක් ඇද්ද එ හැම දූෂයෝ (තෘෂ්ණාදි) උපධි භේතූයෙන් උපදනාහ.

දුක්ඛසය වෙ මං පහවං අපුට්ඨසි — 'දුක්ඛසය' යනු: ජාති දුකට, ජරා දුකට, ව්‍යාධි දුකට, සොක-පරිදෙව (කායික) දුකට (මනසික) දෙමතස්ස උපායාස දුකට. පහවං අපුට්ඨසි යනු: දුකට මූලය විචාරව, භේතුව විචාරව, නිදනය විචාරව, සම්භවය විචාරව, ප්‍රභවය විචාරව. සමුත්පාතය විචාරව, ආහාරය විචාරව, ආලම්බනය විචාරව, ප්‍රත්‍යය විචාරව, සමුදය විචාරව, යාවිඤ්ඤා කරව, අධ්‍යායන කරව, පහදවා නු'යි 'දුක්ඛසය වෙ මං පහවං අපුට්ඨසි' යනු වේ.

මෙත්තගු'ති භගවා යනු: බමණහු නමින් අමතන සේක. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි. . . යම් 'භගවත්' යන නමෙක් වී නම් තෙල අර්භත් එලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නු' යි 'මෙත්තගු' ති භගවා' යනු වේ.

තං තෙ පවකඛාමී යථා පජානන්ති: 'තං' ති දුක්ඛස්ස මූලං පවකඛාමී, හෙතුං පවකඛාමී, නිදනං පවකඛාමී, සමුච්ඡාදං පවකඛාමී, පභවං පවකඛාමී, සමුච්ඡාදානං පවකඛාමී, ආහාරං පවකඛාමී, ආරම්භණං පවකඛාමී, පච්චයං පවකඛාමී, සමුදයං පවකඛාමී, ආවිකම්පසාමි දෙසිස්සාමි පඤ්ඤාපෙසසාමි පච්චිකාපෙසසාමි විච්චිකාමි විච්චිකාමි උත්තරානිකරිස්සාමි පකායිස්සාමිති. 'තං තෙ පවකඛාමී.'

යථා පජානන්ති: යථා පජානන්තො ආජානන්තො විජානන්තො පටිවිජානන්තො පටිවිජ්ඣන්තො න ඉතිතිතිහං න ඉති කිරියා¹ න පරමපරියා න පිටකසමපදනෙන් න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාර පරිවිතකෙකන න දිට්ඨිනිකානානන්තියා සාමං සයං අභිඤ්ඤානං අත්ත-පච්චකම්භමං. තං කථයිස්සාමිති 'තං තෙ පවකඛාමී යථා පජානං'.

උපධිනිදනා පහවන්ති දුක්ඛාති: 'උපධි'ති දස උපධි: තණ්හප්පධි දිට්ඨප්පධි, කිලෙසුප්පධි, කම්මප්පධි, දුච්චිතප්පධි, ආහාරප්පධි, පටිසුප්පධි, චතසෙසා උපදිත්තධාතුයො උපධි, ඡ අජ්ඣතතිකානි ආයතනානි උපධි, ඡ විඤ්ඤාණකායො උපධි, සබ්බමිදි දුක්ඛං දුක්ඛමනස්සෙත* උපධි, ඉමෙ වුවවන්ති දස උපධි. දුක්ඛාති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛාදෙවනසුපායාසදුක්ඛං. තෙරයිකං දුක්ඛං -පෙ- දිට්ඨි බ්‍යසනං දුක්ඛං. යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදගමනං පඤ්ඤායති අත්ථග්ගමතො නිරොධො පඤ්ඤායති, කම්මනිසිතං විපාකං, විපාකනිසිතං කම්මං, නාමනිසිතං රූපං, රූපනිසිතං නාමං, ජාතියා අනුගතං, ජරාය අනුසං, බ්‍යාධිතා අභිභූතං, මරණෙන අබ්‍යාහතං, දුක්ඛෙ පතිට්ඨිතං, අතාණං අලෙනං අසරණං අසරණිභූතං, ඉමෙ වුවවන්ති දුක්ඛා. ඉමෙ දුක්ඛා උපධිනිදනා, උපධිහෙතුකා, උපධිපච්චයා, උපධිකාරණා භොගානි, පහවන්ති සමුච්චන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති නිබ්බන්ධන්ති පාතුහවන්තිති 'උපධිනිදනා පහවන්ති' දුක්ඛා.

1. න ඉති කිරියාය - ම ඡ සං

2. දුක්ඛමනස්සෙත - ම ඡ සං

3. දුක්ඛාය වෙමං - ව-වි-ක

තං තෙ පටිකඛාමි, යථා පජානං - 'තං' යනු: දුකට මූලය පටිසම්, හේතුව පටිසම්, නිදානය පටිසම්. සම්භවය පටිසම්, ප්‍රභවය පටිසම්, සමුත්පා-
නය පටිසම්, ආභාරය පටිසම්, ආලම්බනය පටිසම්, ප්‍රත්‍යය පටිසම්, සම්ප්‍රදය
පටිසම්, කියම්, දෙසම්, පනවම්, පිහිටුවම්, විවරණ කෙරෙමි, විභාග
කෙරෙමි, නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නු' යි 'තං තෙ පටිකඛාමි'
යනු වේ.

යථා පජානං - ප්‍රතිවේධ කොට දකුයෙක් හාත්පසින් දකුයෙක්
වෙසෙසින් දකුයෙක් මැනැවින් දකුයෙක් අවබෝධ කළ කෙනෙක් යම්සේ ද,
තෙල මෙසේ වී ල' යි නො වැ තෙල මෙසේ ල' යි නො වැ පරම්පරා කරා
වෙනු; නො වැ පිටක සම්ප්‍රදය හා සම වේ යයි නො වැ තර්ක හෙතුවෙනුද
නො වැ නයග්‍රහණයෙනුද නො වැ (මේ සොදුරු යැ යි) කරුණු සැලකි-
මෙනුද නො වැ අපට රුචි වූ දෘෂ්ටිය හා සම වේ යයි නො වැ තෙමේ මැ
තමා විසින් අවබෝධ කළ තමා විසින් ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කළ ධර්මය තොපට
කියනෙමි 'තං තෙ පටිකඛාමි යථා පජානං' යනු වේ.

උපධිනිදානා පහවන්ති දුක්ඛා - 'උපධි' යනු: දඟ උපධිහු යැ: තෘෂ්ණ
උපධි යැ දෘෂ්ටි උපධි යැ ක්ලේශොපධි යැ කර්මොපධි යැ දුශ්චිත්තොපධි
යැ ආභාරොපධි යැ ප්‍රතිසොපධි යැ (පෘථිව්‍යාදි) සතර උපදින්න ධාතු
සංඛ්‍යාත උපධියැ සඬ අධ්‍යාත්ම ආයතන සංඛ්‍යාත උපධියැ සඬවිඤානකාය
සංඛ්‍යාත උපධි යැ සියලු ත්‍රේභූමක දූඛය දුස්සත්‍යන්තර්ථයෙන් උපධි නම්
වෙයි. මොහු දඟ උපධි යයි කියනු ලැබෙත්. දුක්ඛා යනු: ජාති දුක් යැ
ජරා දුක් යැ ව්‍යාධි දුක් යැ මරණ දුක් යැ සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙවිනස්සු-
පායාන දුක් යැ නිරය දුක් යැ . . . යෂ්චි ව්‍යාසනයෙන් වූ දුක් යි. ස්කන්ධාදි
යම් ධර්ම කෙනතුන්ගේ ආදියෙහි උත්පත්තිය පැනේ ද අස්තංගෙ වශ-
යෙන් ඔවුන්ගේ නිරොධය පැනෙයි, විපාකය තෙමේ කර්මය ඇසිරි
කෙළේ යැ, කර්මය තෙමේ විපාකය ඇසිරි කෙළේ යැ; රූපය නාමය
ඇසිරි කෙළේ යැ, නාමය රූපය ඇසිරි කෙළේ යැ; (හැම කර්මාදිය)
ජාතිය අනුව ගියේ යැ, ජරායෙන් පැතිරෙන ලද, ව්‍යාධියෙන් මඬනා ලද,
මරණයෙන් පහරන ලද, දුකෙහි පිහිටියේ යැ අත්‍රාණ යැ අලෙත යැ
අසරණ යැ අසරණ වූයේ යි. මොහු දූඛයෝ යි කියනු ලැබෙත්. මේ
දූඛයෝ උපධි නිදාන කොට ඇතියාහු, උපධි හේතු කොට ඇතියාහු,
උපධි ප්‍රත්‍යය කොට ඇතියාහු, උපධි කාරණ කොට ඇත්තාහු වෙති
පහළ වෙති, හටගනිති, උපදිති, මොනොවට උපදිති, නිපැදෙති පහළ
වෙත් නු' යි 'උපධිනිදානා පහවන්ති දුක්ඛා, යනුවේ.

යෙ කෙව් ලොකස්මිං අනෙකරුපාති: 'යෙ කෙව්'ති සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං නිසෙසසං පරියාදියනව්වනමනං යෙ කෙව්'ති. ලොකස්මිනති අපායලොකෙ මිත්තස්සලොකෙ දෙවලොකෙ බ්බිලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. අනෙකරුපාති: අනෙකව්ධා නානාසකාරා දුක්ඛා'ති 'යෙ කෙව් ලොකස්මිං අනෙක රුපා'.

තෙතාහ භගවා:

“දුක්ඛස්ස වෙ මං පභවං අපුච්ඡයි (මෙතගුති භගවා)
තං තෙ පව්කඛාමී යථා පජානං
උපධිනිදනා පභවනති දුක්ඛා
යෙ කෙව් ලොකස්මිං අනෙකරුපා'ති.

4-3

යො වෙ අව්චා උපධිං කරොති
සුතපසුතං දුක්ඛමුපෙති මජ්ඣෙ
තස්මා පජානං උපධිං න කසිරා
දුක්ඛස්ස ජාතිපභවානුපසයි.

යො වෙ අව්චා උපධිං කරොති: යො'ති යො යාදිසො යථා සුතෙතා යථාච්චිතො යථාපකාරො යංයානාසනෙතා¹ යංඤම් සමන්තාගතො² බ්බති යො වා බ්බාමමනො වා වෙසෙසා වා සුඥො වා ගභවෙසා වා පබ්බජිතො වා දෙවො වා මනුෂ්සො වා. අව්චාති අව්ජ්ජාගතො අඤ්ඤාභි අව්භාවී දුපපඤ්ඤො. උපධිං කරොති නිසංසුපධිං කරොති. දිට්ඨපධිං කරොති, කිලෙසුපධිං කරොති, කම්මපධිං කරොති, දුච්චිතපධිං කරොති, ආභාරුපධිං කරොති, පටිසුපධිං කරොති, වතසෙසා උපාදිත්තධාතුයො උපධිං³ කරොති, ඡ අජ්ඣතතිකානි ආයතනානි උපධිං කරොති, ඡ විඤ්ඤාණකායං උපධිං කරොති, ජනනි සඤ්ජනනි තිබ්බතෙතතිති යො වෙ අව්චා උපධිං කරොති:

1. යං යානංපතො - පි

2. සංඤ්ඤාසමන්තාගතො - බ්බුසු

3. උපධි - මජ්ඣං

යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරුපා — 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වථායෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට භාත්පයින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. 'ලොකසමිං' යනු: අපාය ලොකයෙහි, මනුෂ්‍යලොකයෙහි, ස්කන්ධලොකයෙහි, ධාතුලොකයෙහි, ආයතනලොකයෙහි යැ අනෙකරුපා යනු: අනෙකවිධ වූ නානාප්‍රකාර වූ දූඛයෝ නු' යි 'යෙ කෙවි ලොකසමිං අනෙකරුපා' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු;

දුකඛසය වෙ මං -පෙ- ලොකසමිං අනෙකරුපා යි.

4-3.

අපණ්ඩිත වූ යමෙක් (තෘෂ්ණාදි) උපධිය කෙරේ ද, අභ්‍යාන වූ භෙතෙම පුනපුනා සසර දුකට පැමිණෙයි. එහෙයින් (සංස්කාරයන් අතිතාදි විසින්) දන්තේ සසර දුක ජාතිය ප්‍රභව කොට ඇතැ' යි දක්නේ (තෘෂ්ණාදි) උපධිය නො කරන්නේ යි.

යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති — 'යො' යනු: යම් යම්බඳු වූ යමෙකින් යුක්ත වූ යම්යෙක් සිටි යම් ප්‍රකාර වූ යම් තනතුරකට පැමිණිය යම් ධර්මයෙකින් සමන්වාගත වූ ක්ෂත්‍රියයෙක් හෝ බ්‍රාහ්මණයෙක් හෝ වෛශ්‍යයෙක් හෝ ශුද්‍රයෙක් හෝ ගෘහස්ථයෙක් හෝ දෙවියෙක් හෝ මනුෂ්‍යයෙක් හෝ යි. අවිද්වා යනු: අවිද්‍යාවට පැමිණියේ අභ්‍යාන වූයේ අපණ්ඩිත වූයේ දුෂ්ප්‍රාඥ වූයේ යි. උපධිං කරොති - තෘෂ්ණා උපධිය කෙරෙයි, දෘෂ්ටි උපධිය කෙරෙයි, කල්පේශොපධිය කෙරෙයි, කර්මොපධිය කෙරෙයි, දුෂ්චරිතොපධිය කෙරෙයි, ආභාරොපධිය කෙරෙයි, ප්‍රතිෂ්ඨාපධිය කෙරෙයි, සතර උපාදිත්තධාතු සංඛ්‍යාත උපධිය කෙරෙයි, ඡෙදි-අධ්‍යාත්මායතන සංඛ්‍යාත උපධිය කෙරෙයි, ඡෙදි විභ්‍යානකය උපධි කෙරෙයි, උපදවයි, මොනොවට උපදවයි, නිපදවා නු' යි 'යො වෙ අවිද්වා උපධිං කරොති' යනු වේ.

පුතපුතං දුක්ඛමුපෙනි මනෙය්'ති: පුතපුතං ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනසුප්පයාසදුක්ඛං එති සමුපෙනි උපග්ග්ඡති ගණ්හාති පරාමසති අභිනිවිසති. මනෙය්'ති මනෙ මොහො අවිච්ඡා අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාණි අවිභාවී දුට්ඨකොදොති 'පුතපුතං දුක්ඛමුපෙනි මනෙය්'

තසමා පජානං උපධිං න කසිරාති: 'තසමා'ති තංකාරණං තංගෙතු තසාච්චයා ගනතිදුතං එවං ආදීනවං සමපසාමානො උපධිසුති 'තසමා. පජානංති පජානංතො ආජානංතො විජානංතො පටිවිජානංතො පටිවිජ්ඣානංතො, සබ්බෙ යංඛාරා අනිච්ඡාති පජානංතො ආජානංතො විජානංතො පටිවිජානංතො පටිවිජ්ඣානංතො 'සබ්බෙ යංඛාරා දුක්ඛාති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- 'යං කිංකරි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මං'ති පජානංතො ආජානංතො විජානංතො පටි විජානංතො පටිවිජ්ඣානංතො. උපධිං න කසිරාති තණ්හාපධිං න කරොය, දිට්ඨපධිං න කරොය, කිලෙසුපධිං න කරොය, කම්මපධිං න කරොය, දුම්භිරිතපධිං න කරොය, ආභාරුපධිං න කරොය, පටිසුපධිං න කරොය, වතසො උපාදිත්තධාතුයො උපධිං න කරොය, ඡ අඤ්ඤාණිකාති ආයතනාති උපධිං න කරොය, ඡ වීඤ්ඤාණකායං උපධිං න කරොය, න සංජනෙය්‍ය න නිබ්බන්ධෙය්‍ය නාතිනිබ්බන්ධෙය්‍යාති- තසමා පජානං උපධිං න කසිරා.'

දුක්ඛසංයාති: ජාතිදුක්ඛස්‍ය ජරාදුක්ඛස්‍ය ව්‍යාධිදුක්ඛස්‍ය මරණදුක්ඛස්‍ය සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමසුප්පයාසදුක්ඛස්‍ය. • අභවානුපසෙය්'ති: දුක්ඛස්‍ය මුලානුපසෙය්' හෙතානුපසෙය්' නිදානානුපසෙය්' සමඛානුපසෙය්' පභවානුපසෙය්' සමුට්ඨානානුපසෙය්' ආහාරානුපසෙය්' ආරම්භානුපසෙය්' පච්චයානුපසෙය්' සමුදයානුපසෙය්'. 'අනුපසානා' වූච්ඡති පඤ්ඤාය පඤ්ඤී පජානන -පෙ- අමොහොධ මම්චිවයො සම්මාදිට්ඨි ඉමාය අනුපසසන. ය ඤෙඤාය උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුඋගතො උප්පන්නො සමුපන්නො සමන්තාගතො සො වූච්ඡති අනුපසෙය්'ති "දුක්ඛස්‍ය ජාතිපභවානුපසෙය්'.

මෙතාහ භගවා.

"යො වෙ අවිච්ඡා උපධිං කරොති
පුතපුතං දුක්ඛමුපෙනි මනෙය්
තසමා පජානං උපධිං න කසිරා
දුක්ඛස්‍ය ජාතිපභවානුපසෙය්'ති.

4. හෙතානුපසෙය්-ව-වි-ක
හෙතුං පසෙය් - ම ඡ සං

පුනරුප්පනං දුක්ඛමුපපෙති මන්දෙ — පුනරුප්පනා ජාතිදුක්ඛ ජරාදුක්ඛ ව්‍යාධිදුක්ඛ මරණ දුක්ඛ සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්සුපයාස දුක්ඛ එහි පැමිණෙයි එළැඹෙයි ගර්භි පරාමර්ශනය කෙරෙයි පිවිසේ. මන්දෙ යනු: බාල වූයේ මුළු වූයේ අවිද්වත් වූයේ අවිද්‍යාවට පැමිණියේ අඥාන වූයේ අපණ්ණික වූයේ දුෂ්ප්‍රාඥ වූයේ නු' යි 'පුනරුප්පනං දුක්ඛමුපපෙති මන්දෙ' යනු වේ.

තස්මා පජානං උපධිං න කසිරා — 'තස්මා' යනු: එ කරුණින් එ හෙයින් ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ නිදනයෙන් මෙසේ උපධීන්හි ආදිනව දක්නේ නු' යි 'තස්මා' යනු වේ. පජානං යනු: දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබෝධ කරනුයේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ යි, හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබෝධ කරනුයේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ යි, හැම සංස්කාරයෝ දුඃඛයහ' යි-හැම සංස්කාරයෝ අනාත්මහ' යි . . යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇද්ද, එ හැම නිරෝධය ස්වභාව කොට ඇතැ යි දන්නේ හාත්පසින් දන්නේ වෙසෙසින් දන්නේ අවබෝධ කරනුයේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ යි. උපධිං න කසිරා යනු: තෘෂ්ණා (සංඛ්‍යාත) උපධි නො කරන්නේ යැ, දෘෂ්ටවූපධි නො කරන්නේ යැ, ක්ලේශොපධි නො කරන්නේ යැ, කර්මොපධි නො කරන්නේ යැ, දුෂ්චරිතොපධි නො කරන්නේ යැ, ආභාරොපධි නො කරන්නේ යැ, ප්‍රතිසොපධි නො කරන්නේ යැ, සතර උපාදින්නධාතු සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, සවැදූරුම් ආධ්‍යාත්මික ආයතන සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, ෂඩ් විඤ්ඤානාය සංඛ්‍යාත උපධි නො කරන්නේ යැ, තුපදවන්තේ යැ නො නිපදවන්නේ යැ, අතිශයින් නො නිපදවන්නේ නු' යි 'තස්මා පජානං උපධිං න කසිරා' යනු වේ.

දුක්ඛසස යනු: ජාති දුක්ඛ ජරා දුක්ඛ ව්‍යාධි දුක්ඛ මරණ දුක්ඛ සොක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස දුක්ඛ යැ. පහව්‍යානුපසංසි යනු: දුඃඛ-යාගේ මූලය අනුව බලනුයේ හේතුව අනුව බලනුයේ නිදනය අනුව බලනුයේ සම්භවය අනුව බලනුයේ ප්‍රභවය අනුව බලනුයේ සමුත්පාදනය අනුව බලනුයේ ආභාරය අනුව බලනුයේ ආලම්බනය අනුව බලනුයේ ප්‍රත්‍යය අනුව බලනුයේ සමුදය අනුව බලනුයේ යි. 'අනුපස්සනා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි — යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . අමොහ සංඛ්‍යාත ධර්මවිචයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. මේ අනුපස්සනා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූයේ අතිශයින් යුක්ත වූයේ එළැඹී සිටියේ අතිශයින් එළැඹී සිටියේ නො වෙන් වූයේ පරිපූර්ණ වූයේ සමන්වාගත වූයේ යි. හේ 'අනුපස්සි' යි කියනු ලැබේ නු 'යි 'දුක්ඛස්ස ජාතිජහවානුපස්සි' යනු වේ. එයින් වදනෙහි නිහඬු:

යො වෙ අවිද්වා ජාතිජහවානුපස්සි' යනු.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

යං තං අපුච්ඡිමං අකිත්තං නො
අඤ්ඤං තං¹ දුට්ඨං තදිඤ්ඤං බ්‍රුහි
කථනනුධිරා විරතනි ඔසං.
ජාතිජරං² සොකං පරිද්දව ද්‍රවං
තං මෙ මුනි සාධු විශාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එසං ධම්මො

යං තං අපුච්ඡිමං අකිත්තං නොති : යං තං අපුච්ඡිමං අයාවිමං
අපේක්ෂිමං පසාදිමං. අකිත්තං නොති කිත්තං ආවික්ඛිතං දෙසිතං.
පඤ්ඤාපිතං පට්ඨපිතං විවරිතං විහතං උත්තානිකතං පකාසිතනති 'යං තං
අපුච්ඡිමං අකිත්තං නො.'

අඤ්ඤං තං දුට්ඨං තදිඤ්ඤං බ්‍රුහිති අඤ්ඤං තං දුට්ඨං, අඤ්ඤං
තං යාවාම, අඤ්ඤං තං අපේක්ෂාම, අඤ්ඤං තං පසාදෙම, උත්තරිං තං
දුට්ඨං. තදිඤ්ඤං බ්‍රුහිති තං ඉඤ්ඤං බ්‍රුහි ආවික්ඛිතං දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි
පට්ඨපෙහි විවර විහජ උත්තානිකරොහි පකාසෙහිති 'අඤ්ඤං තං දුට්ඨං
තදිඤ්ඤං බ්‍රුහි.'

කථනනු ධිරා විතරනති ඔසං ජාති ජරං සොකපරිද්දවං . වා'ති:
'කථනනු'ති. යං සපුට්ඨං විමතිපුට්ඨං ආලොකපුට්ඨං අනෙකං සපුට්ඨං,
එවනනු ඛො න නුඛො කිං නුඛො කථනනුඛොති. කථනනු
ධිරා ති ධිරා පඤ්ඤාපිතො පඤ්ඤාපිතො බුද්ධිමත්තො ඤ්ඤාමත්තො
විහාපිතො මෙධාවිතො. ඔසනති කාමොසං. භවොසං. දිට්ඨොසං.
අවිජ්ජාසං. ජාතීනි යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ
ජාති සඤ්ජාති ඔක්කනති අභිතිබ්බතති බ්‍රහ්මානං පාතුභාවො ආයතනානං
පටිලාභො. ජරාති යා තෙසං තෙසං සත්තානං තම්හි තම්හි සත්තනිකායෙ
ජරා ජීරණතා බ්‍රහ්මච්චං පාලිච්චං. වලික්ඛවතා ආදුතො සංභානි ඉන්ද්‍රියානං
පරිපාකො. සොකොති ඤ්ඤාති වාසනෙන වා දුට්ඨං යොග වාසනෙන වා
දුට්ඨං රොගවාසනෙන වා දුට්ඨං සීලවාසනෙන වා දුට්ඨං දිට්ඨි
වාසනෙන වා දුට්ඨං අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන වා වාසනෙන සමන්තා-
ගතං අඤ්ඤාතරඤ්ඤාතරෙන වා දුක්ඛධම්මෙන දුට්ඨං යොකො
යොවනා යොවිතතං අනෙකා යොකො අනෙකා පරිසොකො අනෙකා
දුභො අනෙකා පරිදුභො ටෙතයො පරිජ්ඣායනා දෙමනං යොකසල්ලං'

1. අඤ්ඤාති - වී
2. ජාති ජරං - මජ්ඣං

3. දුට්ඨං - උ.සු.මජ්ඣං
4. සොක පරිද්දවං - වී ටි ක

(ආයුෂ්මත්, මෙත්තගු මෙසේ කී යැ:) ඇපි යමක් විවාළමෝ ද එය මුඛ වහන්සේ අපට වදළ සේක. අන් කරුණකුදු මුඛ වහන්සේ විවාරම්භ. එය දුන් වදළ මැනැව්, නුවණැත්තෝ (කාමාදි චතුර්විධ) ඔසයත් ජාති ජරා ශෝක පරිදේවදුකත් කෙසේ ඉක්මවත් ද? සඵඤ්ඤා මුනි වූ මුඛ වහන්සේ අයදිමි. එය මට විසඳා වදළ මැනැව්, යම් හෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම සත්ත්වයන් විසින් අවබෝධ කරන සේ පැනවීම් වශයෙන් දන්තා ලද ද එහෙයිනි.

යං තං අපුඤ්ඤා අකිත්තං නො යනු: (ඇපි) යමක් විවාළමෝ ද අයැදියමෝ ද අධ්‍යාපණ කළමෝ ද පැහැද වූවමෝ ද - අකිත්තං නො යනු: කීර්තනය කරන ලද යැ කියන ලද යැ දෙසන ලද යැ පනවන ලද යැ (ඥාන මුඛයෙහි) තබන ලද යැ විවර කරන ලද යැ විවරණ කරන ලද යැ පහළ කරන ලද යැ ප්‍රකාශ කරන ලද නු' යි 'යං තං අපුඤ්ඤා අකිත්තං නො' යනු වේ.

අඤ්ඤාං තං පුඤ්ඤා තදිධිම චූභි යනු: මුඛ වහන්සේ අනෙකක් විවාරම්භ, මුඛ වහන්සේ අනෙකක් අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අනෙකක් අධ්‍යාපණ කරම්භ, මුඛ වහන්සේ අනෙකක් (කියන්නට) පහදවම්භ, මුඛ වහන්සේ මත්තෙහි විවාරම්භ-තදිධිම චූභි යනු: එය දුන් වදළ මැනව් කියනු මැනැව් දෙසනු මැනැව් පනවනු මැනැව් (ඥානමුඛයෙහි) තබනු මැනැව් විවරණ කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාළ කරනු මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නු' යි 'අඤ්ඤාං තං පුඤ්ඤා තදිධිම චූභි යනු' වේ.

කථනනු ධිරා විතරනති ඔසං ජාතිජරං සොක පරිද්දවං ව යනු: 'කථනනු' යනු මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කීමක් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ' යි සංශයපාවිජා යැ විමතිපාවිජා යැ ද්වේධපාවිජා යැ අනෙකාන්ත පාවිජා යි. ධිරා යනු: ධිරයෝ පණ්ඩිතයෝ පැනැතියෝ බුද්ධිමත්හු නැණැතියෝ විමර්ශඥාන ඇත්තාහු (අනිත්‍යාදීන්) තුලිතඥාන, ඇත්තාහු. ඔසං යනු: කාමොස යැ භවොස යැ දෘෂ්ටි-ඔස යැ අවිද්‍යා-ඔස යි. ජාති යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන් ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායයෙහි යම් උපැත්තෙක් හට ගැන්මක් අවනුන්තියක් හිපැද්මක් ස්කන්ධයන්ගේ පහළ වීමක් ආයතනයන්ගේ ප්‍රතිලාභයක් වේ ද, හෝ යැ. ජරා යනු: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ ඒ ඒ සත්ත්වනිකායයෙහි යම් දිරිමක් දිරන බවක් (දන්ත නාධාදීන්ගේ) කැඩුණු බවක් (කෙශාදීන්ගේ) පැදුණු බවක් රැළි වැටුණු සම් ඇති බවක්, ආයුෂ්‍යයාගේ පිරිහීමක් ඉන්ද්‍රියයන්ගේ පැයීමක් වේ ද එය යි. සොකො යනු: ඥාති ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්තා ලද්දහු ගේ, භොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්තා ලද්දහු ගේ, රොග ව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්තා ලද්දහු ගේ, ශීලව්‍යසන යෙන් හෝ පහස්තා ලද්දහුගේ දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්තා ලද්දහු ගේ, අන්‍යතරාන්තර ව්‍යසනයකින් හෝ සමන්වාගත වූවහු ගේ අන්‍යතරාන්තර දු:ඛධර්මයෙකින් හෝ පහස්තා ලද්දහු ගේ ශොකයෙක් ශොක කරන අයුරෙක් ශොක කළ බවක් ඇතුළත ශොකයෙක් ඇතුළත පරිශෝකයෙක් අබ්‍යන්තර දහයක් අබ්‍යන්තර පරිදහයක් සිත දවෙන අයුරෙක් දෙමනසෙක් ශෝකශල්‍යයෙක්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

පරිදෙවොති සැතිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස, ගොභව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස රොගව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස ධීලව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස දිට්ඨිව්‍යසනෙන වා ඵුට්ඨස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා ව්‍යසනෙන සමන්තාගතස්ස අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙන වා දුක්ඛධම්මෙන ඵුට්ඨස්ස ආදෙවො පරිදෙවො ආදෙවනා පරිදෙවනා ආදෙව්‍යතනං පරිදෙව්‍යතනං වාචා පලාපො වීථලාපො ලාලපො ලාලපනා ලාලප්පිතතනං.

කථනානු ධීරා විතරනති ඔසං ජාතිජරං සොකපරිද්දකුච්ඡාති ධීරා කථං ඔසඤ්ඤ ජාතිඤ්ඤ ජරඤ්ඤ දුක්ඛඤ්ඤ සොකපරිදෙවඤ්ඤ තරනති උත්තරනති පතරනති සමතිමකකනති විතිවග්ගනනති 'කථනානු ධීරා විතරනති ඔසං ජාතිජරං සොකපරිද්දකුච්ඡාති'

තං මෙ මුනී සංඛු විශාකරොතිති 'ත'නති යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි, යං අපේක්‍ෂාමි, යං පසාදෙමි. මුනීති මොනං වුච්ඡති ඤේණං 'යා පඤ්ඤ පජානනා -ප- අමොහො උච්චෙවියො සම්මාදිට්ඨි,^a හගවා තෙන ඤේණෙන සමන්තාගතො ලුහි මොනප්පකෙනා.

තීණි මොනෙය්‍යානි: කායමොනෙය්‍යං, වච්චමොනෙය්‍යං, මනොමොනෙය්‍යං. කතමං කායමොනෙය්‍යං: තිවිධානං කායදුච්චරිතානං පභානං කායමොනෙය්‍යං, තිවිධං කායසුචරිතං කායමොනෙය්‍යං, කායාරම්භණං ඤේණං කායමොනෙය්‍යං, කායපරිඤ්ඤා කායමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො කායමොනෙය්‍යං, කායෙ ඡන්දරාගප්පභානං කායමොනෙය්‍යං, කායසංඛාරනිරොධො චතුස්සංඛාතසමාපත්ති කායමොනෙය්‍යං. ඉදං කායමොනෙය්‍යං.

කතමං වච්චමොනෙය්‍යං: චතුස්සංඛානං වච්චච්චරිතානං පභානං වච්චමොනෙය්‍යං, චතුස්සංඛං වච්චසුචරිතං වච්චමොනෙය්‍යං, වාචාරම්භණං ඤේණං වච්චමොනෙය්‍යං, වාචාපරිඤ්ඤා වච්චමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහගතො මග්ගො වච්චමොනෙය්‍යං, වාචාය ඡන්දරාගප්පභානං වච්චමොනෙය්‍යං, වාචාසංඛාරනිරොධො දුක්ඛසංඛාතසමාපත්ති වච්චමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤා සහගතො මග්ගො වච්චමොනෙය්‍යං, වාචාය ඡන්දරාගප්පභානං වච්චමොනෙය්‍යං, වාචාසංඛාරනිරොධො තුක්ඛසංඛාතසමාපත්ති වච්චමොනෙය්‍යං. ඉදං වච්චමොනෙය්‍යං.

a. ධම්මසංගහි - විඤ්ඤාපාදකණ්ඩ

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

පරිදෙවො යනු: ඥාතිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ භොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ රොගව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ ශීලව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ දෘෂ්ටිව්‍යසනයෙන් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර ව්‍යසනයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ සමන්වාගත වූවහු ගේ අන්‍යතරාන්‍යතර දු:ඛධර්මයෙකින් හෝ පහස්නා ලද්දහු ගේ නම් කියා හැඞ්ලෙක් ගුණ කියා හැඞ්ලෙක් නම් කියා හඬන අයුරෙක් ගුණ කියා හඬන අයුරෙක් නම් කියා හැඩු බවෙක් ගුණ කියා හැඩු බවෙක් වචනයෙක් ප්‍රලාපයෙක් (සිස් බසෙක්) විප්‍රලාපයෙක් සුනසුනා ලපනයෙක් සුනසුනා ලපනාකාරයෙක් සුනසුනා ලපිත බවෙක් වේද එය යි.

කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔසං ජාතිජරං සොකපරිද්දවඤ්ච යනු: ධීරයෝ කියෙයිත් ඔසයත් ජාතියත් ජරාවත් ශොකයත් පරිදෙවයත් (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කෙරෙති, (කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කෙරෙති, (හෙතු සිද්ධිත්) ප්‍රතරණය කෙරෙති, (සසර) ඉක්මවති, (ප්‍රතීසන්ධිය අභවොත්පත්තික කෙරෙමින්) ඉක්ම සිටිත් නුයි 'කථං නු ධීරා විතරන්ති ඔසං ජාතිජරං සොකපරිද්දවඤ්ච' යනු වේ.

තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොති යනු: තං යනු: යමක්හු පුළුස්නෙමිද, යමක්හු අයදනෙමිද, යමක්හු අධොෂණ කෙරෙමිද, යමක්හු පහදවමිද, (ඔහු ය) මුනි යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාක්දෘෂ්ටි යෙක් වේ ද, එයයි. භංගාවතූන් වහන්සේ ඒ ඥානයෙන් සමන්වාගත වූවාහු මුනි වූවාහු මුනිභාවයට පැමිණියහ.

මොනෙය්‍ය තුනෙකි: කායමොනෙය්‍ය යැ වච්චමොනෙය්‍ය යැ මනොමොනෙය්‍ය යි. කායමොනෙය්‍ය කවඨ යත්: ත්‍රිවිධ කායදුෂ්චරිතයන්ගේ ප්‍රභාණය කායමොනෙය්‍ය යැ, ත්‍රිවිධ කායසුචරිතය කායමොනෙය්‍ය යැ, කය අරමුණු කොට පවත්නා ඥානය කායමොනෙය්‍ය යැ කායපරිඥාව කාය මොනෙය්‍ය යැ පරිඥාසහගත (අධ්‍යාත්ම කය සම්මර්ශනය කොට උපදවන ලද) මාර්ගය කායමොනෙය්‍ය යැ කයෙහි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය කායමොනෙය්‍ය යැ කායසංඛාර (ආශ්වාස පුශ්ච:ස) නිරොධ සංඛ්‍යාත වතුර්ථත්ථානසමාපත්තිය කායමොනෙය්‍ය යැ මේ 'කායමොනෙය්‍ය' යි.

වච්චමොනෙය්‍ය කවඨ යත්: වතුර්විධ කායදුෂ්චරිතයන් ගේ ප්‍රභාණය වච්චමොනෙය්‍ය යැ වතුර්විධ වාක්සුචරිතය වච්චමොනෙය්‍ය යැ, වචනය අරමුණු කොට පවත්නා ඥානය වච්චමොනෙය්‍ය යැ, වාක්පරිඥාව වච්චමොනෙය්‍ය යැ, පරිඥාසහගත මාර්ගය වච්චමොනෙය්‍ය යැ වචනයෙහි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය වච්චමොනෙය්‍ය යැ, වාක්සංස්කාර (විතර්ක විචාර) නිරොධ සංඛ්‍යාත ද්විතීයධ්‍යානසමාපත්තිය වච්චමොනෙය්‍ය යැ, මේ 'වච්චමොනෙය්‍ය' යි.

කතමං මනොමොනෙය්‍යං: තිව්ධානං මනොදුච්චිතානං පභානං මනොමොනෙය්‍යං, තිව්ධං චනොසුචරිතං චනොමොනෙය්‍යං, චිත්තාරම්භං ඤාණං මනොමොනෙය්‍යං, විත්තපරිඤ්ඤා මනොමොනෙය්‍යං, පරිඤ්ඤාසහඥො මඤ්ඤා මනොමොනෙය්‍යං, විඤ්ඤා ඡන්දරාගපභානං මනොමොනෙය්‍යං, චිත්තසංකාරනිරොධො සඤ්ඤාවෙද්ධිනිරොධසමාපතති මනොමොනෙය්‍යං. ඉදං මනොමොනෙය්‍යං.

7 “කායමුඛිං වාචාමුඛිං මනොමුඛිමනාසවං
මුඛිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං ආහු සබ්බස්සාධිතං.”^a

8 කායමුඛිං වාචාමුඛිං මනොමුඛිමනාසවං
මුඛිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං¹ ආහු තිත්තාතපාපක”හති.^b

ඉමෙහි තිහි මොනෙය්‍යෙහි ධම්මෙහි සමන්තාගතා. ඡ මුඛිනො: අගාරමුඛිනො අනගාරමුඛිනො සෙබ්බමුඛිනො අසෙබ්බමුඛිනො පච්චික-මුඛිනො මුඛිමුඛිනො.

කතමෙ අගාරමුඛිනො: යෙ තෙ අගාරිකා දිට්ඨපද විඤ්ඤාතසාසනා, ඉමෙ අගාරමුඛිනො. කතමෙ අනගාරමුඛිනො යෙ තෙ පබ්බජිත දිට්ඨපද විඤ්ඤාතසාසනා, ඉමෙ අනගාරමුඛිනො. සත්ත සෙබ්බා සෙබ්බමුඛිනො. අරහතෙතා අසෙබ්බමුඛිනො. පච්චිකමුඛිනො. මුඛිමුඛිනො වුච්චන්ති තපාගතා අරහතෙතා සමමාසම්බුද්ධා.

9 “න මොනන මුඛි හොති මුළුභරුළො අභිඥානු
යො ච තුලංචි පඤ්ඤා වරමාද්‍ය පඤ්ඤිතො.”

10 පාපානි පරිවජ්ජෙති ස මුඛි තෙන සො මුඛි
යො මුත්තාති උභොලොකෙ මුඛි තෙන පවුච්චති.^c

11 අසතං සතඤ්ච ඤාතො ධම්මං අජ්ඣිත්තං බහිඤ්ඤා ච සබ්බලොකෙ
දෙවමනුස්සෙති පුජිතො යො සංඛ්‍යජාලමතිච්ච සො මුඛි”ති.^d

සාධු විශාකරොහිති තං සාධු ආවිතඛි² දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨ-පෙති විචර විචර උත්තාරිකරොහි පකාසෙහිති ‘තං මෙ මුඛි සාධු-විශාකරොහි’.

1. සංඝායක-කතවි

a. තිත්තාතපාපක - ආපාදිතවගත

b. ඉතිමුත්තක - දුෂ්ටවගත

c. ධම්මාද-ධම්මවස්ථාන

d. සුත්ත නිදාන-සම්පූර්ණ

2. ආවිතඛි-ම’ඡ සං

මනොමොනෙය්‍ය කවර යත්: ත්‍රිවිධ මනොදුශ්චරිතයන් ගේ ප්‍රභාණය මනොමොනෙය්‍ය යැ, ත්‍රිවිධමනොසුචරිතය මනොමොනෙය්‍ය යැ විත්තා ලම්බනයෙහි ඥානය මනොමොනෙය්‍ය යැ විත්තපරිඥාව මනොමොනෙය්‍ය යැ පරිඥා සහගත මාර්ගය මනොමොනෙය්‍ය යැ සිතෙහි ඡන්දරාග ප්‍රභාණය මනොමොනෙය්‍ය යැ විත්තසංස්කාර (සංඥා වේදනා) නිරොධ සංඛ්‍යාත සංඥාවේදයිතනිරොධසමාපත්තිය මනොමොනෙය්‍ය යැ, මේ 'මනොමොනෙය්‍ය' යි.

7 (කායවාග්මනොදුශ්චරිතය දුරුලබ්‍ය වශයෙන්) කායමුත්ති වාග්මුත්ති වූ මනෙ මුත්ති වූ අනාසුච වූ (ඵලයෙහි සිටි හෙයින්) මොනෙය්‍යසම්පන්න වූ මුත්ති සියලු කෙලෙසුන් දුරු කෙළේ යයි කියත්.

8 කායමුත්ති වූ වාග්මුත්ති වූ මනොමුත්ති වූ අනාසුච වූ මොනෙය්‍ය සම්පන්න වූ මුත්ති සෝද හළ පව ඇත්තෙකැ' යි කියත්.

මේ තුන් මොනෙය්‍ය ධර්මයන් ගෙන් සමන්විත වූ මුත්ති සදෙනෙකි: අභාරමුත්ති යැ අනභාරමුත්ති යැ ඥෙක්ඝමුත්ති යැ අඥෙක්ඝමුත්ති යැ ප්‍රත්‍යක්ඝමුත්ති යැ මුත්තිමුත්ති යැ යි.

අභාරමුත්ති කවරහ යත්: දක්නා ලද නිවන් ඇති දන්තා ලද (ශික්ෂා-ත්‍රය) ශාසනය ඇති යම් ගිහිගේ වැසි කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු අභාර මුත්ති යැ. අනභාරමුත්ති කවරහ යත්: දුටු තිඳන ඇති දත් සසුන් ඇති යම් පැවිදි කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු අනභාරමුත්ති යැ. සථ්ත ඥෙක්ඝයෝ සෙබමුත්ති යැ. රහත්හු අසෙබමුත්ති යැ. පයේ බුදුවරයෝ පච්චෙක්ඝමුත්ති යැ. තරාගත වූ අර්හත් සමාසක් සම්බුද්ධයෝ මුත්තිමුත්ති යයි කියනු ලැබෙත්.

9 මුස් ප්‍රකාති ඇති අවිඤ්ඤා තෙම මොනභාවය (නො බැණ සිටීම) හෙතු කොට ගෙන මුත්ති වූයේ නො වෙයි. තවද පණ්ඩිත වූ යමෙක් තුලාව ගෙන සිටියක්හු සෙයින් උත්තම වූ ශීල සමාධ්‍යාදිය ගෙන —

10 අකුශල ධර්මයන් දුරු කෙරේ ද, හේ මුත්ති නම් වෙයි. යට කී කරුණෙන් හෙතෙම මුත්ති වූයේ යැ යමෙක් ස්කන්ධාදි ලොකයෙහි අධ්‍යාත්ම බාහිරාදි උභයාර්ථයන් දැන ගනී ද, එ කරුණෙන් හෙතෙම මුත්ති යයි කියනු ලැබේ.

11 යමෙක් කුශලාකුශල ප්‍රභෙද වූ සදසත්ධර්මය ද සියලු ස්කන්ධාදි ලොකයෙහි අධ්‍යාත්ම බාහිරාදි ධර්මය ද දැන රාගාදි සංඝයා හා තෘෂ්ණා අභිච්ඡාදය ඉක්මවා සිටියේ ද ඒ ක්ෂණිකව මුත්ති තෙමේ දෙවිමිනිසුන් විසින් පුදන ලද්දේ වේ.

සාධු විශාකරොති යනු: එය මොනොවට පැවැසුව මැනැව, දෙසුව මැනැව, පැනවූව මැනැව, පිහිටුව මැනැව, විවෘත කළ මැනැව, ව්‍යාග කළ මැනැව, නො ගැඹුරු කළ මැනැව, ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි. 'තං මෙ මුත්ති සාධු විශාකරොති' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: තථාහි තෙ විදිතො තුලිතො තිරිතො
විතුතො විහාචිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො'
තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යං තං අපුච්ඡිමං අකිත්තධී නො
අඤ්ඤං තං පුච්ඡාම තදික්ඛ මුඛි,
කථංහු ධිරා විතරනති ඔසං.
ජාතිජරං¹ සොකපරිඤ්ඤා,
තං මෙ මුනී සාධු විශාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො”ති.

4-5

කිත්තධිස්සාමි තෙ ධම්මං (මෙතෙගුති හගව්‍ය)
දිට්ඨං ධම්මං² අනිතිහං³
යං විදිතා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

කිත්තධිස්සාමි තෙ ධම්මොති: ‘ධම්ම’නති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣේ
කල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාථං සවාඤ්ඤානං කෙවලපරිපූර්ණං.
පරිසුඤ්ඤාං බ්‍රහ්මචරියං, වත්තාරො සතිපට්ඨානො⁴ වත්තාරො සම්මප්පධානො⁵
වත්තාරො ඉඨිපාදො⁶ පඤ්ඤිඤියාති පඤ්ඤා ඛල්‍යාති සත්තබ්බාදිකම්මොති⁷
අරියං අට්ඨබ්බිකං. ටිස්සං නිබ්බානාඤ්ඤා නිබ්බානාගාමිඤ්ඤා පටිපදං
කිත්තධිස්සාමි, ආවිකම්භස්සාමි දෙසෙස්සාමි පඤ්ඤපෙස්සාමි පට්ඨපෙස්සාමි
විවරිස්සාමි විහරිස්සාමි උත්තරානිකරිස්සාමි පකාසෙස්සාමිති ‘කිත්තධිස්සාමි
තෙ ධම්මං’ මෙතෙගුති හගවාති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති.

දිට්ඨං ධම්මං අනිතිහනති: ‘දිට්ඨං ධම්මං’ති දිට්ඨං ධම්මං ඤාතෙ
ධම්මෙ තුලිතං ධම්මං තිරිතෙ⁸ ධම්මෙ විතුතෙ ධම්මෙ විහාචිතෙ ධම්මෙ,
සබ්බං සංඛාරා අනිච්චාති -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං
හිරොධම්මොති දිට්ඨං ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතං ධම්මං තිරිතෙ
ධම්මෙ විතුතෙ ධම්මෙ විහාචිතෙ ධම්මෙති එවමපි ‘දිට්ඨං ධම්මං’.
අථවා දුකෙඛ දිට්ඨං දුකඛං කිත්තධිස්සාමි,¹⁰ සමුදයෙ දිට්ඨං සමුදයං

1. ජාතිං ජරං-මජ්ඣං, ජාතිජරං-භාෂා

2. දිට්ඨං ධම්මං -ව, සු

3. අනිතිහං -මජ්ඣං, භාෂා

4. සතිපට්ඨානා -ව, ක

5. සම්මප්පධානා - ව, ක

6. ඉඨිපාද - ව, ක

7. සත්තබ්බාදිකම්මොති -ව, ක

8. තිරිතෙ - භාෂා

9. දිට්ඨං ධම්මං කථරිස්සාමි-මජ්ඣං, භාෂා

10. කථරිස්සාමි - ව, ක, වී, - මජ්ඣං, භාෂා

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යනු: යම් භෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තා ලද ද තුලනය කරන ලද ද තීරණය කරන ලද ද ප්‍රකට කරන ලද ද වඩන ලද ද එහෙයින්, 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"යං තං අපුච්ඡිමහ අකිත්තයි නො-පෙ-තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යි.

4-5.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: "මෙන්තගු මාණවකය), ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්තා ලද දුඃඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ නිර්වාණධර්මය ද නිර්වාණශාමිනී ප්‍රතිපද්ධර්මය ද නොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි."

කිත්තයිසසාමි තෙ ධම්මං යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ මධ්‍යකල්‍යාණ* වූ පයච්චසානකල්‍යාණ වූ (අර්ථසම්පත්තියෙන්) සාර්ථ වූ (වාසදේශන සම්පත්තියෙන්) සවාසදේශන වූ කෙවල (සකල) පරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ ඉන්වෙය්‍ය යැ. සතර සිව්වන් යැ සතර සමාක්ප්‍රධාන යැ සතර සාද්ධිපාද යැ පඤ්චෙත්‍යය යැ පඤ්චබල යැ සප්තබොධාධිග යැ ආයථි අස්ථාධිගික මාර්ග යැ යළි නිර්වාණ ය ද නිර්වාණශාමිනීප්‍රතිපද්ධතිය ද කීර්තනය කරන්නෙමි ප්‍රකාශ කරන්නෙමි, දෙසන්නෙමි, පනවන්නෙමි, පිහිටුවන්නෙමි, විවෘත කරන්නෙමි, විභාග කරන්නෙමි, නො ගැඹුරු කරන්නෙමි, පවසන්නෙමි නුයි 'කිත්තයිසසාමි තෙ ධම්මං' යනු වේ. මෙතනගු'ති භගවා යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතත්.

දිට්ඨං ධම්මං අනිත්තං යනු: 'දිට්ඨං ධම්මං' යනු: දක්තාලද දහමහි දන්තා ලද දහමහි තුලනය කරන ලද දහමහි තීරණය කරන ලද දහමහි ප්‍රකට වූ දහමහි වැඩූ දහමහි, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ' යි...යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නිරෝධස්වභාවය ඇතැ'යි දක්තා ලද දහමහි දන්තා ලද දහමහි තුලනය කරන ලද දහමහි තීරණය කරනලද දහමහි ප්‍රකට වූ දහමහි වැඩූ දහමහි නුයි මෙසේ 'දිට්ඨං ධම්මං' යනු වේ. නොහොත් දුක (ලක්ෂණ රස සහිත ව) දක්තා ලද කල්හි දුක කියන්නෙමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කිත්තයිකාමී, නිරොධෙ දිට්ඨං නිරොධං කිත්තයිකාමී, මනෙත දිට්ඨං ඥානං කිත්තයිකාමී'ති එවමපි 'දිට්ඨං ධම්මෙ'. අපචා දිට්ඨං ධම්මෙ සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එභිජ්ජසිකං ඔපනයිකං¹ පච්චිකං චෙදිතබ්බං විඤ්ඤාභීති එවමපි 'දිට්ඨං ධම්මෙ'. අනිත්තං න ඉතිහිතිහං න ඉතිකිරාය න පරමපරාය න පිටකසම්පදාය න තක්කහෙතු න නයහෙතු න ආකාරපරිච්ඡිතකෙකන න දිට්ඨිනිකානට්ඨනියා සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං අත්තපච්චකං ධම්මං, තං කප්පියාමීති 'දිට්ඨං ධම්මෙ අනිත්තං'.

යං විදිතා සතො වරහති: යං විදිතං කතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා සබ්බෙ සඛාරා අන්තවා'ති විදිතං කතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා 'සබ්බෙ සඛාරා ඥාතා'ති -පෙ-'සබ්බෙ ධම්මා අනන්තා'ති -පෙ-'යං කිඤ්ඤී සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'නති විදිතං කතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා. සතොති චතුභි කාලණෙහි සතො: කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙනෙතා සතො -පෙ- යො වුච්චති 'සතො'. වරහති වරුනෙතා විහරුනෙතා ඉරියනෙතා වනෙතෙතා පාලෙතෙතා යපෙතෙතා යාපෙතෙතාති 'යං විදිතා සතො වරං'.

සරෙ ලොකෙ විසත්තිකහති: 'විසත්තිකා' වුච්චති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ජා ලොහො අකුසල මුලං'² විසත්තිකාති කෙනට්ඨන විසත්තිකා: විසත්තාති³ විසත්තිකා, විසාලාති විසත්තිකා, විසට්ඨාති විසත්තිකා⁴ විසමාති විසත්තිකා, විසක්කතිති විසත්තිකා, විසංහරතිති විසත්තිකා, විසංවාදිකාති විසත්තිකා, විසමුලාති විසත්තිකා, විසඵලාති විසත්තිකා, විසපරිභොගාති විසත්තිකා. විසාලා වා පන සා තණ්හා රූපෙ සඤ්ඤා ගතෙති රසෙ ජොඨ්ඨමිඤ්ඤා කුලෙ ගණෙ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසායං සුඛෙ චීවරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපට්ඨකධාරෙ කාමධාතුයා, රූපධාතුයා, අරූපධාතුයා, කාමහවෙ රූපහවෙ අරූපහවෙ

1. ඔපනෙයාකං - ම ෪ සං.

2. විසත්තාති විසත්තිකා - ව, ට, ක

3. විසත්තාති විසත්තිකා - ව, ට, ක

4. ධම්මසධගණ - නිකෙඨපකණධ

සමුදය දක්නාලද කල්හි සමුදය කියන්නෙමි, මාර්ගය දක්නා ලද කල්හි මාර්ගය කියන්නෙමි, නිරොධය දක්නා ලද කල්හි නිරොධය කියන්නෙමි, නුයි මෙසේ ත් 'දිවෙඨ ධම්ම' යනු වේ. නොහොත් මෙ අත්බැවිහි තමා විසින් දක්ක යුතු යැ කල් නො යවා පල දෙන්නේ යැ 'එව බලව' යන විධියට නිසියැ තමන් තමන් සිත්හි එළවීමට නිසියැ නුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් සිත්හි ලා දතයුතු යැ' යි මෙසේ ත් 'දිවෙඨ ධම්ම' යනු වේ. අනිකිංහං යනු: 'මෙසේ මෙසේ ලැ'යි නො වැ 'මෙසේ වී ලැ' යි නො වැ පරම්පරාකථාවෙන් නො වැ පිටකසම්පදායෙන් නො වැ තර්කභේතුවෙන් නො වැ න්‍යායභේතුවෙන් නො වැ (මේ මැනැ වැ යි) ආකාර සැලැකීමෙන් නො වැ අප විසින් විඉසා ගන්නා ලද දෘෂ්ටිය හා සම යයි නො වැ තුමු මැ තමන්මැ තමන් විසින් අවබෝධ කළ තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ ධර්ම යැ, එය කියන්නෙමි නුයි 'දිවෙඨ ධම්ම අනිකිංහං' යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො වරං යනු: යමක් විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍ය හ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්භ'යි- 'හැම දහම්මු අනිත්‍යහ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ, කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේහේ 'සිහි ඇතියේ' යයි කියනු ලැබෙයි. වරං යනු: සරණයේ වාසය කරනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ, පාලනය කරනුයේ යාපනය කරනුයේ යැපෙනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො වරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසතතිකං යනු: තෘෂ්ණාව 'විසත්තිකා' යි කියනු ලැබෙයි. යම් රුගයෙක් බලවත් රුගයෙක්අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. විසතතිකා යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසතතිකා' නම් වූ යැ යත්: විසෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශාල වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විසෘෂ්ට වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශෙෂ යෙන් සහ්‍ය (සහනය කළ හැකි) චිත හෙයින් විසත්තිකා යැ; වෙසෙසින් සිත හකුළුවන හෙයින් හෝ දුඛ විෂය එළවන හෙයින් හෝ විසත්තිකා යැ (අනිත්‍යාදිය) විස-වාදන කරන හෙයින් විසතතිකා යැ, විෂමූල හෙයින් විසත්තිකා යැ විෂඵල හෙයින් විසත්තිකා යැ විෂපරිභොග හෙයින් විසත්තිකා යැ, යළි විශාල වූ ඒ තෘෂ්ණාව රූපයෙහි ඥාදයෙහි ගන්ධ යෙහි රසයෙහි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි, කුලයා කෙරෙහි තණයා කෙරෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්හි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි, විවරයෙහි පිණ්ඩ පාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ගිලානප්‍රත්‍යයෙහි, කාමධාතූයෙහි රූප ධාතූ යෙහි අරූපධාතූයෙහි, කාමහවයෙහි රූපහවයෙහි අරූපහවයෙහි

සඤ්ඤානවේ අසඤ්ඤානවේ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤානවේ, එකවොකාරහවේ වතුචොකාරහවේ පඤ්චවොකාරහවේ, අතීතෙ අනාගතෙ උච්චුත්තතෙ, දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤානබ්බසු ධම්මසු විසතා විස්තාති 'විසතතිකා'. ලොකෙති අපායලොකෙ චිත්තාලොකෙ දෙවලොකෙ බ්බලොකෙ ධාතුලොකෙ ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකතති ලොකෙ වෙසා විසතතිකා¹ ලොකෙවෙතං විසතතිකං සතො තරෙයා, උත්තරෙයා පතරෙයා සමතිකකමෙයා විතිවත්තෙයාති 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං'.

තෙතාහ හගවා:

තිතතිසිකාමි තෙ ධම්මං. (මෙකතගුති හගවා)
 දිට්ඨං ධම්මං අතිතීහං.
 යං විදිතා සතො වරං.
 තරෙ ලොකෙ විසතතික'තති.

4-6

තං වාහං අභිනන්දමි
 මහෙසි ධම්මමුත්තමං.
 යං විදිතා සතො වරං.
 තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

තං වාහං අභිනන්දමිති: 'ත'තති තුඤ්ඤං වචනං බ්බසාදං² දෙසනං අනුසාසනං අනුසිට්ඨිං³ අභිනන්දමිති නන්දමි චොදමි අනුමාදමි ඉච්ඡාමි සාදිශාමි යාවාමි පසාදාමි පිහයාමි අභිජයාමිති 'තඤ්ඤානං අභිනන්දමි'.

මහෙසි ධම්මමුත්තමතති: 'මහෙසි'ති මහෙසි හගවා; මහත්තං සිලකඛකං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහත්තං සමාධිකඛකං මහත්තං පඤ්ඤකඛකං - මහත්තං විමුත්තිකඛකං - මහත්තං විමුත්තිඤ්ඤාන දස්සනකඛකං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'

1. යාසා ලොකෙ විසතතිකා-සාහ
 2. බ්බසාදං-සාහ

3. අනුසිට්ඨං - මජ්ඣිම
 අනුසතති - ව, පි, ක, ජ, සාහ

සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි එකස්කකි භවයෙහි චතුස්සකන්ධ භවයෙහි පඤ්චස්කන්ධභවයෙහි, අතීතකාලයෙහි අනාගතකාලයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පන්නකාලයෙහි, දෘෂ්ටශ්‍රැතමුතච්ඡේදවැඩර්ථයන්හි විසෘත විස්තෘත නුයි “විසත්තිකා” නම්. ලොකො යනු: අපායලොකයෙහි මනුෂ්‍යලොකයෙහි දෙව්ලොකයෙහි ස්කන්ධලොකයෙහි ධාතුලොකයෙහි ආයතනලොකයෙහි යි. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: මේ විසත්තිකා තොමෝ ස්කන්ධලොකයෙහි මැ වෙයි. සකන්ධලොකයෙහි මැ පවත්නා වූ මේ විසත්තිකා සභිධ්‍යාත තෘෂ්ණාව සිහි ඇතියේ (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කරන්නේ යැ, (කෙලෙසුන් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කරන්නේ යැ, (ප්‍රතිෂ්ඨාහෙතු සිද්ධිත්) ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ (සසර ඉක්මවමින්) සමතික්‍රමණය කරන්නේ යැ, (ප්‍රතිසන්ධි යට අභව්‍යාත්පත්තික කෙරෙමින්) ඉක්මවන්නේ නුයි ‘තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං’ යනු වේ.

එයින් වදාළ හ බුදුහු:

‘කිතතයිස්සාමි තෙ ධම්මං-පෙ-තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං’ යි.

4-6.

මහර්මින් වහන්ස, ස්මෘතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැන ලොවැ විසත්තිකා(තෘෂ්ණාව)ව තරණය කරන්නේ නම්, මම මුඛ වහන්සේගේ ඒ (ධර්මදෙහාතක) වචනය ද රුස්මි. උත්තම වූ ඒ ධර්මය ද රුස්මි.

තඤ්චාහං අභිනාජ්‍යාමි යනු: තං’ යනු, මුඛ වහන්සේගේ කියමන වාක්‍යපථය දේශනය අනුශාසනය අනුශාසනිය. නාජ්‍යමි යනු: සතුටු දෙමි. මුදිත වෙමි, අනුමෝදන් වෙමි, රුස්මි, ඉවසමි, අයදිමි, ප්‍රාර්ත්ථනා කෙරෙමි, ඉස්තෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි නුයි ‘තඤ්චාහං අභිනාජ්‍යාමි’ යනු වේ.

මහෙසි ධම්මවුත්තමං යනු: බුදුහු මහර්මි යැ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ - ගවෙෂණ - පයෙඨිෂණ කෙළේ නුයි මහර්මි යැ, මහත් වූ සමාධි ස්කන්ධය- මහත් වූ ප්‍රඥා ස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිඥාන දර්ශනස්කන්ධය එෂණ ගවෙෂණ පයෙඨිෂණ කෙළේ නුයි මහර්මි යැ,

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

මහතො තමොකායංකං¹ පදලනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහතො විඤ්ජාසංකං පහෙදනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහතො තණ්හාසලංකං අබ්බුතනං² එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි' මහතො දිව්ඪිසංකාපංකං³ චිතීවෙයනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො මානාධර්මං පානනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො අභිසංඛාරංකං වූපසමං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො ඔසංකං නිදංගං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො භාරංකං භික්කෙපනං⁴ එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො සංසාරවට්ටංකං උචෙජ්දං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො සන්තාපංකං නිබ්බාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො පරිප්පාභංකං පටිප්පාභංකං⁵ එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො ධම්මධර්මංකං උස්සාපනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහතො සත්පට්ඨානො මහතො සම්මප්පධානො මහතො ඉද්ධිපාදෙ - මහතොති ඉද්ධියාති මහතොති බලාති - මහතො බොජ්ඣංගො - මහතො අරියං අරියංගං උග්ගං - මහතො පරමසං අමතං නිබ්බානං එසි ගවෙසි පරියෙසිති 'මහෙසි'. මහෙසංකෙති⁶ වා සංකොති එසිතො ගවෙසිතො පරියෙසිතො කතං බුද්ධො කතං භගවා, කතං දෙවදෙවො, කතං නරාසංගොති 'මහෙසි'.

ධම්මවුත්තමන්ති 'ධම්මවුත්තමං' වූච්චති අමතං නිබ්බානං, යො සො සංකප්පකාරසමප්පො සංකප්පපටිපට්ඨිකංගො තණ්හාකංගො විරාගො නිරෝධො නිබ්බානං, උත්තමන්ති දග්ගං සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොකං. උත්තමං පවරං ධම්මන්ති මහෙසි ධම්මවුත්තමං.

යං විදිත්වා සංකොචරන්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභුතං කත්වා 'සංකො සංකාරා අභිච්චා'ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභුතං කත්වා, 'සංකො සංකාරා දුක්ඛා'ති - 'සංකො ධම්මා අනත්තා'ති - පෙ - 'යං කිංඤ්ඤි සම්මද්ධම්මං සංකො තං නිරෝධං ධම්මං'න්ති විදිතං කත්වා තුලයිත්වා තීරයිත්වා විභාවයිත්වා විභුතං කත්වා සංකොති චතුඨි කාරණෙහි සංකො කායෙ කායානුපස්සනාසත්තිපට්ඨානං භාවෙනෙතො සංකො, වේදනාසු වේදනානුපස්සනා - විතො විතානුපස්සනා - ධම්මොසු ධම්මානුපස්සනාසත්තිපට්ඨානං භාවෙනෙතො සංකො - පෙ - සො දුච්චති 'සංකො'. වරන්ති වරන්තො විහරන්තො ඉරියන්තො වරන්තො පාලෙන්නො යපෙන්නො යාපෙන්නොති 'යං විදිත්වා සංකො වරං'.

1. මහතො මොහකායංකං - ප-
2. අබ්බුතනං - මජ්ඣ-
3. දිව්ඪිසංකාපංකං - මජ්ඣ-

4. නික්කප්පනං - ස-
5. පටිප්පාභංකං - මජ්ඣ-
6. මහෙසංකෙතිවො - ව-ව-ක

මහත් වූ තමස්කායයාගේ ප්‍රදානය, මහත් වූ විපයාසයාගේ බිඳීම, මහත් වූ තෘෂ්ණාශල්‍යය ඉදිරීම, මහත් වූ දෘෂ්ටිසංඛ්‍යාධර්මය ලිහීම, මහත් වූ මානසිකවිප්‍රාසාදය ලිහීම, මහත් වූ අභිසංස්කාරය සන්තිද්‍රවීම, මහත් වූ ඔසය තරණය කිරීම, මහත් වූ (පස්කඳ) බර බහා තැබීම, මහත් වූ සසරවට සිඳීම, මහත් වූ (කෙලෙස්) තැවුලිය නිවීම, මහත් වූ (ක්ලේශ) පරිදහය සන්තිද්‍රවීම, මහත් වූ ධර්මධර්මය එසැවීම එසැණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කෙළේ නුයි මහර්මී යැ, මහත් වූ සතිපට්ඨානායත්- මහත් සමාක් ප්‍රධානායත්- මහත් සාද්ධිපාදායත්- මහත් ඉන්ද්‍රියයන්- මහත් බලයන්- මහත් බොධ්‍යාධිගයන්- මහත් වූ ආයාසිද්ධිපාදිකමාර්ගය- මහත් වූ පරමාර්ථ වූ අමාමහනිවන එසැණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කෙළේ නුයි මහර්මී යැ. නොහොත් මහෙශාඛ්‍ය වූ සත්ත්වයන් විසින් 'කොහි යැ බුදුහු, කොහි යැ භාග්‍යවත්හු, කොහි යැ දෙවියනට දෙව්වුවෝ, කොහි යැ තර ශ්‍රේෂ්ඨයෝ ය'යි එමිත ගවේෂිත පර්යොෂිත නුයි 'මහෙසි' යනු වේ.

ධම්මමුත්තමං යනු: අමාමහනිවන 'උතුම් දහමැ'යි කියනු ලැබෙයි: යමක් හැම සංස්කාරයන්ගේ සන්තිද්‍රවීම හැම උපධිත්තේ හැරවීම තෘෂ්ණාක්ෂය විරාගය නිරෝධය නිවන වේ ද, එය යි. උත්තමං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උතුම් වූ ප්‍රචර වූ දහම නුයි 'මහෙසිධම්මමුත්තමං' යනු වේ.

යං විදිත්වා සතො වරං යනු විදිත (දන්තාලද) කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට, 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්භ'යි- 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි... යම් කිසිවක් සමුදය ස්වභාවය ඇත් නම් එහැම නිරෝධ ස්වභාවය ඇතැ'යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් ස්මෘතිමත් වූයේ: කයෙහි කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානාය වඩමින් ස්මෘතිමත් වූයේ, වේදනාවන්හි- වීක්ෂයෙහි-ධර්මයන්හි ධම්මානුපස්සනා සතිපට්ඨානාය වඩමින් ස්මෘතිමත් වූයේ... හෙතෙම 'ස්මෘතිමත් වූයේ' යි කියනු ලැබේ. වරං යනු: හැසිරෙනුයේ වෙසෙනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ රැකෙනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ නුයි 'යං විදිත්වා සතො වරං' යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකනි: 'විසත්තිකා' දුට්ඨති නණ්ඤා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං' විසත්තිකාති කෙනෙට්ඨන විසත්තිකා -පෙ- විසවා විස්සාති 'විසත්තිකා' ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකනති ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙතං.¹ විසත්තිකං සතො තරෙයා උත්තරෙයා පතරෙයා සමතික්කමෙයා විතිවිකේතයාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං'.

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො;

“තං වාහං අභිනාදුම්
මඤ්ඤි ධම්මෙත්තමං,
යං විදිත්වා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තික'නති.

4-7

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි² (මෙතෙගුති හගවා)
උද්ධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙකි³
එතෙසු නාදිඤ්ඤා භිවෙසනඤ්ඤා
පනුජ්ජි විඤ්ඤාණං හවෙ න තිට්ඨෙති.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසිති: යං කිඤ්චි පජානාසි ආජානාසි විජානාසි පටිච්ඡානාසි පටිවිජ්ඣාසිති 'යං කිඤ්චි සම්පජානාසි. මෙතෙගුති හගවාති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති. හගවාති ගාරවාධිවචනමෙනං -පෙ- සම්මානපඤ්ඤානති යදිදං 'හගවා'ති 'මෙතෙගුති හගවා'.

උද්ධං අධො තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකිති: 'උද්ධං' දුට්ඨති⁴ අනාගතං, 'අධො' දුට්ඨති අතීතං. 'තිරියං-වාපි මජ්ඣෙකිති උච්චායනං. 'උද්ධං'නති දෙවලොකො, 'අධො'ති භිරයලොකො තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිති මනුස්ස ලොකො, අර්ථො උද්ධනති කුසලා ධම්මා, 'අධො'ති අකුසලා ධම්මා තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිති අබ්බසාකතා ධම්මා, 'උද්ධං'නති අරුපධාතු, 'අධො'ති කාමධාතු, 'තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිති රූපධාතු, 'උද්ධං'නති සුඛා වෙදනා, 'අධො'ති දුක්ඛා වෙදනා, 'තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිති අදුෂ්ඨමසුඛා වෙදනා, 'උද්ධං'නති උද්ධං පාදනලා 'අධො'ති අධො කෙසමත්තා, 'තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිති වෙමජ්ඣෙකිති උද්ධං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිති.

1. ලොකෙ වාහං විසත්තිකං - ව, ච, ක

2. සංජානාසි - ප

සංජානාසි - ව-ච-ක

3. තිරියං වාපි - කඤ්චි

4. උද්ධනති - මජ්ඣං

තරෙ ලොකෙ විසතතිකං යනු: තෘෂ්ණාව 'විසතතිකා' යි කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. විසතතිකා යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' නම් වූ යැ යත්: ...විසාන විස්තෘත නුයි විසතතිකා යැ. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි යැ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකං යනු: මේ විසත්තිකා නොමෝ ස්කන්ධලොකයෙහි මැ වෙයි, ස්කන්ධ-ලොකයෙහි මැ පවත්නා වූ මේ විසත්තිකා සම්මාන තෘෂ්ණාව ස්මාතිලත් වූයේ තරණය කරන්නේ යැ උත්තරණය කරන්නේ යැ ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ මොනොවට ඉක්ම යන්නේ යැ ඉක්ම පවත්නේ යි 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"යඤ්චාහං අභිනාදුමි - පෙ - තරෙ ලොකෙ විසතතිකං" යි.

4-7.

(බුදුහු මෙසේ වදනු: මෙත්තගු මාණවකය,) (අනාගත කාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමානකාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්මජාතයක් තෙපි දන්නවූ නම් තෙල උද්ධාදි ධර්මයෙහි තෘෂ්ණාව ද දෘෂ්ටිතිවෙශනය ද අභිසංස්කාරවිඤානය ද දුරු කරව, දුරු කොට (දෙවැදැරුම්) භවයෙහි නො සිටිනේ යි.

යෑ කිඤ්චි සම්පජානාමි යනු: දන්නෙහි වෙසෙසින් දන්නෙහි ප්‍රකර්ෂ-යෙන් දන්නෙහි මොනොවට දන්නෙහි සිතින් අවබෝධ කරන්නෙහි නුයි 'යං කිඤ්චි සම්පජානාමි' යනු වේ. මෙතනගු'ති භගවා යනු: බුදුහු ඒ බමුණු නමින් අමතති. භගවා යනු: ගෞරවනාමයෙකි... මේ 'භගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියක් නුයි 'මෙත්තගු' ති භගවා' යනු වේ.

උද්ධං අධො තිරියඤ්චා' පි මජ්ඣෙකි යනු: 'උද්ධං' යනු අනාගත යැ, 'අධො' යනු අතීත යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි යනු වර්තමාන යැ. උද්ධං යනු දිව්‍ය ලොක යැ. අධො යනු නිරය ලොක යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි යනු මනුෂ්‍යලොක යැ. නොහොත් උද්ධං යනු කුශලධර්මයෝ යැ, අධො යනු අකුශල ධර්මයෝ යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි යනු අව්‍යා-කෘතධර්මයෝ යැ. උද්ධං යනු අරුපධාතු යැ, අධො යනු කාමධාතු යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි යනු රූපධාතු යැ. උද්ධං යනු සුඛවේදනා යැ, අධො යනු දුක්ඛවේදනා යැ, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි යනු අදුක්ඛමසුඛ වේදනා යැ. උද්ධං යනු පංතෙලෙන් උඩ, අධො යනු කෙස්මතුයෙන් යට, තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි යනු දෙ මැද නුයි 'උද්ධං අධො තිරියඤ්චා'පි මජ්ඣෙකි' යනු වේ.

එතෙසු නැදිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ඣ චික්ඛාණං හවෙ න තිවෙධිති: ‘එතෙසු’ති ආවික්ඛිතෙසු දෙසිතෙසු පඤ්ඤාපිතෙසු පට්ඨපිතෙසු විවරිතෙසු විහරිතෙසු උත්තංතිකතෙසු පකාසිතෙසු. නැදි වුච්චති තණ්හා, “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං” නිවෙසනන්ති ථෙ භිවෙසනා: තණ්හාතිවෙසනා ව දිට්ඨිතිවෙසනා ව, කතමා තණ්හාතිවෙසනා: යාවඤා තණ්හාසංඛාරතෙන -පෙ- අයං තණ්හාතිවෙසනා: කතමා දිට්ඨිතිවෙසනා: වීසතිවජුකා සක්කායදිට්ඨි -පෙ- අයං දිට්ඨිතිවෙසනා. පනුජ්ඣ චික්ඛාණං නති පුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, ආර්තඤ්ජාභි සංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං, එතෙසු නැදිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසංඛාරසහගතඤ්ච විඤ්ඤාණං නුජ්ඣ පනුජ්ඣ නුද පනුද ජන පජන විනොදෙති ඛාන්තිකරොති අනභාවං ගමෙහිති ‘එතෙසු නැදිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච පනුජ්ඣ විඤ්ඤාණං.’

හවෙ න තිවෙධිති: ‘හවා’ති ථෙ හවා: කම්මහවො ව පටිසන්ධිකො ව පුත්තඛනවො. කතමො කම්මහවො: පුඤ්ඤාභිසංඛාරො අපුඤ්ඤාභිසංඛාරො ආර්තඤ්ජාභිසංඛාරො, අයං කම්මහවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුත්තඛනවො: පටිසන්ධිකො රූපං වේදනා¹ සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං පටිසන්ධිකො පුත්තඛනවො. හවෙ න තිවෙධිති නැදිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච අභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණඤ්ච කම්මහවඤ්ච පටිසන්ධිකඤ්ච පුත්තඛනං. පජනන්තො විනොදෙන්තො ඛාන්තිකරෙන්තො අනභාවං ගමෙන්තො කම්මහවෙ න තිවෙධියා, පටිසන්ධිකෙ පුත්තඛනවෙ න තිවෙධියා, න සන්තිවෙධියාති ‘පනුජ්ඣ විඤ්ඤාණං හවෙ න තිවෙධි.’

තෙතාහ හඟවා;

“ඤං කිඤ්චි සම්පජානාසී (මෙතඟුති හඟවා)
උඤං අඥා තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ,
එතෙසු නැදිඤ්ච නිවෙසනඤ්ච
පනුජ්ඣ චික්ඛාණං හවෙ න තිවෙධි”ති

1. රූප වේදනා - ඝාත

එතෙසු නන්දිකුට නිවෙසනකුට පනුජ්ජ චිකුකුණං හවෙ න තිටෙය් යනු: එතෙසු යනු: කියන ලද, දෙසන ලද, පනවන ලද, පිහිටුවනලද විවර කරන ලද, විහාග කරන ලද, නො ගැඹුරු කරන ලද, ප්‍රකාශ කරන ලද ධර්මයන්හි තෘෂ්ණාව 'නන්දි' යයි කියනු ලැබෙයි, යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වෙ ද, එය යි. නිවෙසනං යනු: නිවෙසන දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නිවෙසන ද දෘෂ්ටි නිවෙසන ද' යි. තෘෂ්ණා නිවෙසන කවර යත්: යම්තාක් තෘෂ්ණා කොට-යාසයෙන් . . . මේ තෘෂ්ණා නිවෙසන යැ. දෘෂ්ටි නිවෙසන කවර යත්: විංශද්වස්දක වූ සත්කාය දෘෂ්ටි යැ . . . මේ දෘෂ්ටි නිවෙසන යි. පනුජ්ජ චිකුකුණං යනු: පුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානායු අපුණ්‍යාභි සංස්කාර සහගත වූ විඥානායු ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර සහගත වූ විඥාන යි. තෙල දහමිති නන්දියත් නිවෙසනයත් අභිසංස්කාර සහගත වූ විඥානයත්, හැරපියව, අතිශයින් හැරපියව, සිදුව, අතිශයින් සිදුව, හරුව, දුරු කරව, විගතාන්ත කරව, අනු අභාවයට යව නුයි 'එතෙසු නන්දිකුට නිවෙසනකුට පනුජ්ජ චිකුකුණං' යනු වේ.

හවෙ න තිටෙය් යනු: 'හවා' යනු හව දෙකෙකි: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත සුනර්භවය ද යි. කර්මභවය කවර යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ අපුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්මභව නම් වෙයි. ප්‍රතිසන්ධිසංඛ්‍යාත සුනර්භවය කවර යත්: ප්‍රතිසන්ධියෙහි වූ රූප යැ වේදනා යැ සංඥා යැ සංස්කාර යැ විඥාන යැ යන යම් ධර්ම කෙතෙක් වෙත් ද, මේ ප්‍රති සන්ධික සුනර්භවය වේ. හවෙ න තිටෙය් යනු: නන්දියත් නිවෙසනයත් අභිසංස්කාර සහගත විඥානයත් කර්මභවයත් ප්‍රතිසන්ධික සුනර්භවයත් හැරපියනුයේ දුරු කරනුයේ විගතාන්ත කරනුයේ අනු අභාවයට පත් කරනුයේ කර්මභවයෙහි නො සිටුනේ යැ ප්‍රතිසන්ධික සුනර්භවයෙහි නො සිටුනේ යැ මොනොවට නො සිටුනේ යැ නුයි 'පනුජ්ජ චිකුකුණං හවෙ න තිටෙය්' යනු වේ.

එයින් වදාලන බුදුහු:

"යං කිකුචි සම්පජානාමි-පෙ-පනුජ්ජ චිකුකුණං හවෙ න තිටෙය්" යි.

මෙසේ වාසය කරනසුලු ස්මාතිමත් වූ අප්‍රමත්ත වූ මහණ තෙම මමත්වයන් හැර පියා හැසිරෙනුයේ විද්වත් වූයේ මෙ සස්තෙනි මැ නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මැ ජාතිය ද ජරාව ද සොක-පරිදෙව දුක ද දුරුලත්තේ යි.

එවං විහාරී සතො අපපමනෙතා යනු: එවං විහාරී යි: තත්තදිය ත් හිවෙශනය ත් අභිසංස්කාර සහගත විඤානය ත් කර්මභවය ත් ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය ත් හැරපියනුයේ දුරු කරනුයේ විභ්‍යාන්ත කරනුයේ අනු අභාවයට යවනුයේ නුයි 'එවං විහාරී' යනු වේ. ඤානො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් . . හේ 'ස්මාතිමත් වූයේ' යි කියනු ලැබෙයි. අප්පමත්තො යනු: කුසල් දහමිහි සකසා කරනුයේ සතත භාවයෙන් කරනුයේ නො නැවැත කරනුයේ නො හැකුළුණු පැවැතුම් ඇතියේ නො තැබූ ඡන්දය ඇතියේ නො තැබූ වියඛි ධූර ඇතියේ අප්‍රමත්ත වූයේ 'කියෙයින්' මම නො පිරිසුන් ශීලස්කන්ධය පුරම් දෝ හෝ පිරිසුන් ශීලස්කන්ධය හෝ ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥායෙන් අනුග්‍රහ කෙරෙමි දෝ හෝ'යි ඒ කුසල් දහමිහි යම් කර්තුකමාතා කුශලවිජන්ද යෙක් වැයමෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වියඛියෙක් ස්මාතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වියඛියෙක් ප්‍රධන් වියඛියෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, කියෙයින් මම නො පිරිසුන් සමාධිස්කන්ධය . . . ප්‍රඥාස්කන්ධය . . . විමුක්තිස්කන්ධය . . . විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධය පුරම් දෝ හෝ පිරිසුන් විමුක්තිඥානදර්ශනස්කන්ධය හෝ ඒ ඒ තන්හි ප්‍රඥායෙන් අනුග්‍රහ කෙරෙමි දෝ හෝ' යි ඒ කුසල් දහමිහි යම් කර්තුකමාතා කුශලවි- ඡන්දයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වියඛියෙක් ස්මාතියෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වියඛියෙක් ප්‍රධන් වියඛියෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, කියෙයින් මම අපරිඥාන වූ දූඛය ඥාතපරිඥායෙන් දුතගනිමි දෝ හෝ නො පුහුන් කෙලෙස් හෝ ප්‍රභාණය කෙරෙමි දෝ හෝ නො වැඩූ මාර්ගය හෝ වඩමි දෝ හෝ නො පසක් කළ නිරෝධය හෝ පසක් කෙරෙමි දෝ හෝ'යි ඒ කුසල් දහමිහි යම් ඡන්දයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් නො පසුබස්නා වියඛියෙක් ස්මාති- යෙක් සම්ප්‍රඥානයෙක් කෙලෙස් තවන වියඛියෙක් ප්‍රධන් වියඛියෙක් අධිෂ්ඨානයෙක් අනුයෝගයෙක් නොපමාවෙක් අප්‍රමාදයෙක් වේ ද, එයින් යුක්ත නුයි 'එවං විහාරී සතො අප්පමනෙතා' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

භික්ඛු වරං භික්ඛා මමායිතානිති: 'භික්ඛු'ති පුට්ඨජන කල්‍යාණකො වා භික්ඛු සෙධො වා' භික්ඛු වරනි: වරනො ව්‍යරනො ඉරියනො වනෙනනො පාලෙනො යපෙනො යාපෙනො. මමායිතානිති: ථෙ ඔමනා: තණ්හාමමනං ව දිට්ඨිමමනං ව -පෙ- ඉදං තණ්හා මමනං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිමමනං. තණ්හාමමනං පහාය දිට්ඨිමමනං පටිනික්ඛනීයං, මමනෙ ජනිතො වජිතො පජනිතො පරිච්ඡිතො විනොදෙතො බ්‍යන්තිකරිතො අනභාවං ගමෙතොති 'භික්ඛු වරං භික්ඛා මමායිතානි.'

ජාතිං ජරං සොකපරිඤ්ඤා ව ඉධෙව විද්වා පජනෙය්‍ය දුක්ඛනි: 'ජාති'ති: යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ජරනි: යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- සොකොති: සුනිබ්‍යසනෙන වා ථුට්ඨස්ස -පෙ- පරිද්දෙනති' සුනිබ්‍යසනෙන වා ථුට්ඨස්ස -පෙ- ඉධාති: ඉමිස්සා දිට්ඨියා -පෙ- ඉමසිං ලොකෙ. විද්වාති: විජ්ජාගතො සුඤ්ඤි විහාපී මෙධාපී. දුක්ඛනි: ජාතිදුක්ඛං -පෙ- දෙමනස්සපායාසදුක්ඛං. ජාති ජරං සොකපරිඤ්ඤා ඉධෙව විද්වා පජනෙය්‍ය දුක්ඛනි: විජ්ජාගතො සුඤ්ඤි විහාපී මෙධාපී' ඉධෙව ජාතිඤ්ඤා ජරඤ්ඤා සොකපරිඤ්ඤා දුක්ඛඤ්ඤා පජනෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය බ්‍යන්තිකරෙය්‍ය අනභාවං ගමෙය්‍යාති 'ජාතිං ජරං සොකපරිඤ්ඤා ඉධෙව විද්වා පජනෙය්‍ය දුක්ඛං'.

තෙනාහ භගවා:

"එවං විහාරී සතො අප්පමාදෙණා
භික්ඛු වරං භික්ඛා මමායිතානි
ජාතිං ජරං සොකපරිඤ්ඤා
ඉධෙව විද්වා පජනෙය්‍ය දුක්ඛං"නති.

4-9

එතාහිනන්දුමි වචො මහෙසිනො:
සුක්ඛිතරිතං ගොතම නුපට්ඨං,
අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං.
තරා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

එතාහිනන්දුමි වචො මහෙසිනොති: එත'නති: තුස්සං වචනං බ්‍යප්පරං.¹ දෙසනා අනුසිට්ඨිං.² අභිනන්දුමිති නන්දුමි අභිනන්දුමි මොදමි අනුමොදමි ඉච්ඡාමි සාදියාමි පඤ්ඤාමි පිහසාමි අභිජප්පාමි. මහෙසිනොති මහෙසි භගවා: මහත්තං සිලකතං. එසි ගවෙසි පරියෙසිති මහෙසි -පෙ- 'කතං නරාසභො'ති මහෙසිති 'එතාහිනන්දුමි වචො මහෙසිනො'

1. හෙතෙම වා - පත, ම ජ සං

2. පරිදෙවොති - හැම

3. බ්‍යප්පරං - ව-වි-ක-හ්‍ය

4. අනුසිට්ඨං - ම ජ සං

භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසිතානි යනු: 'භික්ඛු' යි: පාඨත්ථන කල්‍යාණක මහණ හෝ වෙයි, මෙඟක්ඝ මහණ හෝ වෙයි. වරං යනු: සරණයේ වාසය කරනුයේ ඉරියව් පවත්වනුයේ පවත්නේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ. මමාසිතානි යනු: තෘෂ්ණාමමත්ව ද, දෘෂ්ටිමමත්ව ද යි මමත්ව දෙකෙකි . . . මේ තෘෂ්ණා මමත්ව යැ . . . මේ දෘෂ්ටි මමත්ව යැ. තෘෂ්ණාමමත්වය හැරපියා දෘෂ්ටිමමත්වය දුරු කොට මළො යන් බැහැර කොට හැරපියා වෙසෙසින් බැහැර කොට දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුභවයට පත් කොට නුයි 'භික්ඛු වරං භික්ඛා මමාසිතානි' යනු වේ.

ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච ඉධෙව විද්වා පජභෙය්‍ය දුක්ඛං යනු: 'ජාති' යි: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් . . . ජරං යි: ඒ ඒ සත්ත්වයන්ගේ යම් . . . සොකො යි: ඥාති ව්‍යාසනයෙන් පහස්තා ලද්දහු ගේ හෝ . . . පරිදෙවො යනු: ඥාතිව්‍යාසනයෙන් පහස්තා ලද්දහු ගේ හෝ . . . ඉධ යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි . . . මේ මිනිස් ලොවැ. විද්වා යනු: ත්‍රිවිද්‍යාවට පැමිණියේ නැණැත්තේ විමසුම් නුවණැත්තේ තුලිතප්‍රඥා ඇත්තේ මෙහි මැ ජාතිය ත් ජරාව ත් සෝකයත් පරිදේවය ත් යන දුක් බැහැර කරන්නේ යැ දුරු කරන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු භවයට යවන්නේ නුයි 'ජාතිං ජරං සොකපරිද්දවඤ්ච, ඉධෙව විද්වා පජභෙය්‍ය දුක්ඛං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"එවං විහාරි සතො අපමනෙතො -පප- ඉධෙව විද්වා පජභෙය්‍ය දුක්ඛං යි.

4-9.

(ආයුෂ්මත් මත්තගු මෙසේ කී.) මහර්මි වූ, මුඛ වහන්සේ ගේ තෙල වචනය පිළිගනිමි. ගෞතමයන් වහන්ස, (මුඛ වහන්සේ විසින්) ගිරුපඩ වූ ගිරුවාණය මොනවට ප්‍රකාශ කරන ලද. යම් හෙයින් බුදුහු එකාන්තයෙන් වෘත්තදුක්ඛය දුරැලූහු ද එහෙයින් මැ මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද.

එතාභිනඤ්චි වචො මහෙසිනො, යනු: 'එතං' යි: මුඛ වහන්සේ ගේ කියමන, වාක්‍යපථය දේශනය අනුශාසනය දක්වා කීම පිළිගනිමි, (එයට) සතුටු වෙමි, (එය) අනුමෝදන් වෙමි, ඉස්තෙමි, ඉවසමි, ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි, ඊපසා කෙරෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි. මහෙසිනො යනු: කුමක් හෙයින් බුදුහු මහර්මි වෙත් ද? යත්: මහත් වූ, ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පයෝගිෂණ කළාහු නු යි මහර්මි හ. . . "නරග්‍රෙෂ්ඨයෝ කොහි යැ" යි මහර්මි වෙත් නුයි 'එතාභිනඤ්චි වචො මහෙසිනො' යනු වේ.

සුක්ඛත්තං ගොතම නුපට්ඨකන්ති 'සුක්ඛත්ත'න්ති සුක්ඛත්තං සු ආවික්ඛිතං සුදෙසිතං සුපඤ්ඤාපිතං සුපට්ඨපිතං සුවිවරිතං සුවිහරිතං සුදුගතානිකතං සුපකාසිතන්ති 'සුක්ඛත්තං'.

ගොතම / නුපට්ඨකන්ති. උපට්ඨ වුවනති¹ කිලෙසා ව ඛකා ව අභිසංඛාරා ව. උපට්ඨපභානං උපට්ඨවුපසමං උපට්ඨපට්ඨිකසංඝං උපට්ඨ-පට්ඨපසාදිං² අමතං නිබ්බානන්ති 'සුක්ඛත්තං ගොතමනුපට්ඨකං'.

අද්ධා හි හගවා පහාසි දුක්ඛන්ති³ 'අද්ධා' ති එතංසවචනං⁴ නිසසංසය වචනං නික්ඛංඛාවචනං අදොඤ්ඤාවචනං අදොළභකවචනං හියොග වචනං⁵ අපන්නකවචනං අවජානවචනමෙතං 'අද්ධා'ති හගවාති භාරවාධිවචනං. -පෙ- සවජිකාපඤ්ඤන්ති යදිදං 'හගවා'ති. පහාසි දුක්ඛන්ති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙව-දුක්ඛදෙමනස්සායාසදුක්ඛං පහාසි පජති විනොදෙසි බ්‍යානනිකරොසි අනභාවං ගමෙසිති 'අද්ධා හි හගවා පහාසි දුක්ඛං'.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො තීරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මො ති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“එතාහිනාන්තූචි වචො මහෙසිනො
සුක්ඛත්තං ගොතම නුපට්ඨකං,
අද්ධාහි හගවා පහාසි දුක්ඛං
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො”ති.

4-10

තෙ වාපි නුත පජහෙය්‍යු දුක්ඛං⁶
යෙ තුං මුනී අවසීතං⁷ ඔවදෙය්‍ය,
තං තං නාමසාමි සමෙවච නාගං
අපෙපව මං හගවා අවසීතං ඔවදෙය්‍ය.

තෙ වාපි නුත පජහෙය්‍යු දුක්ඛන්ති: 'තෙවාපි'ති: ධතනියා ව බ්‍රාහ්මණා ව වෙසසා ව සුඤ්ඤා ව ගහට්ඨා ව පබ්බජිතා ව දෙවා ව¹ මනුස්සා ව. පජහෙය්‍යු දුක්ඛන්ති ජාතිදුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සායාසදුක්ඛං. පජහෙය්‍යු විනොදෙය්‍යු බ්‍යානනිකරෙය්‍යු අනභාවං ගමෙය්‍යුන්ති 'තෙ වාපි නුත පජහෙය්‍යු දුක්ඛං'.

1. වුවනති - ව-වි-ක

2. උපට්ඨපට්ඨිකසංඝං - ම ඡ සං.

3. එතංසවචනං - ව-වි-ක

4. නිබ්බාධවචනං - ව-වි-ක-මජ්ඣ-පන

5. පජහෙය්‍යු දුක්ඛං - ව-වි-ක

නුතපජහෙය්‍යු දුක්ඛං - ම ඡ සං.

6. අවසීතං - පන

7. දෙවතා ව - ප-ව-ක

සුක්ඛිත්තිකං ගොතමි තුපධිකං යනු: 'සුක්ඛිත්තිකං' යි: මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද, මොනොවට කියන ලද, මොනොවට දෙසන ලද, මොනොවට පනවන ලද, මොනොවට පිහිටුවන ලද, මොනොවට විවෘත කරන ලද, මොනොවට විභාග කරන ලද, මොනොවට නො ගැඹුරු කරන ලද, මොනොවට පවසන ලද නුයි 'සුක්ඛිත්තිකං' යනු වේ. **ගොතමි තුපධිකං** යනු: ක්ලේශයෝ ද, ස්කන්ධයෝ ද, අභිසංස්කාරයෝ ද 'උපධි' යයි කියනු ලැබෙති. උපධි ප්‍රභාණය, උපධි සන්තිදුට්ඨම, උපධි හැරවීම, උපධි ප්‍රතිප්‍රශ්නිද්ධිය අමාමහනිවන නුයි 'සුක්ඛිත්තිකං ගොතමි තුපධිකං' යනු වේ.

අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං යනු: 'අද්ධා' යනු: එකාන්ත වචන යැ, නිස්සංගය වචන යැ, නිසැක වචන යැ, අද්ධෙවධවචන යැ නො දෙතිත් වචන යැ, නියොග වචන යැ, අවිරුද්ධවචන යැ, සනිටුහන් වචනයෙකි. මේ 'අද්ධා' යනු. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ 'භගවා' යනු අර්භත්ඵල සාක්ෂාත් කරණයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. **පහාසි දුක්ඛං** යනු: ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධි දුක මරණ දුක සොක-පරිදෙව දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස දුක දුරු දුහ, බැහැර කළහ, විනෝදනය කළහ. විගතාන්ත කළහ, අනු අභාවයට යැවුනු නුයි 'අද්ධා හි භගවා පහාසි දුක්ඛං' යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යනු: ඒ එසේමැ යි, මුඛි වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්නා ලද, තුලනය කරන ලද, තීරණය කරන ලද, ප්‍රකට කරන ලද, විභාවනය කරන ලද නුයි 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

'එතාහිනන්දුමි වචො මහෙසිනො -පෙ- තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො' යි.

4-10.

මුඛි වූ සර්වඥයන් වහන්ස, මුඛි වහන්සේ යම් කෙනකුන්ට සකසා (හැම කල්හි හෝ) ඔවා දෙන සේක් ද, ඔහු දුක් දුරුලන්නාහ'යි හඟිමි. බුද්ධිමාගයන් වහන්ස, එහෙයින් එළඹ මුඛි වහන්සේ නමදිමි. භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට එක්වත් අවවාද කරන්නාහු නම් මැනැවි.

තෙවා'පි තුනපජභෙය්‍යු දුක්ඛං යනු: 'තෙවා' 'පි' යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද භාහස්ථයෝ ද ප්‍රමුච්ඡිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. **පජභෙය්‍යු දුක්ඛං** යනු: ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධි දුක මරණ දුක සොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දොමනස්ස-උපායාස දුක දුරු ලන්නාහ, බැහැර ලන්නාහ, විගතාන්ත කරන්නාහ, අනුඅභාවයට යවන්නාහු' යි 'තෙ වා'පි තුනපජභෙය්‍යු දුක්ඛං' යනු වේ.

යෙ තං මුතී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යාති: ‘යෙත: ටතතියෙ ව මුහුමණෙ ව වෙසෙස ව සුද්දෙ ව ගහවෙස ව පබ්බජිතෙ ව දෙවෙ ව මත්තසෙස ව. කුන්ති: හගවතං හණති. මුතීති ‘මොනං’ දිව්වති: ඤාණං -ප-සඤ්ජාලමතිව සො ලුති. අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යාති: අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය සක්කවං ඔවදෙය්‍ය, අභිණ්ඨං ඔවදෙය්‍ය, පුනපුනං ඔවදෙය්‍ය, අනුසාසෙය්‍යාති යෙ තං මුතී දට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය.’

තං තං නමසසාමී සමෙව්ව නාගණ්‍යාති: ‘තණ්‍යී’ හගවතං හණති. නමසසාමීති කායෙන වා නමසසාමී, වාචාය වා නමසසාමී, චිත්තෙන වා නමසසාමී. අනිත්ථපටිපත්තියා වා නමසසාමී, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමසසාමී, සක්කරොමී, ගරුකරොමී¹, මානෙමී, පුජෙමී. සමෙව්වති සමෙව්ව අභිසමෙව්ව සමාගන්ත්වා අභිසමාගන්ත්වා සමමුඛා තං න.මසසාමී. නාගණ්‍යාති නාගො ව හගවා, ‘ආගං න කරොතීති නාගො, න ගච්ඡතීති නාගො, න ආගච්ඡතීති නාගො. කථං හගවා ආගං න කරොතීති නාගො: ‘ආගු’ වුට්ඨති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සද්දා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජරාමරණියා.

12 “ආගං න කරොති කිඤ්චී ලොකෙ (සභියාති හගවා)
සබ්බසංයොජනෙ විසජ්ඣ ඛකිනාති,¹
සබ්බස්ස න සජ්ජති විමුක්තො
නාගො තාදී පද්ධිවතෙ තථස්සා”ති. ^a

එවං හගවා ‘ආගං න කරොතීති නාගො.

කථං හගවා න ගච්ඡතීති නාගො: හගවා න ඡන්දගතිං ගච්ඡති, න දෙසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රාග වසෙන ගච්ඡති, න දෙසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න ද්විවිච්ඡෙත ගච්ඡති, න උද්ධමවසෙන ගච්ඡති, න විචික්ච්ඡාවසෙන ගච්ඡති, න අනුසංයවසෙන ගච්ඡති, න විශේෂි ධම්මෙහි සායති, නියාති වුත්තති සංහරියති. එවං හගවා ‘න ගච්ඡති’ති නාගො.

1. ගරුකරොමී - ම ජ සං

2. සබ්බසංයොජනා විසජ්ඣ -ව-වි-ක-පන

a. දුක්ඛාතිසාත - සඤ්ජාලක

යෙ ඤං මුනි අට්ඨිතං ඔට්ඨෙය්‍ය යනු: 'යෙ' යනු: ක්ෂත්‍රියයන් ද බ්‍රාහ්මණයන් ද චේතියයන් ද භෞතියයන් ද ප්‍රච්ඡිකයන් ද දෙවියන් ද මිනිසුන් ද. ඤං යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ අමතයි. මුනි යනු: ඥානය 'මොන' යයි කියනු ලැබේ . . . ඒ මුනි තෙම සධගජාලය ඉක්ම සිටුවෝ යි. අට්ඨිතං ඔට්ඨෙය්‍ය යනු: නො නැවැත අවවාද කළ මැනව්, සකසා අවවාද කළ මැනව්, එක්වත් අවවාද කළ මැනව්, පුනපුනා අවවාද කළ මැනව්, අනුභාසනා කළ මැනව් නුයි 'යෙ ත්වං මුනි අට්ඨිතං ඔට්ඨෙය්‍ය' යනු වේ.

තං තං නමසාමි සමෙව්ව නාගං යනු: 'තං' යි බුදුන් අමතයි. නමසාමි යනු: කයින් හෝ නමදිමි, වචනයෙන් හෝ නමදිමි, සිතින් හෝ නමදිමි, අර්ථානුගත ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමදිමි, ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමදිමි, සත්කාර කෙරෙමි, ගරුකාර කෙරෙමි, මානනය කෙරෙමි, පූජනය කෙරෙමි. සමෙව්ව යනු: එළඹ ප්‍රතිවේධ කොට හමු වූ සජීපයට පැමිණ හමුයෙහි මුඛ වහන්සේ නමදිමි. නාගං යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ නාග ද වෙති: පව් නො කෙරෙත් නුයි නාග යැ, අගති වශයෙන් නො යෙත් නුයි නාග යැ, (ප්‍රභීණ කෙලෙසුන් කරා) නො එත් නුයි නාග යැ. කිසෙයින් බුදුහු පව් නො කෙරෙත් නුයි නාග නම් වෙත් ද යත්: සංක්ලෙශපක්ෂයෙහි වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ දරට සහිත වූ දු:ඛවිපාක ඇති ආයතිභවයෙහි ජාතිජරාමරණ පිණිස පවත්නා වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ 'ආගු' යයි කියනු ලැබෙති.

12 (බුදුහු මෙසේ වදළහ: සහියමාණවකයෙහි,) යමෙක් ලොවැ අල්ප-මාත්‍ර වූ ද, පාපයක් නො කෙරේ ද හෙතෙම හැම සංයොගයෙහි බන්ධනයන් හැර පියා විමුක්ත වූයේ (ස්කන්ධාදි) කිසි තැනෙකැ නො ලැගෙයි, එබඳු වූ තෘදී තෙම 'නාග' යයි කියනු ලැබේ.

මෙසෙයින් බුදුහු පව් නො කෙරෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙති.

කි සෙයින්, බුදුහු අගතියට නො යෙත් නුයි 'නාග' නම් වෙත් ද යත්: බුදුහු ඡන්දයෙන් අගතියට නො යෙති, ද්වේෂයෙන් අගතියට නො යෙති, මෝහයෙන් අගතියට නො යෙති, භයෙන් අගතියට නො යෙති, රාග වශයෙන් නො යෙති, ද්වේෂ වශයෙන් නො යෙති, මොහ වශයෙන් නො යෙති, මාන වශයෙන් නො යෙති, දෘෂ්ටි වශයෙන් නො යෙති, ඕද්ධ්‍ය වශයෙන් නො යෙති, විචිකිත්සා වශයෙන් නො යෙති අනුශයවශයෙන් නො යෙති, ව්‍යග්‍ර ධර්මයන් විසිරී නො යවනු ලැබෙති නො පමුණුවනු ලැබෙති, නුසුලනු ලැබෙති, නො ගෙන යනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් නො යෙත් නුයි බුදුහු 'නාග' නම් වෙති.

කථං හගවා න ආගච්ඡති නාගො; සොතාපකම්මණෙන යෙ කිලෙසා පභීතා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති. සකදගාමි මණෙන—අනාගාමිමණෙන—අරහත්තමණෙන යෙ කිලෙසා පභීතා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති, න පච්චාගච්ඡති. එවං න ආගච්ඡති'ති 'නාගොති'. 'තං තං නමසසාමි සමෙච්ච නාගං'.

අප්පෙව මං හගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යාති. අප්පෙව මං හගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය, සකකච්චං ඔවදෙය්‍ය, අභිණ්ණං ඔවදෙය්‍ය, පුනට්ඨනං ඔවදෙය්‍ය, අනුසාසෙය්‍යාති 'අප්පෙව මං හගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

“තෙ වාපි නුත පජභෙය්‍යු දුක්ඛං.
යෙ තං මුනී අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍ය,
තං තං නමසසාමි සමෙච්ච නාගං
අප්පෙව මං හගවා අට්ඨිතං ඔවදෙය්‍යා”ති.

4-11

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං¹ ආභිජ්ඣාදා,
අභිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං,
අද්ධා හි සො ඤ්ඤාමිමං අධාරි
තිණණො ව පාරං අබ්බිලො අකඤ්ඤා.

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජ්ඣාදාති 'බ්‍රාහ්මණො'ති සත්තත්තං ධම්මොනං බාහිතත්තං බ්‍රාහ්මණො; සකකායදිට්ඨි බාහිතා හොති, විචිකිට්ඨං බාහිතා හොති, ඩිලබ්බතපරාමාසො බාහිතො හොති, රාගො බාහිතො හොති, දෙසො බාහිතො හොති, මොහො බාහිතො හොති, මානො බාහිතො හොති, බාහිතාසත්ත හොතති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොහටිකා සදරා දුක්ඛට්ඨපාකා ආයති. ජාතිජරාමරණියං.

1. වෙදගුමාභිජ්ඣාදා - ම ජ සං
වෙදගුමභිජ්ඣාදා -ව-ථ-ක

කිසෙයිත් බුදුහු නො එත් නුයි 'නාග' නම් වෙත් ද? යත්: සෝචන් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එති, පසු වැ නො එති, ආපසු නො එති, සෙදගැමි මහින් අනගැමි මහින් රහත් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූවාහු නම්, ඒ කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එති, පසු වැ නො එති, ආපසු නො එති. මෙසෙයින් බුදුහු නො එති 'නාග' වෙත් නුයි 'තං තං නමස්සාමි සමෙව්ව තාගං' යනු වේ.

අපෙපව මං හගවා අට්ඨිතං ඔව්දෙය්‍ය යනු: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට නො කඩ කොට අවවාද කරන්නාහු නම් සකසා අවවාද කරන්නාහු නම් එක්වත් අවවාද කරන්නාහු නම් පුනපුනා අවවාද කරන්නාහු නම් අනුශාසනා කරන්නාහු නම් මැනවි නුයි 'අපෙපව මං හගවා අට්ඨිතං ඔව්දෙය්‍ය' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"තෙ වා'පි නුතපජ්ඣෙය්‍ය දුක්ඛං -පෙ- අපෙපව මං හගවා අට්ඨිතං ඔව්දෙය්‍ය" යි.

4-11.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: මේත්තගු මාණවකය,) තෙපි ඛාහිතපාපි බ්‍රාහ්මණ වූ යමක්හු මාර්ගඥානයෙන් නිව්‍යාපිතව පැළිඹියකු කොට (රාගාදී) කිඤ්චිත රහිතයකු කොට කාමයෙහි ද හවයෙහි ද නො ආද්‍රණක්හු කොට දන්තවු ද, ඒකාන්තයෙන් හෙතෙම මේ (කාමාදී) චතුරෝසය තරණය කෙළේ යැ. ඕස තරණය කළා වූ ද (රාගාදී චීල රහිත වූ දු:ඛාදියෙහි) කාක්ෂා රහිත වූ හෙතෙම නිර්වාණ පාරයට ගියේ යි.

යං බ්‍රාහ්මණං චෙදග්ගංආහිංසකං යනු: බ්‍රාහ්මණෝ' යි සජ්ඣාධර්ම කෙනතුන් දුරු කළ බැවින් බ්‍රාහ්මණ යැ: සත්කාය දෘෂ්ටිය දුරු කරන ලද දෙයි, විචිකිත්සාව- ශීල ඉත පරාමර්ථය-රාගය- ද්වේෂය- මොහය- මානස- දුරු කරන ලද වෙයි. ඔහු විසින් සාංක්ෂලික වූ පුනර්භවය කරන්නා වූ දුක් සහිත වූ දු:ඛවිපාක ඇති ආයති හවයෙහි ජාතිජරාමරණය පිණිස පවත්නා වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ දුරු කරන ලද්දහු වෙත්.

13. “බොහෙවො සබ්බපාපකානි (සභියානි හගවො)
විමලො සාධු සමානිතො සීඨනො,
සංසාරමතිච්ච කෙවලී සො
අසිතො තාදි පට්ඨවිතො ස ඉහමා”.

වෙදගුනි: ‘වෙදෙ’ වුට්ඨනි වතුසු මයොසු ඤාණං -පෙ- සබ්බවේර මතිච්ච වෙදගු සො. ආභිජ්ඣාදානි අභිජානෙය්‍ය, ආජානෙය්‍ය, විජානෙය්‍ය, පටිච්ජානෙය්‍ය, පටිච්චේකියානි ‘යං ඉහමාණං වෙදගුං ආභිජ්ඣාදා.’

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තනනි: ‘අකිඤ්චනං’නි: රාගකිඤ්චනං දෙසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිව්‍යකිඤ්චනං කිලෙස කිඤ්චනං දුඛරිතකිඤ්චනං. යසෙසනෙ කිඤ්චනා පභිනා සමුච්ඡින්නා වුපසන්නා පටිපසාදා අභිච්ඡාදකනිකා ඤාණගාමිනා දඤ්ඤා, සො වුච්චති ‘අකිඤ්චනො’. කාමානි: උද්ගතනො දො කාමා: වජ්ජකාමා ච කිලෙස කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වජ්ජකාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙස කාමා, හවානි: දො හවා: කම්මහවො ච පටිසංකිතො ච සුනඛහවො -පෙ- අයං පටිසංකිතො සුනඛහවො.

අකිඤ්චනං කාම හවෙ අසත්තනනි: අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමහවෙ ච අසත්තං අලග්ගං අලග්ගිකං අපළිබ්බං නික්කන්තං හිසංසං විපාමුක්ඛං.¹ විසංසුක්ඛං විමර්ශාදිකතෙන චෙතසා විහරන්තනි ‘අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං’.

අද්ධා හි සො ඔසමිමං අකාරිනි: ‘අද්ධා’නි: එකංසවචනං -පෙ- අවසාපනවචනමෙතං ‘අද්ධා’නි. ඔසනනි: කාමොසං හවොසං දිව්‍යොසං අවිජ්ජාසං. අකාරිනි: අතරි උත්තරි පතරි සමතික්කමි. වීතිවක්කමිති ‘අද්ධා හි සො ඔසමිමං අකාරි.’

a. සුඤ්ඤානිදෙස - සභියොසු

1. විපට්ඨකං -අ-ව-වි-ක-පහ

13. ('සභිය' යි අමතා බුදුහු මෙසේ වදළහ:) සියලු පාපධර්මයන් ප්‍රභිණ කොට එහෙයින් මැ විගතමල වූ(ශ්‍රේෂ්ඨ වූ) ඔර්ගඵල සමාධියෙන් මොනනාවට සංවෘත වූ, ලෝකධර්මයන්ගෙන් කම්පිත නො වන හෙයින් ස්ථිතත්ව වූ සංසාර හේතු ඉක්ම සිටි, ගිම්බන ලද කෘත්‍ය ඇති හෙයින් කේවලී වූ, ඒ ක්ෂිණානුද තෙම තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි තිඃශ්‍රය නැති හෙයින් 'අසිත' යයි ද ලෝක ධර්මයෙන් තීර්ථකාර හෙයින් 'තෘදී' යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම 'මුඛමණ' නම් වේ.

වේදග්‍ර යනු: සතර මාර්ගයන්හි ඥානය 'වේද' යි කියනු ලැබෙයි. . . . හෙතෙම සියලු චෛරය ඉක්ම වේදග්‍ර වෙයි. ආභිජඤ්ඤා යනු: වෙසෙසින් දන්නේ යැ එකත්තෙන් දන්නේ යැ නොයෙක් අයුරින් දන්නේ යැ ඒ ඒ කරුණු හිසා දන්නේ යැ ප්‍රතිවේධ කරන්නේ යැ නුයි 'යං මුඛමණං වේදග්‍රං ආභිජඤ්ඤා' යනු වේ.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං යනු: 'අකිඤ්චනං' යයි: රාග පළිබෝධ යැ ද්වේෂ පළිබෝධ යැ මොහ පළිබෝධ යැ මාන පළිබෝධ යැ දෘෂ්ටි පළිබෝධ යැ ක්ලෙශ පළිබෝධ යැ දුශ්චරිත පළිබෝධ යි. යමක්භට මේ පළිබෝධයෝ ප්‍රභිණ වූවාහු මුලසුන් වූවාහු ව්‍යුපභාන්ත වූවාහු සන්තිදු-ණාහු අභවොත්පත්තික (උපදනට නො ගිසි) වූවාහු නුවණ ගින්නෙන් දවුණාහු වෙත් ද, හෙතෙම 'අකිඤ්චන' යි කියනු ලැබෙයි. කාමා යනු: උද්දන විසින් වස්තුකාම යැ ක්ලෙශකාම යැ, යි කාම දෙකෙකි . . . මොහු වස්තුකාමහ'යි කියනු ලැබෙති . . . මොහු ක්ලෙශකාමහ' යි කියනු ලැබෙත්. භවා යනු: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත පුනර්භවය ද යි භව දෙකෙකි. . . . මේ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භව යැ. අකිඤ්චනං කාම-හවෙ අසත්තං යනු: පළිබෝධ රහිත සුභුලක්ඛු කාමහවයෙහි ද නො ඇලුණු නො ලැගුණු ගො: ලග්නා ලද නො බැඳුණු කික්මුණු බැහැර වූ වෙසෙසින් මිදුණු විසංයුක්ත වූ විගතමඤ්ඤ කළ සිතින් වාසය කරන්නාහු නුයි 'අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං' යනු වේ.

අද්ධා හි සො ඔසමිමං අතාරි යනු: 'අද්ධා' යයි: ඒකාන්තවචන යැ . . . තෙල 'අද්ධා' යනු සනිටුහන් වචනයෙකි. ඔසං යනු: කාමොස යැ භවොස යැ දිව්‍යොස යැ අවිජ්ජොස යි. අතාරි යනු: තරණ-උත්තරණ-ප්‍රතරණ-සමතික්‍රමණ කෙළේ යැ ඉක්ම (ඵලයෙහි) සිටියේ යැ නුයි 'අද්ධා හි සො ඔසමිමං අතාරි' යනු වේ.

තිණේනා ව පාරං අධිලො අකමෙධාති: 'තිණේනා'ති: කාමොසං තිණේනා,¹ භවෙ.සං තිණේනා, දිවෙයාසං තිණේනා, අවිජ්ජාසං තිණේනා, සංසාරපථං තිණේනා, උත්තණ්ණො නිත්තණ්ණො² අතිකකතො සමතිකකතො විතිවිතො, සො වුත්ථාපො³ විණ්ණවරණො ගතද්දො ගතදියො ගතකොටිතො පාලිතබ්බවරියො උත්තමදිවසීයසො භාවිතමණො පභිනකිලෙසො පටිවිද්දාකුප්පො සච්ඡිකසානිරොධො. දුක්ඛං තසස පරිඤ්ඤානං, සමුදයො පභිතො, මග්ගො භාවිතො, නිරොධො සච්ඡිකතො අභිඤ්ඤායාං අභිඤ්ඤානං, පරිඤ්ඤායාං පරිඤ්ඤානං, පභාතබ්බං පභිතං, භාවෙනබ්බං භාවිතං, සච්ඡිකාතබ්බං සච්ඡිකතං. සො උක්ඛිත පලිසො සංඛිණ්ණපරිධො අබ්බලෙභ්බසිකො නිරුත්තලො අරියො පත්තධරො පත්තභාරො විසඤ්ඤාතො පඤ්ඤාභිවිපභිතො ජළභා සමන්තාගතො එකාරකො වතුරපසෙසො පත්තණ්ණපච්චෙකසලො සමවයසලෙඛසො අනාවිලසංඛිතො පසසද්ධකායසංඛාරො සුච්ඡික- විතො සුච්ඡිකපඤ්ඤා කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසො පරමපුරිසො පරමපතත්තපතො.⁴

සො නෙව ආවිනාති, න අපවිනාති, අපචිනිතො ධීතො, නෙව පච්ඡති, න උපාදියති, පච්ඡිතො ධීතො, නෙව විසිනෙති, න උසසිනෙති, විසිනෙතො ධීතො. නෙව ධූෂෙති, න සංකුප්පෙති, විධූෂෙතො ධීතො. අසෙධෙත සිලකමකිත සමන්තාගතො ධීතො.

1. තිණේනා - පත
 2. නිත්තණ්ණො - ම ජ සං
 3. වුත්ථාපො - සො
 4. පරම පතත්තපතො - ම ජ සං

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තිණේනා ව පාරං අවිද්‍යා අකමෙධා යත්‍ර: තිණේනා යි: කාමොසය තරණය කෙළේ යැ හවොසය තරණය කෙළේ යැ දිට්ඨොසය තරණය කෙළේ යැ අවිජ්ජොසය තරණය කෙළේ යැ සසර කතරතරණය කෙළේ යැ උත්තරණය කෙළේ යැ තිස්තරණය කෙළේ යැ ඉක්ම වූයේ යැ මොනො-වට ඉක්ම වූයේ යැ ඉක්ම සිටියේ යැ හෙතෙම (දඹවිධ ආයතී වාසය) වැස තිබූයේ, (ශීලය හා සමාධියෙහි) චිරණවශී වූයේ, සසර අදන්මහ ඉක්ම වූයේ, (පෙර නො ගිය විට) නිවන් දෙසට ගියේ, (අනුපාදිශෙෂ නිර්විණ) කොටියට පැමිණ සිටියේ, රක්ෂිත බ්‍රහ්මවරියවාස ඇත්තේ, උත්තම සමාග්දාෂ්ටියට පැමිණියේ, භාවිතමාර්ග ඇත්තේ, ප්‍රතිණ ක්ලෙශ ඇත්තේ, ප්‍රතිවේධ කළ (අර්හත්ඵල සංඛ්‍යාත) අකොප්‍යය ඇත්තේ, සංක්ෂාත්කෘත නිරොධ ඇත්තේ වෙයි. ඔහු විසින් දුක පිරිසිදු දන්නා ලද යැ, සමුදය ප්‍රභාණය කරන ලද යැ, මාර්ගය වඩන ලද යැ, තිරොධය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද. ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දන්නා-ලද යැ, සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දතයුත්ත සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දන්නා ලද යැ, ප්‍රභාණය කළ යුත්ත ප්‍රභාණය කරන ලද යැ, වැඩිය යුත්ත වඩන ලද යැ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද. හෙතෙම නහන ලද අවිද්‍යාපරිස ඇත්තේ යැ, සංකීර්ණ (විපුරාවන ලද) කර්මාභිසංස්කාර පරිබා ඇත්තේ යැ, උදුරන ලද තෘෂ්ණා ඵමිකා ඇත්තේ යැ, (ඔරම්භාගීය සංයොජන සංඛ්‍යාත) අභුඵ රහිත යැ, ආයතී (නික්ලෙශ) යැ, හෙළන ලද මානධිජ ඇත්තේ යැ, තබන ලද (ස්කන්ධාදි) බප ඇත්තේ යැ, සංයොග රහිත යැ, (කාමච්ඡන්දදි) පඤ්චාංග විප්‍රභිණ යැ, ඝඩංග (උපේක්ෂා යෙන්) සමන්වාගත යැ, (ස්මෘති සංඛ්‍යාත) ඵකාරක්ෂා ඇත්තේ යැ, (ප්‍රතිසෙවනාදි) වතුර්විධ අපශ්‍රයන් ඇත්තේ යැ, බැහැර කළ ප්‍රත්‍යක්ෂ සත්‍යය ඇත්තේ යැ, මොනොවට හරන ලද සියලු ඵමණා (සෙවිම්) ඇත්තේ යැ, නො කැළඹුණු සංකල්ප ඇත්තේ යැ, සන්තිදුණු කාය සංස්කාර ඇත්තේ යැ, මොනොවට මිදුණු සිත් ඇත්තේ යැ, මොනොවට මිදුණු ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ පරිපූර්ණ යැ. වූසු බබ්බර ඇත්තේ යැ, උත්තම පුරුෂ යැ, පරම පුරුෂ යැ, පරමප්‍රාප්තියට පැමිණියේ යි.

හෙතෙම (කුශලාකුශල විපාකය) රැස් නො කරයි, (ඵලයෙහි සිටි හෙයින් විපාක) විධිවංසනය නො කෙරෙයි, කෙලෙසුන් නසා සිටියේ වෙයි, (අවිද්‍යාමාන හෙයින් කෙලෙසුන්) නො මැ දුරු කෙරෙයි, (තෘෂ්ණා-ම-න-දෘෂ්ටි විසින්) උපාදනය නො කෙරෙයි, (කෙලෙසුන්) දුරු කොට සිටියේ වෙයි, (තෘෂ්ණා වශයෙන්) නො මැ සිවනය (බැඳීම) කෙරෙයි, (මාන වශයෙන්) උත්කර්ෂණය නො කෙරෙයි, තෘෂ්ණා බන්ධනය දුරු කොට සිටියේ වෙයි, (කෙලෙස් ගිනි) නො මැ තිබයි, නො ද දල්වයි, නිවා සිටියේ වෙයි. අශෙක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිටියේ

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අසෙබෙන සමාධිකකිකෙන-පඤ්ඤාකකිකෙන- විමුක්තිකකිකෙන- විමුක්ති-
ඤ්ඤාදසයනකකිකෙන සමනාගතතනා ධීතො. සමං සමපිපාදිධිඤා¹
ධීතො. එජ. සමතික්කමිඤා ධීතො. කිලෙසකි. පරියාදිධිඤා ධීතො.
අපරි ගමනතාය ධීතො, කථං සමාදය ධීතො, මුත්තිපටිසෙවනතාය²
ධීතො. මෙතනාය පාරිඤ්ඤායා ධීතො, කරුණාය -මුදිතාය -උපෙකායා
පාරිඤ්ඤායා ධීතො, අච්චනපාරිඤ්ඤායා ධීතො, අතමමයතාය³, පරිඤ්ඤායා
ධීතො, විමුක්තතනා ධීතො, සංතුසිතතනා⁴ ධීතො, ඛනිපරියනෙත
ධීතො, ධාතුපරියනෙත ධීතො, ආයතනපරියනෙත ධීතො, ගතිපරියනෙත
ධීතො, උපපතතිපරියනෙත ධීතො, පටිසන්ධිපරියනෙත ධීතො,
භවපරියනෙත ධීතො, සංසාරපරියනෙත ධීතො, වට්ඨපරියනෙත
ධීතො, අනත්තමෙ භවෙ ධීතො, අනත්තමෙ සමුසසයෙ ධීතො,
අනත්තමදෙහධරො අරහා.

14. “තස්සායං පච්ඡිමකොට්ඨි - චරිමොයං සමුසසයො,
ජාතිමරණං සංසාරො - නත්ති තස්ස පුනඛ්භවො”ති

තිණ්ණො ව පාරනති ‘පාරං’ දුච්චති අමතං නිබ්බානං “යො සො
සබ්බසංඛාරසමුප්පාදො සබ්බප්පඨිපට්ඨිසංඝෙණා තණ්හකකියො වීරාගො
භිරොධො නිබ්බානං” සො පාරගතො පාරප්පතො⁷ අනතගතො
අනතප්පතො⁸. කොට්ඨගතො කොට්ඨප්පතො පරියනතගතො
පරියනතප්පතො වොසානගතො වොසානප්පතො තාණගතො
තාණප්පතො ලෙනගතො ලෙනප්පතො සරණගතො සරණප්පතො
අභයගතො අභයප්පතො අච්චුතගතො අච්චුතප්පතො⁹ අමිතගතො
අමිතප්පතො¹⁰ නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පතො සො වුත්ථාසො
චිණ්ණවරණො¹¹ -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ති තස්ස පුනඛ්භවො’ති
‘තිණ්ණො ව පාරං’.

අඛිලොති රාගො ඛිලො දොසො ඛිලො මොහො ඛිලො කොඨො
ඛිලො උපතානො ඛිලො -පෙ- සබ්බාකුසලාතිසංඛි රා ඛිලා, යසොනෙ
ඛිලා පභීතා සමුච්ඡිතා වූසතනා පටිප්පසයදා අභබ්බප්පතාකා
ඤ්ඤාසනිතා දඤ්ඤා, යො දුච්චති ‘අඛිලො.’

1. පරිපාදිධිඤා - ස්වා

2. විමුක්තිපටිසෙවනතාය - ම ජ සං

3. අකම්මිඤ්ඤායා - ස්වා

4. සතුසිතතනා - ම ජ සං

5. පච්ඡිමකොට්ඨි - ම ජ සං, ස්වා

6. ජාතිමරණ - ස්වා

7. පාරංගතො පාරප්පතො - ව-වි-ක

8. අනතංගතො අනතප්පතො ව-වි-ක

9. අච්චුතංගතො අච්චුතප්පතො -ප
අච්චාතංගතො අච්චාතප්පතො-ව-වි-ක

10. අමිතංගතො - අමිතප්පතො-පත

11. සො වුත්ථාසො චිණ්ණ වරණො - පත

අමෙකේඡ වූ සමාධිස්කන්ධයෙන් — ප්‍රඥා ස්කන්ධයෙන් — චිත්‍රික්ති ස්කන්ධයෙන් — විච්ඡික්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත බැවින් සිටියේ, චතුස්සත්‍යය ප්‍රතිවේධ කොට සිටියේ, තෘෂ්ණාව ඉක්ම සිටියේ, කෙලෙස් ගිනි ගෙවා සිටියේ, සසර ගමන් නැති බැවින් සිටියේ, නයග්‍රහණයෙන් ගෙන සිටියේ, විච්ඡික්ති ප්‍රතිසෙවන භාවයෙන් සිටියේ, මෛත්‍රී-පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, කරුණා - මාදතා - උපේක්ෂා පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, අත්‍යන්ත පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, අතම්මයතා (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි-මානාභාව) පාරිශුද්ධියෙන් සිටියේ, (හැම කෙලෙසුන් කෙරෙන්) චිත්‍රික්ත බැවින් සිටියේ, සන්තුෂ්ට භාවයෙහි සිටියේ, ස්කන්ධ පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ධාතු පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ආයතන පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ගති පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, උප්ප්‍රාප්ති පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, ප්‍රතිසන්ධි පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, භව පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, සංසාර පයඝීන්තයෙහි සිටියේ, වෘත්තපයඝීන්තයෙහි සිටියේ, අන්තිම භවයෙහි සිටියේ, අන්තිම ශරීරයෙහි සිටියේ, අන්තිමදෙහධර වූයේ, අර්හත් වූයේ වේ.

14. “ඒ, රහත්හුගේ, මේ පශ්චිම කෙළවර වෙයි, මේ අන්තිම ශරීරය වෙයි, ජාතිමරණ සංසාරය, පුනර්භවය ඔහුට නැත්තේ යි.”

තිණේණාව පාරං යනු: අමාත වූ තීර්වාණය ‘පාර’ යයි කියනු ලැබෙයි, යම් ඒ සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් සියලු උපධිත්තේ දුර්ලබ්‍යත්වයෙන් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙන් කල්පේතරාගයෙන් දුෂ්ඨතාවයෙන් වේද ඒ තීර්වාණය යි. හෙතෙම (මාර්ගයෙන්) පාරයට ගියේ, (ඵලයෙන්) පාරයට පැමිණියේ, (සංස්කාර ලෝකයෙහි) අන්තයට ගියේ අන්තයට පැමිණියේ, කෙළවරට ගියේ, කෙළවරට පැමිණියේ, (ආයතනාදී ලෝක) පයඝීන්තයට ගියේ, පයඝීන්තයට පැමිණියේ, අවසානයට ගියේ, අවසානයට පැමිණියේ, ත්‍රාණයට ගියේ, ත්‍රාණයට පැමිණියේ, ලෝකයට ගියේ, ලෝකයට පැමිණියේ, සරණයට ගියේ, සරණයට පැමිණියේ, අභයට (ක්ෂේමයට) ගියේ අභයට පැමිණියේ, අභිසංසාරයට ගියේ, අභිසංසාරයට පැමිණියේ, අමාතයට ගියේ, අමාතයට පැමිණියේ, තීර්වාණයට ගියේ, තීර්වාණයට පැමිණියේ, හෙතෙම (දශවිධ ආයඝීවාස) වැස ක්‍රම වූයේ, . . . (ශීලයෙන් සමාපත්තින්හි) වීර්ණවූයේ . . . ජාතිමරණසංසාරසංඛ්‍යාත පුනර්භවය ඔහුට නැත් නුයි ‘තිණේණා ව පාරං’ යනු වේ.

අබ්බො යනු: රාගය ඛිල යැ ද්වේෂය ඛිල යැ මොහය ඛිල යැ ක්‍රොධය ඛිල යැ ඛේමිය ඛිල යැ . . . හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ ඛිලයෝ යි. යමක්භව මේ ඛිලයෝ ප්‍රභිණ වූවාහු ද මුලුපුන් වූවාහු ද සන්තිදුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්න ද අභවොත්පත්තික (උපදනාට නො ගිහි) ද නුවණ ගින්නෙන් දුටුණාහු ද, හෙතෙම ‘අබ්බො’ යයි කියනු ලැබේ.

අකමෙධාති දුකෙති කඛ්ඛා, දුක්ඛසමුදයෙ කඛ්ඛා, දුක්ඛනිරෝධෙ කඛ්ඛා, දුක්ඛනිරෝධගාමිණියා පටිපදය කඛ්ඛා, පුබ්බන්තෙ කඛ්ඛා, අපරන්තෙ කඛ්ඛා, පුබ්බන්තාපරන්තෙ කඛ්ඛා, ඉදපථවයනාපටිච්චසමුප්පන්නෙසු ධම්මෙසු කඛ්ඛා. යා ඵවරුපා කඛ්ඛා කඛ්ඛායනා කඛ්ඛායිත්තතං විමති විවික්ච්ඡා දොළුකං දොධාපථො සංසයො අනෙකංසගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ඵලිත්තතං¹ විත්තසස මනෝවිලෙඛො. යසෙසුතෙ කඛ්ඛා පභිනා සමුච්ඡින්නා වූපසන්නා පටිප්පසද්ධා අභබ්බප්පත්තිකා සද්දුක්ඛිනා දුක්ඛා, සො වුච්චති 'අකමෙධාති' තිණ්ණො ච පාරං අබ්ලො අකමෙධා'.

තෙතාහ භගවා:

“යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජ්ඣන්තු
අක්ඛන්තං කාමහවෙ අසත්තං,
අද්ධා හි සො ඉසමිමං අතාරි
තිණ්ණො ච පාරං අබ්ලො අකමෙධා”ති.

4-12

විද්ධා ච යො වෙදගු නරො ඉධ
භවාහවෙ සම්මුමිමං විසස්,
සො විතඤ්ඤො අනිසො නිරාසො
අතාරි² සො ජාත්ථරත්ති බ්‍රුමි.

විද්ධා ච යො වෙදගු නරො ඉධාති 'විද්ධා'ති විද්ධා විජ්ජාගතො ඤාණි විභාවි මෙධාවි. යො ති යො යාදිසො - ෧- දෙවො වා මනුෂ්‍යසා වා. වෙදගුති 'වෙද' දුටුවන්ති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං “පඤ්ඤ පඤ්ඤිත්ථියං පඤ්ඤාබලං ධම්මවිවිසසමොඤ්ඤි භේතා විමංසා විපසෙසනා සම්මාදිව්සී.” තෙති වෙදෙහි ජාතිජරාමරණස්ස අන්තගතො අන්තප්පත්තො³ කොට්ඨගතො කොට්ඨප්පත්තො පරියන්තගතො පරියන්තප්පත්තො වොසානගතො වොසානප්පත්තො කුණ්ණගතො කුණ්ණප්පත්තො ලෝකගතො ලෝකප්පත්තො සරණගතො සරණප්පත්තො අභයගතො අභයප්පත්තො අච්චුතගතො අච්චුතප්පත්තො අමතගතො අමතප්පත්තො නිබ්බානගතො නිබ්බානප්පත්තො. 'වෙදනං වා අන්තගතො'ති වෙදගු, 'වෙදෙහි වා අන්තගතො'ති වෙදගු සත්තත්තං වා ධම්මානං⁴ විදිතභ්‍යා වෙදගු: සක්කායදිව්සී විදිතා හොති, විවික්ච්ඡා- සිලබ්බන්තපරාදාසො- රාගො- දෝසො- මොහො- මානෝ විදිතො හොති. විදිතාසං⁵ හොත්ති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා⁶ සද්දා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

1. ජමිත්තතං - ම ජ සං, සත්ත

2. අතාරි - සත්ත

3. අන්තගතො අන්තප්පත්තො - ව-වි-ක

4. සත්තත්තං ධම්මානං - කප්ථ

5. විදිතසං - ව-වි-ක

6. පොනොභවිකා - ව-වි-ක

අකඛබ්බා යනු: දුඃඛයෙහි සැක යැ දුඃඛසමුදයෙහි සැක යැ දුඃඛනිරෝධ-
යෙහි සැක යැ දුඃඛනිරෝධගාමිනී ප්‍රතිපදයෙහි සැක යැ, පූර්වි:න්තයෙහි
සැකයැ අවිරාන්තයෙහි සැකයැ පූර්වි:විරු:න්තයෙහි සැකයැ ඉදං ප්‍රත්‍යයනා
සංඛ්‍යාත ප්‍රතිත්‍යසමුක්ඛනා ධර්මයන්හි සැක යයි. යම් මෙ බද්ධ
සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමතියෙක් විචිකිත්සා-
යෙක් (දෙපසට සැලෙන) ද්වේළ්භකයෙක් ද්විධාපථයෙක් සංශයෙක්
අනෙකාන්තග්‍රාහයෙක් (හිශ්වය කළ නො හැකි වැ) අරමුණෙහි පසු
බැස්මෙක් (අරමුණට බැසගත නො හැකි වැ) භාත්සයින් පසු බැස්මෙක්
(අරමුණෙහි) නො බැසගැන්මෙක් චිත්තයා ගේ තද බවෙක් (සිත හිරි
අදහා බද්ධ) මනෝවිලෝඛයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හට තෙල සැකය
ප්‍රතිණ ද මුලුපුන් වූයේ ද සත්තිසුඤ්ඤ ද ප්‍රතිප්‍රශ්නධ ද වටාලා උපදනට නො
හිසි ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද ද. හෙතෙම 'අකඛබ්බ' යයි කියනු ලැබේ
නුයි 'තිණ්ණො ව පාරං අබ්බො අකඛබ්බො' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

යං බ්‍රාහ්මණං වෙදගුං ආභිජ්ඣාදා - පෙ - තිණ්ණො ව පාරං අබ්බො
අකඛබ්බා' යි.

4-12.

තවද මෙසස්තෙහි (ආත්මභාවයෙහි හෝ) විද්වත් වූ ඥාන
වෙදයෙන් තිව්‍රතට පැමිණි යම් සත්ත්වයෙක් කුදු-මහත් භවයෙහි මේ
(රුහුදි) සඬගය දුරුලා සිටියේ ද විගත තෘෂ්ණා ඇති හෙතෙම අනුපද්‍රව
වූයේ ආශා රහිත වූයේ වෙයි. හෙතෙම ජාති ජරා (මරණය) තරණය
කෙළේ යයි කියමි.

විද්වා ව යො වෙදගු නරො ඉධ - 'විද්වා' යනු: විද්වත් වූයේ විද්‍යාවට
පැමිණියේ නුවණැතියේ නුවණින් විමසනුයේ මෙධා (තුලනය කළ ඥාන.)
ආතියේ. යො යනු: යමෙක් යම් බද්ධයෙක් . . . දෙවි වේවයි මිනිස් වේවයි.
වෙදගු යනු: සතර මාර්ගයෙහි ඥානය 'වෙද' යි කියනු ලැබේ. ප්‍රඥා යැ
ප්‍රඥන්ද්‍රිය යැ ප්‍රඥාබල යැ ධර්මවිවිසසම්බොධාඤ්ඤා යැ විමංසා යැ විදර්ශනා
යැ සමාග්දෘෂ්ටි යි. ඒ මාර්ගඥාන වෙදයන් ගෙන් ජාතිජරාමරණයාගේ
අන්තයට (මාර්ගයෙන්) ගියේ (එලයෙන්) අන්තයට පැමිණියේ කෙළවරට
ගියේ කෙළවරට පැමිණියේ පයාන්තයට ගියේ පයාන්තයට පැමිණියේ
අවසානයට ගියේ අවසානයට පැමිණියේ ප්‍රාණයට ගියේ ප්‍රාණයට පැමිණියේ
නිලීනයට ගියේ නිලීනයට පැමිණියේ ප්‍රතික්ඛාට්ට ගියේ ප්‍රතික්ඛාට්ට පැමිණි-
යේ නිර්භයට ගියේ නිර්භයට පැමිණියේ අවිඤ්ඤායට ගියේ අවිඤ්ඤායට පැමිණි-
යේ අමාතයට ගියේ අමාතයට පැමිණියේ නිව්‍රතට ගියේ නිව්‍රතට පැමිණියේ
නොහොත් වෙද (දනසුත්‍ර ධර්ම) යන් ගේ අන්තයට ගියේ නුයි 'වෙදගු,
යැ, සතර මාර්ගඥාන වෙදයෙන් වෘත්තදුඛයාගේ අන්තයට ගියේ නුයි
හෝ 'වෙදගු යැ, නොහොත් සජ්ඣ ධර්මයන් විදිත වන බැවින් 'වෙදගු'
යැ: සත්කායදෘෂ්ටිය විදිත (දනනා ලද) වෙයි. විචිකිත්සාව - ශීලවුත
පරාමර්ථය - රාගය - ද්වේෂය - මොහය - මානස විදිත වෙයි. ඔහු විසින්
කෙලෙසුන්ට ප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය උපදවන ක්ලෙශදුර්ථ සහිත වූ දුඃඛ
විපාක දෙන ආන ගතයෙහි ජාතිජරාමරණයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ ලාමක අකුල
ධර්මයෝ විදිත වූවාහු වෙත්.

15 “වේදහි විවේශා කෙවලාති (සභියාති හගවා)

සමණනං යාති පඤ්ඤා බ්‍රාහ්මණනං

සබ්බවේදනාසු විතරාගො

සබ්බං වේදමතිව්ව වේදගු සො”ති.¹

නරොති: සතොතා නරො මානවො පොසො පුග්ගොලා ජිවො ජාගු² ජතගු ඉඤ්ඤ භිඤ්ඤ මනුජො. ඉධාති ඉමිසා දිට්ඨියා - පෙ - ඉමසම්. මනුසංලොකෙති ‘විඤ්ඤා ව යො වේදගු නරො ඉධ’.

හවාහවෙ සබ්බමිමං විසජ්ජාති—‘හවාහවෙ’ති: හවාහවෙ කම්මහවෙ පුනාබ්බවෙ, කාමහවෙ කම්මහවෙ කාමහවෙ පුනාබ්බවෙ, රූපහවෙ කම්මහවෙ රූපහවෙ පුනාබ්බවෙ, අරූපහවෙ කම්මහවෙ අරූපහවෙ පුනාබ්බවෙ පුනාපුනාහවෙ පුනාපුනාගතිසා පුනාපුනාඋපපතතිසා පුනාපුනා පටිසංඝිසා³ පුනාපුනාඅත්තභාවාහිතිබ්බතතිසා. සබ්බාති සත්තසංඝා: රාගසංඝො දෙසසංඝො මොහසංඝො මාන - දිට්ඨි - කිලෙසසංඝො දුඛරිතසංඝො. විසජ්ජාති: සංඝො වොසංඝජිත්ථා⁴ වා විසජ්ජ, අථවා සංඝො බ්බද්ධං විබ්බද්ධං ආබ්බද්ධං⁵ ලග්ගෙ ලග්ගිතෙ පළිබ්බාද්ධං⁶ බ්බතෙන ථොට්ඨිත්ථා⁷ වා විසජ්ජ, යථා වග්ගං වා - රථං වා සකං වා සංඤ්ඤාතිකං වා සජ්ජං විසජ්ජං කරොනාති විකොපෙනති, එවමෙව⁸ සංඝො වොසංඝජිත්ථා වා විසජ්ජ අථවා සංඝො බ්බද්ධං විබ්බද්ධං ආබ්බද්ධං ලග්ගෙ ලග්ගිතෙ පළිබ්බාද්ධං බ්බතෙන ථොට්ඨිත්ථා වා විසජ්ජාති ‘හවාහවෙ සබ්බමිමං විසජ්ජ’.

සො විතතණො අනිසො නිජාසො අනාපි සො ජාතිජරනති බ්‍රුමිති ‘තණ්හා’ති: රූපතණ්හා - පෙ - ධම්මතණ්හා, යසොසා තණ්හා පභිතා සමුච්ඡිතො වූපසතො පටිපසංඝද්ධා අහබ්බුපාතතිකා සංඝණතිතා දඬිසා, සො දුට්ඨති විතතණො විගතතණො වග්ගතණො වනතණො මුග්ගතණො පභිතතණො පටිතිසංඝිතණො විතරාගො වනතරාගො පභිතරාගො පටිතිසංඝිතරාගො නිව්ජාතො නිබ්බුතො සිතිහුතො සුඛපටිසංචෙදි බ්‍රාහ්මණෙන අත්තනා විහරතිති සො විතතණො.

1. යාතිධජි - ම ජ සං	6. බ්බතෙති විබ්බතෙති ආබ්බතෙති - සාං
2. සබ්බවේදමතිව්ව වේදගුතරො-ව-වි-ක	වොසජ්ජත්ථා - ම ජ සං
3. ජාගු - සාං	7. පළිබ්බාද්ධං - ස
4. පුනාපුනාං ගතිසා පුනාපුනාං උපපතතිසා	8. ථොට්ඨිත්ථා වා - ව-වි-ක-ප-සාං
පුනාපුනාං පටිසංඝතිසා - පන	9. රථමෙතෙ - පන
5. වොසජ්ජත්ථා - ම ජ සං	රථමෙව තෙ - ම ජ සං

a. සු - සභියසුත්ත

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

15 (බුදුදු 'සභිය' යි අමතා මෙසේ වදනුහ:) යමෙක් ශ්‍රමණ බ්‍රාහ්මණයන්-
ගේ ශාස්ත්‍ර යයි කියන ලද යම් වේද කෙනෙක් වෙත් ද, ඒ සියලු වේදයන්
මාර්ගභාවනයෙන් කෘත්‍ය හෙයින් අතීතයාදි වශයෙන් විමසා එහි ඡන්දරාග
ප්‍රභාණයෙන් ඒ සියලු වේදයන් ඉක්මවා යළි වේද ප්‍රත්‍යයෙන් හෝ අන්
පරිද්දෙකින් උපද්‍රව්‍යා සියලු වේදනාවන්හි විතරාග වූයේ ද හෙතෙම
පරමාර්ථ වශයෙන් 'වේදගු' නම් වේ යයි.

නරො යනු: සත්ත්ව යැ නර යැ මානව යැ පුරුෂ යැ පුද්ගල යැ ජීව යැ
(ජාතියට යේ නුයි) ජාගු යැ (ඉන්ද්‍රියයෙන් යේ නුයි) ඉන්ද්‍රගු යැ (මරණයට
යේ නුයි) භිත්ද ගු යැ මනුෂ්‍ය යැ. ඉධ යනු: මේ දෘෂ්ටියෙහි . . . මේ මිනිස්
ලොවැ නුයි 'විදවා ව යො වේදගු නරෙ: ඉධ' යනු වේ.

භවාහවෙ සධගමිමං විසජ්ජ - 'භවාහවෙ' යනු: භව අභව සංඛ්‍යාත
කාමභවයෙහි භාරුපාරුපභවයෙහි වූ, කර්මවාත්තයෙහි විපාක වාත්තයෙහි,
කාමධාතුයෙහි වූ කර්මවාත්තයෙහි විපාකවාත්තයෙහි, රූපධාතුයෙහි වූ
කර්මවාත්තවිපාකවාත්තයෙහි, අරූපධාතුයෙහි වූ කර්මවාත්තවිපාක
වාත්තයෙහි, නැවත නැවත උත්පත්තියෙහි, සුනසුනා පස්තතියෙහි,
සුනසුනා උපතෙහි, සුනසුනා පිළිසඳහි, සුනසුනා ආත්මභාවයන්ගේ පහළ
වීමෙහි. සධගා යනු: සධගයෝ සත් දෙනෙකි: රාග සධග යැ ද්වේෂ සධග යැ
මොහසධග යැ ලොභ-දෘෂ්ටි-ක්ලෙශසධග යැ දුශ්චරිතසධග යි. විසජ්ජ යනු:
සධගයන් මොනොවට විසුරුවා හෝ හැර, නොහොත් සධගයන් බඳනා
ලදුවන් වෙසෙසින් බඳනා ලදුවන් හත්පසින් බඳනා ලදුවන් ලැගුණුවන්
ලග්නා ලදුවන් අවුරා බඳනා ලද බන්ධනයන් පොළොපියා හෝ හැර, යම්සේ
ගමනට සැරසු දෝලාවක් හෝ රියක් හෝ ගැලක් හෝ යානයක් හෝ
විසුරුවන් ද, සුණු කෙරෙත්ද, එසෙයින් මැ සධගයන් පරිත්‍යාග කොට හෝ
හැරපියා, නොහොත් සධගයන් බඳනා ලදුවන් වෙසෙසින් බඳනා ලදුවන්
හත්පසින් බඳනා ලදුවන් ලැගුණුවන් ලග්නා ලදුවන් අවුරා බඳනා ලද
බන්ධනයන් පොළොපියා හෝ හැරපියා නුයි 'භවාහවෙ සධගමිමං විසජ්ජා
යනු වේ.

සො විතතණො අනිසො නිරාසො අකාරි සො ජාතිජරාති බ්‍රෑමි-
'තණො' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැධර්මතෘෂ්ණා යි. යමක්භට තෙල
තෘෂ්ණාව ප්‍රභිණ වූ ද, මුලුපුන් වූ ද, සන්තිදුණා ද ප්‍රතිප්‍රග්‍රහධ ද යළි උපදනට
නො ගිහි වුවා ද නුවණගින්නෙන් දූවුණා ද, හෙතෙම ප්‍රභිණ තෘෂ්ණා
ඇත්තේ යැ පහවගිය තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ හරනා ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ,
වමාළ තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ මුදන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ නෙවන ලද
තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ දුරලන ලද තෘෂ්ණා ඇත්තේ යැ විතරාග වූයේ යැ
විතරාග වූයේ යැ ත්‍යක්තරාග වූයේ යැ වාන්තරාග වූයේ යැ චිත්තරාග
වූයේ යැ ප්‍රතිණරාග වූයේ යැ ප්‍රතිනිසාෂ්ට රාග වූයේ යැ තෘෂ්ණා උඤ්ඤ වූයේ
යැ නිව්ඤ්ඤ වූයේ යැ (කායික චෛතසික) සුධානුභවනය
කරනුයේ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සිතින් සුක්ත වැ වාසය කෙරේ ය යි කියනු ලැබේ.

අනිසොති රාගො නිසො, දෙයො නිසො, මොහො නිසො,
කොථා නිසො, උපනාහො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා නිසා,
යසෙසතෙ නිසා පභීනා සමුච්ඡින්නා වුපසන්නා පටිපසසාදා
අභබ්බුපපත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඬා යො වුච්චති 'අනිසො. නිරාසොති
'ආසා' වුච්චති තණ්හා, "දො රාගො සාරාදහා -පෙ- අභිජ්ඣා ලොහො
අකුසලමුලං." යසෙසසා ආසා තණ්හා පභීනා සමුච්ඡින්නා වුපසන්නා
පටිපසසාදා අභබ්බුපපත්තිකා ඤාණග්ගිනා දඬා, යො වුච්චති 'නිරාසො'.
ජාතීති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ආයතනානං පටිලාහො,
ජරාති "යා තෙසං තෙසං සත්තානං -පෙ- ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො,
අයං වුච්චති ජරා යො විතතණ්හො අනිසො නිරාසො අතාරි යො
ජාතිජරනති බුමිති යො යො විතතණ්හො ව අනිසො ව නිරාසො ව
යො ඛො ජාතිජරා මරණං අතරි උතරි පතරි සමතික්කමි විතිවතති,
බුමි ආවිකමාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි උච්චපෙමි විවරාමි විහජාමි.
උතතානිකරොමි පකාසෙමිති 'යො විතතණ්හො අනිසො නිරාසො
අතාරි යො ජාතිජරනති බුමි.'

තෙනාහ භගවා;

“විද්වා ව යො වෙදගු නරො ඉධ
භවාහවෙ සඳිගමිමං විසජ්ජ,
යො විතතණ්හො අනිසො නිරාසො
අතාරි යො ජාතිජරනති බුමි”ති

සහ ගථාපරියොසානා¹ -පෙ- සත්ථා ඵෙ භගවා සාවකොහමසමිති.

මෙතනගු සුත්තනිදේශයෝ වතුසෝ

1. පරියොසානෙ - ව-වි-ස-පහ.

හෙතෙම 'විතතණ්හ' නම. අතීසො යනු: රාගය උවදුරෙක ද්වේශය උවදුරෙක මොහය උවදුරෙක ක්‍රොධය උවදුරෙක ඛේදධවේරය උවදුරෙකහැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ උවදුරුහ. යමක්හට තෙල උවදුරු ප්‍රභීණ ද මුලුසුන් වූවාහු ද සන්තිදුණාහු ද ප්‍රතිප්‍රශ්නිධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූවාහු ද නුවණගින්නෙන් දූවුණාහු ද, හෙතෙම 'අතීස' යි කියනු ලැබේ. නිරාසො යනු: තෘෂ්ණාව 'ආසා' යි කියනු ලැබේ. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හට තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රභීණ ද මුලුසුන් වූ ද සන්තිදුණා ද ප්‍රතිප්‍රශ්නිධ ද යළි උපදනට නො නිසි වූ ද නුවණගින්නෙන් දවන ලද ද, හෙතෙම 'නිරාස' යි කියනු ලැබේ. ජාති යනු: ඒ ඒ සත්ත්ව-යන්ගේ යම්ආයතන ප්‍රතිලාභයෙක් වේ ද, ජරා යනු: ඒ ඒ සත්ත්ව-යන්ගේ යම්ඉන්ද්‍රියයන් ගේ පැසීමෙක් වේ ද මේ 'ජරා' යි කියනු ලැබේ. සො විතතණ්හො අතීසො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති ඉෆ්මි යනු: යමෙක් ප්‍රභීණ තෘෂ්ණා ඇත්තේත් උවදුරු නැත්තේත් ආශා රහිත වූයේත් වේ ද, හෙතෙම ජාතිජරා මරණය (කාමයන් දුරු කෙරෙමින්) තරණය කෙළේ යැ (කෙලෙස් දුරු කෙරෙමින්) උත්තරණය කෙළේ යැ (ප්‍රතිෂ්ඨා හෙතු සිද්ධිමින්) ප්‍රතරණය කෙළේ යැ (සසං ඉක්මවමින්) සමති ක්‍රමණය කෙළේ යැ (යළි උපදනට නො නිසි කෙරෙමින්) වෙසෙසින් ඉක්මවී යැ යි කියමි පටිසම් දෙසමි පනවමි තබමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුසි 'සො විතතණ්හො අතීසො නිරාසො අතාරි සො ජාතිජරනති ඉෆ්මි' යනු වේ.

එයින් වදළහ ලියුණු:

"විඤ්චා ව යො වේදගු නරො ඉධ - පෙ- අතාරි සො ජාතිජරනති ඉෆ්මි" යි

භාරා පයථිවසානාය හා සමගභාග්‍යාවත්තූ මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි යි.

සතර වැනි මෙත්තගු සුත්‍ර නිර්දේශයයි.

5. ධොතක සුත්තනිදේශය

5-1

සුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙ තං (ඉව්වායසමා ධොතකො)
වාචා'භිකඛ්ඛාමි මහෙසි තුඤ්ඤං.
තච සුඤ්ඤාන නිශෙසාසං.
සිකෙට්ඨි භික්ඛානමනනනො.

සුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙ තනති: 'සුච්ඡා'ති¹ තිසෙසා දුච්ඡා අදිට්ඨජොතනා දුච්ඡා, දිට්ඨසංසතුතා දුච්ඡා, විමතිචේදනා දුච්ඡා, -පෙ- ඉමා තිසෙසා දුච්ඡා -පෙ- භික්ඛානසුච්ඡා. සුච්ඡාමි තනති: දුච්ඡාමි තං යාචාමි තං, අජෙකිසාමි තං, පසාදෙමි තං. කථයඤ්ඤ මෙති 'සුච්ඡාමි තං,' හගවාති: ගාරවාධිවචන මෙතං -පෙ- සච්ඡකාපඤ්ඤතති යදිදං හගවාති. මුඛි මෙ තනති මුඛි ආචිකඛාති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවර විහර² උත්තානිකරොති පකාසෙසිති සුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙ තං.'

ඉව්වායසමා ධොතකොති: 'ඉව්වා'ති පදසන්ති³ -පෙ- ආයසමාති පියවචනං ගරුචචනං සගාරච්ඡප්පතිසාධිවචන මෙතං. 'ආයසමා'ති. ධොතකොති: තසස ප්‍රාග්බ්‍රහ්මසා නාමං සඛිං සමඤ්ඤ පඤ්ඤතති වොහාරො නාමං නාමකමමං නාමධෙයං නිරුත්තං බ්‍රහ්මානං අභිලාපොති 'ඉව්වායසමා ධොතකො'.

වාචාභි කඛ්ඛාමි මහෙසි තුඤ්ඤතති: තුඤ්ඤං වචනං බ්‍රහ්මාරො. දෙසනං අනුසිවසි⁴ කඛ්ඛාමි අභිකඛ්ඛාමි ඉච්ඡාමි සාදිශාමි පසාදාමි පිහයාමි අභිජජාමි. මහෙසිති මහෙසි හගවා, මහතං සිලකට්ඨං එසි ගවෙසි පරියෙසිති මහෙසි -පෙ- කහං නරාසහො'ති මහෙසිති 'වාචාභිකඛ්ඛාමි මහෙසි තුඤ්ඤං.'

තච සුඤ්ඤාන නිශෙසාසනති තුඤ්ඤං වචනං බ්‍රහ්මාරො. දෙසනං අනුසිවසි. සුඤ්ඤා සුභිජා උත්තමෙසා උපධාරිසිතා උපලකඛිසිතාති⁵ 'තච සුඤ්ඤාන නිශෙසාසං.'

1. සුච්ඡාමිති - මජ්ඣං, සායං,

2. විවරාභි විහරාති - මජ්ඣං, සායං,

3. භරෙසිති - ව - ව - ක -

4. අනුසංසානං, අනුසිවසං - මජ්ඣං,

අනුසංසං, සං,

5. උපලක්ඛනිසිතා - ව - ක

5. ධොතක සූත්‍රතිර්දේශය

5-1.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි.) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවුණි. තෙල වදල මැනැව්, මහර්මීන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් රුස්නෙමි. මුඛ වහන්සේ ගේ ධර්මනිර්දේශය අසා නමා ගේ (රාගාදිය) නිවනු සඳහා (අධිශීලාදියෙහි) හික්මෙන්නෙමි.

පුළුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙ තං යනු; 'පුළුච්ඡාමි' යි පාවිඡා කුනෙක: අදාශ්ටදෙයානනා පාවිඡා යැ දාශ්ටසංසන්දනා පාවිඡා යැ විමතිවෙජ්ජනා පාවිඡා යි මොහු තුන් පාවිඡා යි ...නිර්වාණ පාවිඡා යි. පුළුච්ඡාමි තං යනු; මුඛ වහන්සේ පුළුවුණි, මුඛ වහන්සේ අයදිමි, මුඛ වහන්සේ අධොමසණය කෙරෙමි, මුඛ වහන්සේ පහදවමි, මට කිවමැනව නුයි 'පුළුච්ඡාමි තං' යනු වේ. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකිමේ 'හගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙකි. මුඛි මෙ තං යනු: කිව මැනැවැ පැවැසුව මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ පැනවුව මැනැවැ තැබුව මැනැවැ විවෘත කළ මැනැවැ විහෘත කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ නුයි 'පුළුච්ඡාමි තං හගවා මුඛි මෙ තං' යනු වේ.

ඉච්චායස්මා ධොතකො යනු: 'ඉච්චා' යි පදසන්ධි යැආයස්මා යනු: ප්‍රියවචන යැ ගුරුවචන යැ තෙල 'ආයස්මා' යනු සංගෞරව සප්‍රතිශ්‍රයායි වචන යි. ධොතකො යනු: එ බවුණුගේ නාම යැ සභිබ්බාවයැ සංඥාව යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකාර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප යැ නුයි 'ඉච්චායස්මා ධොතකො' යනු වේ.

වාචාහිකඛ්ඛාමි මහෙසි තුය්‍යං යනු: මුඛ වහන්සේගේ කීම වාක්‍ය මාර්ගය අවවාදය අනුශාසනීය කැමැත්තෙමි, වෙසෙසින් කැමැත්තෙමි ඉස්නෙමි ඉවසමි ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි රුස්නෙමි ජල්පන කෙරෙමි. මහෙසි යනු: බුදුහු මහර්මීහ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එමණ ගවෙෂණ පයෝගීෂණ කෙළේ නුයි මහර්මීහනරග්‍රෙෂ්ඨයන් වහන්සේ කොහි දෑ යි මහර්මී වෙත් නුයි 'වාචාහිකඛ්ඛාමි මහෙසි තුය්‍යං' යනු වේ.

තව සුඤ්ඤා නිග්ගොසං යනු: මුඛ වහන්සේ ගේ වචනය වාක්‍ය මාර්ගය අවවාදය අනුශාසනය අසාගෙන උගෙන ධරා සලකා නුයි 'තව සුඤ්ඤා නිග්ගොසං' යනු වේ.

සිකෙට්ඨ නිබ්බානමත්තනොති: 'සිකට්ඨ'ති තිසෙකා සිකට්ඨා: අධිසිල සිකට්ඨා අධිවිත්තසිකට්ඨා අධිපඤ්ඤාසිකට්ඨා -පෙ- අයං අධිපඤ්ඤාසිකට්ඨා. නිබ්බානමත්තනොති අත්තනො රාගස්ස භික්ඛාපනාය දෙසස්ස භික්ඛාපනාය, මොහස්ස භික්ඛාපනාය, කොධස්ස භික්ඛාපනාය උපනාහස්ස භික්ඛාපනාය -පෙ- සම්මාකුසලාභිසංඛාරානං සමාය උපසමාය චූපසමාය නිබ්බාපනාය පටිච්ඡික්ඛානාය පටිපාසකඥායා අධිසිලමි සිකෙට්ඨයා, අධිවිත්තමි සිකෙට්ඨයා, අධිපඤ්ඤමි සිකෙට්ඨයා, ඉමා තිසෙකා සිකට්ඨායො ආවජ්ජනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, ජානනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, පසකනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, පච්චිවෙකකිනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, විත්තං සමාදහනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, සංඛාය අධිවුච්චනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, විරියං පණ්ණෙනනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, සත්ථ උපවිඤ්චෙපෙත්තො සිකෙට්ඨයා, විත්තං සමාදහනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, පඤ්ඤාය පජානනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, අභිඤ්ඤායං අභිජානනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, පරිඤ්ඤාසං පරිජානනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, පභාසබ්බං පජහනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, භාවෙතබ්බං භාවෙනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, සච්ඡිකාසබ්බං සච්ඡිකරොනෙත්ථ සිකෙට්ඨයා, ආවරෙයා සමාවරෙයා සමාදයා විනෙත්තයාති 'සිකෙට්ඨ නිබ්බානමත්තනො.'

තෙනාහ සො ට්‍රාගමිණො:

“පුච්ඡාමි තං භාවා ට්‍රාහි මම තං (ඉච්චායසමා ධොතකො)
චාචාතිකඛාමි මහෙසි තුග්ගං,
තච සුඤ්ඤාන නිග්ගසාසං
සිකෙට්ඨ නිබ්බාන මත්තනො”ති.

5-2.

තෙන භාතසං කරොති (ධොතකාති භගවා)
ඉධෙව නිපකො සකො,
ඉතො සුඤ්ඤාන නිග්ගසාසං
සිකෙට්ඨ නිබ්බානමත්තනො.

තෙන භාතපපං කරොතිති ආතසං කරොති, උසසාහං කරොති, උසසාසුභිං කරොති, චාමං කරොති, ධිතිං කරොති, විරියං කරොති, ජඤ්ඤං ජනෙති, සංජනෙති උපවිඤ්චෙති සමුච්චිකෙති නිබ්බිකෙති අභිනිබ්බිකෙතිති 'තෙනභාතසං කරොති.'

1. විත්තං අධිවිත්තනො-පස
විත්තං පච්චිකෙත්තං-ච-වි-ක

සිකෙබ නිබ්බානමතකතො යනු: 'සික්ඛා' යි ශික්ෂා තුනෙක: අධිශීලශික්ෂා යැ අධිචිත්තශික්ෂා යැ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි මේ අධිප්‍රඥ ශික්ෂා යි. නිබ්බානමතකතො යනු: තමාගේ රාගය නිවනු පිණිස ද්වේෂය නිවනු පිණිස මොහය නිවනු පිණිස ක්‍රොධය නිවනු පිණිස උපනාහය නිවනු පිණිස ...හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ ශමනය පිණිස මතුමත්තෙහි ශමනය පිණිස සන්තිදුට්ම පිණිස නිවීම පිණිස හැරවීම පිණිස ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය පිණිස අධිශීලය ද භික්ෂමෙන්තෝ යැ අධිචිත්තය ද භික්ෂමෙන්තෝ යැ අධි ප්‍රඥාව ද භික්ෂමෙන්තෝ යැ මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ දැනීමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ දක්මින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ සිහි පිහිටුවමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ ශ්‍රද්ධායෙන් අධිමුක්තවෙමින් (බැඳෙමින්) භික්ෂමෙන්තෝ යැ වියාර්ප්‍රග්‍රහය කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ සිහි ඵලවමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ චිත්ත සමාධානය කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ ප්‍රඥායෙන් ප්‍රජානනය කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දහයුක්ත ස්වලක්ෂණාවබෝධයෙන් දැනීමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ සාමාන්‍ය ලක්ෂණාවබෝධයෙන් දහ යුක්ත සාමාන්‍යලක්ෂණාවබෝධයෙන් දැනීමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ ප්‍රභාණය කළයුක්ත ප්‍රභාණය කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ භාවනා කළ යුක්ත භාවනා කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුක්ත ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමින් භික්ෂමෙන්තෝ යැ හැසිරෙන්නෝ යැ මොනොවට හැසිරෙන්නෝ යැ සමාදන් ව ගෙන පවත්නෝ නුයි 'සික්ඛෙ නිබ්බානමතකතො' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

"සුචර්‍යාමි තං භගවා මුඛි මෙ තං--පෙ - සිකෙබ නිබ්බාන මතකතො" යි

5-2.

(මුද්ග්‍ර මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) එසේ වී නම් මෙහි මැ නුවණැති වැ සිහි ඇති වැ උත්සාහ කරව, මෙහි මාගේ වචන අසා තමාගේ කෙලෙස් නිවනු පිණිස (තුන් ශික්ෂා) භික්ෂමෙන්තෝ යි.

තෙන භාතපපං කරොති යනු: කෙලෙස් තවන වියාරිය කරව, උත්සාහ කරව, අධිමාත්‍ර උත්සාහ කරව, ස්ථිරවියාරිය කරව, ධේයාරිය කරව, වියාරිය කරව, කර්තුකම්‍යතා කුශලවිජන්දය උපදව, මෙ.නොවට උපදව, සිහි ඵලව, මොනොවට සිහි. ඵලව, නිපදව, වෙසෙසින් නිපදව නුයි 'තෙන භා තපං කරොති' යනු වේ.

ධොතකානි හඟවානි: හඟවා තං ඩ්‍රාහමිණං නාමෙන ආලපති. හඟවානි භාරවාධිවචනමෙතං. -පෙ- සච්ඡිකාපඤ්ඤානි යදිදං 'හඟවා'නි ධොතකානි හඟවා.

ඉඨෙව නිපකො සතොති 'ඉධා'නි ඉමිසසා දිවසියා ඉමිසසා ධනසියා ඉමිසසා රුචියා ඉමසමි. ආදයෙ ඉමසමි. ධම්මෙ ඉමසමි. විනයෙ ඉමසමි. ධම්මවිනයෙ ඉමසමි. පාවචනෙ ඉමසමි. බ්‍රහ්මවරයෙ ඉමසමි. යඤ්ඤාසනෙ ඉමසමි. අත්තභාවෙ ඉමසමි. මනුසසලොකෙ. නිපකොති නිපකො පණ්ණිනො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤ්ඤා විභාවි මෙධාවි. සතොති වතුහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපසස්සනාසතිපට්ඨානං භාවෙනෙත* යතො -පෙ- සො වුවචති සතොති 'ඉඨෙව නිපකො සතො.'

ඉතො සුඤ්ඤාන නිශෙසාසනති ඉතො මඤ්ඤා වචනං බාහුරං. දෙසනං අනුසිවසි.¹ සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා උග්ගභෙසා* උපාධාරසිඤ්ඤා උප උකඨසිඤ්ඤාති 'ඉතො සුඤ්ඤාන නිශෙසාසං.'

සිකෙඨ නිබ්බානමත්තතොති 'සිකඛා'නි තිසෙසා සිකඛා: අධිසිලසිකඛා අධිවික්ඛසිකඛා අධිපඤ්ඤසිකඛා -පෙ- අයං අධිපඤ්ඤසිකඛා. නිබ්බාන මත්තතොති අත්තතො රාගස්ස නිබ්බාපනාය, දෙසස්ස නිබ්බාපනාය මොහස්ස නිබ්බාපනාය, කොධස්ස උපනාහස්ස නිබ්බාපනාය -පෙ- සබ්බා කුසලාහිසංඛාරානං සමාය උපසමාය වූපසමාය නිබ්බාපනාය පටි නිසංඝාය පටිපාසකඤ්ඤා අධිසිලමපි සිකෙඨයා, අධිවික්ඛමපි සිකෙඨයා, අධිපඤ්ඤමපි සිකෙඨයා, ඉමා තිසෙසා සිකඛායො ආචර්ණතො සිකෙඨයා, ජානතො සිකෙඨයා, -පෙ- සච්ඡිකාතඛං සච්ඡිකරොතො සිකෙඨයා ආචරෙයා සමාචරෙයා සමාදය වතොයානි 'සිකෙඨ නිබ්බානමත්තතො.'

තෙනාහ හඟවා:

"තෙන භාතපං කරොහි (ධොතකානි හඟවා)
ඉඨෙ, ව නිපකො සතො,
ඉතො සුඤ්ඤාන නිශෙසාසං
සිකෙඨ නිබ්බානමත්තතො"ති.

1. අනුසාසනං අනුසිවසි--ම ඡ සං.

2. උග්ගභිසා - පහ-උග්ගභිසා-ම ඡ සං.

ධොතකා'ති හගවා යනු: (ධොතක යනු) බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි ... මේ 'හගව.' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යෙකි යි 'ධොතකා'ති හගවා' යනු වේ.

ඉධෙව නිපකො සතො යනු: 'ඉධ' යි මේ දෘෂ්ටියෙහි මේ ක්ෂාණික-යෙහි මේ රූවියෙහි මේ ග්‍රහණයෙහි මේ ධර්මයෙහි මේ චිත්තයෙහි මේ ධර්මචිත්තයෙහි මේ ප්‍රචචිතයෙහි මේ ශ්‍රේෂ්ඨවයභායෙහි මේ ශාස්තෘශාසන-යෙහි මේ ආත්මභාවයෙහි මේ මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි. නිපකො යනු: හවාභිය ප්‍රඥා ඇත්තේ පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇත්තේ බුද්ධි ඇත්තේ ඥාන ඇත්තේ විභාවන ප්‍රඥාඇත්තේ තුලන ප්‍රඥා ඇත්තේ. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇත්තේ.....හෙතෙම 'සතො'යි කියනු ලැබේනුයි 'ඉධෙව නිපකො සතො' යනු වේ.

ඉතො සුඛාන නිශෙසාසං යනු: මෙහි මාගේ වචනය වාක්‍යපථය දෙශනය අනුශාසනය අසා අසාගෙන උගෙන ධරා සලකා නුයි 'ඉතො සුත්වාන නිශ්සොසං' යනු වේ.

සිකෙඛ නිබ්බානමත්තතො — 'ශික්ෂා' යනු: තුන් ශික්ෂා යි: අධිශීලශික්ෂා යැ අධිචිත්තශික්ෂා යැ අධිප්‍රඥාශික්ෂා යි... මේ අධිප්‍රඥා ශික්ෂා යි. නිබ්බානමත්තතො යනු: තමාගේ රාගය ක්‍රීඩන පිණිස ද්වේෂය නිවන පිණිස මොහය ක්‍රීඩන පිණිස ක්‍රොධය - උපනාහය - නිවන පිණිස... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ ශමනය උපශමනය ව්‍යුපශමනය පිණිස ක්‍රීඩම පිණිස හැරපිම පිණිස ප්‍රතිප්‍රග්‍රහය පිණිස අධිශීලය ද භික්ෂමන්තෝ යැ අධිචිත්තය ද භික්ෂමන්තෝ යැ අධිප්‍රඥා ද භික්ෂමන්තෝ යැ මේ තුන් ශික්ෂාවන් ආවර්ජනා කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ (ක්‍රීමින් භික්ෂමන්තෝ යැ ... සාක්ෂාත්කර්තව්‍යය සාක්ෂාත් කෙරෙමින් භික්ෂමන්තෝ යැ, හැසිරෙන්නෝ යැ මොනොවට හැසිරෙන්නෝ යැ, සමාදාන වැ ගෙන පවත්නෝ නුයි 'සිකෙඛ නිබ්බානමත්තතො' යනු වේ.

ඊයින් වදළහ බුදුහු:

"තෙන භාතප්පං කරොති - පෙ - සිකෙඛ නිබ්බානමත්තතො'යි.

5-3

පසාමහං දෙවමනුසලොකෙ
අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං¹
තං තං නමසාමි සමන්තවක්ඛු
පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකරාහි.

පසාමහං දෙවමනුසලොකෙති 'දෙවා'ති තයො දෙවා: සමමුති දෙවා උපපත්තිදෙවා විසුඬිදෙවා. කතමෙ සමමුතිදෙවා: සමමුතිදෙවා වුවවනති රාජානො ව රාජකුමාරා ව දෙවියො ව ඉමෙ වුවවනති සමමුති දෙවා. කතමෙ උපපත්තිදෙවා: උපපත්තිදෙවා වුවවනති වතුමහාරාජිකා දෙවා තාවතිංසා දෙවා යාමා දෙවා කුසිකා දෙවා නිම්මාණරති දෙවා පරතිමිතවසවතති දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා, යෙ ව දෙවා තදුන්නරිං² ඉමෙ වුවවනති උපපත්තිදෙවා. කතමෙ විසුඬිදෙවා: විසුඬිදෙවා වුවවනති තථාගතසාවකා අරහතො ඩීණාසවා, යෙ ව පටෙවකසමුද්ධා³ ඉමෙ වුවවනති විසුඬිදෙවා, භගවා සමමුතිදෙවානං ව උපපත්තිදෙවානං ව විසුඬිදෙවානං ව දෙවො ව අතිදෙවො ව දෙවාතිදෙවො ව සිහසිහො නාගනාගො ගණිගණි මුත්තිමුති රුජරාජා. පසාමහං දෙවමනුසලොකෙති මනුසලොකෙ දෙවං පසාමි අතිදෙවං පසාමි දෙවාතිදෙවං පසාමි දතධාමි ඔලෙකෙමි නිජ්ඣායාමි උපපරිකධාමිති 'පසාමහං දෙව මනුසලොකෙ.'

අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානංති 'අකිඤ්චනං රාගකිඤ්චනං දෙසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිව්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුච්චරිතකිඤ්චනං, තෙ කිඤ්චනා බුද්ධිසස භගවතො පභීතා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤතා අනභාවකතා⁴ ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තසො බුද්ධො අකිඤ්චනො. බ්‍රාහ්මණොති භගවා සක්කන්තං ධම්මානං ඛාතිතණං බ්‍රාහ්මණො: සක්කායදිව්ඨි ඛාතිතං හොති, විචිකිච්ඡා ඛාතිතං හොති, සීලබ්බතපරාමාසො ඛාතිතො හොති, රාගො ඛාතිතො හොති, දොසො ඛාතිතො හොති, මොහො ඛාතිතො හොති, මානො ඛාතිතො හොති. ඛාතිතාසස භෞතති පාපකා අකුසලා ධම්මා සංඛිතිලෙසිකා පොනොහවිතා⁵ සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

1. බ්‍රාහ්මණ ඉරියමාණං-ව-වි-ක- බ්‍රාහ්මණදීර්ශ ම:නං-ම ජ සං

2. තදුන්නරි - ම ජ සං, සා:

3. පටෙවක බුද්ධා - ම ජ සං.

4. අනභාවකතා - ම ජ සං, සා:

5. පොනොහවිතා - පනං-ක-

5-3.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි:) මම මිනිස් ලොවැ හැසිරෙන පළිබෝධ රහිත වූ (බාහිතපාපී හෙයින්) බ්‍රාහ්මණ වූ දේවානි දේවයන් දකිමි. සමතැස් ඇතියාණෙනි, එබඳු වූ මුඛ වහන්සේ නමැදිමි. ඥානයෙන් වහන්ස, විවිකිත්සායෙන් මා මුදනු මැනැව.

පසසාමහං දෙවමනුසංලොකෙ යනු: 'දෙව' යි තුන් දෙව්හ: සම්මුතිදේව යැ උත්පත්තිදේව යැ විභූද්ධිදේව යි. සම්මුති දේවයෝ කවරහ යත්: රජහු ද රජකුමරුහු ද දෙව්හු ද සම්මුතිදේව යි කියනු ලැබෙති මොහු 'සම්මුතිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. උත්පත්තිදේවයෝ කවරහ යත්: වාතුර්මහාරාජික දෙව්යෝ ද තවතිසා දෙව්යෝ ද යාම දෙව්යෝ ද කුෂිත දෙව්යෝ ද නිර්මාණරතී දෙව්යෝ ද පරතිර්මිතවසවර්ති දෙව්යෝ ද බ්‍රහ්මකායික දෙව්යෝ ද එයින් මතුයෙහි යම් දෙව් කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු දු 'උත්පත්තිදේව' යි කියනු ලැබෙති. මොහු 'උත්පත්තිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. විභූද්ධිදේවයෝ කවරහ යත්: තරාගතශ්‍රාවක වූ අරහත් ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ ද යම් පසේබුදු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද 'විභූද්ධිදේව' යි කියනු ලැබෙති. මොහු 'විභූද්ධිදේව' යි කියනු ලැබෙත්. බුද්ධ සම්මුතිදේවයනට ද උත්පත්තිදේවයනට ද විභූද්ධිදේවයනට ද, දේව ද අතිදේව ද දේවානිදේව ද වෙති, (අභිත බැවින්) සිංහානිසිංහ යැ (නිකෙලෙස් බැවින් මහත් බැවින් හෝ) නාගානිනාග ය ගණිනට ගණි යැ දිනිනට දිනි යැ රාජාධිරාජ යි. පසසාමහං දෙව මනුසංලොකෙ යනු: මිනිස්ලොවැ දෙව් වූවහු දකිමි, අතිදේව වූවහු දකිමි, දේවානිදේව වූවහු දකිමි හඳුනාමි අවලෝකනය කෙරෙමි සිතමි භාත්පයින් දකිමි නුයි 'පසසාමහං දෙව මනුසංලොකෙ' යනු වේ.

අකිඤ්චනං බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං— 'අකිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂකිඤ්චන යැ මොහ කිඤ්චන යැ මාන කිඤ්චන යැ ආෂ්ඨි කිඤ්චන යැ ක්ලේශ කිඤ්චන යැ දුශ්චරිත කිඤ්චන යි. ඒ කිඤ්චනයෝ භාග්‍යවත් බුද්ධාට ප්‍රභීණයෝ යැ උසුන්මුල් ඇත්තාහු යැ තාලවස්තුවත් මෙන් කරන ලදහ, අනුභවය කරන ලදහ, මතු නුපදනා පියවි ඇත්තාහ, එහෙයින් බුද්ධ අකිඤ්චනයහ. බ්‍රාහ්මණො යනු සප්තධර්ම කෙනකුත් දුරු කළ වන බැවින් භාග්‍යවත්හු බ්‍රාහ්මණයහ: සත්කායආෂ්ටිය බාහිත (ප්‍රභීණ කරන ලද) වෙයි, විවිකිත්සාව බාහිත වෙයි, ශීලව්‍රතපරාමර්ථය බාහිත වෙයි. රාගය බාහිත වෙයි, ද්වේෂය බාහිත වෙයි. මෝහය බාහිත වෙයි, මානය බාහිත වෙයි, ඔවුන් විසින් සාංක්ලේශිත වූ පුනර්භවය ඇති කරන්නා වූ දුක් සහිත වූ දුෂ්චරිතය වූ මතුයෙහි ජාතිජරාමරණයට කාරණ වූ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ප්‍රභීණ කරන ලද්දහු වෙත්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

- 1 “බාහෙතො¹ භබ්බපාපකානි (සතියාති හගවා)
විමලො සාධු සමාහිතො ධීතකො,
සංසාරමත්ථව කෙවලි සො
අසිතො තාදී පට්ඨවතෙ² ස ඩ්‍රුහමා.” ³

ඉරියමානානි වරතං විහරතං ඉරියතං⁴ වතොනතං පාලොනතං
යපෙනතං යාපෙනතානි ‘අකිඤ්චනං ඩ්‍රාහමණං ඉරියමානං.’

තං තං නමසාමි සමනතවකඛුති ‘තනාති’ හගවනතං හණති.
නමසාමිති කායෙත වා නමසාමි, වාචාය වා නමසාමි, විතොන වා
නමසාමි, අභිසංචරිතතියා වා නමසාමි, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා
නමසාමි, සක්කරොමි ගරුකරොමි මානෙමි පුජෙමි. සමනතවකඛුති
‘සමනතවකඛු වුවවති සබ්බඤ්ඤාසංයුතං, හගවා සබ්බඤ්ඤාසංයුතං
උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපකොතො සමපකොතො⁵
සමනතාගතො.

2. “න තසා අද්දිවස්මිද්දා⁶ කිඤ්චි
අපො අවිඤ්ඤාතමරාතිතබ්බං
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යද්දා⁷ නොයාං
නරාගතො තෙන සමනතවකඛු”ති. ⁸

‘තං තං නමසාමි සමනතවකඛු’

පට්ඨඤ්ච මං සක්ක කපංකපාතීති ‘සක්කා’ති සකෙකා හගවා
‘සක්කාකුලා පබ්බජිතො’තිපි සකෙකා, අපවා ‘අපඤ්ඤා මහභිතො ධනවා’තිපි
සකෙකා, තසාමාති ධනාති, සෙයාපීදං⁹; සභාධනං සිලධනං තිරිධනං
ඔත්තපධනං සුතධනං වාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං
සමමසධනධනං ඉඤ්ජාධනං ඉඤ්ජියධනං බලධනං බොජ්ඣංගධනං
මහාධනං ඵලධනං තිබ්බානධනං, ඉමෙහි අනෙකවිධෙහි ධනරතනෙහි
අධිකා මහාධනො ධනවාති’පි සකෙකා.

1. බාහිතො - ම ජ සං.
2. පට්ඨවති ඩ්‍රුහමා - ව-ඊ-ක-
3. ඉරියතං - ම ජ සං-සං
4. පට්ඨපකොතො - ස
සමුපකොතො - ම ජ සං

5. අද්දිවස් - සං
6. සෙයාපීදං - ම ජ සං
7. සුතතතිපාත - සභිය සුතත

1 “(‘සභිය’යි භාග්‍යවත්තු මෙසේ වදළහ:) සියලු පාපධර්මයන් ප්‍රතිණ කොට එහෙයින් මැ විගතමල වූ (ශ්‍රේෂ්ඨ වූ) මාර්ගඵල සමෘද්ධියෙන් මැනැ වත් එකඟ කළ සිත් ඇති (ලොකධර්මයෙන් කම්පිත නො වන බැවින්) ස්විකාත්ම වූ සංසාර හේතු ඉක්මවා සිටි (ත්‍රිවිධන ලද මාර්ගකෘත්‍ය ඇති හෙයින්) කේවලී වූ ඒ ක්ෂීණාස්‍රව තෙමේ (තෘෂණා-දෘෂ්ටි ක්‍රියා නැති හෙයින්) ‘අසිත’ යි ද (ලොකධර්මයෙන් නිර්විකාර හෙයින්) ‘තාදී’ යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම බ්‍රාහ්මණ නම් වේ.”

ඉරියමානං-භූමිරොනුවහු වාසය කරනුවහු ඉරියවූ පවත්වනුවහු වැටෙනුවහු රැකෙනුවහු යැපෙනුවහු යාපනයවනුවහු නුයි ‘අභිඤ්චනා බ්‍රාහ්මණං ඉරියමානං’ යනු වේ.

තං තං නමසාමි සමනතවකුඤ්ඤ- ‘තං’ යි භාග්‍යවතුන් බෙණෙයි. නමසාමි - කයින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, බසින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, සිතින් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, අන්වර්ථප්‍රතිපදයෙන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි, ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදයෙන් හෝ නමස්කාර කෙරෙමි සත්කාර කෙරෙමි, ගරු කෙරෙමි, බුහුමන් කෙරෙමි. පුදුමි. සමනතවකුඤ්ඤ ‘සමන්තවකුඤ්ඤ’ යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු සර්වඥතා-ඥානයෙන් උපේක්‍ෂයහ, සමුප්පක්‍ෂයහ, උපගතයහ, සමුපගතයහ, යුක්තයහ, පරිපූර්ණයහ, සමන්විත වූහ.

2 “ඒ තථාගතයන් උසින් මේ භ්‍රෙහාතුක ලොකයෙහි (මේ කලා හෝ) පැනැසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවක් නැත, (අනාගත වූ) නො දනෙන කිසි (ධර්මභාවයක්) දු නැත. දතයුතු වූ යම් ධර්මභාවයක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තථාගත යෝ ‘සමනතවකුඤ්ඤ වූහ’ යි”.

තං තං නමසාමි සමනතවකුඤ්ඤ’ යනු වේ.

පච්ඤ්ච මං සකක කථංකථාහි- ‘සකක’ යනු: භාග්‍යවත්තු ශාක්‍යයහ, ශාක්‍යකුලයෙන් කිත්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ, නොහොත් (ප්‍රඥා ධන සමාද්ධියෙන්,) ආස්‍යයහ, මහත් වූ ප්‍රඥා ධන ඇතියහ, (ප්‍රඥා ධනයෙන්) ධනවත් වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. ඔවුන්ගේ මේ ධනයෝ වෙති, ඒ මෙසේ යි: ශ්‍රද්ධාධන යැ ශීලධන යැ නිර්ධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ ශ්‍රැතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ සමාත්ප්‍රධාන ධන යැ සාද්ධිපාදධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ බලධන යැ බොධාභිභවධන යැ මාර්ගධන යැ ඵල ධන යැ නිර්වාණධනයි. මේ නන්වැදෑරුම් ධනරත්නයෙන් ආස්‍යයහ, මහද්ධනයහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍ය නම් වූහ.

අථවා සකෙකා 'පහු වීසව් අලමනො සුරො වීරො වික්කනොනා අභීරු අවජ්ඣති අනුත්‍රාසි අපලාසි, පභීන භයභෙරවො චිග්ගලොමහංසො, තිපි සකෙකා, 'කථංකරා' වුවවති විවික්ච්ඡා, දුකෙඛ කඛිං, දුක්ඛසමුදයෙ කඛිං, දුක්ඛතියොධෙ කඛිං, දුක්ඛතීරොධගාමිනියා පටිපදය කඛිං පුබ්බන්ත කඛිං, අපරන්ත කඛිං, දුබ්බන්තාපරන්ත කඛිං, ඉදප්පව්වයතාපට්ඨසමුප්පන්නොසු ධම්මෙසු කඛිං, යා ඵවරූපා කඛිං කඛිංයනා කඛිංඤ්ඤානං විමති විචික්ච්ඡා දොළඹකං දොළඨාපරො සංසයො අනෙකංසගාහො ආසප්පනා පරිසප්පනා අපරියොගාහනා ථම්මිකන්තං¹ වික්කන්තං මනො විලොඛා. පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකරාහීති මුඤ්ච මං, පමුඤ්ච මං, මොවෙහි මං පමොවෙහි මං, උභිර මං, සදුභිර මං, උච්ඡාපෙහි මං, කථං කථා සලලනොති 'පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකරාහී.'

තෙනාහ සො ට්‍රාහමණො;

“පසකාමහං දෙව මනුසසලොකෙ
අකිඤ්චනං ට්‍රාහමණං ඉරියමානං,
තං තං නමස්සාමි සමන්තවක්ඛු
පමුඤ්ච මං සක්ක කථංකරාහී”ති.

5-4

නාහං සඤ්ඤාමි² පමොච්ඡාය
කථංකරී. ධොතක කඤ්ඤිලොකෙ
ධම්මඤ්ච සෙව්ඤ්ඤා ආජානමානො³
ඵවං තුවං ඔසම්මං තරෙසි.

නාහං සඤ්ඤාමි පමොච්ඡායාති නාහං තං සකෙකාමි මුඤ්ඤිතුං, පමුඤ්ඤිතුං මොවෙතුං පමොවෙතුං උභිරිතුං සමුභිරිතුං⁴ උච්ඡාපෙතුං සමුච්ඡාපෙතුං කථංකරාසලලනොති ඵවමි නාහං සඤ්ඤාමි පමොච්ඡාය. අථවා න ඊහාමි, න සමීහාමි, න උසාහාමි, න වායමාමි න උසාහං කරොමි, න උසාහාමි කරොමි⁵, න රාමං කරොමි, න ධිතිං කරොමි, න විරියං කරොමි, න ජන්දං ජනෙමි, න සඤ්ජනෙමි, න නිබ්බන්ධෙමි න අභිනිබ්බන්ධෙමි, අසාදො⁶ පුග්ගලෙ අවජ්ඣකෙ කුසිතෙ හීනවරියෙ අපපටිපජ්ජමානෙ ධම්මදෙසනායාති ඵවමි 'නාහං සඤ්ඤාමි පමොච්ඡාය:

1. ජම්භිකන්තං - මජ්ඣං, ඥා, 8
2. සම්මාමි - ඥා
3. අජානමානො - ව. වී, ක
4. උභිරාපෙතුං සමුභිරාපෙතුං - පහ

5. නඋසාහාමි කරොමි - ප, ව, වී-ක
6. අසාදො - ප-ව-වී-ක
7. අවජ්ඣකං - ම ජ ඥං, ඥා

නොහොත් ශක්‍යයහ ප්‍රභූහ (පරසන්තානයෙහි) ඒයතිය උපදවනුවහ සමර්ථ සිත් ඇතියහ. ඉර වූවහ පරාක්‍රමවත්හ වික්‍රමවත්හ නොබිය වන සුල්ලහ නොසැලෙනුවහ නො තැබිගන්නා සුල්ලහ නොපලායන සුල්ලහ ප්‍රභිණ වූ හය හයඅරමුණු ඇතියහ විගත වූ ලොමුදහ ඇතියහ ශිෂ්‍ය ශාක්‍ය නම් වූහ. 'කථංකථා'යි විවිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි: දූඛයෙහි සැක යැ දූඛසමුදයෙහි සැක යැ දූඛනිරෝධයෙහි සැක යැ දූඛනිරෝධගාමිනීප්‍රතිපදයෙහි සැක යැ ඉදං ප්‍රත්‍යයතා ප්‍රතීත්‍යසමුත්පත්ත ධර්මයන්හි සැක යැ. යම් මෙබඳු සැකයෙක් සැක කරන අයුරෙක් සැක කළ බවෙක් විමතියෙක් විවිකිත්සායෙක් (දෙපසට සැලෙන) ද්වේළ්භකයෙක් ද්විධාපරයෙක් සංශයෙක් අනෙකාන්ත ග්‍රාහයෙක් (අරමුණ කෙරෙහි) පසු බැස්මෙක් භාත්පසින් පසු බැස්මෙක් නො බැසගැනුමෙක් විත්තයාගේ තදබවෙක් (සිත හිරි අඳනා බදු) මනෝවිලෙඛයෙක් වේද එය යි. පමුඤ්ච මං සකක කථංකථාහි යනු: මා මුදනු මැනැවැ මා නොයෙක් අයුරින් මුදනු මැනැවැ මා ලිහිල් කළ මැනැවැ මා ඉතා ලිහිල් කළ මැනැවැ මා (සංසාර පඬිකයෙන්) නභාලනු මැනැවැ මොනොටිට නභාලනු මැනැවැ විවිකිත්සාශල්‍යයෙන් මා නභා සිටුවනු මැනැවැ නුයි 'පමුඤ්ච මං සකක කථංකථාහි' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“පසසාමහං දෙව මනුසසලොකෙ-පෙ-පමුඤ්ච මං සකක කථංකථාහි” යි.

5-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධොතකය,) ලොවැ විවිකිත්සා ඇති කිසිවකු මුදන්නට මම නො හැක්කෙමි. නොහොත් උත්සාහ නො කෙරෙමි. තෙපි ශ්‍රේෂ්ඨධර්මය (නිවන) දැන්මින් මෙසේ මේ ඔසය තරණය කරන්නවු යැ.

නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය යනු: මම තා කථංකථාශල්‍යයෙන් මුදන්නට වෙසෙසින් මුදන්නට මුද පියන්නට වෙසෙසින් මුදපියන්නට තහන්නට මැනැවින් තහන්නට නභා සිටුවන්නට මැනැවින් නභාසිටුවන්නට නො හැකි යෙමි නුයි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ. නොහොත් ශ්‍රද්ධා නැති කුශලච්ඡන්දරහිත වූ කුසිත වූ භීතවියතී ඇති පිළිවෙත්හි නො හැසිරෙන පුද්ගලයනට දහම් දෙසනු සඳහා පියෝ. නො කෙරෙමි, මැනැවින් පියෝ නො කෙරෙමි, නො සහමි, වැයමි නො කෙරෙමි, උත්සාහ නො කෙරෙමි, අධිමාත්‍ර වැ උත්සාහ නො කෙරෙමි, තැත් නො කෙරෙමි, මෙධයතීය නො කෙරෙමි, වියතීය නො කෙරෙමි, රූපි නූපදවමි, වෙසෙසින් රූපි නූපදවමි, නො කිපදවමි, වෙසෙසින් නො කිපදවමි නුයි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

අරථා නක්ඛෙඤ්ඤ කෙවි මොවෙනා, තෙ යදි මොවෙයසු, සකෙන ථාමෙන සකෙන බලෙන සකෙන විරියෙන සකෙන පරක්කමෙන සකෙන පුරිසරාමෙන අභ්‍යන්තා සමාපට්ඨදං අනුලොමපට්ඨදං අපට්ඨනිකපට්ඨදං අනික්ඛපට්ඨදං ධම්මානුධම්මපට්ඨදං පටිපජ්ජමානා මොවෙයසුනාහි¹ එවමි 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' වුක්කං ගෙන හග්ගිතා: 'යො වත වුඤ්ඤ, අභ්‍යන්තා පලිපපලිපකෙනා උරං පලිපපලිපතා උඤ්ඤස්සති තෙනා යානා විජ්ජති, යො වත වුඤ්ඤ, අභ්‍යන්තා අදනෙනා අවිනිනො අපරිනිබ්බුතො උරං දමෙස්සති විනෙස්සති උරිනිබ්බාපෙස්සති තෙනා යානා විජ්ජති''ති²

එවමි 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය'

වුක්කමි ගෙන හග්ගිතා:

3 අභ්‍යන්තාච කතං පාපං අභ්‍යන්තා සංකිලිස්සති
අභ්‍යන්තා අකතං පාපං අභ්‍යන්තාච විසුජ්ඣති
සුද්ධි දසුද්ධි පට්ඨන්තං නාඤ්ඤමඤ්ඤා³ විසොධයෙ'ති.⁴

එවමි 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය'.

වුක්කං ගෙන හග්ගිතා:

"එවමෙව ධො ඩ්‍රාගමණ, තිට්ඨතෙව නිබ්බානං තිට්ඨති තිබ්බානගාමී මග්ගො තිට්ඨාමහං සමාපෙනා, අථ ව උන මම සාවකා මයා එවං ඔවදියමානා එවං අනුසාසියමානා අපෙසකට්ඨ අවචන්තතිට්ඨං නිබ්බානං ආරාධෙතති, එකට්ඨ නාරාධෙතති. එසං කායාහං ඩ්‍රාගමණ, කුරොමි මග්ගකර්ම⁵ ඩ්‍රාගමණ තරාගතො, මග්ගං බුද්ධා ආවිකමන්ති, අභ්‍යන්තා පටිපජ්ජමානා පුඤ්ඤෙයසු"නති.⁶

එවමි 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය'.

1. වුඤ්ඤානි - පන, ව, වී, ක
2. නාඤ්ඤා අඤ්ඤා - ප, වී, වී, ක
3. මග්ගමකමාසි - පන

4. මජ්ඣිම නිකාය - සලලුමි සුත්ත
5. ධම්මපද - අත්තවග්ග
6. මජ්ඣිමනිකාය - ගණකමොගග්‍රන්ථාන සුත්ත

තොහොත් වුදන අත් කිසිවෙක් නැත, ඉදින් ඔහු මිදෙන්නාහු නම් ස්වකීය ශක්තියෙන් ස්වකීය බලයෙන් ස්වකීය වියතියෙන් ස්වකීය පරාක්‍රමයෙන් ස්වකීය පෞරුෂයෙන් තුමු සමාක්ප්‍රතිපත් අනුලොම ප්‍රතිපත් අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත් අත්වර්ථ ප්‍රතිපත් ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත් පිළිපදනාහු මිදෙන්නාහ'යි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ. භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදරන ලද මැ යි: "වුද්‍ය, යමෙක් තෙමේ ගැඹුරු (මහ) මඩෙහි ගැලුණේ ද හෙතෙම ගැඹුරු මඩෙහි ගැලුණු අනෙකක්හු නභා සිටුවන්නේ යැ යන මේ කරුණ නො වෙයි. වුද්‍ය, යමෙක් තෙමේ නො දමුණේ නො හික්මුණේ කෙලෙස් පිරිහිවතින් නො පිරිහිවියේත් වේ නම් හෙතෙම ඒකාන්තයෙන් අනෙකක්හු දමනය කරන්නේ යැ හික්මවන්නේ යැ පිරිහිවන්නේ යැ යන මේ කරුණ නො වේ" යයි මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

මෙ ද වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

3 "යමක්හු විසින් තමා මැ පවිකම් කරන ලද ද, හෙතෙම සිවු අපාද්‍යක් විදිනුයේ තෙමේ මැ කෙලෙසෙයි, යළි යමක්හු විසින් තමා පවිකම් නො කරන ලද ද හෙතෙම සුභතියට පැමිණියේ තෙමේ මැ විශුද්ධ වෙයි. ඤාලා කුශලකර්ම සංඛාරාත ශුද්ධිය ද අශුද්ධිය ද කාරක සන්තානයෙහි - තමා කෙරෙහි වීවා දනවයි. අනෙකක් අනෙකක්හු විශුද්ධ නො කරන්නේ යැ"යි.

මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදරන ලද මැ යි:

"එසෙයින් මැ බමුණ, අමාමහනිවන ඇත් මැ යි. (සුර්වභාග වීදර්ශනාදියෙහි පටන් කොට) නිවනට පමුණුවන ආයතී මාර්ගය ඇත, සමාදන් කරවන (පිළිවෙතැ පිහිටුවන) මම් සිටිම් මැ යැ එතෙකුදු වත් මාගේ සවිවෝ මා විසින් මෙසේ අවවාද කරනු ලබන්නාහු මෙසේ අනුශාසනා කරනු ලබන්නාහු ඇතැම් කෙනෙක් මැ අත්‍යන්තනිෂ්ඨා වූ නිවින සම්පාදනය කෙරෙහි, ඇතැම් කෙනෙක් සම්පාදනය නො කෙරෙත්. මෙහි ලා බමුණ, (මොවුන් කෙරෙහි) මම් කුම් කෙරෙම් ද බමුණ, තථාගතයෝ පිළිවෙත් මග කියන සුල්ලහ, බුද්‍රහු මාර්ගය ප්‍රකාශ කෙරෙත්, තුමු පිළිවෙත්හි පිළි පදිමින් මිදෙන්නාහ"යි.

මෙසේත් 'නාහං සභිස්සාමි පමොවනාය' යනු වේ.

කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙති කථංකථිං. දුග්ගලං 'සකඛං සච්චෙට්ඨං' සද්දොසං සච්චිකිට්ඨං. කඤ්චිති කඤ්චි ධනතියං වා ප්‍රාග්බලං වා වෙසං වා සුද්දං වා ගතවිසං වා පබ්බජිතං වා දෙවං වා මුත්තං වා. ලොකෙති දප්පයලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙති. 'කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ,'

ධම්මඤ්චි සෙට්ඨං ආරුනමානොති 'ධම්මං සෙට්ඨං' වුවනි 'අමතං කිංකරනං' යො යො සබ්බසංහාරසමට්ඨා සබ්බපට්ඨිනිසංගො තණ්හසංගො විරාගො තිරොධො කිංකරනා. සෙට්ඨන් අග්ගං සෙට්ඨං ඵලසෙට්ඨං පාමොකං උත්තමං පවරං ධම්මං. ආරුනමානොති ආරුනමානො විරුනමානො පටිවිජ්ජමානො පටිවිජ්ජමානොති 'ධම්මඤ්චි සෙට්ඨං ආරුනමානො.'

ඵවං තුවං ඔසමිමං තරෙසිති ඵවං තුං කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අච්ඡෙදොසං තරෙය්‍යාසි උත්තරෙය්‍යාසි පතරෙය්‍යාසි සමතික්කමෙය්‍යාසි විතිවක්කෙය්‍යාසිති 'ඵවං තුවං ඔසමිමං තරෙසි.'

තෙනාහ භගවා;

"නාහං සභිසකාමි පමොවනාය (ධොතකාති භගවා)
කථංකථිං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ,
ධම්මඤ්චි සෙට්ඨං ආරුනමානො
ඵවං තුවං ඔසමිමං තරෙසි"ති.

5-5

අනුසාස ඩුග්ගෙම, කරුණාසමානො (ඉව්වායසමා ධොතකො)
ඵවෙකධම්මං යමං විජ්ජෙද්දං,
යථාහං ආකාමොවං අබ්‍යාපජ්ජමානො*
ඉධෙව සන්තො අසිතො වරෙය්‍යං.

අනුසාස ඩුග්ගෙම, කරුණාසමානොති 'අනුසාස ඩුග්ගෙම'ති අනුසාස ඩුග්ගෙම, අනුගණ ඩුග්ගෙම, අනුකම්ප ඩුග්ගෙමති 'අනුසාස ඩුග්ගෙම.' කරුණාසමානොති කරුණාසමානො අනුද්දාමානො* අනුරක්ඛමානො අනුගණ මානො අනුකම්ප මානොති 'අනුසාස ඩුග්ගෙම කරුණාසමානො.'

1. අච්චං - ම ජ සං, ග්‍යා

2. අරුනමානො - ව, වී, ක

3. ආකාමො වංගො

4. අබ්‍යාපජ්ජමානො - ග්‍යා

5. අනුද්දාමානො - ම ජ සං

කථංකථීං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ- සැක සහිත වූ මනෝවිලෝඛ සහිත වූ ද්වේෂ්භක (දෙයින්) සහිත වූ විචිකිත්සා සහිත වූ සැක ඇති ප්‍රභූල්‍ය, කඤ්චි යනු: කිසි ක්ෂත්‍රියයකු හෝ බ්‍රාහ්මණයකු හෝ වෛශ්‍යයකු හෝ ශුද්‍රයකු හෝ ගෘහස්ථයකු හෝ ප්‍රමුච්ඡයකු හෝ දෙවියකු හෝ චිතිසකු හෝ යි. ලොකෙ - අපායලෝකයෙහි ... ආයතනලෝකයෙහි නුයි 'කථං කථීං ධොතක කඤ්චි ලොකෙ' යනු වේ.

ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො යනු: 'ධම්මං සෙට්ඨං' යි අමාමහ තිච්චන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් සියලු උපධීන්ගේ දුරුදීමෙන් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙන් ක්ලේශවිරාගයෙන් දූෂිත නිරෝධයෙන් නිර්වාණයෙන් වේ ද එය යි. සෙට්ඨං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උත්තම වූ ප්‍රවර වූ ධර්මය. ආජානමානො යනු: ක්‍රියාකරයන් දන්නේ වෙසෙයින් දන්නේ ඒ ඒ කරුණින් දන්නේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ නුයි 'ධම්මඤ්ච සෙට්ඨං ආජානමානො' යනු වේ.

එවං තුවං ඔසමීමං තරෙයි- මෙසේ තෝ කාමොසය භවොසය දිට්ඨො සය අවිජ්ජොසය තරණය කරන්නෙහි උත්තරණය කරන්නෙහි ප්‍රතරණය කරන්නෙහි සමතික්‍රමණය කරන්නෙහි ඉක්මවන්නෙහි යි 'එවං තුවං ඔසමීමං තරෙයි' යනු වේ.

එයින් වදනු ලබනුයේ:

“නාහං සතිස්සාමි පමොච්ඡායං පෙ-එවං තුවං ඔසමීමං තරෙයි”යි.

5-5.

(ආයුෂ්මත් ධොතක මෙසේ විචාරයි.) ශ්‍රේෂ්ඨයන් චහන්ස, මම යම් සියලු සංස්කාරයන්ගෙන් විචික්ත වූ නිර්වාණධර්මයක් දනගන්නෙමි නම් යම්සේ උම් ආකාශය සෙයින් නානාප්‍රකාර බවට නො පැමිණෙන්නෙමි මෙ අස්තෙහි මැ හුන්නෙමි නොහොත් කිවුණෙමි (තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි) ක්‍රියා රහිත වැ හැසිරෙන්නෙමි නම් එහෙයින් (මට) අනුකම්පා කෙරෙමින් අනුශාසනා කළ මැනැව්.

අනුසාස ඩ්‍රව්ශම කරුණායමානො- 'අනුසාස ඩ්‍රව්ශම' යනු: ශ්‍රේෂ්ඨයන් චහන්ස, අනුශාසනා කළ මැනැව් අනුග්‍රහ කළ මැනැව් අනුකම්පා කළ මැනැව් යි 'අනුසාස ඩ්‍රව්ශම' යනු වේ. කරුණායමානො-කරුණා කෙරෙමින් අනුදේශා කෙරෙමින් අනුරක්ෂණ කෙරෙමින් අනුග්‍රහ කෙරෙමින් අනුකම්පා කෙරෙමින් නුයි 'අනුසාස ඩ්‍රව්ශම කරුණායමානො' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

විවේකධර්ම. යමහං විජ්ඣාසුනං 'විවේකධර්මං' චුට්ඨං දමනං නිබ්බානං. 'යො සො සබ්බසම්මාරසමථො සබ්බපට්ඨිතිසකංගො ත්ඤාතංගො චිරාගො භිරොධො නිබ්බානං, යමහං විජ්ඣාසුනං යමහං ජානෙයං ආජානෙයං විජානෙයං පටිච්ඡානෙයං පටිවිජ්ඣෙයං අධිගමෙයං එසෙයං සමුත්තරෙයං' 'විවේකධර්මං යමහං විජ්ඣාසුනං'

යථාං ආකාශො අබ්‍යාපජ්ජමානො යථා ආකාශො න පජ්ජති* න ගණනා* න බණ්ඩනං න පළිබ්ඤ්ඤානං ආපජ්ජමානො* අගණනාමානො අබණ්ඩමානො අපළිබ්ඤ්ඤාමානො එවමි ආකාශො අබ්‍යාපජ්ජමානො* යථා ආකාශො න රජ්ජති ලාබාය වා හලිඤ්ඤා වා* නිලියා වා* මහෙස්සවසාය වා, එවං අරජ්ජමානො අද්දසමානො අවුසාමානො අකිලිසුමානො, එවමි 'ආකාශො අබ්‍යාපජ්ජමානො'. යථා ආකාශො න කුප්පති, න බ්‍යාපජ්ජති, න පතිස්සති* න පටිගඤ්ඤති, එවං අකුප්පමානො අබ්‍යාපජ්ජමානො අපතිස්සමානො අපටිගඤ්ඤමානො එවමි 'ආකාශො අබ්‍යාපජ්ජමානො'.

ඉධෙව සන්තො අසින්නො වරෙයානති: 'ඉධෙව සන්තො'ති: ඉධෙව සන්තො සමානො, ඉධෙව භිසින්නො සමානො,* ඉමස්මිං යෙව ආසන්නෙ භිසින්නො සමානො, ඉමිසායෙව පරිසාය භිසින්නො සමානොති, එවමි 'ඉධෙව සන්තො.' අථවා ඉධෙව සන්තො උපසන්තො ධූපසන්තො නිබ්බුතො පටිපජ්ජංගොති එවමි 'ඉධෙව සන්තො'. අසින්නොති ආරාධිතො: තණ්හාතිසංගො ව දිට්ඨිතිසංගො ව -ප- අයං තණ්හාතිසංගො -ප- අයං දිට්ඨිතිසංගො. තණ්හාතිසංගො පහාය දිට්ඨිතිසංගො පටි-තිසංගො වනු. අභිසින්නො, යොගං අභිසින්නො, සානං අභිසින්නො පිඨං අභිසින්නො, කායං අභිසින්නො, මනං අභිසින්නො. රූප-සංගො ගතො - රස - ඵොට්ඨිකො - ධර්ම - කුලං ගණං ආවාසං ලාභං යසං පසංසං සුඛං විචාරං පිණ්ඩපාතං යොගාසනං ගිලානාවච්ඡායෙහි පරිකාරං කාමධාතුං රූපධාතුං අරූපධාතුං කාමභවං රූපභවං අරූපභවං සඤ්ඤාභවං අසඤ්ඤාභවං නොසඤ්ඤාභවං සඤ්ඤාභවං එකච්ඡාකාරභවං චතුච්ඡාකාරභවං පඤ්චච්ඡාකාරභවං අතිතං අනාගතං පච්චුප්පතං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං සංඛිං ධර්මො අසින්නො අභිසින්නො අනුලභිතො අනුප්පන්නො අනුප්පන්නො අනුප්පන්නො භික්ඛුතො භික්ඛුතො විපාදිතො විසංග්ගතො විමර්ශනීයතො වෙදාසං. වරෙයානති වරෙයං විහරෙයං ඉරියෙයං වරෙයං පාලෙයං යපෙයං යාපෙයානති 'ඉධෙව සන්තො අසින්නො වරෙයානති.'

1. නෙපජ්ජති - පත, නෙපජ්ජති, ගා
2. න ගණනා - මජ්ඣ
3. අබ්‍යාපජ්ජමානො - පත, ව, වි, ක
4. හලිඤ්ඤා වා - ගා

5. නිලියා වා - ගා
6. පටිලියා - මජ්ඣ
7. පටිලියා - ගා
8. ඉධෙව සන්තො - මජ්ඣ

විවෙක ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං — ‘විවෙකධම්ම’ යි අමාමහතිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිඳීමෙන් සියලු උපධීන්ගේ දුර්දීමෙන් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙන් කල්ලෙය විරාගයෙන් දුඃඛතීරෝධයෙන් කීර්වාණයෙන් වෙ ද එය යි. යමහං විජ්ඣෙය්‍යං—මම යම් තිවනක් දැන ගනිමි නම් කියතින් දැනගනිමි නම් වෙසෙසින් දැනගනිමි නම් ඒ ඒ කරුණින් දැනගනිමි නම් ප්‍රතිවේධ කෙරෙමි නම් අවබෝධ කෙරෙමි නම් ඥානයෙන් ස්පර්ශ කෙරෙමි නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි නම් යි ‘විවෙකධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං’ යනු වේ.

යමාහං ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො—යම්සේ ආකාශය (නානාත්වයට) නො යේ ද නො ගනී ද නො බැඳේ ද හාත්පසින් නො බැඳේ ද එපරිද්දෙන් (නානාත්වයට) නො යනුයෙමි නො ගන්නෙමි නො බැඳෙනුයෙමි හාත්පසින් නො බැඳෙනුයෙමි නුයි මෙසේත් ‘ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො’ යනු වේ. යම්සේ අහස ලකුයෙන් හෝ කසායෙන් හෝ බෙරුපතින් හෝ මදටින් හෝ නො රැඳේ ද එසෙයින් නො රැඳෙනුයෙමි දුෂ්‍ය නො වනුයෙමි නො මුළු වනුයෙමි නො කිලිටි වනුයෙමි නුයි මෙසේත් ‘ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො’ යනු වේ. යම්සේ අහස නො කිපේ ද පියවි නො හරි ද නො තද වේ ද නො ගැටේ ද, එසෙයින් නො කිපෙනුයෙමි පියවි නො හරිනුයෙමි තද බවට නො පැමිණෙනුයෙමි නො ගැටෙනුයෙමි නුයි මෙසේත් ‘ආකාසොව අබ්‍යාපජ්ජමානො’ යනු වේ.

ඉධෙව සත්තො අසිතො චරෙය්‍යං — ‘ඉධෙව සත්තො’ යනු: මෙහි මැ වූයෙමි මෙහි මැ හුන්නෙමි මෙ අසුතෙහි මැ හුන්නෙමි, මෙ පිරිස්හි මැ හුන්නෙමි නුයි මෙසේත් ‘ඉධෙව සත්තො’ යනු වේ. නොහොත් මෙහි මැ භාන්ත වූයෙමි උපභාන්ත වූයෙමි ව්‍යුපභාන්ත වූයෙමි තිවුණෙමි සන්තිදුණෙමි නුයි මෙසේත් ‘ඉධෙව සත්තො’ යනු වේ. අසිතො—නියුය දෙකෙකි: තෘෂ්ණානියුය ද දෘෂ්ටිනියුය ද යි . . . මේ තෘෂ්ණානියුය යි . . . මේ දෘෂ්ටිනියුය යි. තෘෂ්ණානියුය හැරපියා දෘෂ්ටිනියුය දුරුලා ඇස (තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි වශයෙන්) ඇසුරුනො කෙළෙමි කන අනිඃශ්‍රිතයෙමි නැහැය අනිඃශ්‍රිතයෙමි දිව අනිඃශ්‍රිතයෙමි කය අනිඃශ්‍රිතයෙමි සිත අනිඃශ්‍රිතයෙමි රූප-භවිත-ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රස්ථව්‍ය-ධර්මයන්- කුලයා- ගණයා- ආවාසය ලාභය යශස ප්‍රශංසාව සුඛය වීචර පිණ්ඩපාත භයනාසන ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර, කාමධාතුව රූපධාතුව අරූපධාතුව, කාමභවය රූපභවය අරූපභවය සඤ්ඤාභවය අසඤ්ඤාභවය නේවසඤ්ඤාගාසඤ්ඤාභවය එකවෝකාර භවය චතුරවෝකාරභවය පඤ්චවෝකාරභවය, අතීතය අනාගතය වර්තමානය, රූපායතනය භවිද්‍යායතනය ගන්ධ රස ස්ප්‍රස්ථව්‍යායතනය ධර්මායතනය, සියලු ධර්මයන් ඇසුරු නො කෙළෙමි අනිඃශ්‍රිතයෙමි නො ඇලුණෙමි නො පැමිණියෙමි ඇතුළු නො වූයෙමි නො බැසගත්තෙමි කික්මගියෙමි බැහැර කෙළෙමි වෙසෙසින් මිදුණෙමි විසංසුක්ත වූයෙමි විගතමයාද කළ සිතින් යුක්ත වැ, වරෝය්‍යං යනු: හැසිරෙන්නෙමි වෙසෙන්නෙමි ඉරියවු පවත්වන්නෙමි වැටෙන්නෙමි රැකෙන්නෙමි යැපෙන්නෙමි යාපනය වන්නෙමි නුයි ‘ඉධෙව සත්තො අසිතො චරෙය්‍යං’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“අනුසාස ඩුග්ගේ, කරුණායමානො
විටෙකධම්මං යමහං විජ්‍යාදං,
යථාහං ආකාශොව අධ්‍යාපණ්මානො
ඉධෙව සනෙතා අසිතො චරෙය්‍ය”නති.

5-6

කිත්තයිසසාමි තෙ සනතිං (ධොතකාති හගවා)
දිට්ඨං ධම්මෙ අනීතිහං,
යං විදිතො සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.

කිත්තයිසසාමි තෙ සනතිනති: රාගසස සනතිං දෙසසස සනතිං මොහසස සනතිං කොධසස සනතිං උපතාහසස - මිකධසස - පළාසස - ඉසකාය - මච්ඡරියසස - මායාය - සායොය්‍යසස - ඵමාසස - සාරමාසස - මානසස - අති මානසස - මදසස - පමාදසස - සබ්බකිලෙස්සනං - සබ්බදුච්චරිතානං - සබ්බ දර්ශනං - සබ්බපරිප්පාහනං - සබ්බසන්තාපානං - සබ්බා කුසලාභිසංඛාරානං සනතිං උපසනතිං චූපසනතිං තිබ්බුතිං පටිපපසද්ධිං කිත්තයිසසාමි, පකිත්තයිසසාමි ආවිකක්ඛිසසාමි දෙසිසසාමි පඤ්ඤාපෙසසාමි පට්ඨපෙසසාමි විචරිසසාමි විහරිසසාමි උත්තානිකරිසසාමි පකාසෙසසාමිති ‘කිත්තයිසසාමි තෙ සනතිං’

ධොතකාති හගවාති ‘ධොතකා’ති හගවා .තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙත ආලුපති. හගවාති ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සව්ඡිකාපඤ්ඤාතති යදිදං හගවාති ‘ධොතකාති හගවා.’

දිට්ඨං ධම්මෙ අනීතිහනති ‘දිට්ඨං ධම්මෙ’ති දිට්ඨං ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තිරිතෙ ධම්මෙ විහුතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ ‘සබ්බෙ සඛාරා අභිච්ඡා’ති -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම’නති දිට්ඨං ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මෙ තුලිතෙ ධම්මෙ තිරිතෙ ධම්මෙ විභාවිතෙ ධම්මෙ විහුතෙ ධම්මෙති එවමි දිට්ඨං ධම්මෙ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“අනුසාස ප්‍රභේම-පෙ- අසිකො වරෙයා.” යි

5-6.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: ධෝතකය,) ස්මාතිමත් වැ හැසිරෙනුයේ දක්නා ලද දු:ඛාදි ධර්මයෙහි නොහොත් මෙ අත්බැවිහි මැ ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ වූ යම් දහමක් දැනු ලො වැ විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් ඒ තීර්වාණ ධර්මය (ද තීර්වාණ ගාමිනිප්‍රතිපද් ධර්මය ද) තොපට ප්‍රකාශ කරන්නෙමි.

කිත්තයිසසාමී තෙ සනති: — රාගයාගේ සන්තිදීම ද්වේෂයාගේ සන්තිදීම මෝහයාගේ සන්තිදීම ක්‍රෝධයාගේ සන්තිදීම උපනාහ-මක්ඛ පළාස-ර්ෂ්ඨා-මාත්සයථි-මායා-සායේයා-ඵම්භ-සාරම්භ-මාන-අතිමාන-මද-ප්‍රමාදයාගේ හැම කෙලෙස්-හැම දුස්ථිරිත-හැම දරථ-හැම පරිදහ-හැම සතැවුලි-හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීම උපඥාන්තිය ව්‍යුපඥාන්තිය තීර්වාතිය ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධිය කීර්තනය කෙරෙමි ප්‍රකීර්තනය කෙරෙමි පවසමි දෙසමි පනවමි තබමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි ‘කිත්තයිසසාමී තෙ සනති.’ යනු වේ.

ධෝතකාති හගවා — ‘ධෝතක’ යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති. හගවා යනු: තෙල ගෞරවනාමයෙකි . . . මේ ‘හගවා’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි ‘ධෝතකාති හගවා’ යනු වේ.

දිට්ඨෙ ධම්මෙ අතීතිහං — ‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ’ යනු: දක්නා ලද (දු:ඛාදි) ධර්මයෙහි දන්තා ලද දහමිහි තුලනය කරන ලද දහමිහි තීරණය කරන ලද දහමිහි ප්‍රකට කරන ලද දහමිහි විභාවනය කරන ලද දහමිහි හැම සංස්කාරයෝ අභිතාහ’ යි . . . යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙක් වේ නම් එ හැම තිරෝධ ස්වභාවය ඇතැ’යි දක්නා ලද දහමිහි දන්තා ලද දහමිහි තුලනය කරන ලද දහමිහි තීරණය කරන ලද දහමිහි ප්‍රකට කරන ලද දහමිහි විභාවනය කරන ලද දහමිහි නුයි මෙසේත් ‘දිට්ඨෙ ධම්මෙ’ යනු වේ.

අථවා දුකෙව දිවෙඨි දුකං කථයිසසාමී, සමුදයෙ දිවෙඨි සමුදයං කථයිසසාමී, තිරොධෙ දිවෙඨි තිරොධං කථයිසසාමී, මග්ගෙ දිවෙඨි මග්ගං කථයිසසාමී¹ ත්ථි ඵවමි 'දිවෙඨි ධම්මෙ'. අථවා 'සන්ද්විසිකං අකාලිකං ඵතිපසිකං ඔපනයිකං පච්චත්තං ටෙදිනබ්බං විඤ්ඤාහිති ඵවමි 'දිවෙඨි ධම්මෙ' අනිත්තනති න ඉතිදිතිහං¹ න ඉති කිරුය න පරමපරුය න පිටකසමාදය න තකකභෙතු න නයභෙතු න ආකාරපට්ඨිතකෙකන² න දිට්ඨිතිඤ්ඤානකතිනිසා සාමං සයමහිඤ්ඤානං අත්තපච්චකඨම්මං තං කථයිසසාමීති 'දිවෙඨි ධම්මෙ අනිතිහ'න්ති

යං විදිතො සතො වරහති: යං විදිතං කතො තුලයිතො තීරයිතො විභාවයිතො විභූතං කතො 'සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්ඡා'ති විදිතං කතො තුලයිතො තීරයිතො විභාවයිතො විභූතං කතො 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා'ති - 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -ප- යංකිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං තිරොධධම්ම'නති විදිතං කතො තුලයිතො තීරයිතො විභාවයිතො විභූතං කතො. සතොති: චතුර්ති කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපසස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙතො සතො -ප- සො චුච්චති 'සතො'. වරහති: වරතො විහරතො ඉරියහො වරෙතො පාලෙතො යපෙතො යාපෙතොති 'යං විදිතො සතො වරං.'

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකහති: 'විසත්තිකා' චුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො -ප- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං." විසත්තිකාති කෙනෙට්ඨන විසත්තිකා -ප- විසවා විස්වාති 'විසත්තිකා.' ලොකෙති අපායලොකෙ -ප- ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකහති ලොකෙ ටෙසා විසත්තිකා³ ලොකෙ ටෙතං විසත්තිකා³ සතො තරෙයා උත්තරෙයා පතරෙයා සමතිකකමෙයා විතිවරෙතොයාති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.'

යොනාහ හගවා:

"කිත්තයිසසාමී තෙ සන්තිං (ධොතකාති හගවා)
දිවෙඨි ධම්මෙ අනිතිහං
යං විදිතො සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකහති".

1. න ඉතිහති - ව,වි,ක
ඉතිතිහං-ම ජ සං

2. ලොකෙ වා සා විසත්තිකා - ප,ව,වි
3. ලොකෙ වා තං විසත්තිකං - ව,වි,ක,

නොහොත් දුක දුටු කල්හි දුක කියමි යි සමුදය දුටු කල්හි සමුදය කියමි යි භිරොධය දුටු කල්හි භිරොධය කියමි යි මාර්ගය දුටු කල්හි මාර්ගය කියමි* මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. නොහොත් තමා විසින් දක්ක යුතු යැ, කල් නොයවා පල දෙනසුලු යැ, 'එව ඛලව' යි කියනට හිසි යැ, සිත්හි ලා එළවිය යුතු යැ නුවණැත්තියන් විසින් තමන් කෙරෙහි ලා දතයුතු නුයි මෙසේත් 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ' යනු වේ. අනිතිහං යනු: මෙසේ මෙසේ යැයි නොවැ මෙසේ වී ලැ' යි නො වැ පරම්පරාකථායෙන් නො වැ පෙළ හා සම යැයි ගැන්මෙන් නො වැ තර්කභෙතයෙන් නො වැ නය භෙතයෙන් නො වැ ආකාර සැලැකීමෙන් නො වැ අප ගත් ලබ්ධිය හා සම යැ යි සැලකීමෙන් නො වැ තෙමේ තමා විසින් ස්වලක්ෂණාව-බෝධයෙන් දන්තා ලද ආත්මප්‍රත්‍යක්ෂ ධර්ම යැ. එය කියමි නු යි 'දිට්ඨෙ ධම්මෙ අනිතිහං' යනු වේ.

යං විදිතං සතො වරං යනු: යම් දහමක් විදිත කොට තුලන-තීරණ-විභාවන-විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ' යි විදිත කොට තුලන-තීරණ-විභාවන-විභූත කොට 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛ' යි- 'හැම ධර්මයෝ අතිත්‍යහ' යි . . . යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙන් වේ නම් එ හැම භිරොධ ස්වභාවය ඇතැ' යි විදිත කොට තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවනය කොට විභූත කොට. සතො යනු: සතර සරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ හෙතෙම 'සිහි ඇතියේ' යි කියනු ලැබේ. වරං යනු: සරණුයේ වෙසෙනුයේ ඉඳියවු පවත්වනුයේ පවත්නේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යැපීම කරනුයේ නුයි 'යං විදිතං සතො වරං' යනු වේ.

තරො ලොකෙ විසත්තිකා යනු: 'විසත්තිකා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් ඛලවත් රාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. විසත්තිකා යනු: කවර අරුතෙකින් 'විසත්තිකා' වේ ද; යත්: . . පැතිරෙන ලද යැ විස්තෘත නුයි 'විසත්තිකා' නම්. ලොකෙ යනු: අපායලෝකයෙහි . . . ආයතනලෝකයෙහි යැ.

තරො ලොකෙ විසත්තිකා යනු: තෙල විසත්තිකා (තෘෂ්ණා) ව ලොක-යෙහි මැ වෙයි. ලොකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇතියේ (ප්‍රථම මාර්ගයෙන්) තරණය කරන්නේ යැ (ද්විතීය මාර්ගයෙන්) උත්තරණය කරන්නේ යැ (තෘතීය මාර්ගයෙන්) ප්‍රතරණය කරන්නේ යැ (චතුර්ථ මාර්ගයෙන්) සමතික්‍රමණය කරන්නේ යැ (එලයට පැමිණ) ඉක්ම සිටුනේ නුයි 'තරො ලොකෙ විසත්තිකා' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"කිත්තයිසසාමි තෙ සතති-පෙ-තරො ලොකෙ විසත්තිකා" යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

5-7

තඤ්චාභං අභිනායුම්
මහෙසී සන්තමුත්තමං,
යං විදිතා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං.

තඤ්චාභං අභිනායුම්ති 'තං' ති තුඤ්චං වචනං බාහ්‍යං දෙසනං අනුසිට්ඨිං.¹ නායුම්, අභිනායුම් මොදුම් අනුමොදුම් ඉඨ්ථාම් සාදියාම් පඤ්ඤාම් උභයාම් අභිජජ්ජාමිති 'තඤ්චාභං අභිනායුම්.'

මහෙසී සන්තමුත්තමන්ති 'මහෙසී' ති මහෙසී² හගවා, 'මහන්තං සීලකකිකං එසි ගවෙසි පරියෙසී' ති මහෙසී. මහන්තං සමාධිකකිකං -පෙ- කභං දෙවදෙවො කභං නරාසනො' ති මහෙසී. සන්තමුත්තමන්ති 'සන්ත' වුච්චති අමතං තිබ්බානා, "යො සො සබ්බසංඛාරාමපො සබ්බපට්ඨි පටිත්තිසංයො තණ්හකයො විරාගො තිරොධො තිබ්බානං උත්තමන්ති අඤ්ඤා සෙට්ඨං විසෙට්ඨං පාමොකං උත්තමං පචරන්ති' 'මහෙසී සන්තමුත්තමං.'

යං විදිතා සතො වරන්ති යං විදිතං කතා -පෙ- 'සබ්බ සංඛාරා අතිච්ඡා' ති විදිතං කතා තුලසිතා තීරසිතා විහාවසිතා විහුං කතා, 'සබ්බ සංඛාරා දුක්ඛා' ති -'සබ්බ ධම්මා අනන්තා' ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං තිරොධධම්මන්ති විදිතං කතා තුලසිතා තීරසිතා විහාවසිතා විහුං කතා. සතොති චතුරි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙනො සතො -පෙ- සො වුච්චති සතෙ. වරන්ති වරනො -පෙ- යාපෙනොති 'යං විදිතා සතො වරං.'

තරෙ ලොකෙ විසතතිකන්ති 'විසතතිකා' වුච්චති තණ්හා. "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. විසතතිකාති කෙනෙට්ඨන විසතතිකා: -පෙ- 'විසවා විත්තා' ති විසතතිකා. ලොකෙති අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසතතිකන්ති ලොකෙවෙයා විසතතිකා ලොකෙවෙතං විසතතිකං සතො තරෙයා³ උත්තරෙයා -පෙ- උත්තිවත්තෙයාති 'තරෙ ලොකෙ විසතතිකං'.

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

"තඤ්චාභං අභිනායුම්
මහෙසී සන්තමුත්තමං,
යං විදිතා සතො වරං
තරෙ ලොකෙ විසතතිකං" ති.

1. අනුප්පාදි - ව, වී, ස්‍යා,
අනුපිට්ඨි - මජ්ඣ.

2. කිං මහෙසී - මජ්ඣ.

5-7.

(ආයුෂ්මත් මධ්‍යම මෙසේ කී යැ:) මහර්ෂීන් වහන්ස, ස්මානිමත් වූ හැසිරෙනුයේ යම් දහමක් දැනු ලැබූ විසත්තිකා(තෘෂ්ණාව) තරණය කරන්නේ නම් මම දිව්‍ය වහන්සේ ගේ ඒ ධර්මදෙව්‍යතක වචනය රුස්මි, උත්තම වූ ඒ ශාන්තිය ද රුස්මි.

තඤ්චානං අභිනන්දමි — ‘තං’ යනු: මුඛ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යාර්ථය දේශනාව අනුශාසනාව තුළින් අභිනන්දනය කෙරෙමි සතුටු වෙමි සතුමෝදන් වෙමි ඉස්තෙමි ඉවසමි පතමි කැමැත් වෙමි අභිප්ලවනය කෙරෙමි නුඹ ‘තඤ්චානං අභිනන්දමි’ යනු වේ.

මහෙසි සන්තිමුත්තමං — ‘මහෙසි’ යනු: බුදුහු මහර්ෂීහ: මහත් වූ ශීලස්කන්ධය ඵලසංගවේශය පරිච්ඡේදය කළහ’ යි මහර්ෂීහ, මහත් වූ සමාධිස්කන්ධය . . . දේවානිදේවයෝ කොහි යැ තරණයේයෝ කොහි යැ’ යි මහර්ෂීහ. **සන්තිමුත්තමං**— ‘සන්ති’ යි අමාමනවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙන් සියලු උපධීන්ගේ හැරවීමෙන් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමෙන් විරාගයෙන් නිරෝධයෙන් නිර්වාණයෙන් වේද එය යි. ‘උත්තමං’ යනු: අග්‍ර යැ ශ්‍රේෂ්ඨ යැ විශ්‍රේෂ්ඨ යැ ප්‍රමුඛ යැ උත්තම යැ ප්‍රචර යැ යි ‘මහෙසි සන්තිමුත්තමං’ යනු වේ.

යං විදිතා සතො වරං යනු: යමක් දැනගෙන . . . ‘හැම සංස්කාරයෝ අභිනන්දමි දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට, ‘හැම සංස්කාරයෝ දූෂිත’ යි- ‘හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ’ යි . . . ‘යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙන් වේ ද එ හැම නිරෝධස්වභාවය ඇතැ’ යි දැන ගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට. **සතො** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වධමින් සිහි ඇතියේ . . . හෙතෙම ‘සතො’ යි කියනු ලැබෙයි, **වරං** යනු: සරණයේ . . . යාපනය කරනුයේ නුඹ ‘යං විදිත්වා සතො වරං’ යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: ‘විසත්තිකා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙන් බලවත් රාගයෙන් . . . අභිධ්‍යායෙන් ලොහ අකුශල මූලයෙන් වේ ද එය යි. **විසත්තිකා** යනු: කවර අරුතෙකින් ‘විසත්තිකා’ වේ ද යත්: . . . පැතිරෙන ලද යැ විස්තාර නුඹ විසත්තිකා නම්. **ලොකෙ** යනු: අපාය ලෝකයෙහි . . . ආයතන ලෝකයෙහි. **තරෙ ලොකෙ විසත්තිකා** යනු: තෙල විසත්තිකාව ලොකයෙහි මැ වෙයි. ලොකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව සිහි ඇතියේ තරණය උත්තරණය කරන්නේ යැ . . . ඉක්ම සිටුවනේ නුඹ ‘තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බලමුණු:

“තඤ්චානං අභිනන්දමි-පෙ- තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං” යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

5-8

යං කිඤ්චි සමපජානාසි' (ධොතකාති හගවා)
 උඬං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙ,
 එතං විදිතා* සමොගාති ලොකෙ
 භවාහවාය මාකාසි තණ්හං.

යං කිඤ්චි සමපජානාසිති යං කිඤ්චි සමපජානාසි ආජානාසි විජානාසි පටිච්චජානාසි පටිච්චිකුසිති 'යං කිඤ්චි සමපජානාසි'. ධොතකාති හගවාති 'ධොතකා'ති හගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලංකි. හගවාති ගාරවාධි වචන මෙතං - 08 - සමජ්ඣාපඤ්ඤාති යදිදං ගගවාති 'ධොතකාති හගවා'.

උඬං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති 'උඬං' නති අනාගතං, අධොති අතීතං, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති උච්චයනං. 'උඬං'නති දෙවලොකො, 'අධො'ති අපායලොකො, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති මනුස්සලොකො, අථවා උඬංනති කුසලා ධම්මා, 'අධො'ති අකුසලා ධම්මා. 'තිරියං' වාපි මජ්ඣෙති අබ්‍යාකතා ධම්මා. උඬංනති අරුපධාතු, 'අධො'ති කාමධාතු, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති රූපධාතු. උඬං නති සුඛා වේදනා. 'අධො'ති දුක්ඛා වේදනා, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති අදුක්ඛමසුඛා වේදනා. 'උඬං'නති උඬං පාදතලා 'අධො'ති අධො කෙසමත්ථා, 'තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති' වෙමජ්ඣෙති උඬං අධො තිරියඤ්චාපි මජ්ඣෙති.

එතං විදිතා සමොගාති ලොකෙති සමොගා එසො උග්ගතං එතං බණ්ණං එතං පළිබොධො* එසොති ඤාතා ජාතිතා තුලධිතා තිරිඨිතා විභාවධිතා විතුතං කතාති 'එතං විදිතා සමොගාති ලොකෙ'.

භවාහවාය මාකාසි තණ්හනති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා සංගුතණ්හා - 08 - ධම්මතණ්හා. භවාහවායාති භවාහවාය කම්මභවාය පුනඛභවාය, කාමභවාය, කම්මභවාය කාමභවාය පුනඛභවාය, රූපභවාය කම්මභවාය රූපභවාය පුනඛභවාය, අරුපභවාය කම්මභවාය අරුපභවාය පුනඛභවාය පුනපුනභවාය පුනපුනගතියා* පුනපුන උපතතියා පුනපුනපටිසංකප්පිතා පුනපුන අත්තභාවාහිතිබ්බතතියා තණ්හා මාකාසි, මා ජනෙසි මා සඤ්ජනෙසි මා නිබ්බතෙසි මාහිතිබ්බතෙසි, පජහ විනොදෙහි බ්‍යත්තිකරොහි අනාථං ගමෙහිති 'භවාහවාය මාකාසි තණ්හනති'.

තෙනාහ හගවා:

'යං කිඤ්චි සමපජානාසි (ධොතකාති හගවා)
 උඬං අධො තිරියං වාපි මජ්ඣෙ,
 එතං විදිතා සමොගාති ලොකෙ
 භවාහවාය මාකාසි තණ්හා'නති.

සහගාථාපරියොසානා - 08 - 'සත්ථා මෙ හතෙන හගවා සාවකො හමසමි'ති.

ධොතක සුතනිදෙසො පඤ්ඤිමො.

1. සංජානාසි - ව.වි
 2. එවං විදිතා - පන

3. පළිබොධො - මජ්ඣං
 4. පුනපුන ජාතියා - පන

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: “ධර්මකය,) (අනාගතකාලාදි) උඩ ද (අතීතකාලාදි) යට ද (වර්තමාන කාලාදි) මැද සරස ද වූ යම් කිසි ධර්ම ජාතයක් තෙහි දන්තවු නම් තෙල ලොවැ සඟිග (ලත්තා තැන) යැ යි දැනැ කුසුමහත් හවයෙහි තෘෂ්ණා නො කරව”යි.

යං කිඤ්චි සම්පජානාසි යනු: යම් කිසි ධර්මජාතයක් දන්තවු නම් නියතින් දන්තවු නම් නොයෙක් අයුරින් දන්තවු නම් ඒ ඒ කරුණින් දන්තවු නම් ප්‍රතිවේධ කරන්තවු නම් නුයි ‘යං කිඤ්චි සම්පජානාසි’ යනු වේ. ධර්මකා’ති හගවා-‘ධර්මක’ යි බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතති, හගවා යනු: තෙල ගෞරව නාමයෙකිමේ ‘හගවා’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥාති-යෙකි යි ‘ධර්මකා’ති හගවා’ යනු වේ.

උඤ්ඤා අධො තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ - ‘උද්ධං’ යනු: අනාගත යැ අධො යනු: අතීත යැ තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ යනු වර්තමාන යි, ‘උද්ධං’ යනු දිව්‍ය ලොක යැ ‘අධො’ යනු අපාය ලොක යැ ‘තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ’ යනු මනුෂ්‍යලොක යි, නොහෙත් ‘උද්ධං’ යනු: කුලඤ්ඤාමයෝ යැ ‘අධො’ යනු: අකුලඤ්ඤාමයෝ යැ ‘තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ’ යනු අව්‍යාකෘත ධර්මයෝ යි. ‘උද්ධං’ යනු අරූපධාතු යැ ‘අධො’ යනු කාමධාතු යැ ‘තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ’ යනු රූප ධාතු යි. ‘උද්ධං’ යනු සුඛවේදනා යැ ‘අධො’ යනු දුඃඛවේදනා යැ ‘තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ’ යනු අසුඛවේදනා යි, ‘උද්ධං’ යනු පංඤ්ඤා-යෙන් උඩ යැ ‘අධො’ යනු කෙසෙත් යට යැ ‘තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ’ යනු දෙමැද නුයි ‘උද්ධං අධො තිරියඤ්ඤා’පි මජ්ඣෙ’ යනු වේ.

එතං විදිත්වා සංඛ්‍යාති’ ලොකෙ යනු: තෙල සඟිග යැ තෙල ලැග්ම යැ තෙල බැදුම යැ තෙල පළිබෝධ යැ යි දැනැ දැනැගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට සලකා ප්‍රකට කොට නුයි ‘එතං විදිත්වා සංඛ්‍යාති’ ලොකෙ’ යනු වේ.

හවාහව්‍යය මාකාසි තණ්හං- ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ශබ්ද තෘෂ්ණා යැ.....ධර්මතෘෂ්ණා යි, හවාහව්‍යය යනු: පුනපුනා හවයට කර්ම-හවයට විපාකහවයට, කාමධාතූයෙහි කර්මහවයට කාමධාතූයෙහි පුනර්-හවයට රූපධාතූයෙහි කර්මහවයට රූපධාතූයෙහි පුනර්හවයට අරූප-ධාතූයෙහි කර්මහවයට අරූපධාතූයෙහි පුනර්හවයට, පුනපුනාහවයට පුනපුනාගතියට පුනපුනාඋපතට පුනපුනා පිළිසඳට පුනපුනා ආත්ම භාවයන්ගේ නිපැත්මට තෘෂ්ණා නහමක් කරව නහමක් උපදව නහමක් වෙසෙසින් තුපදව නො නිපදව වෙසෙසින් නො නිපදව දුරු කර බැහැර කර වාත න්ත කර අනහව්‍යට පමුණුව’යි ‘හවාහව්‍යය මාකාසි තණ්හං’ යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“යං කිඤ්චි සම්පජානාසි - පෙ - හවාහව්‍යය මාකාසි තණ්හං”යි.

භාරා පයථිවසානස හා සමගවහන්ස, භාග්‍යවත්තු මාගේ ශාස්තෘහ, මම් ශ්‍රාවකයෙමි’යි.

පස්වැනි ධර්මක සුත්ත නිර්දේශ යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

6. උපසිව සුත්තනිදෙසො

6-1

එකො අභං සක්ක, මහත්තමොසං. (ඉච්චායසමා උපසිවො)
අතිස්සිතො නො විසභාමි තාරිතුං.
ආරම්මණං බුඬි සමන්තවක්කු
යං නිස්සිතො ඔසම්මං තරෙයාං.

එකො අභං සක්ක මහත්තමොසනති 'එකො'ති පුග්ගලො වා මෙ දුතියො නත්ති, ධම්මො වා මෙ දුතියො නත්ති, යං වා පුග්ගලං ත්‍රිස්ථාය, ධම්මං වා ත්‍රිස්ථාය මහත්තං කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අවිජ්ජොසං තරෙයාං උත්තරෙයාං පතරෙයාං සමතික්කමෙයාං විතිවත්තෙයානති එකො. සක්කාති සකෙකා, හගවා 'සක්කාතුලා පඤ්ඤානි'පි සකෙකා. අථවා 'අඤ්ඤා මහඤ්ඤා ධනවාති'පි සකෙකා. තස්සිමංති ධනාති, සෙයාදිදං: සඤ්ඤාධනං සිලධනං භිරිධනං ඔත්තප්පධනං සුඤ්ඤාධනං වාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං -ප- හිඤ්ඤාධනං, ඉමෙහි අනෙකෙහි ධනරතනෙහි¹ අඤ්ඤා මහඤ්ඤා ධනවාති'පි සකෙකා. අථවා සකෙකා පඤ්ඤා විචාරි අලමනතා² සුරො විරො³ වික්කතො අභිරු අච්ඡමහි අනුත්‍රාසි අපලාසි පභිත්තායභෙරවො විගතලොම භංසො'තිපි සකෙකාති 'එකො අභං සක්ක මහත්තමොසං'.

ඉච්චායසමා උපසිවොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ති -ප- ආයසමාති පියවවනං -ප- උපසිවොති තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස නාමං -ප- අභිලාපොති 'ඉච්චායසමා උපසිවො'.

අතිස්සිතො නො විසභාමි තාරිතුනති අතිස්සිතො'ති පුග්ගලං වා අතිස්සිතො, ධම්මං වා අතිස්සිතො, නො විසභාමි, න උසස්භාමි, න සඤ්ඤාමි, න පටිබලො, මහත්තං කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අවිජ්ජොසං තරිතුං උත්තරිතුං පතරිතුං සමතික්කමිතුං විතිවත්තෙයානති 'අතිස්සිතො නො විසභාමි තාරිතුං'.

1. ධම්මරතනෙහි - ව,ඊ

2. පඤ්ඤා විචාරි අලමනතා - ව,ඊ,ක

3. සුරො - ව,ඊ

6. උපසිව සූත්‍රනිර්දේශය

6-1

(ආයුෂ්මත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) ශාක්‍යමුනීන්ද්‍රයන් වහන්ස, එකලා වූ මම (කිසි පුද්ගලක් හෝ දහමක් හෝ) ඇසුරු නොකෙළෙමි මහත් වූ (කාමාදි) ඔසය තරණය කරන්නට නො හැකි වෙමි. සමතැස් ඇති සර්වඥයන් වහන්ස, යම් පුද්ගලක් හෝ දහමක් ඇසුරු කෙළෙමි මේ කෙළෙස්වතුරු තරණය කෙරෙමි නම් ඒ නි:ශ්‍රය වදළ මැනැවි.

එකො අහං සකක මහත්තමොසං- 'එකො' යනු: යම් පුද්ගලයකු නිසා හෝ දහමක් නිසා හෝ මහත් වූ කාමොසය හවොසය දිට්ඨොසය අවිජ්ජොසය, තරණය ංකරෙමි ද උත්තරණය කෙරෙමි ද ප්‍රතරණය කෙරෙමි ද මොනොවට ඉක්මවමි ද ඉක්ම සිටුනෙමි ද (එබඳු වූ) දෙවැනි පුද්ගලයෙක් හෝ මට නැත, දෙවැනි දහමක් හෝ මට නැත් නු සි 'එකො:' යනු වේ. සකක යනු: ශාක්‍යයහ, බුදුහු ශාක්‍යකුලයෙන් ගික්ම පැවිදි වූවාහු නුසි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් (ප්‍රඥා ධනයෙන්) ආඨායහ මහත් වූ ප්‍රඥාධන ඇතියහ ප්‍රඥාධනයෙන් ධනවත්හ නුසි ද ශාක්‍යයහ. උත්වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති. ඒමෙසේ යැ: ශ්‍රද්ධාධන යැ ශීලධන යැ හිරිධන යැ ඔත්තප්පධන යැ ශ්‍රැතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ ... නිර්වාණධන යැයි. මේ නොයෙක් ධනරත්නයන් ගෙන් ආඨායහ, මහත්ධනයහ, ධනවත්හ සි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ශාක්‍යයහ ප්‍රභූ වූහ (පර ඝතන්ති) වැර දනවනුවහ සමත්සිත් ඇතියහ ශූරයහ පරාක්‍රමවත්හ වික්‍රමවත්හ නො බිය සුල්ලහ නො සැලෙන සුල්ලහ නො තැනිගන්නාසුල්ලහ නො පලායන සුල්ලහ දුභිණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහ වූ ලොමුදහ ඇතියහ සි ද ශාක්‍ය නුසි 'එකො අහං සකක මහත්තමොසං' යනු වේ.

ඉව්වායසමා උපසිවො- 'ඉව්වා' යනු: පදසන්ධි යැ... ආයසමා යනු ප්‍රියවචන යැ... උපසිව යනු: එ බමුණුගේ නාම යැ.....අභිලාප නුසි 'ඉව්වා යස්මා උපසිවො' යනු වේ.

අතිසසිතො නො විසහාමි තාරිතුං- 'අතිසසිතො' යනු: පුද්ගලකු හෝ ඇසිරි නො කෙළෙමි දහමක් හෝ ඇසිරි නො කෙළෙමි මහත් වූ කාමොසය හවොසය දාෂ්ටිඔසය අවිද්‍යාඔසය තරණය කරන්නට උත්තරණය කරන්නට ප්‍රතරණය කරන්නට මැනැවින් ඉක්මවන්නට ඉක්ම සිටුනට නො හැක්කෙමි උත්සාහ නො කෙරෙමි නො සමත්මි ප්‍රතිබල නොවෙමි නුසි 'අතිසසිතො නො විසහාමි තාරිතුං' යනු වේ.

ආරම්භණං බුද්ධි සමන්තවක්ඛන්ති 'ආරම්භණ'න් ආලම්භනං¹ නිසසයං උපනිසසයං. බුද්ධිති ආවිතකාති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරාති විහජාති උත්තාරී කරොති පකාසෙති. සමන්ත වක්ඛන්ති 'සමන්ත වක්ඛු' වුමන්ති සබ්බංඤ්ඤාතඤ්ඤාණං, භග්වා තෙන සබ්බංඤ්ඤාතඤ්ඤාණෙන උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපන්නො² සමපන්නො³ සමන්තාගතො.

“න තස්ස අද්ද්ධම්මධජ්ඣී කිඤ්චි
අතො අවිඤ්ඤාත.මජාතිතබ්බං,
සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදජ්ඣී නෙය්‍යං
තථාගතො තෙන සමන්ත වක්ඛු”ති. ⁴

‘ආරම්භණං බුද්ධි සමන්තවක්ඛු.’

යං නිසසිතො ඔසම්මං තරෙය්‍යන්ති ‘යං නිසසිතො’ති යං පුග්ගලං වා නිසසිතො, ධම්මං වා නිසසිතො, මහත්තං කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අවිජ්ජාසං තරෙය්‍යං උත්තරෙය්‍යං පතරෙය්‍යං සමතික්ක මෙය්‍යං චිත්තිවතෙතය්‍යන්ති ‘යං නිසසිතො ඔසම්මං තරෙය්‍යං.’

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“ඵමකා අහං සකක මහත්තමොසං (ඉවායසමා උපසිවො)
අනිසසිතො නො විසභාමී තාරිතුං
ආරම්භණං බුද්ධි සමන්ත වක්ඛු
යං නිසසිතො ඔසම්මං තරෙය්‍යං”න්ති

6-2

ආකිඤ්චඤ්ඤා පෙකම්මානො සත්ථො (උපසිවා’ති භගවා)
තජ්ඣීති නිසසාය තරස්ස ඔසං
කාමෙ පභාය වීරතො කථාහි
තණ්හකයං තත්තමහාභිපසස⁴.

ආකිඤ්චඤ්ඤා පෙකම්මානො සත්ථො සො බ්‍රාහ්මණො පකතියා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිප්‍රාභී සත්තංයෙව¹ නිසසයං න ජානාති ‘අයං මෙ නිසසයො’ති තස්ස භග්වා නිසසයං ව ආවිකඤ්චි, උත්තරිඤ්ච නිය්‍යාන පථං. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජන්තො තතො වුමස්සිත්වා තස්ස ජාතෙ චිත්තං ව්‍යාපිකෙ ධම්මෙ අනිවිට්තො පෙකම්මානො දුක්ඛතො - රොගතො - ගුණධිතො - සලලතො - අසතො - ආබාධතො - පරතො - පලොකතො - ජීතීතො - උපද්දවතො - භයතො - උපසංඝාතතො - වලතො - පහසිදුතො - අද්ධවතො - අනාණතො - අලෙන්නතො - අසරණතො -

1. ආරම්භණං අ:ලම්භණං - ම ජ සං, ස්‍යා
2. උපපන්නො - කජ්ඣි
3. සමුප පන්නො - ම ජ සං.

4. රතකම්මාහිපසස - ස්‍යා
5. සමාපකජ්ජාහිසෙව - ම ජ සං, ස්‍යා
6. පටිසම්භිදම්මග - ඤාණ කථා, ඉන්ද්‍රිය කථා

ආරම්භණං බ්‍රැහ්මි සමන්තවකඛු- ‘ආරම්භණං’ යනු: අරමුණ නි:ශ්‍රය උපනි:ශ්‍රය, බ්‍රැහ්මි යනු: කිව මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ පැනැවුව මැනැවැ තැබුව මැනැවැ විවර කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ පැවැසුව මැනැවි. සමන්තවකඛු යනු: ‘සමන්තවක්ඛු ඩි සර්වඥතාඥනය කියනු ලැබෙයි, බුදුහු ඒ සර්වඥතාඥනයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ යුක්තයහ සංයුක්තයහ නො වෙන් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතහ.

“ඒ තථාගතයන් විසින් මේ ත්‍රෛධාතුකලොකයෙහි මෙකලා හෝ පැනසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි අතීත වූ නො දත් කිසිවක් නැත, අනාගත වූ නො දන්නා කිසි (ධර්මජාතයෙකු) දු නැති, දතයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වේ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ, එහෙයින් තථාගත යෝ ‘සමන්තවකඛු’ වූහ”යි.

“ආරම්භණං බ්‍රැහ්මි සමන්තවකඛු’ යනු වේ.

යං නිසයිනො ඔසමිමං තරෙයාං- ‘යං නිසයිනො’ යනු: යම් පුද්ගලකු හෝ ඇසිරි කෙළෙම් දහමක් හෝ ඇසිරි කෙළෙම් මහත් වූ කාමොසය හවාසය දෘෂ්ටිඔසය අවිද්‍යාඔසය තරණය කරන්නෙම් උත්තරණය කරන්නෙම් ප්‍රතරණය කරන්නෙම් මැනැවින් ඉක්මවන්නෙම් ඉක්ම සිටුනෙම් නම් නුඬි ‘යං නිසයිනො ඔසමිමං තරෙයාං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“එකො අහං සකක-පෙ- යං නිසයිනො ඔසමිමං තරෙයාං”යි.

6-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ:) උපසිව මාණවකය, සිහි ඇතියෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය (අභිතයාදි) උසින් දක්මින් ‘නත්ථි කිඤ්චි’ යි පැවැති ඒ සමවත ඇසුරු කොටවතුරොසය තරණය කර, වස්තු කාමක්ලෙශකාම හැරපියා කප්ඵකපා සඬ්ඛාත විචිකිත්සායෙන් වැළ- කුණෙහි රැදවල්හි තෘෂ්ණ-කෂය සඬ්ඛාත නිවන විභූත කොට දක්නෙහි.

ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකඛමානො සත්ථමා-එ බමුණු පියවින් ආකිඤ්චඤ්ඤා යතන සමාපත්තිලාභී වූයේ විද්‍යමාන වූ මැ නි:ශ්‍රය ‘මේ මාගේ නි:ශ්‍රය’යි නො දනී. බුදුහු ස්භුට නි:ශ්‍රය ද මත්තෙහි සසරින් හික්ම යන මහ ද පවසන සේක. සිහි ඇතියේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමවතට සමවැද එයින් නැඟී සිට එ සමවත්හි උපනා විත්තවෛතසිකධර්මයන් අතිත්‍ය විසින් (නුවණින්) බලමින් දක් විසින්-රොග විසින්- ගඬ විසින්- ශල්‍ය විසින්- අස විසින්- ආබාධ විසින් පර විසින්- පලොක (බිඳෙන) විසින්- ව්‍යසන විසින්- උපධුව විසින්- හය විසින්- උපසර්ග විසින්- චඤ්චල විසින්- බිඳෙනසුලු හෙයින්-අඬුවහෙයින් -අත්‍රාණ හෙයින්-අලෙණ හෙයින්-අසරණ හෙයින්-

අසරණිභූතතො - රිත්තතො - තුට්ඨතො - සුඤ්ඤතො - අනාත්තතො - ආදීනවතො - විපරිත්තාමධම්මතො - අසාරංකංකො - අසමුද්දතො වධකතො විහවතො - සාසවකො - සංකතො - මාරාමිසතො - ජාතිධම්මතො - ජරාධම්මතො - ව්‍යාධිධම්මතො - වරණධම්මතො - සොකපරිදෙව දුක්ඛදෙමනස්ස පායාසධම්මතො - සංකිලෙසිකධම්මතො - සමුදයධම්මතො - අත්ඛ්‍යමතො - අසාදතො - ආදීනවතො - තිස්සරණතො - පෙකඛමානො දක්ඛමානො ඔලොකයමානො තිස්සියමානො උපපරිකඛමානො. සතිමාති “යා සති අනුසාති පටිසාති -පෙ- සමාසති අයං වුච්ඡති සති” ඉමාය සතියා උපෙතො හොති -පෙ- සමනනාගතො යො වුච්ඡති දතිමාති ‘ආකිඤ්ඤාදං පෙකඛමානො සතිමා.’

උපසිවාති හගවාති ‘උපසිවා’ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති, හගවාති ගාරවාධිවචනමෙන -පෙ- සමිකාපඤ්ඤති යදිදං හගවාති ‘උපසිවාති හගවා’

නන්ති නිසසාය තරස්ස ඔඤ්ඤති ‘නන්ති කිඤ්ඤි’ති ආකිඤ්ඤාදායතන සමාපත්ති කිං කාරණං ‘නන්ති කිඤ්ඤි’ති ආකිඤ්ඤාදායතන සමාපත්ති විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්ති සතො සමාපජ්ඣන්තො තතො වුට්ඨන්ති තදෙද්දං ව විඤ්ඤාණං අභාවෙති ව්‍යභාවෙති¹ අනාරාධාපෙති² ‘නන්ති කිඤ්ඤි’ති පසසති, තංකාරණං ‘නන්ති කිඤ්ඤි’ති ආකිඤ්ඤාදායතන සමාපත්ති, තං නිසසාය³ උපගිස්සාය ආලම්භනං⁴ කරිතා කාමොසං හවොසං දිට්ඨොසං අවිජ්ජොසං තරස්ස උත්තරස්ස පතරස්ස සමතිකකමස්ස විචිතතස්සති ‘නන්ති නිසසාය තරස්ස ඔසං’.

කාමෙ පහාය වීරතො කථාහීති ‘කාමා’ති උද්ගතතො දෙව කාමා: වඤ්ඤාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති වඤ්ඤාමා -පෙ- ඉමෙ වුච්චන්ති කිලෙසකාමා. කාමෙ පහායාති වඤ්ඤාමෙ පරිජාතිතා කිලෙස කාමෙ පහාය පජ්ඣන්ති විනොදන්ති ඛාන්තිකරිතා අනභාවං ගමෙත්ති ‘කාමෙපහාය’. වීරතො කථාහීති ‘කථංකථා’ වුච්චති විචිකිච්ඡා, දුකෙක කඛ්ඛා -පෙ- ඵලිකතනං⁵ විතප්ප මනෝවිලෝඛො. කථංකථාය ආරතො වීරතො පටිවීරතො නිකුතො නිසාටො විසංයුතො⁶ විසංයුතො විමරියාදිකතො වොසා විහරති ඵලමි ‘වීරතො කථාහී’. අථවා දවත්තිංසාය තිරිච්ඡානකථාය ආරතො වීරතො පටිවීරතො නිකුතො නිසාටො විසංයුතො⁷ විසංයුතො විමරියාදිකතො වොසා විහරති ඵලමි වීරතො කථාහීති ‘කාමෙ පහාය වීරතො කථාහී’.

1. හවතො විහවතො - ව, වි
2. විහාවෙති - ම ජ සං, ස්වා
3. අනතරධායති - ව, වි,
4. ..., සමාපත්තිං නිස්සාය - ම ජ සං

5. ආලම්භණං - ම ජ සං,
ආරම්භණං, ආලම්භණං-ස්වා
6. ජමිතිතනං - ම ජ සං, ස්වා
7. විසංයුතො - ම ජ සං, ව

අසරණිභූත හෙයින්- සිස් හෙයින්- තුවජ හෙයින්- ශුන්‍ය හෙයින්- අනාත්ම හෙයින්- ආදීනව හෙයින්- විපරිණාමස්වභාව හෙයින්- අසාර හෙයින්- අස (දුක්) වූල හෙයින්- වධක හෙයින්- විභව හෙයින්- සාසුට හෙයින්- හෙතුප්‍රත්‍යයාභිසංස්කෘත හෙයින් මාරුමිස හෙයින්- ජාතිස්වභාව හෙයින්- ජරාසව්‍යභාව හෙයින්- ව්‍යාධිසව්‍යභාව හෙයින්- මරණසව්‍යභාව හෙයින්- යොක-පරිදෙව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස සව්‍යභාව හෙයින්- සංක්ලේශ සව්‍යභාව හෙයින්- සමුදය සව්‍යභාව හෙයින්- අස්තභිගම හෙයින්- ආස්වාද හෙයින්- ආදීනව හෙයින්- නිස්සරණ හෙයින් බලමින් දක්මින් අවලෝකනය කෙරෙමින් සිතමින් විමසමින්. සතිමා- යම් සමාතියක් අනුස්මාතියක් ප්‍රතිස්මාතියක්...සමාක් සමාතියක් වේ ද මේ 'සති' යි කියනු ලැබෙයි. මේ සතියෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි... සමන්විත වූයේ වෙයි. හෙ 'සතිමා' යි කියනු ලැබේ නුයි 'ආකිඤ්ඤාං පෙකඛමානො සතිමා' යනු වේ.

උපසිව'ති හගවා- 'උපසිව' යි බුදුහු එ බවුණු නමින් අමතන සේක. හගවා යනු: තෙල ගෞරවාධිවචන යැ.....යම් හගවත් යන නමක් වී ද තෙල අර්භත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපත් ප්‍රඥප්තිය නුයි 'උපසිව'ති හගවා' යනු වේ.

නඤ්ඤිති නිසංසය තරසසු ඔසං- 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤා- යනන සමාපත්ති යි. කිකරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායනන සමාපත්ති වී ද යත්: සිහි ඇති වැ ආකිඤ්චඤ්ඤායනන සමවත් සමවැද එයින් නැහී සිට ඊ මැ (අ කාශාලම්බන) විඤානය අභාවයට පවුණුවයි වෙසෙසින් අභාවයට පවුණුවයි අතුරුදහන් කෙරෙයි 'කිසිත් නැතැ'යි දකියි, එකරුණින් ආකිඤ්චඤ්ඤායනන සමාපත්තිය 'නත්ථි කිඤ්චි' නම් වෙයි, එය නිසා ඇසුරු කොට අරවුණු කොට කාමොසය භවොසය දිට්ඨොසය අවිජ්ජොසය තරණය කර, උත්තරණය කර, පුත්තරණය කර, සමතිත්‍රමණය කර, වෘතිත්‍රමණය කර' යි 'නත්ථි කිසංසය තරසසු ඔසං' යනු වේ.

කාමෙ පහාය වීරතො කපාභි- 'කාමා' යනු: විස්තර විසින් කාමයෝ දෙදෙනකි: වස්තුකාමයෝ ද කල්ලේශකාමයෝ ද...මොහු කල්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. කාමෙ පහාය- වස්තුකාමයන් තීරණපරිඤායෙන් දැනු කල්ලේශකාමයන් ප්‍රභාණපරිඤායෙන් දුරු කොට හැරපියා බැහැර කොට විගතාත්ත කොට අනුඅභාවයට පවුණුවා නුයි 'කාමෙ පහාය' යනු වේ. වීරතො කපාභි- 'කප්පකපා' යි විවිකිත්සාව කියනු ලබයි. දුටු සත්‍යයෙහි සැකය ... විත්තයාගේ තදබව මනෝවිලෝඛ යි. ඒ කප්පකපා යෙන් දුරු වූයේ වෙසෙසින් දුරු වූයේ සර්වප්‍රකාරයෙන් දුරු වූයේ නික්ම ගියේ නිසාන වූයේ වෙන් වූයේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමයාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසේ නුයි මෙසේ ත් 'වීරතො කපාභි' යනු වේ, නොහොත් දෙතිස් තීරණවිතකපායෙන් දුරුවූයේ වෙසෙසින් දුරු වූයේ සර්වප්‍රකාර යෙන් දුරු වූයේ නික්ම ගියේ නිසාන වූයේ වෙන් වූයේ විසංයුක්ත වූයේ විගත මයාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසේ නුයි මෙසේ ත් 'වීරතො කපාභි' නුයි 'කාමෙ පහාය වීරතො කපාභි' යනු වේ.

තණ්හකයං තත්තමහාභිපසානි 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ-
ධම්මතණ්හා 'නතතං' වුවවිති¹ රතති, අහොති දිවසො, රතතිඤ්ච දිවා ච
තණ්හකයං රාගකයං දෙසකයං මොහකයං ගතිකයං උපපත්තිකයං
පටිසන්ධිකයං භවකයං සංසාරකයං² වට්ඨකයං පසං, අභිපසං දකඨි
මලොකය කිඤ්ඤාය උපපට්ඨකොති 'තණ්හකයං තත්තමහාභිපසං.'

තෙතාහ භගවා:

“ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙකම්මානො සතීමා (උපසිවාති භගවා)
නජ්ඣිති නිසංසාය තරස්ස මසං,
කාමෙ පහාය චිරතො කපාභි
තණ්හකයං තත්තමහාභිපසං”ති.

6-3

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො (ඉච්චායසමා උපසිවො)
ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසංසො භිත්ති මඤ්ඤං*
සඤ්ඤවිමොකෙති පරමෙ'ධම්මතො
තිට්ඨෙති නු සො⁴ තස්ම අනාත්මයායි.⁵

සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති: 'සබ්බෙසු'ති සබ්බෙත සබ්බං.
සබ්බං සබ්බං අසෙසං නිසෙසං පරියාදියනවචනාමනං 'සබ්බෙසු'ති.
කාමෙසුති 'කාමා'ති උද්දනතො දෙව කාමා වඤ්ඤාකාමා ච කිලෙසකාමා ච
-පෙ- ඉමෙ වුට්ඨනති වඤ්ඤාකාමා -පෙ- ඉමෙ වුට්ඨනති කිලෙසකාමා.
සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගොති සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො
වීතරාගො වතතරාගො වතතරාගො වුත්තරාගො පභිත්තරාගො පටි-
තිස්සං රාගො විකම්මනතොති 'සබ්බෙසු කාමෙසු යො වීතරාගො.'

ඉච්චායසමා උපසිවොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි -පෙ- ආයාසමාති පියවචන
මෙතං -පෙ- උපසිවොති තසං ප්‍රාග්මණ්‍යං නාම -පෙ- අභිලාපොති
ඉච්චායසමා උපසිවො.

ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසංසො භිත්තිමඤ්ඤානති: හෙට්ඨිමා ජ සමාපත්තියො
භිත්ති වර්ජනා පරිච්ඡේදනා අතිකම්මනා සමතිකම්මනා විතිවත්තිනා
ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං නිසංසො අසංසො අප්පේදනො* උපගතො
සමුපගතො අප්පේදාසිතො අධම්මතොති 'ආකිඤ්චඤ්ඤං නිසංසො
භිත්තිමඤ්ඤං.'

1. රතතනි - සනා

2. භව සංසාරකයං - ප,ව,වි.

3. භිත්තිමඤ්ඤං - ව,වි,මජ්ඣං, - ස

4. තිට්ඨෙති සො - ව,වි,

5. අනාත්මයායි - ප,ව,වි - ස

6. නිසංසො අප්පේදනො - ව,වි,මජ්ඣං

තණහකඛයං නතතමහාභිපසස- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. 'නත්තං' යි රාත්‍රිය කියනු ලැබෙයි; අහො යනු: දහවල් යැ රැය දහවල්හිදී රාගක්ෂය දෝෂක්ෂය මොහක්ෂය ගතික්ෂය උපප්‍රාප්ති-ක්ෂය ප්‍රතිසන්ධික්ෂය හවක්ෂය සංසාරක්ෂය වෘත්තක්ෂය සඨංගාන නිවන බලව, වෙසෙසින් බලව, දකුට, අවලොකනය කර, සිතව, විමසව යි 'තණ්හ කඛයං නත්තමහාභිපසස' යනු වේ.

එයින් වදාළ හ බුදුහු:

"ආකිඤ්චඤ්ඤා පෙකඛමානො සතිමා -පෙ- තණහකඛයං නතත-මහාභිපසස" යි.

6-3.

(ආයුෂ්මත් උපසිව මාණවක මෙසේ විචාරයි.) යමෙක් සියලු කාමයන්හි පහ වූ රාග ඇතියේ අන්‍ය වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤා යතනය ආහුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඤාවීමාක්ෂයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි විශේෂයට නො යනසුලු වැ සිටුවන් ද?

සබ්බසු කාමෙසු යො විතරාගො- 'සබ්බෙසු' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල ස්වාර්ථයෙන් සියල්ල අනවශේෂකොට නිශ්ශේෂකොට හාත්පසින් ගන්නා විවතයෙකි තෙල 'සබ්බෙසු' යනු. කාමෙසු 'කාමා' යනු උද්දන හෙයින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද..... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. සබ්බසු කාමෙසු යො විතරාගො- යමෙක් සියලු වස්තුකාම ක්ලේශකාමයන්හි විෂ්කම්භණ විසින් විතරාගවූයේ විගතරාග වූයේ ත්‍යක්තරාග වූයේ වාන්තරාග වූයේ මුක්තරාග වූයේ ප්‍රතිණරාග වූයේ ප්‍රතිනිසාෂ්ටරාග වූයේ නුයි 'සබ්බසු රාගෙසු යො විතරාගො' යනු වේ.

ඉව්වායස්මා උපසිවො- 'ඉව්වා' යනු: පදසන්ධි යැ ...ආයස්මා යනු: තෙල ප්‍රියවචන යැ... උපසිවො යනු: ඒ බමුණුහට නාම යැ...අභිලාප නුයි 'ඉව්වායස්මා උපසිවො' යනු වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤා නිසසිනො භිඤ්චඤ්ඤා-යට මට සමාපත්තීන් හැර දුරු කොට පරිත්‍යාග කොට ඉක්මවා මොනොවට ඉක්මවා වෙසෙසින් ඉක්මවා ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ආහුරු කෙළේ වෙසෙසින්. ආහුරු කෙළේ ඇලුණේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ බැසගත්තේ අභිමුක්ත වූයේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤා භිසසිනො භිඤ්චඤ්ඤා' යනු වේ.

සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිවුතෙතාති 'සඤ්ඤාවීමොකං' වුවහති තත්තසඤ්ඤසමාපත්තියො, යාවතා සඤ්ඤසමාපත්ති, තාසං¹ ආකිඤ්ඤඤා-
 ආතනසමාපත්ති වීමොකෙඛා අග්ගො ච සෙවෙසා ච වීසෙට්ඨො ච
 පාමොකෙඛා ච උත්තමො ච පචරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙවෙසා
 වීසෙට්ඨො පාමොකෙඛ උත්තමෙ පචරෙ අධිවුත්තිවීමොකෙඛන අධිවුතෙතා
 තත්තාධිවුතෙතා තච්චරිතො තඤ්ඤාලො තග්ගරුකො තත්තිතෙතා තපොපාණො
 තප්පකාරො තද්ධිවුතෙතා තද්ධිපතෙයොති 'සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධි
 වුතෙතා.'

තිට්ඨෙති නු සො තස් අනාත්මයාසීති 'තිට්ඨෙති නු'ති සංසයප්පච්ඡා වීමති-
 ප්පච්ඡා දෙව්භක්තප්පච්ඡා අනෙකංසප්පච්ඡා 'ඵචං නු ඛො න නු ඛො කිත්තඛො
 කප්පඛො'ති 'තිට්ඨෙති නු'. තස්මාති ආකිඤ්ඤඤායතනෙ, අනාත්මයාසීති
 අනාත්මයාසී අවිච්ඡාමානො,² අවිග්ග්ච්ඡාමානො අනන්තරධායමානො අපරිත්තාය
 මානො, අපච්චා අරුත්මානො අසුඤ්ඤාමානො . අමුක්ඛමානො
 අකිලික්ඛමානොති 'තිට්ඨෙති නු සො තස් අනාත්මයාසී'ති.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො (ඉච්චායඤ්ඤා උපසිවො)
 ආකිඤ්ඤඤං භික්ඛන්තො භික්ඛමඤ්ඤං,
 සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිවුතෙතා
 තිට්ඨෙති නු සො තස් අනාත්මයාසී'ති.

6-4

සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො (උපසිවාති හගවා)
 ආකිඤ්ඤඤං භික්ඛන්තො භික්ඛමඤ්ඤං,
 සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිවුතෙතා⁴
 තිට්ඨෙති යහ සො තස් අනාත්මයාසී.

සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගොති 'සබ්බෙසු'ති සබ්බෙත සබ්බං
 සබ්බං සබ්බං අසෙසං භික්ඛෙසං පරියාදියනවචනමෙතං 'සබ්බෙසු'ති.
 කාමෙසුති 'කාමා'ති උඤ්ඤානො දෙව කාමා වජ්ජකාමා ච කිලෙස-
 කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුවහති වජ්ජකාමා -පෙ- ඉමෙ වුවහති කිලෙස-
 කාමා. සබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගොති සබ්බෙසු කාමෙසු යො
 විතරාගො -පෙ- පටිභික්ඛන්තරාගො වික්ඛම්භනතොති 'සබ්බෙසු කාමෙසු
 යො විතරාගො.'

1. සඤ්ඤාසමාපත්තිනං - මර්සං, සංඝං

2. අනාත්මයාසී - කප්පච්ඡා

3. අවිච්ඡා මානො - සංඝං

4. පරමෙධිවුතෙතා - ව, වී

සඤ්ඤාචීමොකො පරමෙධිවුත්තො- ‘සඤ්ඤාචීමොක්ඛ’ යි සත් සංඥා සමාපත්තීහු කියනු ලැබෙත්. යම් පමණ සංඥාසමාපත්තීහු වෙත් ද, ඔවුනතුරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති විමොක්ඛය අග්‍ර වූයේ ද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද පාමොක්ඛ වූයේ ද උතුම් වූයේ ද ප්‍රචර වූයේ ද වෙයි. පරමෙ-අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රධාන වූ උත්තම වූ ප්‍රචර වූ (සංඥා විමොක්ඛයෙහි) අධිමුක්තිවිමොක්ඛයෙන් අධි-මුක්ත වූයේ එහි ඇලුණේ එහි හැසිරෙනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැමුණේ එයට නතු වූයේ එයට නැඹුරු වූයේ එය අධිමුක්ත කොට ඇතියේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ නුයි ‘සඤ්ඤා-වීමොකො පරමෙධිවුත්තො’ යනු වේ.

තිට්ඨෙය් නු සො තත්ථ අනානුයායි-‘තිට්ඨෙය් නු’ යනු: සංඥා පාවිඡා යැ විමති පාවිඡා යැ විචිකිත්සාපාවිඡා යැ අනෙකාන්තපාවිඡා යැ ‘මෙසේ දෝ හෝ නො වෙදෝ හෝ කිමෙක්දෝ හෝ කෙසේදෝ හෝ’ යි ‘තිට්ඨෙය් නු’ යනු වේ. තත්ථ යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි, අනානුයායි-විශොගයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරුදහන් නො වනුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමනස් නො වනුයේ නො මුළා වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි ‘තිට්ඨෙය් නු සො තත්ථ අනානුයායි’ යනු වේ.

එයින් කියැ එ බමුණු:

“ඝබ්බෙසු කාමෙසු -පෙ- තිට්ඨෙය් නු සො තත්ථ අනානුයායි” යි

6-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ:) උපසිව මාණවකය, යමෙක් සියලු කාමයන්හි විතරාග වූයේ අනාග වූ යට සමවත් හැරපියා ආකිඤ්චඤ්ඤාය තනය ඇසුරු කෙළේ උත්තම වූ සංඥාචීමොක්ඛයෙහි ඇලුණේ නම් හෙතෙම (එයින්) නො පිරිහෙමින් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි (කප් සැට දහසක්) සිටුවන් යි.

ඝබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො- ‘ඝබ්බෙසු’ යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශේෂ කොට හි:ශේෂ කොට හාත්පසින් ගන්නා වචනයෙකි, තෙල ‘ඝබ්බෙසු’ යනු. **කාමෙසු-** ‘කාමං’ යනු: උද්දන හෙයින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. ‘ඝබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො- යමෙක් සියලු කාමයන්හි විෂ්කම්භණ විසින් විතරාග වූයේ... දුරලතලද රාග ඇතියේ නුයි ‘ඝබ්බෙසු කාමෙසු යො විතරාගො’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

උපසිවාති හගවාති 'උපසිවා'ති හගවා නං බ්‍රාහ්මණං නාමෙන ආලපති, හගවාති භාරවාධිවචනමෙන. -පෙ- 'සච්ඡිකාපඤ්ඤාත්තං යදිදං හගවාති 'උපසිවාති හගවා'

ආකිඤ්ඤාදං නිසයිතො හිත්ථමඤ්ඤාත්තං හෙට්ඨමා ජ යමා පනතියො හිත්වා චජිත්වා පරිච්ඡජිත්වා අතික්කම්භවා යමතික්කම්භවා විතිවත්තිත්වා ආකිඤ්ඤාදයනනසමාපත්තිං නිසයිතො අසයිතො අලජ්ජිතො උපගගො සමුපගගො අජේඛාසිගො අධිමුක්ඛොති 'ආකිඤ්ඤාදං නිසයිතො හිත්ථමඤ්ඤාදං'

සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුක්ඛොති 'සඤ්ඤාවීමොකො' වුච්ඡන්ති යනනසඤ්ඤාසමාපත්තියො, යාවතා සඤ්ඤාසමාපත්ති නාසං ආකිඤ්ඤාදයනනසමාපත්තිවීමොකෙඛා අග්ගො ච සෙට්ඨො ච විසෙට්ඨො ච පාමොකෙඛා ච උත්තමො ච පවරො ච, පරමෙ අග්ගෙ සෙට්ඨ විසෙට්ඨ පාමොකෙඛ උත්තමෙ පවරෙ අධිමුක්ඛවීමොකෙඛනාධිමුක්ඛො නත්‍රාධිමුක්ඛො තදධිමුක්ඛො -පෙ- තදධිපතෙයොති 'සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුක්ඛො.'

තිට්ඨෙය්‍ය සො තස්ස අනාත්‍රයායිති 'තිට්ඨෙය්‍යා'ති තිට්ඨෙය්‍ය සඤ්ඤාසමාපත්තියො, තස්සාති ආකිඤ්ඤාදයනනෙ. අනාත්‍රයායිති අනාත්‍රයායි අවිච්චමානො අවිගච්ඡමානො¹ අනත්තරධායමානො අපරි-භායමානො, අර්ථො අරජ්ජමානො අද්දසමානො අමුක්ඛමානො අකිලිසකමානොති 'තිට්ඨෙය්‍ය සො තස්ස අනාත්‍රයායි.'

මතනාහ හගවා:

“සබ්බසුඤ්ඤාමෙසු යො වීතරාගො (උපසිවාති හගවා)
ආකිඤ්ඤාදං නිසයිතො හිත්ථමඤ්ඤාදං,
සඤ්ඤාවීමොකෙඛ පරමෙධිමුක්ඛො
තිට්ඨෙය්‍ය සො තස්ස අනාත්‍රයායි”ති.

1. අධිගච්ඡමානො - ව, වී

උපසිවා'ති හගවා- 'උපසිව'යි බුදුහු එ බවුණු නමින් අමතන සේක. හගවා යනු: තෙල ගෞරවාධි වචන යැ ... මේ 'හගවා' යනු අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්ති වී නුයි 'උපසිවා'ති හගවා' යනු වේ.

ආකිඤ්චඤ්ඤා නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤා- යට මට සමාපත්තීන් හැර ත්‍යාග කොට පරිත්‍යාග කොට ඉක්මවා මොනොවට ඉක්මවා ව්‍යතික්‍රමණය කොට ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තිය ඇසුරු කෙළේ වෙසෙසින් ඇසුරු කෙළේ ඇලුණේ පැමිණියේ මොනොවට පැමිණියේ බැසගත්තේ අධිවුක්ත වූයේ නුයි 'ආකිඤ්චඤ්ඤා නිස්සිතො හිත්වමඤ්ඤා' යනු වේ.

සඤ්ඤාචිමොක්ඛෙ පරමෙධිවුත්තො- 'සඤ්ඤාචිමොක්ඛෙ' යි සත් සංඥා සමාපත්තීහු කියනු ලැබෙත්. යම් පමණ සංඥා සමාපත්තීහු වෙත් ද, ඔවුනතුරෙහි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති විමොක්ෂය අග්‍ර වූයේ ද ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද භවසෙයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූයේ ද පාමොක් වූයේ ද උතුම් වූයේ ද ප්‍රචර වූයේ ද වෙයි. **පරමෙ-** අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ වෙසෙසින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ප්‍රධාන වූ උත්තම වූ ප්‍රචර වූ (සංඤාචිමොක්ෂයෙහි) අධිවුක්තිචිමොක්ෂයෙන් අධිවුක්ත වූයේ එහි ඇලුණේ එහි හැසිරෙනුයේ එය බහුල කොට ඇතියේ එය ගරු කොට ඇතියේ එයට නැවුණේ එයට නතු වූයේ එයට නැඹුරු වූයේ එය අධිවුක්ති කොට ඇතියේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ නුයි 'සඤ්ඤාචිමොක්ඛෙ පරමෙධිවුත්තො' යනු වේ.

තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනාත්‍යයායි- 'තිට්ඨෙය්‍ය' යනු: සැටදහසක් කප් වුවල්ලෙහි සිටුවන් යැ. තත්ථ යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි, අනාත්‍යයායි යනු: විශ්‍යාගයට නො යනුයේ නො වෙත් වතුයේ නො පහවනුයේ අතුරු දහන් නො වතුයේ නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමි නස් නො වතුයේ නො මුළා වතුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනාත්‍යයායි' යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

"සබ්බෙසු කාමෙසු - ටෙ - තිට්ඨෙය්‍ය සො තත්ථ අනාත්‍යයායි"යි

6-5

තිට්ඨෙව චෙ සො තස් අනාත්මයාසී
සුගම්භි වසානං¹ සමන්තචක්ඛු,
තස්සෙව සො සිතිසියා² විමුක්තො
චචෙට්³ විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස,⁴

තිට්ඨෙව චෙ සො තස් අනාත්මයාසීති සචෙ සො තිට්ඨෙය්‍යා සචසී-
කප්පසහස්සාති; තස්සාති ආකිඤ්ඤාද්දායතනෙ. අනාත්මයාසීති අනාත්මයාසී
අච්චිමානො අචිගච්ඡමානො අනන්තරධායමානො අපරිභායමානො.
අථවා අරජ්ජමානො අද්දස්සමානො අමුක්ඛමානො අකිලිසකමානොති
'තිට්ඨෙව චෙ සො තස් අනාත්මයාසී.'

සුගම්භි වසානං සමන්ත චක්ඛුති 'සුගම්භි වසානං'නති සුගම්භි වසානං
බහුති වසානාති බහුති වසසතාති බහුති වසසහස්සාති බහුති වසසත-
සහස්සාති බහුති කප්පාති බහුති කප්පසතාති බහුති කප්පසහස්සාති
බහුති කප්පසහස්සසාති. සමන්තචක්ඛුති 'සමන්තචක්ඛු' වූමති
සබ්බඤ්ඤාද්දායණං -පෙ- තථාගතො තෙන සමන්තචක්ඛුති 'සුගම්භි
වසානං' සමන්තචක්ඛු'

තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො චචෙට් විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සාති
තස්සෙව සො සිතිභාවමනුසානො නිචේධො ධූමො සස්සනො අච්චරි-
තාමධිමො සස්සතිසමං තථෙව තිට්ඨෙය්‍යා' අථවා තස්ස විඤ්ඤාණං
චචෙය්‍ය උච්ඡේදෙය්‍ය තස්සෙය්‍ය විතස්සෙය්‍ය න භවෙය්‍ය⁵ සුනක්ඛව
පටිසන්ධිඤ්ඤාණං නිබ්බන්ධෙය්‍ය කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූප
ධාතුයා වා'ති ආකිඤ්ඤාද්දායතනං සමාපන්නස්ස⁶ සස්සතඤ්ඤා උච්ඡේදඤ්ඤා
පුච්ඡති උදුහු තස්සෙව අනුපාදිසෙසාය නිබ්බන්ධාතුයා පරිනිබ්බායෙය්‍ය
අථවා තස්ස විඤ්ඤාණං චචෙය්‍ය, සුන පටිසන්ධිඤ්ඤාණං නිබ්බන්ධෙය්‍ය
කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා'ති ආකිඤ්ඤාද්දායතනං
උපපන්නස්ස පරිනිබ්බානඤ්ඤා පටිසන්ධිඤ්ඤා පුච්ඡති⁷. තථා විධස්සාති
තථාවිධස්ස තාදිසස්ස තස්සණධිතස්ස' තප්පකාරස්ස තප්පටිභාගස්ස⁸
ආකිඤ්ඤාද්දායතනං උපපන්නස්සාති තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො
චචෙට් විඤ්ඤාණං තථාවිධස්ස'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"තිට්ඨෙව චෙ සො තස් අනාත්මයාසී
සුගම්භි වසානං සමන්තචක්ඛු,
තස්සෙව සො සිතිසියා විමුක්තො
චචෙට් විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සා"ති.

1. සුගම්භි වසානං - ප, ව, ට, මජ්ඣ, පු
2. තස්සෙව සො සිති - පන,
3. තස්සෙව සාපිතිසියා - ව, ට
4. භාවෙට් - ව, ට
5. චචෙය්‍ය - ප, ව, ට, ක
6. භවෙය්‍යාති - මජ්ඣ

5. උපපන්නස්ස - පන
6. වූමති - පන
7. තස්සෙව සො - පන
8. තප්පටිභාගස්ස - පන

6-5.

(ආයුෂ්මත උපසිව මෙසේ විවාරයි:) සමතැස් ඇති සර්වඥයන් වහන්ස, ඉදින් හෙතෙම එයින් නො පිරිහෙනසුලු වූයේ නොයෙක් හවුරු සියදහස් ගණන් ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි සිටුවන් නම් හෙතෙම එහි මැ දුකින් මිදුණේ ශීතීභාවයට පැමිණියේ එහි මැ සිටුවන් ද එ බදු වුවහුගේ විඤානය එහි මැ පිරිහිවේ ද?

තිට්ඨ වෙ සො තස් අනාත්‍යායී- ඉදින් හේ කප් සැටදහසක් මුළුල්ලෙහි සිටින්නේ නම්, තස් යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි; අනාත්‍යායී යනු: වියෝගයට නො යනුයේ නො වෙන් වනුයේ නො පහවනුයේ අතුරුදහන් නො වනුයේ. නො පිරිහෙනුයේ, නොහොත් නො රැඳෙනුයේ දෙමනස් නො වනුයේ නො මුළු වනුයේ නො කෙලෙසෙනුයේ නුයි 'තිට්ඨ වෙ සො තත්ථ අනාත්‍යායී' යනු වේ.

පුගමපි වස්සානං සමත්තවක්ඛු- 'පුගමපි වස්සානං' යනු: වර්ෂයන් පිළිබඳ ගණනාසමූහයකුදු බොහෝ වර්ෂයන් බොහෝ වර්ෂයන්ගෙන් බොහෝ වර්ෂසහස්‍රයන් බොහෝ වර්ෂ ග්‍රහසහස්‍රයන් බොහෝ කල්පයන් බොහෝ කල්පගතයන් බොහෝ කල්පසහස්‍රයන් බොහෝ කල්පගතසහස්‍රයන් මුළුල්ලෙහි, සමත්තවක්ඛු යනු: 'සමත්තවක්ඛු'යි සර්වඥතා ඥානය කියනු ලැබෙයි... එයින් තරාගතයෝ 'සමත්තවක්ඛු' නම් වෙන් නුයි 'පුගමපි වස්සානං සමත්ත වක්ඛු' යනු වේ.

තස්සෙව සො සිතීසියා විමුක්තො වචෙට්ඨඤ්ඤාණං තරා විධස්ස - හෙතෙම ඒ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි මැ ශීතීභාවය (නිවන) ට පැමිණියේ නිත්‍ය වූයේ බුද්ධ වූයේ ශාස්වත වූයේ අවිපරිණාම ස්වභාව වූයේ ශාස්වතිකයක් සෙයින් එසේ මැ සිටුවන් ද, නොහොත් ඔහුගේ විඤානය ව්‍යුත්ත වන්නේ ද, සිඳෙන්වන් ද, නැසෙන්නේ ද, වැනැසෙන්නේ ද, නො වන්නේ ද? කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුවෙහි හෝ පුනර්භව සංඛ්‍යාත ප්‍රතිසන්ධි විඤානය උපදෙන් දැයි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සමවන්නු ගේ ශාස්වතය ද උච්ඡේදය විවාරයි. නොහොත් එහි මැ ආනුසංඛිතය නිර්වාණධාතුයෙන් පිඳිනිවෙන්නේ ද? නොහොත් ඔහුගේ විඤානය ව්‍යුත්ත වන්නේ ද? කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ යළි ප්‍රතිසන්ධි විඤානය උපදෙන් දැයි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට (ප්‍රතිසන්ධි විසින්) පැමිණියහුගේ පරිනිර්වාණය ද ප්‍රතිසන්ධිය ද විවාරයි. තරා විධස්ස යනු එබඳු වුවහු ගේ තාදාශ වුවහු ගේ එසේ සිටියහුගේ තත්ත්වකාර වුවහු ගේ තත්ත්වනිභාග වුවහුගේ අකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පිළිසඳ විසින් පැමිණියහු ගේ නු යි 'තත්ථෙව සො සිතීසියාවිමුත්තො වචෙට්ඨඤ්ඤාණං තරා විධස්ස' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

"තිට්ඨ වෙ සො තස්-පෙ- වචෙට්ඨඤ්ඤාණං තරා විධස්ස"යි.

6-6

අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛික්කා (උපසිවා'ති හගවා)
අඤ්ඤං පලෙති න උපෙති සඬං.
ඵවං මුතී නාමකායා විමුක්කො
අඤ්ඤං පලෙති න උපෙති සඬං.

අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛික්කාති - 'අච්චි' වුවහි ජාලසිඛා, වාතාති පුරස්ථිමා වාතා, පච්ඡිමා වාතා, උක්කරා වාතා, දක්ඛිණා වාතා, සරජා වාතා, අරජා වාතා,¹ සිතා වාතා, උණ්ණා වාතා, පරිත්තා වාතා, අධිමත්තා වාතා, කාළවාතා,² වෙරඹවාතා, පක්ඛවාතා, සුපණ්ණවාතා, තාලපණ්ණ වාතා, විදුපනවාතා, වාතවෙගෙන ඛික්කාති වාතවෙගෙන ඛික්කා උක්ඛිත්තා නුත්තා පනුත්තා ධම්මතා වික්ඛම්මතාති 'අච්චි යථා වාතවෙගෙන ඛික්කා, 'උපසිවාති හගවා'.

අඤ්ඤං පලෙති න උපෙති සඬංති - 'අඤ්ඤං පලෙති' තී අඤ්ඤං පලෙති, අඤ්ඤං ගමෙති, අඤ්ඤං ගච්ඡති, තිරුජ්ඣති, වුපසමති, පටිපසංඝමති. න උපෙති සඬංති සඬං න උපෙති, උද්දෙසං න උපෙති, ගණනං න උපෙති, පණ්ණත්තං න උපෙති, පුරස්ථිමං වා දිසං ගතො, පච්ඡිමං වා දිසං ගතො, උක්කරං වා දිසං ගතො, දක්ඛිණං වා දිසං ගතො, උඤ්ඤං වා ගතො, අධිමං වා ගතො, තිරිසං වා ගතො, විදිසං වා ගතොති සො හෙතු නස්සී, පච්චයො නස්සී, කාරණං නස්සී යෙන සඬං ගච්ඡයාති අඤ්ඤං පලෙති න උපෙති සඬං.

ඵවං මුතී නාමකායා විමුක්කොති 'ඵව'නති ඔපම්මසම්පට්ඨපාදනං, මුතීති 'මොනං' වුවහි ඤාණං - පෙ-සඬාජාල මතිවච සො මුති. නාමකායා විමුක්කොති සො මුති පකායා පුබ්බෙව රූපකායා විමුක්කො, තදභ්ගසමතික්කමා වික්ඛම්මනාපහානෙන පභිනො, තස්ස මුතිනො භවිත්තං ආගම්ම වග්ගාරො අරියඤ්ඤා පටිලඤ්ඤා භොනති, වතුත්තං අරියඤ්ඤානං පටිලඤ්ඤානා නාමකායො ව රූපකායො ව පරිඤ්ඤානා භොනති, නාමකායස්ස ව රූපකායස්ස ව පරිඤ්ඤානත්තා නාමකායා ව රූපකායා ව මුක්කො විමුක්කො සුචිමුක්කො අවචනං අනුපාදවිමොක්කොති 'ඵවං, මුතී නාමකායා විමුක්කො.'

1. අසරජාවාතා - පහ

2. කාළවාතාති - පහ - පොස්කෙ නස්සී

6-6.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය,) වාතවේගයෙන් බැහැර කරන (හිවන) ලද ගිනිසිළෙක් යම්සේ අස්තයට යේ ද (නිවේද) (අසෝ දිගට ගියේ යැ යි) ව්‍යවහාරයට නො යේ ද, එසෙයින් මැ (එහි උපන්) ශෛක්ෂලුහි තෙම නාම කයින් මිදුණේ අස්තයට යෙයි, ක්ෂත්‍රියාදි ව්‍යවහාරයට නො යෙයි.

අවච්ඡි යථා වාතවේගෙන ඛිත්තා- 'අවච්චි' යි ගිනිසිළ කියනු ලැබෙයි, වාතා යනු: පෙරදිගින් හමන වාත යැ අවරදිගා වාත යැ උතුරුදිගා වාත යැ දකුණු දිගා වාත යැ රජස් සහිත වාත යැ රජස් රහිත වාත යැ ශීත වාත යැ උෂ්ණ වාත යැ අල්ප වාත යැ අධිමාත්‍ර වාත යැ කෘෂ්ණපක්ෂ වාත යැ වෙරම්බ වාත යැ පියාපත් වාත යැ සුපර්ණ වාත යැ තල්වැට වාත යැ විධූපන වාත යැ යන මොහු යි. වාතවේගෙන ඛිත්තා- සලන ලද අතිශයින් සලන ලද බැහැර කරන ලද දුරු කරනලද නවනන ලද ඉවත් කරන ලද නුයි 'අවච්ඡි' වාත වාතවේගෙන ඛිත්තා' යනු වේ. 'උපසිව' ති හඟවා' යනු වේ.

අත්ථං පලෙති න උපෙති සබ්බං- 'අත්ථං පලෙති' යනු: අත්ථං පලෙති යි යෙයි අස්තයට පැමිණෙයි අස්තයට යෙයි නිරුද්ධ වෙයි සන්ති දෙයි හිවෙයි. න උපෙති සබ්බං- (අසුචල් යොනියට ගියේ යි) ව්‍යවහාරයට නො පැමිණෙයි උදෙසීමට නො පැමිණෙයි ගිණීමට නො පැමිණෙයි ප්‍රඥප්තියට නො පැමිණෙයි පෙරදිගට හෝ ගියේ යැ අවරදිගට හෝ ගියේ යැ උතුරු දිගට හෝ ගියේ යැ දකුණු දිගට හෝ ගියේයැ උඩට හෝ ගියේ යැ යටට හෝ ගියේ යැ සරසට හෝ ගියේ යැ අනුදිගට හෝ ගියේ යයි යම් හෙයෙකින් ව්‍යවහාරයට යේ ද ඒ හේතුව නැත, ප්‍රත්‍යය නැත, කාරණ නැත් නුයි 'අත්ථං පලෙති න උපෙති සබ්බං' යනු වේ.

එවං මුත්ති නාමකායා විමුක්තො- 'එවං' යනු: ඖපමාසම්ප්‍රතිපාදන යැ; මුත්ති යනු: 'මොන' යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. ...රාගාදි සබ්බග්ග හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිචාලය ඉක්ම වා සිටියේ ඒ ක්ෂිණාස්‍රව මුත්ති නම් වේ. නාමකායා විමුක්තො- ඒ මුත්ති තෙම පියවින් පළමු මැ රූපකායයෙන් විමුක්ත යැ තදබ්බවශයෙන් ඉක්මවීමෙන් විෂ්කම්භණ ප්‍රභාණයෙන් ප්‍රභිණ යැ ඒ මුත්තිහු විසින් හවාන්තයට පැමිණ සතර ආයාම් මාර්ගයෝ ලද්දහු වෙයි. සතර ආයාම්මාර්ගයන් ලත් බැවින් නාම කය ද රූප කය ද පරිඥාන වෙයි. නාම කය ද රූප කය ද පරිඥාන බැවින් නාම කයින් ද රූප කයින් ද අත්‍යන්ත කොට අනුපාද විමොක්ෂයෙන් මිදුණේ වෙසෙයින් මිදුණේ මොනොවට මිදුණේ නුයි 'එවං මුත්ති නාමකායා විමුක්තො' යනු වේ.

අත්ථං පලෙඛි න උපෙති සංඛිනති 'අත්ථං පලෙඛි'ති: අනුපාදිසෙසාය භික්ඛානධාතුයා පරිතික්ඛායති, න උපෙති සංඛිනති: අනුපාදිසෙසාය භික්ඛානධාතුයා පරිතික්ඛුතො සංඛිං න උපෙති උදෙසං න උපෙති ගණනං න උපෙති, පණණ්ණතිං න උපෙති, ඛතියොති වා මුඛමණොති වා වෙසෙසාති වා සුදෙසුති වා ගහටෙයාති වා පබ්බටිතොති වා දෙවොති වා මනුසොති වා රුපිති වා අරුපිති වා සඤ්ඤිති වා අසඤ්ඤිති වා නෙවසඤ්ඤිතාසඤ්ඤිති වා සො හෙතු නස්සී, පච්චයො නස්සී, කාරණං නස්සී, යෙන සංඛිං ගවේජයාති 'අත්ථං පලෙඛි න උපෙති සංඛිං.'

තෙනාහ භගවා:

“අච්චි යථා වාතවෙගෙන ධික්ඛා (උපසිවාති භගවා)
අත්ථං පලෙඛි න උපෙති සංඛිං,
එවං මුතී නාමකායා විමුක්ඛො
අත්ථං පලෙඛි න උපෙති සංඛිනති”.

6-7

අත්ථං ගතො සො උද වා සො නස්සී
උද්භු වෙ සසසතිසා අරොගො,
තං මෙ මුතී සාධු වියාකරොති
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

අත්ථං ගතො සො උදවා සො නස්සීති: සො අත්ථං ගතො උද්භු නස්සී, සො භිරුදො උච්ඡිකො විනටෙයාති 'අත්ථං ගතො සො උදවා සො නස්සී'.

උද්භු වෙ සසසතිසා අරොගොති 'උද්භු කිංචවා ධුවො සසකතො අවිපරිනාමධම්මො සසසතිසමං තථෙව තිටෙයයාති 'උද්භු වෙ සසසතිසා අරොගො.'

තං මෙ මුතී සාධු වියාකරොතිති 'ත'නති: යං පුච්ඡාමි, යං යාචාමි, යං අපේක්ඛාමි, යං පසාදෙමි. මුතීති 'මොනං' වුවහි ඤාණං -පෙ-සඤ්ඤාල මනිව්ව සො මුතී. සාධු වියාකරොතිති: සාධු ආවිකාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විහරාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහිති 'තං මෙ මුතී සාධු වියාකරොති'.

අඤ්ඤාං පලෙති න උපෙති සබ්බං— ‘අත්ථං පලෙති’ යනු අනුපාදිශෙෂ භීර්වාණධාතුයෙන් පිටිතිවෙයි. න උපෙති සබ්බං— අනුපාදිශෙෂ භීර්වාණධාතුයෙන් පිටිතිවීමේ ව්‍යවහාරයට නො පැමිණෙයි උදෙසීමට නො පැමිණෙයි ගණනට නො පැමිණෙයි පැනවීමට නො පැමිණෙයි ක්ෂත්‍රිය යැ හෝ බ්‍රාහ්මණ යැ හෝ වෛශ්‍ය යැ හෝ ශුද්‍ර යැ හෝ ගෘහස්ථ යැ හෝ ප්‍රමුච්ඡිත යැ හෝ දේව යැ හෝ මනුෂ්‍ය යැ හෝ රූපි යැ හෝ අරූපි යැ හෝ සංඝී යැ හෝ අසංඝී යැ හෝ ඉන්ද්‍රියසංඝීතාසංඝී යැ හෝ යම් හෙයෙකින් ව්‍යවහාරයට යේ ද ඒ හේතුව නැත, ප්‍රත්‍යය නැත, කාරණ නැත් නුයි ‘අත්ථං පලෙති න උපෙති සබ්බං’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“අවච්චි යථා වාතචෙග්ගෙන චිතතාං පෙ- අඤ්ඤාං පලෙති න උපෙති සබ්බං” යි.

6-7.

(ආයුෂ්මත් උපසිව මෙසේ විවාරයි:) (මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස,) ඒ පුද්ගල තෙම අස්තයට ගියේ (නිරුද්ධ වූයේ) නොහොත් අවිද්‍යාමාන වූයේ ද, නොහොත් ඒකාන්තයෙන් ශාස්වත භාවයෙන් අරොග වූයේ (අවිපරිණාමස්වභාව ආත්මෝ) සිටිනේ ද, මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, එය මට මැනවින් ප්‍රකාශ කළ මැනව, යම් හෙයෙකින් මුළු වහන්සේ විසින් තෙල අභ්‍යන්තර දන්තා ලද ද එහෙයිනි.

අඤ්ඤාං ගතො සො උදවා සො නත්ථි—හේ අස්තයට ගියේ ද නොහොත් නැද්ද, හේ නිරුද්ධ වූයේ උච්ඡේදයට පැමිණියේ විනාශයට වූයේ ද යි ‘අත්ථං ගතො සො උදවා සො නත්ථි’ යනු වේ.

උදුහු වෙ සස්සති යා අරොගො— නොහොත්, නිත්‍ය වූයේ ධ්‍රැව වූයේ ශාස්වත වූයේ අවිපරිණාම ස්වභාව වූයේ ශාස්වතිකයක් මෙන් එසේ මැ සිටුවනේ ද යි ‘උදුහු වෙ සස්සති යා අරොගො’ යනු වේ.

තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොති— ‘තං’ යනු: යමකු විවාරම් ද, යමකු අයදීම ද, යමකු අධ්‍යාපණ කෙරෙමි ද, යමකු සඳහා පහදවමි ද; මුනි යනු ‘මොන’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි ...සබ්බ හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිපාලය ඉක්මවා සිටි ඒ ක්ෂිණාසුව මුනි නම් වේ. සාධු වියා කරොති— අයදීම් වදාළ මැනව දෙසනු මැනව පනවනු මැනව පිහිටුවනු මැනව විවරණ කළ මැනව විභාග කළ මැනව ප්‍රකට කළ මැනව ප්‍රකාශ කළ මැනව යි ‘තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොති’ යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: තථා හි තෙ විදිතො තුලිතො
තිරිතො විභූතො විභාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

‘අඤ්ඤාං ගතො සො උදවා සො නඤ්ඤාං
උදග්ගා වෙ සසකකියා අරොහො,
තං මෙ චුතී සාධු වියාකරොති
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො’ති.

6-8

අඤ්ඤාං ගතස්ස න පමාණමඤ්ඤා (උපසිවාති හගවා)
යෙන නං චජ්ජ තං තස්ස නඤ්ඤාං,
සමබ්බසු ධම්මෙසු සමුග්ගෙසු
සමුග්ගතා වාදපථාපි සමබ්බ.

අඤ්ඤාං ගතස්ස න පමාණමඤ්ඤා: ‘අඤ්ඤාං ගතස්ස’ති අනුපාදිසෙසාය
නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බතස්ස රූපපමාණං නඤ්ඤාං, වේදනාපමාණං නඤ්ඤාං,
සංකෘතපමාණං නඤ්ඤාං, සංඛාරපමාණං නඤ්ඤාං, විඤ්ඤාණපමාණං නඤ්ඤාං.
නඤ්ඤාං න සංඝාතී න සංවිජ්ජති නුඤ්ඤාති. පඤ්ඤාං සමුග්ගතං වූපසන්නං
පටිපසන්නං අභිබ්බපන්නං සංකෘතමනා දක්ඛණි ‘අඤ්ඤාං ගතස්ස න
පමාණමඤ්ඤා. උපසිවාති හගවාති-ප-

යෙන නං චජ්ජ තං තස්ස නඤ්ඤා: යෙන රාගෙන වදෙය්‍යං, යෙන
දෝසෙන වදෙය්‍යං, යෙන මොහෙන වදෙය්‍යං, යෙන මානෙන වදෙය්‍යං,
යාය දිව්ඨියා වදෙය්‍යං, යෙන උභ්බේධන වදෙය්‍යං, යාය විචිකිච්ඡාය
වදෙය්‍යං, යෙහි අනුසයෙහි වදෙය්‍යං, රතෙතාති වා දුට්ඨොති වා මුලෙතාති
වා විනිබ්බොති වා පරාමට්ඨොති වා විකෙට්ඨෙතොති වා අනිට්ඨං-
තොති වා ථාමෙතොති වා තෙ අභිසංඝාරා පඤ්ඤා, අභිසංඝාරානං
පඤ්ඤානං ගතියා යෙන වදෙය්‍යං නෙරයිකොති වා තිරිච්ඡානායොති-
කොති වා පෙතතිවිසයිකොති වා මනුසොති වා දෙවොති වා රූපිති වා
අරූපිති වා සංකෘතීති වා අසංකෘතීති වා නෙවසංකෘතීති වා සො
හෙතා නඤ්ඤා, පට්ටයො නඤ්ඤා, කාරණං නඤ්ඤා, යෙන වදෙය්‍යං කට්ඨෙය්‍යං
හණෙය්‍යං දිපෙය්‍යං වොහරෙය්‍යංති ‘යෙන නං චජ්ජ තං තස්ස නඤ්ඤා.’

තථා හි තෙ විදිතො එසධමො-යම් හෙයෙකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම දන්තා ලද ද තුලනය කරන ලද ද තීරණය කරන ලද ද විගුන කරන ලද ද විභාවන කරන ලද ද එහෙයිනැයි 'තථා හි තෙ විදිතො එසධමො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"අඤ්ඤානො සො -පෙ- තථා හි තෙ විදිතෙ එසධමො'යි.

8-8

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උපසිව මාණවකය, අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුයෙන් පිරිනිවියානට (රූපාදි) ප්‍රමාණයෙක් නැත. (රාශාදි) යමෙකින් ඔහුට කියන්නාහු නම් එය ඔහුට නැත. (සකකාදි) සියලු දහම් නැසූ කල්හි හැම (ක්ලේශාදි) වාදපථයෝ ද නසනලදහ යි.

අඤ්ඤාතස්ස න පමාණමත්ථි- 'අත්ථංගතස්ස' යනු: අනුපාදිශේෂ නිර්වාණ ධාතුයෙන් පිරිනිවියානට රූප ප්‍රමාණයෙක් නැත, වේදනා ප්‍රමාණයෙක් නැත, සංඥා ප්‍රමාණයෙක් නැත, සංස්කාර ප්‍රමාණයෙක් නැත, විඥාන ප්‍රමාණයෙක් නැත, නැත්තේ යැ, නොවෙයි, විද්‍යමාන නො වෙයි, නො ලැබේ. ප්‍රභිණ යැ, සමුච්ඡින්න යැ, සන්තිදුටන ලද, දුරලන ලද, අභවොත්පත්තික යැ, නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි 'අත්ථංගතස්ස න පමාණමත්ථි' යනු වේ. උපසිව: කි හගවාති.....

යෙන නං චජ්ජ තං තස්ස නත්ථි-යම් රාගයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් ද්වේෂයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් මෝහයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් මානසෙකින් කියන්නාහු නම් යම් දාෂ්ටියෙකින් කියන්නාහු නම් යම් ඖද්ධත්‍යයෙකින් කියන්නාහු නම් යම් විචිකිත්සායෙකින් කියන්නාහු නම් යම් අනුශය කෙනතුන්ගෙන් කියන්නාහු නම් රක්ත යැ හෝ දුෂ්ට යැ හෝ මුළු යැ හෝ චිතිබද්ධ යැ හෝ පරාමාෂ්ට යැ හෝ වික්ෂේපයට ගියේ යැ හෝ අනිෂ්ඨාවට ගියේ යැ හෝ තද බවට ගියේ යැ හෝ යි කියන්නාහු නම් ඒ කර්මාභිසංස්කාරයෝ ප්‍රභිණයෝ යැ, අභිසංස්කාරයන් ප්‍රභිණ වූ බැවින් තිරිසන් යැ යි හෝ තිරිසන්යොන් ඇතියෙකැ යි හෝ ඵ්‍රේතවිෂය ඇතියෙකැ යි හෝ මිනිසෙකැ යි හෝ දෙවියෙකැ යි හෝ රූපි යැ යි හෝ අරූපි යැ යි හෝ සංඥි යැ යි හෝ අසංඥි යැ යි හෝ නෛවසංඥි නාසංඥි යැ යි හෝ යම් අභිසංස්කාරයක් හේතු කොට ගෙන ගතියෙන් කියන්නාහුද, යම් හෙයෙකින් කියන්නාහු නම් පටිසන්ත:හු නම් බණන්තාහු නම් දක්වන්නාහු නම් ව්‍යවහාර කරන්නාහු නම් ඒ හෙතුව නැත ප්‍රත්‍යය නැත කාරණ නැත් නුයි 'යෙන නං චජ්ජ තං තස්ස නත්ථි' යනු වේ.

[illegible]

සමූහතා වාදපථාපි සමබ්බති: 'වාදපථා' වුවහොත් කිලෙසා ව බන්ධා ව අභිසංඛාරා ව, තසං වාද ව වාදපථා ව අධිවචනාති ව අධිවචනපථා ව නිරුතති ව නිරුතතිපථා ව පඤ්ඤතති ව පඤ්ඤතතිපථා ව උභතා සමූහතා උභතා සමුභතා උපපාටිතා සමුපපාටිතා පභිතා සමුපභිතා වූපසනා පටිපසං ද්ධා අභබ්බුපනතිතා ඤාණභිතා දඩ්ඨාති 'සමූහතා වාදපථාපි සමබ්බ.'

කෙතෘහ භගවා:

“අපේ ගතයා න පමාණවෙයි (උපසිච්චාති හගවා)
 යෙන නං චජ්ජ තං තසා නෙය්,
 සබ්බෙසු ධරේසු සමුහතෙසු
 සමුහතා වාදපරාධි සබ්බෙ”ති.

සහ භාජාරි යොසානා යෙ තෙ ප්‍රාභමිණෙන සද්ධි. -ප- පඤ්චිකො
නමසු මානො නිසිකොනා හොති 'සද්ධා' මෙ භනොත භගවා සාවකො
භමසුම්' ති.

උපසිටිප්පුකතනිදෙද්දෙසා ඡලෙටයා.

1. සබ්බාසු, ඩාසුසු - පිරස.

සබ්බසු ධර්මසු සමුහතෙසු- සියලු ධර්මයන් සියලු ස්කන්ධයන් සියලු ආයතනයන් සියලු ධාතුන් සියලු ගතින් සියලු උපත්තීන් සියලු ප්‍රතිසන්ධීන් සියලු භවයන් සියලු සංසාරයන් සියලු වෘත්තයන් නැසූ කල්හි වෙසෙසින් නැසූ කල්හි උදුළ කල්හි මොනොවට උදුළ කල්හි උපුළ කල්හි වෙසෙසින් උපුළ කල්හි ප්‍රභිණ කල්හි සමුවර්ණිත කල්හි සන්තූන් කල්හි දුරු කල්හි අභවෙයාත්පත්තික වූ කල්හි නුවණ ගින්නෙන් දූවූ කල්හි නුසි 'සබ්බසු ධර්මසු සමුහතෙසු' යනු වේ.

සමුහතා වාදපථාපි සබ්බෙ- 'වාදපථයෝ යයි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. ඔහු විසින් වාදයෝ ද වාදපථයෝ ද අධිවචනයෝ ද අධිවචනපථයෝ ද තිරුක්කිනු ද තිරුක්කිපථයෝ ද ප්‍රඥප්තීනු ද ප්‍රඥප්තිපථයෝ ද නසන ලදහ මොනොවට නසන ලදහ උදුළහ මොනොවට උදුළහ උපුරන ලදහ මොනොවට උපුරන ලදහ. ප්‍රභිණයහ සමුවර්ණිතයහ, සන්තිද්‍රවන ලදහ දුරුන ලදහ, අභවෙයාත්පත්තික වූහ, නුවණගින්නෙන් දවන ලද්දහු නුසි 'සමුහතා වාදපථා පි සබ්බෙ' යනු වේ.

එසිත් පදළග බුද්ධු:

“අකංගතසස-පෙ- සමුහතා වාදපථා’ පි සබ්බෙ” යි.

ගාථා පයඨිවසානාය හා සමග බමුණු හා සමග යම් අතැවැසි කෙනෙක්... බද්දිලි වූයේ නමස්කාර කෙරෙමින් හුන්නේ වෙයි: “වහන්ස, බුද්ධු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවක වෙමි.”

සවැනි උපසිව සූත්‍රනිර්දේශය යි.

7. නඤ සුඤ්ඤානදේසො

7-1

සතති ලොකෙ මුත්තයො (ඉච්චායසමා නඤ)
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු,
ඤාණුපපන්නං නො මුතිං වදන්ති¹
උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං.²

සතති ලොකෙ මුත්තයොති 'සතති'ති සතති සංවිජ්ජන්ති අත්ථි උපලබ්භන්ති. ලොකෙති අපාය ලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. මුත්ත-යො ති මුතිනාමකා ආජීවකා ගිගණ්ඨා ජට්ටා තාපසා, 'සතති ලොකෙ මුත්තයො' -පෙ- ඉච්චායසමා නඤ.

ජනා වදන්ති තයිදං කථංසුති 'ජනා'ති ඛතතියා ව බ්‍රාහ්මණා ව වෙසසා ව සුද්දා ව ගහට්ඨා ව පබ්බජිතා ව දෙවා ව මත්තසා ව. වදන්තිති කථෙතති හණන්ති දීපයන්ති වොහරන්ති. තයිදං කථංසුති සංසයපුට්ඨා, වීඛිපුට්ඨා, දොළඹකපුට්ඨා, අනෙකංසපුට්ඨා, එවකත්‍ර ඛො න තුඛො කිනත්‍ර ඛො කථකත්‍ර ඛොති 'ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු.'

ඤාණුපපන්නං නො මුතිං වදන්තිති අට්ඨසමාපත්තිඤ්ඤානෙත වා පඤ්චාභිඤ්ඤාඤ්ඤානෙත වා උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සලෙපන්නං.³ සමකතාගතං මුතිං වදන්ති කථෙතති හණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තිති 'ඤාණුපපන්නං නො මුතිං වදන්ති'.

උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නන්ති උදහු අනෙකවිධිඤ්ඤානෙත්තූපපන්නොගෙන උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සමපන්නං සලෙකතාගතං මුතිං වදන්ති කථෙතති හණන්ති දීපයන්ති වොහරන්තිති 'උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං.'

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

"සතති ලොකෙ මුත්තයො (ඉච්චායසමා නඤ)
ජනා වදන්ති තයිදං කථංසු,
ඤාණුපපන්නං නො මුතිං වදන්ති
උදහු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං"ති.

1. මුති නො වදන්ති - මරණං, ඝාතං
මුතිං නො වදන්ති - ස

2. ජීවිතෙත්තූපපන්නං - ඝාතං
3. සමුපපන්නං - මරණං, ඝාතං

7: නඤ සුත්තනිර්දේශය

7-1.

(ආයුෂ්මත් නඤමාණවක මෙසේ විචාරයි:) ‘ලොවැ මුනිහු ඇත්තාහ’යි ජනයෝ කියති. එය කෙසේ ද? (සමාපත්ති-අභිඤා) ඥානයෙන් සමුපෙත වූවහු ‘මුනි’ යැ යි කියත් ද? නොහොත් රුක්ෂ ජීවිතයෙන් සමුපෙත වූවහු ‘මුනි’ යැ යි කියත් ද?

සනති ලොකෙ මුනියෝ- ‘සත්ති’ යනු: ඇත්තාහ, විද්‍යාමාන වෙති, ඇති, ලැබෙති. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි... ආයතනලොකයෙහි. මුනියෝ යනු: මුනි නම් ඇති ආජීවකයෝ යැ නිගණ්ඨයෝ යැ ජට්ටියෝ යැ තාපසයෝ යැ යි ‘සත්ති ලොකෙ මුනියෝ’ යනු වේ. ඉව්වායස්මා නන්දෙ
.....

ජනාවදන්ති තයිදං කථංසු- ‘ජනා’ යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෛශ්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රමුජිතයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. වදන්ති යනු: කියති බෙණෙති ප්‍රකාශ කෙරෙති ව්‍යවහාර කෙරෙත්. තයිදං කථංසු යනු: මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කීමෙන් දෝ හෝ කෙසේ දෝ හෝ යි සංශයපාවූයා යැ විමතිපාවූයා යැ ද්වේධපාවූයා ය අනේකාන්තපාවූයා යැ යි ‘ජනාවදන්ති තයිදං කථංසු’ යනු වේ.

ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති යනු: අශ්ව සමාපත්තිඥානයෙන් හෝ පඤ්චාභිඤ්ඤානයෙන් හෝ උපෙත වූවහු සමුපෙත වූවහු ඵලභිසිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු මුනි’ යයි වදන්ති-කියත් ද බෙණෙත් ද ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ව්‍යවහාර කෙරෙත් ද යි ‘ඤාණුපපන්නං නො මුනිං වදන්ති’ යනු වේ.

උද්‍යු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං යනු: නොහොත් අනේකවිධ වූ රුක්ෂ ජීවිතයෙන් උපේත වූවහු සමුපේත වූවහු ඵලභි සිටියහු සංයුක්ත වූවහු නො වෙත් වූවහු පරිපූර්ණ වූවහු සමන්වාගත වූවහු ‘මුනි’ යයි වදන්ති-කියත් ද බෙණෙත් ද ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ව්‍යවහාර කෙරෙත් ද යි ‘උද්‍යු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

“සනති ලොකෙ මුනියෝ -පෙ- උද්‍යු වෙ ජීවිතෙත්තූපපන්නං’යි.

7-2

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන
මුනිධ නනු, කුසලා වදනති,
විසෙනිකථා අනිසා නිරාසා
වරනති යෙ තෙ මුත්තයොති බ්‍රෑමි.

න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙනාති 'න දිට්ඨියා'ති න දිට්ඨසුද්ධියා, න සුතියාති න සුතසුද්ධියා. න ඤාණෙනාති නපි අධ්මසමාපනතිඤාණෙන, නපි පඤ්චාභිඤ්ඤාණෙන, නපි මිච්ඡාඤාණෙනාති 'න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන'.

මුනිධ නනු කුසලා වදනති 'කුසලා'ති යෙ තෙ ධනකුසලා ධාතු කුසලා ආයතනකුසලා පටිච්චසමුප්පාදකුසලා සතිපට්ඨානකුසලා සම්මප්පාදකුසලා ඉඳ්ධිපාදකුසලා ඉන්ද්‍රියකුසලා ඛලකුසලා බොජ්ඣංගකුසලා මහකුසලා ඵලකුසලා නිබ්බානකුසලා, තෙ කුසලා දිට්ඨසුද්ධියා වා සුතසුද්ධියා වා අධ්මසමාපනතිඤාණෙන වා පඤ්චාභිඤ්ඤාණෙන වා මිච්ඡාඤාණෙන වා දිට්ඨෙන වා සුතෙන වා උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උපපන්නං සමපන්නං සමනනාගතං මුනිං න වදනති න කපෙන්නති න භණන්ති න දීපයන්ති න වොහරන්ති 'මුනිධ නනු කුසලා වදනති.'

විසෙනිකථා අනිසා නිරාසා වරනති යෙ තෙ මුත්තයොති බ්‍රෑමිති: 'සෙතා' වුච්චති මාරසෙතා, කායදුට්ඨරිතං මාරසෙතා, වච්ඡුදරිතං මාර සෙතා, මනෝදුට්ඨරිතං මාරසෙතා, රාගො මාරසෙතා, දෙසො මාරසෙතා, මොහො මාරසෙතා, කොධො මාරසෙතා, උපනාහො - මකෙධා - පළාසො - ඉසසා - මච්ඡරියං - මායා - සාධේයං - ඵලේනා - සාරලේනා - මානො - අනිමානො - වජ්‍ය - පමාද්‍ය - සබ්බෙ කිලෙසා - සබ්බෙ දුච්චරිතා - සබ්බෙ දුරුථා - සබ්බෙ පරිළාහා - සබ්බෙ සන්තාපා - සබ්බකුසලාහි සංඛාරා මාරසෙතා.

වුත්තං හෙතං භගවතා:

1. "කාමා තෙ පඨමා සෙතා දුතියා අරති වුච්චති තතියා ඩුප්පිපාසා තෙ වතුන්ති තණ්හා පවුච්චති.
2. පඤ්චමි¹ ථිනමිඤ්ඤං තෙ ජට්ඨා භිරු පවුච්චති සන්තමි විවිකිච්ඡා තෙ මකෙධා ඵලේනා තෙ අවධිමා²

1. ප-වම-ව, වී, මජ්ඣං සායං.
2. අවධි මො-මජ්ඣං, සායං.

7-2.

(බුදුහු මෙසේ වදාළහ: නඤය) මෙ සස්තෙහි (ස්කන්ධාදියෙහි) ආත්මයෝ දෘෂ්ටියෙන් ශ්‍රැතියෙන් ඥානයෙන් 'ලුති' යැ යි නො කියති. යම් කෙනෙක් කෙලෙස් සෙනෙහ නසා (රාගාදී) ව්‍යසන රහිත වැ ආශා රහිත වැ හැසිරෙත් නම ඔහු 'මුනිහු' යැ යි මම් කියමි.

න දිව්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන- 'න දිව්ඨියා' යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) ඉද්ධියෙන් නො වෙයි, න සුතියා යනු: ශ්‍රැතඉද්ධියෙන් නො වෙයි, න ඤාණෙන යනු: අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන දු නො වෙයි පඤ්චාභිඥා ඥානයෙන දු නො වෙයි, මිථ්‍යාඥානයෙන දු නො වෙි නුයි 'න දිව්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන' යනු වේ.

මුනිධ නඤ කුසලා වදන්ති- 'කුසලා' යනු: යම් කෙනෙක් ස්කන්ධයන්හි භිපුණයෝ වෙත් ද ධාතුන්හි නිපුණයෝ- අයතනයන්හි නිපුණයෝ- ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පාදයෙහි භිපුණයෝ- සතිපට්ඨානයන්හි භිපුණයෝ- සමාක් ඥානයන්හි නිපුණයෝ- සාද්ධිපාදයන්හි භිපුණයෝ- ඉන්ද්‍රියයන්හි භිපුණයෝ- බලයන්හි නිපුණයෝ- බොධාභිගයන්හි භිපුණයෝ- මාර්ගයන්හි භිපුණයෝ- ඵලයන්හි භිපුණයෝ- ගිරිවාණයෙහි භිපුණයෝ වෙත් ද ඒ භිපුණයෝ දෘෂ්ටඉද්ධියෙන් හෝ ශ්‍රැතඉද්ධියෙන් හෝ අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන් හෝ පඤ්චාභිඥානයෙන් හෝ මිථ්‍යාඥානයෙන් හෝ රූපායතනයෙන් හෝ ශබ්දයතනයෙන් හෝ උපේත වුවහු සමුපේත වුවහු ඵලභි සිටියහු සංයුක්ත වුවහු නො වෙත් වුවහු පරිපූරණ වුවහු සමන්වාගත වුවහු 'මුනි' යයි න වදන්ති- නො කියති නො බෙණෙති ප්‍රකාශ නො කෙරෙති ව්‍යවහාර නො කෙරෙත් නුයි 'මුනිධ නඤ කුසලා වදන්ති' යනු වේ.

විසෙතිකත්වා අනිසා නිරාසා වරතති යෙ තෙ මුතයෝති මුතී- යනු: 'සෙනා' යි මරසෙනෙහ කියනු ලැබෙයි. කායදුශ්චරිතය මරසෙනෙහෙක, වාග්දුශ්චරිතය මරසෙනෙහෙක, මනෝදුශ්චරිතය මරසෙනෙහෙක, රාගය මරසෙනෙහෙක, ද්වේෂය මරසෙනෙහෙක, මොහය මරසෙනෙහෙක, ක්‍රොධය මරසෙනෙහෙක, බද්ධිවේරය මරසෙනෙහෙක, චකුබ්බ- යුගග්‍රාහය- ඊර්ෂ්‍යාව- මාත්සයභීය- මායාව- සංඛාව- ස්තම්භය- සාරම්භය- මානය- අතිමානය- මදය- ප්‍රමාදය- හැම කෙලෙස්සු- හැම දුශ්චරිත්- හැම දරථයෝ හැම පරිදහයෝ- හැම සන්තාපයෝ- හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ මරසෙනෙහෙකි.

තෙල වදරන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් වීසින්:

1. "අත්තකය, වස්තුකාම ක්ලේශකාමයෝ තංගේ පළමු වැනි සේනාව යැ, චතසෙනසුන්හි හෝ අධිකුශලධර්මයන්හි උපද්‍යා අරතිය දෙවැනි සේනාව යැයි කියනු ලැබෙයි, සා පවස් දෙක තංගේ තෙවැනි සේනාව යැ, පයෙඝ්‍යණ තෘෂ්ණාව සතර වැනි සේනාව යැ යි කියනු ලැබේ.

2. ථිතමිද්ධය තංගේ පස්වැනි සේනාව යැ, තැතිගැනීම සම්බන්ධ බීයසුලු බව සවැන්න යැ යි කියනු ලැබෙයි, පයඝාප්තියෙහි සැකය තංගේ සත් වැනි සේනාව යැ (මානය) මකු බව හා ස්තම්භය තං ගේ අට වැනි සේනාව යි.

3. ලාභො සිලොකො සක්කාරො මිච්ඡාලඥො ච යො යසො
යො චක්ඛානං සමුක්කංසෙ පරෙ ච අවජානති.*

4. එසා නමුච්චි තෙ* සෙනා කණ්ණසාහිප්පභාරිණි
න නං අසුරො ජිනාති ජෙඤා ච ලභතෙ සුඛ**ති.

යතො චතුර්ථි අරියමග්ගෙහි සබ්බො ච මාරසෙනා, සබ්බෙ ච පටි-
සෙතිකරා කිලෙසා ජිනා ච පරාජිතා ච භග්ගා. විප්පලග්ගා* පරමමුඛා
තෙන වුච්චන්ති* 'විසෙතිකඤා'. අනිසාති: රාගො නිසො, දෙසො නිසො,
මොහො නිසො, කොධො නිසො, උපනාහො නිසො, -පෙ- සබ්බා-
කුසලාහිසංඛාරා නිසා. යෙසං එතෙ නිසා පභිගා සමුවර්තනා වූපසනතා
පටිප්පසාදා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිනා දඬිං තෙ වුච්චන්ති 'අනිසා'
තිරාසාති: 'ආසා' වුච්චති තණ්හා, යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා
ලොභො අකුසලමුලං** ට යෙසං එසා ආසා තණ්හා පභිගා සමුවර්තනා
වූපසනතා පටිප්පසාදා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිනා දඬිං තෙ වුච්චන්ති
'තිරාසා'. යෙති: අරහතො ඛිණ්ණසවා. විසෙතිකඤා අනිසා තිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනායොති මුලිති: යෙ තෙ විසෙතිකඤා අනිසා ච
තිරාසා ච චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති චක්ඛන්ති පාලොන්ති යපෙනති
යාපෙනති, තෙ ලොකෙ 'මුනායො'ති මුලි, ආවිකඛාමි දෙසෙමි
පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විචරාමි විහරාමි උසානාතිකරොමි පකාසෙමිති.
'විසෙතිකඤා අනිසා තිරාසා චරන්ති යෙ තෙ මුනායොති මුලි.'

තෙතාහ භගවා:

"න දිට්ඨියා න සුත්තියා න ඤාණෙන
මුනිධ නන්ද, කුසලා වදන්ති,
විසෙති කඤා අනිසා තිරාසා
චරන්ති යෙ තෙ මුනායොති මුලි**ති.

1. අවජානාති-මර්ඝං.

2. තෙ, න මුලි-සා.

3. විප්පලග්ගා-සා, පත.

4. තෙ, වුච්චන්ති-සා.

5. සුක්ක නිපාත-පටිප්පසාදා.

6. ධම්මසංඛාති-විකුසලාදි කණ්ඩං.

3. ලාභය ප්‍රශංසා සත්කාරය යන මොහු ද මිථ්‍යාවෙන් ලද යශස ද නවවැනි සේනාව වෙයි. ජාත්‍යාදිය හේතු කොට ගෙන ආත්මෝක්කර්මණය ද පරවම්භනය ද දස වැනි සේනාව වේ.

4. අන්තකය, කෘෂ්ණධර්මයෙන් සමන්විත වූ තාගේ මේ දශවිධ සේනා තොමෝ මහණ බමුණන්ට අන්තරාය කරනසුලු වෙයි. ශූර නො වූ පුරුෂ තෙමේ ඒ මරසෙනහ නො දිනයි, යළි කායච්චිත කිරිපෙක්ෂ වූ ශූර තෙමේ ජයග්‍රහණය කොට මහපල සුවයට පැමිණේ" යයි.

යම් හෙයෙකින් සතර ආයාමාර්ගයෙන් සියලු දශවිධ මාරසේනාව ද ප්‍රතිපක්ෂ බව කරන සියලු ක්ලෙශයෝ ද දිනන ලද්දහු, පරදවන ලද්දහු, බිඳින ලද්දහු, සුණුවිසුණු කරන ලද්දහු පරාමිමුඛ බවට පමුණුවන ලද්දහු වෙත් ද, එයින් කියනු ලැබෙති 'විසේනිකත්වා'යි. අනිසා යනු: රාගය නිස (වාසන) යැ, ද්වේෂය නිස යැ, මොහය නිස යැ, ක්‍රොධය නිස යැ, බද්ධවේරය නිස යැ ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයෝ නිසයෝ යි. යම් කෙනකුත් විසින් තෙල නිසයෝ ප්‍රභාණය කරන ලද්දහු මුලුසුන් කරන ලද්දහු සන්තිද්‍රවන ලද්දහු කිඳින ලද්දහු අභවේයාත්පත්තික කරන ලද්දහු නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දහු වෙත් ද, ඔහු 'අනිසයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. කිරාසා යනු: 'ආසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. "යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි. යම් කෙනකුත් විසින් තෙල ආශාව තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය කරනලද මුලුසුන් කරන ලද සන්තිද්‍රවන ලද කිඳින ලද යළි උපදනට නො කිසි කරන ලද නුවණ ගින්නෙන් දවනලද වේ ද, ඔහු 'කිරාසයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. යෙ යනු: අර්හත් ක්ෂිණාශ්‍රවයෝ යි. විසේනිකත්වා අනිසා නිරාසා වරන්ති යෙ තෙ මුත්තයෝ' ති මුමි යනු: යම් කෙනෙක් මරසෙන් පරදවා වාසන රහිත වැ අංශා රහිත වැ හැසිරෙත් ද වාසය කෙරෙත් ද ඉරියවු පවත්වත් ද වැටෙත් ද පාලනය කෙරෙත් ද යැපෙත් ද යැපනය කෙරෙත් ද ඔහු ලොවැ 'මුනිහු' යයි මුමි-කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභූත කෙරෙමි නො ගැඹුරු කෙරෙමි පවසමි නුයි 'විසේනිකත්වා අනිසා භිරාසා වරන්ති යෙ තෙ මුත්තයෝ' ති මුමි' යි.

එයින් වදළහ බුදුහු:

න දිඳිඨියා න සුක්කියා-පෙ- වරන්ති යෙ තෙ මුත්තයෝ'ති මුමි"යි.

7-3

යෙ කෙවි¹ මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ (ඉච්චායසමා නැඟු)
 දිට්ඨන සුතෙතාපි² වදනති සුද්ධිං.
 සිලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං.
 අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං.
 කච්චිසු³ තෙ භගවා තස් යතා වරණා⁴
 අනාරු⁵ ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස
 සුච්ඡාම් නං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙතං.

යෙ කෙවිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙති: 'යෙ කෙවි'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බං සබ්බං¹ අසෙසං ක්‍රියෙසසං පරියාදියනවචනමෙතං 'යෙ කෙවි'ති. සමණාති: යෙ කෙවි ඉතො ඛණ්ඩා පට්ඨජ්ජපගතා පරිබ්බාජකභොජනා. බ්‍රාහ්මණාති: යෙ කෙවි භොවාදිකාති 'යෙ කෙවි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ' -පෙ- 'ඉච්චායසමා නැඟු.'

දිට්ඨන සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිතති: දිට්ඨනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං වදනති, කථෙන්නති, භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති. සුතෙතපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං අපරිමුත්තං වදනති, කථෙන්නති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති. දිට්ඨන සුතෙතපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං වදනති, කථෙන්නති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'දිට්ඨන සුතෙතාපි වදනති සුද්ධිං.'

සිලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිතති: සිලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං වදනති කථෙන්නති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති, වතෙතපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං වදනති කථෙන්නති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති, සිලබ්බතෙතාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං වදනති කථෙන්නති භණන්ති, දිපයන්ති වොහරන්ති සිලබ්බතෙතාපි වදනති සුද්ධිං.'

අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිතති: අනෙකච්චිවන⁶ කොකුභලමඛ්ඛලෙන⁷ සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං වදනති, කථෙන්නති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'අනෙකරුපෙන වදනති සුද්ධිං.'

1. දිට්ඨසුතෙතාපි-මජ්ඣං.
 දිට්ඨසුතෙතාපි-ප, ව, ටි, සා.
 2. කච්චිසු-කපිකාදි.
 කිං විසු-ව, ටි.
 3. යතා වරණා-ව, ටි, ක.

4. අනාරු-ව, ටි, ක.
 5. අසෙස නිසෙසං-ස.
 6. අනෙක විචිතං-සා.
 අනෙකච්චිවන-ව, ටි, ක.
 7. කුකුභල මඛ්ඛලෙන-පත, සා.

7-3.

(ආයුෂ්මත් නාඤ්ඤාණවක මෙසේ විවරයි:) භාග්‍යවතුන් වහන්ස, යම් කිසි මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙහුදු ශ්‍රැත (භබ්දය-තන) යෙහුදු ඉද්ධිය (මුක්තිය) කියත් නම් භීල චුතයෙහුදු ඉද්ධිය කියත් නම් අනෙකවිධ කොතුරලමඬගලයෙහුදු ඉද්ධිය කියත් නම් තිදුකාණන් වහන්ස, කිම ඔහු (ඒ දෘෂ්ටිගතිකයෝ) ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුප්ත වූ වසන්තාහු රාතියත් ජරාවත් තරණය කළාහු ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැව.

යෙ කෙවිමෙ සමණ්‍යාත්මණා සෙ- 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ශෛ තො කොට තිරවශෛ කොට භත්පයින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. සමණා යනු: යම් කිසි මෙ සස්තෙන් බැහැර පැවිද්දට පැමිණි පරිව්‍රාජක බවට පැමිණියාහු. ඉත්මණා යනු: යම් කිසි භොවාදිකයෝ නුයි 'යෙ කෙවිමෙ සමණ්‍යාත්මණා සෙ' යනු වේ.

දිට්ඨන සුතො'පි වදනති සුද්ධිං යනු: දෘෂ්ට (රූපායතන) යෙහුදු ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, වදන්ති-කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. ශ්‍රැත (භබ්දායතන) යෙහුදු ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. දෘෂ්ටශ්‍රැතයෙහුදු ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය, වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'දිට්ඨෙන සුතො' පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

සීලබ්බතො'පි වදනති සුද්ධිං යනු: භීලයෙහුදු ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. චුතයෙහුදු ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරති. භීලචුතයෙහුදු ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'සීලබ්බතො'පි වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධිං යනු: අනෙක විධ චුත කුතුරලමඬගලයෙන් ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං' යනු වේ.

‘කවචිස්සු තෙ හගවා තඤ්ඤායා වරන්තාති: ‘කච්චිස්සු’ති: සංඝයෙවුච්ඤා, විමතිස්සුච්ඤා, දෙවිඤ්ඤාස්සුච්ඤා, අනෙකංඤ්ඤාස්සුච්ඤා, එවනු ඛො න නු ඛො කිනු ඛො කථනු ඛොති ‘කච්චිස්සු.’ තෙති: දිඤ්ඤාතිකා හගවාති භාරවාධි වචනමෙතං -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤාතිකා යදිදං හගවාති ‘කච්චිස්සු තෙ හගවා’ තඤ්ඤායා වරන්තාති: ‘තඤ්ඤා’ති: සකාය දිඤ්ඤා සකාය ධනාය සකාය රුච්ඤා සකාය ලඤ්ඤා, යනාති: යතා පටියතා¹ ගුණා ගොපිතා සංවුතා, වරන්තාති: වරන්තා විහරන්තා² ඉරියන්තා වනෙත්තා පාලෙත්තා යපෙත්තා යාපෙත්තාති ‘කච්චිස්සු තෙ හගවා තඤ්ඤායා වරන්තා’.

අතාරු³ ජාතිකූල ජරකූල මාරිසාති: ජාතිජරාමරණං අතරිංසු, උත්ත
රිංසු පතරිංසු සමතිකකම්ඃසු වීතිවිතතිංසු. මාරිසාති: පියවචනං ගරුවචනං
සගාරවසපතතිසාධිවචනංචොතං ‘මාරිසා’ති ‘අතාරු ජාතිකූල ජරකූල මාරිස.’

පුච්ඡාමි තං භගවා ඩ්‍රාහි මෙතනති: ‘පුච්ඡාමි ත’නති: පුච්ඡාමි තං, යාචාමි තං, අර්ඥසාමි තං, පසාදෙමි තං, කථයස්ස මෙති. ‘පුච්ඡාමි තං’ භගවාති -පෙ- සච්ඡකාපඤ්ඤානි යද්දං ‘භගවා’ති. ඩ්‍රාහි මෙතනති: ඩ්‍රාහි ආවික්කාහි දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විචරාහි විහජාහි උත්තානී කරොති පකාසෙහිති ‘පුච්ඡාමි තං භගවා ඩ්‍රාහි මෙතං.’

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණෝ:

“සෙ කෙවි මෙ සමණව්‍යාභිමානෙ සෙ (ඉව්වාසසා නැදැ)
දිට්ඨිත සුභතාපි වදන්ති සුභිං,
සිලබ්බතොතාපි වදන්ති සුභිං,
අනෙකරුපෙන වදන්ති සුභිං,
කම්මසුතෙ භගවා තත්ථ යතා චරන්තා
අතාරු ජාතිඤ්චරඤ්ච මාරිස,
සුචරාමි තං භගවා බුද්ධි මෙත” නති.

7-4

ශ්‍රේෂ්ඨ මහා විමල භික්ෂුණ්ණියාණං (නානුකී හඟවා)
දිවෙය්න සුතොනාපි වදන්ති සුඤ්ඤිං.
සීලබ්බතොනාපි වදන්ති සුඤ්ඤිං.
අනෙකාරුපෙත වදන්ති සුඤ්ඤිං,
කිංකුලාපි තෙ තස්ස යතා වරුන්ති
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති මුලී.

යෙ කෙවිමෙ සමිණුග්ගමණාසෙති: 'යෙ කෙවි'ති: සබ්බත සබ්බං සබ්බං සබ්බං අසෙසං නිසෙසසං පරියාදියනවචනමෙතං යෙ කෙවිති සමණාති: යෙ කෙවි ඉතො බ්විද්ධා පබ්බජ්ජපග්ගා පරිබ්බාජක සමාපන්නා, ධ්වංගමණාති: යෙ කෙවි භොවාදිකාති 'යෙ කෙවිමෙ සමිණුග්ගමණාසෙ' නානුති හගවාති—පෙ—

1. යකක: පරිශකක:—මජ්ඣ.
2. විවරකක:—පන.

3. අතාරු-පන
4. දිවයින සුතෙතාපි- ව, ටී, ක, සා.
දිවයින සුතෙතාපි-මරස.

කච්චිස්සු තෙ හගවා තත්ථ යතා වරන්තා- 'කච්චිස්සු' යනු: සංගය පාවිජා යැ විමති පාවිජා යැ ද්වේළ්භකපාවිජා යැ අනෙකාන්තපාවිජා යැ මෙසේ දෝ හෝ නො වේ දෝ හෝ කිමෙක් දෝ හෝ කෙසේ දෝහො යි 'කච්චිස්සු' යනු වේ. තෙ යනු: දෘෂ්ටිගතිකයෝ. හගවා යනු: තෙල ගෞරවාධිවචන යැ ... මේ 'හගවා' යනු: අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙක් නුයි 'කච්චිස්සු තෙ හගවා' යනු වේ. තත්ථ යතා වරන්තා- 'තත්ථ' යනු ස්වකීය දෘෂ්ටියෙහි ස්වකීය ක්ෂාන්තියෙහි ස්වකීය රූපියෙහි ස්වකීය ලබ්ධියෙහි යතා යනු: ධකුණාහු වෙසෙසින් ධකුණාහු ගුප්ත වූවාහු ගොපනය කරන ලද්දහු සංවෘත වූවාහු. වරන්තා යනු: හැසිරෙන්නාහු වසන්නාහු ඉරියව්‍ව පවත්වන්නාහු වැටෙන්නාහු පාලනය වන්නාහු යැපෙන්නාහු යාපනය කරන්නාහු නුයි 'කච්චිස්සු තෙ හගවා තත්ථ යතා වරන්තා' යනු වේ.

අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: ජාති ජරාමරණය තරණය කළහ උත්තරණය කළහ ප්‍රතරණය කළහ මොනොවට ඉක්මවූහ ව්‍යතික්‍රමණය කළහ. මාරිස යනු ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ තෙල 'මාරිස' යනු සගෞරව සප්‍රතිශ්‍රය නමෙක නුයි 'අතාරු ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වේ.

පුච්ඡාමි තං හගවා ඩුග්ගි මෙතං- 'පුච්ඡාමි තං' යනු: මුඛ වහන්සේ පුච්චස්මි මුඛ වහන්සේ අයදිමි මුඛ වහන්සේ අධ්‍යාපණ කෙරෙමි මුඛ වහන්සේ පහදවමි මට වදළ මැනැවැ යි 'පුච්ඡාමි තං' යනු වේ. හගවා යනු: ...මේ හගවා යනු අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. ඩුග්ගි-මෙතං යනු: ඩුග්ගි- කිව මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව මැනැව පිහිටුව මැනැව විවෘත කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව නො ගැඹුරු කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'පුච්ඡාමි තං හගවා ඩුග්ගි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"යෙ කෙවිමෙ -පෙ- පුච්ඡාමි තං හගවා ඩුග්ගි මෙතං' යි.

7-4.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: නඤය,) 'යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දෘෂ්ටියෙහිද ශ්‍රැතයෙහිද ඉද්ධිය කියත් ද ශීලමුතයෙහිද ඉද්ධිය කියත් ද අනෙකැව්ධි කොතුහලට්ඨගලයෙහිද ඉද්ධිය කියත් ද වැළිත් ඔහු ඒ දෘෂ්ටියෙහි ගුප්ත වැ වෙසෙත් නම් ජාතියත් ජරාවත් තරණය නො කළාහ' යි කියමි.

යෙ කෙවිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ- 'යෙ කෙවි' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වත්‍යායාරයෙන් සියල්ල ශෛෂ නො කොට නිරවශේෂ කොට භාත්පයින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'යෙ කෙවි' යනු. සමණා යනු: යම් කිසි මේ සස්තෙන් බැහැර පැවිද්දට එළඹියාහු පරිව්‍රාජක බවට පැමිණියාහු. බ්‍රාහ්මණා යනු: යම් කිසි භොවාදිකයෝ නුයි 'යෙ කෙවිමෙ සමණබ්‍රාහ්මණා සෙ' යනු වේ. නඤ'ති හගවා යනු...

දිට්‍ඨන සුතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිතති: දිට්ඨනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙත්ති හණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති, සුතෙතාපි සුද්ධිං -පෙ- දිට්ඨන සුතෙතාපි සුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති, කථෙත්ති හණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'දිට්ඨන සුතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං'.

සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිතති: සිලෙනපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙත්ති හණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති, වතෙතාපි සුද්ධිං -පෙ- වොහරන්ති, සිලබ්බතෙතාපි සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං -පෙ- වදන්ති, කථෙත්ති හණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං'.

අනෙක රූපෙන වදන්ති සුද්ධිතති: අනෙකවිධ වතකොඤ්ඤාමඛලෙන¹ සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තිං විමුත්තිං පරිමුත්තිං වදන්ති කථෙත්ති හණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'අනෙක රූපෙන වදන්ති සුද්ධිං'.

කිඤ්චාපි තෙ තස්සයතා වරන්තිති: 'කිඤ්චාපි' ති: පදසංකී පදසංයංඝො ප'පාරිසුරි අකාරිසමවායො ඛාණ්ඩනපිට්ඨනා පදනුපුබ්බසාපෙතං 'කිඤ්චාපි' ති. තෙති දිට්ඨිගතිකා. තස්සාති: සකාය දිට්ඨියා සකාය ඛන්තියා භකාය රුචියා සකාය ලභියා. යතාති යතා පටියතා* ගුණා ගොපිතා රක්ඛිතා සංවුතා. වරන්තිති: වරන්ති විහරන්ති* ඉරියන්ති වනෙතන්ති පාලෙත්ති යපෙත්ති යාපෙත්තිති 'කිඤ්චාපි තෙ තස්ස යතා වරන්ති'.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඛුමීති: ජාතිජරාමරණං න තරිංසු, න උත්තරිංසු න පතරිංසු, න සමතික්කමිංසු, න චිතිට්ඨන්තිංසු ජාතිජරාමරණං අභික්කන්තා අභිසංඛා,⁴ අනතික්කන්තා අසමතික්කන්තා අභිතිවන්තා අනෙතා ජාතිජරාමරණෙ පරිවනෙතන්ති, අනෙතා සංසාරපථෙ පරිවනෙතන්ති, ජාතියා අනුගතා, ජරාය අනුසංඛා, ඛායාධිතා අභිභූතා මරණෙන අඛායතා, අනාණා අලෙතා අසරණා අසරණානුතාති. 'ඛුමී' ආවික්කාමී දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානි කරොමි පකාසෙමිති 'නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඛුමී'.

තෙතාහ භගවා:

“යෙ කෙවි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණා යෙ (නන්දති භගවා)
දිට්ඨන සුතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං
සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුද්ධිං
අනෙකරූපෙන වදන්ති සුද්ධිං
කිඤ්චාපි තෙ තස්ස යතා වරන්ති
නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඛුමී” ති.

1. අනෙකවිධ කොඤ්ඤාමඛලෙන - මජ්ඣිම
අනෙකවිධ වතක කොඤ්ඤාමඛලෙන - සත්ථ
2. යතා පටියතං. - ට, ටි, ක, මජ්ඣිම.

3. විවරන්ති. පත.
4. අභිසංඛා සත්ථ.

දිට්‍ඨෙය්‍යා සුතෙතා'පි වදනති සුද්ධං යනු: දාෂ්ට (රූපායතන) යෙනුද්‍ය ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති කියති බෙණෙති දක්වති වහරති, ශ්‍රැත (ශබ්දයතන) යෙනුද්‍ය ඉද්ධිය ... දාෂ්ට ශ්‍රැතයෙනුද්‍ය ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති - කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'දිට්‍ඨෙය්‍යා සුතෙතා' පි වදනති සුද්ධං' යනු වේ.

සිලබ්බතෙතා'පි වදනති සුද්ධං යනු: සිලයෙනුද්‍ය ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති - කියති බෙණෙති දක්වති වහරති, චුතයෙනුද්‍ය ඉද්ධිය ... වහරති, සිලචුතයෙනුද්‍ය ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති - කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'සිලබ්බතෙතා'පි වදනති සුද්ධං' යනු වේ.

අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධං යනු: අනෙකවිධ චුතකොතුකමචිතල-යෙන් ඉද්ධිය විභුද්ධිය පරිභුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති - කියති බෙණෙති දක්වති වහරත් නුයි 'අනෙකරූපෙන වදනති සුද්ධං.' යනු වේ.

කිඤ්චා'පි තෙ තසං යතා වරන්ති- කිඤ්චා'පි යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපරිපූර්ණතා යැ අත්ඝරසම්චාය යැ ව්‍යාඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'කිඤ්චා'පි' යනු පදනුපූර්වතා යි. තෙ යනු: දාෂ්ටිකත්වයෝ යි. තසං යනු: ස්වකීය දාෂ්ටියෙහි ස්වකීය ක්ෂාන්තියෙහි ස්වකීය රූපියෙහි ස්වකීය ලබ්ධියෙහි. යතා යනු: රුකෙන්නාහු වෙසෙසින් රුකෙන්නාහු ඉද්ධි වූවාහු ගොපනය කරන ලද්දහු රක්ෂිත වූවාහු සංවාත වූවාහු. වරන්ති යනු: හැසිරෙති වාසය කෙරෙති. ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැවෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'කිඤ්චා' පි තෙ තසං යතා වරන්ති' යනු වේ.

නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඉූමි යනු: ජාතිජරාමරණය තරණය නො කළහ, උත්තරණය පුතරණය-සමතික්‍රමණය- ව්‍යතික්‍රමණය නො කළහ. ජාති ජරාමරණයෙන් නො භික්ෂුණාහු නො බැහැර වූවාහු නො ඉක්මගියාහු මොනොවට නො ඉක්මගියාහු නො ඉක්ම පිටියාහු ඇතුළු ජාතිජරාමරණ-යෙහි පෙරළෙති, ඇතුළු සසරමහ පිරිවැටෙති, ජාතියෙහි පිටියියාහු ජරාව විසින් ලුහුබඳනා ලද්දහු ව්‍යාධියෙන් මැඩුණාහු මරණයෙන් පහළාහු ප්‍රාණ (රක්ෂා) රහිතයහ, ලෙන (හිඳිනස්ථාන) රහිතයහ, අසරණයහ, අසරණිභූත'යි ඉූමි- කියමි දෙසමි පතවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි නො හැඹුරු කෙරෙමි පවසමි නුයි 'නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඉූමි' යනුවේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"යෙ කෙවිමෙ -පෙ- නාතරිංසු ජාතිජරන්ති ඉූමි"යි

7-5, 6

යෙ කෙවි මෙ සමණබ්බාසමණා සෙ (ඉව්වායසමා නන්ද)
දිට්ඨන සුතෙතාපි¹ වදන්ති සුඤ්ඤි.
සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුඤ්ඤි.
අනෙකරුපෙන වදන්ති සුඤ්ඤි.

තෙ වෙ මුත්ති බ්‍රාහ්මි අනොසතිණෙණ
අප් කො වරහි දෙවමනුසාලොකෙ,
අනාරි ජාතිඤ්ඤා ජරඤ්ඤා මාරිඝ
සුච්ඡාඪි තං භගවා බ්‍රාහ්මි මෙනං.

යෙ කෙවි මෙ සමණබ්බාසමණා සෙති: 'යෙ කෙවි'ති: සබ්බෙන සබ්බං සබ්බථා සබ්බං. අසෙසං නිසෙසසං පරියාදියනවචනමෙනං. 'යෙ.කෙවි'ති. සමණාති: යෙ කෙවි ඉතො බහිඤ්ඤා පබ්බජ්ජපගතා පරිබ්බාජකසමාපන්නා. බ්‍රාහ්මණාති: යෙ කෙවි භො වාදිකාති 'යෙ කෙවිමෙ සමණබ්බාසමණාසෙ.' ඉව්වායසමා නන්දෙති -පෙ-

දිට්ඨන සුතෙතාපි වදන්ති සුඤ්ඤිති: දිට්ඨනපි සුඤ්ඤිං විසුඤ්ඤිං පසුරිඤ්ඤිං මුක්ඛං විමුක්ඛං පරිමුක්ඛං වදන්ති, කට්ඨෙති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති, සුතෙතාපි සුඤ්ඤිං. -පෙ- දිට්ඨන සුතෙතාපි සුඤ්ඤිං විසුඤ්ඤිං පරිසුඤ්ඤිං මුක්ඛං විමුක්ඛං පරිමුක්ඛං වදන්ති කට්ඨෙති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'දිට්ඨන සුතෙතාපි වදන්ති සුඤ්ඤිං.'

සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුඤ්ඤිති: සිලෙනාපි සුඤ්ඤිං විසුඤ්ඤිං පරිසුඤ්ඤිං මුක්ඛං විමුක්ඛං පරිමුක්ඛං වදන්ති කට්ඨෙති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති. වතෙනපි සුඤ්ඤිං. -පෙ- වොහරන්ති, සිලබ්බතෙතාපි සුඤ්ඤිං විසුඤ්ඤිං පරිසුඤ්ඤිං මුක්ඛං විමුක්ඛං පරිමුක්ඛං වදන්ති, කට්ඨෙති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'සිලබ්බතෙතාපි වදන්ති සුඤ්ඤිං'.

අනෙකරුපෙන වදන්ති සුඤ්ඤිති: අනෙකවිධවතකොතහල මඩහලෙන සුඤ්ඤිං විසුඤ්ඤිං පරිසුඤ්ඤිං මුක්ඛං විමුක්ඛං පරිමුක්ඛං වදන්ති කට්ඨෙති භණන්ති දිපයන්ති වොහරන්ති 'අනෙකරුපෙන වදන්ති සුඤ්ඤිං.'

තෙ වෙ මුත්ති බ්‍රාහ්මි අනොසතිණෙණති: 'තෙ වෙ'ති; දිට්ඨිගතිකෙ. මුත්ති: 'මොනා' වුට්ඨති ඤාණං. -පෙ- සඨිගජාලමතිට්ඨ සො මුත්ති.'

1. දිට්ඨසුතෙතාපි- ම ෪ සං.

7-5, 6.

(ආයුෂ්මත් නැඟුණෙහි. මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යවතුන්වහන්ස, යම් කිසි මේ මහණ බමුණු කෙනෙක් දාෂ්ටයෙකුදු ග්‍රාහයෙකුදු ඉද්ධිය කියත් ද ශීලමිත්‍රයෙකුදු ඉද්ධිය කියත් ද අනෙකවිධ කොතුලමිඬිලයෙකුදු ඉද්ධිය කියත් ද මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉදින් ඒ දාෂ්ටිකකියන් ඔසතරණය නො කළවුනැ'යි වදරන්නවු නම් ගිණුකාණන් වහන්ස, වැළිත් දෙවිමිනිස් ලොවැ කවරෙක් ජාතියත් ජරාවත් තරණය කෙළේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේ පුළුවස්මි. තෙල කරුණ වදළ මැනැවි.

සෙ කෙටීමේ සම්මතයන් සඳහා සෑම 'සෙ කෙටීම' යනු: සියල්ලන් සියල්ල සර්වත්රකාරයෙන් සියල්ල අශේෂ කොට කිසිදු ශේෂ කොට භාග් භාග් නොගන්නා වචනයකි තෙල 'සෙ කෙටීම' යනු. සමාන යනු: යම් කිසි මෙ සස්තෙන් බැහැර පැවිද්දට එළඹියාහු පරිව්‍රාජකත්වයට පැමිණියාහු. මානවයා යනු: යම් කිසි 'හො වාදිකයෝ යැ' යි 'සෙ කෙටීමේ සමාන- මානවයා සෙ' යනු වේ.

ඉඩ්ඩායසමා නන්දෙ යනු.....

‘දිට්‍ඨෙත සුතෙතා’පි වදනක් සුද්ධං යනු: දෘෂ්ටයෙනුද්‍ර භද්ධං විභද්ධිය පරිභද්ධිය මුත්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද, ශ්‍රැතයෙනුද්‍ර භද්ධිය ... දෘෂ්ට-ශ්‍රැතයෙනුද්‍ර භද්ධිය විභද්ධිය පරිභද්ධිය මුත්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදන්ති- කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද ඤා ‘දිට්‍ඨෙත සුතෙතා’පි වදනක් සුද්ධං’ යනු වේ.

‘සීලබ්බතො’ පි වදනති සුද්ධං යනු: සීලයෙහි ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති-කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද ඉතයෙහි ශුද්ධිය ...වහරත් ද, සීලමතයෙහි ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනති-කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද යි ‘සීලබ්බතො’ පි වදනති සුද්ධං යනු වේ.

අනෙකුරුපෙන වදනක් සුද්ධි යනු: උනේකවිධ චුතකෝතුකමධගල-
යෙන් ශුද්ධිය විශුද්ධිය පරිශුද්ධිය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය වදනක්-
කියත් ද බෙණෙත් ද දක්වත් ද වහරත් ද' යි 'අනෙකුරුපෙන වදනක් සුද්ධි' යනු වේ.

තෙ වෙ මුත්‍රි බුද්ධි අනෝසතිණේණ- ‘තෙ වෙ’ යනු: දෘෂ්ටිගති ඇති කර. මුත්‍රි යනු: ‘මොන’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි... රාගාදි සභිගය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිජාලය ඉක්ම සිටි හෙතෙම මුත්‍රි නම් වෙයි.

බුද්ධි අනාසනිණි: කාමොසං භවොසං දිට්ඨොසං අවිජ්ජාසං අතිණිකා අනාතිකානෙකා අභිනිවනෙකා අනෙකා ජාතිජරාමරණෙ පරිවනෙකෙකා අනෙකාසංසාරපථෙ පරිවනෙකෙකා, ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසට්ඨොධිතා අභිභූතෙ මරණෙන අඛායානෙ අතාණෙ අලොකෙ අසරණෙ අසරණි භූතෙ. බුද්ධි: බුද්ධි ආවික්ඛාසි දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විවරසි විභජසි උක්ඛානිකරොසි පකාසෙසිති 'තෙ වෙ වුනි බුද්ධි අනාසනිණි.'

අප් කො වරහි දෙවමනුසංලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිසාති: අප් කො එසො සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ ඤාමකෙ සසමණ බ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුසංය ජාතිජරාමරණං අතරි උතරි පතරි සමතිකකම් විනිවතයි. මාරිසාති: පියවචනං ගරු වචනං ඤාරව-සැතිසාධිවචනමොං. 'මාරියා'ති 'අප් කො වරහි දෙව මනුසංලොකෙ අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස'.

සුච්ඡාම් තං භගවා බුද්ධි මෙතනති: 'සුච්ඡාම් ත'නති: සුච්ඡාම් තං, යාවාම් තං, අජේඛසාම් තං, පසාදෙම් තං. භගවාති ගාරවාධිවචන-මෙතං -පෙ-සවිකාපඤ්ඤානති යදිදං 'භගවා'ති. බුද්ධි මෙතනති: බුද්ධි ආවික්ඛාසි දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විවරාහි විභජාහි උක්ඛානි කරොහි පකාසෙසිති. සුච්ඡාම් තං භගවා බුද්ධි මෙතං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යෙ කෙවි මෙ සමණබ්‍රාහ්මණාසෙ (ඉව්වියසමා නන්ද)
 දිට්ඨොන සුතෙනාපි වදනති සුඤ්ඤිං.
 සිලබ්ධතෙනාපි වදනම් සුඤ්ඤිං.
 අනෙකරූපෙන වදනති සුඤ්ඤිං.
 තෙ වෙ චුනි බුද්ධි අනාසනිණි
 අප් කො වරහි දෙවමනුසංලොකෙ,
 අතාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිය
 සුච්ඡාම් තං භගවා බුද්ධි මොතනති”.

බ්‍රැහ්ම අන්තෝසංකිණිණිකා යනු: කාමොසය භවොසය දිව්‍යොසය අවිජ්ජොසය තරණය නො කළවුන් නො ඉක්මවුවන් මොනොවට නො ඉක්ම වුවන් නො ඉක්ම සිටියවුන් ඇතුළු ජරාමරණයෙහි පිරිවැටෙනු (පෙරළෙනු) වත් ඇතුළු සසරමහ පිරිවැටෙනු වත් ජාතියෙහි පිවිසියන් ජරාව විසින් දුග්‍රහබඳනා ලදුවන් ව්‍යාධියෙන් මැඩුණුවුන් මරණයෙන් පහළ වුන් ත්‍රාණ නැතියන් ලෙන නැතියන් අසරණයන් අසරණිභූතයන් කොට බ්‍රැහ්ම වදරණ සේක් දෙසන සේක් පතවනසේක් පිහිටුවන සේක් විවෘත කරන සේක් විභාග කරනසේක් පාළ කරනසේක් පවසන සේක් නම් නුඹ 'තෙ වෙ මුනි බ්‍රැහ්ම අන්තෝසංකිණිණිකා යනු වෙ.

අථ කො වරහි මනුසංසලොකෙ අකාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස යනු: වැදිත් තෙල කවරෙක් දෙවියන් සහිත වූ මරුන් සහිත වූ බඹුන් සහිත වූ ලොවැ මහණ බමුණන් සහිත වූ දෙවි මිනිසුන් සහිත වූ සත්ත්වලොකයෙහි ජාතිජරාමරණය තරණය කෙළේ ද උත්තරණය- පුතරණය- සමති-ත්‍රමණය- ව්‍යතිවර්තනයකෙළේ ද? මාරිස යනු: ප්‍රියවචන යැ ගරුවචන යැ තෙල 'මාරිස' යනු සංගාරව සප්‍රතිශ්‍රයනාමයෙක් නුඹ 'අථ කො වරහි දෙවිමනුසංසලොකෙ අකාරි ජාතිඤ්ච ජරඤ්ච මාරිස' යනු වෙ.

පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රැහ්ම මෙතං-'පුච්ඡාමි තං' යනු: මුඹ වහන්සේ පුළු පුස්මි, මුඹ වහන්සේ අයදිමි, මුඹ වහන්සේ අධ්‍යාපණ කෙරෙමි, මුඹ වහන්සේ පහදවමි. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ 'භගවා' යනු: අර්හත් ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. බ්‍රැහ්ම මෙතං යනු: වදළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවුව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාළ කළ මැනැව් පැවැසුව මැනැව් නුඹ 'පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රැහ්ම මෙතං' යනු වෙ.

එයින් කී යැ ඒ බමුණු:

' යෙ කෙවිමෙ -පෙ- පුච්ඡාමි තං භගවා බ්‍රැහ්ම මෙතං'' ඩි

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

නාහං සබ්බෙ සමණ්‍යාසමණාසෙ (නඤ්ඤි හගවා)
 ජාතිජරාය හිවුතාති බ්‍රෑමි,
 යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා
 සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං
 අනෙකරූපමපි පහාය සබ්බං
 තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
 තෙ වෙ නරා¹ ඔසතිණ්ණාති බ්‍රෑමි.

නාහං සබ්බෙ සමණ්‍යාසමණාසෙ නඤ්ඤි හගවා ජාතිජරාය හිවුතාති බ්‍රෑමිති: නාහං නඤ, සබ්බෙ සමණ්‍යාසමණා ජාතිජරාය ආවුතා හිවුතා ඔවුතා² පිහිතා පටිවජ්ජනා පටිකුජ්ජනාති වදමි, අත්ථි තෙ සමණ ආසමණා යෙසං ජාතිච ජරාමරණඤ්ච පභිතා උචජ්ජනමුලා තාලා-වත්ථුකතා අනභාවකතා³ ආයතිං අනුපාදධමොති බ්‍රෑමි. ආවික්ඛාමි දෙසෙමි පඤ්ඤපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උතතානිකරොමි පකාසෙමිති. 'නාහං සබ්බෙ සමණ්‍යාසමණාසෙ නඤ්ඤි හගවා ජාතිජරාය හිවුතාති බ්‍රෑමි'.

යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බතති: යෙ සබ්බා දිට්ඨසුඤ්ඤියො පහාය ජහිතො පජහිතො විනොදෙතො බ්‍යන්ති කරිතො අනභාවා ගමෙතො, යෙ සබ්බා සුතසුඤ්ඤියො⁴ පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා මුතසුඤ්ඤියො⁵ පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුඤ්ඤියො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා සීලසුඤ්ඤියො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා චතසුඤ්ඤියො පහාය -පෙ- යෙ සබ්බා සීලබ්බතසුඤ්ඤියො පහාය ජහිතො පජහිතො විනොදෙතො බ්‍යන්තිකරිතො අනභාවා ගමෙතොති 'යෙ සීධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පහාය සබ්බං.'

අනෙකරූපමපි පහාය සබ්බතති: අනෙකවිධවකකොතුහල මභ්‍යලෙන සුඤ්ඤිං විසුඤ්ඤිං පරිසුඤ්ඤිං මුතතිං විමුතතිං පරිමුතතිං පහාය ජහිතො පජහිතො විනොදෙතො බ්‍යන්තිකරිතො අනභාවා ගමෙතොති 'අනෙකරූපමපි පහාය සබ්බං'.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණ්ණාති බ්‍රෑමිති: තණ්හාති: රූපතණ්හා, සද්දතණ්හා, ගන්ධතණ්හා, රසතණ්හා, ථොට්ඨබ්බ-තණ්හා, ධම්ම තණ්හා. තණ්හං පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං තිහි පරිඤ්ඤාහි පරිජා-තිතො ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පහානපරිඤ්ඤාය.

1. තෙ වෙ නඤ- පන.

2. ඔවුවා- සාය.

3. අනභාවා නත- ව, ච, න.

අනභාවා නත- මජ්ඣ.

4. සුත දිට්ඨියො- ව, ච, න.

5. මුත දිට්ඨියො පහාය- ව, ච, න.

7-7.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: තඤ්ඤා,) මම 'හැම මහණබමුණු ජාති ජයා විසින් අවුරන ලදහ සි නො කියමි. මේ ලොවිහි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටභේදය ද ශ්‍රැතභේදය ද මුතභේදය ද ශීලභේදය ද හැරපියා හැම කොතහල මඩගල භේදය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දූත අනාසව වුවාහු ද එ සත්තු එකාන්තයෙන් ඔසතරණය කළාහ'යි කියමි.'

නාහං සබ්බෙ සමණචෛත්‍යා සෙනඤ්ඤාති හගවා ජාතිජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමී යනු: තඤ්ඤා, මම හැම මහණබමුණු ජාතිජරායෙන් අවුරන ලද්දහු වළහන ලද්දහු උඩින් වැසුණාහු යටින් වැසුණාහු පිළිසන් වුවාහු යටිහුරු වුවාහු යයි නො කියමි. යම් මහණ බමුණු කෙනෙකුන්ට ජාතියත් ජරාමරණයත් ප්‍රතීණ වුවාහු ද උසුන්මුල් ඇත්තාහු ද හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක වුවාහු ද අනු අභාවය කරන ලද්දහු ද ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇත්තාහු ද, එබඳු මහණබමුණු කෙනෙක් ඇත්තාහ සි බ්‍රෑමී-කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවෘත කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුසි 'නාහං සබ්බෙ සමණචෛත්‍යා සෙන ඤාති හගවා ජාතිජරාය නිවුතා'ති බ්‍රෑමී' යනු වේ.

යෙ සිධි දිව්ඨං ව සුතං මුතං වා සිලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං යනු: යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ට භේදයින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා, යම් කෙනෙක් හැම ශ්‍රැතභේදයින් හැරයම් කෙනෙක් හැම මුතභේදයින් හැරයම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටශ්‍රැතමුතභේදයින් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලභේදයින් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම භුතභේදයින් හැර ... යම් කෙනෙක් හැම ශීලභුතභේදයින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුසි 'යෙ සිධි දිව්ඨං ව සුතං මුතං වා සිලබ්බතං වා පි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

අනෙකාරූපමපි පහාය සබ්බං යනු: අනේකවිධ භුතකොතූහල මඩගල යෙන් භේදය විභේදය පරිභේදය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුසි 'අනෙකාරූපමපි පහාය සබ්බං' යනු වේ.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ භවද්‍රව්‍යතෘෂ්ණා යැ භන්ධතෘෂ්ණා යැ රස තෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍රස්ථව්‍ය තෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. පරිඤ්ඤාය යනු: ඤාතපරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා යැ ප්‍රභාණපරිඤ්ඤා යැ යන තුන් පරිඤ්ඤායෙන් තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දූත.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කතමා 'ඤාතපරිඤ්ඤා': තණං ජානාති¹ 'අයං රූපතණහා අයං සඤ්ඤාතණහා අයං ගඤ්ඤාතණහා අයං රසතණහා අයං ඵොට්ඨධ්වතණහා අයං ධාතූතණහා'ති. ජානාති¹ පසසති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා 'තීරණපරිඤ්ඤා': එවං ඤාතං කතාං තණං තිරෙති: අභිඤ්ඤා දුක්ඛඤ්ඤා රොගඤ්ඤා ගණ්ඤාතො-පෙ- නිසසරණඤ්ඤා තිරෙති, අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා 'පභානපරිඤ්ඤා': එවං තීරයිතාං තණං පජහති විනොදෙති ඛාන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. චුතං හෙතං හගවතා: "යො භික්ඛවෙ, තණහාය ජඤ්ජරාගො තං පජහථ, එවං සා තණහා පභිනා හවිසසති උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤාකතා අනභාවකතා² ආයතිං අනුපපාදධම්මො³"ති.⁴ අයං පභානපරිඤ්ඤා.

තණං පරිඤ්ඤායාති: තණං ඉමාහි තිභි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිතා. අනාසවාසෙති: වග්ගාරො ආසවා; කාමාසවො හවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො. යෙසං ඉමෙ ආසවා පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤාකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුපපාදධම්මො. තෙ චුට්ඨන්ති අනාසවා අරහන්තො ඛිණාසවා.

තණං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔස තිණණාති බුමිති. යෙ තණං පරිඤ්ඤාය අනාසවා තෙ කාමොසං තිණණා, හවාසං තිණණා, දිට්ඨාසං තිණණා, අවිජ්ජාසං තිණණා, සබ්බසංසාරපථං තිණණා උත්තිණණා නිත්තිණණා⁵ අතික්කන්තා සමතික්කන්තා විතිවග්ගාති බුමි ආවිකධාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'තණං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණාති බුමි'ති.

තෙනාහ හගවා;

"නාහං සබ්බෙ සම්මාද්ධම්මාසෙ (නැදති හගවා)
ජාතිජරාය නිදුතාති බුමි,
යෙ සිධි දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා⁶
සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං
අනෙකරූපමි පභාය සබ්බං
තණං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ
තෙ වෙ නරා ඔසතිණණාති බුමි"ති.

1. පජානාති- පත, සා.

2. අනභාවං ගතං- ව, ටී, ක, සා.

3. ඔතිණණ නිත්තිණණං- පත

4. යෙසිධි දිට්ඨං ච සුතං මුතං ව-ව, ටී, ක, ම

5. ඔතිණණං නිත්තිණණං- පත

ඥාතපරිඥා කවරැ යත්: තෘෂ්ණාව ඥාතපරිඥායෙන් දැනගනියි: මේ රූපතෘෂ්ණා යැ මේ භවික්කතෘෂ්ණා යැ මේ භවික්කතෘෂ්ණා යැ මේ රස තෘෂ්ණා යැ මේ ස්ප්‍ර්ශ්‍යතෘෂ්ණා යැ මේ ධර්මතෘෂ්ණා යැ යි දැනගනියි, දකියි. මෝ තොමෝ ඥාතපරිඥායි.

තිරණපරිඥා කවරැ යත්: මෙසේ දන්තලද කොට තෘෂ්ණාව තිරණය කෙරෙයි: අතිත්ත විසින් දුඃඛ විසින් රොග විසින් ගණ්ඩ විසින් ... කිස්සරණ විසින් තිරණය කෙරෙයි. මෝ තොමෝ තිරණ පරිඥා යි.

ප්‍රභාණ පරිඥා කවරැ යත්: මෙසේ තිරණය කොට තෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙයි, බැහැර කෙරෙයි විගතාත්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.

මේ වදනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි, තෘෂ්ණාව පිළිබඳ යම් ඡන්දරාගයක් වී නම් එය දුරු කරවූ, මෙසේ ඒ තෘෂ්ණාව ප්‍රතීණ වන්නී යැ උසුන්වුල් ඇත්තී තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දී අනභාවය කරන ලද්දී මත්තෙහි නූපදනා සැහැවී ඇත්තී යැ" යි. මෝ තොමෝ 'ප්‍රභාණ පරිඥා' යි.

තණහං පරිඤ්ඤාය— තෘෂ්ණාව මේ තුන් පරිඥායෙන් දැනගෙන. අනා. සවාසෙ— ආශ්‍රවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාසුව යැ භවාසුව යැ දෘෂ්ට්‍යාසුව යැ අවිද්‍යාසුව යි. යම් කෙනෙකුන්ට මේ ආශ්‍රවයෝ ප්‍රතීණ වූවාහු උසුන් වුල් ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනභාවය කරන ලද්දහු මත්තෙහි නූපදනා පියවී ඇත්තාහු ද ඒ අර්භත් ක්ෂිණාසුවයෝ 'අනාසුවහ' යි කියනු ලැබෙත්.

තණහං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී යනු: යම් කෙනෙක් තුමු තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඥායෙන් දැන අනාසුව වූවෙහු ද ඔහු කාමොසය තරණය කළාහු යැ භවොසය තරණය කළාහු යැ දෘෂ්ට්‍යාසය තරණය කළාහු යැ අවිද්‍යාසය තරණය කළාහු යැ, සියලු සංසාර පරය තරණය කළාහු යැ උත්තරණය—කිස්සරණය— අතික්‍රමණය— සම්මතික්‍රමණය කළාහු යැ ඉක්මවූවාහු යයි කියමි පවසමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණ කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තණහං පරි ඤ්ඤාය අනාසවා සෙ තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී' යනු වෙ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"නාහං සබ්බං —පෙ— තෙ වෙ නරා ඔසතිණණා'ති බ්‍රෑමී" යි.

එතාහිනන්දුම් වචො මහෙසිනො (ඉච්චායස්මා නන්දු)
සුක්කිත්තං ගොතම නුපට්ඨං.
යෙසිධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා
සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං.
අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බං,
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
අහමපි තෙ ඔසතිණ්ණා'ති බ්‍රූමි.

එතාහිනන්දුම් වචො මහෙසිනොති: 'එත'නති: තුඤ්ඤං වචනං බ්‍යාපථං.
දෙසනං අනුසිට්ඨං¹ නන්දුම් අහිනන්දුම් මොදුම් අනුමොදුම් ඉච්ඡාමි සාදියාමි
පත්ඨාමි පිභයාමි අභිජ්ජාමි. මහෙසිනොති මහෙසි² හගවා මහතං.
සීලකඛිනං එසි ගවෙසි පරියෙසිති මහෙසි -පෙ- කතං දෙවදෙවො කතං.
තරාසභොති මහෙසිති 'එතාහිනන්දුම් වචො මහෙසිනො'.

සුක්කිත්තං ගොතම නුපට්ඨකනති: 'සුක්කිත්ත'නති: ස්වාච්ඡිකං³ සුඥ
සිතං සුපඤ්ඤපිතං සුපට්ඨපිතං සුච්චටං⁴ සුචිහතං සුඋත්තානීකතං.
සුපකාසිතං ගොතම නුපට්ඨකනති: 'උපට්ඨ' වුට්ඨනති කිලෙසා ව බන්ධා ව
අභිසංඛාරා ව උපට්ඨපභානං උපට්ඨවූපසමං උපට්ඨපට්ඨිත්තඤ්ඤං⁵ උපට්ඨ
පට්ඨපඤ්ඤා⁶ අමතං නිබ්බානනති 'සුක්කිත්තං ගොතම නුපට්ඨකං.'

යෙ සිධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බනති
යෙ සබ්බා දිට්ඨසුද්ධියො පභාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යානති
කරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වා, යෙ සබ්බා සුතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා
මුතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා දිට්ඨසුතමුතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා
සීලසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා වතසුද්ධියො -පෙ- යෙ සබ්බා සීලබ්බත
සුද්ධියො පභාය ජහිත්වා පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යානතිකරිත්වා අනභාවං
ගමෙත්වාති 'යෙ සිධ දිට්ඨං ව සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං'.

අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බනති: අනෙකවිධවතකොතුහලමඬග
ලෙන සුද්ධිං විසුද්ධිං පරිසුද්ධිං මුත්තං විමුත්තං පරිමුත්තං පභාය ජහිත්වා
පජහිත්වා විනොදෙත්වා බ්‍යානතිකරිත්වා අනභාවං ගමෙත්වාති 'අනෙක
රූපමපි පභාය සබ්බං.'

1. අනුසන්ධි- ව, වී, ක
2. කි- මහෙසි-මජ්ඣං.
3. සු ආච්ඡිකං- මජ්ඣං, සාං.
4. සු ච්චටං- පහ.

5. උපට්ඨ නිත්තඤ්ඤං- ව, වී, ක, මජ්ඣං.
6. පට්ඨපඤ්ඤා- ව, වී, ක, මජ්ඣං.

7-8.

(ආයුෂ්මත් නන්දමාණවක වෙසේ කියයි:) මහර්මී වූ මුඛ චහන්සේගේ තෙල වදන් මම රුස්මි. ගෞතමයන් චහන්ස, උපධිරහිත වූ හිවන මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද යැ, මෙ ලොව්හි යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටභේදය ද ශ්‍රැතභේදය ද මුතභේදය ද ශීලමුතභේදය ද හැර පියා අනේකවිධ වූ හැම කොතුහලමඩගල භේදය ද හැරපියා තෘෂ්ණාව ත්‍රිවිධ පරිඤායෙන් පිරිසිදු දෑන අනාසුච වූවාහු නම් මම ද ඔහු ඔසතරණය කළාහ යි කියමි.

එතාහිනඤ්ඡි වටො මහෙසිනො - 'එතං' යනු: මුඛ චහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපථය දේශනාව අනුශාසනය සතුටු වෙමි, වෙසෙසින් සතුටු වෙමි, තුටු වෙමි, අනුමෝදන් වෙමි, රුස්මි, පිළිගනිමි, පතමි, කැමැති වෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි, මහෙසිනො යනු; බුදුහු මහර්මීහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ-ගවෙෂණ-පයෝජණ කළාහු නුයි මහර්මීහ ... කොහි යැ දෙවියනට දෙවි වූවාහු? කොහි යැ තරඟ්‍යේෂ්ඨ වූවාහු? යයි මහර්මීහ නුයි 'එතාහිනඤ්ඡි වටො මහෙසිනො' යනු වේ.

සුක්කිත්තිතං ගෞතම නුපධිකං - 'සුක්කිත්තිතං' යනු මොනොවට පවසන ලද, මොනොවට දෙසන ලද, මොනොවට පනවනලද, මොනොවට විවෘත කරන ලද. මොනොවට විභාග කරන ලද, මොනොවට ප්‍රකට කරන ලද, මොනොවට ප්‍රකාශ කරන ලද. ගෞතම නුපධිකං - 'උපාධි'යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. උපධිනගේ ප්‍රභාණය උපධිත්තේ සත්තිදීම උපධිත්තේ දුරුළීම උපධිත්තේ හැරපිම අමාමහ තිවනැ'යි 'සුක්කිත්තිතං ගෞතම නුපධිකං' යනු වේ.

යෙ සිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පභාය සබ්බං - යම් කෙනෙක් තුමු හැමදෘෂ්ටිභේදයින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා, යම් කෙනෙක් හැම ශ්‍රැතභේදයින්... යම් කෙනෙක් හැම මුතභේදයින්... යම් කෙනෙක් හැම දෘෂ්ටි-ශ්‍රැත - මුතභේදයින්... යම් කෙනෙක් හැම ශීලභේදයින්... යම් කෙනෙක් හැම මුතභේදයින්... යම් කෙනෙක් හැම ශීලමුත භේදයින් හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැර පියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'යෙ සිධ දිට්ඨං ච සුතං මුතං වා සීලබ්බතං වා පි පභාය සබ්බං' යනු වේ.

අනෙකරුපමි පභාය සබ්බං - අනේකවිධ වූ මුත කොතුහලමඩගලයෙන් භේදය විභේදය පරිභේදය මුක්තිය විමුක්තිය පරිමුක්තිය හැර හැරපියා වෙසෙසින් හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'අනෙකරුපමි පභාය සබ්බං' යනු වේ.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණ්ණාති බුමිති: 'තණ්හා'ති: රූපතණ්හා සද්දතණ්හා ගන්ධතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. තණ්හං පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං තිභි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිතා ඤාතපරිඤ්ඤාය තීරණපරිඤ්ඤාය පභානපරිඤ්ඤාය.

කතමා ඤාතපරිඤ්ඤා: තණ්හං ජානාති: 'අයං රූපතණ්හා, අයං සද්දතණ්හා, අයං ගන්ධතණ්හා, අයං රසතණ්හා, අයං ඵොට්ඨබ්බතණ්හා, අයං ධම්මතණ්හා'ති ජානාති¹ පසසති, අයං ඤාතපරිඤ්ඤා.

කතමා තීරණපරිඤ්ඤා: එවං ඤාතං කතං තණ්හං තීරෙති අනිච්චතො දුක්ඛතො රොගතො ගැහිතො සලලතො අසතො ආබාධතො පරතො පලොකතො ථීතීතො උපද්දවතො භයතො උපසංඝතො චලතො පහඬුතො අද්දුවතො අතාණතො අලෙතො අසරණතො අසරණිභූතතො රික්තතො තුවජතො දුඤ්ඤතො අනත්තතො ආදීනවතො විපරිතාමධම්මතො අසාරකතො අසමුලතො² වධකතො විභවතො සාසවතො සංඝිතතො මාරාමිසතො ජාතිධම්මතො ජරාධම්මතො ව්‍යාධිධර්මතො මරණධම්මතො සොතපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්සුපායාස ධම්මතො සංඝිතිලෙසධම්මතො සමුදයතො අසංඛ්‍යමතො අසංයදතො³ ආදීනවතො නිසංරණතො තීරෙති, අයං තීරණපරිඤ්ඤා.

කතමා පභානපරිඤ්ඤා: එවං තීරයිතා තණ්හං පජභති විනොදෙති ඛානතිකරොති අනාචං ගමෙති, අයං පභානපරිඤ්ඤා, තණ්හං-පරිඤ්ඤායාති: තණ්හං දුමාහි තිභි පරිඤ්ඤාහි පරිජානිතා. අනාසවාති: චත්ත:රො ආඥවා: කාමාඥවා භවාසවා දිට්ඨාසවා අවිජ්ජාඥවා, යෙසං ඉමෙ ආඥවා පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤා අනාචානතා⁴ ආයතිං අනුප්පාදධර්මා⁵. තෙ වුවින්නි අනාඥවා අරභන්තො ඛිණ්ණඥවා.

තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණ්ණාති බුමිති: යෙ තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාඥවා අහමපි තෙ කාමොසං තිණ්ණා, භවාසං තිණ්ණා, දිට්ඨාසං තිණ්ණා, අවිජ්ජාසං තිණ්ණා, සබ්බසංසාරපථං තිණ්ණා උත්තිණ්ණා හිත්තිණ්ණා අතිකකන්තා අමතිකකන්තා විජ්චිතාති බුමි වදුමිති 'තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාඥවාසෙ අහමපි තෙ ඔසතිණ්ණාති බුමි.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො.

“එතාහිනඤ්ඤි වචො මහෙසීනා
දුක්ඛිත්තං ගොතම නුපධිකං,
යෙසිධ දිට්ඨං ච දුතං මුතං වා
සිලබ්බතං වාපි පභාය සබ්බං
අනෙකරූපමපි පභාය සබ්බං
තණ්හං පරිඤ්ඤාය අනාඥවාසෙ
අහමපි තෙ ඔසතිණ්ණාති බුමි”ති.

නඤ සුත්තනිදෙසො සත්තමො

1. පජානාති- සනා.

2. අසාරතො අසමුලතො- ව, වී, ක-.

3. අසාරතො- ව, වී, ක.

4. අනාචං භතා- ව, වී, ක.

තණ්හං පටිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අභමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රුමි-
'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රස
තෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍ර්ශ්ටව්‍යාතෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. 'තණ්හං පටිඤ්ඤාය'
යනු: තෘෂ්ණාව ඤාතපටිඤ්ඤා යැ තීරණ පටිඤ්ඤා යැ පහාණංථරිඤ්ඤා යැ
යන තුන් පටිඤ්ඤායෙන් පිරිසිදු දැන.

ඤාතපටිඤ්ඤා කවරැ යත්: තෘෂ්ණාව ඤාතපටිඤ්ඤායෙන් දැන
ගතියි: මේ රූපතෘෂ්ණා යැ මේ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ මේ රසතෘෂ්ණා යැ මේ
ස්ප්‍ර්ශ්ටව්‍යාතෘෂ්ණා යැ මේ ධර්මතෘෂ්ණා යැ යි දැනගනියි
දකිසි, මෝ තොමෝ ඤාතපටිඤ්ඤා යි.

තීරණපටිඤ්ඤා කවරැ යත්: මෙසේ දන්නා ලද කොට තෘෂ්ණාව
තීරණය කෙරෙයි: අඛ්‍යාත විසින් දුඃඛ විසින් රොග විසින් ගණ්ඨ විසින්
ශල්‍ය විසින් ව්‍යාසන විසින් ආබාධ විසින් පරවිසින් නැඳෙනසුලු විසින්
ඊති විසින් උච්චුරු විසින් බිය විසින් උපසර්ග විසින් වල විසින් බ්‍රද්‍රවණසුලු
විසින් අධ්‍රැව විසින් අත්‍රාණ විසින් අලෙන විසින් අසරණ විසින් අසරණිභූත
විසින් රික්ත විසින් තුවෂ්ඨ විසින් ශුන්‍ය විසින් අනාත්ම විසින් ආදීනව විසින්
විපරිතාමස්වභාව විසින් අසාර විසින් අසමුද්‍ර විසින් වධක විසින් සංඛත
විසින් මාරුමිත්‍ර විසින් ජාතිස්වභාව විසින් ජරාස්වභාව විසින් ව්‍යාධිස්වභාව
විසින් මරණස්වභාව විසින් සෝක-පරිදේව-දුක්ඛ-දෙමනස්ස-උපායාස
ස්වභාව විසින් සංක්ඛිද්‍රවණස්වභාව විසින් සමුදය විසින් ව්‍යාය විසින් ආඤ්ඤා
විසින් ආදීනව විසින් නිස්සරණ විසින් තීරණය කෙරෙයි. මෝ තොමෝ
'තීරණපටිඤ්ඤා' යි.

පහාන පටිඤ්ඤා කවරැ යත්: මෙසේ තීරණය කොට තෘෂ්ණාව දුරු
කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.
මෝ තොමෝ පහානපටිඤ්ඤා යි.

තණ්හං පටිඤ්ඤාය - තෘෂ්ණාව මේ ත්‍රිවිධ පටිඤ්ඤායෙන් දැන. අනාසවා
යනු: ආසුවයෝ සතර දෙනෙකි: කාමාසුව යැ භවාසුව යැ දෘෂ්ට්‍යාසුව යැ
අවිද්‍යාසුව යි, යම් කෙනෙකුන්ට මේ ආසුවයෝ ප්‍රභිණ වුවාහු උසුන්මුල්
ඇත්තාහු තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනභාවය කරන ලද්දහු
මත්තෙහි නුපදනා සැහැව ඇත්තාහුද ඒ අර්භත්කම්මිණාසුවයෝ අනාසුවයෝ
යැ යි කියනු ලැබෙත්.

තණ්හං පටිඤ්ඤාය අනාසවාසෙ අභමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රුමි-
යම් කෙනෙක් තෘෂ්ණාව පිරිසිදු දැන අනාසුව වුවාහු ද මම ද ඔහු කාමොසය
තරණය කළාහු යැ භවොසය තරණය කළාහු යැ දෘෂ්ටි-භිසය තරණය-
කළාහු යැ අවිද්‍යා-භිසය තරණය කළාහු යැ සියලු සංසාරපටය තරණය
උත්තරණය- නිස්තරණය- අභික්‍රමණය- සමතික්‍රමණය කළාහු යැ ඉක්ම
වුවාහු යැ'යි කියමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'තණ්හං පටිඤ්ඤාය අනාසවා සෙ
අභමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රුමි' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“එතාභිතඤ්ඤි -පෙ- අභමපි තෙ ඔසතිණණා'ති බ්‍රුමි”යි.

සත්වැනි තඤ්ඤා සුත්තනිර්දේශය නමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

8. භෙමක සුත්තනිදේශසො

8-1

යෙලෙ පුට්ඨෙ වියාකංසු-(ඉච්චායසමා හෙමකො)

හුරං ගොතමසාසනා

ඉච්චාසි ඉති හවිසාති

සබ්බං තං ඉතිභිත්තං,

සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං

නාහං තත්ථ අභිරම්භං.

යෙලෙ පුට්ඨෙ වියාකංසුති: 'යෙ'ති: යො ව බාවරි බ්‍රාහ්මණො, යෙ ව ඥෙඤ්ඤ තස්ස ආචරියා, තෙ සකං දිද්ධිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං සකං ලද්ධිං සකං අජ්ඣාසයං සකං අධිප්පායං ව්‍යාකංසු ආචිකිංසු, දෙසයිංසු පඤ්ඤාපිංසු පට්ඨපිංසු විචරිංසු විහරිංසු උත්තානිදකංසු¹ පකාසෙසුනති 'යෙ ලෙ පුට්ඨෙ වියාකංසු; ඉච්චායසමා භෙමකොති: -පෙ-. හුරං ගොතම සාසනාති: හුරං ගොතමසාසනා, පරං ගොතමසාසනා, පුරෙ ගොතමසාසනා, පට්ඨකරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා තථාගතසාසනා, දෙවදෙවසාසනා,² අරහත්තසාසනාති 'හුරං ගොතම සාසනා'.

ඉච්චාසි ඉති හවිසාසිති: එවං කිර ආසි, එවං කිර හවිසාසිති 'ඉච්ච සි ඉති හවිසාසිති'.

සබ්බං තං ඉතිභිත්තනති: සබ්බං තං ඉතිභිත්තං, ඉතිකිරුය, පරමපරාය පිටකසමාද්‍රය තකකභෙතු නයනෙතු ආකාරපරිවිකාසකෙන දිව්ඤ්ඤානාකරනතියා න සාමං සයමතිඤ්ඤතං න අත්තපච්චකධම්මං කප්පිංසුති 'සබ්බං තං ඉතිභිත්තං.'

සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනනති: සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං විතකකවඩ්ඪනං සම්මාපවඩ්ඪනං කාමචිතකකවඩ්ඪනං ව්‍යාපාදචිතකකවඩ්ඪනං විනිංසාචිතකකවඩ්ඪනං සද්ධාචිතකකවඩ්ඪනං ජනපදචිතකකවඩ්ඪනං අමරචිතකකවඩ්ඪනං පරානුද්දයනා³ පටිසංයුත්තචිතකකවඩ්ඪනං ලාභසකකාරසිලාකපටිසංයුත්තචිතකකවඩ්ඪනං අනවඤ්ඤතති පටිසංයුත්තචිතකකවඩ්ඪනනති සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං.'

1. උත්තානිදකංසු- ප.

2. දෙව දෙවසාසනා යන්න ප-ව-ඊ-ක-වෙන පොත්වල නැත.

3. පරානුද්දය- මජ්ඣං පරානුද්දය- පන

8. හේමක සූත්‍රනිර්දේශය

8-1.

(ආයුෂ්මත් හේමක මාණවක මෙසේ විවාරයි:) භාග්‍යාවතුන්වහන්ස, පෙර (බාවරි බ්‍රාහ්මණාදී) යම් කෙනෙක් ගෞතමශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළාහු ද එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් (ඉතිහිතිහ) කරායෙක. එ හැම (කාමවිතර්කාදී) තර්ක වධිතාසුලු යැ. මම එහි නො ඇලුණෙමි.

යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු- 'යෙ' යනු: යම් බාවරි නම් බමුණු කෙනෙක් වෙත් ද ඔවුන්ගේ ආවායා වූ අන්‍ය වූ යම් කෙනෙකුත් වූහු ද ඔහු ස්වකීය දෘෂ්ටිය ස්වකීය ක්ෂාන්තිය ස්වකීය රූපිය ස්වකීය ලබ්ධිය ස්වකීය අධ්‍යාය ස්වකීය අභිප්‍රාය විශාකංසු- කීහ දෙසුහ පැනැවුහ පිහිටුවුහ විවරණය කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළ හු නුයි 'යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු' යනු වේ. ඉච්චායසමා හේමකො යනු... හුරං ගෞතමසාසනා යනු: ගෞතම ශාසනයෙන් පූර්වයෙහි, ගෞතම ශාසනයෙන් ඔබ්බෙහි, ගෞතමශාසනයෙන් පෙර, ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු, බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තරාගතශාසනයෙන් දේවදේව ශාසනයෙන් අර්හත්ශාසනයෙන් පළමු නුයි 'හුරං ගෞතමසාසනා' යනු වේ.

ඉච්චාය ඉති හවිස්සති යනු: 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' නුයි 'ඉච්චාය ඉති හවිස්සති' යනු වේ.

සබ්බං තං ඉතිහිතිහං යනු: එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් කරා (ඉතිහිතිහ) යෙන්, මෙසේ ල යන කරා (ඉතිකිරු) යෙන්, පරම්පරාසාරා- යෙන්, පෙළ හා සම යැ යි ගන්නා පිටකසම්පදයෙන්, තර්කහේතුයෙන්, නය හේතුයෙන්, (මො සුඤ්ඤා) ආකාර සැලකීමෙන්, අප රූපි කොට භත් දෘෂ්ටිය හා සම යි කීවාහු යැ නො ද තුමු තමන් ඒයින් ස්වලක්ෂණාව බොධයෙන් දන්නා ලද්දක්, නො ද තමහට පසක් වූ දහමක් කීවාහු නුයි 'සබ්බං තං ඉතිහිතිහං' යනු වේ.

සබ්බං තං තක්කවධිසනං යනු: එ හැම තර්ක වධිනාසුලු යැ විතර්ක වධිනාසුලු යැ සංකල්ප වධිනාසුලු යැ කාමවිතර්ක වධිනාසුලු යැ ව්‍යාපාද විතර්ක වධිනාසුලු යැ විභිංසාවිතර්ක වධිනාසුලු යැ ඥාතිවිතර්ක වධිනාසුලු යැ ජනපදවිතර්ක වධිනාසුලු යැ අමරාවිතර්කදෘෂ්ටිය වධිනාසුලු යැ ගෙහසිත ප්‍රේමයෙන් යුක්ත විතර්ක වධිනාසුලු යැ ලාභ-සත්කාර-කීර්ති-ශබ්ද ප්‍රතිසංයුක්ත වූ විතර්ක වධිනාසුලු යැ අනවඤ්ඤත්ති (අවමන් නො ලබනු කැමැත්ත) ප්‍රතිසංයුක්ත වූ විතර්ක වධිනාසුලු නුයි 'සබ්බං තං තක්කවධිසනං' යනු වේ.

නාහං තස්ස අභිඤ්ඤානි නාහං තස්ස අභිරම්. න විද්දිං¹ නාධිගච්ඡිං. න පටිලභිනි² 'නාහං තස්ස අභිරම්.'

තෙතාහ සො වුග්ගමො;

“යෙං ලෙ පුද්ධිං විශාකංසු (ඉච්චායසමා හෙමකො)
 හුරං ගොතම සාසනා,
 ඉච්චාසි ඉති හට්ඨානි
 සබ්බං තං ඉතිහිතං,
 සබ්බං තං තකකච්ඡිතං.
 නාහං තස්ස අභිරම්” නිති

8-2

තං ච ලෙ ධම්මමකධානි
 තණ්හා නිග්ගසාතනං³ මුනි,
 යං විදිතො සතො වරං.
 තරෙ ලොකෙ විසත්තං.

තං ච ලෙ ධම්මමකධානිති ‘තං’ නිති හඟවනාං හණති. ධම්මමකධානිති ‘ධම්ම’ නිති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣිකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සවාද්දන්තං කෙවලපරිපූර්ණං පරිපූර්ණං බ්‍රහ්මාරියං, චතතාරො සති පටිසාරන චතතාරො සමුපපාදානෙ චතතාරො ඉද්ධිපාදෙ පඤ්චස්සියානි පඤ්චබලානි සත්තංඛාංකිකෙහි අරියං අවස්ථානං මග්ගං නිබ්බානඤ්ඤානිබ්බානංගාමිතිඤ්ඤානි පටිපදං අකධානි ආවිකධානි, දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙති පටිපදෙහි විචාරානි විහරානි උත්තාරිකරොහි පකාසෙහිති ‘තං ච ලෙ ධම්මමකධානි’

තණ්හා නිග්ගසාතනං මුනිති තණ්හා’ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, තණ්හානිග්ගසාතනං තණ්හාපහානං⁴. තණ්හාච්ඡසමං තණ්හාපට්ඨිකංගං තණ්හා පටිපසංගාමි. අමතං නිබ්බානං. මුනිති ‘මොනං’ වුච්ඡිති ඤාණං. -පෙ- සධගජාලමතිවෙ සො මුනිති තණ්හානිග්ගසාතනං මුනි’

යං විදිතො සතො වරනති යං විදිතං කතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභූතං කතො ‘සබ්බං, සඛාරා අනිච්ඡා’ති විදිතං කතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභූතං කතො ‘සබ්බං සඛාරා දුක්ඛා’ති ‘සබ්බං ධම්මා අනත්තා’ති -පෙ- යං කිඤ්ඤී සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මනි විදිතං කතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභූතං කතො. සතොති වතුහි කාරණෙහි සතො; කායෙ කායානුපසන්නාසති-පට්ඨානං භාවෙතනා සතො -පෙ- සො වුවෙති සතො. වරනති වරනො විහරනො⁵ ඉරියනො වතෙතනො පාලෙතො යපෙතො යාපෙතො ති යං විදිතො සතොවරං.’

1. රථි-හට්ඨි පන.
 2. රථි-නපට්ඨිනි-පන.
 3. නිග්ගසා-පන.

4. තණ්හා නිග්ගසාතනං තණ්හා පහානං-ම,ව,වි,ක.
 5. විවරනො-ව,වි,ක.

නාහං තස්ස අභිරමිං යනු: මම එහි නො ඇලුණෙමි (එය) නො වින්-
දෙමි (එයට) නො පැමිණියෙමි. (එය) නො ලැබීම නුසි 'නාහං තස්ස
අභිරමිං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“යෙ මෙ පුබ්බෙ -පෙ- නාහං තස්ස අභිරමිං” යි.

8-2.

මුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, යම් දහමක් දැන සිහි ඇති වැ හැසිරෙනුයේ
ලොවැ විසත්තිකා සංවිධාන තෘෂ්ණාව තරණය කරන්නේ නම් එබඳු වූ,
තෘෂ්ණාව ව්‍යාප්ත දහමක් මුඛ වහන්සේ මට වදළ මැනැව.

ඤා ව මෙ ධම්මමක්ඛාති- ‘ත්වං’ යි භාග්‍යවතුන් අමතයි. ධම්ම-
මක්ඛාති- ‘ධම්මං’ යනු මුල යහපත් වූ මැද යහපත් වූ අග යහපත් වූ
(අර්ත්ථ සම්පත්ති ආදීන්) සාර්ත්ථ වූ (ව්‍යඤ්ජන සම්පත්ති ආදීන්) සව්‍යඤ්-
ජන වූ සියල්ල පරිපූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ බ්‍රහ්මචර්යාව, සතර සතිපට්ඨානායත්
සතර සමාක්ප්‍රධානායත් සතර සාද්ධිපාදයන් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් උඤ්ච-
බලයන් සප්ත බොධ්‍යාධ්‍යයන් ආයතී අෂ්ටාංගිකමාර්ගය, නිර්වාණය හා
නිර්වාණභූමිති ප්‍රතිපදාව හා, අක්ඛාති- වදළ මැනැව දෙසුව මැනැව පැනැවුව
මැනැව පිහිටුව මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට
කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුසි ‘ඤා ව මෙ ධම්මමක්ඛාති’ යනු වේ.

තණ්හානිග්‍යාතනං මුනි- ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ... ධර්ම
තෘෂ්ණා යි. තණ්හා නිග්‍යාතනං- තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රභාණය තෘෂ්ණාවගේ
සන්තිදීම තෘෂ්ණාවගේ දුර්ලිප්ත තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රතිප්‍රග්‍රහය අමාමභතිවන
මුනි යනු; ‘මොන’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි...රාගාදි සංවිධාන හා දෘෂ්ටිපාලය
ඉක්ම සිටි හේ මුනි වේ නුසි ‘තණ්හා නිග්‍යාතනං මුනි, යනු වේ.

යං විදිතා සතො වරං යනු: යමක් දන්නා ලද කොට තුලනය කොට
තීරණය කොට විභාවනය කොට ප්‍රකට කොට ‘හැම සංස්කාරයෝ දැනිතාහ’
යි විදිත කොට තුලන- තීරණ- විභාවන- විභූත කොට ‘හැම සංස්කාරයෝ
දු:ඛයහ’යි ‘හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ’යි..... ‘යම් කිසි සම්ප්‍රදය සංභාවයෙන්
වේ නම් ඒ හැම භිරොධසංභාවය ඇතැයි විදිත කොට තුලන- තීරණ-
විභාවන-විභූත කොට. සතො යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇතියේ කයෙහි
කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩමින් සිහි ඇතියේ... හේ ‘සිහි ඇතියේ’ යි
කියනු ලැබෙයි. වරං යනු: සරණයේ වෙසෙනුයේ ඉරියව්‍ව පවත්වනුයේ
වැටෙනුයේ පාලනය කරනුයේ යැපෙනුයේ යාපනය කරනුයේ නුසි ‘යං
විදිතා සතො වරං’ යනු වේ.

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකතති 'විසත්තිකා' වුවන් තණ්හා, “යො-
රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං.” විසත්තිකාති
කෙනටෙයන විසත්තිකා -පෙ- ව්‍යතා විත්තාති විසත්තිකා. ලොකෙති
අපායලොකෙ මනුස්සලොකෙ දෙවලොකෙ බ්‍රහ්මලොකෙ ධාතුලොකෙ
ආයතනලොකෙ. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකතති ලොකෙවෙසා විසත්තිකා,
ලොකෙවෙතං විසංඝිතං සතො තරෙයාං උත්තරෙයාං පත්තරෙයාං
සමතිකකමෙයාං විඤ්චනොයානති 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“ඤං ච මෙ ධම්මෙකකාභි
තණ්හාතිග්ගාතනං¹ මුනි,
යං විදිතා සතො චරං
තරෙ ලොකෙ විසත්තිකතති.

8-3

ඉධ දිට්ඨසුතමුත-
විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු (හෙමක)
ජන්දරාගටිනොදනං
නිබ්බානපදම්චුතං²

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසුති 'දිට්ඨ'තති චක්ඛුතා දිට්ඨං, සුතතති
සොතෙන සුතං, මුතතති ඝාතෙන ඝායිතං ජිව්‍යාය ඝායිතං, කායෙන
චුට්ඨං, විඤ්ඤාතතති මනසා විඤ්ඤාතතති 'ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු.'

පියරූපෙසු හෙමකාති 'කිඤ්චලොකෙ පියරූපං සාතරූපං: චක්ඛුං
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සෙ.තං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ඝාතං
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, ජිව්‍යා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, කායො
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, මනො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපා
ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සඤ්ඤා ලොකෙ - ගඤ්ඤා ලොකෙ - රුඤ්ඤා
ලොකෙ- ථොට්ඨානා ලොකෙ - ධම්මා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං,
චක්ඛුවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ-
ඝාතවිඤ්ඤාණං ලොකෙ - ජිව්‍යාවිඤ්ඤාණං ලොකෙ - කායවිඤ්ඤාණං
ලොකෙ- මනොවිඤ්ඤාණං ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං. චක්ඛුසම්මසෙසා

1. නිසාතනං- පත

2. නිබ්බානං පරමචුතං- ව, වි, ක

තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං- 'විසත්තිකා'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයක්... බලවත් රාගයක් අභිධ්‍යායෙන් ලොභ අකුසලමූලයෙන් වේද එය යි. විසත්තිකා යනු: කවර අරුතින් විසත්තිකා නම් වූ යැ යත්:... පතළා යැ විස්තෘත යැ නුයි 'විසත්තිකා' නමු. ලොකෙ යනු: අපාය ලෝකයෙහි යැ මනුෂ්‍යලෝකයෙහි යැ දිව්‍යලෝකයෙහි යැ ස්කන්ධ ලෝකයෙහි යැ ධාතුලෝකයෙහි යැ ආයතනලෝකයෙහි යි. තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෙල විසත්තිකා සංඛාරාත තෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි ම වෙයි. ලෝකයෙහි මැ වූ තෙල විසත්තිකාව යිහි ඇති වැ තරණය කරන්නේ යැ උත්තරණ- ප්‍රතරණ- සමතික්‍රමණ කරන්නේ යැ ඉක්ම සිටුවනේ යැ නුයි 'තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“කං ව මෙ -පෙ- තරෙ ලොකෙ විසත්තිකං” යි.

8-3.

හේමක මාණවකය, මෙලොවැ රූපායතන ශබ්දායතන ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායතන ධර්මායතන සංඛාරාත වූ ප්‍රිය ස්වභාවයන්හි ඡන්දරාගය දිරු කිරීම ව්‍යුති රහිත වූ කිර්වාණපදය වෙයි.

ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු- 'දිට්ඨං' යනු: ඇසින් දක්නාලද, සුතං යනු: කහිත් අසන ලද, මුතං යනු: නැහැයෙන් ආක්‍රාණය කරන ලද, දිවිත් රස විද්‍යනා ලද, කයින් පහස්නාලද, විඤ්ඤාතං යනු: මනසින් දන්නා ලද නුයි 'ඉධ දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු' යනු වේ.

පියරූපෙසු හේමක යනු: ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාවය මධුරසම්භාවය කවරැ යත්: ඇස ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසම්භාව ඇත්තේ යැ, කන ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසම්භාව ඇත්තේ යැ, නැහැය ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසම්භාව ඇත්තේ යැ, දිව ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේ යැ, මධුරසම්භාව ඇත්තේ යැ, කය ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසම්භාව ඇත්තේ යැ, මනස ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව ඇත්තේ යැ මධුරසම්භාව ඇත්තේ යි, රූපයෝ ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව යැ මධුරසම්භාව යැ, ශබ්දයෝ ලෝකයෙහි- ගන්ධයෝ ලෝකයෙහි- රසයෝ ලෝකයෙහි- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායෝ ලෝකයෙහි ධර්මයෝ ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව යැ මධුරසම්භාව යි, චක්ඡුර්විඤානය ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව යැ මධුරසම්භාව යැ, ශ්‍රොත්‍රවිඤානය ලෝකයෙහි- ස්ප්‍රාණවිඤානය ලෝකයෙහි- ජිහ්වා විඤානය ලෝකයෙහි- කායවිඤානය ලෝකයෙහි- මනෝවිඤානය ලෝකයෙහි ප්‍රියසම්භාව යැ මධුරසම්භාව යි, චක්ඛුසම්ඵස්සය

ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සොත- සාන- ජිව්‍යා-කායසම්පසො
 ලොකෙ- මනොසම්පසො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, චක්ඛුසම්පසාඡා
 වේදනා ලොකෙ -පෙ- සොත- සාන-ජිව්‍යා -කාය- මනොසම්පසාඡා
 වේදනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපසංකෘතං ලොකෙ- සංදේස සංකෘතං
 ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්මසංකෘතං ලොකෙ පියරූපං
 සාතරූපං, රූපසංකෘතනා ලොකෙ -පෙ- සංදේ- ගන්ධ- රසඵොට්ඨංඛ-
 ධම්මසංකෘතනා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපතණ්හා ලොකෙ
 -සංදේතණ්හා ලොකෙ -පෙ- ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්ම තණ්හා
 ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, රූපවිතකේතා ලොකෙ -පෙ- සංදේ-
 ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්ම විතකේතා ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං.
 රූපවිචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපං, සංදේවිචාරො ලොකෙ -පෙ-
 ගන්ධ- රස- ඵොට්ඨංඛ- ධම්ම විචාරො ලොකෙ පියරූපං සාතරූපනති
 'පියරූපෙසු රෙමක.'

ඡන්දරාග විනොදනනි¹ 'ඡන්දරාගො'ති "යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දො
 කාමරාගො කාමනන්දි කාමතණ්හා කාමසිනෙහො කාමපරිජාහො
 කාමමුච්ඡා කාමඥ්ඣාසානං කාමොසො කාමයොගො කාමුපාදනං
 කාමච්ඡන්දනීවරණං."

ඡන්දරාග විනොදනනි ඡන්දරාගප්පභානං ඡන්දරාගච්ඡපසමං, ඡන්දරාග-
 පටිනිසංගං ඡන්දරාගපටිපසංඝාඨි² අමතං තිබ්බානනි 'ඡන්දරාග
 විනොදනං.'

නිබ්බානපදමච්චුතනි නිබ්බානපදං තාණපදං ලෙන්පදං භරණපදං
 අභයපදං, අච්චුතනි නිවං දුට්ඨං සසංතං අවිචරිතාම ධම්මෙ නති 'නිබ්බාන
 පදමච්චුතං.'

තෙනාහ භගවා:

“ඉධ දිට්ඨස්සත්ථුත
 විඤ්ඤාතෙසු පියරූපෙසු (රෙමක)
 ඡන්දරාගවිනොදනං
 නිබ්බානපදමච්චුත”නති.

1. ඡන්ද විනොදනනි- ම.

2. ඡන්දරාග පටිපසංඝාඨි- ම, ව, වී, ක.

ලෝකයෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුර සාහිච්ඡාය යැ සොන - සාන - පීචිනා- කායසම්ප්ප්පය ලෝකයෙහි- මනෝසම්ප්පය ලෝකයෙහි ප්‍රිය සාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යි, චක්ඛුසම්ප්පයෙන් උපන් වේදනාව ලෝක-යෙහි... සොන-සාන...පීචිනා- කාය- මනෝ සම්ප්පයෙන් උපන් වේදනාව ලෝකයෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යි, රූපසංඤාදි ලෝකයෙහි- ශබ්දසංඤාදි ලෝකයෙහි- ... ගන්ධ-රස, ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යා- ධර්මසංඤාදි ලෝක-යෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යි, රූපසංඤ්චේතනාව ලෝකයෙහි,... ශබ්ද-ගන්ධ-රස- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යා- ධර්මසංඤ්චේතනාව ලෝකයෙහි ප්‍රිය සාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යි, රූපතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි- ශබ්දතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි- ...ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යා- ධර්මතෘෂ්ණාව ලෝකයෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යි, රූපචිතර්කය ලෝකයෙහි ...ශබ්ද-ගන්ධ-රස-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යා ධර්මචිතර්කය ලෝකයෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යි, රූපවිචාරය ලෝකයෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුරසාහිච්ඡාය යැ, ශබ්දවිචාරය ලෝකයෙහි... ගන්ධ-රස- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යා- ධර්මවිචාරය ලෝකයෙහි ප්‍රියසාහිච්ඡාය යැ මධුර සාහිච්ඡාය ඇත් නු යි 'පියරූපෙසු හේමක' යනු වේ.

ජන්දරාගවිනෝදනං- 'ජන්දරාගො' යනු: කාමයෙහි යම් කාමච්ඡන්ද-යෙන් කාමරාගයෙන් කාමනන්දියක් කාමතෘෂ්ණාවක් කාමස්තෙහයෙන් කාමපරිද්‍රවයෙන් කාමමුර්ජායෙන් කාම විසින් ගිල අවසන් කොට ගැනීමෙන් කාම (සංවිධාන) ඔසයෙන් කාමයොගයෙන් කාමුපාදනයෙන් කාමච්ඡන්දනිවරණයෙන් වේ ද, එය යි.

ජන්දරාගවිනෝදනං යනු: ජන්දරාග ප්‍රභාණ යැ ජන්දරාගය සන්තිද්‍රව්‍යම යැ ජන්දරාගය දුරු කිරීම යැ ජන්දරාගයා හේ ප්‍රතිප්‍රශ්නයි යැ අමාමනනිවන නුයි 'ජන්දරාගවිනෝදනං' යනු වේ.

නිබ්බානපදමච්ඡිතං යනු: නිර්වාණපද යැ ත්‍රාණපද යැ ලෙන (නිලීන-සාරාන) පද යැ සරණ පද යැ අභය පද යි. අච්ඡිතං යනු: නිත්‍ය යැ ධ්‍රැව යැ ශාස්වත යැ අවිපරිණාම සාහිච්ඡාය නුයි 'නිබ්බානපදමච්ඡිතං' යනු වේ.

එයින් වදනෙහි බුදුහු:

"ඉධ දිට්‍ඨසුතමුතං -පෙ- නිබ්බානපදමච්ඡිතං" යි.

8-4

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා,
උපසන්නා ච තෙ සද්ද
තිණ්ණා ලොකෙ විසත්තිකං.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති: 'එත'නති අමතං නිබ්බානං. "යො සො සබ්බසංඝාරසමථො සබ්බුපධිපටිනිසසංගො තණ්හකමයො විරාගො නිරෝධො නිබ්බානං." අඤ්ඤායාති අඤ්ඤාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා: 'සබ්බෙ සංඝාරා අනිව්‍යා'ති අඤ්ඤාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා, 'සබ්බෙ සංඝාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනාත්මාති -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරෝධධම්මෙනති අඤ්ඤාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතා' යෙති අරහන්තො ථිණ්ණාසවා. සතාති චතුති කාරණෙති සතා: කායෙ කායංත්‍රපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවිතතො සතා -පෙ- තෙ වුච්චන්ති සතාති 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.'

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති: 'දිට්ඨධම්මා'ති: දිට්ඨධම්මො, ඤාතධම්මො, තුලිතධම්මො, තීරිතධම්මො, විභාවිතධම්මො. 'සබ්බෙ සංඝාරා අනිව්‍යා'ති දිට්ඨධම්මො -පෙ- යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරෝධ ධම්මෙනති දිට්ඨධම්මො ඤාතධම්මො තුලිතධම්මො තීරිතධම්මො විභාවිතධම්මො, අභිනිබ්බුතාති රාගස්ස නිබ්බාපිතතො නිබ්බුතා, දෙසස්ස නිබ්බාපිතතො නිබ්බුතා, මොහස්ස නිබ්බාපිතතො නිබ්බුතා, කොධස්ස -පෙ- උපනාහස්ස -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංචාරානං සත්තතො සමිතතො වූපසමිතතො නිජ්ඣාතතො නිබ්බුතතො විගතතො පටිපසංඝාදිතතො සත්තං උපසත්තං වූපසත්තං නිබ්බුතං පටිපසංඝාදිති 'දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා'

උපසන්නා ච තෙ සද්දති: 'උපසන්නා'ති: රාගස්ස උපසමිතතො නිබ්බාපිතතො උපසන්නා, දෙසස්ස - මොහස්ස - කොධස්ස - උපනාහස්ස - පෙ - සබ්බාකුසලාභි සංචාරානං සත්තතො සමිතතො උපසමිතතො නිජ්ඣාතතො නිබ්බුතතො විගතතො පටිපසංඝාදිතො සත්තං උපසන්නා වූපසන්නා නිබ්බුතා පටිපසංඝාදිති 'උපසන්නා.' තෙති අරහන්තො ථිණ්ණාසවා, සද්දති සද්ද සබ්බද්ද සබ්බකාලං නිව්වකාලං වූවකාලං සත්තං සමිතං අනෙකාකිණ්ණං පොඤ්ඤානුපොඤ්ඤා උදෙකොධිකජාතං අවිච්චි සත්තති: සතිතං එසිතිතං, පුරෙහත්තං පච්ඡාසත්තං පුරිමයාමං මජ්ඣිමයාමං පච්ඡිමයාමං කාලෙ පුණ්ණෙ වයෙස පෙමනෙ ගිමෙහ පුරිම වයො ධනෙ මජ්ඣිමෙ වයොධනෙ පච්ඡිමෙ වයොධනෙති 'උපසන්නා ච තෙ සද්ද.'

1. අධිවිසන්නාති සමිතං -පන.
අවිපසන්නාති පච්ඡිතං -කම.
අවිසන්නාති පච්ඡිතං -විදා.

8-4. ස්මාකිමත්චු දක්නාලද (අතිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල අමාමහභිවන (මාර්ගඥානයෙන්) දැන (ක්ලෙශපරිහරි වාණයෙන් පිටිතිවියාහු) සන්තිදුණාහු ද වෙන් නම් ඔහු හැම කල්හි ලොවැ විසත්තිකා සධ්ධ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කළාහු වෙත්.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා- 'එතං' යනු: අමාමහ භිවන යි: යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිද්‍රවීමෙන් සියලු උපධිනිගේ හැරවීමෙන් තෘෂ්ණා ක්ෂයයෙන් විරාගයෙන් තිරොධ සධ්ධ්‍යාතභිවනෙක් වේද එය යි. **අඤ්ඤාය** යනු: දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යාහ'යි දැන දැනගෙන තුලන-තීරණ-විභාවන විභූත කෙට, 'හැම සංස්කාරයෝ දු:ඛයහ'යි 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි ...යම් කිසි සමුදයසංභාවයෙන් වේ නම් එහැම තිරොධසංභාවය ඇතැ'යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට. **යෙ** යනු: අර්හත් ක්ෂිණාස්ත්‍රයෝ. **සතා** යනු: සතර කරුණෙකින් සිහි ඇත්තාහු: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වැඩූ බැවින් සිහි ඇත්තාහු... ඔහු සිහි ඇත්තාහු යයි කියනු ලැබෙත් නුයි 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා' යනු වේ.

දිට්ඨධම්මාහිතිබ්බුතා- 'දිට්ඨධම්ම' යනු: දක්නාලද දහම් ඇත්තාහු දන්තාලද දහම් ඇත්ත.හු තුලනය කරනලද දහම් ඇත්තාහු තීරණය කරන ලද දහම් ඇත්තාහු ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු විභාවන කළ දහම් ඇත්තාහු. 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යාහ'යි දුටු දහම් ඇත්තාහු... 'යම් කිසි සමුදය සංභාවයෙන් වේ නම් ඒ හැම තිරොධසංභාවය ඇතැ'යි දුටු දහම් ඇත්තාහු දත් දහම් ඇත්තාහු, තුලනය කළ දහම් ඇත්තාහු, තීරණය කළ දහම් ඇත්තාහු, ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු, විභාවන කළ දහම් ඇත්තාහු. **අහිතිබ්බුතා** යනු: රාගය හිටු බැවින් තිවියාහු, ද්වේෂය හිටු බැවින් තිවියාහු මොහය හිටු බැවින් තිවියාහු, ක්‍රොධය... බද්ධවෙරය... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් සන්තූන් බැවින් සන්තිද්‍රවන ලද වන බැවින් වෙසෙසින් සන්තිද්‍ර වනලද වන බැවින් නිවන ලද වන බැවින් නිවුණ බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්න බව බැවින් ශාන්තයහ උපශාන්තයහ ව්‍යුපශාන්තයහ තිරිවාතයහ ප්‍රතිප්‍රශ්නබයහ යි 'දිට්ඨධම්මාහිතිබ්බුතා' යනු වේ.

උපසන්තා ව තෙ සද- 'උපසන්තා' යනු: රාගය සන්තිද්‍රවනලද වන බැවින් නිවනලද වන බැවින් උපශාන්ත වූවාහු. **ද්වේෂය-** මෝහය- ක්‍රෝධය- උපනාහය ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් සන්තූන් බැවින් සන්තිද්‍රවන ලද වන බැවින් උපශමනය කරන ලද වන බැවින් නිවනලද වන බැවින් නිවුණ බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රශ්න බව බැවින් ශාන්තයහ උපශාන්තයහ ව්‍යුපශාන්තයහ තිරිවාතයහ ප්‍රතිප්‍රශ්නබයහ යි 'උපසන්තා' යනු වේ. **තෙ** යනු: අර්හත් ක්ෂිණාස්ත්‍රයෝ. **සද** යනු: හැම දවස්හි හැම කල්හි (පුර්වාහ්ණාදි) සියලු කල්හි දවසැ දවසැ අවිච්ඡින්න වැ හිරිමුරු එක්වත් අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් එක් වැ දියරළක් මෙන් අවිරල වැ නො සිඳි එක් වැ පැහැයි පෙර බත පසු බත පෙරයම මැදියම පැසුම්යම අවපසැ පුරපසැ වසන්ති හිමන්ති ගිමන්ති පෙරවියෙහි මැදිවියෙහි පැසුළු වියෙහි නුයි 'උපසන්තා ව තෙ සද' යනු වේ.

තිණණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති: 'විසත්තිකා' වුවත් තණ්හා, "යො
 රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං, 'විසත්තිකා'ති
 කෙනටෙය්න විසත්තිකා -පෙ- විසතාවිස්සාති විසත්තිකා. ලොකෙති
 අපායලොකෙ -පෙ- ආයතනලොකෙ. තිණණා ලොකෙ විසත්තිකන්ති
 ලොකෙවෙසා විසත්තිකා, ලොකෙවෙතං විසත්තිකං තිණණා උත්තිණණා'
 නිත්තිණණා අතික්කන්තා සමතික්කන්තා විතිවත්තාති 'තිණණා ලොකෙ
 විසත්තිකං'

තෙනාහ භගවා:

“ඵතදඤ්ඤාය යෙ සත්තා
 දිට්ඨධම්මාහිතිබ්බුතා
 උපසන්නා ච තෙ සද්ද
 තිණණා ලොකෙ විසත්තික”න්ති

සහගාරාපට්ටියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භගවා 'සාවිකොභමසමි'ති

හෙමක සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං- ‘විසත්තිකා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වෙද එය යි. ‘විසත්තිකා’ යනු කවර අරුතින් ‘විසත්තිකා’ නම් වූ යැ යත්: ...පතළා යැ විස්තෘත යැ නුයි විසත්තිකා නමු. ලොකෙ යනු: අපාය ලොකයෙහි ... ආයතනලොකයෙහි. තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං යනු: තෙල විසත්තිකා සංවිධ්‍යාත තෘෂ්ණාව ලොකයෙහි ම වෙයි, ලොකයෙහිම වූ තෙල විසත්තිකාව තරණය කළාහු උත්තරණය කළාහු ත්‍රිස්තරණය කළාහු ඉක්මගියාහු මොනොවට ඉක්මගියාහු වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියාහු නුයි ‘තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං යනු වෙ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“එතදඤ්ඤාය යෙ සතා -පෙ- තිණණා ලොකෙ විසත්තිකං” යි.

භාජා පයඨිවසානාය හා සමග ... භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ම ාඟේ “යාස්තඝාහ මම් ශ්‍රාවකයෙමි.”

භේමක සුත්තනිර්දේශය නිමි.

9. තොදෙයා සුත්තනිදෙයො

9-1

යසම් කාමා න වසනති- (ඉව්වායසම් තොදෙයො)
තණ්හා යසං න විජ්ජති,
කථංකපා ව යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තසං කිදිසො¹

යසම් කාමා න වසනති: යසම් කාමා න වසනති, න සංවසනති න ආවසනති න පරිවසනති 'යසම් කාමා න වසනති' ඉව්වායසම් තොදෙයොති -පෙ-

තණ්හා යසං න විජ්ජති: තණ්හා යසං නත්ති, න සනති² න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති ඤාණග්ගිනා දඩ්ඨාති 'තණ්හා යසං න විජ්ජති'

කථංකපා ව යො තිණ්ණොති: කථංකපා ව යො තිණ්ණො උත්තිණ්ණො හිත්තිණ්ණො අතික්කතො සමතික්කතො විතිවතොති 'කථංකපා ව යො තිණ්ණො.'

විමොක්ඛො තසං කිදිසොති: විමොක්ඛො තසං කිදිසො, කිංසංසිතො කිංඤ්ජාරො, කිංපට්ඨාගො, ඉච්ඡිතබ්බොති විමොක්ඛො පුච්ඡති විමොක්ඛො තසං කිදිසො'

තෙනාහ සො ධ්‍රාග්‍යමණො:

"යසම් කාමා න වසනති (ඉව්වායසම් තොදෙයො)
තණ්හා යසං න විජ්ජති,
කථංකපා ව යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තසං කිදිසො"ති

9-2

යසම් කාමා න වසනති (තොදෙයොති භගවා)
තණ්හා යසං න විජ්ජති,
කථංකපා ව යො තිණ්ණො
විමොක්ඛො තසං නාපරො,

යසම් කාමා න වසනති: යසම්නති යසම් පුග්ගලෙ අරහතෙ විණ්ණසංචෙ, 'කාමා'ති උඤ්ජනතො ලොකාමා; වච්ඡුකාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ චුච්චනති වච්ඡුකාමා -පෙ- ඉමෙ චුච්චනති කිලෙසකාමා. යසම් කාමා න වසනති: යසම් කාමා න වසනති, න සංවසනති, න ආවසනති, න පරිවසනති 'යසම් කාමා න වසනති'. තොදෙයොති භගවාති -පෙ-

1. කිංදිසො- ක-

2. තණ්හි- මර්සං.

9. තෝදෙයා සූත්‍රනිර්දේශය

9-1

(ආයුෂ්මත් තෝදෙයා මාණවක මෙසේ විවාරයි). යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද යමක්හට තෘෂ්ණාව නැද්ද යමෙක් විවිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද ඔහුගේ විමොක්ඛය කෙබඳු ද?

යසම්. කාමා න වසනති යනු: යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ (ප්‍රථමොත්. පන්තදාෂ්ටි විසින්) නො වෙසෙත් ද වැද නො වෙසෙත් ද වෙසෙසින් නො වෙසෙත් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් නො වෙසෙත් දැයි 'යසම්. කාමා න වසනති' යනු වේ.

ඉව්වායසමා තෝදෙයා යනු.....

තණ්හා යස්ස න විජ්ජති යනු: තෘෂ්ණාව යමක්හට නැද්ද නො වේ ද විද්‍යාමාන නො වේ ද නො ලැබේ ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද දෑ' යි 'තණ්හා යස්ස න විජ්ජති' යනු වේ.

කථංකථා ව යො තිණ්ණො යනු: විවිකිත්සාව ද යමෙක් තරණය උත්තරණය හිස්තරණය කෙළේ ද ඉක්මගියේ ද මොනොවට ඉක්ම ගියේ ද වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියේ දැ' යි 'කථංකථා ව යො තිණ්ණො' යනු වේ.

විමොකෙඛා තසස කිදිසො යනු: ඔහුගේ විමොක්ඛය කිබඳු වූයේ කුමක් වැනි වූයේ කවර ප්‍රකාර වූයේ කවර අයුරු වූයේ කැමැති වියයුත්තේ දැයි විවාරා නුයි 'විමොකෙඛා තසස කිදිසො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“යසම්. කාමා න වසනති-පෙ- විමොකෙඛා තසස කිදිසො” යි.

9-2.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: තෝදෙයාමාණවකය,) යමක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො ලගිත් ද යමක්හට තෘෂ්ණාව නැද්ද යමෙක් විවිකිත්සාවත් තරණය කෙළේ ද, ඔහට අන්‍ය විමොක්ඛයෙක් නැති.

යසම්. කාමා න වසනති- 'යසම්.' යනු: අර්හත් වූ ක්ෂිණාස්‍රව වූ යම් පුලුලක්හු කෙරෙහි. කාමා යනු: උද්දාන විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තු කාමයෝ ද ක්ලෙශ කාමයෝ දැයි ... යසම්. කාමා න වසනති යනු: යම් පුලුලක්හු කෙරෙහි කාමයෝ නො වෙසෙත් ද නො ලගිත් ද වෙසෙසින් නො වෙසෙත් ද සර්වප්‍රකාරයෙන් නො වෙසෙත් දැයි 'යසම්. කාමා න වසනති' යනු වේ. තෝදෙයා'නි හඟවා යනු ...

තණ්හා යසස න විජජති: 'තණ්හා'ති: රූපතණ්හා සඤ්ජතණ්හා ගතිතණ්හා රසතණ්හා ඵොට්ඨබ්බතණ්හා ධම්මතණ්හා. යාය්‍යාති: අරහතො ටිණ්හසවසං. තණ්හා යසස නවිජජති තණ්හා යසස නත්ථි, න සන්ති න සං විජ්ජති නුපලබ්බති, පභීනා සමුච්ඡින්නා වුපසන්නා පටිපසංඤා අභබ්බුප්පත්තිකා ඤාණගතිනා දිඨ්ථාති 'තණ්හා යසස න විජ්ජති.' කථංකපා ව යො තිණ්ණොති: 'කථංකපා' වුච්චති විවික්චිත්තං, දුකෙකි කම්බා -පෙ- ථම්මිතත්තං.¹ වික්කසං මනොවිලෙඛො. යොති: යො සො අරහං ටිණ්හසවො. කථංකපා ව යො තිණ්ණොති කථංකපා ව යො තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො, ගිත්තිණ්ණො අතික්කන්තො සමතික්කන්තො විතිවන්තොති 'කථංකපා ව යො තිණ්ණො.'

විමොකෙඛා තසස නාපරොති: නත්ථි තසස අපරො විමොකෙඛා, යෙන විමොකෙකින විමුච්චෙය්‍ය විමුක්තො යො කතං තසස විමොකෙකින කරණියන්ති විමොකෙඛා තසස නාපරො' තෙනාහ භගවා:

“යසම්. කාමා න වසන්ත් (තොදෙය්‍යාති භගවා)
තණ්හා යසස න විජ්ජති,
කථංකපා ව යො තිණ්ණො
විමොකෙඛා තසස නාපරොති:

9-3

තිරාසසො සො උද ආසසානො
පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්ථි,
මුත්තිං අහං සකක යථා විජ්ඤ්ඤං
තං චෙ වියාචිකිකි සමන්තවකුට්ඨි.

තිරාසසො සො උද ආසසානොති ගිත්තිණ්ණො² සො උදහ්‍ර සතණ්හා, රූපෙ ආසිංසති³ සඤ්ඤං- ගතෙ- රසෙ- ඵොට්ඨබ්බෙ- කුලං ගණං ආවාසලාහං යසං පසංසං- සුඛං චීවරං- පිණ්ඩපාතං- සෙනාසනං ගිලානපච්චයගෙසජ්ජපට්ඨිකාරං කාමධාතුං- රූපධාතුං- අරූපධාතුං- කාමහවං- රූපහවං- අරූපහවං- සඤ්ඤාහවං- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවං- එකවොකාරහවං- චතුරවොකාරහවං- අසඤ්ඤාහවං පඤ්ඤවොකාරහවං- අතිතං අනාගතං පච්චුත්තන්තං- දිට්ඨසුත්තමුත්තිඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ ආසිංසති⁴ ඉච්ඡති සාදිසති පඤ්ඤති පිහෙති අභිජ්ජාතිති 'තිරාසසො සො උද ආසසානො.'

1. ථම්මිතත්තං- මජ්ඣං.
2. තිරාසසො සො- පත.
තිරාස සො සො- වී.

3. ති තණ්හො- ව, වී, ක.
4. ආසිංසති- ව, වී, ක, මජ්ඣං.

තණ්හා යසස න විජජති 'තණ්හා' යනු: රූප තෘෂ්ණා යැ ශබ්දතෘෂ්ණා යැ ගන්ධතෘෂ්ණා යැ රසතෘෂ්ණා යැ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාතෘෂ්ණා යැ ධර්මතෘෂ්ණා යි. යසස යනු: අර්හත් ක්ෂිණාසුචගට. තණ්හා යසස න විජජති යනු: තෘෂ්ණා ව යමක්ගට නැද්ද නො වේ ද විද්‍යමන නො වේ ද නො ලැබේ ද ප්‍රතිණ ද මුදුසුන් කරන ලද ද සන්තිදුර්භි ද ප්‍රතිප්‍රශ්නිධ ද යළි උපදනට නො ගිහි වූ ද නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද දැයි 'තණ්හා යසස න විජජති' යනු වේ.

කථඨකථා ව යො තිණේණා- 'කථඨකථා' යි විවිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි: දුබ්බතායෙහි සැක යැ ... විත්තයාගේ තදබව යැ මනෝවිලෝඛය (සිත නිරිතැසීම) යි. යො යනු: යම් අර්හත් ක්ෂිණාසුච කෙනෙක්. කථඨකථා ව යො තිණේණා යනු: යමෙක් විවිකිත්සාවත් තරණය උත්තරණය නිස්තරණය කෙළේ ද ඉක්මවී ද මොනොවට ඉක්මවී ද වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියේ දැයි 'කථඨකථා ව යො තිණේණා' යනු වේ.

විමොකෙබ්‍යා තසස නාපරො යනු: යම් විමොක්ෂයෙකින් විමුක්ත වන්නේ නම් එබඳු අත් විමොක්ෂයෙක් ඔහට නැති. හේ විමුක්ත යැ ඔහු විසින් විමොක්ෂයෙන කටයුතු කරන ලද නුයි 'විමොක්ඛො තස්ස නාපරො' යනු වේ.

එයින් වදාළ හ වූහු:

''යසමිං කාමා -පෙ- විමොකෙබ්‍යා තසස නාපරො'' යි.

9-3.

ඒ මුඛි තෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද, හේ ප්‍රඥා ඇතියේද නොහොත් (සමාපත්ති ආදී) ඥානායෙන් තෘෂ්ණා කල්ප දෘෂ්ටි කල්ප කරනුයේ ද, ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම්සේ මම් මුඛිහු දැනගත්තෙම නම් සමත්තර්ක්ඛු වූ භාග්‍යවතුන් වහන්ස, එසෙයින් එ කරුණ මට ප්‍රකාශ කළ මැනැව්.

තිරාසසො සො උද ආසසානො යනු: හෙතෙම තෘෂ්ණා රහිත වූයේ ද නොහොත් තෘෂ්ණා සහිත වූයේ ද රූපාලම්භනයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද, ශබ්දලම්භනයන්-ගන්ධාලම්භනයන්-රසාලම්භනයන්-ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්භනයන්- කුලය- ගණය- ආවාසය- ලාභය- යසස- ප්‍රමොසාව- සුබය- සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්- ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර- කාමධාතුව- රූපධාතුව- අරූපධාතුව- කාමභවය- රූපභවය- අරූපභවය- සංඥාභවය- අසංඥාභවය- නෙවසංඥානාසංඥාභවය- එකවොකාරභවය- චතුරවොකාරභවය- පඤ්චවොකාරභවය- අතිතකාලය- අනාගතකාලය- වර්තමානකාලය- දෘෂ්ට ශ්‍රැත මුත විඥාතව්‍ය ධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරේ ද ඉස්තේ ද ආස්වාද කෙරේ ද පතා ද රුස්තේ ද තෘප්ති උපදවා දැ යි 'තිරාසසො සො උද ආසසානො' යනු වේ.

පඤ්ඤාණවා සො උද්දෙසකපපි¹ති: ‘පඤ්ඤාණවා සො’ති: පඤ්ඤාණො පඤ්ඤාණා වුද්ධිමා ඤාණි විභාථි මෙධාථි. උද්දෙසකපපිති: උද්දෙස අවසංසමාපත්ඤාණෙන වා පඤ්ඤාණිඤ්ඤාණෙන වා චිත්තාණාණෙන වා තණ්හාකපං වා දිව්ඪිකපං වා කපෙති, ජනෙති සංජනෙති නිබ්බතෙති අභිනිබ්බතෙතිති ‘පඤ්ඤාණවා සො උද්දෙසකපපි.’

මුත් අහං සකක යථා විජ්ඣානති: ‘සකකා’ති සකෙකා භගවා, සකකානුලා පබ්බජිතො තිපි සකෙකා. අථවා අදෙස්සා මහභුතො ධනවා තිපි සකෙකා, තස්සිමානි ධනානි, සෙය්‍යථිදං: සභ්වාධනං සිලධනං භිරිධනං ඕත්තප්පධනං සුතධනං වාගධනං පඤ්ඤාධනං සතිපට්ඨානධනං සමුප්පාධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං බොජ්ඣංගධනං මහාධනං ඵලධනං නිබ්බානධනානි. තෙති අනෙකථිධෙති ධනරතනෙති අදෙස්සා මහභුතො ධනවාතිපි සකෙකා. අථවා පහු විසථි අලමතො සුරො වීරො විකකතො අභිරු අව්ච්ඡි අනුත්‍රාසි අපලාසි පභිනහය භෙරවො විගතලොමහංසොතිපි සකෙකා. මුත් අහං සකක යථා විජ්ඣානති: සකක, යථා අහං මුත් ජානෙය්‍ය ආජානෙය්‍යා විජානෙය්‍යා පටිවිජානෙය්‍යා පටිවිජේක්ඛය්‍යානති ‘මුත් අහං සකක යථා විජ්ඣානං’.

තං මෙ වියාචිකඛ සමනතවකඛුති: ‘තං’ති: යං පුට්ඨාමි, යං යාවාමි, යං අජේක්ඛාමි, යං පසාදෙමි. වියාචිකඛාති: ආවිකඛාති දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙහි පට්ඨපෙහි විචරාහි විහරාහි උත්තානීකරොහි පකාසෙහි. සමනත වකඛුති: ‘සමනතවකඛු’ වුට්ඨති සබ්බඤ්ඤානඤ්ඤාණං -පෙ- තථාගතො තෙන සමනතවකඛුති ‘තං මෙ වියාචිකඛ සමනතවකඛු.’

තෙනාහ සො ත්‍රිභවිකො:

“තිරාසසො සො උද්දෙසකපපි,
පඤ්ඤාණවා සො උද්දෙසකපපි,¹
මුත් අහං සකක යථා විජ්ඣානං
තං මෙ වියාචිකඛ සමනතවකඛුති.

1. උද්දෙසකපපි- පහ.

පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පි- ‘පඤ්ඤාණවා සො’ යනු: පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇතියේ බුද්ධිමත් වූයේ නුවණැත්තේ විභාවන (ප්‍රකට) ප්‍රඥ ඇත්තේ ධාරණ ප්‍රඥා ඇත්තේ ද? උද පඤ්ඤකප්පි යනු: නොහොත් අෂ්ටසමාපත්ති ඥානයෙන් වේවයි පඤ්චාභිඤ ඥානයෙන් වේවයි මිථ්‍යා ඥානයෙන් වේවයි තෘෂ්ණාකල්පය හෝ දෘෂ්ටිකල්පය හෝ කෙරේ ද උපදවා ද මොනොවට උපදවා ද නිපදවා ද වෙසෙසින් නිපදවා දැයි ‘පඤ්ඤාණවා සො උද පඤ්ඤකප්පි’ යනු වේ.

මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං - ‘සක්ක’ යනු: බුද්ධු ශාක්‍යයහ. ‘යථා’ කුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූහ’ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ආඨායයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ’යි ද ශාක්‍යයහ. උන් වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති, හෙ මෙසේ යැ: ශ්‍රද්ධා ධන යැ ශීලධන යැ භිරිධන යැ ඔත්තප්පධන යැ ශ්‍රැතධන යැ ත්‍යාගධන යැ ප්‍රඥාධන යැ සතිපට්ඨානධන යැ සමාස් ප්‍රධාන ධන යැ සාද්ධිපාද ධන යැ ඉන්ද්‍රියධන යැ බලධන යැ බොධ්‍යධිගධන යැ මාර්ගධන යැ ඵලධන යැ නිර්වාණ ධන යැ යි. ඒ අනේකවිධ වූ ධනරත්නයන් ගෙන් ආඨායයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ’යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ප්‍රභූහ, පරසන්තානයෙහි වීර්යය උපදනුවහ සමර්ථ සිත් ඇතියහ ශූරයහ වීරයහ වික්‍රමවත්හ නො බියසුල්ලහ නො තැනිගන්තාසුල්ලහ උද්වේග රහිතය හ පලා නො යන සුල්ලහ පහවූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තාහ යි ද ශාක්‍යයහ. මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං යනු: ශාක්‍යයන් වහන්ස, යම් සේ මම් දූතගන්තොම් ද දෙසෙසින් දූත ගන්තොම් ද ප්‍රකර්ෂයෙන් දූතගන්තොම් ද මොනොවට දූතගන්තොම් ද ප්‍රතිවේධ කරන්නොම් ද’ යි ‘මුනිං අහං සක්ක යථා විජඤ්ඤං’ යනු වේ.

තං මෙ වියාවික්ඛ සමන්තවක්ඛු - ‘තං’ යනු: යමක්හු විචාරම් ද යමක්හු ගැන අයදිම් ද යමක්හු ගැන අධ්‍යක්ෂණ කෙරෙමිද යමක්හු ගැන පහදවම් ද ඔහු. වියාවික්ඛ යනු: වදළ මැනව් දෙසුව මැනව් පැනැවූව මැනව් පිහිටුව මැනව් පහළ කළ මැනව් විභාග කළ මැනව් ප්‍රකට කළ මැනව් පැවැසුව මැනව්. සමන්තවක්ඛු යනු: ‘සමන්තවක්ඛු’ යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි... එයින් තරාගත සමන්තවක්ඛු වේ නුයි ‘තං මෙ වියාවික්ඛ සමන්තවක්ඛු’ යනු වේ.

එයින් කී යැ ඊ බමුණු:

“තිරාසසො සො -පෙ- තං මෙ වියාවික්ඛසමන්තවක්ඛු”යි.

9-4

තිරාසයො යො න යො¹ ආසයානො
පඤ්ඤාණවා යො න ච පඤ්ඤකප්පි,
එවමි² තොදෙය්‍ය, මුනිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං.

තිරාසයො යො න යො ආසයානොති: හිත්තණ්ණා යො න යො
සත්තණ්ණා යො රූපෙ නාසිංසති³ සද්දෙ- ගජෙධි- -පෙ- දිට්ඨසුතමුත
විඤ්ඤාතබ්බෙ ධම්මෙ නාසිංසති³ න ඉවජති න³ සාදියති න පඤ්ඤානි න
පිහෙති නාහිජප්පතිති 'තිරාසයො යො න යො ආසයානො'.³

පඤ්ඤාණවා යො න ච පඤ්ඤකප්පිති³ 'පඤ්ඤාණවා'ති පඤ්ඤානො
පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාවි මෙධාවි. න ච පඤ්ඤකප්පිති
අට්ඨසමාපත්තී ඤාණෙන වා පඤ්ඤාභිඤ්ඤා ඤාණෙන වා මිථ්‍යාඤාණෙන වා
තණ්ණා කප්පං වා න කප්පෙති, දිට්ඨිකප්පං වා න කප්පෙති, න ජනෙති,
න සංජනෙති, න හිංසිතෙති, නාහිතිබ්බතොතිති 'පඤ්ඤාණවා යො න
ච පඤ්ඤකප්පි'.

එවමි² තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති: 'මුනි'ති: 'මොනං වුචති ඤාණං
-පෙ- සබ්බජාලමතිවං යො මුනි. එවමි² තොදෙය්‍ය මුනිං විජානාති
තොදෙය්‍ය එවං මුනිං ජාන, පටිජාන පටිවිජාන පටිවිජ්ඣාති 'එවමි²
තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන'.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තනා⁴: 'අකිඤ්චන'නා: රාහකිඤ්චනං
දෙසකිඤ්චනං මොහකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙස-
කිඤ්චනං දුට්ඨරිතකිඤ්චනං, යසොකානි කිඤ්චනානා⁴ පභිනානි සමුච්ඡින්නාදි
වුපසන්නානි පටිපදානාදි, අහඹුපසන්නිකානි ඤාණග්ගිනා දඩ්ඨානි යො
වුචති අකිඤ්චනො. කාමානි උද්ගතතො දෙව කාමා වඤ්ඤාකාමා ච කිලෙස-
කාමා ච -පෙ- ඉමෙ වුචන්ති වඤ්ඤාකාමා -පෙ- ඉමෙ වුචන්ති
කිලෙසකාමා. හවානි දෙව හවා කම්මහවො ච පටිසන්ධිකො පි
සුත්තභවො -පෙ- අයං පටිසන්ධිකො සුත්තභවො.

1. න ච- මජ්ඣ.

2. නා සිසති- ව, වි, ක. මජ්ඣ.

3. පඤ්ඤකප්පිති- පන.

4. එතෙ කිඤ්චනා- සා.

ඒ මුනි තෙම තාණ්ණා රහිත වෙයි, හේ තාණ්ණා සහිත වූයේ නො වෙයි. හේ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ නො ද (සමාපත්ති ආදි) ඥානයෙන් තාණ්ණාකල්ප දාෂ්ටිකල්ප කරනුයේ වෙයි. තොරෙයාමාණවකය, මෙසේ (තෙපි) කාමයෙහි ද භවයෙහි ද නො ඇඳුණු පලිගෙඩ නැතියහු 'මුනි' යැ යි දනගනුව' යි.

තිරාසසො සො න සො ආසසානො යනු: හෙතෙම තාණ්ණා නැත්තේ යැ හෙතෙම තාණ්ණා සහිත නො වෙයි. හෙතෙම රූපාලම්බනයන් (ජඤ්ජා වශයෙන්) ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි ශබ්දලම්බනයන් ගන්ධාලම්බනයන්...දාෂ්ටික ශ්‍රැතමුත විඥානව්‍යාධර්මයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙයි නො කැමැති වෙයි ආඥාද නො කෙරෙයි නො පතයි රූපී නො කෙරෙයි අභිජල්පන නො කෙරේ නුයි 'තිරාසසො සො න සො ආසසානො' යනු වේ.

පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකපපි - 'පඤ්ඤාණවා' යනු: පණ්ඩිත යැ ප්‍රඥා ඇත්තේ යැ මුද්ධිමත් යැ නැණැත්තේ යැ විමසන නුවණැත්තේ යැ තුලනප්‍රඥා ඇත්තේ යැ. න ච සො පඤ්ඤකපපි යනු: අශ්ටසමාපත්තිඥානයෙන් වෙච්ඡි පඤ්චාභිඤ්ඤානයෙන් වෙච්ඡි මිත්‍යාඥානයෙන් වෙච්ඡි තාණ්ණාකල්පයක් හෝ නො කෙරෙයි දාෂ්ටිකල්පයක් හෝ නො කෙරෙයි නුපදවයි මොනොවට නුපදවයි නො හිපදවයි වෙසෙයින් නුපදවා නුයි 'පඤ්ඤාණවා සො න ච පඤ්ඤකපපි' යනු වේ.

ඵවම්පි තොරෙයා මුනිං විජාන- 'මුනි' යනු: 'මොන' යයි ඥානය කියනු ලැබේ... රාගාදි සංගතය හා තාණ්ණාදාෂ්ටිකාලය ඉක්මයිටි හෙතෙම මුනි නම් වේ. ඵවම්පි තොරෙයා මුනිං විජාන යනු: තෝරෙයා මාණවකය, මෙසෙයින් මුනිහු දනගනුව පිණිස ගනුව වෙසෙයින් දනගනුව ප්‍රතිවේධ කරව යි 'ඵවම්පි තොරෙයා මුනිං විජාන' යනු වේ.

අකිඤ්චනං කාමභවෙ අසත්තං - 'අකිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන (පලිබොධ) යැ දෙසකිඤ්චන යැ මොහකිඤ්චන යැ මානකිඤ්චන යැ දිවයිකිඤ්චන යැ කිලෙසකිඤ්චන යැ දුච්චරිතකිඤ්චන යි. යමක්භට මෙ කිඤ්චනයෝ ප්‍රහිණ වූව හු ද උසුන්මුල් ඇත්තාහු ද සන්තිදුණු හු ද ප්‍රතිප්‍රශ්න ද යලි උපදනට නොනිසි වූවාහු ද නුවණ ගින්නෙන් දුටුණු හු ද හෙතෙම 'අකිඤ්චන' යි කියනු ලැබෙයි. කාමා යනු: උද්දන විසින් කාම දෙකෙකි; වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශ කාමයෝ ද යි ...මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ...මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති. භවා යනු: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි ඇති සුනාර්භවය ද යි භව දෙකෙකි.... මෙ ප්‍රතිසන්ධි ඇති සුනාර්භවය වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තනති; අකිඤ්චනං පුග්ගලං කාමෙ ව
හවෙ ව අසත්තං අලග්ගං* අලග්ගිතං අපලිබ්බදං ගිකකිත්තං ගිකකටං
විපමුත්තං විසංයුත්තං විමරියාදි කතෙන චෙතසා විහරන්තනති ‘අකිඤ්චනං
කාමහවෙ අසත්තං.’

තෙනාහ හගවා;

“ගිරාසසො සො න සො ආසසානො
පඤ්ඤාඤවා සො න ව පඤ්ඤකප්පි
ඵවමි තොදෙය්‍ය මුනිං විජාන
අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං”නති.

සහ ගාථාපරියොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ හතෙන හගවා සාවකො හමස්මිති.

තොදෙය්‍ය සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං යනු: කාමයෙහි ද හවයෙහි ද නො ඇඳුණු නො ලැබුණු නො ලග්න.ලද පලිබෝධ නැති (එයින්) ගික්වුණු බැහැරවූ මිදුණු පහවූ සංයෝග ඇති විගතමයභීද කළ සිතින් යුක්ත ව වාසය කරන්නා වූ අකිඤ්චන පුද්ගලයා නුසි ‘අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං’ යනු වේ.

එයින් වදාළ හ වූයුතු:

“නිරාසසො සො –පෙ– අකිඤ්චනං කාමහවෙ අසත්තං” යි.

ගාරා පයභාවසානඥ හා සමග ...වහන්ස, හාගාවත්තු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි.

තෝදෙයා සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

10. කපප සුත්තනිදේශයෝ.

10-1

මජ්ඣෙ ඝරස්මිං තිට්ඨනං (ඉට්ඨායස්මා කප්පො)
 ස්වසෙ ජායන මහබ්බසෙ,
 ජරාමච්චුපරෙතානං
 දීපං පඬුහි මාරිසං
 තික්ඛා මෙ දීපං¹ මක්ඛාති
 යථාදිදං නාපරං සියා.

මජ්ඣෙ ඝරස්මිං තිට්ඨනනති: 'සරො' වූවෙහි සංසාරො. ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති හවාහවො වුති ව උපපත්ති ව නිබ්බතති ව භෙදෙ ව² ජාති ව ජරා ව මරණං ව. සංසාරස්ස පුරිමා³ කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති, මජ්ඣෙව සංසාරො⁴ යතො ධිකා පතිට්ඨිතා අභ්ථිතා උපගතා දමජ්ඣාසිතා අධිමුත්තා.

කපං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති: එතතකා ජාතියො වට්ඨං වත්ති⁵, තපො පරං න වත්තිති⁶ භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිසතාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිසතසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති. භෙවං නත්ථි, එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති ජාතිකොටිසතසසසාහි වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති භෙවං නත්ථි.

1. දීපං- ව, ටි, ක.
2. නිරොධො- ව, ටි, ක.
3. පුරිමාපි- මජ්ඣං.
4. මජ්ඣෙව- සා.

5. වට්ඨං වට්ඨති- ස
වට්ඨං වත්තිති- ටි.
6. වත්තිති- මජ්ඣං, ස.
වත්තිති- සා.

10. කප්ප සූත්‍රනිර්දේශය

10-1

(ආයුෂ්මත් කප්පමාණවක මෙසේ විවාරයි:) ගිණුකාණන් වහන්ස, (පෙර-අපර කෙළවර රහිත බැවින්) මධ්‍ය වූ සංසාරයෙහි සිටුනා වූ ජරායෙන් හා මරණයෙන් හා මඛනාලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කැමාදි) ඕසය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව වදළ මැනැව්. මුඛ වහන්සේ වැළිත් යම්සේ මෙදුක යළි නො වන්නේ නම් එසෙයින් මට ප්‍රතිෂ්ඨාව වදළ මැනැව්.

මජ්ඣිම නිකායෙහි 'සරො' යි සංසාරය කියනු ලැබෙයි, පෙර හවයෙන් මෙහි ඊම මෙයින් පරලොවට යෑම හවයෙන් හවයට යෑමට මරණය නිපැත්ම හවයෙන් හවය ව්‍යුතිය ද උපප්‍රාප්තිය ද ගිපැත්ම ද ස්කන්ධයන්ගේ භේදය ද ඉපදීම ද දිරිම ද මරණය ද යි සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනෙයි, මැද සසර සත්ත්වයෝ සිටියාහු යැ පිහිටියාහු යැ ඇලුණාහු යැ එළැඹියාහු යැ බැසෑ ගත්තාහු යැ අධිමුක්තයහ.

කිසෙයින් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ ද යත්: මෙතෙක් ජාතීන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ (විද්‍යාමාන) නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිශතයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිසහස්‍රයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිත් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිකෝටිසහස්‍රයන් සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරුදු (මුළුල්ලෙහි) සසර පැවැත්තේ යැ එයින් මතු නො පැවැත්තේ යැ යි මෙසේ නො වෙයි,

එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වස්සසතාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වස්සසතසසාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වස්සකොටියො වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වස්ස කොටි සතාති වට්ඨං වත්ති තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වස්සකොටිසතසසාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති වස්සකොටිසතසසාති වට්ඨං වත්ති තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති කප්පාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති කප්පසතාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති කප්පසතසසාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති කප්පකොටියො වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති කප්පකොටි සතාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති, හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, එතතකාති කප්පකොටිසතසසාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එතතකාති කප්පකොටිසතසසාති වට්ඨං වත්ති, තතො පරං න වත්තිති හෙවං නාස්මි. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. වුත්තං හෙතං භගවතා:

“අනමනංගොයං භික්ඛවෙ, සංසාරො පුබ්බා කොටි න පඤ්ඤායති අවිජ්ජා නිවර්ණානං සත්තානා තණ්හාසංයොජනානං සංඛාවතං සංසරතං. එවං දිසරන්තං ඛො භික්ඛවෙ, දුක්ඛං පච්චත්තුහුතං තිස්සං පච්චත්තුහුතං ඛායනං පච්චත්තුහුතං කට්ඨි වඩ්ඨිතා,¹ යාවඤ්ඤිදං භික්ඛවෙ, අලංචෙච සබ්බසංඛාරෙසු භිබ්බිත්ථිතා, අලං උරුත්ථිතා, අලං උවුච්චිතා නති. එවමි සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති.

1. වඩ්ඨිතං—සත

මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරු සියන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් භවුරු දහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරු සියදහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරු කෙළගණන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරු කෙළසියන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරු කෙළදහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් හවුරු කෙළ සියදහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් මුළුල්ලෙහි සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් සියන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් දහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් සියදහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළගණන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි. මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළසියන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළදහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මෙතෙක් කප් කෙළසියදහසුන් සසර පැවැත්මේ යැ එයින් මතු නො: පැවැත්මේ යැ යි මෙසේ නො: වෙයි, මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි.

මේ වදනලද මැ යි බුදුන් විසින්:

“මහණෙනි, අවිද්‍යායෙන් ඇවුරුණු තෘෂ්ණා සංවිධාන සංයෝජන ඇති (කාමධාතුයෙහි) පුනපුනා දිවෙන (රූපාරූපධාතුයෙහි) හැසිරෙන සත්ත්වයන්ගේ මේ සසර ආනවරාග්‍ර (නො: දත් කෙළවර ඇති) වෙයි, පූර්ව කෙළවර නො: පැනෙයි. මහණෙනි, මෙසේ දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි (කාමික චේතසික) දුක් අනුභව කරනලද, කටුක දුක් අනුභව කරනලද, වනස් අනුභව කරන ලද. සොහොන් වඩනලද. මහණෙනි, යම් පමණ සංස්කාරයෝ වෙත් ද, එ හැම සංස්කාරයන්හි උකට්ඨි වන්නට වටනේ මැ යැ, විරක්ත වන්නට භීෂ්ස, විමුක්ත වන්නට භීෂ්සැ යි මෙසේත් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො: පැනේ.

කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති: එතතකා ජාතියො වට්ඨං වන්තිස්සති, තතො පරං න වන්තිස්සතිති හෙවං නාහි. එවමපි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති, එතතකාහි ජාතිස්සතාහි-එතතකාහි ජාතිසහස්සාහි - එතතකාහි ජාතිසතසහස්සාහි -පෙ-එතතකා ජාතිකොට්ඨියො එතතකාහි ජාතිකොට්ඨිසතාහි එතතකාහි ජාතිකොට්ඨිසහස්සාහි-එතතකාහි ජාතිකොට්ඨිසතසහස්සාහි, -එතතකාහි වස්සාහි-එතතකාහි වස්සසතාහි- එතතකාහි වස්සසහස්සාහි- එතතකාහි වස්සසතසහස්සාහි- එතතකා වස්සකොට්ඨියො - එතතකාහි වස්සකොට්ඨිසතාහි-එතතකාහි වස්සකොට්ඨිසහස්සාහි- එතතකාහි වස්සකොට්ඨිසතසහස්සාහි-එතතකාහි කප්පාහි- එතතකාහි කප්පසතාහි- එතතකාහි කප්පසහස්සාහි-එතතකාහි- කප්පසතසහස්සාහි එතතකා කප්පකොට්ඨියො-එතතකාහි කප්පකොට්ඨිසතාහි- එතතකාහි කප්පකොට්ඨිසහස්සාහි- එතතකාහි කප්පකොට්ඨිසතසහස්සාහි වට්ඨං වන්තිස්සති, තතො පරං න වන්තිස්සතිති හෙවං නාහි, එවමපි සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති. එවමපි සංසාරස්ස පුරිමා කොට්ඨි න පඤ්ඤායති පච්ඡිමාපි කොට්ඨි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣිම සංසාරෙ සත්තා ධීතා පතිට්ඨිතා අලලීතා උපගතා අජේඛාසිතා අධිවුත්තාහි 'මජ්ඣිම සරත්ථං තිට්ඨතං.' ඉවායංආකපො -පෙ-

ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙති: කාමොසෙ භවොසෙ දිට්ඨොසෙ අවිජ්ජොසෙ ජාතෙ සංජාතෙ නිබ්බන්තෙ අභිනිබ්බන්තෙ පාතුහුතෙ. මහබ්බසෙති: ජාතිභයෙ ජරාභයෙ ව්‍යාධිභයෙ චිරණභයෙති 'ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ'

ජරාමච්චුපරෙතානන්ති: ජරාය චුට්ඨානං පරෙතානං, සමොභිතානං සමන්තාගතානං මච්චුතා චුට්ඨානං පරෙතානං සමොභිතානං සමන්තාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසට්ඨානං ඛ්‍යාධිතා අභිභූතානං මරණෙන අඛ්‍යායතානං අතාණානං අලෙනානං අසරණානං අසරණීහුතානන්ති 'ජරාමච්චුපරෙතානං.'

දීපං පමුභි මාරිසාති: දීපං තානං ලෙණං සරණං ගතිං පරායනං මුභි ආවිකකාහි දෙසෙහි පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවරාහි විභජාහි උත්තාහි කරොහි පකාසෙහි. මාරිසාති: පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසපතිස්සාධි වචනමෙතං මාරිසා'ති 'දීපං'පමුභි මාරිසි.'

1. දීපං පමුභි- ව, ටී, ක.
දීපං. - ව, ටී, ක.

කිසෙයිත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනේ ද යත්: මෙතෙක් ජාතීන් සසර පවත්නේ යැ, එයින් මතු නො පවත්නේ යැ යි මෙසේ නැති. මෙසේත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙතෙක් ජාතිශතයන්- මෙතෙක් ජාතිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිශතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටීන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතයන්- මෙතෙක් ජාති කෝටිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් ජාතිකෝටිශතසහස්‍රයන්, මෙතෙක් වර්ෂයන්- මෙතෙක් වර්ෂශතයන්- මෙතෙක් වර්ෂසහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂශත සහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂකෝටීන්- මෙතෙක් වර්ෂකෝටිශතයන්- මෙතෙක් වර්ෂ කෝටි සහස්‍රයන්- මෙතෙක් වර්ෂකෝටිශතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පයන්- මෙතෙක් කල්පශතයන්- මෙතෙක් කල්පසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පශතසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පකෝටීන්- මෙතෙක් කල්පකෝටිශතයන්- මෙතෙක් කල්පකෝටිසහස්‍රයන්- මෙතෙක් කල්පකෝටිශතසහස්‍රයන් මුළුලෝක සසර පවත්නේ යැ එයින් මතු නො පවත්නේ යැ යි මෙසේ නැති. මෙසේත් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙසේ සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර ද නො පැනෙයි පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනේ. මැද සසරහි මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු නුයි “මජ්ඣිම නිකාය” යනු වේ. ඉව්වායස්මා කප්පො: යනු...

ඛසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ යනු: කාමොසය හවොසය දිට්ඨොසය අච්ඡේදොසය උපන් කල්හි මොනොවට උපන් කල්හි තිපන් කල්හි වෙසෙයින් තිපන් කල්හි පහළ වූ කල්හි. මහබ්බසෙ යනු: ජාතිභය ඇති ජරාභය ඇති ව්‍යාධිභය ඇති මරණභය ඇති නුයි ‘ඛසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ’ යනු වේ.

ජරාමච්චිපරෙතානං යනු: ජරායෙන් පහස්නා ලදුවනට මධිනාලදුවනට යුක්ත වූවනට සමන්වාගත වූවනට මරණයෙන් පහස්නා ලදුවනට මධිනා ලදුවනට යුක්ත වූවනට සමන්වාගත වූවනට ජාතියෙන් අනුගියවූවනට ජරායෙන් ලුහුබඳනා ලදුවනට ව්‍යාධියෙන් මධිනා ලදුවනට මරණයෙන් පහරන ලදුවනට ත්‍රාණ රහිතයනට තිලිනස්ථාන රහිතයනට ශරණ රහිත-යනට අශරණීභූතයනට නුයි ‘ජරාමච්චිපරෙතානං’ යනු වේ.

දීපං පමුඛි මාරිස යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව රක්ෂාස්ථානය තිලිනස්ථානය ශරණය ගතිය පිහිට. මුඛි- වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවූව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවරණය කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පහළ කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව්. මාරිස යනු: තෙල මාරිස යනු: ප්‍රිය වචන යැ ගරු-වචන යැ සංගාරව සප්‍රතිශ්‍රය නාමයෙක් නුයි ‘දීපං පමුඛි මාරිස’ යනු වේ.

කුසුම මෙ දීපමකධාතීති: 'කු'නතී: හගවනං හණති, දීපමකධාතීති: දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගතිං පරායනං අකධාති ආවිකධාති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විභරාති විහජාති උත්තානිකරොති පකාසෙතිති කුසුම මෙ දීපමකධාති'

යථසිද්ධං නාපරං සියාති: යථසිද්ධං දුක්ඛං ඉධෙව තිරුජෙකියා, වුප්පසමෙයා අත්ථං ගට්ඨයා පටිපසාසමෙයා පුන පටිසන්ධිකං දුක්ඛං න නිබ්බන්තෙයා, කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමහවෙ වා රූපහවෙ වා අරූපහවෙ වා සඤ්ඤාහවෙ වා අසඤ්ඤාහවෙ වා නෙව සඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවෙ වා එකචොකාරහවෙ වා චතුචොකාරහවෙ වා පඤ්ඤාචොකාරහවෙ වා පුනගතියා වා උප්පත්තියා වා පටිසන්ධියා වා හවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ඨෙ වා¹ න ජායෙයා න සංජායෙයා න නිබ්බන්තෙයා නාහිතිබ්බන්තෙයා ඉධෙව තිරුජෙකියා වුප්පසමෙයා අත්ථංගට්ඨයා පටිපසාසමෙයාති 'යථසිද්ධං නාපරං සියා'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“මජ්ඣෙක සරසමිං තිට්ඨතං (ඉවදං යසමා කප්පො)
ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ,
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්බුමි මාරිස,
උංඤ්ඤ මෙ දීපමකධාති
යථසිද්ධං නාපරං සියා”ති.

10-2

මජ්ඣෙක සරසමිං තිට්ඨතං (කප්පාති හගවා)
ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ
ජරාමච්චුපරෙතානං
දීපං පබ්බුමි කප්ප තෙ.

මජ්ඣෙක සරසමිං තිට්ඨතනති: 'සරො' වුවවති සංසාරො, ආගමනං ගමනං ගමනාගමනං කාලං ගති හවාහවො² වුති ව උප්පත්ති ව නිබ්බන්ති ව හෙදෙ ව ජාති ව ජරා ව මරණඤ්ඤා. සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති -පෙ- මජ්ඣෙක ව සංසාරෙ සත්තා ධීතා පතිට්ඨිතා අලභීතා උපගතා අජෙකාසිතා අධිවුත්තා. කථං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති -පෙ- එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති. කථං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති -පෙ- එවං සංසාරස්ස පච්ඡිමා කොටි න පඤ්ඤායති. එවං සංසාරස්ස පුරිමා කොටි න පඤ්ඤායති, පච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායති. මජ්ඣෙක ව සංසාරෙ සත්තා ධීතා පතිට්ඨිතා අලභීතා උපගතා අජෙකාසිතා අධිවුත්තාති 'මජ්ඣෙක සරසමිං තිට්ඨතං' කප්පාති හගවාති. -පෙ-

1. වඤ්ඤවා- පත.

2. හවාහවෙ- ප, ව.

කං ව මෙ දීපමක්ඛාති- 'ත්වං' යි භාග්‍යවතුන් අමතයි. දීපමක්ඛාති යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව ත්‍රාණය ලෙනය ශරණය ගතිය පිහිට අක්ඛාති- වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවුව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාළ කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නුයි 'ත්වං ව මෙ දීපමක්ඛාති' යනු වේ.

යථයිදං නාපරං සියා යනු: යම්සේ මෙ දුක මෙ අත්බැව්හි මැ හිරුද්ධ වන්නේ නම් ව්‍යුපශමනය වන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් සන්නි- දෙන්තේ නම් නැවත පිළිසඳිත් වන දුක නූපදනේ නම්, කාමධාතූයෙහි හෝ රූපධාතූයෙහි හෝ අරූපධාතූයෙහි හෝ කාමභවයෙහි හෝ රූපභවයෙහි හෝ අරූපභවයෙහි හෝ සංඥාභවයෙහි හෝ අසංඥා භවයෙහි හෝ තේනෙවසංඥානාසංඥා භවයෙහි හෝ එකවොකාර භවයෙහි හෝ චතුරවොකාරභවයෙහි හෝ පඤ්චවොකාරභවයෙහි හෝ නැවත ගතියෙහි හෝ උපතෙහි හෝ පිළිසඳිති හෝ භවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදනේ නම් මොනොවට නූපදනේ නම් නො ගිපදනේ නම් වෙසෙසින් නො ගිපදනේ නම් මෙ අත් බැව්හි මැ හිරුද්ධ වන්නේ නම් ව්‍යුපශමනය වන්නේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් සන්නිදෙන්තේ නම් නුයි 'යථයිදං නාපරං සියා' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“මජ්ඣෙක සරස්මිං -පෙ- යථයිදං නාපරං සියා”යි.

10-2

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: කප්පමාණවකය,) මධ්‍ය වූ සසර සිටුනා වූ පරුයෙන් හා මරණයෙන් හා මධ්‍යා ලද්දවුනට (ජාත්‍යාදි) මහද්භය ඇති (කාමාදි) ඔසය උපන් කල්හි ප්‍රතිෂ්ඨාව කප්පය, තොපට කියමි.

මජ්ඣෙක සරස්මිං කිව්වකං යනු: 'සරො' යි සංසාරය කියනු ලැබෙයි: පෙර භවයෙන් මෙහි ඊම මෙයින් පරලොවට යෑම භවයෙන් භවයට යෑම ඊම මරණය ගතිය භවයෙන් භවය ව්‍යුත්තිය ද උපප්‍රාප්තිය ද භිර්වාතිය ද ස්කන්ධ- යන් ගේ හෙදය ද ඉපදීම ද දිරිම ද මණය ද යි සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනෙයි. මැද සසර මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු වෙත්. කිසෙයින් සංසාරයාගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනේ ද යත්: ... මෙසේ සංසාරයා ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි. කිසෙයින් සංසාර- යාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනේ ද යත් ...මෙසෙයින් සංසාරයාගේ පශ්චිම කෙළවර නො පැනෙයි. මෙසෙයින් සංසාරයා ගේ පූර්ව කෙළවර නො පැනෙයි, පශ්චිම කෙළවර ද නො පැනේ. මැද සසර මැ සත්ත්වයෝ සිටියාහු පිහිටියාහු ඇලුණාහු එළඹියාහු බැසගත්තාහු අධිමුක්ත වූවාහු නුයි “මජ්ඣෙක සරස්මිං කිව්වකං” යනු වේ. කප්පාති භගවා යනු...

ඔස ජාතෙ මහබ්බයෙනි: කාමොසෙ හවොසෙ දිට්ඨියෙ අභිජ්ජාසෙ ජාතෙ සංජාතෙ නිබ්බන්ධනෙ අභිතිබ්බන්ධනෙ පාතුභුතෙ. මහබ්බයෙනි: ජාතිභයෙ ජරාභයෙ ව්‍යාධිභයෙ මරණභයෙනි 'ඔස ජාතෙ මහබ්බයෙ'

ජරාමච්චි පරෙතානන්ති: ජරාය ජුට්ඨානං පරෙතානං සමොභිතානං සමන්තාගතානං මච්චිතා ජුට්ඨානං පරෙතානං සමොභිතානං සමන්තාගතානං ජාතියා අනුගතානං ජරාය අනුසට්ඨානං ව්‍යාධිතා අභිභූතානං මරණෙන අඛ්‍යාභතානං අනාණානං අලෙනානං අසරණානං අසරණිභූතානන්ති 'ජරාමච්චිපරෙතානං'

දීපං පමුම් කප්ප තෙනි: දීපං තණං ලෙනං සරණං ගතිං පරායනං බ්‍රෑමී ආවිකමාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විචරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'දීපං පමුම් කප්ප තෙ'

තෙනාහ භගවා:

“මජ්ඣෙක සරසම් තිට්ඨතං (කප්පාති භගවා)
ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බයෙ,
ජරාමච්චිපරෙතානං
දීපං පමුම් කප්ප තෙ”ති.

10-3

අකිඤ්ඤානං අනාදනං - එතං දීපං අනාපරං
හිට්ඨානං ඉති නං බ්‍රෑමී - ජරාමච්චිපරිකමයං.

අකිඤ්ඤානං අනාදනන්ති: 'කිඤ්ඤාන'න්ති: රාගකිඤ්ඤානං දෙසකිඤ්ඤානං මොහකිඤ්ඤානං මානකිඤ්ඤානං දිට්ඨිකිඤ්ඤානං කිලෙසකිඤ්ඤානං දුට්ඨරිතකිඤ්ඤානං කිඤ්ඤානප්‍රසභානං කිඤ්ඤානවූපසමො¹ කිඤ්ඤානපච්චිතිස්සයෙහො² කිඤ්ඤානපට්ඨසසඤ්ඤා³ අමතං හිට්ඨානන්ති අකිඤ්ඤානං. අනාදනන්ති: 'ආදනං වුට්ඨති තණ්හා; යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං ආදනප්‍රසභානං ආදනවූපසමො ආදනපච්චිතිස්සයෙහො ආදනපට්ඨසසඤ්ඤා අමතං හිට්ඨානන්ති "අකිඤ්ඤානං අනාදනං"

1. කිඤ්ඤානවූපසමං- මජ්ඣං.
2. පට්චිතිස්සයං- මජ්ඣං.
3. පට්ඨසසඤ්ඤා- මජ්ඣං.

ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ යනු: කාමෝසය හවෝසය දිට්‍යෝසය අවිජ්ජෝසය උපන් කල්හි හටගත් කල්හි හිපන් කල්හි වෙසෙසින් හිපන් කල්හි පහළ වූ කල්හි. මහබ්බසෙ යනු: ජාතීහය ජරාහය ව්‍යාධිහය මරණ-හය ඇති කල්හි නුයි 'ඔසෙ ජාතෙ මහබ්බසෙ' යනු වේ.

ජරාමච්චි පරෙතානං යනු: ජරායෙන් පහස්තා ලදුවනට මඩතා ලදුවනට සුක්කයනට සමන්වාගතයනට මරණයෙන් පහස්තා ලදුවනට මඩතා ලදුවනට සුක්කයනට සමන්වාගතයනට ජාතියෙන් අනුගියවුනට ජරාව විසින් ලුහුබදනා, ලදුවනට ව්‍යාධියෙන් මඩතා ලදුවනට මරණයෙන් පහරන ලදුවනට රක්ෂාස්ථාන රහිතයනට හිලිනස්ථාන රහිතයනට අශරණයනට අශරණිභූතයනට නුයි 'ජරාමච්චි පරෙතානං' යනු වේ.

දීපං පඬුමි කප්ප තෙ යනු: ප්‍රතිෂ්ඨාව රක්ෂාස්ථානය හිලිනස්ථානය ශරණය ගතිය පිහිට ඬුමි- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණය කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි පාළ කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි "දීපං පඬුමි කප්ප තෙ" යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"මජ්ඣෙක සරස්මිං. -පෙ- දීපං පඬුමි කප්ප තෙ" යි.

10-3

අපර ප්‍රතිෂ්ඨා රහිත වූ තෙල ප්‍රතිෂ්ඨාව (රාහාදි) කිඤ්චන- (පලිබොධ) රහිත යැ ආදන (තෘෂ්ණා) රහිත යැ ජරාමරණ ව්‍යුපගමය වූ එය 'නිවනා'යි කියමි.

අකිඤ්චනං අනාදනං- 'කිඤ්චනං' යනු: රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂ-කිඤ්චන යැ මෝහකිඤ්චන යැ මානකිඤ්චන යැ දෘෂ්ටිකිඤ්චන යැ ක්ලෙශකිඤ්චන යැ දුශ්චරිතකිඤ්චන යි. කිඤ්චනප්‍රභාණය කිඤ්චන-ව්‍යුපගමය කිඤ්චන දුරුලබ කිඤ්චන සන්තිදීම අමාමහනිවන නුයි 'අකිඤ්චන' නම් වෙයි. අනාදනං යනු 'ආදන'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද, එය යි. ආදනප්‍රභාණය ආදන ව්‍යුපගමය ආදන දුරුලබ ආදන සන්තිදීම අමාමහ නිවන නුයි 'අකිඤ්චනං අනාදනං' යනු වේ.

එතං දීපං අනාපරන්ති: එතං දීපං තාණං ලෙනං සරණං ගති පරායනං. අනාපරන්ති: තඛා පරො අසෙසු දීපො නත්ති, අථ ඛො සො යෙව්¹ දීපො අග්ගො ව සෙට්ඨො ව විසෙට්ඨො ව පාමොකෙධො ව උත්තමො ව පවරො වාති 'එතං දීපං අනාපරං'.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමිති: 'වානං' වුදුති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". වානප්පහානං වාන- වූපසමො වානපට්ඨිකංගො වානපට්ඨිකංගං² අමතං නිබ්බානං. ඉතිති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිසුරි අක්කරසමවායො බ්‍රහ්මචරියාදියො පදනුපුට්ඨතා පෙතං³ ඉතිති: බ්‍රුමිති බ්‍රුමි ආවිකාමි දෙසෙමි පඤ්ඤාපෙමි පට්ඨපෙමි විවරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමි.'

ජ්‍යාමිද්වු පරිකඛයන්ති: ජරාමරණස්ස පහානං වූපසමො පට්ඨිකංගො පට්ඨිකංගං අමතං නිබ්බානන්ති 'ජරාමෙවුපරිකඛයං'

තෙනාහ භගවා:

"අකිඤ්ඤානං අනාදානං, එතං දීපං අනාපරං
නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රුමි ජරාමෙවුපරිකඛයං"න්ති

10-4

එතදඤ්ඤාය⁴ යෙ සතා - දිට්ඨධම්මාහිනිබ්බුතා
න තෙ මාරව්සානුගා - න තෙ මාරස්ස පඤ්ඤා⁵

එතදඤ්ඤාය යෙ සතාති: 'එත'න්ති: අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බ- සංඛාරසමමො සබ්බුද්ධිපට්ඨිකංගො තණ්හකඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං." අඤ්ඤායාති: අඤ්ඤාය ජානිතො තුලධිතො තීරධිතො විභාවධිතො විභූතං කතො. සබ්බො සඛාරා අනිදුදාති -පෙ- 'යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මං නති අඤ්ඤාය ජානිතො තුලධිතො තීරධිතො විභාවධිතො විභූතං කතො. යෙති අරහත්තො ධිත්ථාසවා සතාති: චතුර්ති කාරණෙහි සතා: කායෙ කායානුපස්සනාසතිපට්ඨානං භාවිතන්තො සතා -පෙ- තෙ වුදුන්ති 'සතා'ති 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා.'

1. සො ඵලං - මජ්ඣං.
2. වානපට්ඨිකංගං - මජ්ඣං.
3. පෙතං - ව, වී, ක.
4. භාවෙනා - මජ්ඣං, භා.

5. එත අත්ථං - ව, වී, ක.
6. පට්ඨපු - භා.
- පට්ඨපු - ව, වී, ක.

එතං දීපං අනාපරං යනු: තෙල ප්‍රතිෂ්ඨා යැ රක්ෂාස්ථානයැ හිලිනස්ථාන යැ ගරණ යැ ගති යැ පිහිට යි. අනාපරං යනු: එයින් මතු අනා ප්‍රතිෂ්ඨායෙක් නැති. වැළිත් එ මැ අග්‍ර වූත් ශ්‍රේෂ්ඨ වූත් අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ වූත් ප්‍රමුඛ වූත් උත්තම වූත් ප්‍රචර වූත් ප්‍රතිෂ්ඨා වේ නුයි 'එතං දීපං අනාපරං' යනු වේ.

නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි- 'වාන' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. වානප්‍රභාණය වානව්‍යුපගමය වාන දුරුලිම වාන සන්තිදීම, අමාමහතිවන ඉති යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපරිපූර්ණභාව යැ— අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'ඉති' යනු පදයන්ගේ අනුපූර්වතා ද වෙයි. බ්‍රෑමි යනු: බ්‍රෑමි- කියමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විචරණය කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි පාළ කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි 'නිබ්බානං ඉති නං බ්‍රෑමි' යනු වේ.

ජරාමච්ච පරික්ඛයං යනු: ජරාමරණයාගේ ප්‍රභාණය ව්‍යුපගමය දුරුලිම සන්තිදීම අමාමහතිවන නුයි 'ජරාමච්ච පරික්ඛයං' යනු වේ.

එයින් වදළඟ බුදුහු:

“අකිඤ්ඤානං අනාදානං -පෙ- ජරාමච්ච පරික්ඛයං” යි.

10-4

ස්මාතිමත් වූ දත්තා ලද (අතිත්‍යාදි) දහම් ඇති යම් රහත් කෙනෙක් තෙල හිවන දෑන (ක්ලේශපරිනිර්වාණයෙන්) පිරිනිව්වාහු වෙත් ද, ඔහු මාරවශයට ගියාහු නො වෙති. ඔහු මාරයාගේ මහයන්නාහු (පරිවාරකයෝ) නො වෙත්.

එතදඤ්ඤාය යෙ සතා- 'එතං' යනු: අමාමහතිවන යි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙක් සියලු උපයින්ගේ දුරුලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් හිරොධයෙක් නිවීමෙක් වේ ද එය යි. අඤ්ඤා යනු: දෑන දෑනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට 'භූම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ' යි ... යමකිසි සමුදය භවතාව යෙක් වේ නම් එභූම හිරොධ සම්භවය ඇතැ' යි දෑන දෑනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට. යෙ යනු: අරහත් ක්ෂිණා වයෝ. සතා යනු: සතර කරුණකින් ස්මාතිමත් වූවාහු; කයෙති කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය භාවිත බැවින් ස්මාතිමත් වූවාහු ...ඔහු 'සතා' යි කියනු ලැබෙත් නුයි 'එතදඤ්ඤාය යෙ සතා' යනු වේ.

දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතාති: 'දිට්ඨධම්මා'ති: දිට්ඨධම්මා ඤාතධම්මා තුලිත-
ධම්මා තීරිතධම්මා විභූතධම්මා විභාවිතධම්මා. අභිනිබ්බුතාති: රාගසං¹
නිබ්බාපිතඤා නිබ්බුතා, දෙසසං -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරානං සන්තඤා
සම්මතඤා වූපසම්මතඤා විඤ්ඤාතඤා නිබ්බුතඤා චිග්ගතඤා
පටිපපසංඛාතඤා සන්තා උපසන්තා වූපසන්තා නිබ්බුතා පටිපපසංඛාති
'දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා.'

න තෙ මාරවසානුගාති: 'මාරො'ති: "යො සො මාරො කණ්ණො
අධිපති අනුගා නළුචි පමණබඤ්ඤා. න තෙ මාරවසානුගාති: න තෙ
මාරසං වසෙ වග්ගතති, නපි මාරො තෙසු වසං වග්ගතති තෙ මාරං ව
මාරපසං ව මාරපාසං ව මාරබලිසං ව මාරාමිසං ව මාරවිසයං ව
මාරනිවාසං ව² මාරගොචරං ව මාරබන්ධනං ව අභිභූයා අභිභවිතො
අඤ්ඤාඤාචරිතො පරියාදිසිතො මඤ්ඤා චරන්ති විහරන්ති ඉරියන්ති
වග්ගතන්ති පාලෙන්ති යපෙන්ති යාපෙන්නති 'න තෙ මාරවසානුගා.'

න තෙ මාරසං පද්ධග්ගති:³ න තෙ මාරසං පද්ධා පද්ධචරා⁴ පරි-
වාරිකා සිසා⁵ බුද්ධසං තෙ භවගතො පද්ධා පද්ධචරා⁶ පරිවාරිකා
සිසාති 'න තෙ මාරසං පද්ධග්ගති.

තෙතාහ භගවා:

"එතදඤ්ඤාය යෙ සතා දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා,
න තෙ මාරවසානුගා න තෙ මාරසං පද්ධග්ගති.

සහ භාරාපරියොසානා -පෙ- සඤ්ඤා මෙ භතෙන භගවා සාවනො
භවස්මි'ති

කප්ප සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

1. ලොභසං - ව, ච, ක.
2. මාරනිවාසං ව, මඤ්ඤා.
3. පට්ඨග්ගති- සා.
පට්ඨග්ගති- ව, ච, ක.

4. පට්ඨා පට්ඨචරා- ව, ච, ක.
5. පරිවාරිකා සිසා- මඤ්ඤා, ව, ච, ක.
6. 'පට්ඨා පට්ඨචරා- ව, ච, ක, සා.

දිට්ඨිමානිතිබ්බුතා— ‘දිට්ඨිමානිතිබ්බුතා’ යනු දක්නාලද දහම් ඇතියාහු දන්තා ලද දහම් ඇතියාහු තුලනය කළ දහම් ඇතියාහු තීරණය කළ දහම් ඇතියාහු පාළ කළ දහම් ඇතියාහු විභාවන කළ දහම් ඇතියාහු. අභිනිබ්බුතා යනු: රාගය තිවනලද බැවින් තිවියාහු ද්වේෂය... හැම අකුශලසංස්කාරයන් සන්ත්‍රන් වන බැවින් සන්තිභූවන ලද බැවින් ව්‍යුපගමනය කරන ලද බැවින් තිවනලද බැවින් තීර්වෘත බැවින් පහවූ බැවින් ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ බැවින් ශාන්ත උපශාන්ත ව්‍යුපගාන්ත තීර්වෘත ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ වූවාහු නුයි ‘දිට්ඨිමානිතිබ්බුතා’ යනු වේ.

න තෙ මාරවසානුගා— ‘මාරො’ යනු: යම් (මහජනයා අනාර්ථයෙහි යොද මරන) මාරයෙක් (අකුශලකර්මයෙහි නියුක්ත බැවින්) තෘෂ්ණායෙක් (කාමා-වචරයට අධිපති බැවින්, අධිපතියෙක් (මරණයට පමුණුවන) දන්තයෙක් (පාපජනයා නො මුදන) නමුටියෙක් (ප්‍රමත්තයනට ඥාති වූ) ප්‍රමත්තබන්ධු-යෙක් වේ ද හේ යැ. **න තෙ මාරවසානුගා** යනු: ඔහු මාරයාගේ වශයෙහි නො පවතින්. මාර තෙම ඔවුන් කෙරෙහි අධිපතිභාවය නො පවත්වයි. ඔහු මරහු ද මාරපක්ෂය ද මාරපාශය ද මාරබිලිය ද මාරාමිෂය ද මාරවිෂය ද මාරභීවාපය (ගොදුර) ද මාරගොවරය ද මාරබන්ධනය ද මැඩ අභිභවනය කොට චතුරුවාගෙන භාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙහි යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි ‘න තෙ මාරවසානුගා’ යනු වේ.

න තෙ මාරස්ස පදාගු යනු: ඔහු මාරයාගේ කොටසෙහි වූවාහු පක්ෂයෙහි හැසිරෙන්නාහු සෙවක වූවාහු ශිෂ්‍ය වූවාහු නො වෙති. ඔහු භාග්‍යාවත් බුදුන්ගේ කොටසෙහි වූවාහු පක්ෂයෙහි හැසිරෙන්නාහු සෙවක වූවාහු ශිෂ්‍ය වූවාහු වෙත් නුයි ‘න තෙ මාරස්ස පදාගු’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“එතදඤ්ඤාය යෙ සත්තා - පෙ - න තෙ මාරස්ස පදාගු”යි.

ශාරා පයථිවසානය හා සමඟ ... වහන්ස, භාග්‍යාවතුන් වහන්සේ මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවකයෙමි.

කප්ප සූත්‍රනිර්දේශය නිමි.

11. ජතුකණ්ණි සූත්‍රනිර්දේශය

11-1

(ආයුෂ්මත් ජතුකණ්ණිමාණවක මෙසේ විවාරයි:) වීරයන් වහන්ස, මම මුඛ වහන්සේ (කාමයන් නො කැමැති හෙයින්) අකාමකාමී වූ ඔසය ඉක්ම වූ කෙනකු යැ යි අසා හිෂ්කාම වූ භාග්‍යවතුන් පුළුවන්ට ආයෙමි. සහජාත වූ ඥානඤ්ඤාස ඇතියාණෙනි, ශූන්‍යය හා ශූන්‍යත්වය (නිවන්) හා වදළ මැනවි භාග්‍යවතුන් වහන්ස, තෙල කරුණ තරා වූ පරිදි වදළ මැනවි.

සුඛානහං වීර අකාමකාමී- ‘සුත්වා’ යනු: ඒ භාග්‍යවත්හු මෙ කරුණුදු අර්භන්හ... බුද්ධයහ භාග්‍යවත්හ’ යි අසා අසාගෙන ඉගෙන විමසා සලකා නුයි ‘සුත්වානහං’ යනු වේ. වීර යනු: බුදුහු වීරයහ: වියව්න නුයි වීරයහ, ප්‍රභූ නු යි වීරයහ, (පරසන්තානයෙහි වියව්‍ය උපදවන හෙයින් විසව් නුයි වීරයහ, සමර්ථ සිත් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ, ඉර නුයි වීරයහ, වික්‍රම ඇතියහ නො බානසුලු නො කැතිගන්නා සුල්ලහ උත්‍රාස රහිතයහ නො පලායනසුල්ලහ ප්‍රභීණ වූ හය හා හය අංගුණ ඇතියහ පහවූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ.

1. මෙ ලොවහි හැම පාපයන්ගෙන් වෙන් වූයේ (එහෙයින් මැ) කිරිදුක් ඉක්ම සිටි වියව්‍යට නිවාස වූ ඒ ක්ෂිණාස්‍රට කෙම වියව් ඇත්තේ වෙයි. එබඳු වූයේ ප්‍රධන් වියව් ඇත්තේ යැ වීර යැ (කිරිවිකාර බැවින්) තෘදි යැ යි කියනු ලැබේ නුයි. ‘සුත්වානහං වීර’ යනු වේ.

අකාමකාමී- ‘කාමං’ යනු: විස්තර විසින් කාම දෙකෙකි: වස්තුකාම ද ක්ලේශකාම ද යි ... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් වස්තුකාමයෝ පිරිසිදු දන්තා ලදහ ක්ලේශකාමයෝ ප්‍රභාණය කරන ලදහ වස්තුකාමයන් පිරිසිදු දන්තාලද බැවින් ක්ලේශ කාමයන් ප්‍රභීණ වන බැවින් බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති කාමයන් නො පතති කාමයන් ඊජ්සා නො කෙරෙති කාමයන් අභිජල්පනය නො කෙරෙත්. යම් කෙනෙක් කාමයන් කැමැති වෙත් ද කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් ද කාමයන් ඊජ්සා කෙරෙත් ද කාමයන් අභිජල්පනය කෙරෙත් ද ඔහු කාම-කාමීහු යැ රාගරක්තයෝ යැ රාගසංඥායෙන් සංඥාවත්හ. බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති කාමයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති කාමයන් ඊජ්සා නො කෙරෙති කාමයන් අභිජල්පනය නො කෙරෙත්. එහෙයින් බුදුහු අකාමයහ හිෂ්කාමයහ ත්‍යක්තකාමයහ වෘත්තකාමයහ මුක්තකාමයහ ප්‍රභීණකාමයහ ප්‍රතිනිසාෂ්ට (දුරු කළ) කාමයහ විතරාගයහ විගතරාගයහ ත්‍යක්තරාගයහ වෘත්ත (වමාළ) රාගයහ මුක්තරාගයහ ප්‍රභීණරාගයහ ප්‍රතිනිසාෂ්ටරාගයහ තෘෂ්ණාදර්ශයහ නිව්‍යහ සිහිල් වූහ. (කායික-වෛතසික සුවිච්ඡනාසුල්ලහ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් නුයි ‘සුත්වානහං වීර අකාමකාමී’ යනු වේ. ඉව්වායස්මා ජතුකණ්ණි - ‘ඉව්’ යනු: පදසන්ධි යැ... තෙල ‘ඉව්’ යනු පදනුපූර්වකා යැ. ආයස්මා යනු: ප්‍රියවචන යැ... තෙල ‘ආයස්මා’ යනු සප්තශ්‍රය නාමයෙකි. ජතුකණ්ණි යනු: එ බවුණුගේ ගොත්‍ර යැ සඨබ්‍යා යැ සංඥා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ යි ‘ඉව්වායස්මා ජතුකණ්ණි’ යනු වේ.

ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමනේ: 'ඔසාතිග'නති: ඔසාතිගං ඔසං අතික්කන්තං සමතික්කන්තං චිතිවන්තනති 'ඔසාතිගං'. පුට්ඨනති: පුට්ඨං පුට්ඨිකුං යාචිකුං අරේඛිසිකුං පසාදෙකුං. අකාමමාගමනති: අකාමං පුට්ඨං තික්කාමං¹ වන්තකාමං වන්තකාමං මුත්තකාමං පභීනකාමං පටිනිසුට්ඨකාමං චිත්තරාගං චිත්තරාගං වන්තරාගං වන්තරාගං මුත්තරාගං පභීනරාගං පටිනිසුට්ඨරාගං ආගමා ආගතමා උපාගතමා සමපන්නමා තයා සද්ධිං සමාගතමාති 'ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං.'

සනතිපදං බුද්ධි සභාජනෙතතා²ති: 'සනති'ති: ඒකෙන ආකාරෙන සතේපි සනතිපදමපි තමම අමතං නිබ්බානං, යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බපට්ඨපටිනිසුකයො තණ්හකට්ඨො විරාගො තිරොධො තිබ්බානං.

වුත්තං හෙතං හගවතා:

සත්තමෙතං පදං, පභීතමෙතං පදං, යදිදං සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බපට්ඨපටිනිසුකයො තණ්හකට්ඨො විරාගො නිරොධො නිබ්බානනති. අථාපරන්තකාරෙන යෙ ධම්මා සත්තාධිගමාය සනතිච්ඡයාය සනති සමුත්තිරියාය සංවන්තනති, යෙය්‍යපීදං: වන්තාරො සතිපට්ඨානා, වන්තාරො සමුප්පධානා, වන්තාරො ඉද්ධිපාද, පඤ්ඤායානි, පඤ්ඤාබ්‍රානි, සත්ත බොද්ධිඛා, අරියො අට්ඨඛිකො මයො, ඉමෙ වුත්තනති සනතිපදං සනතිපදං තණ්හපදං ලෙන්පදං සරණපදං අභයපදං අච්ඡිත්තපදං අමතපදං තිබ්බානපදං බුද්ධි ආවිකමාති දෙසෙති පඤ්ඤපෙති පට්ඨපෙති විවරාති විහජාති උත්තානිකරොති පකාසෙති. සභාජනෙතතාති: 'නෙත්තං' වුත්තති සබ්බඤ්ඤාසංකොණං, බුද්ධියං හගවතො නෙත්තං ච ජිනභාවො ච බොධියා මූලෙ අපුබ්බං අවරිමං එකමිං බණ්ණ උප්පන්නො, තස්මා බුද්ධො සභාජනෙතතාති 'සනතිපදං බුද්ධි සභාජනෙතතා.'

සථාතච්ඡං හගවා බුද්ධි මෙතනති: යථාතච්ඡං වුත්තති අමතං තිබ්බානං -පෙ- තිරොධො තිබ්බානං, හගවාති: ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සමුත්තපඤ්ඤානති යදිදං හගවාති. බුද්ධි මෙතනති: බුද්ධි ආවිකමාති -පෙ- පකාසෙතිති 'යථාතච්ඡං හගවා බුද්ධි මෙතං.'

තෙතාහ යො බුද්ධමණො:

"සුඤ්ඤානං වීර අකාමකාමී (ඉච්චායසො ජතුකණ්ණි)
ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං,
සනතිපදං බුද්ධි සභාජනෙතතා
යථාතච්ඡං හගවා බුද්ධි මෙත"නති.

1. නිකාමං- ව, ඩි, ක.

2. මහාජනෙතතා- ව, ඩි, ක.

ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං- 'ඔසාතිගං' යනු: ඔසයන් ඉක්ම ගිය ඔසයන් අතික්‍රමණය කළ ඔසයන් සමතික්‍රමණය කළ ඔසයන් ඉක්මයිටියවුනැ'යි 'ඔසාතිගං' යනු වේ. පුට්ඨං යනු: පුළුවුස්නට විවාරන්තට අයදනට අධොෂණ කරන්තට පහදවන්තට. අකාමමාගමං යනු: කාම නැති මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්නට කාම රහිත වූ හැරදමු කාම ඇති වමාළ කාම ඇති මුදුහළ කාම ඇති ප්‍රභාණය කළ කාම ඇති දුරුළු කාම ඇති පහවු රාග ඇති කසවු රාග ඇති හැරදමු රාග ඇති වමාළ රාග ඇති මුදුළ රාග ඇති ප්‍රභිණ රාග ඇති දුරු කළ රාග ඇති මුඛ වහන්සේ පුළුවුස්නට ආමිහ අවමිහ එළැඹියමිහ සැපැඹිණියමිහ මුඛ වහන්සේ හා සමග එක්වුමිහ නුයි 'ඔසාතිගං පුට්ඨමකාමමාගමං' යනු වේ.

සන්තිපදං මුඛි සභාජනෙත්තො- 'සන්ති' යනු: එක් අයුරෙකින් ශාන්තිය ද ශාන්තිපදය ද එ මැ අමාමහ තිවන යි. යම් හැම සංස්කාරයන් ගේ සන්තිදීමෙක් හැම උපධිත්තේ දුරුලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් තිරොධයෙක් තිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. තෙල වදන ලද මැයි භාගාවතුන් විසින්:

"යම් සියලු සංස්කාරයන් ගේ සන්තිදීමෙක් සියලු උපධිත්තේ දුරුලීමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් තිරොධයෙක් තිර්වාණයෙක් වේද තෙල තිර්වාණපදය ශාන්ත යැ තෙල තිර්වාණපදය ප්‍රණිත යි."

තවද අන් අයුරෙකින් (සතිපට්ඨානාදි) යම් ධර්ම කෙනෙක් නිර්දාණ ප්‍රතිවේධය පිණිස තිර්වාණස්පර්ශය පිණිස තිවන් පසක් කරනු පිණිස පවතින් ද, හේ කෙසේ යැ යත්: සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ සතර සමාක් ප්‍රධානයෝ යැ සතර සාද්ධිපාදයෝ යැ පඤ්චෙන්ද්‍රියයෝ යැ පඤ්චබලයෝ යැ සප්තබොධාච්ඡායෝ යැ ආයථි අෂ්ටාඛික මාර්ගය යි මොහු 'ශාන්ති-පදයෝ' යි කියනු ලැබෙත්. ශාන්තිපදය ත්‍රාණපදය ලෙනපදය ගරණපදය අභයපදය අව්‍යුත්තපදය අමාතපදය තිර්වාණපදය මුඛි - වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවුම් මැනැව් තැබුව මැනැව් විවෘත කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් ප්‍රකට කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව්. සභාජනෙත්ත - 'නෙත්ත'යි සර්වඥත: ඥානය කියනු ලැබෙයි. භාගාවත් බුදුන්ගේ නෙත්‍රයත් ජින-භාවයත් බෝමුල්හි දී පෙරපසු නො වැ එක්වට උපත. එයින් බුදුහු 'සභාජනෙත්‍ර' නුයි 'සන්තිපදං මුඛි සභාජනෙත්ත' යනු වේ.

යරාතව්ණං හගවා මුඛිමෙතං- 'යරාතව්ණං' යි අමාමහතිවන කියනු ලැබෙයි...තිරොධයෙක් තිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. හගවා යනු: කෙල ගොරවනාම යැ... මේ 'හගවා' යනු: අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියෙකි. මුඛි මෙතං යනු: මුඛි-වදළ මැනැව් ... ප්‍රකාශ කළ මැනැව් නුයි 'යරාතව්ණං හගවා මුඛි මෙතං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"සුත්වානහං වීර.....යරාතව්ණං හගවා: මුඛි මෙතං" යි.

11-2

භගවා හි කාමෙ අභිභුයා ඉරියති
ආදිවෙචාච පඨවිං තෙජී තෙජසා,
පටිත්තපඤ්ඤාය මෙ භූරිපඤ්ඤා,¹
ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඤාං
ජාතිජරාය ඉධ විපසභානං.

භගවා හි කාමෙ අභිභුයා ඉරියති: 'භගවා'නි භාරවාධිවචනං -පෙ-
සච්ඡිකාපඤ්ඤානි යදිදං භගවාති. කාමාති උද්ගතනො² ඉදං කාමා:
වතඤ්ඤාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉදං වුච්චනති වතඤ්ඤාමා -පෙ-
ඉදං වුච්චනති කිලෙසකාමා. භගවා වතඤ්ඤාමෙ පරිජානිතා කිලෙස
කාමෙ පභාය අභිභුයා අභිභවිතා දර්ශනාත්තරිතා පරියාදිසිතා ලිඛිතා³
වරති විහරති ඉරියති වතෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'භගවා හි
කාමෙ අභිභුයා ඉරියති.'

ආදිවෙචාච පඨවිං තෙජී තෙජසාති: 'ආදිවෙචා' වුච්චනති සුරියො, පඨවි
වුච්චනති ජගති, යථා සුරියො තෙජී⁴ තෙජෙන සමන්තාගතො පඨවිං අභිභුයා
අභිභවිතා අර්ශනාත්තරිතා පරියාදිසිතා සන්තාපයිතා සබ්බං ආකාසගතං
කමගතං අභිභවිතං අකිකාරං විධිමෙතා ආලොකං දසකයිතා ආකාසෙ
අත්තලිකෙකෙ ගගනපථෙ⁵ වෙගෙන ගවිජති ඵච්චෙව භගවා ඤාණතෙජී⁶
ඤාණතෙජෙන සමන්තාගතො සබ්බං අභිසංඛාරසමුදයං -පෙ- කිලෙසතමං
අවිජ්ජකිකාරං විධිමිතා⁷ ඤාණාලොකං දසෙසතා වජ්ඣකාමෙ
පරිජානිතා කිලෙසකාමෙ පභාය අභිභුයා අභිභවිතා අර්ශනාත්තරිතා
පරියාදිසිතා ලිඛිතා වරති විහරති ඉරියති වතෙතති' පාලෙති යපෙති
යාපෙතිති ආදිවෙචාච පඨවිං තෙජී තෙජසා.

පටිත්තපඤ්ඤාය මෙ භූරිපඤ්ඤාති: අහමස්මි පටිත්තපඤ්ඤා
මිමකපඤ්ඤා ලාමකපඤ්ඤා ජගතකපඤ්ඤා⁸, තව්චි මහාපඤ්ඤා
පුඤ්ඤා පඤ්ඤා භාසුපඤ්ඤා⁹ ජවනපඤ්ඤා තික්ඛපඤ්ඤා ගිබ්බධික-
පඤ්ඤා. භූරි වුච්චනති පඨවි, භගවා තාය පඨවියා සමාය පඤ්ඤාය විපුලාය
විත්තාය සමන්තාගතොති පටිත්තපඤ්ඤාය මෙ භූරිපඤ්ඤා.

1. භූරිපඤ්ඤා-මජ්ඣං, සා.
2. උද්ගතනො- පන.
3. ලිඛිතා ඉති- මජ්ඣං, තති.
4. තෙජී තෙජසා තෙජෙන- ව, ක, වී, ප-
5. ගමන පථං- සා.
6. ඤාණි ඤාණ තෙජෙන- ව-වි-ක.
7. පටිත්තෙති- පන.
8. ජතුකණ්ණ- මජ්ඣං,
9. භාස පඤ්ඤා- මජ්ඣං-ක-

යම් හෙයෙකින් භාග්‍යවතුන් වහන්සේ තෙද ඇති හිරු තෙදින් පෘථිවිය සෙයින් කාමයන් මැඩලා වාසය කරන සේක් ද, එහෙයින් මහාප්‍රාඥයන් වහන්ස, මෙහි මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රභාණය වූ යම් දහමක් මම් දැන ගන්නෙමි නම් ඒ දහම මද නුවණැති වූ මට වදළ මැනැව.

හගවා හි කාමෙ අභිභූය්‍ය ඉරියති- 'හගවා' යනු: ගෞරවනාම යැ...මේ 'හගවා' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්ති යැ. කාමා යනු: විස්තර විසින් වස්තුකාම ද ක්ලේශකාම ද යි කාම දෙකෙකි.... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු වස්තු කාමයන් පිරිසිදු දැන ක්ලේශකාමයන් දුරු කොට මැඩ මැඩලා ගෙවා මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'හගවා' හි කාමෙ අභිභූය්‍ය ඉරියති' යනු වේ.

ආදිවොව පඨවිං තෙජී තෙජසා - 'ආදිවව' යි සූර්යා කියනු ලැබෙයි. 'පඨවි' යි පොළොව කියනු ලැබෙයි. යම්සේ තෙජස් ඇති සුයඹ් තෙම තේජසින් සමන්වාගත වූයේ පොළොව මැඩ අභිභවනය කොට යට කොට ගෙන භාත්පසින් මැඩගෙන තවා ඇකාශගත වූ සියලු තමස නසා අන්ධකාරය විධමනය කොට ආලෝකය දක්වා අහස්හි අන්තරික්ෂයෙහි ඉවත්මහ වෙගයෙන් යේ ද එසෙයින් මැ බුදුහු ඥානතෙජස් ඇත්තාහු ඥාන තෙජසින් සමන්වාගත වූවාහු හැම අභිසංස්කාර සමුදය ... කෙලෙස් තමස අවිද්‍යාන්ධකාරය විධමනය කොට ඥානාලෝකය දක්වා වස්තු කාමයන් පිරිසිදු දැන ක්ලේශකාමයන් දුරු කොට මැඩ අභිභවනය කොට යට කොට භාත්පසින් මැඩගෙන මර්දනය කොට සරති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'ආදිවොව පඨවිං තෙජී තෙජසා' යනු වේ.

පරිත්තපඤ්ඤායං මෙ භූරිපඤ්ඤා යනු: මම් මද නුවණ ඇතියෙමි පහත් නුවණ ඇතියෙමි ලාමක ප්‍රඥා ඇතියෙමි බොළඳ නෑණ ඇතියෙමි, මුඛ වහන්සේ වැළිත් මහනුවණ ඇතියව්හු පුළුල්නුවණ ඇතියව්හු වහා වැටහෙන නුවණ ඇතියව්හු දිවෙන නුවණ ඇතියව්හු තියුණු නුවණ ඇතියව්හු විනිවිද දක්නා නුවණ ඇතියව්හු යැ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පෘථිවි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතහ'යි 'පරිත්ත පඤ්ඤායං මෙ භූරිපඤ්ඤා' යනු වේ.

ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යනති: 'ධම්මෙන': ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣේකකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාඨං සවාසඤ්ඤාං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤාං බුද්ධිමයං චිත්තාරො සතිපට්ඨානෙ -පෙ- භික්ඛාන භික්ඛඤ්ඤානං ගාමිනිඤ්ඤා පටිපදං ආවික්ඛාති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවරාති විහරාති උත්තානිකරොති පකාසෙතිති. යමහං විජ්ඣෙය්‍යනති: යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිජානෙය්‍යං පටිවිජේඛය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං පසෙසෙය්‍යං සව්ඨකරෙය්‍යනති ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යනති.

ජාති ජරාය ඉධ විපසංහානනති- ඉධෙව ජාති ජරාය මරණස්ස පහානං චූපසමං පටිතිස්සංසං පටිපසසද්ධිං අමතං භික්ඛානනති 'ජාති ජරාය ඉධ විපසංහානං'.

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො;

"හගවා හි කාමෙ අභිභුය්‍ය ඉරියති
ආදිවේදානි පයවිං තෙජී තෙජසා
පරිත්තපඤ්ඤායං මෙ භූරිපඤ්ඤා
ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යනති.
ජාතිජරාය ඉධ විපසංහානං"නති.

11-3

කාමෙසු විනය ගෙඩං (ජතුකණ්ණිති හගවා)
නෙකකල්‍යාණං දට්ඨං ධම්මො,
උග්ගතිතං තිරිතං වා
මා තෙ විජ්ජන්ති කිඤ්ඤානං.

කාමෙසු විනය ගෙඩනති: 'කාමා'ති උද්භූතො දෙව කාමා: වජ්ජි-කාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ චූච්චනති වජ්ජිකාමා -පෙ- ඉමෙ චූච්චනති කිලෙසකාමා. 'ගෙඩො චූච්චති තණ්හා යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං. කාමෙසු විනය ගෙඩනති: කාමෙසු ගෙඩං විනය¹ පටිවිනය පජහ² විනොදෙති ඛානතිකරොති අනභාවං ගමෙතිති කාමෙසු විනය ගෙඩං. ජතුකණ්ණිති හගවාති: තං බ්‍රාහ්මණං ගොතෙතන ආලපති. හගවාති: ගාරවාධිවචනමෙතං -පෙ- සව්ඨකා-පඤ්ඤානති යදිදං හගවාති 'ජතුකණ්ණිති හගවා'.

1. විනෙශා ගෙඩං- හෙ.
2. පජහාමි- හෙ.

ආවිකම්භ ධම්මං යමිහං විජ්ඣෙය්‍යං - ‘ධම්මං’ යනු: ආදියෙහි කල්‍යාණ වූ මධ්‍යයෙහි කල්‍යාණ වූ අවසානයෙහි කල්‍යාණ වූ (අර්ත්ථසම්පත්තියෙන්) සාර්ත්ථ වූ (බ්‍යඤ්ජන සම්පත්තියෙන්) සවාඤ්ජන වූ සියල්ල පරිපූර්ණ වූ පරිභුද්ධ වූ බ්‍රහ්මවයංඛාව ද සතර සතිපට්ඨානයන් ද...නිර්වාණය ද නිර්වාණගාමීප්‍රතිපදාව ද වදළ මැනැව් දෙසුව මැනැව් පැනැවූව මැනැව් පිහිටුව මැනැව් විවරණය කළ මැනැව් විභාග කළ මැනැව් පාළ කළ මැනැව් ප්‍රකාශ කළ මැනැව්. යමිහං විජ්ඣෙය්‍යං යනු: යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙමි නම් වෙසෙසින් දැන ගන්නෙමි නම් ප්‍රකර්ෂයෙන් දැනගන්නෙමි නම් මොනොවට දැනගන්නෙමි නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නෙමි නම් අධිගම කරන්නෙමි නම් අක්කම නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙමි නම් නුඹ “ආවිකම්භ ධම්මං යමිහං විජ්ඣෙය්‍යං” යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං යනු: මේ අත්බැව්හි මැ ජාතිජරාවගේ මරණය ගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරු ලීම ප්‍රතිප්‍රශ්නධර්මය අමාමහතිවන නුඹ “ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං” යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“හගවා හි කාමෙ -පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං” යි.

11-3

(බ්‍රිහු මෙසේ වදළහ: ජතුකණ්ණි මාණවකය,) තොන්ත්‍රමය ක්ෂේම වශයෙන් දැක විස්තුකාම ක්ලේශකාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි විසින් ගන්නා ලද්දෙක් හෝ හළ යුත්තෙක් හෝ (රාගාදි) කිඤ්චන යෙක් හෝ නහමක් තොපට වේවා.

කාමෙසු විනය ගෙඩං- ‘කාමා’ යනු: විස්තර විසින් කාම දෙකෙකී: වස්තුකාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද’ යි ...මොහු විස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති. ‘ගෙඩ’යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. කාමෙසු විනය ගෙඩං යනු: කාමයෙහි තෘෂ්ණාව දුරු කරව වෙසෙසින් දුරු කරව හැර පියව විනෝදනය කරව විගතාත්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව යි ‘කාමෙසු විනය ගෙඩං’ යනු වේ. ජතුකණ්ණිති හගවා- ‘ජතුකණ්ණි’ යනු: බ්‍රිහු එ බවුණු ගොත්‍රයෙන් අමතති. හගවා යනු: කෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ ‘හගවා’ යනු අර්හත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපත් ප්‍රඥප්තියෙක් නුඹ ‘ජතුකණ්ණි’ ති හගවා’ යනු වේ.

නෙකබ්බමං දදුටු ටෙමතොති: 'නෙකබ්බමතති': සමො පට්ඨදං අනුලොමපට්ඨදං අපට්ඨනිකපට්ඨදං අනිත්තපට්ඨදං ධම්මානුධම්මපට්ඨදං සිලෙසු පරිපුරකාරිතං ඉන්ද්‍රියෙසු ඉන්ද්‍රියාචාරතං භොජනෙ මත්තඤ්ඤතං ජාගරියානුයොගං සතිසම්පජ්ඣාදං වත්තාරො සතිපට්ඨානෙ වත්තාරො සමමුත්ථානෙ වත්තාරො දඬුවාදෙ පඤ්චස්ථියාති පඤ්ඤා බ්‍රාහ්මී සත්ත ඛොජ්ඣාදිග අරියං අට්ඨමිතිකං මග්ගං භික්ෂානඤ්ඤා භික්ෂානගාමිතිඤ්ඤා පට්ඨදං ටෙමතො තාණතො ලොනතො සරණතො අභයතො අවිචුතතො අමතතො භික්ෂානතො දදුටුං පසිසිතො තුලසිතො තීරසිතො විභාවසිතො විභුතං කතොති 'නෙකබ්බමං දදුටු ටෙමතො.'

උග්ගහිතං නිරතං වාති: 'උග්ගහිත'නති: තණ්හාවයෙන දිට්ඨිවයෙන ගහිතං පරාමධං අභිතිට්ඨං අජෙබ්බසිතං අධිමුත්තං. නිරතං වාති; නිරසිතබ්බං¹ මුඤ්ඤිතබ්බං පජහිතබ්බං² විනොදෙතබ්බං³ බ්‍යානතිකාතබ්බං අනභාවං ගමෙතබ්බනති උග්ගහිතං නිරතංවා.,.

මා තෙ විජ්ජිත් කිඤ්ඤානති රාගකිඤ්ඤානං දෝෂකිඤ්ඤානං මොහ-කිඤ්ඤානං මානකිඤ්ඤානං දිට්ඨිකිඤ්ඤානං කිලෙසකිඤ්ඤානං දුට්ඨිකිඤ්ඤානං. ඉදං කිඤ්ඤානං තුග්ගං මා විජ්ජිත්, මා සංවිජ්ජිත්, පජහ විනොදෙති බ්‍යානතිකරොති අනභාවං ගමෙතිති 'මා තෙ විජ්ජිත් කිඤ්ඤානං' තෙතාහ භගවා:

'කාලෙසු විනය ගෙධං (ජතුකණ්ණිති භගවා)
නෙකබ්බමං දදුටු ටෙමතො,
උග්ගහිතං නිරතං වා
මා තෙ විජ්ජිත් කිඤ්ඤාන'නති.

11-4

යං පුදබ්බ තං විසොසෙහි⁴
පච්ඡා තෙ මාහු කිඤ්ඤානං
උජෙබ්බ චෙ නො⁵ ගජෙසසයි
උපසන්නො වරිසකයි-.

යං පුදබ්බ තං විසොසෙහිති: අතිතෙ සංඛාරෙ ආරබ්භ යෙ කිලෙසා උපපජ්ජයන්තූ, තෙ කිලෙසෙ සොසෙහි විසොසෙහි සුක්ඛාපෙති විසුක්ඛාපෙති අබ්ජං කරොති පජහ විනොදෙති බ්‍යානතිකරොති අනභාවං ගමෙතිති එවමිති යං පුදබ්බ තං විසොසෙහි.' අරථා යෙ අතිතා කම්මාහිසංඛාරා අවිපක්කවිපාකා තෙ කම්මාහිසංඛාරො⁶ සොසෙහි විසොසෙහි සුක්ඛාපෙති විසුක්ඛාපෙති අබ්ජං කරොති පජහ විනොදෙති බ්‍යානතිකරොති අනභාවං ගමෙතිති එවමිති 'යං පුදබ්බ තං විසොසෙහි.'

1. නිරතංවාති නිරතංවා- මජ්ඣං.
2. විජ්ජිතබ්බං- මජ්ඣං.
3. විනොදිතබ්බං- මජ්ඣං.

4. විසොසෙහි- පන.
5. චෙ නො- ච, වි, ක, ම.
6. කම්මාහි සංඛාරා- පන.

නෙකකම්මං දට්ඨු ඛෙමතො- ‘නෙක්කම්මං’ යනු: සමාක් ප්‍රතිපදාව අනුලෝම ප්‍රතිපදාව අවිරුද්ධ ප්‍රතිපදාව අන්වර්තට ප්‍රතිපදාව ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපදාව ශීලයන්හි සපුරා කරන බව ඉන්ද්‍රියයන්හි පියන ලද දෙර ඇති බව වැළඳීමෙහි පමණ දන්තා බව ජාගය්‍යානුයෝගය ස්මාති සම්ප්‍රජන්‍යය සතර සතිපට්ඨානයන් සතර සමාක් ප්‍රධානයන් සතර සාද්ධිපාදයන් පඤ්චෙන්ද්‍රියයන් පඤ්චබලයන් සප්තබොධාචගයන් ආයතී අෂ්ඨාචගික මාර්ගය භීර්වාණය ද භීර්වාණගාමී ප්‍රතිපදාව ද ක්ෂෙම හෙයින් ත්‍රාණ හෙයින් ලෝක හෙයින් සරණ හෙයින් අභය හෙයින් අවිජුක හෙයින් අමාන හෙයින් තීර්වාණ හෙයින්, දට්ඨුං- දෑක තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කෙ:ට ප්‍රකට කොට නුයි ‘නෙක්කම්මං දට්ඨු ඛෙමතො’ යනු වේ.

උග්ගහිතං නිරතං වා- ‘උග්ගහිතං’ යනු: තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් ගන්නා ලද පරාමර්ශනය කරන ලද ඇතුළත පිවිසුණු ගිලගන්නා ලද අධිමුක්ත වූ, නිරතං වා යනු දුරු කළ යුතු මුද්‍රා හළ යුතු පරිත්‍යාග කළ යුතු විනෝදනය කළ (දෑමිය) යුතු විගතාන්ත කළ යුතු අනු අභාවයට පැමිණවිය යුතු නුයි ‘උග්ගහිතං නිරතං වා’ යනු වේ.

මා තෙ විජ්ජිතං කිඤ්චනං යනු: රාග කිඤ්චනය ද්වේෂ කිඤ්චනය මොහ කිඤ්චනය මාන කිඤ්චනය දෘෂ්ටි කිඤ්චනය ක්ලෙශකිඤ්චනය දුශ්චරිත කිඤ්චනය යන මේ කිඤ්චනය (පළිබොධය) නහමක් තට වේවා! නහමක් මොනොවට වේවා! හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනුඅභාවයට පමුණුව නුයි ‘මා තෙ විජ්ජිතං කිඤ්චනං’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ බුදුහු:

“කාමෙසු විනය ගෙඩං -පෙ- මා තෙ විජ්ජිතං කිඤ්චනං”යි.

11-4

අතීතයෙහි යම් සංස්කාරයක් වී නම් එය වියළුව අනාතක සංස්කාරය තට නහමක් කිඤ්චන (පළිබොධ) වේවා, ඉදින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාරයන් තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි විසින් නො ගන්නෙහි නම් නිවුණෙක් වැ හැසිරෙන්නෙහි.

යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි යනු: අතීත සංස්කාරයන් ඇරඹ යම් කෙලෙස් කෙනෙක් උපදනාහු නම් ඒ කෙලෙසුත්වියළුව වෙසෙයින් වියළුව ශුෂ්ක බවට පමුණුව වෙසෙයින් ශුෂ්ක බවට පමුණුව බීජාභාවය කරව හැරපියව දුරු කරව විගතාන්ත කරව අනුඅභාවයට පමුණුව නුයි මෙසේත් ‘යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි’ යනු වේ. නොහොත් අතීත වූ නො පැසුණු විපාක ඇති යම් කර්මාභිසංස්කාර කෙනෙක් වෙත් නම් ඒ කර්මාභිසංස්කාර යන් වියළුව වෙසෙයින් වියළුව ශුෂ්ක බවට පමුණුව වෙසෙයින් ශුෂ්ක බවට පමුණුව බීජාභාවය කරව හැරපියව දුරලව විගතාන්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව නුයි මෙසේත් ‘යං පුබ්බෙ තං විසොසෙහි’ යනු වේ.

පච්ඡා නෙ මාහු කිඤ්චනනාහි: 'පච්ඡා' වුච්ඡි අනාගතං, අනාගතෙ භංඛාරෙ ආරබ්භ ගාති උපපජ්ජය්‍යා රාගකිඤ්චනං දෙසකිඤ්චනං චෝභකිඤ්චනං මානකිඤ්චනං දිට්ඨිකිඤ්චනං කිලෙසකිඤ්චනං දුට්ඨිකිඤ්චනං ඉමාහි කිඤ්චනාහි තුස්සා මා අහු මාකාසි මා ජනෙසි මා සංජනෙසි මා හිට්ඨනෙසි මාහිතිට්ඨනෙසි පජ්ඣ විනෝදෙහි ඛ්‍යාතති කමරොහි අනභාවං ගමෙහිත් 'පච්ඡා නෙ මාහු කිඤ්චනං'.

මජ්ඣිමෙ නො ගණෙසසිති: මජ්ඣිමෙ වුච්ඡි පච්චුප්පත්තං රූපං චේදනා සඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං, පච්චුප්පත්තෙ සංඛාරො තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන න ගණෙසසිති න ගණෙසසිති, න පරාලිසිසසිති, න නාන්දිසසිති, නාභිනාන්දිසසිති, න අපේක්ඛාසිසසිති, අභිනාන්දනං අභිච්ඡේදනං අපේක්ඛාසානං ගාහං පරාමාසං අභිතිවෙසං පජ්ඣසසිති, විනෝදෙසසිති, ඛ්‍යාතාධිකරිසසිති, අනභාවං ගමෙසසිති 'මජ්ඣිමෙ නො ගණෙසසිති.'

උපසන්නො වරිසසිති: රාගසං සත්තංගා සමිතතො උපසමිතතො දෙසසං - ෨ - සංඛාරාසලාහිසංඛාරානං සත්තතො සමිතතො උපසමිතතො වූපසමිතතො විජ්ඣාතතො හිඤ්ඤාතතො විගතතො පටිප්පසංඝාතො සන්නො උපසන්නො වූපසන්නො හිඤ්ඤාතො පටිප්පසංඝාතො වරිසසිති විහරිසසිති ඉරිසසිති චක්ඛිසසිති පාලෙසසිති යපෙසසිති යාමෙසසිති 'උපසන්නො වරිසසිති'.

තෙනාහ භගවා:

"ආ ඥානෙ තං විජ්‍යාසෙසි
පච්ඡා නෙ මාහු කිඤ්චනං,
මජ්ඣිමෙ නො ගණෙසසිති
උපසන්නො වරිසසිති"ති.

පටිඡා නෙ මාහු කිඤ්චනං- 'පටිඡා'යි අනාගතය කියනු ලැබෙයි. අනාගත සංස්කාරයන් ඇරැබූ යම් කිඤ්චන කෙනෙක් උපදනාහු ද; රාගකිඤ්චන යැ ද්වේෂ කිඤ්චන යැ මෝහ කිඤ්චන යැ මාන කිඤ්චන යැ දෘෂ්ටිකිඤ්චන යැ ක්ලේශ කිඤ්චන යැ දුශ්චරිත කිඤ්චන යි. මේ කිඤ්චනයෝ තට නහමක් වෙත්වා නහමක් කරව නහමක් උපදව නහමක් මොනවට උපදව නහමක් උපදව නහමක් වෙසෙසින් හිපදව හැරපියව දුරලව විතතාන්ත කරව අනු අභාවයට පමුණුව තුයි 'පටිඡා නෙ මාහු කිඤ්චනං' යනු වේ.

මජ්ඣිම නිකායෙහි- 'මජ්ඣිම' යි ප්‍රත්‍යුත්පන්න (වර්තමාන) වූ රූපය වේදනාව සංඤ්ච සංස්කාර විඤ්ඤාන කියනු ලැබෙයි. ප්‍රත්‍යුත්පන්න සංස්කාරයන් තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් නො ගන්නෙහි ග්‍රහණය නො කරන්නෙහි පරාමර්ශ නො කරන්නෙහි නො තුටු දිත්තෙහි අභිනිසාදන නො කරන්නෙහි නො ගිලනන්නෙහි අභිනිසාදනය අභිවදනය අපේක්ෂාසානය ග්‍රාහය පරාමර්ශය අභිතිවේශය හැරපියන්නෙහි දුරලත්තෙහි විගතාන්ත කරන්නෙහි අනු අභාවයට පමුණුවන්නෙහි තුයි 'මජ්ඣිම වේ නො ගහෙස්සයි' යනු වේ.

උපසංකප්පා වරිස්සයි යනු: රාගය සන්තූන් බැවින් ශමනය කරන ලද බැවින් චූෂ්මනය කරනලද බැවින් ද්වේෂය ... හැම අකුශලාභි සංස්කාරයන් සන්තූන් බැවින් ශමනය කරනලද බැවින් චූෂ්මනය කරනලද බැවින් හිවනලද බැවින් හිවුණු බැවින් පහවූ බැවින් සන්තිසුවන ලද බැවින් ශාන්ත වූයේ උපශාන්ත වූයේ චූෂ්මාන්ත වූයේ හිවියේ සන්තිසුවන ලද්දේ හැසිරෙන්නෙහි වාස කරන්නෙහි ඉරියව් පවත් වන්නෙහි වැටෙන්නෙහි පාලනය කරන්නෙහි යැපෙන්නෙහි යාපනය කරන්නෙහි තුයි 'උපසංකප්පා වරිස්සයි' යනු වේ.

ඊයින් වදළහ බුදුහු:

“යං සුඛං තං - පෙ- උපසංකප්පා වරිස්සයි” යි.

11-5

සබ්බසො නාමරූපසම්.
වීතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ,
ආසවාස්ස¹ න විජ්ජනම්
යෙනි ඔව්වුච්ඡං චෂජ.

සබ්බසො නාමරූපස්මි. විතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති: 'සබ්බසො'ති: සබ්බන්ත සබ්බං සබ්බථා සබ්බං අසෙසං තියෙසසං පරියාදියතවචනමෙතං 'සබ්බසො'ති. නාමනැති: චක්කාරො අරුචිතො ධන්ධා. රූපනැති: චක්කාරො ච මහාභූතා චතුක්කාක්ඛි මහාභූතානං උපාදය රූපං. ගෙධො චූරිති තණ්හා, "යො රාගො සාරාගො -ප- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං". සබ්බසො නාමරූපස්මි. විතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණාති: සබ්බසො නාමරූපස්මි. විතගෙධස්ස විගතගෙධස්ස චක්කගෙධස්ස චක්කගෙධස්ස මුත්තගෙධස්ස පභිනගෙධස්ස පටිච්ඡාධිගෙධස්ස විතරාගස්ස චිත්තරාගස්ස චක්කරාගස්ස චක්කරාගස්ස මුත්තරාගස්ස පභිනරාගස්ස පටිච්ඡාධිරාගස්සාති 'සබ්බසො නාමරූපස්මි. විතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ.'

ආසවායායා න විජ්ජනීති: 'ආසවා'ති චතතාරො ආසවා: කාමාසවො භවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, අය්‍යාති: අරුතො ඛිණ්ණාසවයා' න විජ්ජනීති දුමෙ ආසවා තස්ස නත්ථි, න සත්තී, න සංවිජ්ජන්තී නුපලබ්භන්තී, පඨිතා සමුත්ථිත්තා චූපසන්තා පටිපපස්සාදා අහබ්බිපපත්තා ඤාණගිතා දද්ධාති 'ආසවායායා න විජ්ජනීති.'

යෙහි මව්පිය. වජෙති: යෙහි ආසවෙහි මව්පියෝ වා වසං ගවේජයා, මරණසා වා වසං ගවේජයා, මාරපකායසා වා වසං ගවේජයා, තෙ ආඥා තසා නජී, න සනති න සංවිජ්ජනී, නුපලබ්භනී, පභිතා ඥාමුච්ඡිනා, වූපසනා පටිපසාදා අභබ්බාපනකා ඤාණගතා දඩ්ඨාති 'යෙහි මව්පිය. වජෙති.'

කෙතෘත භගව්‍යා:

“සබ්බසො නාමරූපසම්.
චිතභෙදස්ස ඩ්‍රාගමණ,
ආසවාස්ස න විජ්‍යනතී¹
යෙනි මච්ඡිවිසං. චජෙ”ති.

සහගාරාපදියොසානාං -ප- සඳා මෙ හතෙන, හගවා සාවිකො
හඬිසඬි'ති.

ජතුකණ්ණි පුතැනියෙකු සමඟ

1. **ආකථාය හා විස්තරාති- ව-වි-ක.**

2. සහභාගි පරීක්ෂකයාගේ- පත්.

බ්බුණ, සර්වප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහ කරනලද තෘෂ්ණා ඇති ඒ රහත්හට 'යම් ආසුටි කෙනෙකුත් කරණ කොට ගෙන මාරයාගේ වශයට යේ නම්' ඒ ආසුටියෝ නැත්තාහ' යි.

සබ්බසො නාමරූපස්මිං චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ- 'සබ්බසො' යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල ශේෂ නො කොට හිශ්ලේෂ කොට ගන්නා වචනයෙකි තෙල 'සබ්බසො' යනු. නාමං යනු: සතර අරූපස්කන්ධයෝ යැ... රූපං යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. ගෙධ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... දඬිට්ඨායෙක් ලොභ අකුලලමුලයෙක් වෙ ද එය යි. සබ්බසො නාමරූපස්මිං චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ යනු සර්වප්‍රකාරයෙන් නාමරූපයෙහි පහ වූ තෘෂ්ණා ඇතියහට කස (දුරු) වූ තෘෂ්ණා ඇතියහට හැරපියන ලද තෘෂ්ණා ඇතියහට වමාළ තෘෂ්ණා ඇතියහට මිදුණු තෘෂ්ණා ඇතියහට ප්‍රභීණ තෘෂ්ණා ඇතියහට දුරු කළ තෘෂ්ණා ඇතියහට පහ වූ රාග ඇතියහට කස වූ රාග ඇතියහට හැරපියන ලද රාග ඇතියහට වමාළ රාග ඇතියහට මුදල රාග ඇතියහට ප්‍රභීණරාග ඇතියහට දුරු කළ රාග ඇතියහට තුයි 'සබ්බසො නාමරූපස්මිං චිතගෙධස්ස බ්‍රාහ්මණ' යනු වෙ.

ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති- 'ආසවා' යනු: ආසුටි සතරෙකි: කාමාසුටි යැ භවාසුටි යැ දෘෂ්ට්‍යාසුටි යැ අවිද්‍යාසුටි යි. අස්ස යනු: ක්ෂීණාසුටි වූ රහත්හට, න විජ්ජන්ති යනු: මේ ආසුටියෝ ඔහට නැත්තාහ නො වෙති විද්‍යමාන නො වෙති නො ලැබෙති ප්‍රභීණයහ මුලසුත්ත සන්තිදුණාහ ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො නිස්සහ නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහ තුයි 'ආසවාස්ස න විජ්ජන්ති' යනු වෙ.

යෙහි මච්චුට්ඨං වජේ- යම් ආසුටි කෙනෙකුත් කරණකොට ගෙන මාරයාගේ හෝ වශයට යන්නේ නම් මරණයාගේ හෝ වශයට යන්නේ නම් මාරපක්ෂයෙහි හෝ වශයට යන්නේ නම් ඒ අසුටියෝ ඔහට නැත්තාහ, නො වෙති, විද්‍යමාන නො වෙති, නො ලැබෙති, ප්‍රභීණයහ, මුලසුත්ත. සන්තිදුණාහ, ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො නිස්සහ, නුවණ ගින්නෙන් දැවුණාහ තුයි 'යෙහි මච්චුට්ඨං වජේ' යනු වෙ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

'සබ්බසො නාමරූපස්මිං - ටෙ- යෙහි මච්චුට්ඨං වජේ' යි.

භාටා පයාච්චිසානස හා සමග... වහන්ස, බුදුහු මාගේ භාස්සන, ජීම්‍යා වකයෙමි.

ජතුකණ්ණි සූත්‍රනිර්දේශය හිමි.

12. හද්‍රාවුධ සුත්තනිදෙසො

12-1

ඔකං ජහං¹ තණ්හවිජ්දං අනෙජං (ඉට්ඨායස්මා හද්‍රාවුධො)
නන්දිං ජහං ඔසතිණ්ණං විමුක්තං.
තස්සා ජහං අභියාචෙ සුමෙධං.
සුඤ්ඤාන නාගස්ස අපනම්යසනති ඉතො.

ඔකං ජහං තණ්හවිජ්දං අනෙජනති: ඔකං ජහනති: රූපධාතූයා යො ජන්දෙ යො රාගො යා නන්දි යා තණ්හා යෙ උපස්සපාදනා² චේතසො අධිට්ඨානාහි තිවෙසානුසයා³, තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පභිනා උච්ඡින්නාමූලා තාලාවජ්ඣකතා අනභාවං ගතා⁴ ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ජො, වෙදනාධාතූයා- සංකාරධාතූයා- සංඛාරධාතූයා- විඤ්ඤාණ ධාතූයා- යො ජන්දෙ යො රාගො යා නන්දි යා තණ්හා යෙ උපස්සපාදනා චේතසො අධිට්ඨානාහි තිවෙසානුසයා තෙ බුද්ධස්ස භගවතො පභිනා උච්ඡින්නාමූලා තාලාවජ්ඣකතා අනභාවං ගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො ඔකඤ්ජො. තණ්හවිජ්දනති, 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා, යා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො ජිනතා උච්ඡින්නා සම්මුච්ඡින්නා වූපසන්තා පටිපැය්සද්ධා අභිබ්බසන්නිකා ඤාණගගිනා දඩ්ඨා, තස්මා බුද්ධො 'තණ්හවිජ්දෙ'. අනෙජොති: 'එජා' වුද්ධති තණ්හා "යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලා". යා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස භගවතො පභිනා උච්ඡින්නාමූලා තාලාවජ්ඣකතා අනභාවං ගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො අනෙජො, එජාය පභිනන්නා අනෙජො භගවා ලාභෙපි න ඉඤ්ජති, අලාභෙපි න ඉඤ්ජති, යසෙපි න ඉඤ්ජති, අයසෙපි න ඉඤ්ජති, පසංසායෙපි න ඉඤ්ජති, ධිත්තයෙපි න ඉඤ්ජති, සුමෙධෙපි න ඉඤ්ජති, දුස්සෙධෙපි න ඉඤ්ජති, න චුලති, න වෙධති, න පච්චෙධති, න සමුච්චෙධති, තස්මා බුද්ධො අනෙජොති 'ඔකං ජහං තණ්හවිජ්දං අනෙජං'. ඉට්ඨායස්මා හද්‍රාවුධො. -පෙ-

1. ඔකං ජහං- ව-වි-ක.

2. උපස්සපාදනා- මජ්ඣං, සංඝා, 8.

3. අධිට්ඨානා අභිනිවේසානුසයා- ව-වි-ක.

4. අනභාවං ගතා- වජ්ජං.

12. හද්‍යාවුධ සූත්‍රනිර්දේශය

12-1

(ආයුෂ්මත් හද්‍යාවුධ මෙසේ විවාරයි:) ආලය සඬ්ඛ්‍යාත ඔකය දුරු වුධිවිධ තෘෂ්ණාකාය සිදැලු, අටලෝදහම්භි නො සැලෙන, අනාගතපාර්ථනා සඬ්ඛ්‍යාත නන්දියදුරු, වතුරොසය තරණය කළා වූ, කෙලෙසුන් කෙරෙන් මිදුණු, තෘෂ්ණා-දෘෂ්ටි කල්ප දුරු, ශොභන ප්‍රඥා ඇති බුදුරදුන් වෙසෙසින් අයදිමි. නාග වූ මුඛ වහන්සේ ගේ වදන් අසා (බොහෝ ජනයෝ) මේ පහණසැයෙන් කික්ම යෙත්.

ඔකං ජහං තණ්හවජ්ජිදං අනෙජං- 'ඔකං ජහං' යනු: රූපධාතූයෙහි යම් ජන්දයෙක් යම් රාගයෙක් යම් නන්දියක් යම් තෘෂ්ණාවක් අකුසල් සිතට ප්‍රතිෂ්ඨා වූ අභිනිවේශ වූ අනුශය වූ යම් උපය (තෘෂ්ණා - දෘෂ්ටි) උපාදන කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභාණය කරනලද්දා වූ උසුන් (අවිද්‍යා-තෘෂ්ණා) මුල් ඇත්තාහු (මුල් උදුළ) තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු අනුඅභාවයට ගියාහ. එයින් බුදුහු ඔකඤ්ජහ නම් වෙත්. වෙදනා ධාතූයෙහි-සංඤාධාතූයෙහි-සංස්කාර ධාතූයෙහි - විඤානධාතූයෙහි යම් ජන්දයෙක් යම් රාගයෙක් යම් නන්දියක් යම් තෘෂ්ණාවක් අකුසල්-සිතට ප්‍රතිෂ්ඨා වූ අභිනිවේශ වූ අනුශය වූ යම් උපය උපාදන කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභාණය උසුන් මුල් ඇතියහ මුල් උදුළ තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්තාහු අනු අභාවයට ගියාහ. එයින් බුදුහු 'ඔකඤ්ජහ' නම් වෙත්. තණ්හවජ්ජිදං- 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ...ධර්ම තෘෂ්ණා යි. ඒ තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් සිදින ලද යැ උදුරනලද යැ මොනොවට උදුරනලද යැ සන්තිද්‍රවන ලද යැ ප්‍රතිප්‍රශ්නිධි යැ වටාලා උපදනට නො හිසි කරනලද යැ නුවණගින්නෙන් දවන ලද, එයින් බුදුහු 'තණ්හවජ්ජිද' නම් වෙති. 'අනෙජා' යනු: 'එජා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්...අභිධ්‍යායෙක් ලොභ දකුශලමුල යෙක් වේ ද එය යි. ඒ එජා සඬ්ඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභාණය යැ උසුන්මුල් ඇත්ති යැ මුල් උදුළ තල්වත්තක් මෙන් කරන ලද යැ ආයතිභවයෙහි නූපදනා සැහැවි ඇත්ති අනු අභාවයට ගියා යැ. එයින් බුදුහු 'අනෙජ' නම් වෙති. එජාව ප්‍රභාණ බැවින් 'අනෙජ' යි. බුදුහු ලාභයෙහිද නො සැලෙති අලාභයෙහි ද නො සැලෙති යසස්සිදු නො සැලෙති අයසස්සි ද නො සැලෙති ප්‍රශංසායෙහි ද නො සැලෙති හින්දයෙහි ද නො සැලෙති සුවයෙහිද නො සැලෙති දුක්ඛිදු නො සැලෙති වලනය නො වෙති කම්පනය නො වෙති ප්‍රකම්පනය නො වෙති සම්ප්‍රකම්පනය නො වෙත්. එයින් බුදුහු 'අනෙජ' නම් වෙත් නුයි 'ඔකං ජහං තණ්හවජ්ජිදං අනෙජං' යනු වේ. ඉච්චායසමා හද්‍යා වුධො...

නැදි: ජන ඔසතිණ්ණං විමුක්තනි: 'නැදි' වුවනි තණ්හා, "යෙ රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං", සා නැදි සා තණ්හා බුද්ධියා හගවතො පභිනා උච්ඡින්නා ලා තාලාවාසුකතා අනභාවගතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො නැදි: ජහො. ඔසතිණ්ණනි: හගවා කාමොසං තිණ්ණො, හවොසං තිණ්ණො දිට්ඨොසං තිණ්ණො, අවිජ්ජාසං තිණ්ණො, සබ්බසංසාරපථං¹ තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො නිත්තිණ්ණො අතිකකතො සමතිකකතො විතිවග්ගො. යො වුත්ථවායො විණ්ණවරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නත්ති තස්ස පුතඛතවොති 'නැදි: ජන ඔස තිණ්ණං විමුක්තනි: හගවතො රාගා විතං මුත්තං විමුත්තං, සුවිමුත්තං, දෙසා විතං-මොහා විතං-පෙ- සබ්බා-කුසලාභිසංඛාරෙහි විතං මුත්තං විමුත්තං සුවිමුත්තනි 'නැදි: ජන ඔසතිණ්ණං විමුත්තං'.

කප්පං ජන අභියාවෙ සුමෙධනි: කප්පාති ද්වේකප්පා: තණ්හා කප්පො ව දිට්ඨිකප්පො ව -පෙ- අයං තණ්හාකප්පො -පෙ- අයං දිට්ඨිකප්පො, බුද්ධියා හගවතො තණ්හාකප්පො පභිනො, දිට්ඨිකප්පො පටිභිසංඛේධො, තණ්හාකප්පො පභිනො දිට්ඨිකප්පො පටිභිසංඛේධො තස්මා බුද්ධො කප්පං ජහො. අභියාවෙති: යාවාමි අභියාවාමි, අජේඤාමි, සාදියාමි, පඤ්ඤාමි, පිහයාමි, ජප්පාමි, අභිජ්ජාමි. සුමෙධනි: 'මෙධා' වුවනි පඤ්ඤා. "යා පඤ්ඤා පජනතා -පෙ- අමොභො ධම්මවිචයො සම්මාදිට්ඨි" හගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සම්පතො² සමන්තාගතො, තස්මා බුද්ධො සුමෙධොති 'කප්පං ජන අභියාවෙ සුමෙධං.

සුඤ්ඤා නාගස්ස අපනම්සස්සනි ඉතොති: 'නාගස්සා'ති: නාගො හගවා, ආගං න කරොති නාගො, න ගච්ඡති නාගො, න සංවර්තති නාගො -පෙ- ඵලං හගවා නාගච්ඡති නාගො. සුඤ්ඤා නාගස්ස අපනම්සස්සනි ඉතොති: තුස්සං වචනං බ්‍රහ්මථං යෙනං අනුසිද්ධං සුඤ්ඤා සුඤ්ඤා උග්ගහෙතො උපධාරස්සිතො උපලක්ඛිතො ඉතො අපනම්සස්සනි වර්ජයනි පක්කම්සස්සනි දිසා විදිසං ගම්සස්සනි සුඤ්ඤා නාගස්ස අපනම්සස්සනි ඉතො.'

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

"ඔකං ජන තණ්හාච්ඡිදං අනෙජං -(ඉච්ඤාසංඛා හදාවුඩො)
නැදි: ජන ඔසතිණ්ණං විමුත්තං,
කප්පං ජන අභියාවෙ සුමෙධං.
සුඤ්ඤා නාගස්ස අපනම්සස්සනි ඉතො"ති.

1. සබ්බ සංසාරපථං- සත්‍ය.
2. සුමෙධොති- වචන,
සුමෙධො වුවනි- මෙස.

3. සමුපගතො- මිජ්ඣ.

නන්දිං ජහං ඔසතිණං විමුත්තං - ‘නන්දි’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එයයි. ඒ නන්දිය ඒ තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රතිණයැ උසුන් මුල් ඇත්ති යැ මුල් උදුළ තාලවාස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දී ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇත්ති අනු දභාවයට ගියා යැ. එයින් බුදුහු ‘නන්දිඤ්ජහ’ නම් වෙත්. ඔසතිණං යනු: බුදුහු කාමොසය තරණය කළහ භවෝසය තරණය කළහ දෘෂ්ටි-ඔසය තරණය කළහ අවිද්‍යා-විසය තරණය කළහ හැම සංස්කාරපථය තරණය කළහ උත්තරණය කළහ නිස්තරණය කළහ ඉක්මගියහ මොනොවට ඉක්ම ගියහ වෙසෙසින් ඉක්ම සිටියහ උන් වහන්සේ වැය නිමවූ දශභායවිවාස ඇත්තෘහු පුහුණු කළ ශීලදී වරණ ඇත්තෘහු ... (ක්ෂය කළ) ජාතිමරණසංසාරය ඇත්තෘහු යැ. උත්තරහන්සේට පුනර්භවයෙක් නැත් නුයි ‘නන්දිං ජහං ඔසතිණං’ යනු වේ. විමුක්තං යනු: භාග්‍යවතුන් විසින් රාගයෙන් සිත මුක්ත යැ විමුක්ත යැ සුවිමුක්ත යි, ද්වේෂයෙන් සිත-මෝහයෙන් සිත ... හැම අකුශලාභිසංස්කාරයන් කෙරෙන් සිත මුක්ත යැ විමුක්ත යැ සුවිමුක්ත නු යි ‘නන්දිං ජහං ඔසතිණං විමුත්තං’ යනු වේ.

කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං - ‘කප්ප’ යනු: කල්ප දෙකෙකි: තෘෂ්ණා කල්පය ද දෘෂ්ටිකල්පය ද යි... මේ තෘෂ්ණා කල්පය යැ ... මේ දෘෂ්ටිකල්පය යි. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් තෘෂ්ණා කල්පය ප්‍රතිණයැ දෘෂ්ටිකල්පය දුරලන ලද. තෘෂ්ණාකල්පය ප්‍රභාණය කළ වන බැවින් දෘෂ්ටිකල්පය දුරලන ලද වන බැවින් එහෙයින් බුදුහු ‘කප්පං ජහං’ නම් වෙත්. අභියාචෙ යනු: අදිමි, වෙසෙසින් යදිමි, අධ්‍යායණ කෙරෙමි, ආස්වාද කෙරෙමි, ප්‍රාර්ථනා කෙරෙමි, ඉස්තෙමි, ජල්පනය කෙරෙමි, අභිජල්පනය කෙරෙමි. සුමෙධං යනු: ‘මෙධා’ යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි: යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ... අමොහයෙක් ධර්මවිචයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියෙක් වේ ද එය යි. බුදුහු මේ මෙධා සධ්‍යායන ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු එළැඹ සිටියාහු අතිශයින් එළැඹ සිටියාහු නො වෙත් වූවාහු පරිපූර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති, එයින් බුදුහු ‘සුමෙධ’ නම් වෙත් නුයි ‘කප්පං ජහං අභියාචෙ සුමෙධං’ යනු වේ.

සුඤ්ඤාන නාගස්ස අපනම්සසනති ඉතො - ‘නාගස්ස’ යනු: බුදුහු නාගයහ: පව නො කෙරෙත් නුයි නාගයහ (අගතියට) නො යෙත් නුයි නාගයහ (සුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො පැමිණෙත් නුයි නාගයහ ... මෙසෙයින් බුදුහු පෙරළා (සුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො පැමිණෙත් නුයි ‘නාග’ නම් වෙත්. **සුඤ්ඤාන නාගස්ස අපනම්සසනති ඉතො** - මුඛ වහන්සේ ගේ වචනය වාචිමාර්ගය දේශනාව අනුශාසනාව අසා ශ්‍රවණය කොට ඉගෙන විමසා සලකා මෙයින්, අපනම්සසනති- යෙති නික්ම යෙති දසකු දසට යෙත් නුයි ‘සුත්තන නාගස්ස අපනම්සසනති ඉතො’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“ඔකඤ්ජහං. තණ්හට්ඨිදං - ටප - අපනම්සසනති ඉතො” යි.

12-2

නානා ජනා ජනපදෙහි සධගතා
තව වීර¹ වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානා²
තෙසං තුවං සාධු වීයාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.

නානා ජනා ජනපදෙහි සධගතාති: 'නානා ජනා'ති: ධම්මා ව
බ්‍රාහ්මණා ව වෙසසා ව සුද්ද ව ගහට්ඨා ව පබ්බජිතා ව දෙවා ව මනුස්සා ව.
ජනපදෙහි සධගතාති: අභ්‍යා ව මගධා ව කච්ඡා ව කාසියා ව කොසලා ව
වජ්ජියා ව මලලා ව වෙතිස්සා ව වංසා ව³ කුරුඹා ව පඤ්ඤාලා ව
මව්ඡා ව සුරසෙනා ව අසසකා ව⁴ දවන්තියා ව යොනා ව කම්බොජා ව.
සධගතාති: භික්‍ෂුතා සමාගතා සමොභිතා සන්තිපතිතාති 'නානා ජනා
ජනපදෙහි භික්‍ෂුතා.'

තව වීර වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානාති: 'වීරා'ති චිරො භගවා, වීරිය වා
යොති චිරො, උහුති චිරො, විසවිති චිරො, අලමනෙතාති වීරො -ප-
විගතලොමහංයොති චිරො.

1. "වීරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි
තිරය්‍යකම්මතිච්ච වීරියවා යො,
යො වීරියවා පධානවා
චිරො තාදි පට්ඨවනෙ තථංතා"⁵ති⁶

තව වීර වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානාති: තුස්සං වචනං බ්‍රාහ්මණං දෙසනං
අනුසිට්ඨං⁷. අභිකඩ්ඛමානාති: අභිකඩ්ඛමානා ඉවජ්ජමානා සාදියමානා
පඤ්ඤමානා පිඤ්ඤමානා අභිජ්ජමානාති 'තව වීර වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානා.'

තෙසං තුවං සාධු වීයාකරොහිති: 'තෙසං'නති තෙසං ධම්මානං
බ්‍රාහ්මණානං වෙසසානං සුද්දනං ගහට්ඨානං පබ්බජිතානං දෙවානං
මනුස්සානං. තුවනාති: භගවතං භණ්ණති. සාධු වීයාකරොහිති: සාධු
ආචික්‍ෂාහි දෙසෙහි පඤ්ඤපෙහි පට්ඨපෙහි විවරාහි විභජාහි උත්තරාහි
කරොහි පකාසෙහිති 'තෙසං තුවං සාධු වීයාකරොහි.'

1. ධර- ව ටි-ක.

2. අභිකඩ්ඛමානා- ව-ටි-ක.

3. ගංගරමා ව- න්‍යා.

4. අසකා ව- ව-ටි-ක.

5. අනුසසි- ව-ටි-ක.

6. සුක්ක නිපාත සඳිං සුක්ක

විරයන් වහන්ස, මුඛ වහන්සේගේ වදන් කැමැති වූ නානාජනයෝ අභිගාදි ජනපදයෙන් රැස්වූහැ, මුඛ වහන්සේ ඔවුනට දහම් දෙසුව මැනැවැ, යම් හෙයකින් තෙල දහම් මුඛ වහන්සේ විසින් දන්නා ලද ද එහෙයිනි.

නානා ජනා ජනපදෙහි සංගතා - ‘නානා ජනා’ යනු: ක්ෂත්‍රියයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද චෛත්‍යයෝ ද ශුද්‍රයෝ ද ගෘහස්ථයෝ ද ප්‍රවෘත්තයෝ ද දෙවයෝ ද මනුෂ්‍යයෝ ද, ජනපදෙහි සංගතා - අඟු රටින් ද මගද රටින් ද කලිඟු රටින් ද කසි රටින් ද කොසොල් රටින් ද වැදෑරටින් ද, මලා රටින් ද වෙතිය රටින් ද වත්ස රටින් ද කුරුරටින් ද පඤ්චාල රටින් ද මත්සා ජනපදයෙන් ද සුරසේන ජනපදයෙන් ද අස්සක රටින් ද අවන්ති රටින් ද යොන් රටින් ද කාමබොජ රටින් ද, සංගතා යනු: එක් වුවාහු රැස්වුවාහු මුළු වුවාහු එක්රැස් වුවාහු නු යි. ‘නානා ජනා ජනපදෙහි සංගතා’ යනු වේ.

තච වීර වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානා - ‘වීර’ යනු: බුදුහු වීරයහ වියාවත් නුයි වීරයහ ප්‍රභූවුවාහු නුයි වීරයහ විවිධඥාන වහනය කෙරෙත් නුයි වීරයහ සමර්ත්ථ යිත් ඇත්තාහු නුයි වීරයහ... විගතලොමහර්ෂ ඇත්තාහු නුයි වීරයහ.

1. මෙලොවහි හැම පාසයන්ගෙන් වෙන්වූයේ (එහෙයින් මැ) හිරුක් ඉක්මයිටි, වියාවට හිවාස වූ, ඒ ක්ෂණාසුට තෙම වියාව ඇත්තේ වෙයි. එබඳු වූයේ ප්‍රධන්වියාව ඇත්තේ යැ වීර යැ (නිර්විකාර බැවින්) තාදි යැ යි කියනු ලැබේ.

තච වීර වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානා - මුඛ වහන්සේ ගේ වචනය වාචිමාර්ගය දේශනාව අනුශාසනාව, අභිකඩ්ඛමානා - කැමැති වන්නාහු ඉස්නාහු අස්වාද කරන්නාහු පාර්ථනා කරන්නාහු රුස්නාහු අභිජල්පනය කරන්නාහු නුයි ‘තච වීර වාක්‍යං අභිකඩ්ඛමානා’ යනු වේ.

තෙසං තුචං සාධු වියාකරොති - ‘තෙසං’ යනු: ඒ ක්ෂත්‍රියයන්ගේ බ්‍රාහ්මණයන්ගේ චෛත්‍යයන් ගේ ශුද්‍රයන් ගේ ගිහියන් ගේ පැවිද්දන්ගේ දෙවියන්ගේ මිනිසුන්ගේ, ‘තුචං’ යි භාග්‍යවතුන් (සඳහා) බෙණෙයි. **සාධු වියාකරොති** - මැනැවින් වදළ මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව පිහිටුවනු මැනැව විවරණ කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ යි ‘තෙසං තුචං සාධු වියාකරොති’ යනු වේ.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මොති: 'තථා 'හි තෙ විදිතො තුලිතො තිලිතො විභුතො විභාවිතො එස ධම්මොති 'තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො.''

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

'නානා ජනා ජනපදෙහි ඤායා
තච වීර වාක්‍යා අභිකඤ්චානා,
තෙසං තුච්ඡා සාධු වියාකරොහි
තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො''ති.

12-3

ආදන තණ්හං චිතයෙථ සබ්බං (භද්‍රාචූඩානී භගවා)
උදධං අධො තිරියඤ්ඤාපි¹ මජ්ඣෙකි,
යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියනති
තෙනෙව මාරො අභේති ජනතුං.

ආදන තණ්හං චිතයෙථ සබ්බන්ති: 'ආදන තණ්හා' වුවහි රූප තණ්හා
-පෙ- ආදන තණ්හානි කිං කාරණං වුවහි ආදන තණ්හා: තාය තණ්හාය
රූපං ආදියනති උපාදියනති ගණනති පරාමසනති දභිනිවිසනති,
වේදනා-සංඝාතං- සංඛාරං- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපත්තිං- පටිසංඝිං- භවා-
සංසාරං- වට්ඨං- ආදියනති උපාදියනති ගණනති පරාමසනති අභිනිවි-
සනති තංකාරණං වුවහි ආදන තණ්හා. චිතයෙථ සබ්බන්ති: සබ්බං
ආදන තණ්හං චිතයෙය්‍ය පටිවිනෙය්‍ය පච්චෙය්‍ය විනොදෙය්‍ය ඛ්‍යානති-
කරෙය්‍ය අනභාවා ගමෙය්‍යාති 'ආදන තණ්හං චිතයෙථ සබ්බං. භද්‍රාචූඩා'නී
භගවා -පෙ-

උදධං අධො තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකි: 'උදධං' වුවහි අනාගතං,
අධො වුවහි අතීතං, තිරියං වාපි මජ්ඣෙකිනි පච්චෙසනතං. උද්ධන්ති
දෙවලොකො, අධොති ගිරියලොකො, තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකිනි මත්‍රස්සා
ලෝකො. උද්ධන්ති කුසලා ධම්මො, අධොති අකුසලා ධම්මො, තිරියඤ්ඤාපි-
මජ්ඣෙකිනි අව්‍යාකතා ධම්මො, උද්ධන්ති සුඛා වේදනා, අධොති දුක්ඛා වේදනා
තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකිනි අදුක්ඛ මත්‍රස්සා වේදනා. උද්ධන්ති අරූපධාතු අධොති
කාමධාතු, තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකිනි රූපධාතු. උද්ධන්ති උද්ධං පාදනලා,
අධොති අධො කෙසමසාකා, තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකිනි වේමමජ්ඣෙකි 'උද්ධං
අධො තිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකි.'

1. වාපි - සන

2. අපාත තණ්හං - ප-

ආදන තණ්හං - මජ්ඣං.

3. උද්ධන්ති - මජ්ඣං.

උද්ධන්ති වුවහි - සායං.

තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො- යම් හෙයකින් මුඛ වහන්සේ විසින් තෙල දහම එපරිද්දෙන් දන්තාලද ද තුලනය කරනලද ද තීරණය කරන ලද ද ප්‍රකට කරන ලද ද විභාවන කරන ලද ද එහෙයින් යි.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“නානා ජනා ජනපදෙහි -පෙ- තථා හි තෙ විදිතො එස ධම්මො යි.

12-3

(බුදුහු මෙසේ වූළඟ: හද්‍යාවූධය,) අතීතානාගතවතීම්භානායෙහි වූ හැම ආද්‍යතනාණ්ණාව (තෘප්තොපාද්‍යනය) දුරු කරවූ, යම් හෙයකින් ලොවැ (අතීතරූපාදි) යම් යම් වක්‍රාවක් දැඩි කොට හඟිත් ද එහෙයින් මැ ස්කන්ධාර තෙම සත්ත්වයා අනු වැ යේ.

ආද්‍යතනණ්ණං විනයෙථ සබ්බං - ‘ආද්‍යතනණ්ණං’ යි රූපතාණ්ණාව කියනුලැබෙයි ...ආද්‍යත නණ්ණං- යි කවර කරුණෙකින් ‘ආද්‍යතනණ්ණං’ යි කියනු ලැබේ ද යත්: ඒ තෘණ්ණායෙන් රූපය ආද්‍යනය කෙරෙහි උපාද්‍යනය කෙරෙහි හඟිති පරාමර්ශකෙරෙහි අභිතිවේශකෙරෙත්. වේදනාව-සංඤ්ඤාව- සංස්කාරයන්-විඤානය-ගතිය-උත්තර්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- හවය- සංසාරය වර්තය ආද්‍යනය උපාද්‍යනය ග්‍රහණය පරාමර්ශය අභිතිවේශය කෙරෙත්. එ කරුණෙන් ‘ආද්‍යතනණ්ණං’ යි කියනු ලැබේ. විනයෙථ සබ්බං- සියලු ආද්‍යතනාණ්ණාව හරහේ යැ වෙසෙසින් හරහේ යැ දුරු කරන්නේ යැ බැහැර කරන්නේ යැ විගතාත්ත කරන්නේ යැ අනු අභාවයට පමුණු වන්නේ නුසි ‘ආද්‍යතනණ්ණං විනයෙථ සබ්බං’ යනු වේ. හද්‍යාවූධා’ කී හඟවා...

උද්ධං අධො තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣං - ‘උද්ධං’ යි අනාගතය කියනු ලැබෙයි, අධො යි අතීතය කියනු ලැබෙයි, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣං යනු වර්තමානය යි. උද්ධං යනු දේවලෝක යැ, අධො යනු නිරයලෝක යැ, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣං යනු මනුෂ්‍යලෝක යි. උද්ධං යනු කුශලධර්මයෝ යැ, අධො යනු අකුශලධර්මයෝ යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣං යනු අව්‍යාකෘත ධර්මයෝ යි. උද්ධං යනු සුඛවේදනා යැ, අධො යනු දුඃඛවේදනා යැ, තිරියඤ්චාපි මජ්ඣං යනු උපෙක්ෂා වේදනා යි. උද්ධං යනු අරූපධාතු යැ අධො යනු කාමධාතු යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣං යනු රූපධාතු යි. උද්ධං යනු පාදතලයෙන් උඩ යැ, අධො යනු කේශමස්තකයෙන් යට යැ, තිරියඤ්චා’පි මජ්ඣං යනු වෙමධ්‍යායෙහි නුසි ‘උද්ධං අධො තිරියඤ්චා’ පි මජ්ඣං’ යනු වේ.

යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියනති: යං යං රූපගතං වේදනාගතං සංකෘතං සංඛාරගතං¹ විඤ්ඤාණගතං ආදියනති උපාදියනති ගණනනි පරාමසනි අභිභිවිසනති. ලොකස්මිනි: අපායලොකෙ -පෙ- ආයතන-ලොකෙති 'යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියනති.'

තෙනෙව මාරො අනවති ජනතුනි: තෙනෙව කම්මාභිසංඛාරවසෙන පටිසන්ධිකො ඛන්ධමාරො ධාතුමාරො ආයතනමාරො ගතිමාරො උප-පත්තමාරො පටිසන්ධිමාරො භවමාරො සංසාරමාරො වට්ඨමාරො අනෙති අනුගච්ඡති අනාධිකො භොති. ජනතුනි සත්තං නරං මානු. පොසං පුත්තලං ජීවං ජාගං ජනතුං ඉන්ද්‍රගං (හින්ද්‍රගං) මනුජනති තෙනෙව මාරො අනෙති ජනතුං.

තෙනාහ හඳවා:

“ආදනතණ්ණං විතයෙථ සබ්බං (හද්‍රාවුධාති හගවා)
උද්ධං අධො තිට්ඨස්ඤ්ඤාපි මජ්ඣෙ,
යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියනති
තෙනෙව මාරො අනෙති ජනතුනති.

12-4

තස්මා පජානං න උපාදියෙථ
හික්ඛු සතො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ,
ආදනසතෙත ඉති පෙක්ඛමානො
පජං ඉමං මව්වුධෙයො විසත්තං.

තස්මා පජානං න උපාදියෙථාති: 'තස්මා ති: තස්මා තංකාරණං තං හෙතු තංපච්චයා' තනුද්‍රිතා, එතං ආදිනවා සම්පසාමානො ආදන-තණ්ණායා'ති 'තස්මා.' පජානනති: ජානනො පජානනො ආජානනො විජානනො පටිවිජානනො පටිවිජ්ඣනො.' සබ්බෙ සංඛාරා අභිවවා'ති ජානනො පජානනො ආජානනො විජානනො පටිවිජානනො පටිවිජ්ඣනො, 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛාති -පෙ- 'යං කිඤ්ඤී සමුදයධම්මං සබ්බං තං භිරොධධම්ම'නති ජානනො පජානනො ආජානනො විජානනො පටිවිජානනො පටිවිජ්ඣනො. න උපාදියෙථාති රූපං නාදි-යෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණේය්‍ය න. පරාමසෙය්‍ය නාභිභිවිසෙය්‍ය වේදනං- සංකෘ- සංඛාරං- විඤ්ඤාණං- ගති- උපපත්තිං- පටිසන්ධිං- භවං- සංසාරං- වට්ඨං නාදියෙය්‍ය න උපාදියෙය්‍ය න ගණේය්‍ය න පරාමසෙය්‍ය නාභිභිවිසෙය්‍යා ති 'තස්මා පජානං න උපාදියෙථ.'

1. අභිසංඛාරගතං -පෙ-

2. තස්මව්වයා -ව-වි-ක. මජ්ඣං

යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියනති- යම් යම් රූපගතයක් වේදනාගතයක් සංඥාගතයක් සංස්කාරගතයක් විඥානගතයක් ආදන්‍ය උපාදන්‍ය ග්‍රහණය පරාමර්ශන්‍ය අභිනිවේෂය කෙරෙත් ද, ලොකස්මිං යනු: අපායලෝකයෙහි ...ආයතනලෝකයෙහි නුඹි 'යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්ති' යනු වේ.

තෙනෙව මාරො අනෙවති ජන්තුං-එ මැ (උපාදන්‍ය ප්‍රත්‍යයෙන් උපන්) කර්මාභිසංස්කාරයන්ගේ වශයෙන් ප්‍රතිසන්ධික වූ ස්කන්ධමාර ධාතුමාර ආයතනමාර ගතිමාර උපපත්තිමාර ප්‍රතිසන්ධිමාර භවමාර සංසාරමාර වෘත්තමාර තෙමේ අනු වැ යෙයි අනුගමනය කෙරෙයි අනු වැ යන්නේ වේ. ජන්තු යනු: සත්ත්ව- නර- මානව- පුරුෂ- පුද්ගල- ජීව- ජාග- ජන්තු- ඉන්ද්‍රිය - (භික්ද්‍රිය) මනුෂ්‍ය නුඹි 'තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං' යනු වේ.

එයින් වදලුන බුදුහු:

“ආදන්‍යත්‍යං -පෙ- තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුං” යි.

12-4

එහෙයින් ස්මාතිමත් වූ (සංස්කාරයන් අතිත්‍යාදි වශයෙන්) දන්තා වූ භෙණ තෙම මේ ප්‍රජාව මාත්‍යුධෙයයෙහි ඇලීනැ'යි දක්මින් (රූපාදි) ආදන්‍යයෙහි ඇලුණු සියලු ලොවැ (රූපාදි) කිසිවක් නො හන්නේ යැ'යි.

තස්මා පජානං න උපාදියෙථ- 'තස්මා' යනු: එහෙයින් එ කරුණෙන් ඒ හෙතෙයෙන් ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ඒ නිදන්‍යෙන් ආදන්‍යත්‍යාභිසංඝාත පිළිබඳ වූ තෙල ආදිනවය දක්නේ නුඹි 'තස්මා' යනු වේ. පජානං යනු දන්නේ ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නේ භාත්පයින් දන්නේ වෙසෙයින් දන්නේ ප්‍රතිජානනය කරන්නේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ, සියලු සංස්කාරයෝ අතිත්‍යහ'යි දන්නේ ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නේ භාත්පයින් දන්නේ වෙසෙයින් දන්නේ ප්‍රතිජානනය කරන්නේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ, සියලු සංස්කාරයෝ දුඃඛහ'යි ...යම්- කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම නිරුද්ධ වන සම්භාවය ඇතැ'යි දන්නේ ප්‍රකර්ෂයෙන් දන්නේ භාත්පයින් දන්නේ වෙසෙයින් දන්නේ ප්‍රතිජානනය කරන්නේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ. න උපාදියෙථ යනු: රූපය නො ගන්නේ යැ උපාදන්‍ය නො කරන්නේ යැ ග්‍රහණය නො කරන්නේ යැ අභිනිවේශය නො කරන්නේ යැ, වේදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන්- විඥානය- ගතිය- උපප්‍රාප්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- භවය- සංසාරය- චර්ත්තය- ආදන්‍ය නො කරන්නේ යැ උපාදන්‍ය- ග්‍රහණය- පරාමර්ශය- අභිනිවේශය නො කරන්නේ නුඹි 'තස්මා පජානං න උපාදියෙථ' යනු වේ.

භික්ඛු සමො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙති: භික්ඛුන් පුපුර්ජනකල්‍යාණ-
කො වා භික්ඛු, සෙවො වා: භික්ඛු, සමොති චතුභි කාරණෙහි සමො:
කායෙ කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානං භාවෙතො සමො -පෙ- සො
වුචති සමොති 'භික්ඛු සමො.' කිඤ්චනනති: කිඤ්ච රුරුග්ගං වේදනා
ග්ගං සඤ්ඤාග්ගං සංඛාරාග්ගං විඤ්ඤාණග්ගං. සබ්බලොකෙති: සබ්බඅපාය-
ලොකෙ සබ්බමිත්‍රසංලොකෙ සබ්බදෙවලොකෙ සබ්බබ්බිකලොකෙ සබ්බ
ධාතුලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙති 'භික්ඛුසමො කිඤ්චනං සබ්බ
ලොකෙ.'

ආද්‍යනසමෙත ඉති පෙක්ඛමානොති: 'ආද්‍යනසමො' වුච්ඡන්ති යෙ
රූපං ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණන්ති පරාමසන්ති අභිතිවිසන්ති,
වේදනං- සඤ්ඤං- සංඛාරං- විඤ්ඤාණං- ගතිං- උපපත්තං- පටිසන්ධිං-
භවා- සංසාරං- චංචං- ආදියන්ති උපාදියන්ති ගණන්ති පරාමසන්ති අභිති-
විසන්ති. ඉතිති පදසන්ධි -පෙ- පදනුපුබ්බතා මෙතං ඉතිති. පෙක්ඛමානොති
දක්ඛමානො දිස්ඛමානො උස්ඛමානො ඔලොකියමානො තිර්ඤ්ඤායමානො
උරුතිර්ඤ්ඤායමානො උපපට්ඨකමානොති 'ආද්‍යනසමෙත ඉති පෙක්ඛමානො.'

පජා ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තනති: 'පජාති සත්තාධිවචනං' මඬ්චු-
ධෙය්‍යො වුච්චන්ති කිලෙසො ච බ්බො ච අභිසංඛාරා ච. පජා මච්චුධෙය්‍යෙ
මාරධෙය්‍යෙ මරණධෙය්‍යෙ සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා
පළිබ්බදා. යථා භිත්තිබිලෙ වා නාගදුතො වා හණ්ඩං සත්තං විසත්තං
ආසත්තං ලග්ගං ලග්ගිතං පළිබ්බදා, එවමෙව පජා මච්චුධෙය්‍යෙ මාර-
ධෙය්‍යෙ මරණධෙය්‍යෙ සත්තා විසත්තා ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිතා පළි-
බ්බදාති පජා ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං.'

තෙතාහ හඳවා:

“තස්මා පජානං න උපාදියෙථ
භික්ඛු සමො කිඤ්චනං සබ්බලොකෙ,
ආද්‍යනසමෙත ඉති පෙක්ඛමානො.
පජා ඉමං මච්චුධෙය්‍යෙ විසත්තං”නති.

සහ ගාථා පරියොසානා -පෙ- සථා මෙ හත්තෙ, හගථා සාවකො
හමසමි'ති.

හද්‍රාවුධ සුත්තනිදේශසො සමත්තො.

භික්ෂු සතො කීඤ්චනං සබ්බලොකෙ- 'භික්ෂු' යනු: පාරම්පරික කල්‍යාණ භික්ෂු හෝ ශෛක්ෂ භික්ෂු හෝ යැ. සතො යනු: සතර කරුණේ කින් සිහි ඇතියේ කයෙහි කායානුපස්සනා පිට්ටන් වඩමින් සිහි ඇතියේ... හේ සිහි ඇතියේ යැ යි කියනු ලැබෙනුයි 'භික්ෂු සතො' යනු වේ. 'කීඤ්චනං' යනු: කිසි රූපගතයක් වේදනාගතයක් සංඥාගතයක් සංස්කාර ගතයක් විඤ්ඤානගතයක්. 'සබ්බලොකෙ'- සියලු අපාය ලෝකයෙහි සියලු චතුෂ්‍යලෝකයෙහි සියලු දේවලෝකයෙහි සියලු ස්කන්ධලෝකයෙහි සියලු ධාතුලෝකයෙහි සියලු ආයතනලෝකයෙහි නුයි 'භික්ෂු සතො කීඤ්චනං සබ්බලොකෙ' යනු වේ.

ආද්‍යාසතෙත ඉති පෙක්ඛමානො- යම් කෙනෙක් රූපය ආද්‍යාස කෙරෙත් ද උපාද්‍යාස ග්‍රහණය පරාමර්ශය අභිනිවේශය කෙරෙත් ද, වේදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන්- විඤ්ඤාන- ගතිය- උපප්‍රාප්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- හවය- සංසාරය- චර්තය ආද්‍යාස කෙරෙත් ද, උපාද්‍යාස- ග්‍රහණය- පරාමර්ශය- අභිනිවේශය කෙරෙත් ද ඔහු 'ආද්‍යාසත්ත' කියනු ලැබෙත්. ඉති යනු පද සන්ධි යැ ... පදනුසුර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු. පෙක්ඛමානො- දක්නේ බලනුයේ අවලෝකනය කරනුයේ සිතනුයේ සුනාසුනා සිතනුයේ පිරික්සනුයේ නුයි 'ආද්‍යාසත්තෙ ඉති පෙක්ඛමානො' යනු වේ.

පජං ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තං- 'පජා' යනු: සත්ත්වයනට නමෙකි. මච්චුධෙයො යි ක්ලෙශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙත්. ප්‍රජා තොමෝ මාත්‍රාධෙයයෙහි මාරධෙයයෙහි මරණධෙයයෙහි ඇලුණි යැ වෙසෙසින් ඇලුණි යැ භාත්පසින් ඇලුණි යැ ලග්නි වූ යැ ලග්නික වූ යැ පරිරොධ වූ යැ යම්සේ භික්ති බිලයෙකැ හෝ නාග- දන්තයෙකැ හෝ භාණ්ඩයෙක් සක්ත විසක්ත ආසක්ත ලග්න ලග්නිත පරිරුද්ධ වේ ද එසෙයින් ප්‍රජා තොමෝ මාත්‍රාධෙයයෙහි මාරධෙයයෙහි මරණධෙයයෙහි සක්ත යැ විසක්ත යැ ආසක්ත යැ ලග්න යැ ලග්නිත යැ පරිරුද්ධ නු යි 'පජං ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"කසමා පජානං න උපාදියෙථ-පෙ- පජං ඉමං මච්චුධෙයො විසත්තං." යි.

ගාථා පයථිවසානාය හා සමග ... වහන්ස, බුදුහු මාගේ ශාස්තෘ යැ, මම ශ්‍රාවකයෙමි'යි.

හද්‍යාවුධ සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

13. උදය සුක්කනිදෙසො

13-1

කුමාරිං වීරජමාසිනං (ඉවායසමා උදයො)
කතකිච්චං අනාසවං,
පාරගුං සබ්බධම්මානං,
අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං
අඤ්ඤාදිමොක්ඛං පබ්බුභි
අවිජජායපභෙදනං.

කුමාරිං වීරජමාසිනනි: කුමාරිති කුමාරී භවතා, පඨමෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, දුතියෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, තතියෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, චතුසොතෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, සවිතකක සවිචාරෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, අවිතකක චිචාරමකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, අවිතකකඅචිචාරෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, සපට්ඨිකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, භිපට්ඨිකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, සාතසහගකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, උපෙක්ඛාසහගකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, සුඤ්ඤානෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, අනිච්ඡිකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, අප්පච්ඡිකෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, ලොකියෙනපි කුමාරෙන කුමාරී, ලොකුත්තරෙනපි කුමාරෙන කුමාරී. කුමාරරතො එකත්තමනුයුතො සද්ධර්මරුකොති කුමාරී. වීරජනි: රාගො රජො, දෝසො රජො, මොහො රජො, කොධො රජො, උපනායො රජො - පෙ- සබ්බ කුසලාභිසංඛාරා රජා. තෙ රජා බුද්ධස්ස භවෙතො පභිනා උච්ඡිත්ත- මුලා තාලවිච්ඡිකතා අනභාවකතා ආයතීං අනුපාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො අරජො වීරජො භිරජො රජාපගතො රජවිපභිනො රජවිපභිනො* සබ්බරජවිතිවත්තො.

1. “රාගො රජො න ච පන රෙණු වුවනි
රාගසෙසනං අධිවචනං රජොති,
එතං රජං විපජ්ඣති² චක්ඛුමා
තස්මා ජිනො විගතරජොති වුවනි.
2. දෝසො රජො න ච පන රෙණු වුවනි
දෝසසෙසනං අධිවචනං රජොති,
එතං රජං විපජ්ඣති චක්ඛුමා
තස්මා ජිනො විගතරජොති වුවනි.

1. විපභිනා - ප.

2. විපජ්ඣති - ම ජ සං.

13. උදය සූත්‍රනිර්දේශය

13-1

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ධ්‍යාන කරන සුලු වූ විගතරජස් ඇති වැ වැඩුන් සිව්මභිත් කළ (සොළොස් වැදෑරුම්) කිසි ඇති අතරු ව සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙර පැමිණි භාග්‍යවතුන් වහන්සේ කරා ප්‍රඥා යෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි, අවිද්‍යාව බිඳුනා අඤ්ඤාවීමෙන්ම සඳි ධ්‍යාන භවන වදළ මැනැව.

ඤායිං විරජමාසිනං— “ඤායි” යනු: බුදුහු ධ්‍යාන කරන සුල්ලහ. ප්‍රථම ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, ද්විතීය ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, තෘතීය ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, චතුර්ත්වධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, සචිතර්ක සවිචාරධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, අචිතර්කවිචාර මාත්‍ර ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, අචිතර්ක අවිචාර ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, සප්‍රීතික ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, නිෂ්ප්‍රීතික ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, සුඛවේදනා සහගත ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, උපෙක්ෂාසහගත ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, ශුන්‍යත වූ ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, අභිමිත්ත වූ ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, අප්‍රණිහිත වූ ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, ලොකික ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, ලොකොත්තර ධ්‍යානායෙතූ ධ්‍යාන කෙරෙහි, ධ්‍යානායෙහි ඇලුණාහු යැ එකත්වයෙහි යෙදුණාහු යැ, ස්වාරත්ථ සඬධ්‍යාන අර්හත්වය ගරු කරන්නාහු නුයි ‘ඤායි’ නම් වෙත්. විරජං යනු: රාගය රජසෙක, ද්වේෂය රජසෙක, මොහය රජසෙක, ක්‍රොධය රජසෙක, බද්ධවේරය රජසෙක , හැම අකුලොභිසංස්කාරයෝ රජස්ත්‍ර යැ, ඒ රජස්ත්‍ර භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභාණය කරන ලද්දහු මුලුසුන් කරන ලද්දහු මුල් උදුළ තල්වත්තක් සෙයින් කරන ලද්දහු අනුභවය කරන ලද්දහු ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු කෙලෙස් තැනියහ පහවූ කෙලෙස් ඇතියහ බැහැර කළ කෙලෙස් ඇතියහ කෙලෙසින් දුරු වූහ කෙලෙස් ප්‍රතිණයහ කෙලෙසින් මිදුණහ හැම කෙලෙසුන් ඉක්ම සිටියහ.

1. රාගය රජසෙකි. බුලි වූකලි ‘රජස්’ යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල ‘රජස්’ යනු රාගයට නමෙකි. යම්හෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල රාග රජස දුරු කොට සිටියේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු ‘පහවූ රාග රජස් ඇත්තාහ’යි කියනු ලැබෙයි.

2. ද්වේෂය රජසෙකි. බුලි වූකලි ‘රජස්’ යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල ‘රජස්’ යනු ද්වේෂයට නමෙකි. යම්හෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල ද්වේෂරජස දුරු කොට සිටියේක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනූ බුදුහු ‘පහවූ ද්වේෂ රජස් ඇත්තාහ’යි කියනු ලැබෙයි.

3. මොහො රජා න ච පන රෙණු වුච්චති
මොහසෙසනං අධිවචනං රජාති,
එතං රජා විසජ්ඣති චක්ඛුමා
තස්මා ජිනො විගතරජොති වුච්චති''ති.

විරජා.

ආසින්නාති: නිසින්නො හගවා පාසාණකො චෙතියෙති¹ ආසින්නො.

4. ''නගසෙස පසෙස ආසිනං මුත්ති දුක්ඛසංපාරගං,
සාවකා පසිරුපාසනති ටොවිජ්ජා මච්චුහාසින්නො''ති.

එවමි හගවා ආසින්නො, අථවා හගවා සංඛොසසුක්ඛපටිපසෙසද්ධිත්තා ආසින්නො, වුත්ථවායො විණ්ණවරණො -ප- ජාතිමරණසංසාරො නත්ති තස්ස සුතඛගචො''ති එවමි හගවා ආසින්නොති කුඩාසිං විරජමාසිනං ඉච්චාසමා උදයො -ප-

කතකිච්චං අනාසවනති: බුද්ධසං හගවතො කිච්චාකිච්චං කරුණියාකරුණියං පභිනං උච්ඡින්නමුලං තාලාවඤ්ඤකතං අනභාවකතං² ආයතිං අනුප්පාදධම්මං, තස්මා බුද්ධො කතකිච්චො.

5. ''යසං ච විසතා³ නත්ති ජිනතසොතසං භික්ඛුතො,
කිච්චාකිච්චපභිනසං⁴ පරිප්පායො න විජ්ජති''ති

කතකිච්චං අනාසවනති: 'ආසවා'ති වක්ඛාරො ආසවා: කාමාසවො හවාසවො ද්වයාසවො අවිජ්ජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධසං හගවතො පභිනං උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො තස්මා බුද්ධො අනාසවොති 'කතකිච්චං අනාසවො.'

පාරගං සංඛධම්මානනති: හගවා⁵ දභි ඤෙඤපාරගු, පරිඤෙඤපාරගු පහාන පාරගු⁶, භාවනාපාරගු⁷, සච්ඡිකිරියාපාරගු⁸, සමාපත්තිපාරගු, දභිඤෙඤ පාරගු, සංඛධම්මානං, පරිඤෙඤපාරගු සංඛදුක්ඛානං, පහානපාරගු⁹ සංඛකිලෙසානං, භාවනාපාරගු චතුත්තං ඕත්තානං, සච්ඡිකිරියාපාරගු¹⁰ නිරොධස්ස,

1. චෙතියෙ ආසින්නො-ව-වි-ක.	5. හගවා සංඛ ධම්මානං-ම ජ සං, සා.
2. අනභාවකතං-ව-වි-ක.	6. පහානාය පාරගු-ප.
අනභාවකතං-ම ජ සං.	7. භාවනාය පාරගු-වි.
3. පරිප්පායො.	8. සච්ඡිකිරියාය පාරගු-වි.
4. කිච්චා කිච්චං පභිනසං-සා.	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

3. මෝහය රජසෙකි, බුලි වූකලි 'රජස්' යි නොද කියනු ලැබෙයි, තෙල 'රජස්' යනු මෝහයට නමෙකි. යම්හෙයෙකින් පසැස් ඇති බුදුහු තෙල මෝහරජස දුරු කොට සිටියෙක් ද එහෙයින් පස්මරුන් දිනු බුදුහු 'පහවූ මෝහරජස් ඇත්තාහ'යි කියනු ලැබෙත් නුයි .

'විරජං' යනු වේ.

ආසිනං යනු: බුදුහු පහණ සැයෙහි වැඩහුන්නාහු නුයි "ආසින" වූහ.

4. පර්වතපාර්ශ්වයෙහි වැඩහුන් වෘත්තදූඛයාගේ පරතෙරට ගිය දිවිහු ත්‍රිවිද්‍යා ඇති පස්මරුන් දුරු කළ ශ්‍රාවකයෝ ඇසුරු කෙරෙත් නුයි,

මෙසේත් බුදුහු 'ආසින' වූහ. නොහොත් බුදුහු සියලු ක්ලේශොත්සුක යන් දුරු ලූ හෙයින් "ආසිනයහ. වැස තිමවු ආයාච්චාස ඇත්තාහු පරිවිත වූ වරණධර්ම ඇත්තාහ ... ඒ භාග්‍යවත්හට පුනර්භව සම්බන්ධ වූ ජාතිමරණ සංසාරය නැත් නුයි මෙසේත් බුදුහු 'ආසින' වූවාහු නුයි "කුසායං විරජමාසිනං" යනු වේ. මෙසෙයින් ආයුෂ්මත් උදය...

කතකිවං අනාසවං යනු: භාග්‍යවත් බුදුන් ඒයින් කෘත්‍යාකෘත්‍යය කටයුතු නො කටයුතු ප්‍රභිණ යැ, උසුන්මුල් ඇත්තේ යැ, මුල් උදුළ තාල වස්තුවක් මෙන් කරන ලද, අනු අභාවය කරන ලද, මත්තෙහි නූපදනා සැහැවී ඇත්තේ යි එහෙයින් බුදුහු කෘත්‍යාකෘත්‍යයහ.

5. සිදුනාලද තෘෂ්ණාලොභස් ඇති යම් මහණක්හට රූපාදියෙහි පැතුරුණු තෘෂ්ණා නැද්ද, කෘත්‍යාකෘත්‍ය ප්‍රභිණ කළ ඒ මහණහට (ක්ලෙශ) පරිදහයෙක් නැතැයි.

කතකිවං අනාසවං— 'අනාසවා' යනු: අංසුව සතරෙකි: කාමාසුව යැ භවාසුව යැ දෘෂ්ට්‍යාසුව යැ අවිද්‍යාසුව යි. ඒ අංසුවයෝ භාග්‍යවත් බුදුනට ප්‍රභිණයෝ යැ උසුන් මුල් ඇත්තාහු යැ (මුල් උදුළ) තාලවාස්තුවක් මෙන් කරන ලද්දහු යැ අනු අභාවය කරන ලද්දහු යැ මත්තෙහි නූපදනා සැහැවී ඇත්තාහු යැ. එහෙයින් බුදුහු අනාසුව වූවාහු නු යි 'කතකිවං අනාසවං' යනු වේ.

පාරග්‍භං සබ්බධමානං— බුදුහු අභිඤායෙන් පාරයට ගියහ, පරිඤා පාරයට ගියහ, ප්‍රත්‍යාණපාරයට ගියහ, භාවනාපාරයට ගියහ, සඨ්ථිකිරියා පාරයට ගියහ, සමාපත්තිපාරයට ගියහ, සියලු (පඤචස්කන්ධාදි) ධර්ම යන්ගේ අභිඤා සම්බන්ධ ඤාන පරිඤායෙන් නිර්වාණපාරයට ගියහ, සියලු (ජාත්‍යාදි) දූඛයන් ගේ කිරණ පරිඤායෙන් පාරයට ගියහ, සියලු (කාය දුශ්චරිතාදි) ක්ලේශයන්ගේ ප්‍රභාණ පරිඤායෙන් පාරයට ගියහ, ලොභාපත්‍යාදි සතර මාර්ගයන්ගේ භාවනායෙන් පාරයට ගියහ, ඵලනිර්වාණ වශයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් නිර්වාණයාගේ පාරයට ගියහ

සමාපත්තිපාරග් සබ්බසමාපත්තිනං, සො වසිපුරුෂො පාරමි-
පාදො අරියස්මිං සිලස්මිං වසිපුරුෂො පාරමිපුරුෂො අරියස්මිං
සමාධිස්මිං වසිපුරුෂො පාරමිපුරුෂො අරියාය පඤ්ඤාය, වසිපුරුෂො
පාරමිපුරුෂො අරියාය විමුක්තියා. සො පාරගතො පාරමිපුරුෂො
අත්තගතො අත්තපුරුෂො, කොට්ඨගතො කොට්ඨපුරුෂො, පරියන්තගතො
පරියන්තපුරුෂො, වොසානගතො වොසානපුරුෂො, තාණගතො
තාණපුරුෂො, ලෙනගතො ලෙනපුරුෂො, සරණගතො සරණපුරුෂො,
අභයගතො අභයපුරුෂො, අච්චුතගතො¹ අච්චුතපුරුෂො, අමතගතො
අමතපුරුෂො, නිබ්බානගතො නිබ්බානපුරුෂො. සො වුත්ථාසො -පෙ-
නස්සි තස්ස පුනඛගචොති 'පාරගං සබ්බධමොනං'.

අති පඤ්ඤාන ආගමනා: පඤ්ඤාන අත්තකාමිනං² ආගතා, පඤ්ඤා-
පුච්ඡිතුකාමමන ආගතා³, පඤ්ඤා සොතුකාමා ආගතමානා⁴ 'එවමපි 'අති
පඤ්ඤාන ආගමං' අථවා උඤ්ඤාත්තං පඤ්ඤා පුච්ඡිතුකාමානං උඤ්ඤා
සොතුකාමානං. ආගමනං අභික්කමනං⁵ උපසච්ඡාමනං පඨිරුපාසනං
අති, එවමපි අති පඤ්ඤාන ආගමං, අථවා උඤ්ඤාගමො තුස්සා අති,
නමපි පහු, නමපි අලමනො මයා පුච්ඡිතං කපෙත්තුං විස්සරෙත්තුං,
වහසෙත්තං භාරන්ති එවමපි 'අති පඤ්ඤාන ආගමං'.

අඤ්ඤාච්චොක්ඛං පමුඤ්ඤිති: 'අඤ්ඤා ච්චොක්ඛං' වුවනි අරහත්ත-
ච්චොක්ඛං, අරහත්ත ච්චොක්ඛං පමුඤ්ඤිති ආච්චිකානි දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති
පට්ඨපෙති විවරාහි විහජාහි උත්තානිකරොහි පකාසෙහිති 'අඤ්ඤාච්චොක්ඛං
පමුඤ්ඤිති'

අච්ඡාය පහෙදනන්ති අච්ඡාය පහෙදනං පහෙදනං පහානං වුපසමො⁶
පට්ඨිකාසෙත්තං පට්ඨසසද්ධං අමතං නිබ්බානන්ති 'අච්ඡාය පහෙදනං'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

කුසායං විරජමාසිනං (ඉව්වායස්මා උදයො)
කතකිට්ඨං අනාසවා,
පාරගං සබ්බධමොනං
අති පඤ්ඤාන ආගමං
අඤ්ඤාච්චොක්ඛං පමුඤ්ඤිති
අච්ඡාය පහෙදනං⁷ නති

1. අච්චුතිගතො-ස.

2. අතිකො ආගතොමි -ම ජ සං.

3. අගතො-ම ජ සං.

4. අභික්කමනං-ව-වි-සං.

5. වුපසමං-ම ජ සං.

6. පට්ඨිකාසමං-පන-පට්ඨිකාසගතං
-ම ජ සං.

සියලු රූපා රූප සමාපත්තීන්ගේ සමාපත්තියෙන් පාරයට ගියහ. ඒ බුදුහු ආයතීඝ්‍රයෙහි වග්ගිභාවයට අවසානයට පැමිණියහ, ආයතීසමාධියෙහි වග්ගිභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ, ආයතීප්‍රඥායෙහි වග්ගිභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ, ආයතීවිමුක්තියෙහි වග්ගිභාවයට පරතෙරට පැමිණියහ. ඒ බුදුහු මාර්ගයෙන් පරතෙරට ගියහ, ඵලයෙන් පරතෙරට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් සංස්කාර ලොකයෙහි) අත්තයට ගියහ, (ඵලයෙන්) අත්තයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් සංස්කාරයන් ගේ) කෙළවරට ගියහ, (ඵලයෙන්) කෙළවරට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන් ආයතනාදි ලොකයෙහි) පයනීත්තයට ගියහ, (ඵලයෙන්) පයනීත්තයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන්) අවසානයට ගියහ, (ඵලයෙන්) අවසානයට පැමිණියහ. (මාර්ගයෙන්) ප්‍රාණයට ගියහ, (ඵලයෙන්) ප්‍රාණ ප්‍රාප්තයහ. (මාර්ගයෙන්) ලෙනයට ගියහ, (ඵලයෙන්) ලෙනාත්‍රුප්තයහ. සරණයට ගියහ, සරණ ප්‍රාප්තයහ. අභයට ගියහ අභයප්‍රාප්තයහ. අව්‍යුතයට ගියහ, අව්‍යුතයට පැමිණියහ. අමාතයට ගියහ, අමාතයට පැමිණියහ. නිර්වාණයට ගියහ, නිර්වාණප්‍රාප්තයහ. ඒ බුදුහු (දගව්ධ ආයතීවාසය) වැස නිමවූහ ...ඒ සර්වඥයන්ට සුනර්ඝවයෙක් නැත් නුයි 'පාරගං සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අත්ති පඤ්ඤන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇති වැ ආමිහ, පැන පුළුවස්නා කැමැති වැ ආමිහ, ප්‍රශ්න අසනු කැමැති වැ ආමිහ' යි මෙසේත් 'අත්ති පඤ්ඤන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇතියන් ගේ පැන පුළුවස්නා කැමැතියන් ගේ ප්‍රශ්න අසනු කැමැතියන්ගේ ඊමෙක් පෙරට ඊමෙක් එළැඹිමෙක් පර්යාසාසනයෙක් ඇත් නුයි මෙසේත් 'අත්ති පඤ්ඤන ආගමං' යනු වේ. නොහොත් මුඛ වහන්සේට ප්‍රශ්නාගමයෙක් ඇති, මුඛ වහන්සේ වැළිත් ප්‍රභූ වූවහු යැ මා විසින් පුළුවස්නා ලද්දකියන්නට විසඳන්නට මුඛ වහන්සේ සමර්ථය වූයැ, තෙල භාරය උසුලනු මැනැවැ යි මෙසේත් 'අත්ති පඤ්ඤන ආගමං' යනු වේ.

අඤ්ඤාචිමොක්ඛං පමුඛි- 'අඤ්ඤාචිමොක්ඛ' යි අර්භත්ඵල චිමොක්ඛ් ණය කියනු ලැබෙයි, අර්භත් ඵල චිමොක්ඛ්ණය වදළ මැනැව කිව මැනැව දෙසනු මැනැව පනවනු මැනැව විවරණය කළ මැනැව විභාග කළ මැනැව ප්‍රකට කළ මැනැව ප්‍රකාශ කළ මැනැව නුයි 'අඤ්ඤාචිමොක්ඛං පමුඛි' යනු වේ.

අවිජ්ජාය පහෙදනං- අවිද්‍යාව බිඳිම ප්‍රකර්ණයෙන් බිඳිම ප්‍රභාණය ව්‍යුපගමය දුරුලිම සන්තිදුර්විම අමාමහතිවන නුයි 'අවිජ්ජාය පහෙදනං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

"කුසායං විරජමාසිනං - පෙ- අවිජ්ජාය පහෙදනං" යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

13-2

පහානං කාමච්ඡන්දනං (උදයාති හඟවා)
ද්‍යෙමනස්සාන වුභයං,
ථිතස්ස ච¹ පනුදනං
කුක්කුච්චානං නිවාරණං.

පහානං කාමච්ඡන්දනානි: 'ජන්ද'ති "යො කාමෙසු කාමච්ඡන්දනෙ කාම-
රාගො කාමනඤ්ඤි කාමතණ්හො කාමසිතොගො කාමපිපාසා කාමපරි-
ප්‍රාගො කාමමුච්ඡා කාමලෝභාසානං කාමොසො කාමයොගො කාමුපාදනං
කාමච්ඡන්දනිවරණං." පහානං කාමච්ඡන්දනානි: කාමච්ඡන්දනං පහානං
වූපසමං පටිභිසංග්ගං පටිපසංග්ගං අලිං නිබ්බානානති 'පහානං
කාමච්ඡන්දනං'. උදයාති හඟවාති -පෙ-

ද්‍යෙමනස්සානවුභයානි: ද්‍යෙමනස්ස'නති² "යං චෙතසිකං අසාතං
චෙතසිකං දුක්ඛං චෙතොසමථස්සජ්ඣ අසාතං දුක්ඛං චේද්ධිතං, චෙතො-
සමථස්සජ්ඣ අසාතං දුක්ඛං චේද්ධිතං. ද්‍යෙමනස්සාන වුභයානි: කාමච්ඡන්දනං
ච ද්‍යෙමනස්සාන ච උභිතං. පහානං වූපසමො පටිභිසංග්ගො පටිපසංග්ගො
අලිං නිබ්බානානති 'ද්‍යෙමනස්සානවුභයං.'

ථිතස්ස ච පනුදනානි: 'ථිත'නති 'යා විතතස්ස අකල්පනා'
අකල්පණකා ඔලියනා සලලියනා ලිතං ලියනා ලිඛිතතං. ථිතං ලියනා
ලිඛිතතං. විතතස්ස." ථිතස්ස ච පනුදනානි: ථිතස්ස ච පනුදනං පහානං
වූපසමො³ පටිභිසංග්ගො පටිපසංග්ගො අලිං නිබ්බානානති ථිතස්ස ච
පනුදනං.

කුක්කුච්චානං නිවාරණානි: 'කුක්කුච්ච'නති: හස්සකුක්කුච්චමපි කුක්කුච්චං
පාදකුක්කුච්චමපි කුක්කුච්චං, හස්සපාදකුක්කුච්චමපි කුක්කුච්චං. අකපටියෙ
කපටියසඤ්ඤිතා, කපටියෙ අකපටියසඤ්ඤිතා, අවජේඡ වජ්ජසඤ්ඤිතා
වජේඡ අවජ්ජසඤ්ඤිතා. "යං උචරුපං කුක්කුච්චං කුක්කුච්චායනා
කුක්කුච්චාදිතතං චෙතසො විපට්ඨාරො මනෝලොභො,
ඉදං වුචති කුක්කුච්චං".

1. ථිතස්ස -ම ජ සං.

2. ද්‍යෙමනස්සානි -ම ජ සං, සා.

3. අකල්පනා -ප -ව-ථි-ක, ම ජ සං.

4. වූපසමං -ම ජ සං.

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: උදය,) කාමච්ඡන්දයන් ගේ ද දොර්මනසායන්- ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රභාණය ද ටීනමිද්ධියා ගේ දුරැලීම ද කොකානා- යාගේ වැළකීම ද ඇති.

පහානං කාමච්ඡන්දනං - 'ඡන්දෙ' යනු: වස්තුකාමයෙහි යම් කාමච්- ඡන්දයෙක් කාමරාගයෙක් කාමනන්දියෙක් කාමතෘෂ්ණායෙක් කාමස්තෙහ යෙක් කාමපිපාසායෙක් කාමපරිද්‍රව්‍යයෙක් කාමමුර්ජායෙක් කාමයන්හි බැස ගැනීමෙන් කාමභියයෙක් කාම යොගයෙක් කාම උපාදනයෙක් කාමච්ඡන්ද නිවරණයෙක් වේ ද එය යි. **පහානං කාමච්ඡන්දනං** - කාමච්ඡන්දයන්ගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය අමාමහතිවන නුයි 'පහානං කාමච්ඡන්දනං' යනු වේ. උදයාති භගවා...

දෙමනසානවුහයං - 'දෙමනස්සං' යනු: චෛතසික වූ යම් අමධුර බවෙන් චෛතසික දුකෙන් විත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අමධුර වූ දු:ඛ වේදනායෙක් වේද, විත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අමධුර වූ දු:ඛවේදයිත- යෙක් වේ ද, විත්තසංස්පර්ශයෙන් උපන් අසාත වූ දු:ඛවේදනායෙක් වේ ද එය යි. **දෙමනසානවුහයං** - කාමච්ඡන්දයාගේ ද දොර්මනසායා ගේ ද යන දෙදෙනාගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය අමාමහතිවන නුයි 'දෙමනස්සානවුහයං' යනු වේ.

ටීනස්ස ච පනුදනං - 'ටීනං' යනු: විත්තයාගේ යම් ගිලන්බවෙන් අකර්මණාබවෙන් එලෙන අයුරෙක් හැකිළීමෙන් වෙසෙයින් එලෙන අයුරෙක් හැකිළීමෙන් හැකිළෙන අයුරෙක් හැකිළෙන බවෙන් විත්තයාගේ නො පැතිරීමෙන් නො පැතිරෙන අයුරෙක් වේ ද එය යි. **ටීනස්ස ච පනුදනං** - ටීනායාගේ ද බැහැර කිරීම ප්‍රභාණය ව්‍යුපගමය දුරැලීම ප්‍රතිප්‍රග්‍රහිධිය අමාත සඬධ්‍යාත නිර්වච්ඡාණය නුයි "ටීනස්ස ච පනුදනං" යනු වේ.

කකකුචවානං නිවාරණං - 'කුක්කුචව' නම්: අත්කුකුස ද කුකුස් යැ, පාකුකුස ද කුකුස් යැ, අත්පා කුකුස ද කුකුස් යැ, අකුපයෙහි කැප සංඥා ඇති බව යැ, කැපයෙහි අකැප සංඥා ඇති බව යැ, අවදායෙහි වදාසංඥා ඇති බව යැ, වදායෙහි අවදාසංඥා ඇති බව යැ, මෙබඳු වූ යම් කුකුසක් කුකුස් අයුරෙක් කුකුසට පැමිණිබවෙන් විත්තයාගේ විවිළිසරයෙක් මනොවිලෝඛයෙක් වේ නම් මේ කුකුසැ යි කියනු ලැබේ.

අපි වී ද්විති කාරණෙහි උපපජ්ඣති කුක්කුචං: වෙතසො විප්පට්ඨාරො මනොවිලෙඛො, කතත්තා ව අකතත්තා ව¹, කථං කතත්තා ව අකතත්තා ව උපපජ්ඣති කුක්කුචං. දේතසො විප්පට්ඨාරො මනො විලෙඛො: 'කතං මෙ කායද්වැදිතං අකතං මෙ කායසුචරිත'න්ති උපපජ්ඣති කුක්කුචං. වෙතසො විප්පට්ඨාරො මනොවිලෙඛො' කතං මෙ වීද්ද්වරිතං අකතං මෙ වීද්ද්වරිත'න්ති -පෙ- කතං මෙ මනොද්වැදිතං අකතං මෙ මනොසුද්වරිත'න්ති -පෙ- කතො මෙ පාණාතිපාතො අකතා මෙ පාණාතිපාතා වෙරමණිති -පෙ- කතං මෙ අදින්නාදනං අකතා මෙ අදින්නාදනා වෙරමණිති -පෙ- කතො මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරො අකතා මෙ කාමෙසු මිච්ඡාචාරා වෙරමණිති -පෙ- කතො මෙ මුසාවාදෙ අකතා මෙ මුසාවාදෙ වෙරමණිති -පෙ- කතා මෙ පිසුනාවාචා අකතා මෙ පිසුනාය වාචාය වෙරමණිති -පෙ- කතා මෙ ඵරුසාවාචා අකතා මෙ ඵරුසාය වාචාය වෙරමණිති -පෙ- කතො මෙ සමථාලාපො අකතා මෙ සමථාලාපා වොමණිති -පෙ- කතා මෙ අභිජ්ඣා අකතා මෙ අනභිජ්ඣාති -පෙ- කතො මෙ වියාපාදෙ අකතො මෙ අබ්බාපාදෙති -පෙ- කතා මෙ ටිට්ඨාද්ධි අකතා මෙ සමොද්ධිති උපපජ්ඣති කුක්කුචං. වෙතසො විප්පට්ඨාරො මනොවිලෙඛො. එවං කතත්තා ව අකතත්තා ව උපපජ්ඣති කුක්කුචං. වෙතසො විප්පට්ඨාරො මනොවිලෙඛො.

අථවා 'සිලෙසුභි න පරිපුර්කාරී'ති² උපපජ්ඣති කුක්කුචං. වෙතසො විප්පට්ඨාරො මනොවිලෙඛො. 'දුක්ඛයෙසුමි අභුක්තද්වාරො'ති- හොජනෙ අමත්තඤ්ඤමහිති- ඡාගරියං අනානුසුක්කොභිති- න සතිසමප ජඤ්ඤන සමන්තාගතොමහිති- අභාවිතා මෙ චත්තාරො සතිපට්ඨානාති- අභාවිතා මෙ චත්තාරො සමමප්පට්ඨානාති- අභාවිතා මෙ චත්තාරො දුඤ්ඤාදිති- අභාවිතාති මෙ පඤ්ඤාදියාතිති- අභාවිතාති මෙ පඤ්ඤාබ්භාතිති- අභාවිතා මෙ සත්ත බොජ්ඣංගාති- අභාවිතො මෙ අරියො ද්වයංගිකො මග්ගොති- දුක්ඛං මෙ අපරිඤ්ඤානති- සම්මදයො මෙ අපභින්නොති- මග්ගො මෙ අභාවිතොති ගිරොධො මෙ අසව්ඤ්ඤාති උපපජ්ඣති කුක්කුචං. වෙතසො විප්පට්ඨාරො මනොවිලෙඛො. කුක්කුචානං නිවාරණන්ති: කුක්කුචානං අවරණං නිවාරණං පහානං වූපසමො³ පටිත්ඨසංග්ගො පටිප්පසංග්ගා⁴ අමතං ගිබ්බානන්ති කුක්කුචානං ගිවාරණං.

තෙනාහ භගවා:

"පහානං කාමච්ඡන්තං (උදයාති භගවා...)
දෙමනස්සාන වූභයං,
චිතස්ස ව පනුදනං
කුක්කුචානං ගිවාරණ"න්ති.

1. කට්ඨකාච අකට්ඨකාච -පහ

2. අපරිපුර්කාරීති -ම ජ සං.

3. උපසමං වූපසමං -ම ජ සං.

4. පටිත්ඨසංග්ගො පටිප්පසංග්ගා -ම ජ සං.

තවද දෙ කරුණකින් කුකුස විත්තයාගේ විපිළිසර මනෝවිලෝමය උපදී: කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් දැ යි කිසෙයින් කළ බැවින් ද නො කළ බැවින් ද කුකුස සිත්ති විපිළිසර මනෝවිලෝමය උපදී ද යත්: 'මා විසින් කායදුශ්චරිතය කරන ලද, මා විසින් කායසුචරිතය නොකරන ලද 'යි කුකුස විත්තවිප්පතිසාරය මනෝවිලෝමය උපදී. 'මා විසින් වාග්දුශ්චරිතය කරන ලද මා විසින් වාක්සුචරිතය නො කරනලද'යි කොකාතය විත්තවිප්පතිසාරය මනෝවිලෝමය උපදී. 'මා විසින් මනෝදුශ්චරිතය කරන ලද මා විසින් මනස්සුචරිතය නො කරනලද'යි... 'මා විසින් ප්‍රාණවධ කරන ලද, මා විසින් ප්‍රාණඝාත විරමණය නො කරන ලද'යි කුකුස ... මනෝවිලෝමය උපදී. 'මා විසින් අදත්තාදනය කරන ලද-මා විසින් කාමමිථ්‍යාචාරය කරන ලද- මා විසින් මාෂාචාද කියන ලද- මා විසින් පිසුණුබස් කියන ලද - මා විසින් පරොස්බස් කියන ලද- මා විසින් භිස්බස් කියන ලද- මා විසින් අභිධ්‍යා කරන ලද-මා විසින් ව්‍යාපාද කරන ලද- මා විසින් මිථ්‍යාදාෂ්ටි ගන්තා ලද, මා විසින් සමාග්දාෂ්ටි නො ගන්තාලද'යි කොකාතය විත්තවිප්පතිසාරය මනෝවිලෝමය උපදීයි. මෙසෙයින් කෘත භෙයින් ද අකෘත භෙයින් ද කොකාතය විත්තවිප්පතිසාරය මනෝවිලෝමය උපදී.

නොහොත් 'ප්‍රාතිමොක්ෂසීලයෙහි පරිපූරකාරී නො වූයෙමි' කොකාතය විත්තවිප්පතිසාරය මනෝවිලෝමය උපදීයි, ඉන්ද්‍රියයන්හි අගොපිතද්වාර ඇත්තෙමි වූයෙමි ... භෝජනයෙහි අමාත්‍රඥයෙමි වීමි... නිදි දුරු කිරීමෙහි නො යෙදුණෙමි වීමි ... ස්මාතිසම්ප්‍රජන්‍යයෙන් යුක්තයෙමි නො වූයෙමි... මා විසින් සතර සතිපට්ඨානයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් සතර සමාක්ප්‍රධානයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් සතර සාද්ධිපාදයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් පඤ්චේන්ද්‍රියයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් පඤ්චබලයෝ නො වඩනලදහ යි... මා විසින් සජ්තබොධාග්‍රහයෝ නො වඩන ලදහ යි ... මා විසින් ආයථි අෂ්ටාච්ඡිකමාර්ගය නො වඩන ලද ... යි මා විසින් දුෂ්ඨකර්මය අපරිඤාත යැ යි... මා විසින් සමුදය අප්‍රභිණ යැ යි ... මා විසින් මාර්ගය නොවඩන ලදි... මා විසින් නිරෝධය ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කරන ලද යි කොකාතය විත්තයාගේ විප්පතිසාරය මනෝවිලෝමය උපදී. කුකුසුවානං නිවාරණං යනු: කොකාතයන්ගේ ඇවිරිම වැළඟිම ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුර්ලිම නො පැවැත්ම අමාත සම්බන්ධ වූ නිර්වාණය නුයි 'කුක්කුචවානං නිවාරණං' යනු වේ.

එයින් වදලන බුදුහු:

"පහානං කාමච්ඡන්දනං -පෙ- කුකුසුවානං නිවාරණං" යි.

13-3

උපකර්මාසනිසංසුද්ධිං
ධම්මතකකපුරෙජවං,
අසුසුඛිමොකං, පටුමි
අවිජ්ජාය පහදනං.

උපකඩසතිසංසුද්ධිනී: 'උදෙකඩ' තී යා චතුළෝ ක්කානෝ උදෙකඩා උපෙකඩනා අජ්ඣුදෙකඩනා චිත්තසමචෝ³ චිත්තසසද්ධිතා⁴ මර්කතතතා චිත්තසා. ස්තීති: " යා චතුළෝ ක්කානෝ උදෙකඩං ආරභිත සති අනුසසති -ප- සමමාසති '. උපකඩාසතිසංසුද්ධිනී: චතුළෝ ක්කානෝ උපෙකඩාච සති ච සුද්ධා භොතති විසුද්ධා සංසුද්ධා පරිසුද්ධා පරියොදනා අනඛංඡා විගතපකකිලෙසා මුද්ගුතා කම්මති යා යිතා ආනෙඤ්ජසාධනාති 'උදෙකඩාසති සංසුද්ධිං'.

ධම්මතක්කපුරෙජවනා: 'ධම්මතකෙකා' චුචන් සම්මාසංකරො, සො ආදිනො හොති, පුරනො හොති, පුබ්බඛගමො හොති, අඤ්ඤාචීමොක්ඛසාකාති ඒවමි 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'. අථවා 'ධම්මතකෙකා' චුචන් සම්මාදිට්ඨි, සො ආදිනො හොති, පුරනො හොති, පුබ්බඛගමා හොති, අඤ්ඤාචීමොක්ඛසාකාති ඒවමි 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'. අථවා 'ධම්මතකෙකා' චුචන් චතුස්සානං මග්ගානං පුබ්බහංගවිපස්සානාං සො ආදිනො හොති, පුරනො හොති, පුබ්බඛගමා හොති. අඤ්ඤාචීමොක්ඛසාකාති ඒවමි 'ධම්මතක්කපුරෙජවං'.

අයුතු විමෝක්ෂ. පබ්බතී: 'අයුතු විමෝක්ෂො' වුවහි අරහත්ත විමෝක්ෂො, අරහත්ත විමෝක්ෂ. පබ්බතී, ආවික්ෂාමී ඡෙදෙමි පඤ්ඤාපෙමි පඤ්ඤාපෙමි ඒවරාමි විහජාමි උත්තානිකරොමි පකාසෙමිති 'අයුතු-විමෝක්ෂ, පබ්බතී'.

අවිජ්ජාය පහෙදනනැ: ‘අවිජ්ජා’ති “දුකො අසුඤ්ඤානං—පඨං අවිජ්ජා මොහො අකුසලමුලං.” අවිජ්ජාය පහෙදනනැ: අවිජ්ජා පහෙදනං පහානං වුපසමො පටිතිස්සංගො පටිපසසද්ධි අමතං නිබ්බානනති ‘අවිජ්ජාය පහෙදනං’.

කෙතෘහ භඳව්‍ය:

“උලෙ කඩාසතිසංසුද්ධිං
 ධම්ම තකකපුරෙජච,
 අඤ්ඤාචිංමාකම් පබ්බාමි
 අවිජජාය පඤ්ඤනාහ්නි.”

1. සංක්‍රීම් -සායා.
2. වතුකර්මයා -ස.
3. විකල්පය සමාන -ව,වි,ක,
විකල්පයා -ම ජ සං.
4. විකල්පයා -සායා.
විකල්පයා -ම ජ සං.
විකල්පයා -සං
5. ප්‍රතිකල්පයා -ම ජ සං.
6. විකල්පයා -ව,වි,ක,ම ජ සං.
7. විකල්පයා -ව,වි,ක,ම ජ සං.

චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂා ස්මාති දෙකින් සංශුද්ධිය ඇති ධර්මතර්ක සධ්‍යාන සමාස්ත සංකල්පය පෙරටු කොට ඇති අර්හත් ඵලවිමොක්ෂය අවිද්‍යාවගේ බිඳීම යැ යි ප්‍රකාශ කරමි.

උපෙක්ෂාසතිසංසුද්ධං— ‘උපෙක්ෂා’ යනු: චතුර්ථධ්‍යානයෙහි යම් උපෙක්ෂාවක් උපෙක්ෂා කරන අයුරෙන් අධ්‍යුපෙක්ෂණයෙන් චිත්තයාගේ අනුනායික බවෙන් චිත්තයාගේ මැදහත් බවෙන් වේ ද එය යි. සති යනු: චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව අරභයා (උපන්) යම් ස්මාතියක් අනුස්මාතියක් ... සමාස්ත ස්මාතියක් වේ ද එය යි. **උපෙක්ෂා සතිසංසුද්ධං** — චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව ද ස්මාතිය ද ශුද්ධ වූවාහු විශුද්ධ වූවාහු වෙසෙයින් ශුද්ධ වූවාහු භාත්පයින් ශුද්ධ වූවාහු ප්‍රභාස්වර වූවාහු ගිරිදෙෂ වූවාහු උපක්ලෙශ රහිත වූවාහු මාදු වූවාහු කර්මක්ෂම වූවාහු ස්ථිත වූවාහු ගිශ්විල බවට පැමිණියාහු වෙන් නුයි ‘උපෙක්ෂා සතිසංසුද්ධං’ යනු වේ.

ධම්මතක්කපුරෙජවං — ‘ධම්මතක්ක’ යි සමාස්ත සංකල්පය කියනු ලැබෙයි. ඒ අඤ්ඤාවිමොක්ඛය (රහත් මහ) ට ආදියෙහි වෙයි පෙරටු-යෙහි වෙයි පෙරදැරි වේ නු යි මෙසේත් ‘ධම්මතක්කපුරෙජවං’ යනු වේ. නොහොත් ‘ධම්මතක්ක’ යි සමාස්තදෘෂ්ටිය කියනු ලැබෙයි. ඕ ආඤ්ඤාවිමොක්ඛයට ආදියෙහි වෙයි, පෙරටුයෙහි වෙයි, පූර්වසිගම වේනුයි මෙසේත් ‘ධම්මතක්කපුරෙජවං’ යනු වේ. නොහොත් ‘ධම්මතක්ක’ යි සතර මාර්ගයන්ගේ පූර්වභාගවිදර්ශනාව කියනු ලැබෙයි. ඕ අඤ්ඤාවිමොක්ඛයට ආදියෙහි වෙයි, පෙරටුයෙහි වෙයි, පූර්වසිගම වේ නුයි මෙසේත් ‘ධම්මතක්කපුරෙජවං’ යනු වේ.

අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පමුඤ්ඤාමි— ‘අඤ්ඤාවිමොක්ඛ’ යි අර්හත්ව විමොක්ෂ (රහත් මහ) කියනු ලැබෙයි. රහත් මහ කියමි දක්වමි දෙසමි පනවමි පිහිටුවමි විවරණ කෙරෙමි විභාග කෙරෙමි ප්‍රකට කෙරෙමි ප්‍රකාශ කෙරෙමි නුයි ‘අඤ්ඤාවිමොක්ඛං පමුඤ්ඤාමි’ යනු වේ.

අවිජ්ජාය පහෙදනං— ‘අවිජ්ජා’ යනු: දුක් නො දැනීම ... අවිද්‍යාව මෝහ අකුශලමුලය යි. **අවිජ්ජාය පහෙදනං** යනු: අවිද්‍යාව බිඳීම ප්‍රභාණය සන්තිඳීම දුර්ලබ නො පැවැත්ම අමාමහනිවන නු යි ‘අවිජ්ජාය පහෙදනං’ යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“උපෙක්ෂාසති සංසුද්ධං — ටප— අවිජ්ජාය පහෙදනං” යි.

13-4

කිං සු සංයොජනො ලොකො
කිං සු තස්ස විචාරණං,
කිසසස්ස විපභානෙන
භිබ්බානං ඉති වුවචති.

කිං සු සංයොජනො ලොකොති: කිං ලොකස්ස සංයොජනං ලග්ගනං ඛිකිනං උපකක්ඛිලෙසො, කෙන ලොකො යුග්ගො පයුග්ගො ආයුග්ගො සමායුග්ගො ලග්ගො ලග්ගිතො පළිබුද්ධොති 'කිං සු සංයොජනො ලොකො.'

කිං සු තස්ස විචාරණනති: 'කිං තස්ස' චාරණං¹ විචාරණං පටිවිචාරණං කෙන ලොකො චරති විචාති පටිවිචරතිති 'කිං සු තස්ස විචාරණං.'

කිසසස්ස විපභානෙන භිබ්බානං ඉති වුවචති: කිසසස්ස විපභානෙන වූපසමෙන පටිතිස්සකෙන පටිපසංඤ්ඤා, භිබ්බානං ඉති වුවචති පවුවචති කප්පිති භණ්ඩිති දිප්පිති වොහප්පිතිති 'කිසසස්ස විපභානෙන භිබ්බානං ඉති වුවචති'.

කෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

"කිං සු සංයොජනො ලොකො
කිං සු තස්ස විචාරණං,
කිසසස්ස විපභානෙන
භිබ්බානං ඉති වුවචති"ති.

13-5

නන්දිසංයොජනො ලොකො
විතක්කස්ස විචාරණං
තණ්හාය විපභානෙන
භිබ්බානං ඉති වුවචති.

නන්දිසංයොජනො ලොකොති: 'නන්දි' වුවචති තණ්හා, "යො රාගො ඝාරාගො-පෙ-අභිජ්ඣා ලොභො අකුසල මූලං" අයං වුවචති නන්දි. යා නන්දි ලොකස්ස සංයොජනං ලග්ගනං ඛිකිනං උපකක්ඛිලෙසො, ඉමාය නන්දියා ලොකො යුග්ගො පයුග්ගො ආයුග්ගො සමායුග්ගො ලග්ගො ලග්ගිතො පළිබුද්ධොති 'නන්දිසංයොජනො ලොකො.'

1. විචාරණං-ම ජ සං, සත්‍ය.

කිං ලොකස්ස විචාරණං-ප.

13-4

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විවාරයි:) ලෝවැසි තෙම කුමක් සංයෝජන කොට ඇත්තේ ද? ඒ ලෝ වැසියා ගේ විවරණය (හැසිරීමට කරුණ) කිම? කිනම් දහමක්හු ගේ ප්‍රභාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබේ ද?

කිං සු සංයෝජනො ලොකො - ලෝවැසියාගේ සංයෝජනය ලැගීම බන්ධනය උපක්ලේශය කිම? ලෝවැසි තෙම කුමකින් යුක්ත වූයේ ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසෙසින් යෙදුණේ එක් වැ යෙදුණේ ලග්න වූයේ ලග්නිත වූයේ නො හැර සිටියේ නුයි 'කිංසු සංයෝජනො ලොකො' යනු වේ.

කිං සු තසය විවාරණං - ඒ ලෝවැසියාගේ හැසිරීම වෙසෙසින් හැසිරීම පුනපුනා හැසිරීම කිම? ලෝ වැසි තෙම කුමක් කරණ කොට හැසිරෙයි වෙසෙසින් හැසිරෙයි පුන පුනා හැසිරේ ද නුයි 'කිං සු තසය විවාරණං' යනු වේ.

කිසයසය විපපභානෙන නිබ්බානං ඉති වුවචති - කවර ධර්මයක් හුගේ ප්‍රභාණයෙන් ව්‍යුපගම යෙන් දුරුලීමෙන් නො පැවැත්මෙන් 'නිර්වාණ' යයි කියනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි කථනය කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ ද නුයි 'කිසයසය විපපභානෙන නිබ්බානං ඉති වුවචති' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

"කිං සු සංයෝජනො ලොකො -ප- නිබ්බානං ඉති වුවචති"යි.

13-5

ලෝවැසි තෙම තෘෂ්ණාව සංයෝජන කොට ඇත්තේ යැ විතර්කය ඔහුට විවාරණය වෙයි. තෘෂ්ණාවගේ ප්‍රභාණයෙන් 'නිවනැ' යි කියනු ලැබේ.

තන්දිසංයෝජනො ලොකො - 'තන්දි' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් ... අභිධ්‍යාවක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද මේ 'තන්දි' යි කියනු ලැබෙයි. යම් තන්දියක් ලෝවැසියාගේ සංයෝජනය ලැගීම බන්ධනය උපක්ලේශය වේ ද මේ තන්දියෙන් ලොකය යුක්ත වූයේ ප්‍රයුක්ත වූයේ වෙසෙසින් යුක්ත වූයේ එක් වැ යෙදුණේ ලග්න වූයේ ලග්නිත වූයේ පරිරුද්ධ වූයේ නුයි 'තන්දිසංයෝජනො ලොකො' යනු වේ.

විකකකය ස විවාරණනි 'විකකක'නි¹ නව විකකකා: කාමවිකකකා ව්‍යාපාදවිකකකා විභිංසාවිකකකා ඤාතිවිකකකා ජනපදවිකකකා අමරවිකකකා² පරානුදයතාපටිසංයුතො විකකකා ලාභසකකාර සිලොක පටිසංයුතො විකකකා අනවඤ්ඤාතිපටිසංයුතො විකකකා ඉමෙ වුවචනති නව විකකකා. ඉමෙ නවවිකකකා ලොකසං වාරණා විවාරණා පටිවිවාරණා. ඉමෙහි නවහි විකකකහි ලොකො වරති විවරති පටිවිවරති 'විකකකය විවාරණා.'

තණහාය විපසභානෙන නිබ්බානං ඉති වුවචනීති: 'තණහා'ති රූප තණහා-ප-ධම්මතණහා, තණහාය විපසභානෙන නිබ්බානං ඉති වුවචනීති: තණහාය විපසභානෙන වුපසමෙන පටිතිස්සභෙන පටිපසසද්ධියා ගිබ්බානං ඉති වුවචනි පවුචනි කපියති භණියති දිපියති වොහරියති 'තණහාය විපසභානෙන නිබ්බානං ඉති වුවචනි.'

නෙතාහ භගවා:

“නැදිසංයොජනො ලොකො
විකකකසං විවාරණං,
තණහාය විපසභානෙන
නිබ්බානං ඉති වුවචනී”ති.

13-6

කථං සතසං වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති,
භගවතං සුචුමාගමො³
තං සුභොම වංචා තව.

කථං සතසං වරතොති: කථං සතසං සමපරානසං වරතො විවරතො⁴ ඉරියතො වක්ඛියතො පාලයතො යපයතො යාපයතොත් 'කථං සතසං වරතො'.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති විඤ්ඤාණං ගිරුජ්ඣති වුපසමෙති අභංගචනි පටිපසසමනිති 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති'.

භගවතං සුචුමාගමොති: බුද්ධං භගවතං සුචුං සුවර්ණං යාවිතුං අරෙඤ්ඤිතුං පසාදෙතුං ආගමො ආගතමො උපාගතමො සමපතතමො තයා සද්ධිං සමාගතමොති 'භගවතං සුචුමාගමො'.

1. විකකකාති-ම ජ සං, ස්‍යා.
2. අමරාවිකකකා-ම ජ සං.

3. සුචුමාගමං-ම ජ සං.
සුචුමාගමං-සු.
4. විහරතො - ව-චි-කස්‍යා ම ජ සං.

විකක්කස්ස විචාරණං— ‘විකක්ක’ නම් නව විතර්කයෙකි: කාමවිතර්ක යැ ව්‍යාපාදවිතර්ක යැ විභිංසා විතර්ක යැ ඥාතිවිතර්ක යැ ජනපදවිතර්ක යැ අමරවිතර්ක යැ පරානුද්දයතා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක යැ ලාභ සත්කාර ප්‍රශංසා ප්‍රතිසංයුක්තවිතර්ක යැ අනවඥාප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක යැ, මොහු නව විතර්කයෝ යැ යි කියනු ලැබෙත්. මේ නව විතර්කයෝ වාරණ (පැවැත්මට කරුණ) විචාරණ පුනපුනා විචාරණයෝ වෙති. මේ නව විතර්කයන් හේතු කොට ගෙන ලෝ වැසි තෙමේ හැසිරෙයි වෙසෙයින් හැසිරෙයි පුනපුනා හැසිරේ නුයි ‘විකක්කස්ස විචාරණං’ යනු වේ.

තණ්හාය විපපහාණෙන නිබ්බානං ඉති වුවචති— ‘තණ්හා’ යනු: රූප තෘෂ්ණා යැ ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හාය විපපහාණෙන නිබ්බානං ඉති වුවචති— තෘෂ්ණාව වෙසෙයින් ප්‍රභාණය කිරීමෙන් සන්තිඳුටීමෙන් දුරු වීමෙන් නො පැවැත්මෙන් නිර්වාණය වේ යයි කියනු ලැබෙයි දක්වනු ලැබෙයි කරනු ලැබෙයි බණනු ලැබෙයි පවසනු ලැබෙයි වහරනු ලැබේ නුයි ‘තණ්හාය විපපහාණෙන නිබ්බානං ඉති වුවචති’ යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“නද්දියඤ්ඤාපතො ලොකො -පෙ- නිබ්බානං ඉති වුවචති” යි.

13-6

(ආයුෂ්මත් උදය මෙසේ විචාරයි) ස්මාති සම්පන්න වැ වාසය කරන්නහු ගේ විඥානය කියෙයින් නිරුද්ධ වේ ද? භාග්‍යවතුන් වහන්සේ පුළුවස්නා සඳහා පැමිණියම්හ, මුඛ වහන්සේ ගේ ඒ වචනය අසමිහ.

කථං සතසස වරතො යනු: කියෙයින් සිහි ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ හැසිරෙනුවහු ගේ වෙසෙයින් හැසිරෙනුවහු ගේ ඉරියවු පවත්වනුවහු ගේ වැටෙනුවහු ගේ රැකෙනුවහු ගේ යැපෙනුවහු ගේ යාපනය වන්නහු ගේ නුයි ‘කථං සතසස වරතො’ යනු වේ.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති— අභිසංස්කාර විඥානය නිරුද්ධ වෙයි සන්තිදෙයි අස්තයට යෙයි නො පවත්නේ වේ නුයි ‘විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති’ යනු වේ.

හගවත්තං පුට්ඨමාගමිහා— භාග්‍යවත් බුදුන් පුළුවස්නට විචාරන්නට යදනට අධ්‍යායනයට ආමිහ ආවමිහ එළැඹියමිහ පැමිණියමිහ. මුඛ වහන්සේ හා එක් වූමිහ නුයි ‘හගවත්තං පුට්ඨමාගමිහා’ යනු වේ.

තං සුඤ්ඤාම චචො තවාති: 'ත'න්ති තුඤ්ඤාං චචනං බ්‍යප්පං දෙසනං අනුසිට්ඨිං¹ සුඤ්ඤාම උඤ්ඤානාම ධාරොම උපධාරොම උපලක්ඛමාති 'තං සුඤ්ඤාම චචො තව'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“කථං සතස්ස වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති,
හචෙනාං පුච්ඡමාගමො
තං සුඤ්ඤාම චචො තවා” ති.

13-7

අස්සාදානසුචි භික්ඛා ච
වෙදනං නාභිනාදකො
ඵචං සතස්ස වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.

අස්සාදානසුචි භික්ඛා ච වෙදනං නාභිනාදකොති: අර්ඤ්ඤාං වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි² විහරතො වෙදනං නාභිනාදකි නාභිවදති න අර්ඤ්ඤාසාය තිට්ඨති³ අභිනාදනං අභිවදනං අර්ඤ්ඤාසානං ගාහං පරාමාසං අභිතිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවංගමෙති භික්ඛා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරතො වෙදනං නාභිනාදකි නාභිවදති න අර්ඤ්ඤා සාය තිට්ඨති අභිනාදනං අභිවදනං අර්ඤ්ඤාසානං ගාහං පරාමාසං අභිතිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. අස්සාදානසුචි භික්ඛා වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරතො වෙදනං නාභිනාදකි නාභිවදති න අර්ඤ්ඤාසාය තිට්ඨති අභිනාදනං අභිවදනං අර්ඤ්ඤාසානං ගාහං පරාමාසං අභිතිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති.

අර්ඤ්ඤාං සමුදයධම්මානුපස්සි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරතො වෙදනං නාභිනාදකි නාභිවදති නාර්ඤ්ඤාසාය තිට්ඨති අභිනාදනං අභිවදනං අර්ඤ්ඤාසානං ගාහං පරාමාසං අභිතිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති, අර්ඤ්ඤාං වයධම්මානුපස්සි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරතො -පෙ- අර්ඤ්ඤාං සමුදයධම්මානුපස්සි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරතො -පෙ- භික්ඛා සමුදයධම්මානුපස්සි වෙදනාසු වෙදනානුපස්සි විහරතො වෙදනං නාභිනාදකි නාභිවදති

1. අනුසිට්ඨිං-ච-ච-ක, අනුසාසනං-ම 3. සං

2. අස්සාදානං වෙදනං වෙදනානුපස්සි-ප
අස්සාදානවෙදනානුපස්සි-පි.

3. අර්ඤ්ඤාසෙති-ම 3 සං.

තං සුඤ්ඤාම වචො තව - “තං” යනු: මුඛ වහන්සේගේ වචනය වාක්පරය දෙසුම අනුසස්ත අසම්භ උගනුම්භ ධරම්භ වෙසෙසින් ධරම්භ සලකම්භ නුයි ‘තං සුඤ්ඤාම වචො තව’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“කථං සත්‍යස වරතො -පෙ- තං සුඤ්ඤාම වචො තව” යි.

13-7

අධ්‍යාත්මාලම්භනයෙහි ද වහිරාලම්භනයෙහි ද උපදනා වේදනාව නො පතන, ස්මෘතිමත් වූ භැසිරෙත්තුවහු ගේ විඤ්ඤානය මෙසේ කිරුද්ධ වේ යයි.

අජ්ඣත්තඤ්ඤාම බහිද්ධා ව වේදනං නාභිනඤ්ඤාම- අධ්‍යාත්ම වේදනායෙහි වේදනාව අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. බාහිරවේදනායෙහි වේදනා අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරා මර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. අධ්‍යාත්මබාහිරවේදනායෙහි වේදනාව අනුව බලමින් වාස කරනුයේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැස ගෙන නො සිටියි, අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි.

අධ්‍යාත්මයෙහි සමුදයධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වේදනායෙහි වේදනා අනු වූ බලමින් වාස කරනුයේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. අධ්‍යාත්මයෙහි ව්‍යයධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වේදනායෙහි වේදනා අනු වූ බලමින් වාස කරනුයේ... අධ්‍යාත්මයෙහි කලෙකැ සමුදයධර්මයන් කලෙකැ ව්‍යයධර්මයන් අනු වූ බලනසුලු වූයේ වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වූ වාස කරන්නේ ... බාහ්‍ය වූ සමුදය ධර්මයන් අනුව බලනසුලු වූයේ වේදනායෙහි වේදනානු දර්ශී වූ වාස කරන්නේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි, නො පසසයි,

න අරේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අරේඛාසානං ගාහං පරමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. බහිඤ්ඤා වයධම්මානුපසයි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො - පෙ - බහිඤ්ඤා සමුදයවයධම්මානුපසයි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො - පෙ - අරේඛාසානං බහිඤ්ඤා සමුදයවයධම්මානුපසයි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො - පෙ - අරේඛාසානං බහිඤ්ඤා වයධම්මානුපසයි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො - පෙ - අරේඛාසානං බහිඤ්ඤා සමුදය වයධම්මානුපසයි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අරේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අරේඛාසානං ගාහං පරමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි ඤාදසති ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො - පෙ - අනභාවං ගමෙති.

අථවා වෙදනං අනිච්ඡතො පසසන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අරේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අරේඛාසානං ගාහං පරමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. වෙදනං දුක්ඛතො - රොගතො - ගණ්ඨතො - සප්පතො - අසතො - ආබාධතො - පෙ - ක්‍රියාකාරණතො පසසන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අරේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අරේඛාසානං ගාහං පරමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. ඉමෙහි චතුර්විධා ලිඝාය ආකාරෙහි වෙදනාසු වෙදනානුපසයි විහරන්තො වෙදනං නාභිනන්දති නාභිවදති න අරේඛාසාය තිට්ඨති අභිනන්දනං අභිවදනං අරේඛාසානං ගාහං පරමාසං අභිනිවෙසං පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තිකරොති අනභාවං ගමෙති. 'අරේඛාසානං බහිඤ්ඤා ව වෙදනං නාභිනන්දතො'.

ඵච සත්තස්ස වරතොති: ඵච සත්තස්ස සමපජානස්ස වරතො විවරතො* ඉරියතො වත්තයතො පාලයතො යපයතො යාපයතොති. 'ඵච සත්තස්ස වරතො.'

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති: පුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං ආනෙඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණං නිරුද්ධත්ති වූපසමමති අත්ථං ගවස්සි පටිපාසාමනතිති 'විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති.'

කෙතාන හගවා:

“අරේඛාසානං බහිඤ්ඤා ව
වෙදනං නාභිනන්දතො,
ඵච සත්තස්ස වරතො
විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣතිති.

සහගාමාපරියොසානා - පෙ - සත්ථා මෙ හතෙන, හගවා සාවකො හමසමිති.

උදය සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

1. බහිඤ්ඤා වයධම්මානුපසයි විහරන්තො - ප-ව-වි-ක.

2. ඉමෙහි වත්තාලිඝාය ආකාරෙහි - ම ජ සං ඉමෙහි ආවත්තාලිඝාය - සත්ත.

3. විහරන්තො - ව-වි-ක, ම ජ සං

බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය අධ්‍යවසානය ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි බාහිර වේදනායෙහි ව්‍යයධර්මයන් අනු වැ දක්නා සුලු වූයේ වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ ... බාහ්‍යවේදනායෙහි සමුදය ව්‍යය ධර්මයන් අනු වැ දක්නා සුලු වූයේ වේදනානුදර්ශීවැ වාස කරන්නේ... කලෙකැ අධ්‍යාත්මයෙහි කලෙකැ බාහ්‍යයෙහි සමුදයව්‍යය ධර්මයන් අනු වැ බලන සුලු වූයේ වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරන්නේ වේදනා වට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය බැසගැනීම ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි, මේ දෙළොස් අයුරින් වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ ... අනභාවයට පමුණුවයි.

නොහොත් වේදනාව අතීතා වශයෙන් දක්නේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. වේදනාව දුක් හෙයින්- රොග හෙයින්- ශබ් හෙයින්- ශල්‍ය හෙයින් අස හෙයින්- ආබාධ හෙයින් ... නිස්සරණ හෙයින් දක්නේ වේදනාවට සතුටු නොවෙයි නො පසසයි බැසගෙන නො සිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවයි. මේ සුසාලිස් අයුරින් වේදනායෙහි වේදනානුදර්ශී වැ වාස කරනුයේ වේදනාවට සතුටු නො වෙයි නො පසසයි බැසගෙන නොසිටියි අභිනන්දනය අභිවදනය ග්‍රාහය පරාමර්ථය අභිනිවේශය දුරු කෙරෙයි බැහැර කෙරෙයි විගතාන්ත කෙරෙයි අනභාවයට පමුණුවා නුයි 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධාව වේදනං නාභිනන්දතො' යනු වේ.

එවං සතස්ස චරතො - මෙසේ සිහි ඇති වැ සමාග්ඥාන ඇති වැ හැසිරෙනුවහුට වෙසෙයින් හැසිරෙනුවහුට ඉරියවු පවත්වනුවහුට වැටෙනු වහුට රැකෙනුවහුට යැපෙනුවහුට යාපනය වන්නහුට නුයි 'එවං සතස්ස චරතො' යනු වේ.

විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති - පුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානය අපුණ්‍යාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානය ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර සහගත වූ විඤානය හිරුද්ධ වෙයි සන්තිදෙයි අස්තයට යෙයි නො පවති නුයි "විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති" යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ව -පෙ- විඤ්ඤාණං උපරුජ්ඣති" යි.

ශාර්වාදේශනාවසානය හා සමඟ ... වහන්ස, භාග්‍යවත්තු මාගේ ශාස්තෘ, මම ප්‍රාවක යෙමි'යි.

උදය සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

14. පොසාල සුත්තනිගෙයො

14-1

“යො අනිතං ආදිසති (ඉට්ඨායකමා පොසාලො)
අනෙජො ඡිත්තසංසයො,
පාරගං සබ්බධම්මානං
අපි පඤ්ඤාන ආගමං.

යො අනිතං ආදිසතිති: ‘යො’ති “යො සො හගවා සයම්භ අනා-
වරියකො පුබ්බ අනානුසුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්චානි අභිසම්මුඡ්ඡි
තස් ව සබ්බඤ්ඤිතං පඤ්ඤා බලෙසු ව වයිභාවං අනිතං ආදිසතිති හගවා
අඤ්ඤානො ව පරෙසං ව අනිතමි ආදිසති අනාගතමි ආදිසති පච්චිත්තකමි
ආදිසති. කථං හගවා අඤ්ඤානො අනිතං ආදිසති: හගවා අඤ්ඤානො අනිතං
ඵකමි ජාතිං ආදිසති, දෙවමි ජාතියො ආදිසති, තිසෙසාපි ජාතියො ආදිසති
චතසෙසාපි ජාතියො ආදිසති, පඤ්ඤාපි ජාතියො ආදිසති, දඤ්ඤාපි ජාතියො
ආදිසති, විසමි ජාතියො ආදිසති, තිසමි ජාතියො ආදිසති, චත්තාලි
සමි ජාතියො ආදිසති, පඤ්ඤාසමි- ජාතියො ආදිසති, ජාතිසතමි-
ජාතිසහසමි- ජාතිසහසමි- අනෙකෙපි සංවට්ඨකපෙ- අනෙකෙපි
විවට්ඨකපෙ-අනෙකෙපි සංවට්ඨ විවට්ඨකපෙ ආදිසති: අලිත්‍රායි ඵවංනාමො
ඵවංගොතො ඵවංචණො ඵවමාහාරො ඵවංසුඤ්ඤාපට්ඨංවෙදි ඵවමායු-
පරියතො, යො තතො වුත්තො අලිත්‍ර උදපාදි තත්‍රාපායි ඵවංනාමො ඵවං
ගොතො ඵවංචණො ඵවමාහාරො ඵවංසුඤ්ඤාපට්ඨංවෙදි ඵවමායු-
පරියතො, යො තතො වුත්තො ‘ඉධුපපඤ්ඤාති’ ඉති සාකාරං සඋදෙසං
අනෙකච්ඡිතං පුබ්බධම්මායං ආදිසති. ඵවං හගවා අඤ්ඤානො අනිතං ආදිසති.

කථං හගවා පරෙසං අනිතං ආදිසති: හගවා පරෙසං අනිතං ඵකමි
ජාතිං ආදිසති, දෙවමි ජාතියො ආදිසති -පෙ- අනෙකෙපි සංවට්ඨ
විවට්ඨකපෙ ආදිසති අලිත්‍රායි ඵවංනාමො ඵවංගොතො ඵවංචණො
ඵවමාහාරො ඵවංසුඤ්ඤාපට්ඨංවෙදි ඵවමායුපරියතො, යො තතො
වුත්තො අලිත්‍ර උදපාදි තත්‍රාපායි ඵවංනාමො ඵවංගොතො ඵවංචණො
ඵවමාහාරො ඵවං සුඤ්ඤාපට්ඨංවෙදි ඵවමායුපරියතො, යො තතො
වුත්තො ‘ඉධුපපඤ්ඤාති’ ඉති සාකාරං සඋදෙසං අනෙකච්ඡිතං
පුබ්බධම්මායං ආදිසති, ඵවං හගවා පරෙසං අනිතං ආදිසති.

1. ඉධුපපඤ්ඤාති-ප-ව-ව-ස.

14. පොසාල සුත්තනිර්දේශය

14-1

(ආයුෂ්මත් පොසාල මෙසේ විවාරයි:) තෘෂ්ණා රහිත වූ සිද්ධතා ලද සැක ඇති යම් සර්වඥ කෙනෙක් ස්වකීය වූ ද පරකීය වූ ද අතීතය (පූර්වෙ-තිවාසානුස්මාතිඥානයෙන්) ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද, සියලු ධර්මයන් ගේ පරතෙරට ගිය ඒ සර්වඥයන් කරා ප්‍රශ්නයෙන් අර්ථ වැ ආයෙමි.

යො අතීතං ආදියති - 'යො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ස්වයම්භූ වූවාහු (තමනට) ආවායායන් නැත්තාහු පෙර නොඇසූ සිව්සස් දහමිහි සත්‍යයන් තුමු අවබෝධ කළයේක් ද එහිදු සර්වඥභාවයට පැමිණියාහු බලධර්මයන්හි දු වයිභාවයට පැමිණියාහු වෙත් ද උන්වහන්සේ යැ. අතීතං ආදියති යනු: බුදුහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතයත් වදුරති අනාගතයත් වදුරති වර්තමානයත් වදුරත්. කිසෙයින් බුදුහු තමන්ගේ අතීතය වදුරත්ද යත්: බුදුහු තමන්ගේ අතීතය එක් ජාතියකුදු වදුරති ජාති දෙකකුදු වදුරති ජාති තුනකුදු වදුරති ජාති සතරකුදු වදුරති ජාති පසකුදු වදුරති ජාති දසයකුදු- ජාති විස්සකුදු- ජාති තිසකුදු- ජාති සතලිසකුදු-ජාති පනසකුදු- ජාති සියයකුදු- ජාති දහසකුදු- ජාති සූවහසකුදු- නො එක් සංවර්ත්තකල්පයනුදු-නො එක් විවර්ත්තකල්පයනුදු- නො එක් සංවර්ත්ත-විවර්ත්තකල්පයනුදු වදුරති: අයෝ තැන මෙබඳු නම් ඇතියෙමි මෙබඳු ගොත්‍ර ඇතියෙමි මෙබඳු පැහැ සටහන් ඇතියෙමි මෙ බඳු ආහාර ඇතියෙමි මෙ බඳු සුවදුක් විදුනා සුලු වූයෙමි මෙබඳු ආයු:පයාන්ත ඇතියෙමි වීම්, ඒ මම එතැනින් ව්‍යුත වැ අයෝ තැන උපන්මි, එහිදු මෙබඳු නම් ඇතියෙමි මෙබඳු ගොත්‍ර ඇතියෙමි මෙබඳු පැහැසටහන් ඇතියෙමි මෙබඳු ආහාර ඇතියෙමි මෙබඳු සුවදුක් විදුනා සුලු වූයෙමි මෙබඳු ආයු:පයාන්ත ඇති-යෙමි වීම්, ඒ මම එතැනින් ව්‍යුත වැ මෙහි උපන්මි. මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දේස සහිත වූ අන්තෙකවිධ වූ පූර්වෙතිවාසය වදුරති. මෙසෙයින් බුදුහු තමන් වහන්සේ ගේ අතීතය වදුරත්.

කිසෙයින් බුදුහු මෙරමා ගේ අතීතය වදුරති යැ යත්: බුදුහු මෙරමා ගේ අතීතය එක් ජාතියකුදු වදුරති ජාති දෙකකුදු වදුරති...නො එක් සංවර්ත විවර්තකල්පයනුදු වදුරති: අයෝ තැන මෙබඳු නම් ඇතියේ මෙබඳු ගොත්‍ර ඇතියේ මෙබඳු පැහැසටහන් ඇතියේ මෙබඳු ආහාර ඇතියේ මෙබඳු සුවදුක් විදුනේ මෙබඳු ආයු:පයාන්ත ඇතියේ විය. ගේ එතැනින් ව්‍යුත වැ අයෝ තැන උපන, එහිදු මෙබඳු නම් ඇත්තේ මෙබඳු ගොත්‍ර ඇත්තේ මෙබඳු පැහැසටහන් ඇත්තේ මෙබඳු ආහාර ඇත්තේ මෙබඳු සුවදුක් විදුනේ මෙබඳු ආයු: පයාන්ත ඇත්තේ විය. ගේ එයින් ව්‍යුත වැ මෙහි උපනැ'යි මෙසේ ආකාර සහිත වූ උද්දේස සහිත වූ අන්තෙකවිධ වූ පූර්වෙතිවාසය වදුරති. මෙසෙයින් බුදුහු මෙරමාගේ අතීතය වදුරත්.

හඟවා පඤ්ඤා ජාතකසත්තානි¹ භාසනො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාපද්ධතියසුඤ්ඤා² භාසනො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාසුද්ධසන්තියසුඤ්ඤා භාසනො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මහාගොච්ඡදියසුඤ්ඤා භාසනො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, මාසදෙවියසුඤ්ඤා³ භාසනො අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතං ආදිසති, වුඤ්ඤා හෙතං හඟවතා:

“අතීතං බො වුඤ්ඤා, අද්ධානං අරභ්භ තථාගතස්ස සත්තානුසාරී ඤාණං හොති, සො යාචතකං ආකඛති තාවතකං අනුසාරති, අනාගතං ච බො වුඤ්ඤා, -පෙ- පච්චිසාත්තකඤ්ඤා බො වුඤ්ඤා, අද්ධානං ආර තථාගතස්ස බොධිජං ඤාණං උපපජ්ජති අයමන්තීමා ජාති නත්ථිද්දති සුනඛභවො⁴ ති. & ඉන්ද්‍රියපරොපරියතකඤාණං⁵ තථාගතස්ස තථාගතබලං, සත්තානං ආසයානුසංඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, යමකපාටිභීරෙ ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං මහාකරුණාසමාපන්නිඤාණං⁶ තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බඤ්ඤාතඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, අනාවරණං ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, සබ්බස්ස අසබ්බවිප්පටිභතමනාවරණං ඤාණං තථාගතස්ස තථාගතබලං, එවං හඟවා අත්තනො ච පරෙසං ච අතීතමපි ආදිසති, අනාගතමපි ආදිසති, පච්චුසාත්තමපි ආදිසති, ආචිකිති දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විචරති විගජ්ජති උත්තානිකරොති පකාසෙතිති: සො අතීතං ආදිසති. ඉට්ඨායස්මා පොසාලො -පෙ-

අනෙජො ජීවන සංසයොති ‘එජා’වුච්චති තණ්හා ‘‘යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමූලං’’ සා එජා තණ්හා බුද්ධස්ස හඟවතො පභීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවච්ඡිකතා අනභාවකතා⁷ ආයතිං අනුප්පාදමමො තස්මා බුද්ධො ‘අනෙජො’. එණං පභීනත්තා අනෙජො, හඟවා ලාභෙපි න ඉඤ්ඤති -පෙ- දුකෙබ්බි න ඉඤ්ඤති න චලති න වෙධති නප්පවෙධති න සමපවෙධතිති ‘අනෙජො’. ජීවන සංසයොති: ‘සංසයො’ වුච්චති විවිධිච්ඡා, ‘‘දුකෙබ්බිකඛිං -පෙ-ඵමස්සත්තං⁸ විතක්ඛං මනොච්චලබො.’’ සො සංසයො බුද්ධස්ස හඟවතො පභීනො ජීවනො උච්ඡින්නො සමුච්ඡින්නො වුපසන්නො පටිතිස්සකො පටිසංසංඤා අභිබුද්ධකතකො ඤාණගීනා දසෙකො. තස්මා බුද්ධො ජීවනසංසයොති ‘අනෙජො ජීවනසංසයො.’

1. පඤ්ච ජාතිසත්තානි -පහ.
2. සුඤ්ඤානං -ම ෪ සං.
3. මස දෙවිය සුඤ්ඤානං -ස මසා දෙවිය සුඤ්ඤානං -පහ.
4. ඉන්ද්‍රිය පරොපරියතෙක ඤාණං -පහ.
5. දිසතිකාය - පායාදිකසුඤ්ඤා.

6. මහා කරුණා සමාපන්නියා ඤාණං -ප-ච-වි-ස
7. අනභාවකතා -ම ෪ සං.
8. ඡමබ්බිකතං -ම ෪ සං, ග්‍යා

බුදුහු පන්සියක් ජාතකයන් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති. “මහාපදනිය” සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, ‘මහාසුදස්සනිය’ සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, ‘මහාගොවින්දිය’ සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති, ‘මාසදෙවිය’ සුතත් වදරන්නාහු තමන්ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතය වදරති. මේ වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් වීසින්:

“චුන්දයෙති, අතීත කාලය අරභයා තරාගතයන්ට සති-අනුසාරි ඥානය වෙයි, හේ යම් තාක් කැමති වේ නම් ඒ තාක් සිහි කෙරෙයි චුන්ද-යෙති, අනාගතයත් ... චුන්දයෙති, ප්‍රත්‍යක්ෂපන්ත කාලයත් අරභයා තරාගතයන්ට බොධියෙන් උපන් ඥානය උපදී: ‘මේ අන්තිම ජාතිය වෙයි දන් පුනර්භවයෙක් නැතැ’යි. ඉන්ද්‍රියපරාවරතාඥානය තරාගතයන් ගේ තරාගතබල වෙයි, සත්ත්වයන්ගේ ආශය අනුශය දන්තා නුවණ තරාගත යන් ගේ තරාගත බල වෙයි, යමක ප්‍රාතිභායාඥානය තරාගතයන් ගේ තරාගතබල වෙයි, මහාකරුණා සමාපත්තිඥානය තරාගතයන් ගේ තරාගතබල වෙයි, අනාවරණඥානය තරාගතයන් ගේ තරාගතබල වෙයි, (අතිතාදි) සියලු තැන්හි නො ඇලුණු අප්‍රතිහත වූ අනාවරණඥානය තරාගතයන් ගේ තරාගතබල වේ. මෙසෙයින් බුදුහු තමන් වහන්සේ ගේ ද මෙරමාගේ ද අතීතයත් දක්වනසේක, අනාගතයත් දක්වනසේක, ප්‍රත්‍යක්ෂ පන්තයත් දක්වන සේක වදරන සේක දෙසනසේක පනවනසේක පිහිටුවන සේක විවරණ කරනසේක විභාග කරන සේක ප්‍රකට කරන සේක ප්‍රකාශ කරනසේක” නුයි “යො අතීතං ආදිසති” යනු වේ. ඉව්වායසමා පොසාලො...

අනෙජො ජින්නසංඝයො- ‘එජා’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. යම් රාගයෙක් අධික රාගයෙක් ... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. ඒ එජා සභිබ්‍යාත තෘෂ්ණාව භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රභිණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ-(මුදුන් සුන්) තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද, අනු අභාවය කරන ලද මත්තෙහි නුපදනා පියවි ඇත්තියැ එහෙයින් බුදුහු “අනෙජයහ”, එජා ප්‍රභිණ වන බැවින් අනේජයහ. බුදුහු ලාභයෙහිදු නො සැලෙති ... දුකෙහි දු කම්පා නො වෙති නො සැලෙති නො වෙවුළුති වෙසෙයින් නො වෙවුළුති අතීතයින් නො වෙවුළුත් නුයි ‘අනෙජො’ යනු වේ. ජින්නසංඝයො යනු: ‘සංඝයො’ යි විචිකිත්සාව කියනු ලැබෙයි. දු:ඛසත්‍යයෙහි සැකය ... චිත්තයාගේ තදබව මනෝවිලෙඛය යි. ඒ සැකය භාග්‍යවත් බුදුන් වීසින් ප්‍රභිණ යැ සිඳින ලද වෙසෙයින් සිඳින ලද මොනො වට සිඳින ලද සන්තිඳිණ දුරලන ලද බැහැර කරන ලද උපතට නො හිසි වූයේ යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද. එහෙයින් බුදුහු සිද්ධතා ලද සැක ඇත්තාහු නුයි “අනෙජො ජින්නසංඝයො” යනු වේ.

පාරගුං සබ්බධම්මානන්ති: හගවා අභිඤ්ඤාපාරගු පරිඤ්ඤාපාරගු පහානපාරගු භාවනාපාරගු සවිච්ඡිත්තියාපාරගු සමාපත්තිපාරගු අභිඤ්ඤා-පාරගු සබ්බධම්මානං. -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නස්සි තස්ස සුතබ්බවො'ති 'පාරගුං සබ්බධම්මානං'.

අස්සි පඤ්ඤාන ආගමන්ති පඤ්ඤාන අස්සිකම්හා ආගතං -පෙ- වහසෙය්නං භාරන්ති උච්චෙ අස්සි පඤ්ඤාන ආගමං:

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“යො අතීතං ආදිසති -(ඉච්චායසම්මං පොසාලො)
අනෙජො ජිත්තංසයො,
පාරගුං සබ්බධම්මානං
අස්සි පඤ්ඤාන ආගමි”ති.

14-2

විභුතරූපසඤ්ඤිසා¹
සබ්බකායපභායිනො,
අජ්ඣත්තං ච බහිද්ධං ච
නස්සි කිඤ්චිති පසානො,
ඤාණං සකකානුසුචජාමි
කපං නෙයෙය්‍යා තපාවිධො.

විභුතරූපසඤ්ඤිසානි 'කතමා රූපසඤ්ඤා': රූපාවචර සමාපත්ති-සමාපත්තියා වා උපපත්තියා වා දිට්ඨධම්මෙ සුඛවිහාරියා වා සඤ්ඤා සඤ්ජානනා සඤ්ජානිතතං අයං රූපසඤ්ඤා. විභුතරූපසඤ්ඤිසානි: වතසො අරූපසමාපත්තියො පටිලද්ධා² රූපසඤ්ඤා විභුතා භොගන්ති³ විගතා අතිකකන්‍යා සමතිකකන්‍යා විතිවත්තාති 'විභුතරූපසඤ්ඤිසා'.

සබ්බකායපභායිනොති සබ්බො තස්ස පටිසන්ධිකො රූපකායො පභිනො තදබ්‍යාසමතිකකමා විකම්භනපභානෙන පභිනො තස්ස රූප-කායොති 'සබ්බකායපභායිනො'.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධං ච නස්සි කිඤ්චිති පසානොති: 'නස්සි කිඤ්චිති' ආකිඤ්ඤායතන සමාපත්ති, කිංකාරණා 'නස්සි කිඤ්චිති' ආකිඤ්ඤායතන සමාපත්ති, යං විඤ්ඤාණඤ්ඤායතන සමාපත්ති. සතො සමාපත්තිචා, තතො වුට්ඨතිචා තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණං අභාවෙති විභාවෙති අතර-ධාපෙති 'නස්සි කිඤ්චිති' පසානි. තංකාරණා 'නස්සි කිඤ්චිති' ආකිඤ්ඤායතන සමාපත්තිති 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධං ච නස්සි කිඤ්චිති' පසානො'.

1. රූපං සඤ්ඤිසං - පත
2. ලාභිසං - සා

3. විභුතා භොති - ප-ව

පාරගුං සබ්බධම්මානං යනු: බුදුහු අභිඤාපාරගු වෙති පරිඤා පාරගු වෙති ප්‍රභාණ පාරගු වෙති භාවනා පාරගු වෙති සාක්ෂාත්ක්‍රියා පාරගු වෙති සමාපත්ති පාරගු ද වෙත්. සියලු (පඤ්චස්කන්ධාදි) ධර්මයන්ගේ අභිඤා (ඤාතපරිඤා) වෙන් තීර්වාණපාරයට ගියහ ... ජාතිමරණසංසාරය පුනර්-භවය ඔවුනට නැත්නුයි 'පාරගුං සබ්බධම්මානං' යනු වේ.

අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං යනු: ප්‍රශ්නයෙන් ප්‍රයෝජන ඇතියමෝ ආම්භ ... තෙල භාරය උසුලනු මැනවි නුයි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"යො අතිතං ආදිසති -පෙ- අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං."යි.

14-2

ශාක්‍යමුනින්ද්‍රයන් වහන්ස, ඉක්මවන ලද රූපසංඤා ඇති තදබ්ග විෂ්කම්භන විසින් සියලු රූපකාය ප්‍රභාණය කරනසුලු වූ අධ්‍යාත්මයෙහිද බාහ්‍යයෙහිද කිසිවක් නැතැ යි දක්න හු (ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභීහු) ගේ ඥානය පුළුවස්මි. එබඳු වූ පුද්ගල තෙම කියෙයින් (මත්තෙහි ඥානයට) පැමිණවිය යුත්තේ ද?

විභූතරූපසඤ්ඤිසස යනු: රූපසංඤා කවර යත් රූපාවචර සමචන්තනානුගේ වෙවයි (විපාකවිසින්) එහි උපන්තනු ගේ වෙවයි ඉහාත්මසුඛ විහරණ ඇත්තනු ගේ වෙවයි සංඤාවක් හඳුනන අයුරෙක් හැඳින ගත් බවෙක් වේ ද මේ රූපසංඤා යි. විභූතරූපසඤ්ඤිසස යනු: සතර අරූප-සමාපත්තින් ලද්දහුට රූපසංඤාවෝ අප්‍රකට වූවාහු නැසුණුහු දක්මුණාහු මොනොවට දක්මුණාහු වෙසෙයින් ඉක්ම සිටියාහු වෙන් නුයි 'විභූත රූපසඤ්ඤිස්ස' යනු වේ.

සබ්බකායසාහායිනො යනු: ඒ අරූපසමාපත්ති ලාභීහු ගේ ප්‍රතිසන්ධි ඇති හැම රූප කය තදබ්ග සමිතික්‍රමණයෙන් ප්‍රභීණ යැ ඔහුගේ රූප කය විෂ්කම්භන ප්‍රභාණයෙන් ප්‍රභීණ නුයි 'සබ්බකායසාහායිනො' යනු වේ.

අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චිති පස්සනො- 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති යැ. කවර කරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යනු ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති වේ ද යත්: යම් විඤ්ඤාණඤ්චායතන සමාපත්තියකට සිහි ඇති වැ සමවැද එයින් නැඟී එ මැ විඤානය අභාවයට පමුණුවයි ද වෙසෙයින් අභාවයට පමුණුවයි ද අතුරුදහන් කෙරෙයි ද 'කිසිවක් නැතැ'යි දැකී ද එකරුණින් 'නත්ථි කිඤ්චි' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්ති වේ නුයි 'අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ච නත්ථි කිඤ්චිති පස්සනො' යනු වේ.

ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමිති 'සක්කා'ති සකෙකා හගවා, සක්කාකුලා පඤ්චපිතොතිපි සකෙකා, -පෙ- පභිනහයහෙරවො විගතලොමහංසො- තිපි සකෙකා. 'ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමිති තස්ස ඤාණං පුච්ඡාමි'*; කිදිසං කිංසණ්ඨිතං කිංපකාරං කිංපටිභාගං ඉවජිතබ්බන්ති 'ඤාණං සක්කානු පුච්ඡාමි.'

කථං නෙයොයා තථාවිදොති: කථං යො නෙතබ්බො විනෙතබ්බො අනුනෙතබ්බො පඤ්ඤපෙතබ්බො ගිජ්ඣාපෙතබ්බො පෙකෙබ්බතබ්බො පසාදෙතබ්බො, කථං තෙන උත්තරි. ඤාණං උප්පාදෙතබ්බං. තථාවිදොති තථාවිදො තාදිසො තස්සණ්ඨිතො තප්පකාරො තප්පටිභාගො යො යො ආකිඤ්ඤාඤායතනසමාපත්තිලාභිති 'කථං නෙයොයා තථාවිදො'.

තෙනාහ යො බ්‍රාහ්මණො:

“විභ්වතරුපසඤ්ඤිත්තං
සබ්බකායපහායිතො,
අජ්ඣත්තඤ්ඤා ඛගිද්ධා ව
නත්ති කිඤ්චිති පසසතො,
ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි
කථං නෙයොයා තථාවිදො”ති.

14-3

විඤ්ඤාණවසීතියො සබ්බො (පොසාලාති හගවා)
අභිජානං තථාගතො,
තිට්ඨන්තමෙනං ඡානාති
අධිවුත්තං¹ තප්පරායනං²

විඤ්ඤාණවසීතියො සබ්බාති හගවා අභිසම්බාරවසෙන චතසෙසා විඤ්ඤාණවසීතියො ඡානාති, පටිසන්ධිවසෙන සත්තවි ඤ්ඤාණවසීතියො ඡානාති.

කථං හගවා අභිසංඛාරවසෙන චතසෙසා විඤ්ඤාණවසීතියො ඡානාති: වුත්තං භෙතං හගවතා: “රුද්ධපයං³ වා භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති⁴ රුපාරමිණං රුපපතිට්ඨං නන්දපසෙවනං වුද්ධිං විරුළුති. වෙදුප්පං ආපජ්ජති, වෙදුනුපයං⁵ වා භික්ඛවෙ -පෙ- සඤ්ඤපයං වා භික්ඛවෙ -පෙ- සම්බාරුපයං වා භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණං තිට්ඨමානං තිට්ඨති සම්බාරාරමිණං සම්බාරපතිට්ඨං නන්දපසෙවනං වුද්ධිං විරුළුති. වෙදුප්පං ආපජ්ජති”ති.” එවං හගවා අභිසම්බාරවසෙන චතසෙසා විඤ්ඤාණවසීතියො ඡානාති.

1. වුද්ධිතං - ස්‍යා ම ඡ සං

2. තංපරායනං - ස.

3. රුද්ධපයං - ස්‍යා,

4. තිට්ඨය්‍යා - ම ඡ සං

5. වෙදුනානුපයං - පන, වෙදුනුපයං - ස්‍යා

* පඤ්ඤා පුච්ඡාමි සම්මුද්ධං පුච්ඡාමි ති - ම ඡ සං - අධික පාඨය

8 බ්‍රාහ්මණ සංප්‍රකාශ - උපයවණ - උපයසුත්ත

ඥාණං සක්කානුප්‍රවිණං— ‘සක්ක’ යනු: බුදුහු ශාක්‍යයහ: ශාක්‍ය කුලයෙන් ගික්ම පැවිදි වූවාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ ... ප්‍රභීත වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇත්තාහු පහවූ ලොමුදහ ඇත්තාහු නුයි ද ශාක්‍යයහ. **ඥාණං සක්කානුප්‍රවිණං**— ඔහුගේ ඥානය කෙබඳු වූයේ කවර සටහන් ඇතියේ කවර ප්‍රකාර වූයේ කුමක් හා සමාන වූයේ කැමැති වියයුතු ද යි පුළුවන් වූයේ නුයි ‘ඥාණං සක්කානුප්‍රවිණං’ යනු වේ.

කථං නෙය්‍යා තථාච්ඤා— හෙතෙම කියෙයිත් (නිවනට) පැමිණ විය යුත්තේ ද විනයනය කළ යුත්තේ ද (සැක සිදිමෙන්) අනුනයනය කළ යුත්තේ ද පැනවිය යුත්තේ ද ගිණිවිය කරවිය යුත්තේ ද දැක්විය යුත්තේ ද පැහැදවිය යුත්තේ ද කිසෙයින් ඔහු විසින් මත්තෙහි ඥානය ඉපැදවිය යුතුද. **තථා ච්ඤා** යනු: යමෙක් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්ති ලාභී වූයේ ද එබඳු වූයේ තාදාශ වූයේ එබඳු සටහන් ඇතියේ එබඳු ප්‍රකාර ඇතියේ තත්ප්‍රතිභාග වූයේ නු යි ‘කථං නෙය්‍යා තථාච්ඤා’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

‘විභ්‍රතරූපසඤ්ඤිසස -පෙ- කථං නෙය්‍යා තථාච්ඤා’ යි.

14-3

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පොසාලය,) හැම විඤ්ඤාස්ථිතින් වෙසෙයින් දන්තා වූ තථාගත තෙමේ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිච්ඡික්ක වූ එය පරායණ කොට ඇති වැ සිටුනා මේ පුභුලා දැනී.

විඤ්ඤාණට්ඨිතියො සබ්බා යනු: බුදුහු කර්මාභිසංස්කාරයන් ගේ වශයෙන් සතර විඤ්ඤා ස්ථිතින් දන්තා සේක, ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් සප්ත විඤ්ඤාස්ථිතින් දන්තා සේක.

කියෙයිත් බුදුහු අභිසංස්කාර වශයෙන් සතර විඤ්ඤාස්ථිතින් දන්තා සේක් ද යත්: මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්: “මහණෙනි, (තෘෂ්ණා- දෘෂ්ටි උපය විසින්) රූපයට පැමිණි හෝ රූපය අරමුණු කොට ඇතියේ රූපය ප්‍රතිෂ්ඨා කොට ඇතියේ සිටී. (සප්‍රීතික) තෘෂ්ණා ජලයෙන් තෙමනලද්‍රයේ වෘද්ධියට විරුද්ධ බවට විපුල බවට පැමිණෙයි, මහණෙනි (තෘෂ්ණා- දෘෂ්ටි විසින්) වේදනාවට පැමිණි හෝ ... මහණෙනි, සංඥාවට පැමිණි හෝ ... මහණෙනි, සංස්කාරයන්ට පැමිණි හෝ විඤ්ඤාය සිටුනේ සංස්කාරයන් අරමුණු කොට ඇති යේ සංස්කාරයන් ප්‍රතිෂ්ඨා කොට ඇතියේ සිටියි. තෘෂ්ණොදකයෙන් තෙමන ලද්දේ වෘද්ධියට විරුද්ධ බවට විපුල බවට පැමිණේ යයි මෙසේ බුදුහු අභිසංස්කාර වශයෙන් සතර විඤ්ඤාස්ථිතින් දන්තා සේක.

කථං හගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්ථිඤ්ඤාණධීති යො ජානාති: වුත්තං හෙතං හගවතා: සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි මනුස්සා එකවෙව ච දෙවා එකවෙව ච විතිපාතිකා, අයං පඨමා විඤ්ඤාණධීති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි දෙවා බ්‍රහ්මකායිකා පඨමාභිතිබ්බත්තා, අයං දුතියා විඤ්ඤාණධීති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා නානත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි දෙවා ආහසකරා, අයං තතියා විඤ්ඤාණධීති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා එකත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිතො සෙය්‍යථාපි දෙවා සුභතිණ්හකා.¹ අයං චතුත්ථි, විඤ්ඤාණධීති, සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා පටිසසඤ්ඤානං අත්ථංගමා නානත්තසඤ්ඤානං අමනපිකාරා 'අනන්තො ආකාශො'ති ආකාසානඤ්ඤායතනුපගා, අයං පඤ්ඤිමි² විඤ්ඤාණධීති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො ආකාසානඤ්ඤායතනං සමතික්කම 'අනන්තං විඤ්ඤාණ'න්ති විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනුපගා, අයං ඡට්ඨා විඤ්ඤාණධීති. සන්ති භික්ඛවෙ, සත්තා සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං සමතික්කම 'තස්මි කිඤ්චි'ති ආකිඤ්ච ඤ්ඤායතනුපගා, අයං සත්තමා³ විඤ්ඤාණධීති⁴. එවං හගවා පටිසන්ධිවසෙන සත්ථිඤ්ඤාණධීති යො ජානාතිති 'විඤ්ඤාණධීති යො සබ්බා' පොසාලාති හගවා'ති -පෙ-

අභිජානං තථාගතොති: 'අභිජාන'න්ති අභිජානනේන ආජානනේන විජානනේන පටිවිජානනේන පටිවිජ්ඣිනේන. තථාගතොති: වුත්තං හෙතං හගවතා: "අතීතං වෙපි වුත්තං, හොති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසංභිතං නෙතං තථාගතො බ්‍යාකරොති, අතීතං වෙපි⁵ වුත්තං, හොති භූතං තච්ඡං අනත්ථසංභිතං තම්බි තථාගතො න බ්‍යාකරොති, අතීතං වෙපි වුත්තං, හොති භූතං තච්ඡං අත්ථසංභිතං තත්‍ර කාලඤ්ඤා තථාගතො හොති තස්සව පඤ්ඤාසං ව්‍යාකරණාය. අනාගතං වෙපි වුත්තං, හොති -පෙ-පච්චුප්පත්තං වෙපි වුත්තං, හොති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසංභිතං න තං තථාගතො බ්‍යාකරොති⁶ පච්චුප්පත්තං ඤ්ඤි පි වුත්තං, හොති භූතං තච්ඡං අනත්ථසංභිතං තම්බි තථාගතො න බ්‍යාකරොති, පච්චුප්පත්තං ඤ්ඤි පි වුත්තං, හොති භූතං තච්ඡං අත්ථසංභිතං තත්‍ර කාලඤ්ඤා තථාගතො හොති තස්ස පඤ්ඤාසං ව්‍යාකරණාය. ඉති ටො වුත්තං, අතීතානාගතපච්චුප්පත්තස්ස ධම්මෙ සු තථාගතො කාලවාදී භූතවාදී අත්ථවාදී ධම්මවාදී විනයවාදී. තස්මා 'තථාගතොති වුච්ඡති.

1. සුභතිණ්හං - පන,

2. චතුත්ථි -

3. පඤ්ඤිමි - සායා

4. සත්තමි - පන, සායා, මජ්ඣං

5. අතීතං වෙව - පන

6. තං තථාගතො න බ්‍යාකරොති - පන.

a සත්තකච්ඡායකර - අව්‍යාකච්ඡායක

කිසෙය්තින් බුදුහු ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් යථතිවිඥානස්ථිතින් දන්තා සේක් ද යත්: භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරන ලද මැ යි. “මහණෙනි, මිනිසුන් ද ඇතැම් දෙවියන් ද ඇතැම් විනිසානිකයන් ද සෙය්තින් (වර්ණ සංස්ථානාදී විසින්) නානාත්වකාය ඇති නානාත්ව වූ ප්‍රතිසන්ධි සංඥා ඇති සත්ත්වයෝ ඇත්තාහ” මේ පළමු වන විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ප්‍රථමධ්‍යානයෙන් උපන් (බ්‍රහ්මපාරිසර්‍යාදී වූ) බ්‍රහ්මකායික දෙවියන් සෙය්තින් නානාත්වකාය වූ එකත්වසංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ දෙ වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ආභාසවර දෙවියන් සෙය්තින් එකත්වකාය ඇති නානාත්වසංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ තුන් වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, ශ්‍රවකාත්ස්යන දෙවියන් සෙය්තින් එකත්වකාය වූ එකත්ව සංඥා ඇති සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ සතර වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥා ඉක්ම වීමෙන් ප්‍රතිසංඥාවන්ගේ අස්තභිගමයෙන් නානාත්වසංඥාවන් ගේ අමනසිකාරයෙන් ‘ආකාශය අනන්තය’ යි ආකාසානඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ පස් වැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්මවා ‘විඥානය අනන්තය’ යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ. මේ සවැනි විඥානස්ථිතිය යැ. මහණෙනි, සර්වප්‍රකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්මවා ‘කිසිවක් නැතැ’ යි ආකිඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණි සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත්තාහ, මේ සත් වැනි විඥානස්ථිතිය යි. මෙසෙය්තින් බුදුහු ප්‍රතිසන්ධි විසින් යථතිවිඥානස්ථිතින් දන්තාසේක් නුයි ‘විඤ්ඤාණ චිද්ධියො සබ්බා’ යනු වේ. පොසාලා* කි හගවා යනු...

අභිජානං තථාගතො- ‘අභිජානං’ යනු: වෙසෙය්තින් දන්තේ එකතින් දන්තේ නොයෙක් අයුරින් දන්තේ ඒ ඒ කරුණු පිණිස දන්තේ ප්‍රතිවේධ කරනුයේ. තථාගතො යනු: භාග්‍යවතුන් විසින් මෙය වදරණ ලද මැ යි: “චුන්දය, අතිත වූ ද අභූත වූ අතථාය වූ අනර්ථසංභිතයෙක් වී නම් තෙල තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, අතිත වූ ද භූත වූ තථාය වූ අනර්ථසංභිතයෙක් වී නම් එ ද තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, අතිත වූ ද භූත වූ තථාය වූ අර්ත්ථසංභිතයෙක් වී නම් එහි ලා තථා ගතයෝ එ මැ ප්‍රශ්නය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කල් දන්තාහු වෙති. චුන්දය, අනාගත වූ ද ... චුන්දය වර්තමාන වූ ද අභූත වූ අතථාය වූ අනර්ත්ථසංභිත- යෙක් වී නම් එය තථාගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, ප්‍රත්‍යුත්- පන්න වූ ද භූත වූ තථාය වූ අනර්ත්ථ සංභිතයෙක් වී නම් එ ද තථා ගතයෝ ප්‍රකාශ නො කෙරෙති. චුන්දය, ප්‍රත්‍යුත්පන්න වූ ද භූත වූ තථාය වූ අර්ත්ථසංභිතයෙක් වී නම් එහි ලා තථාගතයෝ ඒ ප්‍රශ්නය ප්‍රකාශ කිරීම පිණිස කල් දන්තාහු වෙති. චුන්දය, මෙසෙය්තින් තථාගතයෝ අනිකානාගත ප්‍රත්‍යුත්පන්න: ධර්මයනභි කාලවාදී භූතවාදී අර්ත්ථවාදී ධර්මවාදී විනයවාදී වෙති. එහෙයින් ‘තථාගත’ යි කියනු ලැබෙති.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

යං ඛො චුදු, සදෙවකසස ලොකසස සමාරකසස සමුගමකසස සසසමණවුගමණියා පජාය සදෙවමනුසාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤානං පත්තං පරියෙසිතං, අනුවචරිතං මනසා, සබ්බං තං තථාගතෙන අභිසම්මුඤ්ඤං, තස්මා 'තථාගතො'ති වුචති. යඤ්ඤ ඛො චුදු, රත්තිං තථාගතො අනුගාරං සමමා සමොධිං අභිසම්මුඤ්ඤති, යඤ්ඤරත්තිං අනුපාදිසෙසාය තිබ්බාන ධාතුයා පරිතිබ්බායති, යං එතස්මිං අත්තරෙ භාසති ලපති හිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව භොති, නො අඤ්ඤථා, තස්මා 'තථාගතො'ති වුචති. යථාචාදී චුදු, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාචාදී, ඉති යථාචාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාචාදී, තස්මා 'තථාගතො'ති වුචති. සදෙවකෙ චුදු, ලොකෙ සමාරකෙ සමුගමකෙ සසසමණවුගමණියා පජාය සදෙවමනුසාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදඤ්ඤ දසො වසවත්ති. තස්මා 'තථාගතො'ති වුචති''තිද අභිජානං තථාගතො'.

තිට්ඨන්ත මෙතං ජානාතීති: භගවා ඉධට්ඨකේඤ්ඤව ජානාති කම්මාභි සම්භාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායසස භෙද පරමමරණා, අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං භිරයං උපපජ්ජිසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකේඤ්ඤව¹ ජානාති කම්මාභිසම්භාරවසෙන අයං පුග්ගලො කායසස භෙද පරමමරණා තීරවජානායොතිං උපපජ්ජිසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකේඤ්ඤව ජානාති කම්මාභිසම්භාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායසස භෙද පරමමරණා පෙත්තිවිසයං² උපපජ්ජිසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකේඤ්ඤව ජානාති කම්මාභිසම්භාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො කායසස භෙද පරමමරණා මනුසෙසසු 'උපපජ්ජිසති'ති. භගවා ඉධට්ඨකේඤ්ඤව ජානාති කම්මාභිසම්භාරවසෙන 'අයං පුග්ගලො සුප්පිපතොනා කායසස භෙද පරමමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිසති'ති.

වුත්තං භෙතං භගවතා :

1. ඉධට්ඨකේඤ්ඤව - ම ෪ සං.	2. පිත්තිවිසයං - සායං
෪. දිසතිකාය - පාසාදිකසුත්ත	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

චූන්දය, දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බබුන් සහිත ලෝකයා විසින් දෙවිමිනිසුන් සහිත මහණ බබුණන් සහිත ප්‍රජාව විසින් යම් රූපාලම්බනයක් ශබ්දලම්බනයක් ගන්ධරසස්ප්‍රෂ්ටව්‍යාලම්බනයක් (සුබද්‍රුබාදි) ධර්මාලම්බනයක් (සොයා හෝ නො සොයා හෝ) ලබන ලද ද (ලද හෝ නො ලද හෝ) සොයන ලද ද සිතින් විමසන ලද ද එ සියල්ල තරාගතයන් විසින් අවබෝධ කරන ලද, එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චූන්දය යම් රාත්‍රියෙක තරාගතයෝ අනුත්තර වූ සමාක් සම්බෝධිය අවබෝධ කෙරෙත් ද යම් රාත්‍රියෙක අනුපාදිශෙ නිර්වාණධාතුයෙන් පිරිනිවෙත් ද තෙල අතුරෙහි යමක් බෙණෙත් ද පවසත් ද දක්වත් ද ඒ සියල්ල එසෙයින් මැ වෙයි. අන් සෙයෙකින් නො වේ. එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චූන්දය, තරාගතයෝ යම්සේ බෙණෙත් නම් එසේ කරන සුලු වෙති, යම්සේ කෙරෙත් නම් එසේ බණන සුලු වෙත්. මෙසේ යථාචාරී තරාකාරී ද යථාකාරී තරාචාරීද වෙත්. එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබෙයි. චූන්දය, දෙවියන් සහිත මරුන් සහිත බබුන් සහිත ලෝකයෙහි දෙවි මිනිසුන් සහිත මහණ බබුණන් සහිත ප්‍රජාව කෙරෙහි තරාගතයෝ 'අභිභූ' වූහ, අන්‍යයන් විසින් අනභිභූතයහ, එකාන්තයෙන් සියල්ල දක්නාහ, සියලු ජනයා වශයෙහි පමිත්වන්තාහ, එහෙයින් 'තරාගත' යි කියනු ලැබේ නුයි 'අභිජාන-තරාගතො' යනු වේ.

තිට්ඨතතමෙතං ජානාති- බුදුහු මෙලොවැ සිටියහු මැ කර්මාභිසංස්කාරයන්ගේ වශයෙන් 'මේ පුද්ගල කාබුන් මරණින්' මත්තෙහි සැප නැති දුකට ගති වූ විවිස වැ පතිත වන තිරයට වදනේ යැයි දැනගනිති. බුදුහු මෙලොවැ සිටියාහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් 'මේ පුද්ගල තෙම කා බුන් මරණින් මත්තෙහි තිරිසන්යොනට වදනේ යැ'යි දැනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියාහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් මේ පුද්ගල කා බුන් මරණින් මත්තෙහි ප්‍රෙත විෂයට වදනේ යැ'යි දැනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියාහු මැ 'කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් මේ පුද්ගල කා බුන් මරණින් මත්තෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි උපදනේ යැ'යි දැනගනිති. බුදුහු මෙහි සිටියාහු මැ කර්මාභිසංස්කාර වශයෙන් 'මේ පුද්ගල සුප්‍රතිපන්න වූයේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි සුන්දරගති ඇති ස්වර්ගලෝකයට වදනේ යැ' යි දැන ගනිත් යයි.

භාග්‍යවතුන් විසින් මේ වදන ලද මැ යි:

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

“ඉදාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාමි: ‘තථායං දුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුළොහා, යථා කායසස්ස හෙද පරමමරණා අපායං දුග්ගතිං විහිපාතං නිරයං උපපජ්ජසාති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුළොහා යථා කායසස්ස හෙද පරමමරණා තීරවජාන යොනිං උපපජ්ජසාති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුළොහා, යථා කායසස්ස හෙද පරමමරණා පෙතතිවිසයං උපපජ්ජසාති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුළොහා, යථා කායසස්ස හෙද පරමමරණා මත්තසෙසසු උපපජ්ජසාති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුළොහා, යථා කායසස්ස හෙද පරමමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජසාති’ති- ඉධ පනාහං සාරිපුත්ත, එකච්චං දුග්ගලං එවං වෙනසා වෙනො පරිච්ච පජානාමි: තථායං දුග්ගලො පටිපන්නො තථා ච ඉරියති තඤ්ඤ මග්ගං සමාරුළොහා යථා ආසවානං ඛයා අනාසවං වෙදනාවිමුත්තිං පඤ්ඤාචිමුත්තිං දිට්ඨව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සමජ්ඣාදා උපසම්පජ්ජ විහරති”ති. ‘තිට්ඨන්තමෙනං ජානාති’.

අධිමුත්තං¹ තප්පරායණං²ති: ‘අධිමුත්ත’න්ති ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනෝ³ අධිමුත්තතිවිමොකෙකං⁴ අධිමුත්තං⁵, තත්ත්වාධිමුත්තං තදධිමුත්තං තදධිපනෙයාං⁶. අථවා හගවා ජානාති: ‘අයං පුග්ගලො රූපාධිමුත්තො සද්ධාධිමුත්තො ගන්ධාධිමුත්තො රසාධිමුත්තො ඓශ්වාධිමුත්තො කුලාධිමුත්තො ගණාධිමුත්තො ආවායාධිමුත්තො ලාභාධිමුත්තො යසාධිමුත්තො පසංසාධිමුත්තො සුඛාධිමුත්තො විචාරාධිමුත්තො පිණ්ඩානාධිමුත්තො සෙනාසනාධිමුත්තො භිලානපච්චයගෙයජ්ජපරිසාරාධිමුත්තො සුත්තන්තාධිමුත්තො විනයාධිමුත්තො අභිධම්මාධිමුත්තො ආරඤ්ඤකඛාධිමුත්තො පිණ්ඩානිකඛාධිමුත්තො පංසුකුලිකඛාධිමුත්තො තෙවිවරිකඛාධිමුත්තො සපදනවාටිකඛාධිමුත්තො ධලුපච්චාහත්තිකඛාධිමුත්තො නෙසජ්ජකඛාධිමුත්තො යථාසන්ත තිකඛාධිමුත්තො පඨමජ්ඣානාධිමුත්තො දුතියජ්ඣානාධිමුත්තො

1. විමුත්තං - පන, සනා

2. ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං - ම ඡ සං

෧. මජ්ඣිමනිකාය - මහාධිභ්ගාදුත්ත

3. ධිමුත්තන්ති විමොකෙකං - ම ඡ සං

4. විමුත්තං - සනා

5. තදධිපනෙයාං - ව-වි-ක-ම ඡ සං,

ආරිපුත්‍රයෙනි, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මාගේ සිතින් මෙසේ ඔහු ගේ සිත පිරිසිදු දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි අය රහිත වූ දුර්ගති වූ විනිසාන වූ නිරයට යම්සේ පැමිණේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි, එමඟට පැමිණියේ යයි’—ආරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ මාගේ සිතින් ඔහුගේ සිත පිරිසිදු දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි තීර්සන්යොනාට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි එමඟට පිළිපත්තෝ යැ’යි— ආරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිදු දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම කා බුන් මරණින් මත්තෙහි යම්සේ ප්‍රේතවිෂයට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි, එමඟට ද පැමිණියේ යැ’යි— ආරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිදු දැනගනිමි: මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කාබුන් මරණින් මත්තෙහි මිනිසුන් කෙරෙහි උපදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසේ ඉරියවු පවත්වයි එමඟට ද පැමිණියේ යැ’යි— ආරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිරිසිදු දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ කා බුන් මරණින් මත්තෙහි සුගති වූ ස්වර්ගලෝකයට වදනේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසේ ඉරියවු පවත්වයි එමඟට ද පැමිණියේ යැ’ යි— ආරිපුත්‍රය, මම මෙලොවැ ඇතැම් පුද්ගලයකු මෙසේ සිතින් සිත පිළිසිදු දැනගනිමි: ‘මේ පුද්ගල තෙම යම්සේ ආසුවයන් ක්ෂය කිරීමෙන් අනාසුව වූ විත්තවිදුක්තිය ප්‍රඥාවිදුක්තිය මෙ අත්බැවිති මැ තෙමේ විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ඊට පැමිණ වාස කෙරේ ද එසෙයින් පිළිපත්තෝ යැ එසෙයින් ඉරියවු පවත්වයි එමඟට ද පැමිණියේ යැ’ යි ‘තිට්ඨන්තමෙතං ජානාති’ යනු වේ.

අධිමුත්තං තසරායණං—‘අධිමුත්තං’ යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි අධිමුක්ති විමෝක්ෂයෙන් ඇලුණු ඒ සමාධියෙහි ඇලුණු ඒ ධ්‍යානයෙහි ඇලුණු ඒ ධ්‍යානය අධිපති කොට ඇත්තනු. නොහොත් බුදුහු ‘මේ පුද්ගල තෙම රූපයෙහි ඇලුණේ යැ ශබ්දයෙහි ඇලුණේ යැ ගන්ධයෙහි ඇලුණේ යැ රසයෙහි ඇලුණේ යැ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෙහි ඇලුණේ යැ කුලයෙහි ඇලුණේ යැ ගණයා කෙරෙහි ඇලුණේ යැ ආවාසයෙහි ඇලුණේ යැ ලාභයෙහි ඇලුණේ යැ යශස්සි ඇලුණේ යැ ප්‍රමාණයෙහි ඇලුණේ යැ සුඛයෙහි ඇලුණේ යැ විචරයෙහි ඇලුණේ යැ පිණ්ඩපාතයෙහි ඇලුණේ යැ ශයනාසනයෙහි ඇලුණේ යැ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරෙහි ඇලුණේ යැ සුත්‍රාන්තයෙහි ඇලුණේ යැ චිතයෙහි ඇලුණේ යැ අභිධර්මයෙහි ඇලුණේ යැ ආරණ්‍යකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ පිණ්ඩපාතිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ පාංශුකුලිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ ත්‍රේවිචරිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ සපදනවාරිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ බලපවිජාහත්තිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ නෙසථිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ යථාසන්තතිකාභිගයෙහි ඇලුණේ යැ ප්‍රථමධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ ද්විතීයධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තතියජ්ඣානාදිවුත්තො චතුස්ථානාදිවුත්තො ආකාසානඤ්ඤායතනසමා-
පත්තාදිවුත්තො¹ විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්තාදිවුත්තො ආකිඤ්ඤා-
යතනසමාපත්තාදිවුත්තො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තාදිවුත්තොති
අදිවුත්තං. තපපරායණං: ආකිඤ්ඤායතනමයං තපපරායණං කම්මප-
රායණං විපාකපරායණං කම්මගරුකං පටිසන්ධිගරුකං. අඋවාහගවාජානාති
'අයං පුග්ගලො රුපපරායණො -පෙ- නෙවස ඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්ති
පරායණොති 'අදිවුත්තං තපපරායණං'.

තෙනාහ හගවා :

“විඤ්ඤාණධිතියො සධ්ධා (පොසාලාති හගවා)
අභිජානං ත.ථාගතො,
තිට්ඨතතමෙනං ජානාති
අදිවුත්තං තපපරායණං”නති.

14-4

ආකිඤ්ඤායතනසමාපතං ඤාතො නන්දිසංයොජනං ඉති,
ඵවමෙනං* අභිඤ්ඤාය තතො තස්මි විපසංති,
ඵතං ඤාණං තථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො,

ආකිඤ්ඤායතනසමාපතං ඤාතොති 'ආකිඤ්ඤායතනසමාපතං' වුත්තං
ආකිඤ්ඤායතනසමාපතනිකො කම්මාහිසංඛාරො, ආකිඤ්ඤායතන-
සමාපතනිකං කම්මාහිසංඛාරං ආකිඤ්ඤායතනසමාපතොති ඤාතො ලග්ගනනති
ඤාතො ඛන්ධනනති ඤාතො පළිබොධොති ඤාතො ජානිතො තුලසිතො
තිරසිතො විහාවසිතො විභූතං කතොති 'ආකිඤ්ඤායතනසමාපතං ඤාතො'.

නන්දිසංයොජනං ඉතිති 'නන්දිසංයොජනං' වුත්තං අරුපරාගො,
අරුපරාගෙන තං කම්මං ලග්ගං ලග්ගිතං පළිබුද්ධං, අරුපරාගං නන්දි-
සංයොජනනති ඤාතො ලග්ගනනති ඤාතො ඛන්ධනනති ඤාතො පළිබොධොති
ඤාතො ජානිතො තුලසිතො තීරසිතො විහාවසිතො විභූතං කතො. ඉතිති
පදසන්ධි පදසංසංගො පදපාරිපුරි අක්ඛරසමවායො බාහුජනසිලිඨතා
පදනුපුට්ඨතාපතං 'ඉති'ති. 'නන්දිසංයොජනං ඉති'.

1. සමාපත්තාදිවුත්තො - පත

2. ඵවමෙනං - ඵ-ඵ-ක.

3. සංඥාතොති වුත්තං-ඵ-ඵ-ක, මජ්ඣ.

තෘතීයධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ වතුරත්ථධ්‍යානයෙහි ඇලුණේ යැ ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙහි ඇලුණේ යැ' යි 'අධිමුත්තං' යනු වේ. තප්පරායණං යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනමය වූ එය පිහිට කොට ඇත්තහු කර්මය පිහිට කොට ඇත්තහු (ප්‍රවෘත්ති) විපාකය පිහිට කොට ඇත්තහු කර්මවේතනාව ගරු කොට ඇත්තහු ප්‍රතිසන්ධිය ගරු කොට ඇත්තහු, නොහොත් බුදුහු මෙසේ දැනගනී: 'මේ පුද්ගල තෙමේ රූප පරායණය යැ ... නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනපරායණය' යයි 'අධිමුත්තං තප්පරායණං' යනු වේ.

එයින් වදළුහ බුදුහු:

"විඤ්ඤාණටඨිතියො සබ්බා -පෙ- අධිමුත්තං තප්පරායණං" යි.

14-4

ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි උපදවන අරූපරාග සංඛ්‍යාත නන්දිය 'සංයොගයෙකැ' යි දැන තෙල මෙසේ මැ විශිෂ්ඨඥානයෙන් දැන ඉක්බිති එහි (භූතියාදි විසින්) විදර්ශනා කෙරෙයි. වැස නිමවූ මාර්ග භ්‍රම-වයභිවාස ඇති බාහිතපාපි වූ ඒ රහත්හු ගේ තෙල අර්හත්මාර්ගඥානය අවිපරිත වේ යයි.

ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං - 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භව' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයෙහි ඉපදීම පිණිස පවත්නා කර්මාභිසංස්කාරය කියනු ලැබෙයි. ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සංවත්තනික වූ කර්මාභිසංස්කාරය 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භව' යි දැන 'ලග්නයෙකැ' යි දැන 'බන්ධනයෙකැ' යි දැන 'පළිබ්බෙධයෙකැ' යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුඹ 'ආකිඤ්චඤ්ඤාසම්භවං ඤත්වා' යනු වේ.

නන්දිසංයොජනං ඉති - 'නන්දිසංයොජන' යි අරූපරාගය කියනු ලැබෙයි. අරූපරාගයෙන් ඒ කර්මය ලග්න යැ ලග්නික යැ පරිරුද්ධ යැ, අරූපරාගය නන්දිසංයොජනයෙකැ' යි දැන බන්ධනයෙකැ' යි දැන පරිරොධයෙකැ' යි දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූතකොට. ඉති යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පදපාරිපූරි යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජනස්ලිෂ්ටතා යැ පදනුපූර්වතා යැ තෙල 'ඉති' යනු.

එවමෙතං අභිඤ්ඤායාති එවං එතං අභිඤ්ඤාය ජානිතා තුලයිතා තීරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතාති 'එවමෙතං අභිඤ්ඤාය'.

තතො තත්ථ විපස්සාති 'තත්ථා'ති ආකිඤ්ඤාඤ්ඤායතනං සමාපජ්ජිතා තතො වුට්ඨතිතා තත්ථ ජාතෙ විත්තවෙනයිකෙ ධම්මෙ අනිඉවතො විපස්සති දුක්ඛතො විපස්සති රොගතො -පෙ- තිස්සරණතො විපස්සති දුක්ඛති ඔලොකෙති නිජ්ඣායති උපපරික්ඛතිති 'තතො තත්ථ විපස්සති'.

එතං ඤාණං තථං තස්සාති එතං ඤාණං තච්ඡං භූතං යාථාචං අවිපරිතං තස්සාති 'එතං ඤාණං තථං තස්ස'.

බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතොති 'බ්‍රාහ්මණො'ති සත්තන්තං ධම්මානං බාහිතන්තා බ්‍රාහ්මණො -පෙ- අසිතො තාදී පවුට්තෙ ස බ්‍රහ්මාති. බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතොති පුට්ඨ්ථ්ථාකලාණං උපාදය සත්තපෙධා¹ අප්පත්තස්ස² පත්තියා, අනධිගතස්ස අධිගමාය, අසවේකතස්ස සවේකිරියාය වසන්ති සංවසන්ති ආවසන්ති පරිවසන්ති, අරහා වුසිතවා කතකරණියො ඛණිතභාරො අනුප්පත්තසද්ධෝ පරික්ඛිණ්ණවසංයොජනො සම්මදඤ්ඤා විමුක්තො සො වුත්ථාසො විණ්ණවරණො -පෙ- ජාතිමරණ සංසාරො තත්ථ තස්ස පුනාබ්බවො'ති 'බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො'.

තෙනාහ භගවා:

"ආකිඤ්ඤාඤ්ඤාසම්භවං ඤාතා නන්දිසංයොජනං ඉති,
එවමෙතං අභිඤ්ඤාය තතො තත්ථ විපස්සති.
එතං ඤාණං තථං තස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො"ති.

සහ ගාථාපරිසොසානා -පෙ- සත්ථා මෙ භගවා සාවකොභමස්මි'ති.

පොසාල සුත්තනිදෙසො සම්මතො

1. සත්තපෙධා - ව-වි-ක-ම ජ සං

2. අප්පත්තස්ස - ව-වි-ක

එවමෙතං අභිඤ්ඤාය - තෙල මෙසේ දන දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට තුයි 'එවමෙතං අභිඤ්ඤාය' යනු වේ.

තතො තත්ථ විපසස්සි - 'තත්ථ' යනු: ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට සම් වැද එයින් නැගී සිටි එහි උපන් චිත්තවේතසික ධර්මයන් අනිත්‍ය හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි දුඃඛ හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි රොග හෙයින් ... නිස්සරණ හෙයින් විදර්ශනා කෙරෙයි දකියි අවලෝකනය කෙරෙයි සිතයි විමසා තුයි 'තතො තත්ථ විපසස්සි' යනු වේ.

එතං ඤාණං තථං තසස - ඒ රහත් පුභුල්ලු ගේ තෙල රහත්මහනුවණ තථං යැ භූත යැ යථාසම්භාව ඇත්තේ යැ අවිපරිත තුයි "එතං ඤාණං තථං තස්ස" යනු වේ.

බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො - 'බ්‍රාහ්මණ' යනු: (සත්කාය දෘෂ්ටි ආදි) සප්තධර්ම කෙනකුත් දුරු කළ වන බැවින් බ්‍රාහ්මණ යැ ... (තෘෂ්ණාදෘෂ්ටි නිශ්ශ්‍රය නැති බැවින්) 'අයිත' යයි ද (ලොකධර්මයෙන් නිර්විකාර බැවින්) 'තෘදි' යයි ද කියනු ලැබේ. හෙතෙම 'බ්‍රාහ්මණ' නම් වෙයි. බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො යනු: පෘථග්ජන කල්‍යාණයා පටන් සප්ත ශෛක්ෂයෝ නො පැමිණි රහත්බවට පැමිණෙනු පිණිස අවබෝධ නො කළ රහත්බව අවබෝධ කරනු පිණිස පසක් නො කළ රහත්බව පසක් කරනු පිණිස වෙසෙති වැද වෙසෙති වෙසෙසින් වෙසෙති සර්වප්‍රකාරයෙන් වෙසෙති, රහත්පුභුල්ලු තෙම වැස නිමවූ බඹසර ඇත්තේ කළ (සිව්මහ) කිස ඇත්තේ බහා තබන ලද (කෙලෙස්) බර ඇත්තේ පැමිණි උත්තමාර්ත්ථ ඇත්තේ ක්ෂය කළ භවසංයෝජන ඇත්තේ මොනොවට රහත්මහින් (කෙලෙසුන් කෙරෙන්) මිදුණේ වෙයි. හෙතෙම වැස නිමවූ බඹසරවස් ඇත්තේ යැ පරිචිත වරණ ධර්ම ඇත්තේ යැ ... ජාතිමරණ සංඛ්‍යාත සුනර්භවය ඔහුට නැත් තුයි 'බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

"ආකිඤ්චඤ්ඤායමහවං -පෙ- බ්‍රාහ්මණස්ස වුසිමතො" යි.

භාරා පයථිවසානය හා සමඟ ... බුදුහු මාගේ ශාස්තෘහ, මම ශ්‍රාවක යෙමි.

පෝසාල සුත්‍රතිර්දෙසය නිමි.

15. මොහරාජ සුකතනිදේවියා

15-1

ආභං සක්කං¹ අපුච්ඡිස්සං (ඉට්ඨායසම්මා මොසරාණං)
න මෙ බ්‍රාහ්මයා චක්ඛුමා,
යාව තතිස්සෙ අච්ඡි
බ්‍රාහ්මරොතිති මෙ සුතං,

ද්වාහං සකකං අප්පච්ඡිසානනි සො බ්‍රාහ්මණො ආසිනතුං බුද්ධං
භගවතං පඤ්ඤං අප්පච්ඡි, තසං භගවා පඤ්ඤං දුට්ඨො න ධ්‍යානාසී
තදන්තරා ඉමස්ස බ්‍රාහ්මණස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකො භවිස්සතිති. සකකන්තරි
සකෙකා භගවා සකාසකුලා පට්ටරිතොතිපි සකෙකා, අථවා අට්ඨස්සා
මහද්ධනො ධනවාතිපි සකෙකා, තසසිමාති ධනාති, සෙය්‍යථිදං සද්ධාධනං
දිලධනං හිරිධනං ඤිතප්පධනං සුතධනං වාගධනං පඤ්ඤධනං
සතිපට්ඨානධනං සම්මප්පධානධනං ඉද්ධිපාදධනං ඉන්ද්‍රියධනං බලධනං
ඛොර්ඤ්ඤධනං ටිග්ගධනං ඵලධනං, තිබ්බානධනං ඉමෙහි අනෙක
විධෙහි ධනරතනෙහි අකෙසං මහද්ධනො ධනවාතිපි සකෙකා, අථවා
පහු වීසවි අලමකො සුරො වීරො වික්කන්තො අහිරු අව්ඡමහි අනුත්‍රාසී
අපලාසී පභිතභයභෙරවො විගතලොමභංගොතිපි සකෙකා, ද්වාහං
සකකං අප්පච්ඡිසානනි ද්වාහං සකකං අප්පච්ඡිසං අයාපිසං අඛොර්ඤ්ඤසං
පසාදසිසානනි 'ද්වාහං සකකං අප්පච්ඡිසං', ඉව්වායසමා මොසරාජති -පෙ-

න මෙ බ්‍යාකායි වක්‍රමාති 'න මෙ බ්‍යාකායි' නි න මෙ බ්‍යාකායි,
න ආචිකි, න දෙසෙයි, න පඤ්ඤාපෙයි, න සමධිපෙයි, න විවිට්, න විහරි,
න උත්තානී අකායි, න පකාසෙයි. වක්‍රමාති හගවා පඤ්ඤා වක්‍රමාති
වක්‍රමා, මංසවක්‍රමාති වක්‍රමා, දිබ්බවක්‍රමාති වක්‍රමා, පඤ්ඤාවක්‍රමාති
වක්‍රමා, බුද්ධවක්‍රමාති වක්‍රමා, සමනතවක්‍රමාති වක්‍රමා.

කරං හඟවා මංසවකවුනාපි වකවුමා: 'මංස වකවුමේ හඟවතො පඤ්ච වණණා සංවිජ්ජන්ති' නිලො ව වණණා පිතතො ව වණණා ලොහිත තො ව වණණා කණණා ව වණණා ඔදතො ව වණණා. අකඛි- ලොමානි ව හඟවතො' යථ ව අකඛිලොමානි පතිට්ඨිතානි තං නිලං භොති සුනිලං පාසාදිකං දසකතෙයාං උමාපුප්ඵසමානං⁶ තස පරතො පිතකං භොති සුපිතකං සුවණණවණණං පාසාදිකං දසකතෙයාං කණි- කාරපුප්ඵසමානං, උහතො ව අකඛිකුට්ඨි' හඟවතොලොහිතකානි යොගන්ති.

1. සකක - සරා,
2. විකල්පවිකල්පකරා - සරා.
3. සාකච්ඡා - විකල්ප
4. පසුවිකල්ප - සංවිකල්ප - විකල්ප

5. 'අක්ෂිලොමානි ව ගඟවතො' - ම ජං, නඞී
6. උමා පුරස්සමානං - ම ජං,
උමිෂාරපුරස්සමානං - ව-වි-ක-සා
7. අක්ෂි කුරානි - පන

15. මොසරාජ සූත්‍රනිර්දේශය

15-1

(ආයුෂ්මත් මොසරාජ මෙසේ විවාරයි:) මම දෙවරක් ශාක්‍යවුනිහු විවාළෙමි. චක්ඛුර්මත්ත ප්‍රකාශ නො කළහ, දෙවර්ෂිහු තුන්වනවට දක්වා විවාරන ලද්දහු ප්‍රකාශ කරන සේකැ යි මා විසින් අසන ලද.

ද්වාහං සක්කං අසුච්ඡිස්සං යනු: එ බමුණු දෙවරක් භාග්‍යවත් බුදුන් පැන පුළුවන්. ඔහට බුදුහු පැන පුළුවන්නා ලද්දහු 'එයට ඉක්බිති මෙ බමුණුහට ඉන්ද්‍රියපරිපාකය වන්නේ යැ'යි ප්‍රකාශ නො කළහ. සක්කො යනු බුදුහු ශාක්‍යයහ: ශාක්‍යකුලයෙන් නික්ම පැවිදි වූහ යි ද ශාක්‍යයහ, නොහොත් ආර්යයහ මහද්ධන ඇතියහ ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. උන් වහන්සේට මේ ධනයෝ වෙති; හෙ මෙසේයි: ශ්‍රද්ධා ධන යැ ඕල ධනයැ හිරි ධන යැ ඔත්තප්ප ධන යැ ශ්‍රාත ධන යැ ත්‍යාග ධන යැ ප්‍රඥා ධන යැ සතිපට්ඨාන ධන යැ සමාස්ප්‍රධාන ධන යැ සාද්ධිපාද ධන යැ ඉන්ද්‍රිය ධන යැ බලධන යැ බොධාභිග ධන යැ මාර්ග ධන යැ ඵලධන යැ නිර්වාණධන යි. මේ අනේකවිධ ධනරත්නයන් ගෙන් ආර්යයහ, මහද්ධන ඇතියහ, ධනවත්හ යි ද ශාක්‍යයහ. නොහොත් ශාක්‍යයහ, ප්‍රභූහ පරසන්තකයෙහි වීර්යය උපදවනුවහ, සමර්ත්ථ සිත් ඇතියහ, ශූරයහ, පරාක්‍රම ඇතියහ, වික්‍රම ඇතියහ, නො බාන සුල්ලහ, නො සැලෙනුවහ, නො තැතිගනුවහ, නො පලායනසුල්ලහ, දුරු කළ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ, පහවූ ලොමුදහ ඇතියහ නුයි ද ශාක්‍යයහ. ද්වාහං සක්කං අසුච්ඡිස්සං යනු: මම දෙවරක් ශාක්‍යයන් වහන්සේ පුළුවන්මි, අයැදියෙමි, අධොෂණ කෙළෙමි, පැහැද වීම් නුයි 'ද්වාහං සක්කං අසුච්ඡිස්සං' යනුවේ. ඉව්වායස්මා මොසරාජා යනු:...

න මෙ බ්‍යාකාසි වක්ඛුමා - 'න මෙ බ්‍යාකාසි' යනු: මට නො පැවැසුහ නො වදළහ නො දෙසුහ නො පැනවූහ නො පිහිටවූහ විවරණය නො කළහ විභාග නො කළහ පාළ නො කළහ ප්‍රකාශ නො කළහ. වක්ඛුමා යනු: බුදුහු පසැසින් වක්ඛුෂ්මත්ත: මසැසිනුදු වක්ඛුෂ්මත්ත, දිවැසිනුදු වක්ඛුෂ්මත්ත, පැනැසිනුදු වක්ඛුෂ්මත්ත, බුදු ඇසිනුදු වක්ඛුෂ්මත්ත, සමතැසිනුදු වක්ඛුෂ්මත්ත.

කිංසයිත් බුදුහු මසැසිනුදු වක්ඛුර්මත්ත යත්: භාග්‍යවතුන් වහන්සේ ගේ මසැසිති පස්පැහැ දිස් වෙයි: නිල් පැහැ යැ රන්වන් පැහැ යැ රත් පැහැ යැ කළු පැහැ යැ සුදු පැහැ යැ යි. තවද බුදුන්ගේ අක්ෂිරොම වෙයි: යම් තැනෙකැ වැළිත් ඇස්ලොම් පිහිටියේ ද එතැන දියමෙරළිය මල් සුදුසු සුනිල් පිරිසුදු දකුම්කලු නිල්පැහැ වෙයි. එ ඉක්බිති කිංසිරිමල් සුදුසු සුකසාවත් රන්වන් පිරිසුදු දකුම්කලු කසාවත් පැහැ වෙයි. බුදුන්ගේ දෙනෙතග රතිදුග්‍යාව සුදුසු සුරත් පිරිසුදු දකුම්කලු රත්පැහැ වෙයි. මැද

සුලෝභිතකාරී පාසාදිකාරී දසකතෙයානි ඉන්ද්‍රගෝපකසමානාරී, ලජ්ජා කණ්ණං ගොති සුකණ්ණං අලුබං¹ සිනිදං පාසාදිකං දසකතෙයාං. අභ්‍යර්ථකසමානං² තසස පරතො ඔදනං හොති සුඛදනං³ සෙතං පණ්ණිරං පාසාදිකං දසකතෙයාං ඔසධිතාරකසමානං, තෙන හගවා පකතිකෙන මංසවිකක්‍රිතා අත්තභාවපරියාපනෙන පුරිමසුවරිතකමොභිතිබ්බතෙන සමන්තා යොජනං පසුකි දිවාපෙ ව රත්ඤ්ඤි. යද්ගි චතුරඛයාමන්තාගතො අකුකාරො හොති, සුරියො ව අඤ්ඤාං ගොති⁴ කාළපකෙඛා ව උපපාසපො හොති, තිබ්බො ව වනසණ්ණො හොති, මහා ව කාළ මොසා⁵ අබ්බුද්ධිනො හොති. එවරුපෙ චතුරඛයාමන්තාගතෙ අකුකාරෙ සමන්තා යොජනං පසුකි.

කපං හගවා දිබ්බෙන වකක්‍රිතාපි වකක්‍රිමා: හගවා දිබ්බෙන වකක්‍රිතා විසුද්ධන අතිකක්‍රිතාමාත්‍රසකෙන සතෙත පසුකි වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ හිතෙ පණිතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකමුඛපගෙ සතෙත පජානාති, ඉමෙ වත භොතෙතා සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා වච්චුච්චරිතෙන සමන්තාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්චාදිට්ඨිකා මිච්චාදිට්ඨිකමිසමාදානා තෙ කායසු භෙද පරමමරණා අපායං දුග්ගතිං චිනිපාතං තිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොතෙතා සත්තා කායසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා වච්චුච්චරිතෙන සමන්තාගතා මනොසුච්චරිතෙන සමන්තාගතා අරියානං අනුපවාදකා සමිමාදිට්ඨිකා සමිමාදිට්ඨි කමිමසමාදානා තෙ කායසු භෙද පරමමරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නාති. ඉත් දිබ්බෙන වකක්‍රිතා විසුද්ධන අතිකක්‍රිතාමාත්‍රසකෙන සතෙත පසුකි වචමානෙ උපපජ්ජමානෙ හිතෙ පණිතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකමුඛපගෙ සතෙත පජානාති, ආකඛිමානො ව හගවා එකමි ලොකධාතුං පසෙසයා, දෙවි ලොකධාතුයො, පසෙසයා තිසෙසාපි ලොක ධාතුයො පසෙසයා, වතසෙසාපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, පඤ්ඤි ලොකධාතුයො පසෙසයා, දසපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, විසමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, තිංසමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, වණ්ණාපිසමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, පඤ්ඤාපි ලොකධාතුයො පසෙසයා, සතමි ලොකධාතුයො පසෙසයා, සහසමි වුලනිකං ලොකධාතුං පසෙසයා, ද්විසහසමි මජ්ඣිමිකං ලොකධාතුං පසෙසයා, තිසහසමි මහාසහසමි ලොකධාතුං පසෙසයා, යාවතා⁷ පන ආකඛිමයා තාවතකං පසෙසයා, ඒ වං පරිසුද්ධං⁸ හගවතො දිබ්බවකක්‍රි. එවං හගවා දිබ්බෙන වකක්‍රිතාපි වකක්‍රිමා.

1. ආලුකා - පන	6. තිසහසමි ලොකධාතුං පසෙසයා.
2. අලාර්ථක - සා.	මහාසහසමි ලොකධාතුපසෙසසා-
3. ඕසා සුඛදනා - පන.	ම ජ හං,
4. අඤ්ඤාං ගොති - සා.	7. යාවතකං - ම ජ හං.
5. අකාලමොසා - සා.	8. එවං විසුද්ධං - ප-ව-වි-ක.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

රුක්පෙණෙල ඇට සුදුසු ඉතා කළු මොළොක් සිහින් පිරිසුදු දකුම්කලු කළුපැහැ වෙයි. ඉනික්බිති දවහත්තරු සුදුසු ඉතා සුදු සිත පබෙර පිරිසුදු දකුම්කලු සුදු පැහැ වේ. බුදුහු අත්බැව් ඇසුරු කළ පෙර පින්කමින් උපන් ඒ පියව් මසැසින් දහවල්හි දු රැසිදු භාත්පසින් යොදුනක් දකිති. යම් කලෙකැ වතුරභිගසමනවාගත අන්ධකාරය වේ ද: හිරු අස්තයට ගියේත් වේ ද, කෘෂණපක්ෂයෙහි පොහොය ත් වේ ද, ගහන වූ වන ළැහැබක් වේ ද, මහ කළුවලාකුළු නැගුණේත් වේ ද, මේ බදු වූ වතුරභිගසමන්වාගත අන්ධකාරයෙහි පවා භාත්පසින් යොදුනක් දකිති. එහි ඒ බිත්තියක් හෝ කවුළුවක් හෝ පවුරක් හෝ ගලක් හෝ නසක් හෝ වැලක් හෝ රූපදර්ශනයට ආවරණයක් නැති. ඉදින් එක් තලැටක් ලකුණු කොට තලගැලෙකැ බහාලන්නේ නම් ඒ තල ඇටය මැ නභාගන්නා සේ ක. මෙසෙයින් බුදුන්ගේ පියව් මසැස පිරිසුදු වේ. මෙසෙයින් බුදුහු මසැසිනුදු වක්ෂුර්මත් වෙති.

කියෙයින් බුදුහු දිවැසිනුදු වක්ෂුර්මත්හ යත්: බුදුහු විශුද්ධ වූ මිනිසැස ඉක්මැ සිටියා වූ ව්‍යුත වන්නා වූ ද උපදනා වූ ද භීත වූ ප්‍රණීත වූ අභිරූප වූ විරූප වූ සුගතියට ගියා වූ දුගතියට ගියා වූ සත්ත්වයන් දකිති. යහහ, මේ හවත් සත්ත්වයෝ කායදුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාග්දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනෝ දුශ්චරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයුෂියනට උපවාද කළාහු ඕත්ථායාදාෂ්ටි ඇත්තාහු මිත්ථායාදාෂ්ටි වශයෙන් සමාදන් වූ විවිධ කර්ම ඇත්තාහු ය. ඔහු කය බිඳිමෙන් මරණින් මත්තෙහි අය රහිත වූ දුකට ගති වූ විවිස වැ පතීත වන නිරයට පැමිණියාහු ය. යළි මේ හවත් සත්ත්වයෝ කාය සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු වාග් සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු මනස්සුචරිතයෙන් යුක්ත වූවාහු ආයුෂියනට උපවාද නො කළාහු සමාග්දාෂ්ටි ඇත්තාහු සමාග්දාෂ්ටි වශයෙන් සමාදන් වූ කර්ම ඇත්තාහු ය. ඔහු කාවුන් මරණින් මත්තෙහි සුන්දරගති ඇති සැපයෙන් අග්‍ර වූ ලොකයට පැමිණියාහ යි කම් වූ පරිද්දෙන් පැමිණි සත්ත්වයන් දන්නා සේක. මෙසෙයින් විශුද්ධ වූ මිනිසැස ඉක්මැ සිටි දිවැසින් ව්‍යුත වන්නා වූ ද උපදනා වූ ද භීත වූ ප්‍රණීත වූ අභිරූප වූ විරූප වූ සුගතියට ගියා වූ දුගතියට ගියා වූ සත්ත්වයන් දකිති. කම් වූ පරිදි (පරලොව) පැමිණි සත්ත්වයන් දන්නා සේක. තවද බුදුහු කැමැති වන්නාහු නම් එක් ලොකධාතුවකුදු බලන සේක. ලොකධාතූ දෙකක් ද තුන් ලොකධාතුවකුදු - සතර ලොකධාතුවකුදු - පස් ලොකධාතුවකුදු බලන සේක. දස ලොකධාතුවකුදු - දස ලොකධාතුවකුදු - තිස් ලොකධාතුවකුදු - සතළිස් ලොකධාතුවකුදු - පනස් ලොකධාතුවකුදු - සියක් ලොකධාතුවකුදු ද බලන සේක. සහස්‍රීවූලනීලොකධාතුව ද බලන සේක. ද්විසහස්‍රි මධ්‍යම ලොකධාතුව ද බලන සේක, ත්‍රිසහස්‍රි මහා සහස්‍රි ලොකධාතුව ද බලන සේක. තවද යම් පමණ කැමැති වන සේක් නම් එ පමණ බලන සේක. බුදුන්ගේ දිවැස මෙසෙයින් පිරිසුදු වේ. මෙසෙයින් බුදුහු දිවැසිනුදු වක්ෂුර්මත් වෙති.

කථං භගවා පඤ්ඤාචක්ඛනාපි චක්ඛමා: භගවා මහාපඤ්ඤා පුද්ගල-පඤ්ඤා භාසපඤ්ඤා ජවනපඤ්ඤා¹. තික්ඛිපඤ්ඤා තිබ්බධිකපඤ්ඤා පඤ්ඤාපභෙදකුසලො පභික්ඛාඤ්ඤාං අධිගතපටිසම්භිදො². චතුට්ඨසාරජ්ජාසකො දසබලධාරී පුරිසාසභො පුරිසසීභො පුරිසනාගො පුරිසා-ජඤ්ඤා පුරිසධාරයො අනන්තඤ්ඤාං අනන්තතෙජො අනන්තයසො අට්ඨා මහථුතො ධනවා නෙතා විනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤාපෙතා තිජ්ඣාපෙතා පෙකෙකිතා පසාදෙතා. සො හි භගවා අනුප්පන්නස්ස මග්ගස්ස උපාදෙතා, අසඤ්ජාතස්ස, මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා, අනඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස අසඤ්ජාතා, මග්ගඤ්ඤා, මග්ගච්ඡි මග්ගකොට්ඨෙ මග්ගානුගා ච පන එතරහි සාවකා විහරන්ති පච්ඡා සමන්තාගතා.

සො හි භගවා ජානං ජානාති, පසං පසසති, චක්ඛමානො ඤාණ-භූතො ධර්මභූතො බ්‍රහ්මභූතො වත්තා පවත්තා අත්ථස්ස නිකේතනා, අමතස්ස දුතා ධම්මස්සාමි³ තථාගතො, නත්ති තස්ස භගවතො අඤ්ඤාතං අදිට්ඨං අවිදිතං අසව්ඡිකතං අඵසසිතං⁴ පඤ්ඤාය, අතීතං අනාගතං පච්චුප්පන්නං⁵ උපාදාය සබ්බ ධර්මා සබ්බාකාරෙන බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණමුඛෙ ආපාරං ආගව්ජන්ති. යං කිඤ්චි නෙය්‍යං නාම අත්ති ධර්මං ජාතිතබ්බං⁶ අක්කඤ්ඤො වා පරඤ්ඤො වා උභයඤ්ඤො වා දිට්ඨධර්මිකො වා අඤ්ඤො සමපරාසිකො වා අඤ්ඤො, උත්තානො වා අඤ්ඤො, ඥානිකො වා අඤ්ඤො, භූමිකො වා අඤ්ඤො, පටිච්ඡකො වා අඤ්ඤො, නෙය්‍යො වා අඤ්ඤො, නිකො වා අඤ්ඤො, අනවජ්ජො වා⁷ අඤ්ඤො, හික්ඛිලෙසො වා අඤ්ඤො, වොදනොවා අඤ්ඤො, පරමඤ්ඤො වා අඤ්ඤො⁸. සබ්බං තං අනේකාබුද්ධ ඤාණං පරිවක්ඛති, සබ්බං කායකමමං බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණානුපරිවක්ඛති සබ්බං චරිකමමං ඤාණානුපරිවක්ඛති, සබ්බං මනොකමමං ඤාණානුපරිවක්ඛති,

1. ජවනපඤ්ඤා භාසපඤ්ඤා - ම ජ සං.	5. අතීතානාගත පච්චුප්පන්නං - භායා,
2. අධිගතපටිසම්භිදප්පකො - ම ජ සං.	6. අත්ති, ජාතිතබ්බං - ම ජ සං, භායා.
3. ධම්මසාමි - භායා	7. අවිජ්ජො වා - පන.
4. අඵසසිතං - භායා	8. පරමඤ්ඤො වා - ම ජ සං, භායා.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කිසෙයිත් බුදුහු පැනැසිනුදු වක්කුර්මත්ත යත්: බුදුහු මහත්ප්‍රඥා ඇතියහ, පතළ ප්‍රඥා ඇතියහ, ශීඝ්‍ර ප්‍රඥා ඇතියහ, දිවෙන ප්‍රඥා ඇතියහ, තියුණු ප්‍රඥා ඇතියහ, විනිවිද යන ප්‍රඥා ඇතියහ, ප්‍රඥා ප්‍රභේදයෙහි නිපුණයහ, ප්‍රභේදයට පැමිණි ඥාන ඇතියහ, අධිගම කළ ප්‍රතිසංවිද් ඇතියහ, චතුර්වේදිකාරණයට පැමිණියහ, දශබලධාරීහ, පුරුෂ ශ්‍රේෂ්ඨයහ, පුරුෂසිංහයහ, පුරුෂනාගයහ, පුරුෂාජානෙයහ, පුරුෂ-ධොරෙයහ, අනන්තඥාන ඇතියහ, අනන්ත තේජස් ඇතියහ, අනන්ත යශස් ඇතියහ, (ප්‍රඥධනයෙන්) ආසීරයහ, මහත් වූ ප්‍රඥාධන ඇතියහ, ප්‍රඥාධනවත්හ, (නිවනට පමුණුවන හෙයින්) තේතෘහ, (වෛනෙය ජනයන් විනයන කරන හෙයින්) විතේතෘහ, (සැක සිදුනා හෙයින්) අනුතේතෘහ, (අර්ථය) පනවනුවහ, නිශ්චය කරනුවහ, (පිළිවෙත්) දක් වනුවහ, (ප්‍රතිපත්තිඵලයෙන්) පහදනුවහ, තවද ඒ බුදුහු නූපන්විරු අරිමහ සිය සතන්හි ඉපැදවූහ, (වෛනෙය සන්තානයෙහි) අසඤ්ජාත මාර්ගය උපදනුවහ, ප්‍රකාශ නො කළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනුවහ, මාර්ගය දතුවහ, මාර්ගය දන්තාසුල්ලහ, මාර්ගයෙහි විවක්ෂණයහ, තවද මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන ශ්‍රාවකයෝ (ශිලාදි ගුණයෙන්) පසුපස යෙමින් වෙසෙත්.

ඒ බුදුහු දකුණු දෙසයධර්මය දැනී, දක්කුණු දෙසයපථය නූවණැසින් දකීනි, (දර්ශන පරිණායක හෙයින්) ඇසක් මෙන් වූහ, ඥානමය වූහ ධර්මමය වූහ, ශ්‍රේෂ්ඨ වූහ, (දහම් දෙසන හෙයින්) වක්තෘ වූහ, ප්‍රවක්තෘ වූහ, (අරත්ථය දක්වනුයෙන්) නිර්නේතෘ වූහ, අමාත්‍ය දෙනුවහ, ධර්ම සොමිහ, තථාගත වූහ. ඒ බුදුන් විසින් (මහනැණින්) නො දන්තා ලද්දෙක් (නූවණැසින්) නො දක්තා ලද්දෙක් අවිදිතයෙක් නො පසක් කරන ලද්දෙක් ප්‍රඥායෙන් ස්පර්ශ නො කරන ලද්දෙක් නැති. දෙස නම් වූ දකුණු යම් කිසි ධර්මයෙක් වෙ ද, අතීතානාගත ප්‍රත්‍යක්ෂන්තය ඇතුළු කොට සංඛාරාසංඛාර වූ සියලු ධර්මයෝ සර්වප්‍රකාරයෙන් භාග්‍යවත් බුදුන් ගේ ඥානමුඛයෙහි ආපාථයට පැමිණෙත්. ආත්මාරත්ථය වේවයි පරාර්ථය වේවයි උභයාර්ථය වේවයි දෘෂ්ටධාර්මිකාරත්ථය වේවයි සාම්පරායිකාර්ථය වේවයි උත්තානාරත්ථය වේවයි ගම්මිරාරත්ථය වේවයි ගුහාරත්ථය වේවයි ප්‍රතිවිෂන්තාරත්ථය වේවයි නෙයාරත්ථය වේවයි නිකාරත්ථය වේවයි නිර්දේශාරත්ථය වේවයි නික්ලෙශාරත්ථය වේවයි පරිඤ්ඤාරත්ථය වේවයි පරමාරත්ථය වේවයි එ හැම බුද්ධඥානය තුළ පිරිවැටෙයි. භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ සියලු කායකර්මය ඥානය අනුව පවතී, සියලු වාක්කර්මය ඥානය අනුව පවතී, සියලු මනාකර්මය ඥානය අනුව පවතී.

අතීතෙ බුද්ධස්ස භගවතො අප්පට්භතං ඤාණං, අනාගතෙ අප්පට්භතං ඤාණං, පච්ඡුප්පනෙ අප්පට්භතං ඤාණං, යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතීක්කමිඤ්ඤා ඤාණං නපු වත්තති¹. ඤාණං අතීක්කමිඤ්ඤා නෙය්‍යපථො තස්සී, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො තෙ ධම්මා, යථා ද්විත්තං සමුග්ගපට්ටානං සමමා ඵස්සිත්තානා². හෙට්ඨිමං සමුග්ගපට්ටං උපරිමං නාතිවත්තති, උපරිමං සමුග්ගපට්ටං හෙට්ඨිමං නාතිවත්තති, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො තෙ³. ඵවමෙව බුද්ධස්ස භගවතො නෙය්‍යඤ්ඤා ඤාණඤ්ඤා අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො. යාවතකං නෙය්‍යං තාවතකං ඤාණං, යාවතකං ඤාණං තාවතකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යපරියන්තිකං ඤාණං, ඤාණපරියන්තිකං නෙය්‍යං, නෙය්‍යං අතීක්කමිඤ්ඤා ඤාණං නපු වත්තති, ඤාණං අතීක්කමිඤ්ඤා නෙය්‍ය පථො තස්සී, අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො තෙ ධම්මා.

සබ්බධමමෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්නාති, සබ්බෙ ධම්මා බුද්ධස්ස භගවතො ආවර්ජනපට්ඨාසිනා ආකම්මපට්ඨාසිනා⁴ මනාකාරපට්ඨාසිනා විත්තුපාදපට්ඨාසිනා සබ්බසත්තෙසු බුද්ධස්ස භගවතො ඤාණං පවත්නාති, සබ්බසංච සත්තානං භගවා ආසයං ජානාති, අනුසයං ජානාති, වර්තං ජානාති, අධිමුක්තිං ජානාති, අපරප්පකම්ම මහාප්පකම්ම තික්කිත්ථිසෙ මුද්දිත්ථිසෙ ස්වාකාරෙ ආකාරෙ සුච්ඡිකෘත්ථිසෙ දුච්ඡිකෘත්ථිසෙ භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ ජානාති. සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්බභූතකො සසමණ්ණාහුච්ඡි පජා සදෙවමනුස්සා අනෙකාබුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති. යථා යෙ කෙවි මච්ඡකච්ඡපා අනුමසො ත්මිතිමිඤ්ඤං උපාදය අනෙකා මහාසමුද්දෙ පටිවත්තනති. ඵවමෙව සදෙවකො ලොකො සමාරකො සබ්බභූතකො⁵ සසමණ්ණාහුච්ඡි පජා සදෙවමනුස්සා අනෙකා බුද්ධඤාණෙ පරිවත්තති⁶. යථා යෙ කෙවි පක්ඛි අනුමසො ගුරුලං වෙනතෙය්‍යං උපාදය ආකාසසං පදෙසෙ පරිවත්තනති. ඵවමෙව යෙපි තෙ⁷. සාරිඤ්ඤාමා පඤ්ඤා සමන්තාගතා, තෙපි බුද්ධඤාණස්ස පදෙසෙ පරිවත්තනති. බුද්ධඤාණං දෙවමනුස්සානං පඤ්ඤං ඵරිඤ්ඤා අභිභවිඤ්ඤා තිට්ඨති. යෙපි තෙ ඛත්තිස පණ්ණිතා බ්‍රාහ්මණපණ්ණිතා ගහපතිපණ්ණිතා සමණපණ්ණිතා ගිජුණා ක පරපුටාද වාලංචිකාද වොහිඤ්ඤා⁸ මඤ්ඤා වරුන්ති පඤ්ඤාගතෙතෝ දිට්ඨිගතංගි, තෙ පඤ්ඤා අභිසංඛාරිඤ්ඤා අභිසංඛාරිඤ්ඤා තථාගතං උපසංකමිඤ්ඤා දුච්ඡන්ති ගුණානි ව පටිච්ඡන්තානිව කම්මා විසසස්සිතාවා⁹. තෙ පඤ්ඤා භගවතා¹⁰ හොන්ති ගිද්දිට්ඨකාරණා. උපසංකිතකා ව තෙ භගවතො සමපජ්ජන්ති. අථ ඛො භගවා තස්සී අතිරොචක යදිදං පඤ්ඤායාති. ඵවං භගවා පඤ්ඤාචක්ඛන්තාපි චක්ඛන්තා.

1. ඤාණං න පරිවත්තති - පන.	6. පරිවත්තනති - ම, වී, ක.
2. ධුසිත්තානං - ම ජ සං, සා.	7. යෙකෙවි තෙ - පන
3. අඤ්ඤමඤ්ඤපරියන්තට්ඨාසිනො - ම ජ සං.	8. තෙ භිද්දන්තා - සා, ව. වී, ක.
4. ආකම්මන පට්ඨාසිනා - පන	9. දිට්ඨිගතො - පන.
5. සමාරකො ලොකො සබ්බභූතකො ලොකො - ම ජ සං	10. කම්මා විසසස්සිතාව - ව, වී, ක, ම ජ සං
	11. භගවතො - ව, වී, ක.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අතීතයෙහි භාග්‍යාවත් බුදුන්ගේ ඥානය අප්‍රතිහත (අනාවරණ) යැ, අනාගතයෙහි ඥානය අනාවරණ යැ, ප්‍රත්‍යුත්පන්නයෙහි ඥානය අනාවරණ යැ දතයුක්ත යම් පමණ ද ඥානය එ පමණ යැ, ඥානය යම් පමණ ද දතයුක්ත එ පමණ යැ, ඥානය ඥෙයපයානීන්තික යැ, ඥෙයය ඥානපයානීන්තික යැ, ඥෙයය ඉක්මැ ඥානයෙක් නො පවතී, ඥානය ඉක්මැ ඥෙයපථයෙක් නැති, ඒ ධර්මයෝ අන්‍යොන්‍යපයානීන්තයෙහි පවත්නාසුල්ලහ. යම්සේ මනාකොට පැහැසු සුමුඛ පටල දෙකක්හු ගේ යට සුමුඛපටල උපරිමය නො ඉක්මවා ද උඩ සුමුඛපටල හෙට්ඨිමය නො ඉක්ම සිටී ද, ඔවුහු ඔවුනොවුන් ගේ කෙළවර සිටුනාසුලු වෙත් ද, එසෙයින් භාග්‍යාවත් බුදුන්ගේ ඥෙයයත් ඥානයත් අන්‍යොන්‍යපයානීන්තයෙහි පවත්නාසුල්ලහ. යම්තාක් ඥෙයය ද ඒ තාක් ඥානයැ, යම්තාක් ඥානයද ඒ තාක් ඥෙය යැ, ඥානය ඥෙයපයානීන්තික යැ ඥෙයය ඥානපයානීන්තික යැ, ඥෙයය ඉක් මැ ඥානය නො පවතී ඥානය ඉක්මැ ඥෙයපථයෙක් නැති. ඒ දහම්හු අන්‍යොන්‍ය පයානීන්තයෙහි සිටුනාසුල්ලහ.

සියලු දහම් විෂයෙහි භාග්‍යාවත් බුදුන්ගේ ඥානය පවතී, සියලු දහම්හු භාග්‍යාවත් බුදුන්ගේ මනෝද්වාරාවර්ජනයට අයත්හු වෙති, රූපීය ප්‍රතිබද්ධයහ, මනසිකාර ප්‍රතිබද්ධයහ, චිත්තොත්පාද ප්‍රතිබද්ධයහ. සියලු සතුන් විෂයෙහි භාග්‍යාවත් බුදුන්ගේ ඥානය පවතී. බුදුහු සියලු සතුන්ගේ ආශය දැනි, අනුශය දැනි වර්තය දැනි, අධිලක්ඛය දැනි. අල්ප වූ රාගාදි රජස් ඇති මහත් වූ රජස් ඇති තියුණු වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ඉදුරන් ඇති මෘදු වූ ඉදුරන් ඇති සුන්දර වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ආකාර ඇති ගර්භිත වූ (ශ්‍රද්ධාදි) ආකාර ඇති සුවිඥාපා වූ දුර්විඥාපා වූ භව්‍යාභව්‍ය සත්ත්වයන් දැනි. මරුන් බඹුන් සහිත වූ දෙවියන් සහිත ලෝ වැසි තෙම දෙවිමිනිසුන් සහිත වූ මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව බුදුනුවණ තුළ පවතී. තිම් තිම්ඨගල පටන් කොට යම් කිසි මස්-කැසුබු කෙනෙක් වෙත් නම්, ඔහු යම්සේ ඇතුළු මහමුහුදෙහි හැසිරෙත් ද, එසෙයින් මරුන් බඹුන් සහිත වූ සදෙවක ලොක තෙමේ ශ්‍රමණබ්‍රාහ්මණයන් සහිත සදෙවමනුෂ්‍යප්‍රජාව ඇතුළුබුදුනුවණෙහි පවතී. යම්සේ විනාශාසුන් ගුරුඵරජහු පටන් කොට යම් කිසි පක්ෂි කෙනෙක් වෙත් නම්, ඔහු අහසැ පෙදෙසකැ හැසිරෙත් ද, එසෙයින් මැ යම් කෙනෙක් නුවණින් සැරියුත් තෙරුන් සම වූවාහු නම්, ඔවුහු ද බුද්ධඥානයාගේ පෙදෙසක පවත්නාහු යැ. බුද්ධඥානය දෙවිමිනිසුන්ගේ ප්‍රඥාව පැතිරැ මැඩගෙන සිටී. නිපුණ වූ කළ පරප්‍රවාද ඇති වල්විදුනා දුනුවායන් බදු ප්‍රසිද්ධ වූ යම් ක්ෂත්‍රිය- බ්‍රාහ්මණ- ගෘහපති- ශ්‍රමණ පණ්ඩිත කෙනෙක් ප්‍රඥායෙන් දෘෂ්ටිගතයන් බිඳිමින් මෙන් හැසිරෙත් නම් ඔහු ගුප්ත වූ ද ප්‍රතිවර්ජන වූ ද බොහෝ ප්‍රශ්න රචනා කොට බුදුන් වෙත පැමිණ විචාරත් ද භාග්‍යවතුන් විසින් ඒ ප්‍රශ්නයෝ සකාරණ වැ කියන ලද්දහු විසඳන ලද්දහු මැ වෙත්. ඔවුහු භාග්‍යවතුන්ගේ ශ්‍රාවක බවට (උපාසක බවට හෝ) පැමිණියාහු මැ වෙත්. යළි බුදුහු මැ එහි ප්‍රඥායෙන් අතිශයින් ප්‍රකාශ වෙත් නුසි මෙසේ බුදුහු පැනැසිනුදු 'වක්ඛුර්මත්' වූහ.

කථං හගවා බුද්ධවක්ඛනාපි වක්ඛමා: හගවා බුද්ධවක්ඛනා ලොකං ඔලොකෙතො:¹ අද්දස සතෙහ අපරජකෙඛි මහාරජකෙඛි තික්ඛිත්ථියෙ මුදිත්ථියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුච්ඤ්ඤපයෙ දුච්ඤ්ඤපයෙ අපෙසකවෙව පරලොකවජ්ජ්භයදස්සාවිනො² විහරතෙහ, අපෙසකවෙව න පරලොකවජ්ජ්-භයදස්සාවිනො විහරතෙහ. සෙය්‍යථාපි නාම උප්පලිතියං වා පදුමිතියං වා පුණ්ණිරික්ඛිතියං වා අපෙසකවොති උප්පලාති වා පදුමාති වා පුණ්ණිරික්ඛාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවද්ධාති උදකානුක්ඛාතාති අනෙතාතිමුක්ඛ-පොසිති, අපෙසකවොති උප්පලාති වා පදුමාති වා පුණ්ණිරික්ඛාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවද්ධාති සමොදකං ධිතාති,³ අපෙසකවොති උප්පලාති වා පදුමාති වා පුණ්ණිරික්ඛාති වා උදකෙ ජාතාති උදකෙ සංවද්ධාති උදකා අභිබුක්ඛමි තිට්ඨන්ති අනුපලික්ඛාති උදකෙන. එවමෙව හගවා බුද්ධවක්ඛනා ලොකං ඔලොකෙතො: අද්දස සතෙහ අපරජකෙඛි මහාරජකෙඛි තික්ඛිත්ථියෙ මුදිත්ථියෙ ස්වාකාරෙ ද්වාකාරෙ සුච්ඤ්ඤපයෙ දුච්ඤ්ඤපයෙ අපෙසකවෙව පරලොකවජ්ජ්භයදස්සාවිනො විහරතො, අපෙසකවෙව න පරලොකවජ්ජ්භයදස්සාවිතො විහරතෙහ.

“ජානාතී හගවා” අයං පුග්ගලො රාගවරිතො අයං දෙසවරිතො අයං මොහවරිතො, අයං චිතකකවරිතො අයං සද්ධාවරිතො අයං ඤාණවරිතොති. රාගවරිතස්ස හගවා පුග්ගලස්ස අසුභකථං කථෙති,⁴ දෙසවරිතස්ස හගවා පුග්ගලස්ස මෙත්තාභාවනං ආචිකති, මොහ වරිතං හගවා පුග්ගලං⁵ උද්දෙසෙ පරිපුච්ඡාය⁶ කාලෙන ධම්මෙසවනෙ කාලෙන ධම්මසාකල්පාය ගරුසංවාසෙ නිවේදෙති, චිතකකවරිතස්ස හගවා පුග්ගලස්ස ආනාපානසතිං ආචිකති, සද්ධාවරිතස්ස හගවා පුග්ගලස්ස පසාදනියං නිලිත්තං ආචිකති බුද්ධසුබ්බොධිං ධම්මසුධම්මෙතං සම්භසුප්පට්ඨන්ති. ධිලාති ව අත්තනො. ඤාණවරිතස්ස හගවා පුග්ගලස්ස විපස්සනාතිමිත්තං ආචිකති අනිඛවාකාරං දුක්ඛාකාරං අනත්තාකාරං.

1. මොලොකෙතො - මජ්ඣ.

2. දස්සාවිනෙ - ව, ටි, ක.

3. සමොදකං තිට්ඨන්ති - ප.

4. අසුභං කථං - පන.

5. මොහවරිතස්ස හගවා පුග්ගලස්ස - මජ්ඣ.

6. උදෙසෙ පරිපුච්ඡාය - පන.

කියෙයිත් බුදුහු බුදු ඇසිනුදු 'වත්සුරමත්' වූහ යත්: බුදුහු බුදු ඇසිත් ලොව බලන සේක් (නුවණැස්ති) අල්ප වූ (රාශාදි) කෙලෙස් රජස් ඇති මහත් වූ කෙලෙස් රජස් ඇති තියුණු වූ (ග්‍රද්ධාදි) ඉඳුරන් ඇති මෘදු වූ ඉඳුරන් ඇති (ග්‍රද්ධාදි) සුන්දරාකාර ඇති (අග්‍රද්ධාදි) ගර්භිත වූ ආකාර ඇති සුවිඤ්ඤා වූ දුර්විඤ්ඤා වූ සත්ත්වයන් ඇතැම් කෙනකුත් පරලොව හා වදායන් හය වශයෙන් දක්නාසුලු වැ වසනුවන්, ඇතැම් කෙනකුත් පරලොව හා වදායන් හය වශයෙන් දක්නා සුලු වැ නොවසනුවන් දුටුසේක්. යම්සේ උපුල්විලෙකැ හෝ පියුම්විලෙකැ හෝ නෙළුම්විලෙකැ හෝ ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දියෙන් නො නැතූණාහු ඇතුළත ගැලී පොහොනි වූවාහු ද, ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දිය හා සම වැ සිටියාහු ද, ඇතැම් උපුල් පියුම් හෝ නෙළුම් දියෙහි හටගත්තාහු දියෙහි වැඩුණාහු දියෙන් උඩට නැගී දිය හා නො වැකුණාහු සිටින් ද එසෙයින් මැ බුදුහු බුදුඇසිත් ලොව බලන සේක් අල්පරජස්ක වූ ද මහාරජස්ක වූ ද තියුණු ඉඳුරන් ඇත්තා වූ ද මෘදු ඉඳුරන් ඇත්තා වූ ද සුන්දරාකාර ඇති වූ ද ගර්භිතාකාර ඇති වූ ද සුවිඤ්ඤා වූ ද දුර්විඤ්ඤා වූ ද සත්ත්වයන්, ඇතැම් කෙනකුත් පරලොකයෙහිත් වදායෙහිත් හය දක්නාසුලු වැ වසනුවන්, ඇතැම්, කෙනකුත් පරලොක වදායෙහි හය දක්නාසුලු වැ නොවසනුවන් දුටු සේක්.

බුදුහු 'මේ පුද්ගල තෙමේ රාගවර්තයෙක. මේ ද්වේෂවර්තයෙක, මේ මොහවර්තයෙක, මේ විතර්කවර්තයෙක, මේ ශ්‍රද්ධාවර්තයෙක, මේ ඥානවර්තයෙකැ'යි දන්නා සේක. බුදුහු රාග බහුල පුද්ගලහට අඟහ කපාව වදරති. බුදුහු ද්වේෂ බහුල පුද්ගලහට මෙමත්‍රිභාවනාව පවසති. බුදුහු මොහ බහුල පුද්ගලයා උදෙසීමෙහි ද පරිපාවිජා (අටුවා) යෙහි ද කලෙකැ (සුදුසු කල්හි) ධර්මශ්‍රවණයෙහි ද කලෙකැ ධර්මසාකවිජායෙන් ගුරුන් ඇසුරු කිරීමෙහි ද (ඇදුරන් වෙත) සිටුවන සේක. බුදුහු විතර්ක බහුල පුද්ගලහට ආනාපානසත්තිය දෙසන සේක. ශ්‍රද්ධා බහුල පුද්ගලහට බුදුහු ප්‍රසාද උපදවන සූත්‍රයක් ද බුදුන්ගේ බුද්ධත්ව ප්‍රතිවේධය ද ධර්මය සොක්බාහන බව ද සඬ්ඝයා සුප්‍රතිපත්ත බව ද තමා සතු ශීලයන් ද පවසන සේක. ඥානවර්ත පුද්ගලහට බුදුහු (උදයවායාදි) විදර්ශනා නිමිත්ත වූ අභිනායාකාරය දුෂ්කාරය අනාත්මාකාරය පවසන සේක.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

1. "සෙලෙ යථා ප තවුරුනිවිසිතො
 යථාපි පසෙස ජනතං සමන්තතො,
 තථුපමං ධම්මමයං සුමෙධ,
 පාසාදමාරුක්ඛ සමන්තවකු
 සොකාවතිණ්ණං ජනතමපෙතසොකො
 අවෙකකස්ස ජාතිජරාභිභූත"නති,^a

එවං හගවා බුදුරුවකුනාපි වකුමා:

කථං හගවා සමන්තවකුනාපි වකුමා: 'සමන්තවකු' වුවනි සංඝඤ්ඤානඤ්ඤා, හගවා සංඝඤ්ඤානඤ්ඤාන¹ උපතො සම්පෙතො උපාගතො සම්පාගතො උපපතො සමපතො² සමන්තාගතො.

2. "න තසා අද්දිට්ඨිධරී කිඤ්චි
 අථා අවිඤ්ඤාතමජාතිතබ්බං
 සබ්බං අභිඤ්ඤාසි යදහී තෙය්‍යං
 තථාගතො තෙන සමන්තවකු"ති^b

එවං හගවා සමන්තවකුනාපි වකුමාති 'න මෙ බ්‍යාකාසි වකුමා.'

යාවතනියඤ්ච දෙවිසි බ්‍යාකරොතිති චෙසුතනති: යාව තනියං බුද්ධො සහධමෙකං පඤ්ඤං පුද්ධො බ්‍යාකරොති නො සංසාරෙතිති³ එවං මයා උක්ඛතිතං, එවං මයා උපධාරිතං, එවං මයා උපලක්ඛිතං. දෙවිසිති: හගවා⁴ දෙවො වෙව ඉසි වාති දෙවිසි. යථා රාජපබ්බජිතා⁵ වුවනති රාජීසයො, බ්‍රාහ්මණපබ්බජිතා⁶ වුවනති බ්‍රාහ්මණිසයො, එවමෙව හගවා දෙවො වෙව ඉසි වාති දෙවිසි. අථවා හගවා පබ්බජිතොතිපි ඉසි, මහත්තං සිලකකුකු⁷ එසි ගවෙසි පරියෙසිතිපි ඉසි, මහත්තං සමාධිකකුකු-පෙ-මහත්තං පඤ්ඤාකකුකු-මහත්තං විමුක්තිකකුකු-මහත්තං විමුක්තිඤ්ඤාදසකකුකුකු එසි ගවෙසි පරියෙසිතිපි ඉසි, මහත්තො තමොකායසක පදළනා එසි ගවෙසි පරියෙසිතිපි ඉසි, මහත්තො විජ්ජාසක පහෙදනං එසි ගවෙසි පරියෙසිතිපි ඉසි, මහත්තො තණ්හාසප්පසක අබ්බතනං⁸ -පෙ- මහත්තො දිට්ඨිසබ්බාපසක විනිවෙය්‍යනං-මහත්තො මානාදිජසක පපානනං-මහත්තො අභිසංඛාරසක වූපසමං-මහත්තො ඕසසක නිසර්ණං,-

1. සබ්බඤ්ඤාතන ඤාණෙන- ව, වි, ක.

2. සම්පපතො-ම ඡ සං.

3. නො සමපායතිති - ස්‍යා.

නොසංසාදෙතිති - ක.

a. දිසතිත්‍යාය-මහාපදන සුත්ත, මජ්ඣිමනිකාය - අරියපරියෙකප්පක-බොධිරාජ කුමාර සුත්ත, බ්‍රාහ්මණසංගුත්ත -පඨමවග්ග, ඉඤ්චුත්තක - දුතියවග්ග.

b. පටිසම්බද්ධමග්ග-ඤාණකථා-ඉත්තියකථා.

4. හගවා වෙව - ම ඡ සං.

5. රාජා පබ්බජිතා - ම ඡ සං.

6. බ්‍රාහ්මණ පබ්බජිතා - ම ඡ සං.

7. අබ්බුළුතනං-ස්‍යා,

1. යම්සේ සෙල්වුවා පවු වුදුන්හි සිටි (ඇස් ඇති පුරුෂ) යෙක් හාත්පස ජනතාව බලන්නේ ද, එසෙයින් සුන්දර ප්‍රඥා ඇතියණෙනි, සමන්තවක්ඛුස් වූ භාග්‍යවන්ති, මුඛ වහන්සේ ද දහම්වුවා පහයට නැග (තුඩු) පහ වූ ගොක ඇත්තාහු ගොකාවතීරණ වූ ජාතිරායෙන් මධිනා ලද ජනතාව බලනු මැනැවැ'යි. මෙසෙයින් බුදුහු බුදු ඇසිනුදු වක්ඛුර්මත් වූහ.

කිසෙයින් බුදුහු සමතැයිනුදු 'වක්ඛුර්මත්' වූහ යත්: 'සමන්තවක්ඛු' සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු සර්වඥතාඥානයෙන් උපෙතයහ, සමුපෙතයහ, උපගතයහ, සමුපගතයහ, නො වෙන් වූහ, පරිසුර්ණයහ සමන්විත වූහ.

2. ඒ තරාගතයන් විසින් මේ ත්‍රේධාතූක ලොකයෙහි (මෙකල හෝ) පැනැසින් නුදුටු කිසිවක් නැත, යළි (අතීත වූ) නො දත් කිසිවක් නැත, (අනාගත වූ) නො දනෙන කිසි ධර්මජාතයෙකු ද නැති. දහයුතු වූ යම් ධර්මජාතයෙක් වෙ නම් ඒ සියල්ල අවබෝධ කළහ. එහෙයින් තරා ගතයෝ 'සමන්තවක්ඛු' වූහ.

මෙසෙයින් බුදුහු සමතැයිනුදු 'වක්ඛුර්මත්' වූහ නුයි 'න මෙ බ්‍යාකාසි වක්ඛුමා' යනු වේ.

යාච තතීංඤාච දෙව්විසි බ්‍යාකරොති' ති මෙ සුතං යනු: බුදුහු තුන්වන වට දක්වා කරුණු සහිත වැ පැන පුළුවස්නා ලද්දහු ප්‍රකාශ කෙරෙති නො බැහැර කෙරෙති' මෙසේ මා විසින් උගන්නා ලද, මෙසේ මා විසින් විමසන ලද, මෙසේ මා විසින් සලකන ලද. දෙව්විසි යනු: බුදුහු 'දෙව' ද 'සෘෂි' ද යි 'දේවර්ෂි' නම. යම්සේ රජපැවිද්දෝ 'රාජර්ෂිහ' යි කියනු ලැබෙත් ද බමුණු පැවිද්දෝ 'බ්‍රාහ්මණර්ෂිහ' යි කියනු ලැබෙත් ද, එසෙයින් මැ බුදුහු 'දෙව' ද 'සෘෂි' ද යි දේවර්ෂිහ. නොහොත් බුදුහු පැවිදි වුවාහු නුයි ද සෘෂිහ, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නුයි සෘෂිහ, මහත් වූ සමාධිස්කන්ධය- මහත් වූ ප්‍රඥාස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිස්කන්ධය- මහත් වූ විමුක්තිඥාන දර්ශනස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නු යි ද සෘෂිහ, මහත් වූ තමස්කායයාගේ විදරණය එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නුයි ද සෘෂිහ, මහත් වූ විපයථිකායාගේ බිඳීම එෂණ ගවේෂණ පර්යේෂණ කළාහු නු යි ද සෘෂිහ, මහත් වූ තෘෂ්ණා ශල්‍යය ඉදිරිම ... මහත් වූ දෘෂ්ටි සංකප්‍යාධය ලිහීම, මහත් වූ මානධර්මය හෙළීම, මහත් වූ අභිසංස්කාරය සන්තිඝ්‍රවීම, මහත් වූ ඔසය තරණය කිරීම,

මහතො භාරසා නිකෙඤ්ජනං— මහතො සංසාරවට්ඨසා උපවෙජ්ඣං—
 මහතො සංඝාපසා නිබ්බාපනං— මහතො පරිළාභසා පටිපසාදාං—
 මහතො ධම්මධර්මසා උසසාපනං උපි ගවෙසි පරියෙසිතිපි ඉසි. මහතෙත
 සතිපට්ඨානෙ මහතෙත සම්මපාධානෙ මහතෙත ඉද්ධිපාදෙ මහතතාති
 ඉන්ද්‍රියාති මහතතාති බලාති මහතෙත බොජ්ඣංඝෙන මහතතං අරියං
 අවස්ඞ්ගිකං මහතං මහතතං පරමධං අමතං නිබ්බානං උපි ගවෙසි
 පරියෙසිතිපි ඉසි. මහෙසකෙඤ්චා සකෙතති එසිතො ගවෙසිතො
 පරියෙසිතො කභං බුද්ධො කභං භඥො කභං දෙවදෙවො කභං
 නරාසහොතිපි ඉසිති යාව තතියඤ්ඤ දෙද්ධි බ්‍යාකරොතිති මෙ සුතං.'

තෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො :

“ආහං සකකං අපුච්ඡිසං (ඉම්මායස්මා මොසරාජා.)
 න මෙ බ්‍යාකාසි වස්සුමා,
 යාව තතියඤ්ඤ දෙද්ධි
 බ්‍යාකරොතිති මෙ සුත”න්ති.

15-2

අයං ලොකො පරො ලොකො
 බ්‍රහ්මලොකො සද්දෙවකො,
 දිට්ඨිං තෙ නාහිජානාති
 ගොතමස්ස යසස්සිතො.

අයං ලොකො පරො ලොකොති: ‘අයං ලොකො’ති මනුස්ස ලොකො
 ‘පරො ලොකො’ති මනුස්සලොකං යංපෙත්වා සංඛො පරො ලොකො’ති
 අයං ලොකො පරො ලොකො’.

බ්‍රහ්මලොකො සද්දෙවකොති — සද්දෙවකො ලොකො සමාරකො
 සබ්‍රහ්මකො සංසමණබ්‍රාහ්මණී පජා සද්දෙවමනුස්සාති ‘බ්‍රහ්මලොකො
 සද්දෙවකො.

දිට්ඨිං තෙ නාහිජානාති- තුස්සං දිට්ඨිං ඛන්ති රූපිං ලභිං අජ්ඣාසයං
 අධිප්පායං ලොකො න ජානාති: ‘අයං ඒවංදිට්ඨිකො ඒවං ඛන්තිකො ඒවං-
 රූපිකො ඒවංලභිකො ඒවංඅජ්ඣාසයො ඒවංඅධිප්පායො’ති න ජානාති
 න පසාති න දසාති නාධිගමති න විඤ්ඤති න පටිලභතිති ‘දිට්ඨිං තෙ
 නාහිජානා’ති.

මහත් වූ (පස්කඳ) බර බහා තැබීම, මහත් වූ සසරවට සිඳීම, මහත් වූ සන්තාපය ගිවීම, මහත් වූ (ක්ලේශ) පරිදහය සන්තිඳුවීම, මහත් වූ ධර්ම-ධර්මය එසැවීම එසේ ගවේෂණ පයෙහි සේ කළානු යි ද සෑමින. මහත් වූ, සතිපට්ඨානායන් මහත් වූ සමාස් ප්‍රධානායන් මහත් වූ සෘද්ධිපාදායන් මහත් වූ ඉන්ද්‍රියයන් මහත් වූ බලයන් මහත් වූ බොධාභිගයන් මහත් වූ ආයා අභිචාරික මාර්ගය මහත් වූ පරමාර්ත්ව වූ අමාමහනිවන එසේ ගවේෂණ පයෙහි සේ කළානු යි ද සෑමින, මහෙශ්වරා වූ සත්ත්වයන් විසින් හෝ 'කොහි යැ බුදුහු', කොහි යැ භාග්‍යවත්හු, කොහි යැ දෙවියනට දෙවි වූවෝ, කොහි යැ නරභූතයෝ' යි එමින ගවේෂිත පර්යේෂිත වූහු නුයි ද සෑමිනෙත් නුයි "යාව තතියඤ්ච දෙවියි බ්‍යාකරොති" ති මෙ සූතං" යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"ද්වංසං සකං -පෙ- බ්‍යාකරොති" ති මෙ සූතං" යි.

15-2

මේ මිනිස්ලෝවැයි තෙමේ ද අන් ලෝවැයි තෙමේ ද දෙවියන් සහිත වූ බලිලෝවැයි තෙමේ ද යශස්වි වූ ගෞතම ගෞත්‍ර ඇති මුඛ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය නො දනී.

අයං ලොකො පරො ලොකො-අයං ලොකො' යනු: මනුෂ්‍යලෝක යැ 'පරො ලොකො' යනු: චිරිස්ලොව තබා සියල්ල පරලොව නුයි 'අයං ලොකො පරො ලොකො' යනු වේ.

ඉත්ථලොකො සදෙවකො යනු: මරුන් සහිත බඹුන් සහිත සදේවක-ලෝක යැ දෙවමිනිසුන් සහිත මහණ බමුණන් සහිත ප්‍රජාව නුයි 'ඉත්ථ-ලොකො සදෙවකො' යනු වේ.

දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති යනු: මුඛ වහන්සේ ගේ දෘෂ්ටිය ක්ෂාන්තිය රූපිය ලබ්ධිය අධ්‍යායය අභිප්‍රාය ලෝවැයි තෙම නො දනී: 'මේ මෙබඳු දෘෂ්ටි ඇත්තෙක, මේ බඳු ක්ෂාන්ති ඇත්තෙක, මේ බඳු රූපි ඇත්තෙක, මේ බඳු ලබ්ධි ඇත්තෙක, මේ බඳු අධ්‍යායය ඇත්තෙක, මේ බඳු අභිප්‍රාය ඇත්තෙකැ' යි නො දනී නො දකී නො දක්නේ යැ නො පැමිණෙයි නො විඳියි නො ලබා නුයි 'දිට්ඨිං තෙ නාභිජානාති' යනු වේ.

ගොතමස්ස යසස්සිනොති: හගවා යසසායොති යසසසි, අථවා හගවා සකකතො භූකතො මානිතො සුචිතො අපචිතො ලාභී විවරපිණ්ඩපාත සෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානන්ධි යසස්සිති 'ගොතමස්ස යසස්සිනො.'

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“අයං ලොකො පරො ලොකො
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො,
දිව්සිං තෙ නාභිජානාති,
ගොතමස්ස යසස්සිනො”ති.

15-3

ඵවං අභික්ඛන්තදස්සාවිං
අස්සී පඤ්ඤාන ආගමං,
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පසාති.

ඵවං අභික්ඛන්තදස්සාවිනතී: ඵවං අභික්ඛන්තදස්සාවිං අග්ගදස්සාවිං සෙවසිදස්සාවිං විසෙට්ඨදස්සාවිං පාමොක්ඛදස්සාවිං උත්තමදස්සාවිං පරමදස්සාවිනතී 'ඵවං අභික්ඛන්තදස්සාවිං'.

අස්සී පඤ්ඤාන ආගමනති: පඤ්ඤාස්සීකම්මා ආගතා¹ - පෙ - වහසෙසතං භාරනතී, ඵවමිධි 'අස්සී පඤ්ඤාන ආගමං.'

කථං ලොකං අවෙක්ඛන්ත නතී: කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං පච්චවෙක්ඛන්තං තුලයන්තං තීරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තනතී 'කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං'.

මච්චුරාජා න පසාතිති: මච්චුරාජා න පසාති න දස්සති නාධිගච්ඡති න විඤ්ඤති න පටිලභතිති 'මච්චුරාජා න පසාති'.

තෙනාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“ඵවං අභික්ඛන්තදස්සාවිං
අස්සී පඤ්ඤාන ආගමං,
කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්චුරාජා න පසාති”ති.

1. පඤ්ඤාන අස්සීකො ආගාතොවිධි - ම 3 ආ.

ගොතමස්ස යසස්සිනො යනු: බුදුහු යසසට පැමිණියාහු නුඹ යශස්වී යැ නොහොත් බුදුහු සත්කෘතයහ ගරුකෘතයහ මානිතයහ පූජිතයහ (අග්‍රදුතා-දීන්) අපවායන කරන ලදහ සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර ලබනසුල්ලහ'යි 'ගොතමස්ස යසස්සිනො' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"අයං ලොකො පරො ලොකො -පෙ- ගොතමස්ස යසස්සිනො"යි

15-3

මෙසේ පරමදර්ශී වූ සර්වඥයන් කරා පැන පුළුවස්නෙන් අර්ථී වැ ආයෙමි. ලොවැ කිසෙයින් බලන්නහු මෘත්‍යුරාජ තෙමේ නො දකී ද?

එවං අභික්කන්තදස්සාවිං යනු: මෙසෙයින් විශිෂ්ට දර්ශන ඇතියහු අග්‍රදර්ශන ඇතියහු ශ්‍රේෂ්ඨ දර්ශන ඇතියහු අතිශයින් ශ්‍රේෂ්ඨ දර්ශන ඇතියහු ප්‍රමුඛ දර්ශන ඇතියහු උත්තමදර්ශන ඇතියහු පරමදර්ශන ඇතියහු නුඹ 'එවං අභික්කන්තදස්සාවිං' යනු වේ.

අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං යනු: පැන පුළුවස්නෙන් අර්ත්ථ ඇතියමෝ ආගම ... තෙල බර උසුලනු මැනැවැ' යි මෙසේත් 'අත්ථි පඤ්ඤාන ආගමං' යනු වේ.

කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං යනු: කිසෙයින් ලොව බලන්නහු ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කරන්නහු තුලනය කරන්නහු තීරණය කරන්නහු විභාවන කරන්නහු ප්‍රකට කරන්නහු නුඹ 'කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං' යනු වේ.

මච්චුරාජා න පස්සති යනු: මෘත්‍යුරාජයා නො දකී ද නො දක්නේ ද නො පැමිණේ ද නො ලබා ද ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ ද' යි 'මච්චුරාජා න පස්සති' යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

"එවං අභික්කන්තදස්සාවිං -පෙ- මච්චුරාජා න පස්සති" යි

15-4

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු
(මොසරාජ) සද්ද සතො,
අත්තානුදිට්ඨං උභවද්¹
එවං මච්ඡුතරො සියා
එවං ලොකං අවෙක්ඛන්තං
මච්ඡුරාජා න පසංඝි

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සුති: 'ලොකො'ති-නිරයලොකො තිරවිජානලොකො පෙත්ඤ්විසයලොකො මනුස්සලොකො දෙවලොකො ඛනිලොකො ධාතුලොකො ආයතන ලොකො අයං ලොකො පරො ලොකො බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො. "අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච: 'ලොකො ලොකො'ති භන්තෙ වුවන්ති, කිත්තං වතා නු ඛො භන්තෙ ලොකොති වුවන්ති: ලුප්පතිති ඛො භික්ඛු තස්මා ලොකො'ති වුවන්ති. කිංඤ්ඤ ලුප්පති, වක්ඛං ඛො භික්ඛු ලුප්පති, රූපා ලුප්පති, වක්ඛංඤ්ඤාණං ලුප්පති, වක්ඛංසමාසො ලුප්පති, යමිදං වක්ඛංසමාසං පට්ටයා උපපජ්ජති වෙදිකං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තමිදං ලුප්පති, සොතං ලුප්පති, සද්ද ලුප්පති-සානං ලුප්පති, ගන්ධා ලුප්පති-ජිව්හා ලුප්පති, රසා ලුප්පති-කායො ලුප්පති, ඵොච්ඡබ්බා ලුප්පති-මනො ලුප්පති, ධම්මා ලුප්පති, මනොවිඤ්ඤාණං ලුප්පති, මනො-සමථසො ලුප්පති, යමිදං මනොසමථසංපට්ටයා උපපජ්ජති, වෙදිකං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තමිදං ලුප්පති, ලුප්පතිති ඛො භික්ඛු තස්මා ලොකො'ති වුවන්ති."

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සුති: ද්විති කාරණෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: අවසියපව්²කසලුකණ්ණවසෙන වා, තුවජ-සංඛාර³ සමනුපසංඝාතවසෙන වා, කථං අවසිය පවත්තසලුකණ්ණවසෙන සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛති: රූපෙ වසො න ලබ්භති, වේදනාය වසො න ලබ්භති, සංඤ්ඤාය වසො න ලබ්භති, සංඛාරෙසු වසො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ වසො න ලබ්භති. දුක්ඛං හෙතං භගවතා: රූපං භික්ඛවෙ අනත්තා, රූපං ච භිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසං, නයිදං රූපං ආබ්බාධාය සංවත්තෙය්, ලබ්භෙථ ච රූපෙ එවං මෙ රූපං භොතු, එවං මෙ රූපං මා අභොසි'ති. යස්මා ච ඛො භික්ඛවෙ රූපං අනත්තා, තස්මා රූපං ආබ්බාධාය සංවත්තති⁴, න ච ලබ්භති රූපෙ එවං මෙ රූපං භොතු, එවං මෙ රූපං මා අභොසි'ති. වේදනා අනත්තා, වේදනා ච භිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසං, නයිදං වේදනා අබ්බාධාය සංවත්තෙය්,

1. උභවද් - ව-වි-න.

2. අවසියපවත්ත - සායා.

3. සලුකණ්ණ සංයුක්ත - ග්‍රිහ්‍යවත්ත.

3. ධාතු සංඛාර - ව, වි, ක.

4. සංවත්තති රූපෙ න ලබ්භති - සහ

මෝසරාජය, හැම කල්හි ස්මාතිමත් වැ සත්කායදාස්විය දුරු කොට ලොව භූතා හෙයින් බලව, මෙසෙයින් මාත්‍යුහු ඉක්මවන්නෙහි, මෙසෙයින් ලොව බලන්නාහු මාත්‍යුරාජ තෙම නො දක්නේ යයි.

සුඤ්ඤකො ලොකං අවේක්ඛසසු- 'ලොකො' යනු: තිරය ලෝක යැ තිරශ්චිතලෝක යැ ප්‍රෙතවිෂයලෝක යැ මනුෂ්‍යලෝක යැ දේවලෝක යැ ස්කන්ධලෝක යැ ධාතූලෝක යැ ආයතනලෝක යැ මෙ ලොව යැ පර ලොව යැ දෙවියන් සහිත බබලොව යි. "එක්තරා මහණෙක් භාග්‍යවතුන්ට මෙසේ කී යැ: 'වහන්ස, 'ලෝක යැ ලෝක යැ'යි. කියනු ලැබෙයි, වහන්ස, කිපමණෙකින් ලොක ය'යි කියනු ලැබේ ද යි. මහණ, (යම්හෙයෙකින්) බිදේ ද එහෙයින් 'ලෝක' යි කියනු ලැබෙයි කුමක් බිදෙයි යත්: මහණ, වක්ෂ්‍ය බිදෙයි රූපයෝ බිදෙති වක්ෂුර්විඤානය බිදෙයි, වක්ඛුසම්ඵස්සය බිදෙයි වක්ෂ්‍යස්සංස්පර්ශප්‍රත්‍යයෙන් සුව වේවයි දුක් වේවයි නොදුක් නොසුව වේවයි යම් වෙදයිතයෙක් උපදී නම් එ ද බිදෙයි, ශ්‍රොත්‍රය බිදෙයි, ගබ්දයෝ බිදෙති- ස්‍රාණය බිදෙයි, ගන්ධයෝ බිදෙති- ජීව්වාච බිදෙයි, රසයෝ බිදෙති- කය බිදෙයි, ස්පර්ශයෝ බිදෙති- මනස බිදෙයි, ධර්මයෝ බිදෙති, මනෝවිඤානය බිදෙයි, මනෝසම්ඵස්සය බිදෙයි, මනෝසම්ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව වේවයි දුක් වේවයි නො දුක් නො සුව වේවයි යම් වෙදයිතයෙක් උපදී නම් එ ද බිදේ. මහණ, යම්හෙයෙකින් බිදේ ද, එහෙයින් 'ලෝක'යි කියනු ලැබේ" යයි .

සුඤ්ඤකො ලොකං අවේක්ඛසසු යනු: දෙකරුණෙකින් භූතා විසින් ලොව බලයි: නො වසඟ වැ පැවැති සංස්කාරයන් බැලීම් වශයෙන් හෝ තුව්ඡ සංස්කාරයන් පුනපුනා බැලීම් වශයෙන් හෝ යැ කියෙයින් නො වසඟ වැ පැවැති සංස්කාරයන් බැලීම් වශයෙන් භූතා විසින් ලොව බලයි යත්: රූපයෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, වෙදනායෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, සංඤායෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, සංස්කාරයන්හි ඉසුරු බැව් නො ලැබෙයි, විඤානයෙහි ඉසුරු බැව් නො ලැබේ. මේ වදන ලද මැයි භාග්‍යවතුන් විසින්: "මහණෙනි රූපය අනාත්ම යැ ඉදින් මහණෙනි, යම් හෙයකින් මේ රූපය ආත්ම වී නම් මේ රූපය ආබාධ පිණිස නො පවත්නේ යැ. රූපයෙහි 'මාගේ රූපය මෙසේ වේවා මාගේ රූපය තහමක් මෙසේ වේවා'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙය කින් රූපය අනාත්ම වෙයි ද එහෙයින් රූපය ආබාධ පිණිස පවත්නේ යැ

ලබ්භිථ ච වේදනාය එවං මෙ වේදනා භොතු, එවං මෙ වේදනා මා අභොසිති. යසමා ච ඛො භික්ඛවෙ වේදනා අනත්තා, තස්මා වේදනා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති වේදනාය එවං මෙ වේදනා භොතු, එවං මෙ වේදනා මා අභොසිති. සඤ්ඤ අනත්තා, සඤ්ඤ ච භිදං, භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසං, නයිදං සඤ්ඤ ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යා. ලබ්භිථ ච සඤ්ඤාය එවං මෙ සඤ්ඤා භොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අභොසිති, යසමා ච ඛො භික්ඛවෙ සඤ්ඤා අනත්තා, තස්මා සඤ්ඤා ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති¹ සඤ්ඤාය එවං මෙ සඤ්ඤා භොතු, එවං මෙ සඤ්ඤා මා අභොසිති. සංඛාරා අනත්තා, සංඛාරා ච භිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසං, නයිදං සංඛාරා ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යා, ලබ්භිථ ච සංඛාරෙසු එවං මෙ සංඛාරා භොත්තු, එවං මෙ සංඛාරා මා අභෙසුන්ති. යසමා ච ඛො භික්ඛවෙ සංඛාරා අනත්තා, තස්මා සංඛාරා ආබාධාය සංවත්තන්ති, න ච ලබ්භති සංඛාරෙසු එවං මෙ සංඛාරා භොත්තු, එවං මෙ සංඛාරා මා අභෙසුන්ති. විඤ්ඤාණං අනත්තා, විඤ්ඤාණං ච භිදං භික්ඛවෙ අත්තා අභවිසං, නයිදං විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තෙය්‍යා, ලබ්භිථ ච විඤ්ඤාණෙ එවං මෙ විඤ්ඤාණං භොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අභොසිති. යසමා ච ඛො භික්ඛවෙ විඤ්ඤාණං අනත්තා, තස්මා විඤ්ඤාණං ආබාධාය සංවත්තති, න ච ලබ්භති විඤ්ඤාණෙ එවං මෙ විඤ්ඤාණං භොතු, එවං මෙ විඤ්ඤාණං මා අභොසිති.*

කථං තුව්ඡසංඛාරසමනුප්පන්නාච්ඡන්තා සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙඤ්ඤති: රූපෙ සාරො න ලබ්භති, වේදනාය සාරො න ලබ්භති, සඤ්ඤාය සාරො න ලබ්භති, සංඛාරෙසු සාරො න ලබ්භති, විඤ්ඤාණෙ සාරො න ලබ්භති. රූපං අසාරං² නිස්සාරං සාරාපගතං කිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා, කිච්චෙන වා ධූවෙන වා සසංතෙන වා අවිපරිනාමධම්මෙන වා, වේදනා අසාරං³ නිස්සාරං සාරාපගතා-සඤ්ඤා අසාරා නිස්සාරා සාරාපගතා-සංඛාරා අසාරා නිස්සාරා සාරාප ගතා- විඤ්ඤාණං අසාරං නිස්සාරං සාරාපගතං කිච්චසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා කිච්චෙන වා ධූවෙන වා සසං- තෙන වා අවිපරිනාමධම්මෙන වා.

1. නව ලබ්භන්ති - මජ්ඣිම නිකාය.

2. අසාරං - මජ්ඣිම නිකාය.

3. අසාරා - මජ්ඣිම නිකාය.

*. මරණීය - සාමන්තපට්ඨානෙසු "තායං භික්ඛවෙ කායො" ඉච්චාදිතං සංදුක්ඛනිකායෙ දුක්ඛතං එත්තං පටිත්තං තං පන පරතො සුඡේදිති

රූපයෙහි 'මාගේ රූපය මෙසේ වේවා, මාගේ රූපය නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. වෙදනාව අනාත්ම යැ මහණෙනි, ඉදින් මේ වෙදනාව ආත්ම වී නම් මේ වෙදනාව ආබාධයට නො වැටෙන්නේ යැ වෙදනායෙහි 'මාගේ වෙදනාව මෙසේ වේවා මාගේ වෙදනාව නහමක් මෙසේ වේව'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයකින් වෙදනාව අනාත්ම වෙයි ද, එහෙයින් වෙදනාව ආබාධයට වැටෙන්නේ යැ, වෙදනායෙහි 'මාගේ වෙදනාව මෙසේ වේවා මාගේ වෙදනාව නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. සංඥාව අනාත්ම යැ, මහණෙනි, ඉදින් මේ සංඥාව ආත්ම වී නම් මේ සංඥාව ආබාධයට නො වැටෙන්නේ යැ සංඥායෙහි 'මාගේ සංඥාව මෙසේ වේවා, මාගේ සංඥාව නහමක් මෙසේ වේවා'යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි වැළිත් යම් හෙයකින් සංඥාව අනාත්ම වෙයි ද එහෙයින් සංඥාව ආබාධයට වැටෙයි. සංඥායෙහි 'මාගේ සංඥාව මෙසේ වේවා, මාගේ සංඥාව නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබෙයි. සංස්කාරයෝ අනාත්මයහ, මහණෙනි, ඉදින් මේ සංස්කාරයෝ ආත්ම වූ නම් මේ සංස්කාරයෝ ආබාධයට නො වැටෙන්නාහු යැ, සංස්කාරයන්හි 'මාගේ සංස්කාරයෝ මෙසේ වෙත්වා, මාගේ සංස්කාරයෝ නහමක් මෙසේ වෙත්ව' යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයකින් සංස්කාරයෝ අනාත්ම වෙත් ද, එහෙයින් සංස්කාරයෝ ආබාධයට වැටෙති. සංස්කාරයන්හි මාගේ සංස්කාරයෝ මෙසේ වෙත්වා, මාගේ සංස්කාරයෝ නහමක් මෙසේ වෙත්ව' යි නො ද ලැබෙයි. විඤානය අනාත්ම යැ මහණෙනි, ඉදින් මේ විඤානය ආත්ම වී නම් මේ විඤානය ආබාධයට නො වැටෙන්නේ ය, විඤානයෙහි 'මාගේ විඤානය මෙසේ වේවා, මාගේ විඤානය නහමක් මෙසේ වේව' යි ලැබෙන්නේ ද වෙයි. මහණෙනි, වැළිත් යම් හෙයකින් විඤානය අනාත්ම වෙයි ද, එහෙයින් විඤානය ආබාධයට වැටෙයි, විඤානයෙහි (මාගේ විඤානය මෙසේ වේවා මාගේ විඤානය නහමක් මෙසේ වේව'යි නො ද ලැබේ.

කිසෙයින් 'තුච්ඡසංඛාර සමනුපස්සනා' වශයෙන් ශුන්‍ය වීයින්, ලොව බලා ද යත්: රූපයෙහි (ත්‍රිත්‍ය සාරාදී) සාරයෙක් නො ලැබෙයි, වෙදනායෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, සංඥායෙහි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, සංස්කාරයන්හි සාරයෙක් නො ලැබෙයි, විඤානයෙහි සාරයෙක් නො ලැබේ. රූපය ත්‍රිත්‍යසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි සුඛසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සංඛ්‍යාත සාරයෙන් වේවයි ත්‍රිත්‍යතෙයින් වේවයි ධූවතෙයින් වේවයි ශාශ්වත තෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව තෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. වෙදනාව—අසාර යැ, නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංඥාව—අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි. සංස්කාරයෝ— අසාරයහ නිස්සාරයහ සාරාපගතයෝ යැ. විඤානය ත්‍රිත්‍ය සාර සාරයෙන් වේවයි සුඛසාර සාරයෙන් වේවයි ආත්මසාර සාරයෙන් වේවයි ත්‍රිත්‍යයෙන් වේවයි ධූවයෙන් වේවයි ශාශ්වතයෙන් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාවයෙන් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපගත යි.

යථා පන නළො අසාරො¹ තිසසාරො සාරාපගතො, යථා ඵරණො අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා උද්ධමො අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා සෙතවිච්ඡා² අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා පාරිගද්දකො³ අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා ඵෙණපිණො⁴ අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා උදකච්ඡිකො⁵ අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා මරිචි අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා කදලිකකි⁶ අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො, යථා මායා අසාරො තිසසාරො සාරාපගතො. එවිමෙව රූපං අසාරං තිසසාරං සාරාපගතං, නිවුසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාර සාරෙන වා, නිවෙත වා ධුවෙන වා සසසතෙන වා අච්ඡරිනාමධමමෙන වා. වෙදනා අසාරා තිසසාරා සාරාපගතා- සඤ්ඤා අසාරා තිසසාරා සාරාපගතා- සංඛාරා අසාරා තිසසාරා සාරාපගතා- විඤ්ඤාණං අසාරං තිසසාරං සාරාපගතං. නිවුසාරසාරෙන වා සුඛසාරසාරෙන වා අත්තසාරසාරෙන වා, නිවෙත වා ධුවෙන වා සසසතෙන වා අච්ඡරිනාමධමමෙන වා. එවං තුච්ඡ සංඛාරසමනුපසස්සනාවසෙන දුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකකිති. ඉමෙති ද්විති කාරණෙති සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකකිති.

අපි ව ඡහාකාරෙති සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකකිති: වතඤ්ඤං සුඤ්ඤං අකෙතන වා අත්තනියෙන වා නිවෙත වා ධුවෙන වා සසසතෙන වා අච්ඡරිනාමධමමෙන වා, සොතං සුඤ්ඤං-සානං සුඤ්ඤං-ථිච්ඡා සුඤ්ඤං-කායො සුඤ්ඤං- මනො සුඤ්ඤං අකෙතන වා අත්තනියෙන වා නිවෙත වා ධුවෙන වා සසසතෙන වා අච්ඡරිනාමධමමෙන වා. රූපා සුඤ්ඤං-සද්දා සුඤ්ඤං-ගජ්ඣා සුඤ්ඤං- රසා සුඤ්ඤං- ඵොඨංඛා සුඤ්ඤං- ධම්මා සුඤ්ඤං අකෙතන වා අත්තනියෙන වා නිවෙත වා ධුවෙන වා සසසතෙන වා අච්ඡරිනාමධමමෙන වා, වතඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං -පෙ- මනො විඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං වතඤ්ඤාණං සුඤ්ඤං -පෙ- මනොසම්පසා සුඤ්ඤං- වතඤ්ඤාණං වෙදනා සුඤ්ඤං -පෙ- මනොසම්පසා- වෙදනා සුඤ්ඤං -පෙ- රූපසඤ්ඤා සුඤ්ඤං -පෙ- ධම්මසඤ්ඤා සුඤ්ඤං- රූපසංවේතනා සුඤ්ඤං -පෙ- ධම්මසංවේතනා සුඤ්ඤං- රූපතණ්හා සුඤ්ඤං- රූපවිතකෙකා සුඤ්ඤං-රූපච්චාරො සුඤ්ඤං -පෙ- ධම්ම- විචාරො සුඤ්ඤං අකෙතනවා අත්තනියෙන වා නිවෙත වා ධුවෙන වා සසසතෙන වා අච්ඡරිනාමධමමෙන වා. එවං ඡහාකාරෙති සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙකකිති.

1. අසාරො - ම ඡ සං, සා.
2. සෙතවිච්ඡා - ම ඡ සං, සා.
3. පාරිගද්දකො - ම ඡ සං, සා.

4. යථා ව ඵෙණ පිණො, සා.
5. යථා ව පුඤ්ඤානං - සා.
6. යථා ව කදලිකකි - සා.

යම්සේ නම් බටහස හර රහිත වූයේ නිසරු වූයේ හරයෙන් අපහත වූයේ ද, යම්සේ ඵරඩු ගස අසාර වූයේ නිසරු වූයේ හරයෙන් අපහත වූයේ ද, යම්සේ දිඹුල්ගස අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, යම්සේ වරණගස අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, යම්සේ ඵරබද්දගස අසාර ද නිසරු ද හරයෙන් අපහත ද, යම්සේ පෙණ පිඩ අසාර ද නිසරු ද හරයෙන් පහවූයේ ද, යම්සේ දිය බුබුළු අසාර ද නිස්සාර ද හරයෙන් අපහත ද, යම්සේ මිරිඟුව අසාර ද නිසරු ද සාරාපහත ද, යම් සේ කෙසෙල් කඳ අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, යම්සේ මායාව අසාර ද නිස්සාර ද සාරාපහත ද, එසෙයින් මැරුපය නිත්‍යසාරසාරයෙන් වේවයි සුබසාරසාරයෙන් වේවයි ආත්මසාරසාරයෙන් වේවයි නිත්‍ය හෙයින් වේවයි ධූව හෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. වේදනාව-අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. සංඥාව-අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. සංස්කාරයෝ-අසාරයහ නිස්සාරයහ සාරාපහතයෝ යි. විඥානය නිත්‍යසාරසාරයෙන් වේවයි සුබසාරසාරයෙන් වේවයි ආත්මසාරයෙන් වේවයි නිත්‍ය හෙයින් වේවයි ධූව හෙයින් වේවයි ශාශ්වත හෙයින් වේවයි අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් වේවයි අසාර යැ නිස්සාර යැ සාරාපහත යි. මෙසෙයින් තුවිස් සංඛාරසමුත්පස්සතා වශයෙන් ශුන්‍ය වියින් ලොව බලයි. මේ දෙකරුණින් ශුන්‍ය වියින් ලොව බලා.

තවද ස අයුරෙකින් ශුන්‍ය වියින් ලොව බලයි: වක්ෂ්‍ය ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ. ශ්‍රේත්‍රය ශුන්‍ය යැ. ස්‍රාණය ශුන්‍ය යැ-ඒත්වාව ශුන්‍ය යැ- කය ශුන්‍ය යැ- මනස ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ. රූපයෝ ශුන්‍යයහ- ශබ්දයෝ ශුන්‍යයහ- ගන්ධයෝ ශුන්‍යයහ- රසයෝ ශුන්‍යයහ- ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෝ ශුන්‍යයහ-ධර්මයෝ ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍යයහ. වක්ෂුර්විඥානය ශුන්‍ය යැ . . . මනෝවිඥානය ශුන්‍ය යැ- වක්ෂුසම්ඵස්සය ශුන්‍ය යැ . . . මනෝසම්ඵස්සය ශුන්‍ය යැ- වක්ෂුසම්ඵස්සයෙන් උපත් වේදනාව ශුන්‍ය යැ . . . මනෝසම්ඵස්සයෙන් උපත් වේදනාව ශුන්‍ය යැ- රූපසංඥාව ශුන්‍ය යැ. . . . ධර්මසංඥාව ශුන්‍ය යැ- රූපසංඥාවේතනාව ශුන්‍ය යැ. . . . ධර්මසංඥාවේතනාව ශුන්‍ය යැ- රූපතෘණ්ණාව ශුන්‍ය යැ. . . රූපවිතර්කය ශුන්‍ය යැ- රූපවිචාරය ශුන්‍ය යැ . . . ධර්මවිචාරය ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ නිත්‍ය හෙයින් හෝ ධූව හෙයින් හෝ ශාශ්වත හෙයින් හෝ අවිපරිණාම ස්වභාව හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යි. මෙසෙයින් ස අයුරෙකින් ශුන්‍ය වියින් ලොව බලා.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අපි ව දසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති: රූපං රික්තතො තුව්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො ච්ඡවතො අස චුලතො සාසවතො සංඛිතතො. වේදනා-සංඝාතො-විඤ්ඤාණං-චුතිං උපපත්තිං-පටිසන්ධිං-භවං-සංසාරවට්ඨං. රික්තතො තුව්ඡතො සුඤ්ඤතො අනත්තතො අසාරකතො වධකතො ච්ඡවතො අසමුලතො සාසවතො සංඛිතතො. එවං දසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති.

අපි ව ද්වාදසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති: රූපං න සත්තො න ජීවො න නරො න මානවො න ඉන්ද්‍රියානු පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං. නාභං න මම න කොච්ඡි න කසප්පි. වේදනා-සංඝාතො-විඤ්ඤාණං න සත්තො න ජීවො න නරො න මානවො න ඉන්ද්‍රියානු පුරිසො න අත්තා න අත්තනියං. නාභං න මම න කොච්ඡි න කසප්පි. එවං ද්වාදසභාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති. චුත්තං භෙතං භගවතා: “නායං භික්ඛවෙ, කායො තුම්භාකං, නපි අඤ්ඤාසං, පුරාණමිදං භික්ඛවෙ, කල්මසං අභිසංඛිතං අභිසංඤ්ඤාතස්මිං වේදනියං ද්වධංඛං. තත්‍ර¹ භික්ඛවෙ සුතවා අරියසාවකො පටිච්චසමුප්පාදං යෙව සාධුකං යොනිසො මනස්සිකරොති: ‘ඉති ඉමස්මිං සති ඉදං භොති, ඉමස්ස පාදා ඉදං උපපජ්ජති, ඉමස්මිං අසති ඉදං න භොති, ඉමස්ස නිරොධා ඉදං නිරුජ්ඣති, යදිදං අවජ්ජාපවට්ඨා සංඛාරා, සංඛාර පච්චයා විඤ්ඤාණං -පෙ- ඵවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛකුක්ඛණ්ණ සමුදයො භොති. අවජ්ජායතෙව අසෙසච්චාරාගනිරොධා සංඛාරනිරොධො සංඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො -පෙ- ඵවමෙතස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛ කුක්ඛණ්ණ නිරොධො භොති’”ති². ඵවමෙතස්ස සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙකඛති චුත්තං භෙතං භගවතා “යං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං තං පජ්ජතං, තං වො පභිනං දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සති. කිංච භික්ඛවෙ න තුම්භාකං රූපං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං, තං පජ්ජතං, තං වො පභිනං දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සති. වේදනා භික්ඛවෙ න තුම්භාකං තං පජ්ජතං.

1. තත්‍ර මො-ම ජ සං

2. සංයුතක නිකාය - කද්දාරමිත්තිය වග්ග

තවද දස අයුරෙකින් ලොව ශුන්‍ය හෙයින් බලයි: රූපය සිස් හෙයින් තුවිෂ් හෙයින් ශුන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් අසාරක හෙයින් උඛක හෙයින් විභව හෙයින් අස (දුක්) මූල හෙයින් සාසුව හෙයින් සංඛත හෙයින් බලයි. වෙදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන්-විඤානය-චුක්ඛිය- උපපාද්තිය- ප්‍රතිසන්ධිය- භවය- සංසාරවර්තය සිස් හෙයින් තුවිෂ් හෙයින් ශුන්‍ය හෙයින් අනාත්ම හෙයින් අසාරක හෙයින් උඛක හෙයින් විභව හෙයින් අසමූල හෙයින් සාසුව හෙයින් සංඛත හෙයින් බලයි. මෙසේ දස අයුරෙකින් ලොකය ශුන්‍ය හෙයින් බලා.

තවද දෙළොස් අයුරෙකින් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලයි: රූපය සත්ත්ව නො වෙයි, ජීව නො වෙයි, නර නො වෙයි මානව නො වෙයි ස්ත්‍රී නොවෙයි, පුරුෂ නො වෙයි, ආත්ම නො වෙයි, ආත්මනිය නො වෙයි මම් නො වෙයි, මා ගේ නො වෙයි, කිසිවෙක් නො වෙයි, කිසිවකුගේ නො වේ. මෙසේ දෙළොස් අයුරින් ශුන්‍ය හෙයින් ලොව බලයි. තෙල වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් උදින්න: “මහණෙනි, මම කය තොපගේ නො වෙයි. අනුන්ගේ නො මැ වෙයි, මහණෙනි, මේ රූපය පුරාණ කර්මයෙන් උපත, ප්‍රත්‍යයෙන් සකස් කරන ලද, වෙනතාවස්තුක යැ වෙදනාවට වස්තු යැ යි දතයුතු යැ. මහණෙනි, එහිලා ග්‍රාහවත් ආයථිග්‍රාවක තෙම ප්‍රතිත්‍යයමුත්පාදය මැ මොනොවට නුවණින් මෙනෙහි කෙරෙයි: ‘මෙසේ මෙය ඇති කළේ මේ වෙයි මොහු ගේ උපත්මෙන් මේ උපදි මෙය නැති කළේ මේ නො වෙයි මොහුගේ නිරොධයෙන් මේ නිරුද්ධ වෙයි’ “මේ අවිද්‍යාප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙයි, සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඤානය වෙයි, . . දුඛස්කන්ධයා ගේ සමුදය වේ. අවිද්‍යාවගේ මැ අශෙෂ විරාග සංඛ්‍යාත නිරොධයෙන් සංස්කාරනිරොධය වෙයි සංස්කාරනිරොධයෙන් විඤානනිරොධය වෙයි . . . මෙසෙයින් මේ අමිශ්‍ර දුඛස්කන්ධයාගේ නිරොධය වේ” යයි මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා. මේ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් උදින්න: “මහණෙනි, යමක් තොපගේ නො වේ ද එය දුරු කරවු. එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් මුළුල්ලෙහි හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, කුමක් තොපගේ නො වේ ද යත්: මහණෙනි, රූපය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවු, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගුකලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, වෙදනාව තොපගේ නොවෙයි එය දුරු කරවු,

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සා වො පභිනා දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සති. සඤ්ඤා භික්ඛවෙ
න තුම්භාකං තං පජභට්ඨ, සා වො පභිනා දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය
භවිස්සති. සංඛාරා භික්ඛවෙ න තුම්භාකං තෙ පජභට්ඨ තෙ වො පභිනා
දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සන්ති. විඤ්ඤාණං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං
තං පජභට්ඨ, තං වො පභිනා දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සති.
තං කිං මඤ්ඤට්ඨ¹ භික්ඛවෙ යං ඉමස්මිං ජෙතවනෙ තිණකට්ඨසාධා
පලාසං තං ජනො හරෙය්‍ය වා දහෙය්‍ය වා යථාපච්චයං වා කරෙය්‍ය,
අපි නු තුම්භාකං උච්චස්ස, අමෙහ ජනො හරති වා දහති වා යථාපච්ච
යං වා කරොතිති? නො හෙතං හතෙනං, තං කිස්ස හෙතු: න භි
නො එතං² හතෙන, අඤ්ඤා වා අභ්‍යන්තරියං වා'ති. එවමෙව ඛො
භික්ඛවෙ යං න තුම්භාකං තං පජභට්ඨ, තං වො පභිනා දිසරත්තං
භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සති. කිඤ්ඤ භික්ඛවෙ න තුම්භාකං: රූපං භික්ඛවෙ
න තුම්භාකං තං පජභට්ඨ, තං වො පභිනා දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය
භවිස්සති.³ වෙදනා-සඤ්ඤා-සංඛාරා-විඤ්ඤාණං භික්ඛවෙ න තුම්භාකං
තං පජභට්ඨ තං වො පභිනා දිසරත්තං භික්ඛාය සුඛාය භවිස්සති''ති,
එවමෙව සුඤ්ඤානොලොකං අවෙක්ඛති.

ආයසමා ආනන්දෙ හගවන්තං එතදවොච: “සුඤ්ඤා ලොකො
සුඤ්ඤා ලොකොති හතෙන චුට්ඨති, කිත්තාවතා නු ඛො හතෙන
සුඤ්ඤා ලොකොති චුට්ඨති? යසමා ච ඛො ආනන්ද, සුඤ්ඤා
අකෙතන වා අභ්‍යන්තරියෙන වා, තසමා සුඤ්ඤා ලොකොති චුට්ඨති.
කිඤ්ඤානන්ද සුඤ්ඤා අකෙතන වා අභ්‍යන්තරියෙන වා: වක්ඛුං ඛො ආනන්ද
සුඤ්ඤා අකෙතන වා අභ්‍යන්තරියෙන වා, රූපා සුඤ්ඤා-වක්ඛුච්ඤාණං සුඤ්ඤා,
වක්ඛුසම්මසෙසා සුඤ්ඤා- යමිදං වක්ඛුසම්මසෙසපච්චයා උපපජ්ජති
වෙදගිතං සුඛං වා දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා, තමෙව සුඤ්ඤා අකෙතන
වා අභ්‍යන්තරියෙන වා. සොතං සුඤ්ඤා-සද්දං සුඤ්ඤා-සානං සුඤ්ඤා-ගජ්ඣං
සුඤ්ඤා-පිච්ඡා සුඤ්ඤා-රසා සුඤ්ඤා-කායො සුඤ්ඤා-ඓච්චධ්මා සුඤ්ඤා-

1. සෙත්තරාසි - ම 3 ස.

2. එතං - භ, ච, ටි, ත

3. පඤ්ඤා - සා

එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ, මහණෙනි, සංඥාව තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. මහණෙනි, සංස්කාරයෝ තොපගේ නො වෙති ඔවුන් දුරු කරවූ, ඔහු තොප විසින් දුරු කරන ලද්දු දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නාහ. මහණෙනි, විඥානය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යි. මහණෙනි, එය කිමැ යි හඟි වූද? මේ දෙවරම්හි යම් කෘණකාෂ්ට ශාඛාපලාසජාතයෙක් වේ ද ජන තෙමේ එය ගෙන යන්නේ නම් හෝ දවන්නේ නම් හෝ රිසි වූවක් හෝ කරන්නේ නම් කිම තොපට 'ජන තෙමේ අප ගෙන යයි හෝ දවයි හෝ රිස්සක් හෝ කෙරේ' යයි මෙ බදු සිතෙක් වන්නේ ද? වහන්ස, තෙල නො වේ මැ යැ. ඒ කවර හෙයින් යත්: වහන්ස, යම් හෙයෙකින් තෙලඅපගේ ආත්මය හෝ ආත්මනිය නො වේ ද, එහෙයිනි. එ පරිද්දෙන් මැ මහණෙනි, යමක් තොපගේ නො වේ ද එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. මහණෙනි, කුමක් තොපගේ නො වේ ද යත්: මහණෙනි, රූපය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ. වේදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයෝ- මහණෙනි, විඥානය තොපගේ නො වෙයි එය දුරු කරවූ, එය තොප විසින් දුරු කරන ලද්දේ දිගු කලක් හිත පිණිස සුව පිණිස වන්නේ යැ" යි. මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලොකය බලා.

ආයුෂ්මත් ආනන්ද ස්ථවිරයන් වහන්සේ භාග්‍යවතුන් වහන්සේට මෙය සැළකළහ: "වහන්ස, 'ලෝකය ශුන්‍ය යැ ලෝකය ශුන්‍ය යැ' යි කියනු ලැබෙයි වහන්ස, කිපමණෙකින් 'ලෝකය ශුන්‍ය යැ යි කියනු ලැබේ ද' යි. යම් හෙයෙකින් ආනන්ද, ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශුන්‍ය වේ ද එහෙයින් ලෝකය ශුන්‍ය යැ යි කියනු ලැබෙයි. ආනන්ද, කුමක් ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශුන්‍ය වේ ද යත්: ආනන්ද, චක්ෂුස ආත්ම හෙයින් ද ආත්මනිය හෙයින් ද ශුන්‍ය යැ, රූපයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- චක්ෂුර් විඥානය ශුන්‍ය යැ- චක්ෂුස්සංස්පර්ශය ශුන්‍ය යැ- චක්ෂුස්සංස්පර්ශයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වේදයිතයෙක් උපදනේ නම් එ ද ආත්ම හෙයින් හෝ ආත්මනිය හෙයින් හෝ ශුන්‍ය යැ, ශ්‍රොත්‍රය ශුන්‍ය යැ- ශබ්දයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- ස්‍රාණය ශුන්‍ය යැ- ගන්ධයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- ජිහ්වා ව ශුන්‍ය යැ- රසයෝ ශුන්‍යයෝ යැ- කය ශුන්‍ය යැ- ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෝ ශුන්‍යයෝ යැ-

මනො සුඤ්ඤා-ධම්මො සුඤ්ඤා-මනොවිඤ්ඤාණං සුඤ්ඤා-මනොසම්ඵසො
සුඤ්ඤා - යමිදං මනොසම්ඵසපච්චයා උපප්පති වෙදයිතං සුඛං වා
දුක්ඛං වා අදුක්ඛමසුඛං වා තමපි සුඤ්ඤාං අරහත්ත වා අත්තනියෙන වා,
යසමා ච ඛො ආනන්ද සුඤ්ඤාං අරහත්ත වා අත්තනියෙන වා, තස්මා
'සුඤ්ඤා ලොකො'ති වුවන්ති ති.^a

එවමපි සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛති.

භාසිතමි හෙතං:

“සුද්ධං ධම්මසමුපපාදං සුද්ධං සංඛාරසන්නතිං,
පසංනතස්ස යථාභූතං න භයං හොති භාමණි.
තිණ්ණධම්මසමං ලොකං යද් පඤ්ඤාය පසංති,
නාඤ්ඤාං පඤ්ඤානෙ⁴ කිංචි අඤ්ඤානු අපච්චසන්තියා”ති.^b

එවමපි සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛති.

වුත්තං හෙතං භගවතා: “එවමෙව ඛො ජිකඛවෙ, භික්ඛු රූපං සමනෙත
සති යාවතා රූපස්ස ගති. වෙදනං සමනෙතසති යාවතා වෙදනාය ගති.
සඤ්ඤාං සමනෙතසති යාවතා සඤ්ඤාය ගති. සංඛාරං සමනෙතසති යාවතා
සංඛාරානං ගති. විඤ්ඤාණං සමනෙතසති යාවතා විඤ්ඤාණස්ස ගති,
යමිදස්ස හොති අභ්‍යන්ති වා මමන්ති වා අසමීති වා, තමපි තස්ස
න හොති”ති.^c එවමපි සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛති.

සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛස්සති; සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛස්ස
පච්චෙක්ඛස්ස දුක්ඛස්ස තුලෙහි තිරෙහි විභාවෙහි විභූතං කරොමීති
'සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛස්ස'.

මොසරාජ සද්ද සතොති 'මොසරාජා'ති භගවා තං බ්‍රාහ්මණං ආලපති.
සද්දති සබ්බකාලං - ටප- උච්චිතෙ වයො ඛජෙධි. සතොති-චතුර්ති කාරණෙහි
සතො: කායෙ කායානුපස්සනාසතිඋච්චානං භාවෙතොසා සතො - ටප-
සො වුවන්ති සතො'ති 'මොසරාජ සද්ද සතො'.

4. පඤ්ඤා - සනා.

a ඛන්ධසංයුතත-න තුමහාකචගග.

a. සංයුත නිකාය - ජනනවගග

b. අධිමුත්ත ටෙරගාථා

c. සංයුත නිකාය ආසිවිසවගග

මනස ශුන්‍ය යැ-ධර්මයෝ ශුන්‍යයෝ යැ-මනෝවිඤානය ශුන්‍ය යැ-මනෝ සම්ඵස්සය ශුන්‍ය යැ-මනෝසම්ඵස්ස ප්‍රත්‍යයෙන් සුව වූ හෝ දුක් වූ හෝ නො දුක් නො සුව වූ හෝ යම් වෙදයිතයෙක් උපදෙන් නම් එ ද, ආත්ම හෙයින් ද ආත්මතිය හෙයින් ද ශුන්‍ය යැ. යම් හෙයෙකින් ආනන්ද, ආත්ම හෙයින් ද ආත්මතිය හෙයින් ද ශුන්‍ය වේ ද එහෙයින් ලෝකය ශුන්‍ය යැ යි කියනු ලැබේ" යයි. මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලෝකය බලා.

මෙ ද වදන ලද:

"භාමණිය, හුදු ධර්මසමුත්පාදය හුදු (ක්ලෙශාදි) සංස්කාර ප්‍රබන්ධය තත් වූ පරිද්දෙන් (විදර්ශනා සහිත මාර්ගප්‍රඥායෙන්) දක්නාහට බියෙක් නො වෙයි.

යම් කලෙක (යමෙක්) සංස්කාර ලෝකය තෘණකාෂ්ට සම කොට ප්‍රඥායෙන් දකී ද (එකල්හි) හෙතෙම අප්‍රතිසන්ධි සංඛ්‍යාත කිරිදාණස හැර අන් භවයක් ආත්මභාවයක් හෝ කිසිවක් නොපතා" යි.

මෙසේත් ශුන්‍ය හෙයින් ලෝකය බලා.

මෙය වදන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් විසින්: මහණෙනි, එපරිද්දෙන් ම මහණ තෙම රූපයාගේ පැවැත්ම යම්තාක් ද එතෙක් රූපය විමසයි. වෙදනාවගේ පැවැත්ම යම්තාක් ද එතෙක් වෙදනාව විමසයි. සංඥාවගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් සංඥාව විමසයි. සංස්කාරයන් ගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් සංස්කාරයන් විමසයි. විඤානයා ගේ පැවැත්ම යම් තාක් ද එතෙක් විඤානය විමසයි. ඕහට (දෘෂ්ටිවිසින්) 'මම' යි හෝ (තෘෂ්ණ විසින්) 'මාගේ' යයි හෝ (මාන විසින්) 'වෙමි' හෝ යමක් වේ නම් එ ද ඕහට නො වේ" යයි මෙසේත් ලෝකය ශුන්‍ය හෙයින් බලා.

සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛසසු යනු: ලෝකය ශුන්‍ය හෙයින් බලව ප්‍රත්‍යවෙක්ෂා කරව දකුට තුලනය කරව තීරණය කරව විභාවනා කරව ප්‍රකට කරව නුයි 'සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සු' යනු වේ.

මොසරාජ සද්‍යාතො- 'මෝසරාජ' යනු: බුදුහු එ බමුණු නමින් අමතකි. සද යනු: හැම කල්හි . . . පශ්චිම වයාස්කන්ධයෙහි. සතො යනු: සඟර කරුණෙකින් සිහි ඇති යේ: කයෙහි කායානුපස්සනා සතිපට්ඨානය වඩ මින් සිහි ඇතියේ . . . හෙතෙම 'සතො' යි කියනු ලැබේ නුයි 'මොසරාජ සද්‍යාතො' යනු වේ.

අකතානුදිට්ඨිං උභවමාති — ‘අකතානුදිට්ඨිං’ වුවහි විසතිවත්තකා සකකායදිට්ඨිං. “ඉධ අසුතවා පුට්ඨස්ස නො අරියානං අදසසාවි අරියධම්මසං අකොවිදො අරියධම්මෙ අවිනිතො සපුරිසානං අදසසාවි සපුරිසධම්මසං අකොවිදො සපුරිසධම්මෙ අවිනිතො ‘රූපං අකතතො සමනුපසාති, රූපවතං වා අකතානං, අකතාති වා රූපං, රූපසම්මං වා අනානං, වේදනං — සංකාරං — සංඛාරං — විඤ්ඤාණං අකතතො සමනුපසාති, විඤ්ඤාණවතං වා අකතානං, අකතාති වා විඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණසම්මං වා අකතානං, යා ඵවරූපාදිට්ඨිං දිට්ඨිගතං දිට්ඨිගතං, දිට්ඨිකතොරො දිට්ඨි විසුකායිකං දිට්ඨිවිපථඤ්ඤං දිට්ඨිසංයොජනං, ගාහො පතිට්ඨාහො¹. අභිනිවේසො පරාමායො කුමමහො මිච්ඡාපථො මිච්ඡකං තිස්සායතනං විපරියෙසගාහො විපරිතගාහො විපලාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවකසම්මං යාථාවකතං ගාහො යාවතා ආසවස්සි දිට්ඨිගතාති².’ අයං අකතානුදිට්ඨිං. අකතානුදිට්ඨිං උභවමාති අකතානුදිට්ඨිං උභවම සමුහවම උද්ධරිතා සමුද්ධරිතා උපාධිසිතා සමුද්ධරිතා උපාධිසිතා උපාධිසිතා විනෝදෙතො බ්‍යානස්සි කරිතා අනාහං ගමෙතාති³ ‘අකතානුදිට්ඨිං උභවම’.

ඵමං මච්ඡුතරො සියාති: ඵමං මච්ඡුපි තරෙය්‍යාසි, ජරාපි තරෙය්‍යාසි, මරණං තරෙය්‍යාසි උප්පත්තරෙය්‍යාසි පත්තරෙය්‍යාසි සමතිකකමෙය්‍යාසි විතිවත්තෙය්‍යාසිති ‘ඵමං මච්ඡුතරො සියා.’

ඵමං ලොකං අවේකඛන්තතී: ඵමං ලොකං අවේකඛන්තං පච්චවේකඛන්තං භුලයන්තං තිරයන්තං විභාවයන්තං විභූතං කරොන්තතී ‘ඵමං ලොකං අවේකඛන්තං.’

මච්ඡුරාජා න පසසෙති: මච්ඡුපි මච්ඡුරාජා මාරොපි මච්ඡුරාජා මරණමපි මච්ඡුරාජා. න පසසෙති — මච්ඡුරාජා න පසසති න දසසති නාසි ගච්ඡති න විඤ්ඤති න පටිලබ්භති. වුත්තං හෙතං හගවතා: “සෙය්‍යාථාපි භික්ඛාව ආරඤ්ඤකො මිංගා අරඤ්ඤ පවනෙ ව මානො විසසෙතො ගච්ඡති විසසෙතො තිට්ඨති, විසසෙතො තිට්ඨති, විසසෙතො සෙය්‍යං කප්පති තං කිසස හෙතු: අනාපාටගතො භික්ඛවෙ, පුද්ගසං ඵමමෙව ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු විවිච්චෙව කාමෙහි විවිච්චෙ අකුසලෙහි ධම්මෙහි සචිතකකං සවිචාරං විවේකජං පිතිසුඛං පඨමං කුමානං උපසම්පජ්ජ විහරති. අයං චුවච්ඡි භික්ඛවෙ භික්ඛු අකමකාසි මාරං, අපදං වධිතො මාරවත්තං අදසසානං ගතො පාළමතො.

1. පටිග්ගාහො — ම.ජ.සං
2. අනාහං ගමෙතාති — ම-ව-ව-ක
3. විහබ්භ

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අත්තානුදිට්ඨිං උභවං- ‘අත්තානුදිට්ඨි’ යි ඒංශද්වස්තුක වූ සත්කාය දෘෂ්ටිය කියනු ලැබෙයි. මෙලොවැ (බුද්ධාදි) ආයාඨයන් නො දක්නාසුලු (සතිපට්ඨානාදි හෙද) ආයාඨධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආයාඨධර්මයෙහි නො හික්මුණු (ආගම-අධිගම නැති බැවින්) අග්‍රැතවත් වූ පෘථග්ජන, තෙම රූපය ආත්ම හෙයින් (විපරිත දෘෂ්ටියෙන්) දකියි. ආත්මය රූපවත් යැ හෝ ආත්මයෙහි හෝ රූපය, රූපයෙහි හෝ ආත්මය දකියි. වෙදනාව-සංඤ්ච-සංස්කාරයන්- විඤානය ආත්ම හෙයින් දකියි. ආත්මය විඤානවත් යැ හෝ, ආත්මයෙහි හෝ විඤානය, විඤානයෙහි හෝ ආත්මය දකියි. මේ බදු වූ යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගතනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටිවිසුකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්පන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙක් ග්‍රාහයෙක් පිහිටා ගැන්මක් අභිනිවේශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුන්ඩිත මාර්ගයෙක් මිථ්‍යාපථයෙක් මිථ්‍යාස්වභාවයෙක් තීර්ථායතනයෙක් විපර්යාසග්‍රාහ-යෙක් විපරිත කොට ගැන්මක් වැරදි ගැන්මක් මිථ්‍යාග්‍රාහයෙක් යථා ස්වභාව නැත්තෙහි යථාස්වභාව ඇතැ යි ගැන්මක් යම් පමණ දෙ සැට දෘෂ්ටිගතයෝ වෙත් ද, මේ අත්තානුදිට්ඨි නම්. අත්තානුදිට්ඨිං උභවං යනු: සත්කායදෘෂ්ටිය උපුරා මොනොවට උපුරා උදුරා මොනොවට උදුරා උපුරා මොනොවට උපුරා හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත. කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුයි ‘අත්තානුදිට්ඨිං උභවං’ යනු වේ.

එවං මච්චුතරො සියා යනු: මෙසෙයින් මෘත්‍යුහු ද තරණය කරව ජරාව ද තරණය කරව මරණය ද තරණය කරව උත්තරණය කරව ප්‍රතරණය කරව සමතික්‍රමණය කරව ඉක්මව”යි ‘එවං මච්චුතරො සියා’ යනු වේ.

එවං ලොකං අවේක්ඛන්තං යනු: මෙසේ ලොව බලන්නාහු ප්‍රත්‍ය වෙක්ෂා කරන්නාහු තුලනය කරන්නාහු තීරණය කරන්නාහු විභාවන කරන්නාහු ප්‍රකට කරන්නාහු නුයි ‘එවං ලොකං අවේක්ඛන්තං’ යනු වේ.

මට්ඨුරාජා න පසසති යනු: මෘත්‍යු ද මෘත්‍යුරාජ වෙයි, මාර තෙමේ ද මෘත්‍යුරාජ වෙයි, මරණය ද මෘත්‍යුරාජ වේ. න පසසති යනු: මෘත්‍යුරාජ තෙම නො දකියි නො දක්නේ යැ නො පැමිණෙයි නො ලැබෙයි ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ. මේ වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යවතුන් චිසින්: “මහණෙනි, වල්ලුව තෙමේ අරතෙහි මහවෙනෙහි හැසිරෙනුයේ විස්දැයි වැ යෙයි, විස්වැයි වැ යිටියි, විස් වැයි වැ හිදියි, විස්වැයි වැ හොව්. ඒ කවර හෙයින් යත්: මහණෙනි, වැද්දගේ ඇස්හමුවට නො ගියේ ය ද එහෙයින්. මහණෙනි, එසෙයින් මැ මහණ තෙම කාමයෙන් වෙන් වැ මැ අකුසල් දහමින් වෙන් වැ මැ උත්තරක සහිත වූ විචාර සහිත වූ විවේක (නිවරණවිගම) යෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, මහණෙනි, මේ මහණ මාරයා අද කෙළේ යැ, කෙලෙස් පාරහිත කොට මාරවක්ෂුස නසා පාපි මරණගේ අදර්ශනයට (නිවිනට) ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.”

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

සුතච්ඡරං භික්ඛවෙ භික්ඛු චිතකකච්චාරානං වූපසමා අජ්ඣක්ඛං සමපසාදනං චේතසො ඵකොදිගාවං අචිතකකං අච්චාරං සමාධිජං පිතිසුඛං දුතියං කුතං -පෙ- තතියං කුතං -පෙ- චතුසං කුතං උපසමපජ්ඣ චිහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං, අපදං වධිතා මාරවකුචුං අදසසනං ගතො පාපිමනො.

සුතච්ඡරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්ඛමා පටිඝ සඤ්ඤානං අත්ඛමා නානත්තස ඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනතො ආකාසොති ආකාසානඤ්ඤායතනං උපසමපජ්ඣ චිහරති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං, අපදං වධිතා මාරවකුචුං අදසසනං ගතො පාපිමනො.

සුතච්ඡරං භික්ඛවෙ භික්ඛු ආකාසානඤ්ඤායතනං සමතික්ඛමම අනන්තං විඤ්ඤාණං වි ඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං උපසමපජ්ඣ චිහරති, සබ්බසො විඤ්ඤාණ ඤ්ඤායතනං සමතික්ඛමම නත්ති කිඤ්ඤිති ආකිඤ්ඤායතනං උපසමපජ්ඣ චිහරති, සබ්බසො ආකිඤ්ඤායතනං සමතික්ඛමම නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනං උපසමපජ්ඣ චිහරති, සබ්බසො නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනං සමතික්ඛමම සඤ්ඤාචෙද්ධිතනිරොධං උපසමපජ්ඣ චිහරති, පඤ්ඤාය වසස දිස්වා ආසවා පටිකඛිණං හොන්ති. අයං වුච්චති භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං, අපදං වධිතා මාරවකුචුං අදසසනං ගතො පාපිමනො. තිණ්ණං ලොකෙ විසත්තිකං සො විසසෙය්‍යා ගච්ඡති, විසසෙය්‍යා තිට්ඨති; විසසෙය්‍යා නිසීදති, විසසෙය්‍යා සෙය්‍යා කපෙති, තං කිසස හෙතු, අනාපාඨගතො භික්ඛු පාපිමනොති^a ‘මච්චුරාජා න පසසති’ති.’

තෙනාහ හගවා;

සුඤ්ඤානො ලොකං අවේක්ඛස්සු
මොසරාජා සද්ධං සතො,
අත්තානුදිට්ඨිං උභෙව
ඵවං මච්චුතරො සියා,
ඵවං ලොකං අවේක්ඛන්තං,
මච්චුරාජා න පසසතිති.

සහගාරාපරියොසානා - පෙ - සාවකො හමස්මිති

මොසරාජ සුත්තනිදෙසො සමත්තො.

^a මජ්ඣිම නිකාය - නිවාසසුත්තං.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තවද මහභූත නිවැරදි විකල්පවලින් සන්තූලනයක් සාදා ගැනීම සඳහා අවශ්‍ය වන ප්‍රතිපත්ති මාර්ගයන් පිළිබඳව අධ්‍යයනයක් සිදු කළ යුතු බව අප විසින් අවධානය යොමු කරමු. මෙම අවධානය යොමු කිරීමේදී, අධ්‍යයනයක් සිදු කළ යුතු බව අප විසින් අවධානය යොමු කරමු. මෙම අවධානය යොමු කිරීමේදී, අධ්‍යයනයක් සිදු කළ යුතු බව අප විසින් අවධානය යොමු කරමු.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥාවන් ගේ විරාගයෙන් ප්‍රතිසංඥාවන් ගේ ප්‍රභාණයෙන් නානාත්ව සංඥාවන් නො මෙනෙහි කිරීමෙන් 'ආකාශය අනන්ත යැ' යි ආකාස-නඤ්චායප්‍රත්‍යයට පැමිණ වාස කෙරේ ද මහණෙනි, මෙ මහණ මරණ අද කෙළේ යැ, කෙළෙස්සා රහිත කොට මාරවක්ෂ්ත්‍රස නසා පාපිමත්ත්‍රගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ යි කියනු ලැබේ.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම ආකාසානඤ්චායතනය ඉක්ම විඤානය අනන්ත යැ යි විඤ්ඤාණඤ්චායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්ව ප්‍රකාරයෙන් විඤ්ඤාණඤ්චායතනය ඉක්ම 'කිසිවක් නැතැ' යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්ම නෙවසඤ්ඤාගාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, සර්වප්‍රකාරයෙන් නෙවසඤ්ඤාගාසඤ්ඤායතනය ඉක්ම සංඥා වෙදයිත හිරොධයට පැමිණ වාස කෙරේ ද, වීදගිනාඤානයෙන් දක ඔහුට ආශ්‍රවයෝ ක්ෂය වූවාහු වෙත් ද, මහණෙනි, මම මහණ මරහු අද කෙළේ යැ, කෙළෙස්පා රහිත කොට, මාරවක්ෂුස නසා, පාපිමත්ත්‍වයේ අදර්ශන විෂයට ගියේ යැ, ලොකයෙහි විසත්තිකා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව තරණය කෙළේ යැ, හේ විස්වැසි වැ යෙයි, විස්වැසි වැ සිටියි, විස්වැසි වැ හිඳියි, විස්වැසි වැ භොවී යයි කියනු ලැබේ. ඒ කවර හෙයින් යත්: යම් හෙයෙකින් මහණ පාපිමත්ත්‍වයේ පරාධිවූයට ගියේ ද එහෙයින් නැ' යි 'මව්වුරුපා න පස්සති' යනු වේ.

එයින් වදාළ හමු වූයු:

“සුඤ්ඤතො ලොකං-පෙ- මච්චිරාජා න පසංසති” ඩී.

හැරා පයබිසැනය හා සමඟ . . . මම ශ්‍රාවකයෙහි'

මෝහරාජ සුත්‍රනිර්දේශය නිමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

16. පිඩිහිය සුතතනිදෙසො

16-1

ජීණේණාහමසම් අබලො විවණේණා (ඉව්වායසමා පිඩිහියො)
නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න එාසු,
මාහං නසසං මොවුහො අනතරාව¹
ආවිකම් ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං
ජාතිජරාය ඉධ විපාහානං.

ජීණේණාහමසම් අබලො විවණේණාති: 'ජීණේණාහමසම්ති - ජීණේණා
වුද්ධො මඤ්ජුකො අද්ධගතො වයො අනුපාතො වසංවසසතිකො ජාතියා
අබලොති අබලො දුබ්බලො අපාබලො අපාථාමො.² විවණේණාති විත
වණේණා විගතවණේණා විතච්ඡිතවණේණා. යා සා පුරිමා සුභාවණ්ණනිහා
සා අනතරහිතා ආදිනාවො පාතුහුතොති 'ජීණේණාහමසම් අබලො
විවණේණා.'

ඉව්වායසමා පිඩිහියොති - පෙ -

නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න එාසුති: නෙත්තා අසුද්ධා අවිසුද්ධා
අපරිසුද්ධා අවොද්ධා. නො තථා වක්ඛුතා රූපෙ පසසාමිති නෙත්තා
න සුද්ධා. සවනං න එාසුති-සොත්තා අසුද්ධා අවිසුද්ධා අපරිසුද්ධා අවොද්ධා.
නො තථා සොත්තෙත සඤ්ඤාසමිති නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න එාසු.

මාහං නසසං මොවුහො අනතරාවාති: 'මාහං නසසන්ති-මාහං නසසං
මාහං විතසං මාහං පනසං. මොවුහොති-මොවුහො³ මොහවුලො
අවිඤ්ඤා අවිජ්ජාගතො අඤ්ඤාභි අවිහාචි දුප්පඤ්ඤා, අනතරාවාති-තුය්‍යං
ධම්මං දිට්ඨං පටිපදං මග්ගං අනඤ්ඤා අනධගන්ති, අවිදිතා අපචලහිතා
අඵසසිකිතා අසච්ඡිකරිතා අනතරායෙව කාලංකරෙය්‍යන්ති 'මාහං නසසං
මොවුහො අනතරාව'.

1. අනතරාය, -සා. පන

2. ජාතියා අබලො දුබ්බලො-ව, ජ, ක

3. මොහවුලො - ඔජ්ඣං

පිඩගිය සුත්‍රනිර්දේශය

16-1

(ආයුෂ්මත් පිඩගිය මෙසේ විවාරයි:) මම් පීර්ණයෙහි දුර්වලයෙහි විවර්ණයෙහි, (මාගේ) නෙත්‍රයෝ ශුද්ධ නො වෙති, ශ්‍රවණය පහසු නො වෙයි, මම් (මුඛ වහන්සේ ගේ දහම, පසක් නො කොට) අතුරෙහි මැ මුළු වූයෙහි නහමක් නැසෙමිවා, මේ පහණසැ වෙහෙරෙහිදී මැ ජාතිජරාචගේ ප්‍රභාණය වූ යම් දහමක් මම් දෑනගන්නෙමි නම් ඒ දහම වදළ මැනැව්.

පිණ්ණොහමසම් අබ්ලො විවණණා- ‘පිණ්ණොහමස්මි’ යනු: පීර්ණයෙහි වාද්ධයෙහි මහලයෙහි තුන් වැනි විය ඉක්ම ගියේ අන්තිම වයසට පැමිණියෙහි ජාතියෙන් එක්සිය විසිවස් ඇත්තෙහි. අබ්ලො යනු: බල රහිතයෙහි දුර්වලයෙහි අල්පබල ඇතියෙහි අල්පවීර්ය ඇතියෙහි. විවණණා යනු: පෙරළුණු සිව්පැහැ ඇතියෙහි පහ වූ සිව්පැහැ ඇතියෙහි දුරු වූ සිව්පැහැ ඇතියෙහි පළමු යම් සොදුරු සිව්පැහැයෙක වී නම් ඒ අතුරු දහන්වී යැ ආදීනව පහළවී නුයි ‘පිණ්ණොහමස්මි අබ්ලො විවණණා’ යනු වේ.

මෙසේ ආයුෂ්මත් පිඩගිය යනු...

නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු යනු: නෙත්‍රයෝ අශුද්ධයහ විශුද්ධ නො වෙති අපරිශුද්ධයහ ප්‍රසන්න නො වෙති පෙර මෙන් ඇසින් රූ නොදක්මී නුයි ‘නෙත්තා න සුද්ධා’ යනුවේ. සවනං න ඵාසු යනු: ශ්‍රොත්‍රයෝ අශුද්ධයහ විශුද්ධ නො වෙති පරිශුද්ධ නො වෙති ප්‍රසන්න නො වෙති පෙර මෙන් කතින් හඬ නො අසමිනුයි ‘නෙත්තා න සුද්ධා සවනං න ඵාසු’ යනු වේ.

මාහං නස්සං මොවුහො අනතරාව- ‘මාහං නස්සං’ යනු: මම් නහමක් නැසෙමිවයි මම් නහමක් වැනැසෙමිවයි මම් නහමක් විනාශ වෙමිවයි. මොවුහො යනු: අතිශයින් මුස් වූයෙහි මොහයෙන් මුළු වූයෙහි අවිද්වත් වූයෙහි අවිද්‍යාවට පැමිණියෙහි අඤාන වූයෙහි අපණ්ඩිත වූයෙහි දුෂ්ප්‍රාඥ වූයෙහි. අනතරාව යනු: මුඛ වහන්සේගේ ධර්මය දෘෂ්ටිය ප්‍රතිපද්ධ මාර්ගය අවබෝධ නො කොට අධිගම නො කොට නො දන නො ලැබ ස්පර්ශ නො කොට ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කොට අතුරෙහි මැ කලුරිය කරන්නෙමි නුයි ‘මාහං නස්සං මොවුහො අනතරාව’ යනු වේ.

ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣන්ති: 'ධම්ම'නඤ්ඤා-ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣිකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්බස්සන්තං කෙවලපටිපත්තං පටිපුඤ්ඤං භුත්වරියං, වත්තාරො සතිපට්ඨානො වත්තාරො සමුප්පාදානො වත්තාරො ඉද්ධිපාදො, පඤ්ඤාදිපාදානි පඤ්ඤා බලාගි සත්තං බොජ්ඣංගෙ අරියං අට්ඨංගිකං මග්ගං භික්ඛානස්ස භික්ඛානගාමිනිස්ස පටිපදං ආවික්ඛ, දෙසෙති පඤ්ඤාපෙති පට්ඨපෙති විවරාගි විහජාගි උත්තරානිකරොගි පකාසෙතිති 'ආවික්ඛ ධම්මං'. යමහං විජ්ඣන්ති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජෙට්ඨෙය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං එසෙය්‍යං¹ සවජ්ඣකරෙය්‍යන්ති 'ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣන්ති'.

ජාතිජරාය ඉධ විපප්පානන්ති ඉධෙව ජාතිජරාමරණස්ස පභානං වුපසමං පටිභිස්සග්ගං පටිපපස්සං. අමතං භික්ඛානන්ති 'ජාතිජරාය ඉධ විපප්පානං'.

කෙතනං සො බ්‍රාහ්මණො:

"ඒකංගාමස්මි අබලොවිවණ්ණො (ඉච්ඡාසමා පිඬියො)
නෙත්තං න සුඤ්ඤං, සවනං න ඵ සු
මාහං නස්ස මොවුහො අත්තරොව.
ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣන්ති
ජාතිජරාය ඉධ විපප්පානං"න්ති

16 - 2

දිස්වාන රූපෙසු විහන්ඤ්ඤාමානො (පිඬියාති හගවා)
රූපපත්ති රූපෙසු ජනා පටිත්තා,
තස්මා තුවං පිඬිය අප්පමත්තො
ජහස්සු රූපං අපුත්තඛගවාය.

දිස්වාන රූපෙසු විහන්ඤ්ඤාමානොති: 'රූප'න්ති-වත්තාරො ව මහාභූතා වතුන්තස්ස මහාභූතානං උපාදය රූපං. සත්තා රූපහෙතු රූපපච්චයා රූප කාරණා හන්ඤ්ඤාති විහන්ඤ්ඤාති උපහන්ඤ්ඤාති උපසාදියන්ති² රූපෙ සති විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්නි.³ කසාහිපි තාලෙන්නි වෙකෙන්නිපි තාලෙන්නි අභිද්ධකෙහිපි තාලෙන්නි, හස්සපි ජිකුන්නි, පාදමපි ජිකුන්නි, හස්සපාදමපි ජිකුන්නි, කණ්ණමපි ජිකුන්නි,

1. පසෙය්‍යං-ව, වි, ක
2. උපසංඝයන්ති - ස්‍යා.
3. විවිධ කම්ම කාරණ

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං- ‘ධම්මං’ යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ මධ්‍යකල්‍යාණ වූ පශ්චිමසාන කල්‍යාණ වූ අර්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ සිංලේල සම්පූර්ණ වූ පරිශුද්ධ වූ ශ්‍රේෂ්ඨවය්‍යා වූ සතර සතිපට්ඨානායත් සතර සමාසක් ප්‍රධානායත් සතර සාද්ධිපාදයත් පඤ්චෙන්ද්‍රියයත් පඤ්ච බලයත් සප්ත බොධ්‍යධගයත් ආර්‍ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නිර්වාණය හා නිර්වාණ භාමී ප්‍රතිපත්ති හා වදළ මැනව් දෙසුම් මැනව් පැනැවුම් මැනව් පිහිටුම් මැනව් විවරණ කළ මැනව් චිහාග කළ මැනව් පහළ කළ මැනව් ප්‍රකාශ කළ මැනව් නුයි ‘ආවික්ඛ ධම්මං’ යනු වේ. යමහං විජ්ඣෙය්‍යං යනු: යම් දහමක් දැනගන්නෙමි නම් එකාන්තයෙන් දැන ගන්නෙමි නම් විවිධාකරයෙන් දැනගන්නෙමි නම් නොයෙක් අයුරින් දැනගන්නෙමි නම් ප්‍රතිවේධ කරන්නෙමි නම් අධිගම කරන්නෙමි නම්. ස්පර්ශ කරන්නෙමි නම් ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නෙමි නම් නුයි ‘ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං’ යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විපසභානං යනු: මෙ අත්බැවිහි මැ ජාතිජරාමරණයාගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුර්ලිම නො පැවැත්ම අමාමහනිවන නුයි ‘ජාතිජරාය ඉධ විපසභානං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බමුණු:

“පිණෙණාහමස්මි — පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විපසභානං” යි.

16-2

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඩගිය,) රූපනිමිතින් නැසෙනුවන් දක (කුශල ධර්මයෙහි) ප්‍රමාද වූ ජනයෝ රූපනිමිතින් පෙළෙති. එහෙයින් පිඩගිය, තෙපි (කුශල ධර්මයෙහි) අප්‍රමත වැ පුනර්භවය නො වනු පිණිස රූපය දුරු කරව.

දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානෙ- ‘රූපං’ යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද වෙති. සත්ත්වයෝ රූප හෙතෙයෙන් රූපප්‍රත්‍යයෙන් රූපකාරණයෙන් නැසෙති වැනැසෙති වෙසෙසින් නැසෙති වෙසෙසින් නසනු ලැබෙත්. රූපය ඇති කල්හි නො එක් කම්කටොලු කරවති: කසයෙහුයු තළති, වේවැලිහුයු තළති, අධිදඬි (මුගුරු) හුයු තළති, අත් ද සිඳිති, පා ද සිඳිති. අත්පා ද සිඳිති, කනුයු සිඳිති,

නාසමි ඡිඤ්ඤානී, කණ්ණනාසමි ඡිඤ්ඤානී, බිලඛනාසමි කරොනානී, සඛිමුණධාසමි කරොනානී රාහුමුඛිකරොනානී, රොතිමාලිකමි කරොනානී හත්පරේණාතිකමි කරොනානී, එරකවනතිකමි කරොනානී, වීරකවාසි කමි කරොනානී, එණොයාකමි කරොනානී බලිසමංඤ්කමි කරොනානී, කහාපණාකමි¹ කරොනානී, බාරාපතවිජ්කමි කරොනානී, පළිසපරිවනති කමි කරොනානී පළාලපිඬ්ඤිකමි කරොනානී, තණෙනපි තෙලෙන ඤිසිඤ්ඤානී, සුනාබෙහිපි බාදපෙනති. ජීවනංමි සුලෙ උත්තාසෙනති, අසිනාපි සීසං ඡිඤ්ඤානී. එවං සත්තා රූපහෙතු රූපපච්චයා රූපකාරණා හඤ්ඤානති විහඤ්ඤානති උපහඤ්ඤානති උපසානියනති². එවං හඤ්ඤාමානෙ විහඤ්ඤාමානෙ උපහඤ්ඤාමානෙ උපසානියමානෙ දිස්වා පසස්සවා තුලධිස්වා තිරධිස්වා විභාදධිස්වා විභූතං කස්වාති 'දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානෙ'.

පිඬගියාති-හගවා තං බ්‍රහ්මණං නාමෙන ආලපති, හගවාත්-ගාරවාධි-වචන මෙතං - පෙ - සවජ්ඣා පඤ්ඤානති. යදිදං හගවාති 'පිඬගියාති හගවා'.

රූපපනති රූපෙසු ජනා පමනනාති: 'රූපනති'ති රූපනති කුප්පනති පිළයනති³ සට්ඨයනති⁴ බ්‍යාධිතා දෙමනස්සිතා භොනති වක්ඛුරොගෙන රූපනති, කුප්පනති පිළයනති සට්ඨයනති බ්‍යාධිතා දෙමනස්සිතා භොනති, සොතරොගෙන - පෙ - කායරොගෙන - ඩංසමකසවානාතප සිරිංසපසමථසෙසන රූපනති කුප්පනති පිළයනති සට්ඨයනති බ්‍යාධිතා දෙමනස්සිතා භොනතිති රූපනති රූපෙසු. අථවා වක්ඛුසමි. භීයමානෙ භායමානෙ පරිභායමානෙ වෙමානෙ⁵ විගච්ඡමානෙ අත්තරධායමානෙ රූපනති - පෙ - දෙමනස්සිතා භොනති. සොතසමි- සානසමි- ජිව්‍යාය කායසමි- රූපසමි- සඤ්ඤාසමි- ගඤ්ඤාසමි- රසසමි- ඵොටස්ඤ්ඤාසමි. කුලඤ්ඤාසමි- ගණ්ණසමි- ආවාසසමි- ලාභසමි- යසසමි- පසංසාය- සුඛසමි- විචරසමි- පිණ්ඩපාතසමි- සෙනාසනසමි- ගිලානපච්චය හෙසජ්ජපරික්ඛාරසමි. භීයමානෙ භායමානෙ පරිභායමානෙ වෙමානෙ⁶ විගච්ඡමානෙ අත්තරධායමානෙ රූපනති කුප්පනති පිළයනති සට්ඨයනති බ්‍යාධිතා දෙමනස්සිතා භොනතිති එඤ්ඤි 'රූපනති රූපෙසු'. ජනාති ඛනතියා ව බ්‍රාහ්මණා ව වෙසසා ව සුද්ද ව ගහවයා ව පඤ්ඤානා ව දෙවා ව ලක්ඛණා ව. පමනනාති. පමාදෙ වක්ඛුසමි: කායදුට්ඨරිතෙන වා වච්ඡවට්ඨරිතෙන වා මනෝදුට්ඨරිතෙන වා පඤ්ඤාසු කාමභුණ්ණසු චිත්තසු වොසසංගො⁷ වොසසංගානුපදනං කුසලානං වා ධම්මානං භාවනාං අසකකච්ඡතිරියතා අසානච්ඡතිරියතා අනවච්ඡිතකිරියතා⁸ ඔලින- චුත්තිතා නිකබ්බතජ්ඣනා නිකබ්බතධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අභිභුතිකමමං අනඤ්චධානං අනනුයොගො පමාදෙ. යො එවරූපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජනකං අයං චුට්ඨති පමාදෙ^{*}. ඉථිතා පමාදෙන සමනනාගතා ජනා පමනනාති 'රූපනති රූපෙසු ජනා පමනනා'.

1. කහාපණකමි - ම ඡ සං	5. සට්ඨයනති - ව, ටි, ක
2. පළාලපිඬකමි - ම ඡ සං	6. විභායමානෙ - ව, ටි, ක
3. උපසායනති - ව, ටි, ක	7. වොසංගො ම ඡ සං
4. පිළියනති - ව-ටි-ක, සා	8. අනවච්ඡිත කිරියතා - ම ඡ සං
5. විහංග-බුද්ධකමි විහංග	අනවච්ඡිත කාරියා - ව, ටි, ක

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

නැහැය ද සිඳිති, කන්තාසා ද සිඳිති, කාඨිසැළි කම්කටොලු ද කෙරෙති, සක්වුඩු කම්කටොලු ද කෙරෙති, රාහුමුඛ කම්කටොලු ද කෙරෙති, ගිහි වළලු කම්කටොලු ද කෙරෙති, අත් දල්වන කම්කටොලු ද කෙරෙති, එරුවන් කම්කටොලු ද කෙරෙති, තිහිරිවත් කම්කටොලු ද කෙරෙති, එණෙයාක කම්කටොලු ද කෙරෙති, බිලියෙන් මස් සිදුණා කම් කටොලු ද කෙරෙති, කහාපණක කම්කටොලු ද කෙරෙති, කොස්සෙන් කාරම් ගල් වති, පරිසරවර්තන කම්කටොලු ද කෙරෙති, පිදුරුවිටු කම්කටොලු ද කෙරෙති, කකාළු තෙල් ද ඉස්වති, ඉනකයන් (කිණ බල්ලන්) ලවා ද කවත්, දිවස්සුල ද හිඳුවති. කඩුවෙහුදු හිස සිඳිත්. මෙසෙයින් සත්ත්වයෝ රූප හෙතෙයෙන් රූප ප්‍රත්‍යයෙන් රූප කාරණයෙන් නැසෙති වැනැසෙති නසනු ලැබෙති වනසනු ලැබෙත්. මෙසේ නැසෙනුවත් වැනැසෙනුවත් නසනු ලබනුවත් වෙසෙයින් නසනු ලබනුවත් දක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤ මානෝ' යනු වේ.

පිඩිගිය යනු: බුදුදු එ බලුණු නමින් අමතති. භගවා යනු: තෙල ගෞරව නාම යැ . . . මේ 'භගවා' යනු: බෝමුල්හි අර්භත්දල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපත් ප්‍රඥප්තියක් නුයි' පිඩිගියා' කි භගවා' යනු වේ.

රූපානති රූපෙසු ජනා පමත්තා- රූපානති යනු: නැසෙති කීපෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු හටගත් දෙමනස් ඇත්තාහු වෙත්. වක්ෂු ටොගයෙන් නැසෙති කීපෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු හටගත් දෙමනස් ඇත්තාහු වෙත්. ශ්‍රොත්‍රරොගයෙන් . . . කායරොගයෙන් මැයි-මදුරැ-වා-අවු-දිගැ පහසින් නැසෙති කීපෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු හටගත් දෙමනස් ඇත්තාහු වෙත් නුයි 'රූපපන්ති රූපෙසු' යනු වේ. නොහොත් ඇස හෙන කල්හි පිරිහෙන කල්හි භාත්පසින් හෙන කල්හි නැසෙන කල්හි විගත වන කල්හි අතුරුදහන් වන කල්හි නැසෙති . . . චිත්තවිසායයට පැමිණියාහු වෙත්. කන-නැහැය-දිව-කය- රූපය-ශබ්දය-ගන්ධය-රසය- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යය- කුලය- ගණය- ආවාසය- ලාභය- යසය- ප්‍රශංසාව- සුඛය- සිවුරු පිඩුවා සෙනසුන් ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර හෙන කල්හි පිරිහෙන කල්හි භාත්පසින් හෙන කල්හි නැසෙන කල්හි විගත වන කල්හි අතුරු දහන් වන කල්හි නැසෙති කීපෙති (පෙරු ලෙති පෙළෙති ගැටෙති පිඩිත වූවාහු චිත්ත විසායයට පැමිණියාහු වෙත් නුයි මෙසේත් 'රූපපන්ති රූපෙසු' යනු වේ. ජනා යනු: ක්ෂත්‍රීයයෝ ද බ්‍රාහ්මණයෝ ද වෙඩියායෝ ද භූද්‍රයෝ ද ඥාණස්ථයෝ ද ප්‍රචුර්ඪයෝ ද දෙවියෝ ද මිනිස්සු ද. පමත්තා යි'' ප්‍රමාදය කිය යුතු යි: කාය දුශ්චරිතයෙන් වේවයි දාග්දුශ්චරිතයෙන් වේවයි මනෝදුශ්චරිතයෙන් වේවයි පස්කම් භුණයෙහි පික බැස ගැන්ම බැස ගැන්මට අනුබල දීම, කුලල ධර්මයන්ගේ හෝ වැඩීම, සකයා නො කරන බව, සත්තයෙන් නො කරන බව, නො බැස ගත් ක්‍රියා ඇති බව, පසු බට පැවැතුම් ඇති බව, බහා තුඩු කුලලච්ඡන්ද ඇති බව, බහා තැබූ වියදිඳුර ඇති බව, ආසේවන නොකිරීම, අභාවනය, පුන පුනා නො කිරීම, අනාධිෂ්ඨානය, අනානුයෝගය, ප්‍රමාදය වෙයි. මෙ බදු යම් ප්‍රමාදයක් ප්‍රමාද අයුරෙකි හටගත් ප්‍රමාද ඇති බවෙක් වේ ද මේ ප්‍රමාද යැ කියනු ලැබේ. මේ ප්‍රමාදයෙන් සමන්වාගත ජනයෝ ප්‍රමත්තයෝ නුයි 'රූපානති රූපෙසු ජනා පමත්තා' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

තසමා තුවං පිඩිතිය අපමනෙතාති: 'තසමා'නි- තසමා තංකාරණා තංහෙතු තප්පවයා තංතිදනා එවං ආදීනවං සම්පසමානො රූපසුති තසමා තුවං පිඩිතිය. අපමනෙතාති සකකචකාරී සාතචකාරී - පෙ - අපමාදෙ කුසලෙසු ධමමෙ සුති 'තසමා තුවං පිඩිතිය අපමනෙතා'.

ජහස්ස රූපං අසුනඛවායාති: 'රූප'නති: ව්‍යාපාරො මහාභූතා චතුත්තස්ස මහාභූතානං උපාදය රූපං, ජහස්ස රූපනති- ජහස්ස රූපං, පජහස්ස රූපං, විනොදෙහි රූපං, බ්‍යන්තිකරොති රූපං, අනභාවං ගමෙති රූපං. අසුනඛවායාති යථාතෙ රූපං ඉධෙව තිරුප්පෙය්‍යා පුන පටිසන්ධිකො හවො න නිබ්බන්ධෙය්‍යා කාමධාතුයා වා රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා කාමහවෙ වා රූපහවෙ වා අරූපහවෙ වා සඤ්ඤා හවෙ වා අසඤ්ඤාහවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවෙ වා එකවොකාරහවෙ වා චතුර්වොකාරහවෙ වා පඤ්ඤාචොකාරහවෙ වා පුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා හවෙ වා සංසාරෙ වා වට්ටෙ වා න ජනෙය්‍ය න සංජනෙය්‍ය න නිබ්බන්ධෙය්‍යා නාති ගිබ්බන්ධෙය්‍යා, ඉධෙව තිරුප්පෙය්‍යා, වූපසමෙය්‍යා අත්ථං ගවෙජය්‍යා පටිසසකමෙය්‍යාති 'ජහස්ස රූපං අසුනඛවායා.'

තෙනාහ භගවා:

"දිඨ්ථාන රූපෙසු විහඤ්ඤාමානෙ (පිඩිතියාති භගවා)
රූපනති රූපෙසු ජනා පමස්සා,
තසමා තුවං පිඩිතිය අපමනෙතා
ජහස්ස රූපං අසුනඛවායා"ති.

16-3

"දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා
උදධං අධො දසදිසා ඉමායො,
න තුස්සං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා
අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චිනමපි ලොකෙ
ආවිකම්භමං යමහං විජ්ඣෙය්‍යං
ජාතිජරායං ඉධ විපක්ඛානං."

දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා උදධං අධො දසදිසා ඉමායොති දසදිසා,

න තුස්සං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අතො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චිනමපි ලොකෙ ති තුස්සං අදිට්ඨං අසුතං අමුතං අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චි අත්තථො වා පරථො වා උභයථො වා දිට්ඨධම්මිකො වා අථො සම්පරාධිකො වා අථො උක්ඛානො වා අථො ගම්මිරො වා අථො ගුල්ලො වා අථො පට්ට්ඨකො වා අථො නෙය්‍යො වා අථො නිතො වා අථො අනවඤ්ඤා වා අථො ගිකම්මෙය්‍යො වා අථො වොදනො වා අථො පරමථො වා අථො නාති, න සතති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භතිති 'න තුස්සං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අථො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චිනමපි ලොකෙ.'

1. අසුතං අමුතං - ම ඡ සං

අසුතං මුතං වා - සු

2. කිඤ්චිනමෙව - ම ඡ සං, යා - කිඤ්චිනං අත්ථ - සු

3. ජාතිජරාය - භ්‍යා

4. පරමථො වා - ම ඡ සං යා

තස්මා තුවං පිඩිගිය අපසමතො- තස්මා යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත්ප්‍රකෘතයෙන් තත්තිදනයෙන් මෙසේ රූපයන්හි ආදීනව දක්මින් තුයි 'තස්මා තුවං පිඩිගිය' යනු වේ. අපසමතො යනු: සකසා කරනසුදු සත්තයෙන් කරනසුදු...කුශලධර්මයන්හි අප්‍රමාද වූයේ තුයි 'තස්මා තුවං පිඩිගිය අපසමත්තො' යනු වේ.

ජහසසු රූපං අසුතබ්භවාය- 'රූපං' යනු: සතර මහාභූතයෝ ද සතර මහාභූතයන් නිසා පවත්නා රූපය ද, ජහසසු රූපං යනු: රූපය හැරපියව රූපය වෙසෙසින් හැරපියව රූපය දුරලව රූපය විගතාත්ත කරව රූපය අනුභවාවයට පමුණුව. අසුතබ්භවාය යනු: යම් සේ තා ගේ රූපය මේ අත්බැව්හි මැ නිරුද්ධ වන්නේ නම්, විටාලා පිළිසද ඇති හවයෙක් නූපදී නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතුයෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාම හවයෙහි හෝ රූප හවයෙහි හෝ අරූප හවයෙහි හෝ සංඥා හවයෙහි හෝ අසංඥා හවයෙහි හෝ තෛවසංඥානාසංඥාහවයෙහි හෝ එකවොකාර හවයෙහි හෝ චතුරවොකාරහවයෙහි හෝ පඤ්චවොකාර හවයෙහි හෝ පුනර්ගතයෙහි හෝ උපප්‍රාද්තියෙහි හෝ ප්‍රතිසන්ධියෙහි හෝ හවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නූපදී නම් මොනොවට නූපදී නම් නො නිපදනේ නම් මොනොවට නො නිපදනේ නම් මේ අත් බැව්හි මැ නිරුද්ධ වන්නේ නම් සන්තිදෙනුන්නේ නම් අස්තයට යේ නම්, නවත්තේ නම් තුයි 'ජහසසු රූපං අසුතබ්භවාය' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුදුහු:

“දිසවාන රූපෙසු-පෙ-ජහසසු රූපං අසුතබ්භවාය”යි.

16-3

සතර දිග යැ සතර අනුදිග යැ උඩ යැ යට යැ යන මේ දසදික් කෙනෙක් වෙත් ද ලොවැ මේ හැම තත්හි මුඛ වහන්සේ විසින් නො දක්නා ලද නො අසන ලද ආඝ්‍රාණ ස්වාදන ස්පර්ශන නො කරන ලද යළි නො දන්නා ලද කිසිවක් නැති මේ පහණසැ වෙහෙරෙහි දී මැ ජාතිජරාවගේ ප්‍රභාණය වූ යම් (තිර්වාණ) දහමක් මම් දැන ගන්නෙමි නම් ඒ දහම වදළ මැනැව්.

දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා උදධං අධො දසදිසා ඉමායො යනු දස දික්හු යැ.

න තුයහං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා අපො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ යනු: මුඛ වහන්සේ විසින් නුදුටු නො ඇසු නො වුත් නො දත් කිසි ආත්මාර්ථයෙක් හෝ පරාර්ථයෙක් හෝ උභයාර්ථයෙක් හෝ දෘෂ්ටිධාර්මිකාර්ථයෙක් හෝ සාම්පරාධිකාර්ථයෙක් හෝ උත්තානාර්ථයෙක් හෝ ගම්භීරාර්ථයෙක් හෝ ගුහාර්ථයෙක් හෝ ප්‍රතිවිජන්තාර්ථයෙක් හෝ භෞර්වාර්ථයෙක් හෝ නිකාර්ථයෙක් හෝ නිරවද්‍යාර්ථයෙක් හෝ නික්ලේශාර්ථයෙක් හෝ ව්‍යවද්‍යාර්ථයෙක් හෝ පරමාර්ථාර්ථයෙක් හෝ නැත. නො වෙයි විද්‍යාමාන නො වෙයි නො ලැබේ තුයි 'න තුයහං අදිට්ඨං, අසුතාමුතං වා අපො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්චනමත්ථි ලොකෙ' යනු වේ.

ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣානාති ධම්ම'නති ආදිකල්‍යාණං
-පෙ- ගිබ්බානාඤ්ඤා තිබ්බානාගාමිතිඤ්ඤා පටිපදං ආවිකඛාති දෙසෙති
පඤ්ඤාපෙති පටිපදාති උච්චාති විහජාති උත්තානිකරොති පක්‍යාසෙති.
යමහං විජ්ඣානාති යමහං ජානෙය්‍යං ආජානෙය්‍යං විජානෙය්‍යං
පටිවිජානෙය්‍යං පටිවිජේඛය්‍යං අධිගච්ඡෙය්‍යං ඵසෙය්‍යං¹ සච්ඡි-
කරෙය්‍යනති 'ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣානං'.

ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානනති 'ඉධෙව ජාතිජරාමරණං පහානං
වුපසමං පටිනිස්සං පටිපසාදං. අමතං ගිබ්බානානති ජාතිජරාය
ඉධ විපජ්ජානං.'

කෙතාහ සො බ්‍රාහ්මණො:

“දිසා වතසෙසා විදිසා වතසෙසා
උද්ධං අධො දසදිසා ඉමායො,
න තුංහං අදිට්ඨං අසුතාමුතං වා.
අපො අවිඤ්ඤාතං කිඤ්ඤාතමපී ලොකෙ
ආවිකඛ ධම්මං යමහං විජ්ඣානං
ජාතිජරාය ඉධ විපජ්ජානං”නති

16-4

තණ්හාධිපනෙත මනුජෙ පෙකඛමානො (පිඩගියාති හගවා)
සන්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ
තසමා තුවං පිඩගිය අපපමනෙතා
ජහස්සු තණ්හං අසුනාඛගවාය.

තණ්හාධිපනෙත² මනුජෙ පෙකඛමානොති 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා
-පෙ- ධම්මතණ්හා, තණ්හාධිපනෙතති තණ්හාඅධිපනෙත තණ්හානුගෙ
තණ්හානුගතෙ තණ්හානුසංථෙ තණ්හායාපනෙත³ පටිපනෙත අභිගුතෙ
පරියාදිත්තවිනෙත. මනුජෙති සන්තාධිවචනං. පෙකඛමානොති පෙකඛ
මානො දකඛමානො ඕලොකයමානො නිර්කායමානො උපපරික්ඛය-
මානොති 'තණ්හාධිපනෙත මනුජෙ පෙකඛමානො.

පිඩගියාති හගවාති -පෙ-

1. පසෙසො- 8, වී, ක
2. තණ්හාධිපනෙත වී, ක

3. තණ්හායපනෙත - 8 ජ හ.

ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං- ‘ධම්මං’ යනු: ආදි කලාංග වූ . . . නිර්වාණය ද නිර්වාණයාමිනී ප්‍රතිපත් ද වදළ මැනැවැ දෙසුව මැනැවැ පැනැවුව මැනැවැ පිහිටුව මැනැවැ විවෘති කළ මැනැවැ විභාග කළ මැනැවැ නො ගැඹුරු කළ මැනැවැ ප්‍රකාශ කළ මැනැවැ. යමහං විජඤ්ඤං යනු: යම් දහමක් මම් දැනගන්නෙමි නම් භාත්පසින් දැනගන්නෙමි නම් වෙළෙසින් දැනගන්නෙමි නම් මොනොවට දැනගන්නෙමි නම් ප්‍රතිවෙධ කරන්නෙමි නම් අධිගම කරන්නෙමි නම් පහස්නෙමි නම් පසක් කරන්නෙමි නම් නුයි ‘ආවික්ඛ ධම්මං යමහං විජඤ්ඤං’ යනු වේ.

ජාතිජරාය ඉධ විපපභානං යනු: මෙ අත්බැවිහි මැ ජාතිජරාමරණ යාගේ ප්‍රභාණය සන්තිදීම දුරැලීම නො පැවැත්ම අමාමභතිවන නුයි ‘ජාතිජරාය ඉධ විපපභානං’ යනු වේ.

එයින් කී යැ එ බවුණු:

“දිසා වතසෙසා -පෙ- ජාතිජරාය ඉධ විපපභානං” යි.

16-4

(බුදුහු මෙසේ වදළහ: පිඩගිය,) (යම් හෙයෙකින් තෙපි) තෘෂ්ණායෙහි ගැලී සිටි සත්ත්වයන් හටගත් සිත් තැවුල් ඇතියන් ජරායෙන් මඬනා ලදුවත් වැ දක්නවු ද, එහෙයින් පිඩගිය, තෙපි අප්‍රමත්ත වැ සුනර්භවය නොවනු පිණිස තෘෂ්ණාව දුරු කරව යි.

තණ්හාධිපනෙන මනුපෙ පෙක්ඛමානො - ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හාධිපනෙන යනු: තෘෂ්ණායෙහි ගැලුණුවුත් තෘෂ්ණාව අනුව ගියවුත් තෘෂ්ණායෙහි පිවිසියත් තෘෂ්ණායෙන් වැළුණුවුත් තෘෂ්ණාවට පැමිණියවුත් ප්‍රතිපන්නයන් මඬනා ලද්දවුත් භාත්පසින් මැඩ ගත් සිත් ඇතියන්. මනුපෙ යනු: සත්ත්වයනට නමෙකි. පෙක්ඛමානො යනු: බලනුයේ දක්නේ අවලෝකනය කණ්ණයේ සිතනුයේ විමසනුයේ නුයි ‘තණ්හාධිපනෙන මනුපෙ පෙක්ඛමානො’ යනු වේ.

පිඩගියාති භගවා යනු . . .

සත්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙති: 'සත්තාපජාතෙ'ති ජාතියා සත්තාපජාතෙ ජරාය සත්තාපජාතෙ ව්‍යාධිනා සත්තාපජාතෙ මරණෙන සත්තාපජාතෙ සොකපරිදෙව්දුක්ඛදෙමනස්සපායාසෙහි සත්තාපජාතෙ නොරධිකෙන දුක්ඛෙන සත්තාපජාතෙ -පෙ- දිවිසිබ්‍යසනෙන දුක්ඛෙන සත්තාපජාතෙ ඊතිජාතෙ උපඥාපි ජාතෙ උපසංඝාතාතෙහි 'සත්තාපජාතෙ. ජරසා පරෙතෙති ජරාය ඵ්ථෙධි පරෙතෙ සමොභිතෙ සමඤ්ඤාගතෙ ජාතියා අනුගතෙ ජරාය අනුසංචි බ්‍යාධිනා අභිභූතෙ මරණෙන අභ්‍යාහතෙ අතාණෙ අලෙතෙ අසරණෙ අසරණිභූතෙති 'සත්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ'.

තසමා තුවං පිඩිගිය අපපම්බෙතාති: 'තසමා'ති තසමා තංකාරණං තංභෙතු තප්පවයා තංනිදනා, එවං ආදීනවං සම්පසම්මානො තණ්හායාති, 'තසමා තුවං පිඩිගිය. අපපම්බෙතාති. සක්කච්චකාරි -පෙ- අප්පමාදෙ තුසලෙසු ධම්මෙසුති 'තසමා තුවං පිඩිගිය අප්පමකො'.

ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්බවායාති තණ්හාති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්ම- තණ්හා. ජහස්සු තණ්හනති ජහස්සු තණ්හං පජහස්සු තණ්හං විනොදෙහි තණ්හං, බ්‍යන්ති කරොති තණ්හං අනභාවං ගමෙති තණ්හං. අසුනබ්බවායාති යථාතෙ-පෙ-සුන පටිසන්ධිකො හවොනතිබ්බකොයා, කාමධාතුයාවා රූප ධාතුයාවා අරූපධාතුයා වා කාමහවෙ වා රූපහවෙ වා අරූපහවෙ වා සඤ්ඤා හවෙ වා අසඤ්ඤාහවෙ වා නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාහවෙ වා එකවොකාර- හවෙ වා චතුරවොකාරහවෙ වා පඤ්චවොකාරහවෙ වා සුනගතියා වා උපපත්තියා වා පටිසන්ධියා වා හවෙ වා සංසාරවා වට්ඨි වා න ජනෙයා න සංජනෙයා න භිබ්බකොයා නාහිතිබ්බකොයා ඉධෙව තිරුජෙත්තියා වුපසබ්බෙයා අභිංගවේජයා පටිපසංකම්මෙයාති 'ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්බවාය.'

තෙනාහ හගවා:

තණ්හාධිපතෙත මනුජෙ පෙක්ඛමානො-(පිඩිගියාති හගවා)
සත්තාපජාතෙ ජරසා පරෙතෙ,
තසමා තුවං පිඩිගිය අප්පමකො
ජහස්සු තණ්හං අසුනබ්බවායා'ති.

සහගාරාපරියොසානා තෙන බ්‍රාහ්මණෙන සඤ්ඤා. එකච්ඡද්ද එක පයොගා එකාධිපායා එකවාසනවාසිනා තෙසං නොකපාණසහසානා. වීරජං වීතමලං ධම්මවක්ඛුං උදපාදි. යං කිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සබ්බං තං භිරොධධම්මෙති. තසං බ්‍රාහ්මණස්ස වීරජං වීතමලං ධම්මවක්ඛුං උදපාදි.

සත්‍යාපනයේ පරිසරය පරිසරය - 'සත්‍යාපනය' යනු: ජාතියෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ජරායෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් ධර්මයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් මරණයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් භෞත පරිදේශය:බලාපොරොත්තයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් නිරෝධයෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන්... දෘෂ්ටි ව්‍යාප්තියෙන් හටගත් තැවුලි ඇතියන් හටගත් දුක් ඇතියන් හටගත් උවදුරු ඇතියන් හටගත් උපසර්ග ඇතියන්' යි 'සත්‍යාපනය' යනු වේ. 'පරිසරය' යනු: ජරායෙන් පහස්තා ලද්දන්, මධ්‍යාලයෙන් ඇතුළත පිටිමයන් සමන්විත වූවන් ජාතියෙහි පිටිමයන් ජරායෙන් වැසුණු වූවන් ධර්මයෙන් මධ්‍යාලයෙන් මරණයෙන් පහළ වූවන් රක්ෂාස්ථාන රහිතයන් නිලීනස්ථාන රහිතයන් සරණරහිතයන් අසරණිකයන්' යි 'සත්‍යාපනයේ පරිසරය පරිසරය,' යනුවේ.

තස්මා තුච්ඡං පිටිමය අපමනතා - 'තස්මා' යනු: එයින් එ කුරුණින් එ හෙයින් එ පසයෙන් ඒ නිදායෙන්, මෙසේ තෘෂ්ණායෙහි ආදීනව දක්නේ තුච්ඡං 'තස්මා තුච්ඡං පිටිමය' යනු වේ. අපමනතා යනු: සකසා කටනසුදු... කුසල් දහමිනි නො පමා වූයේ තුච්ඡං 'තස්මා තුච්ඡං පිටිමය අපමනතා' යනු වේ.

ජහස්ස තණං අසුතබ්බවාය - 'තණං' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. ජහස්ස තණං යනු: තෘෂ්ණාව හැරපියව තෘෂ්ණාව වෙසෙසින් හැරපියව තෘෂ්ණාව දුරු කරව තෘෂ්ණාව විගතාත්ත කරව තෘෂ්ණාව අනු අභාවයට පමුණුව. අසුතබ්බවාය යනු: යම්සේ තාගේ... වටාලා පිළිසඳ ඇති හවය තුළදී නම්, කාමධාතුයෙහි හෝ රූපධාතු යෙහි හෝ අරූපධාතුයෙහි හෝ කාමහවයෙහි හෝ රූපහවයෙහි හෝ අරූපහවයෙහි හෝ සංඝාහවයෙහි හෝ අසංඝාහවයෙහි හෝ නොදසංඝා නාසංඝාහවයෙහි හෝ ඒකවේදකාරහවයෙහි හෝ වතුච්ඡාකාරහවයෙහි හෝ පඤ්චවේදකාරහවයෙහි හෝ පුනර්ගතියෙහි හෝ උපප්‍රාද්තියෙහි හෝ පුනර්ගතියෙහි හෝ හවයෙහි හෝ සංසාරයෙහි හෝ වෘත්තයෙහි හෝ නුපදනේ නම් (අවිච්ඡාද ප්‍රාදුර්භාවයෙන්) මොනොවට නුපදනේ නම් නො නිපදනේ නම් වෙසෙසින් නො නිපදනේ නම් මේ අත් බැටිනි ම නිරුද්ධ වන්නේ නම් සන්තිඥානේ නම් අස්තයට යන්නේ නම් නො පවත්නේ නම් තුච්ඡං 'ජහස්ස තණං අසුතබ්බවාය' යනු වේ.

එයින් වදන වූයුත්:

"තණංධාමනො -ප- ජහස්ස තණං අසුතබ්බවාය" යි.

ගාථා පයච්චිකානා හා මැ එ බමුණු හා සමග එක් අදහස් ඇති එක් පියෝ ඇති එක් පියෝ ඇති වඩන ලද එක් බැවුන් ඇති යම් කෙනෙක් දුටු නම් ඒ කෙනෙක් දහස්ගණන් ප්‍රාණින්ට 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයක් වේ නම් එ හැම නිරෝධ ස්වභාවය ඇතැ' යි රාගාදී රජස් රහිත වූ රාගාදී මල රහිත වූ ධර්මවික්ෂිප්ත පහළ විය. එ බමුණුට 'යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයක් වේ නම් එ හැම නිරෝධ ස්වභාවය ඇතැ' යි විරජ වූ විෂමල වූ ධර්මවික්ෂිප්ත උපත.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්මෙනති. සහ ධම්මචක්ඛුස්ස පටිලාභා අජිනජට්ඨාචාකචීර්දණ්ඩකමණ්ඩල කෙසා ච මඤ්ච ච අනතරහිතා භණ්ඩුකාසායචත්ථසනො සංඛ්ඤාට්ඨකතචීවරධරො භික්ඛු අනුත්ථපටිපත්තියා පඤ්ඤිකො භගවතාං නාමසකමානො තිසිංහො භොති 'සත්ථා මෙ භගවා සාවකො 'භමස්මි'ති.¹

පිඩගිය සුත්තනිදේසො සමතෙතා.

1. වෘක්ඛ වීරක - පන

2. සාවකො භමස්මිති - පන

ධර්මවක්ෂස්සුගේ ප්‍රතිලාභය හා සමග අභ්‍යන්තරිච්ඡම් දළමඩුලු සහ වැහැරි දඩ කමඩලා හා කෙස් මස් හා අතුරුදහන් විය. පිඩගිය තෙමේ මුඩුහිස් ඇත්තේ හන්පෙරෙව් කසාවත් ඇත්තේ සහළ -පා-සිවුරු ධරතූයේ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත්ති (ඉස්ථාර්ථලාභ) යෙන් බද්දිලි වැ “වහන්ස, භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මට ශාස්තෘ වන සේක, මම ශ්‍රාවකයෙමි” භාග්‍යවතුන් නමදිමින් හුන්නේ යි.

පිඩගිය සුත්තනිර්දේශය නිමි.

17. පාරායනානුගීති නිදේශයෝ

“ඉදමවොව හගවා මගධෙසු විහරනො පාසාණකෙ වෙතියෙ පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිවෙයා පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤාං බ්‍යාකාසි.”

ඉදමවොව හගවාති ඉමං පාරායනං¹ අඥොව, හගවාති ගාරාවාධි-
වචනමෙතං -පෙ- ස්වජිකාපඤ්ඤාති යදිදං “හගවාති ඉදමවොව
හගවා.”

මගධෙසු විහරනො පාසාණකෙ වෙතියෙති ‘මගධෙසු’ති
මගධනාමකෙ ජනපදෙ විහරනොති වරනො විහරනො ඉරියනො
වග්ගනො පාලෙනො යපෙනො යාපෙනො. පාසාණකෙ
වෙතියෙති. පාසාණකවෙතියං වුවිති බුබ්බසානන්ති මගධෙසු විහරනො
පාසාණකෙ වෙතියෙ.

පරිවාරක සොළසානං බ්‍රාහ්මණානන්ති පිබ්බියො බ්‍රාහ්මණො
බාවරිසස බ්‍රාහ්මණසස පදො පද්ධවරො පරිවාරකො සිසෙසා. තෙන²
‘තෙ සොළසාති එවමි පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං. අථවා තෙ
සොළසබ්‍රාහ්මණො බුද්ධසස හගවතො පදො පද්ධවරා පරිවාරකා සිසාති
එවමි පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං.

අජ්ඣිවෙයා පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤාං බ්‍යාකාසිති ‘අජ්ඣිවෙයා’ති
අජ්ඣිවෙයා අජෙකිසිතො. පුට්ඨො පුට්ඨොති පුට්ඨො පුට්ඨො පුච්ඡිතො
පුච්ඡිතො යාවිතො යාවිතො අජෙකිසිතො අජෙකිසිතො පසාදිතො
පසාදිතො. පඤ්ඤාං බ්‍යාකාසිති පඤ්ඤාං බ්‍යාකාසි ආවිකති දෙසෙසි
පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විහරි උත්තානිකාසි පකාසෙසිති ‘අජ්ඣිවෙයා
පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤාං බ්‍යාකාසි. තෙනෙතං වුවිති: “ඉදමවොව හගවා
මගධෙසු විහරනො පාසාණකෙ වෙතියෙ පරිවාරකසොළසානං
බ්‍රාහ්මණානං අජ්ඣිවෙයා පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤාං බ්‍යාකාසි”ති.

“එකමෙකසස වෙපි පඤ්ඤසස අසමඤ්ඤාය ධම්මඤ්ඤාය
ධම්මානුධම්මං පටිපජෙජය්‍ය, ගවෙජයොව ජරාමරණසස පරං පාරං
ගමනියා ඉමෙ ධම්මාති කසමා ඉමසා ධම්මපරියායසස පාරායනං
කෙව අභිවචනං.”

1. ඉදං පාරායනං-ම ජ ස, ව, ඩ, ක

2. පිබ්බියො-ම ජ ස

17. පාරායණානුගීති නිර්දේශය

“භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මගධරටැ පහණසැ නම් වෙහෙරෙහි වැඩ වසනසේක් මේ පාරායණ සූත්‍රය වදළසේක (බාවරි) ඇතැවැයි (පිඬගිය හා සමග) සොළොස් බමුණන් විසින් අයදනා ලදු පුළුන්ගු පුළුන්ගු පැන විසදුසේක.”

ඉදමවො ව භගවා යනු: මේ පාරායණ සූත්‍රය වදළහ. භගවා යනු: තෙල ගෞරවනාම යැ ... මේ ‘භගවත්’ යනු බෝවුල්හි සිටිසස් පසක් කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි ‘ඉදමවොව භගවා’ යනු වේ.

මගධෙසු චිහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ - මගධෙසු යනු: ‘මගධ’ නම් ඇති දනවියෙහි. චිහරන්තො යනු: හැසිරෙන්නාහු වෙසෙන්නාහු ඉරියවු පවත්වන්නාහු වැටෙන්නාහු පාලනය කරන්නාහු යැපෙන්නාහු යාපනය කරන්නාහු. පාසාණකෙ වෙතියෙ යනු: ‘පාසාණක වෙතිය’ යි බුද්ධාසනය කියනු ලැබේ නුයි ‘මගධෙසු චිහරන්තො පාසාණකෙ වෙතියෙ’ යනු වේ.

පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං යනු: පිඬගිය බ්‍රාහ්මණ තෙම බාවරි බමුණු ගේ ඇතැවැයි වූයේ පසැති හැසිරෙනුයේ පරිවාරක වූයේ ගිණ්‍ය වූයේ යි. පිඬගිය හා සමග ඔහු සොළොස් දෙනෙක් වෙත් නුයි මෙසේත් ‘පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං’ යනු වේ. නොහොත් ඒ සොළොස් බමුණු භාග්‍යවත් බුදුන්ගේ ඇතැවැයිසස, පසැ හැසිරෙනුවහ, පරිවාරකයහ, ගිණ්‍යහ’ යි මෙසේත් ‘පරිවාරකසොළසානං බ්‍රාහ්මණානං’ යනු වේ.

අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි- ‘අජ්ඣිට්ඨො’ යනු: අයදනා ලදු අධ්‍යාපණ කරන ලදු. පුට්ඨො පුට්ඨො යනු: පුළුන්ගුනා ලදු පුළුන්ගුනා ලදු විවාරන ලදු විවාරන ලදු යදනා ලදු යදනා ලදු අධ්‍යාපණ කරන ලදු අධ්‍යාපණ කරන ලදු පහදවන ලදු පහදවනා ලදු. පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි යනු: පැන විසදුහ වදළහ දෙසුහ පැනැවුහ පිහිටුවුහ විවෘත කළහ විභාග කළහ පසළ, කළහ පැවැසුහ යි ‘අජ්ඣිට්ඨො පුට්ඨො පුට්ඨො පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි’ යනු වේ. එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි: “ඉදමවොව භගවා -පෙ- පඤ්ඤං බ්‍යාකාසි” යි.

“එකෙකි පැනයෙකැ පෙළ අරුත් දූන පෙළ දහම් දූන ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපත්තියෙහි (යමෙක්) පිළිපදනේ නම් හේ ජරාමරණයාගේ පරතෙරට යන්නේ මැ යැ, යම් හෙයෙකින් මේ ධර්මයේ (නිර්වාණ) පාරගමනාර්ථ වෙත් ද එහෙයින් මේ ධර්මපයඝාය ‘පාරායණ’ යි මැ නම් වී”

එකමෙකසස වෙයි පඤ්ඤාසංයාගි: එකමෙකසස වෙයි අර්ථ උඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි තිස්සලොකොත්තයාපඤ්ඤාසස. එකමෙකසස වෙයි පුණ්ණකපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි මුත්තාගුපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි ධොතකපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි උපසිච්චපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි නාඤ්ඤාපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි ගොමකපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි නොදෙයාපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි කපපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි ජාතකපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි හද්දාපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි උදයපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි පොසාලපඤ්ඤාසස, එකමෙකසස වෙයි මොසරාජපඤ්ඤාසස එකමෙකසස වෙයි පිඨිසපඤ්ඤාසසාති එකමෙකසස වෙයි පඤ්ඤාසස.

අසුම ඤ්ඤාසස ධම්මඤ්ඤාසසාගි: සෙව්ව පඤ්ඤාසස ධම්මො, විසංයානං අසුම, අසුමඤ්ඤාසසාගි අසුම* අඤ්ඤාසස ජාතිකා තුලසිකා තීරසිකා විභාවසිකා විභුතං කතාති අසුමඤ්ඤාසස. ධම්මඤ්ඤාසසාගි ධම්මං අඤ්ඤාසස ජාතිකා තුලසිකා තීරසිකා විභාවසිකා විභුතං කතාති 'අසුමඤ්ඤාසස ධම්මං ඤ්ඤාසස'.

ධම්මානුධම්මං පටිපටේසයාගි: සම්මාපටිපදං අනුලොමපටිපදං අපච්ඡිනිකපටිපදං අසුමපටිපදං ධම්මානුධම්මපටිපදං පටිපටේසයාගි 'ධම්මානුධම්මං පටිපටේසයා'.

ගච්ඡෙයොව ජරාමරණස්ස පාරන්ති: ජරාමරණස්ස පාරං වුච්චති අමතං නිබ්බානං "යො සො සබ්බසංඛාරසමථො සබ්බපටිපට්ඨිස්සග්ගො තණ්හකම්මයා වීරාගො නිරොධො නිබ්බානං" ගච්ඡෙයොව ජරාමරණස්ස පාරන්ති ජරාමරණස්ස පාරං ගච්ඡෙයා, පාරං අධිගච්ඡෙයං පාරං අධි ඵලෙසයා, පාරං සමුත්තරෙයාගි ගච්ඡෙයොව ජරාමරණස්ස පාරං.

පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මාති; ඉමෙ ධම්මො පාරං ගමනියා පාරං පාපෙත්ති පාරං සංපාපෙත්ති පාරං සමනුපාපෙත්ති ජරාමරණස්ස තරණය සංචික්ඛන්ති 'පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මො'ති.

තසමා ඉමස්ස ධම්මපටිපටියාසසාගි: 'තසමා'ති තසමා තංකාරණං තංගෙතු තප්පයා තංඤ්ඤා. ඉමස්ස ධම්මපටිපටියාසසාගි ඉමස්ස පාරායනස්සාති 'තසමා ඉමස්ස ධම්මපටිපටියාසසස'.

එකමෙකසය වෙ'පි පඤ්ඤා යනු: එකෙකි අජිත ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි තිස්සමෙත්තෙයා ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි පුණ්ණක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි මෙත්තගු ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි ධොතක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි උපසිව ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි නන්දක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි හේමක ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි තෝදෙයා ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි කප්ප ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි ජතුකණ්ණි ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි හද්‍රාචුඛ ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි උදය ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි පොසාල ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි මොසරාජ ප්‍රශ්නයාගේ ද එකෙකි පිඬිගිය ප්‍රශ්නයාගේ ද.

අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය යනු: එ මැ ප්‍රශ්නය ධර්ම යැ, විසර්ජනය අර්ත්ථ යි. අත්ථමඤ්ඤාය යනු: අරුත් දන දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට පහළ කොට නුයි 'අත්ථමඤ්ඤාය' යනු වේ. ධම්මමඤ්ඤාය යනු: පෙළ දහම දන දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි 'අත්ථමඤ්ඤාය ධම්මමඤ්ඤාය' යනු වේ.

ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය යනු: සමයක් ප්‍රතිපද්ධිව අනුලෝම ප්‍රතිපද්ධිව ප්‍රත්‍යානික (අවිරුද්ධ) ප්‍රතිපද්ධිව අත්වර්ත්ථ ප්‍රතිපද්ධිව ධර්මානු-ධර්ම ප්‍රතිපද්ධිව පිළිපදනේ නම් නුයි 'ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජෙය්‍ය' යනු වේ.

ගවේෂයො ව ජරාමරණස්ස පාරං-ජරාමරණයාගේ පාරය යි අමාමහ-ගිවන කියනු ලැබෙයි: යම් සියලු සස්කාරයන්ගේ ගමටයෙක් සියලු උපධිත්තේදැලීමෙන් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙන් විරාගයක් නිරෝධයෙක් ගිර්වි:ණයෙක් වේ ද එයයි. ගවේෂයො'ව ජරාමරණස්ස පාරං යනු: ජරාමරණයාගේ පාරයට යන්නේයැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ස්පර්ශ කරන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි 'ගවේෂයො'ව ජරාමරණස්ස පාරං' යනු වේ.

පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා යනු: මේ ධර්මයෝ පාරගමනාර්ථ වූවාහු පාරයට පවුණුවනි පාරයට මැනැවින් පවුණුවනි පාරයට මොනොවට පවුණුවනි ජරාමරණයාගේ තරණය පිණිස පවතින් නුයි 'පාරං ගමනියා ඉමෙ ධම්මා' යනු වේ.

තස්මා ඉමස්ස ධම්මපට්ටියායස්ස - 'තස්මා' යනු: උසින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත් ප්‍රත්‍යයෙන් තත්නිදනයෙන්. ඉමස්ස ධම්මපට්ටියායස්ස යනු: මේ පාරායණ සූත්‍රයට නුයි 'තස්මා ඉමස්ස ධම්මපට්ටියායස්ස' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

පාරායනං කෙවි අධිවචනනි 'පාරං' වුවවති, අමතං නිබ්බානං -පෙ-
ඤ්ජරොධො නිබ්බානං, අයනං වුවවති මනෙතා, සෙය්‍යාථිදං සමාදිවති -පෙ-
සමා සමාධි. අධිවචනනි සඛිං සමඤ්ඤ පඤ්ඤනති වොභාරො නාමං
නාමකමං නාමධෙය්‍යං නිරුත්ති ඛ්‍යඤ්ඤනං අභිලාපොති 'පාරායනං
කෙවි අධිවචනං' .

තෙනෙතං වුවවති:

“එකමෙකස්ස වෙපි පඤ්ඤස්ස අත්මඤ්ඤාය ධර්මඤ්ඤාය
ධම්මානුධම්මං පටිපජ්ජය්‍යා ගවේෂයොව ජරාමරණස්ස පාරං
ප රභිතමරියා ඉමෙ ධම්මා”ති තස්මා ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස පාරායනං
කෙවි අධිවචනනි’.

1. “අජිතො තිස්සමෙකෙතෙය්‍යො පුණ්ණකො අප් මෙකතථ
ධොතකො උපසිට්වා ච නඤ්ඤ ච අප් භෙමකො,
2. තොදෙය්‍යකස්සා දුභයො ජතුකණ්ණි ව පණ්ණිතො
හද්‍රාවුධො උදයො ච පොසාලො වාපි බ්‍රාහ්මණො,
මොසරාජා ච මෙධාවී පිඞ්ගියො ච මහාඉඞ්ඩි
3. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤුං* සම්පන්නවරුණං ඉධිං
පුච්ඡන්තා නිපුණෙ පඤ්ඤ බුද්ධසෙධං උපාගමු.”

එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤුනි ‘එතෙ’ති සොළස පාරායනියා බ්‍රාහ්මණා.
බුද්ධාති “යො සො හගවා සයම්හ අනාවරියතො පුබ්බ
අනත්තසුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සමානි අභිඤ්ඤාසි, තස්මි ව සබ්බඤ්ඤතං
පකෙත්වා ඛලෙසු ච වසිභාසිං. බුද්ධොති කෙනෙට්ඨන බුද්ධො: බුද්ධිතා
සච්චානීති බුද්ධො, බොධෙතා පජායාති බුද්ධො, සබ්බඤ්ඤතාය
බුද්ධො, සබ්බදසාචිතාය බුද්ධො, අනඤ්ඤනෙය්‍යතාය බුද්ධො,
විසචිතාය බුද්ධො, ඛිණ්ණසවසඛිකාතෙත බුද්ධො නිරුපකතිලෙසඤ්ඤා
තෙත බුද්ධො, එකතනිතරාගොති බුද්ධො එකතනිතරෙදෙසොති
බුද්ධො, එකතන විතමොගොති බුද්ධො, එකතනනිකතිලෙසොති බුද්ධො
එකායනමග්ගං ගතොති, බුද්ධො එකො අනුත්තරං සමාසබ්බොධිං
අභිසම්බුද්ධොති බුද්ධො. අබුද්ධිවිහතන්තා බුද්ධිපටිලාභාති බුද්ධො.
බුද්ධොති නෙතං නාමං මාතරා කතං, න පිතා කතං, න භාතරා කතං,
න භග්ගියා කතං, න මිත්තාමචෙවති කතං, නඤ්ඤාතිසාලොභිතෙති කතං,
න සමණබ්‍රාහ්මණෙති කතං, න දෙවතාති කතං, විමොක්ඛනිකමෙතං
බුද්ධානං හගවිතානං බොධියා මුලෙ සහ සබ්බඤ්ඤතඤ්ඤාස්ස පටිලාභා
සජ්ජිකාපඤ්ඤාති යදිදං බුද්ධොති. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤුනි එතෙ
බුද්ධං උපාගමිංසු, උපසඤ්ඤමිංසු, පසුරුපාසිංසු, පටිපුජිංසු; පටිපඤ්ඤි-
සුති ‘එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤු’.

1. අභිඤ්ඤානායං-ම ජ සං
2. උපාගමිංසු-ව පි ක

පාරායනානෙක' ව අධිවචනං යනු: 'පාරා' යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි.... නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. 'අයන' යි මාරිය කියනු ලැබෙයි. අධිවචනං යනු: සංඛ්‍යා යැ සමඤ්ඤා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නාම යැ නාමකර්ම යැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප නු යි 'පාරායනං නෙක' ව අධිවචනං' යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එකමෙකසස වෙ'පි - පෙ- පාරායනංනෙක'ව අධිවචනං”යි

1. අජිත යැ, තිස්සමෙත්තෙයා යැ, පුර්ණක යැ, යළි මෙත්තගු යැ, ධොතක යැ, උපසිව යැ, නන්ද යැ, යළි හෙමක යැ.
2. නොදෙයා - කප්ප දෙදෙනා යැ, පණ්ඩිත වූ ජතුකර්ණී යැ, හදාවුධ යැ, උදය යැ, පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ, නුවණැති මොසරාජ යැ, මහර්මී වූ පිඩ්ධිය යැ යන,
3. මොහු සමාද්ධි වූ පසළොස්වරණ ධර්ම ඇති සාමි වූ බුදුන් කරා පැමිණියහ. සියුම් ප්‍රශ්නයන් පුළුවස්නාහු බුද්ධශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා පැමිණියහ.

එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡු - 'එතෙ' යනු: පාරායන සමාගමයෙහි වූ සොළොස් බලිණෝ යි. බුද්ධො යනු: යම් ඒ භාග්‍යවත් කෙනෙක් තුමු මැ සර්වඥ වුවාහු ආවැයැයක නැති වැ පෙර නො ඇසුවීරු දහමිති තුමු මැ සිටිසස් අවබෝධ කළාහු ද, ඒ සත්‍යයන්හි දු සර්වඥ බවට පැමිණියාහු ද බල ධර්මයන්හි දු වර්ණාවයට පැමිණියාහු ද ඔහු යැ. බුද්ධ යනු: කවර රෝගින් බුද්ධ නම් වී ද යත්: සිටිසස් අවබෝධ කෙළේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, ප්‍රජාවට අවබෝධ කරවනුයේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, සර්වඥ බැවින් 'බුද්ධ' යැ, සියල්ල දක්නා හෙයින් 'බුද්ධ' යැ, අනෙකක්හු විසින් අවබෝධ නො කැරැවිය යුතු හෙයින් 'බුද්ධ' යැ, විවිධ ඥාණ පහළ කරන හෙයින් 'බුද්ධ' යැ, ක්ෂිණාසුවසංඛ්‍යායෙන් 'බුද්ධ' යැ නිරුපක්ලෙස සංඛ්‍යායෙන් 'බුද්ධිය' යැ, එකාන්තයෙන් චිත්තරාග නුයි 'බුද්ධ' යැ, එකාන්තයෙන් චිත්තද්වේෂ නුයි 'බුද්ධ' යැ, එකාන්තයෙන් විතමෝහ නුයි 'බුද්ධ' යැ, එකාන්තයෙන් කෙලෙස් රහිත නුයි 'බුද්ධ' යැ, එකායනමාර්ගයට ගියේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, එකලා වැ අනුත්තර වූ සමාක් සම්මොධිය අවබෝධ කෙළේ නුයි 'බුද්ධ' යැ, අබුද්ධිය නැසූ බැවින් බුද්ධිප්‍රතිලාභය හේතු කොට ගෙන 'බුද්ධ' යැ, බුද්ධ යන තෙල නාමය මැණියන් උසින් නො කරන ලද, පියාණන් විසින් නො කරන ලද, බැයකු උසින් නො කරන ලද, බුනක විසින් නො කරන ලද, සගයහළුවන් උසින් නො කරන ලද, නැසහළේ නැයන් විසින් නොකරන ලද, මහණ බවුණන් විසින් නොකරන ලද, දෙවියන් විසින් නො කරන ලද. භාග්‍යවත් බුදුවරයනට යම් 'බුද්ධ' යන නාමයෙක වේ නම් අර්හත්ඵලයාගේ අන්තයෙහි උපන් තෙල නාමය මහබෝමැඩ දී සර්වඥතාඤානයාගේ ප්‍රතිලාභය සමග අර්හත්ඵලය ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡු යනු: තුලුහු බුදුන් කරා පැමිණියහ. එළැඹියහ පර්වුසාසන කළහ (සමීපයෙහි හුන්හ) පැන දුළුවන්හ තුලනය කළාහු නුයි 'එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඡු' යනු වේ.

සමපන්නවරණං ඉසිනති: වරණං වුච්චති සිලපාරමිත්තකි,¹ සිලසංවරොපි වරණං, ඉන්ද්‍රියසංවරොපි වරණං, භොජනෙ මත්තඤ්ඤානාපි වරණං, ජාගරියානුයොගොපි වරණං, සත්තපි සද්ධම්මො වරණං වත්තාරිපි ක්කානානි වරණං, සමපන්නවරණනති: සමපන්නවරණං සෙට්ඨ වරණං වීසෙට්ඨවරණං පාමොක්ඛවරණං උත්තමවරණං පචරවරණං. ඉසිති: ඉසි හගවා, මහත්තං සිලකඛ්ඛං එසි ගවෙසි පරියෙසිති ඉසි -පෙ-මහසකෙඛි වා සතෙහි එසිනො, ගවෙසිනො, පරියෙසිනො 'කභං බුද්ධා කභං හගවා කභං දෙවදෙවො කභං නරාසභොති ඉසිති 'සමපන්නවරණං ඉසි'.

පුච්ඡනතා නිපුණෙ පඤ්ඤාති: 'පුච්ඡනතා'ති පුච්ඡනතා යාවන්තා අජේඛාන්තා පසාදෙන්තා. නිපුණෙ පඤ්ඤාති: ගමිතරෙ දුද්දසෙ දුරතු-බොධෙ සතො පණ්ණෙ අත්තකාවචරෙ නිපුණෙ පණ්ණිතවෙදනියෙ පඤ්ඤාති 'පුච්ඡනතා නිපුණෙ පඤ්ඤාති.'

බුද්ධං සෙට්ඨං උපාගමුනති: 'බුද්ධා'ති "යො සො හගවා -පෙ-සච්ඡිකාපඤ්ඤාති යදිදං බුද්ධා"ති. සෙට්ඨනති: අභ්‍යං සෙට්ඨං වීසෙට්ඨං පාමොක්ඛං උත්තමං පචරං බුද්ධසෙට්ඨං. උපාගමුනති: උපාගමිංසු උපසම්ඛාමිංසු පසුරුපාසිංසු පරිපුච්ඡිංසු පරිපඤ්ඤිංසුති 'බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු'.

තෙනෙතං වුච්චති:

"එතෙ බුද්ධං උපාගඤ්ඤං සමපන්නවරණං ඉසි.
පුච්ඡනතා නිපුණෙ පඤ්ඤාති බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමු"නති.

4.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි² පඤ්ඤාති පුට්ඨො යථා තථං
පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන තොසෙසි බ්‍රහ්මණෙ මුති.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසිති: 'තෙස'නති සොළසන්තං³ පාරායනියානං බ්‍රාහ්මණානං. බුඬොති: යො "සො හගවා -පෙ-සච්ඡිකාපඤ්ඤාති යදිදං බුද්ධා"ති. බ්‍යාකාසිති තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි ආචික්ඛිදෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විචරිච්ඡි උත්තානි අකාසි පකාසෙසිති "තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි"

1. පිලාචාරිබ්බතර්-ම ඡ සං.

2. පබ්‍යාකාසි-ම ඡ සං.

3. පඤ්ඤා -ම ඡ සං.

4. සොළසානං -ම ඡ සං.

සමපන්න වරණං ඉසිං — ‘වරණ’ යි ශීලපාරම්ප්‍රාප්තිය කියනු ලැබෙයි: ශීල සංවරය ද වරණ යැ ඉන්ද්‍රිය සංවරය ද වරණ යැ භොජන-යෙහි මාත්‍රඥතාව ද වරණ යැ ජාත්‍යයානුශාසනය ද වරණ යැ (ඉද්ධාදි) සප්ත ධර්මයෝ ද වරණ යැ සතර ධ්‍යානයෝ ද වරණ යි. සමපන්න වරණං යනු: සමාද්ධ වූ (ශීලාදී) වරණ ඇති ශ්‍රේෂ්ඨ වරණ ඇති ජ්‍යෙෂ්ඨ වරණ ඇති ප්‍රමුඛවරණ ඇති උත්තමවරණ ඇති ප්‍රවීරවරණ ඇති. ඉසි යනු: බුදුහු සෑහින, මහත් වූ ශීලස්කන්ධය එෂණ ගවේෂණ පයෙහිෂණ කළාහු නුයි සෑහින . . . මහායශස්ත සත්ත්වයන් උසින් හෝ බුදුහු කොති යැ, භාග්‍ය වත්හු කොති යැ, දෙවදේවයෝ කොති යැ, නරශ්‍රේෂ්ඨයෝ කොති යැ’යි එෂණ ගවේෂණ පයෙහිෂණ කරන ලද්ද හු නුයි සෑහි නම් ථේත් නුයි ‘සමපන්න වරණං ඉසිං’ යනු වේ.

පුච්ඡන්තා නිපුණේ පඤ්ඤා — ‘පුච්ඡන්තා’ යනු: පුච්චස්නාහු යද්නාහු අධ්‍යාෂණ කරන්නාහු පහදවන්නාහු. නිපුණේ පඤ්ඤා යනු: ගැඹුරු වූ දුක්ඛයේ දක්ක යුතු වූ දුක්ඛයේ අවබෝධ කටයුතු වූ ශාන්ත වූ ප්‍රණීත වූ තර්කාවචර (තර්කයෙන් නො බැසගත යුතු වූ) සියුම් වූ පණ්ඩිතයන් විසින් දත යුතු වූ ප්‍රශ්නය නු යි ‘පුච්ඡන්තා නිපුණේ පඤ්ඤා’ යනු වේ.

බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමිං — ‘බුද්ධෝ’ යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. සෙට්ඨං යනු: අග්‍ර වූ ශ්‍රේෂ්ඨ වූ ජ්‍යෙෂ්ඨ වූ ප්‍රමුඛ වූ උත්තම වූ ප්‍රවීර වූ බුද්ධ ශ්‍රේෂ්ඨයන් කරා. උපාගමිං යනු: සම්පයට පැමිණියහ එළැඹියහ පරිශ්‍රපාසන කළහ. පැන පුළුවන්හ තුලනය කළාහු නුයි ‘බුද්ධ සෙට්ඨං උපාගමිං’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එතෙ බුද්ධං - පෙ - බුද්ධසෙට්ඨං උපාගමිං” යි.

4.

පැන පුච්චස්නා ලද බුදුහු ඔවුනට ඇති සැටියෙන් ප්‍රකාශ කළහ. සර්වඥ මුනිහු පැන විසඳීමෙන් බමුණන් තුටු කළහ.

තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි - ‘තෙසං’ යනු: පාරායන සමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණනට. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යන නාමය සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. බ්‍යාකාසි යනු: ඔවුනට බුදුහු විවරණ කළහ. වදළහ දෙසුහ පැනැවූහ පිහිටුවූහ විවෘති කළහ විභාග කළහ පාල කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි ‘තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි’ යනු වේ.

පඤ්ඤා පුට්ඨා යථාතථනි: ‘පඤ්ඤා පුට්ඨා’නි පඤ්ඤා පුට්ඨා, පුට්ඨිතො යාවිතො අපේක්ඛිතො පසාදිතො. යථාතථනි: යථා ආවිකම්මකමං. තථා ආවිකම්, යථා දෙසිතකමං. තථා දෙසෙසි, යථා පඤ්ඤාපෙතකමං. තථා පඤ්ඤාපෙසි, යථා පට්ඨපෙතකමං. තථා පට්ඨපෙසි, යථා විවරිතකමං. තථා විවරි, යථා විහජිතකමං. තථා විහජි, යථා උත්තානිකාතකමං. තථා උත්තානිදාකසි, යථා පකාසෙසි-කමං. තථා පකාසෙසිති ‘පඤ්ඤා පුට්ඨා’ යථා තථං.’

පඤ්ඤානං වේයාකරණෙනාති: පඤ්ඤානං වේයාකරණෙන ආවිකමනෙන දෙසනෙන¹ පඤ්ඤාපනෙන පට්ඨපනෙන විවරණෙන විහජනෙන උත්තානිකමෙවෙන පකාසනෙනාති පඤ්ඤානං වේයාකරණෙන’.

තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනීති ‘තොසෙසි’ති තොසෙසි විතොසෙසි පසාදෙසි ආරාධෙසි අත්තමනෙ අකාසි. බ්‍රාහ්මණෙති: සොළස පාරායනීයෙ බ්‍රාහ්මණෙ. මුනීති: ‘මොනං’ වුට්ඨති ඤාණං -පෙ- සංගජාලමතිට්ඨ සො මුනීති ‘තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි’.

තෙතෙනං වුට්ඨති:

“තෙසං බුද්ධො බ්‍යාකාසි පඤ්ඤා පුට්ඨා¹ යථා තථං
පඤ්ඤානං වේයාකරණෙන තොසෙසි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි”ති,

ඊ

තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා බුද්ධනාදිවච්ඡිකුතා
බ්‍රහ්මචරියමචරිංසු වරපඤ්ඤාසං සන්තිකො.

තෙ තොසිතා චක්ඛුමතාති: ‘තෙ’ති සොළසපාරායනීයා බ්‍රාහ්මණා. තොසිතාති තොසිතා විතොසිතා පසාදිතා ආරාධිතා අත්තමනා කතාති ‘තෙ තොසිතා.’ චක්ඛුමතාති: හගවා පඤ්චති චක්ඛුති චක්ඛුමා. මංසචක්ඛුතාපි චක්ඛුමා, දිඛචක්ඛුතාපි චක්ඛුමා -පෙ- හගවා සමන්තචක්ඛුතාපි චක්ඛුමාති ‘තෙ තොසිතා චක්ඛුමතා’.

බුද්ධනාදිවච්ඡිකුතාති ‘බුද්ධො’ති යො සො හගවා -පෙ- සචරිකා පඤ්ඤාසං යදිදං බුද්ධොති. ආදිවච්ඡිකුතාති: ‘ආදිවච්ඡ’ වුට්ඨති සුරියො සො ගොතමො ගොතෙතන හගවාපි ගොතමො ගොතෙතන, හගවාසුරියං ගොතනඤ්ඤාතකො² ගොතනච්ඡි, තසමා බුද්ධො ආදිවච්ඡිකුති බුද්ධනාදිවච්ඡිකුතා.

1. පඤ්ඤා -ම ජ සං
2. දක්ෂිණ-වරික
3. ගොතන-ඤ්ඤාතක-පත

පසෙකු පුටියෝ යථා තථං — ‘පසෙකු පුටියෝ’ යනු: ප්‍රශ්නයන් පුළුල්වන ලදහු විවාරන ලදහු අයදනා ලදහු අධ්‍යයණ කරන ලදහු පහදවන ලදහු. යථා තථං යනු: යම්සේ වැළ යුතු නම් එසේ වැළහ, යම්සේ දෙසිය යුතු නම් එසේ දෙසුන, යම්සේ පැනැවිය යුතු නම් එසේ පැනැවුන, යම්සේ පිහිටුවිය යුතු නම් එසේ පිහිටුවුන, යම්සේ විවෘති කළ යුතු නම් එසේ විවෘති කළහ, යම් සේ විභාග කළ යුතු නම් එසේ විභාග කළහ, යම්සේ පාළ කළ යුතු නම් එසේ පාළ කළහ, යම්සේ ප්‍රකාශ කළ යුතු නම් එසේ ප්‍රකාශ කළාහු නුසි ‘පසෙකු පුටියෝ යථා තථං’ යනු වේ.

පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන යනු: පැන විසඳීමෙන් පැවැසීමෙන් දෙසීමෙන් පැහැවීමෙන් පිහිටුවීමෙන් විවාති කිරීමෙන් ඒභාග කරීමෙන් පාළු කිරීමෙන් ප්‍රකාශ කිරීමෙන් ශ්‍රී ‘පඤ්ඤානං වෙය්‍යාකරණෙන’ යනු වේ.

තොසෙයි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි — ‘තොසෙයි’ යනු: තුටු කළහ, වීරිධා-
කාරයෙන් තුටු කළහ, පැහැද වූහ, සිද්ධියට පැමිණවූහ, සියමන ඇතියන්
කළහ. බ්‍රාහ්මණෙ යනු: පාරායණ සමාගමයෙහි වූ බ්‍රාහ්මණයන්. මුනි-
‘මොන’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි... රාගාදි සඬ්භය හා තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි-
ජාලය ඉක්ම පිටි හේ ‘මුනි’ නම් වේ තුනි ‘තොසෙයි බ්‍රාහ්මණෙ මුනි
යනු වේ.

එයිත් තෙල කියනු ලැබෙයි:

"තෙසං වුද්දො ඛ්‍යාතාසි -ප- තොසෙසි ව්‍රාහමණෙ මුනි" ඩී.

5.

ඔහු පසැස් ඇති සුයම් බන්ධු වූ බුදුරජුන් විසින් තුටු කරන ලද්දු
උත්තම ප්‍රාඥ වූ සර්වඥයන් වහන්සේ වෙත බබාසලවස් වූසුහ.

තෙ තොසිතා චක්‍රමතා — ‘තෙ’ යනු: පාරායණසමාගමයෙහි වූ සොළොස් බමුණු යැ. තොසිතා යනු: තුටු කරන ලද්දු විවිධාකාරයෙන් තුටු කරන ලද්දු පහචන ලද්දු සිද්ධියට පමුණුවන ලද්දු (සොමනස් වීසින්) සියමන ආභියන් කරන ලද්දු නුඹ ‘තෙ තොසිතා’ යනු වේ. චක්‍රමතා යනු: බුදුහු පසැසින් චක්ෂුර්මත්භ: මසැඳිනුද චක්ෂුර්මත්භ, දිවැඳිනුද චක්ෂුර්මත්භ . . . බුදුහු සමතැඳිනුද චක්ෂුර්මත්භ’ හි ‘තෙ තොසිතා චක්‍රමතා’ යනු වේ.

බුද්ධචරිතවතයා — ‘බුද්ධ’ යනු: යම් භාගාවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. ආදිවතයා — ‘ආදිව’ යි සුය්‍යා කියනු ලැබෙයි. භේ ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ. බුද්ධ ද ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ බුද්ධ සුය්‍යාතම ගොත්‍රයෙන් ඥාතීහ ගොත්‍රයෙන් ඛන්ධුහ එයින් බුද්ධ ‘ආදිතා ඛන්ධු නම් වෙතී’ ‘බුද්ධතා දිව්ව ඛන්ධුතා’ යනු වේ.

බ්‍රහ්මවරියමවරිංසුති 'බ්‍රහ්මවරියං' වුනුනි අසඳුම්මසමාපත්තියා ආරති විරති පටිවිරති වෙරමණි විරමණා¹ අතිරියා අකරණං අනාකිංසකති වෙලාඅනතිකකමො සෙතුසාතො. අපිව නිසාරියාය වසෙන බ්‍රහ්මවරියා වුනවති අරියො අවධිබ්බිකො මග්ගො, සෙයාපීදං. සමොද්ධි සමා සංකප්පො සමොවාචා සමාකමමනො සමොආපීවො සමොවායාමො සමොසති සමොසමාධි. බ්‍රහ්මවරියමවරිංසුති බ්‍රහ්මවරියං ආවරිංසු සමාදයවතතිංසුති 'බ්‍රහ්මවරිය මවරිංසු.'

වරපඤ්ඤසස සනතිකෙති: වරපඤ්ඤසස අග්ගපඤ්ඤසස සෙව්ඛ-පඤ්ඤසස විසෙට්ඨපඤ්ඤසස පාමොක්ඛපඤ්ඤසස උත්තමපඤ්ඤසස පවර-පඤ්ඤසස. සනතිකෙති: සනතිකෙ සාමන්තා ආසන්නෙ අවිදුරෙ උපකලෙඤ්ඤිති වරපඤ්ඤසස සනතිකෙ.

තෙනෙනං වුනවති:

“තෙ තොසිනා චක්ඛුමනා බ්‍රුද්ධිනාදිවු ඛහධුතා බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු වරපඤ්ඤසස සනතිකෙ”²ති.

6.

ඵකමෙකසස පඤ්ඤසස යථා බ්‍රුද්ධින දෙසිතං තථා යො පටිපජේය්‍යා ගච්ඡ පාරං අපාරතො³.

ඵකමෙකසස පඤ්ඤසසාති: ඵකමෙකසස අර්තපඤ්ඤසස ඵකමෙකසස තිසසමෙක්ඛය්‍යා පඤ්ඤසස - පෙ - ඵකමෙකසස පිබ්බියපඤ්ඤසසාති 'ඵකමෙකසස පඤ්ඤසස'.

යථා බ්‍රුද්ධින දෙසිතනති: බ්‍රුද්ධි⁴ති යොසො හගවා සයමතු - පෙ - සවිඤ්ඤාපඤ්ඤනති යදිදං බ්‍රුද්ධි⁴ති. යථා බ්‍රුද්ධින දෙසිතනති: යථා බ්‍රුද්ධින ආවිකතීනං දෙසිතං පඤ්ඤපිතං පට්ඨපිතං විවරිතං විහරිතං⁴ උත්තාරිකතං පකායිකනති යථා බ්‍රුද්ධින දෙසිතං.

තථා යො පටිපජේය්‍යාති: සමාපට්ඨදං අනුලොමපට්ඨදං අපච්ඡික-පට්ඨදං අත්ථපට්ඨදං ඛම්මානුඛම්මපට්ඨදං පටිපජේය්‍යාති තථා යො පටිපජේය්‍යා.

1. වරමණ-මජ්ඣං.
2. අවරිංසු-මජ්ඣං.

3. අපාරතො-පඤ්ඤා.
4. විහරිතං-භාවනා.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු — ‘බ්‍රහ්මවරිය’ යි අසද්ධර්ම සමාපත්තියෙන් දුරුවීම වෙන්වීම සර්වාකාරයෙන් වෙන්වීම, විරමණභාවය, විරමණය, නො කිරීම, අකරණය, ඊට නො පැමිණීම, මයාද නො ඉක්මවීම, භේතු නැසීම කියනු ලැබෙයි. තවද ශිෂ්ටයාය විසින් ‘බ්‍රහ්මවරිය’ යි ආයා අණ්ඩාංගික මාර්ගය කියනු ලැබෙයි. භේ මෙසේයි: සමාග්දාෂ්ටි යැ සමාක්සංකල්ප යැ සමාග් වචන යැ සමාක් කර්මාන්ත යැ සමාගාජිව යැ සමාග්ව්‍යායාම යැ සමාක් ස්මාති යැ සමාක් සමාධි යි. බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු යනු: බ්‍රහ්ම-වයායෙහි හැසුරුණහ වෙසෙසින් හැසුරුණහ මොනොවට ගෙන පැවැත් තානු නුයි ‘බ්‍රහ්මවරියමවරිංසු’ යනු වේ.

වරපඤ්ඤාසය සනතිකෙ යනු: උතුම් ප්‍රඥා ඇතියහුගේ අග්‍රප්‍රඥ ඇතියහු ගේ ශ්‍රේෂ්ඨප්‍රඥා ඇතියහුගේ ජ්‍යෙෂ්ඨප්‍රඥා ඇතියහු ගේ අධිකප්‍රඥ ඇතියහුගේ උත්තමප්‍රඥා ඇතියහුගේ ප්‍රචිර ප්‍රඥා ඇතියහුගේ. සනතිකෙ යනු: සමීපයෙහි වෙතැ ආසන්නයෙහි නුදුරෙහි ඉතා ළඟ නුයි ‘වරපඤ්ඤාසය සනතිකෙ’ යනු වේ.

එයින් කෙල කියනු ලැබෙයි:

“කෙ තොසිතා වකඛුමතා -පෙ-වරපඤ්ඤාසය සනතිකෙ” යි.

6.

එකෙකි පැනයට යම්සේ බුදුරදුන් විසින් වදළ විසැළුම් වේ ද, යමෙක් එසේ පිළිපදනේ නම් හෙතෙම අපාර සංඛ්‍යාත සසරින් පරතොරට යන්නේ යැ.

එකමෙකසස පඤ්ඤාසය යනු: එකෙකි අර්ත පැනයට එකෙකි තිස්ස-මෙත්තෙයා පැනයට . . . එකෙකි පිඩගිය පැනයට නුයි ‘එකමෙකසස පඤ්ඤාසය’ යනු වේ.

යථා බුද්ධො දෙසිතං — ‘බුද්ධ’ යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ස්වයමිතු වෙත් ද . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු: බෝවුල්හි අර්භත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂ-යෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියකි. **යථා බුද්ධො දෙසිතං** යනු: යම්සේ බුදුන් විසින් වදරන ලද ද, දෙසන ලද ද, පනවන ලද ද, තබන ලද ද, විවෘති කරන ලද ද, විභාග කරන ලද ද, පාළු කරන ලද ද, ප්‍රකාශ කරන ලද ද යි ‘යථා බුද්ධො දෙසිතං’ යනුවේ.

තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍යා යනු: සමාක් ප්‍රතිපදා අනුලොමප්‍රතිපදා අවිරුද්ධප්‍රතිපදා අන්වර්ථ ප්‍රතිපදා ධර්මානුධර්මප්‍රතිපදා පිළිපදනේ නම් නුයි ‘තථා යො පටිපජ්ජෙය්‍යා’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ගවේෂ පාරං අපාරතොති: පාරං වුවිති අමතං ගිබ්බානං - පෙ - ගිරොධො ගිබ්බානං. 'අපාරං' වුවිති කිලෙසා ව ඛන්ධා ව අභිසංඛාරා ව. ගවේෂ පාරං අපාරතොති: අපාරතො පාරං ගවේෂයා පාරං අධිගවේෂයා පාරං එසෙසයා පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති 'ගවේෂ පාරං අපාරතො.'

තෙනෙනං වුවිති:

“එකමෙකස්ස පඤ්ඤස්ස යථා බුද්ධින දෙසිතං
යථා යො පටිපජ්ජෙය්‍ය ගවේෂ පාරං අපාරතො”ති.

7.

අපාරා පරං ගවේෂයා භාවෙනො මහාමුක්ඛමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය තස්මා පාරායනං ඉති

අපාරා පාරං ගවේෂයාති: 'අපාරං' වුවිති කිලෙසා ව ඛන්ධා ව අභිසංඛාරා ව 'පාරං' වුවිති. අමතං ගිබ්බානං - පෙ - තණ්හකුසො වීරාගො ගිරොධො නිබ්බානං. අපාරා පාරං ගවේෂයාති: අපාරා පාරං ගවේෂයා, පාරං අධිගවේෂයා, පාරං එසෙසයා, පාරං සච්ඡිකරෙය්‍යාති 'අපාරා පාරං ගවේෂයා.'

භාවෙනො මහාමුක්ඛමනි: 'මග්ගමුක්ඛමං' වුවිති අරියො අවස්ඨාගො උද්ගො, සෙය්‍යාරියො; සමුදාදිධි - පෙ - සමුදා සමාධි. මහාමුක්ඛමනි: උග්ගං අග්ගං සෙව්සං විසෙව්සං පාමොක්ඛං උක්ඛමං පටි. භාවෙනොති: භාවෙනො ආසෙවෙනො ඛුද්ධිකරොතොති 'භාවෙනො මහාමුක්ඛමං'.

මග්ගො සො පාරං ගමනායාති.

1. මග්ගො පථො පථො පථො¹ අඤ්ඤං වට්ටමායනං
නාවා උක්ඛංසෙතු ව කුලො ව හිසි සංඝමො.*

පාරං ගමනායාති: පාරං ගමනාය පාරං සමසාපනාය පාරං යමිත්‍ර පාපනාය ජ්‍යාමරණස්ස තරණායාති 'මග්ගො සො පාරං ගමනාය.'

තස්මා පාරායනං ඉතිති: 'තස්මා'ති තස්මා තංකාරණං තංහෙතු තප්පදියා තංහිදානා. 'පාරං' වුවිති අමතං ගිබ්බානං - පෙ - ගිරොධො ගිබ්බානං. 'අයනං' වුවිති මග්ගො, ඉතිති පදසනි - පෙ - පදනුප්පබ්බතා පෙතං ඉති'ති. 'තස්මා පාරායනං' ඉති.

තෙනෙනං වුවිති:

“අපාරා පාරං ගවේෂයා භාවෙනො මහාමුක්ඛමං
මග්ගො සො පාරං ගමනාය තස්මා පාරායනං ඉතිති.

1. පථො අදො-ව, ව

2. උක්ඛංසෙතු පතුලො සංඝමො-හ*

ගවේෂ පාරං අපාරතො — ‘පාර’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: . . . නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ‘අපාර’ යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙයි. ගවේෂ පාරං අපාරතො යනු: අපාරයෙන් පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ස්පර්ශකරන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි ‘ගවේෂ පාරං අපාරතො’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“එකමෙකසස පඤ්ඤාසස -ප- ගවේෂ පාරං අපාරතො” යි.

7.

උතුම් වූ ආයාචාර්ගය වඩනුයේ අපාර සංඛ්‍යාත සෙයින් පර-තොට යන්නේ යැ පාරගම්‍යයට හේ මාර්ග වෙයි. එහෙයින් ‘පාරායණ නම් වී යයි.

අපාරා පාරං ගවේෂයා — ‘අපාර’ යි ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙයි. ‘පාර’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි: . . . තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙන් වීරාගයෙක් නිරොධයෙක් නිර්වාණ-යෙක් වේ ද එය යි. අපාරා පාරං ගවේෂයා යනු: අපාරයෙන් පාරයට යන්නේ යැ පාරයට පැමිණෙන්නේ යැ පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන්නේ නුයි ‘අපාරා පාරං ගවේෂයා’ යනු වේ.

භාවෙනොමග්ගමුත්තමං — ‘මග්ගමුත්තමං’ (උත්තමමාර්ග) යි ආයාචාර්ගිකමාර්ගය කියනු ලැබෙයි. හෙ මෙසේයි. සමාග්දාස්සිය යැ . . . සමාග් සමාධි යි. මග්ගමුත්තමං යනු: අග්‍ර මාර්ග යැ ශ්‍රේෂ්ඨ පොෂ්ඨ ප්‍රමුඛ උත්තම දුර මාර්ගය. භාවෙනොම යනු: වඩනුයේ සෙවුනේ බහුල කරනුයේ නුයි ‘භාවෙනොම මග්ගමුත්තමං’ යනු වේ.

මග්ගො සො පාරං ගමනාය යනු:

1. මග්ග යැ පන්ථ යැ පථ යැ පච්ඡ යැ අඤ්ජසය යැ වටුම යැ අයන යැ නාදා යැ උත්තරසෙතූ යැ කුල්ල යැ හිසි යැ සඛකම යි.

පාරං ගමනාය යනු: පාරයට යනු පිණිස පාරයට පැමිණෙනු පිණිස පාරයට මැනවින් පැමිණෙනු පිණිස පරාමර්ණයාගේ තරණය පිණිස නුයි ‘මග්ගො සො පාරං ගමනාය’ යනු වේ.

තස්මා පාරායනං ඉති — ‘තස්මා’ යනු: එයින් එ කරුණින් එ හෙයින් තත්ප්‍රත්‍යයෙන් තත්තිදනයෙන්. ‘පාර’ යි අමාමහනිවන කියනු ලැබෙයි. . . නිරොධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. ‘අයන’ යි මාර්ගය කියනු ලැබෙයි. ඉති යනු: පද සන්ධි යැ . . . තෙල ‘ඉති’ යනු පදනුපුර්වතා නුයි ‘තස්මා පාරායනං ඉති’ යනු වේ.

එයින් තෙල කියනු ලැබෙයි:

“අපාරා පාරං ගවේෂයා -ප- තස්මා පාරායනං ඉති” යි.

8.

පාරායනමනුගායිකං (ඉච්චායසමා පිඩ්ඛියො)
(යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි) විමලො භූරි මෙධසො
තික්කාමො නිබ්බන්තො නාගො කිසස හෙතු වුසා හණේ.

පාරායනමනුගායිකසන්නි: ගීතමනුගායිකං කට්ඨමනුකථයිකං,¹
හණිතමනුහණිකං, ලපිතමනුලපිකං, හායිතමනුහායිකසන්නි 'පාරායන
මනුගායිකං'.

ඉච්චායසමා පිඩ්ඛියොති 'ඉච්චා'ති පදසන්ධි-පෙ-පදනුදුබ්බතාපෙතං
'ඉච්චා'ති. ආයසමාති පියවචනං ගරුවචනං සගාරවසප්පත්තාධිවචනමෙතං.
'ආයසමා'ති. පිඩ්ඛියොති: තස ථෙරසස නාමං සඛ්ඛා සමඤ්ඤ පඤ්ඤතති
වොහාරො නාමං නාමකමං නාමධෙයං නිරුක්ති ඛාඤ්ජනං අභිලාපොති
'ඉච්චායසමා පිඩ්ඛියො'.

යථා අද්දකඛි තථා අකඛායිති: යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි, ආචිකඛි
දෙසෙයි පඤ්ඤපෙයි පච්චපෙයි විවරි විහරි උක්ඛානිඅක්ඛායි පක්ඛාසෙයි.
'සබ්බෙ සඛ්ඛාරා අභිච්චා'ති යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි ආචිකඛි දෙසෙයි
පඤ්ඤපෙයි පච්චපෙයි විවරි විහරි උක්ඛානි අක්ඛායි පක්ඛාසෙයි. 'සබ්බෙ
සඛ්ඛාරා දුක්ඛාති-පෙ-'යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ
ධම්ම'න්ති යථා අද්දකඛි තථා අකඛායි, ආචිකඛි දෙසෙයි පඤ්ඤපෙයි
පච්චපෙයි විවරි විහරි උක්ඛානිඅක්ඛායි පක්ඛාසෙයිති 'යථා අද්දකඛි තථා
අකඛායි'.

විමලො භූරි මෙධසොති: 'විමලො'ති රාගො මලං, දොසො මලං,
මොහො මලං, කොධො-උපතාහො-පෙ-සබ්බාකුසලාභිසඛ්ඛාරා මලා,
තෙ මලා බුද්ධිසංහතවන්තො පභිනා උච්ඡින්නවුලා පාලාවඤ්ඤකතා අනභාව
කතා² ආයතිං අනුපාදධම්මො. තසමා බුද්ධො අවලෝ³. විමලො,
නිමමලො, මලාපහතො මලවිප්පහිතො මලවිප්පමුක්තො⁴. සබ්බමලවිති-
වක්තො. 'භූරි' වුච්ඡති. පඨවි⁵. හභවා තාය⁶. පඨවිසමාය පඤ්ඤාය
විපුලාය විස්තාය සම්මතාගතො. 'මෙධා' වුච්ඡති පඤ්ඤා, "යා පඤ්ඤා
පජානතා-පෙ-අමොහො ධම්මවිජයා සම්මොදිති." හඳවා ඉමාය මෙධ ය
පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපෙතො
සමපෙතො⁷ සමන්තාගතො තසමා බුද්ධො සුමෙධසොති 'විමලො
භූරි මෙධසො.'

1. කට්ඨමනුගායිකං - සාය
2. අනභාව කතා - මජ්ඣ.
3. අමලො, බුද්ධො - මජ්ඣ.
4. මලවිපුක්තො - මජ්ඣ.

5. පඨවි - මජ්ඣ.
6. හභවා ඉමාය - සාය
7. සමුපපෙතො මජ්ඣ., සාය

8.

ආයුෂමත් පිඩිතිය (බාවරිතව) මෙසේ පැවැසි: පාරායණය බුද්ධත් වදළ මෙයින් කියනෙම්, (බුද්ධ) යම්සේ (සත්‍යානිසම්බොධයෙන්) දුටු සේක් නම් එසේ වදළහ, නිර්මල වූ විසුල ප්‍රඥා ඇති ප්‍රතිණ වූ කාම ඇති කෙලෙස් වල් හෝ තෘෂ්ණා විරහිත බුද්ධතාග තෙමේ කුමක් හෙයින් මුසවා කියන්නේ ද?

පාරායනමනුෂායිස්සං යනු: ඊතය අනුව ගයනෙම් කථිතය අනුව කියනෙම් භණිතය අනුව බණනෙම් ලපිතය අනුව තෙපලනෙම් භාෂිතය අනුව භාෂණය කරනෙම් නුයි 'පාරායනමනුෂායිස්සං' යනු වේ.

ඉව්වායස්මා පිඩිතියො — 'ඉව්වා' යනු: පදසන්ධි යැ . . . තෙල 'ඉව්වා' යනු: පදනුසුර්වකා ද වෙයි. ආයස්මා යනු: ප්‍රිය වචන යැ ගරු වචන යැ තෙල 'ආයස්මා' යනු සගෙරව සප්‍රතිශ්‍රය නමෙකි. පිඩිතියො යනු: ඒ තෙරුන්ගේ නාම යැ සංඛ්‍යා යැ සමඤ්ඤා යැ ප්‍රඥප්ති යැ ව්‍යවහාර යැ නම් යැ නාමකර්මයැ නාමධෙය යැ නිරුක්ති යැ ව්‍යඤ්ජන යැ අභිලාප නුයි 'ඉව්වායස්මා පිඩිතියො' යනු වේ.

යථා අඤ්ඤා තථා අක්ඛායි යනු: දුටු පරිදි වදළහ පැවැසුහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවෘති කළහ විහාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යාන'යි දුටු පරිදි වදළහ පැවැසුහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවෘති කළහ විහාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛ'යි . . . 'යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් ඇත් නම් ඒ හැම ගිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි දුටු පරිදි වදළහ පැවැසුහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවරණ කළහ විහාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි යථා අද්දක්ඛි තථා අක්ඛායි' යනු වේ.

විමලො භූරි මෙධසො — 'විමලො' යනු: රාගය මලයෙක ද්වේෂය මලයෙක මොහය මලයෙක ක්‍රොධය — උපතාහය හැම අකුශලානිසංස්කාරයෝ මලයෝ යි. ඒ මලයෝ භාග්‍යවත් බුද්ධත් විසින් ප්‍රතිණයහ මුලසුන් කරනලදහ මුල්උදුළ තල්වත්තක් සෙයින් කරන ලදහ අනුභවය කරන ලදහ (එහෙයින්) ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුද්ධ අමලයහ, විමලයහ, නිර්මලයහ, කස වූ මල ඇතියහ, වෙසෙයින් ප්‍රතිණ වූ මල ඇතියහ, මලයෙන් විප්‍රමුක්තයහ, හැම ක්ලේශ මලයන් ඉක්ම වූහ. 'භූරි' යි පාරිච්ඡය කියනු ලැබෙයි, බුද්ධ ඒ පාරිච්ඡ සම වූ විසුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි, 'යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් . . . අමොහයෙක් ධර්මවිච්ඡයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. බුද්ධ මේ මෙධා සංඛ්‍යාත ප්‍රඥායෙන් යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු උපගත වූවාහු සමුපගත වූවාහු නො වෙත් වූවාහු පරිසුරණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති. එයින් බුද්ධ 'සුමෙධස්' නුයි 'විමලො භූරි මෙධසො' යනු වේ.

නිකකාමො නිබ්බනො නාගොති: 'කාමා'ති උඤ්ඤානො දෙව් කාමා: වස්සුකාමා ව කිලෙසකාමා ව -පෙ- ඉමෙ වුට්ඨනි වස්සුකාමා -පෙ- ඉමෙ වුට්ඨනි කිලෙසකාමා, බුද්ධිසංඝගවතො වත්ථුකාමා පරිඤ්ඤාතා කිලෙසකාමා පභිනා, වත්ථුකාමානං පරිඤ්ඤාතකාමා කිලෙසකාමානං පභිනකාමා භගවා න කාමෙ කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති න කාමෙ පඤ්ඤති න කාමෙ පිහෙති න කාමෙ අභිජපෙපති. යෙ කාමෙ කාමෙත්ති, කාමෙ ඉච්ඡති, කාමෙ පඤ්ඤති, කාමෙ පිහෙති, කාමෙ අභිජපෙපති, තෙ කාමකාමිනො රාගරාගිනො සඤ්ඤසඤ්ඤිනො. භගවාන කාමෙ-කාමෙති න කාමෙ ඉච්ඡති, න කාමෙ පඤ්ඤති, න කාමෙ පිහෙති, න කාමෙ අභිජපෙපති, තසමා බුද්ධාදකාමො ගිකකාමො උත්තකාමො වත්තකාමො මුක්ඛකාමො පභිනකාමො පටිනිසංචරකාමො, විතරාගො විගතරාගො විතාරාගො වත්තරාගො මුක්ඛරාගො පභිනරාගො පටිනිසංචරාගො, කිව්ඡානො ගිඤ්ඤානො සිතිභුතො සුඛපටිසංවෙදී බුද්ධභුතො අත්තනා විහරතිති 'නිකකාමො'. නිබ්බනොති: රාගො වනං, දෙසො වනං, මොහො වනං, කොධො වනං, උපතාගො වනං -පෙ- සම්බාදුසලාභිසංඛාරා වනා. තෙ වතා බුද්ධිසංඝගවතො පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලාවස්ථකතා අනාභාවකතා ආයතිං අනුපාදාමුලා. තස්මා බුද්ධො අවතො විවතො ගිබ්බනො වනාපගතො වනවිපසිතො වනවිපසමුක්ඛො* සම්බවතවිති-වක්ඛොති 'ගිබ්බනො'. නාගොති: නාගො භගවා, ආගං නකරොතිති නාගො, න ගච්ඡතිති නාගො, න ආගච්ඡතිති නාගො -පෙ- එවං භගවා න ආගච්ඡතිති නාගොති' ගිකකාමො ගිබ්බනො නාගො.

කිසස හෙතු මුසා හණෙති: 'කිසසහෙතු'ති කිසස හෙතු, කිංහෙතු, කිංකාරණා කිංකරණා, කිංපට්ඨයාති 'කිසසහෙතු. මුසාහණෙති මුසා හණෙය්‍යා, කපේය්‍යා දිපෙය්‍යා වොහරෙය්‍යා. මුසා හණෙති: මොසව-ජ්ජං හණෙය්‍යා මුසාවාදං හණෙය්‍යා, අනරියවාදං හණෙය්‍යා, ඉධෙකවෙවා සහග්ගතො*වා පරිසග්ගතො*වා සද්ධිමජ්ඣගතො වා පුගලජ්ඣගතො වා රාජකුලලජ්ඣගතො වා අභිනිතො සකඛිපුට්ඨො එහමෙහා පුරිස, යං ජානාසි,තං වදෙහි'ති සො අජානං වා ආහ 'ජානාමි'ති, ජානංවා ආහ 'න ජානාමිති, අපසං වා ආහ 'පසාමි'ති, පසං වා ආහ 'න පසාමි'ති. ඉති අත්තහෙතු වා පරහෙතු වා ආමිසකිඤ්ඤිකාහෙතු වා සම්පජානමුසා භාසති, ඉදං වුවච්ඡි මොසවජ්ජං,

1. වත්ථුකාමා - ම ජ සං	3. පරිසංගතො - ම ජ සං
2. සභාගතො - ම ජ සං	4. මජ්ඣිමනිකාය - සාලොයාදුකත, තිකඩගුප්තකර - පුගලවග්ග

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

නිකකාමො නිබ්බනො නාගො — ‘කාමා’ යනු: විස්තර විසින් වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ දැයි කාම දෙකෙකි. . . . මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති . . . මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් වස්තුකාමයෝ සාමාන්‍ය ලක්ෂණව-බෝධයෙන් දත්තා ලදහ ක්ලේශකාමයෝ ප්‍රභාණය කරන ලදහ වස්තු කාමයන් වර්ණන වන බැවින් ක්ලේශකාමයන් ප්‍රතිණ වන බැවින් බුදුහු කාමයන් නො කැමැති වෙති, කාමයන් ඊජ්ජා නො කෙරෙති, කාමයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති, කාමයන් පිභායන (මැනැවින් පැතිම) නො කෙරෙති, කාමයන් උදෙසා වාග්හෙද නො කෙරෙත්. යම් කෙනෙක් කාමයන් කැමැති වෙත් ද කාමයන් ඊජ්ජාකෙරෙත් ද කාමයන් ප්‍රාර්ථනා කෙරෙත් ද කාමයන් පිභායන කෙරෙත් ද කාමයන් උදෙසා වාග්හෙද කෙරෙත් ද, ඔහු කාමකාමීහු රාගරාගිහු සංඤාසංඤ්භු වෙති. බුදුහු කාමයන් කැමැති නො වෙති, කාමයන් ඊජ්ජා නො කෙරෙති, කාමයන් ප්‍රාර්ථනා නො කෙරෙති කාමයන් පිභායන නො කෙරෙති කාමයන් උදෙසා වාග්හෙද නො කෙරෙත්. එයින් බුදුහු අකාමයහ, තිස්සකාමයහ, ත්‍යක්තකාමයහ, වාන්තකාමයහ, මුක්තකාමයහ, ප්‍රතිණකාමයහ, ප්‍රතිනිසාස්පකාම (බැහැර කළ කාම ඇති) යහ, විතරාගයහ, විගතරාගයහ, ත්‍යක්තරාගයහ, වාන්ත රාගයහ, මුක්තරාගයහ, ප්‍රතිණරාගයහ ප්‍රතිනිසාස්පරාගයහ, තාප්ණා රහිත-යහ, තිවියාහ, සිහිල් වුහ, කායික චෛතසික සුව විදින්නාහු උතුම් පියවි ඇති සිතින් යුතු වැ වාසය කෙරෙත් නුයි ‘නික්කාමො’ යනු වේ. **නිබ්බනො** යනු: රාගය (වන සදාශ වන බැවින්) වන යැ, ද්වේෂය වන යැ, මොහය වන යැ, ක්‍රොධය වන යැ, බද්ධවේරය වන යැ . . . හැම අකුශලාභි-සංස්කාරයෝ වනායෝ යි. ඒ වනායෝ භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රතිණයහ, උසුන්මුල් ඇතියහ, හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ, අනුභවාය කරන ලදහ, ආයතිහවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු වන රහිතයහ පහවු වන ඇතියහ නිර්වණයහ වනයෙන් පහවුහ වන විප්‍රතිණයහ වන විප්‍රමුක්තයහ හැම වනයන් ඉක්මවුහ නුයි නිබ්බනො යනු වේ. **නාගො** යනු: බුදුහු නාගයහ පව් නො කෙරෙත් නුයි නාගයහ (අගතියට) නො යෙත් නුයි නාගයහ (පුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො එත් නුයි නාගයහ . . . මෙසෙයින් බුදුහු නොඑත් නුයි නාගයහ’ යි ‘නික්කාමො නිබ්බනො නාගො’ යනු වේ.

කිස්ස හෙතු මුසා හණේ — ‘කිස්ස හෙතු’ යනු: කවර හෙයින් කුමක් හෙයින් කවර කරුණින් කුමක් හිදනකොට කුමක් ප්‍රත්‍යය කොට නුයි ‘කිස්ස හෙතු’ යනු වේ. **මුසා හණේ** යනු: මුසවා බෙණෙන්නේ ද කියන්නේ ද පවසන්නේ ද වහරන්නේ ද, **මුසා හණේ** යනු: මුසාබස් බෙණෙන්නේ ද මුසවා බෙණෙන්නේ ද අනායාසවචන බෙණෙන්නේ ද “මෙලොවැ කිසිවක් සභායෙහි සිටියේ හෝ ගම්සභායෙහි සිටියේ හෝ නැයත් මැද සිටියේ හෝ සේනා මැද සිටියේ හෝ රදෙල් මැද සිටියේ හෝ සාක්ෂියට කැඳවන ලද්දේ ‘එව එමබා පුරුෂය, දන්තා දූය කිය’ යි සාක්ෂි අසන ලද්දේ හෝ නො දන්නේ මැ ‘දැනිමි’ කියයි, දන්නේ මැ ‘නො දැනිමි’ කියයි, නො දක්නේ මැ ‘දක්මි’ කියයි, දක්නේ මැ ‘නො දක්මි’ කියයි. මෙසේ තමා නිසා හෝ මෙරමා නිසා හෝ මදවු අල්ලක් නිසා හෝ දන දන බොරු කියයි. මේ ‘මොසවජ්ජ’ යි කියනු ලැබෙයි.

අපිව තිභාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති: පුබ්බවසං හොති මුසා හණිකන්ති හණ්ණකං හොති 'මුසාහණම්'ති හණිකං හොති 'මුසා මයා හණිත'න්ති: ඉමෙහි තිභාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති. අපිව චතුර්භාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති: පුබ්බවසං හොති 'මුසාහණික'න්ති හණ්ණකං හොති 'මුසා හණම්'ති හණිකං හොති 'මුසා මයා හණිත'න්ති විනිධාය දිට්ඨිං. ඉමෙහි චතුර්භාකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති.

අපිව පඤ්චභාකාරෙහි- ජ්ඣාකාරෙහි- සත්භාකාරෙහි- අට්ඨකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති: පුබ්බවසං හොති 'මුසා හණිකන්ති හණ්ණකං හොති: 'මුසා හණම්'ති හණිකං හොති 'මුසා මයා හණිත'න්ති, විනිධාය දිට්ඨිං. විනිධාය චන්ති. විනිධාය රූපිං. විනිධාය සංකෘතං. විනිධාය භාවං. ඉමෙහි අට්ඨකාරෙහි මුසාවාදෙ හොති කිසං හෙතු මුසා හණෙති කිසං හෙතු මුසා හණෙය්‍ය කථෙය්‍ය දිපෙය්‍ය වොහරෙය්‍යාති 'කිසං හෙතු මුසා හණෙ':

තෙනාහ ථෙරො උච්චියො:

පාරායනමනුගායිකං (ඉවායසමා උච්චියො)

(යථා අද්දකම් තථා අකම්බි) විමලො හුරි මෙධසො

තික්කාමො තිබ්බතො නාහො කිසං හෙතු මුසා හණෙ''ති.

9.

පභීනමලමොහස්ස මානමක්කප්පායිතො

හන්දහං කිසකයිකාමි ගිරං වණ්ණපසංගිතං.

පභීනමලමොහස්සාති 'මල'න්ති: රාහො මලං, දෙසො මලං, වොහො මලං, මානො මලං, දිට්ඨි මලං, කිලෙසො මලං, සබ්බදුවච්චිතං මලං, සබ්බභවගාමිකඉමං මලං, මොහොති, "යං දුසෙකි අඤ්ඤාණං -පෙ- අභිජ්ජාලකි මොහො අකුසලමුලං, අයං වුට්ඨති මොහො. මලඤ්ඤ මොහො ව චුද්ධස්ස භගවතො පභීනා උච්ඡින්නමුලා කාලාවතථුකතා අනභාවකතා අයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා චුද්ධො පභීනමලමොහොති 'පභීනමල මොහස්ස'.

මානමක්කප්පායිතොති 'මානො'ති එකවිධෙන මානො: යා විතතස්ස උත්තති.

දුට්ඨෙන මානො: අකුසලාසනමානො පරවම්භනමානො.

තිට්ඨෙන මානො: 'සෙය්‍යොහමස්මි'ති මානො, සද්දෙසො හමස්මි'ති මානො, 'ගිතො හමස්මි'ති මානො,

තවද තුන් අයුරෙකින් මෘෂාවාදය වෙයි: පළමු මැ ඔහුට බොරුවක් කියන්නෙමි සිත වෙයි, කියන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, කිවහුට මුසවා මා විසින් කියනලද්' යි සිත වෙයි. මේ තුන් අයුරින් මෘෂාවාද වේ. තවද සතර අයුරෙකින් මෘෂාවාද වෙයි: පළමු මැ ඔහුට මුසවා බණන්නෙමි සිත වෙයි, කියන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, කිවහුට මුසවා මා විසින් කියන ලද්' යි සිත වෙයි, ලබ්ධිය සහවාගෙන කියයි. මේ සතර අයුරින් මෘෂාවාද වේ.

තවද පස් අයුරෙකින් — සය අයුරෙකින්—සත් අයුරෙකින්—අට අයුරෙකින් මෘෂාවාද වෙයි: පළමු මැ ඔහුට මුසවා බණන්නෙමි සිත වෙයි, බණන්නාහට මුසවා බෙණෙමි සිත වෙයි, බිණුවහුට මුසවා මා විසින් බණන ලද්' යි සිත වෙයි, ලබ්ධිය සහවා කියයි, කැමැත්ත සහවා කියයි, රුචිය සහවා කියයි, සංඤාව සහවා කියයි, භාවය සහවා කියයි. මේ අට අයුරින් මෘෂාවාද වේ. කිසිසු හෙතු මුසා හණේ යනු: කුමක් හෙයින් මුසවා බණන්නේ ද කියන්නේ ද දක්වන්නේ ද වහරන්නේ ද' යි 'කිස්ස හෙතු මුසා හණේ' යනු වේ.

එයින් කිහි පිඩිගිය තෙරණුවෝ:

“පාරායනමනුෂායිසං -පෙ- කිසිසු හෙතු මුසා හණේ” යි.

9.

ප්‍රභිණ වූ මල හා මොහය හා ඇති මානය හා මකුබව හා දුර්ලු උන් වහන්සේගේ ගුණොපසංහිත වූ වචනය මම් එකක්නෙන් කිරින්නය කරන්නම්.

පභිනමලමොහසං — ‘මලං’ යනු: රාගය මල යැ, ද්වේෂය මල යැ මොහය මල යැ, මානය මල යැ, දෘෂ්ටිය මල යැ, ක්ෂේත්‍රය මල යැ, භූමි දුශ්චරිතය මල යැ, භූමි හවගාමී කර්මය මල යි. මොහො යනු: යම් දුකෙහි නො දන්වෙක් . . . අවිද්‍යා පරිසයෙක් මෝහ අකුශලමූලයෙක් වේ ද මේ ‘මෝහ’ යි කියනු ලැබේ. මලය ද මොහය ද භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණයහ, උසුන්මුල් ඇතියහ, හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ, අනු අභාවය කරන ලදහ, ආයතිහවයෙහි නුපදනාපියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු ප්‍රභිණ මලමොහ ඇත්තාහු නුයි ‘පභිනමලමොහස්ස’ යනු වේ.

මානමක්ඛස්පහායිනො — ‘මානො’ යනු: උත් අයුරෙකින් මානය වෙයි: විත්තයාගේ යම් උන්තතියෙක් වේ ද එය යි.

දෙ අයුරෙකින් මානය වෙයි: ආත්මොත්කර්ෂණමාන යැ, පරවම්භන මාන යයි.

තුන් අයුරෙකින් මානය වෙයි: ‘මම් ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි’ මාන යැ, ‘මම් සදාගයෙමි’ මාන යැ, ‘මම් හීනයෙමි’ මාන යයි.

චතුක්ඛිධෙන මානො: ලාභෙන මානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති පසංසාය මානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති.

පඤ්චධෙන මානො: ලාභිමිති¹ මනාපිකානං රූපානන්ති මානං ජනෙති, ලාභිමිති මනාපිකානං සද්දුතං -ගජධානං- රසානං- ඵොට්ඨකොනන්ති. මානං ජනෙති.

ඡක්ඛිධෙන මානො: චක්ඛුසම්පදය මානං ජනෙති, සොන සම්පදය- සානසම්පදය- ජිව්හාසම්පදය- කායසම්පදය- මනෝසම්පදය මානං ජනෙති.

සත්තධිධෙන මානො: මානො අතිමානො මානාතිමානො ඕමානො අධිමානො අසම්මානො විච්ඡාමානො.

අවධිධෙන මානො: ලාභෙන මානං ජනෙති, අලාභෙන ඕමානං ජනෙති, යසෙන මානං ජනෙති, අයසෙන ඕමානං ජනෙති, පසංසාය මානං ජනෙති, නිත්තය ඕමානං ජනෙති, සුඛෙන මානං ජනෙති, දුඃඤ්ඤා ඕමානං ජනෙති.

නවධිධෙන මානො: සෙයාස සෙයොස හමසම්'ති මානො, 'සෙයාස සද්දිසොහමසම්'ති මානො, 'සෙයාස භිනොහමසම්'ති මානො, 'සද්දිසස සෙයොසහමසම්'ති මානො, 'සද්දිසස සද්දිසොහමසම්'ති මානො, 'සද්දිසස භිනොහමසම්'ති මානො, 'භිතසස සෙයොසහමසම්'ති මානො, 'භිතසස සද්දිසොහමසම්'ති මානො, 'භිතසස භිනොහමසම්'ති මානො.²

දසධිධෙන මානො; ඉධෙකච්චො මානං ජනෙති ජාතියා වා භොඤ්ඤාන වා කොලපුත්තියෙන වා වණ්ණපොඤ්ඤාය වා ධනෙන වා අජේඛනෙන වා කම්මායතනෙන වා සිත්තායතනෙන වා විජ්ජාධ්මානෙන වා සුමතෙන වා පටිභානෙන වා අඤ්ඤාධර්මඤ්ඤාධරෙන වා වජ්ජනා.

'යො ඵවිරූපො මානො මඤ්ඤානා මඤ්ඤාධිකං උත්තති උත්තමො ධර්මා සම්පග්ගානො කෙතුක්ඛානා විකාසං. අයං දුට්ඨති මානො.

1. ලාභිමි-උ, ටි, ක

2. අධිමානො අසම්මානො-ට, ටි, ක

සතර අයුරෙකින් මානය වෙයි: ලාභ හෙයින් මානය උපදවයි, යශස් හෙයින් මානය උපදවයි, ප්‍රශංසා හෙයින් මානය උපදවයි, සුඛ හෙයින් මානය උපදවයි.

පස් අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මනවඩන රූපයන් ලබනසුල්ලෙමි' මානය උපදවයි. 'මනවඩන ශබ්දයන්-ගන්ධයන්-රසයන්-ස්ප්‍ර්ශ්ටව්‍යයන් ලබනසුල්ලෙමි' මානය උපදවයි.

ස අයුරෙකින් මානය වෙයි: වක්ෂස්සම්පත් හෙයින් මානය උපදවයි, ශ්‍රෝත්‍ර සම්පත් හෙයින්- ස්‍රාණ සම්පත් හෙයින්- ජිහ්වාසම්පත් හෙයින්- කායසම්පත් හෙයින්- මනස්සම්පත් හෙයින් මානය උපදවයි.

සත් අයුරෙකින් මානය වෙයි: මාන යැ අතිමාන යැ මානාතිමාන යැ අවමාන යැ අධිමාන යැ අස්මිමාන යැ මිථ්‍යාමාන යැ යි.

අට අයුරෙකින් මානය වෙයි: ලාභයෙන් මානය උපදවයි, අලාභයෙන් අවමානය (හීනමානය) උපදවයි, යසයින් මානය උපදවයි, අයශසින් අවමානය උපදවයි, ප්‍රශංසායෙන් මානය උපදවයි, නින්දයෙන් අවමානය උපදවයි, සුඛයෙන් මානය උපදවයි. දුඃඛයෙන් අවමානය උපදවයි.

නව අයුරෙකින් මානය වෙයි: 'මම ශ්‍රේෂ්ඨයාහට ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම ශ්‍රේෂ්ඨයාහට සදාශයෙමි' මාන යැ, 'මම ශ්‍රේෂ්ඨයාහට හීනයෙමි' මාන යැ, 'මම සදාශයාහට ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම සදාශයාහට සදාශයෙමි' මාන යැ, 'මම සදාශයාහට හීනයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට ශ්‍රේෂ්ඨයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට සදාශයෙමි' මාන යැ, 'මම හීනයාහට හීනයෙමි' මාන යැ යි.

දස අයුරෙකින් මානය වෙයි: මෙලොවැ කිසිවෙක් ජාතියෙන් වෙවයි හොත්‍රයෙන් වෙවයි කුලසුත්‍රභාවයෙන් වෙවයි වර්ණසෞන්දර්යායෙන් වෙවයි ධනයෙන් වෙවයි අධ්‍යයනයෙන් වෙවයි කර්මායතනයකින් වෙවයි ශිල්පායතනයකින් වෙවයි විද්‍යාවකින් වෙවයි ශ්‍රැතයෙන් වෙවයි ප්‍රතිභානයෙන් වෙවයි එක්තරා වස්තුවෙකින් වෙවයි මානය උපදවයි.

මෙබඳු වූ යම් මානයෙක් මඤ්ඤානයෙක් මඤ්ඤානා කළ බවෙක් උන්නතියක් ඔසවා පැබ්බෙක් මානධර්මයෙක් සිත නඟාගැන්මෙක් විත්තයාගේ කේතුකම්‍යාසයෙක් වෙ නම් මේ 'මාන'යි කියනු ලැබේ.

මකෙබ්බාති: ‘යො මකෙබ්බා මකබ්බායනා මකබ්බායිතතං නිවුරියං ණිචුරියකලං අයං වුච්චති මකෙබ්බා. බුද්ධස්ස භගවතො මානො ව මකෙබ්බා ව පභිනා, උච්ඡින්නමුලා තාලාවතච්ඡකතා අනභාවකතා ආයති. අනුප්පාදධම්මා. තස්මා බුද්ධො මානමකබ්බපභාසිති ‘මානමකබ්බපභාසිතො’.

හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතනති - ‘හන්දහ’නති: පදසන්ධි පදසංසග්ගො පදපාරිපුරි අක්ඛරසමවායො බ්‍යාඤ්ඤාසිලිච්චතා පදනු-පුබ්බතාපෙතං.¹ ‘හන්දහ’නති. කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතනති: වණ්ණෙන උපෙතං සමුපෙතං උපගතං සමුපගතං උප්පන්නං සමුප්පන්නං සමන්තාගතං. වාචං ගිරං බ්‍යාපාරං උදිරණං කිත්තයිස්සාමි දෙසිස්සාමි² පඤ්ඤාපෙසසාමි පච්චපෙසසාමි විචරිස්සාමි විහරිස්සාමි උත්තාරිකරිස්සාමි පකාසිස්සාමිති ‘හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංභිතං.’

තෙනාහ පෙරො පිබ්බියො;

“පභිත මලමොහස්ස මානමකබ්බපභාසිතො
හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංභිත”නති.

10

තමොනුදෙ බුද්ධා සමන්තවකචු
ලොකතභගු සබ්බභවාතිට්ඨෙතො,
අනාසවො සබ්බදුක්ඛපභිතො
සච්චවහයො බුද්ධෙ උපාසිතො³ මම.

තමොනුදෙ බුද්ධා සමන්තවකචුති - ‘තමොනුදෙ’ති: රාගතමං දෙස-තමං මොහතමං මානතමං දිඤ්ඤතමං කිලෙසතමං දුට්ඨරිතතමං අනධකරණං අවකචුකරණං.⁴ අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරෝධිකං විසාතපකඤ්ඤං අනිබ්බානා සංවත්තනිකං නුදි පනුදි පජභි විනොදෙසි බ්‍යානතිඅකාසි අනභාවං ගමෙසි. බුද්ධොති: “යො සො භගවා -පෙ- සච්ඡිකා පඤ්ඤාතති, යදිදං බුද්ධොති. ‘සමන්තවකචු’ වුච්චති සබ්බදුක්ඛපභිතං -පෙ- තථාගතො තෙන සමන්තවකචුති ‘තමොනුදෙ බුද්ධා සමන්තවකචු.’

1. පඤ්ඤාසිතො මෙතං -ව-වි-ක
2. සච්චතං -ව-වි-ක, ම ජ සං

3. භික්ඛුපාසිතො - සාං
පොසංකෙසුනති
4. අවකචුකරණං -ම ජ සං ව-වි-ක

මකෙබා යනු: යම් ගුණ මැකීමෙන් ගුණ මකන අයුරෙන් ගුණ මැකූ බවෙන් ඊෂ්ඨාවක් ඊෂ්ඨා කර්මයෙන් වේ ද මේ 'මක්බ' යි කියනු ලැබේ. භාග්‍යවත් බුදුන් විසින් මානය ද මක්බය ද ප්‍රතිණයහ උසුන්වුල් ඇතියහ. තිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ ආනු අභාවය කරන ලදහ ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු මානමක්බප්පහායි වෙන් නුයි 'මානමක්බප්පහායිනෝ' යනු වේ.

හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංහිතං — 'හන්දහං' යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසථි යැ පදපුරණ යැ අක්ෂරසමවාය යැ බ්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'හන්දහං' යනු පදනුපුර්වකා ද වෙයි. කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංහිතං යනු: ගුණකථනයෙන් යුක්ත වූ සමුපෙත වූ එළඹ සිටි මොනොවට එළඹ සිටි (සංයුක්ත වූ) නො වෙන් වූ පරිපුරණ වූ සමන්වාගත වූ වචනය තෙපුල වාක්‍යපථය ප්‍රකාශය කීර්තනය කරනෙම් දෙසනෙම් පනවනෙම් පිහිටුවනෙම් විවෘත කරනෙම් විභාග කරනෙම් පාළ කරනෙම් ප්‍රකාශ කරනෙම් නුයි 'හන්දහං කිත්තයිස්සාමි ගිරං වණ්ණපසංහිතං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

'පභිනමලමොහස්ස පෙ- ගිරං වණ්ණපසංහිතං' යි.

10

බමුණාණෙනි, අවිදු අදුර දුරැලූ සමතැස් ඇති ලෝකාන්තයට ගිය හැමභවයන් ඉක්ම වූ ආශ්‍රව රහිත වූ සියලු දුක් දුරැලූ සත්‍යතාම ඇති බුදුහු මා විසින් උපාශ්‍රිතයහ.

තමොනුදෙ බුද්ධො සමන්තවකඛු — 'තමොනුදෙ' යනු: ප්‍රඥා ලෝකය අදුරැ කරන, නුවණැස ඇති නො කරන, නො දැනීම ඇති කරන, පැනැස නසන, පිඩාපක්ෂයෙහි වූ, නිවන පිණිස නො පවත්නා වූ සියලු රාගාන්ධකාරය ද්වේෂාන්ධකාරය මෝහාන්ධකාරය දෘෂ්ටාන්ධකාරය, කල්ලේශාන්ධකාරය දුශ්චරිතාන්ධකාරය දුරු කළහ, වෙසෙයින් දුරු කළහ, පරිත්‍යාග කළහ, බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනුඅභාවයට පැමිණවූහ. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ 'බුද්ධ' යනු සාක්ෂාත් ප්‍රඥප්තියකි. 'සමන්තවකඛු' යි සර්වඥතාඥානය කියනු ලැබෙයි . . . එයින් තරාගතයෝ 'සමන්තවකඛු' නම් වෙන් නුයි 'තමොනුදෙ බුද්ධො සමන්තවකඛු' යනු වේ.

**ලෝකතනග්‍ර සබ්බභවාත්තිවතෙතාති - 'ලෝකො'ති: එකොලෝකො:
භවිලෝකො.**

දෙවන ලෝකයා: හවුලොකො ව සමනවලොකො ව, සමපතනිහව-
ලොකො ව සමපතනිසමනවලොකො ව, විපතනිහවලොකො ව
විපතනිසමනවලොකො ව.

သယံ ဇောသော: သီတဏ္ဍာ ဝေဿာ.

වික්‍රමරා ලොකා: වික්‍රමරා ආහාරා.

පඤ්චලොකා: පඤ්චපාදනාකඛිනියා.

ඡ ලොකා: ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි.

සත්තලොකා: සත්ත විඤ්ඤාණවිධියො.

අවිච්ඡෙදාකා: අවිච්ඡ ලොකාධිමමා.

නවලොකා: නව සත්තාවාසා.

දසලොකා: දස ආයතනානි.

ද්විතීයික ප්‍රශ්න: ද්විතීයික ප්‍රශ්න.

අවසාරසලෝකය: අවසාරස ධාතුයෝ.

ලොකනකභූතී: හගවා ලොකසා අන්තගතො, අන්තපතතො,
කොටිගතො කොට්පතො, ගිබ්බානගතො, ගිබ්බානපතො, සො
ච්ඡත්ථාසො විභ්වත්ථවරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො නජී තසා
පුනර්ථො'ති ලොකන්තගු. සබ්බහවාතිවතොති 'හවා'ති දෙව හවා:
කම්මහවො ච පටිසන්ධිකො ච පුනර්භවො. කතමො කම්මහවො:
පුඤ්ඤභිසංඛාරො අපුඤ්ඤභිසංඛාරො ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරො, අයං
කම්මහවො. කතමො පටිසන්ධිකො පුනර්භවො: පටිසන්ධිකා රූපං
වේදනා සංඤ්ඤා සංඛාරා විඤ්ඤාණං, අයං පටිසන්ධිකො පුනර්භවො.
හගවා කම්මහවං ච පටිසන්ධිකං ච පුනර්භවං අතිවංගො අතිකතො
විතිවංගොති ලොකන්තගු සබ්බහවාති වංගො.'

අනාසවො සබ්බද්ධකම්පහීතොති 'අනාසවො'ති: වක්ඛාරො ආසවා: කාමාසවො හවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජජාසවො. තෙ ආසවා බුද්ධසා භගවතො පභිතා උච්ඡින්නමුලා තාලාවතඤ්ඤානා අනාභාවකතා ආයතිං අනුපසාදධමුච්චො. තස්මා බුද්ධො අනාසවො. සබ්බද්ධකම්පහීතොති: සබ්බං තස්ස පටිසන්ධිකං ජාත්දුක්ඛං ජරාදුක්ඛං ව්‍යාධිදුක්ඛං මරණදුක්ඛං සොකපරිදෙවදුක්ඛංදමනස්සපායාස්සදුක්ඛං. —පෙ— දිට්ඨිබ්‍රාහ්මණං දුක්ඛං පභිතං සමුච්ඡින්නං වූපසන්නං පටිපසසද්ධං අභග්බුද්ධත්තකං ඤාණංගිතා දච්ඡිං, තස්මා බුද්ධො සබ්බද්ධකම්පහීතොති 'අනාසවො සබ්බද්ධකම්පහීතො.'

1. ରାଜ୍ୟ-ପରିଚାଳନା.

ලොකනාග්‍ර සබ්බභවාතිවතො — 'ලොකො' යනු: එක් ලොක-
යෙක් වෙයි: භවලොකය යි.

ලොකයෝ දෙදෙනෙක් වෙති: භවලොකය ද සම්භවලොකය ද යි,
සම්පත්තිභවලොකය ද සම්පත්තිසම්භවලොකය ද යි, විපත්තිභවලොකය
ද විපත්තිසම්භව ලොකය ද යි.

ලොකයෝ තිදෙනෙක් වෙති: තුන් වේදනා යැ.

ලොකයෝ සතර දෙනෙක් වෙති: සතර ආභාරයෝ යැ.

ලොකයෝ පස් දෙනෙක් වෙති: පඤ්ච උපාදාස්සකන්ධයෝ යැ.

ලොකයෝ ස දෙනෙක් වෙති: අධ්‍යාත්මික ආයතනයෝ සදෙන යැ.

සප්තලොකයෝ: සප්තවිඤ්ඤාස්ථිතිහු යැ.

අෂ්ටලොකයෝ: අෂ්ටලොකධර්මයෝ යැ.

නවලොකයෝ: නව සත්තාචාසයෝ යැ.

දශලොකයෝ: දශ ආයතනයෝ යැ.

ද්වාදශලොකයෝ: දෙළොස් ආයතනයෝ යැ.

අටළොස් ලොකයෝ: අටළොස් ධාතුහු යි.

ලොකනාග්‍ර යනු: බුදුහු ලෝකයෙහි අන්තයට ගියහ. අන්තයට පැමිණි-
යහ. කෙළවරට ගියහ කෙළවරට පැමිණියහ. නිවනට ගියහ නිවනට
පැමිණියහ. උන් වහන්සේ වැස ගිම වූ දග්ධි ආයාචාස ඇතියහ (ශීල-
යෙහි හා සමාධියෙහි) විර්ණවශීහ . . . ජාතිමරණසංසාරය පුනර්භවය
උන්වහන්සේට නැත් නුයි 'ලොකන්තග්' යනු වේ. සබ්බභවාතිවතො-
'භවා' යනු: භවයෝ දෙදෙනෙක් වෙති: කර්මභවය ද ප්‍රතිසන්ධි ඇති
පුනර්භවය ද යි. කර්මභවය කවදා යත්: පුණ්‍යාභිසංස්කාර යැ අපුණ්‍යාභි-
සංස්කාර යැ ආනෙඤ්ජාභිසංස්කාර යි. මේ කර්මභවය යි. ප්‍රතිසන්ධික
පුනර්භවය කවදා යත්: පිළිසද ඇති රූප යැ වේදනා යැ සංඤා යැ සංස්කාර-
යෝ යැ විඤ්ඤා යැ යි. මේ ප්‍රතිසන්ධික පුනර්භවය යි. බුදුහු කර්මභවය
ද ප්‍රතිසන්ධිකපුනර්භවය ද ඉක්මවූහ, අතික්‍රමණය කළහ, වෙසෙසින්
ඉක්මවුවාහු නුයි 'ලොකන්තග් සබ්බභවාතිවතො' යනු වේ.

අනාසවො සබ්බද්‍යක්ඛප්පහායිතො — 'අනාසවො' යනු: ආක්‍රමයෝ
සතර දෙනෙකි: කාමාසව යැ භවාසව යැ දාෂ්ට්‍යාසව යැ අවිද්‍යාසව යි.
ඒ ආක්‍රමයෝ භාගාවත් බුදුන් විසින් ප්‍රභිණයහ උසුන්මුල් ඇතියහ භික්ෂුන්
තල් රුකක් සෙයින් අවස්තුක කරන ලදහ ආනු අභාවය කරන ලදහ.
(එහෙයින් ම) ආයතිභවයෙහි නුපදනා පියවී ඇතියහ. එයින් බුදුහු
අනාසවයහ. සබ්බද්‍යක්ඛප්පහායිතො යනු: උන් වහන්සේ විසින් පිළිසද
ඇති හැම ජාති දුක ජරා දුක ව්‍යාධිදුක මරණ දුක ශෝක පරිදෙව්‍යාධිදොර්ම-
නසා උපායාස දුක . . . දාෂ්ට්‍යාසනසෙන් වන දුක ප්‍රභිණ යැ සිද්ධතා ලද
යැ සන්තිදුටන ලද යැ ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධ යැ යළි උපදනට නොගිහි යැ නුවණ
ගින්නෙන් දවන ලදී. එයින් බුදුහු 'සබ්බද්‍යක්ඛප්පහායි' වෙත් නුයි 'අනා-
සවො සබ්බද්‍යක්ඛප්පහායි' යනු වේ.

සච්චවහයො ඩ්‍රුහෙමි උපාසිතො මෙති - 'සච්චවහයො'ති: සච්චවහයො සද්දිසනාමො සද්දිසවහයො සච්චසද්දිසවහයො, විපසයි හගවා සිඛි හගවා චෙසසභු හගවා කකුසන්ධො හගවා කොනාගමනො හගවා කසසපො හගවා, තෙ බුද්ධා හගවිනෙකා සද්දිසනාමා, සද්දිසවහයා, හගවාපි සකාමුති තෙසං බුද්ධානං හගවිත්තානං සද්දිසනාමො සද්දිසවහයො. තසමා බුද්දො සච්චවහයො. ඩ්‍රුහෙමි උපාසිතො මෙති: සො මයා හගවා ආසිතො උපාසිතො පසුරුපාසිතො පරිපුට්ඨිතො පරිපඤ්ඤිතොති 'සච්චවහයො ඩ්‍රුහෙමි උපාසිතො මෙ'.

තෙනාහ මෙරො පිඩ්ඛියො:

“තමොනුදෙ බුද්ධො සමත්තවන්ඛු
ලොක තහගු සබ්බභවාතිවනෙතා,
අනාසථො සබ්බදුක්ඛාපභිනො
සච්චවහයො ඩ්‍රුහෙමි උපාසිතො මෙ”ති.

11.

ද්විජො¹ යථා කුබ්බිතකං පහාය
බ්‍රහ්මචරිං කානනමා වසෙයා,
ඵවමාහං² අපාදසෙස පහාය
මහොදධිං හංසොට්ඨ අජ්ඣපනෙතා,³

ද්විජො යථා කුබ්බිතකං පහාය බ්‍රහ්මචරිං කානනමා වසෙයාති-
'ද්විජො' වුවනි පකඛි. කිං කාරණං ද්විජො වුවනි පකඛි: ද්විකභිත්තුං
ජායතීති ද්විජො මාතුකුච්ඡිමහා ඩ අභිකි කොසමහා ව, තංකාරණං ද්විජො
වුවනි පකඛිති ද්විජො. යථා කුබ්බිතකං පහායාති: යථා ද්විජො කුබ්බිතකං
රික්ඛවිතකං පරික්ඛකං වනං⁴ අපාචරිං අපාහසකිං අපොදකං
පහාය ජහිත්වා අතිකකම්මො සමතිකකම්මො විතිවිකොත්වා අඤ්ඤං
බ්‍රහ්මචරිං බ්‍රහ්මසකිං බ්‍රහ්මරුක්ඛං බ්‍රහ්මකං මහත්තං කානනං වනසංඝං.
අධිගච්ඡෙයා විජෙදෙයා පටිලභෙයා, තසමිං ව වනසංඝෙඛි වාසං
කපෙයෙයාති -දිජො යථා කුබ්බිතකං පහාය බ්‍රහ්මචරිං කානනමා
වසෙයා'.

1. දිජො - ම.ජ.සං. සො

2. ඵවමාහං-ම ජ සං-ව-වි-ක.

3. හංසොට්ඨිජඤ්ඤාං.-පන. සො

4. පරික්ඛවිතකං අපාචරිං-ම ජ සං.

සවිවිච්ඡයො ඉහෙම උපාසිතො මෙ — ‘සවිවිච්ඡයො’ යනු: සත්‍ය අභිධාන ඇත්තාහු සුදුසු නම් ඇත්තාහු සුදුසු අභිධාන ඇත්තාහු සත්‍ය සදාශ අභිධාන ඇත්තාහු, විපස්සී නම් බුදුහු සිටී නම් බුදුහු චෙස්සභු නම් බුදුහු කකුසද නම් බුදුහු කොනාගමන නම් බුදුහු කාශ්‍යප නම් බුදුහු යන ඒ භාග්‍යවත් බුදුවරු සදාශ නම් ඇත්තාහු සදාශ අභිධාන ඇත්තාහු වෙති. භාග්‍යවත් ශාක්‍යමුනිහු ද ඒ භාග්‍යවත් බුදුවරයනට සුදුසු නම් ඇතියහ; සදාශ අභිධාන ඇතියහ, එයින් බුදුහු ‘සවිවිච්ඡය’ දෙත්. **ඉහෙම උපාසිතො මෙ** යනු: මා විසින් ඒ බුදුහු ඇසුරු කරන ලදහ උපාසන කරන ලදහ පරියුප්පාසන කරන ලදහ ගැටපදයෙන් පුළුවුස්නා ලදහ තුලනාය කරන ලදහ’ යි ‘සවිවිච්ඡයො ඉහෙම උපාසිතො මෙ’ යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

“තමොනුදෙ බුද්ධො -පෙ- සවිව්ච්ඡයො ඉහෙම උපාසිතො මෙ” යි.

11.

යම්සේ පක්ෂි තෙම කුඩා වනය හැරපියා බොහෝ පලවැළ ඇති වනයකට පැමිණ වසන්නේ ද, එසෙයින් මම ද (බාවරි ආදී) මද තුවණැතියන් හැර පියා (අනවතජ්ඣාදී) මහවිලකට හංසයකු සෙයින් පැමිණියෙමි.

ද්විජො යථා කුබ්බනකං පභාය බහුපඵලං කානනමාවසෙය්‍යා — ‘ද්විජ’ යි පක්ෂියා කියනු ලැබෙයි. කවර කරුණෙකින් පක්ෂියා ‘ද්විජ’ යි කියනු ලැබෙයි යත්: මව් කුසින් ද බිඳුවවින් ද යි දෙයළක් උපදි නුයි ද්විජ යැ, එ කරුණින් පක්ෂි තෙම ‘ද්විජ’ යි කියනු ලැබේ නුයි ද්විජ යැ. යථා කුබ්බනකං පභාය යනු: යම් සේ පක්ෂි තෙම මද වූ පල වැළ ඇති මද වූ ගොඳුරු ඇති මද වූ දිය ඇති කුඩා වනය මද වූ වනය ස්වල්ප වූ වනය හැර හැරපියා ඉක්මවා මැනැවින් ඉක්මවා වෙසෙයින් ඉක්මවා බොහෝ පලවැළ ඇති බොහෝ අහර ඇති බොහෝ රුක් ඇති බොහෝ ජලය ඇති අන්‍ය මහවනයකට වන ලැහැබකට පැමිණෙන්නේ නම් ලබන්නේ නම් පිළිලබන්නේ නම් එ වනලැහැබෙහි වාසය කරන්නේ නුයි ‘ද්විජො යථා කුබ්බනකං පභාය බහුපඵලං කානනමාවසෙය්‍යා යනු වේ.

එවමපහං අපපදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙතාති-
 එව'නති ඔපමිසංපට්ඨාදානං, අපපදසෙස පහායාති: යො ව ඛාවරි
 බ්‍රාහ්මණො යෙ වසෙද්දා නස්ස ආවරියා බුද්ධං භගවතං උපාදය
 අපාදස්සා, පරික්ඛදස්සා ථොකදස්සා ඩම්ඛදස්සා ලාමකදස්සා ඡත්තකදස්සා
 වා¹ තෙ අපාදසෙස පරික්ඛදසෙස ථොකදසෙස ඔමකදසෙස ලාමක
 දසෙස ඡත්තකදසෙස පහාය පජනිචා අතිකකම්චා සමතිකකම්චා
 විතිවනෙතා බුද්ධං භගවතං අපමානදස්සං අග්ගදස්සං සෙවිද්දස්සං
 විසෙවිද්දස්සං, පාමොක්ඛදස්සං උත්තමදස්සං පවරදස්සං අසමං අසමසමං
 අපාටිසමං අපාටිභාගං අපාටිපුග්ගලං දෙවාතිදෙවං නරාසහං පුරිසසිහං
 පුරිසනාගං පුරිසාජ්ඣදා පුරිසනිසහං පුරිසධොරග්ගං දසබ්බධාරිං²
 අධිගච්ඡිං විජ්ඣං පටිලභිං යථා වා හංසො මහතං මානසකං වා³
 සරං අනොතත්තං වා දහං මහාසම්මුද්දං වා අකෙඛාහං අමිතොදකං
 ජලරාසිං අධිගච්ඡියා විජෙද්දා පටිලභෙයා, එවලෙවං බුද්ධං
 භගවතං අකෙඛාහං අමිතතෙජං පභින්නඤාණං විවට්ඨකම්බුං⁴ පඤ්ඤා
 පහෙදකුසලං අධිගතපට්ඨමිදං චතුචෙයාරජ්ජපත්තං සද්ධාධිමුත්තං
 සෙතපච්චත්තං අභියහාණිං තාදිං තථාපට්ඨඤ්ඤා අපරිත්තං මහතං
 ගමිතරං අපපමෙයාදුපපරියොගාහංපහුතරතනංසාගරසමං ඡළඛිතුපෙක්ඛාය
 සමන්තාගතං අතුලං විපුලං අපපමෙයාං තං තාදිසං පවදතං මග්ගවාදිනං
 මෙරුම්ච නගානං ගරුළුම්ච ද්විජානං සිහම්ච මිගානං උදධම්ච
 අණ්ණවානං⁵ අධිගච්ඡිං තං සත්ථාරං ජිනපවරං මහෙසිනග්ගී 'එවමපහං
 අපාදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙතාති'.

තෙතාහ ථෙරො පිංගියො:

දව්ජො යථා කුබ්බතකං පහාය
 බහුජඵලං කානතං ආවසෙයා,
 එවමපහං අපපදසෙස පහාය
 මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙතාති.

1. ජතුක්ඛදස්සා-මජ්ඣිම.
 ජතුක්ඛදස්සා-සංය.
 ජතුක්ඛදස්සා-සි.
 2. දසබ්බධාරි-සංය.

3. මහාසමමං වා-සංය.
 4. විවත්ත මහාසම-පන.
 5. අණ්ණවානං-විජිත.

එවිටපහං අපපදසෙස පහාය මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙනා—
 'එවං' යනු: උපමා සම්ප්‍රතිපාදන යැ. අපපදසෙස පහාය යනු: යම් බාවරී
 නම් බමුණු කෙනෙකුත් වෙන් ද, අන්‍ය වූ බවුන්ගේ යම් ආවායඪ කෙනෙ-
 කුත් වෙන් ද ඔහු තුමු භාග්‍යවත් බුදුන් පිණිස, අල්පදර්ශන ඇතියහ අත්‍යල්ප
 දර්ශන ඇතියහ මද වූ දර්ශන ඇතියහ පහත් දර්ශන ඇතියහ ලාමක දර්ශන
 ඇතියහ නො අගනා දර්ශන ඇතියාහු හෝ වෙති. අල්ප දර්ශීන් අත්‍යල්ප-
 දර්ශීන් මත්දර්ශීන් පහත්දර්ශීන් ලාමකදර්ශීන් අධමදර්ශීන් හැර
 හැරපියා ඉක්ම මොනොවට ඉක්ම වෙසෙසින් ඉක්ම අප්‍රමාණදර්ශන ඇති
 අගුදර්ශන ඇති ශ්‍රේෂ්ඨදර්ශන ඇති විශිෂ්ට දර්ශන ඇති ප්‍රමුඛදර්ශන ඇති
 උත්තමදර්ශන ඇති ප්‍රවරදර්ශන ඇති අසම වූ අසමසම වූ අප්‍රතිසම වූ
 අප්‍රතිභාග වූ අප්‍රතිපුද්ගල වූ දෙව්‍යාදිව වූ නරශ්‍රේෂ්ඨ වූ පුරුෂසිංහ වූ පුරුෂ
 නාග වූ පුරුෂාජානෙය වූ පුරුෂනිසභ වූ පුරුෂධොරෙය වූ දඹලධාරී වූ
 භාග්‍යවත් බුදුන් ලදිමි ලැබුයෙමි ප්‍රතිලාභ කෙළෙමි, යමසේ හංස තෙම නො
 කැළඹුණු අප්‍රමාණ වූ ජලය ඇති උදකරාශි ඇති මහත් වූ මදෙල්විල් හෝ
 නූතත් දහතළා හෝ මහමුහුද හෝ ලබා නම් විදී නම් ප්‍රතිලාභ කෙරේ නම්
 එ පරිද්දෙන් මැ නො කැළඹුණු අප්‍රමාණ ඥානතෙජස් ඇති ප්‍රභේදගත
 (දඹලඥානාදි) ඥාන ඇති සමතැස් ඇති ප්‍රඥාප්‍රභේදයෙහි දක්ෂ වූ
 ලබන ලද සිව්පිළිසිඹියා ඇති චතුර්වේශාරදාප්‍රාප්ත වූ එලසමවත්ති
 අධිමුක්ත වූ පිරිසුදු වූ ආවේණික ආත්මභාව ඇති අද්වය භාණි වූ (ඉෂ්ටානිෂ්
 ටයෙහි නො සැලෙන බැවින් තාදි වූ ප්‍රතිඥා නො ඉක්මෙන අල්ප නො වූ
 මහත් වූ ගම්හිර වූ ප්‍රමාණාර්ථ නො වූ බැසගත නො හෙන (ග්‍රද්ධ දි)
 බොහෝ වූ රත්න ඇති සාගරසම වූ ඡඩ්ඛිගොපෙක්ෂායෙන් සමන්වාගත
 වූ (තුලනය කළ නො හැකි බැවින්) අතුල වූ විපුල වූ අප්‍රමේය වූ ඒ තාදිගුණ
 සම්පන්න වූ කටිකයන් අතුරෙහි මහ කියන සුලු වූ, පර්වතයන් අතුරෙහි
 මෙරුපර්වතය බදු වූ පක්ෂීන් අතුරෙහි ගුරුඵරජහු බදු වූ මාගයන් අතුරෙහි
 සිරජක්හු බදු වූ අර්ණවයන් අතුරෙහි සමුද්‍රය බදු වූ ඒ ශාස්තෘ වූ ජිනප්‍රවර
 වූ මහර්ෂි වූ භාග්‍යවත් බුදුන් ලදිමි නුඹි 'එවිටපහං අප්පදස්සෙ පහාය
 මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපත්තො' යනු වේ.

එයින් කිහි පිඩගිය තෙරණුවෝ:

“ඤ්ජො යථා -ප- මහොදධිං හංසොරිව අජ්ඣපනෙනා” යි.

12,

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු
 හුරං ගොතමසාසනා
 ඉව්වාසි ඉති හවිසසති
 සබ්බං තං ඉතිහිතිහං
 සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං.

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසුති 'යෙ'ති යො ව බාවරි බ්‍රාහ්මණො
 යෙ වශේෂා තස්ස ආවරියා, තෙ සකං දිට්ඨිං සකං ඛන්තිං සකං රුචිං
 සකං ලභිං සකං අරුඛාසයං සකං අධිප්පායං වියාකංසු ආවික්ඛිංසු
 දෙසයිංසු පඤ්ඤපිංසු පට්ඨපිංසු විවරිංසු විහරිංසු උත්තානිදකංසු
 පකාසෙසුන්ති 'යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු.'

හුරං ගොතමසාසනාති: හුරං ගොතමසාසනා පරං ගොතම
 සාසනා පුරෙ ගොතමසාසනා පඨමතරං ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා
 ජිනසාසනා තථාගතසාසනා දෙවානිදෙවසාසනා අරහත්තසාසනාති
 'හුරං ගොතමසාසනා.'

ඉව්වාසි ඉති හවිසසතිති එවං කීර ආසි, එවං කීර හවිසසතිති
 'ඉව්වාසි ඉති හවිසසති.'

සබ්බං තං ඉතිහිතිහන්ති: සබ්බං තං ඉතිහිතිහං ඉතිකීරාය පර
 මපරාය පිටකසම්පදාය තකකහෙතු * නයහෙතු ආකාරපරිච්ඡෙදකකන
 දිට්ඨිත්ථිකානකකන්තියා න සාමං සයං අභිඤ්ඤාතං න අත්තපට්ටකං
 ධම්මං සුච්ඡිංසුති 'සබ්බං තං ඉතිහිතිහං':

සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනන්ති: සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං
 විතකකවඩ්ඪනං සංකපපවඩ්ඪනං කාමචිතකකවඩ්ඪනං ව්‍යාපාදවිතකක
 වඩ්ඪනං විභිංසාවිතකකවඩ්ඪනං ඤ්ඤිවිතකකවඩ්ඪනං ජනපදවිතකකවඩ්ඪනං
 අමරාවිතකකවඩ්ඪනං පරානුරූපතාපටිසංයුක්තවිතකකවඩ්ඪනං ලාභ
 සකකාරසිලොක්කපටිසංයුක්තවිතකකවඩ්ඪනං අනවඤ්ඤාත්තපටිසංයුක්තවිත-
 කකවඩ්ඪනන්ති 'සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනං'

තෙතාහු ථෙරො පිඨිසියො:

යෙ මෙ පුබ්බෙ වියාකංසු
 හුරං ගොතමසාසනා,
 ඉව්වාසි ඉති හවිසසති
 සබ්බං තං ඉතිහිතිහං
 සබ්බං තං තකකවඩ්ඪනන්ති.

1. දෙවසාසනා - සාමා ම, ජ සං හන්ති

පෙර (බාවරි ආදී) යම් කෙනෙක් ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු 'මෙසේ වී ල' 'මෙසේ වන්නේ ල' යි (යම් දහමක්) මට ප්‍රකාශ කළා නම් එ හැම 'මෙසේ මෙසේ යැ' යි උපන් කරායෙක, එ හැම (කාමවිතර්කාදී) තර්ක වඩනා සුලු යැ.

යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු — 'යෙ' යනු: යම් බාවරි නම් බමුණු කෙනෙකුත් වෙත් ද යම් අන්‍ය වූ ඔවුන්ගේ ආවායා කෙනෙකුත් වෙත් ද ඔහු ස්වකීය දෘෂ්ටිය සිය කැමැත්ත ස්වරූපිය ස්වලබ්ධිය සිය අදහස ස්වකීය අභිප්‍රාය විවරණ කළහ කීහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබූහ විවෘති කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු' යනු වේ.

හුරං ගෞතමසාසනා යනු: ගෞතම ශාසනයෙන් පළමු ගෞතම ශාසනයෙන් ඔබ්බෙහි ගෞතම ශාසනයෙන් පෙර ගෞතම ශාසනයෙන් බුද්ධශාසනයෙන් ජිනශාසනයෙන් තරාගතශාසනයෙන් දෙව්නිදේව ශාසනයෙන් අර්හත් ශාසනයෙන් ඉතා පළමු නුයි 'හුරං ගෞතමසාසනා' යනු වේ.

ඉව්වාසි ඉති හවිස්සති යනු: මෙසේ වී ල මෙසේ වන්නේ ලැ' යි 'ඉව්වාසි ඉති හවිස්සති' යනුවේ.

සබ්බං තං ඉතිහිතිහං යනු: එ හැම මෙසේ මෙසේ යැ යි උපන් කරා යැ මෙසේ ලැ යි උපන් කරා යැ අයුරොල්හි ආ කරා යැ අපගේ පිටකයෙහි මෙසේ යැ යි උපන් කරා යැ තර්ක හෙයින් න්‍යාය හෙයින් ආකාර පරිච්ඡිතයෙන් තමා සිතා ඉවසාගත් දෘෂ්ටිය හා සැසඳේ යයි කියන කරා යැ තුමු තමන් විසින් විශිෂ්ටඥානයෙන් දන්නා ලද්දක්, තමහට ප්‍රත්‍යක්ෂ වූ ධර්මයක් නො කීවාහු නුයි 'සබ්බං තං ඉතිහිතිහං' යනු වේ.

සබ්බං තං තත්තවඩ්ඪිතං යනු: එ හැම තර්ක වඩනාසුලු යැ විතර්ක වඩනාසුලු යැ සංකල්ප වඩනාසුලු යැ කාමවිතර්ක වඩනාසුලු යැ ව්‍යාපාද විතර්ක වඩනාසුලු යැ විහිංසා විතර්ක වඩනාසුලු යැ ඥාති විතර්ක වඩනාසුලු යැ ජනපද විතර්ක වඩනාසුලු යැ අමරා විතර්ක වඩනාසුලු යැ පරානුකම්පා ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ ලාභසත්කාර කීර්තිශබ්ද ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ අනවඥ ප්‍රතිසංයුක්ත විතර්ක වඩනාසුලු යැ යි 'සබ්බං තං තත්තවඩ්ඪිතං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩ්ඪිය තෙරණුවෝ:

"යෙ මෙ පුබ්බෙ විශාකංසු -පෙ - සබ්බං තං තත්තවඩ්ඪිතං" යි.

13.

එකො කමොනුදුසිනො
 සුතිමා සො පහඬුණො
 ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො
 ගොතමො හුරිමෙධසො.

එකො කමොනුදුසිනොති- 'එකො'ති හගවා පබ්බජ්ජාසංඛාරානන්තරා
 එකො, අද්දුතියවෙධන එකො, කණ්ණාය පහනවෙධන එකො,
 එකනකථිතරාගොති එකො, එකනකථිතරාදෙසොති එකො, එකනක
 විදුමොගොති එකො, එකනකථිතරාදෙසොති එකො, එකනකථිතරා
 ගතොති එකො, එකං අනුකරං සමාසමොධං අභිසම්බුද්ධොති
 එකො.

කථං හගවා පබ්බජ්ජාසංඛාරානන්තරා එකො: හගවා දහරොව සමානො
 සුසු කාළකෙසො හද්දො යොධිතො සමනකාගතො පඨමො වයසො
 අකාමකානං මාතාපිතූනං¹ අසුමුඛානං රුද්ධානං විලප්තානං ඤාති
 සඬං පහං සබ්බං සරොවාසපළිබොධං ඡිද්දිතො දුක්ඛාරුපළිබොධං
 ඡිද්දිතො ඤාතිපළිබොධං ඡිද්දිතො මිත්තාමච්චපළිබොධං ඡිද්දිතො කෙස
 මසුං ඔහාරොතො කාසායානි වස්ථානි අවජාදො අභාරොතො අනගාරියං
 පබ්බජිතො අතිඤ්ඤානභාවං උපගාහො එකො වරති විහරති ඉරියති
 වනෙත්ති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'එවං හගවා පබ්බජ්ජා සංඛාරානන්තරා
 එකො.'

කථං හගවා අද්දුතියවෙධන එකො: එවං පබ්බජිතො සමානො එකො
 අරඤ්ඤා වනපඤ්ඤා පනනානි සෙතාසනානි පටිසෙවති අපාසඤ්ඤා අපා
 භිසංඝාසානි විජනවාතානි මනුසසරාහසෙයාකානි² පටිසංඝාන
 සාරුප්පානි. සො එකො වරති එකො ගච්ඡති, එකො තිට්ඨති, එකො
 සෙයාං කප්පෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති, එකො පටිකකමති,
 එකො රතො ගිහිකු, එකො වඩ්ඪමං අධිවුත්ති, එකො වරති, විහරති
 ඉරියති වනෙත්ති පාලෙති යපෙති යාපෙතිති එවං හගවා අද්දුතියවෙධන
 එකො.

කථං හගවා කණ්ණාය පහනවෙධන එකො: සො එවං එකො
 අද්දුතියො අපමනෙකො ආකාපි පහිතකෙකො විහරතො නජ්ජා නොරඤ්ඤාය
 තිරො බොධිරුක්ඛවුලෙ මහාපධානං පදහනෙකො මාරං සමෙතං කණ්ණං
 නමුටිං පමනනඤ්ඤං විධිමොතො කණ්ණාජාලිති. විසටං³ විසත්තිකං පජ්ඣි
 විනොදෙසි බ්‍රහ්මානි අකාසි, අනභාවං ගමෙසි.

1. මාතාපිතූනං - ම පි හ

2. මනුසසරාහසෙයාකානි - ම පි හ

3. සමෙතං - සො

13.

අවිද්‍ය අභ්‍යුරු දුරු කළා වූ දුෂ්කර්මත් වූ ප්‍රභාකර වූ මහත් වූ ඥාන ධර්ම ඇති ඒ ගෞතමයන් වහන්සේ විපුල ප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් වහන්සේ (පහණසෑ වෙහෙරෙහි) එකලා වැ වැඩහුන් සේක.

එකො තමොනුද්ධිනො — ‘එකො’ යනු: බුදුහු ප්‍රවුජ්‍යා සංඛ්‍යාතාර්ථයෙන් අතුලාහ, අද්විතියාර්ථයෙන් අතුලාහ, තෘෂ්ණාප්‍රභාණාර්ථයෙන් අසභ්‍යයහ, එකාන්තවිතරාග නුධි අසභ්‍යයහ, එකාන්තවිතරාදෙස නුධි අසභ්‍යයහ, එකාන්තවිතමොහ නුධි අසභ්‍යයහ, එකාන්තරොන් නික්ලෙහ නුධි අසභ්‍යයහ, එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුධි අසභ්‍යයහ, අතුලා වූ අනුත්තර වූ සමාක් සම්බෝධිය අවබෝධ කළාහු නුධි එකයහ.

කිසෙයින් බුදුහු ප්‍රවුජ්‍යාසංඛ්‍යාත අර්ථයෙන් ‘එක’ වූහ යත්: බුදුහු තරුණ වූවාහු මැ අඳුන්වන් කෙහෙ ඇත්තාහු හදුයොවනයෙන් යුත් ප්‍රථම වයසින්සමන්වාගත වූවාහු නො කැමැති වැ (එහෙයින් මැ) කඳුළින් තෙමුණු මුහුණු ඇති හඬන වැලැපෙන මව්පියනට අනාදර කොට ඥාති-සමූහයා හැරපියා හැම ගෘහාවාස පරිරොධයන් සිද්ධියා අඹුදරු පලිබෝධ සිද්ධියා ඥාතිපරිරොධ සිද්ධියා සහ යහළු පලිබෝධ සිද්ධියා කෙස්සරවුළු බහා කහවත් හැදපෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්මැ ශාසනයෙහි පැවිදි වැ අක්කිඳුවන (කිසිවක් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්. මෙසේ බුදුහු ප්‍රවුජ්‍යාසංඛ්‍යාතයෙන් ‘එක’ යහ.

කිසෙයින් බුදුහු අද්විතියාණීයෙන් ‘එක’ වූහ යත්: උන්වහන්සේ මෙසේ පැවිදි වූවාහු එකලා වැ අල්පශබ්ද වූ, අලපනිර්ණායක වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රාහසායට ස්ථාන වූ විවේකයට අතුරුප වූ, වනයෙහි දුර සෙනසුන් වනයයානිත සෙනසුන් ඇඳුරු කෙරෙති. උන්වහන්සේ එකලා වැ හැසිරෙති, එකලා වැ යෙති, එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හෙවිති, එකලා වැ ගමට පිඩු සිඟා පිවිසෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ සක්මන් කෙරෙති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙත්. මෙසේ බුදුහු ‘අද්විතියාර්ථයෙන් එකයහ.

කිසෙයින් බුදුහු තෘෂ්ණා ප්‍රභාණාර්ථයෙන් ‘එක’ වූහ යත්: උන් වහන්සේ මෙසේ එකලා වූවාහු අද්විතිය වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙස් තවන වියා ඇති වැ නිවනට මෙහෙය වූ සිත් ඇති වැ වසන්තාහු තොරඤ්ජරා නදිතීරයෙහි බෝරුක් මුල මහාප්‍රධන්වියා කරනසේක් තෘෂ්ණාකර්ම ඇති (නො මිදිය දෙන හෙයින්) නමුච් නම් වූ ප්‍රමත්තයනට බන්ධු වූ සෙන් සහිත මරු විධවංසන කොට විසත්තිකා නම් වූ තෘෂ්ණාචාලිතිය දුරු කළහ, බැහැර කළහ, විගතාන්ත කළහ, අනභාවයට පැමිණ වූ සේක.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

1. “තණ්හා දුතියො පුරිසො දිසමඤ්ඤා සංසරං
ඉඤ්ඤාචරාමං ආභාවං සංසරං නාතිඤ්ඤාති,
2. එතමාදිනවං ඤාතො තණ්හා දුක්ඛස්ස සමභවං
විතතණ්හො අනාදයො සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ”ති.^a

එවං භගවා තණ්හාය පහානට්ඨන එකො.

කථං භගවා ‘එකතනවිතරාගො’ති එකො: රාගස්ස පභීනත්තං එකතන විතරාගොති එකො, දෙසස්ස පභීනත්තං එකතනවිතරෙසොති එකො, මොහස්ස පභීනත්තං එකතනවිතමොගොති එකො, කිලෙසානං පභීනත්තං එකතනභික්ඛුලෙසොති එකො.

කථං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො: එකායනමග්ගො වුට්ඨති වත්තාරො සතිපට්ඨානාං -පෙ- අරියො අවසංඝිකො මග්ගො.

3. “එකායනං ජාත්ඛයනනදසයි
මග්ගං පජානාති භික්ඛානුකම්පී,
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු දුට්ඨෙ
තරිසසන්නි යෙ ව තරන්නි ඔස්”න්ති.^b

එවං භගවා එකායනමග්ගං ගතොති එකො.

කථං භගවා එකො අනුත්තරං සමමාසමොධාධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො: ‘බොධි වුට්ඨති චතුසු මග්ගෙසු ඤාණං’ පඤ්ඤා පඤ්ඤාදීප්ඵියං පඤ්ඤා බලං -පෙ- ධම්මවිවයසමොධාජ්ඣබොධා විමංසා විපස්සනා සමමාදිට්ඨී. භගවා තෙන බොධිඤාණෙන ‘සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්ඡා’ති බුජ්ඣති, ‘සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා’ති බුජ්ඣති, ‘සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා’ති බුජ්ඣති. -පෙ- ‘යං කිඤ්ඤී සම්මුදයධම්මං සබ්බං තං භිරොධධම්මං’න්ති බුජ්ඣති.

අපචා යං බුජ්ඣතිතබ්බං අනුබුජ්ඣතිතබ්බං පටිබුජ්ඣතිතබ්බං සම්බුජ්ඣතිතබ්බං අධිගතතබ්බං එසසිතබ්බං සච්ඡිකාතබ්බං සබ්බං තං තෙන බොධි ඤාණෙන බුජ්ඣති අනුබුජ්ඣති පටිබුජ්ඣති සම්බුජ්ඣති අධිගච්ඡී එසසි* ස වජාකායි. එවං භගවා ‘එකො අනුත්තරං සමමාසමොධාධිං අභිසම්බුද්ධො’ති එකො.

1. එංකාදි-ම ජ සං
දුරුමයි-සාං

a ඉතිවත්තක පලී
චතුස්සම්මුද්ධං භස්සිකාම වග්ග
සුත්ත නිපාත අවසානානුපසංසානා සුත්ත
b සතිපට්ඨාන සං නාලාදා වග්ග

1. 'තෘෂ්ණාව දෙවැනි කොට ඇති පුරුෂ තෙම දිගු කලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ ඉහාත්මභාව, අනාගතාත්මභාව නොහොත් ඉත්ථම්භාව අන්‍යාථාභාව සංඛ්‍යාත වූ සංසාරය නො ඉක්මවයි.

2. මෙසේ (අතිතාදි ස්කන්ධයන්හි) ආදිනව දන, තෘෂ්ණාව දුක්ඛ කාරණ යයි දන, පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති ආදන (ග්‍රහණ) රහිත වූ ස්මාතිමත් වූ ක්ෂිණා-යුච මහණ හැසිරෙන්නේ යැ'යි.

මෙසෙයින් බුදුහු තෘෂ්ණාප්‍රභිණාර්ථයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු 'එකාන්තචිතරාග' නුයි එක වූහ යත්: රාගය ප්‍රභිණ වන බැවින් 'එකාන්තචිතරාග' නුයි 'එක' යහ. ද්වේෂය ප්‍රභිණ වන බැවින් 'එකාන්තචිතරාග' නුයි. 'එක' යහ. මොහය ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් චිතමොහ නුයි 'එක' යහ, ක්ලෙශයන් ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාන්තයෙන් නික්ලේශ වූවාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර සතිපට්ඨනායෝ යැ . . . ආයතීඤ්චාසිගිත මාර්ගය 'එකායන මාර්ගය' යි කියනු ලැබේ.

3. ජාතික්ෂය සංඛ්‍යාත නිව්‍යාණය දක්නාසුලු වූ හිතයෙන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ බුදුහු එකායනමාර්ගය දන්නා සේක. පෙර යම් කෙනෙක් චතුරොසය තරණය කළාහු නම් තෙල මාර්ගයෙන් තරණය කළාහු යැ. තවද යම් කෙනෙක් මතු තරණය කරන්නාහු නම්, දෑත් තරණය කෙරෙත් නම්, මේ මගින් තරණය කෙරෙත්.

මෙසෙයින් බුදුහු එකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් බුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ සමාක් සම්බෝධිය අභිබෝධ කළාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර මාර්ගඥානය ප්‍රඥෙන්ද්‍රිය ප්‍රඥාබලය... ධර්මවිචය සම්බෝධාසිංහය විමංසාව විදර්ශනාව සමාග්දෘෂ්ටිය 'බෝධි' යයි කියනු ලැබේ. බුදුහු ඒ බෝධිඥානයෙන් 'සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යහ යි දත්හ. 'සියලු සංස්කාරයෝ දුක්ඛ'යි දත්හ. 'සියලු ධර්මයෝ අනාත්ම හ'යි දත්හ. ...යම් කිසිවක් සම්ප්‍රදායධර්ම නම් එහැම නැසෙන පියවි ඇතැ'යි දත්හ. නොහොත් යම් කිසිවක් දතයුතු නම්, නැවත නැවත දතයුතු නම්, වෙසෙයින් දතයුතු නම්, මැනවින් දතයුතු නම්, අධිගම කළයුතු නම්, භාවිතයින් ස්පර්ශ කළයුතු නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළයුතු නම් ඒ සියල්ල ඒ බෝධි ඥානයෙන් දත්හ, අනුබෝධි කළහ, ප්‍රතිබෝධි කළහ. වෙසෙයින් දත්හ, මැනවින් දත්හ, ස්පර්ශ කළහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළහ, මෙසෙයින් බුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ සමාක් සම්බෝධිය අභිසම්බුද්ධි කළාහු නුයි 'එක' නම් වූහ.

තමොනුදෙති: හගවා රාගතමං දෙසතමං මොහතමං දිලිසිතමං කිලෙඤ්ඤමං දුට්ඨවිතතමං අනිකරණං අවකඛකරණං අඤ්ඤාණකරණං පඤ්ඤානිරෝධිකං විසාතපක්ඛිකං අනිබ්බානාසංවිතානිකං පනුදි නුදි පච්ඡි විනොදෙයි බන්තනිකායි¹ අනභාවං ගමෙයි. ආසිනොති: ගිහිනෙතා හගවා පාසාණකෙ වෙතියෙති 'ආසිනො.'

4. නගස්ස පසෙස ආසිනං මුත්තිං දුක්ඛස්ස පාරගුං
සාවකා පසුරුපාසනති තෙව්ජජා මච්චුභාසිනො''ති²

එවමි හගවා ආසිනො. අථවා හගවා අප්පොසුකකපට්ඨපස්සද්ධිතො ආසිනො, සො චුත්ථවාසො විණ්ණවරණො -පෙ- ජාතිමරණසංසාරො, තත්ථි තස්ස සුනබ්භවො'ති එවමි හගවා ආසිනොති 'එකො තමොනුදුසිනො.'

ජුතිමා සො පහඬකරොති - 'ජුතිමා'ති ජුතිමා මතිමා පණ්ණිනො පඤ්ඤවා බුද්ධිමා ඤාණි විභාවි මෙධාවි. පහඬකරොති: පහඬකරො ආලෝකකරො ඔභාසකරො දිපඬකරො පදිපඬකරො³ උපේජාතකරො⁴ පපේජාතකරො⁴ති 'ජුතිමා සො පහඬකරො'.

ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණොති: ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො⁵ පඤ්ඤාධිපො පඤ්ඤකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙයො විවිසබ්භුලො පටිවිසබ්භුලො පෙක්ඛායනබ්භුලො⁶ සමෙක්ඛායනබ්භුලො⁷ විභුතවිභාරි තවට්ටිතො තබ්බහුලො තභාරුකො තන්තිනෙතා තප්පොතො තප්පඛාරො තද්ධිමුක්තො තද්ධිපතෙයො.

5. "ධිජො රථස්ස පඤ්ඤාණං ධුමො පඤ්ඤාණමභිතො
රාජා රථධස්ස පඤ්ඤාණං භක්ඛා පඤ්ඤාණමිජ්ජියා''ති.⁸

එවමෙව ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො ඤාණපඤ්ඤාණො පඤ්ඤාධිපො පඤ්ඤකෙතු පඤ්ඤාධිපතෙයො විවිසබ්භුලො පටිවිසබ්භුලො පෙක්ඛායනබ්භුලො සමෙක්ඛායනබ්භුලො⁷ විභුතවිභාරි තවට්ටිතො තබ්බහුලො තභාරුකො තන්තිනෙතා තප්පොතො තප්පඛාරො තද්ධිමුක්තො තද්ධිපතෙයොති 'ගොතමො හුරිපඤ්ඤාණො.'

1. බන්තනිකායි-සා
2. පදිපකරො-ම ජ සං
3. උපේජාතකරො-පහ
4. පපේජාතකරො-පහ
5. ඤාණපඤ්ඤාණො-ප.

6. ඔක්ඛායන බ්භුලො-ම ජ සං, සා,
7. සමොක්ඛායන බ්භුලො- ම ජ සං-සා,
8. වඬ්ඛිසසංගුත්ත - මොග්ගලානසුත්ත
9. දෙවතාසංගුත්ත - රජසුත්ත.

තමොනුදෙ යනු: බුදුහු ප්‍රඥාලොකය අසුරු කරන, නුවණැස නුපදින නොදැනීම ඇතිකරා පැනැස නසන පීඩා කොටසෙහි වූ නිවන පිණිස නො පවත්නා වූ රාගාදිකාරය ද්වේෂාදිකාරය මොහාදිකාරය දෘෂ්ටා න්ධකාරය ක්ලේශ න්ධකාරය දුශ්චරිතාන්ධකාරය දුරු කළහ වෙසෙසින් දුරු කළහ හැරපිහ බැහැර කළහ විගතාන්ත කළහ අනුභවයට පැමිණවූහ. ආසිනො යනු: බුදුහු පහණසැහි වැඩ හුන්හ නුඹ 'ආසිනො' යනු වේ.

4. "ත්‍රිවිද්‍යා ඇති මරණ බැහැර කළ ශ්‍රාවකයෝ පර්වතපාර්ශවයෙහි දැඩිහුන්, සංසාර දුඛයාගේ පාරයට ගිය මුනිහු පර්යන්තපාසනය කෙරෙත්"යි.

මෙසේත් බුදුහු "ආසින" වෙති. නොහොත් බුදුහු අල්පොත්සුක බව සංඝිද්‍රවන ලද දන බැවින් ආසිනායහ උන් වහන්සේ දැස නිම වූ දෙවිධ ආයතීදාස ඇතියහ පුරුදු කළ වරණධර්ම ඇතියහ...ජාතිමරණ සංසාර සධ්ව්‍යාත සුනාර්භවය උන් වහන්සේට නැඟැ'යි මෙසේත් බුදුහු 'අ.සිනායහ'යි 'එකො තමොනුදෙසිනො' යනු වේ.

ජුතිමා සො පහඩකරො 'ජුතිමා' යනු අසුතිමත්භ ස්මාතිමත්භ පණ්ඩිත යහ ප්‍රඥා ඇතියහ බුද්ධිමත්භ නුවණ ඇතියහ ඒ භාවනප්‍රඥා ඇතියහ තුලන ප්‍රඥා ඇතියහ. පහඩකරො යනු: කේසස් කරනුවහ ආලොක කරනුවහ අවහාස කරනුවහ පහන් කරනුවහ ප්‍රදීපයක් සෙයින් ආලොක කරනුවහ උද්‍යානකරයහ ප්‍රද්‍යානකරනුයහ'යි 'ජුතිමා සො පහඩකරො' යනු වේ.

ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො යනු: ගොදුම් ගොත්ඤ්ඤ පුළුල් නුවණ ඇතියහ ඥානයෙන් ප්‍රකටයහ ප්‍රඥාධර්ම ඇතියහ ඥානකේතු ඇතියහ ප්‍රඥාධිපතීහ විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රවීච්ච බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රේක්ෂණ බහුල කොට ඇතියහ එෂණ බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රකට කොට දත් විහරණ ඇතියහ එහි (දැනගෙන) හැසිරෙනු වහ එය බහුල කොට ඇතියහ එය ගරු කොට ඇතියහ එයට නැඹුරු වූවාහු යැ තත්ප්‍රවණයහ එයට බර වූවාහු යැ එහි අධිමුක්තයහ එය අධිපති කොට ඇතියහ.

5. "ධව්‍රය රථයට සලකුණ වෙයි, දුමය ගින්නට සලකුණ වෙයි, රජ රටට සලකුණ වෙයි, ස්වාමි තෙම සත්‍රියට සලකුණ වේ"යි.

මෙසෙයින් ගොදුම්ගොත්හු පාදුලප්‍රඥා ඇතියහ ඥානයෙන් ප්‍රකට වූවාහු යැ ඥානධිව්‍ර ඇතියහ ඥානකේතු ඇතියහ ප්‍රඥාව අධිපති කොට ඇතියහ විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ වෙසෙසින් විමසීම් බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රේක්ෂණ බහුල කොට ඇතියහ එෂණ බහුල කොට ඇතියහ ප්‍රකට විහරණ ඇතියහ ඒ ඥානයෙහි හැසිරෙනුවහ එය බහුල කොට ඇතියහ තදගරුක තත්තීම්ත තත්ප්‍රවණ තත්ප්‍රාග්භාර තදධිමුක්ත තදධිපති වූවාහු නුඹ 'ගොතමො භූරිපඤ්ඤාණො' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, 8වූ අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

ගොතමෝ හිරිමෙධසෝති- ‘හිරි’ වුවත් පඨවි¹ හඟවා තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය ච පුත්‍රාය චිත්තාය සමන්තාගතො. ‘මෙධා’ වුවත් පඤ්ඤා. “යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිවයො සම්මාදිවසී” හඟවා ඉමාය මෙධාය උපෙතො සමුපෙතො උපාගතො සමුපාගතො උපපතො සමපතනා² සමන්තාගතො. තසමා බුද්ධො සුමෙධසෝති³ ‘ගොතමෝ හිරිමෙධසෝ’.

තෙනාහ ථෙරො දිඛියො:

“එතො තමොනුදසීතො
ජුතිමා සො පඤ්ඤායො,
ගොතමෝ හිරිපඤ්ඤාණො
ගොතමෝ හිරිමෙධසෝ”ති.

14

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හකඛයමනීතිකං යසං නඤ්ච උපමා කවිවි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසිති- ‘යො’ති “යො සො හඟවා සංඝමහු අනාවරයතො පුත්‍රධං අනනුසුතෙසු ධම්මෙසු සාමං සච්ඡන්ති අභිසම්මුඤ්ඤති, තඤ්ච ච සබ්බඤ්ඤාතං පතොං ඛලෙසු ච වසිභාදං. ධම්මමදෙසෙසිති ‘ධම්ම’නති ආදිකල්‍යාණං -පෙ- සාඤ්ඤා සබ්බඤ්ඤාතං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චිත්තාරො සතිපට්ඨානෙ -පෙ- අරියං අවසංඝිතං මහ්තං ක්‍රියානං ච ක්‍රියානාගාමිනි ච පටිපදං ආචිකම් දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විභජි උත්තානිකාසි පකාසෙසිති ‘යො මෙ ධම්ම මදෙසෙසි.’

සන්දිට්ඨිකමකාලිකනති: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එභිසංසිකං ඔපනයිකං⁴ පච්ඡන්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤානීති. එවමසි⁵ සන්දිට්ඨිකං. අථවා යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං දවසංඝිතං මහ්තං භාවෙති, තසං මහෙසං අනන්තරා සමනන්තරා⁶ අධිගච්ඡන්තෙව⁷ එලං විජුති පටිලභතිති එවමසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං, යථා මනුසසා කාලිකං ධනං දන්තං අනන්තරා න ලභනති⁸ කාලං ආගමෙතති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨෙව ධම්මෙ අරියං අවසංඝිතං මහ්තං භාවෙති, තසං මහෙසං අනන්තරා සමනන්තරා⁹ අධිගච්ඡන්තෙව එලං විජුති පටිලභති න පරඤ්ච න පරලොකෙ⁹ එවං අකාලිකනති ‘සන්දිට්ඨිකමකාලිකං’.

1. පථවි - ම ජ සං.

2. සමුපතනො - ම ජ සං.

3. බුද්ධො සුමෙධසො - පථවි-ක, හිරිමෙධ
මොති-සාය

4. ඔපනෙයාකං - ම ජ සං.

5. එවං - ම ජ සං, සාය.

6. අනන්තරා සමනන්තරා - පත

7. අධිගච්ඡති. ව-වි-ක.

8. අනන්තරා න ලභනති. ව-වි-ක.

9. න පරඤ්ච න පරලොකෙ - ව-වි-ක

ගොතමෝ භූරිමෙධසො - 'භූරි' යි පාරිච්ඡි කියනු ලැබෙයි. බුදුන් ඒ පාරිච්ඡි හා සම වූ විපුල වූ විස්තෘතවූ ප්‍රඥයෙන් සමන්වාගතයහ. 'මෙධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි. "යම් ප්‍රඥාවක් ප්‍රජානනාකාරයෙන් ... අමොහ යෙන් දහම් විමසීමෙන් සමාග්දාෂ්ටික වේද එය යි. බුදුන් මේ මෙධායෙන් යුක්තයහ සමුපෙතයහ එළඹ සිටියහ සංයුක්තයහ අවිසුක්තයහ පරිපූර්ණයහ සමන්වාගතයහ, එයින් බුදුන් මනා කුවණ ඇතියාහු නුයි 'ගොතමෝ, භූරිමෙධසො' යනු වේ.

එයින් කිහිප පිඩිණිය තෙරණුවෝ:

"එකො තමොනුද්‍යෙ ... ගොතමෝ භූරිමෙධසො" යි.

14.

යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්ක යුතු එල ඇති, නො ද කාලාන්තරයෙහි වින්ද යුතු එල ඇති, තෘෂ්ණාක්ෂය වූ, උවදුරු නැති, දහම් දෙසුසේක් ද ඒ භාග්‍යවතුන් වහන්සේ යි.

යො මෙ ධම්මදෙසෙයි - 'යො' යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් (පරොපදෙශ රහිත ව) තමන් වහන්සේ මැ (සත්‍යයන්) අවබෝධ කළ සේක් ද ආවායායන් නැත්තාහු ද පෙර නො දැසුවීරු දහම්හි සත්‍යයන් තුමු මැ අවබෝධ කළාහු ද එහි ද සර්වඥභාවයට පැමිණියාහු ද බලධර්මයන්හි ද වශිභාවයට පැමිණියාහු ද උන්වහන්සේ. ධම්මදෙසෙයි - 'ධම්ම' යනු: ආදිකල්‍යාණ වූ ... අර්ත්ථ සහිත වූ ව්‍යාඤ්ජන සහිත වූ සියල්ල සම්පූර්ණ වූ පරිඥද්ධ වූ මාර්ගඉත්තවයායාව සතර සතිපට්ඨානාය... ආයා අෂ්ටාංගික මාර්ගය නිවන හා නිවනට යන සුලු පිළිවෙත හා වදළහ දෙසුහ පැනැවුහ තැබුහ විවරණ කළහ විභාග කළහ පාළ කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මදෙසෙයි' යනු වේ.

සන්ධිකමකාලිකං යනු: තමා විසින් දක්ක යුතු එල ඇති කල් නො යවා වින්ද යුතු එල ඇති 'එව බලව' යි කීමට නිසි උපනයනයට (එළඹීමට) නිසි කුවණැතියන් විසින් තමන් තමන් කෙරෙහි ලා දක යුතු නුයි මෙසේත් 'සන්ධික' නම් වෙයි. නොහොත් යමෙක් මෙ අත් බැව්හි මැ ආයා අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනතුරු වැ සමනන්තර වැ එලය එකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි විදිසි ප්‍රතිලාභ කෙරේ නුයි මෙසේත් 'සන්ධික මකාලිකං' යනු වේ. යමෙක් මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබන් ද කල් බලන් ද මේ දහම් එසෙයින් නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැව්හි ආයා අෂ්ටාංගික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනතුරු වැ සමනන්තර වැ එලය එකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙයි විදිසි ලබයි. පරාත්මභාවයෙහි පරලෝකයෙහි නො වෙයි මෙසේ අකාලික වේ නුයි 'සන්ධික මකාලිකං' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තණ්හකකයමනිතිකනති: 'තණ්හා'ති 'රුපතණ්හා -පෙ- ධම්ම තණ්හා' තණ්හකකයනති: තණ්හකකයං රාගකකයං දෝසකකයං මොහකකයං භතිකකයං උපරිභෝගකකයං පටිසන්ධිකකයං භවකකයං උපාසකකයං වට්ඨකකයං. අනිතිකනති 'ඊති' වූවනති කිලෙසා ව ඛණ්ඩා ව අභිසංඛාරා ව, ඊතිසහනානං ඊතිවූපසමං ඊතිපටිතිසංගතං ඊති පටිපාසකං. අමතං නිබ්බානනති 'තණ්හකකයමනිතිකං'.

යසස නස්සී උපමා කවචිති: 'යසසා'ති නිබ්බානසං තස්සී උපමාති, උපමා නස්සී උපනිධා නස්සී, සද්දිසං නස්සී පටිභාගො නස්සී න සනති න සංවිජ්ජනති නූපලබ්භති, කවචිති: කවචි කිමතිවි කසවචි අජ්ඣන්තා වා ඛණ්ඩා වා අජ්ඣන්තාඛණ්ඩා වා'ති 'යසස නස්සී උපමා කවචි.'

තෙනාහ පෙරො පිබ්බියො:

“යො මෙ ධම්මදෙසෙසි සන්ධිකමකාලිකං,
තණ්හකකයමනිතිකං යසස නස්සී උපමා කවචිති.

15.

කිනත්‍ර තමා විප්පවසසි* මුහුත්තමපි පිබ්බිය,
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණං ගොතමා භූරිමෙධසා.

කිනත්‍ර තමා විප්පවසසිති: කිනත්‍ර බුද්ධමා විප්පවසසි අපෙසි අපගච්ඡි* විනා භොගිති 'කිනත්‍ර තමා විප්පවසසි.'

මුහුත්තමපි පිබ්බියාති: මුහුත්තමපි ඛණ්ඩෙ ලයමපි වයමපි අද්ධමෙති මුහුත්තමපි' පිබ්බියාති බාවරි තං ජාමාතරං නාමෙන ආලපති.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණාති: ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණං ඤාණපඤ්ඤාණං පඤ්ඤාධරා පඤ්ඤාකෙතුමා පඤ්ඤා ධර්මකොයමා විවිධබහුලා පටිවිධබහුලා පෙකොයතබහුලා සමෙකොයතබහුලා* විභූතවිභාරිමා තවට්ඨතා තවබහුලා තභගරුකා තනතිනා තපොනා තප්පකාරා තද්ධිමුත්තා තද්ධිකොයමාති 'ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණං.'

ගොතමා භූරි මෙධසාති 'භූරි' වූවති පඨවී, භගවො තාය පඨවීසමාය පඤ්ඤාය විපුලාය විජ්ජාය සමනාගතො. 'මෙධා' වූවති පඤ්ඤා "යා පඤ්ඤා පජානනා -පෙ- අමොහො ධම්මවිවයො සමොද්ධි" භගවා ඉමාය මෙධාය පඤ්ඤාය උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සමපතො සමනාගතො. තසමා බුද්ධො සුමෙධසොති. 'ගොතම භූරිමෙධසා'.

තෙනා සො බ්‍රාහ්මණො:

15. “කිනත්‍ර තමා විප්පවසසි මුහුත්තමපි පිබ්බිය
ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණං ගොතමා භූරිමෙධසා”ති

1. සද්දිසා නස්සී - ව-වි-ක
2. විප්පවස - ම ජ සං

3. අපගච්ඡි - ම ජ සං
4. සමොකොයතබහුලා - ම ජ සං

තණ්හකයමනිතිකං— ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. **තණ්හකයං** යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ රාගාක්ෂය යැ ද්වේෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගැක්ෂයැ උපප්‍රාප්තික්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධික්ෂය යැ භවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යැ. අනිතිකං යනු: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංඤ්ඤායෝ ද ‘ඊති’ යි කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රභාණ යැ ඊතිව්‍යුපගම යැ ඊති දැරීම යැ ඊති සන්තිද්‍රවිම යැ අමාමහනිඤන නුයි ‘තණ්හකයමනිතිකං’ යනු වේ.

යසා නත්ති උපමා කවි— ‘යස්ස’ යනු: තිර්වාණයට යැ. ‘නත්ති උපමා’ යනු: උපමා නැත් ද, කවි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි කිසි තැනෙකැ කිසිවකැ නුයි ‘යස්ස නත්ති උපමා කවි’ යනු වේ.

එයින් කිහි පිඩගිය තෙරණුවෝ:

‘යො මෙ ධම්මදෙසෙයි —පෙ— යසා නත්ති උපමා කවි’ යි.

15. පිඩගිය, කිම තෙපි ඒ ඥානධර්ම ඇති ගොතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගොතමයන් කෙරෙන් මොහොතක් පවා වෙන් වැ වසවු ද?

කිනතු තමා විපවසයි යනු: කිම බුදුන් කෙරෙන් වෙන් වැ වසවු ද? පහවු ද? බැහැර වවු ද? වෙන් වවු ද? යි ‘කිනතු තමා විපවසයි’ යනු වේ.

මුහුත්තම පිඩගිය යනු: මොහොතෙක්හි දු, ඇයිල්ලෙක්හි දු ලයෙක් හි දු වියෙක්හි දු ජීවිත කාලයෙක්හි දු නුයි ‘මුහුත්තම’ යනු වේ. පිඩගිය යනු: බාවරි බමුණු ඒ බැනණුවන් නමින් අමතයි.

ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා යනු: පාචුලඤාන ඇති, ඥානයෙන් ප්‍රකට වූ, ප්‍රඥාධර්ම ඇති, ප්‍රඥාකෙතු ඇති, ප්‍රඥාධිපති වූ විවය බහුල වූ ප්‍රවිවය බහුල වූ ප්‍රේක්ෂණබහුල වූ සමීක්ෂණ බහුල වූ දුකට විහරණ ඇති ඒ ප්‍රඥාවට බැස සරන එය බහුල කොට ඇති එය ගරු කොට ඇති එයට නැමුණු එයට මැනවින් නැමුණු එයට බර වූ එහි අධිමුක්ත වූ එය අධිපති කොට ඇති ගොතමයන් කෙරෙන් නුයි ‘ගොතමා භූරිපඤ්ඤාණා’ යනු වේ.

ගොතමා භූරිමෙධසා— ‘භූරි’ යි පාරිච්ඡි කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පාරිච්ඡි සම වූ විපුල වූ විස්තෘත වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්විතයහ. ‘මෙධා’ යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි යම් ප්‍රඥායෙක් ප්‍රජානනාකාරයෙක් ...අමොහ-යෙක් ධර්මවිවයයෙක් සමාක්ෂාමයෙක් වේද එයයි. බුදුහු මෙ මෙධායෙන් ප්‍රඥායෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ උපතයහ සමුපතයහ නො වෙන් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්විතයහ එයින් බුදුහු ‘සුමෙධස’ නුයි ‘ගොතමා භූරිමෙධසා’ යනු වේ.

එයින් කි යැ එ බමුණු:

‘කිනතු තමා විපවසයි —පෙ— ගොතම භූරිමෙධසා’ යි.

16. යො තෙ ධම්මදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හකකයමනිතිකං යසස නඤ්ච උපමා කවචී.

යො තෙ ධම්මදෙසෙසිති: 'යො සො භගවා -පෙ- තත්ථ ච සබ්බඤ්ඤානං පඤ්ඤා, බලෙසු ච වසිභාවං. ධම්මදෙසෙසිති: 'ධම්ම'නඤ්ඤා ආදිකල්පාණං මජ්ඣිකල්පාණං-පෙ-තිබ්බානං ච තිබ්බානාමනිං ච පටිපදා ආවිකම් දෙසෙසි පඤ්ඤාපෙසි පට්ඨපෙසි විවරි විහරි උත්තානිඤ්ඤාසි පකාසෙසිති 'යො තෙ ධම්මදෙසෙසි'.

සන්දිට්ඨිකමකාලිකනි: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං එතිපසයිකං ඔපනායිකං පච්චායං චෙදිතධං විඤ්ඤාසීති එවමි සන්දිට්ඨිකං. අපවා යො දිට්ඨිකං ධම්මෙ අරියං අට්ඨාසිතිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනාත්තරා සමනාත්තරා ධම්මෙතෙව එලං විඤ්ඤා පටිලභතිති එවමි සන්දිට්ඨිකං. අකාලිකනි: යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දමා අනාත්තරා න ලබ්භන්ති කාලං ආගමන්ති, නෙවායං ධම්මො. යො දිට්ඨිකං ධම්මෙ අරියං අට්ඨාසිතිකං මග්ගං භාවෙති, තස්ස මග්ගස්ස අනාත්තරා සමනාත්තරා අධ්මෙතෙව එලං, විඤ්ඤා පටිලභති න පරත් න පරලොකෙ, එවං අකාලිකනි 'සන්දිට්ඨිකමකාලිකං'.

තණ්හකකයමනිතිකනි. 'තණ්හා'ති රූපතණ්හා සඤ්ජනණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හකකයනි: තණ්හකකයං රාගකකයං දෙසකකයං මොහකකයං භවකකයං උපපත්තිකකයං පටිසන්ධිකකයං භවකකයං සංසාරකකයං වට්ඨකකයං. අනිතිකනි: 'ථිති' වුලුනි කිලෙසා ච ඛණ්ඩා ච අභිසංඛාරා ච. ථිතිපසානං ථිතිවූපසමං ථිතිපටිතිසංග්ගං. ථිතිපටිපසංග්ගං. අමතං නිබ්බානානි 'තණ්හකකයමනිතිකං'.

යසස නඤ්ච උපමා කවචී - යසසාති ද්විබ්බානස්ස, නඤ්ච උපමාති උපමා නඤ්ච, උපනිධා නඤ්ච¹ සද්ධං නඤ්ච²පටිභාගො නඤ්ච' න සත්ති න සංවිජජති නුපලභති කවචීති: කවචී කිම්චි කවචී අජ්ඣත්තා චා ඛණ්ඩා ඒ අජ්ඣත්තඛණ්ඩා චාති යසස නඤ්ච උපමා කවචී.'

තෙනාහ සො බාවාරි බ්‍රාහ්මණො:

"යො තෙ ධම්මදෙසෙසි සන්දිට්ඨිකමකාලිකං,
තණ්හකකයමනිතිකං යසස නඤ්ච උපමා කවචී.

1. උපනිධි තඤ්ච - පහ

2. පාටිභාගො - පහ

16.

පිඩගිය, යම් කෙනෙක් තොපට තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබියයුතු ඵල ඇති තාක්ෂණ ක්ෂය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසුනු ද, යම් කෙනෙකුන්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා හැද්ද,

යො තෙ ධම්මමදෙසෙයි යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් ... එහිදු සර්වඥ භාවයට පැමිණියාහු බලධර්මයන්හිදු වර්තමානයට පැමිණියාහු වෙත් ද උන්වහන්සේ. ධම්මමදෙසෙයි- ධම්ම යනු: ආදියෙහි කලාණ වූ වූ මධ්‍යයෙහි කලාණ වූ ... නිවන ද නිර්වාණගාමී ප්‍රතිපදාව ද වදනු ලැබෙන පැනවූහ තැබූහ විවෘත කළහ විභාග කළහ ප්‍රකට කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මමදෙසෙයි' යනු වේ.

සන්ධිවිකම්මකාලිකං යනු: තමා විසින් දක්කයුතු ඵල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු ඵල ඇති 'එව බලව' යි දක්වීමට නිසි තමා සිත්හි එළවීමට නිසි නුවණැතිකමක් වී න් තමන් තමන් කෙරෙහි ලාභයුතු නුයි මෙසේත් 'සන්ධිවිකම්ම' නම් වෙයි. නොහොත් යමෙක් මෙ අත් බැවිති මැ ආයාසී අභිධානික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තර වැ එකත්තෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි ලබා නුයි මෙසේත් 'සන්ධිවිකම්ම' යනු වේ. අකාලිකං යනු: යම් සේ මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබති කල් බලති. මේ දහම් එසේ නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැවිති මැ ආයාසී අභිධානික මාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තර වැ එකත්තෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි ලබයි. පර අත්බැවිති නො වෙයි පුර ලෙවිති නො වෙයි. මෙසෙයින් අකාලික නුයි 'සන්ධිවිකම්මකාලිකං' යනු වේ.

තණ්හකයමනිථිකං- 'තණ්හා' යනු: රූපතාක්ෂණ යැ භවදතාක්ෂණ යැ ... ධර්මතාක්ෂණ යි. තණ්හකයං යනු: තාක්ෂණක්ෂය යැ රුගක්ෂය යැ දවේෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගතික්ෂය යැ උපප්‍රාප්තක්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධික්ෂය යැ භවක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යි. අනිතිකං යනු: ක්ලේශයෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද 'ඊති' යයි කියනු ලැබෙති. ඊතිප්‍රභාණය ඊතිව්‍යුපගමය ඊති දුරුලිම ඊති සන්තිද්‍රවිම අමාමහතිවන නුයි 'තණ්හකයමනිථිකං' යනු වේ.

යසං නත්ථි උපමා අවච්ඡි- 'යස්ස' යනු: නිවනට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැත, උපනිධි නැත, සදාශයෙක් නැත, ප්‍රතිභාගයෙක් නැත, විද්‍යා මාන නො වෙයි, නො ලැබේ. අවච්ඡි යනු: අධ්‍යාත්ම වෙවයි බාහ්‍ය වෙවයි අධ්‍යාත්මබාහ්‍ය වෙවයි කිසිවෙකැ කිසිවක්හි කිසි තැනෙක්හි නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා අවච්ඡි' යනු වේ.

එයින් කී යැ ඒ බාවරි බවුණු:

"යො තෙ ධම්මමදෙසෙයි -පෙ- යසං නත්ථි උපමා අවච්ඡි"යි.

17.

මුහුණතෙහි, මම ඒ ඥානධර ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් විපුලප්‍රඥා ඇති ගෞතමයන් කෙරෙන් මොහොතකුදු වෙන් වූ නො වෙසෙමි.

නාහං තමහා විප්පවසාමි යනු: මම බුදුන් කෙරෙන් වෙන් වූ නො වෙසෙමි, නො පහවෙමි, නො බැහැර වෙමි වෙන් නො වෙමි නුයි 'නාහං තමහා විප්පවසාමි' යනු වේ.

මුහුණතෙහි මුහුණතෙහි යනු: මොහොතකක්හිදු ඇසිල්ලෙක්හිදු ලයෙක් හිදු විශෙක්හිදු ආයුකාලයෙක්හිදු නුයි 'මුහුණතෙහි' යනු වේ. මුහුණතෙහි යනු: ගෞතමයන් මයිලණුවන් අමතයි.

ගෞතමා භූරිපඤ්ඤාණා යනු: පාද්ලඤ්ඤාන ඇති, ඥානයෙන් ප්‍රකට වූ ප්‍රඥාධර ඇති ප්‍රඥාකෙතු ඇති ප්‍රඥාධරයන් වූ විවිධබහුල වූ ප්‍රවිච්ඡා බහුල වූ ප්‍රත්ථම බහුල වූ සමීක්ෂණබහුල වූ ප්‍රකටවිහරණ ඇති තව්වරිත තද්බහුල තද්ගරුක තද්ගරුක තත්ත්වයන් තත්ත්වයන් තත්ත්වයන් තද්බහුල වූ ගෞතමයන් කෙරෙන් නුයි 'ගෞතමා භූරිපඤ්ඤාණා' යනු වේ.

ගෞතමා භූරිමේධසා- 'භූරි' යි පාදිවිය කියනු ලැබෙයි. බුදුහු ඒ පාදිවියම විචල වූ පතල වූ ප්‍රඥායෙන් සමන්විතය. 'මේධා' යි ප්‍රඥාව කියනු ලැබෙයි. යම් ප්‍රඥායෙන් ප්‍රජානනාකාරයෙන්... අමොහ-යෙන් ධර්මවිච්ඡේදයෙන් සමාක්ෂණවියෙන් වේ ද එයයි. බුදුහු මේ මේධා-යෙන් ප්‍රඥායෙන් උපේක්ෂා සමුපේක්ෂා එළඹ සිටියහ මැනැදින් එළඹ සිටියහ දුක්තය පරිපූර්ණය සමන්විතය. එයින් බුදුහු 'සුමේධස' නුයි 'ගෞතමා භූරිමේධසා' යනු වේ.

එයින් කිහිප පිටියක තෙරණුවෝ:

"නාහං තමහා විප්පවසාමි -ප- ගෞතමා භූරිමේධසා"යි.

18.

යම් කෙනෙක් මට තමා විසින් දක්කයුතු එල ඇති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලැබිය යුතු එල ඇති තාණ්ණාත්මය වූ කෙලෙස් උවදුරු නැති දහම් දෙසු සේක් ද, යම් කෙනෙකුත්හට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද උන් වහන්සේ යි.

යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි යනු: යම් භගවාත් කෙනෙක් තුමු මැ සර්වඥ වූවාහු ආවායාසයකු රහිත වූ පෙර නො ඇසූ විරු දහම් විෂයෙහි තුමු මැ සිටියස් අවබෝධ කළාහු ද ඒ සත්‍යයන්හි ද සර්වඥ බවට පැමිණියාහු ද බලයන්හි ද වඩි බවට පැමිණියාහු ද උන්වහන්සේ ධම්මමදෙසෙසි- 'ධම්ම' යනු: ආදි කල්‍යාණ වූ... පයාචාරිකා කල්‍යාණ වූ පරිත්ත සහිත වූ වාසනා සහිත වූ සියල්ල පිරිසුන් පිරිසිදු සසුන් බලසර, සතර සතිපට්ඨාන සතර අපරික්ෂිතය, සතර සාද්ධිපාදය, පඤ්චෙනද්‍රියය, පඤ්ච බලය, සප්තබෝධාදියය, ආයාස අන්තර්ගතවාර්ග්‍ය ගිවිත හා ගිවිතාණ භාවිතී ප්‍රතිපදාව හා වදලහ දෙසුහ පැනවූහ තැබූහ විවරණ කළහ විහාග කළහ පාළි කළහ ප්‍රකාශ කළාහු නුයි 'යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි' යනු වේ.

සන්දිට්ඨික මකාලිකනති: සන්දිට්ඨිකං අකාලිකං ඵභිජස්සිකං ඔපනයිකං පච්ඡිකං චාදිතං චිත්තං චිත්තං. එවමි සන්දිට්ඨිකං, අථවා යො දිට්ඨිච්ඡා ධර්මා අරියං අච්ඡාදිකං මහං භාවනා, තස්ස මහස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගජ්ජනෙව ඵලං විඤ්ඤා පටිලහතිති එවමි සන්දිට්ඨිකං. අකාලිකනති: යථා මනුස්සා කාලිකං ධනං දන්තා අනන්තරා න ලහනති, කාලං ආගමනති, නෙවායං ධර්මා යො දිට්ඨිච්ඡා ධර්මා අරියං අච්ඡාදිකං මහං භාවනා, තස්ස මහස්ස අනන්තරා සමනන්තරා අධිගජ්ජනෙව ඵලං විඤ්ඤා පටිලහති න පරස් න පරලොකෙති 'එවං අකාලිකනති 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං'.

තණ්හකම්මනිකනති: 'තණ්හා'ති රුපතණ්හා -පෙ- ධර්මතණ්හා. තණ්හකම්මනිකනති: තණ්හකම්මං රුපකම්මං දෙසකම්මං මොහකම්මං ගතිකම්මං උපපත්තිකම්මං පටිසන්ධිකම්මං භවකම්මං සංසාරකම්මං චට්ඨකම්මං. අනිකිකනති: 'ඊති'ච්ඡා නති කිලෙසා ව ඛන්ධා ව අභිසංඝාරා ව, ඊතිපසානං ඊතිච්ඡාසමං ඊතිපටිතිසංගතං ඊතිපටිසංසාදිං අමතං ගිබ්බානංති 'තණ්හකම්මනිකනති:.'

යස්ස නස්මි උපමා කවිති- 'යස්සා'ති ගිබ්බානස්ස, නස්මි උපමාති: උපමා නස්මි, උපතිධා නස්මි,¹ සද්ධිං නස්මි පටිභාගො නස්මි, න සන්තී න සංවිජජති. නුපලබ්භති, කවිති: කවිති කිමතිති කප්ඵි අර්ඝ්ඤානං වා බහිද්ධා වා අර්ඝ්ඤානබහිද්ධා වා'ති 'යස්ස නස්මි උපමා කවිති'.

තෙනාහ ටෙරො පිඨිදියො:

"යො ටෙ ධර්මමදෙසෙයි සන්දිට්ඨික මකාලිකං,
තණ්හකම්මනිකං යස්ස නස්මි උපමා කවිති"ති.

19.

පසසාමි නං මනසා වක්ඛනා වා*.
රත්තං දිට්ඨං චූඤ්ඤා, අප්පමාදො,
නාමසමාගො විවසෙමි රත්තං*.
තෙනෙව මඤ්ඤාමි අවිජ්ජවාසං.

පසසාමි නං මනසා වක්ඛනා වාති: යථා වක්ඛනා පුරිසො ආලොකෙ රුපගතාති පසෙසයා, දසෙසයා ඔලොකෙයා ගිඤ්ඤායෙයා උපපට්ඨෙසයා එවමෙවාහං චූඤ්ඤා හගවතං මනසා පසසාමි, දසසාමි ඔලොකෙමි ගිඤ්ඤායාමි උපපට්ඨෙසාමිති 'පසසාමි නං මනසා වක්ඛනාවා'.

1. උපතිධි නස්මි- පන

2. වක්ඛනා ව-ව-ඊ-ක

3. නාමසමාගොව විවසෙමි රත්තං- ස

සන්දිට්ඨික මකාලිකං යනු: තමා දිසින් දක්කයුතු ඵල ආති නො ද කාලාන්තරයෙහි ලාබිය යුතු ඵල ආති 'එව බලව' යි දක්වමට ගිහි තමා සිත්හි එළවීමට ගිහි නුවණැතියන් වසින් තමන් ගමන් කෙරෙහි ලා දකයුතු නුසි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨිකං' යනු වේ. නොහොත් යමෙක් මෙ අත්බැවිහි මැ ආයඨ අෂ්ටාංගිකමාර්ගය වඩා ද, ඒ මාර්ගයට අනන්තර වැ සමනන්තරවැ එකත්තෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි ලබා නුසි මෙසේත් 'සන්දිට්ඨිකං' යනු වේ. අකාලිකං යනු: යම්සේ මිනිස්සු කාලික වූ ධනය දී අනතුරු වැ නො ලබන්ද කල් බලන් ද මෙ දහම එසෙයින් නො මැ වෙයි. යමෙක් මෙ අත්බැවිහි මැ ආයඨ අෂ්ටාංගිකමාර්ගය වඩා ද ඒ මාර්ගයට අනන්තරවැ සමනන්තර වැ එකත්තෙන් ඵලය අධිගම කෙරෙයි විදිසි. ලබයි පර අත්බැවිහි නො වෙයි පංලොවිහි නො වේ. මෙසෙයින් අකාලික නුසි 'සන්දිට්ඨික මකාලිකං' යනු වේ.

තණ්හකයමනිතිකං— 'තණ්හා' යනු රූපතෘෂ්ණා යැ... ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හකයං යනු: තෘෂ්ණාක්ෂය යැ රාගක්ෂය යැ ද්වේෂක්ෂය යැ මොහක්ෂය යැ ගතික්ෂය යැ උපප්පාද්තික්ෂය යැ ප්‍රතිසන්ධික්ෂය යැ හවි-ක්ෂය යැ සංසාරක්ෂය යැ වෘත්තක්ෂය යි. අනිතිකං— 'රීති' යි ක්ලේශ-යෝ ද ස්කන්ධයෝ ද අභිසංස්කාරයෝ ද කියනු ලැබෙති. රීතිප්‍රභාණය රීති සන්තිදුර්විම රීති දුරුලබිම රීති නො පැවැත්ම අමාමහ නිවන නුසි 'තණ්හක් කයමනිතිකං' යනු වේ.

යසස නත්ථි උපමා කවචි— 'යසස' යනු: නිර්වාණයට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැති උපනිධි නැති සදාශයෙක් නැති ප්‍රතිභාගයෙක් නැති නො වේ නො පැනේ නො ලැබේ. කවචි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි අධ්‍යාත්ම බාහ්‍ය වේවයි කිසිවකැ කිසිවෙක්හි කිසි පැනෙකැ නුසි 'යසස නත්ථි උපමා කවචි' යනු වේ.

එයින් කිහ පිඩ්ගිය කෙරුණුවෝ:

"යො මෙ ධම්මමදෙසෙයි —පෙ— යසස නත්ථි උපමා කවචි" යි.

19.

ත්‍රිමාසමණයෙනි: (මම,) අප්‍රමන්ත වූයෙමි අවධාන ඇතිත් මෙන් මනසින් ඒ ගෞතම බුදුන් දක්මි, නමස්කාර කෙරෙමින් මැ රැය ඉක්මවමි, එයින් මැ අර්ප්‍රවාසය හඟිමි.

පසසානිතං මනසා වකඛුනා වා— යම්සේ ඇස් ඇති පුරුෂයෙක් ආලෝක යෙහි රූපගතයන් බලා නම් දකී නම් අවලෝකනය කෙරේ නම් නිධාන කෙරේ නම් වීමසා නම් එසෙයින් මැ මම භාග්‍යවත් බුදුන් මනසින් බලමි දකිමි අවලෝකනය කෙරෙමි නිධාන කෙරෙමි පිරික්සමි නුසි 'පසසානි තං මනසා වකඛුනා වා' යනු වේ.

රක්ඛිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපමනෙකාති- රක්ඛිං ච දිවා ච බුද්ධානුසස්තිං මනසා භාවෙතො. අපමනෙකාති 'රක්ඛිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපමනෙකා'.

නමස්සමානො විවසෙමි රක්ඛිත්ති- 'නමස්සමානො'ති කායෙන වා නමස්සමානො, වාචය වා නමස්සමානො, විකෙතන වා නමස්සමානො, අනිස්සප්පිකත්තියා වා නමස්සමානො, ධම්මානුධම්මපටිපත්තියා වා නමස්සමානො, සක්කාරයමානො,¹. ගරුකාරයමානො². මාත්‍රයමානො පූජයමානො රක්ඛිං දිවං විවසෙමි, අතිනාමෙමි අතික්කමාමිති 'නමස්සමානො විවසෙමි රක්ඛිං'.

තෙනොව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසනාති: කාය බුද්ධානුසස්තියා භාවෙතො. අවිප්පවාසොති තං මඤ්ඤාමි අවිප්පවුසොති³ 'තං මඤ්ඤාමි ජානාමි එවං ජානාමි එවං අජානාමි, එවං විජානාමි, එවං පටිවිජානාමි, එවං පටිවිජක්ඛාමිති 'තෙනොව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං.'

තෙනාහ ථෙරො පිඬ්ඬියො:

"පසසාමි තං මනසා චක්ඛුනා වා
රක්ඛිං දිවං බ්‍රාහ්මණ අපමනෙකා,
නමස්සමානො විවසෙමි රක්ඛිං
තෙනොව මඤ්ඤාමි අවිප්පවාසං"නති.

20.

සද්ධා ච පිඨි ච මනො සත්ථි ව⁴
නාපෙතති මෙ ගොතමසාසනභිෂා,
යං යං දිසං වජ්ඣ⁵ භූරිපඤ්ඤා
ස තෙ න තෙනොව නතො'හමසමි.

සද්ධා ච පිඨි ච මනො සත්ථිවාති- 'සද්ධා'ති "යා ච හගවත්තං ආරබ්භ සද්ධා සද්දහනා ඔක්කප්පනා අභිප්පසාදෝ සද්ධා සද්ධිත්‍රියං සද්ධාබලං -පෙ- පිඨිති: "යා හගවත්තං ආරබ්භ පිඨි පාමොඡ්ඡං' ආමොදනා⁶ පමොදනා භාසො පභාසො විත්ති කුට්ඨි ඔදග්ගං අත්තමනකා විත්තංසං". මනොති "යං ච හගවත්තං ආරබ්භ විත්තං මනො මාත්‍රයං හදයං පණ්ණිරං මනො මත්‍රායතනං මතිත්‍රියං විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණක්කමොක්ඛා තජ්ජාමනොවිඤ්ඤාණධාතු". සත්ථිති: "යා හගවත්තං ආරබ්භ සත්ථි අනුසස්ති -පෙ- සම්මාසත්ථිති" සද්ධා ච පිඨි ච මනො සත්ථිව'.

1. සක්කාරමානො - මජ්ඣං ව-වි-ක
2. ගරුකාරමානො - මජ්ඣං ව-වි-ක
3. අවිප්පවුසොති - මජ්ඣං.
4. සත්ථිමිතා-පන

5. සංයංදිසං හජ්ජි - ව-වි-ක
6. අභිප්පසාදෙ - ව-වි-ක
7. පාමුඡ්ඡං - සහා,
8. මොදනා ආමොදනා - මජ්ඣං

රතනිං දිවං ඩ්‍රාභමණ අපපමතො යනු: රැයිද්ද දවහල්හිද්ද අප්‍රමත්ත වැ බුද්ධානුස්මාතිය මනසින් වඩනුයෙම් නුයි 'රතනිං දිවං ඩ්‍රාභමණ අපප මත්තො' යනු වේ.

නමස්සමානො විවසෙමි රතනිං- 'නමස්සමානො' යනු: කයින් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් විචනයෙන් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් සිතින් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් අත්වර්ත්ථ ප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමස්කාර කරනු යෙම් ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත්තියෙන් හෝ නමස්කාර කරනුයෙම් සත්කාර කරනුයෙම් ගරු කරනුයෙම් මානන කරනු යෙම් සුචා කරනුයෙම් දිව්‍රය ගෙව්ම් ඉක්මව්ම් අතික්‍රමණය කෙරෙමි නුයි 'නමස්සමානො විවසෙමි රතනිං' යනු වේ.

තෙනොව මඤ්ඤාමි අවිජ්ජවාසං- ඒ බුද්ධානු ස්මාතිය වඩනුයෙම් උන් වහන්සේ අවිජ්ජවාස කොට හඬමි උන් වහන්සේ අවිජ්ජවාස වූවන් කොට හඬමි, දැනිමි මෙසේ දැනිමි මෙසේ එකත්තොන් දැනිමි මෙසේ අනෙකප්‍රකාරයෙන් දැනිමි මෙසේ සකාරණ වැ දැනිමි මෙසේ ප්‍රතිවේධ කෙරෙමි නුයි 'තෙනොව මඤ්ඤාමි අවිජ්ජවාසං' යනු වේ.

එයින් කිහිපිකිසි තෙරණුවෝ:

"පසසාමි නං මනසා -පෙ- තෙනොව මඤ්ඤාමි අවිජ්ජවාසං"යි.

20.

මාගේ ශ්‍රද්ධාව ද ප්‍රීතිය ද මනස ද ස්මාතිය ද ගෞතමසායනයෙන් පහ වැ නො යෙති. විපුල ප්‍රඥා ඇති උන් වහන්සේ යම් යම් දෙසකට වඩනාසේක් ද ඒ ඒ දෙසට මැ මම නමු වූයෙම් වෙමි.

සද්ධා ව ප්‍රීති ව මනො සතිමා- 'සද්ධා' යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරඹ යම් ශ්‍රද්ධාවක් හදහන අයුරෙක් ගුණයෙහි බැසගැනීමක් අතිශය දුසාදයක් හැඳැරීමක් ශ්‍රද්ධෙන්ද්‍රියයෙන් ශ්‍රද්ධාබලයෙන් ... ප්‍රීති යනු: බුදුන් ඇරඹ යම් ප්‍රීතියක් ප්‍රමුද්ධ බවක් ආමොදනයෙන් ප්‍රමොදනයෙන් හර්ෂයෙන් ප්‍රහර්ෂයෙන් විත්තියක් තුෂ්ටියක් උදග්‍ර බවක් විත්තයාගේ සතුටු බවක් වේ ද එය යි. මනො යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරඹ යම් විත්තයෙන් මනසෙන් මානසයෙන් හෘදයයෙන් පණ්ඩර වූ හවාසිගමනයෙන් මන සංඛාරාන මායාතනයෙන් මනින්ද්‍රියයෙන් විඤානයෙන් විඤානස්කන්ධයෙන් තදනුරූප මනොවිඤාන ධාතුයෙන් වේ ද එය යි සති යනු: භාග්‍යවතුන් ඇරඹ යම් ස්මාතියක් අනුස්මාතියක් ... සමාක්ස්මාතියක් වේ ද ඒ නුයි 'සද්ධා ව ප්‍රීති ව මනො සතිමා' යනු වේ.

නාපෙනති මෙ ගොතමසාසනමහා: ඉමෙ වක්ඛාරො ධම්මා
ගොතමසාසනා බුද්ධසාසනා ජිනසාසනා ත්ථාගතසාසනා දෙවදෙව-
සාසනා අරහතසාසනා. නාපෙනති නාපෙනති න ගච්ඡන්ති න විජහන්ති
න විනාසෙත්තිති 'නාපෙනති මෙ ගොතමසාසනමහා'.

යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤාති: 'යං යං දි'සන්ති පුරන්තිමං වා
දිසං පච්ඡිමං වා දිසං දක්ඛිණං වා දිසං උත්තරං වා දිසං වජ්ඣති
ගච්ඡති කමති අභිකමති, භූරිපඤ්ඤාති: භූරිපඤ්ඤා මහාපඤ්ඤා
තිස්ඤාපඤ්ඤා පුට්ඨපඤ්ඤා භාසපඤ්ඤා ජවනපඤ්ඤා හිබ්බධික-
පඤ්ඤා. 'භූරි'වුච්චති පඨවි, තාය පඨවිසමාය පඤ්ඤාය උපුලාය
විඤ්ඤාය සමන්තාගතොති 'යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤා'.

ස තෙන තෙනෙව නතො'හමසමීති: සො යෙන බුද්ධො තෙන තෙ-
නෙව නතො තත්තිතො තපොතො තපබ්බාරො තදධිමුඛො
තදධිපතෙයොති 'ස තෙන තෙනෙව නතො'හමසමී'.

තෙනාහ ථෙරො පිඬ්ඨියො:

“සද්ධා ව පිති ව මනො සත්ථි ව
නාපෙනති මෙ ගොතම සාසනමහා,
යං යං දිසං වජ්ඣති භූරිපඤ්ඤා
ස තෙන තෙනෙව නතො'හමසමී"ති.

21.

ථිණ්ණසං මෙ දුබ්බලථාමකසං
තෙනෙව කායො න පලෙති* තස්ස,
සංකප්පයන්තාය* වජාමී හිවං.
මනො හි මෙ ට්‍රාහමණ තෙන යුගෙත්තා.

ථිණ්ණසං මෙ දුබ්බලථාමකසං - 'ථිණ්ණසං'ති ථිණ්ණසං වුද්ධසං
මහජ්ජාසං අද්ධගතසං වයො අනුාත්තං දුබ්බලථාමකසංති: දුබ්බල-
ථාමකසං අප්පරාමකසං පරික්ඛාමකසංති 'ථිණ්ණසං මෙ දුබ්බල-
ථාමකසං'.

තෙනෙව කායො න පලෙති තස්සාති: කායො යෙන බුද්ධො තෙන
න පලෙති න වජ්ඣති න ගච්ඡති නාභිකමතිති 'තෙනෙව කායො
න පලෙති තස්ස'.

1. පරෙති - ස

2. සංකප්පයන්තාය - ම ජ හං, සාය

නාපෙතති මෙ ගොතමසාසනභිතා යනු: මේ සතර ධර්මයෝ ගොතමසාසනයෙන් බුද්ධසාසනයෙන් ජිනසාසනයෙන් තථාගතසාසනයෙන් දෙවදෙවසාසනයෙන් අර්හත් සාසනයෙන්. නාපෙතති යනු: නො පහ වෙති නො යෙති නො හරිති නො නැසෙත් නුයි 'නාපෙතති මෙ ගොතම සාසනමහා' යනු වේ.

යං යං දිසං වජ්ඣි භූරිපඤ්ඤා- 'යං යං දිසං' යනු: පෙරදිගට හෝ පැළදිගට හෝ දකුණුදිගට හෝ උතුරුදිගට හෝ යේ ද ගමන් කෙරේ ද පිය නහා ද ඉදිරියට යේ ද. 'භූරිපඤ්ඤා' යනු: පාචුලප්‍රඥා ඇත්තේ මහා-ප්‍රඥා ඇත්තේ තික්ෂණ ප්‍රඥා ඇත්තේ විපුල ප්‍රඥා ඇත්තේ හරිඝණ්‍යුල ප්‍රඥා ඇත්තේ ජවනප්‍රඥා ඇත්තේ නිර්වේදික ප්‍රඥා ඇත්තේ. 'භූරි' යි පෘථිවිය කියනු ලැබෙයි. පෘථිවිය හා සම වූ ඒ විපුල වූ (විස්තාර වූ) ප්‍රඥා-යෙන් සමන්වාගත වූයේ නුයි 'යං යං දිසං වජ්ඣි භූරිපඤ්ඤා' යනු වේ.

ස තෙන තෙනෙ'ව නතො' හමසමි යනු: ඒ බුද්ධු යම් දිසාභාගයෙක්හි වෙත් ද ඒ ඒ දිසාභාගයෙහි මැ නැමුණෙමි එයට නිමිත වූයෙමි එයට නැඹුරු වූයෙමි එයට බර වූයෙමි එහි අධිමුක්ත වූයෙමි එය අධිපති කොට ඇතියෙමි නුයි 'ස තෙන තෙනෙ' ව නතො' හමසමි' යනු වේ.

එයින් කිහි පිටිගිය තෙරණුවෝ:

“සද්ධා ව පිතී ව -පෙ- ස තෙන තෙනෙ'ව නතො' හමසමි” යි.

21.

ඒර්ණ වූ (එයින් ම) අල්පවිශ්‍යී ඇති මාගේ කය එ කරුණින් මැ එහි නො යෙයි. සංකල්ප ගමනින් එක්වත් යෙමි. එහෙයින් බ්‍රාහ්මණ යෙති, මාගේ සිත ඒ බුද්ධන් ඇති තැන්හි යෙදුණේ දෙයි.

ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලථාමකසස- 'ජිණ්ණසස' යනු: ඒර්ණ වූ වයො-වෘද්ධ වූ මහලු වූ ත්‍රිවිධ වයො කොට්ඨාශයන් ඉක්මගිය තුන් වැනි වයසට පැමිණි. දුබ්බලථාමකසස යනු: දුර්වලවිශ්‍යී ඇති අල්පවිශ්‍යී ඇති මන්දවිශ්‍යී ඇති නුයි 'ජිණ්ණසස මෙ දුබ්බලථාමකසස' යනු වේ .

තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස - බුද්ධු යම් තැනෙක්හි වෙත් ද කය එතැනින් පලා නො යෙයි, නො යෙයි, ගමනය නො කෙරෙයි, නො පෙරටයේ නුයි 'තෙනෙව කායො න පලෙති තස්ස' යනු වේ.

සංකප්පයතොය වජාමි නිව්වන්ති-සංකප්පයතොය විතක්කගමනො
ඤාණගමනො පඤ්ඤගමනො බුද්ධිගමනො වජාමි ගවජාමි
අභික්කමාමිති 'සංකප්පයතොය වජාමි ගිව්වං'.

මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතොකාති 'මනො'ති "යං වික්කං මනො
මානසං -පෙ- තජ්ජා මනො විඤ්ඤාණධාතු. මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන
යුතොකාති: මනො යෙන බුද්ධො තෙන යුතොකා පසුතොකා සංයුතොකාති
'මනොහි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතොකා:

තෙනාහ ටෙරො පිඨගියො.'

"ඵණ්ණං මෙ දුබ්බලපාමකං
තෙනෙව කායො න පලෙති තත්ථ,
සංකප්පයතොය වජාමි ගිව්වං.
මනො හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතොකා"ති.

22.

පඤ්ඤා සයානො පරිච්ඡාදානො
දිපා දිපං¹ උපපලවිං,²
අපඤ්ඤාසංසිං සම්බුද්ධං
ඉසති භණ්ණමනාසවං.

පඤ්ඤා සයානො පරිච්ඡාදානොති-'පඤ්ඤාසයානො'ති කාමපඤ්ඤා
කාමකඤ්ඤාමි කාමකිලෙසෙ කාමපලිපෙ³ කාමපරිලාභෙ කාමපළිබ්බාධෙ
සෙමානො සයමානො වසමානො ආවසමානො පරිවසමානොති පඤ්ඤා
සයානො. පරිච්ඡාදානොති: තණ්හාච්ඡාදානො, දිට්ඨිච්ඡාදානො,
ච්ඡාදානො, කිලෙසච්ඡාදානො ච්ඡාදානො පයොගච්ඡාදානො ච්ඡාදානො,
විපාකච්ඡාදානො ච්ඡාදානො, මනොදුර්වර්තච්ඡාදානො ච්ඡාදානො,
රක්කො රාගෙන ච්ඡාදානො, දුර්වේදා දෙසෙන ච්ඡාදානො, මුලෙහා
මොහෙන ච්ඡාදානො, විහිබ්බොධා⁴ මානෙන ච්ඡාදානො, පරාමවේදා
දිට්ඨියා ච්ඡාදානො, විඤ්ඤාපගතො උද්ධමනෙ ච්ඡාදානො,
අනිවිධං ගතො විවිකිච්ඡාය ච්ඡාදානො, රාමගතො අනුසයෙහි
ච්ඡාදානො, ලාභෙන ච්ඡාදානො, අලාභෙන ච්ඡාදානො,
යසෙන ච්ඡාදානො, අයසෙන ච්ඡාදානො, පසංසාය ච්ඡාදානො,
තිත්තය ච්ඡාදානො, සුඛෙන ච්ඡාදානො, දුකඛිත ච්ඡාදානො,

1. දිපාදිපං - ව-ව-ක

2. උපපලවිං - ම ජ සං.

3. කාමබලිපෙ - ම ජ සං, සායා,

කාමපලිපෙ - ව-ව-ක

4. විහිබ්බොධා - ම ජ සං, සායා, ව-ව-ක

සංකප්පයත්තං වජ්ඣං නිව්චං යනු: සංකල්ප ගමනින් විතර්ක ගමනින් ඥානගමනින් ප්‍රඥාගමනින් බුද්ධි ගමනින් යෙම් ගමනය කෙරෙමි පෙරට යෙම් නුයි 'සංකප්පයත්තං වජ්ඣං නිව්චං' යනු වෙ.

මනෝ හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතෙතා- 'මනෝ' යනු: යම් සිතෙක් මනසෙක් මානසයෙක් ...තදනුරූපමනෝවිඥාන ධාතූයෙක් වෙ ද එය යි. මනෝ හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො යනු: බුදුහු යම් තැනෙක්හි වෙත් ද සිත එතැන්හි යුක්ත යැ ප්‍රයුක්ත යැ සංයුක්ත නුයි 'මනෝ හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුත්තො' යනු වෙ.

එයින් කිහි පිඩිගිය තෙරණුවෝ:

"ජිණ්ණසස මෙ -පෙ- මනෝ හි මෙ බ්‍රාහ්මණ තෙන යුතෙතා"යි.

22.

කාමපඤ්ඤායොගි භෝනෙමි භාත්පයින් සැලෙනුයෙමි ශාස්තෘ සභිබ්‍රාහ්මණ ද්විපයෙන් ද්විපයට පා වැ ගියෙමි. ඉක්බිති (පහණසැ වෙහෙ- රෙහි දී, වතුරොසය තරණය කළ ආශ්‍රව රහිත වූ සම්බුදුන් දිට්මි.

පඤ්ඤාසයානො පරිච්ඡෙදානො- 'පඤ්ඤාසයානො' යනු: කාමපඤ්ඤා (මධි) යෙහි කාමකර්මයෙහි කාමක්ලේශයෙහි කාමපලිපයෙහි කාම පරිදහයෙහි කාමපරිරෝධයෙහි භෝනෙමි ශයනය කරනු යෙමි වසනුයෙමි වෙසෙසින් වසනුයෙමි සර්වප්‍රකාරයෙන් වසනුයෙමි නුයි 'පඤ්ඤා සයානො' යනු වෙ. පරිච්ඡෙදානො යනු: තෘෂ්ණාස්පන්දයෙන් ස්පන්දනය වනුයෙමි (සැලෙනුයෙමි) දෘෂ්ටිස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි ක්ලේශස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි ප්‍රයෝගස්පන්දයෙන් සැලෙනු- යෙමි විපාකස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි මනෝදුෂ්ටිත්ස්පන්දයෙන් සැලෙනුයෙමි රක්ත වැ රාගයෙන්. සැලෙනුයෙමි දූෂ්ට වැ ද්වේෂ යෙන් සැලෙනුයෙමි මුඛ වැ මොහයෙන් සැලෙනුයෙමි විනිබ්දධ වැ මානයෙන් සැලෙනුයෙමි පරාමාෂ්ට වැ දෘෂ්ටියෙන් සැලෙනු යෙමි වික්ෂේපගත වැ ඕද්ධත්තයෙන් සැලෙනුයෙමි ණිශ්වයට නො පැමිණ විවික්තිකයෙන් සැලෙනුයෙමි ථාමගත වැ අනුඤයෙන් සැලෙනුයෙමි ලාභයෙන් සැලෙනුයෙමි දලාභයෙන් සැලෙනුයෙමි යයසින් සැලෙනුයෙමි අයසසින් සැලෙනුයෙමි ප්‍රශංසායෙන් සැලෙනුයෙමි නින්දා යෙන් සැලෙනුයෙමි සුඛයෙන් සැලෙනුයෙමි දුඃඛයෙන් සැලෙනුයෙමි

ජාතියා ඵද්දමානො, ජරාය ඵද්දමානො, ඛ්‍යාධිනා ඵද්දමානො, මරණෙන ඵද්දමානො, සොකපරිදෙව දුක්ඛදෙමනස්ස පායාසෙහි ඵද්දමානො, නෙරගි කෙන දුක්ඛන ඵද්දමානො, තිඋච්ඡානගොතිකෙන දුක්ඛන ඵද්දමානො, පෙත්ඤ්චිසයිකෙන¹ දුක්ඛන ඵද්දමානො, ලංගුසකෙන² දුක්ඛන ඵද්දමානො, ගඛොකකන්ථිමුලකෙන දුක්ඛන ඵද්දමානො, ගඛකඤ්ඤිතිමුලකෙන දුක්ඛන ඵද්දමානො, ඛොද්ධානමුලකෙන දුක්ඛන ඵද්දමානො, ජානස්ස පභිබ්බකෙන දුක්ඛන-ජානස්ස ජරාධොයකෙන දුක්ඛන-අනතුපකකමෙන දුක්ඛන-පරුපකකමෙන දුක්ඛන-සඛිබ්බාද්දමානො-විජරිතාමදුක්ඛන-චක්ඛුරොගෙන දුක්ඛන-සොත රොගෙන දුක්ඛන-සංතරොගෙන දුක්ඛන-පීඨා රොගෙන දුක්ඛන-කායථොගෙන දුක්ඛන-සීසරොගෙන දුක්ඛන-කණ්ණරොගෙන දුක්ඛන-මුඛරොගෙන දුක්ඛන-දන්තරොගෙන දුක්ඛන-කාසෙන සාසෙන පිනාසෙන ඛහෙන³ ජරෙන කුච්ඡරොගෙන මුච්ඡාය උක්ඛන්දිකාය සුලාය චිස්ථිකාය කුච්ඡාය ගඛකෙන කිලාසෙන සොසෙන අපමානෙන දදයා කණ්ඩුයා කච්ඡයා රඛසාය විතච්ඡිකාය ලොහිතපිණෙන⁴ මධුමෙහෙන අසාය පිළිකාය හගදුලෙන චිත්තසම්මුඛානෙන ආබාධෙන සෙම්භ සම්මුඛානෙන ආබාධෙන වාතසම්මුඛානෙන ආබාධෙන සන්තිපාතිකාන ආබාධෙන උතුපරිනාමජෙන ආබාධෙන විසමපරිහාරජෙන ආබාධෙන උපකම්මකෙන ආබාධෙන කම්මවිපාකජෙන ආබාධෙන සිතෙන උඤ්ඤන චිත්තච්ඡාය පිපාසාය උම්මාරෙන සංඝාරොවන ඛංසමකසවාතානංසිරිංසපදමථසොන දුක්ඛන මාතුමරණෙන දුක්ඛන පිතුමරණෙන දුක්ඛන පුත්තමරණෙන දුක්ඛන ධිතුමරණෙන දුක්ඛන ස්නාතිවාසනෙන දුක්ඛන භොගවාසනෙන දුක්ඛන රොගවාසනෙන දුක්ඛන සීලවාසනෙන දුක්ඛන දිට්ඨිවාසනෙන දුක්ඛන ඵද්දමානො සමඵද්දමානො විපඵද්දමානො වෙධමානො පවෙධමානො සමපවෙධමානොති 'පඤ්ඤාසයානො පරිඵද්දමානො'.

දීපා දීපං උපපලඤ්ඤා සදාරනො සදාරං ධම්මකම්මානො ධම්මකම්මානං ගණනො ගණං දිට්ඨියා දිට්ඨිං පටිපද්දා පටිපදං මග්ගනො මග්ග පලච්චිං උපපලච්චිං සමුපපලච්චිනි (දීපාදීපං උපපලච්චිං.)

1. පිත්ථිච්ඡයිකෙන - සත.

2. මත්තාසකෙන - ම-ව-පි-ක
මාතුසිකෙන මජ්ඣං.

3. ඛාහෙන - ව-පි-ක, ම ජ සං,

4. ලොහිතෙන පිණෙන - ප-ව-ක, සාය

භාගියෙන් සැලෙනුයෙමි ජරායෙන් සැලෙනුයෙමි ව්‍යාධියෙන් සැලෙනු
 යෙමි මරණයෙන් සැලෙනුයෙමි යෝකපරිදෙව දුටු දොර්මනසා උදායස-
 යෙන් සැලෙනුයෙමි නිද්දුක්කන් සැලෙනුයෙමි තිරිසන්යොනති වූ දුක්කන්
 සැලෙනුයෙමි ප්‍රේතවිෂයෙහි වූ දුක්කන් සැලෙනුයෙමි මානුෂික දුක්කන්
 සැලෙනුයෙමි ගර්භාවක්‍රාන්තිමූලක දුක්කන් සැලෙනුයෙමි ගහිතිසවිතිමූලක
 දුක්කන් සැලෙනුයෙමි ගර්භාව්‍යුත්පාන මූලක දුක්කන් සැලෙනුයෙමි උපන්හු
 පිළිදග්නා දුක්කන් උපන්හු පරාභයත්කොට ඇති දුක්කන් - ආත්මොපක්‍රම
 දුක්කන්- පරොපක්‍රම දුක්කන්- සංස්කාර දුක්කන්- විපරිණාම දුක්කන්-
 චක්ඛුරොගයෙන් වන දුක්කන්-ශ්‍රොත්‍ර රොගයෙන් වන දුක්කන්-
 ස්‍රාණරොගයෙන් වන දුක්කන්- ජීව්‍යරොගයෙන් වන දුක්කන්
 කායරොගයෙන් වන දුක්කන්- ශීර්ෂරොගයෙන් වන දුක්කන්- කර්ණරොග
 යෙන් වන දුක්කන්- මුඛරොගයෙන් වන දුක්කන්- දත්ත රොගයෙන් වන
 දුක්කන්- කාශයෙන් ශ්වාසයෙන් පිත්‍රසිත් දහයෙන් ජීවරයෙන් කුස්ථරාවිත්
 මූර්ඡායෙන් ප්‍රස්කන්දිකායෙන් (අතිසාරයෙන්) ආමශුලරෝගයෙන්
 විශුවික්කයෙන් (මහාවිරෝධයෙන්) කුෂ්ටරොගයෙන් ගණ්ඩයෙන් කබර
 රොගයෙන් ශුෂ්කරොගයෙන් අපස්මාරයෙන් පිළිකායෙන් කණ්ඩුකියෙන්
 කැසීමෙන් රධසා (නියතිරිත් පහළ තැන උපදනා රොග) යෙන් චිත්තවිකා
 (දකුල්පකුල් හිරිතැලෙන) රොගයෙන් රත්පිතිත් මධුමෙහයෙන් අර්ශසිත්
 ලෙහෙ පිළිකායෙන් හගන්දරායෙන් පිතිත් උපදනා රොවිත් සෙමිත්
 උපදනා රොවිත් වසිත් උපදනා රොවිත් සන්තිපාතික රොවිත් සෘතු
 පරිණාමයෙන් උපදනා රොවිත් (සපානතිසද්ධාදි) විෂමපරිණාමයෙන්
 උපදනා රොවිත් උපක්‍රමයෙන් උපදනා රොවිත් කර්මවිපාකයෙන් උපදනා
 රොවිත් ශීතයෙන් උෂ්ණයෙන් සයින් පවසින් ලලමු පහ කිරීමෙන් මැසි
 මදුරු-වා-අවි දිග්දෑ පහසින් වන දුක්කන් මවගේ මරණයෙන් වන දුක්කන්
 පියාගේ මරණයෙන් වන දුක්කන් පුතාගේ මරණයෙන් වන දුක්කන් දුව ගේ
 මරණයෙන් වන දුක්කන්, ඥාතිවාසන දුක්කන් භොග වාසන දුක්කන් රොග
 වාසන දුක්කන් ශීල වාසන දුක්කන් දෘෂ්ටි වාසන දුක්කන් සැලෙනුයෙමි
 චොනොවට සැලෙනුයෙමි චෙසෙසින් සැලෙනුයෙමි කම්පනය උතුයෙමි
 චෙසෙසින් කම්පනය වතුයෙමි අතිශයින් කම්පනය වතුයෙමි නුඨි
 'පඩිකෙ සයානො පරිචන්ද්‍යානො' යනු වේ.

දීපා දීපං උපපලපිං යනු: ශාස්තෘහු කෙරෙන් ශාස්තෘහු කරා ධර්ම
 බ්‍යානයෙන් ධර්මබ්‍යානයට ගණයෙන් ගණයට දෘෂ්ටියෙන් දෘෂ්ටියට
 ප්‍රතිපත්තියෙන් ප්‍රතිපත්තියට මාර්ගයෙන් මාර්ගයට පාවිච්ඡි තරණය
 කෙළෙමි උත්තරණය කෙළෙමි මැනවින් උත්තරණය කෙළෙමි නුඨි
 'දීපා දීපං උපපලපිං' යනු වේ.

අච්ඡාදකාසිං සමබ්බදානි-‘අච්ඡා’ති පදසන්ති පදසංසයොනො පදපාරිසුරි අක්කරසම්මායො ඛායකාසිංචිකා පදනුසුඛකා¹ පෙනං ‘අච්ඡා’ති, අච්ඡාසිනි: අච්ඡාසං අච්ඡාසං අපසංසං පටිච්ඡංසං බුද්ධානි: යො යො හගවා සයම්භු අනාවරිතො - පෙ- සමිකාපකාසනි යදිදං බුද්ධානි, ‘අච්ඡාසං සමබ්බදං’.

ඔසතිණ්ණමනාසවනි-‘ඔසතිණ්ණ’නි හගවා කාමොසං තිණ්ණො, හගවාසං තිණ්ණො, දිට්ඨොසං තිණ්ණො, අවිජ්ජාසං තිණ්ණො, සබ්බසංසාරපටං තිණ්ණො, උත්තිණ්ණො තිත්තිණ්ණො අතිත්තිණ්ණො සමතිත්තිණ්ණො විතිට්ඨොනො සො වුත්ථායො විණ්ණවරණො - පෙ - ජාතිමරණසංසාරො නත්ති තස්ස සුත්තඛගවො’ති ‘ඔසතිණ්ණ’.

අනාසවනි: වත්තාරො ආසවා: කාමාසවො හවාසවො දිට්ඨාසවො අවිජ්ජාසවො, තෙ ආසවා බුද්ධස්ස හගවතො පභිනා උච්ඡින්නවුලා තාලාවඤ්ඤකා අනභාවකා ආයතිං අනුප්පාදධම්මො, තස්මා බුද්ධො අනාසවො ති ‘ඔසතිණ්ණමනාසවං’.

තෙනාහ ථෙරො පිඩගියො:

“පඤ්ඤා සයානො පරිච්ඡාමානො
දිපාදිපං උපපලවිං,²
අච්ඡාසං සමබ්බදං
ඔසතිණ්ණමනාසවං”නි.”

23

යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො
හද්වාවුධො ආලවි ගොතමො ව,
ඵවම්මෙව නම්මි පමුඤ්ඤා සද්ධං
ගම්හසපි නං පිඩගිය මව්වුධොයාසං පාරං.

යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො හද්වාවුධො ආලවිගොතමො වාති යථා වක්කලිථෙරො මුත්තසද්ධො³ සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බිඛගමො සද්ධාධි මුත්තො⁴ සද්ධාධිපතෙයො අරහත්තප්පකො, යථා හද්වාවුධො ථෙරො මුත්තසද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධා පුබ්බිඛගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධිපතෙයො අරහත්තප්පකො. යථා ආලවිගොතමො ථෙරො මුත්තසද්ධො සද්ධාගරුකො සද්ධාපුබ්බිඛගමො සද්ධාධිමුත්තො සද්ධාධි පතෙයො අරහත්තප්පකොති යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො හද්වාවුධො ආලවිගොතමො ව.

1. පුබ්බිකා මෙතං අච්ඡාසං - වර්ග-ක.
2. පලවිං උපපලවිං සමපලවිං - ම ජ සං.

3. සද්ධා - ම ජ සං.
4. සද්ධාවිමුත්තො - පත.

අර්ඝ්‍යසායං සම්බුද්ධං— 'අර' යනු: පදසන්ධි යැ පදසංසර්ග යැ පද පිප්පුර්ණතා යැ අක්ෂරසමවාය යැ ව්‍යඤ්ජන ශ්ලිෂ්ටතා යැ තෙල 'අර' යනු පදයන්ගේ අනු පිළිවෙළ නුයි. අඝ්‍යසායං යනු දිවිමි දුටුයෙමි දර්ශනය කෙළෙමි. ප්‍රතිවෙධ කෙළෙමි. බුද්ධෝ යනු: යම් භාග්‍යවතුන් කෙනෙක් පරොපදේශ රහිත වැ සිව්සස් අවබෝධ කළ කෙනෙක් තමහට ආවායායන් නැති කෙනෙක්... මේ 'බුද්ධ' යනු බොධිද්‍රවමුලයෙහි දී සිව්සස් ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීමෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් නුයි "අරද්දසායං සම්බුද්ධං" යනු වේ.

ඔසතිණ්ණමනාසවං— 'ඔසතිණ්ණං' යනු: බුදුහු කාමොසය තරණය කළහ භවොසය තරණය කළහ දාෂ්ටි ඔසය තරණය කළහ අවිද්‍යා ඔසය තරණය කළහ, හැම සංඝෝප පථය තරණය කළහ උත්තීර්ණ නිස්සිර්ණ අතික්‍රමණ සමතික්‍රමණ කළහ ඉක්ම සිටියහ. උන් වහන්සේ දැසනිමි වූ දෙය ආයාචාස ඇතියහ පුරුදු කළ වරණධර්ම ඇතියහ ... ජාතිමරණ සංසාර සංඛ්‍යාත පුනර්භවය උන්වහන්සේට නැත් නුයි 'ඔසතිණ්ණං' යනු වේ. අනාසවං යනු: ආසුචි සපරෙකි: කාමාසුචි යැ භවාසුචි යැ දාෂ්ට්‍යාසුචි යැ අවිද්‍යාසුචි යැ යි ඒ ආසුචියෝ භාග්‍යවත් බුදුන්ට ප්‍රභීණයහ උසුන් මුල් ඇතියහ භික්ෂුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලදහ. අනු අභාවය කරන ලදහ ආයති භවයෙහි නුපදනා සැහැවි ඇතියහ. එයින් බුදුහු 'අනාසුචි' නුයි 'ඔසතිණ්ණමනාසවං' යනු වේ.

එයින් කිහි පිඨිගිය තෙරණුවෝ:

"පඛෙකසයානො —පෙ— ඔසතිණ්ණමනාසවං" යි.

23.

මුත්තග්‍රද්ධා ඇති වක්කලි ස්ථවිර යැ හද්‍රාවුධා යැ ආලවිගොතමි යැ යන මොහු යම් බදු වූහ ද එසෙයින් මැ තෙපි දු ග්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වව, පිඨිගිය තෙපි මාත්‍යුධෙය සංඛ්‍යාත සංසාරයාගේ පාරයට යව.

යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො හද්‍රාවුධො ආලවිගොතමො ච— යනු: යම් සේ වක්කලි තෙරණුවෝ මුත්තග්‍රද්ධා ඇතියාහු ග්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ග්‍රද්ධා දුරොගාමී කොට ඇතියාහු ග්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ග්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යම්සේ හද්‍රාවුධ තෙරණුවෝ මුත්තග්‍රද්ධා ඇතියාහු ග්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ග්‍රද්ධාසුර්වාතම වූවාහු ග්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ග්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යම්සේ ආලවිගොතම තෙරණුවෝ මුත්තග්‍රද්ධා ඇතියාහු ග්‍රද්ධාව ගුරු කොට ඇතියාහු ග්‍රද්ධා සුර්වාභයම වූවාහු ග්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්ත වූවාහු ග්‍රද්ධාව අධිපති කොට ඇත්තාහු රහත් බවට පැමිණියාහු ද යි 'යථා අහු වක්කලි මුත්තසද්ධො හද්‍රාවුධො ආලවිගොතමො ච' යනු වේ.

එවමෙව තමයි පමුණුවසු සද්ධන්- එවමෙව තමයි¹ සද්ධ. මුණුවසු පමුණුවසු සමපමුණුවසු අධිමුණුවසු ඔක්කපෙහි. 'සබ්බ සංඛාරා අනිච්චා'ති සද්ධ. මුණුවසු පමුණුවසු සමපමුණුවසු අධිමුණුවසු ඔක්කපෙහි, 'සබ්බ සංඛාරා දුක්ඛාති - සබ්බ ධම්මා අනත්තාති සද්ධ. මුණුවසු පමුණුවසු සමපමුණුවසු අධිමුණුවසු ඔක්කපෙහි - පෙ - 'යං කිංකරී සමුදයධම්මං සබ්බං තං තිරොධ ධම්ම'න්ති සද්ධ. මුණුවසු පමුණුවසු සමපමුණුවසු අධිමුණුවසු ඔක්කපෙහි 'එවමෙව තමයි' පමුණුවසු සද්ධ'.

ගම්සසයි තං පිඨගිය මව්වුධෙයාසස පාරන්ති: 'මව්වුධෙයාස' වුවත් කිලෙසා ව බන්ධා ව අභිසංඛාරා ව. මව්වුධෙයාසස පාරං වුවත් අමතං නිබ්බානං. "යො සො සබ්බසංඛාරසමපො සබ්බපට්ඨිතිසංගො තණ්හසක්කයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. ගම්සසයි තං පිඨගිය මව්වුධෙයාසස පාරන්ති: තං පාරං ගම්සසයි පාරං අධිගම්සසයි පාරං පසයිසසයි පාරං සච්ඡකරිසසයිති 'ගම්සසයි තං පිඨගිය මව්වුධෙයාසස පාරං'.

තෙතාහ හගවා:

යථා අහු වක්කලි මුක්තසද්ධා
හද්වාධො ආලව්ගොතමො ව,
එවමෙව තමයි පමුණුවසු සද්ධ.
ගම්සසයි තං පිඨගිය මව්වුධෙයාසස පාරන්ති.

24

එස භියො පසිද්ධි සුඛාන මුත්තිනො වචො,
විවක්කව්ඡදේ* සමබ්බද්ධො අබ්බෙදො පටිභානවා.

එස භියො පසිද්ධිති- එස භියො පසිද්ධි, භියො භියො සද්දහාමි භියො භියො ඔක්කපෙහි, භියො භියො අධිමුණුවසු, 'සබ්බ සංඛාරා අනිච්චා'ති භියො භියො පසිද්ධි, භියො භියො සද්දහාමි, භියො භියො ඔක්කපෙහි, භියො භියො අධිමුණුවසු, 'සබ්බ සංඛාරා දුක්ඛාති' භියො භියො පසිද්ධි - පෙ - 'සබ්බ ධම්මා අනත්තාති' භියො භියො පසිද්ධි - පෙ - 'යං කිංකරී සමුදය ධම්මං සබ්බං තං තිරොධ ධම්ම'න්ති භියො භියො පසිද්ධි, භියො භියො සද්දහාමි, භියො භියො ඔක්කපෙහි, භියො භියො අධිමුණුවසු 'එස භියො පසිද්ධි'.

1. තං - ව-වි-ක, ම ඡ සං.

2. තං - ප-ව-ඒ-ක.

3. විවක්කව්ඡදේ - පත,
විවච්ඡදේ - ම ඡ සං.

එවමෙව කම්මි පමුඤ්චස්ස සද්ධං යනු: එසෙයින් මැ තෙපි දු භුද්ධාව මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්තාත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්ත'යි සැදැහැ මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්තාත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව. 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්ත'යි ...හැම ධර්මයෝ අත්තාත්ම'යි සැදැහැ මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්තාත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව ... යම් කිසි සමුදයස්ථානයක් වේ නම් එ හැම නිරෝධස්ථානය ඇතැ'යි සැදැහැ මුදව වෙසෙයින් මුදව අත්තාත්ථයෙන් මුදව අධිමොක්ෂ කරව බුහුමන් කරව නුඬි 'එවමෙව කම්මි පමුඤ්චස්ස සද්ධං' යනු වේ.

ගම්සසසි කං පිඨගිය චෙවුධෙය්‍යසස පාරං: කල්ලේගයෝ ද ස්කන්ධ-යෝ ද අතිසංස්කාරයෝද 'මච්චුධෙය්‍ය' යි කියනු ලැබෙයි. 'මාත්‍යධෙය්‍ය'යෝ පාර' යි අමාමහනිදන කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාර යන් ගේ ගම්මයක් සියලු උපධිනගේ දුර්ලිමක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය කිරීමක් ඵලයක් නිරෝධයක් නිර්වාණයක් වේ ද එය යි. ගම්සසසි කං පිඨගිය මච්චුධෙය්‍යසස පාරං යනු: තෙපි පරතෙරට යව පාරය අධිගම කරව පාරය දකු පාරය ප්‍රත්‍යක්ෂ කරව නුඬි 'ගම්සසසි කං පිඨගිය මච්චුධෙය්‍යසස පාරං' යනු වේ.

එයින් වදළහ බුද්ධා:

"යථා අහු වක්කලි -පෙ- චෙවුධෙය්‍යසස පාරං" යි

24

තෙල මම් මුනින්ද්‍රයන් වහන්සේගේ වචනය අසා බෙහෙවින් පහදිම්, සම්බුද්ධ විවෘත වූ (රාහාදි) සියන් ඇතියහ, '(රාහාදි) බිල රහිතයහ, ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංවිද්දොන ඇතියහ.

එස භීයො පසිද්ධි යනු: තෙල මම් බෙහෙවින් පහදිම් බෙහෙවින් හදහම් බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙමි බෙහෙවින් අධිලක්ඛ වෙමි, 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්ත' යි බෙහෙවින් පහදිම් බෙහෙවින් හදහම් බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙමි බෙහෙවින් අධිලක්ඛ වෙමි, හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛ'යි බෙහෙවින් පහදිම් . . . හැම ධර්මයෝ අත්තාත්ම' යි බෙහෙවින් පහදිම් . . . යම් කිසි සමුදය ස්ථානයක් වේ නම් එම හැම නිරෝධ ස්ථානය ඇතැ'යි බෙහෙවින් පහදිම් බෙහෙවින් හදහම් බෙහෙවින් බුහුමන් කෙරෙමි බෙහෙවින් අධිලක්ඛ වෙමි' නුඬි 'එස භීයො පසිද්ධි' යනු වේ.

සුඛනික මුනිතො වටොති- 'මුනි' ති 'මොන' වුවත් කොණ - පෙ - සභාපාලමතිව ව සො මුනි. සුඛනික මුනිතො වටොති කුණං වටනං වාසං දෙසනං අනුසාසනං අනුසිංහිං¹. සුඛනික² උග්ගහෙයන උපධාරිකාන උපලක්ඛිකානාති 'සුඛනික මුනිතො වටො'.

විවිධත්වයෙන් සමන්විතය- 'ජදන' නම් පඤ්ඤා ජදනානිති: තණ්හා ජදනං දිට්ඨිජදනං කිත්තෙජදනං දුච්චිතජදනං අවිජජජදනං තානි ජදනානි බුද්ධං හගවතො විවටාති³ දිට්ඨිකානි උග්ගහෙයන සමුග්ගහෙයන පඤ්ඤානි සමුග්ගහෙයන වූපසන්නානි පටිපාසකානි අභිබුද්ධකානි කොණ්ඩානා දඤ්ඤානි, තණ්හා බුද්ධානි විවිධත්වයෙන්. 'බුද්ධ' ති යො සො හගවා - පෙ - සමුග්ගහෙයන යදිදං බුද්ධානි 'විවිධත්වයෙන් සමන්විතය'.

අබ්බොදාන පටිභානවිති 'අබ්බොදාන' ති රාගො ඛේලා දෙසො ඛේලා මොහො ඛේලා කොමො ඛේලා උපනාහො ඛේලා - පෙ - සංඛාරා ඛේලා. තෙ ඛේලා බුද්ධං හගවතො පඤ්ඤා උපිතනමුලා කාලාවස්ථකතා අනාභාවකතා⁴ අයතිං අනුපාදධමො, තණ්හා බුද්ධා අබ්බොදාන. පටිභානවිති: උග්ගහෙයන පටිභානවිතො: පටිපාසකපටිභානවිතො, අධිගමපටිභානවිතො: කතමො පටිපාසක පටිභානවිතො: ඉධෙක-විධක පකතියා⁵ පටිපාසකානි⁶ 'හොති; සුඛං ගෙයං වෙසාකරණං ගාමං උදනං ඉන්ද්‍රියකං ජාතකං අභිබුද්ධකං වෙදප්පා' තණ්හා පටිපාසකානි කතමො පටිභානවිතො අයං පටිපාසකපටිභානවිතො.

කතමො පටිපාසක පටිභානවිතො: ඉධෙකවිධක පටිපාසකො හොති අපො ව කොණ්ඩාන ව උග්ගහෙයන ව කාරණෙ ව යානායානෙ ව. තණ්හා පටිපාසකානි කතමො පටිභානවිතො අයං පටිපාසකපටිභානවිතො. කතමො අධිගම පටිභානවිතො: ඉධෙකවිධක අධිගමො හොති විඤ්ඤානො සතිපට්ඨානා විඤ්ඤානො සමාපදානා විඤ්ඤානො ඉතිපාද පඤ්ඤානානි පඤ්ඤා බලානි සකත බොධිබලාන අධිගමො අධිබලිකො මග්ගො විඤ්ඤානො ව අධිගම මග්ගො විඤ්ඤානො ව සාමානිකානි විඤ්ඤානො පටිපාසකයො ජ ව අභිබුද්ධයො. තණ්හා අපො කොණ්ඩාන, ධම්මො කොණ්ඩාන, ගිරුකති කොණ්ඩාන. අපො කොණ්ඩාන අපො පටිභාන, ධම්මො කොණ්ඩාන ධම්මො පටිභාන, ගිරුකති කොණ්ඩාන ගිරුකති පටිභාන. ඉධෙක කිසු කොණ්ඩාන කොණ්ඩාන පටිභානපටිපාසකයො. හගවා ඉමාය පටිභානපටිපාසකයො උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සමපතො සමනාගතො තණ්හා බුද්ධාන පටිභානවිතො. යන පටිපාසක නානි, පටිපාසක නානි, අධිගමො නානි, කිං තණ්හා පටිභානවිතොති 'අබ්බොදාන පටිභානවිතො'.

1. අනුසංඝ - පටිපික

අනුසංඝ - මජ්ඣිම

2. සුඛානුසංඝ උග්ගහෙයන උපධාරිකාන - පන

3. පටිපාසක - සො.

4. විඤ්ඤාන - ව-වික

5. අනාභාවකතා - ව-වික, මජ්ඣිම, මජ්ඣිම

6. බුද්ධවිධක පකතියා - මජ්ඣිම, මජ්ඣිම

සුඤ්ඤාන චිත්තො වචො — ‘චිත්ති’ යනු: ‘මොන’ යි ඥාන ය කියනු ලැබෙයි. . . (රාගාදී) සංගජාලය ඉක්ම සිටි හෝ චිත්ති නම් වෙයි. සුඤ්ඤාන චිත්තො වචො යනු: මුඛ වහන්සේගේ වචනය වාක්‍යපරය දෙය නාව අනුශාසනය අනුසිටිය යුතු අසා උගෙන ධරා ගෙනැ විමසා ගෙනැ තුබී ‘සුඤ්ඤාන චිත්තො වචො’ යනු වේ.

විවක්ඛජ්ජො සම්බුද්ධො — ‘ජද්ධා’ යනු: ජද්ධායෝ පස් දෙනෙකි: තෘෂ්ණාජද්ධා යැ දෘෂ්ටි ජද්ධා යැ ක්ලෙශ ජද්ධා යැ දුශ්චරිතජද්ධා යැ අවිද්‍යා ජද්ධා යැ යි. ඒ ජද්ධායෝ (සියන්) භාග්‍යවත් බුද්ධන් විසින් විවිධ කරන ලදහ විධිමානව කරන ලදහ උසුරන ලදහ වෙසෙසින් උසුරන ලදහ ප්‍රතිණය හ සිද්ධිනා ලදහ සන්තිසුවන ලදහ අප්‍රවෘත්තියට පමුණුවන ලදහ යළි උපද්ධාට නො ගිහි කිරන ලදහ නුවණගින්නෙන් දවන ලදහ. එයින් බුද්ධ ‘විවක්ඛජ්ජ’ නම් වෙති. බුද්ධො යනු: යම් භාග්‍යවත් කෙනෙක් . . . මේ ‘බුද්ධ’ යනු: බොධිමුලයෙහි දී අර්භත්ඵල ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් උපන් ප්‍රඥප්තියක් තුබී ‘විවක්ඛජ්ජො සම්බුද්ධො’ යනු වේ.

අබ්බලො පටිභානවා — ‘අබ්බලා’ යනු රාගය ඛිල යැ ද්වේෂය ඛිල යැ මොහය ඛිල යැ ක්‍රොධය ඛිල යැ ඛද්ධවේරය ඛිල යැ . . . හැම අකුශලාහි සංස්කාරයෝ ඛිලයෝ යි. ඒ ඛිලයෝ භාග්‍යවත් බුද්ධන් විසින් ප්‍රතිණයහ උසුන්වුල් ඇතියහ භික්ෂුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලදහ අනු-පභාවය කරන ලදහ ආයති හවයෙහි නුපද්ධා පියවි ඇතියහ. එයින් බුද්ධ අබ්බලයහ. පටිභානවා යනු: ප්‍රතිභානවත්සු තිදෙනෙකි: පයඨාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ පරිපුරිතා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි. පයඨාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්තෙහි ඇතමකු විසින් පියවින් සුත්‍ර ගෙය වෙය්‍යාකරණ ගාරා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භූත ධර්ම වෙදල්ල යන මේ පිරිවහන ලද වෙයි. ඔහට පයඨාප්තිය කිසා වැට හෙයි. මේ පයඨාප්ති ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

පරිපුරිතා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්තෙහි ඇතැමෙක් අර්භත්ඵලයෙහි ද ආයාති අජ්ඣාංගික මාර්ගයෙහි ද (දකිනාදි) ලක්ෂණ-යෙහි ද භේතුයෙහි ද කාරණාකාරණයෙහි ද ලා පිළිවිස්සේ වෙයි. ඔහට පරිපුරිතාව කිසා වැටහෙයි. මේ පරිපුරිතා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

අධිගම ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙ සස්තෙහි ඇතැමකු විසින් සතර සතිපට්ඨානයෝ සතර සමාන් ප්‍රධානයෝ සතර සාද්ධිපාදයෝ පඤ්චවන්ද්‍රියයෝ පඤ්චබලයෝ සප්තබොධිංගයෝ ආයාති අජ්ඣාංගික මාර්ගය සතර ආයාතිමාර්ග හා සතර ශ්‍රාමාණ්ඩල හා සතර ප්‍රතිසංවිත් භා භෙතිඤා හා අධිගම කරන ලද වෙති. ඔහු උසුන් අර්ථය දන්නා ලදැ ධර්මය දන්නා ලද යැ නිරුක්ති දන්නා ලද යැ. අර්ථය දන්නා ලද කල්හි අර්ථය වටහයි ධර්මය දන්නා ලද කල්හි ධර්මය වටහයි. නිරුක්තිය දන්නා ලද කල්හි නිරුක්තිය වටහයි. මේ ත්‍රිවිධ ඥානයෙහි ඥානය ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිද් යි. බුද්ධ මේ ප්‍රතිභානප්‍රතිසංවිදයෙන් සුක්ක වූවාහු සමුපෙත වූවාහු එළඹ සිටියාහු මොනොවට එළඹ සිටියාහු සමාද්ධි වූවාහු පරිපුරිත වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු වෙති. එයින් බුද්ධ ප්‍රතිභානවත්හ. යමක්හට පයඨාප්ති නැද්ද පරිපුරිතා නැද්ද අධිගම නැද්ද, කුමක් ඔහට වැටහෙන්නේ ද? යි ‘අබ්බලො පටිභානවා’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තෙතාහ ථෙරො පිඩ්ඛියො:

“එස භියො පසිදුම් සුඤ්ඤාන වුත්තො වචො,
විචක්ඛව්ඡදො සම්බුද්ධො අබ්බො පටිභානවා”ති.

25

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය සබ්බං වෙදි පරොපරං,
පඤ්ඤානන්තකරො සත්ථා කඛ්ඛිතං පටිජානතං.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤායාති— දෙවා’ති තයො දෙවා සම්මුතිදෙවා උප්පත්ති දෙවා විසුද්ධිදෙවා. කතමෙ සම්මුතිදෙවා: ‘සම්මුතිදෙවා’ වුවන්ති රාජානො ව රාජකුමාරා ව දෙවියො ව, ඉමෙ වුවන්ති සම්මුතිදෙවා. කතමෙ උප්පත්තිදෙවා: ‘උප්පත්තිදෙවා’ වුවන්ති වාතුමමහාරාජිකා දෙවා තාවත්ථා දෙවා. —පෙ— බ්‍රහ්මකායිකා දෙවා යෙ ව දෙවා තද්දුකරි ඉමෙ වුවන්ති උප්පත්ති දෙවා. කතමෙ විසුද්ධිදෙවා: ‘විසුද්ධිදෙවා’ වුවන්ති තථාගතා තථාගතයාවකා අරහත්තො ථිංශසවා, යෙ ව පවෙඨකසම්බුද්ධා, ඉමෙ වුවන්ති විසුද්ධිදෙවා. භගවා සම්මුතිදෙවෙ අධිදෙවාති¹ අභිඤ්ඤාය උප්පත්තිදෙවෙ අධිදෙවාති¹ අභිඤ්ඤාය විසුද්ධිදෙවෙ අධිදෙවාති අභිඤ්ඤාය ජාතිඤා තුලසිඤා තිරසිඤා විභාවසිඤා විභූතං කඤාති අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය.

සබ්බං වෙදි පරොපරන්ති: භගවා දුක්ඛානො ව පරෙසං ව අධි දෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි අපඤ්ඤි. පටිච්ජකි. කතමෙ අක්ඛන්තො අධිදෙවකරා ධම්මා: සම්මාපටිපද අනුලොමපටිපද අපච්ඡන්තිකපටිපද අභික්ඛපටිපද ධම්මානුධම්මපටිපද සීලෙසු පරිපූරිකාරිතා ඉන්ද්‍රියෙසු ගුහ්‍යආරතා භොජනෙ මහාඤ්ඤාතා ජාගරියානුයොගො සත්සම්ප්පදාදි චක්ඛරො සත්පට්ඨානා —පෙ— අරියො අවධිසිහිකො මග්ගො. ඉමෙ වුවන්ති අක්ඛන්තො අධිදෙවකරා ධම්මා. කතමෙ පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මා: සම්මාපටිපද —පෙ— අරියො අවධිසිහිකො මග්ගො. ඉමෙ වුවන්ති පරෙසං අධිදෙවකරා ධම්මා. එවං භගවා අක්ඛන්තො ව පරෙසං ව අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ වෙදි අඤ්ඤාසි. අපඤ්ඤි* පටිච්ජකිති ‘සබ්බං වෙදි පරොපරං’.

1. අධිදෙවාති — ව-ව-ක

2. පඤ්ඤි — ව-ව-ක

එයින් කිහිප පිටිගිය තෙරණුවෝ:

“එස භිග්ගො පඤ්ඤාමි -පෙ- අබ්බො පටිභානවා” යි.

25.

අධිදේවකර ධර්මයන් ප්‍රත්‍යක්ෂයෙන් දැන හිත-ප්‍රණීත වූ (හෝ තමාත් මෙරමා ත් පිළිබඳ වූ) අධිදේවත්වකර සියලු ධර්මජාතය දකු උත. ශාසකයා සැක ඇතියන් වැ මැ ‘හිසැකයම්හ’ යි පිළින කරනුවන්ගේ ප්‍රශ්න කෙළවර කරනුවහ.

අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤා — ‘දේව’ යනු: දෙවියෝ තිදෙනෙකි. සම්මුති දේව යැ උත්පත්ති දේව යැ විභූද්ධි දේව යැ යි. සම්මුති දෙවියෝ කවරහ යත්: රජවරුද රාජකුමාරයෝද දෙවිහි ද ‘සම්මුති දේවහ’ යි කියනු ලැබෙති. මොහු සම්මුතිදේවහ යි කියනු ලැබෙත්. උත්පත්ති දේවයෝ කවරහ යත්: සිව්මහරද වැසි දෙවියෝ ද තවතිසා වැසි දෙවියෝ ද . . . බ්‍රහ්මකායික දෙවියෝ ද එයින් මත්තෙහි යම් දෙව් කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද උත්පත්ති දේවහ’ යි කියනු ලැබෙති. මොහු උත්පත්ති දේවහ’ යි කියනු ලැබෙත්. විභූද්ධිදේවයෝ කවරහ යත්: තථාගතයෝ ද තථාගත ශ්‍රාවකයෝ ද ක්ෂිණාශ්‍රව රහත්හු ද යම් පසේබුදු කෙනෙක් වෙත් නම් ඔහු ද විභූද්ධි දේවහ’ යි කියනු ලැබෙති. මොහු විභූද්ධි දේවහ’ යි කියනු ලැබෙත්. බුදුහු සම්මුති දෙවියනට අධිදේවහ’ යි දැන උත්පත්ති දෙවියනට අධිදෙවහ’ යි දැන විභූද්ධි දෙවියනට අධිදෙවහ’ යි දැන, දැන ගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත (ප්‍රකට) කොට නුයි ‘අධි දෙවෙ අභිඤ්ඤාය’ යනු වේ.

සබ්බං වෙදි පරොපරං යනු: බුදුහු තමාගේ ද මෙරමා ගේ ද අධිදෙව කරධර්මයන් දකු වහ ජානනය කළහ දුටුවහ ප්‍රතිවේධ කළහ. තමහට අධිදෙව කර ධර්මයෝ කවරහ යත්: ප්‍රශස්ත ප්‍රතිපද යැ අවිරුද්ධ ප්‍රතිපද යැ අප්‍රත්‍යානික ප්‍රතිපද යැ අර්ථානුගතප්‍රතිපද යැ ධර්මානුධර්ම ප්‍රතිපද යැ ශීලයෙහි සපුරා කරන බව ය ඉදුරන්හි පියු දෙර ඇති බව යැ වැළඳීමෙහි පමණ දන්තා බව යැ නිදිවැටීමෙහි යෙදීම යැ ස්මාති සම්ප්‍රජනා යැ සතර සතිපට්ඨානයෝ යැ . . ආයාසි අශ්ටාංගිකමාර්ගය යැ යන මොහු ‘තමහට අධිදෙවකර ධර්මහ’ යි කියනු ලැබෙත්. මෙරමාහට අධිදෙවකර ධර්මයෝ කවරහ යත්: ප්‍රශස්ත ප්‍රතිපද යැ . . ආයාසි අශ්ටාංගික මාර්ගය යැ යන මොහු ‘මෙරමාහට අධිදෙවකර ධර්මහ’ යි කියනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් බුදුහු තමහට ද මෙරමාහට ද අධිදෙවකරධර්මයන් දකු වහ ජානනය කළහ දුටුවහ ප්‍රතිවේධ කළාහු නුයි ‘සබ්බං වෙදි පරොපරං’ යනු වේ.

සඤ්ඤානන්තකරො සසාධාති: හගවා පාරායනිකපඤ්ඤානං අත්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡේදකරො පරිවිට්ඨකරො. සභියපඤ්ඤානං අත්තකරො පරියන්තකරො, පරිච්ඡේදකරො පරිවිට්ඨකරො සකකපඤ්ඤානං සුයාම පඤ්ඤානං භික්ඛුපඤ්ඤානං භික්ඛුනී පඤ්ඤානං උපාසක පඤ්ඤානං උපාසිකාපඤ්ඤානං රාජපඤ්ඤානං ඛනියපඤ්ඤානං බ්‍රාහ්මණ-වෙසස-සුද්දපඤ්ඤානං දෙව පඤ්ඤානං බ්‍රහ්මපඤ්ඤානං අත්තකරො පරියන්තකරො පරිච්ඡේදකරො පරිවිට්ඨකරොති පඤ්ඤානන්තකරො. සසාධාති: හගවා සසාධානො යථා සසාධානො සසෙව්¹ කන්තාරං තාරෙති, වොරකන්තාරං තාරෙති, වාළකන්තාරං තාරෙති, දුබ්බිකකන්තාරං තාරෙති, තිරුදක-කන්තාරං තාරෙති, උත්තාරෙති නිත්තාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්ත,භූමිං² සංපාපෙති. එවමෙව හගවා සසාධානො සතෙත කන්තාරං තාරෙති ජාතිකන්තාරං තාරෙති, ජරා-ව්‍යාධි-මරණ-සොකපරිදෙවදුක්ඛදෙමනස්ස පායාසකන්තාරං තාරෙති, රාගකන්තාරං තාරෙති, දෙස-මොහ-මාන-දිට්ඨි-කිලෙස-දුච්චරිතකන්තාරං තාරෙති, රාගහනං තාරෙති, දෙසහනං-මොහහනං-දිට්ඨි-කිලෙස-දුච්චරිතහනං තාරෙති උත්තාරෙති නිත්තාරෙති පතාරෙති ඛෙමන්ත,භූමිං අමතං නිබ්බානං සමපාපෙතිති එවමෙව හගවා සසාධානො,

අථවා හගවා නෙතා චිනෙතා අනුනෙතා පඤ්ඤාපෙතා නිජ්ඣාපෙතා භෙදකෙතා³ පසාදෙතාති එවමෙව හගවා සසාධානො. අථවා හගවා අනුපනතස්ස මග්ගස්ස උපපාදෙතා අසඤ්ජාතස්ස මග්ගස්ස සඤ්ජනෙතා. අනාකාතස්ස මග්ගස්ස අකාතා, මග්ගඤ්ජ මග්ගවිදු මග්ගකොවිදෙ මග්ගානුගා ව පතස්ස⁴ එතරහි සාවකා විභරතී පච්ඡා සමන්තාගතාති එවමෙව හගවා සසාධානොති

කඛ්ඛිනං පටිජානතනි: සකඛ්ඛා ආගන්තවා නිකකඛ්ඛා⁵ සමපජ්ජන්ති සලෙඛා⁶ ආගන්තවා නිලෙඛා සමපජ්ජන්ති සදෙවලකා ආගන්තවා නිදෙවලකා සමපජ්ජන්ති සච්චිකිච්ඡා ආගන්තවා නිබ්බිච්චිකිච්ඡා සමපජ්ජන්ති සරාගා ආගන්තවා විතරාගා සමපජ්ජන්ති සදෙසා ආගන්තවා විතදෙසා සමපජ්ජන්ති සමොහා ආගන්තවා විතමොහා සමපජ්ජන්ති සබ්බලෙසා ආගන්තවා නිකඛිලෙසා සමපජ්ජන්තිති 'කඛ්ඛිනං පටිජානනං'

තෙනාහ ටෙරො පිඬ්ඬියො:

“අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය සබ්බං වෙදි පරොපරං,
පඤ්ඤානන්තකරො සසාධා කඛ්ඛිනං පටිජානනං”නති.

1. සසාධා පත

2. ඛෙමන්තං - ම ජ සං

3. පෙකඛතාං - ම ජ සං

7. සංකිලෙස - පත

4. මග්ගානුගා ව පත - ම ජ සං

5. නිසසඛිකා - පත

6. සලෙඛා - ම ජ සං

පඤ්ඤානන්තකරො සඤ්ඤා යනු: බුදුහු පාරායනිය බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් අවසාන කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයභිද කරනුවහ පිරි-වැටුම් (නිගමන) කරනුවහ. සභිය ප්‍රශ්නයන් අවසන් කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයභිද කරනුවහ පිරිවැටුම් කරනුවහ . ඔහු ප්‍රශ්නයන් ප්‍රශ්න-ප්‍රශ්නයන් මහණුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් මෙහෙණන්ගේ ප්‍රශ්නයන් උච්ඡවන්ගේ ප්‍රශ්නයන් උච්ඡවන්ගේ ප්‍රශ්නයන් රජුන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ක්ෂත්‍රියයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් බ්‍රාහ්මණයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් වෛශ්‍යයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ශුද්‍රයන්ගේ ප්‍රශ්නයන් දෙවියන්ගේ ප්‍රශ්නයන් ඛණිත්තේ ප්‍රශ්නයන් අවසන් කරනුවහ කෙළවර කරනුවහ මයභිද කරනුවහ පිරිවැටුම් කරනුවහ නුඹි පඤ්ඤානන්තකරො' යනු වේ. සඤ්ඤා යනු: බුදුහු සාර්ථ වාහයහ: යම්සේ සාක්ෂ්‍යායක ගැල්සාක්ෂ්‍ය කාන්තාරය තරණය කරවා ද, යෝර කතර තරවා ද, වල් කතර තරවා ද, දුබ්බකතර තරවා ද, මරු කතර තරවා ද, උත්තරණ නිස්තරණ ප්‍රතරණ කරවා ද, ක්ෂේමභූමියට මැනැවින් පමුණුවා ද, එසෙයින් මැ බුදුහු සාක්ෂ්‍යායක වූවාහු සත්ත්වයන් කතර තරවති: ජාතිකාන්තාරය තරණය කරවති, ජරා-ව්‍යාධි-මරණ-ශෝක-පරිදේව-දු:ඛ-දොර්මනසා-උප:යාස කාන්තාරය තරණය කරවති, රාග-කාන්තාරය තරණය කරවති, ද්වේෂ-මොහ-මාන-දෘෂ්ටි-ක්ලේශ-දුශ්චරිත කාන්තාරය තරණය කරවති, රාගගහනය තරණය කරවති, ද්වේෂගහනය-මොහගහනය-දෘෂ්ටි-ක්ලේශ-දුශ්චරිතගහනය තරණය කරවති, උත්තරණ නිස්තරණ ප්‍රතරණ කරවති, ක්ෂේමභූමි වූ අමාමභතිවනට පමුණුවා නුඹි මෙසේ ත් බුදුහු සාර්ථත්වවාහ වෙති.

නොහොත් බුදුහු (නිවනට පමුණුවන හෙයින්) නේතෘ වූහ (විනයන කරන හෙයින්) විනේතෘ වූහ අනුනේතෘ වූහ (සැක සිදු අර්ථය) පනවනුවහ නිශ්චය කරනුවහ (පිළිවෙත්) දක්වනුවහ ප්‍රතිපත්ති ඵලයෙන් පහදනුවහ නුඹි මෙසේත් බුදුහු සාර්ථත්වවාහ වෙති. නො හොත් බුදුහු (ස්වසන්තාන-යෙහි) නූපත් මාර්ගය උපදනුවහ (වෛනෝය සන්තානයෙහි) අසඤ්ජ:ත-මාර්ගය දනවනුවහ. ප්‍රකාශ නො කළ මාර්ගය ප්‍රකාශ කරනුවහ. ම:ර්ගය දනුවහ, මාර්ගය දන්තා සුල්ලහ මාර්ගයෙහි විවක්ෂණයහ ඒ බුදුන් විසින් හෙළි කළ මාර්ග හෙතු කොට මෙකල්හි මාර්ගය අනුව යන ශ්‍රාවකයෝ (ශීලාදි ගුණයන්) පසු පසැ යෙමින් වෙසෙත් නුඹි මෙසේත් බුදුහු සාර්ථත්ව-වාහ නම් වෙත්.

කඩබින: පටිජානන: — සශංක. වැ අවුත් නිශ්ශංකයෝ වෙති සලෙඛ (විවික්ඛිකයෝ රෙඛිත මනස ඇති) වැ අවුත් කිල්ලෙඛයෝ වෙති ද්වේළ්භක (අනෙකාන්තග්‍රාහ) සහිත වැ අවුත් ද්වේළ්භක රහිතයෝ වෙති විවික්ඛිකා සහිත වැ අවුත් විවික්ඛිකා රහිතයෝ වෙති සරාග වැ අවුත් විතරාගයෝ වෙති සදෙස වැ අවුත් විතරෙසයෝ වෙති සමොහ වැ අවුත් විතමොහයෝ වෙති ක්ලේශ සහිත වැ අවුත් ක්ලේශ රහිතයෝ වෙත් නුඹි 'කඩබින: පටිජානන:' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඩගිය තෙරණුවෝ:

“අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය -පෙ- කඩබින: පටිජානන:” යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

26.

අසංඝීරං අසංකුප්පං
යසස නත්ති උපමා කච්චි,
අද්ධාගමිසසාමි නමෙත්ත කඛ්ඛා
එවං මං ධාරෙති අධිවුත්තවිත්තං.

අසංඝීරං අසංකුප්පනති; අසංඝීරං වුච්චති අමතං තිබ්බානං “යො සො සබ්බසංඝාරසමපො සබ්බපට්ඨිනිසසයො තණ්හසබ්බයො විරාගො තිරොධො තිබ්බානං. අසංඝීරනති; රාගෙන දොසෙන මොහෙන කොධෙන උපනාහෙන මසෙකින පලාසෙන - ඉසාය මච්ඡරියෙන මායාය සායොයෙන ඵමොන සාරමොන මානෙන අත්මානෙන මදෙන පමාදෙන සබ්බකිලෙසෙති සබ්බදුරුරිතෙති සබ්බපරිලාහෙති සබ්බාසවෙති සබ්බදුරුපෙති සබ්බසත්තාපෙති සබ්බාකුසලාතිසංඛාරෙති අසංභාරියං තිබ්බානං තිච්චං ධූවං සසසතං අවිපරිනාමධම්මෙනති අසංඝීරං අසංකුප්පනති; ‘අසංකුප්පං’ වුච්චති අමතං තිබ්බානං, යො සො සබ්බසංඛාරසමපො - පෙ- ගිරොධො තිබ්බානං, යසස න උප්පාදො පඤ්ඤායති, න වයො පඤ්ඤායති, න තසස අඤ්ඤාප්තං පඤ්ඤායති, තිබ්බානං තිච්චං ධූවං සසසතං අවිපරිනාමධම්මෙනති ‘අසංඝීරං අසංකුප්පං’.

යසස නත්ති උපමා කච්චිති—‘යසස’ ති තිබ්බානසං නත්ති උපමා ති උපමා නත්ති උපගිධා නත්ති සද්දසං නත්ති පටිභාගො නත්ති න සත්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති. කච්චිති. කච්චි වීම්භිවි කසචි අජ්ඣිත්තං වා ඛිද්ධා වා අජ්ඣිත්තඛිද්ධා වාති. ‘යසස නත්ති උපමා කච්චි’.*

අද්ධා ගමිසසාමි න මෙත්ත කඛ්ඛාති ‘අද්ධා’ති එකංසව්වනං තිසංසයව්වනං තිසංකඛ්ඛාව්වනං අදොච්ඡාව්වනං අදොළභනාව්වනං තියොගව්වනං අත්තව්වනං අපණ්ණකව්වනං අවිරුද්ධව්වනං අවිජ්ජාපනව්වනමෙතං ‘අද්ධා’ති. ගමිසසාමිති ගමිසසාමි අධිගමිසසාමි එසසිසාමි* සව්ච්ඡරිසාමිති ‘අද්ධාගමිසසාමි’. න මෙත්ත කඛ්ඛාති ‘එත්තා’ති තිබ්බානෙන. කඛ්ඛා නත්ති විචිකිච්ඡා නත්ති දොළභතං නත්ති සංසයො නත්ති න සත්ති න සංවිජ්ජති නුපලබ්භති පභිනො සම්මුච්ඡිනො වූපසෙනො පටිපාසකො අහබ්බුප්පකකො ඤාණාගිනා දොසොති ‘අද්ධා ගමිසසාමි න මෙත්ත කඛ්ඛා’.

1. තිබ්බානසං - ම ඡ සං
2. තසස අඤ්ඤාප්තං - සා, ඤා,

3. පසසිසාමි - මෙව

26.

යම් ත්‍රිවිනකට කිසි තැනෙක්හි උපමා නැද්ද (රාශාදියෙන්) ගෙන යා නො හැකි අකොපා වූ ත්‍රිවින එකත්තෙන් අධිගම කරනෙම මෙහි ලා මට සැකයෙක් නැති, මෙසෙයින් (පිඩිහිය තෙසි) මා ශ්‍රද්ධායෙහි අධිමුක්තසින් ඇතියකු කොට ධරව' යි.

අසංභීරං අසංකුප්පං යනු: අමාමහත්‍රිවින 'අසංභීර' යි කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ ගමරයෙක් සියලු උපධින්ගේ දුර්ලිමෙක් තෘෂ්ණාවගේ ක්ෂය කිරීමෙක් විරාගයෙක් නිරෝධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. අසංභීරං යනු: රාගයෙන් ද්වේෂයෙන් මොහයෙන් ක්‍රොධයෙන් බද්ධවේරයෙන් මකු බැවින් පලාසයෙන් ඊෂ්ඨයෙන් මාත්ස්‍යයෙන් මායායෙන් සංඛ්‍යාවෙන් ස්තම්භයෙන් කරණොත්තරිය කරණයෙන් මානසයෙන් අතිමානසයෙන් මදයෙන් ප්‍රමාදයෙන් හැම කෙලෙසුන් විසින් හැම දුසිරිත් විසින් හැම පරිද්හ විසින් හැම අසුඛ විසින් හැම දරට විසින් හැම තැවුලි විසින් හැම අකුසලාභීංස්කාරයන් විසින් අසංභායා වූ ත්‍රිවින නිත්‍ය යැ ධූව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාමස්වභාව ඇත් නුයි 'අසංභීර' නම් වෙයි. අසංකුප්පං යනු: අමාමහත්‍රිවින 'අසංකුප්ප' යි කියනු ලැබෙයි. යම් සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමෙක් . . . නිරෝධයෙක් නිර්වාණයෙක් වේ ද එය යි. යමක්හු ගේ උත්පාදය නො පැනේ ද, ව්‍යය නො පැනේ ද, අන්‍යථාභාවයෙක් නො පැනේ ද, ඒ අසංකොපා වූ ත්‍රිවින නිත්‍ය යැ ධූව යැ ශාශ්වත යැ අවිපරිණාමස්වභාව ඇත් නුයි 'අසංභීරං අසංකුප්පං' යනු වේ.

යස්ස නත්ථි උපමා කවචි - 'යස්ස' යනු: ත්‍රිවිනට. නත්ථි උපමා යනු: උපමා නැති. උපතිධි නැති සදාගයෙක් නැති ප්‍රතිභාගයෙක් නැති, නො වෙයි, නො පැනෙයි, නො ලැබේ. කවචි යනු: අධ්‍යාත්ම වේවයි බාහ්‍ය වේවයි ධ්‍යාත්ම බාහ්‍ය වේවයි කිසිවෙකැ කිසි තැනෙකැ නුයි 'යස්ස නත්ථි උපමා කවචි' යනු වේ.

අද්ධා ගම්ස්සාමි න මෙත්ථ කඨංඛා - 'අද්ධා' යනු: එකාන්තවිවන යැ ගිස්සංගයවිවන යැ නිසැක විවන යැ ද්විවිධ නො වූ විවන යැ (මෙසේ වී ලැයි) නො දෙහද විවන යැ ග්‍රියොග විවන යැ අත්චර්ත්ථ විවන යැ නො පිස් විවන යැ අචිරුද්ධ විවන යැ තෙල 'අද්ධා' යනු සත්‍රිවුහන් විවන යි. ගම්ස්සාමි යනු: අවබෝධ කරනෙමි අධිගම කරනෙමි පහස්නෙමි පසක් කරනෙමි නුයි 'අද්ධා ගම්ස්සාමි' යනු වේ. න මෙත්ථ කංඛා යනු: 'එත්ථ' යනු ත්‍රිවිනෙහි සැක නැති විසිකිස නැති දෙහද බව නැති සංගය නැති, නො වෙයි, නො පැනෙයි, නො ලැබෙයි ප්‍රභිණ යැ පිදුනා ලද යැ සන්තින අප්‍රවාත්ත යැ යළි උපදනට නො ගිසි කරන ලද යැ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි 'අද්ධා ගම්ස්සාමි න මෙත්ථ කංඛා' යනු වේ.

එවං මං ධාරෙහි අධිවුත්තච්ඡතනනී— ‘එවං මං ධාරෙහි’ති එවං මං උපලභෙඛි විතං නිබ්බානානිත්තං භිබ්බානාපොනං භිබ්බානාපඛ්ඨාරං භිබ්බානාධිවුත්තනනී ‘එවං මං ධාරෙහි අධිවුත්තච්ඡතනනී’.

තෙතාහ පථරො පිඨගියො:

අසංඝිරං අසංකුප්පං
යසං නත්ථි උපමා කථවි
අද්ධා ගම්ඝකාචි න මෙත්ථ කඛ්ඛා
එවං මං ධාරෙහි අධිවුත්තච්ඡතනනී.
පිඨගියසුත්තානං සොළසි
පාරායන චග්ගො නිවුසිතො

එවං මං ධාරෙහි අධිමුක්ත වීතං — 'එවං මං ධාරෙහි' යනු: මෙසෙ-
 හින් මා නිවනට ගිණින වූ නිවනට නැඹුරු වූ නිවනට බර වූ නිවනෙහි
 අධිමුක්ත වූ සිත් ඇතියකු කොට සලකව නුයි 'එවං මං ධාරෙහි අධිමුක්ත
 වීතං' යනු වේ.

එයින් කීහ පිඞ්ගිය තෙරණුවෝ:

“අසංඝිරං අසංකුපපං —පෙ- එවං මං ධාරෙහි අධිමුක්තවීතං” යි.

සොළොස් වැනි පිඞ්ගිය සූත්‍රාන්තය යි.

පාරායණ වර්ගය නිමි.

බහුවිසාණ සුත්තනිගෙදසො

(1)

සබ්බසු භූතසු නිධාය දණ්ඩං
අවිභෙදයං¹. අඤ්ඤාතරම්භි තෙසං,
න සුත්තම්භෙදයා කුතො සභායං
එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො.

සබ්බසු භූතසු නිධාය දණ්ඩනති- ‘සබ්බසු’ති සබ්බන සබ්බං, සබ්බථා සබ්බං, අසෙසං නිසෙසං පරියාදියනවචනමෙතං². ‘සබ්බසු’ති. භූතසුති: ‘භූතා, වුච්ඡන්ති: තසා ව ථාවරා ව. තසාති යෙසං තසිනා තණ්හා³. අප්පභිනා, යෙසං ව භයභෙරවා අප්පභිනා, කිං කාරණ වුච්ඡන්ති තසා: තෙ⁴ තසන්ති උත්තසන්ති පරිතසන්ති භායන්ති සංතාසං⁵. ආපජ්ජන්ති, තංකාරණා වුච්ඡන්ති තසා. ථාවරාති: යෙසං තසිනා තණ්හා⁶ පභිනා, යෙසං ව භයභෙරවා පභිනා. කිං කාරණා වුච්ඡන්ති ථාවරා, තෙ න තසන්ති න උත්තසන්ති න පරිතසන්ති න භායන්ති න සන්තාසං⁷. ආපජ්ජන්ති, තංකාරණා වුච්ඡන්ති ථාවරා. දණ්ඩාති: තයො දණ්ඩා: කායදණ්ඩො වච්ඡදණ්ඩො මනොදණ්ඩො. තිථිධං කායදුච්චරිතං කාය දණ්ඩො, වතුබ්බධං වච්ඡුච්චරිතං වච්ඡදණ්ඩො, තිථිධං මනොදුච්චරිතං මනො දණ්ඩො. සබ්බසු භූතසු නිධාය දණ්ඩනති සබ්බසු භූතසු දණ්ඩං නිධාය නිදහිත්වා ඔරොපඤ්ඤා සමාරොප්පිත්වා නික්ඛිපිත්වා පටිපසඤ්ඤාතිත්වා ‘සබ්බසු භූතසු නිධාය දණ්ඩං.’

අවිභෙදයං අඤ්ඤාතරම්භි තෙසන්ති එකමකම්භි සත්තං පාණිනා වා ලෙඩ්ඛිනා වා දණ්ඩන වා සංඝො වා අත්ථා වා^{*} රජ්ජුයා වා අවිභෙදයනෙතා, සබ්බෙපි සංඝො පාණිනා වා ලෙඩ්ඛිනා වා දණ්ඩන වා සංඝො වා අත්ථා වා රජ්ජුයා වා, අවිභෙදයනෙතාති ‘අවිභෙදයං අඤ්ඤාතරම්භි තෙසං.’

1. අභෙදයං - සත්තං,

2. පරියාදය වචනමෙතං - සත්තං,

3. තසිතතණ්හා - ම ඡ සං, තණ්හා - සත්තං

4. තෙත - ප-ව-වි-ක.

5. සංතාසං - සත්තං

6. දණ්ඩනති - ම ඡ සං.

7. අද්දයාවා - ව-වි-ක, අරුයාවා - සත්තං

බග්ගවිසාණ සූත්‍රනිර්දේශය

1. සියලු සතුන් කෙරෙහි කායවාක්මනොදණ්ඩය හැරපියා ඔවුනතුරෙහි කිසි එකකුදු නො වෙහෙසනුයේ කිසි පුතකු නො කැමැති වන්නේ යැ යහළුවකු ඉස්නේ යැ යනු කොයි නැ? කගවෙහෙණ හඟක් සෙසින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං — ‘සබ්බෙසු’ යනු: සියල්ලෙන් සියල්ල සර්වප්‍රකාරයෙන් සියල්ල අශෙෂ කොට නිශ්ශෙෂ කොට භාත්-පයින් ගන්නා වචනයෙකි තෙල ‘සබ්බෙසු’ යනු. භූතෙසු - තෘෂ්ණා සහිත සත්ත්වයෝ ද රහත්හු ද ‘භූතයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. තසං යනු: යම් කෙනකුන්ගේ තසිනාව (පවස්) තෘෂ්ණාව ප්‍රභිණ නො වූ ද, යම් කෙනකුන්ගේ වැළිත් විත්තොත්‍රාසයෝ ප්‍රභිණ නො වූවාහු ද ඔහු යැ. කවර කරුණින් ‘තසයෝ’ යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු ත්‍රස්ත වෙති උත්ත්‍රස්ත වෙති පරිත්‍රස්ත වෙති හය වෙති සන්ත්‍රාසයට පැමිණෙති. එකරුණින් ‘තසයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. ථාවරා යනු: යම් කෙනකුන්ගේ තසිනාව තණ්හාව ප්‍රභිණ වූ ද යම් කෙනකුන්ගේ වැළිත් විත්තොත්‍රාසයෝ ප්‍රභිණ වූවාහු ද ඔහු යැ. කවර කරුණින් ‘ථාවරයෝ’ යි කියනු ලැබෙත් ද යත්: ඔහු ත්‍රස්ත නො වෙති උත්ත්‍රස්ත නො වෙති පරිත්‍රස්ත නො වෙති බිය නො වෙති සන්ත්‍රාසයට නො පැමිණෙත්. එ කරුණින් ‘ථාවරයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්. දණ්ඩං යනු: දණ්ඩයෝ තිදෙනෙක්: කායදණ්ඩ යැ වාග් දණ්ඩ යැ මනොදණ්ඩ යැ යි. ත්‍රිවිධ කායදුශ්චරිතය කාය දණ්ඩ නම්, චතුර්විධ වාග්-දුශ්චරිතය වාග්දණ්ඩ නම්, ත්‍රිවිධ මනොදුශ්චරිතය මනො දණ්ඩ නම්. සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං යනු: සියලු සත්ත්වයන් කෙරෙහි දඩුවම් හැර පියා තබා බහාතබා දමා පියා බැහැර කොට සන්තිදූවා නුයි ‘සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං’ යනු වේ.

අවිහෙය්‍යං අඤ්ඤාතරම්පි තෙසං යනු: එකෙකි සතකුදු අතින් හෝ කැටින් හෝ දඩින් හෝ සැකින් හෝ සිරබැඳුමින් හෝ රැහැනින් හෝ නො වෙහෙසනුයේ හැම සතුන් මැ අතින් හෝ කැටින් හෝ දඩින් හෝ සැකින් හෝ සිර බැඳුමින් හෝ රැහැනින් හෝ නො වෙහෙසනුයේ නුයි ‘අවිහෙය්‍යං අඤ්ඤාතරම්පි තෙසං’ යනු වේ.

න සුක්කමිච්ඡයා කුතො සභායනි— නා'ති පටිකෙඛපො, පුක්කාති වක්කාරො පුක්කා: අත්තපො¹. පුක්කො ඛෙක්කපො පුක්කො දිත්තකො පුක්කො අත්තවාසිකො පුක්කො. සභායනි සභායා වුවිනි; යෙති සභ ආගමනං එසු, ගමනං එසු, ගමනාගමනං එසු. යානං එසු, නිසජ්ජා² එසු, සයනා³ එසු, ආලපනං එසු, සල්ලපනං එසු, උල්ලපනං එසු, සමුල්ලපනං එසු. න සුක්කමිච්ඡයා කුතො සභායනි: දුක්ඛමි න ඉවෙජ්ජයා න සාදියෙයා න පඤ්ඤයා න පිභයෙයා නාභිජ්ජෙයා, කුතො මික්කො වා සද්දිට්ඨං වා සමභක්ඛං වා සභායං වා ඉවෙජ්ජයා⁴ සාදියෙයා පඤ්ඤයා පිභයෙයා අභිජ්ජෙයානි 'න දුක්ඛමිච්ඡයා කුතො සභායං'.

එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙතාති 'එකො'ති සො පට්ටෙකමුද්ධො පබ්බජ්ජාසංඛාතෙන එකො, අද්දුත්ථයවෙධන එකො, තණ්හාය පහානං වෙධන⁵. එකො, එකත්තචිතරාගොති එකො, එකත්තචිතදෙසොති එකො, එකත්තචිතමොහොති එකො, එකත්තාතිකතිලෙසොති එකො, එකායන මග්ගං ගතොති එකො, එකො දත්තකරං පට්ටෙකසමොධං අභිසම්මුද්ධොති එකො.

කථං සො පට්ටෙකසම්මුද්ධො පබ්බජ්ජාසංඛාතෙන එකො: සො පට්ටෙකසම්මුද්ධො සංඛං සරාවාසපළිබොධං ඡිද්දිඤ්ඤා පුක්කදුරපළිබොධං ඡිද්දිඤ්ඤා ඤාතිපළිබොධං ඡිද්දිඤ්ඤා සංඛං පළිබොධං ඡිද්දිඤ්ඤා කෙසමඤ්ඤං ඛිභාරෙඤ්ඤා කාසායාති වජ්ජාති අභිජ්ජාදිඤ්ඤා අගාරසමා අනාගාරියං පබ්බජිඤ්ඤා අභිජ්ජානාහං උපගන්ඤ්ඤා එකො වරති විහරති ඉරියති වක්කති පාලෙති යපෙති යාපෙති. එවං සො පට්ටෙකසම්මුද්ධො පබ්බජ්ජාසංඛාතෙන එකො.

කථං සො පට්ටෙකසම්මුද්ධො අද්දුත්ථයවෙධන එකො: සො එවං පබ්බජිතො සමානො එකො අරඤ්ඤා වනපඤ්ඤා පනානාති⁶ සෙනාසනාති පටිසෙවති අප්පසද්දාති අප්පතිගෙසාසාති විජ්ජනවාතාති මනුස්සරාගසෙයාකාති පටිසල්ලානසාරුප්පාති. සො එකො වරති, එකො ගවජති, එකො තිව්ඤ්ඤාති, එකො නිසීදති, එකො සෙයාං කපෙති, එකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති, එකො අභිකකමති, එකො පටිකකමති, එකො රහො හිසීදති, එකො වඤ්ඤං අධිව්ඤ්ඤාති, එකො වරති, විහරති ඉරියති වක්කති පාලෙති යපෙති යාපෙති එවං සො පට්ටෙකසම්මුද්ධො අද්දුත්ථයවෙධන එකො.

1. අත්තපො - සායා.
2. නිසජ්ජා - සායා,
3. සිප්පා - සායා.

4. ඉව්ඤ්ඤාති සායා
5. තණ්හා පහානං වෙධන - පන, සායා
6. පනානා - ප වී, වී, ක

න පුත්තලීචේෂයා කුතො සභායං - 'න' යනු: පුත්තලීචේෂ යැ. 'පුත්තා' යනු: පුත්තලයේ සතර දෙනෙකි: ආත්මපත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රප පුත්‍ර යැ දිත්තකපුත්‍ර යැ අත්තවාසික පුත්‍ර යැ යි. සභායං- යම් කෙනෙකුත් හා සමග ඊම පහසු ද යැම පහසු ද යැමඊම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද ගයනය පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලාපය පහසු ද උල්ලපනය (මසොවා කීම) පහසු ද සමුල්ලපනය (හාත්පයින් මසොවා කීම) පහසු ද ඔහු යැ. න පුත්තලීචේෂයා කුතො සභායං - යනු: පුතුදු නො කැමැති වන්නේ යැ ආස්වාද නො කරන්නේ යැ නො පතන්නේ යැ ඊජ්ඣා නො කරන්නේ යැ තෘප්ති නූපදවන්නේ යැ. කවර හෙයින් මිත්‍රයකු හෝ සන්දෘෂ්ටයකු හෝ සම්භක්තයකු හෝ සභායයකු හෝ කැමැති වන්නේ ද ආස්වාද කරන්නේ ද ප්‍රාර්ථනා කරන්නේ ද ඊජ්ඣා කරන්නේ ද තෘප්ති උපදවන්නේ ද නුසි 'න පුත්තලීචේෂයා කුතො සභායං' යනු වේ.

එකො වරේ බහුවිසාණකපයා - 'එකො' යනු: ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රවුර්තා සංඛ්‍යාතාර්ථයෙන් අතුලායහ, අද්විතීයාර්ත්ථයෙන් අතුලායහ, තෘෂ්ණා ප්‍රභාණාර්ත්ථයෙන් අතුලායහ, ඒකාන්ත චිත්තරාග නුයි අතුලායහ, ඒකාන්ත චිත්තදෙස නුයි අතුලායහ, ඒකාන්ත චිත්තමොග නුයි අතුලායහ, ඒකාන්තයෙන් ගික්ඛේශ නුයි අසභායහ, ඒකායනමාර්ගයට ගියාහු නුයි ඒකයහ, එකලා වූ ප්‍රත්‍යක්ෂමධොධිය අවධොධ කළාහු නු යි ඒකයහ.

මෙසේයින් ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රව්‍ර්තා සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: ඒ පසේබුදුහු හැම ගෘහවාස පරිරොධය සිද්ධියා අඹුදරු ආචරණය සිද්ධියා ඥාති පළිබොධය සිද්ධියා සත්ත්වපරිරොධය සිද්ධියා කෙස්සරවුළු බහා කහවත් හැද ගිහිගෙන් නික්ම සසුන්හි පැවිදි වැ අතිඤ්චන (කිසිවක් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති. වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති පවත්වත්. මෙසේයින් ඒ පසේ බුදුහු ප්‍රව්‍ර්තා සංඛ්‍යාත අර්ත්ථයෙන් 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු අද්විතියාර්ත්ථයෙන් 'එක' වූහ. යන්: උන්වහන්සේ මෙසෙයින් පැවිදි වූවාහු එකලා වැ අල්පශබ්ද වූ අල්ප කීර්සොප වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රාහසංයට ස්ථාන වූ විවේකයට අනුරූප වූ වනයෙහි දුරු සෙනසුන් වනපයානිත සෙනසුන් ඇසුරු කෙරෙති, උන් වහන්සේ එකලා වැ හැසිරෙති, එකලා වැ යෙති එකලා වැ පිටිති, එකලා වැ භොවිති, එකලා වැ ගමට පිඬුසිඟා පිවිසෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ සක්මන් කෙරෙති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියවු පවත්වති, දැටෙති, රැකෙති, යැපෙති, පවත්වත්. මෙසෙයින් බුදුහු අද්විතියාර්ත්ථයෙන් 'එක' යහ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කථං සො පට්ටකසම්මුද්ධො තණ්හාය පභානට්ඨන ඵකො, සො ඵවං ඵකො අද්දුතියො අප්පමනො ආතාපි පභිතතො විහරතො මහාපධානං පදහතො මාරං සසෙනං¹ නමුචිං කණ්ණං පමත්තබ්බුං විධමෙක්ඛා² තණ්හාජාලිතිං³ සට්ඨං විසත්තිකං⁴ පජභි විනොදෙයි බාන්ති අකාසි අනභාවං ගමෙසීති.

1. “තණ්හා දුතියො පුට්ඨො දීසමද්ධානසංසරං,
ඉත්භාවකඤ්ඤාභාවං සංසාරං නාතිවත්තති.

2. ඵවමාදීනවං⁵ ඤ්ඤා තණ්හා⁶ දුක්ඛස්ස සමභවං,
වීතතණ්හො අනාදතො සතො භික්ඛු පරිබ්බපෙ’’ති.⁷

ඵවං සො පට්ටකසම්මුද්ධො තණ්හාය පභානට්ඨන ඵකො.

කථං සො පට්ටකසම්මුද්ධො එකන්තවීතරාගොති ඵකො: රාගස්ස පභීතතො එකන්තඵතරාගොති ඵකො දෙසස්ස පභීතතො එකන්තවීතදෙසොති ඵකො, මොහස්ස පභීතතො එකන්තවීතමොහොති ඵකො, කිලෙසානං පභීතතො එකන්තතිකතිලෙසොති ඵකො, ඵවං සො පට්ටකසම්මුද්ධො එකන්තවීතරාගොති ඵකො.

කථං සො පට්ටකසම්මුද්ධො ඵකායනමග්ගං ගතොති ඵකො: ‘ඵකායනමග්ගො’ වුවන්ති; වත්තාරො සතිපට්ඨානා වත්තාරො සමුප්පාධානා වත්තාරො ඉද්ධිජාද පඤ්චිඤ්ඤානි පඤ්චබ්බානි සත්ත ඛොජ්ඣානා අරියො අට්ඨධර්මො මග්ගො.

1. සසෙනකං - ප-වි-ක, මජ්ඣං.

2. විධමෙක්ඛා - ම ජ සං.

3. තණ්හං ජාලිති-සා,.

4. විසට්ඨං විසත්තිකං - ම ජ සං.

5. ඵවමාදීනවං-ප. ම ජ සං.

6. තණ්හං - ම ජ සං,

7. වතුක්කධගුත්තර-හණ්ඩගාමවග්ග සුත්තනිපාත-දව්ශත:සුපසන්නාසුත්ත. ඉතිවුත්තක අනිශ්චග්ග

කිසෙසිත් ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණාප්‍රභංගාර්ථයෙන් 'එක' වූහ යත්: මෙසෙසිත් උන්වහන්සේ එකලා වූවාහු අද්විතීය වූවාහු අප්‍රමත්ත වූවාහු කෙලෙස් තවන වියහි ඇති වැ කිවනට මෙහෙයු සිත් ඇති වැ වසන්තාහු මහාප්‍රධන්වියහි කෙරෙමින් තෘෂ්ණාකර්ම ඇති (නො මිදිය දෙන හෙයින්) නමුච් නම් වූ ප්‍රමත්තයනට බන්ධු වූ සෙන් සහිත මරු විධමනය කොට විසත්තිකා නම් වූ තෘෂ්ණා ජාලිනිය දුරු කළහ බැහැර කළහ, විග්‍රහාත්ත කළහ, අනභාවයට පැමිණ වූ සේක.

1. තෘෂ්ණාව දෙවැනි කොට ඇති පුරුෂතෙම දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ ඉහාත්මහාව අනාගතාත්මහාව නොහොත් ඉත්ථම්හාව අනාර්ථාහාව සංඛ්‍යාත වූ සංසාරය නො ඉක්මවයි.

2. (අතිතාදි ස්කන්ධයන්හි) මෙසේ ආදීනව දෑ, තෘෂ්ණාව දුකට කාරණ යි දෑ පහ වූ තෘෂ්ණා ඇති ආදන (ග්‍රහණ) රහිත වූ ස්මාතිමත් වූ ක්ෂිණාසුට මහණ තෙම හැසිරෙන්නේ යැ' යි

මෙසේ ඒ පසේ බුදුහු තෘෂ්ණා ප්‍රභංගාර්ථයෙන් එකයහ.

කිසෙසිත් ඒ පසේ බුදුහු එකාත්ත විතරාගනුයි 'එක' වූහ යත්: රාගය ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාත්තයෙන් විතරාග නුයි 'එක' යහ, ද්වේෂය ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාත්තයෙන් විතද්වේෂ නුයි 'එක' යහ, මොහය ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාත්තයෙන් පහ වූ මොහය ඇත්තාහු නුයි 'එක' යහ, ක්ලේශයන් ප්‍රභිණ වන බැවින් එකාත්තයෙන් තික්ලේශ වූවාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙසිත් ඒ පසේ බුදුහු එකායන මාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර සතිපට්ඨානයේ යැ, සතර සමාස් ප්‍රධානයේ යැ, සතර සෘද්ධි-පාදයේ යැ, පඤ්චවන්ද්‍රියයේ යැ, පඤ්චබලයේ යැ, සස්තබ්බොධාධිගමයේ යැ, ආයාහි අෂ්ටාංගික මාර්ග යැ, යන මේ 'එකායන මාර්ගය' යි කියනු ලැබේ.

3. එකායනං ජාත් වියනාදසයි
මග්ගං පජානාති භික්ෂානුකම්පි
එතෙන මග්ගෙන තරිංසු පුබ්බෙ
තරිසසනති යෙ ව තරනති ඔසං'.

එවං සො පච්චෙකසමමුද්දො එකායනමග්ගං ගතොති එකො.
කථං සො පච්චෙකසමුද්දො එකො අනුත්තරං පච්චෙක
සමෙබ්බාධිං¹ අභිසමුද්දොති එකො: 'බොධි' වුවනි වතුසු
මග්ගසු ඤාණං, "පඤ්ඤා පඤ්ඤීජ්ඣියං පඤ්ඤාබලං -පෙ-
ධම්මවිවිසසමොච්ඡාදිංඛා විමංසා විපසසනා සම්මාදිට්ඨි"සො
පච්චෙකසමුද්දො තෙන පච්චෙකබොධිඤාණෙන සබ්බෙ
සම්මාරා අතිවචාති බුජ්ඣති, සබ්බෙ සම්මාරා දුක්ඛාති බුජ්ඣති, සබ්බෙ
ධම්මා අනත්තාති බුජ්ඣති, අවිජජාපච්චයා සම්මාරාති බුජ්ඣති
සම්මාරපච්චයා විඤ්ඤාණනති බුජ්ඣති, විඤ්ඤාණපච්චයා නාමරූපනාති
බුජ්ඣති නාමරූපපච්චයා සළායතනනති බුජ්ඣති, සළායතනපච්චයා
එසසාති බුජ්ඣති, එසසපච්චයා වේදනාති බුජ්ඣති, වේදනාපච්චයා තණහාති
බුජ්ඣති තණ්හා පච්චයා උපාදනනති බුජ්ඣති, උපාදනපච්චයා භවොති බුජ්ඣති,
භවපච්චයා ජාතීති බුජ්ඣති, ජාතීපච්චයා ජරාමරණනති බුජ්ඣති අවිජජාතිරොධා
සම්මාරතිරොධොති බුජ්ඣති, සම්මාරතිරොධා විඤ්ඤාණ තිරොධොති
බුජ්ඣති, විඤ්ඤාණතිරොධා නාමරූපතිරොධොති බුජ්ඣති,
නාමරූපතිරොධා සළායතනතිරොධොති බුජ්ඣති, සළායතන තිරොධා
එසසතිරොධොති බුජ්ඣති, එසසතිරොධා වේදනාතිරොධොති බුජ්ඣති,
වේදනාතිරොධා තණ්හාතිරොධොති බුජ්ඣති, තණ්හාතිරොධා උපාදන
තිරොධොති බුජ්ඣති උපාදන තිරොධා භව තිරොධොති බුජ්ඣති,
භවතිරොධා ජාති තිරොධොති බුජ්ඣති, ජාතීතිරොධා ජරාමරණ
තිරොධොති බුජ්ඣති' ඉදං දුක්ඛනි බුජ්ඣති, අයං දුක්ඛසමුදයොති
බුජ්ඣති, අයං දුක්ඛතිරොධොති බුජ්ඣති, අයං දුක්ඛතිරොධානාමිති
පටිපදති බුජ්ඣති. ඉමෙ ආසවාති බුජ්ඣති, අයං ආසවසමුදයොති
බුජ්ඣති, අයං ආසවතිරොධොති බුජ්ඣති අයං ආසවතිරොධානාමිති
පටිපදති බුජ්ඣති. ඉමෙ ධම්මා පරිකෙඤ්ඤායාති බුජ්ඣති, ඉමෙ ධම්මා
පහාතබ්බාති බුජ්ඣති, ඉමෙ ධම්මා සවර්තාතබ්බාති බුජ්ඣති, ඉමෙ
ධම්මා භාවෙතබ්බාති බුජ්ඣති, ජනනං එසායතනානං සමුදයං ව
අත්ඛමං ව.² අසාදං ව ආදීනවං ව තිසසරණං ව බුජ්ඣති.
පඤ්ඤානං උපාදනක චන්දානං සමුදයං ව -පෙ- තිසසරණං ව බුජ්ඣති.
වතුතං මහාභුතානං සමුදයං ව අත්ඛමං ව අසාදං ව ආදීනවං
ව තිසසරණං ව බුජ්ඣති, යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං තිරොධ
ධම්මනති බුජ්ඣති.

1. පච්චෙක බුද්ධිඤාණෙන - භාෂා.

2. අත්ඛමං ව- ව-වි-ක. ම ජ සං.
a. සතිපට්ඨානසංග්ගත- නාලොකිග්ග.

3. ජාතික්ෂය සංඛ්‍යාත නිර්වාණය දක්නා සුලු වූ භික්ෂයන් අනුකම්පා කරන සුලු වූ බුදුහු එකායන මාර්ගය දන්නා සේක. පෙර යම් කෙනෙක් චතුරොසය තරණය කළාහු නම් තෙල මාර්ගයෙන් තරණය කළාහු ය. තවද යම් කෙනෙක් (මතු) තරණය කරන්නාහු නම්, දන් තරණය කෙරෙත් නම්, මෙ මඟින් තරණය කෙරෙත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු එකායන මාර්ගයට ගියාහු නුයි 'එක' යහ.

කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ ප්‍රත්‍යක්ක සම්බෝධිය අවබෝධ කළාහු නුයි 'එක' වූහ යත්: සතර මාර්ගඥානය ප්‍රඥා ව ප්‍රඥන්-ද්‍රියය ප්‍රඥාබලය ධර්මවිවිසම්බෝධාභිග්‍රහය විමොක්ඛා විදර්ශනාව සමාග්-දාෂ්ටිය 'බෝධි' යයි කියනු ලැබේ. ඒ පසේ බුදුහු ඒ ප්‍රත්‍යක්ක බෝධි ඥානයෙන් 'හැම සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ' යි අවබෝධ කළහ. 'හැම සංස්කාරයෝ දුක්ඛහ' යි අවබෝධ කළහ, 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ' යි අවබෝධ කළහ. අවිද්‍යා ප්‍රත්‍යයෙන් සංස්කාරයෝ වෙති දත්හ. සංස්කාර ප්‍රත්‍යයෙන් විඥානය වේ යැයි දත්හ, විඥානප්‍රත්‍යයෙන් නාමරූපය වේ යැයි දත්හ. නාමරූප ප්‍රත්‍යයෙන් ඡේද්‍යතනය වේ යැයි දත්හ. ඡේද්‍යතන ප්‍රත්‍යයෙන් ස්පර්ශය වේ යැයි දත්හ. ස්පර්ශ ප්‍රත්‍යයෙන් වේදනාව වේ යැයි දත්හ. වේදනා ප්‍රත්‍යයෙන් තෘෂ්ණාව වේ යැයි දත්හ. තෘෂ්ණා ප්‍රත්‍යයෙන් උපාදානය වේ යැයි දත්හ. උපාදාන ප්‍රත්‍යයෙන් භවය වේ යැයි දත්හ. භව ප්‍රත්‍යයෙන් ජාතිය වේ යැයි දත්හ. ජාති ප්‍රත්‍යයෙන් ජරාමරණ වේ යැයි දත්හ. අවිද්‍යා නිරෝධයෙන් සංස්කාරනිරෝධය වේ යැයි දත්හ. සංස්කාර නිරෝධයෙන් විඥාන නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. විඥාන නිරෝධයෙන් නාමරූප නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. නාමරූප නිරෝධයෙන් ඡේද්‍යතන නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. ඡේද්‍යතන නිරෝධයෙන් ස්පර්ශ-නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. ස්පර්ශ නිරෝධයෙන් වේදනා නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. වේදනා නිරෝධයෙන් තෘෂ්ණා නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. තෘෂ්ණා නිරෝධයෙන් උපාදාන නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. උපාදාන නිරෝධයෙන් භව නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. භව නිරෝධයෙන් ජාති නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. ජාති නිරෝධයෙන් ජරාමරණ නිරෝධය වේ යැයි දත්හ. 'මේ (පඤ්ච ස්කන්ධය) දුක්ඛ' යි දත්හ. 'මේ (තෘෂ්ණා සමුදය) දුක්ඛේතුව යැ' යි දත්හ. 'මේ (තෘෂ්ණා නිරෝධය) දුක් නැයිම යැ' යි දත්හ. 'මේ (ආයුධ අභ්‍යවකාමාර්ගය) දුක් නැයිමට පමුණුවන පිළිවෙතැ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ දතයුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ හළ යුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුත්තාහ' යි දත්හ. 'මේ ධර්මයෝ වැඩිය යුත්තාහ' යි දත්හ. සවාදුරුම ස්පර්ශායතනයන්ගේ පහළ වීම ද නැයිම ද ආස්වාදය ද ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දත්හ. පඤ්චාපාදනස්-කන්ධයන්ගේ පහළ වීම ද . . . නිස්සරණය ද දත්හ. සතර මහාභ්‍යා-යන්ගේ පහළ වීම ද නැයිම ද ආස්වාදය ද ආදීනවය ද නිස්සරණය ද දත්හ. යම් කිසි සමුදය ස්වභාවයෙන් වේ නම් එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ' යි දත්හ.

අරවා යං බුද්ධිතඛං අනුබුද්ධිතඛං පටිබුද්ධිතඛං සම්බුද්ධි-
තඛං අධිගතතඛං ඵසසිතඛං සච්ඡිකාතඛං, සධං තං තෙන
පච්චිකමොධිඤාණෙන බුද්ධිං අනුබුද්ධිං පටිබුද්ධිං සම්බුද්ධිං අධිගතච්ඡි
ඵසසසි සච්ඡාකාසීති ඵචං සො පච්චිකසම්බුද්ධො ඵකො අනුත්තරං
පච්චිකසම්මොධං අභිසම්බුද්ධොති ඵකො.

විමර්ශි: අවධිවරියායො: ඉරියාපථවරියා ආයතනවරියා සත්වරියා
සමාධිවරියා ඤාණවරියා මග්ගවරියා පක්ඛවරියා¹ ලොකස්ථවරියා.
'ඉරියාපථවරියා'ති චතුසු ඉරියාපථෙසු. ආයතනවරියාති: ඡසු අර්ඛිත්තික-
මාභිරෙසු² ආයතනෙසු. 'සත්වරියා'ති චතුසු සත්පට්ඨානෙසු.
'සමාධිවරියා'ති චතුසු ක්ඛානෙසු. ඤාණවරියාති චතුසු අරියසච්චෙසු.³
'මග්ගවරියා'ති චතුසු අරියමග්ගෙසු.⁴ 'පක්ඛවරියා'ති⁵ චතුසු
සාමඤ්ඤඵලෙසු, ලොකස්ථවරියාති තථාගතෙසු අරහතෙසු සමා-
සම්බුද්ධෙසු, පදෙසෙ⁶ පච්චිකසම්බුද්ධෙසු පදෙසෙ⁷ සාවකෙසු ඉරියාපථ-
වරියා ච පඤ්ඤිසම්පන්නානං, ආයතනවරියා ච ඉඤ්ඤියෙසු දුක්ඛාදිවිප්ලව-
සත්වරියා ච අසප්පාදිභාරිතං, සමාධිවරියා ච, අධිවිතතඤ්ඤාසුත්තානං.
ඤාණවරියා ච බුද්ධිසම්පන්නානං මග්ගවරියා ච සමමාපටිපන්නානං,
පක්ඛවරියා ච⁸ අධිගතඵලානං, ලොකස්ථවරියා ච තථාගතානං අරහත්තානං
සමමාසම්බුද්ධානං, පදෙසෙ පච්චිකබුද්ධානං, පදෙසෙ⁹ සාවකානං, ඉමං
අවධිවරියායො.

අපරාපි අවධිවරියායො: අධිවුච්චතො සද්ධාය වරති, පග්ගණ්ණතො
විරියෙන වරති, උපට්ඨපෙනො සතිසා වරති, අවිසෙකිපං කරොතො
සමාධිනා වරති, පජානතො¹⁰ පඤ්ඤාය වරති, විජානතො විඤ්ඤාණෙන
වරති,¹¹ ඵචං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මො ආයාපෙනතිති ආයතනවරියාය
වරති. ඵචං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතිති විසෙසවරියාය වරති ඉමං
අවධිවරියායො.

අපරාපි අවධි වරියායො: දසකතවරියා ච¹² සමමාදිට්ඨියා,
අභිනිරෝපනවරියා ච¹³ සමමාසඤ්ඤාසක, පරිග්ගහවරියා ච සමමාචාරියා,
සමුට්ඨානවරියා ච සමමා කම්මන්තස්ස, වොදනවරියා ච සමමාආර්ථිසක,
පග්ගහවරියා ච සමමාචාරියාමස්ස, උපට්ඨානවරියා ච සමමාසතියා,
අවිසෙකිපවරියා ච සමමාසමාධිස්ස, ඉමං අවධිවරියායො.

1. පටිපක්ඛවරියා - ප, ව, වී, ක

2. අර්ඛිත්තිකමාභිරෙසු- ප, ව, වී, ක

3. චතුසු සච්චෙසු- ප, ව, වී, ක

4. චතුසු මග්ගෙසු- ප, ව, වී, ක

5. පටිපක්ඛවරියාති- ප, ව, වී, ක

6. පදෙසෙ- ම ජ සං, සාං.

7. පජානතො- මජ්ඣං. සාං.

8. විඤ්ඤාණවරියායවරති-ම ජ සං ව, වී, ක.

9. දසකතවරියාඤාණවරියාච සමමාදිට්ඨියා-
ප, ව, වී, ක

10. අභිනිරෝපනවරියා ම, ජ, සං.

තොගොත් යම් කිසිවක් දකුණු නම්, නැවැත නැවැත දකුණු නම්, වෙසෙසින් දකුණු නම්, මැනවින් දකුණු නම්, අධිගම කළ යුතු නම්, නුවණින් ස්පර්ශ කළ යුතු නම්, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතු නම්, එහිම ඒ ප්‍රත්‍යක්ෂ බොධිඥානයෙන් දත්ත, අනුබොධ කළහ, ප්‍රතිබොධ කළහ, වෙසෙසින් දත්ත, මැනවින් දත්ත, ස්පර්ශ කළහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කළාහු නුයි මෙසෙසින් ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ අනුත්තර වූ ප්‍රත්‍යක්ෂ සම්බොධිය අභිසම්බුද්ධ නුයි 'එක' නම් වූහ.

වරෙ යනු: වය්‍යා අටෙකි: රීය්‍යාපථවය්‍යා යැ ආයතනවය්‍යා යැ ස්මාතිවය්‍යා යැ සමාධිවය්‍යා යැ ඥානවය්‍යා යැ මාර්ගවය්‍යා යැ ඵලවය්‍යා යැ ලොකාර්ත්ථවය්‍යා යි. 'රීය්‍යාපථවය්‍යා' යනු සතර ඉරියව්‍වුනි යැ. 'ආයතන වය්‍යා' යනු සවැදෑරුම් ආධ්‍යාත්මික බාහිර ආයතනයන්හි යැ. 'ස්මාති-වය්‍යා' යනු සතර සතිපට්ඨානයන්හි යැ. 'සමාධිවය්‍යා' යනු සතර ධ්‍යානයන්හි යැ. 'ඥානවය්‍යා' යනු සතර ආය්‍යා සත්‍යයන්හි යැ. 'මාර්ග වය්‍යා' යනු සතර ආය්‍යාමාර්ගයන්හි යැ. 'පත්තිවරියා' යනු සතර ශ්‍රාමාණ්‍ය ඵලයෙහි යැ. 'ලොකාර්ත්ථවය්‍යා' යනු තථාගත අර්හත් සමාක් සම්බුද්ධ-යන් කෙරෙහියැ, එකදේශයෙක්හි පසේබුදුන් කෙරෙහි යැ, එකදේශයෙක්හි ශ්‍රාවකයන් කෙරෙහි යැ. ප්‍රණිධිසම්පන්නයනට රීය්‍යාපථවය්‍යාව ද, ඉන්ද්‍රියයන්හි ගුප්තද්වාරයනට ආයතනවර්යා ද, අප්‍රමාද විහාරිත්ට ස්මාති-වය්‍යා ද, අධිවිත්තයෙහි යෙදුණවුනට සමාධිවය්‍යා ද, බුද්ධිසම්පන්නයනට ඥානවය්‍යා ද, සමාක්ප්‍රතිපන්නයනට මාර්ගවය්‍යා ද, අධිගම කළ ඵල ඇතිනට ඵලවය්‍යා ද, තථාගත අර්හත් සමාක් සම්බුද්ධයනට, එකදේශ යෙක්හි ප්‍රත්‍යක්ෂ බුද්ධයනට, එකදේශයෙක්හි ශ්‍රාවකයනට ලොකාර්ත්ථ-වර්යාව දැ යි මේ අට වැදෑරුම් වය්‍යාවෝ වෙති.

අන්‍ය වූ ද වය්‍යා අටෙකි: අධිමොක්ෂ කරනුයේ ශ්‍රද්ධා වශයෙන් පවතියි, ප්‍රග්‍රහ කරනුයේ වීර්‍ය වශයෙන් පවතියි, (අරමුණෙහි) සිහි එළුවා තබනුයේ ස්මාති වශයෙන් පවතියි, අවික්ෂේපය කරනුයේ සමාධි වශයෙන් පවතියි, ප්‍රජානනය කරනුයේ ප්‍රඥාවශයෙන් පවතියි, විජානනය (ආවර්ජන-විඥානයෙන් අරමුණු දැනීම) කරනුයේ විඥාන වශයෙන් පවතියි. මෙසෙසින් පිළිපත්හු ගේ කුලල ධර්මයෝ අතිශයින් පවතින්නුයි ආයතන වය්‍යා වශයෙන් පවතියි. මෙසෙසින් පිළිපන්නේ විශෙෂයට පැමිණේ නුයි විශෙෂවය්‍යා වශයෙන් පවති. මොහු අෂ්ටවය්‍යාවෝ වෙති.

අන්‍ය වූ ද වය්‍යා අටෙකි: සමාග්දාෂ්ටියගේ දර්ශන වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාක් සංකල්පයාගේ අභිනිරූපණ වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාග්වචනයාගේ පරිග්‍රහ වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාක් කර්මාන්තයාගේ සමුත්ථාන වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාගාජීවියාගේ ව්‍යවද්‍යා වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාග් ව්‍යායාමයාගේ ප්‍රග්‍රහ වශයෙන් පැවැත් ම ද, සමාක් ස්මාතිය ගේ වැටහීම වශයෙන් පැවැත්ම ද සමාක් සමාධිහු ගේ අවික්ෂේප වශයෙන් පැවැත් ම ද යන මොහු අෂ්ටවය්‍යාවෝ යි.

බග්ගවිසාණකපොති යථා බග්ගසා නාම විසාණං එකං හොති අස්සනියං. එවමෙව සො පට්ඨකසමුද්දො, තංකපො තංසදිසො තප්පිභාගො. යථා අතිලොණං වුවනි ලොණකපො, අතිතිත්තකං වුවනි තිත්තකපො, අතිමධුරං වුවනි මධුරකපො, අතිඋණං වුවනි අග්ගිකපො, අතිසීතං වුවනි හිමකපො, මහාඋදකසබ්බො වුවනි සමුද්දකපො, මහාභිඤ්ඤබලපාතො සාවකො වුවනි සත්ත්වකපොති. එවමෙව සො පට්ඨකසමුද්දො තංකපො තංසදිසො තප්පිභාගො එකො අස්සනියො වුත්තංසකපො සමමා ලොකෙ වරති විහරති ඉරියති වත්තති පලෙති යපෙති යාපෙති 'එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො'.

තෙනාහ සො පට්ඨකසමුද්දො:

“සබ්බසු භූතෙසු භිධාය දඤ්ඤං
අවිහෙයං අඤ්ඤාතරමිසි තෙසං,
න සුත්තමිවෙජ්ජායා කුතො සභායං
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො”ති.

2.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති සෙනහා
සෙනහෙයං දුක්ඛමිදං පහොති,
ආදීනවං සෙනහජං පෙක්ඛමානො
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති සෙනහාති- ‘සංසග්ගා’ති දෙව සංසග්ගා: දස්සනසංසග්ගො ව සවනසංසග්ගො ව. කතමො දස්සනසංසග්ගො: ඉධෙකවෙදා පස්සති ඉඤ්චං වා කුමාරිං වා අභිරුපං දස්සනියං සාසාදිකං පරමාය වණ්ණපොකකිරිකාය සමන්තාගතං, දිස්වා පස්සිත්වා අනුබ්බාජනසො භිමිත්තං ගණිතාති; කෙසා වා සොහනා, මුඛං වා සොහනං, අකඛි වා සොහනා, කණ්ණො වා සොහනා, නාසා වා සොහනා, ඔට්ඨා වා සොහනා, දන්තා වා සොහනා, මුඛං වා සොහනං, ගිව්ඨා වා සොහනා, එනා වා සොහනා, උරං වා සොහනං, උදරං වා සොහනං, කපි වා සොහනං, උභරු වා සොහනා, ජඛ්ඤා වා සොහනා, හත්ථා වා සොහනා, පාද වා සොහනා, අඛුලපියො වා සොහනා, නබ්බා වා සොහනා ති දිස්වා පස්සිත්වා අභිනාදුති අභිවදති අභිපඤ්ඤති අනුසාරති අනුපාදෙති අනුබ්බති රාඤ්ඤති. අයං දස්සනසංසග්ගො.

1. තත්තකපො - ම ඡ සං භාය.

2. තස්සදිසො - ම ඡ සං භාය.

බහුවිසාණකපොසා යනු: යම් සේ කඟවෙහෙණ හට එක් හඟක් වේ ද දෙ වැන්නක් නැත්තේ ද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු එ බන්දහ, තත්සදාශයහ, තත්ප්‍රතිභාගයහ. යම්සේ ඉතා ලුණු වූයේ 'ලවණකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා තිත්ත වූයේ 'තිත්තකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා මිහිරි වූයේ 'මධුරකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා උණු වූයේ 'තූනිකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, ඉතා සිහිල් වූයේ 'හිමකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, මහදියකද 'සමුද්‍රකල්ප' යයි කියනු ලැබේ ද, මහා අභිඤ්ඤාපාප්ත ශ්‍රාවක තෙම 'ශාස්තෘ කල්ප' යයි කියනු ලැබේද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු, එ බන්දහ. තත්සදාශයහ, තත්ප්‍රතිභාගයහ. එකලා වූවාහු දෙවැන්නකු නැත්තාහු මිදුණු බැදුම් ඇතියාහු මැනැවින් ලොවැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියව්‍වු පවත්වති රැකෙති පාලනය කෙරෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් තුයි 'එකො වරෙ බහුවිසාණකපොසා' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“සබ්බසු භූතෙසු -ප- එකො වරෙ බහුවිසාණකපොසා” යි.

2.

හටහන් (දර්ශනාදි) සංසර්ග ඇතියහුට ස්නෙහයෝ වෙති, ස්නෙහය ඇනුව යන මේ දුක උපදි, ස්නෙහයෙන් උපන් ආදිනව දක්මින් කඟවෙහෙණකු සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සංසග්ගජාතයස හවනති සෙනාහා- 'සංසග්ගා' යනු: දර්ශනසංසර්ගය ද ශ්‍රවණ සංසර්ගය ද යි සංසර්ග දෙකෙකි. දර්ශන සංසර්ග කවර යත්: මේ ලොවැ ඇතැමෙක් වීශිෂ්ට රූ ඇති දකුම්කලු ප්‍රසාද එළවන උතුම් වූ වර්ණසෞන්දර්යයෙන් සමන්විතහ වූ ස්ත්‍රියක හෝ කුමරියක හෝ දකියි. දක බලා 'කෙස් හොබනේ යැ හෝ මුහුණ හොබනේ යැ හෝ ඇස් හොබනේ යැ හෝ කන් හොබනේ යැ හෝ නාභය හොබනේ යැ හෝ ලවන් හොබනේ යැ හෝ දත් හොබනේ යැ හෝ මුඛය හොබනේ යැ හෝ ගෙල හොබනේ යැ හෝ පියවුරු හොබනේ යැ හෝ උරමඩල හොබනේ යැ හෝ උදරය හොබනේ යැ හෝ කථිය හොබනේ යැ හෝ වටොර හොබනේ යැ හෝ දහයුග හොබනේ යැ හෝ අත් හොබනේ යැ හෝ පා හොබනේ යැ හෝ ඇඟිලි හොබනේ යැ හෝ නිය හොබනේ යැ හෝ 'යි අනු-වාසඤ්ජන වීසින් නිමිති ගතියි දක බලා සතුටු වෙයි තුටුවදන් බෙණෙයි පතයි සිහි කෙරෙයි අනුවාසඤ්ජන අල්වා ගනී. ස්නෙහ බන්ධනයෙන් බැදේ. මේ දර්ශන සංසර්ග නම්.

කතමො සවණසංසංඝො; ඉධෙකවෙවා සුණාති අමුක්ඛමි.
නාම ගාමෙ වා තිගමෙ වා ඉතී වා කුමාරී වා අභිරුපා දසකතියා පාසාදිකා
පරමාය වණ්ණපොකකිරතාය සමනකාගතාති, සුඤ්ඤා සුණ්ඤ්ඤා අභිනාදති
අභිවදති අභිපඤ්ඤති අනුසාදෙති අනුබ්ඤ්ඤති රාගබ්ඤ්ඤානං. අයං
සවණසංසංඝො.

සෙනාහාති දෙවසෙනාහා: තණ්හාසෙනාහො ව දිට්ඨිසෙනාහො ව.
කතමො තණ්හාසෙනාහො: යාවතා තණ්හාසඛධාතෙන සිට්ඨකං.
මරියදිකතං¹ ඔධිකතං පරියනකකතං² පරිග්ගහිතං මමාසිතං 'ඉදං මමා
එතං මම, එතතකං මම, එතාචතා මම, රුපා සද්ද ගන්ධා රස,
ඵොට්ඨබ්බා අසුරණා පාපුරණා³ දුසිද්ධා අපෙළකා කුක්කුටසුකරා
භස්මගවාසකවළවා ඛෙත්තං වතථුං හිංඤ්ඤං සුවණ්ණං ගාමනිගම-
රාජධානියො රට්ඨං ව ජනපදෙ ව⁴ කොසො ව කොට්ඨාගාරං ව කෙවලමු
මහාපයවිං තණ්හාවසෙන මමායති, යාවතා⁵ ට්ඨසනතණ්හාවිවරිතං. අයං
තාණ්හසෙනාහො.

කතමො දිට්ඨිසෙනාහො: විසතිවච්ඡකා සකකායදිට්ඨි, දසවච්ඡකා
මිච්ඡාදිට්ඨි, දසවතථුකා අනභග්ගාහිකා දිට්ඨි, යා එවරුපා දිට්ඨි දිට්ඨිගතං
දිට්ඨිගහණං දිට්ඨිකතාරො දිට්ඨිවිසුකාසිකං දිට්ඨිවිප්පදිතං දිට්ඨි
සංයොජනං ගාහො පතිට්ඨාහො⁶, අභිනිවෙසො පරාමාසො කුමමගො
මිච්ඡාපට්ඨා මිච්ඡකතං තිස්සායතනං විපරියෙසගාහො⁷ විපරිතගාහො
විප්ප්‍රාසගාහො මිච්ඡාගාහො අයාථාවතත්ථි⁸ යාථාවතතති ගාහො යාවතා
ආසව්ඤ්ඤිගතාති. අයං දිට්ඨිසෙනාහො.

සංසග්ගජාතසස භවන්ති සෙනාහාති- දසකතසංසග්ගපට්ටයා ව සවණ-
සංසග්ගාවට්ටයා ව තණ්හාසෙනාහො ව දිට්ඨිසෙනාහො ව භවන්ති
සංභවන්ති ජායන්ති සඤ්ජායන්ති ගිබ්බන්තන්ති අහිගිබ්බන්තන්ති පාකු
භවන්ති 'සංසග්ගජාතසස භවන්ති සෙනාහා'.

සෙනාහස්සං දුක්ඛමිදං පහොතිති-'සෙනාහාති' දෙව සෙනාහා: තණ්හා
සෙනාහො ව දිට්ඨිසෙනාහො ව -පෙ- අයං තණ්හාසෙනාහො -පෙ- අයං
දිට්ඨිසෙනාහො. දුක්ඛමිදං පහොතිති ඉධෙකවෙවා කායෙන දුට්ඨරිතං වරති,
වාචාය දුට්ඨරිතං වරති, මනසා දුට්ඨරිතං වරති, පාණ්ඩු හතති⁹, අදිනනමි
ආදියති, සක්ඛිමි ඡිද්දති, ගිප්පොපමි හරති, එකාගාරිකමි කරොති,

1. සිට්ඨකං- ව,වි,ක. ම ජ සං.
2. පරියනතිකතං-පනු. ම ජ සං.
පරියනතිකං- ව,වි,ක
3. පාපුරණා- ම ජ සං.
4. ජනපද ව- ව,වි,ක
5. යා ඵතා - පහ.

6. පරිග්ගාහො- ම ජ සං. හතා.
7. විපරියෙසගාහො- ම ජ සං.
විපරියෙසගාහො- හතා.
8. අයාථාවතමි- ව,වි,ක
අයාථාවතමි-ම ජ සං. හතා.
9. හතති- ම ජ සං. හතා

ශ්‍රවණසංසර්ග කවරයක්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් අසුවල් ගමැ හෝ නියම්ගමැ හෝ ස්ත්‍රියක් හෝ කුමරියක් හෝ විශිෂ්ට රු ඇත්තී යැ දකුම් කලු යැ ප්‍රසාද එළවත්තී යැ උතුම් වර්ණ සෞන්දර්යයෙන් සමන්වාගත යැ' යි අසයි. අසා අසාලා සතුටු වෙයි සතුටු වදන් බෙණෙයි ප්‍රාර්ථනා කෙරෙයි අනුවාසැස්ත අල්වා ගනී. ස්නෙහ බන්ධනයෙන් බැඳේ. මේ ශ්‍රවණසංසර්ග නම්.

සෙනහා යනු ස්නෙහ දෙකෙකි: තෘෂ්ණා ස්නෙහය ද දෘෂ්ටිස්තේහය ද යි. තෘෂ්ණා ස්නෙහය කවරයක්: යම් පමණ තෘෂ්ණා සංඛ්‍යාතයෙන් 'මේ මාගේ යැ, තෙල මා ගේ යැ මෙතෙක් මාගේ යැ, මෙතෙකින් මාගේ යැ' යි හිම් කරන ලද ද, මය්‍යාද කරන ලද ද, අවධි කරන ලද ද, පිරිසික් කරන ලද ද, පිරිසිදුගන්නා ලද ද, මමායන කරන ලද ද, රූපයෝ ඉබ්දයෝ ගන්ධයෝ රසයෝ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ අතුරුණු පවුරුණු දුසිදස්සු එළඬිවෙළ කුකුළු හුරු ඇත් අස් ගව වෙළඹු කෙත් වතු අමුරන් රත්රන් ගම්නියම්ගම් රජඳහන් රට දනවු කොටු කොටුගුළු මුළුමහපොළොව පවා තෘෂ්ණා වශයෙන් මමායන කෙරේ ද යම් පමණ අටතුරාසියක් තෘෂ්ණා විවරිත වේ ද, මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ නම්.

දෘෂ්ටිස්තෙහ කවර යත්: විංශද්වස්තුක සත්කායදෘෂ්ටි යැ, දශ-වස්තුක මිථ්‍යාදෘෂ්ටි යැ දශවස්තුක අන්තග්‍රාහිකදෘෂ්ටි යැ යන මෙබඳු යම් දෘෂ්ටියක් දෘෂ්ටිගතයෙක් දෘෂ්ටිගතනයෙක් දෘෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දෘෂ්ටි-වික්ෂකයෙක් දෘෂ්ටිවිස්ථන්දිතයෙක් දෘෂ්ටිසංයෝජනයෙක් (අරමුණ දඩි වැ ගන්නා) ග්‍රාහයෙක් පිහිටා සිටීමෙන් අභිතිවේශයෙක් පරාමර්ශයෙක් කුක්කිකමාර්ගයෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිථ්‍යාභාවයෙක් තීර්ත්ථායතනයෙක් විපයර්ශය ග්‍රහණයෙක් විපරිතග්‍රහණයෙක් පෙරළි කොට ගැනීමෙන් මිථ්‍යාග්‍රහණයෙක් අයථාස්වභාවයෙහි යථා ස්වභාව යයි ගැනීමෙන් යම් පමණ දෙසැට දෘෂ්ටියෙහි ඇතුළු කෙතෙක් වෙත් ද මේ 'දෘෂ්ටිස්තේහ' නම්.

සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති සෙනහා යනු: දර්ශන සංසර්ග ප්‍රත්‍යයෙනුදු ශ්‍රවණ සංසර්ග ප්‍රත්‍යයෙනුදු තෘෂ්ණාස්තේහයක් දෘෂ්ටි ස්තේහයක් වෙයි උපදිසි හට ගනිසි මැනැවින් හටගනිසි නිපදිසි වෙසෙසින් නිපදිසි පහළ වෙනු නුසි 'සංසග්ගජාතස්ස භවන්ති සෙනහා' යනු වේ.

සෙනහභයං දුක්ඛමිදං පහොති — 'ස්නෙහා' යනු: තෘෂ්ණා-ස්නෙහය ද දෘෂ්ටි ස්නෙහය ද යි ස්නෙහ දෙකකි. . . . මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ යැ . . . මේ දෘෂ්ටි ස්නෙහයි. දුක්ඛමිදං පහොති යනු: මෙලොවැ ඇතැමෙක් කසිත් දුසිරිත් කෙරෙයි, වචනයෙන් දුසිරිත් කෙරෙයි, මනසින් දුසිරිත් කෙරෙයි. ප්‍රාණවධ ද කෙරෙයි, අදත්තාදන ද කෙරෙයි, ගෘහ-සන්ධි ද සිද්ධි. ගමුදු වොලොගනිසි. එක් ගෙයක් පැහැරිමුදු කෙරෙයි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

පරිච්ඡේදි තිට්ඨති, පරදරමි ගව්හි, මුසාපි හණ්ති. තමෙනං ගහණා රඤ්ඤා දසෙකන්ති අයං දෙව වොරො ආගුචාරි, ඉමස්ස යං ඉව්හි තං දණ්ඨං පණෙහිති. තමෙනං රාජා පරිභාසති, සො පරිභාසපච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං.¹ පටිසංවෙදෙති, එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං. ඤාතො තස්ස: සොහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එත්තකෙනාපි රාජා න තුස්සති.

තමෙනං රාජා ඛන්ධාපෙති අත්ඤාඛන්ධනෙන වා රත්ඤ්ඤාඛන්ධනෙන වා සංඛලික්ඛන්ධනෙන වා වේරාඛන්ධනෙන වා ලබ්භාඛන්ධනෙන වා පසෙකපඛන්ධනෙන වා පරිසෙකපඛන්ධනෙන වා ගාමිඛන්ධනෙන වා තිගමිඛන්ධනෙන වා නගරිඛන්ධනෙන වා රවුධිඛන්ධනෙන වා ජනපදඛන්ධනෙන වා, අත්තමසො සවිච්ඡිද්ධමි කරොති න තෙ ලබ්භා ඉතො පක්ඛමිත්තති. සො ඛන්ධනපච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති, එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං ඤාතො තස්ස: සොහපච්චයා ච² නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එත්තකෙනාපි රාජා න තුස්සති.

තමෙනං රාජා තස්ස³ ධනං ආභාරපෙති: සතං වා සහස්සං වා සතසහස්සං වා, සො ධනජාති පච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං ඤාතො තස්ස: සොහපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, එත්තකෙනාපි රාජා න තුස්සති,

තමෙනං රාජා විවිධා කම්මකාරණා.⁴ කාරාපෙති: කසාතිපි තාළෙති වෙණ්ණිපි තාළෙති, අද්ධදණ්ඨකෙහිපි⁵ තාළෙති, හත්ථමි ඡිත්ති පාදමි ඡිත්ති හත්ථපාදමි ඡිත්ති, කණ්ණමි ඡිත්ති, නාසමි ඡිත්ති, කණ්ණනාසමි ඡිත්ති, බිලඛනාලිකමි කරොති, සධ්ධමුණ්ඩකමි කරොති රාහුමුඛමි කරොති, ජොතිමාලිකමි කරොති, හත්ථපජොතිකමි කරොති, එරකවතතිකමි කරොති, වීරකවාසිකමි කරොති, එණ්ණයාකමි කරොති, බලිසමංසිකමි කරොති, කභාපණකමි කරොති, බාරාපතච්ඡි කමි කරොති, පළිසපරිවත්තිකමි කරොති, පළාලපිට්ඨකමි කරොති, තණ්ණනාපි තෙලෙන මසිඤ්ඤාති, සුනාමෙහිපි බාදපෙති, ජීවන්තමි සුලෙඳානාසෙති, අසිනාපි සීසං ඡිත්ති, සො කම්මකාරණපච්චයාපි දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති. එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං ඤාතො තස්ස: සොහපච්චයා: ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං, රාජා ඉමෙසං චතුක්කං දණ්ඨානං ඉස්සරො.

1. දුක්ඛදෙමනස්සං - සා.

2. තස්සිහපච්චයා- ව-වි-ක.

3. තස්ස ව-ම ර සං.

4. කම්මකාරණා- ප, ව-වි, -ක.

කම්මකාරණා - ම ර සං.

5. අද්ධදණ්ඨකෙහිපි- ව-වි-ක, ම ර සං.

කඩපළා සොරකමුදු කෙරෙයි, වීරභූසොරකමුදු කෙරෙයි මුසවා ද බෙණෙයි. ඔහු ගෙන දේවයෙනි, 'මේ අපරාධකාරී සොරෙක' මොහුට කැමැති දඩයක් පණවනු මැනැවැ' යි රජහට දක්වයි. රජ ඔහුට පරිභව බෙණෙයි. හෙතෙම පරිභව බිණීම ප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙමනස් විඳියි. තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයින් උපත යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත. රජ මෙතෙකිනුදු තුටු නො වෙයි.

රජ ඔහු සිරබැඳුමින් හෝ රැහැන්බැඳුමින් හෝ හැකිලිබැඳුමින් හෝ වෙවැල්බැඳුමින් හෝ ලියබැඳුමින් හෝ සිපිරිගෙ බැඳුමින් හෝ පිරිකෙවිබැඳුමින් හෝ නම්බැඳුමින් හෝ ගියමගම් බැඳුමින් හෝ නුවර බැඳුමින් හෝ රටබැඳුමින් හෝ දනවුබැඳුමින් හෝ බඳවයි. යටත් පිරිසෙයින් 'තා මෙයින් බැහැර යන්නට නො ලැබේ' යයි සවිච්ඡිකමුදු කෙරේ. හෙතෙම බන්ධනප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙමනස් විඳී. තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයින් උපත යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත. මෙතෙකිනුදු රජ තුටු නො වෙයි:

රජ ඔහු ලවා සියක් හෝ දහසක් හෝ සූවහසක් හෝ ඔහුගේ ධනය ගෙන්වයි. හෙතෙම ධනහානි ප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙමනස් විඳියි, තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයින් උපත යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත. මෙතෙකි-
නුදු රජ තුටු නො වෙයි.

රජ උහුගෙනවිවිධ කම්කටොලු කරවයි: (රාජපුරුෂ)කසයෙනුදුකළයි, වෙවැලිනුදු කළයි, අඩදඬියෙනුදු කළයි, අත් ද සිඳිසි පා ද සිඳිසි, අත් පා ද සිඳිසි, කනුදු සිඳිසි, නැහැය ද සිඳිසි, කන්තාසාද සිඳිසි, කාඩිසැළි කම්කටොලුදු කෙරෙයි, සත්මුඩු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, රාහුමුට කම්කටොලුදු කෙරෙයි, ගිනිවළු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, අත් දල්වන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, එරුවත් කම්කටොලුදු කෙරෙයි, තිහිරිඳත් කම්කටොලුදු කෙරෙයි, එණෙයාක කම්කටොලුදු කෙරෙයි, බිලියෙන් මස් සිඳුනා කම්කටොලු දු කෙරෙයි, කහාපණික කම්කටොලුදු කෙරෙයි, කොස්සෙන් කාරම් ගල්වන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, පරිසපරිවර්තන කම්කටොලුදු කෙරෙයි, පිදුරුපිටු කම්කටොලුදු කෙරෙයි, කකාළ කෙලුදු ඉසියි. භූතකයන් (කිණ්මල්ලන්) ලවා ද කවයි, දිවස්සුලා ද හිඳුවයි, කඩුවෙනුදු හිස සිඳිසි, හෙතෙම කම්කටොලු ප්‍රත්‍යයෙනුදු දුක් දෙමනස් විඳී. තෙල බිය දුක් දෙමනස් උහුට කොයින් උපත යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත. රජ මෙ සිට වැදැරුම් දඩුවමට රීඤ්චයැ.

සො සමෙන කමෙත කායසස භෙද පරමරණා, අපායං දුග්ගතිං විතිපාතං ගිරයං උපපජ්ජති, තමෙනං ගිරයපාලා පඤ්චවිධබ්ඤ්ඤානං නාම කමමකාරණං කාරොන්ති¹. තත්තං අයොබ්ලං හස්සෙ ගමෙන්නී, තත්තං අයොබ්ලං දුතියෙ හස්සෙ ගමෙන්නී, තත්තං අයොබ්ලං පාදෙ ගමෙන්නී, තත්තං අයොබ්ලං දුතියෙ පාදෙ ගමෙන්නී. තත්තං අයොබ්ලං මජ්ඣෙ උරසමිං ගමෙන්නී. සො තස්ස දුක්ඛා තිස්සා ඛරා කට්ඨකා වෙදනා වෙදෙති, න ච තාව කාලං කරොති යාව න තං පාපං කමමං ඛාන්තිහොති. එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්ස සෙත්තපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං.

තමෙනං ගිරයපාලා සංවෙසෙත්වා² කුටාරිභි ප චිජන්ති. තමෙනං ගිරයපාලා උභිපාදං අධොගිරං ගහෙත්වා³ වාසිභි තච්ජන්ති. තමෙනං ගිරයපාලා රජෙ යොජෙත්වා ආදිත්තාය පඨවියා සමපජ්ජලිතාය සපොතිගුතාය සාරෙන්නීපි පච්චාසාරෙන්නීපි.⁴ තමෙනං ගිරයපාලා මහත්තං අඛයාරපඨාතං ආදිත්තං සමපජ්ජලිතං සපොතිගුතං ආරොපෙන්නීපි ඔරොපෙන්නීපි. තමෙනං ගිරයපාලා උභිපාදං අධොගිරං ගහෙත්වා තත්තාය ලොහකුමිසියා පක්ඛින්නී ආදිත්තාය සමපජ්ජලිතාය සපොතිගුතාය. සො තස්ස ඵෙණ්දෙග්ගකං පච්චති, සො තස්ස ඵෙණ්දෙග්ගකං පච්චානො සක්ඛිපි උභිං ගච්ජති, සක්ඛිපි අධො ගච්ජති, සක්ඛිපි තිරියං ගච්ජති. සො තස්ස තිස්සා ඛරා කට්ඨකා වෙදනා වෙදෙති. නව තාව කාලං කරොති, යාව න තං පාපං කමමං ඛාන්තිහොති. එතං භයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්ස සෙත්තපච්චයා ච නන්දිපච්චයා ච රාගපච්චයා ච නන්දිරාගපච්චයා ච ජාතං. තමෙනං ගිරයපාලා මහාගිරයෙ පක්ඛිපන්ති. සො ඛො පන මහාගිරයො:

1. “චතුක්කමණ්ණො චතුචාරො වීඤ්ඤා භාගසො මිතො
අයො පාකාරපරියතො අයසං පටිකුජ්ජතො,
2. තස්ස අයොමයා භුමි⁵ ජලිතා තෙජසා යුතා
සමන්තා යොජනස්සං ඵරිණිං තිට්ඨති සබ්බද්දං,
3. කදරියා තාපනා සොරා අච්චිමන්තො දුරාදද්⁶
ලොමහංසනරූපා ච භිස්සා පටිභයා දුරා⁷,
4. පුරුක්ඛමයා ච භික්ඛියා අච්චික්ඛමණිං සමුට්ඨිතො
දහන්තො පාපකමමන්තො පච්චිමය පටිභයාදදති,
5. පච්චිමයා ච භික්ඛියා අච්චික්ඛමණිං සමුට්ඨිතො
දහන්තො පාපකමමන්තො පුරුක්ඛමය පටිභයාදදති,

1. කමමකාරණං - පටි-කමමකාරණං
කරොන්ති - ම ජ සං

2. සංවෙසෙත්වා - සා

3. ගහෙත්වා - ප-ව-වි-ක

4. මහාගිරිය පච්චාසාරෙන්නීපි - ව-වි-ක

a. මජ්ඣිමනිකාය - උපරිප ඡාණ්ඩක - දෙවදුතසුත්තං.

b. සංකිච්චයා.

5. තිස්සා ඛරා - ව,වි,ක, ම ජ සං,

6. තස්ස භෙදයා අයොභුමි, ව,වි,ක

7. අච්චික්ඛමණිං දුරාදදෙ - ව-වි-ක

8. භිස්සා පටිභයා දුරා - ව,වි,ක

හේ සියකැමින් කාබුන් මරණින් මතු සැපයෙන් පහ වූ දුකට ගති වූ විවිධ වැ පතිත වන නරකයෙහි උපදී. නිද-පල්ලෝ ඔහු ගෙන පඤ්චවිධ බන්ධන නම් වූ කම්කටොලු කරවති: රත් වූ යහුලක් අත්හි ප්‍රවේශ කරවති, රත් වූ යහුලක් දෙ වැනි අත්හි ප්‍රවේශ කරවති, රත් වූ යහුලක් ඊයැ පිවිසවති, රත් වූ යහුලක් දෙ වැනි පයැ පිවිසවති, රත් වූ යහුලක් උරමැද පිවිසවති. හෙතෙම එහි තීව්‍ර වූ ක්‍රෑර වූ කටුක වූ දුක්වේදනා විඳියි. ඒ පව්කම් විගතාත්ත නො වන තාක් නො ද කල්ලරිය කෙරේ. තෙල බිය දුක් දෙමනස් උහුට කොයින් උපත යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දි ප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත.

තිරයපාලයෝ උහු හොවා පොරොවින් සස්ති, තිරයපාලයෝ උහු පා උඩුහුරුකොට හිස යටිහුරුකොට ගෙන වැයෙන් සස්ති, තිරයපාලයෝ උහු රියෙහි යොද හාත්පසින් දුල්වෙන අතිශයින් දිලියෙන ගිනිදුල් සහිත වූ පොළොවහි ඉදිරියට ඇවිදුවන්නාහු ද නවතන්නාහු ද වෙත්. පව්කම් කළ උහු යම්පල්හු ආදීප්ත වූ සම්ප්‍රජ්වලිත වූ ජවාලා සහිත වූ ඔහන් අංශාර පර්වතයට නංවති, බස්වන්නාහු ද වෙත්. පව්කම් කළ උහු යම්පල්හු උෂ්ඨවපාද අධ:ශීර්ෂ කොට ගෙන තප්ත වූ ආදීප්ත වූ සම්ප්‍රජ්වලිත වූ ජවාලා සහිත වූ ලොහකුම්භයෙහි බහා උත්. හේ එහි පෙණපිඩු බදු දෙහ ඇති වැ පැසෙයි. හේ එහි පෙණපිඩු බදු දෙහ ඇති වැ පස්නේ වරක් උඩට ද නැගෙයි. වරක් යටට ද බසියි. වරක් සරසට ද යේ. හේ එහි තියුණු වූ රළු වූ කටුක වූ දුක් වේදනා විඳි. යම් තාක් ඒ පව්කම් නො තෙවෙ නම්, ඒ තාක් නො ද මියයයි. තෙල බිය දුක් දෙමනස් උහුට කොයින් උපතා යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපත. පව්කම් කළ ඔහු යම්පල්හු මහාතිරයෙහි බහාලත්. ඒ මහාතිරය වූ කලී:

1. (ඒ මහාතිරය) සතර කන් ඇත්තේ යැ, සතර දෙර යැ, වෙන වෙන මැ කොටස් වශයෙන් බෙදා ලද, යපවුරින් පරික්ෂිත යැ, යපියනින් වසන ලද.
2. ඒ මහතිරුහි යපොළොව ජවලිත වූවා තේජසින් යුක්ත යැ, හාත්පසැ සියක් යොදුන් තැනැ සියලු කල්හි පැතිරැ සිටී.
3. (ඒ අෂ්ටමහානරකයෝ) තිරතුරු තවන්නාහු සොර වූවාහු (කල්පස්ථායී) ගිනිසිප් ඇත්තාහු ළං වියැ නො හැක්කාහු ලොමුදහන පියව් ඇත්තාහු බිහිසුණු වූවාහු බිය උපදවන්නාහු දුක් වූවාහු ද වෙත්.
4. පෙරදිගැ බිතින් නැඟුණු ගිනිකද පව්කම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් (ගොස්) පැසුළු බිතැ වැදෙයි.
5. පැසුළු බිතින් නැඟුණු ගිනිකද පව්කම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් ගොස් පෙරදිගැ බිතැ වැදෙයි.

6. උත්තරාය ව භික්ඛියා අව්විකකිංකො සමුට්ඨිතො
දහනෙතා පාපකම්මනෙතා¹ දකඛිණය පටිභඤ්ඤති,
7. දකඛිණය ව භික්ඛියා අව්විකකිංකො සමුට්ඨිතො
දහනෙතා පාපකම්මනෙතා උත්තරාය පටිභඤ්ඤති,
8. හෙට්ඨතො ව සමුට්ඨාය අව්විකකිංකො හයානාකො
දහනෙතා පාපකම්මනෙතා ඡදනසම් පටිභඤ්ඤති,
9. ඡදනමො සමුට්ඨාය අව්විකකිංකො හයානාකො
දහනෙතා පාපකම්මනෙතා භූමියං පටිභඤ්ඤති,
10. අයො කපාලමාදිකං සංතකං ජලිතං යථා
ඵවං අවිචිතිරයො හෙට්ඨා උපරි පසාදො,
11. තස්ස සකා මහාලුද්ද මහාකිබ්බිසකාරිනො
අවුත්තපාපකම්මනො පවුන්ති න ඵ මීයරො,
12. ජාතවේදසමොකායො තෙසං තිරයවාසිනං
පසා කම්මානං දලුහන්තං න හසො හොති නපි මසි.
13. සුරස්සිමෙනපි ධාවන්ති තතො ධාවන්ති පඤ්ඤමං
උත්තරෙනපි ධාවන්ති තතො ධාවන්ති දකඛිණං,
14. යං යං දිසං පධාවන්ති තං තං ආරං පිටියති²
අභිතිකම්මිතාසා තෙ සතතා මොකම්මවෙසිතො,
15. න තෙ තතො ගිකම්මිතුං ලහන්ති කම්මපවුයා
තෙසං ඵ පාපකම්මං තං අවිපකකං කතං ඛුට්ඨි³ තති.

ඵතං හයං දුක්ඛං දෙමනස්සං කුතො තස්සං සොහප්ඵවයා ඵ නන්දිපවුයා
ඵ රාගපවුයා ඵ නන්දිරාගපවුයා ඵ ජාතං. යාති ඵ තොරසිකාති දුක්ඛාති
යාති ඵ තිරවජානායොතිකාති දුක්ඛාති යාති ඵ පෙතතිවිසසිකාති දුක්ඛාති
යාති ඵ මානුස්සිකාති දුක්ඛාති තාති කුතො ජාතාති කුතො සසද්ධාතාති
කුතො ගිබ්බන්තාති කුතො අභිතිබ්බන්තාති කුතො පාකුභුතාති: සොහ-
පවුයා ඵ නන්දිපවුයා ඵ රාගපවුයා ඵ නන්දිරාගපවුයා ඵ හවසති⁴.
සම්භවන්ති ජායන්ති සංජායන්ති නිබ්බන්තන්ති අභිතිබ්බන්තන්ති පාකු-
භවන්ති 'සොහකියං දුක්ඛමිදං පහොති.'

1. මහාසකා පාපකම්මනො- ව-වි-ක

2. පිටියති- ම ජ සං

3. හොති- ප-ව-ඵ

6. උතුරු බිතින් නැඟුණු ගිනිකඳ පටිකම් කළවුන් දවමින් ගොස් දකුණු බිතැ වැදෙයි.

7. දකුණු බිතින් නැඟුණු ගිනිකඳ පටිකම් කළවුන් දවමින් ගොස් උතුරු බිතැ වැදෙයි.

8. යට පොළොව්නුදු බිය එළවන ගිනිකඳ නැගී පටිකම් කළවුන් දවමින් ගොස් ඡදනයෙහි (සියන්හි) පැහැරැ යිටි.

9. ඡදනයෙන් බිය එළවන ගිනිකඳ නැගී පටිකම් කළ සත්ත්වයන් දවමින් ගොස් බිමැ පැහැර යිටි.

10. අවිචිතරකය උඩ යට බලනුවහුට භාත්පයින් දිලියෙන අතිශයින් තැවුණු දුල්වුණු යකබලක් මෙහි.

11. එහි මහද්රෝණ වූ මහ දරුණුකම් කරන සුලු වූ අතිශයින් පටිකම් අති සත්ත්වයෝ පැසෙති, නො ද මියෙත්.

12. ඒ නිදාවැසියන්ගේ කය ගිහි වැන්න, කර්මයන්ගේ දැඩි සේ බල, හඵ නො වෙයි, දැලි නො ද වෙ.

13. (කිසි කලෙක පූර්වද්වාරය, විවර වූ කල්හි) එ දිගට ද දිවෙති, යළි පස්විමද්වාරයට ද දිවෙති, උත්තරද්වාරයට ද දිවෙති, යළි දක්ෂිණද්වාරයට ද දිවෙත්.

14. යම් යම් දිශාවකට වේගයෙන් දිවෙත් නම්, (සම්ප්‍රාප්ත කල්හි) ඒ ඒ ද්වාරය වැසෙයි. නික්මැ යන ආශා ඇති ඒ නිරිසක්හු මිදෙන උපාය සොයන්නාහු වෙත්.

15. කර්මභේතුණයන් ඔහු එයින් නික්මෙන්නට නො ලැබෙති. යම් භයකින් ඔවුන් විසින් නො පැහැණු විපාක ඇති පාපකර්මය බොහෝ කොට කරන ලද ද එහෙයිනි.

තෙල බිය දුක් දෙමනස් ඔහුට කොයින් උපනැ යත්: ස්නෙහ ප්‍රත්‍යයෙ-
නුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු රාග ප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු උපන. යම්
ගිරය දුකක් තිරිසන්යොන්නි යම් දුකක් ප්‍රෙතවීමයෙහි යම් දුකක් මිනිසක්
බැව්හි යම් දුකකුත් වෙත් නම්, එ දුක් කොයින් උපන්නාහු ද කොයින්
හටගත්තාහු ද කොයින් නිපන්නාහු ද කොයින් වෙසෙසින් නිපන්නාහු ද
කොයින් පහළ වූවාහු ද යත්: ස්නෙහප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිප්‍රත්‍යයෙනුදු
රාගප්‍රත්‍යයෙනුදු නන්දිරාගප්‍රත්‍යයෙනුදු වෙති උපදිති හටගනිති සඤ්ජාත
වෙති නිපදිති වෙසෙසින් නිපදිති පහළ වෙත් තුයි 'ස්නෙහන්තවයං
දුක්ඛම්ඤ් පහොති' යනු වෙ.

ආදීනවං සෙනහපං පෙකඛමානොති: 'සො.හොති' දෙව් සො.හො: තණ්හාසො.හො ව දිට්ඨිසො.හො ව -ප- අයං තණ්හා සො.හො -ප- අයං දිට්ඨිසො.හො. ආදීනවං සෙනහපං පෙකඛමානො'ති: තණ්හා සො.හො ව දිට්ඨිසො.හො ව ආදීනවං සො.හපං පෙකඛමානො දුකඛමානො ඕලොකයමානො ත්‍රිජායමානො උපපරිකඛයමානොති 'ආදීනවං සො.හපං පෙකඛමානො එකො වරෙ බහුවිසාණකපො'.

කෙනාහ සො පච්චකසමිබ්බදො:

"සංසග්ගජාතස්ස හවන්ති සො.හො
සො.හපයං දුකඛමිදං පහොති,
ආදීනවං සො.හපං පෙකඛමානො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපො"ති.

3.

මිත්තෙ සුභජෙජ අනුකම්පමානො
භාපෙති අසං පටිබ්බදිත්තො,¹
එතං භයං සසථවෙ පෙකඛමානො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපො.

මිත්තෙ සුභජෙජ අනුකම්පමානො භාපෙති අසං පටිබ්බදිත්තොති 'මිත්තො'ති දෙව මිත්තො: අභාරිකමිත්තො ව අනභාරිකමිත්තො ව කතමො අභාරිකමිත්තො: ඉධොකවෙදා දුද්දං දදති, දුට්ඨං වජ්ජති, දුකකරං කරොති, දුකඛමං බමති, ඥානමස්ස ආවිකඛති, ඥානමස්ස පරිඥානති, ආපදසු න විජ්ජති, ජීවිතං වසං අසංයං පරිවුත්තං හොති, ජීවෙතං නාතිමඤ්ඤති. අයං අභාරිකමිත්තො. කතමො අනභාරිකමිත්තො: ඉධ භික්ඛු උයො ව හොති මනාපො ව ගරු ව භාවතියො ව වත්තං ව වචනකඛමො ව ගම්මරං ව කථං කත්තං නො ව අවධානෙ නියොජෙති, අධිසිලෙ සමාදායෙති, චතුත්තං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගෙ සමාදායෙති, චතුත්තං සමමසංඛානානං -ප- චතුත්තං දෙද්විපාදනං- පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං- පඤ්ඤානං බලානං- සත්තානං බොජ්ඣංගානං අරියස්ස අවධිබ්බිකස්ස මහා.ස භාවනානුයොගෙ සමාදායෙති. අයං අනභාරිකමිත්තො. සුභජජා වුට්ඨන් යෙති සහ ආගමනං එසු ගමනං එසු තිස්සජා එසු සයනං එසු ආලපනං එසු සප්පපනං එසු උප්පපනං එසු සමුප්පපනං එසු.

1. පටිබ්බදිත්තො- ව, ව

2. ජීවිත්තං අසංයං- ප, ව, ව

ආදිනවං සෙනහපං පෙක්ඛමානො — ‘ස්නෙහො’ යනු: තෘෂ්ණා ස්නෙහ ද දෘෂ්ටිස්නෙහ ද යි ස්නෙහ දෙකෙකි. . . මේ තෘෂ්ණා ස්නෙහ යැ . . . මේ දෘෂ්ටි ස්නෙහ යි. ආදිනවං සෙනහපං පෙක්ඛමානො යනු: ස්නෙහයෙන් උපන් ආදිනව ප්‍රෙක්ෂණය කෙරෙමින් දක්මින් බලමින් සිතමින් විමසමිනි නුයි ‘ආදිනවං ස්නෙහපං පෙක්ඛමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“සංඝගජාතසස -පෙ- එකො වරෙ බගගවිසාණකපෙසා” යි.

3.

සුභද මිතුරනට අනුකම්පා කරන පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ අර්ත්ථය නසාලයි. සන්තප්තියෙහි තෙල හය දක්නේ කගවෙහෙණ හහක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

මිත්තෙ සුභජෙජ අනුකම්පමානො භාපෙති අත්ථං සට්ඨිදධවිත්තො — ‘මිත්තා’ යනු: ආභාරික මිත්‍ර ද ප්‍රමුච්ඡිතමිත්‍ර ද යි මිත්‍රයෝ දෙදෙනෙකි. ආභාරිකමිත්‍ර කවරැ යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් නො දිය හැක්ක දෙයි, නො හළ හැක්ක හරිසි, නො කළ හැක්ක කරසි, නො ඉටියිය හැක්ක ඉවසයි, තමාගේ සැහැවිය යුත්ත ඔහුට කියයි, ඔහුගේ ගෝපනය කළ යුත්ත ගෝපනය කෙරෙයි, ආපදවත්ති නො හරිසි, ඔහු පිණිස ජිවිත පරිත්‍යාග ද කෙරෙයි, පිරිහුණු කල්හි අවමන් නො කෙරේ, මේ අභාරික මිත්‍ර යැ. ප්‍රමුච්ඡිතමිත්‍ර කවරැ යත්: මෙ සස්නෙහි මහණ ප්‍රිය වූයේත් මනාවඩන්නේත් ගුරු වූයේත් සම්භාවනාර්ථ වූයේත් වක්කා වූයේත් මෙරමා වදන් ඉවසනුයේත් ගැඹුරු කරා කියන්නේත් වෙයි, නො ද අස්ථානයෙහි යොදයි. අධිශීලයෙහි සමාදන් කරවයි, සතර සතිපට්ඨානායන්ගේ භාවනානුයෝගයෙහි සමාදන් කරවයි, සතර සමාක් ප්‍රධානායන්ගේ . . . සතර සෘද්ධිපාදයන්ගේ . . . පඤ්චෙතනප්‍රියයන්ගේ-පඤ්චබලයන්ගේ-සප්තබොධාධගයන්ගේ-ආයාසි අෂ්ටාංගික මාර්ගයාගේ භාවනානුයෝගයෙහි සමාදන් කරවයි. මේ ප්‍රමුච්ඡිතමිත්‍ර යි. යම් කෙනකුත් ‘භා සම්ම රීම් පහසු ද යැම් පහසු ද හිදීම පහසු ද හිදීම පහසු ද ආලාපය පහසු ද සල්ලාපය පහසු ද උසස් කොට බිණීම පහසු ද සුනසුනා උසස් කොට බිණීම පහසු ද ඔහු ‘සුභදයෝ’ යි කියනු ලැබෙත්.

මිත්තෙ සුභජේ අනුකම්පමානො භාජෙති අත්තනි: මිත්තෙ ච සුභජේ ච සන්ධිට්ඨ ච සමානතෙ ච සභායෙ ච අනුකම්පමානො අනුපෙක්ඛමානො අනුගක්ඛමානො අත්තන් මපි පරිඤ්චි උභයන් මපි භාජෙති, දිට්ඨමිත්තමපි අත්තං භාජෙති, සම්පරායිකමපි අත්තං භාජෙති, පරමන් මපි අත්තං භාජෙති, පභාජෙති පරිභාජෙති පරිධංසෙති පරිච්ඡේදෙති අත්තරධාජෙතිති 'මිත්තෙ සුභජේ අනුකම්පමානො භාජෙති අත්තං. පට්ඨිද්ධිවිත්තො'ති ද්විති කාරණෙති පට්ඨිද්ධිවිත්තො හොති: අත්තානං වා නිවං යපෙන්නො පරං උච්චං යපෙන්නො පට්ඨිද්ධිවිත්තො හොති දත්තානං වා උච්චං යපෙන්නො පරං නිවං යපෙන්නො පට්ඨිද්ධිවිත්තො හොති. කථං අත්තානං නිවං යපෙන්නො පරං උච්චං යපෙන්නො පට්ඨිද්ධිවිත්තො හොති: තුමෙහ මෙ බහුපකාරා අහං තුමෙහ නිසංය ලභාමි විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, යෙපි මෙ අඤ්ඤා¹ දුතුං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්ති, තුමෙහ නිසංය තුමෙහ සම්පසාදනං, යමපි මෙ පොරාණං මාතෘපෙතතිකං නාම-
යොග්ගං තමපි අත්තරහිතං, තුමෙහි අහං ඤායාමි, අසුකස්ස කුලුපකො අසුකාය කුලුපකොති. එවං අත්තානං නිවං යපෙන්නො පරං උච්චං යපෙන්නො පට්ඨිද්ධිවිත්තො හොති.

කථං අත්තානං උච්චං යපෙන්නො පරං නිවං යපෙන්නො පට්ඨිද්ධි-
විත්තො හොති: අහං තුමසාකං බහුපකාරො, තුමෙහ මං පාහමම බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සබ්බං සරණං ගතා, පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදික්ඛාදනා පටිවිරතා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා පටිවිරතා මුසාවාද පටිවිරතා සුරාමෝර්ශමජ්ජපමාදවික්ඛාතා පටිවිරතා. අහං තුමසාකං උද්දෙසං දෙමි, පරිපුච්ඡං දෙමි, උපොසථං ආවිසාමි, නවකම්මං අධිට්ඨාමි, අප ච පන තුමෙහ මං උජ්ඣිකං* අඤ්ඤා සකකරොථ ගරුකරොථ මානෙථ පුජෙථාති. එවං අත්තානං උච්චං යපෙන්නො පරං නිවං යපෙන්නො පට්ඨිද්ධිවිත්තො හොතිති 'භාජෙති අත්තං පට්ඨිද්ධිවිත්තො'.

1. යෙපි අඤ්ඤා- පන

2. පට්ඨිද්ධි විත්තො- ව, වී, ක

3. මං මුඤ්ඤිතං- පන.

මිත්තෙක සුභජේජ අනුකම්පමානො භාපෙති අත්ථං යනු: මිත්‍රයනට ද සුභදයනට ද සන්දාජ්ඨ (දුටු විසැඹි) යනට ද සමහක්ත (දළවිසැඹි) යනට ද යහළුවනට ද අනුකම්පා කරනුයේ බලනුයේ අනුග්‍රහ කරනුයේ ආත්මාර්ථය ද පරාර්ථය ද උභයාර්ථය ද නසයි, ඓතිකාර්ථය ද නසයි, පාරත්‍රිකාර්ථය ද නසයි, පරමාර්ථාර්ත්ථය ද නසයි, වෙසෙයින් නසයි, පිරිහෙලයි, විධිවිසන් කෙරෙයි, දුරු කෙරෙයි, අතුරුදහන් කෙරේ නුයි 'මිත්තෙක සුභජේජ අනුකම්පමානො භාපෙති අත්ථං' යනු වේ. පටිබද්ධවිත්තො යනු: දෙ කරුණෙකින් පිළිබැඳියින් ඇත්තේ වෙයි. තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබන්නේ හෝ පිළිබැඳියින් ඇත්තේ වෙයි. තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබන්නේ හෝ පිළිබැඳියින් ඇත්තේ වේ. කිසෙයින් තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබන්නේ පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ වේ ද යත්: තෙපි මට බොහෝ උපකාර ඇතියවු, මම තොප ගිහි සිවුරු පිඩුවා සෙන-සුන් ගිලන්පස බෙහෙත් පිරිකර ලබමි, අන්‍ය වූ යම් කෙනෙකුත් මට දෙන්නට හෝ කරන්නට සිතත් නම් තොප ගිහි යැ තොප මුහුණ බලමිනි, මාගේ මාපියන් සතු යම් පැරණි නම්ගොතෙකුත් වී නම් එ ද අතුරුදහන් වී යැ, තොප කරුණ කොට මම 'අසෝ තැනැත්තනු ගේ කුලපග යැ අසෝ තැනැත්තියගේ කුලපග යැ, යි ප්‍රකට වෙමි. මෙසෙයින් තමා පහත් කොට තබමින් මෙරමා උසස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇත්තේ වෙයි.

කිසෙයින් තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳියින් ඇත්තේ වේ ද යත්: මම තොපට බොහෝ උපකාර ඇත්තෙමි. තෙපි මා කරා පැමිණ බුදුන් සරණ කොට ගියවු යැ, දහම් සරණ කොට ගිය වු යැ, සඟුන් සරණ කොට ගියවු යැ, ප්‍රාණවධයෙන් වැළකුණ වු යැ, අඳන්තාදනයෙන් වැළකුණවු යැ, කාමමිථ්‍යාවාරයෙන් වැළකුණවු යැ, මුසවායෙන් වැළකුණ වු යැ, මදයට හා ප්‍රමාදයට හා කරුණු වූ රහමෙරින් වැළකුණ වු යැ. මම තොපට උදෙස් දෙමි, පරිපාවිජා දෙමි, පෙහෙවස් කියමි, නවකම් ඉටමි, එතෙකුදුවත් තෙපි මා හැරපියා අනුනට සත්කාර කරවු, ගරුකාර කරවු, මානන කරවු, පූජන කරවු යයි මෙසෙයින් තමා උසස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳියින් ඇත්තේ වේ නුයි 'භාපෙති අත්ථං පටිබද්ධවිත්තො' යනු වේ.

එතං භයං සතථවෙ පෙකඛමානොති: 'භයනති: ජාත්භයං ජරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං චොරභයං අග්ගිභයං උදකභයං අක්කානුචාදනභයං පරානුචාදනභයං දණ්ඩිභයං දුග්ගතිභයං උෂ්මිනභයං¹ කුම්භිලභයං ආවට්ඨභයං සුසුකාභයං² ආජීවකභයං අසිලොකභයං පරිසාය සාරජ්ඣභයං³ මදනභයං භයානකකං ඡම්බිකකං ලොමභංසො වේනසො උබ්බිගො උත්තංසො. සතථවෙති දෙව සත්ථා: තණ්හා සත්ථො ව දිට්ඨිසත්ථො ව -පෙ- අයං තණ්හාසත්ථො -පෙ- අයං දිට්ඨිසත්ථො. එතං භයං සතථවෙ පෙකඛමානොති: එතං භයං සත්ථවෙ පෙකඛමානො දසඛමානො ඕලොකයමානො ගිජ්ඣායමානො උපපරිකඛමානොති 'එතං භයං සත්ථවෙ පෙකඛමානො එකො වරො බග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙතාහ සො පච්චිකසම්බුද්ධො:

"මිත්තෙ සුභජේ අනුකම්පමානො - භාපෙති අත්ථං පටිබ්බථිවිත්තො, එතං භයං සත්ථවෙ පෙකඛමානො - එකො වරො බග්ගවිසාණකප්පො"ති.

4.

වංසො විසාලොව යථා විසන්තො
පුත්තෙසු දරෙසු ව යා අපෙකඛා,
වංසකළිරොව⁴ අසජ්ජමානො
එකො වරො බග්ගවිසාණකප්පො.

වංසො විසාලොව යථා විසන්තොති 'වංසො' වුවවති වෙථගුමො යථා වෙථගුමසම් පොරාණකා වංසා සත්තා විසත්තා⁵ ආසත්තා ලග්ගා ලග්ගිකා පළිබ්බතා⁶ එවමෙව 'විසත්තිකා' වුවවති තණ්හා: 'යො රාගො සාරාගො අනුතයො අනුරොධො ආර්ථි නාර්ථි රාගො විත්තසා සාරාගො ඉච්ඡා මුච්ඡා අපේක්ෂාසානං ගෙධො පළිගෙධො සංගො පඤ්ඤා එජා මායා ජහිකා සංජනනී සිංඛනී ජාලිනී සරිතා විසත්තිකා සුක්කං විසතා⁷ ආයුහනී⁸ දුතියා පණ්ඩි හවනෙතති වනං වනරො සත්ථො සිනෙහො අපෙකඛා පටිබ්බා ආසා ආසිංසනා ආසිංසිතකං රූපාසා සද්දසා ගන්ධාසා රසාසා ඵොට්ඨබ්බාසා ලාභාසා ධනාසා පුත්තාසා ජීවිතාසා ජප්පා පජ්ජා අභිජප්පා ජප්පනා⁹ ජප්පිතකං ලොලුපං ලොලුප්පායනා ලොලුප්පාසිතකං පුච්ඡඤ්ඤිකතා¹⁰ සාදු කම්මතා අධම්මරාගො විසමලොභො ගිකත්ති නිකාමනා පස්සා පිහනා සංපස්සනා කාමතණ්හා හවතණ්හා විහවතණ්හා රූපතණ්හා

1. උම්මිභයං - ව, වී, ක

2. සුසුමාරභයං - ම ජ සං.

3. පරිසාරජ්ඣභයං - ම ජ සං.

4. වංසකළිරොව - ප, ව, වී, ක.

වංසකළිරොව - ම ජ සං.

5. සත්තො පත.

6. විසවා - ම, ව, වී, ක

7. ආයුහනී - ම ජ සං

8. ජප්පායනා - පත

9. පුච්ඡඤ්ඤිකා - ම ජ සං

එතං භයං සත්ථවෙ පෙක්ඛමානො — ‘භයං’ යනු: ජාතිය හිසා උපදානා බිය පරාභය ව්‍යාධිභය මරණභය රාජභය වොරභය අභිනිභය උදකභය තමා නුභුණ කීමෙන් උපදානා බිය මෙරමා නුභුණ කීමෙන් උපදානා බිය දඬුවමින් උපදානා බිය දුගතිය හිසා උපදානා බිය මුහුදු රළු නිසා උපදානා බිය මස් කැලන්ගෙන් උපදානා (හෝ කිඹුල්) බිය දියසුළි හිසා උපදානා බිය සැබමසුන් හිසා උපදානා බිය දිවි වැටුම් හෙයින් උපදානා බිය ගර්භාවෙන් උපදානා බිය පිරිස්හි තැති ගැනීමෙන් වන බිය කාමයෙන් වන බිය භයාකාරය තැතිගන්නා බව ලොමුදහ ගැන්ම විත්තයාගේ උද්-වේගය උත්‍රාසය යි. සත්ථවෙ යනු: තෘෂ්ණා ඤ්ච ව ද දෘෂ්ටිසන්ථව ද යි සන්ථව දෙකෙකි. . . . මේ තෘෂ්ණාසන්ථව යැ . . . මේ දෘෂ්ටිසන්ථව යි. එතං භයං සත්ථවෙ පෙක්ඛමානො යනු: තෙල බිය සන්ථවයෙහි බලමින් දක්මින් දවලොකනය කෙරෙමින් සිතමින් විමසමනි නුයි ‘එතං භයං සන්ථවෙ පෙක්ඛමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“මිද්ධෙ සුභපේ -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

4.

අඹුදරුවන් කෙරෙහි වූ යම් අපෙක්ෂාවක් ඇද්ද එය හුණ මැහැ-බෙකැ හිවිගිය මහනුණගසෙක් වැන්න, මම් එහි නො ලැගෙන හුණ කිළිලක්සෙයින් කගවෙහෙණ හඟක් බදු වැ එකලා වැ සරනෙම්.

වංසො විසාලො’ව යථා විසන්තො — ‘වංසො’ යි හුණලැහැබ කියනු ලැබෙයි. යම් සේ හුණ ලැහැබෙහි පැරැණි හුණගස් ඤත්ත විසක්ත ආසක්ත ලග්න ලග්නිත පලිබුද්ධ වේ ද, එසෙයින් මැ, තෘෂ්ණාව ‘විසත්තිකා’ යි කියනු ලැබේ. යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක් අනුන්‍යයෙක් අනුරොධ-යෙක් නන්දියෙක් නන්දිරාගයෙක් විත්තයාගේ බලවත් රාගයෙක් ඉච්ඡාවක් මූර්ඡායෙක් අධ්‍යාචසානයෙක් ගෙඩයෙක් පළිගෙඩයෙක් සංගයෙක් පංක-යෙක් එජායෙක් (වඤ්චනාර්ත්ථයෙන්) මායාවක් (සත්ත්වයන් උපදවන) ජරිකායෙක් සඤ්ජනනියක් (හිවන අර්ථයෙන්) සිබ්බනියක් ජාලිනියක් (සරිත් සදාශ වැ ආකර්ෂණ කරන හෙයින්) නදියක් වෙසෙයින් ඇලීමක් (බදනා හෙයින්) හුයෙක් (විස්තෘත වන හෙයින්) විසතායෙක් ආයුහති-යෙක් (සහාය වන හෙයින්) ද්විතියායෙක් ප්‍රතිධියෙක් හවනෙත්තියෙක් (සමුත්ථාපන-ගහන හෙයින්) වනයෙක් (බලවත් භාවයෙන්) වනථයෙක් සන්ථවයෙක් සන්තොයෙක් අපෙක්ෂායෙක් ප්‍රතිබන්ධුයෙක් ආශායෙක් අශංසනයෙක් ආශංසාකළ බවෙක් රූපාශායෙක් ශබ්දාශායෙක් ගන්ධා-ශායෙක් රසාශායෙක් ස්ප්‍රෂ්ඨව්‍යාශායෙක් ලාභාශායෙක් ධානාශායෙක් පුත්‍රාශායෙක් ජීවිතාශායෙක් (ජල්පන කරන හෙයින්) ජලිපායෙක් ප්‍රජල්පා-යෙක් උභිජල්පායෙක් ජල්පනයෙක් ජල්පිත බවෙක් ලොලුප බවෙක් ලොලුපාකාරයෙක් ලොලුපායිත බවෙක් නභුට සලන බවෙක් මධුර අරමුණු කැමැති වන බවෙක් අධර්මරාගයෙක් විෂමලොභයෙක් නිකාන්ති-යෙක් හිකාමනයෙක් ප්‍රාර්ථනයෙක් පිභායෙක් සමප්‍රාර්ත්ථනයෙක් කාම-තෘෂ්ණායෙක් හවතෘෂ්ණායෙක් විහවතෘෂ්ණායෙක් රූපතෘෂ්ණායෙක්

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

අරුපතණ්‍යා නිරොධතණ්‍යා රූපතණ්‍යා සද්දතණ්‍යා ගන්ධතණ්‍යා රසතණ්‍යා ඵොට්ඨබ්බතණ්‍යා ධර්මතණ්‍යා ඕසො යොගො ගජො උපාද්‍යා ආවරණං නිවරණං ජද්‍යා ඛන්ධනං උපකක්කිලෙසො අනුසයො පරිසුට්ඨානං ලතා වෙවිච්ඡා දුක්ඛමුලං දුක්ඛනිද්‍යානං දුක්ඛප්පභවො මාරපාසො මාරබලිසං මාරවිසයො¹ තණ්හානදී තණ්හාජාලං තණ්හාගසුලං තණ්හාසමුද්දො අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං². විසතතිකාති කෙනටෙධන විසතතිකා³: විසාලාති විසතතිකා, විසතාති විසතතිකා, විසටාති විසතතිකා, විසකකාතිති විසතතිකා, විසං හරතිති විසතතිකා, විසංචාදිකාති විසතතිකා, විසමුලාති විසතතිකා, විසඵලාති විසතතිකා, විසපරිභොගාති⁴ විසතතිකා.

විසාලා වා පන තණ්හා රූපෙ සද්දෙ ගන්ධ රස ඵොට්ඨබ්බ කුලෙ ගණ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංඝාය සුඛෙ විචරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනාසනෙ ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපටික්ඛාමර කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමභවෙ රූපභවෙ අරූපභවෙ සඤ්ඤාභවෙ අසඤ්ඤාභවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාභවෙ ඵකචොකාරභවෙ චතුචොකාරභවෙ පඤ්චොකාරභවෙ අතිතෙ අනාගතෙ පච්චුත්තෙන දිට්ඨසුතමුත්ථිඤ්ඤාපබ්බසු ධම්මසු විසතා චිත්තාති විසතතිකාති 'වංසො විසාලො⁵ යථා විසතො'.

පුනෙතසු දුරෙසු ව යා අපෙකඛාති 'පුත්තා'ත්: වත්තාරො පුත්තා අත්‍රථො පුත්තො ඛෙත්තථො දුත්තො දිත්තකමො පුත්තො අත්තෙ වාසිකො පුත්තො. දුරා වුවච්ඡාති හරියායො. අභිජ්ඣා වුවච්ඡා⁶ තණ්හා: "යො රාගො සාරාගො -පප- අභිජ්ඣා ලොභො, අකුසලමුලං"න්ති 'පුත්තෙසු දුරෙසු ව යා අපෙකඛා'.

1. මාරගොවරො- පත.
2. විසාලතාති- පත.
3. විසපරිභොගාති- පත.

4. අපෙකඛා වුවච්ඡා- ම ඡ සං.
5. ධම්මසධානි නිකෙවසනංඛි.

අරුපතෘණයෙන් ගිරොධතෘණයෙන් ගබ්ඳතෘණයෙන් ගන්ධ-
තෘණයෙන් රසතෘණයෙන් ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යා තෘණයෙන් ධර්මතෘණයෙන්
ඕසයෙන් යෝගයෙන් ග්‍රන්ථයෙන් උපාදනයෙන් ආවරණයෙන් නිවරණ-
යෙන් (කුසල් දහම් වසන හෙයින්) ඡදනයෙන් බන්ධනයෙන් උපත්ලෙශ-
යෙන් අනුශයයෙන් (උපද්‍යා කුශලවාරය ගන්තා) පරිපූට්ඨානයෙන්
(භාත්පයින් වෙළුන හෙයින්) ලතායෙන් (විවිධ වස්තු කැමැති වන හෙයින්)
විවිධ විජ්ජායෙන් දුෂ්ඨමූලයෙන් දුෂ්ඨභිද්දායෙන් දුෂ්ඨභවයෙන් මාර
පාශයෙන් මාරබඩ්ධයෙන් මාර විෂයයෙන් තෘණානදියක් තෘණාසංඛ්‍යාත
ජාලයෙන් තෘණා සංඛ්‍යාත ගර්දුලයෙන් (ගුනක බන්ධනයෙන්) තෘණා
සමුද්‍රයෙන් අභිධ්‍යායෙන් ලොභ අකුශලමූලයෙන් වේ නම් එය යි.

විසත්තිකා යනු: කවර අරුතෙකින් (තෘණාව) විසත්තිකා නම්වූ ද
යත්: විශාල වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විසෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ,
විස්තෘත වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, විශෙෂයෙන් සහ්‍ය (සහනය කළ
හැකි) වන හෙයින් විසත්තිකා යැ, වෙසෙයින් සිත හකුළුවන හෙයින් හෝ
දුෂ්ඨවිෂය එළවන හෙයින් විසත්තිකා යැ, (අනිත්‍යාදිය) විසංවාදන කරන
හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂමූල හෙයින් විසත්තිකා යැ, විෂඵල හෙයින්
විසත්තිකා යැ, විෂපරිභෝග හෙයින් විසත්තිකා යැ, යළි විශාල වූ ඒ
තෘණාව රූපයෙහි ගබ්ඳයෙහි ගන්ධයෙහි රසයෙහි ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යායෙහි කුලයා
කෙරෙහි ගණයා කෙරෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්සි ප්‍රශංසායෙහි
සුඛයෙහි විවරයෙහි පිණ්ඩපාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ග්ලානප්‍රත්‍යායෙහි
කාමධාතුයෙහි රූපධාතුයෙහි අරූපධාතුයෙහි, කාමහවයෙහි රූපහවයෙහි
අරූපහවයෙහි සංඤාහවයෙහි අසංඤාහවයෙහි නෛවසංඤානාසංඤා
හවයෙහි එකස්කන්ධහවයෙහි චතුස්සකන්ධහවයෙහි පඤ්චස්කන්ධහව-
යෙහි අතිතකාලයෙහි අනාගතකාලයෙහි ප්‍රත්‍යුත්පන්නකාලයෙහි දෘෂ්ට
ශ්‍රැත චූතවිඤානව්‍යා ධර්මයන්හි විසෘත විස්තෘත නුයි විසත්තිකා' නම්
වේ නුයි 'වංසො විසාලොව යථා විසත්තො' යනු වේ.

පුත්තෙසු දාරෙසු ව යා අපෙක්ඛා- 'පුත්තා' යනු පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි:
ආත්මජපුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජ පුත්‍ර යැ දිත්තක පුත්‍ර යැ අනෙකවාසිපුත්‍ර යි,
'දාරා' යි භායාචාර්යෝ කියනු ලැබෙති. 'අපෙක්ඛා' යි තෘණාව කියනු
ලැබෙයි. 'යම් රාගයෙන් බලවත් රාගයෙන් ... අභිධ්‍යායෙන් ලොභ
අකුශලමූලයෙන් වේ ද ඒ නුයි 'පුත්තෙසු දාරෙසු ව යා අපෙක්ඛා' යනු වේ.

වංසකළිරොව අසජ්ජමානොති 'වංසො' වුල්ෆ්ට්ස් වෙළඳුමො, යථා වෙළඳුමොසම්. තරුණකා කළිරා¹ අසත්තා අලග්ගා² අපළිබුද්ධා නිසංකිතා නිසංකිතා විප්පමිත්තා, එවමෙව. අසජ්ජාති දෙව සජ්ජා³ තණ්හාසජ්ජා ව දිට්ඨිසජ්ජා ව -පෙ- අයං තණ්හාසජ්ජා -පෙ- අයං දිට්ඨිසජ්ජා තස්ස පට්ඨකසම්බුද්ධස්ස තණ්හාසජ්ජා පභිතා දිට්ඨිසජ්ජා පටිනිසංකප්පා තණ්හාසජ්ජාය⁴ පභිතත්තා දිට්ඨිසජ්ජාය පටිනිසංකප්පත්තා සො පට්ඨකසම්බුද්ධො රූපෙ න සජ්ජති, සද්දෙ න සජ්ජති, ගන්ධෙ න සජ්ජති, රසෙ න සජ්ජති, චොට්ඨබ්බෙ න සජ්ජති, කුලෙ ගණේ ආවාසෙ ලාභෙ යසෙ පසංසාය සුඛෙ විචරෙ පිණ්ඩපාතෙ සෙනායනෙ ගිලානපච්චයගෙසජ්ජපරික්ඛාරො කාමධාතුයා රූපධාතුයා අරූපධාතුයා කාමගවෙ රූපගවෙ අරූපගවෙ සඤ්ඤාගවෙ අසඤ්ඤාගවෙ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤාගවෙ එකචොකාරගවෙ චතුචොකාරගවෙ පඤ්ඤාචොකාරගවෙ අතිතෙ අනාගතෙ පවිඤ්ඤානෙත දිට්ඨසුත්තික විඤ්ඤාතබ්බසු ධම්මසු න සජ්ජති, න ගණ්හාති⁵ න ඛජ්ඣති න පළිබුජ්ඣති න මුච්චති නිසංකිතො නිසංකිතො විප්පමිත්තො විසංයුතො. විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරතිති 'වංසකළිරොව අසජ්ජමානො එකො වරෙ බහාවිසාණකප්පො'ති.

තෙනාහ සො පට්ඨකසම්බුද්ධො:

“වංසො විසාලොව යථා විසත්තො
සුත්තස්ස දුරස්ස ව යා අපෙක්ඛා
වංසකළිරොව අසජ්ජමානො
එකො වරෙ බහාවිසාණකප්පො”ති.

5.

මීගො අරඤ්ඤමිති යථා අබ්බො⁶
යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොවරාය,⁷
විඤ්ඤා නරො යෙරිතං පෙක්ඛමානො
එකො වරෙ බහාවිසාණකප්පො.

මීගො අරඤ්ඤමිති යථා අබ්බො යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොවරායාති: 'මීගො'ති දෙව මීගා: එනිමීගො ව පසද්මීගො⁸ ව යථා ආරඤ්ඤකො මීගො අරඤ්ඤා පවතෙ ව වරමානො විසංකප්පො ගච්ඡති විසංකප්පො තිට්ඨති විසංකප්පො නිසීද්ධි, විසංකප්පො යෙයං කප්පෙති. වුත්තං හෙතං හගවතා: “සෙය්‍යථාපි භික්ඛවො ආරඤ්ඤකො මීගො අරඤ්ඤා පවතෙ වරමානො විසංකප්පො ගච්ඡති, විසංකප්පො තිට්ඨති, විසංකප්පො නිසීද්ධි, විසංකප්පො යෙයං කප්පෙති. තං කිසං හෙතු:

1. තරුණ කළිරා - ස්‍යා,
2. තරුණකා කළිරකා - ම ඡ සං,
3. අලග්ගා අගධිතා - ම ඡ සං,,
අලග්ගා අපළිවෙධිතා ස්‍යා
4. සජ්ජනා - ම ඡ සං, ස්‍යා

5. තණ්හාසජ්ජනාය - ම ඡ සං, ස්‍යා
6. නගණාති - පන
7. අබ්බො - ස්‍යා
8. ගොවරායම් - පන.
9. සරභමීගො - ස්‍යා

වංසකළීරෝ' ව අසජ්ජමානෝ- 'වංසෝ' යි හුණ ලැහැබ කියනු ලැබෙයි. යම්සේ දුණලැහැබිනි තුරුණු හුණකිළිල්ලු නො ඇදුණාහු නො ලැඟුණාහු පළිබොධ නැත්තාහු (ලැහැබින්) නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණාහු වෙත්; එසෙයින් මැ. අසජ්ජා යනු : සඬග (ඇලීම) දෙකෙකි : තෘෂ්ණසඬග යැ දෘෂ්ටිසඬග යැ යි... මේ තෘෂ්ණසඬග යැ ... මේ දෘෂ්ටිසඬග යි. ඒ පසේ බුදුන් විසින් තෘෂ්ණ සඬගය ප්‍රතිණ යැ දෘෂ්ටිසඬගය බැහැර කරන ලද. තෘෂ්ණසඬගය ප්‍රතිණ වන බැවින් දෘෂ්ටිසඬගය බැහැර කරන ලද වන බැවින් ඒ පසේ බුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති, ශබ්දයෙහි නො ඇලෙති, ගන්ධයෙහි නො ඇලෙති, රසයෙහි නො ඇලෙති, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෙහි නො ඇලෙති, කුලයෙහි ගණයෙහි ආවාසයෙහි ලාභයෙහි යශස්සි ප්‍රශංසායෙහි සුඛයෙහි විවරයෙහි පිණ්ඩ-පාතයෙහි ශයනාසනයෙහි ග්ලානප්‍රත්‍යය භෞසජ්‍ය පරිෂ්කාරයෙහි කාම ධාතුයෙහි රූපධාතුයෙහි අරූපධාතුයෙහි කාමභවයෙහි රූපභවයෙහි අරූප භවයෙහි සංඥාභවයෙහි අසංඥාභවයෙහි නෛවසංඥානාසංඥාභවයෙහි එකථෙව්‍යාකාරභවයෙහි චතුර්වේදිකාරභවයෙහි පඤ්චවේදිකාරභවයෙහි අතිත යෙහි අනාගතයෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂපත්තියෙහි දෘෂ්ටිග්‍රහමුත්ත විඥාතව්‍ය ධර්ම-යන්හි නො ඇලෙති, නො ගනිති, නො බැඳෙති, පලිබුද්ධ නොවෙති, සෙති නො වෙත්. (එයින්) නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණාහු විසංයෝග වූවාහු විගතමය්‍යාද කළ යිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'වංසකළීරෝ' ව අසජ්ජමානෝ එකෝ වරෙ බග්ගවිසාණකප්පෝ' යනු වේ.

එයින් වදළුහ ඒ පසේ බුදුහු:

"වංසෝ විසාලො ව-පෙ- එකෝ වරෙ බග්ගවිසාණකප්පෝ" යි.

5.

යම්සේ අරනෙහි මුවතෙම නො බැදුණේ කැමැති තැනකට ගොඳුරට යේ ද, එසෙයින් ස්වෙච්ඡාභාවය අපෙක්ෂා කරන නුවණැති පුරුෂ තෙම කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරණේ යි.

මිගො අරඤ්ඤමහි යථා අබ්බොධො යෙනිවජ්ඣා ගව්හි ගොවරාය- 'මිගො' යනු: මාගයෝ දෙදෙනෙකි: එණිමාග ද පසද මාග ද යි. යම්සේ වල්මුව තෙම අරනෙහි මහවෙනෙහි සරනුයේ විස්වැසි වැ යේ ද, විස්වැසි වැ සිටි ද, විස්වැසි වැ හිඳි ද, විස්වැසි වැ භොවි ද, තෙල වදරන ලද මැ යැ භාග්‍යාවතුන් විසින්: "යම්සේ මහණෙනි, වල්මුව තෙම අරනෙහි මහවෙනෙහි සරනුයේ විස්වැසි වැ යේ ද, විස්වැසි වැ සිටි ද, විස්වැසි වැ හිඳි ද, විස්වැසි වැ භොවි ද, ඒ කවර හෙයින් යත්:

අනාපාර්ගතො භික්ඛවෙ ලුද්දං. එව්වෙව් ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු විච්චෙව්ව කාමෙහි විච්චා අතුසලෙහි ධර්මෙහි සවිතකකං සවිචාරං දිට්ඨකථං පිතිසුඛං පයම් ඝාතං උපසම්පජ්ජි වීරහි. අයං චූළච්ඡි භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිතා මාරවක්ඛුං අදස්සන් ගතො පාපිමනො. පුනච්ඡරං භික්ඛවෙ භික්ඛු විතකකවිචාරානං චූපසමා අජ්ඣත්තං සමපසාදනං වෙතසො ඵකොදිභාවං අවිතකකං අවිචාරං සමාධිජං පිතිසුඛං දුතියං ඝාතං උපසම්පජ්ජි වීරහි. අයං චූළච්ඡි භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිතා මාරවක්ඛුං අදස්සන් ගතො පාපිමනො. පුනච්ඡරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු පිතියා ව විරාගා උපෙකකො ව වීරහි සතො ව සමපජානො සුඛං ව කායෙන පටිසංවේදෙති, යං තං අරියා ආවික්ඛන්ති උපෙකකො සතිමා සුච්චාරිති තං තතියං ඝාතං උපසංපජ්ජි වීරහි. අයං චූළච්ඡි භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිතා මාරවක්ඛුං අදස්සන් ගතො පාපිමනො. පුනච්ඡරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු සුඛස්ස ව පහානා දුක්ඛස්ස ව පහානා දුඛෙව සොමනස්ස දෙමනස්සානං අත්ඛමා අදුක්ඛමසුඛං උපෙකකාසතිපාරිසුද්ධිං චතුස්සං ඝාතං උපසම්පජ්ජි වීරහි. අයං චූළච්ඡි භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිතා මාරවක්ඛුං අදස්සන් ගතො පාපිමනො.

පුනච්ඡරං භික්ඛවෙ, භික්ඛු සබ්බසො රූපසංඝාතං සමතික්කමා පටිසංඝාතං අත්ඛමානා නක්කසංඝාතං අමනසිකාරා අනුතො ආකාශාති ආකාශානඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජි වීරහි. අයං චූළච්ඡි භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිතා මාරවක්ඛුං අදස්සන් ගතො පාපිමනො. පුනච්ඡරං භික්ඛවෙ භික්ඛු සබ්බසො ආකාශානඤ්ඤායතනං සමතික්කමා අනුතං විඤ්ඤාණන්ති විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජි වීරහි -ප- සබ්බසො විඤ්ඤාණඤ්ඤායතනං සමතික්කමා නත්ති කිඤ්චිති ආතිඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජි වීරහි -ප- සබ්බසො ආතිඤ්ඤායතනං සමතික්කමා නෙවසංඝාතාසංඝායතනං උපසම්පජ්ජි වීරහි -ප- සබ්බසො නෙවසංඝාතාසංඝායතනං සමතික්කමා සංඝාතෙවදිතරාධං උපසම්පජ්ජි වීරහි, පඤ්ඤා වස්ස දිට්ඨා ආසවා පරික්ඛිණා භොගන්ති. අයං චූළච්ඡි භික්ඛවෙ භික්ඛු අකුමකාසි මාරං අපදං වධිතා මාරවක්ඛුං අදස්සන් ගතො පාපිමනො තිණ්ණිණි ලොකෙ විසත්තිකං සො විසසො ගව්ඡති, විසසො තිට්ඨති, විසසො නිසීද්ති, විසසො සෙයාං කප්පති. තං කිසසො තො: අනාපාර්ගතො භික්ඛවෙ පාපිමනොති' ෧ 'මිගො අරඤ්ඤමි යථා අබ්බො සෙතිට්ඨකං ගව්ඡති ගොවරාය.'

෧. පෙතිමතිකාස අවිසමිගෙසන සුක්ක.

මහණෙනි, මුව වැදිහු ගේ ඇස්හමුවට නො ගිය හෙයිනි. මහණෙනි, එසෙයින් මැ මහණ තෙම කාමයෙන් වෙන් වැ මැ අකුශල ධර්මයෙන් වෙන් වැ මැ විතර්ක සහිත වූ විචාර සහිත වූ විවේකයෙන් උපන් ප්‍රීතිසුඛ ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ කෙලෙස් මරහු හෝ මරදෙවපින් අද කෙළේ යැ, කෙලෙස්පිය රහිත කොට මාරවක්ෂුස නසා මරහු ගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම විතර්කවිචරයන් ගේ සන්තිදීමෙන් සන්තානයෙහි පැහැදීම ඇති චිත්තයාගේ එකඟ බව ඇති විතර්ක රහිත වූ විචාර රහිත වූ සමාධියෙන් උපන් ප්‍රීති සුඛ ඇති ද්විතීය ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අද කෙළේ යැ කෙලෙස්පිය රහිත කොට මාරවක්ෂුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම ප්‍රීතියා ගේ ද විරාගයෙන් උපෙක්ෂා ඇති වැ වාස කෙරෙයි. වැළිත් ස්මාතිසමාග් ඥාන ඇත්තේ නාමකයින් සම්ප්‍රයුක්ත සුවචෙදනා විදිසි. යම් ධ්‍යානයක් හේතු කොට (බුද්ධාදි) ආයාසයෝ (ධ්‍යානයමඬිහි පුද්ගල තෙම) 'උපෙක්ෂා ඇත්තේ යැ ස්මාතිමත් යැ සුවචිහරණ ඇත්තේ යැ'යි කියත් ද, ඒ තානීය ධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අද කෙළේ යැ, ක්ලෙශපාද රහිතකොට මාරවක්ෂුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබේ. තව ද මහණෙනි, මහණ තෙම සුඛයාගේ ප්‍රභූණයෙන් දුඛයාගේ ද ප්‍රභාණයෙන් කැලැ මැ සොම්නස් දෙමිනසුන්ගේ අස්තභිගමයෙන් නො දුක් නො සුව වූ උපෙක්ෂායෙන් උපන් ස්මාති පාරිශුද්ධිය ඇති චතුර්ත්වධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු අද කෙළේ යැ කෙලෙස් පා රහිත කොට මාරවක්ෂුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැයි කියනු ලැබෙයි.

තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන් රූපසංඥවන් ඉක්ම-
වීමෙන් ප්‍රතිසසංඥවන්ගේ අස්තභිගමයෙන් නානාත්වසංඥවන් නො
මෙනෙහි කිරීමෙන් 'ආකාශය අනන්තයැ'යි ආකාසනඤ්චායතනයට
පැමිණ වාස කෙරෙයි. මහණෙනි, මෙ මහණ 'මරහු අනධ කෙළේ යැ
කෙලෙස්පා නැති කොට මාරවක්ෂුස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ
ය'යි කියනු ලැබෙයි. තවද මහණෙනි, මහණ තෙම සර්වප්‍රකාරයෙන්
ආකාසනඤ්චායතනය ඉක්මවා 'ඒඥනය අනන්ත යැ'යි. ඒඤ්ඤාණඤ්චා-
යතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි... සර්වප්‍රකාරයෙන් ඒඤ්ඤාණඤ්චා-
යතනය ඉක්මවා 'කිසිවක් නැතැ'යි ආකිඤ්චඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස
කෙරෙයි... සර්වප්‍රකාරයෙන් ආකිඤ්චඤ්ඤායතනය ඉක්මවා නෙවසඤ්ඤා
නාසඤ්ඤායතනයට පැමිණ වාස කෙරෙයි ... සර්වප්‍රකාරයෙන් නෙව-
සඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනය ඉක්මවා සංඥවෙදයිත හිරෙඤ්ඤාට පැමිණ
වාස කෙරෙයි. යළි මාර්ගප්‍රඥයෙන් දක ඔහු විසින් ආභූවයෝ ක්ෂය
කරන ලද වෙන්. මහණෙනි, මෙ මහණ මරහු දෙ කෙළේය කෙලෙස්පිය
නැති කොට මර ඇස නසා මරහුගේ අදර්ශනයට ගියේ යැ'යි කියනු ලැබේ.
ලොවැ වියත්තිකා නම් වූ, තෘෂ්ණාව තරණය කළ හෙතෙම විස්වැසි වැ
යෙයි, විස්වැසි වැ සිටියි, විස්වැසි වැ හිදියි, විස්වැසි වැ භෝවි. ඒ කවර
හෙයින්ද යත්: මහණෙනි, මරහුගේ ඇස්හමුවට නො ගිය හෙයින්ද
'මිඟො අරඤ්ඤමිහි යථා අබද්ධො යෙනිවජ්ඣං ගච්ඡති ගොචරාය' යනුවේ.

විශුද්ධ නරෝ සෙරිතං පෙකඛමානොති: 'විශුද්ධ නරෝ සෙරිතං
ධම්මං පෙකඛමානො දකඛමානො ඔලොකයමානො තිස්සියමානො
උපපරිකඛමානොති 'විශුද්ධ නරෝ සෙරිතං පෙකඛමානො එකො
විජර ධග්ගවිසාඤ්ඤා.

“මිගො අරඤ්ඤාවිහි යථා අබ්බොධා
යෙතිව්‍යක්ඛං ගව්‍යති ගොචරාය,
විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පකාමානො
ඵකො චරෙ බහ්‍යවිසාණකප්පො”ත්

ආමිත්ත නා හොක් සභායවරුන්
වාසය වී යානෙ ගලනෙ වාරිකාය,
අනභිඤ්ඤිතං සෙවිතං පෙක්ඛමානො
ඵක්කො වරෙ ඛණ්ඩසාණ්ඤ පෙසා.

1. නිසර්ජන - ශරණ

විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙකබ්බානො- 'විඤ්ඤා' යනු: පණ්ඩිත වූයේ ප්‍රඥා ඇත්තේ බුද්ධි ඇත්තේ නුවණැත්තේ විමසන නුවණ ඇත්තේ තුලිතඥාන ඇත්තේ. නරො යනු: සත්ත්ව යැ මානව යැ (පුස්තක) බැවින් පොස යැ පුද්ගල යැ ජීව යැ (ව්‍යුතියෙන් ජාතියට යන හෙයින්) ජාගු යැ (උපදානා අරුතින්) ජන්තු යැ (කර්මාධිපති වැ යන හෙයින්) ඉන්ද්‍රිය යැ මනුෂ්‍ය යි. සෙරි යනු: සෞචර්‍ය දෙදෙනෙකි: සෞචර්ධර්මයෙන් ද වෙයි, සෛවරිපුද්ගලයෙන් ද වෙයි. සෛවරිධර්ම කවරැ යත්: සතර සතිපට්ඨාන යැ සතර සමාන්ත්‍රධාන යැ සතර සාද්ධිපාද යැ පඤ්චවත් දිය යැ පඤ්ඤා බල යැ සප්තබොධාංගික යැ ආයාසී අශ්ටාංගිකමාර්ග යැ යි මේ සෞචර්ධර්ම යැ. 'සෞචරිපුද්ගල' නම් කවරැ යත්: යමෙක් මේ සෞචර්ධර්මයෙන් සමන්වාගත වූයේ ද හේ 'සෞචරිපුද්ගල' යි කියනු ලැබේ.

විඤ්ඤා නරො සෙරිතං පෙකබ්බානො යනු: නුවණැති පුරුෂ තෙම සෞචර්ධර්මය බලනුයේ දක්නේ අවලෝකනය කරනුයේ ධ්‍යාන කරනුයේ විමසනුයේ නුයි 'විඤ්ඤානරො සෙරිතං පෙකබ්බානො එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදනුහු ඒ පසේ බුද්ධි:

“මිගො අරඤ්ඤාමිති -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

6

යහළුවන් මැද (සිටියහුට දිවාශයන සඬ්ඛාන) වාසයෙහි ද (මහා උපස්ථාන සඬ්ඛාන) ස්ථානයෙහි ද ගමනයෙහි ද වාරිකායෙහි ද (මේ අසව දෙව දාදීන්) ඇමැතිම වෙයි. (එහි කලකූළ මම කාමීන් විසින්) නො ඉස්නා පැවිද්ද ද ධර්මපුද්ගල සෞචරිභාවය ද අපෙක්ෂා කරනුයෙමි කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

ආමනකතා හොති සභායමජ්ඣෙක වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය- යම් කෙනකුත් සමග ජීව පහසු ද යැම පහසු ද යැමරීම පහසු ද සිටීම පහසු ද හිඳීම පහසු ද සයනය පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලපනය පහසු ද උල්ලපනය පහසු ද සමුල්ලපනය පහසු ද, ඔහු 'සභායයෝ' යි කියනු ලැබෙත්: ආමනකතා හොති සභායමජ්ඣෙක වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය යනු: සභායයන් මධ්‍යයෙහි විසීමෙහිද සිටීමෙහිද ගමන්හිද වාරිකායෙහිද ආත්මාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ උභයාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ තම අත්බැව් පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරඅත්බැව් පිළිබඳ මන්ත්‍රණ පරමාර්ථාර්ථ පිළිබඳ මන්ත්‍රණ වේ නුයි 'ආමන්තතා හොති සභාය- මජ්ඣෙක වාසෙ ව යානෙ ගමනෙ වාරිකාය' යනු වේ.

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකබ්බානොති: අනභිජ්ඣිතං එතං වත්තු බාලානං අසප්පරිසානං තිස්සියානං තිස්සියසාවකානං: යදිදං භණ්ඩු කාසායවත්ථසනනා. අභිජ්ඣිතං එතං වත්තු පණ්ඩිතානං සප්පරිසානං බුද්ධිසාවකානං පට්ඨකබුද්ධානං යදිදං භණ්ඩුකාසායවත්ථසනනා. සෙරිති ථෙඤ්ඤා සෙරි: ධම්මොපි සෙරි දුග්ගලොපි සෙරි. කතමො ධම්මො සෙරි: වත්තාරො සතිපට්ඨානා -පෙ- අරියො අවධ්ධිතො මග්ගො. අයං ධම්මො සෙරි. කතමො දුග්ගලො සෙරි: යො ඉමිනා සෙරිනා ධම්මෙන සමතකා-ගතො යො වුට්ඨිති දුග්ගලො සෙරි. අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකබ්බානොති: සෙරිතං ධම්මං පෙකබ්බානො දුකබ්බානො ඔලොකයමානො තිස්සියමානො උපපට්ඨකමානොති 'අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකබ්බානො ඵකො වරෙ බග්ගට්සාණකප්පො'

තෙනාහ සො පට්ඨකසම්බුද්ධො:

“ආමන්තනා ගොති සභායමජ්ඣේ
වාසෙ යානෙ ගමනෙ වාරිකාය,
අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙකබ්බානො
ඵකො වරෙ බග්ගට්සාණකප්පො”ති.

7

බිඩ්ධා රතී ගොති සභායමජ්ඣේ
දුග්ගෙසු ව විපුලං හොති පෙමං,
පියවිප්පයොගං විජිතුච්ඡමානො
ඵකො වරෙ බග්ගට්සාණකප්පො.

බිඩ්ධාරතී හොති සභායමජ්ඣේති 'බිඩ්ධා'ති ථෙඤ්ඤා කායිකා ව බිඩ්ධා වාචස්සිකා ව බිඩ්ධා. කතමා කායිකා බිඩ්ධා: භස්සිති කිළනි, අසෙසති කිළනි රට්ඨති කිළනි, ධනුසිති කිළනි, අවධ්ධප්පෙති කිළනි, දසප්පෙති කිළනි, ආකාසෙති කිළනි, පරිභාරප්පෙති කිළනි, සන්තිකායෙති කිළනි, බලිකායෙති කිළනි, සචිකායෙති කිළනි, සල කභස්සෙති කිළනි, අසෙසති¹ කිළනි, පඤ්ඤාප්පෙති කිළනි, වංකකෙති කිළනි, මොකච්ඡිකායෙති කිළනි, විඤ්ඤාකෙති කිළනි, උත්තරාසනකෙති කිළනි, රජකෙති කිළනි, ධනුකෙති කිළනි, අකබ්බකායෙති කිළනි, මනෙසිකායෙති කිළනි, යථාචරෙති කිළනි. අයං කායිකා බිඩ්ධා.

1. අසෙසති- ව, පි, ම ජ ස.

අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො යනු: හණ්ඩුකර්මය කහවත් හඳුනා පොරොනා බව යැ යන යමෙක් වේ නම් තෙල කරුණ නුවණමද වූ අසත්පුරුෂ වූ තීර්ථකයන් විසින් තීර්ථකශ්‍රාවකයන් විසින් නො පතන ලද යැ හණ්ඩුකර්මය කහවත් හඳුනා පොරොනා බව යැ යන යමෙක් ඇද්ද තෙල කරුණ පණ්ඩිත වූ සත්පුරුෂ වූ බුද්ධශ්‍රාවකයන් විසින් ප්‍රත්‍යක්‍ෂ සම්බුද්ධයන් විසින් වෙසෙසින් පතන ලද යැ. සෙරි යනු: සෙසිරිහු දෙදෙනෙකි: සෙසිරි ධර්මයද සෙසිරි පුද්ගල දෑයි සෙසිරිධර්ම නම් කවරැ යත්: සතර සතිපට්ඨාන යැ... ආයතී අඡ්ච: භිගික මාර්ග යැ යි. මේ සෙසිරිධර්ම නම්, සෙසිරි පුද්ගල නම් කවරැ යත්: යමෙක් මේ සෙසිරි ධර්මයෙන් සමන්වාගත වූයේ නම් හේ 'සෙසිරිපුද්ගල' යයි කියනු ලැබෙයි. අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො යනු: සෙසිරි ධර්මය බලමින් දක්මින් අවලෝකනය කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙමින් පිරික්සමිනි නුයි 'අනභිජ්ඣිතං සෙරිතං පෙක්ඛමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණ-කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“ආමනාතනා හොති -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො” යි.

7

යහළුවන් මැද ක්‍රීඩාව ද පඤ්චකාම ගුණරතිය ද වෙයි, පුත්‍රයන් කෙරෙහි ද විපුල ප්‍රේමය වෙයි, ප්‍රියච්ඡ්‍රයෝගය පුගුප්පා කරනුයෙමි කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලාව සරනෙමි.

විධිධාරතී හොති සහායමපේක්ඛ- 'විධිධා' යනු: ක්‍රීඩා දෙකෙකි කායික ක්‍රීඩා ද වාචයික ක්‍රීඩා ද යි. කායික ක්‍රීඩා නම් කවරැ යත්: ඇතුන් හා සමග ද කෙළිනි, අසුන් හා සමග ද කෙළිනි, රිය හා සමග ද කෙළිනි, දුන්නෙහි කෙළිනි, අටපදයෙහිද කෙළිනි, දසපදයෙහි ද කෙළිනි, අහස්හි ද කෙළිනි, පරිහාරපටයෙහි ද කෙළිනි, සන්තිකා කෙළිය කෙළිනි, පසැට්ටු කෙළිනි, සට්ටායෙන් (කල්ලි) ද කෙළිනි, ලහ අතිනුද කෙළිනි, ගුළු (පන්දු) යෙහිද කෙළිනි, පත්තලයෙහිද කෙළිනි, කෙළි නතුලිනුද කෙළිනි, පරි වර්තන කෙළිය කෙළිනි, පත්බමරිනිද කෙළිනි, පත්තැළියෙහිද කෙළිනි කුඩාරියෙහිද කෙළිනි, කෙළි දුන්නෙහිද කෙළිනි, අතුරු කෙළිය කෙළිනි පිඤ්ඤා කෙළිය කෙළිනි, යථාචර්යායෙහිද කෙළිනි. මේ කායිකක්‍රීඩා යැ.

කතමා වාවසිකා බිඩ්ධා: වුච්චෙරිකං වුච්චාලච්චරං වුච්චෙදෙණ්ඩමකං¹
වුච්චලිමකං² වුච්චාභරුලකං³ වුච්චෙද්දරිකං නාටකං ලාසං ගීතං ද්වකමමං,
අයං වාවසිකා බිඩ්ධා. රතීති අනුක්කණ්ණසීතාධිවචනමෙතං රතීති. 'සභායා'
වුච්චිතී යෙහි සභ ආගමනං එසු, ගමනං එසු, ගමනාගමනං එසු,
යානං එසු, තිසජජා එසු, සයනං එසු, ආලපනං එසු, සලලපනං එසු,
උලලපනං එසු, සවුල්ලපනං එසු. බිඩ්ධා රතී හොති සභාය මජ්ඣෙකි'ත්
බිඩ්ධා ච රතී ච සභාය මජ්ඣෙකි හොතිති 'බිඩ්ධා රතී හොති සභාය මජ්ඣෙකි'.

පුනෙතසු ච විපුලං හොති පෙමනති: 'දුක්ඛා'ති වක්ඛාරො දුක්ඛා
අත්‍රපො දුක්ඛො ධෙක්ඛපො දුක්ඛො දික්ඛකො දුක්ඛො අනෙකවාසිකො
දුක්ඛො. පුනෙතසු ච විපුලං හොති පෙමනති දුක්ඛෙතසු ච අධිමක්ඛා හොති
පෙමනති 'දුක්ඛෙතසු ච විපුලං හොති පෙමං'.

පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානොති දෙව පියා: සක්ඛා වා 'සඛ්ඛාරා වා
කතමෙ සක්ඛා පියා: ඉධ යසස තෙ හොන්ති, අඤ්ඤාමා හිතකාමා
එසුකාමා යොගකෙඛමකාමා මාතා වා පිතා වා භාතා වා හඳිනී වා
දුක්ඛො වා ධිතා වා මිත්තා වා අමච්චා වා ඤාති වා සාලොභිතා වා
ඉමෙ සක්ඛා පියා. කතමෙ සඛ්ඛාරා පියා: මනාපිකා රූපා මනාපිකා-
සඤ්ඤා මනාපිකා ගජධා මනාපිකා රසා මනාපිකා ඵොට්ඨබ්බා. ඉමෙ
සඛ්ඛාරා පියා. පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානොති: පියානං විප්පයොගං
විජිගුච්ඡමානො අට්ටියමානො හරායමානොති 'පියවිප්පයොගං
විජිගුච්ඡමානො එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො'.

තෙතාහ සො පච්චෙකසලුදෙධා:

“බිඩ්ධා රතී හොති සභාය මජ්ඣෙකි
දුක්ඛෙතසු ච විපුලං හොති පෙමං,
පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො
එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො”ති.

1. වුච්චි-ධිමකං- ම ජ සං,
2. වුච්චි-ලිකං- පු.
3. වුච්චෙකෙරෙකං- ම ජ සං,

'වාචසික ක්‍රියා' කවර යත්: මුඛබේර යැ මුඛපනාබේර යැ මුඛපට්ඨ යැ මුඛවාලික යැ (සිරුසන්) මුඛ හෙරුලක යැ මුඛඛමරු යැ නාටක යැ ඔල්වරහඬ යැ ගායන යැ සිනාකෙළි යැ යන මේ වාචසික ක්‍රියායි. රතී යනු: තෙල 'රතී' යි නො උකටලියට නමෙකි. සභායා- යම් කෙනෙකුත් හා සමග ඊම පහසු ද යැම පහසු ද යැමඊම පහසු ද සිටිම පහසු ද හිඳිම පහසු ද නිඳිම පහසු ද ආලපනය පහසු ද සල්ලපනය පහසු ද උල්ලපනය පහසු ද සමුල්ලපනය පහසු ද ඔහු 'සභාය' යි කියනු ලැබෙත්. විධිධාරතී හොති සභායමජ්ඣෙකි යනු: සභායයන් මධ්‍යයෙහි ක්‍රියාව ද රතිය ද වේ නුයි 'විධිධාරතී හොති සභායමජ්ඣෙකි' යනු වේ.

පුනෙතසු ච විපුලං හොති පෙමං- 'පුත්තං' යනු: පුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජ පුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජ පුත්‍ර යැ දෙනුලැබ වඩාගත් පුත්‍ර යැ අතැවැයි පුත්‍ර යැයි. පුනෙතසු ච විපුලං හොති පෙමං යනු: පුත්‍රයන් කෙරෙහි අධික ප්‍රේමය වේ නුයි 'පුත්තෙසු ච විපුලං හොති පෙමං' යනු වේ.

පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො- ප්‍රියයෝ දෙදෙනෙකි: සත්ත්වයෝ හෝ සංස්කාරයෝ හෝ යි. ප්‍රියසත්ත්වයෝ කවරහ යත්: මෙලොවැ යමක්හට වැඩ කැමැති හිත කැමැති පහසු කැමැති සතර යොගයෙන් තීර්භය කැමැති මවක් වේවයි පියෙක් වේවයි බෑයෙක් වේවයි බුනක් වේවයි පුතෙක් වේවයි දුවක් වේවයි මිතුරෙක් වේවයි සගයහඵවෙක් වේවයි නෑයෙක් වේවයි සහලේනෑයෙක් වේවයි යම් කෙනෙක් වෙත් ද, මොහු ප්‍රියසත්ත්වයෝ යි. ප්‍රිය සංස්කාරයෝ කවරහ යත්: මනවධන රූපයෝ යැ මනවධන භේදයෝ යැ මනවධන ගන්ධයෝ යැ මනවධන රසයෝ යැ මනවධන ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යැ යන මොහු ප්‍රිය සංස්කාරයෝ යි. පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො යනු: ප්‍රියයන්ගේ විප්‍රයොගය ජුගුප්සා කරනුයෙම (ඉන්) පෙළෙනුයෙම ලජ්ජා වනුයෙම නුයි 'පියවිප්පයොගං විජිගුච්ඡමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"විධිධාරතී හොති -ප- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො"යි.

8.

වාතුද්දිසො අපථිසො ච භොති
සනතුසසමානො ඉතරිතරෙන,
පරිසායානං සභිතා අජමයි
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිද්‍යාණකප්පො.

වාතුද්දිසො අපථිසො ච භොතිති 'වාතුද්දිසොති සො පච්චික සම්මුද්ධො මෙත්තාසහගතෙන වෙනසා එකං දිසං එට්ඨො විහරති, තථා දුතියං, තථා තතියං, තථා වතුද්දිසං, ඉති උඛමධො¹ තිරියං සබ්බධි සබ්බත්තතාය සබ්බාවනතං ලොකං මෙත්තාසහගතෙන වෙනසා විපුලෙන මහණනෙන අපථමාණෙන අවෙරෙන අබ්‍යාපජේඛන² එට්ඨො විහරති. කරුණාසහගතෙන -පෙ- මුදිතා සහගතෙන -පෙ- උපෙක්ඛාසහගතෙන -පෙ- විහරති. වාතුද්දිසො අපථිසො ච භොතිති: මෙත්තාය භාවිතතාය යෙ පුරුජිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති යෙ දක්ඛිණාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ පච්චිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති. යෙ පුරුජිමාය අනුදිසාය සත්තා ඊත අපථිකුලා භොතති, යෙ දක්ඛිණාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ පච්චිමාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ උත්තරාය අනුදිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ හෙට්ඨිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති, කරුණාය භාවිතතා -පෙ- මුදිතාය භාවිතතා -උපෙක්ඛාය භාවිතතා. යෙ පුරුජිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතති -පෙ- යෙ දිසාසු විදිසාසු සත්තා තෙ අපථිකුලා භොතතිති 'වාතුද්දිසො අපථිසො ච භොති.'

සනතුසසමානො ඉතරිතරෙන: සො පච්චිකසම්මුද්ධො සනතුසසමානො භොති ඉතරිතරෙන විවරෙන ඉතරිතරවිවරසනතුට්ඨියා ව වණණවාදී න ව විවරහෙතු³ අනෙසනං අපඤ්චරූපං⁴ ආපජ්ජති. අලඳ්ධා ව විවරං න පරිසංසාති, ලඳ්ධා ව විවරං අගථිතො⁵ අමුච්ඡිතො අනරුඤ්ඤාපනෙනා ආදීනවදස්සාවි ගිසාකරණපඤ්ඤා පරිභුස්සති තාය ව පන ඉතරිතරවිවරසනතුට්ඨියා නෙවත්තානුකකං සෙති න පරං වළ්භෙති,

1. උද්ධං අධො - ප, ව, වි,
2. අබ්‍යාපජේඛන - ම ජ සං
3. න විවරහෙතු - ප, වි, ක,

4. අපඤ්චරූපං - ප, ව, වි, ක, සා,
5. අගථිතො - ම ජ සං.

8.

ඉතරිතර (කුසුමහත් ප්‍රත්‍යය) යෙන් සතුටු වනුයේ බ්‍රහ්මභරණ පතළ සිව්දිග ඇතියේ ප්‍රතිස රහිත වූයේ ද වෙයි. උවදුරු සහනුයේ තැනි ගැනුම් නැත්තේ කඟවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

වාතුද්දිසො අප්පට්ඨො ච භොති - 'වාතුද්දිසො' යනු: ඒ පසේබුදුහු මෙත්‍රියසහගත සිතින් එක් දෙසක් අරමුණු කොට වාස කෙරෙති. එසෙයින් දෙ වැනි දෙස එසෙයින් තෙ වැනි දෙස එසෙයින් සතර වැනි දෙස මෙසෙයින් උඩ යට සරස හැම තන්හි හැම දෙන ආත්මසම බැවින් (හෝ මුළු සිතින්) හැම සතුන් ඇති ලොව මෙත්‍රියසහගත වූ (එරණ විසින්) විපුල වූ (හුම් විසින්) මහද්ගත වූ (ආලම්බන) විසින් අප්‍රමාණ වූ අවෙර වූ නිදුක් වූ සිතින් ස්පර්ශ (අරමුණු) කොට වාස කෙරෙති. කරුණා සහගත වූ ...මාදුතා සහගත වූ ... උපෙක්ෂාසහගත වූ ... සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරෙත්. **වාතුද්දිසො අප්පට්ඨො ච භොති** යනු: මෙත්‍රිය භාවිත බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, දකුණුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, ඉවරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, උතුරු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු ප්‍රතිකූල නො වෙති, පැයුම් අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, දකුණු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, පැළ අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, උතුරු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, යට දෙස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, උඩ දෙස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙති, දසනුදස යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු අප්‍රතිකූල වෙත්. කරුණාව භාවිත බැවින්-මාදුතාව භාවිත බැවින්- උපෙක්ෂාව භාවිත බැවින් පැයුම් දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු නො පිළිකුල් වෙති. ...දිශාවිදිශාවන්හි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් ඇත් නම් ඔහු නො පිළිකුල් වෙත් නුයි 'වාතුද්දිසො අප්පට්ඨො ච භොති' යනු වේ:

සන්තුස්සමානො ඉතරිතරොන යනු: ඒ පසේබුදුහු කුසුමහත් සිවුරින් සන්තුෂ්ට වෙති, ඉතිරිතර විවරසන්තුෂ්ටියෙහි ගුණ කියන සුල්ලස, විවර භේතුයෙන් අයතු අනෙසනයට ද නොපැමිණෙති, සිවුරු නො ලැබ (විවරලාභයෙහි) තෘෂ්ණා නො කෙරෙති. යළි (දැහැමින් සෙමෙන්) සිවුරු ලැබ ලොහග්‍රන්ථ නැති වැ තෘෂ්ණායෙන් මුසපත් නො වැ නො වතළාහු ආදීනව දක්නාහු නිස්සරණ ප්‍රඥා ඇත්තාහු වළඳති. තවද ඒ ඉතරිතර විවරසන්තුෂ්ටියෙන් නො මැ ආත්මොත්ථකෂ කෙරෙති, නො ද පරවම්භන කෙරෙත්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

මො ගි තැන් දකුණින් අනලසො සමපජානො පත්තංගො. අයං චුචන්ති පච්චෙකසම්බුද්ධො පොරාණේ අග්ගසෛකෙ අරියංසෙ ධීතො. සන්තුට්ඨො භොති ඉතරිතරෙන පිණ්ඩපාතෙන -පෙ- සන්තුට්ඨො භොති ඉතරිතරෙන සෙතාසනෙන -පෙ- සන්තුට්ඨො භොති ඉතරිතරෙන ගිලානපච්චය- හෙසජ්ජපරික්ඛාරෙන, ඉතරිතරගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරසන්තුට්ඨියා ච චණ්ණවාදී, න ච ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරහෙතු අනෙසනං අසාතිරූපං ආපජ්ජති. අලභො ච ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරානං න පරිතස්සති, ලභො ච ගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාරං අගථිකො අවුච්ඡිතො අනර්ඛාපනෙතා ආදීනවද්ධාපී නිසසරණංසෙකෙ පරිභුක්ඛති, තාය ච පන ඉතරිතරගිලානපච්චයහෙසජ්ජපරික්ඛාර සන්තුට්ඨියා නෙවධ්මානුකං- සෙති න පරං වම්භති, යො ගි තැන් දකුණින් අනලසො සමපජානො පත්තංගො. අයං චුචන්ති පච්චෙක සම්බුද්ධො පොරාණේ අග්ගසෛකෙ අරියංසෙ ධීතොති 'සන්තුට්ඨොගො ඉතරිතරෙන'.

පරිසසයානං සභිතා අපමිතීති'- පරිසසයා'ති දෙව පරිසසයා: පාකටපරිසසයා ව පටිච්ඡන්තපරිසසයා ව. කතමෙ පාකටපරිසසයා: සීහා වාග්ගා දිපි අව්ඡා තරව්ඡා කොකා මහිසා! 'හත්ති අභි විච්ඡිකා සතපදී වොරා වා අඤ්ඤ මානවා වා කතකමමා වා අකතකමමා වා. වක්ඛුරොගො සොතරොගො සානරොගො ජීව්හාරොගො කායරොගො සීසරොගො කණ්ණරොගො මුඛරොගො දන්තරොගො කාසො සාසො පිනාසො ඩහො' ජරො කුච්ඡරොගො මුච්ඡා පකඛ්ඤ්කා සුලා විසුචිකා කුච්ඡං ගණ්ණො කිලාසො සොසො අපමාපො දඤ්ඤ කණ්ණ කච්ඡ රඬසා විතච්ඡිකා ලොභිතඤ්ඤං මධුමෙහො අසා පිළකා හගඤ්ඤා උත්තස- ඉට්ඨානා ආබාධා සෙමසමුච්ඡානා ආබාධා වාතසමුච්ඡානා ආබාධා සන්තිපාතිකා ආබාධා උතුපරිනාමජා ආබාධා විසමපටිභාරජා ආබාධා ඔපකකමිකා ආබාධා කමමිපාකජා ආබාධා, සීතං උණං ජීව්ච්ඡා පිපාසා උච්චාරො පසාචො ඩංසමකසවානාතපසිරිංසප්පමච්ඡකා ඉති වා. ඉමෙ වුට්ඨනති පාකටපරිසසයා.

1. වහිංසා - ම ජ සං,
තොවහිංසා- ස්වා, ව, වී

2. **ඩාහො- ම ජ සං,**
3. **හරිහර- ම ජ සං.**

යම් කෙනෙක් ඒ වීචර සන්තෝෂයෙහි දක්ෂ වූවාහු අනලස වූවාහු සමාග්ඥාන ඇත්තාහු ස්මාතිසම්ප්‍රයුක්ත වූවාහු චේත් ද මේ පසේ බුදුහු පෞරාණික වූ 'අග්‍ර' යයි දතයුතු ආයතීඛංශයෙහි සිටියාහ'යි කියනු ලැබෙත්. ඉතරිතර පිණ්ඩපාතයෙන් සන්තුෂ්ට චේති ... ඉතරිතර ශයනා සනායෙන් සන්තුෂ්ට චේති ... ඉතරිතර ග්ලානප්‍රත්‍යය භෙසජ්‍යපරිෂ්කාරයෙන් සන්තුෂ්ට චේති. ඉතරිතර ග්ලානප්‍රත්‍යය භෙසජ්‍යපරිෂ්කාර-සන්තුෂ්ටියෙහි ගුණ කියන සුල්ලහ. ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර හෙයින් අයුතු අනෙසනයට නො ද පැමිණෙති, යළි ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර නො ලැබ (ලාභයෙහි) තෘෂ්ණා නො කෙරෙති. (දහැමින් සෙමෙන්) ගිලන්පසබෙහෙසත් පිරිකර ලැබ ද ලොහග්‍රන්ථ නැති වූ තෘෂ්ණායෙන් මුසපත් නො වූ නො වතළාහු ආදීනව දක්නාහු නිස්සරණප්‍රඥ ඇති වූ චළදති. තවද ඒ ඉතරිතර ග්ලානප්‍රත්‍යය භෙසජ්‍යපරිෂ්කාර සන්තුෂ්ටියෙන් නො මැ ආත්මෝත්කර්ෂ කෙරෙති, නො ද පරවම්භන කෙරෙති, යම් කෙනෙක් එහි දක්ෂ වූවාහු අනලස වූවාහු සමාග්ඥාන ඇත්තාහු සිහි ඇත්තාහු චේත් ද, මේ පසේ බුදුහු පෞරාණික වූ 'අග්‍ර' යයි දතයුතු ආයතීඛංශ යෙහි සිටියාහ'යි කියනු ලැබෙත් නුයි 'සන්තුෂ්සමානො ඉතරිතරොන' යනු වේ.

පරිසසයානං සතිතා අපමනි- 'පරිස්සයා' යනු: උපද්‍රව දෙකෙකි: ප්‍රකට උපද්‍රව ද ප්‍රතිවිෂ්න්න උපද්‍රව ද යි. ප්‍රකට උපද්‍රව නම් කවරැ යත්: සිහ යැ වග යැ වලස් යැ තරස් යැ කොක්කා යැ මිශ්‍ර යැ ඇත් යැ සප් යැ නුහුසු යැ පත්තැ යැ කළ සොරකම් ඇති හෝ කළ සොරකම් නැති හෝ සොරු හෝ සැහැසියෝ යැ වක්කුරොග යැ ශ්‍රොත්‍රරොග යැ ස්‍රාණරොග යැ පිත්ථාරොග යැ කාශරොග යැ ශීර්ෂරොග යැ කර්ණරොග යැ මුඛරොග යැ දන්තරොග යැ කාශ යැ ශ්වාස යැ පිනස යැ දහ යැ ජීවර යැ කුක්ෂිරොග යැ මුර්ජා යැ රක්තාතිසාර යැ ආමශුල යැ විසුචිකා යැ කුෂ්ට යැ ගණ්ඩ යැ කිලාසකුෂ්ට යැ ක්ෂය යැ අපස්මාර යැ දද යැ කැසි යැ කස් යැ ව්‍රිණ යැ විතවිෂ්කා (තලරොග) යැ රක්තපිත්ත යැ මධුමෙහ යැ අර්ශස් යැ පොළ යැ හන්දරා යැ පිතින් නැගි ආබාධ යැ සෙමින් නැගි ආබාධ යැ වයින් නැගි ආබාධ යැ සන්තිපාතික ආබාධ යැ සෘතුපරිණාමයෙන් උපන් ආබාධ යැ විෂම වූ රීයාපථයෙන් නැගි ආබාධ යැ උපක්‍රමයෙන් උපන් ආබාධ යැ කර්මවිපාකයෙන් උපන් ආබාධ යැ ශීත යැ උෂ්ණ යැ ජීවස්සා යැ පිපාසා යැ උච්චාර යැ ප්‍රස්‍රාව යැ මැයි-මදුරු-වා-අවි-දික්දැ යන මොවුන්ගේ පහසින් උපන් පීඩා යැ යන මේ හෝ යි, මොහු ප්‍රකට උපද්‍රාවයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

කතමෙ පටිච්ඡන්තපරික්කයා: කායදුඤ්චරිතං වච්ඡුඤ්චරිතං මනෝදුඤ්චරිතං කාමච්ඡන්දනීවරණං ව්‍යාපාදනීවරණං ථීනමිද්ධනීවරණං උඛ්ඤ්ඤකුඤ්ඤනීවරණං විවික්ච්ඡානීවරණං රාගො දෙසො මොහො කොධො උපතාහො මකො පළාසො ඉසො මච්ඡරියං මායා සායේය්‍යං ඵමේහා සාරමේහා මානෝ අනිමානෝ මදෙ පමාදෙ, සබ්බෙ කිලෙසා සබ්බෙ දුඤ්චරිතා සබ්බෙ දුරථා සබ්බෙ පටිළාහා සබ්බෙ සත්තාපා සබ්බාකුසලාහිසංඛාරා. ඉමෙ වුවන්ති පටිච්ඡන්තපරික්කයා'.

පරිසසයාති- කෙනෙට්ඨන පරික්කයා: පරිසහනනීති පරික්කයා, පරිභානාය සංවක්කනනීති පරික්කයා, තත්‍රාසයාති පරික්කයා.

කථං පරිසහනනීති පරික්කයා: තෙ පරික්කයා තං සුග්ගලං සහනති පරිසහනති අභිභවනති අජේඛාඤ්ඤාති පරියාදියනති පරිමඤ්ඤනති,¹ එවං පරිසහනනීති පරික්කයා.

කථං පරිභානාය සංවක්කනනීති පරික්කයා: තෙ පරික්කයා කුසලානං ධම්මානං අත්තරායාය පරිභානාය සංවක්කනනී. කතමෙසං කුසලානං ධම්මානං: සමාපට්ඨපදය අනුලොමපට්ඨපදය අපච්චිනික පට්ඨපදය අභිඤ්ඤාපට්ඨපදය ධම්මානුධම්මපට්ඨපදය සීලෙසු පරිපුරකාරිකාය ඉන්ද්‍රියෙසු ඥානාදාරකාය භොජනෙ මහාඤ්ඤාකාය ජාගරියානුයොගස්ස, සතිසම්පර්කඤ්ඤාස්ස චතුක්කං සතිපට්ඨානානං භාවනානුයොගස්ස, චතුක්කං සමමප්පධානානං - චතුක්කං ඉද්ධිපාදනං - පඤ්ඤානං ඉන්ද්‍රියානං - පඤ්ඤානං බලානං - සත්තනං බොජ්ඣංගානං - අරියස්ස අට්ඨංගිකස්ස මග්ගස්ස භාවනානුයොගස්ස, ඉමෙසං කුසලානං ධම්මානං අත්තරායාය පරිභානාය සංවක්කනනී, එවං² පරිභානාය සංවක්කනනීති පරික්කයා.

කථං තත්‍රාසයාති පරික්කයා: තඤ්ඤෙ³ පාපකා අකුසලා ධම්මා උපපජ්ජන්ති අත්තභාවිසන්තිස්සයා, යථා බිලෙ බිලාසයා පාණා සයනති, දකෙ දකාසයා⁴ පාණා සයනති, වනෙ වනාසයා පාණා සයනති, රුක්කො රුක්කාසයා පාණා සයනති, එවමෙව තඤ්ඤෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා උපපජ්ජන්ති අත්තභාවිසන්තිස්සයාති එවමි තත්‍රාසයාති පරික්කයා.

1. මඤ්ඤනි- ම 3 සං, ව, ටී

2. ඉමි ඊවං- පත

3. තඤ්ඤ- ව, ටී

4. දකෙ දකාසයා- ම 3 සං,

ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රව කවර යත්: කායදුශ්චරිත යැ වාග්දුශ්චරිත යැ මනෝදුශ්චරිත යැ කාමච්ඡන්දනිවරණ යැ ව්‍යාපාදනිවරණ යැ ටිනම්ද්ධනිවරණ යැ උද්ධව්ව කුක්කුච්චනිවරණ යැ විචිකිච්ඡානිවරණ යැ රාග යැ ද්වේෂ යැ මෝහ යැ ක්‍රොධ යැ උපනාහ යැ මකු බව යැ පලාස (සුගග්‍රාහ) යැ රික්තා යැ මාත්ස්‍යයා යැ මායා යැ සය බව යැ ස්තම්භ යැ සාරම්භ යැ මාන යැ අතිමාන යැ මද යැ ප්‍රමාද යැ, සියලු ක්ලේශයෝ යැ සියලු දුශ්චරිතයෝ යැ සියලු දරථයෝ යැ සියලු පරිදහයෝ යැ සියලු සන්තාපයෝ යැ සියලු අකුලාභිසංස්කාරයෝ යැ යන මොහු ප්‍රතිච්ඡන්ත උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබෙත්.

පරිසසයා යනු: කවර හෙයින් පරිස්සය වෙති යත්: පරිසහනය කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති, පරිභානයට වැටෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති, එහි ආසය ඇත්තාහු නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිංසයින් 'පරිසහනය කෙරෙත්' නුයි පරිස්සය නම් වෙති යත්: ඒ උපද්‍රවයෝ ඒ පුභුල්ලු සහනය කෙරෙති, පරිසහනය කෙරෙති මැඩගෙන සිටීති, හත්පයින් අල්වා ගනිති, මිරිකාගනිත්, මෙසෙයින් පරිසහනය කෙරෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිංසයින් 'පරිභානයට වැටෙත්' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති යත්: ඒ උපද්‍රවයෝ කුලඤ්චර්මයන්ගේ අන්තරාය පිණිස පරිභානය (හැරීම) පිණිස පවතිත්. කවර කුලඤ්චර්මයන්ගේ ද යත්: සමාස් ප්‍රතිපත් යැ අනුලොමප්‍රතිපත් යැ අප්‍රත්‍යක්ෂිත ප්‍රතිපත් යැ අවිරුද්ධ ප්‍රතිපත් යැ අන්වර්ථ ප්‍රතිපත් යැ ධර්මානුධර්මප්‍රතිපත් යැ ශීලයෙහි පරිපූරකාරිත්ව යැ ඉන්ද්‍රිය යන්ති ගුප්තද්වාරතා යැ භෝජනයෙහි මාත්‍රඥතා යැ ජාග්‍රයානුයෝග යැ ස්මෘති සම්ප්‍රඥාන යැ චතුර්විධ ස්මෘති ප්‍රස්ථානයන් ගේ භාවනානුයෝග යැ චතුර්විධ සෘද්ධිපාදයන් ගේ භාවනානුයෝග යැ පඤ්චන්ද්‍රියයන්ගේ භාවනානුයෝග යැ පඤ්චබලයන්ගේ භාවනානුයෝග යැ සප්තබොධායන්ගේ භාවනානුයෝග යැ ආයාච්ඡ්ථාංඛිතිකමාර්ගයාගේ භාවනානුයෝග යැ යන මේ කුලඤ්චර්මයන් ගේ අන්තරාය පිණිස පරිභානය පිණිස වැටෙත්. මෙසෙයින් පරිභානයට වැටෙත් නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති.

කිංසයින් 'එහි ආසය ඇත්තාහු' නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙති යත්: ඒ අත් බැව්හි තෙල ලාමක අකුලඤ්චර්මයෝ ආත්මභාවය ඇසිරි කොට උපදිත්, යම්සේ බිලය ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු බිලයෙහි හොචිත් ද, දිය ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු දියෙහි හොචිත් ද, වනය ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු වෙනෙහි හොචිත් ද, රුක ඇසුරු කරන ප්‍රාණිහු රුකෙහි හොචිත් ද, එසෙයින් මැ අත් බැව් ඇසුරු කරන තෙල ලාමක අකුලඤ්චර්මයෝ ඒ අත්බැව්හි උපදිත්. මෙසෙයින් නුදු තත්‍රාසය (එහි ආසය) ඇත්තාහු නුයි 'පරිස්සය' නම් වෙත්.

වුත්තං භෙතං භගවතා;

“සාතෙතවාසිකො භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාවරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති. කරං ව භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාතෙතවාසිකො සාවරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති; ඉධ භික්ඛවෙ, භික්ඛු වත්තුනා රූපං දිස්වා උපපජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසඬකපා සංඤ්ඤාජනියා ත්‍යාසං දන්තො වසන්ති අත්තාසංවත්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති, තස්මා සාතෙතවාසිකො වුවති. තෙ නං සමුද්වරන්ති* සමුද්වරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති, තස්මා ‘සාවරියකොති වුථිති. පුනවපරං භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො යොගෙන සඤ්ඤං සුත්වා - පෙ - සාතෙන ගත්වා සාසිත්වා - පෙ - ජීව්‍යාය රභං සාසිත්වා - පෙ - කායෙන ඵොට්ඨබ්බං ජුස්සිත්වා පෙ - මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය උපපජ්ජන්ති යෙ පාපකා අකුසලා ධම්මා සරසංකපා සංඤ්ඤා ජනියා ත්‍යාසං දන්තො වසන්ති, අත්තාසංවත්ති පාපකා අකුසලා ධම්මාති තස්මා ‘සාතෙතවාසිකො’ති වුවති. තෙ නං සමුද්වරන්ති සමුද්වරන්ති නං පාපකා අකුසලා ධම්මාති තස්මා. ‘සාවරියකො’ති* වුවති. එවං ඛො භික්ඛවෙ, භික්ඛු සාතෙතවාසිකො සාවරියකො දුක්ඛං න ඵාසු විහරති’ති ඵෙම්බි තත්ත්වසයාති පරිසසයා.

වුත්තං භෙතං භගවතා:

“තයොමෙ භික්ඛවෙ, අනතරා මලා අනතරා අමිත්තා අනතරා සපත්තා අනතරා වධකා අනතරා පවුඤ්ඤිකා. කතමෙ තයො: ලොභො භික්ඛවෙ, අනතරා මලං අනතරා අමිත්තො අනතරා සපත්තො අනතරා වධකො අනතරා පවුඤ්ඤිකො. දෙසො භික්ඛවෙ - පෙ - මොභො භික්ඛවෙ, අනතරා මලං අනතරා අමිත්තො අනතරා සපත්තො අනතරා වධකො අනතරා පවුඤ්ඤිකො. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ, තයො අනතරා මලා* අනතරා අමිත්තා අනතරා සපත්තා අනතරා වධකා අනතරා පවුඤ්ඤිකා.”

1. “අනත්තනතො ලොභො ලොභො විත්තප්පකොපනො භයමනතරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.
2. ලුද්ධො අත්තං න ජානාති ලුද්ධො ධම්මං න පසන්ති අත්තං තමං තද්ධං හොති යං ලොභො සහතෙ තරං.
3. අනත්තනතො දෙසො දෙසො විත්තප්පකොපනො භයමනතරතො ජාතං තං ජනො නාවබුජ්ඣති.”

1. මහන සමුද්වරන-ම ඡ සං,
2. සාවරියකොති- ව-වි
3. අනතරාමලො- ම ඡ සං,

a. සලායතනසංග්‍රහ - නවපුරාණවග්ග
b. ඉතිදික්ඛක - වතුත්ථගග මලසුත්ත

මෙ වදරන ලද මැ යි බුදුන් විසින්:

“මහණෙනි, සාන්තෙවාසික වූ සාවරියක වූ මහණ දුකසේ නො සුවසේ වෙසෙයි. මහණෙනි, කෙසේ නම් සාන්තෙවාසික වූ සාවරියක වූ මහණ දුකයේ නො සුවසේ වෙසෙයි යත්: මහණෙනි, මෙ සස්තෙනි මහණක්හට ඇසින් රූපයක් දැක සරසංකල්ප (නොයෙක් අරමුණු හැසිරෙන හෙයින් සංකල්පනය කටයුතු) වූ යායෝජනයන්ට හිත වූ යම් ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදිත් ද ඒ අකුශල ධර්මයෝ ඔහුගේ සිත තුළ වෙසෙති සන්තානයට පිවිස වෙසෙති. එහෙයින් ‘සාන්තෙවාසික’ යයි කියනු ලැබෙයි. යම් හෙයකින් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහු හසුරුවත් ද, ඔහු කෙරෙහි පවතිත් ද, එහෙයින් ‘සාවරියක’ යයි කියනු ලැබේ. තවද මහණෙනි, මහණක්හට කනින් ශබ්දයක් අසා ... නැහැයෙන් ගඳක් අසා ... දිවින් රසයක් විඳ ... කයින් පහසක් පැහැසැ ... සිතින් දහමක් දැන නානාලම්බනයෙහි හැසිරීම් වශයෙන් පරිකල්පිත වූ සංයෝජනීය වූ යම් ලාමක අකුශලධර්ම කෙනෙක් උපදිත් ද, ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහුගේ සිත තුළ වෙසෙති, ඔහුගේ සන්තානයට පිවිස වෙසෙති. එහෙයින් ‘සාන්තෙවාසික’ යයි කියනු ලැබෙයි. යම් හෙයකින් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ ඔහු හසුරුවත් ද ඔහු කෙරෙහි පවතිත් ද, එහෙයින් ‘සාවරියක’ යයි කියනු ලැබේ. මෙසෙයින් මහණෙනි, මහණ තෙම සාන්තෙවාසික වූයේ සාවරියක වූයේ දුකසේ වෙසෙයි, සුවසේ නො වෙසේයයි” මෙසෙයිනුදු තත්‍රාසය වෙන් නුසි උපද්‍රව නම් වෙත්.

මෙ වදරන ලද මැ යි භාග්‍යවතුන් විසින්:

“මහණෙනි මෙ ඇතුළත මලයෝ ඇතුළත අමිත්‍රයෝ ඇතුළත සතුරෝ ඇතුළත වධකයෝ ඇතුළත පසම්මතුරෝ තිදෙනෙක් වෙති. කවර තිදෙනෙක්ද යත්: මහණෙනි, ලොභය ඇතුළත මලයෙක, ඇතුළත අමිත්‍රයෙක, ඇතුළත සතුරෙක, ඇතුළත වධකයෙක, ඇතුළත පසම්මතුරෙකි. මහණෙනි, ද්වේෂය ... මහණෙනි, මොහය ඇතුළත මලයෙක, ඇතුළත අමිත්‍රයෙක, ඇතුළත සතුරෙක, ඇතුළත වධකයෙක, ඇතුළත පසම්මතුරෙකි. මහණෙනි මොහු තිදෙන ඇතුළත මලයෝ යැ, ඇතුළත අමිත්‍රයෝ යැ, ඇතුළත සතුරෝ යැ, ඇතුළත වධකයෝ යැ, ඇතුළත පසම්මතුරෝ යි.”

1. ලෝභය අතර්ත්ව උපදවන්නේ යැ, ලොභය සිත චලනය කරන්නේ යැ, හේ ඇතුළත (සිත්හි) මැ උපන් භයහෙතෙසෙක, ඒ භය බාලජන තෙමේ නො දනියි.

2. ලොභී වූයේ (ලොකික ලොකොත්තර) අර්ත්ථය නො දනියි. (අර්ත්ථයට හේතු වූ) ධර්මය නො දනියි. යම් කලෙක්හි ලොභය තෙමේ මිනිසා මැඩගනී ද, එකල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.

3. ද්වේෂය අතර්ත්වජනක යැ, ද්වේෂය සිත චලනය කෙරෙයි. හේ සිත්හි උපන් භය කාරණයෙක, බාලජන තෙමේ එය අවබෝධ නො කෙරෙයි.

4. දුලබ්‍ය අසා න ජානාති දුලබ්‍යා ධම්මං න පසාති
අසාධංගම් තද හොති යං දෙසො සහතෙ නරං.
5. අන සථරනතො මොහො මොහො වික්කාමොපතො
ගයමිනනරතො ජාතං තං ජතො නාවිච්ඡිජ්ඣති.
6. මුලෙහා අසා න ජානාති මුලෙහා ධම්මං න පසාති
අසාධංගම් තද හොති යං මොහො සහතෙ නරං නති. a

එවමයි තත්‍රාසයාති පරිසකයා.

ප්‍රියතම. මහතම. මහත්මිය:

“තයෝ වෝ මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මා අරුඤ්ඤාං උපාජ්ජමානා උපාජ්ජන්ති අභිතාය දුක්ඛාය අඵාසුචිභාරාය, කතමෙ තයෝ: ලොභො වෝ මහාරාජ, පුරිසස්ස ධම්මො අරුඤ්ඤාං උපාජ්ජමානො උපාජ්ජති අභිතාය දුක්ඛාය අඵාසුචිභාරාය. දෙසො වෝ මහාරාජ -ප- මොභො වෝ මහාරාජ පුරිසස්ස ධම්මො අරුඤ්ඤාං උපාජ්ජමානො උපාජ්ජති අභිතාය දුක්ඛාය අඵාසුචිභාරාය ඉමෙ වෝ මහාරාජ, තයෝ පුරිසස්ස ධම්මො අරුඤ්ඤාං උපාජ්ජමානා උපාජ්ජන්ති අභිතාය දුක්ඛාය අඵාසුචිභාරාය.”¹

7. “ලොහො දෙසො ව මොහො ව පුරිසං පාතවෙනසං
හිංසනානි අත්ත සම්මානා තවසාරංව සම්මල” නැති

එවිලි ත්‍රාසයාති පරිඝ්‍රයා.

ප්‍රකෘත. භෞත. භගවතා:

8. “රාගො ව දෙසො ව ඉතො කිද්දතා
අරති රති ලොමහංසො ඉතොඡා,
ඉතො සමුට්ඨාය මනොවිතක්කා
කුමාරකා ධංකමිවොසාජනනි”ති

එවමයි තනුවාසයානි පරික්කයා.

පරික්ෂායානං සහිතාති පරික්ෂායෙ සහිතා ආරාධිතා අලෙඤ්ඤාසාරිතා
පරියාදිතා පටිත්තිකාපාති 'පරික්ෂායානං සහිතා'.

- a. ඉතිව්‍යාපනය - ව්‍යුත්පන්න ව්‍යුහය
- b. කොඳු සංයුත - ප්‍රතිවිචල්‍ය
- c. සුරැකිතාවය - සුරැකිතාවය

4. ජ්‍යෙෂ්ඨ අර්ත්ථය නො දනියි. ධර්මය නො දකියි. ක්‍රොධය මිනිසා යටපත් කරන කල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.

5. මෝහය අනර්ථ උපදවයි. මෝහය සිත කලබලයි. හේ(සිත තුළ උපදනා හය කාරණයෙක, බාලජන තෙම එය අවබෝධ නො කෙරෙයි.

6. මූළා වූයේ අර්ත්ථය නො දනියි. ධර්මය නො දකියි. මොහය මිනිසා මැඩගන්නා කල්හි බහල වූ අන්ධකාරය වේ.

මෙසේත් 'තත්‍රාසය වෙන්' නුයි පරික්ෂය නම් වෙන්.

මේ වදනලද මැ යි බුදුන් විසින්:

“මහරජ, පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනා ධර්මයෝ තිදෙනෙක් අභිත පිණිස දුක් පිණිස අසුඛවිභරණය පිණිස උපදිති. කවර තිදෙනෙකු යත්: මහරජ, ලොභධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අභිතයට දුකට නො සුවවිභරණයට උපදියි. මහරජ, ද්වේෂධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අභිතයට දුකට නො සුවවිභරණයට උපදියි. මහරජ, මොහධර්මය පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනේ අභිතයට දුකට නො සුවවිභරණයට උපදියි. මහරජ, මේ ධර්මයෝ තිදෙනා පුරුෂයාගේ අධ්‍යාත්මයෙහි උපදනාහු අභිත පිණිස දුක් පිණිස අසාසුඛවිභරණය පිණිස උපදිත්.”

7. ලොභය ද ද්වේෂය ද මොහය ද ස්වසන්තානයෙහි උපන්නාහු ස්වකීය ඵලය ත්වක්සාර හුණගසක් මෙන් පවසින් ඇති පුරුෂයා නසත්'යි.

මෙසෙයිනුදු 'තත්‍රාසය' නුයි 'පරික්ෂය' නම් වෙන්.

වදන ලද මැ යි බුදුන් විසින්:

8. රාගය ද ද්වේෂය ද කුශලධර්මයෙහි උත්කණ්ඨාව ද පස්කම්හි ඇලීම හා ලොභහර්ෂය ද මේ ආත්මභාවය නිදන කොට ඇත්තාහු යැ, මේ අත්බැවින් උපන්නාහු යැ, ලාමක වූ මනෝවිතර්කයෝ මේ අත්බැවින් ඉපැද, කුඩා දරුවන් දික් හුයකින් පය බැඳ හරන ලද කවුඩකු සෙයින් සිත (බැඳ හවයෙහි) හැර පියත්.

මෙසෙයිනුදු 'තත්‍රාසය' නුයි 'පරික්ෂය' නම් වෙන්.

පරික්ෂයානං සහිතා යනු: උපද්‍රව ඉවසනුයේ අරියනුයේ මැඩගත්තේ හාත්පයින් මැඩගත්තේ බැහැර කෙළේ නුයි 'පරික්ෂයානං සහිතා' යනුවේ.

අප්පච්ඡිති සො පච්චෙකසම්බුද්ධො අතීරු අප්පච්ඡි අනුත්‍රාසි අප්පච්ඡි පභිනභයභෙරවො විග්ගලොමභංගො විහරතිති පරිසකයානං සභිතො අප්පච්ඡි එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිද්‍යාණකප්පො,

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“වාතුද්දිසො අප්පච්ඡිසො ව හොති
සන්තුසකමානො ඉතරිතරෙන,
පරිසකයානං සභිතො අප්පච්ඡි
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිද්‍යාණකප්පො”ති.

9.

දුස්සඛග්ගා පබ්බජිතාපි එකෙ
අපො ගහට්ඨා සරමාවසන්තො,
අප්පොසුකෙකා පරපුකෙකසු හුදා
එකො වරො බ්‍රහ්මවිද්‍යාණකප්පො.

දුස්සඛග්ගා පබ්බජිතාපි එකෙති “පබ්බජිතාපි ඉධෙකච්ච නිසසයෙපි දියාමානෙ උදෙසෙපි දියාමානෙ පරිසුච්ඡායෙපි දියාමානෙ විවරෙපි දියාමානෙ පකෙති දියාමානෙ ලොභරාලකෙපි දියාමානෙ ධම්මකරෙකෙපි”¹ දියාමානෙ පරිසකාවතෙපි දියාමානෙ ඵවිකෙපි දියාමානෙ උපාහතෙපි දියාමානෙ කායඛන්ධතෙපි දියාමානෙ න සුසුසන්ති න සොතා ඔදහන්ති න අඤ්ඤාදිත්තං උපට්ඨාපෙන්ති, අනාසාවා අවචනකරං පටිලාම්බිත්තිනො අඤ්ඤානෙව මුඛං කරොන්ති”ති ‘දුස්සඛග්ගා පබ්බජිතාපි එකෙ’.

අපො ගහට්ඨා සරමාවසන්තාති ගහට්ඨාපි ඉධෙකච්ච හත්ථිමිති දියාමානෙ -පෙ- රථෙපි-බෙදන්තපි-විත්ථිමිති-තිරඤ්ඤාපි-සුවච්ඡෙශ්ශපි දියාමානෙ ගාමෙපි - නිගමෙපි - නඤරෙපි - රථෙයපි - ජනපදෙපි - දියාමානෙ න සුසුසන්ති² -පෙ-

අප්පොසුකෙකා පරපුකෙකසු හුදාති. අනානං යපෙතා සබ්බ ඉමස්මි අපො පරපුකා, තෙසු පරපුකෙකසු අප්පොසුකෙකා හුදා අව්‍යාවටො හුදා අනාපෙකො හුදාති ‘අප්පොසුකෙකා පරපුකෙකසු හුදා එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිද්‍යාණකප්පො.’

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්බුද්ධො:

“දුස්සඛග්ගා පබ්බජිතාපි එකෙ
අපො ගහට්ඨා සරමාවසන්තො
අප්පොසුකෙකා පරපුකෙකසු හුදා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිද්‍යාණකප්පො”ති.

1. ධම්මකරෙකෙපි- ම ඡ සො,

2. ත ඡ සන්ති- ම ඡ සො,

අපමිති යනු: ඒ පසේ බුදුහු නො බියසුල්ලහ නො තැතිගනුවහ උතුස්ත නො වනුවහ නො පලායන සුල්ලහ. ප්‍රතිණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇති වූ පහ වූ ලොවුදහගැනුම් ඇති වූ වාස කෙරෙත් තුයි 'පරිස්සයානං සතිතා අපමිති එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදනුහ ඒ පසේබුදුහු:

“වාතුද්දිසො අපාටිසො -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො”යි.

9

ඇතැම් පැවිද්දෝ ද යළි ගිහිගෙයි වසන ගෘහස්ථයෝ ද සභිග්‍රහ කිරීමට දුෂ්කර වෙති. (එහෙයින්) පරපුත්‍රයන් කෙරෙහි අල්පොක්සක වූ කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වූ සරනේ යි.

දුස්සංඛග්‍ගා පබ්බජිතා'පි එකෙ යනු: මෙලොවැ ඇතැම් පැවිද්දෝ ත් තිස දෙනු ලබන කල්හිද දෙසේ දෙනුලබන කල්හිද පරිපෘවණ දෙනු ලබන කල්හිද සිවුරු දෙනුලබන කල්හිද පාත්‍ර දෙනු ලබන කල්හිද ලොහො තලි දෙනු ලබන කල්හිද ඩබරා දෙනුලබන කල්හිද පෙරහන දෙනු ලබන කල්හිද ට්ටිකා (පසුම්) දෙනුලබන කල්හිද වහන් දෙනු ලබන කල්හිද කාබහන් දෙනු ලබන කල්හිද නො අසති, කන් යොමු නො කෙරෙති, දෑතගනු පිණිස සිත නො පිහිටුවති අවවාද නො අසන්න:හු වචන නො කරන්නාහු විරුද්ධ වූ පවත්නාහු ඉවත බලක්කුයි 'දුස්සංඛග්‍ගා පබ්බජිතා'පි එකෙ' යනු වේ.

අපො ගහට්ඨා සරමාවසනතා යනු: මෙලොවැ ඇතැම් ගෘහස්ථයෝ ද ඇතැකු දෙනු ලබන කල්හි ...රියකු - කෙතකු - වත්තකු - අමුරතු - රත්රතු දෙනු ලබන කල්හි ගමකු - නියමිගමකු - නුවරකු - රටකු - දැවවකු දෙනු ලබන කල්හි නො අසති ...

අපෙපාසසුකෙකා පරපුත්තෙසු හුත්වා යනු: තමා හැර හැම දෙන මෙ අරුත්හි පරපුත්‍ර නම් වෙති. ඒ පරපුත්‍රයන් කෙරෙහි අල්පොක්සක වූ ව්‍යාපෘත නො වූ අපෙක්ෂා රහිත වත්තෙයි 'අප්පොක්සක්කො පරපුත්තෙසු හුත්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදනුහ ඒ පසේ බුදුහු:

“දුස්සංඛග්‍ගා පබ්බජිතා පි -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

10.

වොරොපයිකා ගිහිබ්‍රාහ්මණානි
සංසිතපට්ඨානං යථා කොවිළාරො,
ජෙය්‍යාන විරො' ගිහිබ්‍රාහ්මණානි
ඒකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකප්පො.

වොරොපයිකා ගිහිබ්‍රාහ්මණානි 'ගිහිබ්‍රාහ්මණ' වුච්ඡන්ති තෙසා ව මසස්ස ව මාලා ව ගන්ධං ව විලෙපනං ව ආභරණං ව චිත්‍රකර්මං ව වස්ත්‍රං ව පාරුෂනං ව ටොස්සනං ව උච්ඡාදනං පරිමාදනං නභාපනං සම්බාහනං ආදසං අක්ඛන්තං මාලාගන්ධවිලෙපනං මුඛවුණ්ණකං මුඛලෙපනං හස්තබන්ධං සිංහාබන්ධං දණ්ඩං නාලිකං බ්‍රහ්මං ජක්ඛං විත්‍රාපාහනං උණ්හිසං මණිං වාලවිජ්ජිං ඔද්දානං වස්ත්‍රානි දීඝදානං, ඉති වා, වොරොපයිකා ගිහි බ්‍රාහ්මණානි ගිහිබ්‍රාහ්මණානි ඔරොපයිකා සමොරොපයිකා ගිහිබ්‍රාහ්මණානි, වොරොපයිකා ගිහි බ්‍රාහ්මණානි'.

සංසිතපට්ඨානං යථා කොවිළාරොති යථා කොවිළාරස්ස පට්ඨානං තානි සංසිතානි' පතිතානි පරිපතීතානි, එවමෙව තස්ස පච්චේදක සම්මුද්ධස්ස ගිහිබ්‍රාහ්මණානි සිතානි සංසිතානි පතිතානි සංසිත පට්ඨානං යථා කොවිළාරො.

ජෙය්‍යාන විරො ගිහිබ්‍රාහ්මණානි විරො'ති විරියවාත් ඒරො, පසුති විරො, විසජ්ජිති විරො, අලමකොති විරො, සුඤ්ඤාති විරො, වික්කන්තො අනිරුද්ධං අවජ්ජමති අනුත්‍රාසි අපලාසි පභිනභයහෙරවොති විරො, විගතලොමභංසොති විරො;

1. "විරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි භිරයදුක්ඛමතිව්ව විරියවාසො, සො විරියවා පධානවා විරො තාදි, පවුච්චතෙ තප්පකං" ති.

ගිහිබ්‍රාහ්මණානි' වුච්ඡන්ති සුත්තං ව දුරා ව' දුසි ව දුසා ව අපෙළකා ව කුක්කුටස්සකරා ව හත්ථිගවාසකවළවා ව ධෙක්ඛං ව වත්ථුං ව හිරක්ඛං ව සුච්ඡේදනං ව භාමනිගමරාජධානියො ව රව්ඨං ව ජනපදො ව කොසො ව කොට්ඨාසාරං ව යං කිංකරි රජනියවත්ථු, ජෙය්‍යාන විරො ගිහිබ්‍රාහ්මණානි සො පච්චේදකසම්මුද්ධො ඒරො ගිහිබ්‍රාහ්මණානි ඡිත්තං සම්මුච්ඡිත්තං ජහිත්තං විනොදෙත්තං බ්‍රාහ්මණිකත්තං අනාහං ගමෙත්තං 'ජෙය්‍යාන විරො ගිහි බ්‍රාහ්මණානි ඒකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකප්පො.

තෙනාහ සො පච්චේදකසම්මුද්ධො:

"වොරොපයිකා ගිහිබ්‍රාහ්මණානි
සංසිතපට්ඨානං යථා කොවිළාරො,
ජෙය්‍යාන විරො ගිහිබ්‍රාහ්මණානි
ඒකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණකප්පො"ති.

පඨමො වග්ගො.

1. සංසිතපට්ඨානං - ම ජ සං, සා,

2. විරො - ව-වි

3. වික්කන්ති සංසිතානි - ම ජ සං, සා,

4. ගිහිබ්‍රාහ්මණානි - ප, ව, වි

5. සංසිතා - ම ජ සං,

6. විරො - ව-වි

10.

ගිලිහුණු පත්‍ර ඇති කොබළලුකක් සෙයින් (කෙහෙ රවුළු ආ) ගිව්වාඤ්ජනයන් බැහැර කොට මාර්ගවිසාරී ඇත්තේ ගිහි (කාම) ඛන්ධන-යන් (මාර්ගඤානයෙන්) සිද්ධියා කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැසරතේ යි.

වොරොපයින්වා ගිහිබාඤ්ජනානි- 'ගිහිබාඤ්ජන' යි කෙස් ද රවුළු ද මල් ද ගඳ ද විලෙවුන් ද අබරණ ද පළඳනා ද වස්ත්‍ර ද පොරෝනා ද හිස් වෙළුම ද සුවඳසුණු ගැල්වීම (කෙල්ගල්වා) උරිමැදීම සුවඳපැතින් නැහැවීම (මලායන්ගේ අත්පා සෙයින් මුගුරින් මැඩ කරන) සම්බාහනය කැටපත් අඳුන් මල්ගඳවිලෙවුන් මුවසුණු මුඛලෙපන හස්තබන්ධ ගිබාබන්ධ සෝලලිය (ලීලාදණ්ඩ) විත්‍රනාළිකා විසිතුරු කොටු ඇති කඩු විවිත්‍ර ඡත්‍ර විසිතුරු වහන් නළල්පට මිණි වල්විද්‍යා දික්දහවලු ඇති සුදුවත් යන මොහු හෝ කියනු ලැබෙති. වොරොපයින්වා ගිහිබාඤ්ජනාන යනු: ගිහිබාඤ්ජනයන් බැහැර කොට මැනැවින් බැහැර කොට බහා තබා පටිප්පස්සම්භනය කොට නුයි 'වොරොපයින්වා ගිහිබාඤ්ජනානි' යනු වේ.

සංසිතපත්තො යථා කොවිළාරො- යම්කේ කොබළලුකක්හු ගේ පත්‍රයෝ ගිලිහුණාහු ද මොනොවට ගිලිහුණාහු ද වැටුණාහු ද වෙසෙයින් වැටුණාහු ද එසෙයින් මැ ඒ පසේබුද්ධන් ගේ ගිහිබාඤ්ජනයෝ ගිලිහුණාහු මොනොවට ගිලිහුණාහු වැටුණාහු වෙසෙයින් වැටුණාහු වෙන් නුයි 'සංසිතපත්තො යථා කොවිළාරො' යනු වේ.

ජෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි- 'වීරො' යනු: වියව්න නුයි වීර යැ ප්‍රභූ නුයි වීරයැ, වශයෙහි පවත්නේ නුයි වීරයැ, සමර්ථයින් ඇත්තේ නුයි වීර යැ, ශූර නුයි වීර යැ, වික්‍රම ඇත්තේ යැ බිය නැත්තේ යැ නො තැති ගත්තේයැ, උත්‍රාස නැත්තේයැ නො පලායන්නේ යැ ප්‍රභීණ කළ බිය හා බියඅරමුණු ඇත්තේ නුයි වීරයැ, පහ වූ ලොමුදහගැනුම් ඇත්තේ නුයි වීර යැ.

1. "මෙලොවැ සියලු පාපයන් ගෙන් වෙන් වූ වියව්නට නිවාස වූ ඒ ක්ෂිණාසුචි තෙම නිරයඤ්ඤා ඉක්මැ සිටියේ වෙයි. වියව්න ඇති ප්‍රධන්වියව්න ඇති ඒ වීර තෙම තථ බැවින් 'තාදී' යයි කියනු ලැබේ" යයි.

'ගිහිබන්ධන' යි අභිදරුවෝ ද දසිදස්ස ද එළඬුළුපවෝ ද කුකුළුවෝ ද හුරෝ ද ඇත්- නව- අස්- වෙළඹහු ද කෙත්වකු ද අභිරන් ද රත්රන් ද ගමනියම්ගම් රජදහන් ද රටදනවු ද කොටු ද කොටු ගුළු ද යම්කිසි සිත් අළුවන වස්තු කෙනෙක් වෙන් නම් ඔහු කියනු ලැබෙත්. 'ජෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි' යනු: ඒ පසේබුද්ධ වීරයෝ ගිහිබන්ධනයන් සිද්ධියා මොනවට සිද්ධියා හැරපියා දුරු කොට විගතාත්ත කොට අනාභාවයට පමුණුවා නුයි 'ජෙත්වාන වීරො ගිහිබන්ධනානි එකො වරෙ බන්ධවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුද්ධ:

"වොරොපයින්වා -ප- එකො වරෙ බන්ධවිසාණකප්පො" යි.

ප්‍රථමවර්ගය යි.

1.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං
සද්ධිං චරං සාධුචිහාරි ධිරං,
අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානි
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සත්ථිමා.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායනි: සචෙත්තිපකං පණ්ණිතං පඤ්ඤවනතං¹.
බුද්ධිමත්තං ඤාණං චිහාරිං මෙධාවිං සභායං ලාභයා, පටිලභෙය්‍යා
අධිගච්ඡෙය්‍යා විද්‍යෙය්‍යානි 'සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං'.

සද්ධිං චරං සාධුචිහාරි ධිරනි: 'සද්ධිං චරං'නති එකතො චරං,
සාධුචිහාරිනති පඨමෙනපි ක්කානෙන සාධුචිහාරිං දුතිතෙය්‍යපි ක්කානෙන-
තතිසෙය්‍යපි ක්කානෙන-චතුසෙය්‍යපි ක්කානෙන සාධුචිහාරිං මෙත්තායපි
චෙතොවිමුක්ඛයා සාධුචිහාරිං කරුණායපි- මුද්දිතායපි- උපෙක්ඛායපි
චෙතොවිමුක්ඛයා සාධුචිහාරිං, ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියාපි සාධු
චිහාරිං විශ්ඤාණඤ්චායතන -පෙ- ආකිඤ්චායතන -පෙ- නෙවසඤ්ඤා
නාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියාපි සාධුචිහාරිං ගිරොධසමාපත්තියාපි සාධු
චිහාරිං එලසමාපත්තියාපි සාධු චිහාරිං. ධිරනි: පණ්ණිතං පඤ්ඤවනතං²
බුද්ධිමත්තං ඤාණං චිහාරිං මෙධාවිනති 'සද්ධිං චරං සාධු චිහාරි ධිරං'.

අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානිනි: 'පරිසසයා'නි දො පරිසසයා:
පාකට්ඨපරිසසයා ච පටිච්ඡන්තපරිසසයා ච -පෙ- දුමෙ වුච්ඡන්ති
පාකට්ඨපරිසසයා -පෙ- දුමෙ වුච්ඡන්ති පටිච්ඡන්ත පරිසසයා -පෙ- එවසී
තත්තාසයානි පරිසසයා -පෙ- අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානිනි: සබ්බෙ
පරිසසයෙ අභිභූයා අභිභවිතා අජ්ඣස්මිති පරියාදිස්මිති මද්දිස්මිති
'අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානි'.

චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සත්ථිමානි සො පච්චෙකසම්මුද්ධො තෙන
නෙපකෙකත පණ්ණිතෙන පඤ්ඤවනෙන බුද්ධිමනෙන ඤාණෙන
චිහාරිනා මෙධාවිනා සභායෙන සද්ධිං අත්තමනො තුට්ඨමනො හට්ඨමනො
පහට්ඨමනො උද්ගමනො මුද්ගමනො චරෙය්‍ය චිහරෙය්‍ය ඉරියෙය්‍ය
වත්තෙය්‍ය පාලෙය්‍ය යපෙය්‍ය යාපෙය්‍යානි 'චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො'
සත්ථිමානි: සො පච්චෙකසම්මුද්ධො සත්ථිමා හොති පරමෙන සත්තෙනපකෙකත
සමත්තාගතො විරතතමි විරහාසිතමි සරිතා අනුසාරිතානි 'චරෙය්‍ය
තෙනත්තමනො සත්ථිමා'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසම්මුද්ධො:

“සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං
සද්ධිං චරං සාධුචිහාරි ධිරං
අභිභූයා සබ්බානි පරිසසයානි
චරෙය්‍ය තෙනත්තමනො සත්ථිමානි”

1.

ඉදින් නිපුණ වූ සාධු (අර්ථ-උපචාර) විහරණ ඇති ප්‍රඥ වූ සමග භාසිරෙන සභායකයකු ලබන්නේ නම් භෑම උවදුරු මැඩලා එයින් තුටු වැ සිහි ඇතිව භාසිරෙන් නේ යි.

සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං යනු: ඉදින් පියවින් නිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධි ඇති තුවණ ඇති විමසන තුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති සභායකයකු ලැබේ නම් ප්‍රතිලාභ කෙරේ නම් අධිගම කෙරේ නම් විදි නම් තුයි 'සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං' යනු වේ.

සද්ධිං වරං සාධුචිහාරි යි- 'සද්ධිං වරං' යනු: එක් වැ භාසිරෙන. සාධුචිහාරි යනු: ප්‍රථමධ්‍යානයෙනුදු සාධුචිහාර ඇති ද්විතීය ධ්‍යානයෙනුදු- තෘතීය ධ්‍යානයෙනුදු- චතුර්ත්මධ්‍යානයෙනුදු සාධුචිහාර ඇති මෙමත්‍රීවිත්ත විමුක්තියෙනුදු සාධු චිහාර ඇති කරුණායෙනුදු- මාදුතායෙනුදු- උපෙක්ෂා විත්තවිමුක්තියෙනුදු සාධුචිහාර ඇති, ආකාසානඤ්චායතන සමාපත්තියෙනුදු සාධුචිහාර ඇති විඤ්ඤාණඤ්චායතන -පෙ- ආකිඤ්චඤ්ඤායතන-පෙ- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සමාපත්තියෙනුදු සාධුචිහාර ඇති නිරොධසමාපත්තියෙනුදු සාධුචිහාර ඇති ඵලසමාපත්තියෙනුදු සාධුචිහාර ඇති. යි- යනු: පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධි ඇති තුවණැති විමසන තුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති තුයි 'සද්ධිං වරං සාධුචිහාරි යි' යනු වේ.

අභිභුයා සබ්බානි පරිස්සයානි- 'පරිස්සය' යනු: ප්‍රකට උපද්‍රව යැ ප්‍රතිවිජන්ත උපද්‍රව යැ යි උපද්‍රව දෙකෙකි....මොහු දුකට උපද්‍රව යෝයි කියනු ලැබේ... මොහු ප්‍රතිවිජන්ත උපද්‍රවයෝ යි කියනු ලැබේ... මෙසේත් තත්‍රාසය තුයි පරිස්සය නම් වේ...අභිභුයා සබ්බානි පරිස්සයානි යනු: භෑම උවදුරු මැඩගෙන අභිභවන කොට යට කොට භාත්පයින් මැඩගෙන මර්දනය කොට තුයි 'අභිභුයා සබ්බානි පරිස්සයානි' යනු වේ.

වරෙයා තෙනත්තමනො සතිමා යනු: ඒ පසේබුදුහු ඒ පියවින් නිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් වූ තුවණැති විමසන තුවණැති තුලිතඥාන ඇති සභායකයකු සමග සියමත් ඇති වැ තුටුසිත් ඇති වැ හටුසිත් ඇති වැ පහටුසිත් ඇති වැ උදගුසිත් ඇති වැ මුදිතසිත් ඇති වැ භාසිරෙන්නේ යැ වාසය කරන්නේ යැ ඉරියවු පවත්වන්නේ යැ වැටෙන්නේ යැ ඉරියවු රක්නේ යැ යැපෙන්නේ යැ යාපනය කරන්නේ තුයි 'වරෙයා තෙනත්තමනො' යනු වේ. සතිමා යනු: ඒ පසේබුදුහු ස්මාතිමත් වෙති පරම වූ ස්මාති නිපකභාවයෙන් සමන්වාගත වුවාහු විරක්කා (කළ බොහෝ කල් ඉක්මුණු දය) ද විරහාමිත ද සිහි කරන්නාහු සුනසුනා සිහි කරන්නාහු වෙත් තුයි 'වරෙයා තෙනත්තමනො සතිමා' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

"සචෙ ලභෙථ නිපකං සභායං -පෙ- වරෙයා තෙනත්තමනො සතිමා"යි.

නො වෙ ලහෙට් තිපකං සභායං
සඤ්ඤං වරං සාධුචිහාරි ධිරං,
රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය
එකො වරෙ බහාවිසාණකපෙසා,

නො වෙ ලහෙට් තිපකං සභායනති නො වෙ තිපකං පණ්ණිතං පඤ්ඤවිතං බුද්ධිමතං ඤාණං විහාපිං මෙධාපිං සභායං ලහෙයා පටිලහෙයා අධිගච්ඡෙය විඤ්ඤායාති 'නො වෙ ලහෙට් තිපකං සභායං'.

සද්ධිංවරං සාධුචිහාරි ධිරනති 'සඤ්ඤං වර'නති එකකො වරං සාධු විහාරිනති පඨමෙනපි කොතෙන සාධුචිහාරිං. -පෙ- නිරොධ-සමාපත්තියාපි සාධුචිහාරිං, එලසමාපත්තියාපි සාධුචිහාරිං. ධිරනති ධිරං පණ්ණිතං පඤ්ඤවිතං බුද්ධිමතං ඤාණං විහාපිං මෙධාපිනති 'සඤ්ඤං වරං සාධුචිහාරි ධිරං'.

රාජාව රට්ඨං විජිතං පභායාති: යථා රාජා බත්තියො වුද්ධාහිසිනො විජිතසඛ්භාමො නිහතපච්චාමිඤ්ඤා ලද්ධාධිජායො පරි පුණ්ණිකොස-කොට්ඨාගාරො රට්ඨං ව ජනපදං ව කොසං ව කොට්ඨාගාරං ව පහුතතිරඤ්ඤසුචිණ්ණං නගරං ව පරිච්චිජ්ඣා කෙමඤ්ඤං ඔහාරොජා කංසායාති වජ්ජාති අවජ්ජාදෙජා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිජා අකිඤ්ඤනභාවං උපගනාජා එකො වරති විහරති ඉරියති වග්ගෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, එවං පමච්චකසමුද්දොපි සබ්බං සරාචාසපළිබොධං ඡිත්ථිජා පුත්තදුරපළිබොධං ඡිත්ථිජා ඤාතිපළිබොධං ඡිත්ථිජා මිත්තාම-චපළිබොධං ඡිත්ථිජා කෙසමසසුං ඔහාරොජා කාසායාති වජ්ජාති අවජ්ජාදෙජා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිජා අකිඤ්ඤනභාවං උපගනාජා එකො වරති විහරති ඉරියති වග්ගෙති: පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය එකො වරෙබහාවිසාණකපෙසා'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමුද්දො:

"නො වෙ ලහෙට් තිපකං සභායං
සඤ්ඤං වරං සාධුචිහාරි ධිරං,
රාජාව රට්ඨං විජිතං පභාය
එකො වරෙ බහාවිසාණකපෙසා"ති.

2.

ඉදින් පියවීන් තිපුණ වූ සාධුවිහාර ඇති ප්‍රාඥ වූ සමග හැසිරෙන සභායකයකු නො ලැබේ නම් දිනු රට හැරපියා එකලාව යන රජක්ෂු සෙයින් බාලයා හැරපියා කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

නො වෙ ලහෙට නිපකං සභායං යනු: ඉදින් පියවීන් තිපුණ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් නුවණැති විමසුම් නුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති සභායකයකු නො ලැබේ නම් ප්‍රතිලාභ නො කෙරේ නම් අධිගම නො කෙරේ නම් නො වීදි නම් නුයි 'නො වෙ ලහෙට නිපකං සභායං' යනු වේ.

සද්ධිං වරං සාධුවිහාරි යි— 'සද්ධිං වරං' යනු: එක් වැ හැසිරෙන සාධුවිහාරිං යනු: ප්‍රථමධර්මානුශාසනෙහි සාධුවිහාර ඇති ...තිරොධසමාපත්ති යෙහු සාධුවිහාර ඇති, එලසමාපත්තියෙහු සාධුවිහාර ඇති. යි. යනු: ප්‍රාඥ වූ පණ්ඩිත වූ ප්‍රඥා ඇති බුද්ධිමත් නුවණැති විමසනනුවණ ඇති තුලිතඥාන ඇති නුයි 'සද්ධිං වරං සාධුවිහාරි යි' යනු වේ.

රාජාව රටයං විජිතං පහාය යනු: යම්සේ මුදුනෙහි බිසෙවලක් දිනන ලද සධිග්‍රාම ඇති නසනලද පසම්තුරන් ඇති මුදුන්පත් අදහස් ඇති පිරිසුන් කොටු කොටුගුළු ඇති ක්ෂත්‍රිය රජ කෙනෙක් රට ද දනවූ ද කොටුසු බොහෝ වූ කළ නොකළ රන් ඇති කොටුගුළු නුවර ද හැරපියා කෙහෙරවුළු බහාලා කහවත් හැඳ පෙරෙවැ ගිහිගෙන් ගිහිම අනාගායනී පැවිද්දට පැමිණ පළිබොධ රහිත (කිසිත් නැති) බවට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙත් ද වෙසෙත් ද ඉරියවු පවත්වත් ද පවතිත් ද රැකෙත් ද යැපෙත් ද යාපනය කෙරෙත් ද එසෙයින් පසේ බුද්ධි ද හැම ගිහිගෙ පළිබොධය සිද්ධියා අඹුදරු පළිබොධය සිද්ධියා ඥාති පළිබොධය සිද්ධියා සගයහළු පළිබොධය සිද්ධියා කෙහෙරවුළු බහාලා කහවත් හැඳපෙරෙවැ ගිහිගෙන් ගිහිම අනාගායනීයාසනයට පැමිණ අක්කිඤ්චනභාවයට පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙත් වෙසෙත් ඉරියවු පවත්වත් පවතිත් රැකෙත් යැපෙත් යාපනය කෙරෙත් නුයි 'රාජා' ව රටයං විජිතං පහාය එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුද්ධි:

"නො වෙ ලහෙට -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො" යි.

3.

අද්ධා පසංසාම සභායසම්පදං
 සෙට්ඨා සමා සෙව්තබ්බා සභායා
 එතෙ අද්ධා අනවජ්ජහොජී
 එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

අද්ධා පසංසාම සභාය සම්පදන්ති 'අද්ධා'ති එකංසව්වනං තිසසංසය-
 ව්වනං භික්ඛබ්බව්වනං අදොළඡකච්චනං අදොළඡහකච්චනං තියොග
 ව්වනං අපණ්ණකව්වනං අවිරුද්ධව්වනං අවිඤ්ඤානව්වනං ආදියං.
 සභාය සම්පදන්ති සභායසම්පද වුවන් යො සො සභායො අසෙසකෙන
 සීලකඤ්ඤාන සමනතාගතො හොති, අසෙසකෙන සමාධිකඤ්ඤාන,
 අසෙසකෙන පඤ්ඤාකඤ්ඤාන- අසෙසකෙන විමුක්තිකඤ්ඤාන-
 අසෙසකෙන විමුක්තිඤ්ඤාණදසකෙන සමනතාගතො හොති.
 අද්ධා පසංසාම සභායසම්පදන්ති සභායසම්පදං පසංසාම ථොමෙමි
 කිත්තොම වණ්ණොමාති 'අද්ධා පසංසාම සභායසම්පදං'.

සෙට්ඨා සමා සෙව්තබ්බා සභායාති: සෙට්ඨා හොන්ති සභායා
 සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්තියා විමුක්තිඤ්ඤාණදසකෙන, සමා
 සද්ධිසා හොන්ති සභායා සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්තියා
 විමුක්තිඤ්ඤාණදසකෙන සෙට්ඨා වා සභායා සද්ධිසා වා සභායා සෙව්තබ්බා
 හරිතබ්බා පසුරුපාසිතබ්බා පරිපුර්ණතබ්බා පරිපඤ්ඤිතබ්බාති 'සෙට්ඨා සමා
 සෙව්තබ්බා සභායා'.

එතෙ අද්ධා අනවජ්ජහොජීති: අත්ථි දුග්ගලො සාවජ්ජහොජී, අත්ථි
 දුග්ගලො අනවජ්ජහොජී.

කතමොව දුග්ගලො සාවජ්ජහොජී: ඉධෙකවෙදො දුග්ගලො
 කුහතාය ලපනාය නෙමිත්තිකතාය තිසෙසිකතාය ලාභෙන ලාභං
 ගිජ්ඣිසනතාය¹ දරුදනෙන වෙඵදනෙන පත්තදනෙන දුපඵදනෙන
 ඵලදනෙන සිත්තාදනෙන වුණ්ණදනෙන මත්තිකාදනෙන දන්තකඨ්ඨ-
 දනෙන මුට්ඨාදකදනෙන වාටුකමාතාය² මුග්ගසුපාතාය³ පාරිභට්ඨතාය⁴
 පිට්ඨිමංසිකතාය⁵ වත්ථුවිජ්ජාය තිරවිජ්ජනවිජ්ජාය අධිගවිජ්ජාය
 නකඛන්තවිජ්ජාය දුතගමනෙන⁶ පභිතගමනෙන පභිසපෙසති යෙන
 වෙජ්ජකමෙවන පිණ්ඩපතිපිණ්ඩකෙන දන්තානුපදනෙන අධිමෙවන විසමෙන,
 ලද්ධා ලභිඤා අධිගතඤා විජ්ජිඤා පටිලභිඤා ජිවිකං කපෙති. අයං
 වුවති දුග්ගලො සාවජ්ජහොජී.

1. සමාධිකඤ්ඤාන සමනතාගතොහොති-මප	6. පිඤ්ඤාකඤ්ඤාන-ම ඡ සං
2. නිරිජ්ජිසනතාය-ම ඡ සං	7. නවකමෙවන-ම ඡ සං
3. පාඤ්ඤාමාතාය-සභා	දුග්ගලො-සභා ව පොත්
4. මුග්ගසුපතාය-සභා	කෙසු අධිකං
5. පාරිභට්ඨතාය-ම ඡ සං	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

3.

එකත්තෙන් සත්‍යසම්පත් පසසම්භ. ශ්‍රේෂ්ඨ වූ සම වූ සත්‍යයෝ සෙවියයුත්තාහ. නිරවද්‍ය භෞජන (ආජීව) ඇත්තේ කුලුන් නො ලැබ කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

අද්ධා පසංසාම සත්‍යය සම්පදං- 'අද්ධා' යනු: එකාන්තවචන යැ නිසැක වචන යැ නිශ්ශබ්දිකාවචනයැ අද්දෙවධවචන යැ නො දෙහිත් වචන යැ නියොගවචන යැ නො බොල් වචන යැ අවිරුද්ධවචන යැ තෙල 'අද්ධා' යනු සතිවුහන් වචන යි. සත්‍යය සම්පදං යනු: යම් සත්‍යයෙක් අද්දෙක්ෂ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත වේ ද අද්දෙක්ෂ වූ සමාධිස්කන්ධයෙන්- අද්දෙක්ෂ වූ ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන්- අද්දෙක්ෂ වූ විමුක්තිස්කන්ධයෙන්- අද්දෙක්ෂ වූ විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් සමන්වාගත වේ ද, හේ සත්‍යසම්පත් යි කියනු ලැබේ. අද්ධා පසංසාම සත්‍යය සම්පදං යනු: සත්‍යසම්පත් පසසම්භ තෙමම්භ කීර්තනය කරම්භ ගුණකියම්භ නුයි 'අද්ධා පසංසාම සත්‍යයසම්පදං' යනු වේ.

සෙට්ඨා සමා සෙට්ඨබ්බා සත්‍යා යනු: සත්‍යයෝ ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් ශ්‍රේෂ්ඨ වෙති සත්‍යයෝ ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් සම්පදාග වෙති. ශ්‍රේෂ්ඨසත්‍යයෝ හෝ සදාගසත්‍යයෝ හෝ සේවනය කළයුත්තාහ හජනය කළයුත්තාහ පර්යවූපාසන කළ යුත්තාහ පිළිවිසිය යුත්තාහ පරිප්‍රශ්න කළ යුත්තාහු නුයි 'සෙට්ඨා සමා සෙට්ඨබ්බා සත්‍යා' යනු වේ.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොඪී යනු: 'සාවජ්ජහොඪී' පුද්ගලයෙක් ඇත, 'අනවජ්ජහොඪී' පුද්ගලයෙක් ඇති.

සාවජ්ජහොඪී පුද්ගල කවරැ යත්: මෙ සස්තෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විස්මය කරවීමෙන් උසස් කොට බිණීමෙන් නිමිති කරන බැවින් මෙරමා ගුණ නසන බැවින් ලාභයෙන් ලාභය සොයන බැවින් දූව දීමෙන් සුණ්දඩු දීමෙන් (තල් ආදී) පත්‍ර දීමෙන් පුෂ්පදානයෙන් ඵලදානයෙන් නහනු දීමෙන් සුණු දීමෙන් මැටි දීමෙන් දුහැටිදඩු දීමෙන් මුවදෝනා දිය දීමෙන් වාටුබස් කියන බැවින් මුද්ගසුපයක් වැනි වීමෙන් (දරුවන් වැඩිමාදී) පරිහටභාවයෙන් මෙරමා පිටුමස් කන බැවින් වාස්තුවිද්‍යායෙන් තිරස්වින විද්‍යාවෙන් අධිගවිද්‍යාවෙන් නක්ෂත්‍රවිද්‍යාවෙන් දූතමෙහෙවරින් හසුන් ගෙනයෑමෙන් පා මෙහෙවරින් වෙදකමින් පිණ්ඩප්‍රතිපිණ්ඩකයෙන් දානානුප්‍රදානයෙන් නො දුහැමින් නො සෙමෙන් ලැබ ලබා, පැමිණ, වීද, ප්‍රතිලාභ කොට දිවි රකී. මේ 'සාවජ්ජහොඪී පුද්ගල' යි කියනු ලැබේ.

කතමො ව පුග්ගලො අනවජ්ජහොථී: ඉධෙකවෙදා පුග්ගලො න කුහ්නාය න ලප්පනාය න නෙමිත්තකතාය න නිපෙසිකතාය න ලාභෙන ලාභං නිරිභිංසනතාය න දුරුදනෙන න ටෙඨදනෙන න පක්ඛදනෙන න පුථදනෙන න ඵලදනෙන න සිනානදනෙන න පුණ්ණදනෙන න මත්තිකාදනෙන න දත්තකට්ඨදනෙන න මුඛොදක-දනෙන න වාටුකමාතාය න මුග්ගසුප්පාතාය න පාරිභවිකාය න පිට්ඨිමංසිකතාය න වත්තවිජ්ජාය න තිරිඡානවිජ්ජාය න අඛණ්ඩිජ්ජාය න නක්ඛණ්ඩිජ්ජාය න දුතගමනෙන න පභිනගමනෙන න ජක්ඛපෙසග්ගියෙන න වෙජ්ජකමමන න පිණ්ඩපතිපිණ්ඩකෙන න දනානුපදනෙන ධම්මෙන සමෙන ලද්ධා ලභිඤා අධිගහනා විජ්ඣා පටිලභිඤා ජිවිකං කප්පෙති. අයං වුට්ඨි පුග්ගලො අනවජ්ජහොථී.

එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී එතෙ අනවජ්ජහොථී අලද්ධා අලභිඤා අනධිගහනා අවිජ්ඣා අපටිලභිඤානි 'එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී එකො වරෙ බහුවිධසාණකප්පො'.

තෙතාහ සො පට්ටකසම්මුද්ධා:

“අද්ධා පසංසාම සභායසම්පදං
සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සභායා,
එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී
එකො වරෙ බහුවිධසාණකප්පො”ති.

4.

දිඤ්ඤා සුචණ්ණසස පහසසරානි
කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි,
සංඝට්ටයනතානි දුට්ඨා භුජසමි.
එකො වරෙ බහුවිධසාණකප්පො.

දිඤ්ඤා සුචණ්ණසස පහසසරානිනි 'දිඤ්ඤා'නි දිඤ්ඤා පඤ්ඤා තුලසිඤ්ඤා තිරිඤ්ඤා විභාවසිඤ්ඤා විභුතං කඤ්ඤා. සුචණ්ණසසානි: ජාතරූපසස, පහසසරානිනි: පරිසුද්ධානි පරියොද්ධානිනි 'දිඤ්ඤා සුචණ්ණසස පහසසරානි.

කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානිනි: 'කම්මාරපුත්තො' වුට්ඨි සුචණ්ණකාරො, කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානිනි: කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි සුකතානි සුපරිකම්මකතානිනි කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිතානි'.

“අනවජ්ජහොථී” පුද්ගල කවරැ යත්: මෙ සස්තෙහි ඇතැම් පුද්ගලයෙක් විස්මය කරවීමෙන් නො වැ උසස් කොට බිඳීමෙන් නො වැ හිමිති කරන බැවින් නො වැ මෙරමා ගුණ නසන බැවින් නො වැ ලාභයෙන් ලාභය සොයන බැවින් නො වැ දව දීමෙන් නො වැ හුණදඩු දීමෙන් නො වැ පත්‍රදායෙන් නො වැ පුෂ්පදායෙන් නො වැ ඵලදායෙන් නො වැ නහනු දීමෙන් නො වැ සුණු දීමෙන් නො වැ මැටි දීමෙන් නො වැ දහැටිදඩු දීමෙන් නො වැ මුවදොනා දිය දීමෙන් නො වැ වාටුබස් කියන බැවින් නො වැ මුද්ගසුපයක් වැනි වීමෙන් නො වැ පරිභට භාවයෙන් නො වැ මෙරමා පිටුමස් කන බැවින් නො වැ වාස්තුච්ඡායාවෙන් නො වැ තිරස්චින විඡායාවෙන් නො වැ අධිගවිඡායාවෙන් නො වැ නක්ෂත්‍රවිඡායාවෙන් නො වැ දෘතමෙහෙවරින් නො වැ හසුන් ගෙන යෑමෙන් නො වැ පාමෙහෙවරින් නො වැ වෙදකමින් නො වැ පිණ්ඩප්‍රතිපිණ්ඩකයෙන් නො වැ දනානුප්‍රදාන යෙන් නොවැ දැහැමින් සෙමෙන් ලැබ ලබා, පැමිණ, විද, ප්‍රතිලාභ කොට දිවිරැකි. මෙ ‘අනවජ්ජහොථී පුද්ගල’ යි කියනු ලැබේ. එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී යනු: තෙල අනවජ්ජහොථී පුද්ගලයන් නො ලැබ නො ලබා නො පැමිණ නො විද ප්‍රතිලාභ නො කොට තුයි ‘එතෙ අලද්ධා අනවජ්ජහොථී එකො වරෙ බස්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළුහ එ පසේබුහු:

“අද්ධා පසංසාම —ප— එකො වරෙ බස්ගවිසාණකප්පො යි.

4.

කරහල් දුක්ඛ’හු විසින් මැනැවින් තිමවන ලද දිළියෙනසුලු රත්වලය දෙක අත්හි ගැටෙනු දැක කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

දිස්වා සුවණණසස පහසසරාති— ‘දිස්වා’ යනු: දැක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විමසා ප්‍රකට කොට. සුවණණසස යනු: රත්රනැ. පහස්සරාති යනු: පරිභුද්ධ වූ පයච්චිද්ධ වූ තුයි ‘දිස්වා සුවණණසස පහස්සරාති’ යනු වේ.

කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිකාති— ‘කම්මාරපුත්ත’ යි රත්කරු කියනු ලැබෙයි. කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිකාති යනු: රත්කරු විසින් මොනො වට තිමවන ලද මැනැවින් කළ මොනොවට පිරියම් කරන ලද තුයි ‘කම්මාරපුත්තෙන සුනිට්ඨිකාති’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සංඝට්ඨයනානි දුවෙ “භුජස්මිනි භුජො වුද්ධි හඤ්ඤා යථා එකස්මි. හඤ්ඤා දෙව නුපුරාති සඤ්ඤාති, එවමෙව සඤ්ඤා තණ්හාවසෙන දිට්ඨිවසෙන තිරයෙ සඤ්ඤාති තිරව්‍යානායොනියං සඤ්ඤාති පෙතතිවිසයෙ සඤ්ඤාති මනුසසලොකෙ සඤ්ඤාති, දෙවලොකෙ සඤ්ඤාති, භත්තයාගති. උපපතියා උපපතති. පටිසන්ධියා පටිසන්ධිං හවෙන හවං සංසාරෙන සංසාරං වට්ටෙන වට්ටං සඤ්ඤාති සංඝඤ්ඤාති සංඝඤ්ඤානා වරනති විහරනති ඉරියනති වණ්ණනති පාලෙනති යපෙනති යාපෙනති ‘සංඝට්ඨයනානි දුවෙ භුජස්මි. එකො වරෙ බහාවිසාණකපෙසා’.

තෙනාහ සො පච්චෙක්ඛසම්පුද්ධො:

“දිස්වා සුවණ්ණසා පහසරාති
කම්මාරපුකෙතන සුභිඤ්ඤාති,
සංඝට්ඨයනානි දුවෙ භුජස්මි.
එකො වරෙ බහාවිසාණකපෙසා”ති.

5.

එවං දුතියෙන සභා මම්ඤ්ඤා
වාචාහිලාපො අභිසංඝාතා වා,
එතං භයං ආයතිං පෙක්ඛමානො
එකො වරෙ බහාවිසාණකපෙසා.

එවං දුතියෙන සභා මම්ඤ්ඤාති තණ්හාදුතියො වා හොති, පුග්ගාලුතියො වා. කථං තණ්හාදුතියො හොති. ‘තණ්හා’ති රූපතණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා යසෙකසා තණ්හා අප්පභිතා සො වුද්ධි තණ්හාදුතියො

“තණ්හාදුතියො පුරිසො දිසමද්ධානං සංසරං,
ඉත්ථාචාඤ්ඤාථාභාවං සංසාරං නාතිට්ඨනති”ති.*

එවං තණ්හාදුතියො වා හොති.

කථං පුග්ගාලුතියො හොති: ඉධෙකවෙදා න අහෙතු න කාරණහෙතු උද්ධතො අවුපසන්නවිතො එකස්ස වා දුතියො හොති, ද්විතො වා තතියො හොති, තිණ්ණො වා චතුස්සො හොති, තස්ස ධුං සමච්ඡලාපං පලපති සෙයාවිද්: රාජකථං, වොරකථං, මහාමහාකථං, සෙනාකථං, භයකථං, යුද්ධකථං, අනගකථං, පානකථං, ව්‍යාකථං, යානකථං, සයනකථං, මාලාකථං, ගැනකථං, ඤාතිකථං, භාමකථං, ගිගමකථං, නගරකථං, ජනපදකථං, ඉත්ථිකථං.

1. සහ මම සා-ම ජ සං.
2. අතභ හෙතු-සායා

* වතුකකථානතර - හස්සකථාවහන
සුඤ්ඤාතියාක - අවිසාණපසාදාසුඤ්ඤා

සංඝට්ටයන්තානි දූවෙ භුජස්මිං- ‘භුජ’ ඔ භස්තය කියනු ලැබෙයි. යම්සේ එක් අතෙකැ නුරුවලා දෙක ගැටෙ ද, එසෙයින් මැ සත්ත්වයෝ තෘෂ්ණා වශයෙන් දෘෂ්ටි වශයෙන් නරකයෙහි ගැටෙති, තිරිසන්යොන්හි ගැටෙති ප්‍රෙතවිෂයෙහි ගැටෙති මිනිස්ලොවැගැටෙති, දෙවිලොව ගැටෙති, ගතියෙන් ගතිය උපපත්තියෙන් උපපත්තිය ප්‍රතිසන්ධියෙන් ප්‍රතිසන්ධිය භවයෙන් භවය සසරින් සසර වටින් වට ගටති මොනොවට ගටති ගැටෙ මින් හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති පවතිති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුඹි ‘සංඝට්ටයන්තානි දූවෙ භුජස්මිං එකො වරෙ බහවිසාණ-කප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදාළහ එ පසේබුදුහු:

“දිඝවා සුවණණස්ස -පෙ- එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”යි.

5.

මෙසෙයින් (ගණවාසය ඇති කල්හි) මට දෙ වැන්නකු හා සමග වාගභිලාපය (දෙතිස් තිරිසන් කථා) වන්නේ යැ, (ඔහු කෙරෙහි) ඇල්ම හෝ වන්නේ යැ, ආයතිභවයෙහි තෙල බිය දක්මින් කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

එවං දුතියෙන සභා මමස්ස යනු: තෘෂ්ණාව දෙ වැනි කොට ඇත්තේ හෝ පුද්ගලයකු දෙ වැනි කොට ඇත්තේ හෝ වෙයි. කිසෙයින් “තණ්හාදුතිය වේ යැ යත්: ‘තණ්හා’ යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ ...ධර්මතෘෂ්ණ යි, යමක්හු විසින් තෙල තෘෂ්ණාව ප්‍රභාණය නො කරන ලද ද හේ තණ්හාදුතිය’ යි කියනු ලැබෙයි.

තෘෂ්ණාව දෙ වැනි කොට ඇති පුරුෂ තෙම දිගුකලක් මුළුල්ලෙහි සැරිසරනුයේ මෙ අත්බැවින් අන් අත්බවකට පැමිණීම වූ සසර නොඉක්මවා යි.

මෙසෙයින් ‘තණ්හාදුතිය’ නම් වෙයි.

කිසෙයින් ‘පුද්ගලදුතිය’ වේ යැ යත්: මෙලොවැ ඇතැමෙක් අර්ත්ථ හෙතෙයෙන් නො වැ කාරණහෙතෙයෙන් නො වැ උද්ධත වූයේ නො සන්තුන් සිත් ඇත්තේ එකකුට දෙ වැන්නෙක් හෝ වෙයි, දෙදෙනකුන්හට තෙ වැන්නෙක් හෝ වෙයි තිදෙනකුන්හට සතරවැන්නෙක් හෝ වෙයි, එහි දී බොහෝ කොට හිස් බස් තෙපලයි: හේ මෙසේයි: රාජකරා වොරකරා මහාමාත්‍ර (මහඇමැතියන් පිළිබඳ) කරා සෙතා කරා භය කරා යුද්ධකරා ආභාරකරා පානකරා වස්ත්‍රකරා යානකරා ගයනකරා මාලාකරා ගන්ධකරා ඥාතිකරා ග්‍රාමකරා ගිගමකරා නගරකරා ජනපදකරා ස්ත්‍රීකරා

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සුරිසකරං සුරකරං විසිබාකරං කුමහවිසානකරං පුබ්බපෙතකරං නානාත්තකරං ලොකකොයිකං සමුද්දකොයිකං ඉතිහවාහවකරං කපෙති. එවං පුග්ගලදුක්ඛො භොතිති 'එවං දුක්ඛයෙන සභා මමසා'.

වාචාහිලාපො අභිසජ්ජනා වා'ති වාචාහිලාපො වුවිට්ති බන්ධනික තිරිච්ඡානකරා. සෙය්‍යාදීඨරාජකරං - පෙ - ඉතිහවාහවකරං. අභිසජ්ජනා වාති දෙව සජ්ජනා: තණ්හාසජ්ජනා ව දිට්ඨිසජ්ජනා ව - පෙ - අයං තණ්හාසජ්ජනා - පෙ - අයං දිට්ඨි සජ්ජනාති 'වාචාහිලාපො අභිසජ්ජනා වා'.

එතං භයං ආයතිං පෙකම්මානොති 'භය'නති ජාතිභයං ඡරාභයං ව්‍යාධිභයං මරණභයං රාජභයං චෝරභයං අභිග්ගභයං උදකභයං අත්තානුවාදභයං පරානුවාදභයං දණ්ඩභයං දුග්ගතිභයං උෂ්මිභයං කුම්භිලභයං ආවට්ඨභයං සුසුකාභයං* ආජිවකභයං අසීලාකභයං පරිසසාරජ්ජභයං මදනභයං භයානකං ජමිතිතත්තං ලොමහංසො චෙතසො උබ්බගො උත්තාසො. එතං භයං ආයතිං පෙකම්මානොති එතං භයං ආයතිං පෙකම්මානො දකම්මානො ඔලොකයම්මානො තිජ්ඣායම්මානො උපපට්ඨකම්මානොති 'එතං භයං ආයතිං පෙකම්මානො එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා'.

තෙනාහ සො පට්ටිකසමුද්දා:

"එවං දුක්ඛයෙන සභා මමසා
වාචාහිලාපො අභිසජ්ජනා වා,
එතං භයං ආයතිං පෙකම්මානො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා"ති.

6.

කාමා හි* චිත්තා මධුරා මනෝරමා
චිරුප රුපෙන මට්ඨනි වික්ඛං,
ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්සිං
එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා.

කාමා හි චිත්තා මධුරා මනෝරමාති 'කාමාති' උද්ගතො දෙව කාමා වතච්ඡකාමා ව කිලෙසකාමා ව - පෙ - ඉමෙ වුවිට්ති වතච්ඡකාමා - පෙ - ඉමෙ වුවිට්ති කිලෙසකාමා. චිත්තාති* නානාවණ්ණා රූපා නානාවණ්ණා සද්දා නානා වණ්ණා ගන්ධා නානා වණ්ණා රසා නානා වණ්ණා ඵොට්ඨධ්මා. ඉද්ධා 'කත්තා මනාපා පියරූපා කාමුසසංභිතා රජනියා.

1. සභ මමසා-ම ජ සං
2. සුසුකාරභයං-ම ජ සං

3. කාමා චිත්තාති-ව, ටි,
4. චිත්තාති-ව, ටි, ක

පුරුෂකරා ශරකරා වීථි පිළිබඳ කරා දියතොට (හෝ කළ දූසියන් පිළිබඳ) කරා පූර්වප්‍රෙත (පෙර නැගන් පිළිබඳ) කරා නානාඝාත (නිරර්ථක) කරා ලොකායන කරා සමුද්‍රාබ්‍යාන කරා වෘද්ධි-භාති මෙසේ වේ යැ යන කරා කියයි. මෙසෙයින් 'පුද්ගලස්තිය' වේ නුයි 'එවං දුක්ඛයෙන සහ මමස්ස' යනු වේ.

වාචානිලාපො අභිසජ්ජනා වා- 'වාචානිලාප' යි දෙතිස් තිරිසන් කරා කියනු ලැබෙයි. හෙ මෙසේයි: රාජකරා යැ ... මෙසෙයින් වෘද්ධි-භාති වේ යැ යන කරා යි. අභිසජ්ජනා වායනු: සඬග දෙකෙකි: තෘෂ්ණාසඬග යැ දෘෂ්ටිසඬග යි ... මේ තෘෂ්ණා සඬග යැ...මේ දෘෂ්ටිසඬග නුයි 'වාචානි-ලාපො අභිසජ්ජනා වා' යනු වේ.

එතං භයං ආයතිං පෙකබමානො- 'භය' යනු: ජාතිය නිසා උපද්‍රවය බිය ජරාභය ව්‍යාධිභය මරණභය රාජභය චෝරභය අග්නිභය උදකභය තමා නුගුණ කීමෙන් උපද්‍රවය බිය මෙරමා නුගුණ කීමෙන් උපද්‍රවය බිය දඩුවමින් උපද්‍රවය බිය දුගතිය නිසා උපද්‍රවය බිය මුහුදුරළ නිසා උපද්‍රවය බිය මස්කැලන්ගෙන් උපද්‍රවය (හෝ කිහිල්) බිය දිය සුළි නිසා උපද්‍රවය බිය සැඬමසුන් නිසා උපද්‍රවය (සුසුකා) බිය දිවි පැවැතුම් හෙයින් උපද්‍රවය බිය ගර්භාවෙන් උපද්‍රවය බිය පිරිස්වි තැනිගැනීමෙන් වන බිය කාමයෙන් වන බිය භයාකාරය, තැනි ගන්නා බව, ලොමුදහ ගැනීම, විත්තයාගේ උද්වේගය, උත්‍රාස යි. එතං භයං ආයතිං පෙකබමානො යනු: තෙල බිය ආයති භවයෙහි බලමින් දක්මින් අවිලෝකනය කෙරෙමින් ධ්‍යාන කෙරෙමින් වීමසමිති නුයි 'එතං භයං ආයතිං පෙකබමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

"එවං දුක්ඛයෙන -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො" යි.

6.

විසිතුරු වූ මධුර වූ (බාලජනයන්ගේ) සිත් අලවන්නා වූ කාමයෝ විවිධඝාතයෙන් සිත අලළති. කාමගුණයෙහි ආදිනව දෑක කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් ඒකලා වැ සරනෙමි.

කාමා හි විත්‍රා මධුරා මනෝරමා- 'කාමා' යනු: උද්භූත විසින් කාමයෝ දෙදෙනෙකි: වස්තුකාම යැ ක්ලේශකාම යැ යි... මොහු 'වස්තු කාමයෝ' යි කියනු ලැබෙති ... මොහු 'ක්ලේශකාමයෝ' යි කියනු ලැබෙති. විත්‍රා යනු: ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්නා වූ ප්‍රියඝාත ඇති කාමයෙන් දුක්ඛ වූ රාගොත්පත්තියට කාරණ වූ නන්වැදෑරුම් වූ රූපයෝ යැ, ගබ්දයෝ යැ, ගන්ධයෝ යැ, රසයෝ යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යායෝ යි.

මධුරාති:වුත්තං හෙතං හගවතා: “පඤ්ඤිමෙ භික්ඛවෙ කාමගුණා. කතමෙ පඤ්ඤා: වක්ඛුට්ඨෙඤ්ඤායා රූපා ඉට්ඨා කතනා මනාපා පියරූපා කාමුපසංභිතා රජනියා, සොත විඤ්ඤායා සද්ද - පෙ - සාන විඤ්ඤායා ගන්ධා - පෙ - ජ්වහාච්ඤ්ඤායා රසා - පෙ - කායවිඤ්ඤායා ථොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කතනා මනාපාපියරූපා කාමුපසංභිතා, රජනියා. ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ පඤ්ඤාකාම ගුණා. යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පඤ්ඤාකාමගුණෙ පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුවච්ඡි කාමසුඛං මිලහ සුඛං¹ පුච්ඡජ්ජනසුඛං අනරියසුඛං,² න සෙවිතබ්බං න භාවෙතබ්බං න බහුලිකාතබ්බං, භාසිතබ්බං එතස්ස සුඛස්සාති වද්ථි”ති කාමා හි විත්වා මධුරා. මනොරමාති ‘මනො’ති ‘යං විත්තං - පෙ - තජජාමනො විඤ්ඤාණධාතු, මනො රමෙතති ථොමෙතති තොසෙනති පභාසෙනති’ති ‘කාමා හි විත්වා මධුරා මනොරමා’.

විරූපරූපෙන මට්ඨනති වික්කනති: නානා වණ්ණණි රූපෙහි - පෙ - නානාවණ්ණණි ථොට්ඨබ්බෙහි විත්තං මට්ඨනති තොසෙනති පභාසෙනති’ති “විරූපරූපෙන මට්ඨනති වික්කන”.

ආදීනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති: - වුත්තං හෙතං හගවතා: ‘කො ව භික්ඛවෙ කාමානා ආදීනවො: ඉධ භික්ඛවෙ, කුලපුට්ඨො යෙන සිප්පධානෙන ජීවිකං කපෙති: යදි මුද්දය යදි ගුණනාය යදි සබ්බානෙන යදි කසියා යදි වණ්ණජජාය යදි ගොරකෙනි³ යදි ඉක්කමෙන යදි රාජපොර්සෙන යදි සිප්පඤ්ඤාතරෙන සිතස්ස පුරස්කතො උණ්ණස්ස පුරස්කතො ධංසමක්ඛසවාතාතපසිරිංසපපමිථසෙහි රික්කමානො⁴ බුළුපි-පාසාය මියමානො⁵ අයං භික්ඛවෙ කාමානා ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛස්සාදො කාමහෙතු කාමභිද්දනං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

තස්ස වෙ භික්ඛවෙ, කුලපුට්ඨාස්ස එවං උට්ඨානො ඝට්ඨො වායමනො තෙ හොගා නාභිතිපථජ්ජනති සොචති කිලමත් පරිදෙවති උරක්කාළිං කඤ්ඤති සමමාහං ආපජ්ජත් මොඝං වත මෙ උට්ඨානා⁶ අඵලො වත මෙ වායාමො ති. අයමිති භික්ඛවෙ, කාමානා ආදීනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛස්සාදො කාමහෙතු කාමභිද්දනං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

1. පිළෙසුට්ඨි-ව, වී, ක.	4. සම පක්කමානො-ම, ව, වී
2. අනුත්තෙසුට්ඨි-ව, වී, ක	5. වීළියමානො-ව, වී,
3. යදිගොරකතෙන-ව, වී	6. උපවිධානං-ව, වී

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

මධුරා- යනු: මෙ වදන ලද මැයි භාගාවතුන් විසින්: “මහණෙනි මේ කාමගුණයෝ පස් දෙනෙක් වෙති: කවර පස්දෙනෙකැ යත්: ඉෂ්ට වූ කාන්තාවූ මන වඩන්තාවූ ප්‍රියසම්භාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රජනිය වූ ඇසින් දතයුතු රූපයෝ යැ කනිත් දතයුතු ගබ්දයෝ යැ- නැහැයෙන් දතයුතු ගන්ධයෝ යැ- දිවිත් දතයුතු රසයෝ යැ- ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්තාවූ ප්‍රියසම්භාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ රාගොත්පත්තියට කාරණ වූ කයින් දතයුතු ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි, මොහු, පඤ්චකාමගුණයෝ යි. මහණෙනි, මේ පස්කාමගුණය නිසා යම් සුවයෙක් සොමනසෙක් උපදීද මේ සුවය නො සෙවිය යුතු නො වැඩිය යුතු සුතසුතා නො වැඩියයුතු කාම සුවයැ මිලහ සුවයැ පුපුදුන්සුවයැ අනායාස සුවයැ යි කියනු ලැබේ. තෙල සුවයට බියවියයුතු යැ යි කියමි”. ‘කාමා හි විත්‍රා මධුරා’ යනු වේ. මනෝරමා- ‘මනෝ’ යනු: “යම් සිතෙක් ... තප්පාමනෝවිඤ්ඤාණධාතුවක් වේ ද, එයයි. සිත අලවති පසසති තුටු කෙරෙති පිණවත් නුයි ‘කාම හි විත්‍රා මධුරා මනෝරමා’ යනු වේ.

විරූපරූපෙන මථෙන්නි විත්තං යනු: නත්වැදෑරුම් වූ රූපයෙන්... නත්වැදෑරුම් වූ ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෙන් සිත අලවති තුටු කෙරෙති ප්‍රහර්ෂ කෙරෙත් නුයි ‘විරූපරූපෙන මථෙන්නි විත්තං’ යනු වේ.

ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: මෙ වදනලද මැ යි භාගාවතුන් විසින්: “මහණෙනි, කාමයන්ගේ ආදිනව කවරයත්: මහණෙනි, මේ ලොව කුල පුත්‍රයෙක් හස්තවුද්‍රායෙන් වේවයි ගණනින් වේවයි පිණ්ඩගණනින් වේවයි කෘෂිකර්මයෙන් වේවයි වෙණෙදහමින් වේවයි ගවයන් රැකීමෙන් වේවයි ධනුශ්ශිල්පයෙන් වේවයි රාජසේවයෙන් වේවයි එක්තරා ශිල්පයෙකින් වේවයි ශිතයට පෙරටු වැ උෂ්ණයට පෙරටු වැ මැයි මදුරු වා අව පහසින් පෙළෙමින් සාපවසින් මැරෙමින් දිවි රකි. මහණෙනි, මේ කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදිනව යැ. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය නිදන කොට ඇති කාමය අධිකරණ කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුෂ්ඨකත්ත යි”.

මහණෙනි, ඉදින් මෙසේ වියා කරන සටනා කරන වැයම් කරන ඒ කුලපුත්තට ඒ භොගයෝ නො ගිපයෙන් නම් ශෝක කෙරෙයි ක්ලාන්ත වෙයි වැලපෙයි උර පැහැර හබයි. එකත්තෙන් මාගේ උත්සාහය සිස් යැ එකත්තෙන් මාගේ වැයම අඵල යැ යි සම්මොහයට පැමිණෙයි. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන්ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදිනව වෙයි කාමය හේතු කොට ඇති කාමය නිදන කොට ඇති කාමය අධිකරණ කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුෂ්ඨකත්ත යි.

තස්ස වෙ භික්ඛවෙ, කුලසුත්තස්ස එවං උට්ඨාහතො සටතො වායමතො තෙ භොගං අභිතිට්ඨජ්ජන්ති යො තෙසං නොගානං ආරක්ඛාධිකරණං දුක්ඛං දෙමනස්සං පටිසංවෙදෙති, කින්නි මෙ භොගෙ¹ නෙව රාජානො භරෙය්‍යුං න වොරා භරෙය්‍යුං න අග්ගි ඩහෙය්‍යා න උදකං වහෙය්‍යා න අප්පියා දයාද භරෙය්‍යුන්ති. තස්ස එවං ආරක්ඛයතො ගොපයතො තෙ භොගෙ රාජානො වා භරන්ති වොරා වා භරන්ති අග්ගි වා ඩහති උදකං වා වහති අප්පියා වා දයාද භරන්ති. සො සොචති -පෙ- සමමොහං ආපජ්ජති යමි මෙ අහොසි තමි නො නඤ්ඤිති. අයමි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු -පෙ- කාමානමෙව හෙතු.

සුන ව පරං භික්ඛවෙ කාමහෙතු කාමනිද්‍යාං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු රාජානොපි රාජුභි විවදන්ති බ්‍රහ්මයා²පි බ්‍රහ්මයෙහි විවදන්ති බ්‍රාහ්මණා³පි බ්‍රාහ්මණෙහි විවදන්ති ගහපති⁴පි ගහපතිහි විවදන්ති මාතා⁵පි පුත්තො විවදති පුත්තො⁶පි මාතරා විවදති පිතෘ⁷පි පුත්තො විවදති පුත්තො⁸පි පිතරා විවදති භාතා⁹පි භාගිනියා විවදති හරිති¹⁰පි භාතරා විවදති සභායො¹¹පි සභායෙන විවදති, තෙ තස්ස කලහවිග්ගහ විවාදපතො අඤ්ඤමඤ්ඤං පාණිති¹²පි උපකකමන්ති ලොඛ්ඛිති¹³පි උපකකමන්ති දොකිති¹⁴පි උපකකමන්ති සකෙති¹⁵පි උපකකමන්ති, තෙ තස්ස මරණමි නිගවජන්ති¹⁶ මරණමත්තමි දුක්ඛං. අයමි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිද්‍යාං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

සුන ව පරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිද්‍යාං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිවමං ගහෙත්වා ධතුකලාපං සන්තයතිත්වා උභතො ඔසුලං¹ සංගාමං පක්ඛන්තන්ති උසුසුපි විට්ඨමානාසු² සත්ථිසුපි විට්ඨමානාසු අසිසුපි විජේජාතකොත්තසු³. තෙ තස්ස උසුති⁴පි විජ්ඣන්ති, සත්ථිති⁵පි විජ්ඣන්ති, අසිනා⁶පි සිසං ඡිදන්ති. තෙ තස්ස මරණමි නිගවජන්ති, මරණ මත්තමි දුක්ඛං. අයමි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්දිට්ඨිකො දුක්ඛක්ඛන්ධො කාමහෙතු කාමනිද්‍යාං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

1. භොගං-ප, ව, වි
2. ගව්හති-ප ම ව වි

3. විරුද්ධං-ව වි
4. විට්ඨමානාසු-ප ව වි
5. විජේජාතකොත්ත-ම ජ සං, ව, වි.

මහණෙනි, ඉදින් මෙසේ වියඹ කරන සටනා කරන වැයම් කරන ඒ කුලපුත්තට ඒ හෝගයෝ තිපයෙන් නම් හෙ තෙමෙ කවර උපායෙකින් මාගේ හෝගයන් රජවරු නො මැ හරනාහු ද, සොරු නො හරනා හු ද, ගින්න නො දවා ද, ජලය වහනය නො කෙරේ ද, අප්‍රියදායකයෝ නො හරනාහු ද යි ඒ භොගයන් ගේ ආරක්ෂාව කරුණු කොට දුන් දෙමනස් විදී. මෙසෙයින් රක්ෂණ ගොපන කරන ඔහුගේ ඒ භොගයන් රජවරු හෝ ගෙන යති, සොරු හෝ ගෙන යති, ගින්න හෝ දවයි, ජලය හෝ උල්පවා ගෙන යයි, අප්‍රියදායකයෝ හෝ ගෙන යති. හෙතෙම ශොක කෙරෙයි ... මට යමකුත් වී නම් එ ද නැතැයි විසංඤ බවට පැමිණෙයි. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ සංදෘෂ්ටික ආදීනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති ...කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට රජවරු ද රජුන් හා සමග විවාද කෙරෙති ක්ෂත්‍රියයෝ ද ක්ෂත්‍රියයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, බ්‍රාහ්මණයෝ ද බ්‍රාහ්මණයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, ගාථකයෝ ද ගාථකයන් හා සමග විවාද කෙරෙති, මව ද පුතා හා සමග විවාද කෙරෙයි, පුතා ද මව හා සමග විවාද කෙරෙයි, පියා ද පුතා හා සමග විවාද කෙරෙයි, පුතා ද පියා හා සමග විවාද කෙරෙයි, බෑයා ද බුන හා සමග විවාද කෙරෙයි, බුන ද බෑයා හා සමග විවාද කෙරෙයි, යහළුවා ද යහළුවා හා සමග විවාද කෙරේ. ඔහු එහි කලහ- විග්‍රහ- විවාදයට පැමිණියාහු උනුනට අතිනුදු පහර දෙති. කැටිනුදු පහර දෙති, දඩිනුදු පහර දෙති, සැතිනුදු පහර දෙති, ඔහු එහි දී මරණයට ද පැමිණෙති, මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන්ගේ සංදෘෂ්ටික ආදීනවයෙකි, කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කඩුපළහ ගෙන දුනුතියවුරු බැඳ ගෙන දෙපසැ රැස් වැ සරයනුදු විදිනු ලබන කල්හි සැත්දු විදිනු ලබන කල්හි කඩු දු සිසාරනු ලබන කල්හි යුද්ධ පිවිසෙති. ඔහු එහි සැරයෙනුදු විදුනා ලැබෙති සැතිනුදු විදුනා ලැබෙති අසිපතිනුදු හිස සිදුනා ලැබෙති ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදීනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුඃඛස්කන්ධයෙකි.

සුත ව පරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදුතං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු අසිවමමං ගහෙකා ධනුකලාපං සත්තයහිකා අඤ්චලපනා¹ උපකාරියො පක්ඛන්ති උසුසුපි ඛිප්පමානෙසු සත්තිසුපි ඛිප්පමානාසු අසිසුපි විජ්ජාතලකෙතසු². තෙ තස් උසුසුපි විජ්ජාතනි සත්තිහිපි විජ්ජාතනි. පක්කඤ්චියාපි³ ඔසි ඤානනි අභිවංගෙනපි⁴ ඉමඤ්ඤනි අසිනාපි සිසං ජිඤ්ඤනි, තෙ තස් මරණමපි නිගච්ඡනනි මරණමත්තමපි දුක්ඛං. අයමපි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සන්ධිකො දුක්ඛකඛිකො කාමහෙතු කාමනිදුතං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

සුතවපරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදුතං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු, සන්ධිමපි ජිඤ්ඤනි නිලොපමපි හරන්ති එකාගාරිකමපි⁵ කරොන්ති, පරිපඤ්චි තිඨන්ති, පරදුරමපි ගච්ඡන්ති. තමෙන-රාජානො ගහෙකා විවිධා කම්මකාරණා කාරෙන්නි⁶ කසාහිපි තාලෙන්නි වෙකෙහිපි⁷ තාලෙන්නි අද්ධදණ්ඩකෙහිපි තාලෙන්නි හස්මපි ජිඤ්ඤනි -පෙ- අසිනාපි සිසං ජිඤ්ඤනි, තෙ තස් මරණමපි නිගච්ඡනනි මරණමත්තමපි දුක්ඛං අයමපි භික්ඛවෙ, කාමානං ආදිනවො සන්ධිකො දුක්ඛකඛිකො කාමහෙතු කාමනිදුතං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.

සුතවපරං භික්ඛවෙ, කාමහෙතු කාමනිදුතං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු කායෙන දුච්චරිතං චරන්ති, වාචාය දුච්චරිතං චරන්ති, මනසා දුච්චරිතං චරන්ති. තෙ කායෙන දුච්චරිතං චරිතා වාචාය දුච්චරිතං චරිතවා මනසා දුච්චරිතං චරිතා කායසක හෙද පරමෙරණං අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජන්ති. අයමපි භික්ඛවෙ කාමානං ආදිනවො සම්පරාධිකො දුක්ඛකඛිකො කාමහෙතු කාමනිදුතං කාමාධිකරණං කාමානමෙව හෙතු.⁸

ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වාති කාමගුණෙසු ආදිනවං දිස්වා, පසයිතා තුලයිතා තිරයිතා විභාවයිතා විභුතං කන්ධාති 'ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපා'

තෙනාහ යො පච්චෙකසමුද්ධා:

“කාමා හි විත්තා මධුරා මනෝරමා
විරූපරූපෙන මට්ඨන්ති විකං,
ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපා”ති.

1. අද්ධාවග්ගොපනා-සා

2. විජ්ජාතලකෙතසු-ස.

3. ජක්කකායපි-අ බ්
ජක්කකායපි-ම ව වි ක

5. එකාගාරිකමපි-පන.

6. මජ්ඣිමනිකාය - මහාදුක්ඛකමනාසුත්ත

6. කරොන්ති-ප ම

7. වකෙහිපි-අ බ්.

4. අභිවංගෙනපි-අ බ් ප.
අභිවංගෙනපි-ව වි ක.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කඩුපළඟ ගෙන දුනුහිසවුරු බැඳ ගෙන සරයනුදු විදිනු ලබන කල්හි සැතුදු විදිනු ලබන කල්හි අයිපතුදු සිසාරන කල්හි තෙල් කලල් වැකි පවුරු පා වෙත දිව යෙති. ඔහු සඬග්‍රාම යෙහි සරයෙනුදු විදිනා ලැබෙති, සැතිනුදු විදිනා ලැබෙති, (ඔවුනට) කකාළ ගොමිනුදු ඉස්ති, අභිවර්ග නම් යතුරිනුදු මගිති, කඩුයෙනුදු හිස සිදුති. ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදිනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුෂ්ඨකන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට ගෘහයන්දිදු සිදුති, මහාවිලොප ද කෙරෙති, එකාගාරික කවුදු කෙරෙති, කඩපළාසොරකවුදු කෙරෙති, වීරශ්‍රීසොරකවුදු කෙරෙත්, රජවරු ඔහු අල්වාගෙන විවිධ කම්කටොලු කරවති: කසයෙනුදු තළති වේවාලිනුදු තළති මුගුරිනුදු තළති අතුදු සිදුති ... අයිපතින් හිස්දු සිදුති. ඔහු එහි මරණයට ද මරණමාත්‍ර දුකට ද පැමිණෙත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ ප්‍රත්‍යක්ෂ ආදිනවයෙකි. කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුෂ්ඨකන්ධයෙකි.

තවද මහණෙනි, කාමය හේතු කොට කාමය මුල් කොට කාමය කරුණු කොට කාමය මැ හේතු කොට කශිත් දුසිරිත් කෙරෙති, වචනයෙන් දුසිරිත් කෙරෙති, මනසින් දුසිරිත් කෙරෙත්. ඔහු කශිත් දුසිරිත් කොට වචනයෙන් දුසිරිත් කොට මනසින් දුසිරිත් කොට කාබුන් මරණින් මතු සැපයෙන් පහ වූ දුකට ගති වූ විවිස වැ පතිත වන ගිරයෙහි උපදිත්. මහණෙනි, මෙ ද කාමයන් ගේ සාම්පරායික ආදිනව වූ කාමය හේතු කොට ඇති කාමය මුල් කොට ඇති කාමය කරුණු කොට ඇති කාමය මැ හේතු කොට ඇති දුෂ්ඨකන්ධයෙකි.

ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා යනු: කාමගුණයෙහි ආදිනව දක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට තුයි 'ආදිනවං කාමගුණෙසු දිස්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළඟ එ පසේ බුදුහු:

“කාමා හි චිත්‍රා -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

ඊති ව ගණේඛා ව උපද්දවො ව
 රොගො ව සල්ලං ව භයං ව මෙතං,
 එතං භයං කාමඥ්ඤෙසු දිස්වා
 එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො.

ඊති ව ගණේඛා ව උපද්දවො ව රොගො ව සල්ලං ව භයං ව මෙතනි-
 දුක්ඛං හෙතං හගවිතා: “භයනති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං,
 දුක්ඛනති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, රොගොති භික්ඛවෙ,
 කාමානමෙතං අධිවචනං, ගණේඛාති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධි
 වචනං සල්ලනති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, සංඛේයාති
 භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, පඤ්ඤාති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං
 අධිවචනං, ගඤ්ඤාති භික්ඛවෙ, කාමානමෙතං අධිවචනං, කසො ව
 භික්ඛවෙ, භයනති කාමාන මෙතං අධිවචනං, යසො ව කාමරාගරතතායං
 භික්ඛවෙ ජන්දරාගවිනිබ්බේධා දිට්ඨධම්මකාපි භයා න පරිමුච්ඡති,
 සම්පරාධිකාපි භයා න පරිමුච්ඡති, තසො භයනති කාමානමෙතං අධි
 වචනං. කසො ව භික්ඛවෙ දුක්ඛනති-රොගොති-ගණේඛාති-සල්ලනති-
 සංඛේයාති-පඤ්ඤාති-ගඤ්ඤාති කාමනමෙතං අධිවචනං. යසො ව
 කාමරාගරතතායං භික්ඛවෙ ජන්දරාගවිනිබ්බේධා දිට්ඨධම්මකාපි ගඤ්ඤා
 න පරිමුච්ඡති සම්පරාධිකාපි ගඤ්ඤා න පරිමුච්ඡති, තසො ගඤ්ඤාති
 කාමානමෙතං අධිවචනං” නති.

1. “භයං දුක්ඛං රොගො ව ගණේඛා සල්ලං ව සංඛේයා ව
 පඤ්ඤා ව ගඤ්ඤා උභයං,
2. එතෙ කාමා, පට්ඨවිනති යසං සතෙතා පුපුප්පනො
 භික්ඛේඤ්ඤා සාතරුපෙන පුන ගඤ්ඤාය ගවජති.”
3. යතො ව භික්ඛු ආතාපි සම්පජ්ඣන්තං න රිච්ඡති,
 සො ඉමං පලිපං’ දුග්ගං අනිකකම්ම තපාවිධො
 පජං ජාතිජරුපෙන එන්ද්‍රියානං අවෙකකති ති.

ඊතිව ගණේඛා ව උපද්දවො ව රොගො ව සල්ලං ව භයං ව මෙතං
 එතං භයං කාමඥ්ඤෙසු දිස්වාති: එතං භයං කාමඥ්ඤෙසු දිස්වා
 පඤ්ඤාතා තුලයිතා තිරයිතා විභාවයිතා විභූතං කතාති ‘එතං භයං
 කාමඥ්ඤෙසු දිස්වා එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්දො:

“ඊති ව ගණේඛා ව උපද්දවො ව
 රොගො ව සල්ලං ව භයං ව මෙතං,
 එතං භයං කාමඥ්ඤෙසු දිස්වා
 එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”ති.

7.

(ආගන්තුක ව්‍යාසන හෙතු වූ) ඊතිය ද ගණ්ඩය ද උපද්‍රවය ද රොගය ද (ඇතුළුත පෙළුන) ශල්‍යය ද හය ද යන තෙල පස්කම් ගුණයෙහි ආදිනව දැක කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

ඊති ව ගණෙය්‍යා ව උපඝ්‍රවො ව රොගො ව සල්ලං ව හයං ව මේතං යනු: මෙ වදරනලද මැ යි භාග්‍යවතුන් වීසිත්: "මහණෙනි, තෙල 'හය' යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල 'දුක්' යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල 'රොග' යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි තෙල 'ගණ්ඩ' යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල 'ශල්‍ය' යනු කාමයනට නමෙක, මහණෙනි, තෙල 'සංඛ' යනු කාමයනට නමෙක. මහණෙනි, තෙල 'ගිරිහ' යනු කාමයනට නමෙකි. මහණෙනි, වැළික් කඳර හෙයින් තෙල 'හය' යනු කාමයනට අධිවචන වේ යැ යත්: යම් හෙයකින් මහණෙනි, කාමරාගයෙන් රක්ත වූයේ ජන්දරාගයෙන් බැඳුණේ දෘෂ්ටිධාර්මිකභයෙහි නො මිදේ ද සාම්පරායික භයෙහි නො මිදේ ද, එහෙයින් තෙල 'හය' යනු කාමයනට අධිවචන වෙයි. කවර හෙයින් මහණෙනි, තෙල 'දුක්' යනු-රොග යනු-ගණ්ඩ යනු- ශල්‍ය යනු- සංඛ යනු- පඬික යනු- ගර්හ යනු කාමයනට අධිවචන වේ යැ යත්: යම් හෙයකින් මහණෙනි, කාමරාග යෙන් රක්ත වූයේ ජන්දරාගයෙන් බැඳුණේ දෘෂ්ටිධාර්මිකගර්හභයෙහි නො මිදේ ද සාම්පරායිකගර්හභයෙහි නො මිදේ ද එහෙයින් තෙල 'ගර්හ' යනු කාමයනට අධිවචන වේ" යයි.

1-2. "හය ද දුක් ද රොගය ද ගණ්ඩය ද ශල්‍යය ද සංඛය ද පඬික යැ ගර්හය යන දෙක ද යන මොහු කාමයෝ යි කියනු ලැබෙති යම් කාමයෙක්හි ඇඳුණු මධුරසවිභාවයෙන් බැසගත් පාර්ශ්වන තෙම සුනර්භවයට (පරලොකයෙහි මඩායනන ගර්හයට) යේ නම් ඔහු යැ.

3. යම් හෙයකින් මහණ තෙම කෙලෙසුන් තවන වියභය ඇත්තේ සමාග්ඤානය නො හරි ද, එබඳු වූ හෙතෙම මේ කර්ම (මධි) දුර්ගය ඉක්මවා ජාතිපරායෙන් යුක්ත වූ සැලෙන ප්‍රජාව බලා"යි.

ඊති ව ගණෙය්‍යා ව උපඝ්‍රවො ව රොගො ව සල්ලංඤා ව හයඤා ව මේතං එතං හයං කාමගුණස්ස දිස්වා යනු: පස්කම්ගුණයෙහි තෙල විය දැක බලා තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කෙට ප්‍රකට කොට තුනි 'එතං හයං කාමගුණස්ස දිස්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො' යනු වේ.

එයින් වදනු එ පසේබුදුහු:

"ඊති ව ගණෙය්‍යා ව -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො"යි.

8.

සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසං
වාතාතපෙ¹ ඩංසසිරිංසපෙ ව,²
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිතා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිශාණකප්පො.

සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසනති: 'සීත'නති අභි කාරණෙහි සීතං හොති: අඛණ්ණකර්මාතුකොපවසෙන වා සීතං හොති, ඛනිඤ්ඤා උතුචසෙන වා සීතං හොති. උණහනති අභි කාරණෙහි උණං හොති: අඛණ්ණකර්මාතුකොපවසෙන වා උණං හොති, ඛනිඤ්ඤා උතුචසෙන වා උණං හොති, බුදු වුවති³ ඡාතකො, පිපාසා වුවති උදක පිපාසාති. 'සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසං.'

වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ වාති 'වාතා'ති පුරස්මිමා වාතා පච්ඡිමා වාතා උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සීතා වාතා උණා වාතා පරිත්තා වාතා අධිභෙතා වාතා කාළවාතා⁴ වෙරඹවාතා පකඛවාතා සුපණ්ණවාතා තාලපණ්ණවාතා⁴ විධුපනවාතා. ආතපො වුවති සුරියසත්තාපො. ඩංසා වුවනති පිබ්බලමකඛිකා. සිරිංසපා වුවනති අභිති 'වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ව.'

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිතාති, අභිභවිතා අජ්ඣත්තරිතා පරියාදිතා ලෝකිකාති සබ්බානි පෙතානි අභිසම්භවිතා එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිශාණකප්පො.

තෙනාහ සො පච්චිකසමබුද්ධා:

"සීතං ව උණං ව බුදං පිපාසං
වාතාතපෙ ඩංසසිරිංසපෙ ව,
සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිතා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිශාණකප්පො"ති.

1. ගරිසපෙ ව-ම ජ සං
2. බුදු වුවනති-ව, වී, හා

3. කාලවාතා ම, ජ, සං, තස්මි
4. කාළවර්ධවාතා-ව, වී, ක

8.

සිහිලස ද උණුසුම ද සාපවස් ද වා-අවු-වැසි- මණුවන් හා සපුන් ද යන තෙල සියල්ල මැඩ ගෙන කඟවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

සීතං ව උණුසුම වූදං පිපාසං- 'සීතං' යනු: දෙ කරුණෙකින් ශීත වෙයි: ඇතුළත ධාතුකොප වශයෙන් හෝ ශීත වෙයි: පිටත සෘතු වශයෙන් හෝ ශීත වේ. උණුසුම යනු: දෙ කරුණෙකින් උෂ්ණ වෙයි: ඇතුළත ධාතුකොප වශයෙන් හෝ උෂ්ණ වෙයි, පිටත සෘතු වශයෙන් හෝ උෂ්ණ වේ. වූද සි සාය කියනු ලැබෙයි. පිපාසා සි පැන් බොනු කැමැත්ත කියනු ලැබේ නුයි 'සීතඤ්ච උණුසුම වූදං පිපාසං' යනු වේ.

වාතාතපෙ ඩංසපිරිංසපෙ ව- 'වාතා' යනු: පෙරදිග වාතයෝ යැ පැළදිග වාතයෝ යැ උතුරුදිග වාතයෝ යැ දකුණුදිග වාතයෝ යැ රජස් සහිත වාතයෝ යැ රජස් රහිත වාතයෝ යැ ශීතවාතයෝ යැ උෂ්ණ වාතයෝ යැ මදපවත් යැ අධිකවාතයෝ යැ කාලවාතයෝ යැ වේරම්භ වාතයෝ යැ පියාසත් පවත යැ ගුරුඵපවත යැ තල්පත්පවත යැ (වල්විද්‍යා ආදියෙන් සලන) විධිපත වාතයෝ යි. 'ආතප'යි සුයභිසන්තා පය කියනු ලැබෙයි. 'ඩංස' යි ඇට මැස්සෝ කියනු ලැබෙයි. 'පිරිංසපා' යි සර්පයෝ කියනු ලැබෙත් නුයි 'වාතාතපෙ ඩංසපිරිංසපෙ ව' යනු වේ.

සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා යනු: අභිභවනය කොට වතුරුවා භාත්පයින් මැඩගෙන නුයි 'සබ්බානිපෙතානි අභිසම්භවිත්වා එකොවරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුද්ධ:

“සීතඤ්ච උණුසුම -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

9.

නාගොව යුරානි විවජ්ඣිකවා
සඤ්ඤාතඛෙදො පදුමී උලාරො,
යරාහිරතතං විහරංඃ අරඤ්ඤා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිකාණ්ඩපො.

නාගොව යුරානි විවජ්ඣිකවා 'නාගො' වූවකි හත්තනාගො, පච්චිකසමුද්දොපි නාගො, කිංකරණා පච්චිකසමුද්දො නාගො: ආගං න කරොතිති නාගො, න ගච්ඡතිති නාගො, න ආගච්ඡතිති නාගො, කථං සො පච්චිකසමුද්දො ආගං න කරොතිති නාගො: 'ආගං' වූවකි පාරකා අනුසලං ධර්මා සංකිලෙසිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛවිපාකා ආයතිං ජාතිජරාමරණියා.

1. "ආගං න කරොති කිංඤ්චිලොකෙ (සභියා'ත් හගවා)
සබ්බසංයොගෙ* විසජ්ඣ ඛන්ධනානි,
සබ්බස්ස න සජ්ජති විමුක්තො
නාගො තාදි පවුච්චිතෙ තථස්ස".

එවං සො පච්චිකසමුද්දො ආගං න කරොතිති නාගො.

කථං සො පච්චිකසමුද්දො න ගච්ඡතිති නාගො: සො පච්චිකසමුද්දො න ඡතුර්ගතිං ගච්ඡති, න දෙසාගතිං ගච්ඡති, න මොහාගතිං ගච්ඡති, න භයාගතිං ගච්ඡති, න රුහවසෙන ගච්ඡති, න දෙසවසෙන ගච්ඡති, න මොහවසෙන ගච්ඡති, න මානවසෙන ගච්ඡති, න දිට්ඨිවසෙන ගච්ඡති, න උභවවසෙන ගච්ඡති, න විචිකිච්ඡා-වසෙන ගච්ඡති න අනුසයවසෙන ගච්ඡති න වග්ගොති ධර්මෙති* යායති නියති වුත්තති සංභරියති. එවං සො පච්චිකසමුද්දො න ගච්ඡතිති නාගො.

කථං සො පච්චිකසමුද්දො න ආගච්ඡතිති නාගො: සොතාපතතිමග්ගෙන සෙ කිලෙසා පභීනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පට්ඨාගච්ඡති, සකදගාමීමග්ගෙන -පෙ- අනාගාමීමග්ගෙන -පෙ- අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පභීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පච්චෙති, න පට්ඨාගච්ඡති, එවං සො පච්චිකසමුද්දො න ආගච්ඡතිති නාගො.

1. විහරෙ - ම ඡ ස.
2. සංගොගං - ව ඊ

3. තවග්ගොති කප්පෙති - ව ඊ
තවග්ගොති කප්පෙසං - ම ඡ ස.

9.

ඇත්මුළු හැරපියා අරනෙහි සිත්සේ වෙසෙන මොනොවට වැඩුණු කඳ ඇති පද්මකුල සමනව වූ (විශ්විල ජව ආදියෙන්) මහත් වූ ඇත්රපක්ෂු සෙයින් හටගත් අනෙක් ශීලස්කන්ධාදිය ඇතියෙමි පද්ම සදාස බොධාසන ඇතියෙමි (හෝ ආයාජාති ඇතියෙමි) උදර වූ ශීලසමාධි ප්‍රඥා ඇතියෙමි ගණයා හැරපියා අරනෙහි සිත්සේ වාස කරනුයෙමි කහ වෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

නානොව යුජාති විවජ්ජිකා - නාග යි හස්තිනාග කියනු ලැබෙයි. පසේ බුදුහු ද නාග නම් වෙති. කවර කරුණෙකින් පසේ බුදුහුද 'නාග' නම් වෙති යත්: පව නො කෙරෙහි 'නාග' යැ, (අගතිශට) නො යෙති 'නාග' යැ, (සුහුන් කෙලෙසුන් කරා) නො එති 'නාග' යැ කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'පව නො කෙරෙහි නාග නම් වෙති යත්: අගු යි පිඩාකරවූ පුනර්භවය දෙන්නා වූ දරට සහිත වූ දුඃඛවිපාක උපදවන මත්තෙහි ජාති ජරාමරණයන්ට ප්‍රත්‍යය වූ ලාමක අකුශලධර්මයෝ කියනු ලැබෙත්.

1. "(බුදුහු සහිය අමතා මෙසේ වදළහ:) යමෙක් ලොකයෙහි අල්පමාත්‍ර වූ ද පාපයක් නො කෙරේ නම් එබඳු වූයේ 'නාග' යයි කියනු ලැබෙයි හෙතෙම කාමාදි සියලු යොගයන් ද සංයොජනාහෙද වූ ඛන්ධනයන් ද හැරපියා ස්කන්ධාදි සියලු තැන්හි කිසි සම්මතයෙකින් නො ඇලෙයි, ද්විවිධ විච්ඡික්කියෙන් මිදුණේ ලාභාලාභාදියෙහි තාදී වූයේ ද වේ."

මෙසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'පව නො කෙරෙහි' නාග නම් වෙති.

කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'නො යෙති' නාග නම් වෙති යත්: ඒ පසේ බුදුහු ජන්දයෙන් අගතිශට නො යෙති, ද්වේෂයෙන් අගතිශට නො යෙති, මෝහයෙන් අගතිශට නො යෙති, හයින් අගතිශට නො යෙති, රාග වශයෙන් නො යෙති, ද්වේෂ වශයෙන් නො යෙති, මාන වශයෙන්- දෘෂ්ටි වශයෙන්- ශිද්ධත්‍ය වශයෙන්- විචික්කියා වශයෙන්- අනුශය වශයෙන් නො යෙති, වර්ග වූ ධර්මයන් විසින් නො යැවෙති, නො පමුණුවනු ලැබෙති, නො ගෙන යනු ලැබෙත්. මෙසෙයින් ඒ පසේ බුදුහු 'නො යෙති' "නාග" නම් වෙත්.

කිසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'නො එති' නාග නම් වෙති යත්: සෝවාන් මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති, පෙරළා නො එති, ආපසු නො එති, සෙදගැමි මගින්... අනගැමිමගින් ... රහත්මගින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූවාහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති, පෙරළා නො එති, ආපසු නො එත් මෙසෙයින් ඒ පසේබුදුහු 'නො එති' නාග නම් වෙති.

නාගොව යුරානි විවිජ්ඣිකානි: යථා සො හස්තීනාගො යුරානි විවිජ්ඣිකා පරිවජ්ජකා අභිනිවජ්ජකා එකො අරකෙඤ්ඤ වනච්චෙත්ථි-
 ගාහෙත්ථා වරති ඉරියති පාලෙති යපෙති යාපෙති. පච්චෙක්ඛසම්බුද්ධොපි
 ගණං විවජ්ජකා පරිවජ්ජකා අභිනිවජ්ජකා එකො අරකෙඤ්ඤ
 වනපස්සානි පහසානි සෙනාසනානි පටිසෙවති, අපසඤ්ඤා අපච්චිකොසානි
 විජ්ජනවාතානි චක්ඛුසාරාහසෙයාකානි පටිසලානසාරුප්පානි. චො එකො
 ගච්ඡති, එකො තිවුඤ්ඤා, එකො නිසීදති, ඒකො සෙයාං කප්පෙති,
 එකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති, ඒකො පටිකකමති, එකො රහො
 නිසීදති, ඒකො වඩකමං අධිවුත්ති, ඒකො වරති විහරති ඉරියති වහෙතති
 පාලෙති යපෙති 'යාපෙතිනි නාගොව යුරානි පරිවජ්ජකා.'

සඤ්ජාතබ්බො පදුමී උළාරොති; යථා සො හස්තීනාගො
 සඤ්ජාතබ්බො සහතරතනො වා හොති අවුත්තනො වා. පච්චෙක්ඛ-
 සම්බුද්ධොපි සඤ්ජාතබ්බො අසෙකෙකින සිලකෙකින අසෙකෙකින
 සමාධිකෙකින අසෙකෙකින පඤ්ඤාකෙකින අසෙකෙකින
 විමුක්තිකෙකින අසෙකෙකින විමුක්තිඤ්ඤාදසනකෙකින. යථා සො
 හස්තීනාගො පදුමී. පච්චෙක්ඛසම්බුද්ධොපි සහති බොජ්ඣංගපුට්ඨොපි පදුමී.
 සතිසංඛාරාච්ඡිඛිනපුට්ඨොති ධම්මවිවිසංඛාරාච්ඡිඛිනපුට්ඨොති විරිය
 සංඛාරාච්ඡිඛිනපුට්ඨොති පිත්ඨසංඛාරාච්ඡිඛිනපුට්ඨොති පඤ්ඤාච්ඡිඛින
 පුට්ඨොති සමාධිසංඛාරාච්ඡිඛිනපුට්ඨොති උපෙක්ඛාසංඛාරාච්ඡිඛිනපුට්ඨොති
 යථා සො හස්තීනාගො උළාරො ථාමෙන බලෙන ජවෙන සුරෙන
 පච්චෙක්ඛසම්බුද්ධොපි උළාරො සිලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්තියා
 විමුක්තිඤ්ඤාදසනෙනාති-සඤ්ජාතබ්බො පදුමී උළාරො.

යථාභිරතනං විහරං¹ අරකෙඤ්ඤාති; යථා සො හස්තීනාගො යථාභිරතනං
 අරකෙඤ්ඤ විහරති, පච්චෙක්ඛසම්බුද්ධොපි යථාභිරතනං අරකෙඤ්ඤ විහරති,
 පඨමෙනපි කුමානෙන යථාභිරතනං අරකෙඤ්ඤ විහරති, දුතියෙනපි
 කුමානෙන-තතියෙනපි කුමානෙන-චතුස්සෙනපි කුමානෙන යථාභිරතනං
 අරකෙඤ්ඤ විහරති, මෙත්තායපි චෙත්තොවිමුක්තියා යථාභිරතනං අරකෙඤ්ඤ
 විහරති, කරුණායපි චෙත්තොවිමුක්තියා-මුද්දායපි චෙත්තොවිමුක්තියා-
 උපෙක්ඛායපි චෙත්තොවිමුක්තියා යථාභිරතනං අරකෙඤ්ඤ විහරති,
 ආකාශානඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි යථාභිරතනං අරකෙඤ්ඤ විහරති,
 වීඤ්ඤාණඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි - ආකිඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි -
 නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියාපි - නිරොධසමාපත්තියාපි -
 ඵලසමාපත්තියාපි යථාභිරතනං අරකෙඤ්ඤ විහරති 'යථාභිරතනං විහරං
 අරකෙඤ්ඤ ඒකො වරො බහුවිසාණකප්පො'.

1. අරකෙඤ්ඤ වනච්චෙත්ථිගාහෙත්ථා - ව වී
 2. විහරෙ - ම ජ සං

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

නාගො ව යුජානි විචජ්ජිකා යනු: යම්ඥේ ඒ හස්තිනාග ඇත්මුළු හැරපියා දුරු කොට වර්ජනය කොට එකලා වැ අරනෙහි වල්වැද හැසිරේ ද ඉරියව් පවත්වා ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරේ ද. එසෙයින් පසේබුදුහු ද ගණය හැරපියා දුරු කොට වර්ජනය කොට එකලා වැ අරනෙහි අල්පශබ්ද ඇති අල්පනිර්ඥාන ඇති ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රහස් කමට නිසි වූ විවේකයට සරුල් වූ දුරු සෙනසුන් ප්‍රාන්ත සෙනසුන් සෙවනය කෙරෙති. ඔබ එකලා වැ යෙති එකලා වැ සිටිති එකලා වැ හිඳිති එකලා වැ ගයනය කෙරෙති, එකලා වැ පිඩු පිණිස ගම්විදිනි එකලා වැ පෙරළා එති එකලා වැ රහසැ හිඳිති එකලා වැ සක්මන් කරති එකලා වැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියව් පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් තුයි 'නාගො' ව යුජානි පරිවජ්ජිකා' යනු වේ.

සඤ්ජාතබ්බො පදුම් උළාරො යනු: යම්ඥේ ඒ හස්තිනාග වැඩුණු කඳ ඇත්තේ සත්රියන් පමණ හෝ අටරියන් පමණ හෝ වෙයි. පසේ බුදුහු ද අග්‍රෙක්ඛණ වූ ශීලස්කන්ධයෙන් අග්‍රෙක්ඛණ වූ සමාධිස්කන්ධයෙන් අග්‍රෙක්ඛණ වූ ප්‍රඥාස්කන්ධයෙන් අග්‍රෙක්ඛණ වූ විමුක්තිස්කන්ධයෙන් අග්‍රෙක්ඛණ වූ විමුක්තිඥානදර්ශන ස්කන්ධයෙන් වැඩුණු කඳ ඇතියහ. යම්ඥේ ඒ හස්තිනාග තෙමේ පද්මකුල සම්භව වූයේ ද එසෙයින් පසේබුදුහු ද සර්වබොධාදිග පුෂ්පයෙන් පිපුම් බන්දහ: ස්මාති සම්බොධාදිගපුෂ්පයෙන, ධර්මවිවිසම්බොධාදිගපුෂ්පයෙන, විශ්විසම්බොධාදිගපුෂ්පයෙන, දික්සම්බොධාදිගපුෂ්පයෙන, ප්‍රභුබ්ධසම්බොධාදිගපුෂ්පයෙන, සමාධිසම්බොධාදිගපුෂ්පයෙන, උපෙක්ඛා සම්බොධාදිගපුෂ්පයෙනි. යම්ඥේ ඒ හස්තිනාග තෙමේ විශ්වයෙන් බලයෙන් ජවයෙන් ශූරත්වයෙන් මහත් වේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් මහත් වෙත් තුයි 'සඤ්ජාතබ්බො පදුම් උළාරො' යනු වේ.

යජාතිරත්තං චිහරං අරඤ්ඤ යනු: යම්ඥේ ඒ හස්තිනාග සිත්සේ වෙනෙහි වෙසේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු ද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. ප්‍රථමධ්‍යානයෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති ද්විතීයධ්‍යානයෙනුද- තෘතීයධ්‍යානයෙනුද- චතුර්ථධ්‍යානයෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. මෛත්‍රීවිත්ත විමුක්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති කරුණා විත්තවිමුක්තියෙනුද - මාදුතාවිත්තවිමුක්තියෙනුද - උපෙක්ඛාවිත්තවිමුක්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. ආකාශානඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙති. විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තියෙනුද- ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙනුද- නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතනසමාපත්තියෙනුද- නිරොධසමාපත්තියෙනුද එලසමාපත්තියෙනුද සිත්සේ වෙනෙහි වෙසෙත් තුයි 'යජාතිරත්තං චිහරං අරඤ්ඤ එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

තෙතාහ සො පට්ඨක සම්මුද්ධා:

“නාගොව යුරානි විවජ්ජිතා
සංඝාරානුරොධො පද්ධි උප්පාදො,
යථාහිරන්තං චිත්තං අරුණකං
එකො වරෙ බ්‍රහ්මාදිපාදපඤ්ඤා”ති.

10

අට්ඨානතං සංඝාරානුරොධො
යං එකස්මිං සාමසිකං විමුක්තිං,
ආදිවච්ඡිකං වචො නිසම්ම
එකො වරෙ බ්‍රහ්මාදිපාදපඤ්ඤා.

අට්ඨානතං සංඝාරානුරොධො යං එකස්මිං සාමසිකං විමුක්තිං නි:
වුත්තං ගතං හග්ගිතං. “සොවිතානං භික්ඛු සංඝාරානුරොධො
සංඝාරානුරොධො සංඝාරානුරොධො” අනුසුත්තො, ගණරාමො ගණරො
ගණසම්මුද්ධො ගණරාමං අනුසුත්තො යං තං නොකම්මෙ සුඛං
පට්ඨෙකසුඛං උපසම්ප්පාදං සම්මාදිප්පං, තස්ස සුඛස්ස නිකාමලාභී
හවිස්සති අකිච්ඡලාභී අකසිරලාභී නොතං යානං විජ්ජති සො ව ඛො
සො ආනාදු භික්ඛු එකො ගණස්මිං වුපකට්ඨො විහරති, තස්ස
භික්ඛුනො පාටිකඛි: යං තං නොකම්මෙ සුඛං පට්ඨෙකසුඛං උපසම්ප්පාදං
සම්මාදිප්පං, තස්ස සුඛස්ස නිකාමලාභී හවිස්සති අකිච්ඡලාභී
අකසිරලාභී යානාමං විජ්ජති. සො වතානාදු භික්ඛු සංඝාරානුරොධො
සංඝාරානුරොධො සංඝාරානුරොධො අනුසුත්තො ගණරාමො ගණරො
ගණසම්මුද්ධො ගණරාමං අනුසුත්තො සාමසිකං වා සත්තං වෙතො විමුක්තිං.
උපසම්ප්පාදං විහරිස්සති අසාමසිකං වා අකුප්පනං නොතං යානං විජ්ජති.
යො ව ඛො සො ආනාදු භික්ඛු එකො ගණස්මිං වුපකට්ඨො විහරති,
තස්ස භික්ඛුනො පාටිකඛි: සාමසිකං වා සත්තං වෙතො විමුක්තිං
උපසම්ප්පාදං විහරිස්සති, අසාමසිකං වා අකුප්පනං යානාමං විජ්ජති”ති
අට්ඨානතං සංඝාරානුරොධො යං එකස්මිං සාමසිකං විමුක්තිං.

ආදිවච්ඡිකං වචො නිසම්මාති ‘ආදිවච්ඡිකං’ දිව්වති සුරියො
සො ගොතමො ගොතොන පට්ඨකසම්මුද්ධොදි ගොතමො ගොතොන
සො පට්ඨකසම්මුද්ධො සුරියස්ස ගොතොනාදො ගොතොන
තස්මිං පට්ඨකසම්මුද්ධො ආදිවච්ඡිකං. ආදිවච්ඡිකං වචොනිසම්මාති
ආදිවච්ඡිකං වචනං බාසපං දෙසනං අනුසිද්ධං” සුත්තං සුභිකා
උග්ගොත්තො උපධාරිකා උපකම්මිකාති ‘ආදිවච්ඡිකං වචො
නිසම්ම එකො වරෙ බ්‍රහ්මාදිපාදපඤ්ඤා,

තෙතාහ සො පට්ඨකසම්මුද්ධො:

“අට්ඨානතං සංඝාරානුරොධො
යං එකස්මිං සාමසිකං විමුක්තිං,
ආදිවච්ඡිකං වචො නිසම්ම
එකො වරෙ බ්‍රහ්මාදිපාදපඤ්ඤා”ති.

දුතියො වග්ගො.

1. ඉත්තං - ගතං	4. ගණි සම්මුද්ධො - ව ච
2. සාමසිකං - ව ච	5. සාමසිකං - ම ජ සං
3. සංඝාරානුරොධො - ම ජ සං	6. සත්තං වෙතො විමුක්තිං - ව ච ක
7. අනුසිද්ධං - ම ජ සං	8. මහාමහිකං - මහාමහිකං

එයින් වදනෙහි ඒ පසේබුදුහු:

“නාගො”ව යුජානි විවජ්ජයිනා -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණ කප්පො” යි.

10.

යමෙක් යම් කරුණෙකින් සාමයික විමුක්තිය (ලෝකිකසමාපත්තිය) අධිගම් කෙරේ නම් ගණයෙහි ඇලුණහුට ඒ අස්ථාන යැ යන පසේබුදුන්ගේ වචනය අසා කගවෙහෙණ හඟෙක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

අට්ඨානතං සංගණිකාරකස්ස යං එසසයෙ සාමයිකං විමුක්තිං යනු: මේ වදනලද මැ යි භාගාවතුන් විසින්: “ආනන්දය, එකැතින් ඒ මහණ සංගණියා කෙරෙහි ඇලෙනුයේ ස්වගණියා කෙරෙහි ඇලුණේ සංගණියා කෙරෙහි ඇලුම් කරන බැව්හි යෙදුණේ ගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ගණයෙහි ඇලුණේ ගණයෙහි තුටු වූයේ ගණයෙහි ඇලුම් කරණ බැව්හි යෙදුණේ ‘ යම් නෛෂ්ත්‍රමාසුඛයෙක් ප්‍රච්චේදසුඛයෙක් පලසම්චිත් සුවයෙක් මාර්ගසුඛයෙක් වේ ද එ සුවය කැමැතියේ ලබනසුලු නිදුකින් ලබනසුලු විපුල වැ ලබනසුලු වන්නේ යැ’ යන තෙල කරුණ නො පැනෙයි. තවද ආනන්දය, යම් මහණෙක් එකලා වැ ගණයෙන් පහ වැ වාසය කෙරේ ද ඒ මහණහට මෙය කැමැතිවිය යුතුයැ: යම් නෛෂ්ත්‍රමාසුඛයෙක් ප්‍රච්චේද සුඛයෙක් එලසමාපත්ති සුඛයෙක් මාර්ගසුඛයෙක් වේ නම් ඒ සුඛය කැමැති සේ ලබනසුලු නිදුකින් ලබන සුලු විපුල වැ ලබන සුලු වන්නේ යැ යන තෙල කරුණ පැනෙයි. ආනන්දය, එකැතින් ඒ මහණ තෙම සංගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ස්වගණයෙහි ඇලුණේ ස්වගණයෙහි ඇලෙන බැව්හි යෙදුණේ ගණයෙහි ඇලුම් ඇත්තේ ගණයෙහි ඇලුණේ ගණයෙහි තුටු වූයේ ගණයෙහි ඇලෙන බැව්හි යෙදුණේ ලෝකික භාන්තවිමුක්තියට හෝ ලොකොත්තර වූ අකොප්‍රසය (මාර්ගය) ට හෝ පැමිණ වාස කරන්- නේ යැ යන තෙල කරුණ නො පැනෙයි. තවද ආනන්දය යම් මහණෙක් එකලා වැ ගණයෙන් පහ වැ වාස කෙරේ ද, එ මහණහට මෙය කැමැති වියයුතු යැ: ලෝකික භාන්තවිමුක්තියට පැමිණ හෝ ලොකොත්තර මාර්ගයට පැමිණ හෝ වාසය කරන්නේ යැ යි තෙල කරුණ පැනේ යයි ‘අට්ඨානතං සංගණිකාරකස්ස යං එසසයෙ සාමයිකං විමුක්තිං’ යනු වේ.

ආදිවචනද්වයෙහි වචො නිසම්ම - ‘ආදිවචො’ යි සුය්‍යයා කියනු ලැබෙයි. හේ ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ පසේ බුදුහු දු ගොත්‍රයෙන් ගොතම යැ ඒ පසේ බුදුහු සුය්‍යහට ගොත්‍රභාතිහ, ගොත්‍ර ඛන්ධුහ, එයින් පසේබුදුහු ආදිත්‍යාඛන්ධුවෙති. ආදිවචනද්වයෙහි වචො නිසම්මයනු: සුය්‍යඛන්ධුහගේ වචනය වාක්පථය දෙශනාව අනුශාසනාව අසා අසාගෙන උගෙනැ විමසා සලකා නුයි ‘ආදිවචන්ධුස්ස වචො නිසම්ම එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදනෙහි ඒ පසේ බුදුහු:

“අට්ඨානතං සංගණිකාරකස්ස -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණ- කප්පො” යි.

දෙ වැනි වග නිමි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

1.

දිව්‍යවිසුකානි උපානිවනෙතා
පනෙතා නියාමං පටිලද්ධමග්ගො,
උපානතඤ්ඤාණොමිති අනාඤ්ඤානෙයො
එතො වරෙ බහවිසාණකපො.

දිව්‍යවිසුකානි උපානිවනෙතානි 'දිව්‍යවිසුකානි' වුවද නති විසතිවක්‍රීකා සකකාය දිව්‍ය. "ඉධ අඤ්ඤාතවා පුද්ගලජනො අරියානං අදසසාචි අරියධමඤ්ඤ අකොච්ඡෙ, අරියධමඤ්ඤ අභිනිකො, සපුරිසානං අදසසාචි සපුරිසධමඤ්ඤ අකොච්ඡෙ සපුරිසධමඤ්ඤ අභිනිකො, රූපං අකතතො සමනුපසාති රූප වතං වා අකතානං අකතානි වා රූපං රූපසමි වා අකතානං, වේදනං-සංකාරං- විඤ්ඤාණං අකතතො සමනුපසාති, විඤ්ඤාණවතං වා අකතානං අකතානි වා විඤ්ඤාණං විඤ්ඤාණසමි වා අකතානං, යා එවරූපා දිව්‍ය දිව්‍යගතංදිව්‍ය ගතං දිව්‍යකතානො දිව්‍යවිසුකාසිකං දිව්‍යවිපච්ඡිකං දිව්‍යසංයොජනං ගාමො පතිට්ඨාමො¹ අභිනිවේසො පරාමාසො කුමමග්ගො මිච්ඡාපපො මිච්ඡාතං තිත්ථායතනං විපරියෙ-සගාමො² විපරිතගාමො විපලප්පාසගාමො චිත්ථාගාමො අයාථාවතසමි³ යාථාවතනති ගාමො යාවතා ආසව්‍යා දිව්‍යගතානි ඉමානි දිව්‍යවිසුකානි" දිව්‍යවිසුකානි උපානිවනෙතානි දිව්‍යවිසුකානි උපානිවනෙතා අතිකතනෙතා සමතිකතනො විතිවනෙතානි 'දිව්‍යවිසුකානි උපානිවනෙතා'.

පනෙතා නියාමං පටිලද්ධමග්ගොනි 'නියාමා' වුවද නති වතනොරො මග්ගා අරියො අවධිබ්බිකො මග්ගො. සෙයාපිදං: සමමාදිව්‍ය සමමාසංකපපො සමමාවාචා සමමාකමමනො සමමාඤ්ඤාචො සමමාවායාමො සමමාසති සමමාසමාධි. චතුති අරියමග්ගොති සමතකාගතො නියාමං පනෙතා සමපනෙතා අධිගතො එසසිතො සච්ඡිකතොනි 'පනෙතානියාමං'. පටිලද්ධමග්ගොනි ලබමග්ගො ටිලද්ධමග්ගො අධිගතමග්ගො එසසිතමග්ගො සච්ඡිකතමග්ගොනි 'පනෙතා නියාමං පටිලද්ධමග්ගො'.

1. පටිඤ්ඤාණං - ම ඡ සං

2. අයාථාවතසමි - ම ඡ සං

3. විපරියාසගාමො - ම ඡ සං

1.

දාෂ්ටිවික්ෂකයන් (සත්කායදාෂ්ටිය හෝ දෙ සැට මිථ්‍යාදාෂ්ටිය ප්‍රථමමාර්ගයෙන්) ඉක්මවූයෙහි සම්මත්තනියාමයට පැමිණියෙහි ලබන ලද ශෙෂමාර්ග ඇතියෙහි උපන් ප්‍රත්‍යාකෘතියකිඤාන ඇතියෙහි වෙමි. එහෙයින් අනෙකක්ෂු විසින් සත්‍යාවබෝධයට නො පැමිණැවිය යුතු වූයෙහි කතවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙමි.

දිට්ඨිවික්ෂකානි උපාතිවත්තො- ‘දාෂ්ටිවික්ෂකයෝ’ යි විංශද්වස්තුක සත්කාය දාෂ්ටි කියනු ලැබෙති. “මෙලොවැ (බුද්ධාදි) ආයතීයන් නො දක්නාසුලු ආයතීධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ ආයතීධර්මයෙහි නො හික්වුණු සත්පුරුෂයන් නො දක්නා සත්පුරුෂධර්මයෙහි අදක්ෂ වූ සත්පුරුෂ ධර්මයෙහි නො හික්වුණු අශ්‍රැතවත් පෘථග්ජන තෙම රූපය ආත්ම විසින් සංඥා විපයතීයසයෙන් දකී. ආත්මය රූපවත් කොට හෝ රූපය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය රූපයෙහි ලා හෝ දකී. වෙදනාව- සංඥාව- සංස්කාරයන් විඤානය ආත්ම විසින් සංඥා විපයතීයසයෙන් දකී. ආත්මය විඤානය ඇතියක් කොට හෝ විඤානය ආත්මයෙහි ලා හෝ ආත්මය විඤානයෙහි ලා හෝ දකී. යම් මෙබඳු දාෂ්ටියක් දාෂ්ටිගතයෙක් දාෂ්ටිගතනයෙක් දාෂ්ටිකාන්තාරයෙක් දාෂ්ටිවික්ෂකයෙක් දාෂ්ටිවිස්ථන්දිතයෙක් දාෂ්ටිසංයෝජනයෙක් දැඩි වැ ගැන්මෙක් පිහිටාගැන්මෙක් වැදගැන්මෙක් පරාමර්ථයෙක් කුමහෙක් අයථාමාර්ගයෙක් මිථ්‍යාස්වභාවයෙක් (අනාර්ත්ථයට ගිව්‍යසවු තීර්ථායතනයෙක් විපයතීයග්‍රහණයෙක් විපරිතග්‍රහණයෙක් විපල්ලාසගාහයෙක් මිථ්‍යාග්‍රහණයෙක් අයථාස්වභාවයෙහි යථාස්වභාව යැයි ගැන්මෙක් යම් පමණ දෙසැට දාෂ්ටිගතයෙක් වේ ද මොහු දාෂ්ටි වික්ෂකයෝ යි.” දිට්ඨිවික්ෂකානි උපාතිවත්තො යනු: දාෂ්ටිවික්ෂකයන් බැහැර කෙළෙමි ඉක්මවූයෙහි මොනොවට ඉක්මවූයෙහි වෙසෙයින් ඉක්මවූයෙහි නු යි ‘දිට්ඨිවික්ෂකානි උපාතිවත්තො’ යනු වේ.

පත්තො නියාමං පටිලඤ්ඛමග්ගො- ‘නියාමයෝ’ යි සතරමාර්ගය ආයතී අස්ථානිකමාර්ගය කියනු ලැබෙති. හෙමෙසෙයි යැ: සමාග්දාෂ්ටි යැ සමාක්සංකල්ප යැ සමාග් වචන යැ සමාක්කර්මාන්ත යැ සමාගාථීව යැ සමාග්ව්‍යායාම යැ සමාක්ස්මාති යැ සමාක්සමාධි යැ යි සතර ආයතී මාර්ගයෙන් සමන්වාගත වූයෙහි සම්මත්තනියාමයට පැමිණියෙහි මොනොවට පැමිණියෙහි අධිගම කෙළෙමි ස්පර්ශ කෙළෙමි ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙළෙමි නුයි ‘පත්තො නියාමං’ යනු වේ. පටිලඤ්ඛමග්ගො යනු: ලබන ලද මාර්ග ඇතියෙහි ප්‍රතිලාභ කළ මාර්ග ඇතියෙහි අධිගම කළ මාර්ග ඇතියෙහි ස්පර්ශ කළ මාර්ග ඇතියෙහි ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ මාර්ග ඇතියෙහි නුයි ‘පත්තො නියාමං පටිලඤ්ඛමග්ගො’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

උපපන්නඤාණොමිති අනඤාඤානෙයොයාති තස්ස පච්චෙකසමුද්ධස්ස ඤාණං උපපන්නං සමුප්පන්නං ගිබ්බන්තං අභිනිබ්බන්තං පාතුහුතං 'සබ්බෙ සඛාරා අනිච්චා'ති ඤාණං උපපන්නං සමුප්පන්නං ගිබ්බන්තං අභිනිබ්බන්තං පාතුහුතං, 'සබ්බෙ සඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- 'සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති ඤාණං උපපන්නං සමුප්පන්නං ගිබ්බන්තං අභිනිබ්බන්තං පාතුහුතන්ති 'උපපන්නඤාණොමිති', 'අනඤාඤානෙයොයාති: යො පච්චෙකසමුද්ධො න පරතෙයො, න පරප්පත්තියො, න පරප්පච්චියො න පරපට්ඨිද්ධගු' යථාහුතං ජනාති! පස්සති අසමමුලෙහා සමපජානො* පටිස්සතො සබ්බෙ සඛාරා අනිච්චා'ති න පරතෙයො, න පරප්පත්තියො, න පරප්පච්චියො, න පරපට්ඨිද්ධගු යථාහුතං ජනාති පස්සති අසමමුලෙහා සමපජානො පටිස්සතො* 'සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා'ති -පෙ- සබ්බෙ ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධධම්ම'න්ති න පරතෙයො, න පරප්පත්තියො, න පරප්පච්චියො, න පට්ඨිද්ධගු: යථාහුතං ජනාති පස්සති අසමමුලෙහා සමපජානො පටිස්සතොති 'උපපන්නඤාණොමිති අනඤාඤානෙයො, එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමුද්ධො:

“දිට්ඨිස්සුත්තාති උපාතිවග්ගො

පග්ගො කියාමං පටිලුඤ්චග්ගො,

උපපන්නඤාණොමිති අනඤාඤානෙයො

එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො'ති.

2.

තිලොලපො* නික්කුහො නිප්පිසාසො

තිව්වෙසඛා නිද්ධනකසාවමොහො,*

නිරාසසො සබ්බලොකෙ හවිත්ථා

එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො.

තිලොලපො නික්කුහො නිප්පිසාසොති 'ලොලපං' වුවුත් තණ්හා. “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොහො අකුසලමුලං” සා ලොලපො තණ්හා පච්චෙකසමුද්ධස්ස පභිනා උච්ඡින්නමුලා තාලා-වඤ්ඤානං අනභාව කතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා, තස්මා පච්චෙකසමුද්ධො තිලොලපො*. නික්කුහොති: තිණි කුහනඤ්ඤාති: පච්චිස පටිසෙධන සඛාරා* කුහනවත්ත, ඉරියාථසඛාරා කුහනවත්ත, සාමන්තප්පත්තසඛාරා කුහනවත්ත.

1. පටිබන්ධන - ව.වි

2. තංජානාති - ව.වි

3. පටිපස්සතො - ව.වි ම ජ ස.

4. නිලොලපො - ව.වි

5. තාසාමොහො - මජ්ඣ., ව.වි, ක

6. පට්ඨිසපටිසෙධන සංඛාරා - මජ්ඣ.

උපපන්නඤාණොමිති අනඤාඤානෙයොසං- ඒ පසේ බුදුනට ප්‍රත්‍යක්‍ෂ බොධිඥානය උපත මොනොවට උපත තිපත වෙසෙසින් තිපත පහළ විය. 'හැම සංස්කාරයෝ අතිත්‍යාග'යි ඥානය උපත මොනොවට උපත තිපත වෙසෙසින් තිපත පහළ විය. 'හැම සංස්කාරයෝ දුෂ්ඨයහ' යි... 'හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි ... යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම තිරොධ ස්වභාවය ඇතැ'යි ඥානය උපත, මොනොවට උපත තිපත වෙසෙසින් තිපත පහළ වී තුයි 'උප්පන්නඤාණොමිති' යනු වේ. අනඤාඤානෙයොසං යනු: ඒ පසේබුදුහු මෙරමා විසින් සත්‍යාවබෝධයට නො පැමිණ විය යුත්තාහ. අනෙකක්හු විසින් නො හැදෑහැවිය යුත්තාහ. පරප්‍රත්‍යය රහිත්‍යහ මෙරමා පිළිබැඳි ඥානගති නැතියහ. මුළා නො වූවාහු සමගත් ඥාන ඇතියාහු සිහි ඇතියාහු ඇති සැටියෙන් දැනිති, දකිති. හැම සංස්කාරයෝ දුෂ්ඨයහ'යි ... හැම ධර්මයෝ අනාත්මහ'යි... යම් කිසි සමුදය ධර්මයෙක් වේ නම් එ හැම තිරොධස්වභාවය ඇතැ'යි මෙරමා විසින් සත්‍යාවබෝධයට නො පැමිණවිය යුත්තාහ අනෙකක්හු විසින් නො හැ දෑහැවිය යුත්තාහ, පරප්‍රත්‍යය රහිත්‍යහ, මෙරමා පිළිබැඳි ඥානගති නැතියහ. නො මුළා වැ සමගත් ඥාන ඇති වැ සිහි ඇති වැ ඇති සැටියෙන් දැනිති, දකිත් තුයි 'උප්පන්නඤාණොමිති අනඤාඤානෙයොසං එකොවරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“දිට්ඨිවිසුකානි උපාතිවතොතං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

2.

(රසතෘෂ්ණායෙහි) ලොල් නො වූයෙම් කුහක නො වූයෙම් (මිහිරිරස බුදිකු කැමැති) පවස් නැතියෙම් මතු නො වූයෙම් බැහැර කළ රාගාදිකසට හා මොහය හා ඇතියෙම් මුළුලොවහි තෘෂ්ණා රහිත වැ කගවෙහෙණහහක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙම්.

තිලොලාලුපො නිකකුහො නිපපිපාසො- ‘ලොලුප්ප’ යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. “යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොහ අකුශලමූලයෙක් වේද එය යි, ඒ ලොලුප්ප සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව පසේබුදුනට ප්‍රභිණ යැ උසුන්මුල් ඇත්තී යැ, හිස්සුන් තාලවස්තුවක් සෙයින් කරන ලද යැ. අනු අභාවය කරන ලද යැ, මත්තෙහි තුපදානා සැහැවී ඇත්තී යැ, එයින් පසේබුදුහු ‘තිල්ලොලුප’ නම් වෙති. නිකකුහො යනු: කුහනවස්තුහු තිදෙනෙකි: ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිපෙධ සංඛ්‍යාත කුහනවස්තු යැ ඊයියාපට සංඛ්‍යාත කුහනවස්තු යැ සාමන්තජල්ප සංඛ්‍යාත කුහනවස්තු යැ යි.

කතමං පව්වසප්පිසෙධනසංඛාතං¹ කුහනවත්ථු: “ඉධ ගහපතිකං භික්ඛුං ගිමිනෙතනති: විවර පිණ්ඩපාත සෙනාසන ගිලානපව්වසහෙසස්පරික්ඛාරෙහි සො පාපිට්ඨො ඉච්ඡාපකතො අත්ථිකො විවරපිණ්ඩපාත-සෙනාසනගිලානපව්වසහෙසස්පරික්ඛාරානං භියොකම්භාතං. උපාදය විවරං පව්වක්ඛාති, පිණ්ඩපාතං පව්වක්ඛාති, සෙනාසනං පව්වක්ඛාති, ගිලානපව්වසහෙසස්පරික්ඛාරං පව්වක්ඛාති, සො එවම්භා: කිං සමණස්ස මහගෙසන විවරෙන එතං සාරුප්පං: යං සමණො සුසානා වා සඛාරකුටා වා පාපගීකා වා නත්තකානි උච්චිතිතා සංඝාටිකං කතවා ධාරෙය්‍යා. කිං සමණස්ස මහගෙසන පිණ්ඩපාතෙන: එතං සාරුප්පං යං සමණො උඤ්ඤාචරියාය පිණ්ඩියාලොපෙන ජීවිකං කප්පෙය්‍යා. කිං සමණස්ස මහගෙසන සෙනාසනෙන, එතං සාරුප්පං: යං සමණො රුක්ඛමුලිකො වා අසං සොසානිකො වා අබ්බෙහාකාසිකො වා. කිං සමණස්ස මහගෙසන ගිලානපව්වසහෙසස්පරික්ඛාරෙන එතං සාරුප්පං යං සමණො පුතිමුත්තෙන වා හරිතකිංකරිකෙන වා ඔසධං කරෙය්‍යාති තදුපාදය ලුඛං විවරං ධාරෙති, ලුඛං පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ඤාති, ලුඛං සෙනාසනං පටිසෙවති, ලුඛං ගිලානපව්වසහෙසස්පරික්ඛාරං පටිසෙවති. තමෙනං ගහපතිකා එවං ජානනති; ‘අයං සමණො අප්පිට්ඨො සන්තුට්ඨො පටිට්ඨෙය්‍යා අසංසට්ඨො ආරභ්ථිරියො ධුතවාදො’ති භියො භියො නිමනෙතනති² විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපව්වස-හෙසස්පරික්ඛාරෙහි. සො එවම්භා: තිණ්ණං සමමුඛිභාවා සද්දො කුල-පුත්තොඛුං පුඤ්ඤං පසවති සද්ධාය සමමුඛිභාවා සද්දො කුලපුත්තො ඛුං පුකකුං පසවති දෙය්‍යධම්මස්ස සමමුඛිභාවා සද්දො කුලපුත්තො ඛුං පුඤ්ඤං පසවති, දකඛිණෙය්‍යානං සමමුඛිභාවා සද්දො කුලපුත්තො ඛුං පුඤ්ඤං පසවති. කුම්භාකං චේවායං සද්ධා අත්ථි දෙය්‍යධම්මො ව සංවිජ්ජති අහං ව පටිග්ගාහකො. සචේතං³ න පටිග්ගාහෙසාමි එවං කුමෙහ පුඤ්ඤෙන පරිබාහිරා හවිස්සථ, න මග්ගං ඉමිනා අත්ථො කුම්භාකංයෙව⁴ අනුකම්පාය පටිග්ගෙකාමිති, තදුපාදය ඔහුටි විවරං පටිග්ගෙකති ඔහුමි පිණ්ඩපාතං පටිග්ගෙකාති ඔහුමි සෙනාසනං පටිග්ගෙකති ඔහුමි ගිලානපව්වසහෙසස්පරික්ඛාරං පටිග්ගෙකාති, යා එවරුපා භාකුටිකා භාකුටියං කුහනා කුහායනං කුහිතතත්තං, ඉදං පව්වසප්පිසෙධනසංඛාතං කුහනවත්ථු.

1. පව්වස ප්පිසෙධන සංඛාතං - ම ජ සං

2. පිණ්ඩපාතසෙනාසනං - ප ව ට්

3. සචේතං - ම ව ට් ක

4. කුමෙහෙකුටි - ම ව ට් ක

ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂේධන සම්බන්ධ කුහනවස්තු නම් කවද යත්: මෙ ලෙව්ති ගැහැවියෝ සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්- ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරින් මහණක්හු රැමන්ත්‍රණය කෙරෙති. හෙතෙම (නැතිගුණ දක්වන) පාපෙවිජා ඇත්තේ ඉව්ජායෙන් මඩනාලද්දයේ අර්ථ වූයේ සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්- ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකර බොහෝ කැමැති බව නිසා සිවුර පිළිකෙව් කෙරෙයි, පිඬුවා පිළිකෙව් කෙරෙයි සෙනසුන පිළිකෙව් කෙරෙයි, ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකර පිළිකෙව් කෙරේ. හේ මෙසේ කියයි: මහණහට මහඇඟි සිවුරින් කවර අර්ථ යැ, මහණ සොහොනින් හෝ කසළගොඩින් හෝ අවුණුදෙරින් හෝ කඩරෙදි අවුළා සහළ කොට දරන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද, තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. මහණහට මහඇඟි පිඬුවායෙන් කවර අර්ථ යැ, මහණ සිහා ලද පිඬු අහරින් දිව් රක්තේ යැ යන යමෙක් වේ ද, තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. මහණහට මහඇඟි සෙනසුනින් කවර අර්ථ යැ, මහණ රුක්මුල් සෙනසුන් ඇත්තේ හෝ සොහොන්හි වසන්නේ හෝ අබොවස් සෙනසුන් ඇත්තේ හෝ වන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද තෙල සාරූප්‍ය වෙයි, මහණ හට මහඇඟි ගිලන්පස බෙහෙසත්පිරිකරින් කවර අර්ථ යැ, මහණ ගොවුත්‍රයෙන් හෝ අරළකඩකින් හෝ බෙහෙසත් කිසි කරන්නේ යැ යන යමෙක් වේ ද තෙල සාරූප්‍ය වෙයි. හේ එතැන් පටන් රළ සිවුරු දෙයි. රළ පිඬුවා බුද්ධි. රළ සෙනසුන් සෙවුනේ යැ රළ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර සෙවුනේ යැ, ගැහැවියෝ ඔහු මෙසෙයින් දනිති: “මෙ මහණ අපිස් ගුණ ඇත්තේ යැ සතොස්ගුණ ඇත්තේ යැ ප්‍රකර්ෂව්වේක ඇත්තේ යැ ගණසංගණිකාර හිත යැ රුකුළුවැර ඇත්තේ යැ ධුතයෙහි අනුසස් කියන්නේ යැ”යි මතුමත්තෙහි සිවුරු- පිඬුවා- සෙනසුන්-ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකරින් පවරති. හේ මෙසේ කියයි: තිදෙනාකුන්ගේ හමුවීමෙන් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. සැදහැ ඇති බැවින් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. දෙයධර්ම ඇති බැවින් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරෙයි. දක්ෂිණාර්භයන් ඇති බැවින් සැදහැති කුලපුත් බොහෝ පින් රැස් කෙරේ. තොපට මැ මේ සැදහැ ඇත, දෙයධර්මය ද ඇති, මම ද ප්‍රතිග්‍රාහකයෙමි. ඉදින් මම නො පිළිගන්නෙමි නම් මෙසෙයින් තෙපි පිතින් බැහැර වන්නාවූ ය. මට මෙයින් අර්ථය නැති. තොපට මැ අනුග්‍රහ පිණිස පිළිගනිමි, එතැන් පටන් බොහෝ සිවුරු ද පිළිගනි. බොහෝ පිඬුවා ද පිළිගනි. බොහෝ සෙනසුන් ද පිළිගනි බොහෝ ගිලන්පස බෙහෙසත් පිරිකර ද පිළිගනි. යම් මෙබඳු මුඛ හැකිළීමක් මුඛ හකුළන බවෙක් විස්මය ගැන්වීමක් විස්මය ගන්වන අයුරෙක් විස්මය කළ බවෙක් වේ ද, මේ ප්‍රත්‍යය ප්‍රතිෂේධන සම්බන්ධ කුහනවස්තු නම්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කතමං ඉරියාපථසංඛාරං කුහනවිතථු; ඉධෙකට්ඨො පාපිවෙජා ඉවජාපකතො සමාචාරාධිප්පායො, එවං මං ජනො සමාචාරිකස්සතිති ගමනං සණ්ඨපෙති යානං සණ්ඨපෙති තිසර්ථං සණ්ඨපෙති සයනං සණ්ඨපෙති පණ්ඩාය ගව්ඡති, පණ්ඩාය තිට්ඨති, පණ්ඩාය ගිසිදුති, පණ්ඩාය සෙය්‍යං කපෙති, සමාභිතො විය ගව්ඡති, සමාභිතො විය තිට්ඨති, සමාභිතො විය ගිසිදුති, සමාභිතො විය සෙය්‍යං කපෙති¹ ආපාරකජක්ඛාදිව හොති² යා එවරුපා ඉරියාපථස්ස අට්ඨපනා ධ්වජනා සණ්ඨපනා භාකුට්ඨා භාකුට්ඨං කුහනා කුහායනා කුහිතකං, ඉදං ඉරියාපථසංඛාරං කුහනවිතථු.

කතමං සාමන්තජප්පනසංඛාරං කුහනවිතථු; ඉධෙකට්ඨො පාපිවෙජා ඉවජාපකතො සමාචාරාධිප්පායො එවං මං ජනො සමාචාරිකස්සතිති³ අරියධම්මසත්තිසංඝිකං වාචං භාසති. යො එවරුපං විවරං ධාරෙති, සො සමණො මහෙසකෙකාති භණ්ති, යො එවරුපං පත්තං ධාරෙති, ලොභථාලකං ධාරෙති, ධම්මකරකං⁴ ධාරෙති, පරිස්සාවනං ධාරෙති, කුඤ්ඤිකං ධාරෙති, උපාහනං ධාරෙති, කායබ්ඤ්ඤානං ධාරෙති, ආයොගං ධාරෙති⁵, සො සමණො මහෙසකෙකාති භණ්ති. යස්ස එවරුපො උපජක්ඛායො සො සමණො මහෙසකෙකාති, භණ්ති, යස්ස එවරුපො ආවරියො, එවරුපා සමානුපජක්ඛායකා සමානාවරියකා මිත්තා සන්ද්විශා සමානා සභායා, සො සමණො මහෙසකෙකාති භණ්ති. යො එවරුපෙ විහාරෙ වසති, අධිකොගෙ වසති - පාසාදෙ වසති - භම්මියෙ වසති - ගුහායං වසති - ලෙණෙ - වසති - කුටියා වසති - කුටාගාරෙ වසති, අට්ඨෙ වසති, මාළෙ වසති උදුණෙඛ වසති, උපට්ඨානසාලායං උසති, මණ්ඩපෙ වසති, රුක්ඛවුලෙ වසති, සො සමණො මහෙසකෙකාති භණ්ති, අපවා කොරඤ්ඤිකකොරඤ්ඤිකො භාකුට්ඨකභාකුට්ඨො කුහකකුහකො ලපකලපකො මුඛසංභාවිතො අයං සමණො ඉමාසං එවරුපානං සත්තානං විහාරසමාපත්තිනං ලභීති. තාදිසං ගමීරං ගුලුං නිපුණං පටිච්ඡන්තං ලොකුත්තරං සුඤ්ඤාතාපට්ඨසංඤ්ඤාතං කථං කථෙති. යා එවරුපා භාකුට්ඨා භාකුට්ඨං කුහනා කුහායනා කුහිතකං, ඉදං සාමන්තජප්පනසංඛාරං කුහනවිතථු.

තස්ස පට්ටකසම්මුඛසස ඉමාති තිණි කුහනවිතථුති පභිනාති සමුච්ඡින්නාති වුපසන්නාති පටිපසංඝාති අභිබ්බපත්තිකාති ඤාණං ගිතා දඬිංගි, තස්මා සො පට්ටකසම්මුඛො ගිතකුහො,

1. සමාභිතොවිය සයනි - පන
2. ආපාරකජක්ඛාදි ව හොති - කසම්ම

3. ධම්මකරණං - ම ජ සං
4. ආයොගභිතො ධාරෙති - සාය

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

රියාපථ සධ්ව්‍යාත කුහනවස්තු නම් කවරැ යත්; මෙලෙවිහි ඇතැමෙක් පාප ඉව්‍යා ඇත්තේ ඉව්‍යායෙන්. මධ්‍යා ලද්දේ බුහුමන් ලබන අදහස් ඇත්තේ මෙසෙයින් ජන තෙම මා බුහුමන් කරන්නේ යැ යි ගමන් සකස් කෙරෙයි, සිටීම සකස් කෙරෙයි, හිඳීම සකස් කෙරෙයි, ගයනය සකස් කෙරේ. පතා (පාර්ත්ථනා තබා) යෙයි, පතා සිටියි, පතා හිඳියි පතා ගයනය කෙරේ. සමාහිතයකුසෙයින් යෙයි, සමාහිතයකු සෙයින් සිටියි, සමාහිතයකු සෙයින් හිඳියි, සමාහිතයකු සෙයින් ගයනය කෙරේ. ජනයා හමුයෙහි ධ්‍යාන කරන්නකු සෙයින් වෙයි. යම් මෙබඳු ඉරියව් පිහිටුවීමක් පිහිටුවන අයුරෙක් සකස් කොට තැබීමක් මුළු හැකිළීමක් මුළු හකුළන අයුරෙක් විස්මය ගැන්වීමක් විස්මය ගන්වන අයුරෙක් විස්මිත බවෙක් වේ ද, මේ රියාපථ සධ්ව්‍යාත කුහනවස්තු නම්

සාමන්තජල්පන සධ්ව්‍යාත කුහනවස්තුව කවරැ යත්: මෙහි එකෙක් පට්ටු අදහස් ඇතියේ ආශායෙන් මධ්‍යා ලද්දේ ජන තෙම මා මෙසෙයින් සලකන්නේ වනැ'යි බුහුමන් කරවන සිත් ඇතියේ ලොවුතුරු දහම් පිළි බැඳි කොට බස් බෙණෙයි: 'යම් මහණෙක් මෙබඳු සිවුරක් ධරා නම් එ මහණ මහත් ආනුභාව ඇත්තෙ යැ'යි බෙණෙයි. යමෙක් මෙබඳු පාත්‍රයක් ධරා නම්- ලොහො තලවක් ධරා නම්- ධබරාවක් ධරා නම්- පෙරහනක් ධරා නම්- කෙස්සක් ධරා නම්- වහනක් ධරා නම්- කාබහනක් ධරා නම්- ආශොගයක් ධරා නම් එ මහණ මහෙශාකාර යැ'යි බෙණෙයි. යමක් හට මෙබඳු උපාධ්‍යායයෙක් වේ නම් එ මහණ මහෙශාකාර යැ'යි බෙණෙයි. යමක් හටමෙබඳු ආවායායෙක්- මෙබඳු සමානොපාධ්‍යායයෝ- සමානාවා යායෝ-මිත්‍රයෝ-දෘෂ්ටමාත්‍රමිත්‍රයෝ-සමිහක්තයෝ-සහායයෝ වෙත් නම්, එ මහණ මහෙශාකාර යැ'යි කියයි. යමෙක් මෙබඳු විහාරයෙක වෙසේ නම්- දික් පහයෙක වෙසේ නම්, සිවුරැස් පහයෙක- සඳලු ගෙයෙක- ගල්ගුහායෙක- ගල්ලෙනෙක- කිළියෙක- කුළුගෙයෙක- අටල්ලෙක- මහලෙක- දික්හලෙක- උවටන් හලෙක- මණ්ඩපයෙක- රූක් මූලෙක වෙසේ නම්, එ මහණ මහත් ආනුභාව ඇත්තේ යැ'යි කියයි. නොහොත් ඉතා හැකිළෙනුයේ ඉතා මුහුණ හකුළුවනසුලු වූයේ ඉතා විස්මය කරවනුයේ ඉතා ප්‍රලාප තෙපුල් බණනුයේ තමා හේ මුළු වශයෙන් 'මේ මහණ මෙබඳු වූ ශාන්ත වූ මේ විහාරසමාපත්තීන් ලැබෙනසුලු යැ'යි (මෙරමා ලවා) සම්භාවනා කරවන ලද්දේ එබඳු ගැඹුරු වූ ගුප්ත වූ සියුම් වූ ප්‍රතිවිජන්ත වූ ලොකොත්තර වූ ඉන්‍යාතා ප්‍රතිසංයුක්ත වූ කරා කියයි. මෙබඳු වූ යම් මුහුණ හැකුළුමක් මුහුණ හකුළුවන බවෙක් විස්මය කැරැවීමක් විස්මය පැවැත්වීමක් කොහොත් බවෙක් වේ ද, මේ සාමන්තජල්පන සධ්ව්‍යාත කුහනවස්තුව යැ'යි කියනු ලැබේ.

ඒ පසේ බුදුනට මේ තුන් කොහොන්වත් ප්‍රතිණ වූවාහු සමුවර්ජන්ත වූවාහු සන්තිදුණාහු දුරලන ලද්දහු අහවොත්තත්තික වූවාහු තුවණ ගින්නෙන් දවන ලද්දහු වෙති. එහෙයින් ඒ පසේ සමුබුදුහු 'හික්කුහ' නම් වෙති.

නිපට්ඨාසොති. 'පිපාසා' වුවිති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං.'¹ සා පිපාසා තණ්හා තසං පට්ඨකසම්බුද්ධිසං පභිතා උච්ඡින්නමුලා තාලාවක්ඛකතා අනභාවකතා² ආයතිං දනුප්පාදධම්මා, තණ්හා සො පට්ඨකසම්බුද්ධා නිපට්ඨාසොති 'තිලොලොපො' නික්කුහො නිපට්ඨාසො.'

තිමමකෙඛා නිඛින්නකසාවමොහොති 'මකෙඛා'ති 'යො මකෙඛා මකෙඛායනා මකෙඛාසිතතං නිවුරියං නිවුරියකමමං කසාවොති' රාගො කසාවො, දෙසො කසාවො, මොහො කසාවො, කොධො උපනා හො මකෙඛා පලාසො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසංඛාරා කසාවා. ආමාහොති: දුක්ඛෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛසමුදයෙ අඤ්ඤාණං, දුක්ඛනිරෝධෙ අඤ්ඤාණං. දුක්ඛනිරෝධගාමිනියා පටිපදය අඤ්ඤාණං පුබ්බතෙන අඤ්ඤාණං අපරතෙන අඤ්ඤාණං, පුබ්බත්තාපරතෙන අඤ්ඤාණං, ඉද්දපච්චියනා පටිච්චසමුප්පන්නස්ස ධම්මෙස්ස අඤ්ඤාණං, යං ඵවරුපං අඤ්ඤාණං අදස්සනං අනභිසමයො අනනුබොධො අපච්චෙවෙධො අසංගාහනා අපරියොගාහනා අසමපෙක්ඛනා අපච්චෙවෙක්ඛනා අපච්චක්ඛකමමං දුග්ගේ ජ්ඣා ඛාලාං අසමපඤ්ඤං මොහො පමොහො සමමොහො අවිජ්ජා ඵර්වජ්ජාසො අවිජ්ජායොගො අවිජ්ජානුසයො අවිජ්ජාපරි- යුට්ඨානං අවිජ්ජාලභිති මොහො අකුසලමුලං. තසං පට්ඨකසම්බුද්ධිසං මකෙඛා ච මොහො ච වන්තා සංවන්තා නිඛින්නා පභිතා සමුච්ඡින්නා වුපසන්නා පටිප්පසංඝාතා අභිබ්බුත්තභවිකා ඤාණභවිකා දක්ඛාති "සො පට්ඨකසම්බුද්ධො 'තිමමකෙඛා නිඛින්නකසාවමොහො'

නිරාසයො සබ්බලොකෙ භවිත්වාති "ආසා" වුවිති තණ්හා, 'යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං' සබ්බලොකෙති: සබ්බඅපාය ලොකෙ සබ්බ මනුසසලොකෙ සබ්බ දෙවලොකෙ සබ්බබ්‍රහ්මලොකෙ සබ්බධාතූලොකෙ සබ්බආයතනලොකෙ. නිරාසයො සබ්බලොකෙ භවිත්වාති සබ්බලොකෙ නිරාසයො භවිත්වා. නික්කංගොභවිත්වා, නිපට්ඨාසො භවිත්වාති 'නිරාසයො සබ්බලොකෙ භවිත්වා එකො වරෙ බ්‍රහ්මසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පට්ඨකසම්බුද්ධො:

"තිලොලොපො නික්කුහො නිපට්ඨාසො
තිමමකෙඛා නිඛින්නකසාවමොහො,
නිරාසයො සබ්බලොකෙ භවිත්වා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මසාණකප්පො"ති.

1. අනභාවං ගතා - ව 8 ට 3 සං
2. නිලොලොපො - ව 8
3. ධම්මසංඛාරො - ව්‍යකුලපාදානං

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

නිපපිසාසො යනු: 'පිපාසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලබයි. "යම් රාගයෙක්... අධිකරාගයෙක් අභිධ්‍යායෙක් ලොභ සංඛ්‍යාත අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි." ඒ පිපාසා සංඛ්‍යාත තෘෂ්ණාව ඒ පසේ බුදුන්ට ප්‍රතිණ වූ යැ උසුන් මුල් ඇත්තී යැ, තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද යැ, අනුභාවය කරන ලද යැ, මත්තෙහි නූපදනා සැඟවී ඇත්තී යැ. එහෙයින් ඒ පසේ සම්බුදුහු 'නිප්පිපාස' වූවාහු නුයි 'නිල්ලොලුපො තිත්තුහො නිප්පිපාසො' යනු වේ.

නිම්මකෙධා නිද්ධනතකසාවමොහො - "මක්බෝ" යනු: "යම් මකුබවෙක් පරගුණ මකන අයුරෙක්, ගුණ මැකූ බවෙක් ඊෂ්ඨාවක් ඊෂ්ඨා බවෙක් වේ ද එය යි. කසාවො යනු: රාගය කසට යැ ද්වේෂය කසට යැ මොහය කසට යැ ක්‍රොධය බද්ධවේරය මකුබව යුගග්‍රාහය ... සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ කසටයෝ යි. මොහො යනු: දුක්ඛි නො දැන්මෙක් දුක් උපදනා භේතයෙහි නො දැන්මෙක් දුක්ඛතීරොධයෙහි නො දැන්මෙක් දුක් නිරුද්ධ කරන පිළිවෙත්හි නො දැන්මෙක් ඉදංප්‍රත්‍යාතා ප්‍රතිත්‍යාසමුත්පන්නධර්මයන්හි නො දැන්මෙක්, මෙබඳු වූ යම් නො දැන්මෙක් නො දැක්මෙක් අනවබෝධයෙක් අනනුබෝධයෙක් අප්‍රතිවේධයෙක් නො වැදගැන්මෙක් නො බැසගැන්මෙක් සම් වැ නො බැලීමෙක් ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා නො කිරීමෙක් ප්‍රත්‍යක්ෂ නො කිරීමෙක් දුර්මෙධායෙක් බාල බවෙක් අසමාග්ඥානයෙක් මොහයෙක් ප්‍රමොහයෙක් සම්මොහයෙක් අවිද්‍යායෙක් අවිද්‍යාමිසයෙක් අවිද්‍යායොගයෙක් අවිද්‍යානුශයයෙක් අවිද්‍යා පයසුත්ථානයෙක් අවිද්‍යා පරිසයෙක් මොහ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. ඒ පසේ බුදුන් විසින් මකුබව ද කසට ද මොහය ද වමාරනලදහ මැනැවින් වමාරනලදහ වටාලා නූපදනා අයුරින් බැහැර කරන ලදහ ප්‍රතිණයහ මූලසුන් කරනලදහ සන්තිදූවන ලදහ ප්‍රතිප්‍රග්‍රබ්ධයහ යළි උපදනට නො නිසි කරන ලදහ නුවණ ගින්නෙන් දවන ලද නුයි ඒ පසේ බුදුහු 'නිම්මක්ඛ නිද්ධන්ත කසාව මොහ' නම් වෙත්.

නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිතා යනු: 'ආසා' යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි: යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. සබ්බලොකෙ යනු: හැම අපායලෝකයෙහි හැම මනුෂ්‍යාලෝකයෙහි හැම දිව්‍යාලෝකයෙහි හැම ස්කන්ධලෝකයෙහි හැම ධාතුවලෝකයෙහි හැම ආයතනලෝකයෙහි. නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිතා යනු: සියලු ලෝකයෙහි ආශා නැති වැ තෘෂ්ණා නැති වැ පිපාසා නැති වැ නුයි 'නිරාසසො සබ්බලොකෙ භවිත්වා එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

"නිලොලුපො -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපො" යි.

3.

පාපං සභායං පරිවජ්ජයෙථ
අනාඤ්ඤායං විසමෙ තිව්චං,
සයං න සෙවෙ පසුතං පමනං.
එකො වරෙ බහුවිසාණකපෙසා.

පාපං සභායං පරිවජ්ජයෙථාති: 'පාපසභායො' වුවවති 'යො සො සභායො දසවතප්පකාය මිච්ඡාදිඤ්ඤා සමන්තාගතො'. නස්සි දින්නං නස්සි ඤිඤ්ඤං, නස්සි භුතං, නස්සි සුඛවද්දකකායං.¹ කම්මානං ඵලං විපාකො, නස්සි අයං ලොකො, නස්සි පරොලොකො, නස්සි මාතා, නස්සි පිතා, නස්සි සත්තා ඔපපාතිකා, නස්සි ලොකෙ සමණද්වාරාමණා සමමග්ගතා සමමාපට්ඨකා යෙ ඉමං ච ලොකං පරං ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සඤ්ඤායා පට්ටෙන්නති''ති අයං පාප සභායො. පාපං සභායං පරිවජ්ජයෙථාති: පාපං සභායං වජ්ජයෙථ පරිවජ්ජයෙථාති 'පාපං සභායං පරිවජ්ජයෙථ'.

අනාඤ්ඤායං විසමෙ තිව්චංනති: 'අනාඤ්ඤායං, වුවවති යො සො සභායො දසවතප්පකාය මිච්ඡාදිඤ්ඤා සමන්තාගතො නස්සි දින්නං නස්සි ඤිඤ්ඤං -පෙ- යෙ ඉමං ච ලොකං පරං ච ලොකං සයං අභිඤ්ඤා සඤ්ඤායා පට්ටෙන්නති'ති. විසමෙ තිව්චංනති: විසමෙ කායකමෙව තිව්චං, විසමෙ උච්චකමෙව තිව්චං, විසමෙ මනෝකමෙව තිව්චං, විසමෙ පාණාතිපාතෙ තිව්චං, විසමෙ අදින්නාදනෙ තිව්චං, විසමෙ කාමෙසුමිච්ඡාවාරෙ තිව්චං, විසමෙ මුසාවාදෙ තිව්චං, විසමාය පිසුනාය වාචාය තිව්චං, විසමාය ඵරුසාය වාචාය තිව්චං, විසමෙ සමඵප්පලාපෙ තිව්චං, විසමාය අභිජ්ඣායා තිව්චං, විසමෙ ව්‍යාපාදෙ තිව්චං, විසමාය මිච්ඡාදිඤ්ඤා තිව්චං, විසමෙසු සංඛාරෙසු තිව්චං, විසමෙසු පඤ්ඤා කාමගුණෙසු තිව්චං, විසමෙසු පඤ්ඤා නිවරණෙසු තිව්චං විතිව්චං, සත්තං අරජිතං උපගතං අධිවුත්තනති 'අනාඤ්ඤායං විසමෙ තිව්චං'.

1. සුතක සුතකානං - මජ්ඣං

3.

අනාර්ථ ඵලවන (විෂමකායකර්මාදි) විෂමයෙහි බැසගත් පාප මිත්‍රයන් දුරලන්නේ යැ, දාෂ්ටි විසින් ලැබුණු ප්‍රමත්ත වූවහු (පස්කම් ගුණයෙහි වුහුටු සිත් ඇත්තහු) මෙම නො සෙවුනේ යැ, කගවෙහෙණ) හඟක් සෙසින් එකලා වැ සරනේ යි.

පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙට්- යම් මිතුරෙක් දඟවස්තුක මිත්‍රාදාෂ්ටියෙන් සමන්වාගත වූයේ ද: දුන් දෑයෙහි විපාක නැත. යැදි දෑයෙහි විපාක නැත, චතූශාගයෙහි විපාක නැත, සුකෘතදුෂ්කෘත කර්මයන්ගේ ඵලවිපාක නැත, මෙලොව නැත, පරලොව නැත, මව නැත, පියා නැත, ඔපපාතික සත්ත්- වයෝ නැත, යම් කෙනෙක් මෙලොව ද පරලොව ද තුමු විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එබඳු සමාග්ගත වූ සමාක් ප්‍රතිපත්ත වූ මහණබමුණෝ ලොව නැතැ'යි මිත්‍රාදාෂ්ටි සමන්වාගත වේ ද, හේ 'පාපසහාය' යි කියනු ලැබෙයි. මේ 'පාපසහාය' නම් වේ. පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙට් යනු: පාප මිත්‍රයා හැරපියන්නේ යැ හාත්පයින් හැර පියන්නේ නුයි 'පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙට්' යනු වේ.

අනන්තදස්සිං විසමෙ නිව්ටයං- යම් මිතුරෙක් දඟවස්තුක මිත්‍රාදාෂ්ටි යෙන් සමන්වාගත වේ ද: දුන් දෑයෙහි විපාක නැත, යාගයෙහි විපාක නැත... යම් කෙනෙක් මෙලොව ද පරලොව ද තුමු විශිෂ්ට ඥානයෙන් දැන ප්‍රත්‍යක්ෂ කොට ප්‍රකාශ කෙරෙත් නම් එබඳු සමාග්ගත වූ එබඳු මහණ බමුණෝ ලොව නැතැ'යි මිත්‍රාදාෂ්ටියෙන් යුක්ත වූයේ ද හේ 'අනාර්ථදර්ශි'යි කියනු ලැබෙයි. විසමෙ නිව්ටයං යනු: විෂම වූ කායකර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ වාක්කර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මනෝකර්මයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ ප්‍රාණ වධයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ අදත්තාදානයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ කාමමිත්‍රා- වාරයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මාෂා වාදයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පිඳුනවචනයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පරුෂවචනයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ සම්ප්‍රලාපයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ අභිධානයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ ව්‍යාපාදයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ මිත්‍රාදාෂ්ටියෙහි පිවිසුණු විෂම වූ සංස්කාරයන්හි පිවිසුණු විෂම වූ පඤ්ච- කාමගුණයෙහි පිවිසුණු විෂම වූ පඤ්ච නිවරණයෙහි පිවිසුණු වැදගත් ශක්ත වූ ඇලුණු ඵලබ්ධිණ බැසගත් අධිමුක්ත වූ නුයි 'අනන්තදස්සිං විසමෙ නිව්ටයං' යනු වේ.

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තනති- පසුතනති: 'යොපි කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තව්වරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤාදිකො තනතිතෙතො තප්පොතො තප්පබ්බාදො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො- සොපි කාමෙ පසුතො'. 'යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරියෙසති, සද්දං-ගණ්ඨං-රසං- ඵොට්ඨබ්බෙ පරියෙසති තව්වරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤාදිකො තනතිතෙතො තප්පොතො තප්පබ්බාදො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො' යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පටිලහති සද්දං- ගණ්ඨං- රසං- ඵොට්ඨබ්බෙ පටිලහති තව්වරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤාදිකො තනතිතෙතො තප්පොතො තප්පබ්බාදො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරිභුක්ඛති, සද්දං- ගණ්ඨං- රසං- ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුක්ඛති තව්වරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤාදිකො තනතිතෙතො තප්පොතො තප්පබ්බාදො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො. යථා කල්හකාරකො කල්හපසුතො, කම්මකාරකො කම්මපසුතො, ගොවරෙ වරතො ගොවරපසුතො, ක්කායි ක්කායපසුතො, එවමෙව යො කාමෙ එසති ගවෙසති පරියෙසති තව්වරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤාදිකො තනතිතෙතො තප්පොතො තප්පබ්බාදො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො, සොපි කාමපසුතො. යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරියෙසති - පෙ - යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පටිලහති - පෙ - යොපි තණ්හාවසෙන රූපෙ පරිභුක්ඛති, සද්දං - ගණ්ඨං - රසං - ඵොට්ඨබ්බෙ පරිභුක්ඛති, තව්වරිතො තබ්බහුලො තඤ්ඤාදිකො තනතිතෙතො තප්පොතො තප්පබ්බාදො තද්ධිමුක්ඛො තද්ධිපතෙයො සොපි කාමපසුතො. පමත්තනති: පමාදෙ වක්කධෙධා: කායදුර්ධිතෙ වා වීර්යවරිතෙ වා මනෝදුර්ධිතෙ වා පඤ්ඤා කාමභූතෙසු වා වික්කසං වොසකංගො¹ වොසකංගානුපාදනං² කුසලානං ධම්මානං භාවනාය අසකකවිට්ඨකිරියනා අසාතවිට්ඨකිරියනා අනවධිත කිරියානා³ ඔලිනවුත්තනා නික්ඛිත්තජන්දා නික්ඛිත්තධුරතා අනාසෙවනා අභාවනා අබ්බුලිකම්මං අනාධිඨානං අනානුයොගො පමාදෙ. 'යො එවරූපො පමාදෙ පමජ්ජනා පමජ්ජිතත්තං, අයං වුරුත්තං පමාදෙ. සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තනති: පසුතං න සෙවෙයා පමත්තං ව සයං න සෙවෙයා, සාමං න සෙවෙයා, න භිසෙවෙයා, න සංසෙවෙයා න පටිසංසෙවෙයා න ආවරෙයා න සමාවරෙයා න සමාදය වක්කත්තනාති 'සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං එකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිකාණ්ඩකපො'.

තෙනාහ සො පරවිකසම්බුද්ධො:
 “පාපං සභායං පරිවජ්ජයෙථ
 අනාදාදස්සං වීසමෙ ග්‍රිවිට්ඨං,
 සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං
 එකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිකාණ්ඩකපො”ති.

1. කාමපසුතො - ම ජ සං
 2. වොසකංගො-ම ජ සං
 3. වොසකංගානුපාදනං-ම ජ සං
 4. අතිවීර්ය කිරියනා - ම-ව-වි-ක

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං- 'පසුතං' යනු: යමෙකුත් කාමයන් එෂණ ගවේෂණ පයෙහිෂණ කෙරේ ද එහි සරණයේ එය බහුල කොට ඇතිදේ එය ගරු කොට ඇතිදේ එයට නැවුණේ අතිශයින් නැවුණේ එයට බර වූයේ එහි අධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇතිදේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පයෙහිෂණ කෙරේ ද ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් පයෙහිෂණ කෙරේද, එහි සරණයේ එය බහුල කොට ඇත්තේ එය ගරු කොට ඇත්තේ එයට නැවුණේ අතිශයින් නැවුණේ එයට බැහිරි වූයේ එහි අධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇත්තේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් ලබා ද ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් ලබා ද, එහි සරණයේ එය බහුල කොට ඇත්තේ එය ගරු කොට ඇත්තේ තත්තිමිත තත්ත්වණ තත්ත්වාත්මාර තද්ධිමුක්ත වූයේ එය අධිපති කොට ඇතිදේ වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් කාමයන් පරිභොග කෙරේ ද, ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් පරිභොග කෙරේ ද තව්වරිත තබ්බහුල තත්ගරුක තත්තිමිත තත්ත්වණ තත්ත්වාත්මාර තද්ධි මුක්ත තද්ධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' වෙයි. යමෙකුත් කලහ කරණයේ 'කලහපසුත' නම් වේ ද, කර්මකරණයේ 'කම්මපසුත' නම් වේ ද, ගොවරයෙහි සරණයේ 'ගොවරපසුත' නම් වේ ද, ධ්‍යාන කරණයේ 'කුසාන පසුත' නම් වේ ද, එපරිද්දෙන් ම යමෙක් කාමයන් එෂණ ගවේෂණ පරිභොග කෙරේ නම් තව්වරිත තද්ධිමුක්ත තද්ධිගරුක තත්තිමිත තත්ත්වණ තත්ත්වාත්මාර තද්ධිමුක්ත තද්ධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' නම් වෙයි. යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පයෙහිෂණ කෙරේ ද ... යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් ලබා ද ... යමෙකුත් තෘෂ්ණා වශයෙන් රූපයන් පරිභොග කෙරේ ද, ශබ්දයන්- ගන්ධයන්- රසයන්- ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයන් පරිභොග කෙරේ ද, තව්වරිත තද්ධිමුක්ත තද්ධිගරුක තත්තිමිත තත්ත්වණ තත්ත්වාත්මාර තද්ධිමුක්ත තද්ධිපති වේ නම් හෙ ද කාමයෙහි 'පසුත' නම් වෙයි. පමත්තං යනු: 'පමාද' ය කියැවුණු වෙයි: කායසුඤ්චරිතයෙහි හෝ වාග්සුඤ්චරිතයෙහි හෝ මනෝසුඤ්චරිතයෙහි හෝ පස්කම්මණයෙහි හෝ සිත බැසැ ගැනීමෙන් පුනපුනා බැසැගැනීමෙන් කුසල්දහම් වැඩීමෙහි නො සකසා කරන බවෙන් සත්තයෙන් නො කරන බවෙන් තිරතුරු නො කරන බවෙන් උනව්‍යත්ති ඇති බවෙන්, බහාතැබු වියහිවරන්ද ඇති බවෙන් බහාතැබු වියහිධුර ඇති බවෙන් ආසෙවන නො කිරීමෙන් නො වැඩීමෙන්, පුනපුනා නො වැඩීමෙන් නො පිහිටීමෙන්, නො යෙදීමෙන් ප්‍රමාදයෙන් වේ ද මෙබඳු යම් ප්‍රමාදයෙන් ප්‍රමාද අයුරෙන් ප්‍රමාද වූ බවෙන් වේ ද මේ ප්‍රමාද ය යි කියනු ලැබේ. සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං යනු: ලැඟුණු (පසුතයා) නො සෙවුනේ යැ ප්‍රමාද වූවු ද තෙමේ සෙවනය නො කරන්නේ යැ නිසෙවන නො කරන්නේ යැ සංසෙවන නො කරන්නේ යැ පුනපුනා සෙවනය නො කරන්නේ යැ ඇසිරි නො කරන්නේ යැ මැනවින් ඇසිරි නො කරන්නේ යැ සමාදන් කොට ගෙන නො පවත්නේ නුයි 'සයං න සෙවෙ පසුතං පමත්තං එකොවරෙ ඛණ්ඩවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදනු එ පසේ බුදුහු:

"පාපං සහායං -පෙ- එකො වරෙ බහාවිසාණකප්පො"යි.

බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථ
 ථික්ඛං උළාරං පටිභානවත්තං,
 අඤ්ඤාය අස්සානි විනෙයා කඛ්ඛි
 එකො වරෙ බග්ග විසාණ කට්ඨො.

බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථංති බහුසසුතො හොති මිත්තො සුතධරො සුත සන්ත්ථියො, යෙ තෙ ධම්මො ආදි කල්‍යාණො - පෙ - සාස්ථං සවාස්සන්තං කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුඤ්ඤං භුග්ගවරියං අභිවදන්ති, තථා රූපාසක ධර්මං බහුසසුතා හොන්ති ධර්මා¹ වචසා පරිචිතා, මනසානුපෙකඛිතා දිට්ඨියා සුප්පට්ඨිදා. ධම්මධරන්ති: ධම්මං ධාරෙත්තං. සුක්කං ගෙයාං වෙය්‍යා කරුණං භාථං උදන්තං ඉත්ථුක්කං ජාතකං අබ්බුධම්මං වෙදඥං. බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථංති බහුසසුතං ච ධම්මධරං ච මික්ඛං හජෙය්‍යා සංහජෙය්‍යා සෙවෙය්‍යා නිසෙවෙය්‍යා සංසෙවෙය්‍යා පටිසෙවෙය්‍යා² ති 'බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙථ'.

ථික්ඛං උළාරං පටිභානවත්තන්ති උළාරො හොති මිත්තො සීලෙන සමාධිනා පඤ්ඤාය විමුක්ඛියා විමුක්තිඤ්ඤාණදසුනෙන. පටිභාන වත්තන්ති: තයො පටිභානවත්තො³ පරියක්ඛපටිභානවා පරිපුච්ඡා පටිභානවා අධිගමපටිභානවා, කතමො පරියක්ඛපටිභානවා; ඉධෙකච්ච සස ඉබ්බවචනං පරියාපුතං⁴ හොති සුක්කං ගෙයාං වෙය්‍යාකරුණං භාථා උදන්තං ඉත්ථුක්කං ජාතකං අබ්බුධම්මං වෙදඥං.

කතමො පරිපුච්ඡා පටිභානවා: ඉධෙකච්චො පරිපුච්ඡිතා⁵ පි හොති, අථෙඤ්ච, ඤායෙ ච ලක්ඛණෙ ච කාරණෙ ච ධ්‍යානාධ්‍යානෙ ච. තස්ස පරිපුච්ඡං නිසසාය පටිභානි, අයං පරිපුච්ඡා පටිභානවා.

කතමො අධිගමපටිභානවා ඉධෙකච්ච සස අධිගතා හොන්ති වත්තාරො සතිපට්ඨා නා වත්තාරො සම්මප්පධානා වත්තාරො ඉද්ධිපාද පඤ්ඤාදියානි පඤ්ඤා බලානි සක්කබොජ්ඣකිභගා අරියො අට්ඨංගිකො මග්ගො වත්තාරො⁶ අරිය මග්ගා වත්තාරි සාමඤ්ඤඵලානි⁷ ව්‍යාපේසක පටිසම්භිදයො ජ අභිඤ්ඤායො. තස්ස අඤ්ඤා ඤාතො ධම්මො ඤාතො නිරුත්තරි ඤාතො. අඤ්ඤා ඤාතෙ අඤ්ඤා පටිභානි, ධම්මෙ ඤාතෙ ධම්මො පටිභානි, නිරුත්තරියා ඤාතාය නිරුත්තරි පටිභානි. ඉමෙසු තිසු ඤාණං පටිභානපටිසම්භිද්ද. සො පඤ්ඤික සම්බුද්ධො ඉමාය පටිභාන පටිසම්භිද්ද උපෙතො සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සම්පතො⁸ සම්පතාගතො. තස්මා පඤ්ඤික සම්බුද්ධො පටිභානවා. යස්ස පරියක්ඛි නත්ති පරිපුච්ඡා⁹ නත්ති අධිගමො නත්ති, කිං තස්ස පටිභානිසසතිති 'මික්ඛං උළාරං පටිභානවත්තං'.

1. ධර්මා - ම ජ සං	4. වත්තාරිමජ් සාමඤ්ඤඵලානි - ප ව ව
2. තයොපටිභානවා - ව-වි	5. සමුපපතො - ම ජ සං
3. පරියාපුච්ඡා හොති - ව-වි	6. පරිපුච්ඡං නත්ති - ව ව
පරියාපුච්ඡා - භා.	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

4.

බහුශ්‍රැත වූ ධර්මධර වූ උදර වූ වැටහෙන නුවණ ඇති මිත්‍රයකු හජනය කරන්නේ යැ (ආත්මාර්ථාදි) අර්ථයන් දැන කතවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙට් යනු: ඇසු පිරු තැන් ධරන ඇසුපිරු තැන් රැස් වූ මිත්‍ර තෙම බහුශ්‍රැත වෙයි. යම් ධර්ම කෙනෙක් ආදිකල්‍යාණ වූවාහු... අර්ත්ථ සහිත වූ ව්‍යඤ්ජන සහිත වූ කෙවලපරිපූර්ණ වූ පරිද්දට වූ බ්‍රහ්ම වයාය ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද එබඳු වූ ධර්මයෝ ඔහු විසින් බොහෝ කොට අසන ලද්දහු ධරනලද්දහු වචනයෙන් ප්‍රභූණ කරන ලද්දහු මනසින් පුනපුනා බලනලද්දහු ආස්වයෙන් මොනොවට ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දහු වෙති. ධම්මධරං යනු; සූත්‍ර ගෙයා වෙය්‍යාකරණ භාරා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භුතධර්ම වේදල්ල යන ද්වම් දරන. බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙට් යනු: බහුශ්‍රැත වූ ද ධර්මධර වූ ද මිත්‍රයකු හජනය කරන්නේ යැ මොනොවට හජනය කරන්නේ යැ සේවනය කරන්නේ යැ නොයෙක් අයුරින් සේවනය කරන්නේ යැ මොනොවට සේවනය කරන්නේ යැ පුනපුනා සේවනය කරන්නේ නුයි 'බහුසසුතං ධම්මධරං හජෙට්' යනු වේ.

ඒකං උළාරං පටිභානවත්තං යනු: ශීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥායෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්තිඥානදර්ශනයෙන් මිත්‍ර තෙම උදර වෙයි. පටිභාන වත්තං යනු: පයාසීජ්ඣිතභාන ඇත්තේ යැ පරිපාවජාප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැ අධිගම්ප්‍රතිභාන ඇත්තේ යැයි ප්‍රතිභානවත්ත කියනෙකි. පයාසීජ්ඣිතභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මෙසස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සූත්‍ර ගෙයා වෙය්‍යාකරණ භාරා උදන ඉතිවුත්තක ජාතක අද්භුතධර්ම වේදල්ල යන බුද්ධචනය පිරිවහන ලද වෙයි. ඔහට පයාසීජ්ඣිත නිසා වැටහෙයි. මේ පයාසීජ්ඣිත ප්‍රතිභාන ඇත්තේ වෙයි.

පරිපාවජා ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්නෙහි ඇතැමෙක් අර්ථයෙහි ද නායයෙහි ද ලක්ෂණයෙහි ද කාරණයෙහි ද ස්ථානස්ථාන-යෙහි ද (ගැටපද) පිළිවිස්සේ වෙයි. ඔහට පිළිවිසීම නිසා වැටහෙයි මේ පරිපාවජාප්‍රතිභාන ඇත්තේ යි.

අධිගම් ප්‍රතිභාන ඇත්තේ කවරැ යත්: මේ සස්නෙහි ඇතැමකු විසින් සතර සිව්වන් සතර සමාක්ප්‍රධානය සතර සාද්ධිපාදය පඤ්චෙන්ද්‍රියය පඤ්චබලය සප්තමොධානිය ආයාසිද්ධිමාර්ගය සතර ආයාසිමාර්ගය සතර ශ්‍රාමණ්‍යාඵලය සිව් පිළිසිඹියා. ඡන්දිඥා අධිගම් කරන ලද වෙති. ඔහු විසින් අර්ත්ථ (හෙතුඵල) ය දන්නා ලද යැ ධර්මය (හෙතුව) දන්නා ලද යැ නිරුක්ති දන්නා ලද යැ. අර්ථය දත් කලැ අර්ත්ථය වටහයි ධර්මය දත් කලැ ධර්මය වටහයි- නිරුක්තිය දත් කලැ නිරුක්තිය වටහයි. මෙතුන් කරුණෙහි ඥානය 'ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංචිත්' නම් වෙයි. ඒ පසේබුද්ධ මේ ප්‍රතිභාන ප්‍රතිසංචිද්ඥායෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ එළඹිසිටියහ සංඥාත්තයහ නො වෙනස් වූහ පරිපූර්ණයහ සමන්වි ගතයහ එයින් පසේ බුද්ධ ප්‍රතිභානවත්ත. යම්කිසි පයාසීජ්ඣි නැද්ද, පරිපාවජා නැද්ද, අධිගම් නැද්ද, ඔහට කුමක් වැටහෙන්නේ ද නුයි 'මිත්තං උළාරං පටිභානවත්තං' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අඤ්ඤාය අත්‍යන්ති විනෝයා කඩිමනි: අත්තාත්‍යං අඤ්ඤාය පරත්‍යං අඤ්ඤාය උභයත්‍යං අඤ්ඤාය දිට්ඨිමිත්තත්‍යං අඤ්ඤාය සම්පරාධිකත්‍යං අඤ්ඤාය- පරමත්‍යං¹ අඤ්ඤාය අභිඤ්ඤාය, ජාත්‍යන්ති තුලයිත්‍යා තීර යිත්‍යා විභාවයිත්‍යා විභූතං කත්‍යා කඛිං විනෝයා පටිවිනෝයා පච්ඡෙය්‍යා විනෝදෙය්‍යා බ්‍යානතිකරෙය්‍යා අනභාවං ගමෙය්‍යාති ‘අඤ්ඤාය අත්‍යන්ති විනෝයා කඛිං එකොවුතර බහු විසාණ කප්පො.’

තෙතාහ සො පච්චෙකසමුද්ධො:

බහුසුත්‍යං ධම්මධරං භජෙථ
මිත්තං උළාරං පටිභානවත්තං,
අඤ්ඤාය අත්‍යන්ති විනෝයා කඛිං
එකො වුතර බහුවිසාණකප්පො’’ති.

5.

බිඩ්ධං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ
අනලංකරිත්‍යා අනපෙකම්මානො,
විභූසණධර්මානා විරතො සම්මව්‍යාදී
එකො වුතර බහුවිසාණකප්පො.

බිඩ්ධං රතිං² කාමසුඛං ච ලොකෙති: ‘බිඩ්ධා’ති දෙව බිඩ්ධා කාමිකා බිඩ්ධා ච වාචයිකා බිඩ්ධා ච -පෙ- අයං වාචයිකා බිඩ්ධා. රතීති අනුක්‍රමණධර්මාධිව්‍යාප්තං ‘රති’ති. කාමසුඛමනි: දුක්ඛං භෙදං භගවතා: “පඤ්චමෙ භික්ඛවෙ කාමභූතං. කතමෙ පඤ්ඤා; වත්තුවිඤ්ඤායා රූපා ඉට්ඨා කතතා මනාපා පියරූපා කාමුපසංභිතා රජනියා, සොත්ථිඤ්ඤායා සද්ද -පෙ- ඝාතවිඤ්ඤායා ගතිං- ජිව්හවිඤ්ඤායා රසා- කායවිඤ්ඤායා ථොට්ඨධ්මා ඉට්ඨා කතතා මනාපා පියරූපා කාමුපසංභිතා රජනියා. ඉමෙධො භික්ඛවෙ පංචකාම භූතං. යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පංචකාමභූතෙ පභිච්ච උප්පස්සති සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුච්චති කාමසුඛං’’³ ලොකෙති. මනුස්සලොකෙ’ති ‘බිඩ්ධං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ’.

අනලංකරිත්‍යා අනපෙකම්මානොති: බිඩ්ධං ච රතිං ච⁴ කාමසුඛං ච ලොකෙ අනලංකරිත්‍යා අනපෙකො හුත්‍යා උපභිත්‍යා විනෝදෙත්‍යා බ්‍යානතිකරිත්‍යා අනභාවං ගමෙත්‍යාති ‘අනලංකරිත්‍යා අනපෙකම්මානො’

1. පරමත්‍යං - ම 3 සං

2. බිඩ්ධාරති - ප 2 ච

3. කාමෙ සුඛං - ව 2

4. බිඩ්ධා ච රති ච - ව 2

a සංයුක්තකාය බහුසංයුක්ත

අඤ්ඤාය අස්ථානි විනේයා කඛිඛං යනු: ආත්මාර්ථය දැන පරාර්ථය දැන උභයාර්ත්ථය දැන දෘෂ්ටධාර්මිකාර්ථය දැන සාම්පරායිකාර්ථය දැන පරමාර්ත්ථාර්ථය දැන වෙසෙසින් දැන දැනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට ප්‍රකට කොට සැකය දුරලත්තේ යැ වෙසෙසින් දුරලත්තේ යැ හරතේ යැ හැරපියන්නේ යැ විගතාන්ත කරන්නේ යැ අනු අභාවයට පමුණුවන්නේ නුඹි 'අඤ්ඤාය අත්ථානි විනේයා කඛිඛං එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළුහ ඒ පෞස්ඛියුත්ත:

“බහුසසුතං ධම්මධරං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො”යි.

5.

ලෝකයෙහි (කායික වාවසික) ක්‍රියාව ද (පඤ්චකාමගුණයෙහි) රතිය ද වස්තුකාමසුඛය ද නො ගැණූ අපෙක්ෂා නො කරනුයේ විභූෂණ කරුණින් වෙන් වූයේ සත්‍යය කියනසුලු වූයේ කඟ්ගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරතේ යි.

බිඛිං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ-‘බිඛිං’ යනු: කායික ක්‍රියා ද වාවසික ක්‍රියා ද යි ක්‍රියා දෙකෙකි ... මේ කායික ක්‍රියා යැ... මේ වාවසික ක්‍රියා යි. රති යනු: තෙල ‘රති’ යනු අනුත්කණ්ඨාවට නමෙකි. කාමසුඛං යනු: මේ වදරන ලද මැ යි භාගාවතුන් විසින් ‘මහණෙනි, මේ කාමගුණයෝ පස්දෙනෙකි: කවර පස්දෙනෙකැ යත්: ඇසින් දතයුතු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්තා වූ ප්‍රිය ස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ රූපයෝ යැ කතින් දතයුතු වූ ...නැඟයෙන් දතයුතු වූ දිවින් දතයුතු වූ-කයින් දතයුතු වූ ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඩන්තා වූ ප්‍රිය ස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි මොහු පඤ්චකාම ගුණයෝ යි. මහණෙනි මේ පස්කම්ගුණය රිසා යම් සුවයෙක් සොම්නසෙක් උපදි නම් මේ කාමසුඛ යයි කියනු ලැබේ. ලොකෙ යනු: මනුෂ්‍යලොකයෙහි නුඹි ‘බිඛිං රතිං කාමසුඛං ච ලොකෙ’ යනු වේ.

අනලංකරිත්වා අනපෙක්ෂමානො යනු: ලෝකයෙහි කායික වාවසික ක්‍රියාව ද පඤ්චකාමගුණයෙහි රතිය ද වස්තුකාමසුඛය ද නො ගැණූ අපෙක්ෂා රහිත වැ හැරපියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනුඅභාවයට පමුණුවා නුඹි ‘අනලං කරිත්වා අනපෙක්ෂමානො’ යනු වේ.

විභුසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදීති 'විභුසා'ති දෙව විභුසා අත්ථි අභාරියසස විභුසා¹ අත්ථි පබ්බජිතසස විභුසා² කතමා අභාරියසස විභුසා කෙසා ව මසු ව³, මාලා ව ගන්ධා⁴ ව චිලෙපතා ව ආභරණා ව පිළිකිනා ව⁵ වස්ථා ව සාරසාමනං ව වේශනං ව උච්ඡාදනං පරිමද්දනං නභාසනං සම්මාහනං ආදසං අඤ්ඤනං මාලාගනිවිලෙපනං⁶ මුඛමුණ්ණං⁷ මුඛලෙපනං හස්ඛකිනං සිඛාබ්ඛිනං දණ්ඩං නාලිකං බග්ගං ඡත්තං ඡත්තූපාහනං උණ්ඨිසං මණිං වාලවිජනිං ඔද්දානි වස්ථානි දිසදසානි ඉති වා අයං අභාරියසස විභුසා.

කතමා පබ්බජිතසස විභුසා. විවරමණ්ඩනා පහනමණ්ඩනා සෙනාසනමණ්ඩනා ඉමසස වා සුත්තිකායසස⁸ බාහිරානං වා පරිසාරානං මණ්ඩනා විභුසනා කෙලනා පරිකෙලනා ගෙධිකතා ගෙධිකතා⁹ වපලතා¹⁰ වාපලතා, අයං පබ්බජිතසස විභුසා.

සච්චවාදීති: සො පට්ඨකසම්බුද්ධො සච්චවාදී සච්චසන්ධො පට්ඨො පච්චසිකො අවිසංවාදකො ලොකසස. විභුසනට්ඨානා ආරතො විරතො පටිවිරතො ගිකකිත්තො ගිසකවො විප්පමුත්තො විසංයුත්තො විමරියාදිකතෙන වේදසා විහරතිති 'විභුසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පට්ඨකසම්බුද්ධො:

බිඩ්ධං රතිං¹¹ කාමසුඛං ච ලොකෙ
අනලංකරිතා අනපෙක්ඛමානො
විභුසනට්ඨානා විරතො සච්චවාදී
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො¹²ති.

6.

සුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරං
ධනාති ධක්ඛන්ති ව බන්ධවාති,
භික්ඛානා¹³ කාමාති සකොධිකාති¹⁴
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

සුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරනි: 'සුත්තා'ති වත්තාරො සුත්තා; අත්ථො සුත්තො, ධෙත්තප්පො¹⁴ සුත්තො දිත්තකො සුත්තො, අත්තො වාසිකො සුත්තො. දුරා වුච්ඡන්ති හරියායො. පිතාති යොසො ජනකො, මාතාති යා සා ජනකාති 'සුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරං'.

1. අත්ථි අභාරියසස - ම ජ සං

2. අත්ථි අනාරියසස - ම ජ සං

3. නෙසමසුඛං - ව ට්ඨ

4. මාලාව ගන්ධාභ - ව ට්ඨ

5. පිළිකිනා ව වස්ථා ව සාරසාමනං ව -

ම ට්ඨ ට්ඨ ක

6. මාලාගනිවිලෙපනං

7. මුඛ මුණ්ණං - ප ව ට්ඨ

8. භාහිරානං - ප ව ට්ඨ

9. ගෙධිකතා ගෙධිකතා - ම ජ සං

10. වාපලතා-වාපලතා - ම ව ට්ඨ ක

11. බිඩ්ධං රතිං - ව ට්ඨ

12. භික්ඛානා - ප ව ට්ඨ

13. සකොධිකාති - ම ජ සං

14. ධෙත්තප්පො - ව ට්ඨ භා

විභූසනටයානා විරතො සවච්චාදී- 'විභූසා' යනු: විභූෂණ (සැරසුම්) දෙකෙකි: ගිහිගෙවැසිහට සැරසුමෙක් ඇත, පැවිදිහට සැරසුමෙක් ඇති. ගිහිගෙවැසිහට සැරසුම් කවරැ යත්: (කතුරෙන්) හිසකෙස් කැපීම ද (දළි තබා) රවුළු බැල ද මල්ගඳවිලෙවුන් ද අබරණ ද පළඳනා ද වස්ත්ර ද බඳපට ද (හෝ රසන්දම) හිස්වෙළුම ද සුවඳසුණු ඉළිම ඇඟ මැහීම (දරුවන්) නැහැවීම සම්බාහනය කැටපත අඳුනා මල්ගඳවිලෙවුන මුවසුණු මුඛාලෙප හස්තබන්ධන සිළු බැඳුම සෝලුලිය විසිතුරු බෙහෙසන්නළ කඩු ජත්‍රය විසිතුරු වහන් නළල්පට සිළුමිණ වල්විද්‍යා දික්දවලු ඇති සුදුවත් යනාදිය යි. මේ ගිහිගෙවැසිහට සැරසුමැ.

පැවිදිහට සැරසුම් කවරැ යත්: විවරමණ්ඩනය පාත්‍රමණ්ඩනය ශයනාසනමණ්ඩනය මේ කුණුකය හෝ බාහිර පරිෂ්කාරයන් හෝ මණ්ඩනය සැරසීම කෙලැවීම භාත්පසින් කෙලැවීම කැමැති බව ගිඬු බව වපල බව වාපලාය යන මේ පැවිදිහට සැරසුමි.

සවච්චාදී යනු: ඒ පණේබුදුහු සත්‍යය කියනසුල්ලහ, සත්‍යයෙන් සත්‍යය ගළපනුවහ, ස්ථිරකථා ඇතියහ, හැඳෑහියයුතු වචන ඇතියහ, ලොව විසංවාද නො කරනුවහ. විභූෂණ කරුණින් දුරු වූවාහු වෙන් වූවාහු අත්‍යර්ත්ථයෙන් වෙන් වූවාහු නික්මුණාහු බැහැර වූවාහු මිදුණුහු විසංයෝග වූවාහු විගතමයභිද කළ සිතින් යුතු වැ වාස කෙරෙත් නුයි 'විභූසනටයානා විරතො සවච්චාදී එකොවරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පණේබුදුහු:

“බ්බිං රතිං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

6.

අභිදරුවන් ද මව්පියන් ද ධනය ද ධාන්‍ය ද ඛන්ඩුසමූහයා ද යන කාමයන් ස්වකීය අවධි වශයෙන් හැරපියා කගවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

සුතං ව දුරං පිතරං ව මාතරං- 'සුත්තා' යනු: සුත්‍රයෝ සතර දෙනෙකි: ආත්මජසුත්‍ර යැ ක්ෂේත්‍රජසුත්‍ර යැ දිත්තක සුත්‍ර යැ අන්තවාසිකසුත්‍ර යැ යි. 'දුරා' යි භායභාවෝ කියනු ලැබෙති. පිතා යනු: යම් ජනකයෙක් වේ ද හේ යැ. මාතා යනු: යම් ජනිකාවක් වූ නම් හෝ යැ යි. 'සුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරං' යනු වේ.

ධනානි ධඤ්ඤානි ව ඛන්ධවානීති: ‘ධනානි’ වුවහොත් භිරඤ්ඤා සුවණ්ණං වුත්තා මණි වෙඵරියො සංඛිඛා සිලා පවාළං රජතං ජාතරූපං ලොභිතඛෙය්‍යා¹ මසාරගලං ‘ධඤ්ඤානි’ වුවහොත් පුබ්බතනං අපරතනං, පුබ්බතනං නාම; සාළි වීභි යවො ගොධුමො කඛු වරකො කුද්දසකො අපරතනං නාම; සුපෙය්‍යං. ඛන්ධවානීති වත්තාරො ඛන්ධා; ඤ්ඤිඛන්ධාපි ඛන්ධු, ගොතඛන්ධාපි ඛන්ධු, මිත්තඛන්ධාපි ඛන්ධු, සිප්පඛන්ධාපි ඛන්ධුති ‘ධනානි ධඤ්ඤානි ව ඛන්ධවානීති’.

භික්‍ෂාන කාමානි සංකොධිකානීති ‘කාමා’ති උද්දනකො දො කාමා: වත්තකාමා ව කිලෙස කාමා ව -පෙ- ඉමෙ වුවන්ති වත්තකාමා -පෙ- ඉමෙ වුවන්ති කිලෙසකාමා. භික්‍ෂාන කාමානීති² වත්තකාමෙ පරිජාණිකා කිලෙසකාමෙ ප්‍රාය පජ්ජිකා විනොදිකා බ්‍යානනිං කට්ඨකා අනභවං ගමෙකා භික්‍ෂාන³ කාමානි සංකොධිකානීති: සොත්තපඤ්චමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පභිතා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති සකදගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පභිතා - අනාගාමිමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පභිතා - අරහත්ත මග්ගෙන යෙ කිලෙසා පභිතා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පච්චෙති න පච්චාගච්ඡති. ‘භික්‍ෂානකාමානි ‘සංකොධිකානී’ එකො වරෙ බහවිසාණකපෙය්‍යා’.

තෙනාහ සො පච්චකසමබ්බුද්ධො;

“පුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරං.
ධනානි ධඤ්ඤානි ව ඛන්ධවානී,
භික්‍ෂාන කාමානි සංකොධිකානී⁴
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙය්‍යා’ති.

7.

සංඛිතා එසො පරිත්තමෙසු සොබ්‍යං
අප්පසායද දුක්ඛමෙසු භියො,
ගලො⁵ එසො ඉති ඤාතා මතිමා⁶
එකො වරෙ බහවිසාණකපෙය්‍යා.

සංඛිතා එසො පරිත්තමෙසු සොබ්‍යනීති: සංඛිතානි වා බලිසනී වා අමිසනී වා ලග්ගනනී වා⁷ පළිබ්බොධොති වා පඤ්චනෙත්තං කාමගුණානං අධිවචනං, පරිත්තමෙසු සොබ්‍යනීති වුත්තං හෙතං ගගවතා:

1. ලොභිතඛෙය්‍යා - ව ව ම ජ සං
2. ජභික්‍ෂාන - ව ව
3. සංකොධිකානි - මජ්ඣං-
යපොධිකානි - ව ව ක
4. ගමෙකා - ස්‍යා

5. වුත්තං - පන ස
සතිමා - ව ව
6. ලග්ගනනීවා - පස
ලග්ගනනීවා - ව ව

ධනානි ධඤ්ඤානි ච ඛනධමානි- 'ධනානි' යි කභවුණු රත්රන් මුතු මැණික් වෙරළමණි සක් සල පබළු රිදී රත් ලොහිතභික මැයිරිගල් කියනු ලැබෙත්. ධඤ්ඤානි යි පූර්වාත්ත අපරාත්ත කියනු ලැබෙති. පුබ්බත්ත නම්: හැල් යැ වී යැ යව යැ ගොඩුම යැ කඩඉ යැ වරා යැ කුරහමු යැ. අපරත්ත නම්: සුපයට හිත වූයේ යි. (උදු මුං ආදිය යි) ඛන්ධමානි යනු: ඛන්ධුසුසතර දෙනෙකි: ඥාතිඛන්ධුසුද ඛන්ධුයැ, ගොත්‍ර ඛන්ධුසුද ඛන්ධුයැ, මිත්‍රඛන්ධුසුද ඛන්ධු යැ, ශිල්පඛන්ධුසුද ඛන්ධු නු යි 'ධනානි ධඤ්ඤානි ච ඛන්ධමානි' යනු වේ.

භික්ෂාන කාමානි සකොධිකානි- 'කාමා' යනු: උද්දන විසින් වස්තු කාමයෝ ද ක්ලේශකාමයෝ ද යි කාමයෝ දෙදෙනෙකි ... මොහු වස්තුකාමයෝ යි කියනු ලැබෙති ... මොහු ක්ලේශකාමයෝ යි කියනු ලැබෙත්. භික්ෂාන කාමානි යනු: වස්තුකාමයන් පිරිසිදු දෑන ක්ලේශ කාමයන් හැර හැරපියා දුරු කොට විගතාත්ත කොට අනුභාවයට පමුණුවා. භික්ෂාන කාමානි සකොධිකානි යනු: සෝවන් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එයි, පෙරළා නො එයි, ආපසු නො එයි. සෙදගැමි මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම්-අනගැමි මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම්- රහත්මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභිණ වූහු නම් ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එයි, පෙරළා නො එයි, ආපසු නො ඒනුයි 'භික්ෂාන කාමානි සකොධිකානි එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

“පුද්ගං ව දුරං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

7.

තෙල පස්කම්මණ්ණය සංගයෙකි. මෙහි සොබා (සුබහාව) ය අල්පයැ, අල්පාස්වාද ඇත්තේ යැ, මෙහි සුක්ඛොභෝ යැ, තෙල බිලියකැ යි දෑන නුවණැත්තේ කඟවෙහෙණහක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

සංඛගො එසො පරිත්තමෙසු සොබාං- සංඛග යැ යි හෝ බඩ්ඪග යැ යි හෝ ආමිම යැ යි හෝ ලග්ගන යැ යි හෝ තෙල පස්කම්මණ්ණයට නම්. පරිත්තමෙසු සොබාං යනු: තෙල වදරන ලද මැ යි භාගාවතුන් විසින්:

“පඤ්චමෙ භික්ඛවො කාමතුණං. කතමෙ පඤ්ච: චිත්තවිකේශයා රුපා -පෙ- කාශවිකේශයාචොට්ඨබ්බා ඉට්ඨා කතං මනාපා පිඤ්ඤාපා කාමුපසංහිතා රජනියා. ඉමෙ ඛො භික්ඛවො, පඤ්ච කාමතුණං, යං ඛො භික්ඛවො ඉමෙ පඤ්ච කාමතුණෙ පටිච්ච උපපජ්ජති සුඛං සොමනස්සං ඉදං වුවිති කාමසුඛං”^a අප්පකං එතං සුඛං, ඔමකං එතං සුඛං, චොකං එතං සුඛං, ලාමකං එතං සුඛං, ජත්තකං එතං සුඛං, පටිත්තකං එතං සුඛං, ‘සංඛයා එසො පටිත්තමෙත්ථ සොකකං’.

අප්පකාදෙ දුක්ඛමෙත්ථ භියොති “අප්පකාදෙ කාමා වුත්තා හගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදිනවො ඒත්ථ භියො, අඤ්ඤාභිබ්බුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - මංසපෙසුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - තිණුකකුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - අඛාරකාසුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - සුපිනකුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - යාඤ්ඤාපමා කාමා වුත්තා හගවතා - රුක්ඛඵලපමා කාමා වුත්තා හගවතා අසිසුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - සත්ථිසුපමා කාමා වුත්තා හගවතා - සප්පිඤ්ඤාපමා කාමා වුත්තා හගවතා බහුදුක්ඛා බහුපායාසා ආදිනවො ඒත්ථ භියො”^b අප්පකාදෙ දුක්ඛමෙත්ථ භියො.

ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මත්ථාති: ගලෙති වා බලිසන්ති වා ආමිසන්ති වා, ලග්ගනන්ති වා¹ බන්ධනන්ති වා පළිබොධොති වා පඤ්ඤානන්තං කාමතුණානං අධිවචනං. ඉතිති පදසන්ති පදසංසග්ගො පදසාරිපුරි අකාරසම්මායො බාඤ්ඤාසිලිට්ඨතා පදනුසුබ්බතාමෙතං ඉතිති. මත්ථාති ධරො පණ්ඩිතො පඤ්ඤා වුද්ධො ඤ්ඤා විභාවි මෙධාවි.

ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මත්ථාති: මතිමා ගලොත්ථ ඤ්ඤා බලිසන්ති ඤ්ඤා. ආමිසන්ති ඤ්ඤා ලග්ගනන්ති. ඤ්ඤා බන්ධනන්ති ඤ්ඤා පළිබොධොති ඤ්ඤා ජාන්තො තුලසිත්වා තිරසිත්වා විභාව සිත්වා විභුතං කත්වාති: ‘ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මතිමා, එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො’.

තෙනාහ සො පච්චිකසමදුට්ඨො.

“සංඛයා එසො පටිත්තමෙත්ථ සොබ්බං

අප්පකාදෙ දුක්ඛමෙත්ථ භියො,

ගලො එසො ඉති ඤ්ඤා මතිමා

එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”²ති.

1. ලග්ගනති - පහ
ලග්ගනති - ව-ව

a. සංග්ගතනිකාය-මග්ගං-දුකත.
b. මජ්ඣිම නිකාය-අලකංකං-සුත්තං.

“මහණෙනි, මේ කාමගුණයෝ පස්දෙනෙකි: කවර පස්දෙනෙක යත්: ඇසින් දත යුතු රූපයෝ ... කයින් දතයුතු ඉෂ්ට වූ කාන්ත වූ මනවඛන්තා වූ ප්‍රියස්වභාව ඇති කාමයෙන් යුක්ත වූ ඇලුම් කටයුතු වූ ස්ප්‍රෂ්ටව්‍යයෝ යි. මහණෙනි, මේ පස්කම්ගුණය තිසා යම් සුවයෙන් සොම්නසක් උපදී නම් මේ කාමසුඛ යැ යි කියනු ලැබෙයි. තෙල සුඛය අල්ප යැ තෙල සුඛය පහත් යැ තෙල සුඛය මද යැ තෙල සුඛය ලාමක යැ තෙල සුඛය භීත යැ තෙල සුඛය ස්වල්ප නුයි ‘සධිගො එසො පරිත්තමෙන්ට සොබාං’ යනුවෙනි.

අපසසසාදෙ දුක්ඛමෙක්ථ භියො යනු: කාමයෝ අල්පාස්වාද ඇතියහ බොහෝ දුක් ඇතියහ බහුපායාස ඇතියහ මෙහි ආදීනව බොහෝ හයි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ ඇටසැකිලි බන්දන යි වදරන ලදහ— කාමයෝ මාංශපෙශ්‍ය වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ— කාමයෝ තෘණොල්කා (තණහු 3ක්) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ අඛිභාරකර්ම (අභරුවළ) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සිහිනයක් වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ පිරුළයෙන් අළ දයක් වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ වෘක්ෂඵල වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ අසිසුනා (කඩුව හා මස් ලොඹුව) වැන්නහ යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සැත්හුල් බන්දන යි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලදහ. කාමයෝ සර්පශීර්ෂ බන්දන බොහෝ දුක් ඇත්තාහ බොහෝ උපායාස ඇත්තාහ මෙහි ආදීනව බොහෝ හයි භාග්‍යවතුන් විසින් වදරන ලද්දාහු නුයි ‘අපසසසාදෙ දුක්ඛ මෙන්ට භියො’ යනු වේ.

ගළො එසො ඉති ඤාතා මතිමා— ‘ගළ’ යැ හෝ ‘බලිස’ යැ හෝ ‘ආමිස’ යැ හෝ ‘ලග්ගන’ යැ හෝ ‘බන්ධන’ යැ හෝ ‘පළිබොධ’ යැ හෝ තෙලෙ පස්කම් ගුණයනට නමෙකි. ඉති යනු: පදසන්ධි යැ, පදසංසර්ග යැ පදපාරිසුරි යැ, අක්ෂර සමවාය යැ, ව්‍යඤ්ජනශ්ලිෂ්ටතායැ, පදනුසුර්වතා යැ තෙල ‘ඉති’ යනු මතිමා යනු: දුකෙහි නො සැලෙනුයෙන් ධිර යැ සුවයෙහි නො ඉල්පෙනුයෙන් පණ්ඩිත යැ, මෙලෝ පරලෝ අර්ථයෙහි කළ පරිවය ඇතියෙන් ප්‍රඥාවත් යැ, ආත්මාර්ථ පරාර්ථයෙහි නිසලවනුයෙන් බුද්ධිමත් යැ, ගම්භීරඋත්තානාර්ත්ථයෙහි නොපසුබස්නෙන් ඥානවත් යැ, ගුප්ත ප්‍රතිවිජන්නාර්ත්ථයන් හෙළි කරනුයෙන් විභාවි යැ, ශික්ලෙශතායෙන් මොඩාවි යැ.

ගළො එසො ඉති ඤාතා මතිමා යනු: නුවණැතියෝ (තෙල පස්කම්ගුණ) ගළයෙකැයි දන බලිසයෙකැයි දන ආමිසයෙකැයි දන ලග්ගනයෙකැයි දන බන්ධනයෙකැයි දන පළිබොධයෙකැයි දන, දනගෙන තුලනය කොට තීරණය කොට විභාවන කොට විභූත කොට නුයි ‘ගළො එසො ඉති ඤාත්වා මතිමා, එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් කිහි ඒ පසේ සම්බුද්ධ:

“සධිගො එසො —ප— බග්ගවිසාණකප්පො” යි.

සන්දුලයිකාන සංඤ්ඤාපනානි
ජාලංව හෙකා සලිලමුඛාරි,
අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානො
එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො.

සන්දුලයිකාන සංඤ්ඤාපනානිති: දස සංඤ්ඤාපනානි¹. කාමරාග සංඤ්ඤාපනං පටිසංඤ්ඤාපනං මානසංඤ්ඤාපනං දිට්ඨිසංඤ්ඤාපනං විචිකිච්ඡාසංඤ්ඤාපනං සිලබ්බතරාපරාමාසසංඤ්ඤාපනං භවරාගසංඤ්ඤාපනං ඉක්කාසංඤ්ඤාපනං මච්ඡරියසංඤ්ඤාපනං අවිජජාසංඤ්ඤාපනං, සන්දුලයිකාන සංඤ්ඤාපනානිති: දසසංඤ්ඤාපනානි දලයිකා සන්දුල යිකා පජ්ඣිකා විනොදොකා බ්‍යානනිං කරිකා අනභාවං ගමෙකානි 'සන්දුලයිකාන සංඤ්ඤාපනානි'.

ජාලංව හෙකා සලිලමුඛාරිති 'ජාලං' වුවනි සුත්තජාලං සලිලං'. වුවනි උදකං, 'අමුඛාරි' වුවනි මංවෙෂා, යථා මංවෙෂා ජාලං භිඤ්ඤා සමිඤ්ඤා දලයිකා පදලයිකා සමපදලයිකා වරති විහරති ඉරියති වග්ගෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති, එවමෙව දො ජාලා තණ්හා ජාලං ව දිට්ඨිජාලං ව - පෙ - ඉදං තණ්හාජාලං පෙ - ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පටොක්කසමුඛාකා තණ්හාජාලං පභිනං, දිට්ඨිජාලං පටිනික්ඛාධං, තණ්හාජාලස්ස පභිනක්ඛා දිට්ඨිජාලස්ස පටිනික්ඛාධස්සා පටොක්ක සමුඛො උපෙ න සජ්ජති, සංගෙ න සජ්ජති ගජෙති න සජ්ජති - පෙ - දිට්ඨි සුප්පුත්ත විඤ්ඤාතංබ්‍යු ඛමෙමසු න සජ්ජති, න ගණ්හාති² න බජ්ජති³ න පළිබජ්ජති⁴. නික්ඛන්තො නික්ඛන්තො වික්ඛන්තො වික්ඛන්තො, විමරියාදීකපනන වෙතසා විහරතිති 'ජාලංව හෙකා සලිලමුඛාරි'.

අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානොති: යථා අග්ගි තිණකච්ඡුපාදනං දහන්තො ගව්ඡති අනිවක්ඛන්තො. එවමෙව තස්ස පටොක්කසමුඛාකා සොතාපතතිග්ගෙන් යෙ කිලෙසා පභිනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පටොක්කි න පටොක්කවිත්ති. සකදගාමිග්ගෙන් - ආනාගාමිග්ගෙන් - අරහත්තංගෙන් යෙ කිලෙසා පභිනා, තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති, න පටොක්කි න පටොක්කවිත්තිති 'අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානො එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො'

තෙනාග සො පටොක්කසමුඛො:

"සන්දුලයිකාන සංඤ්ඤාපනානි
ජාලංව හෙකා සලිලමුඛාරි,
අග්ගිව දඩ්ඨං අනිවක්ඛමානො,
එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො"ති.

1. තග්ගෙති - ව-වි
2. තච්ඡුපාදන - පන

3. ත පළි පුජාති - පන
4. ථාලයිකා - ස.

8. දියෙහි දෑල බිඳ ගිය මසකු සෙයින් සංයෝජනයන් පළා, දූවුණු තැනට පෙරළා නො එන ගින්නක් සෙයින් (මාර්ගඤානයෙන් දූවුණු කෙලෙසුන් කරා පෙරළා නො එමින්) කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වූ සරණේ යි.

සඤ්ජලයිකාන සංඤ්ඤාප්තානි යනු: සංයෝජනයෝ දස දෙනෙකි: කාමරාගසංයෝජන යැ ප්‍රතිසසංයෝජන යැ මානසංයෝජන යැ ආජිවි-සංයෝජන යැ විචිකිත්සාසංයෝජන යැ ශීලවුතපරාමර්ශසංයෝජන යැ භවිරාගසංයෝජන යැ ඊඝ්භාසංයෝජන යැ මාත්සයා සංයෝජන යැ අභිද්‍යා සංයෝජන යි. සඤ්ජලයිකාන සංඤ්ඤාප්තානි යනු: දසසංයෝජනයන් පළා මොනොවට පළා හැරපියා දුරු කොට විගතාත්ත කොට අනු අභාවයට පමුණුවා නුයි 'සන්දලයිත්වාන සංඤ්ඤාප්තානි' යනු වේ.

ජාලංව හෙකා සලිලමුච්චාරි- 'ජාලං' යි හුදුල කියනු ලැබෙයි. 'සලලං' යි ජලය කියනු ලැබෙයි. 'අම්බුචාරි' යි මත්සායා කියනු ලැබෙයි. යම්සේ මත්සායා කෙම දෑල බිඳ සිදුරු කොට පළා හිරා හිරිහිරිකොට සෙරෙයි වෙසෙයි ඉරියව් පටිත්වා ද වැටේ ද පාලනය කෙරේ ද රැකේ ද යාපනය කෙරේ ද එසෙයින් මැ, තෘෂ්ණාජාල ද ආජිවිජාල ද යි ජාල දෙකෙකි. ... මේ තෘෂ්ණාජාල යැ ... මේ ආජිවිජාල යි. ඒ පසේබුදුන් විසින් තෘෂ්ණා ජාලය ප්‍රතීණ යැ ආජිවිජාලය දුරලතලද, තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රතීණ වන බැවින් ආජිවිජාලය දුරලත ලද වන බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ඇලෙති ශබ්දයෙහි නොඇලෙති ගන්ධයෙහි නො ඇලෙති ... ආජිව ග්‍රාහ මුත-විඤාතවාය ධර්මයන්හි නො ඇලෙති නො ගතීති නො බැඳෙති ප්‍රතිබද්ධ නො වෙති (එයින්) ගිත්මුණාහු බැහැර ද්‍රවාහු මිදුණාහු වෙන් වූවාහු විගතමයාද කළ සිතින් යුක්ත වූ වාසය කෙරෙත් නුයි 'ජාලංව හෙත්වා සලිලමුච්චාරි' යනු වේ.

අග්ගිව දඩ්ඨං අතිවක්කමානො යනු: යම්සේ ගින්න තෘණකාෂ්ට පටන් කොට දවමින් නො නැවැතැ යේ ද එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුන් විසින් සෝවන් මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභාණය කරන ලද වෙන් ද ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති පෙරළා නො එති ආපසු නො එති සෙදගැමි මහින්- අනගැමිමහින්- රහත්මහින් යම් කෙලෙස් කෙනෙක් ප්‍රභාණය කරන ලද වෙන් ද ඒ කෙලෙසුන් කරා වටාලා නො එති පෙරළා නො එති ආපසු නො එත් නුයි "අග්ගි ව දඩ්ඨං අතිවක්කමානො එකො වරෙ බ්ග්ගවිසානකප්පො" යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

"සඤ්ජලයිකාන -පප- එකො වරෙ බ්ග්ගවිසාණකප්පො"යි.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

9.

ඔක්කව්‍යවකඛු න ව පාදලොලො
ගුත්තිඤ්ඤො රක්ඛිතමානසානො,
අනවස්සනො අපරිධයහමානො
එකො වරෙ බහවිසාණකසො.

ඔක්කව්‍යවකඛු න ව පාදලොලොති කථං - බිත්තවකඛු හොති: ඉට්ඨකච්චො භික්ඛු වකඛුලොලො වකඛුලොලියෙන සමන්තාගතො හොති 'අදිට්ඨං දක්ඛිතඛං දිට්ඨං සමඤ්ඤාමිතඛං' නති ආරාමෙන ආරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රටෙට්ඨන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දීඝවාට්ඨං අනවස්ථිත වාට්ඨං¹ අනුයුක්තො හොති රුපදස්සනාය, එවං බිත්තවකඛු හොති-

අථවා භික්ඛු අනතරසරං පටිට්ඨො වීථිං පටිපනෙතො අසංවුතො ගච්ඡති: හස්සිං ඔලොකෙතො අසසං ඔලොකෙතො: රථං ඔලොකෙතො: පතතිං ඔලොකෙතො ඉස්සියො ඔලොකෙතො පුරියෙ ඔලොකෙතො කුමාරකෙ ඔලොකෙතො කුමාරිකායො ඔලොකෙතො අන්තරාපනං ඔලොකෙතො සරවුඛාති ඔලොකෙතො උද්ධං ඔලොකෙතො² අට්ඨං ඔලොකෙතො දිසාවිදිසං විපෙක්ඛමානො³ ගච්ඡති, එවමිති බිත්තවකඛු හොති.

අථවා භික්ඛු වකඛුනා රුපං දිස්වා නිමිත්තභාගි හොති අනුබ්‍රැහ්මජනභාගි යථාධිකරණමෙන⁴ වකඛුඤ්ඤං අසංවුතං විහරන්තං අභිජ්ඣා දෙමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අභාසකවෙය්‍යං තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජති, න රක්ඛිති වකඛුඤ්ඤං, වකඛුඤ්ඤෙ න සංවරං⁵ ආපජ්ජති, එවමිති බිත්තවකඛු හොති.

යථාවා පනෙකෙ හොතොතො සමණ්‍යාගමිණො සද්ධාදෙය්‍යාති හොජනාති භුඤ්ජිතා කෙ එවරුපං විසුකදස්සනං අනුයුක්තො විහරන්ති, සෙය්‍යවිදො: නම්මං ගිතං වාදිතං පෙක්ඛං අසන්නං පාණිස්සරං වෙතාළං කුම්භථුතං සොහනගරකං⁶ වණ්ඤාලං වංසං ධොවනං හස්සුද්ධං අසසුද්ධං මහිසසුද්ධං උසහසුද්ධං අජසුද්ධං මෙණ්ඩසුද්ධං කුක්කුටසුද්ධං වට්ඨාකසුද්ධං දණ්ඩසුද්ධං දුට්ඨසුද්ධං ගිඤ්ඤුද්ධං උය්‍යාධිකං බලග්ගං සෙනාබ්‍යුහං අතීකදස්සනං ඉති වා, එවමිති බිත්තවකඛු හොති.

1. අනවට්ඨිත වාට්ඨං - ම ජ සං

අනවස්ථි වාට්ඨං - ප ව වි සාය

2. උග්ගං දිසෙ: දිසං පෙක්ඛමානො - ප ව වි

3. පෙක්ඛමානො - සාය,

4. මෙතං - ප ව වි

5. නම් සංවරං - ව වි

6. සොහනං - ම ජ සං

9.

යටබලා හෙලූ ඇස් ඇතියේ නො ද පාදලොල වූයේ රක්තා ලද ඉඳුරන් ඇතියේ රක්තා ලද මනස ඇතියේ (කෙලෙසුන් විසින්) නො තෙත් වූයේ (කෙළෙස් ගිනින්) නො දැවුණේ කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනේ යි.

ඔක්කබ්බකවකඛු න ව පාදලොලො යනු: කියෙයින් 'බිත්තවක්ඛු' වේ ද යත්: මෙහි කිසි මහණෙක් (සක්දෙර උපන් ලොභ විසින්) ඇයින් ලොල් වූයේ චක්ඡුර්ලොලායෙන් සමන්විත වෙයි. නුදුටු රූපාලම්බන දක්ක යුතු යැ දක්තා ලද්ද ඉක්මවිය යුතු යැයි අරමින් අරමට උයනින් උයනට ගමන් ගමට හිඟමයෙන් නිඟමයට නුවරින් නුවරට රටින් රටට දනවවෙන් දනවවට දීර්ඝ වාරිකායෙහි නො නිමි වාරිකායෙහි යෙදුණේ රූපදර්ශනය පිණිස හැසිරෙයි මෙසේ 'බිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇතුළුගමට පිවිසියේ වෙමහට පිළිපත්තේ අසංවර වැ යෙයි: ඇතුන් බලමින් අසුන් බලමින් රිය බලමින් පාබලසෙන් බලමින් ස්ත්‍රීන් බලමින් පුරුෂයන් බලමින් කුමරුන් බලමින් කුමරියන් බලමින් ඇතුළු අවුණ (කඩතුළ) බලමින් ගෙදර බලමින් උඩ බලමින් යට බලමින් දසනුදස බලමින් යෙයි. මෙසේත් 'බිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇයින් රූපයක් දක (ක්ලේශවස්තු වූ) නිමිති ගන්නේ වෙයි, (හස්තපාදදි) ආකාර විසින් ගන්නේ වෙයි, යම් කරුණෙකින් චක්ඡුරින්ද්‍රිය අසංවාත වැ වසන මොහු අභිධ්‍යා දොළ මනසා සංඛ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබදනාහු නම් ඒ චක්ඡුරින්ද්‍රියයාගේ සංවරය පිණිස නො පිළිපදී, චක්ඡුරින්ද්‍රියය නො රකී, චක්ඡුරින්ද්‍රියයෙහි සංවරයට නො පැමිණෙයි. මෙසේත් 'බිත්තවක්ඛු' වෙයි.

තවද යම්සේ ඇතැම් හවත් මහණබවුණු කෙනෙක් කම්පල අදහා දුන් බොජුන් වළඳා ඔවුහු මෙබඳු වූ විසුළු දැකීමෙහි යෙදී වෙසෙති: ඒ මෙසේ යැ: නැටුම් ගැයුම් වැයුම් නළුමුළු භාරතාදිය කියන තැන කස්තල සනතාල කුළුකාලම් හෝ මළපිරුරු මන්ත්‍රයෙන් නහාලීම කළපිඹීම (බුම්මංඨි?) ප්‍රතිහානවිත්‍ර යැඩොළුන්ගේ සණදෙවුන්කෙළි වස්තුලල් ඇට දෙවීම ඇත්පොර අස්පොර මිශ්‍රපොර වැහැප්පොර භවපොර බැටළුපොර එළුපොර කුකුළුපොර වටුපොර දඬුපොර මිටුපොර මල්ල පොර යුදපෙරවුණ බල සෙන් ගණන තැන කඳවුරු බලඇණි දැකීම යනු හෝ යැ. මෙසේත් 'බිත්තවක්ඛු' වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කථං ඔක්ඛිතවතඛු හොති, ඉධෙකවෙවා භික්ඛු¹ න වතඛුලොලො න වතඛුලොලියෙන සමනතාගතො හොති, අදිට්ඨං දතකඛිඛං දිට්ඨං සමතිකකම්මබ්බසාති න ආරාමෙන දාරාමං, න උය්‍යානෙන උය්‍යානං, න ගාමෙන ගාමං, න නිගමෙන නිගමං, න නගරෙන නගරං, න රටෙට්ඨන රට්ඨං න ජනපදෙන ජනපදං, දිසවාරිකං අනවස්ථිතවාරිකං² අනනුයුක්තො හොති රුපදස්සනාය. එවමි ඔක්ඛිතවතඛු හොති.

අථවා භික්ඛු අත්තරසරං පටිට්ඨො වීරී. පටිපනො සංවුතො ගච්ඡති න හස්සී. ඔලොකෙතො න දස්සං ඔලොකෙතො න රථං ඔලොකෙතො න පත්තිං ඔලොකෙතො න ඉස්සියො ඔලොකෙතො න සුරිසෙ ඔලොකෙතො න කුමාරකෙ ඔලොකෙතො න කුමාරිකායො ඔලොකෙතො න අත්තරාපනං ඔලොකෙතො න සරමුබාති ඔලොකෙතො න උභං ඔලොකෙතො න අධො ඔලොකෙතො න දිසාවිදිසං³ විපෙක්ඛමානො ගච්ඡති එවමි ඔක්ඛිතවතඛු හොති.

අථවා භික්ඛු වතඛුනා රුපං දිස්වා න නිමිත්තාගාහි හොති තානුබ්බාසුත්තභාහි යථාධිකරණමෙන⁴ වතඛුද්දියං අසංවුතං විහරන්තං. අභිජ්ඣාදෙමනස්සා පාපස්සා අකුසලා ධම්මා අභාසකවෙය්‍යං, තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති රක්ඛති වතඛුද්දියං වතඛුද්දියෙ සංවරං. ආපජ්ජති එවමි ඔක්ඛිතවතඛු හොති.

යථාවා පනෙකෙ හොතො සමණත්වාගමණා සභ්බාදෙය්‍යානි හොජ්ජානි භුඤ්ජිතා තෙ එවරුපං විසුකදස්සනං අනනුයුක්තො විහරන්තී සෙය්‍යථිදං නවං ගිතං වාදිතං -පෙ- අනිකදස්සනං ඉති වා ඉති එවරුපා විසුකදස්සනා පටිවිරතො. එවමි ඔක්ඛිත වතඛු හොති.

න ච පාදලොලොති කථං පාදලොලො හොති: ඉධෙකවෙවා භික්ඛු පාදලොලො පාදලොලියෙන සමනතාගතො හොති ආරාමෙන දාරාමං උය්‍යානෙන උය්‍යානං ගාමෙන ගාමං නිගමෙන නිගමං නගරෙන නගරං රටෙට්ඨන රට්ඨං ජනපදෙන ජනපදං දිසවාරිකං අනවස්ථිතවාරිකං අනුයුක්තො විහරති එවමි පාදලොලො හොති.

1. ඉධ භික්ඛු - ප ව වී

2. අනවස්ථිත වාරිකං - ම ජ සං

3. න දිසො දිසං - ප ව වී

4. මෙතං - ව-ථී.

කිසෙයින් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වේ යැ යත්: මෙ සස්තෙහි කිසි මහණෙක් ඇයින් ලොල් නො වූයේ වක්ඛුර්ලොලායෙන් දුක්ත නො වූයේ වෙයි: නුදුටු දය දක්ක යුතු යැ, දුටු දය ඉක්මවිය යුතු යැ'යි අරමින් අරමට නොයෙයි, උයතින් උයනට- ගමින් ගමට- නිගමයෙන් නිගමයට- නුවරින් නුවරට- රටින් රටට- දනව්වෙන් දනව්වට රූපදර්ශනය පිණිස දීර්ඝ- වාරිකායෙහි නො නිමි වාරිකායෙහි නො යෙදුණේ වෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇතුළුගමට පිවිසියේ විදියට බටුයේ සංවර වැ යෙයි: ඇතුන් නො බලමින් අසුන් නො බලමින් රිය නො බලමින් පාබල සෙන් නොබලමින් ගැනුන් නො බලමින් පිරිමින් නො බලමින් කුමරුන් නො බලමින් කුමරියන් නො බලමින් ඇතුළු අවුණු නො බලමින් තෙදෙර නොබලමින් උඩ නො බලමින් යට නො බලමින් දිශාවිදිශා නො බලමින් යෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙයි.

නොහොත් මහණ ඇයින් රූපයක් දැක නිමිති වශයෙන් නො ගත්තේ අනුවාසඤ්ජන වශයෙන් නො ගත්තේ වෙයි. යම් කරුණෙකින් වක්ඛුරින්දියය අසංවර වැ වසන මොහු අභිධ්‍යා දෙමිනස් සංඛ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබදනාහු නම් ඒ වක්ඛුරින්දියයාගේ සංවරය පිණිස පිළිපදී, වක්ඛුරින්දියය රකි. වක්ඛුරින්දියයෙහි සංවරයට පැමිණෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වෙයි.

තවද යම්සේ ඇතැම් හවත් මහණබවුණු කෙනෙක් කම්පල හඳහා දොලඳ බොජුන් වළඳා ඔහු මෙබදු විසුළු දස්තෙහි නො යෙදී දේසෙති: ඒ මෙසේ යැ: නැටුම් ගැයුම් වැයුම් ... බලඇණි දැකීම යනාදිය යි මෙබදු විසුළු දස්තෙන් වැළැකුණේ වෙයි. මෙසේත් 'ඔක්ඛිත්තවක්ඛු' වේ.

න ව පාදලොලො යනු: කිසෙයින් 'පාදලොල' වේ යැ යත්: මෙහි ඇතැම් මහණෙක් පයින් ලොල්වූයේ පාදලොලායෙන් සලින්විත වූයේ වෙයි: අරමින් අරමට උයතින් උයනට ගමින් ගමට නිගමයෙන් නිගමයට නුවරින් නුවරට රටින් රටට දනව්වෙන් දනව්වට දීර්ඝවාරිකායෙහි නො නිමි වාරිකායෙහි යෙදී වාසය කෙරෙයි. මෙසේත් 'පාදලොල' වෙයි.

අළුවා හික්කු අනෙකාපි සඛ්ඤායාමෝ පාදලොලො පාදලොලියෙන සමන්තාගතො හොති. න අත්භෙතු න කාරණභෙතු උද්ධමෝ අද්විපසන්නවිනෙතා පරිට්ඨෙතො පරිට්ඨෙතං ගව්ඡති, විහාරතො විහාරං ගව්ඡති, අධිස්සොගතො අධිස්සොගං ගව්ඡති, පාසා තො පාසාදං ගව්ඡති, හම්මියංතො හම්මියං ගව්ඡති, ගුහාය¹ ගුහං ගව්ඡති, ලෙනතො ලෙනං ගව්ඡති, කුටියා කුටිං ගව්ඡති, කුටාගාරතො කුටිංගාරං ගව්ඡති, අට්ටතො අට්ටං ගව්ඡති, මාලතො මාලං ගව්ඡති උද්දණ්ඩතො උද්දණ්ඩං ගව්ඡති, උද්දෙසිකතො උද්දෙසිකං ගව්ඡති, උපවිධානසාලතො උපවිධානසාලං ගව්ඡති, මණ්ඩලොලතො මණ්ඩලමාල² ගව්ඡති, රුක්කමුලතො රුක්කමුලං ගව්ඡති. යත්ථ වා පන හික්කු හිසිදන්ති තභිං ගව්ඡති. තත්ථ එකස්ස වා දුතියො ගොති, ද්විතතා වා තතියො හොති, තිණ්ණො වා චතුත්තො හොති. තත්ථ ඛ්‍යං සම්පෑලාපං පලපති³ යෙයැවිදං; රාජකථං චොරකථං -පෙ- ඉති භවාභවකථං කපෙති. එවිම්බි පාදලොලො හොති.

න ච පාදලොලොති: යො පච්චිකසම්බුද්ධො පාදලොලියා ආරතො වීරතො පටිවීරතො හික්කුතො හික්කටො විපසමුත්තො විසඤ්ඤායො විමරියදිකතො චෙතසා පටිසල්ලානාරාමො හොති පටිසල්ලානාරතො අරුඤ්ඤාං චෙයොසමප්පිනුස්සො අතිරාකතරුඤ්ඤානො විපසානාය සමන්තාගතො බුද්ධො සුඤ්ඤාගාරානං කායි කානාරතො එකත්තමනුස්සො සද්ධර්මකොති ඔක්කන්ත චක්කු න ච පාදලොලො.

ගුත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානොති: 'ගුත්තින්ද්‍රියො'ති සො පච්චික- සම්බුද්ධො චක්කුනා රූපං දිස්වා න හිමිත්තභාගි ගොති නානුබ්බාසන්නභාගි. යථාධිකරණ මෙන චක්කුන්ද්‍රියං අසංද්‍රිතං ඒභරතං අභිජ්ඣාදෙමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අනාසකවෙය්‍යං තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති, රක්ඛති චක්කුන්ද්‍රියං, චක්කුන්ද්‍රියෙ සංවරං දාපජ්ජති. සොතෙන සද්ධං සුභා -පෙ- සාතෙන ගන්ධං සාධිභා - පිඨාය රසං සාධිභා - කාශයන චොට්ඨබ්බං ඵුසිභා - මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය න හිමිත්තභාගි හොති, නානුබ්බාසන්නභාගි, යථාධිකරණ මෙන මනින්ද්‍රියං අසංවුතං විභරතං අභිජ්ඣාදෙමනස්සා පාපකා අකුසලා ධම්මා අනාසකවෙය්‍යං. තස්ස සංවරාය පටිපජ්ජති රක්ඛති මනින්ද්‍රියං මනින්ද්‍රියෙ සංවරං දාපජ්ජතිති 'ගුත්තින්ද්‍රියො' රක්ඛිතමානසානොති ගොපිතමානසානොති 'දෙත්තින්ද්‍රියො රක්ඛිතමානසානොති'.

1. අභ්‍යාසනාරාමෙ - ම ජ සං.
2. ගුහතො - ම ජ සං.

3. මණ්ඩපතො මණ්ඩපං - ම ජ සං.
4. ඛ්‍යං සම්පෑලපති - ව, වි

නොහොත් මහණ ඇතුළු සභරම්භිදු පාදලොල වූයේ පාදලොලා-
යෙන් යුක්ත වූයේ වෙයි, ප්‍රයෝජන නැති වැ කාරණ නැති වැ උඩඟු වූයේ
නො සන්ත්‍රුත් සිත් ඇත්තේ පිරිවෙනින් පිරිවෙනට යෙයි, වෙහෙරින්
වෙහෙරට යෙයි, අර්ධයොගයෙන් අර්ධයොගයට යෙයි, ප්‍රාසාදයෙන්
ප්‍රාසාදයට යෙයි, සඳලුගෙයින් සඳලුගෙට යෙයි, ගුහායෙන් ගුහාවට යෙයි,
ලෙනින් ලෙනට යෙයි, කිළියෙන් කිළියට යෙයි, කුළුගෙයින් කුළුගෙට
යෙයි, අටල්ලෙන් අටල්ලට යෙයි, මහලින් මහලට යෙයි, උද්දණ්ඩ
(එක් වහලින් යුතු ගෙ) යෙන් උද්දණ්ඩයට යෙයි, බඩුහලින් බඩුහලට
යෙයි, උවටැන්හලින් උවටැන්හලට යෙයි, මණ්ඩලමාලයෙන් මණ්ඩල
මාලයට යෙයි, රුක්වුලින් රුක්වුලට යෙයි, යම් තැනෙකැ හික්මුණු හිඳිත්
නම් එහි හෝ යෙයි, එහි එකක්හට හෝ දෙවැන්නා වෙයි, දෙදෙනකු හට
හෝ තෙවැන්නා වෙයි, තිදෙනකු හට හෝ සිව්වැන්නා වෙයි. එහි දී
බොහෝ තිරිත්තක කථා පවසයි. ඒ මෙසේ යැ: රාජකථා යැ වොරකථා
යැ... මෙසෙයින් වෘද්ධි-භානි වේ යැ යන කථා කෙරෙයි. මෙසේත්
'පාදලොල' වේ.

න ව පාදලොලො යනු: ඒ පසේ බුදුහු පාදලොලායෙන් දුරු
වූවාහු වෙන් වූවාහු වෙසෙසින් වෙන්වූවාහු තිත්වුණු බැහැරවූවාහු
මිදුනාහු විසංයොග වූවාහු විගමයභිද කළ සිතින් යුතු වැ විවේකයෙහි
ඇලුණාහු වෙති, විවේකයෙහි ඇලුණාහු අධ්‍යාත්ම චිත්තසමාධියෙහි
ඇලුණාහු බැහැර නො කළ (නො නට) ධ්‍යාන ඇත්තාහු විදර්ශනායෙන්
යුක්ත වූවාහු ඉන්‍යාසාරභාවනාව වඩන්නාහු ධ්‍යාන කරනසුලු වූවාහු
ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු එකිනෙකෙහි යෙදුණාහු උත්තමාර්ථ (හෝ
ස්වාර්ත්ථ) ගරුක වූවාහු තුයි 'මක්ඛිත්තවක්ඛු න ව පාදලොලො'
යනු වේ.

ඉත්තනිත්තියො රක්ඛිතමානසානො- 'ඉත්තනිත්තියො' යනු: ඒ පසේ
බුදුහු ඇසින් රූපයක් දක ගිමිති වශයෙන් නො ගන්නාහු අනුවාසද්ඡන
වශයෙන් නො ගන්නාහු වෙති. යම් කරුණෙකින් වක්ඛුරිත්තියය අසංවර
කොට වසනුවන් අභිධ්‍යාදොර්මනසා සඛිබ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ
අනුබදනාහු නම් ඒ වක්ඛුරිත්තියයාගේ සංවරයට පැමිණෙති, වක්ඛුරිත්තියය
ගොපනය කෙරෙති, වක්ඛුරිත්තියයෙහි සංවරයට පැමිණෙති. කනින් ශබ්ද
අසා-නැහැයෙන් ගඳ අසා-දිවින් රස විඳ- කයින් පහස් පැහැසැ- මනසින්
දහම් දන ගිමිති වශයෙන් නො ගන්නාහු අනුවාසද්ඡන වශයෙන් නො
ගන්නාහු වෙති. යම් කරුණකින් මනින්තියය අසංවර කොට වසනුවන්
අභිධ්‍යාදොර්මනසා සඛිබ්‍යාත ලාමක අකුශලධර්මයෝ අනුබදනාහු නම්
ඒ මනින්තියයාගේ සංවරයට පැමිණෙති, මනින්තියය ගොපනය කෙරෙති,
මනින්තියයෙහි සංවරයට පැමිණෙත් තුයි 'ඉත්තනිත්තිය' නම් වෙති.
'රක්ඛිතමානසානො' යනු: ගොපනය කළ සිත් ඇත්තාහු තුයි
'ඉත්තනිත්තියො රක්ඛිතමානසානො' යනු වේ.

අනවසන්තො අපරිබන්ධානොති: වුත්තං හෙතං ආයස්මිනා මහා මොග්ගල්ලානෙන “අවසන්තපරිසායං ච වො ආවුසො දෙසෙස්සාමී.”¹ අනවසන්තපරිසායං ච, තං සුඡාරං සාධුකං මනසි කරොථ භාසිස්සාමිති: එවමාවුසොති ඛො තෙ භික්ඛු අයස්මිනා මහාමොග්ගල්ලානස්ස පටිට්ඨෙස්සාසුං. අයස්මිනා මහාමොග්ගල්ලානො එතදවොච: ‘කථං වාවුසො අවසන්තො හොති; ඉධාවුසො භික්ඛු චක්ඛුතා රූපං දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ අධිවුච්චති, අපියරූපෙ රූපෙ ඛායපජ්ජති අනුපට්ඨිත කායසති ච විහරති පරික්ඛවෙතස්සො, තං ච වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤවිමුත්තිං යථාභූතං නාපාඡානාති යස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. තොතෙන සද්දං සුඡාරං -පෙ- මනස්සා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ අධිවුච්චති, අපියරූපෙ ධම්මෙ ඛායපජ්ජති, අනුපට්ඨිතකායසති ච විහරති පරික්ඛවෙතස්සො. තං ච වෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤවිමුත්තිං යථාභූතං නාපාඡානාති, යස්ස තෙ උප්පන්නා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. අයං වුච්චිතාවුසො භික්ඛු අවසන්තො චක්ඛු විඤ්ඤායොස්ස රූපෙස්ස -පෙ- ආවසන්තො මනෝවිඤ්ඤායොස්ස ධම්මෙස්ස. එවං විහාරිං වාවුසො භික්ඛු චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති ලහෙපථ’ මාරො ඔතාරං ලහෙථ මාරො ආරම්භං. සොතො වෙපි නං -පෙ- මනස්සා වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති ලහෙපථ මාරො ඔතාරං ලහෙථ’ මාරො ආරම්භං.

සෙය්‍යථාපි ආවුසො නළාගාරං වා තිණගාරං වා සුක්ඛං කොලාපං තෙරො වස්සිකං” පුරුජිමාය වෙපි නං දිස්සාය පුරිසො ආදික්ඛාය තිණ්ණකාය උපසංකමෙය්‍ය ලහෙපථ අග්ගි ඔතාරං ලහෙථ අග්ගි ආරම්භං. පඤ්ඤිමාය වෙපි නං දිස්සාය-උත්තරාය වෙපි නං දිස්සාය-දක්ඛිණාය වෙපි නං දිස්සාය-භෙට්ඨිමාය වෙපි නං දිස්සාය-උප්පිමාය වෙපි’ නං දිස්සාය-යතො කුණ්ඩා වෙපි නං දිස්සාය පුරිසො ආදික්ඛාය තිණ්ණකාය උපසංඛිමෙය්‍ය ලහෙපථ අග්ගි ඔතාරං, ලහෙථ අග්ගි ආරම්භං. එවමෙව ඛො ආවුසො එවං විහාරිං භික්ඛු චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති, ලහෙපථ මාරො ඔතාරං ලහෙථ මාරො ආරම්භං, සොතො වෙපි නං -පෙ- මනස්සා වෙපි නං මාරො උපසංඛිමති ලහෙපථ මාරො ඔතාරං, ලහෙථ මාරො ආරම්භං.”

1. දෙසිස්සාමී - ව, ච
 2. යස්ස තෙ උප්පන්නා - ප ච
 3. ලහෙථ - ව, ච, සා,
 4. ලහෙ මාරො - සා,
 5. පෙරොවස්සිකා - ව-ච
 6. භෙට්ඨිමො වෙපි නං - ම ඡ සං
 7. උප්පිමො වෙපි නං - ම ඡ සං

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

අනවස්සකො අපරිඛය්‍යමානො යනු: මේ කියන ලද මැ යි ආයුෂ්මත් මහවුගලන් තෙරුන් විසින්: “ඇවැත්ති, තොපට ‘අවස්සකපරියාය (කෙලෙසුන් විසින් තෙත් කරුණ) ද අනවස්සක පරියාය (කෙලෙසුන් විසින් නො තෙත් කරුණ) ද දෙසම් ඒ අසවු මැනැවින් මෙනෙහි කරවු, කියමි. ‘එසේ යැ ඇවැත්ති’ යි ඒ භික්ෂුහු ආයුෂ්මත් මහවුගලන් තෙරුන්ට පිළිවදන් ඇස්වූහ. ආයුෂ්මත් මහවුගලන් තෙරහු මෙය වදළහ. ඇවැත්ති, කියෙයිත් අවස්සක (කෙලෙසුන් විසින් තෙත්) වෙ ද යත්: ඇවැත්ති, මේ සස්තෙහි මහණෙක් ඇසින් රූපයක් දක ප්‍රිය සභාව වූ රූපයෙහි ඇලෙයි, අප්‍රියසභාව වූ රූපයෙහි ව්‍යාපාදයට පැමිණෙයි, නො එළඹ සිටි කායස්මාති ඇත්තේ ලඝු වූ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි, යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශල ධර්මයෝ අනවශේෂ කොට ගිරුද්ධ වෙත් ද ඒ චිත්තවිමුක්තිය ප්‍රඥා විමුක්තිය තත් වූ පරිද්දෙන් නො දනියි. කතින් ශබ්ද අසා ... සිතින් දහම් දන ප්‍රියසභාව වූ දහම්හි ඇලෙයි, අප්‍රියසභාව වූ දහම්හි ව්‍යාපාදයට පැමිණෙයි, නො එළඹ සිටි කායස්මාති ඇත්තේ ලඝු වූ සිත් ඇති වැ වෙසෙයි, යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ අපරිශෙෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් ද ඒ චිත්ත විමුක්තිය ප්‍රඥා විමුක්තිය තත් වූ පරිද්දෙන් නො දනී. ඇවැත්ති, මේ මහණ වක්ඛුර්විඥානයෙන් දතයුතු වූ රූපාලම්බනයෙහි අවස්සක වූයේ... මනෝවිඥානයෙන් දතයුතු වූ ධර්මාලම්බනයෙහි ඤේෂස්සක වූයේ යයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්ති, මෙසේ වාස කරන ඒ මහණහු කරා මාර තෙමේ වක්ඛුර්ද්වාරයෙහි එළැඹෙයි, ශ්‍රෝත්‍රද්වාරයෙහි... මනෝද්වාරයෙහි ඔහු කරා මාර තෙමේ එළැඹෙයි, මාර තෙමේ සිදුරු ලබන්නේ මැ යැ, මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය ලබන්නේ මැ යි.

ඇවැත්ති, යම්සේ වියැළි කොලපු වූ බොහෝ කල් ඉක්මගිය. බට සෙවෙති ගෙයක් හෝ තණ සෙවෙති ගෙයක් හෝ වෙ ද ඉදින් පුරුෂයෙක් ගිහි ඇවිළගත් තණසුලකින් යුතු වැ පෙරදිගිනුදු ඒ ගෙය කරා පැමිණේ නම් ගින්න සිදුරු ලබා මැ යැ ප්‍රත්‍යය ලබා මැ යැ, පැයිම් දෙසිනුදු ... උතුරු දෙසිනුදු ... දකුණු දෙසිනුදු- යටදෙසිනුදු- උඩදෙසිනුදු- යම්කිසි දෙසකින් පුරුෂයෙක් ආදිප්ත වූ තණසුලකින් යුතු වැ ඒ ගෙය කරා පැමිණේ නම් ගින්න අතුරු ලබා මැ යැ ගින්න අරවුණු ලබා මැ යැ, එසෙයින් මැ ඇවැත්ති, මෙසේ වාසය කරන මහණහු කරා වක්ඛුර්ද්වාරයෙහි මාර තෙමේ පැමිණේ, නම් මාර තෙමේ අතුරු ලබා මැ යැ මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය ලබා මැ යැ ශ්‍රෝත්‍රද්වාරයෙහි ... මනෝද්වාරයෙහි ඔහු කරා මාර තෙමේ එළැඹේ නම් මාර තෙමේ අතුරු ලබා මැ යැ මාර තෙමේ අරවුණු ලබා මැ යි.

එව. විහාරි. වාටුසො භික්ඛු. රූපා අභිභංසු.¹ න භික්ඛු රූපෙ අභිභොයි² සද්ද භික්ඛු. අභිභංසු න භික්ඛු සද්දෙ අභිභොයි, ගන්ධා භික්ඛු. අභිභංසු න භික්ඛු ගන්ධෙ අභිභොයි, රසා භික්ඛු. අභිභංසු න භික්ඛු රසෙ අභිභොයි, ථොව්ඨබ්බා භික්ඛු. අභිභංසු, න භික්ඛු ථොව්ඨබ්බෙ අභිභොයි, ධම්මා භික්ඛු. අභිභංසු න භික්ඛු ධම්මෙ අභිභොයි. අයං වුට්ඨතාටුසො භික්ඛු රූපාභිභුතො³ සද්දභිභුතො ගන්ධාභිභුතො රසාභිභුතො ථොව්ඨබ්බාභිභුතො ධම්මාභිභුතො අභිභංසු නං පාපකා අකුසලා ධම්මා සංකිලෙයිකා පොනොභවිකා සදරා දුක්ඛිපාකා ආයති. ජාතිජරාමරණියා, එව. ටො ආටුසො අවස්සුතො හොති.”

කථං වාටුසො අනවස්සුතො හොති: ඉධාටුසො භික්ඛු චක්ඛුතා රූපා දිස්වා පියරූපෙ රූපෙ නාධිමුච්ඡති, අපියරූපෙ රූපෙ න ඛ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායසති ච විහරති අපමාණවේදකසො, තං ච වේතොවිමුක්ඛං පඤ්ඤවිමුක්ඛං යථාභූතං පජාහාති යත්ඝ්ඤ තෙ උප්පත්තා පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති. සොතෙන සද්දං සුත්වා -පෙ- මනසා ධම්මං විඤ්ඤාය පියරූපෙ ධම්මෙ නාධිමුච්ඡති, අපියරූපෙ ධම්මෙ න ඛ්‍යාපජ්ජති, උපට්ඨිතකායසති ච විහරති අපමාණවේදකසො, තං ච වේතොවිමුක්ඛං පඤ්ඤවිමුක්ඛං යථාභූතං පජාහාති යත්ඝ්ඤ තෙ උප්පත්තා⁴ පාපකා අකුසලා ධම්මා අපරිසෙසා නිරුජ්ඣන්ති, අයං වුට්ඨතාටුසො භික්ඛු අනවස්සුතො චක්ඛුච්ඤෙඤයොසු රූපෙසු -පෙ- අනවස්සුතො මනොවිඤ්ඤෙයොසු ධම්මෙසු. එව. විහාරි. වාටුසො භික්ඛු. චක්ඛුතො වෙපි නං මාරො උපසංඛ්‍යමති නෙව ලහෙථ⁵ මාරො ඔතාරං න ලහෙථ⁶ මාරො ආරමිණං, සොත-තො වෙපි නං -පෙ- මනතො වෙපි නං මාරො උපසංඛ්‍යමති නෙව ලහෙථ මාරො ඔතාරං, න ලහෙථ මාරො ආරමිණං.

1. රූපා අභිභංසු - ම ඡ සං

2. රූපෙ අභිභොයි - ව-ථි

3. රූපාධිභුතො සද්දාධිභුතො - ම ඡ සං, ප.

4. යත්ඝ්ඤාතෙඋප්පත්තා - ම ඡ සං -ව,ථි,ක
යත්තෙ උප්පත්තා - පත.

5. තෙව ලහති - ම ඡ සං -ව,ථි-ක

6. න ලහති - ම ඡ සං

තවද ඇවැත්ති, මෙසේ වාසය කරනසුලු භික්ෂුහු රූපාලම්බනයෝ මැඩපිහු යැ, මහණ රූපයන් නො මැඩපි යැ, ශබ්දලම්බනයෝ භික්ෂුහු මැඩපිහු යැ, මහණ තෙම ශබ්දලම්බනයන් නො මැඩපි යැ. ගන්ධාලම්බනයෝ භික්ෂුහු මැඩපිහු යැ, මහණ තෙමේ ගන්ධාලම්බන යන් නො මැඩපි යැ, රසාලම්බනයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යැ, මහණ රසයන් නො මැඩපි යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යැ, මහණ ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයන් නො මැඩපි යැ, ධර්මාලම්බනයෝ භික්ෂුව මැඩපිහු යැ, මහණ නො මැඩපි යැ, ඇවැත්ති, මේ මහණ තෙමේ රූපයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ ශබ්දයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ගන්ධයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, රසයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ධර්මයන් විසින් මධ්‍යාලද යැ, ක්ලෙශයනට ප්‍රත්‍යය වූ පුනර්භවය ඇති කරන්නා වූ දරට සහිත වූ දුෂ්ට විපාක වූ ලාමක අකුශල ධර්මයෝ ඒ භික්ෂුව අභිභවනය කළාහු යැ. ඇවැත්ති, මෙසේ 'අවස්සුත' වූයේ වේ.

ඇවැත්ති, කිසෙයින් අනවස්සුත වේද යත්: මහණෙනි, මේ සස්නෙහි මහණ ඇසින් රූපයක් දක ප්‍රියස්වභාව රූපයෙහි නො ඇලෙයි, අප්‍රිය ස්වභාවරූපයෙහි (ද්වේෂ විසින්) ව්‍යාපාදයට නො පැමිණෙයි, එළඹෙයි පි කාමයාසි ඇති වැ අප්‍රමාණ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ඒ ලාමක අකුශලධර්මයෝ නිරවශේෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් නම් ඒ විත්තවිමුක්තිය ද ප්‍රඥාවිමුක්තිය ද ඇති සැටියෙන් දැනගනියි. කනිත් ශබ්ද අසා... මනසින් දහම් දැන ප්‍රියස්වභාව ධර්මයෙහි නො ඇලෙයි, අප්‍රිය ස්වභාව ධර්මයෙහි ව්‍යාපාදයට නො පැමිණෙයි, එළඹෙයි පි කාමයාසි ඇති වැ අප්‍රමාණ සිත් ඇති වැ වාස කෙරෙයි. යම් තැනෙක ඔහුට උපන් ලාමක අකුශලධර්මයෝ නිරවශේෂ වැ නිරුද්ධ වෙත් නම් ඒ විත්ත විමුක්තිය ද ප්‍රඥා විමුක්තිය ද යථාභූතයෙන් දැනගනී. ඇවැත්ති, මේ මහණ වක්ෂුර්විඥානයෙන් දහයුතු රූපයෙහි අනවස්සුත යැ ... මනසින් දහයුතු දහම්හි අනවස්සුත යයි කියනු ලැබේ. ඇවැත්ති, මෙසේ වාස කරන ඒ මහණහු කරා වක්ෂුර්වාරයෙහි ඉදින් මාර තෙම එළඹේ නම් මාර තෙම අතුරු නො ලබන්නේ මැ යැ, මාර තෙම ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නේ මැයි. ශ්‍රෝත්‍ර්වාරයෙහි ඉදින් ඔහු කරා ... මනෝද්වාරයෙහි ඉදින් ඔහු කරා මාර තෙම එළඹේ නම් මාර තෙම අතුරු නො ලබන්නේ මැ යැ, මාර තෙම ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නේ මැ යි.

සෙසාමාසි ආවුණා කුටුම්භය. එය කුටුම්භයාලා එය බහලමකනිකා අඟවලෙපනා, පුරුකුමාය වෙයි නං දිසාය පුරුසො ආදිකාය තිණුකකාය උපසංකමයා නෙවි ලහෙර අඟි ඔකාරං න ලහෙර අඟි ආරමමණං, පවර්මාය වෙයි නං දිසාය- උකාරාය වෙයි නං දිසාය- දකුණිණාය වෙයි නං දිසාය- හෙය්මාය වෙයි නං දිසාය- උපරිමාය වෙයි නං දිසාය- යනො කුණොවි වෙයි නං පුරුසො දිසාය ආදිකාය තිණුකකාය උපසංකමයා නෙවි ලහෙර අඟි ඔකාරං න ලහෙර අඟි ආරමමණං. එවමෙව් බො ආවුණො එවං විහාරිං භික්ඛුං චක්ඛුතො වෙයි නං මාරො උපසංකමති. නෙවි ලහෙර මාරො ඔකාරං න ලහෙර මාරො ආරමමණං සොකතො වෙයි නං -පෙ- මනතො වෙයි නං මාරො උපසංකමති නෙවි ලහෙර මාරො ඔකාරං නලහෙර මාරො ආරමමණං. එවං විහාරි චාචුණො භික්ඛු රුපෙ අභිභොසි¹ න රුපා භික්ඛුං අභිභංසු,² සද්දං භික්ඛු අභිභොසි න සද්දං භික්ඛුං අභිභංසු, ගකුභි භික්ඛු අභිභොසි, න ගකුභි භික්ඛුං අභිභංසු, රසෙ භික්ඛු අභිභොසි, න රසා භික්ඛුං අභිභංසු; ඵොට්ඨබ්බො භික්ඛු අභිභොසි, න ඵොට්ඨබ්බො භික්ඛුං අභිභංසු. ධම්මෙ භික්ඛු අභිභොසි න ධම්මා භික්ඛුං අභිභංසු, අයං චුච්චිකාචුණො භික්ඛු රුපාභිභු* සද්දභිභු ආකාභිභු රසාභිභු ඵොට්ඨබ්බාභිභු ධම්මාභිභු අභිභු අනභිභුතො³ කෙති වී කිලෙසෙති අභිභොසි තෙ පාපකෙ අකුසලෙ ධම්මෙ සංකිලෙසිකෙ පොනොභවිකෙ සදරෙ දුක්ඛවිපාකෙ ආයතිං ජාතිජරාමරණියෙ. එවං බො ආවුණො අනවස්සතො හොති''ති.

අනවස්සතො අපරිධයහමානොති: රාගපෙත පරිළාභෙන අපරිධයහමානො දෙසපෙත පරිළාභෙන අපරිධයහමානො මොහපෙත පරිළාභෙන අපරිධයහමානොති 'අනවස්සතො අපරිධයහමානො එකෙ වරෙ බහුවිධත්වකපොසා,'

තෙතාහ සො පට්ඨකසම්මුඛො:

“ඔක්ඛිතභවක්ඛු න ච පාදලොලො
ගුහකිඤ්ඤියෙ රක්ඛිතමානසානො,
අනවස්සතො අපරිධයහමානො⁴
එකො වරෙ බහුවිධත්වකපොසා''ති.

1. අභිභොසි - මජ් ඝං.	5. අපරිධයහමානො - ව.වී
2. අභිභංසු - මජ් ඝං.	අලලාච ලෙපනා - සා.ස.
3. රුපාභිභු සද්දභිභු ගකුභිභු රසාභිභු - මජ් ඝං	6. සමාසතනසංසුතතා - ආධිවිසවක
4. අභිභු අනභිභුතො - මජ් ඝං	

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ඇවැත්ති, යම්සේ බොල්මැටි ඇති තෙත්මැටි අලෙවිදුන් කුළුගෙයක් හෝ කුටාගාරශාලාවක් හෝ වේ ද, ඉදින් පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිළගත් තණහුලකින් යුතු වැ පැයුන්දෙසිනුදු ඒ කුටාගාරශාලාව කරා එළැඹේ නම් ගින්න නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ ද ගින්න ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ ද, ඉදින් පැළදෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් උතුරු දෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් දකුණු දෙසිනුදු එය කරා- ඉදින් යට දෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් උඩදෙසිනුදු එය කරා-ඉදින් යම්කිසි දෙසකින් එය කරා පුරුෂයෙක් ගිනි ඇවිළගත් තණ- හුලකින් යුතු වැ එළැඹේ නම් ගින්න නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ ද, ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ ද, එසෙයින් මැ ඇවැත්ති, මෙබඳු විභරණ ඇති ඒ මහණහු කරා වක්ඝුර්ද්වාරයෙහි ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙමේ නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ යැ ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ යැ, ඉදින් ශ්‍රොත්‍රද්වාරයෙහි ඔහු කරා ... මනෝද්වාරයෙහි ඔහු කරා ඉදින් මාර තෙම එළැඹේ නම් මාර තෙමේ නො මැ අතුරු ලැබෙන්නේ යැ මාර තෙමේ ප්‍රත්‍යය නො ලැබෙන්නේ යි. තවද ඇවැත්ති, මෙබඳු විභරණ ඇති මහණ තෙම රූපයන් මැඩපී යැ. රූපයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ ශබ්දයන් මැඩපී යැ, ශබ්දයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම ගන්ධයන් මැඩපී යැ, ගන්ධයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම රසයන් මැඩපී යැ, රසයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයන් මැඩපී යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. මහණ තෙම ධර්මයන් මැඩපී යැ, ධර්මයෝ මහණහු නො මැඩවූහ. ඇවැත්ති මෙ මහණ රූපය මැඩලූයේ යැ, ශබ්දය මැඩලූයේ යැ, ගන්ධය මැඩලූයේ යැ, රසය මැඩලූයේ යැ, ස්ප්‍ර්ෂ්ටව්‍යය මැඩලූයේ යැ, ධර්මය මැඩලූයේ යයි කියනු ලැබෙයි. කිසි කෙලෙස් කෙනකුත් විසින් නො මඩනා ලද්දේ ‘අභිභූ’ නම් වෙයි. සාංක්ලෙශික වූ දුන්නභවය ඇතිකරන්නා වූ දරථ සහිත වූ දුෂ්චරිත ඇති ආයතිභවයෙහි ජාති ජරාමරණ පිණිස පවත්නා වූ ඒ ලාමක අකුලධර්මයන් මැඩලයි. ඇවැත්ති මෙසෙයින් ‘අත්වස්සුත’ වේ නුයි ‘අත්වස්සුතො’ යනු වේ.

අත්වස්සුතො අපරිබයභමානො යනු: රාගයෙන් උපන් පරිද්‍රවයෙන් නො දූවෙනුයේ ද්වේෂයෙන් උපන් පරිද්‍රවයෙන් නො දූවෙනුයේ මෝහයෙන් උපන් පරිද්‍රවයෙන් නො දූවෙනුයේ නුයි ‘අත්වස්සුතො අපරිබයභමානො එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො’ යනු වේ.

එයින් වදළන එ පසේබුදුහු:

“බකඛිත්තවසබ්බු -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො” යි.

10.

භික්‍ෂුවාසයා ගිහිබාසයානි
සංජනනපදො යථා පාරිච්ඡින්නො,
කාසායවජෝ අභිනිකම්මිතො
එකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිකප්පො.

භික්‍ෂුවාසයා ගිහිබාසයානි 'ගිහි බාසයා' වුවනි කෙසෙ ව
මසු ව' -ප- දීඝසාහි ඉතිවා. භික්‍ෂුවාසයා ගිහිබාසයානි;
ගිහිබාසයානි භික්‍ෂුවාසයා සමාපදයානි නිකම්මිතො පටිපත්තමි-
තො 'භික්‍ෂුවාසයා ගිහිබාසයානි,

සංජනනපදො යථා පාරිච්ඡින්නො යථා සො පාරිච්ඡින්නො
කොවිජාලො බ්‍රහ්මචරිකප්පො සංජනනපදො.*' එවිමෙව සො
පටිපත්තමිකප්පො පටිපත්තමිකප්පොවිධරොති 'සංජනනපදො' යථා
පාරිච්ඡින්නො .

කාසායවජෝ අභිනිකම්මිතො: සො පටිපත්තමිකප්පො: සබ්බ-
සරාසප්පදිකො. ජිනිතො සුත්තප්පදිකො. ජිනිතො සුත්තප්පදිකො.
ජිනිතො මිත්තමච්චප්පදිකො. ජිනිතො සත්තිධිප්පදිකො. ජිනිතො කෙසම-
සු. භික්‍ෂුවාසයා' කාසායානි වජානි අවජාදො අගාරසො අනගාරි-
පටිපත්තමිකප්පො අභිනිකම්මිතො. උපගතො එකො වරති විහරති ඉරියති
විකෙති පාලෙති යපෙති යාපෙති 'කාසායවජෝ අභිනිකම්මිතො
එකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිකප්පො'

කෙතො සො පටිපත්තමිකප්පො:

"භික්‍ෂුවාසයා ගිහිබාසයානි
සංජනනපදො යථා පාරිච්ඡින්නො,
කාසායවජෝ අභිනිකම්මිතො
එකො වරෙ බ්‍රහ්මචරිකප්පො"ති.

තතිසො විග්ගො.

1. සංජනනපදො - ප
පටිපත්තමිකපදො - ව, වි
2. කෙසමසු ව - ව, වි

3. සත්තිධිකප්පො - ව, වි
සත්තිධිකප්පො - සා
4. භික්‍ෂුවාසයා - සා.

10. (කෙස්ථවුළු ආදී) ගිහිවෘක්ඡජනයන් බැහැර කොට සෘණි පත්‍ර ඇති පරසතුරුකක් සෙයින් කහවත් ඇති වැ, අභිනිෂ්ක්‍රමණ කොට කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ සරනෙයි .

මහාරයිකා ගිහිවෘක්ඡජානානි- 'ගිහිවෘක්ඡජනයෝ' : කෙස්ථ රවුළු ද ... දික්දවලු ඇති දිස්ත්‍ර යනාදිය හෝ කියනු ලැබෙති. **මහාරයිකා ගිහි වෘක්ඡජානානි** යනු: ගිහිවෘක්ඡජනයන් බැහැර කොට මැනැවින් බැහැර කොට බහාතබා දුරු කොට නුයි 'මහාරයිකා ගිහිවෘක්ඡජානානි' යනු වේ.

සංක්ඡන්තපත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකො යනු: යම්සේ ඒ පරසතු නම් වූ කොබලලුරුක බොල්පත්පලු ඇත්තේ සන සෙවනලු ඇත්තේ වේද, එසෙයින් මැ ඒ පසේ බුදුහු පරිසුරණ පාත්‍රවිවර ධරතුවාහු නුයි 'සංක්ඡන්ත-පත්තො යථා පාරිච්ඡත්තකො' යනු වේ.

කාසායවත්ථො අභිනිකම්බිකා යනු: ඒ පසේ බුදුහු හැම ගෘහවාසපළි-බොධ සිද අභිදුරු පළිබොධ සිද ඥාතිපළිබොධ සිද සගයහළු පළිබොධ සිද සන්තිසිපළිබොධ සිද කෙස්ථවුළු බහා කහවත් හැදපෙරෙවැ ගිහිගෙන් නික්ම සසුන්හි පැවිදි වැ අකික්ඛනභාවයට (කිසිත් නැති බවට) පැමිණ එකලා වැ හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියව්‍වු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය කෙරෙත් නුයි 'කාසායවත්ථො අභිනිකම්බිකා එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

"මහාරයිකා -පෙ- එකො වරෙ බහුවිසාණපෙපා"යි.

තුන් වැනි වර්ගය.

1. රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලො
අනායුදොසී සපදනවාරි,
කුලෙ කුලෙ අපට්ඨකුට්ඨො
එකො වෘර බහවිසාණකපො.

රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලොති 'රසො'ති: මුලරසො ඛනිරසෙ තවරසො පතරසො පුපරසො එලරසො, අමිලං මධුරං තිත්තකං කට්ඨකං ලොභිකං¹ ඛාරිකං ලපිලං² කසාවො සාදුං අසාදුං³ සිතං උණිකං. සත්තොක සමණබ්බාසමණා රසගිඤ්ඤා, තෙ පිඨාග්ගොන රසග්ගාති පරියෙසනා ආනිග්ගනි, තෙ අමිලං ලභිකා අනමිලං පරියෙසනි, අනමිලං ලභිකා අමිලං පරියෙසනි, මධුරං ලභිකා අමධුරං පරියෙසනි, අමධුරං ලභිකා මධුරං පරියෙසනි, තිත්තකං ලභිකා අතිත්තකං පරියෙසනි, අතිත්තකං ලභිකා තිත්තකං පරියෙසනි, කට්ඨකං ලභිකා අකට්ඨකං පරියෙසනි අකට්ඨකං ලභිකා කට්ඨකං පරියෙසනි, ලොභිකං ලභිකා අලොභිකං පරියෙසනි, අලොභිකං ලභිකා ලොභිකං පරියෙසනි, ඛාරිකං ලභිකා අඛාරිකං පරියෙසනි, අඛාරිකං ලභිකා ඛාරිකං පරියෙසනි, කසාවං ලභිකා අකසාවං පරියෙසනි අකසාවං ලභිකා කසාවං පරියෙසනි, ලපිලං⁴ ලභිකා අලපිලං පරියෙසනි, අලපිලං ලභිකා ලපිලං පරියෙසනි, සාදුං ලභිකා අසාදුං පරියෙසනි, අසාදුං ලභිකා සාදුං පරියෙසනි, සිතං ලභිකා උණිකං පරියෙසනි උණිකං ලභිකා සිතං පරියෙසනි. තෙ යං යං ලභනි තෙන තෙන භා කුසුමනි, දපරාපරං පරියෙසනි, මනාදකෙසු රසෙසු රත්තං⁵ ගිඤ්ඤා ගධිතා මුළුතා අරේඛාපතනා⁶, ලග්ගා ලග්ගිතා පළිබුඤ්ඤා, සා රසතණ්ඤා තසස පට්ඨකබ්බකං පටිත්තා උච්ඡින්නමුලා තාලාවඤ්ඤා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා. තස්මා සො පට්ඨකසම්බුඤ්ඤා පටිසංඛිතා යොජිතො ආහාරං දාහාරෙති, නෙව දවාය න මදය න මණ්ඩනාය න විභුසනාය යාවදෙව ඉමසස කායසස ධීතියා යාපනාය විභිංදුපරතියා මුහම්චිරියානුග්ගාය, ඉතිපුරාණං ච වෙදනං පටිහඛ්ඛාමි, නවං ච වෙදනං න උප්පාදෙසාමි, යාත්‍රා ච මෙ හවිසසති අනවජජතා ච එසුචිභාරො ච. යථා වණං ආලිමෙපයා යාවදෙව රොපන කාය,⁷ යථා වා පන අසංඝං අභිතෙසෙයා යාවදෙව භාරසස නිසරණකාය, යථා වා පන දුක්ඛංසං ආහාරං අභරෙයා⁸ යාවදෙව කතතාරසස නිසරණකාය. එවමෙව සො පට්ඨකසම්බුඤ්ඤා පටිසංඛිතා යොජිතො ආහාරං ආහාරෙති, නෙව දවාය න මදය න මණ්ඩනාය න විභුසනාය යාවදෙව ඉමසස කායසස ධීතියා යාපනාය විභිංදුපරතියා මුහම්චිරියානුග්ගාය, ඉති පුරාණං ච වෙදනං පටිහඛ්ඛාමි, නවං ච වෙදනං න උප්පාදෙසාමි,

1. ලොභිකං - පන-
2. ලපිලං සප, ලපිලං - ම ජ සං.
3. සාදු අසාදු - ම ජ සං.
4. මනාපිකෙසු රත්තං - ව, ට

5. අරේඛාපතනා - ම ජ සං.
6. අනභාව කතා - ම ජ සං.
7. ආරුහනකාය - ම ජ සං.
8. ආහාරෙ සප - ම ජ සං.

1.

රසයෙහි ගිජු බව නො කරනුයේ ලොල් නො වූයේ අනෙකක්හු නුපුස්නාසුලු වූයේ ගෙපිළිවෙළින් පිඩුසිහා වඩනුයේ කුලයෙහි (කෙලෙස් විසින්) නො ලැගි සිත් ඇත්තේ කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා දැ සරනේ යි.

රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලො- 'රසො' යනු: මුල් රස යැ කදරස යැ පොතුරස යැ පත් රස යැ මල් රස යැ පලරස යැ, ඇඹුල මිහිර කිත්තරස යැ කුළුරස යැ ලුණුරස යැ කරරස යැ (ගිවුළු ආදී) ලපිල රස යැ කසටරස යැ ඉටුරස යැ අනිටුරස යැ සිහිල් රස යැ උණුරස යි. රසයෙහි ගිජු වූ ඇතැම් මහණ බමුණෝ ඇති. ඔහු දිවගිත් අග්‍රරසයන් පිරියෙස් (සොය) මින් ඇවිදුනි, ඔහු ඇඹුල ලැබ නො ඇඹුල පිරියෙස්නි (සොයනි) නො ඇඹුල ලැබ ඇඹුල පිරියෙස්නි, (ගිතෙල් ආ) මිහිරරස ලැබ නො මිහිරරස පිරියෙස්නි නො මිහිරරස ලැබ මිහිරරස පිරියෙස්නි, කිත්තරස ලැබ අත්තකකරස පිරියෙස්නි, අතිත්තකරස ලැබ කිත්තරස පිරියෙස්නි, කුළුරස ලැබ නො කුළුරස පිරියෙස්නි, නො කුළුරස ලැබ කුළුරස පිරියෙස්නි, ලුණුරස ලැබ ලුණු නැත්ත පිරියෙස්නි, ලුණුනැත්ත ලැබ ලුණුරස පිරියෙස්නි, කරරස ලැබ අබාරිකය (කරරස නැත්ත) පිරියෙස්නි, කරරස නැත්ත ලැබ කරරස පිරියෙස්නි, කසටරස ලැබ කසටරස නැත්ත පිරියෙස්නි, කසටරස නැත්ත ලැබ කසටරස පිරියෙස්නි, ලපිලරස ලැබ ලපිලරස නැත්ත පිරියෙස්නි, ලපිල රස නැත්ත ලැබ ලපිලරස පිරියෙස්නි, ඉටුරස ලැබ අනිටුරස පිරියෙස්නි, අනිටුරස ලැබ ඉටුරස පිරියෙස්නි, සිහිල් රස ලැබ උණුරස පිරියෙස්නි, උණුරස ලැබ සිහිල් රස පිරියෙස්නි. ඔහු යම් යම් රසයක් ලබන්ද ඒ ඒ රසයෙන් කුටු නො වෙති. මනවඩන රසයන්හි ඇලුණාහු ගිජු වූවාහු ගෙතුණාහු මුසපත් වූවාහු බැස ගත්තාහු ලැඟුණාහු ලග්ගිත වූවාහු පරිරුද්ධ වූවාහු මතුමත්තෙහි පිරියෙසින්. ඒ රසතෘෂ්ණාව ඒ පසේබුදුන් විසින් ප්‍රතිණ යැ, උසුන්මුල් ඇත්ති යැ, හිස්සුන් තල්ලුකක් සෙයින් අවස්තු කරන ලද යැ. අනු අභාවය කරන ලද යැ ආයති හවයෙහි කුපදනා පියවි ඇත්ති යැ, එයින් ඒ පසේබුදුහු කුවණින් විමසා අහර දළඳනි. කෙළි පිණිස නො මැ වළඳති, මද පිණිස-අලඪකාර පිණිස- සැරසුම් පිණිස නො වළඳති, යම්තාක් මේ කය පැවැත්ම පිණිස යැපිම පිණිස බඩගිනි වේදනා නැසිම පිණිස බඹසරට අනුග්‍රහ පිණිස දළඳන්. මෙසේ පැරැණි බඩගිනි වේදනා නසමි අලුත් වේදනාත් කුපදවමි මාගේ යැපිම දවන්තේ යැ අනවදාහාවය ද සුවචිහරණය ද වන්තේ යැ යි. යම්සේ මස්වැඩිම පමණට ඉණය ආලේප කරන්නේ ද, තවද යම්සේ බර ගෙන යන පමණට අක්පය තෙල් ගල්වන්නේ ද, තවද යම්සේ කතරමහ තරණය කරන පමණට පුත්‍රමාංසාහාරය අනුභව කරන්නේ ද, එපරිද්දෙන් මැ පසේ බුදුහු කුවණින් ප්‍රත්‍යාවෙක්ෂා කොට අහර වළඳති, නො මැ කෙළි පිණිස වළඳති ...

යාත්‍රා ව මෙ හවිසසති අනවජජනා ව ඵාසුචිහාරො ව ති. රසතණ්ණං පජහති චිත්තොදෙති බ්‍යානතිකරොති අනභාවං ගමෙති, රසතණ්ණාය ආරතො විරතො පටිවිරතො තිසංකිත්තො තිසංකොටො විපච්ඡිත්තො විසංඤ්ඤිත්තො විමරියාදිකතෙන වෙතසා විහරතිති 'රසෙසු ගෙධං'. අලොලොති 'ලොලුපං චුච්චති තණ්හා, "යොරාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසලමුලං" සා ලොලුපා තණ්හා තසං පච්චෙකසමිබ්බෙඤ්ඤා පභිනා උච්ඡිත්තමුලා තාලාවජ්ජිකතා අනභාවකතා ආයතිං අනුප්පාදාමො, තසං පච්චෙකසමිබ්බෙඤ්ඤා අලොලොති 'රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො.'

අනඤ්ඤපොසි සපදනවාරිති: 'අනඤ්ඤපොසි'ති සො පච්චෙකසමිබ්බෙඤ්ඤා අනානඤ්ඤාව පොසෙති න පරන්ති,

1. "අනඤ්ඤපොසිං අඤ්ඤතං දන්තං සාරෙ පතිවසීතං.¹
විණ්ණසවං වත්තදෙසං තමහං බ්‍රාමි බ්‍රාහ්මණ"න්ති.²

අනඤ්ඤපොසි සපදනවාරිති; සො පච්චෙකසමිබ්බෙඤ්ඤා පුබ්බණ්ණ සමයං නිවාසෙත්වා පක්ඛවිවරමාදය ගාමං වා නිගමං වා පිණ්ඩාය පච්ඤති රක්ඛිතෙනෙව කායෙන රක්ඛිතාය වාචාය රක්ඛිතෙන විභේතන උපච්ඡිතාය සතියා සංවුත්තෙති ඉද්දියෙති ඔක්ඛිත්තවත්තං ඉරියාපථ සමපනෙතා, කුලාකුලං අනතික්කමනො පිණ්ඩාය වරතිති 'අනඤ්ඤපොසි සපදනවාරි.'

කුලෙ කුලෙ අපපට්ඨද්ධවිත්තොති: අභි කාරණෙති පටිබ්බභවිත්තො³ හොති; අත්තානං වා නිවං යපෙනො පරං උච්චං යපෙනො පටිබ්බභවිත්තො හොති, අත්තානං වා උච්චං යපෙනො පරං නිවං යපෙනො පටිබ්බභවිත්තො හොති.

1. සංරේසු සුපතිවසීතං - සහ

2. පටිබ්බභවිත්තො - ව ව

³ උදාහරණ - පොඨවත්ත

මාගේ ජීවිතයාත්‍රාව ද අනවදාතාද ද එාසුවිහරණය ද වන්නේ යැ' යි රසතෘෂ්ණාව දුරු කෙරෙති, බැහැර කෙරෙති, විගතාන්ත කෙරෙති අනභාවයට පමුණුවති. රසතෘෂ්ණාවෙන් දුරු වූවාහු වෙන්, වූවාහු වෙසෙයින් වෙන්වූවාහු නික්මුණාහු නික්මැගියාහු වෙසෙයින් මිදුණාහු විදංයුක්ත වූවාහු වන්තාහ, විගතමයඝාද කළ යිතින් යුක්ත වැ වාසය කෙරෙත් නුයි රසෙසු ගෙඩං' යනුවේ. අලොලො යනු: 'ලොලුප්ප'යි තෘෂ්ණාව කියනු ලැබෙයි. "යම් රාගයෙක් බලවත් රාගයෙක්... අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එයයි. ඒ ලොලුප්ප සම්බන්ධ තෘෂ්ණාව ඒ පසේබුද්ධාට ප්‍රතිණ යැ උසුන්මුල් ඇත්ති යැ තාලවස්තුවක් මෙන් කරන ලද අනු අභාවය කරන ලද මත්තෙහි නුපදනා පියව් දැත්ති යැ, එයින් පසේ බුද්ධ 'අලොල' වෙත් නුයි 'රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලො' යනු වේ.

අනුඤ්ඤාපොයි සපදානවාරි- 'අනුඤ්ඤාපොයි' යනු: ඒ පසේබුද්ධ තමන් මැ පෝෂණය කෙරෙති මෙරමා පෝෂණය නො කෙරෙත් නුයි,

1. "තමා විසින් පෝෂණය කළ යුතු අනෙකක්හු නැති දන්තා ලද සත්‍යය ඇති දමනය කළ ඉදුරන් ඇති නිර්වාණසාරයෙහි පිහිටි වාන්ත වූ දේවෙහ ඇති ඒ ක්ෂිණාස්ථයා 'ශ්‍රාභ්මණ' යයි මම් කියමි"යි.

අනුඤ්ඤාපොයි සපදානවාරි යනු: ඒ පසේ බුද්ධ පෙරවැ කාලයෙහි හැද පෙරෙවැ පාසිවුරු ගෙන රක්තාලද කායද්වාරයෙන් යුක්ත වැ රක්තාලද වාග්ද්වාරයෙන් යුක්ත වැ රක්තාලද මනෝද්වාරයෙන් යුක්ත වැ එළඹැසිටි සිහියෙන් යුක්ත වැ සංවර කළ ඉදුරන් ඇති වැ යට බලාලූ ඇස් ඇති වැ පිරිසුන් ඉරියව් ඇති වැ ගමට හෝ නියමගමට හෝ පිඩු පිණිස පිවිසෙති, කුලයෙන් කුලය නො ඉක්මෙමින් පිඩු පිණිස හැසිරෙත්නුයි 'අනුඤ්ඤාපොයි සපදානවාරි' යනු වේ.

කුලෙ කුලෙ අපච්චිකාමිකො- දෙ කරුණකින් ඇලුණුයින් ඇත්තේ වෙයි: තමා හෝ පහත් කොට තබමින් මෙරමා උස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳියින් ඇති වෙයි, තමා හෝ උස් කොට තබමින් මෙරමා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳියින් ඇති වෙයි.

කථං අත්තානං නිවං යපෙනෙතං පරං උචං යපෙනෙතං පටිබ්භි විනෙතා හෙති: තුලෙං මෙ බහුපකාරා, අහං තුලෙහ නිසසාය ලහාමි විවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපථවයගෙසජ්ජපටිකාරං යෙපි මෙ අශ්වෙද්ද දුකුං වා කාතුං වා මඤ්ඤන්ති, තුලෙහ නිසසාය තුලෙහ සමපසසන්තා, යමපි මෙ පොණ්ණං මාතාපෙත්තිකං නාමගොතං. තමපි මෙ අත්තරතිතං, තුලෙහ අහං ඤායාමි අසුකසස කුලපතො අසුකාය කුලපකොත්. එවං අත්තානං නිවං යපෙනෙතං පරං උචං යපෙනෙතං පටිබ්භිවිනෙතා හොති. කථං අත්තානං උචං යපෙනෙතං පරං නිවං යපෙනෙතං පටිබ්භිවිනෙතා හොති: අහං තුමහාකං බහුපකාරො, තුලෙහ මං ආගමම ඩුභං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සංඝං සරණං ගතා, පාණ්ණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදනා පටිවිරතා, කාමෙසු මිච්ඡාචාරා පටිවිරතා, මුසාදාද පටිවිරතා සුරාමෙරය මජ්ජිමාදිකානා පටිවිරතා. තුලෙහ අහං උදෙසං දෙමි, පරිසුච්ඡං දෙමි, උපොසථං ආදිකාමි,¹ නවකමමං අධිකාමි. අපං ව පන තුලෙහ මං උපකාමිනා අශ්වෙද්ද සකකරොථ ගරුකරොථ² මානෙථ දුපෙතාති. එවං අත්තානං උචං යපෙනෙතං පරං නිවං යපෙනෙතං පටිබ්භිවිනෙතා හොති.

තුලෙ තුලෙ අපාටිබ්භිවිනෙතාති: සො පච්චකසමුද්ධො තුලපට්ටි-බ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොති, ගණපට්ටිබ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොති, ආවාසපට්ටිබ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොති, විවරපට්ටිබ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොති, පිණ්ඩපාතපට්ටිබ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොති, සෙනාසනපට්ටිබ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොති, ගිලානපථවය ගෙසජ්ජපටිකාරපට්ටිබ්බොධෙන අපාටිබ්භිවිනෙතා හොතිති - තුලෙ තුලෙ අපාටිබ්භිවිනෙතා එකො ඊරෙ බහවිසාණකපොසා’.

තෙනාහ සො පච්චකසමුද්ධො:

“රසෙසු ගෙධං අකරං අලොලො
අනඤ්ඤපොසි සපදනවාරි,
තුලෙ තුලෙ අපාටිබ්භිවිනෙතා
එකො ඊරෙ බහවිසාණකපොසා.”

2.

පහාය පඤ්චාචරණානි චෙතසො
උපකන්දලෙසෙ බාපනුජජ සබ්බෙ,
අතිසංකතො ජෙනි සිංහෙ දෙසං³
එකො ඊරෙ බහවිසාණකපොසා.

පහාය පඤ්චාචරණානි චෙතසොති: සො පච්චකසමුද්ධො කාමච්ඡන්දනිවරණං පහාය පජ්ජිනා විනොදෙතො බාහුකරිනො අනාහාවං ගමෙතො, බ්‍යාපාරුනිවරණං- ටික.මිඤ්චනිවරණං- උඤ්චිකුකකුච්චනිවරණං- විචිකිච්ඡනිවරණං පහාය පජ්ජිනා විනොදෙතො බාහුකරිනො අනාහාවං ගමෙතො විච්චෙව කාමෙහි විච්චි අකුසලෙහි ධම්මෙහි සවිතකකං සවිචාරං විට්ඨකජං පිණ්ඩං පඨමං ජක්ඛානං උපසම්පජ්ජ උග්ගතිති ‘පහාය පඤ්චාචරණානි චෙතසො’.

1. අභිජිකාමි - ව වි
2. ගරුකරොථ - ම ජ සං
3. ජෙනා සිංහෙ දෙසං - ප වි ව ක

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

කිසෙයින් තමා නිව කොට තබමින් මෙරමා උස් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසින් ඇති වේ ද යත්: 'තෙපි මට බොහෝ උපකාර ඇතියව මම් තොප හිසා සිවුරු පිඩුව. සෙනසුන් ගිලන්පසබෙහෙත්පිරිකර ලැබෙමි මේ අන්තූ ද දෙන්නට හෝ කරන්නට හෝ සිතත් නම් තොප හිසා තොප බලමින් (දෙන්නට සිතත්) මව්පියන් සතු මාගේ යම් පැරණි නාමගොත්‍ර යෙක් වී නම් මාගේ ඒ නම්ගොත් ද වැඩිණි. තොප හිසා මම් අසුවල්ලුණේ කුලප්ප ගැ, අසෝ තැනැත්තිය ගේ කුලප්ප ගැ යි ප්‍රකට වෙමි. මෙසෙයින් තමා නිව කෙරෙමින් පරා උසස් කරනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇතියේ වෙයි. කිසෙයින් තමා උසස් කෙරෙමින් පරා නිව කොට තබනුයේ පිළිබැඳි සිත් ඇති වේ ද යත්: මම් නොපට බොහෝ උපකාර ඇතියෙමි තෙපි මා කරා අවුදු බුදුන් සරණ ගියව, දහම් සරණ ගියව, සභුන් සරණ ගියව, දාණවධයෙන් වැළැක්ක වූ යැ අදත්තාදනයෙන්-කාමමථා වාරයෙන්- මාෂාදායෙන්- මදප්‍රලාදයට කාරණ වූ රහමෙර පිමෙන් වැළැක්කවූ යැ. මම් තොපට උද්දේශ දෙමි, පරිපෘවිජා දෙමි, පොහොය පවසමි, නවහමිහි පිහිට වෙමි. එතෙකුදු වත් තෙපි මා හැරපියා අනුනට සත්කාර කරව, ගරු කරව, බුහුමන් කරව, පුද කරව යි මෙසේ තමා උස් කොට තබමින් පරා පහත් කොට තබනුයේ පිළිබැඳිසින් ඇතියේ වේ.

කුලෙ කුලෙ අප්පට්ඨද්ධවිජෙතා යනු: ඒ පසේබුදුහු කුලපළිබොධයෙන් නො ලැබුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, ගණපළිබොධයෙන් නො ලැබුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, ආවාස පළිබොධයෙන් නො ලැබුණුසිත් ඇත්තාහු වෙති, විවරපළිබොධයෙන්- පිණ්ඩපාත පළිබොධයෙන්- සෙනාසනපළිබොධයෙන්- ගිලානපට්ඨවයහෙසජ්ජපරික්ඛාරපළිබොධයෙන් නො ලැබුණු සිත් ඇත්තාහු වෙත් නුසි 'කුලෙ කුලෙ අප්පට්ඨද්ධවිත්තො එකො වරෙ බග්ගවිසාණ කප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

"රසෙසු ගෙඩං අකාරං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපපො" යි.

2.

සිතට ආවරණ වූ පඤ්ච නිවරණයන් හැරපියා හැම උපක්ලේශයන් විදුසුන්මගින් දුරු කොට (දාෂ්ටිනියුගයෙන්) අතිශ්‍රිත වූයේ ප්‍රේමාකූත වූ ස්නේහදේශය සිද්ධියා කගවෙහෙණහඤ්ඤ මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

පහාය පඤ්චාවරණානි වෙතසො- ඒ පසේබුදුහු කාමච්ඡන්දනිවරණය හැර හැරපියා බැහැර කොට විගතාතක කොට අනභාවයට පමුණුවා වායුද නිවරණය- ටිනම්දධ නිවරණය- උද්ධවචකුක්කුච්චනිවරණය- විචිකිච්ඡා නිවරණය හැර හැරපියා බැහැර කොට විගතාත්ත කොට අනභාවයට පමුණුවා කාමච්ඡන්දයෙන් දෙන් වැ අකුශල ධර්මයන්ගෙන් වෙන් වැ සවිතර්ක වූ සවිචාර වූ විවේකයෙන් උපන් ප්‍රීතිය හා සුඛය ඇති ප්‍රථමධ්‍යානයට පැමිණ වාස කෙරේ නුසි 'පහාය පඤ්චාවරණානි වෙතසො' යනු වේ.

උපකක්කිලෙසෙ ඛාපනුජ්ජ සබ්බෙති: රාගො චිත්තස්ස උපකක්කිලෙසො දෙසො චිත්තස්ස උපකක්කිලෙසො මොගො විත්තස්ස උපකක්කිලෙසො කොධො - උපනාගො -පෙ- සබ්බාකුසලාභිසම්බාරා චිත්තස්ස උපකක්කිලෙසො. උපකක්කිලෙසෙ ඛාපනුජ්ජ සබ්බෙති: ඥානෙ චිත්තස්ස උපකක්කිලෙසෙ ඛාපනුජ්ජ පනුදිඤ්ඤා පච්ඡිකා චිත්තාදෙඤ්ඤා බාහන්තිකරිඤ්ඤා අනාහංගමෙඤ්ඤා 'උපකක්කිලෙසෙ ඛාපනුජ්ජ සබ්බෙ'.

අනිසංකො ඡෙත්ථ සිනෙහදෙසනති: 'අනිසංකො'ති දෙව භික්ඛයා: තණ්හානිසංකයො ව, දිට්ඨිනිසංකයො ව -පෙ- අයං තණ්හානිසංකයො -පෙ- අයං දිට්ඨිනිසංකයො. සිනෙහොති: දෙව සිනෙහා: තණ්හාසොගො ව දිට්ඨිසොගො ව -පෙ- අයං තණ්හාසොගො -පෙ- අයං දිට්ඨිසොගො දෙසොති "යො විත්තස්ස ආසාතො පටිසාතො පටිසං පටිවිරොධො කොපො පකොපො සමිට්කොපො දෙසො පදෙසො සමිට්දෙසො චිත්තස්ස ඛාපනති මගො පදෙසො කොධො ඤජ්ඣනා ඤජ්ඣිතත්තං දෙසො දුස්සනා දුස්සිතත්තං ඛාපනති ඛාපජ්ජනා ඛාපජ්ජිතත්තං වණ්ඨිකං අසුරොපො අනත්තමනතා චිත්තස්ස'." අනිසංකො ඡෙත්ථ සිනෙහදෙසනති සො පච්චිකසම්මුද්ධො තණ්හාසොගං ව දිට්ඨිසොගං ව දෙසං ව ඡෙත්ථා උච්ඡිද්ධො සමුච්ඡිද්ධො පච්ඡිකා චිත්තාදෙඤ්ඤා බාහන්තිකරිඤ්ඤා අනාහංගමෙඤ්ඤා වත්ථුං අනිසංකො සොතං අනිසංකො -පෙ- දිට්ඨසුත්තවිඤ්ඤාතං ධම්මෙ අනිසංකො අතථුමිතො අනුපගතො අනරොච්ඡිසිතො අනාධිමුක්ඛො නිසංඝනො නිසංඝො විපාමුක්ඛො විසංඝානො විමරියාදිකපෙන චෙතසා විහරතිති 'අනිසංකො ඡෙත්ථ සිනෙහදෙසං එකො වරෙ බහුවිධාණකපො.'"

තෙනාහ සො පච්චිකසම්මුද්ධො:

“පහාය පඤ්චාචරණාන් ඉතිතසො
උපකක්කිලෙසෙ ඛාපනුජ්ජ සබ්බෙ,
අනිසංකො ඡෙත්ථ සිනෙහදෙසං
එකො වරෙ බහුවිධාණකපො”ති.

* ධම්මපිටක - නිකායපිටක

උපකක්කිලෙසෙ බ්‍යාපනුජ්ජ සබ්බෙ-රාගය සිතට උපක්කල්ලෙය යැ ද්වේෂය සිතට උපක්කල්ලෙය යැ මෝහය සිතට උපක්කල්ලෙය යැ ක්‍රොධය- උපතාහය... සියලු අකුශලාභිසංස්කාරයෝ සිතට උපක්කල්ලෙයෝ යි. උපකක්කිලෙසෙ බ්‍යාපනුජ්ජ සබ්බෙ යනු: සිතට උපක්කල්ලෙය වූ හැම ධර්මයන්. බ්‍යාපනුජ්ජ: බැහැර කොට දුරු කොට විගතාන්ත කොට අනභාවයට පවුණුවා තුයි 'උපක්කිලෙසෙ බ්‍යාපනුජ්ජ සබ්බෙ' යනු වේ.

අනිස්සිකො ඡේතව සිනෙහදොසං- 'අනිස්සිකො' යනු: නි:ශ්‍රය දෙකෙකි: තෘෂ්ණා නි:ශ්‍රය ද අෂ්ට්නි:ශ්‍රය ද යි ... මේ අෂ්ට් නි:ශ්‍රය යි. සිනෙහො යනු: ස්නෙහ දෙකෙකි: තෘෂ්ණාස්නෙහය ද අෂ්ට්ස්නෙහය ද යි... දොසො යනු: "චිත්තයාගේ යම් ආඝාතයෙක් ප්‍රතිඝාතයෙක් ප්‍රතිඝයෙක් ප්‍රතිවිරෝධයෙක් කොපයෙක් ප්‍රකොපයෙක් සම්ප්‍රකොපයෙක් ද්වේෂ-යෙක් ප්‍රද්වේෂයෙක් සම්ප්‍රද්වේෂයෙක් චිත්තයාගේ ප්‍රකෘතිය හැරීමෙන් සිත දූෂ්‍ය වීමෙන් ක්‍රොධයෙක් ක්‍රොධාකාරයෙක් ක්‍රොධ බවෙන් ද්වේෂ-යෙක් දූෂ්‍යාකාරයෙක් දූෂිතබවෙන් ව්‍යාපාදයෙක් ව්‍යාපාදාකාරයෙක් ව්‍යාපාද-යට පැමිණි බවෙන් විරෝධයෙක් ප්‍රතිවිරෝධයෙක් සැඟ බවෙන් නො පිරි දුන් වචන ඇති බවෙන් සිතෙහි නො සතුටු බවෙන් වේ ද එය යි. අනිස්සිකො ඡේතව සිනෙහදොසං යනු: ඒ පසේ බුද්ධු තෘෂ්ණා ස්නෙහය ද අෂ්ට්ස්නෙහය ද ද්වේෂය ද සිදු මුලින් සිදු සමුලයෙන් සිදු හැර හැර පියා දුරු කොට විගතාන්ත කොට. අනභාවයට පවුණුවා ඇස ඇසුරු නො කෙළේ කන ඇසුරු නො කෙළේ... අෂ්ට් ශ්‍රැත මුත් විඥානවාධර්මයන් ඇසුරු නො කෙළේ නො ඇලුණේ අනුපගත වූයේ අනධ්‍යවසිත වූයේ අනධිමුක්ත වූයේ නික්ම ගියේ ප්‍රතිණ වූයේ වෙසෙසින් මිදුණේ විසංයුක්ත වූයේ විගතමයභිද කළ සිතින් යුක්ත වැ වාස කෙරේ තුයි 'අනිස්සිකො ඡේතව සිනෙහදොසං-එකො වරෙ ධම්මවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එධීන් වදළහ එ පසේ බුද්ධු:

"පහාය පඤ්චාචරණානි වේතසො -පප- එකො වරෙ බ්‍රහ්මවිසාණ කපො"යි.

3.

විපිට්ඨිකඤ්ඤාන සුඛං දුඛං වා¹
 සුඛෙධෙව ව සොමනස්සදෙමනස්සං,
 ලභ්‍යානුපෙක්ඛං සමථං විසුඤ්ඤං
 එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.

විපිට්ඨිකඤ්ඤාන සුඛං දුඛං වා¹ සුඛෙධෙව ව සොමනස්සදෙමනස්සන්ති:
 සො පච්චේකසම්බුද්ධො සුඛස්ස ව පහානා දුක්ඛස්ස ව පහානා සුඛෙධෙව
 සොමනස්සදෙමනස්සන්තං අත්ඛන්තො අද්ධංගමසුඛං උපෙක්ඛං සත්ථාරිසුඤ්ඤං
 චතුස්සං ක්කානං උපසම්පජ්ජති භරතීති - 'විපිට්ඨිකඤ්ඤාන සුඛං දුඛං ව
 සුඛෙධෙව ව සොමනස්සදෙමනස්සං'.

ලභ්‍යානුපෙක්ඛං සමථං විසුඤ්ඤානි 'උපෙක්ඛං'ති යා චතුස්සංකානෙ
 උපෙක්ඛා උපෙක්ඛායනා අපඤ්ඤාපෙක්ඛනා චිත්තසම්ථො² චිත්තපස්සාදිත්තා
 මජ්ඣිමනිකා විත්තස්සං. සමථොති "යා චිත්තස්සං ධිති සංධිති අවිට්ඨිති
 අවිසාහාරො අවිකේමපො අවිසාහරමානස්සං සමථො සමාධිත්ථිං
 සමාධිඛලං සමාධිසමාධිං චතුස්සංකානෙ³ උපෙක්ඛං ව සමථො ව සුඤ්ඤා
 භොගන්ති විසුඤ්ඤා පරියොදනා අනඛන්තා විගතපක්ඛිලෙසා මුදුහුතා
 කම්මනියා ඤානා ආනෙස්සන්තා.⁴ ලභ්‍යානුපෙක්ඛං සමථං විසුඤ්ඤානි:
 චතුස්සංකානු පෙක්ඛං ව⁵ සමථං ව ලභ්‍යා ලභිතා විජිතා පටිලභිතාති
 'ලභ්‍යානුපෙක්ඛං සමථං විසුඤ්ඤං එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො.'

තෙතාහ සො පච්චේකසම්බුද්ධො:

"විපිට්ඨි කඤ්ඤාන සුඛං දුඛං වා¹
 සුඛෙධෙව ව සොමනස්සදෙමනස්සං,
 ලභ්‍යානුපෙක්ඛං සමථං විසුඤ්ඤං
 එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො"ති.

1. සුඛං ව - ප ව වී

2. විත්තසමාධි - ම ජ සං

විත්තස්සං සමථො - ප ව වී

3. ධම්මසංග්ගා - විතතුපාදානස්සං

3. චතුස්සංකානෙ - ම ජ සං, ව, වී

4. කම්මනියා අනෙස්සන්තා - පත

5. චතුස්සංකානු උපෙක්ඛං ව - ම ජ සං

3.

කායිකසුවය ද දුක ද පිටු දැක පළමු මැ සොමනස් දෙමනස් ද දුරු කොට චතුර්ථධ්‍යාන උපෙක්ෂාව ද (නිවර්ණයෙන්) විභූද්ධ වූ ශමථය ද ලැබ කභවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

විපිට්ඨිකකායාන සුඛං දුබ්ඤ්ච පුබ්බෙව ව සොමනස්සදොමනස්සං යනු: ඒ පසේබුදුහු කායික සුවය ද දුරු කිරීමෙන් කායික දුක ද දුරු කිරීමෙන් පළමු (ප්‍රථමධ්‍යාන උපචාරයෙහි) මැ සොමනස් දෙමනස්සන් දුරු කිරීමෙන් දුක් නො වූ සුව නො වූ උපෙක්ෂාව හා ස්මෘතිපාරිශුද්ධිය ඇති සතර වැනි දහනට එළැඹ වෙසේ නුයි 'විපිට්ඨිකත්වාන සුඛං දුබ්ඤ්ච පුබ්බෙව ව සොමනස්ස දෙමනස්සං' යනු වේ.

ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං — 'උපෙක්ඛං' යනු: "චතුර්ථ ධ්‍යානයෙහි යම් උපෙක්ෂාවක් උපෙක්ෂාකාරයෙන් අධ්‍යුපෙක්ෂාවක් විත්තයාගේ ශමථයෙන් විත්තයාගේ නො තද බවක් විත්තයාගේ මධ්‍යස්ථ බවක් වේ ද එය" යි. සමථො යනු: "විත්තයාගේ යම් (අරමුණෙහි නිසල වැ සිටීමෙන් මොනවට සිටීමෙන් බැසගෙන සිටීමෙන් (උද්ධව ව විපි- ක්චිතා විසින්) විත්තයාගේ නො පැතිරීමෙන් නො විසිරීමෙන් නො විසුරුණු සිත ඇති බවක් ශමථයෙන් සමාධිත්වයෙන් සමාධිබලයෙන් සමාත් සමාධියෙන් වේ ද එය" යි. චතුර්ථධ්‍යානයෙහි උපෙක්ෂාව ද ශමථය ද භූද්ධ වූවාහු වෙති, විභූද්ධ වූවාහු භාත්පසින් පිරිසිදු වූවාහු කෙලෙස් රහිත වූවාහු පහ වූ උපක්ලේශ ඇත්තාහු මෘදු වූවාහු කර්මසංච වූවාහු ස්විත වූවාහු නිශ්චල බවට පැමිණියාහු වෙත්. ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං යනු: චතුර්ථධ්‍යානොපෙක්ෂාව ද ශමථය ද ලැබ ලබාගෙන විඳ ප්‍රතිලාභ කොට නුයි 'ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං එකො වරෙ බ්ග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළන එ පසේ බුදුහු:

"විපිට්ඨිකකායාන සුඛං දුබ්ඤ්ච -පෙ- එකො වරෙ බ්ග්ගවිසාණ- කප්පො" යි

4.

ආරඤ්චිරියො පරමස්පත්තියා
අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති,
දළහනිකකමො ථාමබ්බපපනො
එකො චර බග්ගවිසාණකපො.

ආරඤ්චිරියො පරමස්පත්තියාති: 'පරමස්' වූවැති අමතං ගිබ්බානාං: "යො සො සබ්බසංඛාරසමපො සබ්බපට්ඨිතිසකගො තණ්හකකියො වීරාගො නිරොධො ගිබ්බානාං:" පරමස්ස පත්තියා ලාභාය පටිලාභාය අධිගමාය ඵුසනාය¹ සජ්ජිකිරියාය ආරඤ්චිරියො විහරති, අකුසලානාං ධම්මානාං පහානාය කුසලානාං ධම්මානාං සම්පදාය ථාමවා දළහාපරකකමො අතිකම්භාධුරො කුසලෙසු ධම්මෙසුති 'ආරඤ්චිරියො පරමස්පත්තියා'.

අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති: සො පච්චික සමුද්ධො අනුප්පන්නානාං පාපකානාං අකුසලානාං ධම්මානාං අනුප්පාදාය ජන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරහති, විකං පග්ගණ්හාති, පදහති, උප්පන්නානාං පාපකානාං අකුසලානාං ධම්මානාං පහානාය - පෙ - අනුප්පන්නානාං කුසලානාං ධම්මානාං උප්පාදාය - පෙ - උප්පන්නානාං කුසලානාං ධම්මානාං ධීතිසා අසමෙමාසාය භීයොභාවාය චෙදුල්ලාය භාවනාය පාරිසුරියා ජන්දං ජනෙති වායමති වීරියං ආරහති විකං පග්ගණ්හාති පදහති එවමි² 'අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති.' අථවා කාමං තථො ච නභාරු වා³ අට්ඨි ච අවිසිකාකුසරිරෙ උපසුග්ගා මංසලොභිතං. යං තං පුරිසථාමෙන පුරිසබලෙන පුරිසචිරියෙන පුරිසපරකකමෙන පත්තබ්බං න තං අපාසුභිකා වීරියසා සභානා⁴ හවිසසතිති විකං පග්ගණ්හාති පදහති එවමි 'අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති'

1. නාසිසං න පිටිසාමී⁵ විහාරතො න නිකම්මෙ,
නපි පසං ගිපාතොයං තණ්හාසලෙදු අනුගතෙ''ති.⁶

විකං පග්ගණ්හාති පදහති, එවමි අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති' න කාවාහං ඉමං පලලඛං භිද්දසාමී යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි විකං විමුච්චිසසතිති විකං පග්ගණ්හාති පදහති, එවමි 'අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති' න කාවාහං ඉමමහා ආසනා උච්චිසසාමී. යාව මෙ න අනුපාදාය ආසවෙහි විකං විමුච්චිසසතිති විකං පග්ගණ්හාති පදහති, එවමි 'අලිනවිකො අකුසිත්ථුත්ති'.

1. බාමබ්බපපනො - ව වී
2. ඵුසනාය - ම ජ සං
3. ථවා - ම ජ සං
4. භාරු ව - ම ජ සං

5. අවසුග්ගාකු - සාහ
6. සංසානා - ම ජ සං
- ධානා - සාහ
7. ථෙරගාථාපාලි - පටිච්ඡෙදාරාමා
වුද්ධකෙත්තරාමා

4.

පරමාර්ථ සංඛ්‍යාත නිවනට පැමිණීම පිණිස රුකුළුවැර ඇතියේ නො හැකුළුණු සිත් ඇතියේ ප්‍රධන්වීයා ඇතියේ ස්ථිර වූ ඥානබලයට පැමිණියේ කඟවෙහෙණහඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

ආරද්ධවිරියො පරමත්ථපත්තියා — ‘පරමත්ථ’ යි අමාමහ ගිවන කියනු ලැබෙයි: යම් ඒ සියලු සංස්කාරයන්ගේ සන්තිදීමක් සියලු උපධිත්තේ දුර්ලබමක් තෘෂ්ණාව ක්ෂය වීමක් ක්ලෙශවිරාගයෙන් දුක්ඛනිරෝධයෙන් නිර්වාණයෙන් වේ ද එය යි. පරමාර්ථයාගේ ප්‍රාප්තිය පිණිස ලාභය පිණිස ප්‍රතිලාභය පිණිස අධිගමය පිණිස ස්පර්ශය පිණිස ප්‍රත්‍යක්ෂ කිරීම පිණිස රුකුළුවැර ඇති දැ වාස කෙරෙයි, අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස කුශල ධර්මයන්ට පැමිණීම පිණිස බල ඇතියේ දූෂිපරාක්‍රම ඇතියේ කුශලධර්මයන් හි නො තැබූ ධූර ඇතියේ නුසි ‘ආරද්ධවිරියො පරමත්ථ පත්තියා’ යනු වේ.

අලිනවිත්තො අකුසිතවූත්ති — ඒ පසේ බුදුහු නූපත් ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ අනුත්පාදය පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවති. වෑයම් කෙරෙති වීයාරම්භ කෙරෙති සිත උත්සාහ කරවති පිහිටුවති උපත් ලාමක අකුශල ධර්මයන්ගේ ප්‍රභාණය පිණිස . . . නූපත් කුශලධර්මයන්ගේ උත්පාදය පිණිස . . . උපත් කුශලධර්මයන්ගේ ස්තිරිය පිණිස නො නැසීම පිණිස පුනපුනා වැඩීම පිණිස විපුල බව පිණිස වැඩීම පිණිස පරිපූර්ණ බව පිණිස කුශලච්ඡන්දය උපදවති වෑයම් කෙරෙති වීයාරම්භ කෙරෙති සිත උත්සාහ කරවති පිහිටුවති. මෙසේත් ‘අලිනවිත්තො අකුසිතවූත්ති’ යනු වේ. නොහොත් ‘එකාන්තයෙන් ශරීරයෙහි සමත් නහරත් ඇවත් ඉතිරි වේවා, මස්ලේ වියළේවා, පුරුෂශක්තියෙන් පුරුෂබලයෙන් පුරුෂ වීයායෙන් පුරුෂපරාක්‍රමයෙන් පැමිණිය යුතු ඒ උත්තමාර්ථයට නො පැමිණ වීයායාගේ ශීර්ෂ බවෙක් නො වන්නේ යයි සිත උත්සාහ ගන්වයි, පිහිටුවයි මෙසේත් ‘අලිනවිත්තො අකුසිතවූත්ති’ යනු වේ.

1. “තෘෂ්ණා නමැති හුල උපුටා නො ලූ කල්හි (මම් බාද්‍යාදිය) නො කම් (යාගු ආදිය) නො බොම්, වෙහෙරින් බැහැර නො යෙම්. (ඇද පුටු ආදියෙහි) ඇළය නො තබම්.”

සිත උත්සාහ ගන්වයි පිහිටුවයි මෙසේත් ‘අලින විත්තො අකුසිත වූත්ති’ යනු වේ. මාගේ සිත උපද්‍යන ග්‍රහණය නො කොට (කාමාදි) ආත්‍රව-යන්ගෙන් සමුච්ඡේද විමුක්තියෙන් නො මිදෙන තාක් මෙ පලග නො බිඳීම් සිත උත්සාහ ගන්වයි පිහිටුවයි. මෙසේත් ‘අලින විත්තො අකුසිත වූත්ති’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

නා තාවාහං ඉමමිසා විධිකමා ඔරොතිසාමි- විහාරා ගිකමිසාමි- අභිසංගා ගිකමිසාමි- පාසාද නිකමිසාමි- හමයා ගිකමිසාමි- ගුහා ගිකමිසාමි- ලොනා ගිකමිසාමි- කුටියා ගිකමිසාමි- කුටාගාරා ගිකමිසාමි- අට්ඨා ගිකමිසාමි- ලාලා ගිකමිසාමි- උද්දානා ගිකමිසාමි- උපධානසාලා ගිකමිසාමි මනෙපා ගිකමිසාමි- රුකමුලා ගිකමිසාමි- යාව මෙ න අනුපාදය ආසවෙති විතං විමුච්ඡිකමිති විතං පග්ගානාන් පදහති, එවමි 'අලින විකො අකුසිතවුතති'.

ඉමසමි. යෙව පුබ්බණ්ඩසමයෙ¹ අරියධමම. ආහරිසාමි සමා හරිසාමි අධිගජ්ජසාමි එසසයිසාමි සජ්ජකරිසාමිති විතං පග්ගානාන් පදහති, එවමි 'අලින විකො අකුසිත වුතති'. ඉමසමි. යෙව මජ්ඣිමනිකසමයෙ² -පෙ- සායණ්ඩසමයෙ දුරෙහතං පච්ඡාහතං පුරිමයාම. මජ්ඣිමයාම. පජ්ජිමයාම. කාලෙ ජුණ්ණ වසෙස හෙමනෙත ගිමෙහ පුරිමෙ වයොබන්ධෙ මජ්ඣිමෙ වයො බන්ධෙ පජ්ජිමෙ වයො බන්ධෙ අරියධමම. ආහරිසාමි සමාහරිසාමි. අධිගජ්ජසාමි එසසයිසාමි සජ්ජකරිසාමිති විතං පග්ගානාන් පදහති, එවමි 'අලින විකො අකුසිතවුතති'.

දළහනිකකමො ථාමබ්බපපනෙතාති: සො පච්චෙකසමබ්බද්ධො දළහසමාදනො අහොසි අවට්ඨිතසමාදනො* කුසලෙසු ධම්මෙසු කාය සුචරිතෙ වච්ඡුචරිතෙ මනොසුචරිතෙ දුතසංවිහරෙහි සිලසමාදනෙ උපොසද්ධිපට්ඨාසෙ මනෙහයාතාය³ පෙතෙහයාතාය සාමඤ්ඤතාය මුහමඤ්ඤතාය කුලෙජෙට්ඨාපට්ඨාසිතාය අඤ්ඤතරඤ්ඤතරෙසු අධිකුසලෙසු ධම්මෙසු⁴ ති දළහනිකකමො ථාමබ්බපපනෙතාති සො පච්චෙකසමබ්බද්ධො ථාමෙන ව බලෙන ව විරියෙන ව පරකකමෙන ව පඤ්ඤය ව උපෙතො හොති සමුපෙතො උපගතො සමුපගතො උපපතො සමපතො සමතොගතොති 'දළහනිකකමො ථාමබ්බපපනෙතා එකො වරෙ බහුවිසාණ්කපො'.

තෙනාහ සො පච්චෙකසමබ්බද්ධො'.

ආරඤ්චිරියො පරමස්පත්තියා
අලින විකො අකුසිතවුතති,
දළහනිකකමො ථාමබ්බපපනෙතා
එකො වරෙ බහුවිසාණ්කපො''ති.

1. පුබ්බණ්ඩ සමය - ව වි

2. මජ්ඣිමනික සමය - කප්පි

3. අවට්ඨිතසමාදානා - ම ව වි ක

4. මනෙහයාතාය - ව වි කො

‘මාගේ සිත උපාදනාග්‍රහණය නො කොට ආශ්‍රවයන් කෙරෙන් නො මිදෙන තාක් මෙ ආසනයෙන් නො නැඟී සිටිමි - සක්මනින් නො බස්මි - ගුරුඵවක් ගෙයින් - ප්‍රාසාදයෙන් - හරිමායෙන් - ගුහායෙන් - ලෙනින් - කිළියෙන් - කුඵගෙයින් - අටල්ලෙන් - වටගෙයින් - උද්දණ්ඩයෙන් උවැටැත්තලින් - මඩුයෙන් - රුක්මුලින් - නො නික්මෙමි’ සිට වැර ගත්වයි, පිහිටුවයි. මෙසේත් ‘අලිනවිත්තො අකුසිතවුත්ති’ යනු වේ.

මෙදවස් පෙරවරුයෙහි මැ ආයාධර්මය (මාගේ සිතට) එළවමි මො නොවට එළවමි, අධිගමය කෙරෙමි, ස්පර්ශ කෙරෙමි, ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි, සිත දැඩි කොට ගත්වයි, පිහිටුවයි මෙසේත් ‘අලිනවිත්තො අකුසිත වුත්ති’ යනු වේ. ‘මෙ මැදි දහවල්හි මැ . . . පස්වරුයෙහි - පෙරබත්ති - පසුබත්ති - පෙරයමැ - මැදියමැ - අලුයමැ - අවපසැ - පුරපසැ - වැසි කලැ - ගිම්කලැ - හිමත්කලැ - ප්‍රථම වයස්හි - මධ්‍යම වයස්හි - පශ්චිමවයස්හි අරිදහම් එළවමි, මොනොවට එළවමි, අධිගමය කෙරෙමි, සපර්ශ කෙරෙමි, ප්‍රත්‍යක්ෂ කෙරෙමි. සිත දැඩි කොට ගත්වයි, පිහිටුවයි. මෙසේත් ‘අලිනවිත්තො අකුසිතවුත්ති’ යනු වේ.

දළහනිකකමො ථාමබලපපනො යනු: ඒ පසේබුදුහු කුශලධර්මයන්හි දැඩි වූ වියාසමාදන ඇති වූහ, සනිටුහන් කළ සමාදන ඇති වූහ. කායසුවරිතයෙහි වාක්සුවරිතයෙහි මනස්සුවරිතයෙහි ද්‍රව්‍යසංවිභාගයෙහි සීලසමාදනයෙහි පෙහෙවස් විසීමෙහි මවුන් වැටුමෙහි පියන් වැටුමෙහි මහණුන් වැටුමෙහි (බාහිතපාපි) බ්‍රාහ්මණයන් වැටුමෙහි කුලදෙවුවන් පිදීමෙහි අන්‍යතරාන්‍යතර අධිකුශල ධර්මයන්හි දැඩි වූ වියාස ඇති වූවාහු සනිටුහන් කළ සමාදන ඇති වූවාහු නුඹ ‘දළ්හනික්කමො’ යනු වේ. ථාමබලපපනො යනු: ඒ පසේ බුදුහු ථාමයෙන් ද බලයෙන් ද වියාසයෙන් ද පරාක්‍රමයෙන් ද ප්‍රඥායෙන් ද යුක්ත වූවාහු සමුපෙත වූවාහු උපගත වූවාහු සමුපගත වූවාහු නො වෙත් වූවාහු පරිසුර්ණ වූවාහු සමන්වාගත වූවාහු නු ඹි ‘දළ්හනික්කමො ථාමබලපපන්තො එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“ආරඤ්චිරියො පරමස්පත්තියා - පෙ - එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො” යි.

5.

පටිසල්ලානං ක්කානමරිඤ්චමානො
 ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී,
 ආදීනවං සමමසිතා භවෙසු
 එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො

පටිසල්ලානං ක්කානමරිඤ්චමානොති: සො පථෙව්තසම්මුද්ධං
 පටිසල්ලානාරාමො හොති පටිසල්ලානාරතො අජ්ඣන්තං ථෙවනොසමථ
 චතුස්සුග්ගො අතිරාකතක්කානො චිත්තසන්තො සමන්තොගතො මුලොත්තං
 සුඤ්ඤාගාරානං, ක්කායී ක්කානාරතො එකතමතුස්සුග්ගො සද්ධුගරුකොති
 'පටිසල්ලානං'. ක්කානමරිඤ්චමානොති සො පථෙව්තසම්මුද්ධං අභි
 කාරණං ක්කානං න රිඤ්චති; අනුප්පන්නසංඝා පටිමසං ක්කානසං
 උප්පාදය සුග්ගො පසුග්ගො ආසුග්ගො සමාසුග්ගො, අනුප්පන්නසංඝා වා
 දුතියසං ක්කානසං- අනුප්පන්නසංඝා වා තතියසං ක්කානසං- අනුප්පන්නසංඝා
 වා චතුස්සං ක්කානසං උප්පාදය සුග්ගො පසුග්ගො ආසුග්ගො
 සමාසුග්ගොති, එවමපි 'ක්කානං න රිඤ්චති'. අපචා උප්පන්නං වා
 පටිමං ක්කානං ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති, උප්පන්නං වා දුතියං
 ක්කානං- උප්පන්නං වා තතියං ක්කානං- උප්පන්නං වා චතුස්සං ක්කානං
 ආසෙවති භාවෙති බහුලිකරොති, එවමපි ක්කානං න රිඤ්චතිති
 'පටිසල්ලානං ක්කානමරිඤ්චමානො'.

ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරීති: ධම්මො වූවචනති වත්තාරො
 සතිපට්ඨානා - පෙ - අට්ඨො අට්ඨංගිකො මග්ගො.
 කතමෙ අනුධම්මා: සමාපට්ඨං අනුලොමපට්ඨං අපච්චිකපට්ඨං
 අනුප්පට්ඨං ධම්මානුධම්මපට්ඨං සිලෙසු පරිපුරකාරිතං ඉන්ද්‍රියෙසු
 ගුණාදාරතා හොජනෙ මහතඤ්ඤාතා ජාගරියානුයොගො සතිසම්ප-
 ජඤ්ඤා, ඉමෙ වූවචනති අනුධම්මා. ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරීති:
 ධම්මෙසු නිව්චකාලං වූවකාලං සත්තං සමිතං අබ්බොධිණං* පොඬා
 නුපොඬා උදකොමිකජාතං* අවිච්ඡන්තතිසතිතං එසිතං පුරොහත්තං
 පට්ඨාහත්තං පුරිමයාමං චජ්ඣමයාමං පඤ්ඤමයාමං කාමප්‍ර-
 ප්‍රණ්ණ වසෙසං හෙමන්තෙ ගිමෙහ පුරිමෙ වයොබන්ධෙ චජ්ඣමෙ
 වයොබන්ධෙ පඤ්ඤමෙ වයොබන්ධෙ වරති විහරති ඉරියති වග්ගති
 පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී'.

1. අනුලොම පට්ඨං - ම ඡ සං නස්සි

2. අබ්බොධිණං - ම ඡ සං

3. උදකමිකජාතං - සං

5.

කායච්චේකය ද ධ්‍යාන සංඛ්‍යාත චිත්තච්චේකය ද නො හරනුයේ තිරතුරු (විදර්ශනොපග වූ) පඤ්චස්කන්ධාදි ධර්මයන්හි අනු- ධම්මචාරි වූයේ හවත්‍රයෙහි ආදිනව දක්නේ කගවෙහෙණ හඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

පටිසල්ලානං ක්‍ෂානම්ඛිඤ්චමානො යනු: ඒ පසේබුදුහු කායච්චේක යෙහි ඇලුණාහු ච්චේකයෙහි සතුටු වූවාහු වෙති. අධ්‍යාත්මයෙහි වූ චිත්ත- සමාධියෙහි යෙදුණාහු බැහැර නො කළ ධ්‍යාන ඇත්තාහු විදර්ශනායෙන් සමන්විත වූවාහු ශුන්‍යාභාරයෙහි කරන භාවනා වඩන්නාහු යැ, ධ්‍යාන කරන්නාහු ධ්‍යානයෙහි ඇලුණාහු එකාග්‍රතායෙහි යෙදුණාහු ස්ථාර්ථගරුක වූවාහු නුයි 'පටිසල්ලානං' යනු වෙයි. ක්‍ෂානම්ඛිඤ්චමානො යනු: ඒ පසේ බුදුහු දෙකරුණෙකින් ධ්‍යානය නො හරිති; නූපත් ප්‍රථමධ්‍යාන- යාගේ හෝ ඉපදීම පිණිස යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු සුන සුනා යෙදුණාහු මොනොවට යෙදුණාහු, නූපත් ද්විතීයධ්‍යානයාගේ හෝ— නූපත් තෘතීයධ්‍යානයාගේ හෝ — නූපත් චතුර්ථධ්‍යානයාගේ හෝ උත්පාදය පිණිස යෙදුණාහු වෙසෙසින් යෙදුණාහු සුන සුනා යෙදුණාහු මොනොවට යෙදුණාහු නුයි මෙසේත් ධ්‍යානය නො හරිති. නොහොත් උපන් ප්‍රථමධ්‍යානය හෝ ආසෙවන කෙරෙහි වඩති බහුල කෙරෙහි, උපන් ද්විතීයධ්‍යානය හෝ— උපන් තෘතීයධ්‍යානය හෝ — උපන් චතුර්ථ ධ්‍යානය හෝ ආසෙවන කෙරෙහි වඩති බහුල කෙරෙහි. මෙසේත් ධ්‍යානය නො හරිත් නු යි 'පටිසල්ලානං ක්‍ෂානම්ඛිඤ්චමානො' යනු වේ.

ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී — 'ධම්මා' යි සතර සතිපට්ඨානයෝ ... ආයාසී අෂ්ටාභිතිකමාර්ගය කියනු ලැබෙති. අනුධර්මයෝ කවරහ: සමාක්ප්‍රතිපද්‍යව අනුලොමප්‍රතිපද්‍යව අවිරුද්ධප්‍රතිපද්‍යව අර්ථානුගතප්‍රතිපද්‍යව ධර්මානුධර්මප්‍රතිපද්‍යව ශීලයෙහි පරිපූරකාරිත්වය ඉන්ද්‍රියයන්හි පිණි දෙර ඇති බව භෞජනයෙහි පමණ දන්නා බව හිදි දුරු කිරීමෙහි යෙදීම සිහි- නුවණ ඇති බව යන මොහු අනුධර්මයෝ යයි කියනු ලැබෙත්. ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී යනු: ධර්මයන්හි අවසන් පාසා අවිච්ඡින්න වැ තිරතුරු උක්වන් අව්‍යාකීර්ණ වැ පිළිවෙළින් එක් වැ රළ වැළක් මෙන් අවිරල වැ නො යිද එක් වැ පැහැයි වැ පෙරබතෑ පසුබතෑ පෙරයමැ මැදියමැ පසුයමැ අවපසැ පූරපසැ වසන්ති හිමත්ති ශිමත්ති පෙරචියෙහි මැදිවී- යෙහි පසුවියෙහි හැසිරෙයි වෙසෙයි ඉරියවු පවත්වයි වැටෙයි රැකෙයි යැපෙයි යාපනය කෙරේ නුයි 'ධම්මෙසු නිව්චං අනුධම්මචාරී' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

ආදීනවං සමමසිත්‍ය හවෙසුති - 'සංඛිත සංඛාරා අනිච්ඡා'ති ආදීනවං සමමසිත්‍ය හවෙසු 'සංඛිත සංඛාරා දුක්ඛා'ති 'සංඛිත ධම්මා අනත්තා'ති -පෙ- යං තිඤ්ඤි සමුදයධම්මං සංඛිතං තං කිරොධ ධම්මානි ආදීනවං සමමසිත්‍ය හවෙසුති 'ආදීනවං සමමසිත්‍ය හවෙසු එකො වරෙ බ්‍රහ්මසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්දො:

“පටිසල්ලානං ක්කානමරිඤ්ඤොමානො
ධම්මෙසු තිව්චං අනුධම්මොවාරි,
ආදීනවං සමමසිත්‍ය හවෙසු
එකො වරෙ බ්‍රහ්මසාණකප්පො”ති.

6.

තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපමනෙතො.¹
අනෙළමුගො සුතවා සතිමා,
සංඛාරධම්මො නියතො පධානවා
එකො වරෙ බ්‍රහ්මසාණකප්පො.

තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපමනෙතොති: 'තණ්හා'ති රූපණ්හා -පෙ- ධම්මතණ්හා. තණ්හකඛයං පඤ්ඤාති: රාගකඛයං දෙසකඛයං මොහකඛයං භවකඛයං උපපත්තිකඛයං පටිසන්ධිකඛයං භවකඛයං සංසාරකඛයං චච්චකඛයං පඤ්ඤානො ඉච්ඡානො සාදිසනො පිභයනො අභිජ්ජනොති 'තණ්හකඛයං' පඤ්ඤා අපමනෙතොති: සො පච්චිකසමුද්දො සකකච්චකාරි සාතච්චකාරි -පෙ- අපමනෙතො' කුසලෙසු ධම්මෙසුති 'තණ්හකඛයං පඤ්ඤා අපමනෙතො'.

අනෙළමුගො සුතවා සතිමාති: 'අනෙළමුගොති' සො පච්චිකසමුද්දො, පණ්ඩිතො පඤ්ඤා වුද්ධිමා ඤාණි විහාරි මෙධාවි. සුතවාති: සො පච්චිකසමුද්දො ඔහුසුතො නොති, සුතධරො සුතසන්ධිවයො, යෙ තෙ ධම්මා ආදිකල්‍යාණා මංසකල්‍යාණා පරියොසානකල්‍යාණා සාත්ථා සවාසකප්පා කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුඛං ඉහවරියං අනිවැනති, තථාරූපාසාධම්මා ඔහුසුතො නොති, ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිව්‍යා සුපපට්ඨා. සතිමාති: සො පච්චිකසමුද්දො සතිමා නොති පට්ඨෙත සතිනෙපකෙතන සමනතා ගතතො විරක්කමි විරහාසිතමි සරිතා අනුසාරිතාති 'අනෙළමුගො සුතවා සතිමා'.

1. පඤ්ඤාපමනෙතො - ව ව

ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසු යනු: 'සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යාහ' යි භවයෙහි ආදීනව සලකනුයේ 'සියලු සංස්කාරයෝ දුක්ඛ' යි . . . 'සියලු දඟම්හු අනාත්මහ' යි . . . 'යම් කිසි ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයෙක් වේ ද එ භැම නැසෙන පියවි ඇතැ' යි භවයෙහි ආදීනව සලකනුයේ නුයි 'ආදීනවං' සම්මසිතා භවෙසු එකො වරෙ බග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදනුන එ පසේ බුදුහු :

"පටිසලානං කුසාමරිඤ්චමානො -ප- එකො වරෙ බග්ග-විසාණකප්පො" යි.

6.

තෘෂ්ණාක්ෂය සංඛ්‍යාත නිව්‍යාන පතනුයේ නො පමා වූයේ කෙළ තොලු නො වූයේ නොහොත් පණ්ඩිත වූයේ ග්‍රැතවත් වූයේ ස්මාතිමත් වූයේ පරිඥානය කළ දඟම් ඇතියේ ආයාමාර්ථයෙන් නියාමයට පැමිණියේ සමාක් ප්‍රධාන වියායෙන් යුක්ත වූයේ කඟවෙහෙණභහක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

තණ්හකඛයං පත්ථයමපපමතො - 'තණ්හා' යනු: රූපතෘෂ්ණා යැ . . ධර්මතෘෂ්ණා යි. තණ්හකඛයං පත්ථයං යනු: රාගක්ෂය ද්වේෂක්ෂය මෝහක්ෂය ගතික්ෂය උපප්‍රාප්තික්ෂය ප්‍රතිසන්ධික්ෂය භවක්ෂය සංසාරක්ෂය වාත්තක්ෂය පතනුයේ ඉස්නේ ඉවසනුයේ රූපි කරනුයේ අභිජල්පනය කරනුයේ නුයි 'තණ්හකඛයං පත්ථයං' යනු වෙයි. අපපමතො යනු: ඒ පසේ බුදුහු සත්කාත්‍යාකාරී වූවාහු සාත්‍යාකාරී වූවාහු . . . කුලඳධර්මයන්හි අප්‍රමත්ත වූවාහු නුයි 'තණ්හකඛයං පත්ථයමපපමත්තො' යනු වේ.

අනෙළමුගො සුතවා සතිමා - 'අනෙළමුගො' යනු: ඒ පසේ බුදුහු පණ්ඩිතයහ ප්‍රඥාවත්හ බුද්ධිමත්හ ඥානාවත්හ විමංසනප්‍රඥා ඇත්තාහ තුලනය කරන ලද ප්‍රඥා ඇතියහ සුතවා යනු; ඒ පසේ බුදුහු බහුශ්‍රැත වෙති ශ්‍රැතධරයහ ශ්‍රැතසන්තිවයහ, යම් ධර්ම කෙනෙක් ආදිකල්‍යාණ වූවාහු මධ්‍යකල්‍යාණ වූවාහු පයාච්චිසාන කල්‍යාණ වූවාහු සාර්ත්ථ සවාසද්දන වූවාහු කෙවලපරිපූර්ණ වූ පරිඥද්ධ වූ මාර්ගමුක්තවයාය ප්‍රකාශ කෙරෙත් ද ඔවුන් විසින් එබඳු වූ ධර්මයෝ බොහෝ කොට අසන ලද්දහු වෙති. ධර්ම ලද්දහු වචනයෙන් ප්‍රගුණ කරනලද්දහු සිතින් විමසනලද්දහු නුවණින් ප්‍රතිවේධ කරන ලද්දහු වෙති. සතිමා යනු: ඒ පසේ බුදුහු ස්මාතිමත් වූවාහු වෙති. උත්තම වූ සමාතිනිපකභාවයෙන් සමන්විත බැවින් චිරකාන්තය ද චිරභාෂිතය ද සිහි කරන්නාහු පුන පුනා සිහි කරන්නාහු වෙත් නුයි 'අනෙළමුගො සුතවා සතිමා' යනු වේ.

සඛිබ්බාදිමමො නියතො පධානවාති: සඛිබ්බාදිමමො¹ වුවනි ඤාණං, “යා පා පඤ්ඤාජානනා -ඵප-අමොහො ධම්ම විවයො සමොදිට්ඨි.” සඛිබ්බාදිමමොති: සො පච්චිකසමුද්දො සඛිබ්බාදිමමො ඤාතධමමො තුලිතධමමො තිරිතධමමො විභ්‍රතධමමො විභාවිතධමමො, සබ්බ සඛිබ්බාදි අනිවර්තනි සඛිබ්බාදිමමො -පෙ- යං කිඤ්ච සමුදයධමමං සබ්බං තං භිරොධධම්මං නති සඛිබ්බාදිමමො ඤාතධමමො තුලිතධමමො තිරිතධමමො විභ්‍රතධමමො විභාවිතධමමො, අථවා තස්ස පච්චික සමුද්දො ඛන්ධා සංඛිත්තා ධාතුයො සඛිඛිත්තා ආයතනානි සඛිඛිත්තානි ගතයො සංඛිත්තා උපපතියො සඛිඛිත්තා පටිසන්ධියො සංඛිත්තා භවා සංඛිත්තා සංසාරා සංඛිත්තා වට්ඨා සංඛිත්තා, අථවා සො පච්චිකසමුද්දො ඛන්ධපරියතො ධිතො ධාතුපරියතො ධිතො ආයතනපරියතො ධිතො ගතිපරියතො ධිතො උපපතතිපරියතො ධිතො පටිසන්ධිපරියතො ධිතො භවපරියතො ධිතො සංසාරිපරියතො ධිතො වට්ඨපරියතො ධිතො අනභිමහවෙ ධිතො අනභිමසමුක්ඛයො² ධිතො අනභිමදෙහධරො පච්චිකසමුද්දො:

1. තස්සායං පච්චිකසමුද්දො විරිමොයං සමුක්ඛයො,
ජාතමරණසංසාරො නත්ති තස්ස සුතඛ්භවො³ ති.

තංකාරණං පච්චිකසමුද්දො සඛිබ්බාදිමමො. නියතොති නියාමා වුවනි⁴ වත්තාරො අරියථග්ගා, වතුහි අරියමග්ගෙහි සමන්තානෙකාධි නියතො, නියාමං පතො සංපතො අධිගතො ඵසිට්ඨො සච්ඡිකතොති නියතො. පධානවාති: ‘පධානං’ වුවනි විරියං, “යො චෙතසිකො විරියාරමො ඤිකකමො පරකකමො උයාමො වායාමො උසාමො උසොඤ්චි ථාමො ධිති⁵ අසිට්ඨපරකකමො අනිකඛිත්තජ්ඣකා අනිකඛිත්ත ධුරතා ධුරසමපග්ගාහො විරියං විරිඤ්ඤියං විරියබලං සම්මාවායාමො”⁶ සො පච්චිකසමුද්දො ඉමිනා පධානෙන උපෙතො⁷ සමුපෙතො උපාගතො සමුපතො උපපතො සමපතො⁸ සමන්තාගතො. තස්මා සො පච්චිකසමුද්දො පධානවාති ‘සඛිබ්බාදිමමො නියතො පධානවා ඵකො වරෙ බ්‍රහ්මචර්යාණකපපො.’

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්දො:

“තණ්හකම්මං පත්ථං අපාමතො
අනෙලමුගො සුතවා සත්ථා,
සඛිබ්බාදිමමො නියතො පධානවා
ඵතො වරෙ බ්‍රහ්මචර්යාණකපපො” ති.

1. සංඛිබ්බාදිමමො වුවනි - ප ව ව
2. අනභිම සමුක්ඛයො - ව ව
3. නියමා වුවනි - ප ව ව

4. ධිති - ප ව ව ක
5. ඉමිනා උපෙතො - ප ව ක
6. උපාගතො සමපතො - ව ව ක
7. ධම්මසංඛිතං - වතතුපාදාණං

සංඛ්‍යාතධම්මො නියතො පධානවා — ‘සංඛ්‍යාතධම්ම’ යි ඥානය කියනු ලැබෙයි. “යම් ප්‍රඥාවක් දන්තා අයුරෙක් . . . අමොහයෙක් ධර්මවිවයයෙක් සමාග්දෘෂ්ටියක් වේ ද එය යි. සංඛ්‍යාත ධම්මො යනු: ඒ පසේ බුදුහු විමසන ලද දහම් ඇත්තාහු දන්තා ලද දහම් ඇත්තාහු තුලනය කළ දහම් ඇත්තාහු තීරණය කළ දහම් ඇත්තාහු විභාග කළ දහම් ඇත්තාහු ප්‍රකට කළ දහම් ඇත්තාහු වෙති ‘සියලු සංස්කාරයෝ අනිත්‍යයහ’ යි විමසන ලද දහම් ඇත්තාහු . . . ‘යම් කිසි ප්‍රත්‍යයොත්පන්න ධර්මයෙක් වේ ද එ හැම නැසෙන පියවි ඇතැ යි විමසන ලද දහම් ඇත්තයහ, ඥාත-ධර්මයහ, තුලිත ධර්මයහ, තීරිත ධර්මයහ, විභ්‍රත ධර්මයහ, විභාවිත ධර්මයහ, නොහොත් ඒ පසේබුදුහු විසින් ස්කන්ධයෝ සංක්ෂිප්තයහ, ධාතුහු සංක්ෂිප්තයහ, ආයතනයෝ සංක්ෂිප්තයහ, ගතිහු සංක්ෂිප්තයහ, උපප්‍රාප්තිහු සංක්ෂිප්තයහ, ප්‍රතිසන්ධිහු — හවයෝ සංසාරයෝ වෘත්තයෝ සංක්ෂිප්තයහ, නොහොත් ඒ පසේ බුදුහු ස්කන්ධයන්ගේ පයාන්තයෙහි සිටියහ, ධාතුපයාන්තයෙහි සිටියහ, ආයතනපයාන්තයෙහි සිටියහ, ගතිපයාන්තයෙහි සිටියහ, උපප්‍රාප්ති පයාන්තයෙහි සිටියහ, ප්‍රතිසන්ධි-පයාන්තයෙහි සිටියහ, හවපයාන්තයෙහි සිටියහ, සංසාරපයාන්තයෙහි සිටියහ, වෘත්තපයාන්තයෙහි සිටියහ, අන්තිමභවයෙහි සිටියහ, අන්තිම ඔරියෙහි සිටියහ, අන්තිමදෙහධරයහ ප්‍රත්‍යක්‍ෂ සම්බුද්ධ වූහ.

1. “මේ ඒ ප්‍රත්‍යක්‍ෂසම්බුද්ධයන්ගේ පශ්චිම කෙළවර යැ මේ අවසාන ඔරිය වෙයි, උන්වහන්සේට ජාතිමරණ සංසාර සංඛ්‍යාත සූන්‍යභවය නැතැ” යි.

එ කරුණින් පසේබුදුහු ‘සංඛ්‍යාත ධම්ම’ නම් වෙති. නියතො යනු: ‘නියාමයෝ’ යි සතර ආයාමාර්ගයෝ කියනු ලැබෙති, සතර ආයාමාර්ගයෙන් සමන්වාගත වූවාහු නුයි නියතයහ, මාර්ගඥාන නියාමයට පැමිණියහ, සම්ප්‍රාප්තයහ, අධිග්‍රහයහ, ස්පර්ශ කරන ලදහ, ප්‍රත්‍යක්ෂ කරන ලද්දහු නුයි ‘නියතො’ යනු වේ. පධානවා යනු: ‘පධාන’ යි යම් වෛතසික වියාමාර්මයෙක් කුසිතභාවයෙන් නික්ම යෑමක් පරාක්‍රමයෙක් උද්‍යෝගයෙක් ව්‍යායාමයෙක් උත්සාහයෙක් අධිමාත්‍ර උත්සාහයෙක් ස්ථිර බවෙන් කුශල සන්තානය ධාරීමෙන් නො ලිහිල් පරාක්‍රම ඇති බවෙන් නො තැබූ වියාමිච්ඡන්දය ඇති බවෙන් නො තැබූ වියාමිධුර ඇති බවෙන් ධුරය දඩි කොට ගැනීමෙන් වියාමයෙක් විශේෂාන්ත්‍රියයෙක් වියාමලයෙක් සමාග් ව්‍යායාමයෙක් වේද එය යි. ඒ පසේ බුදුහු මේ ප්‍රධන් වියාමයෙන් උපෙතයහ සමුපෙතයහ යුක්තයහ සංයුක්තයහ නො වෙන් වූවහ සම්පූර්ණයහ සමන්වාගතයහ, එයින් ඒ පසේබුදුහු ප්‍රධානවත් නුයි “සංඛ්‍යාතධම්මො නියතො පධානවා එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො” යනු වේ.

එයින් වදළහ එ පසේබුදුහු:

“තණ්හකඛයං පක්ඛයං අපපමනෙතා -පෙ- එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො” යි.

7.

සිංහාව සංග්‍රහ අසන්නයනා
 වාතො ව ජාලමි අසජ්ජමානො,
 ප්‍රමං ව තොයෙන අලිප්පමානො
 එතො වරෙ බහුවිධ සාහිත්‍යයො.

සිංහාව සංග්‍රහ අසන්නයනෙතී: යථා සිංහා මගරාජා සංග්‍රහ අසන්නායි අනුත්‍රායී, අපරිසන්නායි අනුබ්‍රිතො අනුසංඛි අනුත්‍රායො අභිරු අවජමි අනුත්‍රායී අපලායී, පවේකසමුද්‍රොපි සංග්‍රහ අසන්නායි අනුත්‍රායී අපරිසන්නායි අනුබ්‍රිතො අනුසංඛි අනුත්‍රායො අභිරු අවජමි අනුත්‍රායී අපලායී. පතිනසගෙරවො විගතලොමහං සො විහරති 'සිංහාව සංග්‍රහ අසන්නයනො'.

වාතො ව ජාලමි අසජ්ජමානොති: වාතො'ති පුරුකමා වාතා පච්ඡමා වාතා¹ උත්තරා වාතා දක්ඛිණා වාතා සරජා වාතා අරජා වාතා සිතා වාතා උණ්ණා වාතා පරික්කා වාතා අධිමත්තා වාතා කාලවාතා² වෙරමවාතා පක්කවාතා සුපණ්ණවාතා³ තාලවණ්ණවාතා⁴ විදුපතදාතා. ජාලං වුවති සුත්තජාලං. යථා වාතො ජාලමි න සජ්ජති, න ගණකාති, න ඛණ්ඩාති, න පළිඛණ්ඩාති, එවමෙව ජො ජාලා: තණ්ණාජාලං ව දිට්ඨිජාලං ව -පෙ- ඉදං තණ්ණාජාලං -පෙ- ඉදං දිට්ඨිජාලං. තස්ස පවේකසමුද්‍රොපි තණ්ණාජාලං පතිනං, දිට්ඨිජාලං පටිතිස්සවධං 'තණ්ණාජාලස්ස පතිනස්ස දිට්ඨිජාලස්ස පටිතිස්සවධස්සො සො පවේකසමුද්‍රො රුපෙ න සජ්ජති, සංග්‍රහ න සජ්ජති -පෙ- දිට්ඨිසුත්තවිසංඝාතබ්‍රහ්ම ධරෙවස්ස න සජ්ජති, න ගණකාති⁵ න ඛණ්ඩාති න පළිඛණ්ඩාති, තිස්සත්තො නිස්සත්තො විපට්ඨත්තො විසංඝාතො⁶ විමර්ශාදිකතො වෙතසා විහරති 'වාතො ව ජාලමි අසජ්ජමානො.'

1. පුරුකමා වාතා - ව 1	4. තාලවණ්ණ වාතා - ව 1
2. කාලවාතා - මස්ස නති	5. න ගණකාති - ව 1
3. සුපණ්ණවාතා - ව 1	6. විසංඝාතො - ම ව 1 ක

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

7.

ඔබ්බෙයෙහි කේශරසිංහයකු සෙයින් (අනිත්‍යාදියෙහි) ත්‍රස්ත නො වනුයේ දෑලෙහි වාතය සෙයින් (ස්කන්ධායතනාදියෙහි) නො ලැගෙනුයේ ජලය හා සමග පිළුමක් සෙයින් සියලු හවයෙහි හෝග ලොහය හා සමග නො තැවැරෙනුයේ කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේයි.

සිහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො — යම්සේ සිංහමාගරාජ ඔබ්බෙයෙහි ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ උත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ භාත්පයින් ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූයේ උද්වේග නො වනුයේ නො සැක වූයේ උත්‍රස්ත නො වනුයේ නො බිය වූයේ නො සැලෙනුයේ ත්‍රස්ත නො වනුයේ පලා නො යනුයේ වේ ද, එසෙයින් පසේ බුදුහු ද ඔබ්බෙවිසයෙහි ත්‍රස්ත නො වන සුලු වූවාහු උත්‍රස්ත නො වන්නාහු භාත්පයින් ත්‍රස්ත නො වනසුලු වූවාහු උද්වේග නො වන්නාහු නො සැක වන්නාහු උත්‍රස්ත නො වන්නාහු නො බිය වන්නාහු නො සැලෙන්නාහු ත්‍රස්ත නො වන්නාහු පලා නො යන්නාහු වෙති. ප්‍රතිණ වූ හය හා හය අරමුණු ඇත්තාහු විගත ලොමහර්ෂ ඇති වැ වාස කෙරෙත් තුයි 'සිහොව සද්දෙසු අසන්තසන්තො' යනු වේ.

වාතොව ජාලමිති අසජ්ජමානො — 'වාතො' යනු පෙරදිගින් හමන වාතයෝ යැ අවරදිගින් හමන වාතයෝ යැ උතුරු දිගින් හමන වාතයෝ යැ දකුණු දිගින් හමන වාතයෝ යැ රජස් සහිත වාතයෝ යැ රජස් රහිත වාතයෝ යැ ශීතවාතයෝ යැ උෂ්ණවාතයෝ යැ අල්පවාතයෝ යැ අධිමාත්‍ර වාතයෝ යැ කෘෂ්ණ පක්ෂවාතයෝ යැ වේරම්බවාතයෝ යැ පක්ෂවාතයෝ යැ සුපර්ණවාතයෝ යැ තාලවාන්තවාතයෝ යැ විධුපතා-වාතයෝ යි. 'ජාල' යි හුයින් කළ දල කියනු ලැබෙයි. යම්සේ වාතය දෑලෙහි නො ලැගේ ද නො ගනී ද නො බැඳේ ද, භාත්පයින් නො බැඳේ ද එසෙයින් මැ-දල් දෙකෙකි: තෘෂ්ණාජාලය ද දෘෂ්ටිජාලය ද යි. . . මේ දෘෂ්ටිජාලය යි. ඒ පසේබුදුන්ට තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රතිණ යැ. දෘෂ්ටිජාලය දුරලන ලද, තෘෂ්ණාජාලය ප්‍රතිණ වන බැවින් දෘෂ්ටිජාලය දුරලන ලද වන බැවින් ඒ පසේබුදුහු රූපයෙහි නො ලැගෙති ඔබ්බෙයෙහි නො ලැගෙති. . . දෘෂ්ටි ඉැත මුත වීඥානවා ධර්මයන්හි නො ලැගෙති නො ගනිති නො බැඳෙති භාත්පයින් නො බැඳෙත් නික්ම ගියාහු බැහැර වූවාහු වෙසෙසින් මිදුණාහු විසංයුක්ත වූවාහු විගතමයඤ්ඤ කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත් තුයි 'වාතොව ජාලමිති අසජ්ජමානො' යනු වේ.

පද්මංව තොයෙන අලිපපමානොති: 'පද්මං' වුවැති පද්මපුපං, 'තොයං' වුවැති උදකං. යථා පද්මපුපං තොයෙන න ලිපති න පලිපති න උපලිපති අලිකං අපලිකං අනුපලිකං. එවමෙව ඉඵ ලෙපා: තණ්හාලෙපො ච දිට්ඨිලෙපො ච -පෙ- අයං තණ්හාලෙපො -පෙ- අයං දිට්ඨිලෙපො, තස්ස පචේක්ඛසම්මුඛස්ස තණ්හාලෙපො පභිනො දිට්ඨිලෙපො පටිනිසසවේසා, තණ්හාලෙපස්ස පභිනස්සා දිට්ඨිලෙපස්ස පටිනිසසවස්සා සො පචේක්ඛසම්මුඛො රූපෙ න ලිපති සද්දෙ න ලිපති -පෙ- දිට්ඨසුත්තවිඤ්ඤාතබ්බසු ධම්මෙසු න ලිපති න පලිපති න උපලිපති, අලිකො* අපලිකො අනුපලිකො කියබනො: කියකොවො විප්පමුකො විසඤ්ඤාකො විමරියාදිකතො චෙතසා විහරතිති 'පද්මංව තොයෙන අලිපපමානො එකො වරෙ බහුවිසාණකපො'.

කෙතාහ සො පචේක්ඛසම්මුඛො:

“සීහොව සද්දෙසු අසන්නසන්නො
වාතොව ජාලමිති අසජ්ජමානො,
පද්මංව තොයෙන අලිපපමානො
එකො වරෙ බහුවිසාණකපො”ති.

8.

සීහො යථා ද්‍යාබලී පසංඝ
රාජා මිගානං අභිභුයා වාරි,
සෙවෙථ පන්නාති සෙතාසන්නාති
එකො වරෙ බහුවිසාණකපො.

සීහො යථා ද්‍යාබලී පසංඝ, රාජා මිගානං අභිභුයා වාරිති: යථා සීහො මිගරාජා ද්‍යාබලී ද්‍යාදුට්ඨො සබ්බෙ තිරවජානාගතෙ පාණෙ අභිභුයා අභිභවිතො අජේඛාසුරිතො පරියාදිතො ලේඛිතො වරති විහරති ඉරියති වතොති* පාලෙති යපෙති යාපෙති පචේක්ඛසම්මුඛොපි පඤ්ඤාබලී පඤ්ඤාදුට්ඨො සබ්බපාණභුතෙ පුග්ගලෙ පඤ්ඤාය අභිභුයා අභිභවිතො අජේඛාසුරිතො පරියාදිතො ලේඛිතො වරති විහරති ඉරියති වතොති* පාලෙති යපෙති යාපෙතිති 'සීහො යථා ද්‍යාබලී පසංඝ රාජා මිගානං අභිභුයා වාරි:'

1. අසලිකො - 0 3 8-

2. වතති - 0 0 ක

පද්මං ච තොයෙන අලිප්පමානො — ‘පද්ම’ යි නෙලුම්මල කියනු ලැබෙයි. ‘තොය’ යි උදකය කියනු ලැබේ යම්සේ නෙලුම් මල දිය හා සමග නො තැවැරේ ද වෙසෙසින් නො තැවැරේ ද භාත්පසින් නො තැවැරේ ද අලිප්ප වූයේ අපලිප්ප වූයේ අනුපලිප්ප වේ ද එසෙයින් මැ ලෙපයෝ දෙදෙනෙකි: තෘෂ්ණා ලේපය ද දෘෂ්ටිලේපය ද යි . . . මේ දෘෂ්ටිලේපය යයි කියනු ලැබේ. ඒ පසේබුදුනට තෘෂ්ණාලේපය ප්‍රචිණයැ දෘෂ්ටිලේපය දුරලන ලද තෘෂ්ණා ලේපය ප්‍රචිණ වන බැවින් දෘෂ්ටිලේපය දුරැලූ බැවින් ඒ පසේබුදු රූපයෙහි නො ඇලෙති ශබ්දයෙහි නො ඇලෙති . . දෘෂ්ටි ශ්‍රැත මුත විඤ්ඤානවාධර්මයන්හි නො ඇලෙති, වෙසෙසින් නො ඇලෙති, භාත්පසින් නො ඇලෙති, අලිප්ප වූවාහු අපලිප්ප වූවාහු අනුපලිප්ප වූවාහු නික්ම ගියාහු බැහැර වූවාහු වෙසෙසින් මිදුණහු විසංයුක්ත වූවාහු විගතමයයාද කළ සිතින් යුක්ත වැ වෙසෙත්තු යි ‘පද්මං ච තොයෙන අලිප්පමානො එකො වරෙ බහුවිසාණකප්පො’ යනුවේ.

එයින් වදළහ එ පසේ බුදුහු:

“සිහො ච සංඥාසු අසන්නසන්නො —පෙ— එකො වරෙ බහුවිසාණ කප්පො” යි.

8.

මාගයනට රජ වූ කේශරසිංහ තෙමේ දළ බල කොට ඇතියේ යම් සේ (කායබලයෙන්) ලාහෙලාහැසිරේද (තෙජසින්) අභිභවාහැසිරේ ද, එසෙයින් වනයෙහි දුර සෙනසුන් සෙවුනේ යැ කගවෙහෙණහඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

සිහො යථා දයාබලී පසස්ථ රාජා මිහානං අභිභ්‍රාය වාටි යනු: යම්සේ සිංහ මාගරාජ දළ බල කොට ඇතියේ දළ අවි කොට ඇතියේ හැම තිරිසන් ගිය සතුන් මැඩ අභිභවා යටපත් කොට භාත්පසින් ගෙන මර්දනය කොට හැසිරේ ද වෙසේ ද ඉරියවු පවත්වා ද වැටේ ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරේ ද, එසෙයින් පසේ බුදුහු ද නුවණ බල කොට ඇතියාහු නුවණ අවි කොට ඇතියාහු සියලු ප්‍රාණින් සියලු සුද්ගලයන් ප්‍රඤායෙන් මැඩ අභිභවා යට කොට භාත්පසින් ගෙන මර්දනය කොට හැසිරෙති වෙසෙති ඉරියවු පවත්වති වැටෙති රැකෙති යැපෙති යාපනය වෙන්නු යි ‘සිහො යථා දයාබලී පසස්ථ රාජා මිහානං අභිභ්‍රායවාටි’ යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුලත් කර ඇත.

සෙවෙර පනතානි සෙනාසනානි: යථා සිහො මිගරාජා අරඤ්ඤා වනමජ්ඣිමනෙකා වරති විහරති ඉරියති වහෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙති, පටේකසම්බුද්ධොපි අරඤ්ඤා ව්‍යාපකානි පනතානි සෙනාසනානි පටිසෙවති අපසසද්දති අපැනිගෙකාසානි විජනවාතානි මනුසසරාහසෙය්‍යකානි පටිසල්ලානසාරුප්පානි. සො ඒකො ගච්ඡති, ඒකො තිට්ඨති, ඒකො ඡ.සිද්ධි, ඒකො සෙය්‍යං කපෙති, ඒකො ගාමං පිණ්ඩාය පටිසති, ඒකො පටිකකමති, ඒකො රහො ඡ.සිද්ධි, ඒකො වඩසමං අධිට්ඨාති ඒකො වරති විහරති ඉරියති වහෙතති පාලෙති යපෙති යාපෙති 'සෙවෙර පනතානි සෙනාසනානි ඒකො වරෙ බහුවිසාණකපෙතා;

තෙනාහ සො පටේක සම්බුද්ධො:

“සීහො යථා ද්‍යාධිලී පසංසා
රාජා මිගානං අභිභුය්‍ය වාරි,
සෙවෙර පනතානි සෙනාසනානි
ඒකො වරෙ බහුවිසාණකපෙතා”ති.

9.

මෙතං උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං
ආසෙවමානො මුද්ධං ව කාලෙ,
සංඛන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො
ඒකො වරෙ බහුවිසාණකපෙතා.

මෙතං උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං ආසෙවමානො මුද්ධං ව කාලෙති සො පටේකසම්බුද්ධො මෙතංසහගතෙන චේතසා එකං දිසං එරිකා විහරති. තථා දුතියං තථා තතියං තථා චතුත්ථං, ඉති උද්ධමධො තිරියං සබ්බධි සබ්බසුත්තාය සබ්බාවත්තං ලොකං මෙතංසහගතෙන චේතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අපසමාණෙන අවේරෙන අබ්‍යාපරේඤ්ඤා එරිකා විහරති කරුණාසහගතෙන චේතසා -ප- මුද්ධා සහගතෙන චේතසා -ප- උපෙක්ඛාසහගතෙන චේතසා විපුලෙන මහග්ගතෙන අපසමාණෙන අවේරෙන අබ්‍යාපරේඤ්ඤා එරිකා විහරති 'මෙතං උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං ආසෙවමානො මුද්ධං ව කාලෙ'

සංඛන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති මෙතංසහගතාය භාදිකතාය යෙ පුරස්ථිමාය දිසාය සත්තා තෙ අපට්ඨකායො නොනති, යෙ පඤ්ඤිමාය දිසාය සත්තා - යෙ උත්තරාය දිසාය සත්තා - යෙ දකුණිමාය දිසාය සත්තා - යෙ පුරස්ථිමාය දකුණිමාය සත්තා - යෙ පඤ්ඤිමාය දකුණිමාය සත්තා - යෙ උත්තරාය දකුණිමාය සත්තා - යෙ දකුණිමාය දකුණිමාය සත්තා - යෙ භෙද්ධිමාය දිසාය සත්තා - යෙ උපරිමාය දිසාය සත්තා - යෙ දසසු දිසාසු සත්තා තෙ අපට්ඨකායො නොනති, කරුණාය භාවිතතා - මුද්ධාය භාවිතතා - උපෙක්ඛාය භාවිතතා යෙ පුරස්ථිමාය දිසාය සත්තා -ප- යෙ දසසු දිසාසු සත්තා තෙ අපට්ඨකායො නොනති.

සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානි යනු: යම්සේ සිංහරාජ අරණ්‍යයෙහි වල් වැද හැසිරේ ද වෙසේ ද ඉරියව්‍ව පවත්වා ද වැටේ ද රැකේ ද යැපේ ද යාපනය කෙරේ ද, එසෙයින් පසේබුදුහු අල්පශබ්ද වූ අල්පනිර්දේශය වූ ජනවාත රහිත වූ මිනිසුන්ගේ රහස්‍ය කාරණයට නිසි වූ විවේකයට නිසි වූ විනාශෙනසුන් ද වෙනෙහි දුර සෙනසුන් ද විනාශෙවර සෙනසුන් ද ඇසුරු කෙරෙති. ඒ පසේබුදුහු එකලා වැ යෙති, එකලා වැ සිටිති, එකලා වැ හිඳිති, එකලා වැ භෝවිති, එකලා වැ ගමට පිඩුසිඟා පිවිසෙති, එකලා වැ පෙරළා යෙති, එකලා වැ රහසැ හිඳිති, එකලා වැ කේමනට බසිති, එකලා වැ හැසිරෙති, වෙසෙති, ඉරියව්‍ව පවත්වති, වැටෙති, රැකෙති, යැපෙති, යාපනය කෙරෙත් නුයි 'සෙවෙට් පනතානි සෙනාසනානි එකො වරෙ බග්ග විසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදනුහ එ පසේ බුදුහු:

“සිංහො යථා ද්‍යාබලී පසයහ -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණ කප්පො” යි.

9.

සුක්ඛප්‍රාප්තකාලයෙහි මෙමත්‍රිය ද උපෙක්ඛාව ද කරුණාව ද මාද්‍යනාව ද යන චතුර්විධ විලික්ඛිය සෙවුනේ සියලු ලෝකයා හා සමඟ අවිරොධ වෙමින් කඟවෙහෙණ හඟක් මෙන් එකලා වැ හැසිරෙන්නේයි.

මෙතඤ උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ යනු: ඒ පසේබුදුහු මෙමත්‍රි සහගත ඤීතින් එක් දෙසක් සපර්ශ කොට වෙසෙති, එසෙයින් දෙ වැනි දෙස ද එසෙයින් තෙ වැනි දෙස ද එසෙයින් සිව් වැනි දෙස ද ස්පර්ශ කොට වෙසෙති, මෙසේ උඩ යැ යට යැ සරස යැ යන සියලු තැන්හි සර්වාත්මනායෙන් සියලු සත්ත්වයන් ඇති ලොව ජෛත්‍රී සහගත වූ විපුල වූ මහද්ගත වූ අප්‍රමාණ වූ අවෙර වූ නිදුක් වූ ඤීතින් ස්පර්ශ කොට වෙසෙත් නුයි 'මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං ආසෙව මානො මුදිතඤ්ච කාලෙ' යනු වේ.

සංකප්පන ලෝකෙන අවිරුද්ධමානො යනු: මෙන් වැඩු බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙති, අවරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උතුරු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- දකුණු දිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- පෙර අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- අවර අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උතුරු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද දකුණු අනුදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද යටදිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- උඩ දිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද- දශ දිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙති, කරුණා වැඩු බැවින්- මාද්‍යනා වැඩු බැවින්- උපෙක්ඛා වැඩු බැවින් පෙරදිග යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද . . . දශදිශායෙහි යම් සත්ත්ව කෙනෙක් වෙත් ද ඔහු අප්‍රතිකූල වූවාහු වෙත්.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

සමබ්බත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති: සමබ්බත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො අපච්චිරුජ්ඣමානො අනාසානියමානො අපච්චිකායා-මානොති 'සමබ්බත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො'.

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්ධො:

“මෙතං උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං
ආසෙවමානො මුදිතං ව කාලෙ,
සමබ්බත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො
එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”ති.

10.

රාගං ව දෙසං ව පභාස මොහං
සන්දුලයිකාන සංකෘතානාති¹,
අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිති
එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො.

රාගං ව දෙසං ව පභාස මොහනති 'රාගො'ති “යො රාගො සාරාගො -පෙ- අභිජ්ඣා ලොභො අකුසල මූලං” දෙසොති “යො වික්කසස ආසාතො -පෙ- වණ්ඨිකකං අසුරොපො අනාත්මතතා වික්කසස”. මොහොති “දුකෙක අකුසලං -පෙ- අවිජ්ජාලබ්භි මොහො අකුසලමූලං.” රාගං ව දෙසං ව පභාස මොහනති සො පච්චිකසමුද්ධො රාගං ව දෙසං ව මොහං ව පභාස පජහිකා විනොදෙකා බැනතිකරිකා² අනභාවං ගමෙකාති 'රාගං ව දෙසං ව පභාස මොහං.'

සන්දුලයිකාන සංකෘතානාති දසසංකෘතානාති: කාමරාග-සංකෘතානං පටිසංකෘතානං -පෙ- අවිජ්ජාසංකෘතානං. සන්දුල-යිකාන සංකෘතානාති: සංයොජනාති සන්දුලයිකා පද්දලයිකා සංපද්දල-යිකා පජහිකා විනොදෙකා බැනතිකරිකා අනභාවං ගමෙකාති 'සන්දුලයිකාන සංකෘතානාති.

අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිති: සො පච්චිකසමුද්ධො ජීවිතපරියො-සානො අසත්තසං අනුත්තරං අනුබ්බිග්ගො අනුසංඛිති³ අනුත්තරො අභිරු අවජමිති අනුත්තරං අපලාසි පභිතභයභෙරවො විගතලොමහංසො විහරතිති 'අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිති එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො.'

තෙනාහ සො පච්චිකසමුද්ධො:

“රාගං ව දෙසං ව පභාස මොහං
සන්දුලයිකාන සංකෘතානාති,
අසත්තසං ජීවිතසංඛියමිති
එකො වරෙ බහවිසාණකප්පො”ති.

1. සංයොජනාති - මජ්ඣං 2, 2

2. බැනති කරිකා - මජ්ඣං 2, 2

3. අනුසංඛිති - මජ්ඣං 2, 2

සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො යනු: සියලු ලො වැ සතුන් හා සමග අවිරුද්ධ වන්නාහු අප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නාහු නො ගටනු ලබන්නාහු නො නසනු ලබන්නාහු නුඹි 'සබ්බන්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො එකො වරෙ බ්ග්ගවිසාණකප්පො' යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේබුදුහු:

“මෙතං උපෙකං කරුණං විදුතං -පෙ- එකො වරෙ බහවිසාණකපපො”යි.

10.

රාගය ද ද්වේෂය ද මොහය ද දුරු කොට දස සංයෝජනයන් ප්‍රදලනය කොට ජීවිතක්ෂයෙහි ත්‍රස්ත නො වනුයේ කගවේගෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං — ‘රාගො’ යනු: “යම් රාගයෙක් සංරාගයෙක් . . . අභිධ්‍යායෙක් ලොභ අකුශලමූලයෙක් වේ ද එය යි. දොසො යනු: “චිත්තයා ගේ යම් ආසාතයෙක් . . . සැඩ බවෙක් නො පිරිනුන් වචන ඇති බවෙක් චිත්තයා ගේ නො සතුටු බවෙක් වේ ද එය යි. මොහො යනු: “දු:ඛසත්‍යයෙහි නො දැනීම යැ . . . අවිද්‍යා ලිඛිතයක් මොහ අකුශල මූලයෙක් වේ ද එය යි. රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං යනු: ඒ පසේබුදුහු රාගය ද ද්වේෂය ද මොහය ද හැර හැරවියා දුරු කොට විගතාත්ත කොට අනාභාවයට පමුණුවා නුඹි ‘රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං’ යනු වේ.

සසුලයිත්තාන සංඤ්ඤාපනානි — සංයෝජන දහයෙකි: කාම රාගසංයෝජන යැ දුඃඝසංයෝජන යැ . . . අවිද්‍යා සංයෝජන යි. සසුලයිත්තාන සංයෝජනානි යනු: සංයෝජනයන් සසුලනය කොට ප්‍රදලනය කොට සම්ප්‍රදලනය කොට දුරු කොට බැහැර කොට විගතාත්ත කොට අනාභාවයට පමුණුවා නුඹි ‘සන්දලයිත්තාන සංඤ්ඤාපනානි’ යනු වේ.

අසත්‍යසං ජීවිතසධ්ධියමිති යනු: ඒ පසේ බුදුහු දිවි කෙළවර ත්‍රස්ත නො වන සුල්ලහ උත්‍රස්ත නො වනුවහ උද්වේග නො වනුවහ නො සැක වනුවහ නො තැතිගනුවහ නො බිය සුල්ලහ නො සැලෙනුවහ උත්‍රාස නො වනුවහ නො පලායන සුල්ලහ ප්‍රභිණ වූ බිය හා බිය අරමුණු ඇතියහ පහ වූ ලොමුදහ ඇති වැ වෙසෙත් නුඹි ‘අසත්‍යසං ජීවිතසධ්ධියමිති එකො වරෙ බ්ග්ගවිසාණකප්පො’ යනු වේ.

එයින් වදළහ ඒ පසේ බුදුහු:

“රාගඤ්ච දොසඤ්ච පහාය මොහං -පෙ- එකො වරෙ බහවිසාණකපපො” යි.

11.

භජනානි සෙවනානි ච කාරණස්වා¹
 නික්කාරණා දුල්ලහා අජජමිත්තා,
 අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචි මනුස්සා
 එකො වරෙ බ්‍රහ්මසාමිකපෙසා.

භජනානි සෙවනානි ච කාරණස්වානි; අත්තත්ථකාරණා පරත්ථකාරණා උභයත්ථකාරණා දිව්‍යධර්මිකත්ථකාරණා සම්පරාධිකත්ථකාරණා භජනානි සම්භජනානි සෙවනානි නිසෙවනානි සංසෙවනානි පටිසෙවනානි² 'භජනානි සෙවනානි ච කාරණස්වා'.

නික්කාරණා දුල්ලහා අජජමිත්තානි: දෙව මිත්තා: අභාරිකමිත්තො ච පබ්බජිතමිත්තො ච³ -පෙ- අයං අභාරිකමිත්තො -පෙ- අයං පබ්බජිතමිත්තො. නික්කාරණා දුල්ලහා අජජමිත්තානි: දෙව මිත්තා අකාරණා නික්කාරණා අනෙකු අපච්ඡේදයා දුල්ලහා දුල්ලඤ්ඤා සුදුල්ලඤ්ඤා⁴ 'නික්කාරණා දුල්ලහා අජජමිත්තා'.

අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචි මනුස්සානි: 'අත්තත්ථපඤ්ඤා'නි අත්තනො අස්වාය අත්තනො නෙකු අත්තනො පටිඤ්ඤා අත්තනො කාරණා: භජනානි සම්භජනානි සෙවනානි නිසෙවනානි සංසෙවනානි පටිසෙවනානි ආචරනානි සමාචරනානි පශුරුපාසනානි පටිපුච්ඡනානි පටිපඤ්ඤානානි⁵ 'අත්තත්ථපඤ්ඤා'. අසුචි මනුස්සානි: අසුචිනා කායකමෙවන සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචිනා වේදකමෙවන සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචිනා මනෝකමෙවන සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචිනා පාණ්ඩ්‍යාපාන- අසුචිනා අදික්කාදන- අසුචිනා කාමෙසු මිච්ඡාචාර- අසුචිනා මුසාචාර- අසුචියා පිසුනාය වාචාය⁶ සමන්තාගතා- අසුචියා ඵරුසාය වාචාය⁷ සමන්තාගතා- අසුචිනා සමචාලාපෙන සමන්තාගතා- අසුචියා අභිජ්ඣාය සමන්තාගතා- අසුචිනා බ්‍යාපාරෙන සමන්තාගතානි 'අසුචි මනුස්සා, අසුචියා මිච්ඡා දිව්‍යාය සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචියා වේදනාය සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචියා පඤ්ඤාය සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචිනා පණ්ඩිතා සමන්තාගතානි අසුචි මනුස්සා, අසුචි භික්ඛා භික්ඛිනා භික්ඛිකා ලාමකා' ජනකා පටිත්තානි 'අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචි මනුස්සා'.

1. කාරණස්වා - ම ව ටී

2. අත්තත්ථපඤ්ඤා - ම ව ටී

3. අත්තාරික මිත්තො - ම ව ටී

4. අයං අත්තාරික මිත්තො - ටී

5. අත්ත කාරණ - ම ඡ සං ව ටී ක

6. පිසුනා වාචාය - ම ව ටී ක

7. ඵරුසා වාචාය - ම ව ටී ක

41.

අර්ත්ථය කාරණ කොට ඇත්තාහු හජනය කෙරෙහි සේවනය ද කෙරෙහි. (අර්ත්ථ ප්‍රතිලාභ කාරණයෙන්) නිෂ්කාරණ වූ ආයාචිත්‍රයෝ දුර්ලභ වෙති. ආත්මාර්ථයෙහි ප්‍රඥා ඇති මනුෂ්‍යයෝ අපචිත්‍ර වූ කාය-කර්මාදියෙන් යුක්ත වූවාහු යැ (එහෙයින්) කඟවෙහෙණ හඟක් සෙයින් එකලා වැ හැසිරෙන්නේ යි.

හජනති සෙවනති ච කාරණස්වා යනු: ආත්මාර්ථ හේතූයෙන් පරාර්ථ හේතූයෙන් උභයාර්ථ හේතූයෙන් ඓහලොකිකාර්ථ හේතූයෙන් පාරලොකිකාර්ථ හේතූයෙන් හජනය කෙරෙහි, මොනොවට හජනය කෙරෙහි සෙවනය කෙරෙහි නිරතුරු සෙවනය කෙරෙහි සංසෙවනය කෙරෙහි ප්‍රතිසෙවනය කෙරෙත් නුයි 'හජනති සෙවනති ච කාරණත්ථා' යනු වේ.

නිකකාරණා දුලලහා අපජමිතතා යනු: අභයාචිත්‍ර ද ප්‍රච්ඡිකම්ත්‍ර ද යි මිත්‍රයෝ දෙදෙනෙකි . . . මේ ප්‍රච්ඡිකම්ත්‍ර යි. නිකකාරණා දුලලහා අපජමිතතා- මේ උභයමිත්‍රයෝ (අර්ථත් ප්‍රතිලාභහේතූයෙන්) අකාරණ වූවාහු නිෂ්කාරණ වූවාහු අහේතූ අප්‍රත්‍යය වූවාහු දුර්ලභ වෙති. දුක සේ ලැබිය හැකි වෙති. අතිශයින් දුක සේ ලැබිය හැකි වෙත් නුයි 'නිකකාරණා දුලලහා අපජමිතතා' යනු වේ.

අත්තපථ පඤ්ඤා අසුචි මනුෂ්‍යා: — 'අත්තත්ථපඤ්ඤා' යනු: තම හට වැඩ පිණිස ආත්මහේතූයෙන් ආත්ම ප්‍රත්‍යයෙන් ආත්මකාරණයෙන් හජනය කෙරෙහි සංහජනය කෙරෙහි සේවනය කෙරෙහි නිස්සෙවනය කෙරෙහි සංසෙවනය කෙරෙහි ප්‍රතිසෙවනය කෙරෙහි හැසිරෙති මැනවින් හැසිරෙති පර්යප්‍රපාසනය කෙරෙහි දිද්ධුස්සි ප්‍රශ්න කෙරෙත් නුයි 'අත්තත්ථ පඤ්ඤා' යනු වේ. අසුචි මනුෂ්‍යා යනු: අපචිත්‍ර වූ කාය කර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ වාක්කර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ මනාකර්මයෙන් සමන්විත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ ප්‍රාණ වධයෙන්- අපචිත්‍ර වූ අදත්තාදනයෙන්- අපචිත්‍ර වූ කැමම්ථා-වාරයෙන්- අපචිත්‍ර වූ මාංසවාදයෙන්- අපචිත්‍ර වූ පිඤ්ඤාවචනයෙන්- අපචිත්‍ර වූ පරුෂ වචනයෙන්- අපචිත්‍ර වූ ප්‍රලාපවචනයෙන්- අපචිත්‍ර වූ අභිධ්‍යායෙන්- අපචිත්‍ර වූ ව්‍යාපාදයෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ මිථ්‍යා දෘෂ්ටියෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ වේදනායෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ පාරිත්ථායයෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූ ප්‍රණීධියෙන් යුක්ත වූවාහු නුයි 'අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ. අපචිත්‍ර වූවාහු භීත වූවාහු නිභීත වූවාහු අවමත වූවාහු ලාමක වූවාහු අප්‍රත්‍යය වූවාහු අල්ප වූවාහු නුයි 'අත්තත්ථපඤ්ඤා අසුචි මනුෂ්‍යා' යනු වේ.

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙපා'ති: එකොති සො පටේක සමුද්දො පබ්බජ්ජාසංඛාරොනො ඒකො -පෙ- වරෙති: අවභිවරියායො -පෙ- බග්ගවිසාණකපෙපාති යථා බග්ගසා නාම විසාණං එකං හොති අද්දන්දං -පෙ- එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙපා'.

තෙනාහ සො පටේකසමුද්දො:

“හජ්ඣති සෙවනති ව කාරණස්වා
තිකකාරණා දුප්ප්පා අජජමිත්තා,
අත්තස්සපඤ්ඤා අසුචි මත්තසා
එකො වරෙ බග්ගවිසාණකපෙපා'ති.

වතුසො වග්ගො

නිවසීතො ව බග්ගවිසාණසුත්තනිදෙදසො.

1. අජිතො තිස්සවෙක්ඛනෙය්‍යා පුණ්ණකො අථ මෙත්තගු, ධොතකො උපසිට්ඨො ව නෙදු ව අථ හෙමකො.
2. තොදෙය්‍යකස්සා දුග්ගො ජතුකණ්ණි ව පණ්ඩිතො, හද්දාදුධො උදෙය්‍යො ව පොසාලො වාපි ප්‍රාහමණො.
3. මොසරාජා ව මෙධාවි පිඞ්ඞිකො ව මහාගුප්ඵ, සොළසත්තං¹ පනෙතෙසං ප්‍රාහමණානංව සාසනං. පාරායනානං² ගි.දෙදසා තත්තකානි හවනති ගි³
4. බග්ගවිසාණසුත්තානං ගි.දෙදසාපි තරෙව ව තිදෙදසා දුට්ඨා ඤෙය්‍යා පටිපුණ්ණො සුලක්ඛිතා''ති

වුළුතිගෙදසපාළි නිවසීතා.

1. සොළසානං - 4 - ව
2. පාරායනං - ව

3. හවනති - ව ව ව ක

එකො වර බහුවිසාණකපොසා — ‘එකො’ යනු: ඒ පසේබුදුහු ප්‍රමුඛයා කොටසිහ ඒකයන . . වර යනු: වයඹ අටෙකි: . . . බහුවිසාණකපොසා යනු: යම් සේ කඟවෙහෙණ නම් මාගයාගේ හඟ එකෙක් මැ වෙ ද අද්විතිය වෙ ද . . . ‘එකො වර බහුවිසාණකපොසා’ යනු වෙ.

එයින් වදලුහ එ පසේ බුදුහු:

“හජනති සේවනති ව කාරණස්සා —පෙ— එකො වර බහුවිසාණකපොසා” යි.

සතර වැනි වර්ග යි.

බහුවිසාණ සූත්‍රනිර්දේශය නිමයේ යි.

1. අජිත යැ තිස්ස මෙත්තෙයා යැ පූර්ණක යැ යළි මෙත්තඟු යැ ධොතක යැ උපසිච්ච යැ නන්ද යැ යළි හෙමක යැ.

2. තොදෙයා —කප්ප දෙදෙහා යැ පණ්ඩිත වූ ජතුකර්ණී යැ හද්‍රාවුධ යැ උදය යැ පොසාල බ්‍රාහ්මණ යැ නුවණැති මොසරාජ යැ මහර්මී වූ පිඨගිය යැ යන—

3. මේ සොළොස් බමුණනට අනුශාසන ද (එ ම) පාරායණ සූත්‍රයන්ගේ නිර්දේශ ද එකෙක් මැ වෙති.

4. කවද එසේ මැ බහුවිසාණ සූත්‍රයන්ගේ නිර්දේශ ද යි සපුරා දක්වන ලද නිර්දේශයෝ ද්විප්‍රකාරහ යි දත යුක්තා හ.

සුඵ නිදෙස් පෙළ නිමි.

පුලලනිදෙදස පාලි

ගාරාදිපාද සූචි

අකිඤ්චනං අනාදනං	...	...	36, 296
අච්චි යථා වාතවෙගෙන ධිංකො	...	...	28, 234
අජිනො අග්ගස සමබුද්ධං	...	...	10
අජිනො තිස්ස මෙකෙතයො	...	...	46, 416, 632
අජ්ඣන්තඤ්ච ඛේද්ධා ව	...	...	40, 344
අට්ඨානතං සඛන්තිකාරතසස	...	...	560
අත්තනාවි කතං පාපං	...	...	206
අත්ඛන්තසස න පමාණමඤ්චී	...	...	28, 238
අත්ඛන්තො සො උදව්වා සො නඤ්චී...	...	...	28, 236
අථ කො වරහි ජානාති	...	...	4
අථස්ස ගහෙත දිස්වාන	...	...	10
අග්ගසං කාම තෙ මූලං	...	...	82
අද්ධා පසංසාම සභායසම්පදං	...	...	538
අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤාය	...	...	52, 474
අනඤ්ඤපොඨිමඤ්ඤතං	...	...	604
අනත්ජනනො දෙසො	...	...	526
අනත්ජනනො ලොභො	...	...	528
අනත්ජනනො ලොභො	...	...	526
අනාවරණ දසාථී	...	...	8
අනුසාස ඉංගමි කරුණායමානො	...	..	24, 208
අනෙජං මූලදසාථී	...	...	16, 102
අපාරාපාරං ගච්ඡියා	...	...	48, 424
අභිසංඛාරිඤ්චා කුහකො	...	...	4
අයං ලොකො පරොලොකො	...	...	44, 378
අයොකපාලමාදිත්තං	...	...	500
අවිජ්ජාය නිවුතො ලොකො	...	..	14, 56, 62
අවිජ්ජා මුද්ධාති ජානාති	...	...	12
අසතං සතඤ්ච ඤ්ඤා ධම්මං	...	...	158
අසංගිරං අසංකුප්පං	...	...	52, 478
ආකිඤ්චඤ්ඤං පෙසබ්බානො සත්ථිමා	...	...	26, 222
ආඤ්චකිඤ්ඤා සමාවං ඤ්ඤා	...	...	42, 362
ආගතාති හි මනෙතසු	...	...	6

ගාථාදිපාද සූචි

ආශ්‍රිත න කුමාරානි කිසිදු ලොකෙ ...	...	178, 556
ආදානතණ්‍යං විනයයෙථ සබ්බං ...	...	38, 322
ආදිසා ජලවනං මුඛි ...	...	10
ආමසානා හොති සභාය මට්ඨං ...	...	514
ආරාධනාදිපාද පරමසම්පන්නියා ...	...	612
ආසංසන්නි ජාමයනති ...	...	18, 118
ඉධ දිට්ඨසුතමුත ...	...	32, 270
ඊති ව ගණනා ව උපද්දො ව ...	...	552
උග්ගච්චපාදෙ තදිතො ...	...	2
උග්ගරාය ව භික්ඛියා ...	...	500
උග්ගානං දුක්ඛානං දිසා ...	...	4
උපෙක්ඛාසනිසංසුද්ධං ...	...	40, 338
උපසංසනි අනාහාරො ...	...	4
එකමෙකසා උද්භවසා ...	...	48, 422
එකායනං ජාතියනාදසා ...	...	446, 488
එකො අහං සකක මහනතමාසං ...	...	26, 220
එකො තමනුද්ධිනො ...	...	50, 444
එතදඤ්ඤාය මෙ සතා ...	...	32, 274
එතදඤ්ඤාය යෙ සතා ...	...	36, 298
එතමාදිනවං දිසා ...	...	446, 486
එතානිනාදුම් වටො මහෙසිනො ...	...22, 32, 174, 262	
එතෙ චුද්ධං උපාගඤ්ඤං ...	...	46, 416
එවං අභිකකතදසාථං ...	...	44, 380
එවං දුක්ඛයන සභා මමසා ...	...	542
එවං විහාරී සතො අපමනෙකා ...	...	22, 172
එස භිද්ධො පසිද්ධි ...	...	52, 470
එසා නමුච්චි තෙ සෙනා ...	...	246
ඔකං ජනං තණ්හාදිදං අනෙජං ...	...	38, 316
ඔකසිකාවකඛු න ව පාදලොලො ...	...	588
ඔතිදෙණ්දො සාතරුපෙන ...	...	552
ඔහාරධිසා ඔහිබ්බාද්දන්තාති ...	...	600
කථං වරහි ජානමු ...	...	6
කථං සතසා වරතො ...	...	40, 342
කදරියා තපනා සොරා ...	...	498
කාමා තෙ පට්ඨා සෙනා ...	...	244

ගාථාදිපාද සූචි

කාලාහි විත්‍රා ලද්දු මනොරමා	...	544
කාමසූ නාහිගිරේකියා	...	14, 80
කාමසූ බ්‍රහ්මවරියවා	...	16, 92
කාමසූ විනය ගෙඩි	...	36, 92, 308
කායමුනි වාචාමුනි	...	158
කිංකරියකාමි නෙ ධමම	...	20, 160
කිංකරියකාමි නෙ සන්නි	...	24, 212
කිංකරු තමා විපවසයි	...	50, 452
කිංසු සංයොජනො ලොකෙ	...	40, 340
කෙතසු ගිවුනො ලොකො	...	14, 54
කො උභතතේඤ්ඤා	...	16, 96
කො'ධ සනතුසිනො ලොකෙ	...	16, 90
කො නු දෙවො බ්‍රහ්ම වා	...	10
කොසමි වා පි සාකෙතං	...	8
කොසලානං පුරා රමි	...	2
බහවිසාණසුත්තානං	...	632
බිබ්බි රති කාමසුබ්‍රෙ ලොකෙ	...	578
බිබ්බිරති හොති සහායමජේඛි	...	516
චතුක්කණ්ණො චතුචාරො	...	498
චාතුද්දිසො අපාටිසො ච හොති	...	520
ජදනමහා සමුට්ඨාය	...	500
ජාතවේදසමො කායො	...	500
ජාතිං ගොතතඤ්ඤා ලක්ඛණං	...	8
ජිණ්ණස්ස මෙ දුම්බලාමකස්ස	...	52, 462
ජිණ්ණොභමසී අබලො විතවණ්ණො	...	44, 398
කොසි විරජමාසිනං	...	40, 328
තණ්ණකම්මං පඤ්ඤා අපමනො	...	618
තණ්ණාදුතියො පුරිසො	...	446, 486
තණ්ණාධිපතො මතුපෙ පෙකම්මානො	...	46, 406
තතො ආමතෙති සිසෙ	...	6
තතො වෙදෙන මහතා	...	12
තත් සත්තා මහලුඤ්ඤා	...	500
තමොනං බාවරී දිස්වා	...	2
තමොනුදෙ බුද්ධො සමනතවස්සු	...	48, 434
තසිතො වුද්ධං සිතං	...	8
තමො පජානං න උපාදියෙට්	...	38, 324

ගාථාදිපාද සූචි

තසස අයොමියා භූමි	...	...	498
තසසායං පච්ඡිමකොට්ඨි	...	...	186, 620
තසෙසව උපනිසසාය	...	...	2
තං වාහං අභිනන්දමි	...	...	20, 26, 164, 216
තිට්ඨෙධි වෙ සො තත්ථ අනුත්ථයාසී...	...	...	28, 232
තිණ්ණකට්ඨකං ලොකං	...	...	390
තෙ වාපි නුත පජභෙය්‍යා දුක්ඛං	...	...	22, 176
තෙ වෙ නාතට්ඨස්ස යාජයොගා	...	...	18, 122
තෙ වෙ මුතී මුඛි අනොසතිණ්ණං	...	...	30, 254
තෙ කොසිතා වත්ථුමතා	...	...	48, 420
තෙන භාතසං කුරුහි	...	...	24, 196
තෙසං මුද්ධා ඩියාකාසි	...	...	46, 418
තෙසායං පච්ඡිමකොට්ඨි	...	...	76
තොදයාකප්පා දුග්ගෙයා	...	...	46, 416, 632
ත්ථං ව මෙ ධම්මෙකකාහි	...	...	32, 268
දකඛිණාය ව භික්ඛියා	...	...	500
දත්තං නයන්ති සමිතිං	...	...	142
දිට්ඨිවිසුකාති උපාතිවතො	...	...	562
දිසා වතසො විදිසා වතසො	...	...	46, 404
දිස්වාන රුපෙසු විභංගොපානො	...	...	44, 400
දිස්වා සුවණ්ණසං පහසකරාති	...	...	540
දුක්ඛසං වෙ මං පහවං අපුච්ඡයි	...	...	20, 146
දුක්ඛභග්‍යා පබ්බජිතාපි එතෙ	...	...	530
දෙසො රජො න ව පන රෙණු වුච්ඡති	...	...	321
දොහං සකකං අපුච්ඡිතං	...	...	42, 366
දව්වෙ යථා කුබ්බනකං පහාය	...	...	48, 488
ධරො රථසං පඤ්ඤාණං	...	...	448
ධොතකො උපසිට්ඨො ව	...	...	8
නගසං පසෙ ආසිතං	...	...	330, 448
න තස අද්දිට්ඨමධස්සි කිසුචි	...	...	202, 222, 376
න තෙ තෙසා භික්ඛමිතුං	...	...	500
න දිට්ඨියා න සුතියා න ඤාණෙන...	...	...	28, 244
නන්දිසංයොජනො ලොකො	...	...	40, 340
න මොනෙන මුතී භොති	...	...	158
න සො මුද්ධං පජානාති	...	...	4
න හි එතෙසු යානෙසු	...	...	142

* මෙම පොතෙහි පටුන, පිටු අංක 17 හි ඇතුළත් කර ඇත.

ගාරාදිපාද සූචි

නාගොවි යුරානි විවජ්ඣකා	...	...	556
නානා ජනා ජනපදෙහි සබ්බකා	...	...	38,320
නාසිසං න පිටිසසාමි	...	...	612
නාහං තම්භා විප්පවසාමි	...	...	50,456
නාහං සබ්බෙ සමඤ්චාසම්භා සෙ	...	...	30,258
නාහං සතිසසාමි පමොවනාය	...	...	24,204
තිරාසසො සො උද ආසසානො	...	...	34,280
තිරාසසො සො න සො ආසසානො	...	...	34,284
නිලොපාලපො නිකකුහො නිපපිපාසො	..		564
නො වෙ ලභෙථ නිපකං සභායං	...	...	536
පඤ්ඤා සයානො පටිඵලානො	...	...	52,464
පච්චෙක්ඛනො සබ්බෙ	...	...	8
පච්චිමාය ව හිතතිසා	...	...	498
පඤ්ඤාමි ටිනම්භං ඤ	...	...	244
පඤ්ඤා කතන අකතනා	...	...	88
පඤ්ඤා වෙව සති වා'පි	...	...	14,70
පටිසම්ප්පාතං කුසානම්භිකානො	...	...	616
පසසාමං දෙවමනුසංප්පාතෙ	...	...	24,200
පසසාමි නං මනසා වසන්තා ව	...	...	50,458
පහානං කාමච්ඡන්දනං	...	...	40,334
පහාය පඤ්ඤාචරණානි වෙතසො	...	...	606
පඤ්ඤාමුලමොහසා	...	...	48,430
පාපං සභායං පටිවජ්ජයෙථ	...	...	572
පාපානි පටිවජ්ජනී	...	...	158
පාරායනමනුසංසිසං	...	...	48,426
පාවං ව භොගනගරං	...	...	8
පුච්ඡං හි කඤ්ඤි අසුඤ්ඤානං	...	...	10
පුච්ඡාමි තං භගවා ඉති මෙ තං	...	20, 24, 134, 194	
පුත්තං ව දුරං පිතරං ව මාතරං	...	...	580
පුරුජ්ඣමාය ව හිතතිසා	...	...	428
පුරුජ්ඣමෙනපි ධාවනා	...	...	500
පුරුකපිලවස්ථම්මා	...	...	4
බහුසුත්තං ධම්මධරං භජෙථ	...	...	576
බාවරිසා ව තුම්භං වා	...	...	12
බාවරිසා වචො සුඤ්ඤා	...	...	8
බාවරි අතිවජ්ජකා	...	...	8

ගාථාදිපාද සූචි

බාවරි ප්‍රාභලණො හොතො	...	...	12
බාහොනා සබ්බපාපානි	...	...	182, 202
බුද්ධො සො භගවා ලොකෙ	...	...	4
භගවා ච තස්මිං සමයෙ	...	...	10
භගවා හි කාමෙ අභිභූයා ඉරියති	...	...	36, 306
භජන්ති සෙවන්ති ච කාරණං ත්වා	...	...	630
භද්‍රාචුට්ඨො උදයො ච	...	...	8
භයං දුක්ඛං රොගො ච	...	...	552
භොති වරහි ජානාති	...	...	4
මනො පඤ්ඤා පරො පඤ්ඤා	...	...	424
මජ්ඣිමනිකායෙ නිවුට්ඨං	...	...	34, 36, 288, 294
මහායානං යජිත්වානං	...	...	2
මානො හි තෙ ප්‍රාභමිණං බාරිභාරො	...	...	128
මිභො අරඤ්ඤමිහි යථා අබ්බොධා	...	...	510
මිත්තෙ සුභජෙ අනුකම්පමානො	...	...	502
මුඛං පිට්ඨාය ඡාදෙති	...	...	10
මුඛං මුඛාධිපාතඤ්ච	...	...	10
මුලකස්ස පතිව්‍යානං	...	...	8
මුළුණා අත්ථං න ජානාති	...	...	528
මෙත්තා උපෙක්ඛං කරුණං විමුක්තිං	...	...	626
මොහො රජො න ච පන රෙණු වුවති	...	...	330
යථා අහු වක්කලි මුත්ත සද්ධො	...	...	52, 468
යමෙතං පඤ්ඤා අප්පච්ඡි	...	...	17, 72
යස්සිඤ්ඤාති භාවිතාති	...	...	142
යඤ්ඤා කාමාන වසන්ති	...	...	34, 278
යස්ස ච විසත්තා නත්ති	...	...	330
යසෙකතෙ භොන්ති ගතෙත්තසු	...	...	6
යසෙකසො දුලලහො ලොකෙ	...	...	6
යං කිංකරි සම්පජානාසි	...	...	22, 26, 168, 218
යං මො මමං දෙයාධමමං	...	...	2
යං තං අප්පච්ඡිත්ත අකිත්තයි තො	...	...	20, 154
යං පුබ්බෙ තං විසොසෙති	...	...	38, 310
යං ප්‍රාභමිණං වෙදගුං ආභිජ්ඣාඤ්ඤං	...	...	22, 180
යං යං දිසං පධාවන්ති	...	...	500
යානි සොත්තානි ලොකඤ්ඤං	...	...	14, 66
යෙ කෙවි මෙ ඉසයො මනුජා	...	...	18, 112, 116

ගාරාදිපාද සූචි

යෙ කෙවි මෙ සමණධ්‍යානමණ සෙ	...	30, 248, 250, 254
යෙ ව සඛ්‍යාතධම්මා සෙ	...	14, 76
යෙ මෙ පුට්ඨං වියාකංසු	...	32, 48, 266, 442
යො අතීතං ආදිසති	...	42, 348
යො තෙ ධම්මමදෙසෙසි	...	50, 454
යො මෙ ධම්මමදෙසෙසි	...	50, 450, 456
යො වෙ අවිද්‍යා උපධිං කරොති	...	20, 150
රසෙසු ගෙඩං අකරං අලොලො	...	602
රාගං ව දෙසං ව පහාය මොහං	...	628
රාගො රජො න ව පන රෙණු වුවවති	...	528
රාගො ව දෙසො ව ඉතො නිදනා	...	328
ලක්ඛණානං පච්චයං	...	10
ලක්ඛණෙ ඉතීහාසෙ ව	...	10
ලාගො සිලොකො සක්කාරො	...	246
ලොගො ව දෙසො ව මොහො ව	...	528
ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති	...	526
වරමසක්කරා දක්ඛා	...	142
වංසො විසාලොව යරා විසංකො	...	506
විඤ්ඤාණවිච්ඡිතිංසො සබ්බා	...	42, 344
විද්‍යා ව යො වෙදගු නරො ඉධ	...	22, 188
විධාසු න විකම්පනති	...	142
විපිට්ඨිකජානා සුඛං දුට්ඨෙති	...	610
විභූතරූපසඤ්ඤික	...	42, 352
වීරතො ඉධ සබ්බපාපකෙහි	...	302, 320
වීසං වසසතං ආයු	...	10
වෙදගි විවේයා කෙවලාති	...	138, 190
වොරොපඤ්ඤා ගිහිබ්‍යාඤ්ජනාති	...	532
සඛ්‍යාය ලොකස්මිං පරොවරාති	...	18, 126
සඛ්‍යො ඵසො පරික්ඛමෙත්ථ සොබ්‍යං	...	582
සචෙ අහාරං ආවසති	...	6
සචෙ ව සො පබ්බජති	...	6
සචෙ මෙ යාවමානස	...	2
සචෙ ලග්ගථ නිපක්ඛං සහායං	...	534
සද්ධා ව පිතී ව මනො සති ව	...	52, 460
සත්ති ලොකෙ චූනායො	...	28, 242
සත්‍යලිපිකාන සංයොජනාති	...	586

ගාථාදීපාද සූචි

සම්බසො නාමරූපසමිං	...	...	38, 314
සබ්බසු කාමෙසු යො චිත්තරාගො	...	...	26, 226, 228
සබ්බසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං	...	...	482
සමුද්දොන කතොකාසො	...	...	12
සමුද්දොති ඵලො සුඤ්ඤා	...	...	4
සවන්ති සබ්බධි සොනා	...	...	14, 64
සංසංඝාරාකසස භවන්ති සොනා	...	...	492
සාවස්ථියං කොසලමන්දිතෙ පිනො	..	...	6
සීතඤ්ඤා උණඤ්ඤා බුද්ධං පිපාසං	...	...	554
සිංහො යථා දුශ්බලි පසයහ	...	...	624
සිංහොව සද්දෙසු අසත්තසත්තො	...	...	622
සුඛිනො ඛාවරි හොතු	...	...	12
සුඤ්ඤානො ලොකං අවෙක්ඛසසු	...	...	44, 382
සුඤ්ඤානං වීරමකාමකාමිං	...	...	36, 302
සුද්ධමමසම්මප්පාදං	...	...	390
සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධතිච්ඡිනො	...	...	376
සො අසකකසස විසයෙ	...	...	2
සො ඉමං පලිපං දුග්ගං	...	...	552
සො ඛාවරි අත්තමනො උදග්ගො	...	...	6
සො හි ප්‍රාභමණ සමුද්දො	...	...	4
සොළසත්තං පනෙතෙසං	...	...	632
හෙට්ඨනො ව සම්මුච්ඡාය	...	...	500

වූලලනිදෙදස පාලි

පුද්ගල - සාන සංඥ සූචි

අභින	8, 10, 12, 14, 46, 54, 632	පුණ්ණක	8, 16, 46, 102, 632
අවරුඳක	106	පුණ්ණභද්ද	106
අසක	2	පොසාල	8, 42, 46, 348, 632
ආජිවක	106	බලදෙව	106
ආලව් - ගොතම	52, 468	බාචරි 2, 6, 8, 13, 12, 266, 442, 454	
වුද්ද	106	බ්‍රහ්ම	106
උජ්ජනි	8	හද්‍රාවුධ	8, 38, 46, 52, 316, 632
උදය	8, 40, 46, 220, 632	භොගනගර	8
උපසිව	8, 26, 46, 220, 632	මගධ	46
මිකකාකරාජ	4	මණිහද්ද	106
කකුසද්දො හගවා	438	මහාමොක්ඛලලාන	594
කපිලවස්ත්‍රී	4, 8	මහාරාජ	106
කප්ප	8, 34, 46, 288, 632	මාගධ	8
කසපො හගවා	438	මාහිසක	8
කුසිනාරා	8	වූලක	2, 8
කොණ්ණගමනො හගවා	438	මෙකතග්‍ර	8, 20, 46, 134, 632
කොසමි	8	මොසරාජ	8, 42, 46, 366, 632
කොසල	8	යකබ	106
ගන්ධක	106	වකකලි	52, 468
ගොතම	50	වන (සාවකී) සචහය	8
ගොදවරි	2	වාසුදෙව	106
ගොනඳ්‍ර	8	විපස්සි - හගවා	438
ජට්ඨ	106	විමල	426
ජකුකණ්ණි	8, 36, 46, 302, 632	වේදිස	8
තිසසමෙකෙය්‍ය	8, 16, 46, 302, 632	වෙසාලි	8
තොදෙය්‍ය	8, 34, 46, 278, 632	වෙසසග්‍ර - හගවා	438
ධොතක	8, 24, 46, 194, 632	සකාපුක	4
නාද්ද	8, 28, 46, 242, 632	සභිය	88, 138, 190, 202
නාග	106	සාකෙත	8
නිගණ්ණ	106	සාරිපුක	98
පරිබ්බාජක	106	සාවකී	6, 8
පාචා	8	සුජම්පති	10
පාසාණකවෙතිය	8, 46	සුජණ්ණ	106
පිඬිය	8, 44, 46, 52, 316, 632	සෙනව්‍ය	8
හෙමක	8, 32, 46, 266, 632		

මූලාශ්‍රයේදී පාලි

විෂයසපදනුකතමණිකා

අකුණ	602	අනුබන්ධන	496
අකුණ	450, 454, 456	අනුබන්ධන	178
අකුණ	24, 34, 36, 180	අනුබන්ධන	324
අකුණ	484, 536	අනුබන්ධන	484
අකුණ	560	අනුබන්ධන	564
අකුණ	612	අනුබන්ධන	602
අකුණ	52	අනුබන්ධන	330
අකුණ	522	අනුබන්ධන	74
අකුණ	234	අනුබන්ධන	538
අකුණ	32	අනුබන්ධන	594
අකුණ	530	අනුබන්ධන	598, 594, 596
අකුණ	630	අනුබන්ධන	36, 446, 486
අකුණ	438	අනුබන්ධන	228
අකුණ	358	අනුබන්ධන	36, 298
අකුණ	40, 332, 338	අනුබන්ධන	220
අකුණ	490	අනුබන්ධන	20, 24, 50, 450 455
අකුණ	22, 178, 180	අනුබන්ධන	130
අකුණ	630	අනුබන්ධන	160, 214
අකුණ	44, 394	අනුබන්ධන	628
අකුණ	142	අනුබන්ධන	616
අකුණ	332	අනුබන්ධන	508
අකුණ	550	අනුබන්ධන	344
අකුණ	176	අනුබන්ධන	16, 38, 102, 316, 350
අකුණ	440	අනුබන්ධන	619
අකුණ	176	අනුබන්ධන	166
අකුණ	474	අනුබන්ධන	172
අකුණ	478	අනුබන්ධන	520
අකුණ	360	අනුබන්ධන	602, 604
අකුණ	416	අනුබන්ධන	116
අකුණ	168, 218	අනුබන්ධන	530
අකුණ	620	අනුබන්ධන	176
		අනුබන්ධන	424

විසෙසපදනුකකමණිකා

අ		ආ	
අපිලාපනතා	66	ආකාසානඤ්චායතනං	512
අසුනබහව්‍යය	404, 408	ආකිඤ්චඤ්ඤං	2, 26
අබ්බොති ඡායං	616	ආකිඤ්චඤ්ඤාසංහවො	362
අබ්බකකිරණො	130	ආගුං	178, 556
අභිජ්ඣා	168	ආතප්පං	196
අභිධම්මාධිමුක්ඛො	360	ආකාපි	552
අභිනිබ්බුතා	274	ආජීවකා	106
අභිලොපනං	54	ආදනතඤ්ඤා	322
අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණං	74	ආදනසත්තං	326
අභිලං	602	ආදනං	296
අමුච්චාරි	586	ආදනපට්ඨිකසංඝො	296
අරහනද්‍රුසාසනා	266	ආදිවච්ඡන්ද්‍ර	420, 560
අලංකාරිකං	180	ආදිනවං	618
අලමුක්ඛො	302	ආහරණං	580
අලිප්පාමානො	622	ආභිජඤ්ඤා	180
අලිනවික්ඛො	612	ආරකඛාධිකරණං	548
අලොලො	602	ආරඤ්චිට්ඨියො	612
අවසුත්ත පටියාය	594	ආසවා	260, 330, 436
අවිද්‍යා	150	ආසකානො	34, 280
අවිඤ්ඤා	158	ආසා	192
අවිසාහාරො	610	ආසිනො	448
අවිභෙදයං	482		
අවිචිතිරයො	500		
අසඤ්ඤාපං	52, 478	ඉඛික	154
අසඤ්ඤාහව	294	ඉඤ්ඤිකං	16, 18, 90, 96, 126
අසත්තසංඝො	622	ඉතිකිරුය	162
අසත්තං	182	ඉතිහිතිහං	214, 442
අසත්තසං	628	ඉත්ථාචං	112
අසරණිභූත	124, 256	ඉත්ථා	190, 514
අසංභිතං	92, 478	ඉරියං	14
අසාමධිකං	558	ඉරියත්තං	202
අසුරොපො	128, 628	ඉසයො	102, 106, 116
අග්‍රො	226	ඊති	452, 552

විසෙසපදනුකකමණිකා

බ		ජ	
බයනතදස්සි	488	ජනපද	320
බාරිකං	602	ජනා	242, 402
බාරිභාරො	128	ජංඝා	506
බිඬා	518	ජවනපටෙකුකු	370
බික්කවනඛු	588	ජාගු	190, 514
බික්කා	234	ජාලං	586
බිලො	186	ජිවො	190
බුද්	554	ජුණකා	94
භ		ජුතිමා	448
		ජොතිට්ඨානං	128
භණි භණි	200	ක	
භබ්බා	552		
භරුළං	372	කානං	512
භලො	584	කාසී	328
භිරං	434	ක	
භිහිබ්බනං	532		
භිහිබ්බසුජනානි	600	කකකවඬභිනං	32, 266, 442
භුක්තිසුද්ධියො	588, 592	කණ්ණකඛයං	26, 50, 450, 618
භෙටො	82, 308	කණ්ණා	168, 190, 258, 452
භොතමසාසනං	442	කණ්ණාකපාං	282
ච		කණ්ණාගඤ්ඤං	60, 508
		කණ්ණාදුතියො	542
චක්ඛුමා	366, 368, 370, 372, 374, 376	කණ්ණාතිවෙසනං	170
චණ්ඩිකකං	128	කණ්ණාමලපො	624
චතුත්තං දණ්ඩානං	498	කථාගතබලං	350
චතුරවසාරජ්ජයානං	440	කථාගතො	358
චරං	174	කමොනුද්ධිනො	444
චරණං	418	කමොනුදෙ	448
චුළුතිකං ලොකධාතුං	368	කාදී	532
චෙතොවිවුක්ඛියා	558	කාලාවස්ථිකතං	330
ජ		කිණ්ණණා	180
		කිණ්ණාගාරං	594
ජක්කකපටෙකුකු	306	කිප්පා	498
ජකුරාගො	272	කිරියං	168, 218
ජංකු	334	කිරියඤ්ඤාපි මජ්ඣෙකි	168
ජළධගුපෙකකා	138, 440		

විසෙසපදනුකම්මානං

ක		ධ	
කීරණපරිඤ්ඤා	260	ධනරතන	202
තුලිතො	176	ධනානි	282
තෙවිජ්ජා	448	ධම්මතකෙකා	338
ථාමබලුපපතො	614	ධම්මවක්ඛුං	88, 100
ථිනං	40, 334	ධම්මතකකදුරෙජවං	40, 338
		ධම්මධරං	574
උ		ධම්මානුධම්මං	46
උක්ඛිණාපථං	2	ධම්මානුධම්මපටිපක්ඛියා	460
උණං	482	ධම්මං	268, 400
උත්තභුමිං	142	ධංකං	528
උග්ගානිකකමො	614	ධිරා	154
උයාබලී	624		
උයාචුට්ඨං	624	න	
උට්ඨධම්මං	274	නක්ඛං	226
උච්ඡිකපං	282	නඤ්ඤි	38, 168, 170, 340
උච්ඡිනිජ්ඣානකඛනකියා	148, 162	නඤ්ඤි සංයොජනං	362
උච්ඡිතිවෙසනා	170	නමුච්චිං	486
උච්ඡිලෙපො	624	නවවිතකකා	342
උච්ඡිවිසුකානි	562	නළාගාරං	594
උසවාරිකං	588	නාගනාගො	200
උපං	294	නාගො	178, 428, 556, 558
උපාදිපං	466	නාමකාය	234
උක්ඛං	174, 176	තිකකාරණා	630
උරාසද	498	තිකානනං	32
උදව්භානං	106	තිච්ඡාතො	82
උදවඋදවසාසනා	266	තිජ්ඣාපෙතා	370
උදවා	200	තිද්ධත්තකසාවො	570
උදව්සි	376	තිපතො	198, 543
උදුමනස්සං	334	තිනභාතපාපකං	158
උදුසවරිතො	374	තිබ්බතො	428
උදුසො	608	තිබ්බානං	206
උද්ධුමකං	478	තිබ්බධිකපඤ්ඤා	370
උද්ධුමකජාතො	134, 142	තිමිතදුච්ඡා	110, 136
		තිරතං	310

විසෙසපදනුකකමණිකා

න		පද්මි	556, 558
නියමනා	620	පධානවා	620
නිරයපාලා	498	පනුජ්චිකුකුණං	170
නිරාසසො	570	පභිතන කුණං	440
නිලොපාලපො	564	පමකකතාධු	486
නිවුනො	14, 30, 54, 56, 258	පමාදෙ	402, 574
නිවෙසනං	168, 170	පරිකතපකෙකුකු	306
නිසො	192	පරියාදියනවචනං	72, 314
නිරපො	328	පරිවුමකරො	476
නෙකකමමං	310	පරිසසයා	538, 524, 534
නෙරකෙකුජරා	444	පරෙත	292
නෙවස කුකුණාසකුකුණව	294	පරොපරං	474
		පරොවරානි	18, 126
ප		පලිපං	552
පච්චිකසමුද්ධො	484	පලිබොධං	484
පච්ඡා	312	පචනෙ	394
පච්ඡිමකොට්ඨි	620	පභානපරි කුකුකු	260
පකුච්ඡාතකසතානි	350	පභු	302
පකුච්චාචරණානි	606	පාදලොලො	588, 591
පකුකුකපච්චි	34, 284	පාරං	48, 186, 416
පකුකුකුච්චා	34	පාරගං සබ්බධම්මානං	330
පකුකුකුච්චාරොධිකං	434	පාරායනං	46, 416
පච්චිකද්ධිවිකො	606	පාරිච්ඡිකකො	690
පච්චිකධු	506	පාසාණකචෙතිය	8, 46 330, 412
පච්චිකනවා	576	පියා	518
පච්චිකතා	252	පිති	460
පච්චිකද්ධාකුපො	184	පුච්ඡකුකුකතා	60, 536
පච්චිකලානං	616	පුච්ඡා	108, 194
පච්චිකමභිදයො	472	පුච්ඡාණ භද්දො	106
පච්චිකකිකො පුනකිකවො	170	පුකකමංසං	602
පච්චිකෙතිකරා	264	පුකතා	484, 508, 518, 580
පච්චි	306	පුච්ඡාපකුකුකු	370
පච්චිකානා	8	පුච්ඡවිමකෙකුකු	4
පච්චිකරා	300	පුනකිකවො	436
පච්චික	300	පුරිමාකොට්ඨි	290

විසේෂපද්‍යාකකමණිකා

ප		භූරිමෙධසො	444,456
		භූරි	426
		ම	
පුරිසබාරයා	440	මකෙබා	434
සුගමි	232	මච්චු	314
පෙකබ්වතො	506	මච්චුමෙයා	316
පොබ්බානුපොබ්බා	94, 98, 274, 616	මච්චුරාජා	44, 394
පොතොභාවිකා	138	මඤ්ඤිමිකං ලොකධාතුං	68
ඵරිඵඤ්ඤාමානො	464	මජ්ඣිම	218
ඵෙණ්ණද්දාහකං	428	මජ්ඣිමසරසමි	36
බ		මනා	16, 70
බන්ධවා	582	මජ්ඣ	150
බහුසහසුතං	574, 618	මනුජ	406
බුද්ධා	416	මනො	460, 464
බොධි	488	මනොවිතකක	520
බාසපං	434	මනොවිලෙඛා	186
බාසපත්ති	128	මමාසිකා	174
බසුලා	548	මලං	430, 526
බ්‍රහ්මවරියං	48 456, 422,	මලමොහසා	434
බ්‍රාහ්මණං	180, 364	මහාපධානං	444
හ		මහාපුරිසො	90, 100
		මහායාකෂ්ණං	2
හගවා	168	මහෙසී	164, 174, 194
හණ්ඩු	516	මානො	430, 432
හණ්ඩුකාසාය ව්‍යවසනො	410	මාරවකඛු	572
හත්තං	26	මාර්ජිවාපං	300
හද්‍රාවුමො	468	මාරපාසං	300
හය	292, 506, 544, 552	මාරසෙනා	244
හවනෙතති	506	මාරිය	116, 250
හවාසව	22	මාරො	300, 324, 304
හවෙ න තිට්ඨ	170	මිශා	510
හසමනි	128	මිච්ඡාදිට්ඨි	572
හිත්තිකිලා	326	මිත්තා	502
භූතෙසු	482	මුඛකුලනවිකුලනො	130
භූරිපඤ්ඤානො	448, 452	මුතං	270
භූරිපඤ්ඤා	306	මුත්තසද්ධා	52, 468
		මුද්ධාධිපාතං	4, 8, 12

විසෙසපදනුකකම්භිකා

ම		විඤ්ඤා		514
මුනි	154, 178, 472	විතකකවරිතො		374
මුනිමුනි	200	විතකකා		342
මුලදසකාචී	304, 626	විඤා		174
මෙධා	318, 426, 450	විදුෂරා		6
මොනං	178, 420	විදුෂමා		124, 130
මොනෙය්‍යානි	156	විනිසාතං		550
මොමුනො	308	විනිබ්බෙදො		464
මොසවජ්ඣං	128	විපපලුග්ගා		246
මොහවරිතො	374	විභුතරූපසඤ්ඤී		352
මොහො	430	විභුසා		580
ය		විමරියාදීකත		286
යඤ්ඤං	102, 116	විවක්ඛවජ්ඣ		470
යඤ්ඤපථෙ	116	විසටා		168, 508
යාජයොගා	122, 124	විසකතිකා	160, 168, 486, 506	
යාරාවං	364	විසථී		302
ර		වීරො		302, 532
රකකිතමානසානො	588	වෙදගු		110, 188
රජො	328	වෙජාතො		6
රාගවරිතො	374	වෙනතෙය්‍ය		372
රාගො	168, 628	වෙමජෙකි		554, 622
රූපං	400	වෙරම්බවාත		554, 622
ල		වෙවි වජා		14, 508
ලපිලං	602	වොභිඤ්ඤා		372
ලෙපා	08	ස		
ලොකනනගු	48, 434	සකෙකවුඤ්ඤා		98
ලොක	168, 382, 436	සකෙකා	202, 204, 366	
ලොකිකං	602	සඛං		236
ලොහකුමභියා	498	සඛිතාධම්ම		76, 620
ව		සඛිතාරා		518
වට්ඨං	288	සඛිතා		190, 582
වතසුද්ධි	262	සඛිතාරාල		158, 178
වංකො	506	සඛිතාභිකාරාම		558
වාතා	234	සච්චවාදී		580
වාදපථා	28, 240	සච්චව්‍යය		438
වාලවෙධිරූපා	372	සච්ඡිකාපඤ්ඤාතති	58, 94, 124	
විකකතෙතො	302	සඤ්ඤානාසනා		600
විජ්ඤ්ඤං	308			
වි ඤ්ඤානාධම්මියො	354, 356			

විශේෂපදනුකතමණිකා

ස		සංසග්ගා	427
සඤ්ජාතවෙණි	556, 558	සංසාර	486, 542
සඤ්ඤාහව	291, 508	සංසිතපත්ත	532
සඤ්ඤාවිමොක්ඛ	26, 228	සාතවචකාරී	172
සඤ්ඤාජනානි	586, 628	ජාඨවිහාරී	560
සතානුසාරිඤ්ඤාණං	350	සාමධිකංවිමුක්තිං	560
සති	460	සාරාගො	168
සතිමා	224, 618	සිකිං	196
සතො	86, 168, 172, 392	සිඛිතී	90, 96, 100
සත්ථා	476	සිංහො	622
සදර	108	සුරා	128
සද්ධා	460	සුඤ්ඤාතො	382, 386, 390
සද්ධාවරිත	374	සුත්තනිකාධිමුත්ත	360
සද්ධාදෙය්‍යානි	588	සුමෙධං	316
සද්ධාවිමුක්ත	440	සෙනා	244
සත්ති	212, 304	සෙරි	514, 516
සද්දවජාය	600	සොබ්‍යං	582
සද්දිට්ඨිකං	450, 548	සොධා	641
සඛිඛසඛිඛරසමථ	166, 470	සොනිහා	492, 502
සමණධ්‍රාහණි	248		
සමනතචකු	34, 202	හ	
සමච්චාලාප	542	හාසපඤ්ඤා	370
සමච්චං	528	හිත්ඤ්ඤා	190
සරො	288	හුරං	266
සහායා	514, 516, 538	හෙමනන	614
සංවුතො	590		